

קובץ

# פרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקו קשישאי ז"ל  
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים א"י  
שנה ד', שנת תשמ"א

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street  
Brooklyn, New York  
Tel. 871-6623

# מפתח הענינים

מדור אמרי קודש  
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

א-ח	כוונת הפייטן בתפלת גשם, זכור אב נמשך אחריו כמים וכו' בעבורו אל תמנע מים.	לשמיני עצרת
ב-ד	ביאור ענין הברכות שקיבל יעקב — פ' הפסוק עלי קללתך בני — פ' הפסוק כפ' ויצא מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי — ביאור הכתוב והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו — כוונת המדרש עה"פ ויפגעו בו מלאכי אלקים.	לפרשת תולדות
ג-ה	כוונת דברי המדרש תנחומא עה"פ ואת יהודה שלח לפניו — ישוב לקו' המהרש"א בכ"מ דף ל' — תירוץ על קו' התוס' בסנהדרין דף ז'.	לפרשת ויגש
ד-ה	על המדרש החורש הזה לכם הה"ד אשרי הגוי אשר ר' אלקיו העם בחר לנחלה לו — כוונת דברי רש"י נתקשה משה בלבנה וכו' — טעם שישראל מונין ללבנה.	לפרשת בא
ה-ה	עה"פ ועתה כתבו לכם את השירה הזאת וגו' — המשך הפסוקים לדור מזמור לד' הארץ ומלואה וגו' — טעם לאמירת מזמור הנ"ל בנתינת ס"ת — ביאור לדברי האלשיך הק' על אוז"ל על מה אברה הארץ וכו'.	לנתינת ס"ת
ו-ז	ביאור דברי הגמ' (ברכות נ"ה) בוויכוחו של משה ובצלאל בעשיית המשכן — פ' דברי המדרש עה"פ ויאמר אלקים יהי אור.	לפרשת ויקהל
ז-ח	כוונת נוסח הברכה עושה מעשה בראשית — ענין התחדשות החמה בכל כ"ח שנים — פ' דברי רש"י מה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיר לעמו.	לברכת החמה
ז-ז	ישוב לקו' האוהחה"ק עה"פ ושמרתם את הרבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם — ביאור דברי הירושלמי יש שובר אחר שובר ואין מוציא אחר מוציא.	לחג הפסח
ח-ה	ביאור דברי הילקוט בפ' במדבר הביאו לי ספר יוחסין שלכם — פ' הפסוק ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו'.	לפרשת במדבר
ט-ה	פ' בדברי המדרש אנכי ר"א הכתוב מבטיחך לא יהי' לך אלהים אחרים — ביאור דברי הגמ' כלום יצה"ר יש ביניכם, מיד הורו לו להקב"ה — כוונת דברי הזוה"ק דאנכי ר"א הוא כנגד הפסוק ויאמר אלקים יהי אור — המשך הפסוק בתהלים, אבן מאסו הבונים וגו', מאת ר' היתה זאת וגו', זה היום עשה ר' וגו'.	לחג השבועות

המשך הפסוקים ויין ישמח לבב אנוש וגו' —  
 כוונת דברי כ"ק ארמו"ר הראשון מרן מוהר"ש  
 זי"ע על המסורה נכח"ו — פי' הפסוק ראה ריח  
 בני כריח שרה אשר ברכו ד' — ביאור הפסוקים  
 בשירת הים עד יעבור עמך ד' וגו' תביאמו ותטעמו  
 וגו' — ביאור בדברי הגמ' (כתובות ה') דביהמ"ק  
 נכרא בשני ידים.

ה-י

כוונת הפסוק כפ' אחרי ואל יבא ככל עת אל  
 הקודש וגו', וביאור הנוסח בתפלת ימים הנוראים  
 לדור ודור המליכו לא"ל וכו'.

יא-ו

ליום כיפור

## מדרג זכרון לראשונים

חידושים עמ"ס סנהדרין  
 אין יוצאין מסוכה לסוכה  
 בדין ספק בית הקברות  
 תשובה בדיני טריפות  
 ענינים שונים  
 חידושים והערות כש"ס  
 בענין לאו הניתק לעשה  
 חידושים בהלכות נט"ו  
 מי יומר דמשנתבעת  
 בענין הנ"ל  
 בסוגיא דכבתה  
 גליון ספר אור החיים עה"ת  
 בדין שמות גיטין  
 בדין ויין צמוקים  
 כותים גירי אייות  
 תשובה על הנ"ל  
 בענין דרישת שלום לאשה  
 בדין חזקת אשת איש  
 בסוגיא דחולין דף י"א ע"ב  
 חידושים בענינים שונים  
 שחיטה בלילה לאור הלאָמפ  
 בדין שבועת חיתומים  
 דרוש לפרשת צו  
 איסור הנאה דתכריכין  
 דרוש לכרכת החמה  
 בדין כפ' בגירושין  
 הערות שונות  
 בגמ' פסחים ק"ב ע"ב  
 בענין קדושת נותר  
 גליון ס' מקור חיים  
 חמץ שעבר עליו הפסח  
 בסוגיא דספינות קשורות  
 פס"ד בדבר נכסי יתומים  
 שתי הגהות בש"ע

הנאון ד' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל  
 הנאון ד' שמואל קעללין בעל מחצה"ש זצ"ל  
 הנאון בעל נודע בשערים זצ"ל  
 הנאון מהרש"ס אבר"ק ברעזאן זצ"ל  
 הנאון ד' רוד אופנהיים זצ"ל  
 הנאון ד' יוסף רוד זינצהיים זצ"ל  
 הנאון ד' יצחק חורוויץ אב"ד סטאניסלאוו זצ"ל  
 הנאון ד' יצחק ראפפורט אב"ד כונא זצ"ל  
 הנאון ד' יוסף תאומים-פרענקיל מפלונצק זצ"ל  
 הנאון ד' אברהם טיקטין זצ"ל  
 הנאון בעל קול ארי' זצ"ל  
 הנאון בעל ברוך טעם זצ"ל  
 הנאון ד' אפרים זלמן מרגליות מכראר זצ"ל  
 הנאון ד' זאבל איגר אב"ד ברוינשווייג זצ"ל  
 הנאון ד' בצלאל רנשבורג זצ"ל  
 הנאון ד' ליב פישלס זצ"ל  
 הנאון מהר"ם שיק זצ"ל  
 הנאון בעל קונטרס הספיקות זצ"ל  
 הנאון ד' משה הלוי אב"ד צעהלים זצ"ל  
 הנאון בעל הרי בשמים זצ"ל  
 הנאון מהרש"ס אב"ד ברעזאן זצ"ל  
 הנאון ד' שמואל ׳׳ וילייסיר זצ"ל  
 הנאון בעל שב יעקב זצ"ל  
 הנאון בעל שערי תורה זצ"ל  
 הנאון בעל שואל ומשיב זצ"ל  
 הנאון ד' הלל ליכטענשטיין מקאלאמייע זצ"ל  
 הנאון ד' מרדכי מיכאל יפה זצ"ל  
 הנאון ד' זרח איירליץ מפראג זצ"ל  
 הנאון ד' יהודה ליב קארלבורג זצ"ל  
 הנאון ד' יעקב גוטווירטה אב"ד דוקלא זצ"ל  
 הנאון ד' יוסף ראפפורט ראב"ד סאמבור זצ"ל  
 הנאון ד' רוד אופנהיים זצ"ל  
 הנח"ק בעל ישמח משה זצ"ל  
 הנאון ד' בונם איגר אב"ד מאטעסדארף זצ"ל

א-י  
 א-יב  
 א-יה  
 א-יט  
 ב-י  
 ב-יא  
 ב-יג  
 ג-ח  
 ג-י  
 ג-יא  
 ג-יב  
 ג-יז  
 ד-יא  
 ד-יב  
 ד-יז  
 ד-יח  
 ה-י  
 ה-יג  
 ה-יז  
 ה-יח  
 ו-ח  
 ו-יא  
 ו-יג  
 ו-יז  
 ו-יח  
 ז-ח  
 ז-י  
 ז-יא  
 ז-יג  
 ח-ז  
 ח-ט  
 ח-י

ח-יא	הגאון ר' זכרי' מענדיל אבר"ק לעסלא זצ"ל	כהמת עיר הנדחת
ח-יג	הגאון ר' שמואל נחום הלוי מזאלקאווא זצ"ל	פשיעה בשומר ובשואל
ט-ז	הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבר"ק אה"ו זצ"ל	בסוגיא דכל תאחר
ט-ח	הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבר"ק קליווא זצ"ל	קצירת העומר בשבת
ט-י	הגאון ר' ליב קאסוויץ אבר"ק פראג זצ"ל	דרוש לשבועות
ט-יא	הגאון ר' בצלאל רנשבורג זצ"ל	תשלומין של עצרת
י-י	הגאון ר' לעמיל אב"ר אייזענשטאט זצ"ל	גט שה' בו כמה פסולים
י-יז	הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל	גליון פ' רש"י עה"ת
י-יט	הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל	בדין אמתלא, וגביית כתובה
יא-ח	הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל	פלפול נחמד לפ' תצא
יא-ט	הגאון ר' מאיר פישלס ראב"ק פראג זצ"ל	בסוגיא דנתקלקלו הלוים בשיר
יא-יא	הגאון ר' אהרן טויבער אב"ר באטארקעס זצ"ל	בסוגיא דחצי שיעור

## מדור אגרות קודש

א-ב	מהנה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל	מהנה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל
ב-יז	מהגאון ר' שמואל ענגיל אבר"ק ראדאמישלע זצ"ל	מהגאון ר' שמואל ענגיל אבר"ק ראדאמישלע זצ"ל
ב-יח	מהנה"ק ר' יחזקאל הלוי אבר"ק אסטראווצא הי"ד	מהנה"ק ר' יחזקאל הלוי אבר"ק אסטראווצא הי"ד
ג-יר	מהרה"ק ר' יצחק אייזיק מזיריטשוב זצ"ל	מהרה"ק ר' יצחק אייזיק מזיריטשוב זצ"ל
ג-טז	מהגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל	מהגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל
ד-ב	מהגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל	מהגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל
ה-כא	מהנה"ק מהרצ"א מדינוב זצ"ל אל הנה"ק ר' שלום הלוי מקאמינקא זצ"ל	מהנה"ק מהרצ"א מדינוב זצ"ל אל הנה"ק ר' שלום הלוי מקאמינקא זצ"ל
ו-כא	מהגאון ר' נחום טריכטש אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל	מהגאון ר' נחום טריכטש אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל
ו-כב	מהגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	מהגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל
ז-טו	מכ"ק מרן הנה"ק מצאנו ז"ע	מכ"ק מרן הנה"ק מצאנו ז"ע
ז-טז	מהרה"ק ר' דוד הלברשטאם אב"ד קרשאנוב זצ"ל	מהרה"ק ר' דוד הלברשטאם אב"ד קרשאנוב זצ"ל
ח-טו	מהגאון ר' יהודה כריאל ממאנטוב זצ"ל	מהגאון ר' יהודה כריאל ממאנטוב זצ"ל
ח-טז	מהרה"ק ר' צבי הירש מרימאנוב זצ"ל	מהרה"ק ר' צבי הירש מרימאנוב זצ"ל
ט-יג	מהרה"ק ר' שמעון מיערוסלב זצ"ל להרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל	מהרה"ק ר' שמעון מיערוסלב זצ"ל להרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל
ט-יד	ג' מכתבים מהרה"ק ר' שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט הי"ד	ג' מכתבים מהרה"ק ר' שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט הי"ד
י-כג	מהגאון הרחיד"א זצ"ל	מהגאון הרחיד"א זצ"ל
יא-יג	ב' מכתבים מהגאון ר' זאביל איגר אבר"ק ברוינשווייג זצ"ל	ב' מכתבים מהגאון ר' זאביל איגר אבר"ק ברוינשווייג זצ"ל

## מדור זכרון לאחרונים

א-כא	הגר"י שלמה טייכטאהל רומ"ץ בפשיטאן הי"ד	גליון ס' שו"ת ד"ח
ב-יט	הגר"ר מאיר אריק אבר"ק טארנא ז"ל	בדין בועות כבר אווזות
ב-כ	הגר"ל	חליבת פרה בש"ק, ואכני בית ע"ז
צב-כא	הגר"ל	בדין יין צמוקים
ג-יז	הגר"ר דוד ליב זילבערשטיין אב"ד ווייטצען הי"ד	בסוגיא דכבתה
ג-כ	הגר"ר צבי הירש מייזליש אב"ד ווייטצען ז"ל	בקר' הכ"י לחנוכה
ד-כא	הגר"ר חיים געלערנטער אב"ד קיטוב ז"ל	במס' שבת דף נ"ו ע"א
ה-כה	הגר"ר רוב בעריש וויידענפעלד אב"ד משעבין ז"ל	ישוב לקו' הגרעק"א
ה-כב	הגר"ר מאיר דן פלאצקי אב"ד רוואהרט ז"ל	הערות וחידושים
ו-כג	הגר"ר אלעזר לעוו אב"ד אוגנוואר ז"ל	בדין ספק דרוסה
ו-כו	הגר"ר יעקב מרדכי אב"ד בילגוריי ז"ל	הערות וחידושים
ז-יח	הגר"ר יוסף ראזין אב"ד רווינסק ז"ל	בדין איסה"נ כחמץ, ומעות חטים
ז-יט	הגר"ר שלמה אליעזר אליפאנדרי ז"ל	הערות שונות
ח-יז	הגר"ר אלקנה זאבערמאן אב"ד יארדינאו ז"ל	אא"ל חטא כשכיל שיזכה חכירו
ט-טו	הגר"ר מעבלי זעהמאן אב"ד רוקלא ז"ל	בסוגיא דרוב

הערות על שו"ע הל' שחיטה  
בענין טלטול מוקצה  
פוגיא דפקע פיגולי' מיני'  
תשובה על ג' שאלות  
ביומא דף י"ב ע"ב

## מדור פלפול והלכה

בדיון מתנת עניים  
סוכה שאינה גבוהה י' טפחים  
בדיון יו"ט שני של גליות  
בדיון מעשר כספים  
כמלאכת מעמר  
כסוגיא דשליח נעשה עד  
כסוגיא דכבתה  
כסוגיא דכבתה  
בענין מדליקין מנר לנר  
בדיון חזרת הש"ץ  
בענין חתיכה הראוי' להתכבד  
בגדרי מלאכת כותב  
כירה של עלעקטריק בשבת  
בדיון שמחת פורים  
בדיון ברכת המצוות  
בדיון יחלוקו דשותפים  
הערות שונות  
הערות בשו"ת דברי חיים  
בענין ביטול מטעם הפקר  
מורה שעות עם באטעריס בשבת  
הזכיר גבורות גשמים בימיה"ח  
בענין חתיכה נעשה נכילה  
בדיון אומר מותר במעילה  
הערות שונות  
בענין שירטוט  
בענין חטאת קודמת לעולה  
קשירה בשבת, וע"פ שחל בשבת  
בדיון ברכת הזימון, ואמירת רצה  
בדיון שבת כחשיב"ס

## מדור עולת שבת בשבתו

לסוכות  
בגמ' סוכה ל"ז ע"א  
להושענא רבה  
קול צמח איש צמח שמו  
לשמחת תורה  
ותיק יהוה נא רחמיך  
וזאת הכרכה  
שמה זכולון כצאתך  
במדרש — ארנון של יוסף וכו'

הג"ר חיים דוב גראס אב"ד פערטיווא ז"ל  
הג"ר זעליג ראובן בענגנים אב"ד ירושלים ז"ל  
הג"ר הלל ליכטענשטיין אב"ד קראסנא ז"ל  
הג"ר יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז"ל  
הג"ר זאב נוסענבוים ראב"ד ק' דראהביטש הי"ד

הרב מוהרי"ל לעמבערגער שליט"א  
הרב ארי' איזראעל נ"י  
הרב יחזקאל דוד שלאף נ"י  
הרב מו"ה נתן סג"ל הורוויץ שליט"א  
ר' שלום יוסף צעהנווירטה נ"י  
ר' אהרן דוד מענדלאוויטש נ"י  
הרב מו"ה אברהם מאיר איזראעל שליט"א  
ר' משה רייפער נ"י  
ר' מנחם מענדל סג"ל לגרא נ"י  
הרב מו"ה חיים יעקב יוסף מויבער שליט"א  
הרב מתתיהו דייטש נ"י  
הרב חנני' יוסף אייזענבאך נ"י  
הרב חיים אהרן צבי היילפרין נ"י  
הרב מו"ה משה שמערן שליט"א  
הרב מו"ה משה דוד שטיינזאראציל שליט"א  
ר' יוסף יעקב געללער נ"י  
הגאב"ד דירושלים שליט"א  
הרב גבריאל צינגער נ"י  
ר' שלמה זלמן גארדאן נ"י  
הרב מו"ה פ.א. גאלדבערגער שליט"א  
הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י  
הרב יהושע פיהרער נ"י  
הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א  
הרב שלמה לאבין נ"י  
ר' אברהם זילבערשטיין נ"י  
הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א  
הרב מו"ה שאול ברייש שליט"א  
הרב מו"ה בצלאל שמערן שליט"א  
הרב חיים יעקב מאיר רובין נ"י

הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל  
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א  
הרה"ק ר' יהושע רוקח אב"ד ק' בעלזא זצ"ל  
הנאון ר' מאיר אריק אב"ד ק' טארנא זצ"ל  
הנה"ק רמ"י מאוסטראווצא זצ"ל

א-לה	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' בראשית	ויברך אלקים את יום השביעי
א-לה	הגאון ר' יצחק אבד"ק פוזנא זצ"ל	בפרקי דרבי אליעזר (פכ"א)	לפ' נח
א-לה	הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל	אלה תולדות נח	ומן הכהמה אשר איננה טהורה
א-לו	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	לפ' לך	ויאמר ד' אל אברהם לך לך
ב-כט	כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצ"ל הי"ד	ויאמר אברהם אל לוט וגו'	כי אנשים אחים אנחנו
ב-כט	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' וירא	וירא אליו ד'
ב-ל	הגאון ר' שלמה זלמן אבד"ק גרידיץ זצ"ל	ואקחה פת לחם	לפ' חיי
ב-ל	הרה"ק ר' משה מראזוואדאוו זצ"ל	אנכי בדרך נחני ד'	ויאמר אליהם אל תאחרו אותי
ב-לא	כ"ק אדמו"ר שליט"א	לפ' תולדות	ועתה שא נא כליך
ב-לא	הגאון ר' ארי' ליב קרא אב"ד לעסלא זצ"ל	הקול קול יעקב	לפ' ויצא
ב-לב	הגאון ר' יוסף תאומים בעל פמ"ג זצ"ל	ויקץ יעקב משנתו	וחכשבים הפריד יעקב
ג-כח	הגאון בעל הרי בשמים זצ"ל	לפ' וישלח	במדרש עה"פ על כן לא יאכלו
ג-כח	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' וישב	וישב יעקב
ג-כח	הגאון ר' יחזקאל קאצנעלבויגן אב"ד אח"י זצ"ל	ויוסף הורד מצרימה	לחנוכה
ג-כט	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ואורח צדיקים כאור נוגה	לפ' מקץ
ג-כט	הגאון ר' יצחק אב"ד פיזער זצ"ל	במדרש — אשרי הגבר וגו'	לפ' ויגש
ג-ל	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	קנה אותנו ואת אדמתנו	לפ' ויחי
ג-לא	הגאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל	בהפטורה — וגם אתה ידעת וגו'	לפ' שמות
ג-לב	הגאון ר' חירש באלחובער זצ"ל	ויאמר משה אל האלקים וגו'	לפ' וארא
ג-לג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ויפן פרעה ויבא אל ביתו	לפ' בא
ג-לד	הגאון בעל חתן סופר זצ"ל	החורש הזה לכם	לפ' בשלח
ג-לד	הגאון ר' מרדכי הענא מהאמבורג זצ"ל	כי השבע השביע את בני	וד' הולך לפניהם יומם
ה-לב	הגאון ר' שמואל אב"ד פוזנא זצ"ל	לפ' יתרו	ויהי ממחרת וישב משה וגו'
ה-לג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א		
ה-לג	הגאון ר' אברהם אביש אבד"ק פפד"מ זצ"ל		

ה-לר	הנאון ר' מאיר פישלס ראב"ק פראג זצ"ל	לפ' משפטים במדרש — ואלה המשפטים
ה-לר	הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זצ"ל	לפ' תרומה
ה-לד	הנאון ר' שאול אב"ר אמשטראם זצ"ל	ויקחו לי תרומה שלשה גביעים משוקדים
ו-לט	הנאון ר' אלישע יצחק שור אב"ר קימפולינג זצ"ל	לפ' כי תשא וישב משה אד' ויאמר וגו'
ו-מ	הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ר ברעסלא זצ"ל	לפ' ויקהל כילקוט — וביום השביעי וגו'
ו-מ	הנאון בעל קול ארי' זצ"ל	לפ' שקלים כמוסף — כופר משלו אתן לו
ו-מ	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' זכור תמחה את זכר עמלק
ו-מא	הנאון ר' אהרן אב"ר זלאטשוב זצ"ל	לפ' זכור במס' מגילה י"ג ע"ב
ו-מא	כ"ק מרן ארמו"ר מהרב"צ זצ"ל הי"ד	ומשלוח מנות איש לרעהו
ו-מב	הרה"ג ר' מענדיל ראטטענבערג מכאכוב הי"ד	חייב אינש לכסומי בפוריא וגו'
ו-מב	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' צו בת"כ — מנין לאש המזבח וגו'
ו-מג	הנאון ר' נפתלי הירץ ראב"ד ק זאלקאווא זצ"ל	לפ' שמני ויאמר אל אהרן קח לך עגל
ו-מר	הרה"ק בעל אמרי יהודה מברעזאן זצ"ל	לפ' פרה זאת חקת התורה
ו-מר	הנאון ר' יוסף ררשן מפוזנא זצ"ל	לפ' תזריע וביום השמיני ימול בשר ערלתו
ז-כה	הנאון ר' בצלאל אב"ד אוסטרא זצ"ל	לחג הפסח במדרש — כשכר שלווה פרעה וכו' הנאון ר' בצלאל אב"ד אוסטרא זצ"ל
ז-כו	הנאון ר' שאול הלוי אב"ד האג זצ"ל	להגש"פ אראב"ע הרי אני כבן שבעים
ז-כו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	וישמע ד' את קולנו לשיר השירים
ז-כו	הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ר ברעסלא זצ"ל	על משכבי בלילות
ז-כו	הנאון ר' יעקב אב"ר לובלין זצ"ל	מי זאת עולה מן המדבר לשביעי של פסח
ז-כו	הנאון ר' מאיר פישלס ראב"ד ק פראג זצ"ל	מה זאת עשינו כי שלחנו
ז-כה	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	התיצבו וראו את ישועת ד'
ז-כה	הנאון ר' יעקב יהושע הורוויץ אב"ד זלאזיץ זצ"ל	וברוב גאונך תהרום קמיוך
ח-לא	הנאון ר' ליב קרא בעל איל המלואים זצ"ל	לפ' בהר ושבתה הארץ שבת לד'
ח-לא	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	וכי תאמרו מה נאכל וגו'
ח-לא	הנאון בעל גורע ביהודה זצ"ל	לפ' בחקותי בהיותם כארץ אויביהם
ח-לב	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' במדבר וזאת עשו להם וחיו
ח-לב	הנה"ק בעל ארי' רבי עילאי זצ"ל	לפ' נשא בהפטורה — וירא מלאך ד'

ח-לג	הגאון ר' שמעי' אבר"ק ברלין זצ"ל	לפ' אבות רחב"ע אומר רצה חקב"ה וכו'
ט-לב	הגאון ר' מרדכי הענא מהאמבורג זצ"ל	לחג השבועות במדרש, כששתו ישראל מי באר
ט-לב	הגאון ר' יצחק אבר"ק בעלזא זצ"ל	למגלת רות ועתה בתי אל תיראי
ט-לג	הגאון ר' ליב קאסוויץ זצ"ל	לפ' בהעלותך וידבר משה אל בני' לעשות הפסח
ט-לג	הגאון ר' יוסף תאומים ראב"ק לובלין זצ"ל	ויצעק משה אל ד' לאמר לפ' שלח
ט-לג	הגאון ר' פסח מ"מ בק"ק זאלקאווא זצ"ל	ויהם כלב את העם לפ' קרח
ט-לד	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ויהי ממחרת ויבא משה לפ' חקת
ט-לד	הגאון בעל קצות החושן זצ"ל	זאת חקת התורה
ט-לה	הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא זצ"ל	קח את המטה וגו'
י-לה	הגאון ר' אברהם גייגער ריין בפפר"מ זצ"ל	לפ' בלק הן עם לבדר ישכון
י-לו	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	ראשית גוים עמלק לפ' פנחס
י-לו	הגאון ר' מאיר אבר"ק אייזנשטאט זצ"ל	ותעמודנה לפני משה לפ' מטות
י-לז	הגאון ר' צבי הלוי הורוויץ אב"ר פפר"מ זצ"ל	כל דבר אשר יבא באש למגילת איכה
י-לז	הגאון ר' שמעון ווערטהיים אבר"ק ווינא זצ"ל	כי ד' הונה על רוב פשעי'
י-לח	הגאון ר' מרדכי כנעט אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל	בני ציון חיקרים לתשעה באב
י-לח	הגאון ר' מיכאל שמעון מייא מברעסלוא זצ"ל	במס' גיטין נ"ה ע"ב
י-לט	הגאון ר' מאיר פערלש מפראג זצ"ל	במס' גיטין נ"ו ע"א
י-לט	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' ואתחנן שמור את יום השבת
י-לט	הגאון ר' יוסף הולס זצ"ל	לשבת נחמו בהפטורה — נחמו נחמו עמי
י-מ	הרה"ק ר' ישראל מרזיון זצ"ל	לפ' ראה כי לא יחדל אכיון
יא-כט	כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א	לפ' תצא ביומו תתן שכרו
יא-ל	הגאון ר' דוד הורוויץ אב"ר סטאניסלאוו זצ"ל	ויונב כך כל הנחשלים
יא-ל	הגאון ר' יחזקאל קאצינעלבוין אב"ר אה"ו זצ"ל	לפ' תבא במדרש עה"פ וכל מכה וגו'
יא-לא	הגאון בעל פרי מגדים זצ"ל	לפ' נצבים אתם נצבים היום
יא-לא	הגאון ר' מאיר פישלס זצ"ל	לראש השנה לא אדרי' ראש
יא-לב	הגאון ר' משה אשכנזי מלנצבורג זצ"ל	לצום גדלי' במס' ר"ה דף י"ח:



לפ' האזינו	וחש עתידות למו	לפ' האזינו
ליוה"כ		
כי ביום הזה יכפר עליהם	כ"ק מרן אדומו"ר שליט"א	יא-לג

## נפחאות והערות ברש"י עה"ת

### (נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

לפ' האזינו	(1) לכ"כ בר"ה ולחומי רשף (2) לכ"ל-לו בר"ה כי יראה כי אולת יד ובר"ה ואמר אי אלקימו (3) לכ"מא בר"ה ותאחז במשפט ידי	א-לו
לפ' ברכה	(1) לג"ג בר"ה מברכותיך (2) לג"ז בר"ה הדר לו (3) לג"ט בר"ה ושפוני טמוני חול	א-לו
לפ' בראשית	(1) ג"ח בר"ה וישמעו (2) ד"ד בר"ה וישע (3) ו"ב בר"ה כי טובת הנה	א-לח
לפ' נח	(1) זכ"ג בר"ה אך נח (2) ח"ב בר"ה ויסכרו (3) ח"א בר"ה טרף	א-מ
לפ' לך לך	(1) יכ"ה בר"ה אשר עשו בחרן (2) יד"ז בר"ה עמק המלך	
לפ' וירא	(3) יז"ט בר"ה וקראת את שמו יצחק (1) יט"כ בר"ה המטיר על סרום (2) יט"כט בר"ה ויזכור אלקים את אברהם (3) כ"ז בר"ה לא קרב אליה	ב-לב
לפ' חיי	(1) כ"ג בר"ה בקרית ארבע (2) כד"ט בר"ה אלי לא תלך האשה	ב-לג
לפ' תולדות	(3) כה"ה בר"ה ויתן אברהם (1) כה"ז בר"ה וירע ציר (2) כז"ב בר"ה בארץ ההיא (3) כז"ג בר"ה וצורה לי (4) כז"ל בר"ה יצוא יצא (5) כז"לו בר"ה ויעקבני	ב-לד
לפ' ויצא	(1) כח"י בר"ה ויצא (2) כט"ז בר"ה הן עור היום גדול (3) ל"כ בר"ה יוסף ה' לי (4) לא"י בר"ה וברדים	ג-לב
לפ' וישלח	(1) לכ"ח בר"ה ולמי אלה לפניך (2) לכ"מא בר"ה אכפרה פניו	ג-לג
לפ' וישב	(1) לז"כח בר"ה ויעברו אנשים מרינים (2) מ"א בר"ה והאופה	ג-לד
לפ' מקץ	(3) מ"כג בר"ה וישכחו (1) מא"ז בר"ה קרים (2) מא"ח בר"ה ותפעם רוחו (3) מא"יד בר"ה ויגלח (4) מא"יר בר"ה הוא אשר רברתי	ג-לה
לפ' ויגש	(1) מו"ח בר"ה כשנה השנית (2) מז"כח בר"ה והיינו עבדים לפרעה	ד-לה
לפ' ויחי	(1) מש"כר בר"ה אבן ישראל (2) מש"כח בר"ה מאל אביך (3) נ"י בר"ה כאשר השביעך	ד-לח
לפ' שמות	(1) א"יכ בר"ה כאשר יענו אותו (2) ג"א בר"ה אחר המדבר (3) ד"ז בר"ה ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו'	ד-לו
לפ' וארא	(1) ז"ג בר"ה ואני אקשה (2) ז"ט בר"ה מופת	ד-לז
לפ' בא	(1) י"י בר"ה ראו כי רעה נגר פניכם (2) יי"ד בר"ה ואחריו לא יהי' כן	
לפ' בשלח	(3) יכ"מ בר"ה שלשים שנה וארבע מאות שנה (1) יד"כח בר"ה נלחם להם במצרים (2) יד"ל בר"ה וירא ישראל את מצרים מת (3) טו"ח בר"ה נד	ה-לח
לפ' יתרו	(1) יח"א בר"ה יתרו (2) יח"ב בר"ה עולה (3) יט"כ בר"ה וירד ה'	ה-לו
לפ' משפטים	(1) כא"ב בר"ה לחפשי (2) כא"ל בר"ה אם כופר יושת (3) כא"לה בר"ה ומכרו את השור (4) כב"כ בר"ה נשך (5) ככ"ט בר"ה זוכה	ה-לז
לפ' תרומה	(1) כה"ב בר"ה ויקחו לי תרומה (2) כז"א בר"ה כרכים מעשה חושב	
לפ' תצוה	(3) כז"ח בר"ה והיו שמנה קרשים (1) כח"ג בר"ה רמוני (2) ל"א בר"ה מקטר קטרת	ה-לח
לפ' תשא	(1) ל"ל בר"ה נשף (2) לא"ג בר"ה כי אות הוא ביני וביניכם	ו-מד
לפ' ויקהל	(1) לה"כ בר"ה טוו את העזים (2) לח"ח בר"ה במראות הצובאות	ו-מה

ו-מו	לפ' פפקודי	(1) לט"ל ר"ה לתת על המצנפת מלמעלה
ו-מז	לפ' ויקרא	(1) ב"א בר"ה סלת (2) ב"ד בר"ה כרמל (3) ב"ה בר"ה סלת כלולה בשמן (4) ד"ל בר"ה כאשר יוסר
ו-מח	לפ' צו	(1) ו"ג עה"פ ושמו אצל המזבח (2) ו"כנ בר"ה וכל חטאת (3) ז"כר בר"ה ואכל לא תאכלהו
ו-מט	לפ' שמיני	(1) ט"ז בר"ה קרבן העם (2) ט"כ בר"ה וירא כל העם וירדו וגו'
ז-נ	לפ' תזריע	(1) יג"ל עה"פ לא יבקר (2) יג"מ בר"ה וטמא טמא יקרא
ז-כט	לפ' מצורע	(1) יר"כא בר"ה ולוג שמן (2) ט"כ בר"ה ותהי נרתה עליו
ז-כט	לפ' אחרי	(1) טז"א בר"ה וכפר בערו וגו' (2) ט"ל בר"ה ואשר ימלא את ידו
ז-ל	לפ' קדושים	(1) יט"ב בר"ה ולא תשבעו בשמי (2) יט"כ בר"ה כי לא חפשה
ח-לג	לפ' אמור	(1) כג"ד עה"פ ולחם וקלי וכרמל (2) כג"מ בר"ה האזרח
ח-לד	לפ' בחוקותי	(3) כה"מז בר"ה יד גר ותושב
ח-לה	לפ' במדבר	(1) כו"ט בר"ה ונתתי את שמיכם ככרזל
ח-לה	לפ' נשא	(2) כ"כא בר"ה ואם תלכו עמי קרי (3) כ"ז בר"ה והעמידו
ח-לה	לפ' בהעלותך	(1) ג"ו בר"ה ושרתו אותו (2) ג"ב בר"ה ואני הנה לקחתי
ט-ל	לפ' שלח	(1) ה"ח בר"ה ואם אין לאיש גאל (2) ה"י בר"ה ואיש את קרשיו
ט-ל	לפ' קרח	(3) ז"ט בר"ה שעיר עזים אחד לחטאת
ט-ל	לפ' חקת	(1) יא"ל בר"ה ויטוש (2) יב"ב עה"פ חק אך במשה דבר ר'
ט-ל	לפ' בלק	(1) יג"ל בר"ה עלה נעלה (2) ט"ג בר"ה לפלא נדר או בנדרה וגו'
י-מ	לפ' פנחס	(3) ט"מא בר"ה אני' אלקיכם
י-מא	לפ' מטות	(1) ט"ז בר"ה בקר ויורע (2) ט"כ בר"ה העלו וגו'
י-מב	לפ' מסעי	(1) יט"כ בר"ה והנפש הנוגעת (2) כ"כ בר"ה את כגדיו (3) כ"ט בר"ה ואשר הנחלים
י-מג	לפ' דברים	(1) כ"ב בר"ה לא אוכל לעבור (2) כג"ט בר"ה ובגוים לא יתחשב
י-מד	לפ' ואתחנן	(3) כ"ד בר"ה ויפסוק
י-מה	לפ' עקב	(1) כ"ה בר"ה משפחת החנכי (2) כ"ז בר"ה כן בנות צלפחד רוכרות
י-מה	לפ' ראה	(3) כ"ט בר"ה יפקר ר' כ"ט בר"ה פר אחד איל אחד
יא-לד	לפ' שופטים	(1) ל"ב בר"ה זה הדבר (2) ל"כ בר"ה ויצו להם
יא-לה	לפ' תצא	(1) לה"ח בר"ה או בכלי עץ
יא-לו	לפ' תבא	(1) א"ג בר"ה ואשמם (2) ב"ד עה"פ היושבים בשעיר
	לפ' נצבים	(1) ה"ב בר"ה שמור (2) ו"ז בר"ה ובשכנך (3) ז"ו בר"ה כי אתם המעט
		(1) ט"כ בר"ה להשמירו (2) י"ז בר"ה ומן הנדגה (3) יא"ז בר"ה ואברתם מהרה
		(1) יב"כ בר"ה כי ירחיב וגו' (2) טז"א בר"ה לאחיך לעניך (3) ט"ז בר"ה וזבחת פסח לר"א צאן
		(1) יז"ט בר"ה ואל השופט (2) יח"ד בר"ה וראשית (3) יט"ט בר"ה לעשות לאחיו
		(1) כ"ד בר"ה זכור (2) כ"ד בר"ה כי תשה (3) כה"ד בר"ה לא תחסום
		(1) כו"ג בר"ה ולא שכחתי (2) כח"כ בר"ה ידקון (3) כח"ט בר"ה ולא תאמין בחיך
		(1) כט"ז בר"ה פן יש בכם (2) כט"ח בר"ה והתברך בלבבו

## מדור תמיהות וישובים

א-מא	תמי' כס' מעני יו"ט	ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י
א-מא	תמי' ברכי החת"ס	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י

א-מא	הנ"ל	תמו' בס' לחמי תורה
א-מב	ר' שלום יעקב גרינשטיין נ"י	תמו' בס' אמרי נועם
א-מב	הב' שלום דוד געללער נ"י	תמו' בדברי מהרש"א
ב-לו	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	הערה בשו"ת מהר"א אסאד
ב-לו	הב' יצחק יחיאל הלברשטאם נ"י	תמו' בס' פלא יועץ
ג-מ	ר' אשר זעליג גאלדמאן נ"י	תמו' בס' דברי שאול
ג-מא	ר' יחיאל פאפיער נ"י	תמו' בס' מגן גבורים
ג-מא	ר' חיים משה גראסס נ"י	תמו' ברש"י על הרו"ף
ד-מא	הגאון ר' יעקב מעמדון זצ"ל	תמו' בדברי מהרש"א
ד-מא	הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י	תמו' בס' בני יששכר
ה-לט	ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י	תמו' בדברי החתם סופר
ה-לט	ר' בנציון דוב הלברשטאם נ"י	תמו' בדברי הכית יוסף
ז-נא	הגאון ר' יעקב שור אב"ד קיטוב ז"ל	ישוב לדברי התרגום ירושלמי
ז-נא	ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י	ב' פליאות בדברי הג' מהרש"ק
ז-לג	הרב מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א	תמו' בשו"ת בית יצחק
ז-לג	הנ"ל	תמו' בשו"ת אחיעזר
ז-לג	הרב מו"ה משה הלברשטאם שליט"א	ישוב למש"כ בשו"ת ר"ח
ז-לד	הרב ישראל שמואל הורוויץ נ"י	תמו' בדברי החת"ס
ז-לד	הב' נפתלי צבי גארטענהויז נ"י	תמו' בס' באר מים על הגש"פ
ח-מ	הרב נחום מאיר גערמאן נ"י	ישוב לדברי הפנים יפות
ח-מ	ר' שמחה פנחס שטראהלי נ"י	תמו' בס' שפתי מהר"ש
ט-מה	ר' אשר זעליג גאלדמאן נ"י	תמו' בדברי המג"א
ט-מה	ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י	תמו' בדברי רבינו חננאל
ט-מו	הב' חיים אלכסנדר יוסף פרייער נ"י	תמו' בדברי הישועות יעקב
ט-מו	הב' שמעון שמעוניוביץ נ"י	תמו' בדברי הגרעק"א
י-מו	הרב מו"ה ישכר בער הלוי רוטנבערג שליט"א	תמו' בדברי הסמ"ע
י-מו	הנ"ל	תמו' בדברי הרדב"ז
יא-לח	ר' אהרן הלוי אלבוים נ"י	תמו' בס' מאיר עיני חכמים
יא-לט	ר' יחיאל פאפיער נ"י	תמו' בס' מטה אפרים

## מדור הנאחכים והנעימים

א-מג	הר' שמואל רעדליך הי"ד מפאדגורוזע	שתי הערות
ב-לז	הר' פנחס לאנגראק הי"ג מקראקא	הערות שונות
ג-לו	הרה"ג ר' יעקב סג"ל גאלדוואסער הי"ד מששעבין	בענין נס חנוכה
ד-לט	הב' יוסף חנינא סג"ל קארננוס הי"ד ממישלעניץ	שתי הערות
ה-מ	הר' מנחם סג"ל מאנדל הי"ד מבאכניא	מכתבי תורה
ו-נג	הר' אהרן יעקב שטראך הי"ד מיאסלא	בענין עבודת ז' ימי המלוים
ז-לב	הרה"ג ר' יוסף יעקב גריסס הי"ד מראמבראווא	קושיא בריש מס' עירובין
ח-לז	הב' שמואל באראן הי"ד מוויעליטשקא	בסוגיא דטיפת חלב והערות שונות
ח-מ	הר' שלמה הלוי עפשטיין הי"ד מאושפצין	מכתב חידו"ת
י-מז	הב' המופלא משה אהרן הלברשטאם הי"ד	חידו"ת ואגרת שלומים
י-מז	מבאבוב (בנו הצעיר של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל	
יא-לז	הב' יעקב אלימלך דערעשעוויץ הי"ד ממישלעניץ	ביומא דף פ"ו ע"ב

## מדור זכור ימות עולם

א-מר	כתב הרבנות להגאון מוה"ר אברהם הלוי העלמא אבד"ק הילדסהיים (תקכ"ו)
ב-לח, ג-מא, ד-מב	תקנות דח"ק בק"ק טשענגער (משנת תקנ"ג)
ר-מ	לקט ענינים שונים מהגה"ק משינאווע זצ"ל
ה-מג	קול קורא לחיזוק הדת, לרגלי הפרעות אחרי מלחמת העולם הראשונה
ו-נו	קול קורא לבית ישראל מגדולי וצדיקי גאליציע (תר"מ)
ז-לו	הסכם ופשר בעניני הכולל (תרכ"ה)
ז-לח	לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
ח-מא	כתב רבנות להגאב"ד רעכניץ (תק"ז)
ט-מח	קריאה בדבר הכשר היינות מהגאון מהר"ם מינץ אב"ד אוכני ישן (תקפ"ה)
י-נג	לקט ענינים שונים מכ"ק אדמו"ר הראשון מרן מוהר"ש זי"ע
יא-מ	כתב הרבנות להגאון מוה"ר אהרן הלוי טויבער זצ"ל אב"ד באטארקעס (תקפ"א) יא-מ

## מדור תעודות וסמיכות

י-נו	כתב „מורינו“	הגאון בעל חוות רעת זצ"ל
י-נו	שני כתבי „חבר“	הגאון ר' מרדכי בנעט אב"ד נ"ש זצ"ל
י-נח	כתב „היתר הוראה“	הגאון בעל ערוך לנר זצ"ל
יא-מב	כתב „קבלה“	הגאון בעל מעשה רוקח זצ"ל
יא-מג	כתב „חבר“	הגאון רצ"ה מבערלין זצ"ל
יא-מנ	כתב „מורינו“	הגאון ר' נחום טריבטש אב"ד נ"ש זצ"ל

## צילומי כתבי קודש

א-מח	הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא זצ"ל
א-מח	הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל
א-מט	הגאון ר' דוב בעריש אשכנזי בעל נודע בשערים זצ"ל
ב-מו	הגאון ר' יוסף דוד זינצהיים זצ"ל
ב-מז	הגה"צ ר' יחזקאל הלוי מאוסטראווצא הי"ד
ב-מח	הגאון מהר"ש ענגיל זצ"ל
ב-מח	הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אב"ד סטאניסלאוו זצ"ל
ג-מט	הרה"ק יצחק אייזיק מזיריטשוב זצ"ל
ר-י	הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות זצ"ל
ר-מה	הגאון ר' בצאל רנשבורג זצ"ל
ר-מה	הגאון ר' ליב פישלס זצ"ל
ה-מו	הגאון בעל קונטרס הספיקות זצ"ל
ה-מז	הגאון בעל הרי בשמים זצ"ל
ה-מח	הגאון ר' משה הלוי אב"ד צעהלים זצ"ל
ו-נה	הגאון ר' שמואל ך' וילייסיד זצ"ל
ו-נט	הגאון ר' מאיר אריק אבד"ק טארנא זצ"ל
ו-נח	הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטנזאהן אב"ד לכוב זצ"ל
ז-טו	כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
ז-מו	הגאון מראגיטשאווי זצ"ל
ח-מג	הגאון ר' יהודה בריאל ממאנטוב זצ"ל
ח-מר	הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל
ח-מה	הגאון ר' בונם איגר אבד"ק מאטערסדארף זצ"ל
ט-מז	הרה"ק ר' שמעון מערוסלאב זצ"ל
י-נט	הגאון בעל ערוך לנר זצ"ל
י-ס	הגאון ר' אשר לעמל הלוי אב"ד אייזענשטאט זצ"ל

י-סא  
י-סב  
יא-טו  
יא-מח

הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל  
הגאון הרחיד"א זצ"ל  
הגאון ר' זאכיל איגר אב"ד כרונישווייג זצ"ל  
הגאון ר' מאיר פישלס זצ"ל

## מפתח השמות עפ"י סדר אי"ב

כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצ"ל י-נג  
כ"ק מרן אדמו"ר מוהרפ"צ הי"ד זצ"ל ב-כט, ו-מא, ז-לח

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א-ח, א-לג, א-לח, ב-דר, ב-כט, ב-לא, ג-ה, ג-כח,  
ג-כט, ג-ל, ד-ה, ד-לג, ה-ה, ה-לג, ו-ו, ו-מא, ו-מב, ז-ה, ז-כו, ז-כח, ח-ה,  
ח-לא, ח-לב, ט-ה, ט-ל, י-ה, י-לג, י-למ, י-נא, יא-ו, יא-כט, יא-לג

הגאון ר' אברהם אביש אב"ד פפד"מ ח-לד

הגאון ר' אברהם גייגער רומ"ן רק"ק פפד"מ י-לו

הגאון ר' אברהם הלוי מחעלמא אבד"ק עמדין א-מר

ר' אברהם זילבערשטיין ט-כט

הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא ג-יא, ו-מ, ז-כו

הגאון ר' אברהם יהודה הכהן בעל קול ארי' ג-יב, ו-מ

ר' אברהם ליזר גרוסנ"ט ז-מג

הרב אברהם מאיר איזראעל ג-כא

הגאון ר' אברהם מנחם הלוי שטיינבערג אבד"ק בראדי ה-מר

הב" אברהם משה שאי ג-מח

ר' אהרן הלוי אלבוים יא-לח

ר' אהרן הכהן פערל יא-מז

ר' אהרן רוד מענדלאוויטש ב-כו

הגאון ר' אהרן הלוי טויבער אבד"ק באטארקעס יא-יא, יא-מ

הגאון ר' אהרן אב"ד טרעכובאל וולאטשוב ו-מא

ר' אהרן יעקב שטורד מיאסלא ו-נג

הגאון ר' אלעזר לעוו אב"ד אונגוואר ו-כג

הגאון ר' אלעזר רוקח בעל מעשה רוקח יא-מב

הגאון ר' אלישע יצחק שור אב"ד קימפולינג ו-לט

הגאון ר' אלקנה זאכערמאן אב"ד יארדינאו ח-יז

א.מ.ה. ז-מה

הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מכראד ד-יא

הרב ארי' איזראעל א-כח

הגאון ר' ארי' ליבוש הורוויץ בעל הרי בשמים ג-כח, ח-יז

הגאון ר' ארי' יהודה ליב מסטאשוב אב"ד רעכניץ ח-מא

הגה"ק ר' ארי' ליבוש ליפשיץ בעל אריה דבי עילאי ח-לג

הגאון ר' ארי' ליב בעל שאגת ארי' יא-ח

הגאון ר' ארי' ליב קרא אב"ד לעסלא ב-לא

ר' אשר זעליג גאלרמאן ג-מ, ט-מח

הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ א-לה

הגאון ר' בונם איגר אבד"ק מאטערסדארף ח-י

הגאון ר' בנימין וואלף לעוו בעל שערי תורה ו-יג

ר' בן ציון דוב הלברשטאם ה-לט, ז-מב

הב' בן ציון האראוויטץ ח-מז  
 ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי ג-מח  
 הרב בן ציון הכהן ט-כא  
 הגאון ר' בצלאל אב"ד אוסטראה ז-כה  
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג ד-טז, ט-יא  
 הרב בצלאל שטערן יא-יט  
 הרב ברוך חנה גרינפעלד ד-מא, ח-כד  
 הגאון ר' ברוך תאומים פרענקיל בעל ברוך טעם ד-ז, י-יז  
 הרב גבריאל צינגער ז-כב  
 הגאון ר' דוב בעריש אשכנזי מח"ס נודע בשערים א-יח  
 הגאון ר' דוב בעריש וויידענפעלד אב"ד טשעכין ח-כה  
 ר' דוב בער שווארץ יא-מז  
 הגאון ר' דוד אופנהיים ב-ו, ח-ז  
 הרח"ק ר' דוד הלברשטאם אב"ד קרשאנוב ז-טז  
 הגאון ר' דוד הלוי הורוויץ אב"ד סטאניסלאוו יא-ל  
 הגאון ר' דוד טעכלי זעהמאן אב"ד דוקלא ט-טו  
 הגאון ר' דוד יהודה זילבערשטיין אב"ד ווייטצען ג-יז  
 הגאון ר' הירש באלחובער ד-לג  
 הגאון ר' הלל ליכטענשטיין מקאלעמייע ו-יח  
 הגאון ר' הלל ליכטענשטיין אב"ד קראסנע י-כה  
 הגאון ר' זאב ניסנבוים ראב"ד קראסנע יא-יז  
 הגאון ר' זאבל איגר אב"ד ברוינשווייג ד-יב, יא-יג  
 הגאון ר' זכרי' מענדל אבד"ק לעסלא ח-יא  
 הגאון ר' זעליג ראובן בענגיס אב"ד דעיה"ק ירושלים י-כד  
 הגאון ר' זרח איידליץ ז-ח  
 הרב חיים אהרן צבי היילפרין ה-ל  
 הב' חיים אלכסנדר יוסף פרייער ט-מו  
 הגאון ר' חיים געלערנטער אב"ד קיטוב ד-כא  
 הגאון ר' חיים דוב גראס אב"ד פעטריווא ט-יז  
 כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז ז-טו  
 הגאון ר' חיים יוסף דוד אזולאי — החיד"א י-כג  
 הרב חיים יעקב יוסף טויבער ד-כד  
 הרב חיים יעקב מאיר רובין ח-מו, יא-כג  
 ר' חיים מרדכי ניכטבורגער ז-מד  
 ר' חיים משה גראסס ג-מא  
 הב' חיים רייפער ה-מה  
 הגאון ר' חייקא אב"ד הוראנרא ב-לא  
 הרב חנני' יוסף אייזענבאך ה-כו  
 הגאון ר' יהודה הכהן בעל קונטרס הספיקות ה-י  
 הגאון ר' יהודה כריאל ממנטובה ח-טו  
 הרב יהודה ליב לעמבערגער א-כד  
 הגאון ר' יהודה ליב קארלבורג אבד"ק קרעפעלד ז-י  
 הרב יהודה ליכטער ד-מח  
 ר' יהודה הכהן שטראסער יא-מו  
 הרב יהושע פירער ח-כט  
 הרח"ק ר' יהושע רוקח אבד"ק בעלזא א-לג  
 הגאון ר' יוסף דוד זינצהיים ב-יא

הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא ו-מר  
הגאון ר' יוסף הולט י-לט  
הב' יוסף חנינא סג"ל קארננט ממישלעניץ ד-לט  
ר' יוסף יעקב געללער ו-לו  
הרב יוסף יעקב גריס מדאמבראווא ז-לב  
הגאון ר' יוסף כהנא ראפפורט אב"ד סאמבור ז-יג  
הגאון ר' יוסף ענגיל ה-מר  
הגאון ר' יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז-ח, יא-טז  
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטנזאהן אבד"ק לבוב ו-טז  
הגאון ר' יוסף תאומים בעל פמ"ג ב-לב, יא-לא  
הגאון ר' יוסף תאומים אב"ד לובלין ט-לג  
הגאון ר' יוסף תאומים-פרענקיל מפלונצק ג-י  
הגה"צ ר' יחזקאל הלוי אב"ד אוסטראווצא ב-יח  
הרב יחזקאל דוד הכהן שלאף א-לא  
הגאון ר' יחזקאל לגרא בעל נודע ביהודה ח-לא  
הגאון ר' יחזקאל קאצנעלנבויען אב"ד אה"ו ג-כט, יא-ל  
ר' יחיאל פאפיער ג-מא, יא-לט  
הגאון ר' יעקב הכהן גוטוויטש אב"ד דוקלא ז-יא  
הרב יעקב סג"ל גאלדוואסער מטשעבין ג-לו  
הרב יעקב חיים סופר ב-מה  
הגאון ר' יעקב מטאמאשוב ג-לא  
הגאון ר' יעקב יהושע הלוי הורוויץ אב"ד זלאזין ז-כח  
הגאון ר' יעקב בן אב"ד פפר"מ בעל שב יעקב ו-יא  
הגאון ר' יעקב אב"ד לובלין ז-כו  
הגאון ר' יעקב מליסא בעל חו"ד י-נו  
הב' יעקב אלימלך דערעשאוויץ ממישלעניץ יא-לו  
הגאון ר' יעקב מרדכי זילבערמאן אב"ד בילגורייא ו-כו  
ר' יעקב משה יונה הלוי גולדשטיין ז-מר  
הגאון ר' יעקב עטלינגער אב"ד אלטונא בעל ערוך לנר י-נח  
הגאון ר' יעקב מעמדין א-לו, ג-לא, ד-מא  
הגאון ר' יעקב שור אב"ד קוטוב ו-נא  
הרה"ק ר' יצחק אייזיק מזידטשוב ג-יד  
הגאון ר' יצחק אב"ד בעלזא ט-לב  
הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אב"ד סטאניסלאוו ב-יד  
הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אב"ד אה"ו ט-ז  
הב' יצחק יחיאל הלברשטאם ב-לו  
הרב יצחק יעקב זוויס הגאב"ד ירושלים ז-כא  
הרב יצחק לעבאוויטש ז-מר  
הגאון ר' יצחק אב"ד פיזר ג-ל  
הגאון ר' יצחק אב"ד פוזנא א-לה  
הגאון ר' יצחק הכהן ראפפורט אב"ד בונא ג-ח  
הגאון ר' ישכר שלמה טייכטאהל א-כא  
הרב ישכר בער הלוי רוטענבערג י-מו  
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא ט-ח  
הרה"ק ר' ישראל מרזין י-מ  
הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ ז-לד  
הגאון ר' ליב פישלס ד-יז

הגאון ר' לוי קאסוויץ ט-י, ט-לג

הגאון ר' לעמיל אבד"ק אייוענשטאט י-י

הגאון ר' מאיר אבד"ק אייוענשטאט י-לו

הגאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא א-לד, ב-יט, ה-מר, ו-כב, ט-לה

הגאון ר' מאיר דן פלאצקי אבד"ק דוואהרט ה-כב

הגה"ק ר' מאיר יחיאל אבד"ק אסטראווצא א-לה

הרב מאיר ישראל איסר כהן פרידמאן ד-מו

ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא ח-מה

הגאון ר' מאיר פישלס ראבד"ק פראג ה-לד, ז-כו, יא-ט, יא-לא

הגאון ר' מאיר פערלש י-לט

הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן ה-לד

הגאון ר' מיכאל שמעון מייא מברעסלויא י-לח

הר"ד מנחם בראכפעלד א-לו, ב-לב, ג-לב, ד-לה, ה-לה, ו-מר, ז-כט, ח-לג, ט-לה, י-מ, יא-לד

ר' מנחם מענדל סג"ל לנדא ג-כה

הרב מנחם סג"ל מאנדל מאכניא ה-מ

הרה"ג ר' מענדל ראטטענבערג מאכנוב ו-מב

הגאון ר' מרדכי בנעט אב"ד נ"ש י-לח, י-נז

הגה"ק ר' מרדכי דוב מהארנסטייפל א-כ

הגאון ר' מרדכי הענא מהאמבורג ד-לט, ט-לב

הגאון ר' מרדכי מיכאל יפה ו-יט

הב' המופלא משה אהרן הלברשטאם מאכנוב י-מו

הרב משה דוד שטיינזארציל ו-לג

הרב משה הלברשטאם ז-לד

ר' משה חנוך הענוך גרינפעלד ח-מו, יא-מו

הגה"ק ר' משה טייטעלבוים בעל ישמח משה ח-ט

הגאון ר' משה אשכנזי מלנצבורג יא-לב

ר' משה יהושע הלברשטאם א-מא, ה-לט

ר' משה יוסף שטיינפעלד ז-מב

הגאון ר' משה מיניץ אב"ד אוכנ ישן ט-מח

הגאון ר' משה הלוי אב"ד צעהלים ה-יר

ר' משה צוקער ב-מה

הרה"ק ר' משה מראזוואדאוו ב-לא

ר' משה רייפער ג-כנ

הרב משה שטערן ו-כז

הגאון ר' משה שיק אבד"ק חוסט ד-יח

הרב מתתיהו דייטש ד-כט

הגאון ר' נחום טריכטיש אב"ד נ"ש ו-כא, יא-מג

הרב נחום מאיר גערמאן ב-לו, ה-מר, ח-מ

הגאון ר' נפתלי הירץ אב"ד זאלקאווא וראווא ו-מג

הב' נפתלי צבי גארטננהויז ז-לד

הגאון ר' נתן מאן ראבד"ק ספר"מ יא-לג

הרב נתן סג"ל הורוויץ ב-כא

הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא א-י, ד-כ, י-יט

הגאון ר' פייבוש כהן דיין בק"ק מיץ ב-ל

הרב פנחס אשר גאלדבערגער ח-יט

הגה"ק ר' פנחס הלוי איש הורוויץ בעל הפלאה א-לג



הרב פנחס הירשפרונג ז-לג, י-כט  
ר' פנחס לאנגראק מקראקא ב-לז  
הגאון המקובל ר' פסח מ"מ בק"ק זאלקאווא ט-לר  
הגה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב ה-כא  
הגאון ר' צבי הירש לוי אבר"ק בערלין יא-מג  
הגאון ר' צבי הירש הלוי הורוויץ אב"ד ספר"מ י-לז  
הגאון ר' צבי הירש מייזליש אב"ד ווייטצען ג-ב  
הרה"ק ר' צבי הירש הכהן מרימאנוב ח-טז  
הגאון ר' שאול אב"ד אמשטרדם ח-לה  
הגאון ר' שאול הלוי אב"ד האג ז-כו  
הרב שאול ברייש י-לב  
הרה"ק ר' שלום אליעזר הלברשטאם אב"ד ראצפערט ט-יר  
הב' שלום דוד געללער א-מב  
ר' שלום יעקב גרינשטיין א-מב  
הגאון ר' שלום מרדכי הכהן שווארצאן אבד"ק ברעזאן א-יט, ח-כ  
ר' שלום שפאלטער ד-מח  
ר' שלום יוסף צעהנווירטה ב-כג  
הגאון ר' שלמה אליעזר אליסאנדרוי ז-יט  
הרב שלמה רוב לאבין ט-כז  
ר' שלמה זלמן גארדאן ז-כד  
הגאון ר' שלמה זלמן אב"ד גריידיץ ב-ל  
ר' שלמה עפשטיין מאושפצין ט-מ  
הגאון ר' שלמה קלוגר מבראדן ג-טז  
הב' שמואל באראן מוויעליטשקא ח-לז  
הגאון ר' שמואל נ' וילייסיד מקושטא ז-ח  
הגאון ר' שמואל נחום הלוי מזאלקאווא ח-יג  
הגאון ר' שמואל עהרנספלד בעל חתן סופר ד-לר  
הגאון ר' שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישלע ב-יז  
הרב שמואל עקיבא יפה"ש לעזינגער ג-מח, ו-לט, ו-מ  
הגאון ר' שמואל אב"ד פונא ה-לג  
הגאון ר' שמואל הלוי קעלין בעל מחצה"ש א-יב  
ר' שמואל רעזליך מסאדגורזע א-מג  
ר' שמחה פנחס שטראהלי ח-מ  
הרה"ק ר' שמעון מיערוסלב ט-יג  
הב' שמעון שמענוביץ ט-מו  
הגאון ר' שמעי' אב"ד בערלין ח-לג  
הגאון ר' שמשון ווערטהיים אב"ד ווינא י-לז  
ר' שמריהו ציטראנענבוים א-מא, ו-נא

## דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

מקנאדע = 20 דאללער לשנה

מכעלניע = 600 פראנק לשנה

מעגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאללער לשנה

ברואר אויך 30 דאללער לשנה

**KEREM SHLOMO**

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit  
Organization  
**U.S. POSTAGE  
PAID**  
PERMIT No. 6579  
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED  
WARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

# נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידות  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל  
ולהכחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

---

שנה ד' קונטרס א' תשרי תשמ"א ברוקלין, נ. י.

---

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א  
1533 48th Street  
Brooklyn, New York  
Tel. 871-6623

# התוכן

ג	מכתב קודש וכרכה . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
ו	כרם רבעי . . . . . המערכת

## מדור אמרי קודש

ח	לשמוני עצרת . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א
---	--

## מדור זכרון לראשונים

י	חידושים על מס' סנהדרין . . . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל
יב	בסוגיא דאין יוצאין מסוכה לסוכה . . . . . הגאון בעל מחצית השקל זצ"ל
יח	בדין ספק בכית הקברות . . . . . הגאון בעל נורע בשערים זצ"ל
יט	תשובה קצרה בדיני טריפות . . . . . הגאון מהרש"ם מבערוזאן זצ"ל

## מדור אגרות קודש

כ	מכתב מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל . . . . .
---	--

## מדור זכרון לאחרונים

כא	גליוני ספר שו"ת דברי חיים . . . . . הג"ר ישכר שלמה טייכטאהל הי"ד
----	--

## מדור מלפול והלכה

כד	בדין מתנת עניים . . . . . הרב מוהרי"ל לעמבערגער שליט"א
כה	סוכה שאינה גבוהה י' טפחים . . . . . הרב ארי' איזדאעל נ"י
לא	בדין יו"ט שני של גליות . . . . . הרב יחזקאל דוד שלאף נ"י

## עולת שבת בשבתו

לג	ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת
לו	נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הר"ד מנחם בראכפעלר שליט"א

## מדור תמיהות וישובים

מא	הערות קצרות בענינים שונים . . . . .
----	-------------------------------------

## מדור הנאהבים והנעימים

מג	שתי הערות . . . . . הר' שמואל רעדליך הי"ד
----	---

## מדור זכור ימות עולם

מר	כתב הרבנות להגאון מוה"ר אברהם הלוי זצ"ל אבר"ק הילדסהיים . . . . .
מח	צילומי כתבי קודש . . . . .
נ	ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1980

by Cong. Shaare Zion

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס  
לעילוי נשמת אבינו

נזר ראשנו

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נריב ושוע

מו"ה אליהו במו"ה משה יעקב שארף ע"ה

נכד הגאון החסיד המפורסם מוה"ר משה יעקב יעקיל

שארף זצ"ל ראבד"ק אושפיצין ומח"ס דרכי יושר

נפטר בשם טוב

ביום ח' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניו,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

## מודעה ובקשה נחוצה

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מתכוון בעז"ה להוציא לאור  
מחדש ספה"ק קדושת ציון ב' חלקים מכ"ק אביו מרן הגה"ק  
זצוקללה"ה הי"ד, וספה"ק עטרת שלמה מכ"ק אדמו"ר  
הראשון זצוקללה"ה, עם הוספות ותיקונים.  
בקשתנו שמוחה לפני כל אנ"ש, מי שזוכר או יודע איפה  
נמצא, דברי תורה מכ"ק רבותינו מכאכוב זי"ע שלא נרפסו  
עדיין בספרים הנ"ל, יואיל נא בשובו להודיענו בהקדם  
האפשרי, וזכות הרבים תלוי בו.

וועד להדפסת ספרי כ"ק רבותינו מכאכוב זי"ע

Tel: 871-6623

# מכתב קודש וברכה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שלמה הלברשטאם

אבר"ק באבוב

ב"ה יום ג' וזאת הברכה תשמ"א לפ"ק.

תבענה שפתי ברכה ותהלה להופעת הכרם שלמה שנה הרביעית, והנני שבע רצון מאוד מעבודת הכרם, שבכל עת שמגיע לירי קונטרס חדש נחת אנחת בו. גם מכנף הארץ זמירות יאמרו ותשבחות ישמעו לעומת המחברת הזאת אשר כבר יצא מינוטיו בעולמה של תורה ויהללוהו בשערים המצוינים כי תוכו רצוף אמרים יקרים גנוזות וצפונות מגאוני וצדיקי ארץ משנים קדמוניות, חידושים נפלאים מדבש מתוקים ומילי דחסידותא ואגרות צדיקים המלאים שלהבת אש דקדושה, אוצרות נעלמים שלא שזפתם עין הדפוס. גם הוא מלא ברכת ד' בחידושים עמוקים, קושיות ופרוקים, חידושי הלכות מגדולי דורנו וראשי הישיבות ותלמידיהם, והערות יקרות בדברי מאור עינינו רש"י ז"ל, וקנאת סופרים מרבה חכמה להפיח רוח התשוקה בלב תלמידים הגונים השוקרים על דלתי התורה לפלפל ולחדש חידושים בציצים ופרחים.

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב להאציל ברכה, לעורכי המערכה, והמשתתפים בחידושי הלכה, גם כל התומכים והמסייעים להופעתו, והלומדים וההוגים בו, כולם יתברכו בגמר חתימה טובה, ויתקבלו תפלותינו לרצון, ונושע בד' תשועת עולמים.

הק' שלמה הלברשטאם

## כרם רבעי

ובשנה הרביעית יהי' כל פריו  
קודש הלולים לד' (ויקרא י"ט).

קודש הלולים, הרי הוא כקודש שקורין  
עליו את ההלל (ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ב).

מורים אנחנו לד' אלקינו ומהללים לשם תפארתו על שהגיענו עד  
הלום, ועומדים אנו על סף המחזור הרביעית בנטיעת כרמנו — כרם ד'  
צבאות, וברצ"ה נשתדל שבשנה הרביעית יהי' כל פריו קודש הלולים לד'.  
הכרם הזה אשר נטעה ימיננו, לא בנקל עלתה בידנו לעבדה ולשמרה  
זה שלש שנים, הרבה עמל ושירחא העמסנו על עצמנו בהוצאת כרמנו,  
חובות רבות ועצומות השתרגו על שכמנו, והרבה קשיים עמרו לנגרנו.  
אבל מאידך גיסא נוכל להגיד בפה מלא כי ת"ל עמלנו עשה פרי. — מונחים  
לפנינו שלשים חוברות שיצאו לאור על ידינו עד כה, מלאות וגרושות  
ברברי תורה וחסידות חרשים וגם ישנים, תשובות, חירושים, פלפולים,  
הערות, דרושים, אנרות קודש, אמרים נעימים וכו', מיותר מב' מאות  
גאונים וצדיקים מפורסמים מדורות הקודמים נבנ"מ, אשר כל א' מהם  
קובע ברכה בפ"ע, ונוסף לזה נעשה קובצנו אכסניא של תורה לגדולי  
ישראל רבנים וראשי ישיבות ותלמידי חכמים מובהקים החיים אתנו  
לאוי"ט"א, בתרמם מפרי תנובתם לתוך כרמנו, ובגלל זה זכה קובצנו בעז"ה  
להתפשט בכל תפוצות ישראל, ונמסר מיד ליד מגדול החביבות  
וההשתוקקות לראות תוכנו העשיר, וכולם מהללים ומנשאים אותו, ורבים  
אומרים כי כבושם הזה לא הי' לעולמים. גם הגיע לאזנינו שרבנים  
מפורסמים ומורי הוראות מובהקים כבר השתמשו ברברי התשובות  
שנרפסו בקובצנו להלכה למעשה. — לא נכחיר, כי רבר זה נותן סיפוק  
נפש ועידור להמשיך הלאה בעז"ה.

אמנם לעומת זה, מצב הגשמי ירד פלאים, הגיע העת לומר בואו  
חשבון, בואו ונחשוב חשבוננו של קובצנו. — קובץ „כרם שלמה" אין לו  
תמיכה ממורעות, אשר על יסוד ובסיס זה הולכים ונרפסים כל מכתבי עתים  
שבעולם, ואף רוב קובצי וירחוני תורניים, הנה כי כן עינינו נשואות רק על  
כסף תמיכותיכם, והרי הכסף הנדרש לרמי החתימה סכום קטן הוא  
בשבילכם, ואצלינו מצטרפים סכומים הקטנים הללו לסכום גדול אשר  
מאפשר לנו להמשיך הלאה בהוצאת קובצנו. לכן אליכם אישים נקרא,  
קוראים יקרים! תרעו נאמנה כי כל אחד מכם הוא חבר למערכת. וכיון שכן  
מוטל חוב על כאו"א לישא ביחד עול שגשוג כרמנו וכרמכם. ולמה יהא



צורך להזכיר ולעורר בכל פעם על עיכוב משלוח דמי החתימה, הלא נוכל  
לנצל זמן היקר הזה להגדיל ולשפר את קובצנו. תקותנו חזקה שקוראינו  
החשובים יתנו אוזן קשבת לקול פנייתנו, ואנחנו מצדנו נחליץ חושים בכל  
עוז גם להלאה בעזרת השם להשביע רצון הקוראים יחיו באופן הכי נעלה.  
ונסיים מעין הפתיחה, — בכרם רבעי כתיב, קודש הלולים לד', ודרשו  
חכמז"ל (ברכות לה.) מפסוק זה, מלמד שטעונים ברכה לפנייהם ולאחריהם,  
כן אנחנו מודים על העבר שעזרנו השי"ת עד כה, ומתפללים על העתיד,  
יהי ה' אלקינו עמנו כאשר עם לבבנו להטות עלינו חוט של חן וחסד  
בעריכת הקובץ, שיהי' רוח המקום ורוח חכמים נוחה הימנו.  
ונביע בזה תודתנו העמוקה לכל העם העומדים בעזר"ה ומסייעים  
בסיוע שיש בו ממש בהופעת כרמנו, והמורם מעם, כבוד ידידנו הדגול  
הרבני החסיד הנגיד המפורסם עושה חסד לאלפים כש"ת מו"ה שאול  
הוטמערער נ"י מאנטווערפן, וידידנו היקר האברך החשוב מאוד נעלה  
תוסס לכל דבר שבקדושה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י, אשר עומדים  
לימיננו בכל מה דאפשר, ברוח ובגשם, יתברכו כולם ממעון הברכות,  
בשפע ברכות והצלחות, ויזכו תמיד להרכות פעלים לתורה ולתעודה,  
אכ"ר.

המערכת



## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### לשמיני עצרת

בתפלת גשם, זכור אב נמשך אחריו כמים, ברכתו כעץ שתול על פלגי מים, גננתו והצלתו מאש וממים, דרשתו בזרעו על כל מים, בעבורו אל תמנע מים. הנה בתפלה זו, לכאורה רבו הריקדוקים, ראשית אומרו זכור אב נמשך אחריו כמים, מהו הרמיון דוקא למים, גם אומרו, ברכתו כעץ שתול על פלגי מים אין לו ביאור, דהיכן מצינו ברכה זאת בתורה, ועור מהו הכוונה בברכה זו, תו יל"ד כמה שאמר, גננתו הצלתו מאש וממים, לכאורה יפלא, בשלמא מן האש שפיר מובן הכוונה דקאי על מה שהצילו הקב"ה מאור כשרים, אבל איפה נזכר שנמלט ממים, גם צ"ב, כמה דסיים, דרשתו בזרעו על כל מים, דלא מצינו בשום מקום שזרע אברהם אבינו על כל מים.

והנ"ל לפרש הכוונה, דבתפלה זו באים לעורר זכותו של אברהם אבינו ע"ה, ולכן מפרט מעשיו הטובים וזכויותיו אחת לאחת. ונקדים מה דאיתא בספרן של צדיקים הטעם שמכרכין ומתפללים על גשם בחג הסוכות ועל טל בחג הפסח, דגשם אינו יורד על הארץ שרם יעלה אד מן הארץ, וזהו ענין אתערותא דלתתא, וטל רומז על אתערותא דלעילא, לפי שיורד בלא התעוררות מלמטה כלל, ולכן בשמיני עצרת, שכבר עברו ימים הנוראים ראש השנה ויום הכיפורים, ושבו בנ"י בתשובה שלימה להשי"ת, ואח"כ בחג הסוכות היו עסוקים בקיום המצות השייכים לחג, וראויים בנ"י להשפעות טובות בבחי' אתערותא דלתתא, מש"ה מתפללים אז על הגשם שהוא ג"כ בחי' אתערותא דלתתא, משא"כ בפסח שהיו בנ"י במצרים ערום וער' מן המצות בלי שום זכות מעצמם, רק הקב"ה כרוב רחמיו וחסדיו הוציאם ממצרים באתערותא דלעילא בלבד, לכן מתפללים אז על טל שהוא ג"כ בבחי' זו אתערותא דלעילא.

והנה אברהם אבינו הי' הראש וראשון שהכיר את כוראו בחיותו בן שלש שנים (נדרים ל"א), ולא הי' לו מי שילמוד עמו, רק מאליו עבד להשי"ת בלי התעוררות דלעילא, (ע"ד שכתב רש"י בריש פ' נח עה"פ את האלקים התהלך נח, שאברהם אבינו היה מתחזק ומהלך בצדקו מאליו) ונמשך אחריו ית"ש כמים, היינו באתערותא דלתתא כמו גשם, ולזה שפיר אומרים, זכור אב נמשך אחריו כמים, לעורר זכותו של אברהם אבינו שעבד את הקב"ה באתערותא דלתתא. וכדי להבין כוונת הפייטן להלן, נקדים מה דאיתא בפרקי דר"א (הובא בילקוט תהלים א') עה"פ והי' כעץ שתול על פלגי מים, דרש רבי יוסי למה הדבר דומה לאדם שהי' הולך בארץ צ' ונפשו מתהלחלת בצמא, מצא אילן נאה ומעין תחתיו ופירותיו מתוקין וצילו נאה, אכל מפירותיו ושתה מממיו וישן בצילו וחזרה נפשו עליו, בשעת פטירתו ללכת אמר לו, אילן כמה אברכך, שיהו מעינות תחתיו, הרי מעינות תחתיו, שיהו פירותיו מתוקין, הרי פירותיו מתוקין, שיהא צילך נאה, הרי צילך נאה, אלא יהי רצון שכל נשיות שיטעו ממך יהיו כמותך, כך אמר הקב"ה לאברהם, אברהם כמה אברכך וכו' אלא יהי רצון שכל צאצאי מעיק יהיו כמותך.

לכך נאמר והי' כעץ שתול על פלגי מים וכו' יעיי"ש. ובמדרש (במדבר רבה פ"ב) מעמים ענין זה במה שאמר לו הקב"ה לאברהם כה יהי' זרעך, ר"ל כמותך כך יהי' זרעך. וזהו שאומרים כאן, ברכתו כעץ שתול על פלגי מים, הרברים מיוסדים על אדני המדרש הנ"ל.

ועתה נבוא לבאר יתר דברי הפייטן, רהנה כתוב בספר בינה לעתים (ררוש א') בפסוק צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם (משלי כ"ב), ואחז"ל הכל בירי שמים חוץ מצינים ופחים (כתובות ל' ע"א), והקשו בתוס' מהא דאחז"ל (ברכות ל"ג) הכל בירי שמים חוץ מיראת שמים, ומבאר הבינה לעתים רשני המאמרים אלו עולים בקנה אחר, רהנה האדם נולד בשני טבעיות, מדת הקרירות והעצלות, ומדת החמימות והתלהבות, והנה בעשות האדם אחת ממצות ד' צריך לעורר בקרבו צד החמימות להתלהב בדשפי אש שלהבת ייה לעשות רצונו ית', ובבוא ח"ו עבירה לירו, צריך להפך א"ע לצד הקרירות והצינון לבטל ממנו ההתעוררות אל הרע, אולם אם יודמנו באדם נטיותיו הטבעיות כשתיהן להיפך, רהיינו שיחם לבו בקרבו כאש בוער למעשים רעים, וכנגד זה יהי' כאבן דומם קד וצונן בלי שום חימום והתעוררות אל מעשה המצות, עליו הכתוב אומר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם, וילך אל קצה האחר, שיבחר את הצינה להגינו מן העבירות, ואת הפחים לעורר למעשים טובים. וז"ש חז"ל הכל בירי שמים חוץ מצינים ופחים, פי', שהצינים ופחים אם מוטבעים בדרך עקש לרעה, אינם בירי שמים להפכם למוטב, אלא הם ביר האדם ובחירתו להתגבר עליהם ולהשתות לטוב. נמצא שמאמר זה הוא מכוון עם אוז"ל הכל בירי שמים חוץ מיראת שמים, עכת"ד יעוי"ש.

והנה אצל אברהם אבינו ע"ה העיד הכתוב עליו ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ואמרו חכמנו"ל (ירושלמי שילהי ברכות) לבבו היינו בשני לכבות, שאברהם אבינו עשה יצר הרע טוב, היינו שהפכו לסייע לו לעבורת השי"ת. וזהו שמוכיר כאן זכותו של אברהם, נגנתו והצלתו מא"ש וממ"ם, כלו' שניצל מן היצת"ד של אש ושל מים, היינו החמימות והקרירות שהטה אותם לעבורתו ית"ש להתלהב בחמימות והתעוררות לקיום המצות, ולהשתמש במדת הקרירות נגד העבירות. ובברכנו נלך לבאר נמי אומרו, דרשתו בזרעו על כל מים, עפ"י מה שאמר אברהם אל המלאכים, יוקח נא מעט מים, וכתב בש"ך על התורה שביקש אברהם אבינו מהם שלא יעקבו את נתינת התורה לישראל, הנקרא מים, והם ענו ואמרו כן תעשה כאשר דברת, ולפיכך לא יכלו המלאכים אח"כ למנוע את בניו מלקבל את התורה, ועשה בחי' שלח לחמך על פני המים וגו', שראג עבור דורות הבאים אחריו שיקבלו את התורה, והוא כענין הזריעה, שזורעין עכשיו והפירות צומחין לאחר זמן, וזהו שאמר, דרשתו בזרעו על כל מים, זו התורה שנמשלה למים (ב"ק יז.). שזרע אותה אברהם אבינו שתהי' לבניו אחריו.

ומסיימים בתפלה, בעבורו אל תמנע מים, מים תרתי משמע, הן השפעה של תורה הנמשלה למים, והן שפע של גשמי ברכה וכל טוב, שבזכותו הגדול ימטיר עלינו השי"ת מים רבים של שפע ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות.

## חידושים על מסכת סנהדרין<sup>(1)</sup>

### מהנאון מוח"ר עקיבא איגר זצ"ל

דף ל"ב ע"א תוס' ד"ה חיישינן וכו' וא"ת מאי ארי' משום דאיחרות, כי לא איחרות נמי וכו', ושמא לא באחד בניסן נכתב אלא אח"כ וכו'. וק' לי הא ג"ז בכלל מאוחד בזמן הוא, דהא בא' בניסן לא נעשה הקנין, כיון דאמרו המזימין עמנו הייתם במקום פלוני, ויודעים שבו ביום לא נעשה קנין בפניהם, וע"כ דהי' הקנין מקורם, וא"כ א' בניסן הוא מאוחד לזמן החיוב, וביותר ק' לי הא מבואר בכבא בתרא דף קע"ב דאם אינו יורע יומא דאקניא צדיכין לכתוב יום הכתיבה, וא"כ לא היו רשא' להעדים להקדים ולכתוב יום א' ניסן, כיון דאותו יום אינו יום ההקנאה ולא יום הכתיבה, וצ"ע.

ל"ה א'. תד"ה לאביו, ועוד כהן הדיוט עדיף שזה קרושתו לעולם. ק' לי רמ"מ נילף טומאת מת מצוה מטומאת קרובים, מה במקום שלא הותר טומאת קרובים הותר טומאת מ"מ, מקום שמותר טומאת קרובים מכ"ש דמותר טומאת (קרובים) [מת מצוה], וצע"ג.

דף נ"ג א'. תד"ה קמפלגי תימא ור"י וכו' מסתמא מדסבר כד"ש וכו', תמוה לי למאי הוצרכו למנקט הקושיא על ד' ישמעאל ובדרך מסתמא<sup>(2)</sup>, אמאי לא הקשו יותר על ר"ש דאמר שריפה סקילה חנק והרג וס"ל דבת כהן סתמא כתיב בין בארוסה בין בנשואה, יקשה מג"ל דבת ישראל בחנק דלמא שריפה, ול"ש לומר רמזאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהא לאו בת שריפה, הא הכתוב לא מיותר דאצטרך לארוסה דתטעון שריפה, וצע"ג.

[שייך לרף ס"ז ע"ב]. הקשה ידירי מעכ"ת בסנהדרין ס"ז ב' ד"ה וכו' וכו' תרע דאטו רע"ק ריליף וכו' אמאי לא הכריחו בפשיטות זה מדיה"ג דבאמת בסיף מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכים אע"כ משום הגז"ש דלא תחוי'. ג"ל דלק"מ, דלכאורה יש לתמוה על קושייתם דלמא הכא לא דריש סמוכים משום דאיכא גז"ש, הא י"ל בפשוטו, דע"כ (לא) ס"ל לר"י דלא נתקבלה גז"ש דלא תחוי' דהרי באמת ס"ל ללמור מאוב וידעוני דהוא בסקילה, א"כ למאי הלכתא אתי' הגז"ש הא ממילא ידעינן דבסקילה מלימוד מאוב וידעוני, ע"כ דבאמת לא

(1) הועתק מגוכתי"ק. (פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ח). — כפי ידיעתנו, לא נרפסו חירו"ת הללו עד הנה בספריו של הנאון רעק"א זצ"ל.  
(2) באמת בעיקר קו' התוס' יש להעיר מג"ל דר' ישמעאל סבירא לי' כד"ש. ועיין בס' משך חכמה עה"ת כפ' אמור ד"ה וכת כהן, שכתב דר' ישמעאל ס"ל כרבנן דסקילה חמורה משריפה יעו"י"ש. ועיין בס' חמרא וחיי עמ"ס סנהדרין בחידושי לרף ג"א ע"ב ד"ה ועור, שכתב ראין לייחס סברה זרה בר' ישמעאל דבת כהן תהא קלה יותר מבת ישראל.

נתקבלה הגז"ש מסיני, ושפיר מוכח במה דאמר וכי מפני שסמכו ענין היינו דלא רריש כלל סמוכים, ולזה נראה דמש"ה הביאו רא"י מרע"ק דרריש בסקילה מגז"ש דלא תחי' מסיני, ויקשה הא בלא"ה ירעינין [מ]סמוכין, וצ"ל, משום דהיינו לומדים מגז"ש משבעה אומות דבסיף, לזה אמר רע"ק דילפינן הגז"ש מסיני, ויקשה ג"כ דלמאי נתקבלה הגז"ש כלל, הא בלאו גז"ש נילף מסמוכים<sup>3</sup>, וע"כ מוכח דנתקבלה הגז"ש ג"כ לאיזה דרשא אחרת, וממילא היינו אומרים דאין גז"ש למחצה למילף מגז"ש משבעה אומות דבסיף, מש"ה צריך דע"ק ללמוד הגז"ש מסיני דבסקילה, וכיון דמוכח דלרע"ק נתקבלה הגז"ש ג"כ לאיזה דרשא אחרת, שפיר קשה דלמא גם ר' יהור' ס"ל דנתקבלה הגז"ש לדרשא אחרת מש"ה אמר וכי מפני שסמכו ענין היינו דנילף מגז"ש זו משבע אומות דבסיף אלא דגמרינן מאוב וידעוני, והגז"ש רק לאותו דרשא האחרת. וממילא ניחא, דמריה"ג ליכא הוכחה, רי"ל דגז"ש ליתא לשום דרשא אחרת, ויהי' מוכח דלר"י לא נתקבלה הגז"ש כלל, מש"ה הוצרכו לרא"י מרע"ק, דמוכח דגז"ש נתקבלה לאיזה דרשא אחרת, ודו"ק, כנלע"ד.

דף ע"ז א' תר"ה סוף חמה לבא. והא דתנן בפ"ב דחולין נפלה סכין וכו' אלא נראה דאתיא ההיא סוגיא כמ"ד אשו משום ממונו. תמוה לי' הא מרד דשמעתתא בחולין הוא רבא דריוק נפלה אין הפילה לא, והא רבא אמר להדיא בב"ק קרא ומתני' מסייע לר"י, וגם הא רבא אמר ביבמות בכ"מ הלכה כר"י לגבי ר"ל בר מהני תלת, הרי דרבא ס' אשו משום חציו, וצלע"ג.

דף ע"ח א' הרובע את הטריפה אצטרך לי' מ"ד להוי כמשמש מת, פירש"י ארם טריפה שרבעו חבירו במשכב זכור. ק' לי אמאי לא פירש"י בפשוטו דרובע בהמה טריפה, והא אם מיירי שרבע אדם טריפה אמאי צריך למנקט אח"כ טריפה שרבע בפני ב"ד חייב וכו' הא בגוונא דנקט תחלה הרובע את הטריפה הו"מ לחלק דהרובע טריפה חייב והנרבע חייב בפני ב"ד דוקא כיון דהוא טריפה, ואמאי צריך למנקט בבא בפ"ע טריפה שרבע, אע"כ דמיירי ברובע בהמה טריפה והוצרך למנקט אח"כ ואם הוא בהיפוך דטריפה רבע לבהמה.

דף פ"ו ב' ברש"י ד"ה אינהו היכי לקי, הא לאו כאשר זמם הוא ואי משום לא תענה לאו שאין בו מעשה הוא. ותמוה לי' הא בעדות בן גרושה וכדומה לוקין משום לא תענה רבערים זוממים גזה"כ דלוקין על לא תענה מרתיב והי' אם בן חכות הרשע וכדאמרינן במכות דף ב' ב"ד<sup>4</sup>. ואלולא דברי דש"י הי' נ"ל דהכי אמרינן, דכיון דאיהו לא לקי א"כ לא גמרו ב"ד את הדין כלל וכלל דהא לא

(3) בחידושי רעק"א החדשות (בדאפעסט תרח"ץ) בסנהדרין דף ס"ז ע"ב, הקשה קושיא זו, והניחה בצ"ע, יעוי"ש. ועיין עוד בערוך לגר עמ"ס סנהדרין בסוגיין.  
(4) גם בספר בנין שלמה עמ"ס סנהדרין עמוד בזה, עיין בדבריו. ועיין עוד בזה בשו"ת הרי בשמים מהדורא תנינא סי' רל"ט מש"כ בין חצאי ריבוע.

נתחייב בשום דבר והווי הזמה קודם גמ"ד דלא לקי כדאיתא במכות דף ה' ב' חייבי מלקות וחייבי גלות מנין וכו', וצע"ג.

עוד שם, מתקף לה ד"פ א"ה עירי מכירה נמי לקטלי' וכו'. ותמוה לי הא י"ל דעירי מכירה בודאי הדין דלא מקטלי דאם יהי' הדין דמקטלי' ממילא הגנב לא לקי דהא יכול לבא למיתה ע"י ב' כיתי עדים דגניבה ומכירה והווי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד (ועי' מהרש"א) וא"כ הווי חצי דבר, ומש"ה לא משכחת דמקטלי' וכיון דלא מקטלי' שפיר הדין דלוקה הגנב וכן אינהו, מש"ה אמר חזק' דלוקין כיון דא"א לומר דלקטלי', וצע"ג.

גם ק' לי לפי האמת דעירי מכירה שהוזמו לכ"ע נהרגין אמאי באמת לחזק' לוקה הגנב הא הווי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. גם ק' לי בהא דאמרינן דאי ר"י כיון דאמר נהרגין הווי לאו שניתן לאזהרת מב"ד, וברש"י דלא תענה הווי לאו שניתן לאומב"ד, וק' לי הא אמרינן בב"ק דף ע"ד ב' דהוכחשו ולבסוף הוזמו למ"ד רהכחשה לאו תחלת הזמה כיון דלא אפשר עוד שיבואו לירי מיתה לוקין, וע' בתוס' שם דאף רבעלמא גם כה"ג אין לוקין כיון דעכ"פ צריך הלאו לאזהרה לחייבי דמשכחת גבי לאו זה מיתת ב"ד מ"מ בעדים זוממים כל שעתה א"א לבא לירי מיתת ב"ד לוקין, א"כ הכא דהוזמו על הגניבה קודם שהעידו עירי מכירה א"א שיבוא עוד לירי מיתה יהי' הדין דלוקין, וכ"ז צלע"ג.

## בסוגיא דאין יוצאין מסוכה לסוכה

הגאון מוה"ר שמואל הלוי קעלין זצ"ל בעל מחצית השקל<sup>1</sup>

בע"ה. סוכות תקנ"א לפ"ק.

במס' סוכה דף כ"ז. תניא ר' אליעזר אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה וכו' עד ת"ר מעשה וכו'. מקשים העולם דר"א ורבנן תרווייהו מצרכי קרא ושניהם מקרא א' דרשו, ממ"נ איך היא הסברא חיצונה, אי סברא חיצונה דיוצאין מסוכה לסוכה, א"כ ל"ל קרא לרבנן, ואי סברא חיצונה דאין יוצאין רתשבו כעין תדורו שאינו יוצא מבית לבית, א"כ ל"ל קרא לר"א, ודוחק לומר דפליגי איך היא הסברא חיצונה, וודאי בעלמא מצינו כה"ג, דרך משל בברכות דף י"ג ע"א דרבי דרש

(1) נולד בשנת תפ"ד לאביו הג"ר נתן נטע הלוי מקעלין, ועל ברכיו נתגדל ונתחנך. אחר נישואיו התיישב בעיר באסקאוויץ, ויסד שם ישיבה מפוארה אשר יצאו ממנה אלפי תלמידים. נרפס ממנו ספר מחצית השקל על שו"ע או"ח ויו"ד, על מס' בבא בתרא ועמ"ס עבודה זרה, וגם דרשות מחצית השקל. והרבה נשאר עוד בכת"י. — נפטר בבאסקאוויץ ר"ח ניסן שנת תקס"ו.

חידו"ת הללו הגיעו לירינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפואר מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישלם ר' לו פעלו הטוב.

והיו שיהי' ק"ש נקרא בלשון הקורש, ורבנן דרשי שמע בכל לשון שאתה שומע, ודרשו והיו לדרשה אחרת, ורבי דרש שמע לדרשה אחרת, איצטריך שפיר לרבי והיו שלא נמעה לדרוש שמע בכל לשון, וכן לרבנן איצטריך שמע דלא נדרוש והיו בהווייתן, אבל הכא דר"א ורבנן תרווייהו מחר קרא דרשי, קשיא כנ"ל, וכ"מ שהקשה בס' חמר משה.

אמנם לפי מ"ש הרשב"א בחדושו וז"ל, מ"ט דר"א אמר קרא חג הסוכות כו', תמיהא מילתא דהא בפ"ק (דף ט') אמרינן רב"ש אית להו הא דר' אליעזר שאין עושין וכו' וא"כ מהאי קרא נפקא לי' ואנן אשכחן דמפקי לי' לדרשה אחריתי למימרא דבעי סוכה לשם חג כראי' בפ"ק, וי"ל דלב"ש תרתי שמעת מינה דמחג הסוכות דרשי סוכה לשם חג, ומשבעת ימים דרשו סוכה לשבעה עכ"ל. ורבנן דס"ל עושין סוכה בחה"מ ע"כ לא משבעת ימים דרשו אלא מחג הסוכות וכן משמע פשוטות לשון הש"ס דאמר ורבנן ה"ק רחמנא עשה סוכה בחג, וכן מוכח לעיל דף ט' דאמר לב"ש דרש חג הסוכות עשה סוכה לשם חג, וב"ה האי מיבעי להו שעושים סוכה בחה"מ, ואי אמרת דרבנן דרשי עושין סוכה בחה"מ משבעת ימים אכתי מצי לדרוש מחג הסוכות עשה סוכה לשם חג כמ"ש רשב"א לב"ש, אלא ודאי דרבנן דרשי עושים סוכה בחול המועד מחג הסוכות וא"ש, וצ"ל לרבנן איצטריך שבעת ימים לדרשה אחרת, ועיין לקמן דף כ"ג ע"א בפלוגתא דר"מ ורבנן, ובזה א"ש די"ל דהסברא חיצונה דרבנן, ואפ"ה צריכי לקרא דחג הסוכות דלא נמעה לדרוש שבעת ימים כר"א עשה סוכה הראוי' לשבעה וק"ל.

אך לשיטת הכ"מ פ"ו מהל' סוכה דין ט"ו שכ' על דברי הרמב"ם שפסק דרבנן וז"ל, פי' דקרא דאמר חג הסוכות וגו' הכי קאמר סוכה תעשה לך באיזה יום משבעה ימים שתדע ואפי' ביום אחרון אם לא עשית קודם לכן עכ"ל, הרי נראה מלשונו דרבנן דרשי דרשתם מכולי קרא מחג הסוכות ומשבעת ימים ותרווייהו צריכי לדרשתם, א"כ הדרא קושית העולם הנ"ל לדוכתי'.

וי"ל לענ"ד דהכ"מ מיישב קושית הרשב"א הנ"ל באופן אחר ויתיישב גם קושית העולם כזה, רק הרשב"א לשיטתי' יפה הקשה, דבתשובת ה"ה חכם צבי סי' צ"ד כתב להשיג על ת"ה שכ' מי שאינו יכול לישן בסוכתו בפישוט ידיו ורגליו לא מיקרי מצטער וחייב לישן שם, ופסקה רמ"א בש"ע, וראיתו, דהא שיעור סוכה ז' על ז' טפחים ואינו מחזיק אורך האדם והאיך ישן שם, ע"כ יכפוף קומתו, א"כ מוכח דזה לא מיקרי מצטער, וא"ל דבאמת אינו ראוי לשינה ושיעור ז' על ז' טפחים הוא לאכילה, הא כתב המדרכי מקום שאין ראוי לשינה מתחלתו אפי' ידיו אכילה לא יצא, וה"ה בתשובה הנ"ל השיג עליו דוודאי אין לך מצטער גדול מזה, ושיעור ז' על ז' טפחים הוא לענין אכילה, ומאי דאיתת דאי' מדרכי המדרכי כל שאינו ראוי לשינה אפי' ידיו אכילה אינו יוצא, דתשבו כעין תדורו, גם ע"ז חולק, דתשבו כעין תדורו לא על אופן הסוכה קאי באיזה ענין תהי' עשוי' אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהי' כו', ואה"נ דאם עושה כ' סוכות א'

לאכילה וא' לשינה אף שאותה של אכילה אינה ראוי' לשינה מ"מ נפיק ב' ידי חובת אכילה כו' והאריך בראיות ע"ש, וסיים וז"ל, והנלע"ד דעיקר פלוגתייהו דרבי ורבנן אי בעינן ד' אמות או סגי בז' טפחים הוא בסברא זו אי בעי' שתהי' ראוי' לשינה ולהכי בעי' ד"א כו' או סגי בראוי לאכילה ולהכי סגי בז' טפחים כו' וקי"ל כרבנן עכ"ל. ולענ"ד דין דת"ה מוכרח דא"א כדברי ה"ה ח"צ דז' על ז' טפחים אינו ראוי לשינה ושיעור זה אינו אלא לאכילה, זה נחא לדירן, אבל ר"א דס"ל אין יוצאין מסוכה לסוכה ופירש"י לאכול בזו ולישן בזו, או היום בזו ומחר בזו, הרי רס"ל לרש"י ראם אוכל בזו וישן באחרת מיקרי יציאה מסוכה לסוכה, א"כ לדברי ה"ה ח"צ ע"כ ר"א כרבי ס"ל דשיעור סוכה ד"א שתהי' ראוי' לשינה, דאי בז' על ז' טפחים ע"כ צריך לישן באחרת, והרי יוצא מסוכה לסוכה, וא"כ תיקשי לב"ש דס"ל שיעור סוכה ז' על ז' טפחים כדאיתא לעיל דף ג' ע"א, והא מסקינן לעיל דף ט' ע"א דב"ש ראית להו דבעינן סוכה לשם חג ע"כ כר"א ס"ל דאין עושין סוכה בחה"מ, והם תלויין זה בזה, אין עושין סוכה בחה"מ, ואין יוצאין מסוכה לסוכה, וא"כ הוי לב"ש תרתי דסתרי, (וזה וודאי אין לומר דלב"ש שיעור ז' על ז' טפחים לגר שנתגייר ביום ז' ולא יישן כלל עד אחר החג) אע"כ דז' על ז' טפחים מיקרי ראוי לשינה אע"ג דצריך לכופ א"ע, א"כ הרי דין דת"ה מוכרח, וצ"ע.

עוד כ' בתשובה הנ"ל ראי' דלא כמרדכי, מדררשינן כל האזרח שכל ישראל ראויין לצאת בסוכה א' ופירש"י שישבו זא"ז, וכ' וז"ל ואין ס' דאף דבאכילה ראוי' לאכול זא"ז דהיינו שיאכלו אלף או דיבוא כא' ואח"כ אלף וכו' אבל לענין שינה כיון שעיקר מצות שינה בסוכה היא איש ואשתו א"א לב' אנשים ונשותיהם לישן בסוכה א', ואי בהפסק מחיצה אינה סוכה אחת כו' ולפי סברת המרדכי אף ידי אכילה לא יצאו עכ"ל, וגם בזה א"ל כנ"ל דזה נחא לדירן דלא קי"ל כר"א אבל לר"א כיון דכה"ג ס"ל לה"ה ח"צ דאינו ראוי לשינה (וכעין קושית ה"ה ח"צ הקשה מ"א בס"י תרל"ט סק"ח) אף ידי אכילה לא יצאו דהא אין יוצאין מסוכה לסוכה, אמנם זה ליתא דר"א לטעמ' דדריש לה לגר שנתגייר וקטן שנתגדל בינתים. ובזה נתיישב קושית העולם די"ל דסברא חיצונה כר"א דאין יוצאין מסוכה לסוכה, והא דאיצטריך ר"א לקרא, הוא דלא נטעה למדרש כל האזרח כרבנן שכל ישראל יוצאין בסוכה [אחת] וכיון דאינה ראוי' לשינה ממילא נכריה דיוצאין מסוכה לסוכה ולכן איצטריך קרא דחג הסוכות דאין יוצאין מסוכה לסוכה, וממילא מוקמינן כל האזרח לגר וקטן, ולרבנן איצטריך קרא כיון דסברא חיצונה כר"א, ואי משום כל האזרח הא אפשר למעות דקאי לגר כו' דהדרשות שקולין בין לר"א ובין לרבנן.

ובזה י"ל גם תמיהת הרשב"א הנ"ל מדר' ט', דלקמן דף כ"ח תנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה וקטן שאינו צריך לאמו חייב, מעשה וילדה



כלתו של שמאי וכו' וסיכך ע"ג מטה בשביל קטן, ומסקינן חסורי מחסרא והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה וילדה וכו'. וכ' הרשב"א בשיטותיו וז"ל, ובעי למימר מחמיר מן הדין דקסבר דאביו חייב בה מן התורה דתשבו כעין תדורו איש ובניו כו' אע"ג דלא דרשינן ל' גם אאשה כו' א"נ כו' מחמיר בחינוך קטן בסוכה מדרבנן וכו' עכ"ל. ולולי דברי רשב"א הי' א"ל דב"ש מחמיר מן התורה אבל לא מתשבו כעין תדורו, אלא דהא דאמרינן באותו דף בכרייתא כל האזרח כל לרבות הקטנים, ופריך אי בלא הגיע לחינוך תנן דפטור ואי בהגיע לחינוך מדרבנן בעלמא ומשני ררבנן וקרא אסמכתא, ופירש"י וקרא לר"א כדא"ל לרבות גר שנתגייר כו' או לרבנן כדא"ל שכל ישראל ראויים לישב בסוכה א' כו' עכ"ל, וא"כ י"ל דב"ש דרש כל לרבות הקטנים ואפי' קטן בן יום א' בכלל דמדאורייתא אין חילוק וכס"ד דהש"ס, וא"כ נתיישבה תמיתה הרשב"א מדף ט' דב"ש למעמי' ולא איצטריך קרא להא דאין עושין סוכה בחול המועד דהא הסברא חיצונה היא כדר"א כדלעיל ולא איצטריך ר"א קרא דבחג הסוכות אלא כי היכי דלא נדרש כל האזרח שכל ישראל יוצאין בסוכה א' וממילא נדע דיוצאין מסוכה לסוכה וה"ה דעושין סוכה בחול המועד כנ"ל, והא לב"ש דרשינן כל האזרח לרבות הקטנים דלא כר"א ודלא כרבנן, וי"ל דלב"ש מסתבר שפי האי דרשה לרבות הקטנים מלדרוש שכל ישראל [יוצאין] בסוכה א', וא"כ אין מקום למעות ונשארה הסברא חיצונה כדר"א דאין עושין סוכה בח"ה, ולא איצטריך לב"ש קרא להכי, ואיתר חג הסוכות דבעינן סוכה לשם חג, והרשב"א לשיטתו שכתב שהנכון כפי' השני שכתב דלב"ש קטן בן יום א' חייב בחינוך סוכה מדרבנן, וא"כ ליתא לכל מ"ש וק"ל.

(הג"ה: אלא דלפ"ז דב"ש דרשי כל האזרח לקטן א"כ ליכא קרא דיוצאין בשאולה, ודרשינן לך למעט שאולה כר"א. ולפ"ז הא (דב"ש) [רשמאי חזקן] פחת המעויבה בשביל הקטן, הא כ' התוס' בסנהדרין דף ס"ח ע"ב בד"ה קטן כו' וז"ל, וא"ת מנ"ל לקטן ממון הא אין זכי' לקטן הא איכא למ"ד אין זכין לקטן אפי' ע"י אחר, ואפי' למ"ד זכין היינו מדרבנן ולא מדאורייתא כו' ועוד משכחת לה שיש לו ממון שירש את אביו קודם שנתגייר כו' אי נמי במעשה ידיו דמלאכתו ושכר טרחו שלו מדאורייתא כו' עיי"ש. וקושיא זו קשיא גם כאן דע"כ הסוכה שאולה גבי הקטן דהא א"א לזכות לקטן ותינוק כזה שהי' אמו יולדת ל"ש שכר מלאכתו דלאו בר מלאכה הוא<sup>3</sup>), וירש את אביו לא שייך דהא הא דחייב התורה לקטן לא אקטן רמיא חיובא אלא על האב רמי רחמנא לחנכו כמ"ש הרשב"א, והא כ' התוס' בנזיר הביאו מ"א ריש ס' ש"מ דהחינוך על האב ולא על האם, וכיון דמת האב על מי הוא החיוב, ואי דחייבה התורה לקטן אפי' בסוכה שאולה, שפי' א"ל דקרא דכל האזרח לא קאי על קטן כי אם כר"א או כרבנן, ואי ניהו דמדאורייתא ל"ל זכי' מ"מ מדרבנן לחד מ"ד אית ל' זכי', ולכך חייבו ב"ש, מ"מ האיך יצא

(3) יש להעיר ע"ז ממה שהביא הרש"ש כאן בשם מהרש"ל ביבמות דף ט"ו שהי' לה קטן אחר שהי' צריך לאמו ולא זו ממנה ובשבילו סיכך. ולפי"ז שפיר יוכל להיות הקטן בר מלאכה.

הקטן מן התורה, ותליא במ"ש הב"ש בא"ע סי' כ"ח ס"ק ל"ה מחלוקת פוסקים  
באם קידש אשה במעמד ג' דאינו קונה אלא מדרבנן אם היא מקודשת מן התורה  
ע"ש, ורוחק לומר כמ"ש התוס' שם בסנהדרין ד"ל זכ"י מן התורה ע"ש שלא  
העלו התוס' רבר ברור בזה. עוד י"ל לפמ"ש אי דרשינן כל האזרח כרבנן ע"כ  
צ"ל יוצאין מסוכה לסוכה, א"כ ניהו דר"א מוקי לגר כו' מ"מ מתשבו כעין תדורו  
מרכה שותפים או קטן לפי הבנת מהרש"א ומהרש"ל הא אינו ראוי לשינה לדעת  
ה"ה ח"צ וע"כ צ"ל יוצאים מסוכה לסוכה, ודו"ק. ע"כ הג"ה)

ואכתי דוחק מ"ש ליישב קושיית העולם לדעת הכ"מ עפ"י האמור לעיל,  
וע"כ ס"ל כה"ה ח"צ רחוק על המדרכי, דמדדרישנן מכל האזרח שכל ישראל  
יוצאין בסוכה א' מוכח דלא בעי ראוי לשינה, והלא הרב"י בספרו הארוך הביא  
דברי המדרכי הנ"ל באין חולק.

לכן י"ל לענ"ר קושיית העולם לדעת הכ"מ באופן אחר וייתיישב גם תמיהת  
הרשב"א הנ"ל והרשב"א לשיטתי שפיר תמה, עפ"י מ"ש הר"ן לעיל דף ז' ע"א  
על הא ראמר רבה בהא רשיעור מחיצת סוכה ב' כהלכתן וג' אפי' טפח וכן לשבת  
שבתוך החג, מינו רהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת, והקשה הר"ן ניהו  
דמסתבר דאין מחיצה לחצאין, מ"מ נימא לחומרא מינו דלא הוי דופן לענין שבת  
לא הוי דופן לענין סוכה, ועיי"ש תירוצו. ולכאורה לר"א לק"מ הא אי אפשר לז'  
ימי החג בלי שבת וא"א דהאי שיעור ב' כהלכתן כו' לא מהני בשבת דאמרינן  
מינו לחומרא א"כ ליום השבת ע"כ צריך לעשות לו סוכה אחרת או להוסיף דופן  
על הראשונה והו"ל ג"כ כמו סוכה אחרת דהא ער עכשיו היתה פסולה [כלו' לגבי  
שבת] נמצא יוצא מסוכה לסוכה והא לר"א אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין  
סוכה בחול המועד, אע"כ דקושייתו לרבנן דקיי"ל כוותיהו דא"ל עושין סוכה  
בח"ה. אמנם לכאורה גם לרבנן לק"מ מדאיצטריך קרא לרבנן דעושין סוכה  
בחה"מ ע"כ אמרינן מינו לקולא דאי לחומרא בלא"ה מוכח דעושין סוכה בח"ה  
דהא שיעור ב' כהלכתן כו' לא מהני לשבת כנ"ל.

ובזה י"ל קושיית העולם הנ"ל רלעולם י"ל דהסברא חיצונה כר"א דאין  
עושין סוכה בח"ה והא דאיצטריך ר"א קרא דס"ד דנימא מינו לחומרא כקושיית  
הר"ן וכן מסתבר דוודאי אין מחיצה לחצאין כמ"ש הר"ן אלא דיותר מסתבר  
לומר מינו לחומרא מלהקל, ועיי"ז ע"כ צריך לתקן סוכה אחרת או להוסיף דופן  
לשבת וממילא הוי אמרינן דעושין סוכה בח"ה לכך איצטריך קרא דאין עושין  
סוכה בח"ה ומוכח דע"כ אמרינן מינו לקולא, ודו"ק.

ובזה י"ל תמיהת הרשב"א הנ"ל, דע"כ לא שייך לומר מינו לקולא או  
לחומרא אלא לרבנן דר"ש לעיל דף ו' ע"כ דס"ל שיעור סוכה ב' כהלכתן כו'  
אבל לר"ש ראית ל' ג' כהלכתן ורביעית טפח כה"ג גם גבי שבת דעלמא סגי  
בג' מחיצות שלמות ואין צריך למינו, וא"כ לר"ש כיון דלפי הנ"ל הסברא חיצונה  
כר"א דא"ע סוכה בח"ה אלא דאיצטריך קרא דלא נימא מינו לחומרא ולר"ש  
כיון דלא שייך מינו לא לחומרא ולא לקולא, נשאר הסברא חיצונה דאין עושין

סוכה בח"ה ולא איצטריך קרא, ומבואר לעיל דטעמא דר"ש דכתיב ב' פעמים בסכת חסר ופ"א מלא, ור"ש ס"ל יש אם למקרא ורבנן סברי יש אם למסרת, ולרוב התירוצים שם אם אמרין יש אם למקרא ע"כ נאמר כר"ש שלשה כהלכתן (חוץ מתי' א'), ומצינו לב"ש במס' זבחים דף ל"ז דבטאת שתי מתנות מעכבות דכתיב ב' פעמים קרנת חסר וא' מלא וס"ל יש אם למקרא וה"ל שש ד' למצות וב' לעכב ע"ש, וכיון דב"ש ס"ל יש אם למקרא א"כ ע"כ כר"ש ס"ל שלשה כהלכתן א"כ לא שייך לומר מינו, וא"כ נשאר סברא חיצונה דאין עושין סוכה בח"ה ולא איצטריך קרא לזה כנ"ל וא"כ א"ש סוגית הש"ס לעיל דף ט' לב"ש דרריש חג הסוכות דבעינן סוכה לשם חג דס"ל כר"א דאין עושין סוכה בח"ה ולא איצטריך לב"ש קרא לזה כי כן הסברא חיצונה אליבי' דס"ל כר"ש כנ"ל.

אמנם הרשב"א אזיל לשיטתי' שכתב בסוגיין וז"ל ד"ה גרסת מקצת כו', וש"מ רוקא דעביר לה או (לרובן) [לרובה] מאותן [עצים] עצמן כו' עכ"ל, הרי דס"ל ברובא סגי אף דהמיעוט עצים אחרים א"כ אפי' נימא מינו לחומרא וצריך להוסיף בשבת מחיצה ג' מ"מ כיון דרובה הישנה, לא מיקרי יוצאין מסוכה לסוכה, ואזרא לה כל רבדי הנ"ל, ושפיר תמה, ודו"ק.

### אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

## בדין ספק בית הקברות

מהגאון מוה"ר רוב בעריש אשכנזי זצ"ל מח"ס נודע בשערים<sup>1</sup>

בעזה"ת.

לכבוד ידידי הרב המאוה"ג שלשלת הווחסין שאירו

מו"ה ברוך הלוי נ"י.

מכתבו קבלתי קורם יו"ט, והייתי טרוד מאוד בכמה ענינים, והנחתי בתוך איזה ספר קונטרס שלו, חפשתי ולא מצאתי, וכעת רציתי לכתוב לכבודו באריכות, בא עגלה שאסע על איזה שעות לצורך ענין נחוץ, אך בקיצור אשיב לכבודו, כיון דמסופקים אנו אם הוא נכרי או ישראל או משאר ב"ח, עכ"פ הוי רובא נגד ישראל ויש לנו להקל בזה מטעם רוב יעו"ש ברשב"א בתשובה פ"ג ח"א, ובפרט שהחזיק בכאן תמיד לילך כהנים, והגאון מו"ה דוד א' [= אפנהיים] בסוף בתשובת ח"י [חות יאיר] צידד להקל מטעם ס"ס דשמא גררוה יעו"ש היטב, וגם צידד מטעם כהני חזקה יעו"ש, והחו"י בהשמטה אין רעתו נוחה בזה, אך בצירוף טעם רוב יש להקל אם אין ברור שנמצא כאן עצמות שניכרים מאדם, ובפרט שכפי אשר שמעתי ממוכ"ז נמצא שם עצמות מבהמות והוי רגלים לדבר שגם העצמות אשר נודע המה מבהמה, דומיא דאמרינן<sup>2</sup> לענין מי רגלי אדם שנגד רגלי בהמה, ובפרט דישאלים מדרקקים מאוד בזה, ע"כ עכ"פ יש יותר תלות שהמה מא"י.

ע"כ נראה לסמוך בזה כשיפנו העצמות אשר המה ספקים, לכל לחדש חומרא מה שלא הי' נזהרים עד הנה. ומחמת גודל טרדתי כי אני נחוץ מאוד כעת, קצרתי.

ידידו שאירו,

דובעריש אשכנזי

ובל"ג אשנה פרק זה.

- 
- 1) נולד בשנת תקס"ב לאביו הרה"ג מו"ה משה אשכנזי. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק סלאנים, ובשנת תר"ד נתקבל לאבר"ק לובלין. נרפס ממנו שו"ת וחי' נודע בשערים ב' חלקים, שערי ירושלים על הירושלמי, הנהגות וחידושים שנרפסו בש"ס וברו"ף, הנהגות שנרפסו בסו"ס שו"ת רעק"א, ועוד. — נלב"ע בלובלין ביום י"ד אדר (פורים) שנת תר"ב לפ"ק, ושם מג"כ. פאקסימיליא מכתיו"ק להלן בעמוד מ"ט.
  - 2) עיין בנמ' שבת ט"ו ע"ב, על ו' ספיקות שורפין את התרומה וכו' ועל ספק מי רגלי אדם שנגד מי רגלי בהמה.

## תשובה קצרה בדיני מריפות<sup>(1)</sup>

מהגאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן שוואדראן וצ"ל<sup>(2)</sup>  
אבר"ק בערזאן

ב"ה ועש"ק פ' ממו"מ תרס"ח ברעזאן

לכבוד השו"ב המופלג בתורה מוהרנ"א ספרא<sup>(3)</sup> נ"י.

לתשו' מכתבו הנני, כי הרב בעל מניו"ס<sup>(4)</sup> כתב אלי בתוך כמה חי' תורה גם ד"ז. והנה גם אני לא עלה בלבי להקל רק באופן א' שכתב רונ"מ, שהרי כתבתי שם כפי' שהסרכא עומדת על חוד האונא, והרב הנ"ל התרעם לפני על שכתבתי כי תלוי כפי ראות עיני השו"ב, כי כפי שבעוה"ר רבו קלי הרעת יצא מזה מכשול ח"ו, ולכן בחיבורי שו"ת מהרש"ם חלק ב' בסופו נדפסו כמה הוספות לספר גילוי דעת ודע"ת, ונדפס שם<sup>(5)</sup> כי הדרנא בי למסור לשו"ב ד"ז. אבל בכ"ז בלבי עצורה כי מאז דברתי מזה עם שו"ב יראים ומומחים ולפעמים כשנראה בחוש שגוף עור הריאה שלם שם בשרשו, צרפנו צד להקל, אבל א"א לצייר ד"ז במכתב. ידירו, הק' שלום מרדכי הכהן אבר"ק הנ"ל

ס' שו"ת מהרש"ם ח"א א"א להשיג שכבר נמכרו כולם. וחלק ב' בלתי מכורך רק הקונטרסים מחוברים זל"ז בנייד כנהוג, נמצא עוד מעט ספרים ומחירו ד' כתרים (קראנען) חוץ דמי פ"פ ע"י רעציפס 78 העלר, ס"ה 4.78 קראנען. אם ירצה בו, ישלח סך הנ"ל, ואצוה לשלחו אליו. הן כתב אלי א' מקהלתכם ושמו ליפמאן פהליפ פרינז בדברי תורה, ולא אדע מהותו אם כדאי להשיב, אולי הוא מהולכי קדימה, נא להודיעני.

- 
- (1) אפריון נמטיי' להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל שולזינגער שליט"א אבר"ק קרית אתא ששלח לנו תשובה קצרה זו להדפיסה בקובצנו. ותח"ח להב' המופלג והנעלה כמר שלום דוד געללער נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באכוב עבור השתדלותו בדבר זה.
  - (2) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב.
  - (3) ראה אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' י' עמוד כ"א.
  - (4) הרב בעל „מנחת יוסף" על הל' שחיטה ובדיקה, הוא מוה"ר חיים יוסף ארי' פרענער שו"ב בעיר בריסק.
  - (5) בהערות לס' ל"מ ס"ק ע"ג, יעוי"ש.

## מכתב מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב זצ"ל מהארנסטייפל<sup>(1)</sup>

כבוד ידידי הרב המפורסם, מופלא ומופלג,  
כ"ש מו"ה ר' ישראל יעקב יעקב יעב"ץ<sup>(2)</sup>.

אחר"ש. הנני לבקש כבודו עבור הנוכחי, אולי יהי' לו איזה טובה. את הספרים קבלתי, ואשר כבודו דורש את דעתי אם עינתי בהם, ידע כבודו כי מנעתי עצמי לעיין בהם, כי כמה ענינים הם שם בנויים על עדות שקר . . . אשר הראה לי כת"ר בהיותי בטשערקאס, וחוששני לו עוד, יעיין נא מע"ל בסוף ספר . . . נראה שכוונתו שהוא יהי' משיח ונשמת מרע"ה . . . וידע כת"ר כי קודם השדיפה שהי' לי ל"ע<sup>(3)</sup>, הי' לי סידור כת"י אשר נתן לי אחד במתנה והוא סידור האר"י, ושם על הגליון הי' נכתב הגהות ענינים נפלאים וגוראים וצרופים (ומעטמים) [ומטעמים] מתוק מדבש, ואם כי הי' נכתב שם פריין מבעש"ט הקדוש זי"ע, עכ"ז אח"כ מנעתי מלהביט בו כי מצאתי פ"א אשר הי' נראה בעיני כי על עצמו הוא דורש שהוא יהי' הנו"צ, וכבר נזהרנו בזה, כי אותן המוטעים וגדחים בהכת, היו אנשים גדולים בקבלה וצרופים ומי יודע לעת כזאת להאמין, אך את כבודו אין אני מונע ח"ו.

אכפול בקשתי אודות הנוכחי, יראה נא לעשות לו איזה טובה על ענין שיספר.

הנני המברכו ודו"ש באהב,

מרדכי דוב כאמו"ר הרמ"ז זצ"ל

(1) הצילום מנוכתי"ק נמצא ביד האברך החשוב ותיק וחסיד מו"ה יהושע מונדשיין נ"י מירושלים עיה"ק, ומסרו לנו (בהשמטת איזה קטעים) להדפיסו בקובצנו. זכרה לו אלקי לטובה. פאקסימיליא מכתיו"ק להלן בעמוד מ"ח.

(2) הוא הרב הנאון מוה"ר ישראל יעקב (בהרב רמ"א) יעב"ץ אבר"ק קרעמענטשוק. בסוף ימיו קבע דירתו בעיה"ק ירושלים תוכב"א. נרפס ממנו ס' תשובות מהרי"ש. עמר בקשרי מכתבים בהלכה עם הגה"ק מהארנסטייפל זצ"ל. (בספרו תשובות מהרי"ש בסוף סי' ע"ג כתב וז"ל, וענין כזה ראוי להציע לפני ארמו"ר מארנאסטאפאל שכתו רב בתורה ויראת שמים לכוון אל האמת).

(3) שריפה זו היתה בחורש סיון שנת תרמ"ב, ונזכרה בספרו עמק החכמה (רף ל"ט ע"ג) בזה"ל: ה' ימים אחרי פטירת מר אבי הכ"מ נתיסרתי מר' שנפל תבערה ונשרף כל חצרי וביהמ"ד וכל אשר לי, ובה"ש אשר הצילנו עם נפשות, גם מספרי היקרים נשרפו עד למרבה וכו', יעו"ש.

## גליון ספר שו"ת דברי חיים

מהרב הגאון מוה"ר ישכר שלמה טייכטהאל הי"ד  
דומו"ץ דק"ק פישטיאן<sup>1</sup>)

### חלק ראשון

חאו"ח סי' ח' בסופו — והנה ראיתי להב"ח ומביאו הפר"ח ז"ל הקשו על דברי הטור ז"ל שכתב בסי' תמ"ו דאם שכח חמץ ולא בטלו עובר עליו בשונג וכו' ער גמירא.

נ. ב. כבר קדמו בכל דבריו בישוב הקו' של הב"ח, בצל"ח ז"ל.

שם סי' ל"ב בד"ה מכתבו — והקשה מעב"ת לדברי התוס' זכחים (דף ל"ג ע"ב) שעשה דכרת דוחה ל"ת ועשה א"כ למ"ל בשר בגדול הלא בלא"ה עשה דכרת דוחה עשה ול"ת, את"ק פ"ג.

נ. ב. כבר קדמו בקו' זו בס' מחנה ראובן ביצה דף ח' עיי"ש ודו"ק.

חיו"ד סי' נ"א בד"ה והנה באמת לכאורה — דהנה בוודאי שכר הזה (היינו רח"ש) הוא פ"ג דשלב"ל.

נ. ב. עיין מהר"מ שיק חו"מ סי' כ' דברבים מועיל קנין אף בדשב"ל.

חאהע"ז סי' י"ד בא"ד — ולפעד"נ דשפיר אתי דברי הר"נ ז"ל דהנה אין ע"א נאמן ברבר שבערה ורק על עצמו ארם נאמן וזה ברור פ"ג.

נ. ב. עיין בכור שור יבמות דף פ"ו.

חחו"מ סי' י"א בד"ה מכתבו — לכן י"ל דכוונת הטור ז"ל הוא כן, דאמת הזמה חידוש הוא וכו' וכוונת הטור מבוארת בלא פקפוק כלל פ"ג.

נ. ב. ובוה יובנו דברי הגאון בדרך חכמה חו"מ סי' ל"ח שכ' ג"כ דגם הטור מודה דהוי חידוש, דעם הטעם, עוד הוי חידוש, וכן דברי הגאון הק' פה, ודו"ק שם תראה שדבריו עם דברי רבינו עולים בקנה א', ודו"ק.

(1) נולד בשנת תרמ"ה לאביו מו"ה יצחק, הי' תלמיד מובהק להנה"צ מוה"ר שלום דוד אונגער הי"ד אבר"ק זאבנע מח"ס שו"ת יד שלום, ולהגאון בעל ערוגת הבושם זצ"ל. אחר נשואיו שימש כמו"ץ בק"ק בוסערמין, ומשם נתקבל בשנת תרפ"א לדומו"ץ בק"ק פישטיאן. העמיד תלמידים רבים וחשובים. נרפס ממנו ספר שו"ת משנה שכיר וס' טוב ינאל ועוד, והרבה נשאר עדיין בכת"י. — נהרג עקה"ש במחנה אושוויץ ביום י' שבט שנת תש"ה לפ"ק, הי"ד.

הנהגות הללו הועתקו מגליון שו"ת דברי חיים (דפוס ראשון) שהי' שייך להרב הגאון הנ"ל, ונשאר בעזבונו של הרבני החסיד המפורסם נדיב ושוע מו"ה יהושע מאיר פרישנזאסער ע"ה מלונדון התנו של כ"ק מרן זצוק"ל הי"ד, והגיע לירינו בהשתדלות נכד ניסו חב' החתן המופלג והנעלה כמר בן ציון דוב הלברשטאם נ"י. תח"ח לו.

שם סוד"ה מכתבו — ועפ"ז לא קשה קושית המפרשים וכו' ואין בזה פלגין ריבוא רהוא חר גוף ממש ולא פלגין לכ"ע ושפיר הוי זוממין, ודו"ק 101.  
נ. ב. ממש כל דברי רבינו פה הם כתובים בספר דרך חכמה שם, ושני נביאים מתנבאים בסגנון א', ודו"ק.

### חלק שני

חאו"ח סי' ט"ז בד"ה שוב ראיתי — רמנחת סוטה היא של הבעל כמבואר ברמב"ם ז"ל ובכ"מ בארוכה 102.  
נ. ב. וכן מבואר ברמב"ן פ' נשא עיי"ש.

שם סי' מ"ג בא"ד — ויקנהו לו במקח השוה דאז לא יקפיד ואינו רוצה בקיומו דוקא דהרי ניהא לי' שישלם לו במזומן והמכירה יהא מכירה נמורה וכו'.  
נ. ב. בסוף ספר הישר והטוב מהגה"ק מליסקא נדפס תשובה אחת מהגה"ק אמרי אש ז"ל והוא צידד לומר דכל היכא דהמכירה הוא כדין אין בזה משום רוצה בקיומו, עיי"ש ודו"ק.

חיו"ד סי' ל"ט בד"ה ומה שכתבתם — הושבנו ב"ד ונגמר בינינו להכריז על כל הושטים שיכדקו ואפי' אותן שנתגרלו בביתי צויתי לברוק משום לא פלוג אך עשינו זאת על בחינת הרבר ונסיון על איזה שבועות כ"א יהי' מיעוט המצוי יצטרכו תמיד בדיקה ואם לא יהי' מיעוט המצוי סמכין ארובא כמו בכל ח"י טריפות, ולאחר התקנה ה' איזה ושטים טריפה 103.  
נ. ב. עיין חולין נ"א ע"א ואפ"ה הלכה כרב יומר שגרונא שכיח וחוט השדרא לא שכיח, ועיין פרש"י, וראי' לכאן, ודו"ק.

שם סי' ק"ב בא"ד — והנה הרב המבי"ט ז"ל בספרו הנכבד קרית ספר דצה לומר דהוא מדאורייתא פסול וז"ל 104 השעם דכתיב מים ואם נמחה גופו ביטלו מתורת מים וכו'.  
נ. ב. צ"ל ונ"ל, כי לא נמצא זה שם במבי"ט עיי"ש.

שם סי' ק"ה בא"ד דנבואה לחור 105 ודו"ק דחכמה לחור כמבואר במורה בכ"ב.  
נ. ב. עיין בתיו"ט בפרק י"ז מאהלות מ"א.

שם סי' קי"ט בסופו — לכן היריעה הו' צריכה גניזה.  
נ. ב. וכן כתב בשו"ת שער דעה ח"ב סי' קע"ח עיי"ש.

שם סי' קכ"ז — שאלה בס"ת שכתבו קטן אם שרי להעביר בקולמס לשמה ועל כל הספר ואח"כ לערבו בין שני ספרים אחרים (יריעות) שנכתבו מחדש ויהי' הכל מותר, וכן פסק מורה אחר 106.  
נ. ב. עיין ספר שמן כתית למנחה להגאון ר' בער אבדק"ק מיקאלאש סוף גיטין דשם נמצא פסק זה באריכות, ואולי כיוון מרן ז"ל עלי'.



חאהע"ז סי' כ"ה בא"ד — דאס קפיד הבעל כנ"ד ואמר אל תעשה כך וכו' לא הוי קינוי כלל רלא בקפידא דבעל תליא.  
נ. ב. עיין לעיל ח"א סי' י"ד וצ"ע.

שם סי' ע"ב — שאלה ע"ד אלה הם הנולדים מבטן אמם חרשים וכו' הוא עומר ומבקש לקדש אשה אחת פקחת, והשאלה באה לדעת מה דינו.  
נ. ב. עיין בזה באור זרוע הגדול ריש הל' שחיטה ודו"ק.

חח"מ סי' א' בד"ה שוב בא"ד — ומה שהקשה דא"כ בחצי קנה פגום נמי למה כשר הא עכ"פ הוי שהי' בשחיטה, זה ליתא דחצי קנה פגום לא הוי כשחיטה כלל כיון דכשר וחי' לא הוי שחיטה ואינו נכנס בגדר שהי' לשחיטת רש"י ז"ל משא"כ שחיטת האם הוי שחיטה ממש ושפיר הוי שהי' ויותר מזה אסבר לן מרן הת"ש כ"ג ס"ק טו"ת יעו"ש להריא כדברי.

נ. ב. דברי מרן ז"ל נפלאו ממני דהרי מבואר בחולין דף י"ט ע"א דגם בחצי קנה פגום משלים החצי קנס פגום שיעור שחיטה וחשיב רובא בשחיטה, והא ראי' דרש"י כתב בהגרים שליש מוכרח להיות שחט שני שליש כדי שיהי' רובא בשחיטה דחצי קנה פגום ע"י הגרמה אינו משלים כיון דל"ה כמקום שחיטה א"כ בסתם חצי קנה פגום נחשב ונכנס בגדר השהי' שוב הי' צריך לומר שיהי' נחשב לשהי' ולפסול. ומה שרמזו רבינו על הת"ש, לפע"ד משם תקשה, הא הת"ש הסביר דעת רש"י דפוסל שהי' במיעוט בתרא משום דתקרב המיתה משא"כ בחצי קנה פגום לא מועיל כלל לטריפות, א"כ אדרבא משמע דשהי' תלוי במעשה טריפות והדק"ו השואל ודו"ק. ועיין בפרמ"ג סי' כ"ג סק"ב שכתב בזה"ל דשהי' לא גמירי אלא בדבר שהחיות תלוי בו עכ"ל. ועיין שם סי' ב' ס"ק כ"ז, וא"כ לפי"ז הדק"ו השואל לדוכתא. ומה שכ' הש"ך בס"ב ס"ק כ"ז עיין ח"ש סי' כ"ג סוס"ק י"א שהשיג על הש"ך וכ' דאין חילוק בין פסול דעכו"ם לפסול דשהי', ודו"ק.

ליקוטים והשמטות סי' ל"ג בא"ד — וכן נראה בהלכות רוצח ושמירת הנפש [בפ' הנ"ל הלכה י"ב] שכתב וז"ל [בד"א בישראל בעל עבירה כו'] [ו] הרי במבטל מצוה אחת בתמידות אפילו שלא להכעיס הוי מומר לד"א ואין מעלין אבל לא מורדין וכו'.  
נ. ב. וכתשכ"ץ ח"ג סי' רכ"ז משמע במבטל בתמידות מצוה אחת כאלו לא נכתב בתורה הוי מומר לכל התורה ופסול לשחיטה ולעדות עיי"ש בנועם מוסריו, ודו"ק.



## כדין מתנת עניים

יהודה ליב לעמבערגער

אבד"ק סערענמש

(חתן כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד)

ניו יארק יע"א

(מה שהשכתי בס"ד לרב גדול בתורה ע"ד חידושו בהלכות מתנ"ע).

ע"ד שחדש במל"מ פ"ב מתדומות כי פטורא דפאה ושאר מתנות עניים מהפרשת תרומה ומעשר, המכוון דכי זכו בהו העניים הם פטורים ורשאים לאכול מבלי הפרשה ונתינה. אמנם שרם זכו העניים אם כי תעזבנה לצורכם כמצותן כדין לקט שו"פ, עדיין אין עליהן שם פטור ואם יבא עשיר אשר אין לו בהן חלק ויקחנה לו לעצמו שלא כרין הרי הוא מחוייב עכ"פ להפריש תרו"מ. והגרע"א במשנה פאה פ"ד מביאו וחולק עליו כי לפי"ד מיד כי הופרשו אזל מהן (או לא חל) חיוב של תרו"מ גם שרם תבואנה לירי עניים<sup>1</sup>.

ומעכ"ת מצא סעך גדול לדעתו של המל"מ מדברי חד מראשי הראשונים הרא"ש בפירושו למשנה ד' פ"ה דמכילתן בעה"ב שהי' עובר כו' וחכמ"א עני הי' באותה שעה. וכתב הרא"ש וז"ל ופטור מן המעשר. הרי מפורש דרק היות לו שם ורין עני ה"ה פטור, לולא כן ועשיר כי נטל וראי דחיובי מחייב. — וכבר הזכרתי בפני כ"ת כי בספר יד דוד (מה"ג ר' יוסף דוד זינצהיים, נדפ' פ"ר תקנ"ט) כתוב כי עכ"ח ט"ס בפי' הרא"ש שלפנינו, וצ"ל ופטור מלשלם ושכ"ה בהר"ש, כי אחר, אין להרברים הבנה כלל. כוונתו, הלא כאן אין המדובר מחיוב תרו"מ כ"א מחיוב התשלומין אח"כ שבין ר"א וחכמים. ולע"ד כן המשמעות ממה דהרא"ש לא זכר רק מעשר, ותרומה לא. אם כי הוא ז"ל כתב דדרך התלמוד להזכיר מעשר לבד ולא חש להזכיר תרומה כי חטה אחת כו', עתי"ט פ"ה מ"ב, הראשונים חיוכם לבאר יותר. ובספר קול הרמ"ז נותן טעם לשייכותה של המשנה בשביל מה דתנינן המחליף כו' דלגבי חיוב מעשר נשנית, ומה דלדברי הרמ"ז רמזו בלשונם עני הי' באו"ש דגם פטור ממעשר, הרא"ש מגלה בדברים ברורים. והוא את הרא"ש לא מזכיר, אלא דמוכח בדר"א כי גם דעתו כהמל"מ כאשר הוכחת מפי' הרא"ש.

ובחי' החתם סופר לפרק הזרוע כבר הביא דברי הרא"ש הנז' והחזיקם כדבר משנה מפורשה, ודעשיר כי האי גוונא חייב, רק שואל ומתמה מה בין עשיר לעני לענין מעשר בלקט שו"פ דהא מוכח ממשנה דהמחליף ראפי' ביד עשיר פטורים הן. ואם כי הוא ז"ל ראה את הרמ"ז, כנראה דלא שמע, לא שמיע לי' בקולו לחלק בין אם כבר באו ליד עני למה דשרם זכו בהן כזה דבעה"ב העובר כו', ודעת מרן הח"ס כדעתו של הגרע"א ואת המל"מ אף לא הזכיר. ושלא יהי' ניגוד למה ריוצא מפי' הרא"ש דרק בגלל דינו כעני פטור ממעשר, הוא ז"ל

(1) עיין עוד בדברי המל"מ הללו בכר"ש שנה א' קונטרס ח' עמוד כ"ג.

(דחיק) מפרש לי' בנונא אחריתא לגמדי כי כוונתו לא על זה שהוא אוכל על ידי מה שהתירו לו חכמים, זה אי"צ לפניו וגם בעשיר, אבל המכוון על מה דישלם כשיחזור (לביתו) ממדת חסידות, שלומים הללו פטורים מלעשרם, ויהי' הדין דעשיר הלוקח מתנ"ע ומשלם צריך לשלם תבואה מתוקנת. (ובזה כבר אין דעתו כרעתו של הנרע"א בתוספותיו אות נ"ג). ול"ז אמנם להבין איך עשיר — עני, שתשלומיו מצד מדת חסידות, לפנמשוח"ד, ומצד אחר קא שרינן לי' מן הדין לתת לפני העניים תבואה טבולה ואף להפסיד מתנות כהונה ולוי', וללקוט לקט שו"פ אחרי חזרתו לעשרו ברור רלא הותר לו. (עי' פרק ה' מ"א ומ"ב ובתיו"ט, וכל האמור שם לא שייך בתשלומי מרת חסידות של כאן).

ועל הא דא"ר אליעזר דישלם כשיחזור לביתו אמרו בירושלמי למי משלם א"ר יונה לעניי אותה העיר. ומוסיף הדא אמרה שהוא מדה"ר, כתב בחי' הח"ס לפרק הזרוע כי יצא להירושלמי כן מלשון כשיחזור ישלם ולא אמר כשיבא לביתו או לכשיהי' לו, אלא כשיחזור לאותה העיר שלקח ממנה ישלם לעניי העיר ההיא. והא דאי' שם תנא תני ישלם ואת אמרת חסידות, לישנא קטיעא נקט ורצ"ל תנא תני לכשיחזור רוקא ולא לאיזה עני שירצה. וכאן אני עומד ומבולבל לראות, הלא במשנתנו מפורש כשיחזור לביתו ישלם, והגמרא חולין, שם דברי מרן אמורים, לישנא קטיעא נקטה, והובאה משנתו דר"א בחסרון מלת לביתו, ובכל המשניות ואף בירושלמי הכי קתנינן, ואיך לפ"ז כוונת הירוש' מתפרשת והלא לדבריו ז"ל לשון יחזור לביתו הכונה עירו, עיר בה הוא גר. ובאמת בספר הון עשיר מפרש מה רבירושלמי לעניי אותה העיר הפי' עיר שהוא דר בה וכן בתפארת ישראל, כשיחזור לביתו ישלם לעניי עירו. ובכלל יש לחקור כמה זכותם של אותם עניים אשר דירתם בעיר הסמוכה לשרה עם תבואתו ומתנותיה, משם הבעה"ב העובר נטל, יתירה ועדיפה על שאר עניים ממקומות אחרים הרחוקים משם, התורה הלא השוותה כל עניי ישראל, כאחד כן השני, לעני ולגר תעזב אותם, ולא חילקה בין שכן קרוב לאח רחוק.

והי' נראה רגם מה דלגבי הלואה בפרשת אם כסף תלוה כן מקובל, דיש לאחד רין קדימה על משנתו, ועניי עירו לשל עיירות אחרות, והראשונים למדו משם לנהוג במדה זו גם במצות צדקה, כל היותר עמך, זכותו יותר קדומה, הוא רק במקום דיש להבעלים, המלוה והנותן יפוי כח של טובה"נ, כלו' בעומד הכן לו סכום ללות לזולת או בדרך צדקה אז למדה תורה להקדים בו, אבל במתנות עניים שנאמר תעזב, שהרצון שלא הוא יחלקן אלא הם יקחו להם לעצמם, ומי שאינו מרשה להם לקחת כאילו את שלהם הם לוקחין, ואף רק נותן זכות קדימה לעני אחד על השני גזלן יקרא, גזולם של עניים, הטעם ודאי כי אותה זכות שנתנה לו מאת החונן רלים, חלק ממתנתו וכמו המונע מאתו העזובין בכמתו, כן חלק שלו, היא זכות לקיחתו, יחד כולם שלו הם, וממקום דר"ז נלמד, ממש"כ אל תסג גבול עולים, משם נמי יש ללמוד כי ידם של כל העניים שוות זה כמו זה באין הבדל והנבלה מאיזה מקום שיהי', ומכאן זה גם לחכמים לא הורשה לעשות סדירים חרישים ותקנות בתקנתם של בני עיר אחת על השנית.

ונראה עור, רגם רינא רבר מצרא שמתקנת חכמים והנסמך על ועשית הישר והטוב ונאמר רמטעם ההוא עניי עיר הקרובה יהיו יכולים למנוע רגלי עניים רחוקים, מלבא במצרים, היודע פרטי דיני דבר מצרא יכין, דכמו דלא נהוג במתנה, כן ומכ"ש דלא במתנת עניים דמן השמים קא זכו, אבל פשוט ולית דין צריך בשש דעניי בני העיר הזאת לא נקראים בעלי דברים כלפי עניי הזולת ואין להם זכות תובע מצד הרין. הנה משנה מפורשת, מאימתי כל אדם מותרים בלקט משילכו הנמושות, ובגמ' פ"ב דמציעא מקשה מני' לאביי נהי דעניים דהכא מייאשי האיכא עניים בדוכתא אחריתא כו', והמשמעות דעניי דוכתא אחריתא כעניי דהכא וצריכין ליאושם נמי כמו דמעיר זו, ויותר מזה תנן מי שלקט את הפאה כו' יתננה לעני הנמצא ראשון, וכתב זקני בתיו"ט שלא יעכבה עד שיבא אותו עני שהוא רצה לזכות לו אלא כל עני שימצא ראשון לו יתנהו ואל יאחרה בידו, הרי אף במקום שהמלקט פירש דעתו לזכות לעני ידוע, עכ"ז אנו אומרים כי מהחובב לתת לעני שיפגש ראשון, ולפי המשמעות גם אם העני הראשון שיפגש לא מעניי העיר שם לקט.

וכמה מהתימה לומר דלר"א דלא דאין לי' להאי בעה"ב העובר וצריך ליטול כאילו הוא עני, ועכ"ז בהתירא הוא לקיט, שיתחייב כאשר יבא לביתו לחזור עוד פעם לאותה עיר אשר מסביבה נטל, כדי לקיים שם תשלומיו, ורק בגזול לחברו ונשבע לו וחפץ לשוב על חטאו אמרו יולייכו אחריו אפילו למדי, אבל בגזול בעלמא אין צריך להוליכו אליו אף למקום קרוב וסני אם הגזול יודמן למקומו של הגזול שיודיענו וכמבואר בפוסקים ובשו"ע סי' שס"ז, והא התם עבר איסורא והוא ידע את מי גזל, בגזול שלנו שהתירו לו ליטול וכל הממון אין לו תובעים אף מאותה העיר, ודאי כי לא מהדין לחייבו שיחזור לאותו מקום כו'.

ואמינא טעמא דמסתברא לחייבו לשלם מיד כי יבא לביתו בעיר שלו, ממה דמבואר בראשונים דכל כי האי, ביש עליו חיוב קיום שבועה או מעשה שקבל עליו לעשות ולהשלים צריך לקיימו מיד בלי איחור, כ"כ בריב"ש ותשובת הרא"ש, ראה מג"א סי' תקס"ח סק"ג.

ולו הוינא כדאי אמינא בפירוש הירושלמי, הדא אמרה שהוא מדה"ד, דהמכוון, דלו הי' חיוב התשלומין מכח מרת חסידות בעלמא עדיין הי' אפשר לומר דיכול הוא להמתין עד שיודמן ויחזור לאותו מקום משם נטל ושם ישלם, אבל מכיון דלרבי אליעזר מצד דין גמור חייב לשלם אינו דשאי להמתין וישלם לעניי עירו מיד בלי איחור, וגם אותה עיר שבירושלמי, מתפרש יפה הכי, אם המשנה היתה שנויה כל' עובר מעיר לעיר או ר' יונה שבירושלמי נקט לעניי אותו מקום עדיין הי' אפשר לספוקי, כרם הלא הידושלמי על מה דתנינן כשיחזור לביתו ישלם קא שאל למי משלם וא"ר יונה לעניי אותה העיר, ודאי כי על עיר שם ביתו כוון. ודמיון מצינו במגילה דף כ"ז וכ"ה בשו"ע יו"ד סי' רנ"ו ויחיד שההלך לעיר אחרת כו' תנתן לעניי אותה העיר והכונה שם על עיר שהלך שמה ונמצא בה, ע"י רמב"ם פ"ז הט"ו ממתנ"ע יתנו נלעניי אותה העיר. ולהוי ידוע למעלת כ"ת כי

לא באתי בכל הנ"ל רק לעורר ולהעיר וברם עלינו לסמוך על פירושיהם של רבותינו הגאונים המקובלים ז"ל אשר כל רו לא אניס להו.

שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם. חכמינו ז"ל נוסף על עצם ותוכן לימודם במשנתם, גם בסגנון וההבעה שבלשונם היטיבו דעת, התיאור והניסוח של משנתם טובא גניז בנוייהו, גלל כן הגיעם ברכה כפולה בהם ובמשנתם. וחכמים אומרים, עני היה באותה שעה. מה ה' חסר להם, לו ניגודם כלפי ר"א המחייב לשלם כשיחזור לביתו ה' בלשון פשוט וכרגל, וחכ"א פטור מלשלם או וחכמים פוטרים. והנראה כי חכמינו ז"ל בתשומת לב רבה בחרו להם בסויו כזה להמציא יסוד חזק וכלל גדול ביחסם של בעלי היכולת לגבי הנזקקים התולים מחייתם בהזולת. עניות עם כל שמותיה הנדרפים אינה נערכת ונמדרת בקנה מדה של איש נדכה בצר ומצוק חסר פת לחם כל ימיו רעים שבע מכאובים, וכבר למדנו בספרי די מחסרו אשר יחסר לו, לפי מעמדו והרגשותיו עם הרגלו, ולא ממדת החונן ית' לומר כי יגמל מהרגלו. ובעל ספר החנוך (תמ"ט) חנך לבנו אל תחשוב שענין מצות צדקה רק בעני אשר אין לו לחם ושמלה כי אף בעשירים גדולים תתקיים ג"כ לפעמים כגון עשיר שהוא במקום שאין מכירין אותו כו' ואפילו עשיר שבעירו כו' כי התורה תבחר לעולם כו' ותצוה אותנו להשלים רצון הנבראים בני ברית כאשר תשיג ירינו כו'. הרי ערכה של מתנת עניים נמר וישוער לפי המקום והזמן והוא כלול במאמר החכמים עני ה' באותה שעה. והמרגיש ברגשת לב הפושט יד בעד ככר לחם והעני העומד בשרה אחרים ללקוט שבלי חלקט יבין כי החבוי בפנימיות תקותו להיות זה אצלו פעם האחרון ואליו ית' נושא כפיו כי ליום מחר יזכהו להיות הוא מהגומלים כו', הלא בצדק שפטו ואמרו עני ה' באותה שעה, כי גם העני שבענים רק בשעה ולשעה. ועד כמה לשונו של רש"י ז"ל ר"פ הזרוע בהוספת מלים אחרות משנן את כל הרעיון שברברי חכמים עני ה' כו' בעל הבית עשיר שהי' עובר כו' נוטל לקט כשאר עניים הואיל שעכשיו עני הוא. ופירשו ברדבי אליעזר אשר כן מחייבו שוב לשלם מה שלקטט. אבל המתבונן בטעם פטור תשלומיה, ברם שורת הדין והשכל מחייבת וראי לשלם כרעתו של ר"א, ולא פעם אף כפל או ארבעה וחמשה הלא הוא נעזר ואולי החי' נפשו ממיתת רעב כמה שמיועד לעניים מרורים, ואם לשעה הורשה לו, מרוע אמנם לא ישיבהו לעניים אם הון ועושר בביתו, דעתם אמנם, כי מסבב הסכות וראי כי ממנו נסבה, שפעם, בעל הבית ובתים רבים בעל שרה ושרות, שכל ימיו ענוגים ומפונקים, יעבדהו ויגיעהו ממקום עשור אל מקום עניים הולכי נמושות סבי ראזלי אתיגרא וישעום טעם פת של התמחוי כשאר עניים, אולי אותו רגש יביאהו בעתידו קנות מדת החסד, חמלה והתמסרות, כלפי אלה השאר, שכל ימיהם מנעורם ועד עתה אל חיים כזה נושאים את נפשם, ומה התועלת שתצמח בשובו מדרכו בריא אולם, ויפזר רמי מה שאכל בימי סכנת חייו פרושות אף דיגרים מחיר ודמי לקטו. והצדק עם החולקים על מ"ש ברמב"ם לשלם עכ"פ לפי מדת החסידות. לא, לא ישלם ולא יתחסר בהחזרת פרושות זעומות, כי לא לכך

נתנו עללות מצעדי בעה"ב לעבור כו', והלזה תקרא מדת חסידות. מה שקרהו, יורהו ילמדהו לקבל לקח יחס לבכי יחס חנינות כו', וזה כל פרי מדת חסידות וחסידים. ואמינא כי גם מה שברמב"ם שאינו חייב לשלם כשיחזור לביתו אלא במדת חסידות, רצונו שבמדת חסידות שירכש עקב המאורע של וצריך לישול, במדתו זו ינהג עצמו תמיד מעתה כל ימי חייו, הוא ניהו תשלומיו.  
הכ"ד מוקירך כערךך הדם דר"ש וש"ת,

הק' יהודה לעמבערגער

ב' לסדר צדק צדק תדרף. ער"ח אי"ש ל'רעהו ו'מתנות ל'אביונים, תש"מ לפ"ק.

## בדין סוכה שאינה גבוהה י' טפחים

ארי' איזראעל

ראש הכולל

בית משה אהרן רבאבוב

בני ברק

במשנה דף ב' ע"א סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ודבי יהודה מכשיר. ושאונה גבוהה י' טפחים וכו' פסולה. ופירש הרע"ב במשניות משום דהוי דירה סרוחה ודירה סרוחה פסולה, והקשה עליו בתניו"ט דבגמרא דף ד' ע"ב הקשה על דין זה מנלן ותירצה למסקנא דילפינן מכרובים, וא"כ למה כתב טעם אחר. וביאר בתניו"ט דיש שני דינים, דין אחד שאם הסוכה גבוהה מ' טפחים והוצין יורדים לתוכה פסולה וזה מדין דירה סרוחה, ויש דין נוסף שאם הסוכה עצמה אינה גבוהה י' טפחים, פסול משום דילפינן מכרובים או משום הלמ"מ כמסקנא הב'. והנה אם נדייק לשון רש"י והר"ן במשנה משמע קצת כהרע"ב, שכתבו בד"ה שאינה גבוהה י' טפחים בגמרא מפרש טעמא. ואח"כ שלוש דפנות נמי בגמרא יליף לה. ולמה שינו כלשונם הרי גם שאינה גבוהה י' טפחים נלמד מכרובים והוה להו למימר בגמרא יליף להו, ולא מפרש טעמא, ולכן נראה דגם רש"י והר"ן למדו דהפסול משום דירה סרוחה, ולכן כתבו מפרש טעמא שאין זה לימוד אלא סברא כמו שכתב הרע"ב בפירושו במשנה.

אמנם הדבר קשה בדברי הגמרא שאחר שכבר מבואר בדברי הגמרא בדף ד' ע"א שהוצין יורדין לתוכה פסול משום דירה סרוחה מה מקשה בדף ד' ע"ב מנלן דסוכה שאינה גבוהה י' פסולה והרי ייפסל מק"ו מאותו הטעם, וא"כ דברי התניו"ט אינם מובנים מה צריך לב' הטעמים הרי הטעם של דירה סרוחה יועיל לשני הדינים. אלא בדבריו הגמ' אפשר לבאר דהפסול דדירה סרוחה המתבאר בהוצין, אינו אלא מדרבנן, ומה שמקשה מנלן היינו משום רמשמע דהפסולים במשנה פסולים מראורייתא כמו שאר הפסולים במשנה שהם מהתורה, וכרכתבו

התוס' (דף ב' ע"א) ד"ה דאורייתא תני פסולה, דפסולה משמע מן התורה וימעט הוי משמע חומרא מדרבנן, ולכן מקשה הגמ' שפיר מנלן — מן התורה. וכן משמע מדברי הרמב"ם שהפסול דדירה סרוחה אינו אלא מדרבנן דכתב בפ"ה ה"ב וצריך להזהר שלא יהיו הוצין ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה כרי שלא ייצר לו בישיבתו, משמע מלשוננו, וצריך להזהר, שאינו אלא מדרבנן. וכן הבינו בדבריו הריטב"א והמאירי ע"ש בדבריהם בדף ר' ע"א.

ועיין מה שביאר הגר"ז הלוי על מס' סוכה בדברי הרמב"ם שאין זה פסול בסוכה עצמה כלל, אלא חסרון בקיום מצות ישיבת סוכה ולכן לא כתב הרמב"ם פסולה אלא וצריך להזהר, שאין זה פסול בסוכה עצמה אלא בישיבתו. ולפי דבריו מתבארת היטב קושית הנמרא רבמשנה תנן פסולה, משמע דכשאינה גבוהה י' טפחים הוי פסול בסוכה עצמה, וזה מנלן, שאין זה שייך כלל לפסול של דירה סרוחה. ונראה דיש ג"מ אם הפסול הוא משום הישיבה או פסול בסוכה עצמה, לענין פסל היוצא מן הסוכה שכשר לישב תחתיו, דאם הפסול בסוכה עצמה הרי גם בפסל אי אפשר לשבת שאין הוא פסל היוצא מסוכה כשירה, אבל אם הפסול משום הישיבה לבר הרי אם בפסל היוצא יהיה י' טפחים אף שלא יהיה לו רפנות יהיה כשר מדין פסל היוצא [וכן יתכן ג"מ הפוכה דאם תהיה סוכה גרולה וברובה אין הוצין יורדים ורק במקום הזה יש הוצין, לשיטת הרמב"ם לפי ביאור הגר"ז, יהי' פסול לישב שם, אבל לשאר השיטות יהי' כשר, שאינו יכול לפסול כל הסוכה]. אבל לפי דברי הרע"ב קשה, שהרי הוא כתב טעם של דירה סרוחה על דין המשנה דלמטה מ' טפחים פסולה, וא"כ מה הקשה הגמ' מנלן. וכן לשונם של רש"י והר"ן שפירשו במשנה, ובגמ' מפרש טעמא ולא כתבו וילפינן לה, הוא על הדיון של פחות מ' טפחים, משמע שהטעם משום סברא.

ובספר שפ"א רצה לבאר בדברי הגמ', והביא שגם הפ"י ביאר כן, דיש שני פסולים בסוכה שאינה גבוהה י' טפחים, פסול אחר בסכך, שאם אינה גבוהה י', הסכך פסול, ופסול שני ברפנות, שאם אינם גבוהים י' אינם רפנות. והפסול השני הוא דנלמד מכרובים. והביא רא' מדברי התוס' (דף ד' ע"ב) ד"ה עשרה טפחים רכתבו רהא דבעינן גבי שבת מחיצה עשרה מחכא ילפינן, הרי שהלימוד כאן הוא מדין מחיצות ולא מדין סכך שאם הוא מדין סכך איך אפשר ללמוד מכאן למחיצות שבת. אלא שנתקשיתי קצת איך נלמד דין זה מכרובים שנאמר בהם סוככים בכנפיהם והם היו גבוהים י', תינח על דין סכך שפיר מובן איך נלמד, אבל איך נלמד מכאן דין מחיצה גבוהה י'. אלא שהוא עצמה נתקשה דמנלן לנמרא שהפסול במשנה מדבר בפסול הרפנות ועל זה מקשה הגמ' מנלן, שהרי מדין פסול הסכך כבר נתבאר הטעם משום דירה סרוחה, ואולי זהו הפסול במשנה. וכן לא יתורץ דברי הרע"ב ולשון רש"י והר"ן שמשמע בהם שהפסול במשנה עצמה הוא מטעם דירה סרוחה ולא מטעם רפנות שאינם גבוהים י' טפחים.

על כן נראה לי לבאר בדרך אחרת, דבגמ' דף ג' ע"א יש שני מחלוקות בין ב"ה וב"ש, אחת לענין סוכה קטנה, ואחת לענין ישוב ראשו ורובו בסוכה

ושלחנו בתוך הבית אפילו בסוכה גדולה, דל"ב"ש לא יצא ולב"ה יצא, והנה בדיון סוכה קטנה נפסקה הלכה בפירוש בגמ' כב"ש שפסולה, כדאמר רב שמואל בר יצחק הלכה צריכה שתהא מחזקת ראשו ורובו ושלחנו, ומדובר בסוכה קטנה שהרי כתב „מחזקת“, וברי"ף וכן ברמב"ם פסקו בשני הדינים כב"ש. והקשו ברא"ש ובר"ן ובשאר ראשונים מה ראו לפסוק גם בדיון השני של ה' יושב ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית כב"ש שפסולה הרי כ"ה וב"ש הלכה כב"ה, אם לא נפסק בפירוש אחרת. וביארו רכולה חר טעמא הוא משום שמא ימשך לתוך הבית, ואף רבסוכה קטנה כתב הרמב"ם פסולה, ובסוכה גדולה פ"ו ה"א כתב אסור לישב, משום דבסוכה גדולה ודאי כשרה שהרי יכול לישב כולו בתוך הסוכה, אלא שהוא לא ישב בצורה הנכונה, וזהו הטעם רבסוכה קטנה תמיד פסולה, מאחר שלא יכול לישב בסוכה זו בצורה הנכונה, וחיישינן שמא יימשך. ולפי זה לא קשה קושיתו של הרא"ש בסוף סימן א' עיי"ש. אבל הרבה מהראשונים נחלקו על הרמב"ם והרי"ף, ופסקו כב"ש רק בסוכה קטנה, אבל בסוכה גדולה לא פסקו כב"ש, דלא גזרינן שמא יימשך. ועיין בר"ן שביאר דהוי שני מחלוקות שאין קשר ביניהם, רבסוכה קטנה נחלקו אם מיקרי דירה כיון דהוי דירה סרוחה, רב"ש סוברים שדירה סרוחה פסולה ולב"ה כשרה, וא"כ אף שאנו פוסקים סוכה עראי בעינן, מ"מ פוסקים כאן כב"ש, משום שזה אינו דירת עראי אלא דירה סרוחה ע"ש היטב בדברי הראשונים. וא"כ נ"ל דלב"ה אין הטעם שכשרה משום שהם סוברים שאין זה דירה סרוחה, אלא שהתורה לא פסלה כלל דירה סרוחה, והעיקר הוא שישב בין דפנות מתחת לסכך, וכן נראה בדברי הראשונים.

ולפי זה לב"ה באמת הוצין יורדים לתוכה ונכנסים בפחות מ' כשרה, שכל הפסול היא משום דירה סרוחה, והרי לב"ה אין זה פסול, ומה שאנו פוסקים רפסולה, הוא משום דבסוכה קטנה אנו פוסקים כב"ש שפסולה, ולכן איתא בגמרא א"ל רבא הא דירה סרוחה היא ופשוט שפסול, אמנם לב"ה באמת כשרה. ומה דהגמרא מקשה מנלן על פסול של פחות מ', הוא רק אליבא דב"ה, דלב"ש ודאי אין לחקשות מנלן, שהפסול הוא פשוט מדין דירה סרוחה, ומקשה כן משום רמשמע שאין חולק, וכולם מודים לדין זה, ומנלן שפסול לב"ה, וא"כ יש כאן ודאי פסול אחר, ומנלן זה, וע"ז תירצה הגמ' דילפינן מכרובים, ואחרי דיש לימוד זה, ודאי גם לב"ש נלמד לימוד זה, וא"כ יש עוד פסול, או מדין סכך או מדין מחיצות כמו דכתבו התוס' שהכאנו לעיל.

ולפי זה מתבארים היטב דברי הרע"ב במשניות ולשון רש"י והר"ן, דכתבו שהטעם מדין דירה סרוחה שהרי לב"ש ודאי שזה הטעם מספיק, והוא מתפרש בגמ', אלא שיש עוד דין, וזה נלמד מכרובים, ולב"ה הטעם במשנה מהרין השני, אבל כיון דהלכה כב"ש, לכן ביארו כב"ש. אבל הרמב"ם שכתב שבשניהם הוא משום גזירה שמא יימשך, אי אפשר ליישב כן, אמנם י"ל דלרמב"ם לשיטתו מיושב היטב, דכבר ביארנו שפסק שכל הדין דדירה סרוחה אינו אלא פסול



דרכנו, ולדבריו ודאי מקשה הגמרא שפיר מנלן שנפסל מהתורה, וא"כ יש גם לדבריו דין נוסף, שזה נלמד מכרובים, אבל הראשונים חולקים עליו וסוברים שזה מן התורה, וא"כ אין התירוץ מועיל לדבריהם. אבל הם לשיטתם ג"כ מיושב שהגמרא הקשה כן לפי מה שביארנו אליבא דכ"ה, אבל לב"ש באמת יכולנו לפסול מדין דירה סרוחה, ולמסקנת הגמרא גם לב"ש יש דין נוסף שנלמד מכרובים וזה לא יהי' נ"מ אלא לענין מחיצות, וזה מה שכתבו התוס' דמה דבעינן מחיצות שבת עשרה, מהכא ילפינן לה.

## דין יו"ט שני של גליות

יחזקאל דוד הכהן שלאף

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
לונדון יע"א

במס' סוכה דף מ"ו. העושה לולב לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה וכו' העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. ועיין בהרא"ש שכ' זו"ל, והאידנא לא נהוג לברך שהחיינו בשעת עשי' אלא בשעת נטילה כראמרינן לקמן בשהחיינו דסוכה דרב כהנא מסדר להו אכסא דקדושה ה"ג דלולב מכריכין לי' בשעת נטילה. ולענין זמן על הלולב ביום טוב שני, כתב רבי שלמה ב"ר שמשון זו"ל נשאלתי אם אומר זמן על הלולב ביום טוב שני, ותמהני על מה שכתב בעל הלכות גדולות דזמן דכסא פוטר דלולב והלא לענין לולב מיפסקי לילות מימים, ור"י פסק דאין אומר זמן ביום טוב שני וכן נהגו גדולי גרמייש"א, עכ"ל. הנה שיטת הבה"ג צריך ביאור, חוץ מה שהקשה רבי שלמה ב"ר שמשון, צריכין להסביר מהו החילוק דביו"ט ראשון אינו פוטר ברכת הזמן שעל הכוס את ברכת הזמן דלולב, וביום טוב שני פוטר.

וג"ל להסביר שיטת הבה"ג, דלהכי ביו"ט ראשון של סוכות א"א לפטור בברכת הזמן דקידוש את חיוב ברכת הזמן דלולב, דחיוב ברכת הזמן בא על המצות שנצטוינו בהן מזמן לזמן, וביו"ט ראשון יש כמה צווים, (א) לעשות סוכה ולישב בהסוכה, (ב) מצות נטילת לולב הכתובה בתורה ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וגו', וכל אחת ואחת היא מצות מיוחדת, וממילא אי אפשר לפטור החיוב של ברכת הזמן בלולב עם ברכת שהחיינו שאומרים על הכוס בלילה הקודמת. משא"כ יו"ט שני בזמן הזה שהוא מחמת מנהג, וכמבואר בפ"ק דביצה (דף ד' ע"ב) שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם, ומה הוא המנהג, לעשות יו"ט ביום ט"ז בתשרי כמו שהי' היו"ט מדאורייתא אתמול ביום ט"ו בתשרי, וממילא כיון שחכמינו זו"ל הנהיגו לעשות יו"ט שני עושים הכל כמו היו"ט דאורייתא, שיושבים בסוכה ונוטלים הלולב. נמצא שהצווי אינו על כל

פרט ופרט הנהוג ביו"ט, רק הפרטים הם תוצאה מהמנהג לעשות יו"ט שני, וממילא אין כאן חיוב מיוחדת לדרך ברכת הזמן על נטילת לולב, ומה שמברכין שהחיינו על הכוס, הוא על צווי חכמז"ל לחנוג קדושת יו"ט שני, ורק על זה יש חיוב ברכת הזמן, וכל התוצאות הבאות ממנהג זה, דהיינו קיום מצות היום, נכללים המה בברכה זו. ושפיר מתורץ ההפרש בשיטת הבה"ג בין יו"ט ראשון ליו"ט שני.

גם מיושב בזה קושית הרא"ש איך אפשר לפטור חיוב ברכת הזמן של לולב במה שאמר שהחיינו על הכוס בלילה הקודמת, הא בלילה אין כאן עדיין חיוב ליקח לולב. ולפי הנ"ל ניחא, דביו"ט שני אין כאן אלא ציווי אחד, דהיינו לעשות יו"ט שני, ועל זה מברכים ברכת הזמן, על עצם עשיית יו"ט שני, ומצוות היום נכללים בציווי זה, אבל ביו"ט ראשון כל מצוות של היום, מצוות נפרדות המה, וא"כ גם ברכת הזמן של לולב הוא ענין בפני עצמו, וממילא א"א לפטור חיוב ברכת הזמן של לולב עם בברכת הזמן של קידוש. ואין להקשות על זה מיו"ט ראשון של פסח, דמברכין ברכת הזמן על הכוס ופותרין בזה ברכת הזמן ראכילת מצה, הלא גם שם הצוויים הן נפרדים, זה לא קשה מיד, כיון רזמן החיוב שלהם חל ביחד, אפשר לפטור שניהם בברכה אחת, משא"כ בברכת הזמן דכוס וברכת הזמן דלולב רחוק מה שהם ב' צוויים נפרדים, גם באים בזמנים אחרים, לכן אין נפטרינן בכת אחת.

אבל אכתי יש להעיר על יסודנו דיו"ט שני הוא ציווי א' מדרבנן לחנוג יו"ט, ומש"ה אין מברכין שהחיינו רק על הציווי ולא על התוצאות מהציווי, א"כ יקשה למה מברכין שהחיינו על השופר ביו"ט שני של ר"ה. אמנם החילוק הוא פשוט, וכמבואר בהר"ן כאן, רהפשט של יומא אריכתא בראש השנה היינו קדושה אריכתא, כלו', שחכמז"ל קידשו יום השני של ר"ה כמו יום הראשון עם כל תנאי, ורבנן כעין דאורייתא תיקון, וכיון שביום הראשון מצות שופר היא ציווי נפרדת, כך הוא ביום השני, ועל מצות שנצטוונו בה במיוחד שפיר מברכין שהחיינו, וביום שני של ר"ה כל הפרטים הם צוויים דקדושה אריכתא, אבל שאר יו"ט שני של גלויות יש רק ציווי אחת להנהיג בה קדושת יו"ט והמצות הן תוצאות ממנהג זה, לכן אין מברכין שהחיינו על כל מצוה, וכמבואר לעיל.

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של

ידידנו הנה"ח מו"ה שלמה מאראווקא נ"י

בהלקח ממנו אביו ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אצו"י ולא יוסיף לדאבה עור.

המערכת

## עולת שבת בשבתו

### לפניות

במס' סוכה (ל"ו ע"א) אתרוג כושי כשר דומה לכושי פסול. וי"ל בזה, עפ"י דברי הנמ' (ברכות ל"ה ע"ב) הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידו, וי"ל הכוונה בדבריהם, שעשו כרשב"י ולא רשב"י ממש, דודאי מי שכוונתו לשם ד' הבוחן מחשבותיו ויודע עשתנותיו בודאי יעלה בידו, אלא הם עשו כרשב"י, שנדמו לו ולא בעצם תוכניותם, על כן לא עלתה בידם. וזהו שאמרו, אתרוג הכושי, היינו הצדיק המשונה במעשיו ככושי המשונה בעורו, הוא כשר, אך הדומה לכושי, שרוצה לדמות עצמו לרשב"י, זה פסול. (הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל)

### להושענא רבה

בהושענות דהושענא רבה. קול צמח איש צמח שמו הוא דוד בעצמו מבשר ואומר. וראוי להבין מה בא לשלול כמה שמדייק ואומר הוא דוד בעצמו. וי"ל עפ"י מה שכ' בסה"ק דגל מחנה אפרים סוף פ' בהר עה"פ או דרו או בן דרו יגאלנו, דהנה איתא פלוגתא בגמרא מי יהי' משיח ח"א דוד בעצמו הוא וח"א בן דוד, וזה י"ל שמרומז שני דיעות הללו בתורה, כי כתיב דרו חסר והוא אותיות דוד, וזה י"ל או דרו היינו דוד בעצמו או בן דרו היינו בן דוד יגאלנו ב"ב א"ס, עכלה"ק. ועיין עוד בבעל הטורים בפסוק זה.

והנה יתכן לומר שדבר זה תלוי איך תהי' הנאולה, דאם יהי' בבחי' זכו אחישנה אז יהי' דוד בעצמו ואם יהי' בחי' לא זכו בעתה אז יהי' בן דוד. ולכן בהושענא רבה אושפיזא דדוד מלכא משיחא, אנו מתפללים, קול צמח איש צמח שמו הוא דוד בעצמו מבשר ואומר, שדוד בעצמו יבא ויגאלנו בבחי' אחישנה בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### לשמחת תורה

בהקפות לליל שמחת תורה. ותיק יהמו נא רחמיק, וחוסה נא על בן אהובך, כי זה כמה נכסוף נכספתי לראות בתפארת עין. י"ל בזה עפ"י אומרים ז"ל (ברכות ל"ג ע"ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. אמנם אעפ"י שמסר הקב"ה ענין זה ביד האדם ותלוי בבחירתו, עכ"ז יכול לבקש מהש"ת על הרצון, שהש"ת יעזור לו על התעוררות הרצון לבחור בשוב. וזהו הכוונה בכפילת הלשון, כי זה כמה נכסוף נכספתי, המכוון על הרצון לרצון.

(הרה"ק מוה"ר יהושע רוקח זצ"ל אבד"ק בעלזא<sup>2</sup>)

(1) בחידושי חתם סופר על פ' לולב הגזול דף ל"ו ע"א, ששמע בן מרבו הנ"ל.

(2) בס' כרם אפרים, בסוף מאמר כ"ו, ששמע בן מ"ק. ועיין בספה"ק אור לשמים פ' עקב ד"ה ובקרך וגו' מה שהביא ששמע מכאדמו"ר ממעוזבוז ז"ל עה"פ וחשוקיהם כסף.

## וזאת הברכה

שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. ובתרגום אונקלוס, ויששכר במהכך למעבר זמני מועדיא בירושלם. ולכאורה צ"ב למה נטה התרגום מפשוטו של מקרא, דיששכר באהליך משמע שיושבים באהלו של תורה ועוסקים בכל מקצועות התורה כגון איסור והיתר ודיני ממונות וכו', ולמה נקט קביעות המועדים דייקא. אמנם יתבאר על נכון, דהנה מה שכירך משה רבינו את זבולון ואמר לו שמח זבולון בצאתך, נתכוון לשמחה כפולה, דבעוה"ז יהי' לו ברכה מרובה באסמו בעסקו בפרקמטיא, ובעוה"ב יקבל שכרו על השותפות שעשה עם יששכר להעניק לו מכספו כדי שיוכל לעסוק בתורה. ולכאורה יש להתבונן, איך יוכל זבולון לשמוח על שכרו המוכן לו לעוה"ב בשביל תורתו של יששכר, הלא אם ח"ו יכשל יששכר בדבר הלכה לחייב את הזכאי או להתיר את האיסור וכדו' מה שכר מגיע לו בשביל זה. אמנם הרי כבר אמרו חכמנו"ל בענין קידוש החורש וקביעות המועדים (ר"ה כ"ה ע"א) הרי הוא אומר אתם, אתם, אתם, ג' פעמים, אתם אפילו שונגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין. נמצא דבקביעות המועדים לא שייך חשש זה שיכשלו בדבר הלכה, שהרי התורה נתנה כח לחכמים שכבריהם כן יקום אפי' אם מוטעין הן. ולפי"ז שפיר מובן כוונת התרגום, אימתי שמח זבולון בצאתך, בזמן שיששכר באהליך, למעבר זמני מועדיא בירושלם. (הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבר"ק טארנא<sup>3</sup>)

במדרש רבה בפרשתן, ארונו של יוסף של ת"ק ככרים הי', ומשה שם אותו על כתפו והי' סובל אותו וכל ישראל אחריו וכו'. וי"ל חשבון בזה, שדויקא לפי מדרתו של משה הי' יכול לסבול משא כזו. דהנה קומת משה רבינו היתה שתי פעמים וחצי יותר מקומת אדם בינוני, דקומת אדם בינוני היא ד' אמות (עיי' תוס' שבת צ"ב ע"א ד"ה אישתכח), ומשה רבינו הי' גבוה עשר אמות (ברכות נ"ד ע"ב), נמצא דאם יש כח לאדם בינוני לשאת ארבעים סאה כמבואר בסוטה (ל"ד ע"ב), אז יעלה למדת קומת משה רבינו משא של מאה סאה. והנה מסתבר שכמו שהי' משה רבינו ב' פעמים וחצי יותר משאר אדם בקומתו כמו כן הי' ב' פעמים וחצי נגר רחבו, יעלה ר"ן סאה, וכשנוסיף עוד ב' פעמים וחצי למדת עביו יעלה ביחד תרכ"ה סאה, וזה הי' סכום המשא שהי' משה רבינו יכול לשאת.

ועכשיו נבוא לחשבון כמה ככרים יש בתרכ"ה סאין. — הנה הסאה יש בו ששה קבין, והקב ד' לוגין, והלוג שני ליטרין (ירושלמי תרומות פ"ה ה"ה) נמצא מ"ח ליטרין לסאה, והככר הוא ס' ליטרין (בכורות ה' ע"א). נמצא לפי"ז שככר הוא חומש יותר מסאה, כי מ"ח ליטרין הוא ד' חומשין מששים ליטרין, ולפי

(3) נמסר לנו מאת ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יעקב צבי זיענער נ"י, ששמע ד"ז מרבו הרה"ג מוה"ר משה יוסף זאלץ הי"ד ר"מ ביישיבת עץ חיים דבאבוב בטארנא (ואח"כ אבר"ק זאטור), תלמיד הגאון מוהר"ם אריק זצ"ל.

חשבון זה שבכל כבר יש סאה וחומש, הרי יש לת"ק כבר תרכ"ה סאין (דהיינו חומש יותר), ושפיר עולה החשבון ת"ק כבר במכוון כמדת משאו של משה רבינו, והוא חשבון נפלא.

(הנה"ק רמ"י מאוסטראווצא זצ"ל)

### בראשית

ויברך אלקים את יום השביעי, בבעה"ט, ג' במסורה דסמיכי, הכא, ואירך ויברך אלקים את נח (בראשית ט'). ואירך ויברך אלקים את יצחק (בראשית כ"ה). י"ל בזה כדרך רמז, רהנה ביום השבת קודש נצטוונו בעיקר על שני דברים, א' שביתה ממלאכה, דהיינו מנוחה, והב' מצות עונג שבת, דהיינו שמחה, וכאמרנו בזמירות ליל שב"ק מנוח"ה ושמח"ה אור ליהודים יום שבתון יום מחמדים. וזהו שמרמז לנו המסורה, ויברך אלקים את יום השביעי, במה ברכו, א' ויברך אלקים את נח, לשון מנוחה, דהיינו שביתה ממלאכה, והב' ויברך אלקים את יצחק, לשון שמחה (ערה"כ כל השומע יצחק ל'), דהיינו מצות עונג שבת, ובשתי בחי' הללו, מנוחה ושמחה, כך אלקים את יום השבת ויקרשהו.

(כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א)

בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"א) הגיע ליל יו"ט של פסח אמר לו אדם לבניו בליל זה עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחים הקריבו גם אתם לפני בוראכם. וי"ל בזה, דהנה ירוע שראוי ה' הבל להיות נעקד בקדושה על ידי קין אחיו כמו יצחק ע"י אברהם. והנה אחר שהקריב אברהם איל תחת יצחק בנו ה' השר אמ"ן מנ"א שהוא שר הגדול של מצרים אוהו ביד שמאל איל של יצחק וה' עומד ומקטרג על שהעלה אברהם איל במקום יצחק, עד ששחטו ישראל קרבן פסח, שאז העבירו את האיל מירו ופסק מלקטרג על זה (עיין בזה במגלה עמוקות על ואתחנן אופן קצ"ג). ולפי"ז י"ל שאדם רצה לרמוז לקין בנו שלא ישחוט את הבל בפועל ממש, רק יעשה כמו אברהם אבינו ויביא תמורתו איל, ואי דיש לחשוש שיהי' קטרוג ח"ו, על זה רמז לו עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחים, ויתוקן הפגם, כמו אצל יצחק.

(הגאון מוה"ר יצחק אבד"ק פוזנא זצ"ל)

### נח

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים ה' בדורותיו את האלקים התהלך נח. י"ל בזה, אלה תולדות נח, שתולדות המנוחה והכטילות הוא בחי' אלה הרומז על עבודה זרה ממש כטעם אלה אלהיך ישראל, שע"י בטילות באין לכל תאוות רעות ר"ל, ואם תשאלך נפשך, הלא, נח איש צדיק תמים ה' בדורותיו, פ"י הלא יש כמה צדיקים שיש להם ג"כ מנוחה ברורותינו, לזה אמר, את האלקים התהלך נח.

(4) בקובץ הבאר שנה ח' סי' י"ט אות ה', בשמו.

(5) בספר שערי שמים (להגאון ר' יחיאל מיכל סג"ל מקאליש) דף צ"ד ע"ד, בשמו.

פי', דע לך שאצל אלו צדיקי הרור אף המנוחה והבטילות שלהם הוא צורך עבודת אלקים בלי הנאת היצר כלל.

(הרה"ק מוה"ר אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל<sup>6</sup>)

ומן הבהמה אשר איננה טהורה. בחזקוני כתב מכאן מוכח בפסחים (דף ג' ע"א) עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה, דמצי למימר ומן הבהמה הטמאה. וק' שהרי יש לנו להוכיח כך ממקרא של מעלה, ומן הבהמה אשר לא טהורה היא ונמצא עקם שמונה אותיות וכו', ע"ש. ולק"מ רהא תיבת היא מיותרת, מי סני אי כתיב לא טהורה, ותו לא, „היא" לא צריך כלל לפשטא דקרא, א"כ אי הוה כתיב טמאה נמי הוה כתיב היא, מש"ה לא מוכח מידי מהא דעיקם ח' אותיות, וזה ברור.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל<sup>7</sup>)

## נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

### האזינו

קאפ' ל"ב פסוק כ"ד.

ולחומי רשף, השדים נלחמו בהם, שנאמר ובני רשף יגביהו עוף, והם שדים: וקטב מרירי, וכריתות שד ששמו מרירי. קטב, כריתת כמו אחי' קטבך שאול. מה שכתב רש"י ששם השד הוא מרירי, וקטב הוא לשון כריתת, המעיין בגמ' דפסחים (דף קיא.) יראה רשם השד הוא קטב מרירי, וכן כתב רש"י בברכות (דף ה.) קטב מרירי, זה שם שד הצהרים וכו' וכן בתהלים (צ"א ו') בפסוק מקטב ישוד צהרים, כתב רש"י מדבר וגו' מקטב וגו' שמות שדים הם וכו', ואיך כתב כאן שקטב לא מן השם הוא זה אלא לשון כריתת.

ובדפח"ד יש כאן שני פירושים, וכן הנוסחה, ולחומי רשף השדים נלחמו' כם. ואני אומר לחומי רשף, שרופי, היא אש עצמות כמו רשפי אש: וקטב מרירי מוסב על לחומי רשף, ולחומי קטב מרירי, שד ששמו קטב מרירי. דבר אחר קטב הוא לשון כריתת, כמו אחי' קטבך שאול, וכריתת שד ששמו מרירי. ובאמת השני פירושים שהביא על לחומי רשף, פליגי בה ד' יוחנן, ור' שמעון בן לקיש, בבבכות שם, שד"י מפרש רשף מוזיקין ודשב"ל מפרשו יסורין עיי"ש. ולפ"ז גם השני פירושים שפירש על קטב מרירי תלויים בזה, דלפירוש שמפרש ולחומי רשף

6) מכת"י הרה"ג מו"ה ישראל בערגער מבוקארעסט, וכתב ע"ז — שמעתי מפי הגה"צ מו"ר מו"ה יקותיאל יהודא ט"ב זצלה"ה האבד"ק סיגוט ששמע מפה קדוש הרב הצדיק מראפשיץ זללה"ה.

7) הועתק מגוכתי"ק.

שהשרים נלחמים בם שפיר מתפרש שגם קטב מרירי נלחם בהם ומוסב על ולחומי, אבל להפירוש שלחומי רשף הם היסורין וכמ"ש אש של עצמות על כרחך וקטב מרירי הוא ענין אחר ולא מוסב אדלעיל ומוכרח לפרשו קטב מלשון כריתה. אבל לנוסחאות שלנו שהביא רק הפי' הא' על ולחומי רשף, א"צ לפרש קטב מלשון כריתה.

שם פסוק ל"ו.

(בלשון האחר שנדרש בספרי) כי יראה כי אזלת יד וגו'. (לז) ואמר אי אלהימו האויב יאמר וכו'. חסרון הניכר לעינים יש כאן שרש"י הביא הפסוק ולא פירש עליו כלום. וכן הפסוק ואמר אי אלהימו, אין לו המשך לשלמעלה. אבל בנוסחת דפח"ר איתא, כי יראה כי אזלת יד, כי יראה הקב"ה כי אזלת יד של אומות להתחזק על ישראל ואין להם עצור ועיזוב, וכן יראה שאומר האויב אי אלקימו של ישראל וכו'. והדברים ברורים.

שם פסוק מ"א.

ותאחזי כמשפט ידי, להניח מדת רחמים באויבי שהרעו לכם אשר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה. ד"א ותאחזי ידי את מדת המשפט להחזיק בה ולנקום נקם.

נתחבטו המפרשים להבין מאי יש בין הני שני הפירושים ועיין בשפ"ח. אבל בדפח"ר האי "ד"א" ליתא, רק הכל נאמר בדיבור אחד, ואין כאן שני פירושים. וכן כתב בספר יוסף דעת וז"ל, ואני לא מצאתי מלת ד"א לא ברש"י קלף ישן נושן כזה שלש מאות וט"ו שנים (זהו בערך שנת ה' אלפים ונ'). כי הוא כתב ספרו בשנת שס"ח, וגם ברפוס ישן נושן רפוס פראג ולובלין לא מצאתי, ע"כ. ועיין במזרחי, ובגו"א שכתב טעות סופר הוא, שהכל הוא פירוש אחד. ובלבוש האורה מיישב נוסחת ס"ש.

### ברכה

קאפי' ל"ג פסוק ג'.

מדברותיך, כא"ד, כמו וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז') ואשמע קול מדבר אלי (יחזקאל א'). הנה ביחזקאל א' פסוק כ"ח נאמר ואשמע קול מדבר: (כט) ויאמר אלי וגו', וא"א לומר שכוונת רש"י על פסוק זה שהרי נינקד מדבר בשווא תחת המ"ם, ואין לו ענין לכאן. וברפוס אלקבץ הנוסחה, ואשמע את מדבר אלי, והוא פסוק ביחזקאל ב' ב', ושם הניקוד בחיר"ק, וע"ש בפרש"י.

שם פסוק י"ז.

הדר לו, נתון לו, שנאמר וכו'. ברפוס הראשון הנוסחה, הדר, נתון לו, שנאמר וכו'. וכן הרב רב נקשר יפה. וכן הוא ברפוס אלקבץ.

שם פסוק י"ט.

ושפוני טמוני חול, כסויי טמוני חול. מרית וחלזון וזכוכית לבנה וכו' ושפוני

לשון כסוי כמ"ש ויספון את הכית וכו'. לפי פירוש זה שפוני, טמוני, שניהם מטעם אחר, והלשון כפול בשמות נרדפים. וכן כתב הראב"ע, והביא דוגמא מפסוק ארמת עפר (דניאל י"ב). וכן השתמש רש"י בלשון זה לקמן בפסוק חלקת מחוקק ספון, שכתב, אותה חלקה ספונה וטמונה מעין כל ברי'. ואולי מחמת הרוחק הזה נטה לו רש"י מפירוש זה, ופירש במגילה (דף ו' ע"א) שפוני זה חלזון שהוא דבר חשוב, ספון, חשוב בלשון ברייתא, עכ"ל. ויש קצת הכרח לפירוש זה מרבירי הגמ' שם שאמרו שפוני, זה חלזון, טמוני זו טרית, ואם נפרש ספוני טמוני שניהם מלשון כסוי הרי אפשר לומר ג"כ בהיפוך שפוני זו טרית וטמוני זה חלזון. אבל לפי פירושו שם הוכרח לפרש ספוני זה חלזון שהוא דבר חשוב, שנמכר בדמים יקרים כמ"ש שם.

### בראשית

קאפ' ג' פסוק ח'.

וישמעו, יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונו כב"ר ובשאר מדרשות, ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא, ולאגדה המיושבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו: וישמעו, מה שמעו, שמעו את קול הקב"ה שהי' מתהלך בגן:

לפי נוסחה זו יקשה למה רשם עוד הפעם את הר"ה, "וישמעו" הרי לא פירש כלום על הר"ה שציין בראש דבריו, (ב) אם רש"י בא לפרשו כפשוטו מה לו לשאול מה שמעו? ולתרץ שמעו את קול הקב"ה, הרי כן מבואר בפסוק וישמעו את קול ה', (ג) בנוסחה זו נפל מחלוקת בפירוש שהי' מתהלך, שהגו"א פירש שהקב"ה הי' מתהלך בגן, ושלזה כיוון רש"י במה שהוסיף תיבת, "שהיה" עיי"ש, והלבוש תפס עליו וכתב דודאי מלת מתהלך לא קאי על הקב"ה רק על הקול וכו', ועיין בראב"ע ורמב"ן כזה.

ובדפח"ר הנוסחה הוא, וישמעו, יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונו כב"ר ושאר מדרשות, ואני המפרש לא באתי לפרש אלא לפשוטו שלמקרא ולאגדה המיושבת על [דבריו] (מטושטש) המקרא ושומעו דבר דבור על אופניו ובשמעו, שמעו שהי' קול הקב"ה מתהלך בגן לרוח היום וכו'. הרי שרשם רק פ"א הר"ה וישמעו, רק שמתבת, "ובשמעו" נשתבש, "מה שמעו" והוכרחו להוסיף, "וישמעו" שעליו תשוב השאלה מה שמעו. ולפי נוסחה זו א"א כלל להעמיס פירושו של המהר"ל שמתהלך קאי על הקב"ה, שהרי דברי רש"י ברור מללו שהי' קול הקב"ה מתהלך בגן, כפירוש הלבוש. וגם בדפוס אלקבץ הנוסחה, דבר דבור על אופניו. ומשמעו שמעו את קול הקב"ה מתהלך, ג"כ לא גרס את וישמעו, מה שמעו, ולא גרס תיבת שהי'.

קאפ' ד' פסוק ד'.

וישע ה' אל הכל ואל מנחתו: ואל קין ואל מנחתו לא שעה וגו' כתב רש"י וישע,



ויפן, וכן ואל מנחתו לא שעה, לא פנה, וכן ואל ישעו, אל יפנו, וכן שעה מעליו פנה מעליו:

והקשו המפרשים שרש"י סותר בזה מה שכתב בפסוק ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה' ט') שא"א לומר מלשון וישע ה' אל הבל ולפרשו אל יפנו שא"כ הול"ל אל דברי שקר ע"כ פירשו ואל יהגו, והוא מל' ספור. ורבים אימרים להגיה כאן ולא ישעה במקום ואל ישעו, ויהי' רומז לפסוק ולא ישעה אל המזבחות (ישעי' י"ז ח'), אמנם יקשה לפ"ז למה לא מביא מפסוק הקודם, ישעה האדם על עושהו, שפירשו שם ישעה, יפנה, כמו וישע אל הבל. ומביא הפסוק שלאחריו ולא ישעה אל המזבחות. לכן אם יש להגיה היה יותר טוב להגיה, וכן ישעו, יפנו, והוא פסוק בש"ב (כ"ב, מ"ב) שכתב שם רש"י שהוא כמו ישעה אדם אל עושהו, כמו יפנה. אמנם מה יועילו ההגהות כאן, הרי ע"כ רש"י נטה מפירושו שבשמות, שהרי גם באיוב (ז' י"ט) בפסוק כמה לא תשעה ממני כתב ג"כ שהוא כמו ואל ישעו בדברי שקר, וכן שעה מעליו, שפירשו כאן שהוא כמו פנה מעליו, א"כ גם ואל ישעו הוא כמו ואל יפנו, א"כ ע"כ שפירש בו ב' הפירושים. ומצינו עוד פירוש שלישי בתהלים (ק"ט ט"ז) בפסוק בחקותיך אשתעשע פירש"י אתעסק, כמו ישעה אדם (אל) [על] עושהו, ואל ישעו בדברי שקר, ואתעסק, ואי אפשר לומר שיהי' כוונתו מלשון ספור כמו שפירש בשמות ואל יהגו, שהרי בפסוק ואשעה בחוקיך (שם, קי"ז) פירשו ואתעסק כמו ואל ישעו בדברי שקר, ד"א ואשעה לשון ספור ושון כדמתרגם ולשנינה, ולשוועין ע"כ הרי שעל לשון סיפור לא כתב שהוא כמו ואל ישעו. אבל זה בודאי, שלא יתעסקו, ולא יספרו הם שני פירושים נפרדים, הרי שיש לנו שלשה פירושים של רש"י על הפסוק ואל ישעו. הגם שברש"י שמות משמע קצת שמתעסק ומספר הם מלשון א', אבל כאן שהביאם בשני פירושים ע"כ שנים הם, ומהראוי להביא כאן מה שהביא רש"י משמו של מנחם לפרש הפסוק שלפנינו שפתר בו לשון עתירה, ונופל הלשון על המעתיר ועל הנעתר כמו ויעתר יצחק לה', ויעתר לו ה', אף כאן ישעו ואין מושיע נופל על המתפלל, וישע ד' אל הבל, נופל על הלשון על מי שמתפללין לפניו. (כן הביא רש"י בשמואל ב' כ"ב, מ"ב).

קאפ' ו' פסוק ב'.

כי טובת הנה, אמר ר' יודן טובת כתיב כשהיו מטיבין אותה וכו'. המפרשים פירשו בכמה פנים עיין עליהם. וכרפה"ר דברי רש"י מבוארים יותר, וכן היא הנוסחה, כי טובת הנה א"ר יודן טובת כתיב חסר ו', שלא היו, אלא משהיו מטיבין אותה מקושטת ליכנס לחופה וכו'. הרי שפירשו רש"י שמחסדות הוי"ו בתראה ידענו, שלא היו טובות בעצם, והאי כי טובת הנה אינה נתינת טעם, רק פירושו משהיו טובות, כאשר היו מטיבין אותן. וכן הביא הרא"ם מלשון הב"ד, חסר כתיב ללמד שלא היו טובות עיי"ש, אבל במדרש שלפנינו לא מצאתי הלשון הזה.

נח

קאפ' ז' פסוק כ"ג.

בא"ד ומ"א גזנה וכוהה דם. ברפה"ר וכן ברפוס אלקבץ, וכוהה דם, ויהי' מגזרת כיחו וניעו, עיין רש"י ותוס' ב"ק (ג' ע"ב) ונרה (נ"ה ע"ב).

קאפ' ח' פסוק ב'.

ויסכרו מעינות תהום. בנסחאות שלנו לא פירש רש"י תיבת ויסכרו וברפוס אלקבץ הנוסחה, ויסכרו, לשון סגירה, כשנפתחו כתיב וכו'. וכן פירש הראב"ע ויסכרו כמו ויסגרו וכו'. אמנם מרבירי רש"י בישע' (י"ט ד') נראה שאין נראה לו לפרש ויסכרו מעינות שיהא מלשון סגירה, ואולי משום דלא שייך לשון סגירה גבי מעיינות, כי רש"י פירש שם עה"פ וסכרתי את מצרים ביד אדונים קשה, וסכרתי, כמו וסגרת, ויש עוד לפרש לשון ויסכרו מעינות תהום, אסתמנו ואחבשנו עכ"ל, הרי שאף שמפרש הפסוק וסכרתי מלשון סגירה מפני ששם שייך ה' הזה כמו לא תסגיר עבר אל אדוניו, וכמה פעמים בתנ"ך שהוא מלשון מסירה, אבל על פסוק שלפנינו לא רצה לפרש רק מלשון סתימה שלשון זה שייך גבי מעינות כמ"ש סתמום פלשתים, ויסתמו את כל המעינות (ד"ה ב' ל"ב ב').

ויותר מזה שאף בפה רמצינו בו לשון סגירה כמו (תהלים י"ז י') חלבמו סגרו פימו דברו בגיאות, עיי"ש ברד"ק ורש"י, וכן (ברניאל ו') וסגר פום אריותא, מ"מ לא רצה רש"י לפרשו מלשון סגירה בפסוק יסכר פי רובירי שקר שפירש יסכר, יסתם, כמו ויסכרו מעינות תהום.

שם פסוק י"א.

בא"ד ודרשו בפי' לשון מאמר, אמרה יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקב"ה ולא מתוקין כרובש בירי בשר ודם. המאמר הזה הוא בגמ' רעירובין (דף יח:) ושם נאמר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורין בידך ואל יהי' מתוקין כרובש ותלויין ביד בו"ד. ובמדרש (פ' ל"ג) אמרה לו לנח מושב מר מזה (מתחת ירו של הקב"ה) ולא מתוק מתחת ידיך. (ועיין בזה ברמב"ן וברא"ם).

והנה אם רש"י רומז לרבירי הגמ', הול"ל, מרורין כזית בידך, שהרי להקב"ה רברה, ואם כוונתו לרבירי המדרש שרמזה כן לנח הול"ל ולא מתוקין כרובש מירך, כלשון המדרש. וכתב הרבירי דור (ט"ז) שרש"י כולל שתי האמירות ראילו לא אמרה רק לנח קשה מאי נ"מ מאמירתה ומה תועלת יש לו או לה מזה, אלא שהיא לימדה אותו שגם הוא יתפלל על זה כמו שהתפללה היא, ועיי"ש באורך. ולפ"ז נכונה נוסחת דפה"ר, שלא נאמר שם יהי' מזונתי, אלא יהו מזונות, שלא כלפי עצמה רברה אלא כלפי נח ונפש כל חי הצריך למזונות, מושב שיהי' מתחת ידו הרחבה, ולא מתחת בו"ד.

## תמיהות וישובים

תמי' בס' מעדני יום טוב

ברא"ש הל' קטנות הל' ס"ת סי' י"ב כ' וז"ל, ויו"ד כ' ר"ת שיהא שמאל כפוף למטה וכו' קוצו של יו"ד מעכב ופי' רש"י זהו רגל של ימין שכפוף למטה וכו'. וכ' ע"ז במעיו"ט אות ז' וז"ל, ופירש"י זהו רגל כו' לא מצאתיו. והתמי' רבה שהרי ברף כ"ט ע"א על הגמ' אמר רב יהודה א"ר לא נצרכה אלא לקוצה של יו"ד, כ' רש"י, זהו רגל ימנית, וצ"ע.

משה יהושע הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד  
מאנסי, ניו יארק

פליאה בדברי החתם סופר ובספר לחמי תורה

בחירושי חת"ס על פרק לולב הגזול ברף מ"ב ע"א על הא דאמרינן התם מדאנבהי' נפיק ב', הקשה החת"ס רהוי מצי לשנויי בשפירש שמכוון שלא לצאת, וכתב שזהו בכלל תי' הש"ס דמייירי כשהפכו, יעו"ש. ופלא שהתוס', בג' רפים לפני זה, ברף ל"ט ע"א ד"ה עובר לעשייתו, הקשו על גמרא דידן קושיית החת"ס, ומשמע דלא ניחא להו למומר שזהו בכלל תירוץ הש"ס, וצ"ע.

\* \* \*

בספר לחמי תורה (להנאון מוהרצ"ה הלוי איש הורוויץ אבד"ק פפד"מ) בסוף הספר (דף רנ"ח ע"ב) בחירושי לנה דף מ"ז ע"ב, כתב וז"ל, בבביתא, שנה האמורה בקדשים שנה האמורה בבתי ערי חומה שתי שנים שבשרה אחוזה וכו' כולן מעת לעת, שנה האמורה בקדשים מנא לן אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא כבש בן שנתו שנתו שלו ולא שנה של מנין עולם וכו'. ולכאורה צריך להבין למה ל' להביא מבן שנתו רשנה שלו ולא שנה של עולם, תיפ"ל דמוכח כן בהריא מרכתיב בפ' פנחס גבי ראש השנה ועשיתם עולה לדיח ניחוח לר' פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים, ואי ס"ד דלשנה של עולם מנינן האיך משכחת כבשים בני שנה דכשרים להביא בד"ה הרי אותן שנוולדו קורם ר"ה, כבר משהגיע ר"ה עברו שנתן של עולם ונפסלו, ואותן שנוולדו בד"ה עצמו כל"ז פסולים משום שמחוסר זמן עד שיגיע שמונה ימים מעת לידתו, כדרכיב שבעת ימים יהי' תחת אמו וביום השמיני ירצה לקרבן אשה לר', וצ"ג. עכ"ל. ופלא, שקושיא זו הביאו התוס' בהריא בערכין י"ח ע"ב ד"ה שנתו בשם הרב שמואל בן הרב אלחנן, יעו"ש.

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

## פליאה בספר אמרי נועם

בספה"ק אמרי נועם פ' נח כ', אמרו ז"ל נח למד תורה וידע איזה בהמה טהורה ואמר אשר הש"י צוה עליו ליקח מהטהורים ז' בכרי להקריב קרבן וע"כ כשיצא הקריב קרבן, וק' הא קרבנות אינם באים רק מג' מינים, ולפי דברי הירושלמי במס' מגילה פ"א נחא בפשוט, כי בשעת הקרבנות בכמה היו מקריבין את הכל כל מיני בהמה וחיות עופות ובלבד שיהי' טהורים ע"ש, עכ"ל. וצ"ע מרוע הביא דברי הירושלמי, כשהוא מפורש בבבלי, במס' זבחים דף קטו: דתניא עד שלא הוקם המשכן היו הכמות מותרות ועבודה בבכורות והכל כשירין ליקרב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאין. (ועי' ברמב"ן כאן בפסוק כ' שהעיר מכל זה).

שלום יעקב גרינשטיין

ברוקלין, ניו יארק

## תמי' בדברי המהרש"א

בגמ' סוכה דף ל"ח ע"ב אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ר' אלא ברוך הבא בשם ר' בהררי. אמר רבא לא לימא איניש יהא שמי' רבא והדר מברך אלא יהא שמי' רבא מברך בהררי א"ל ר' ספרא משה שפיר קאמרת אלא התם והכא אסוקי מלתא הוא ולית לן בה. והמהרש"א בח"א בד"ה והדר בשם ר', כתב וז"ל, פירש"י דלא קיימא אזכרה אמילתני' ומיחזי כמוציאו לבטלה עכ"ל, וגבי והדר מברך לעלם דבסמוך ליכא לפרושי הכי דהא לית בי' אזכרה ולפי מה שיש מפרשים בפ"ק דברכות דשמי' הוא כמו שם י"ה דהשתא י"ה מיקרי אזכרה והוי לבטלה דלאו קיימא מברך לעלם עלי'.

ויש לתמוה דהנה המג"א בסו' נ"ו סק"ב מביא פי' הג"א בפ"ג דברכות דיש"ר פי' שאנו מתפללים שיהא השם גדול, שעכשיו השם הוא חציו רהיינו י"ה ולעתיד תתמלא תיבתו, ומברך הוא דיבור בפ"ע, וע"כ כתב הג"א לא יפסיק בין שמי' לתיבת רבה, אבל בין רבה למברך ל"ל בה. גם מביא פי' הר"י דה"פ יהא שמו הגדול מבורך, וא"כ אף בין רבה למברך אין להפסיק, וא"כ קשה כיון דהמהרש"א נקט פי' הא' רשמי' פי' שם י"ה א"כ איך כתב דהוי לבטלה אם מפסיק בין רבה למברך הא לפי פי' זה מותר להפסיק ואדרבה כתב בדברי חמדות שם בברכות פ"ג שנכון יותר להפסיק להורות שזו תפלה אחרת.

שלום דוד געלער

תלמיד בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, כתיים

## הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### שתי הערות

#### מהאברך החו"ב מו"ה שמואל רעדליך הי"ד מפארגורזע<sup>1</sup>

במס' בבא בתרא דף פ"א ע"א הקונה אילן אחד בתוך של חבירו מביא ואינו קורא לפי שלא קנה קרקע דברי ר"מ וכו' אימא שמא לא קנה קרקע, וליחוש דילמא לאו ביכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה המקריש להו והא בעי מיכלינהו דפריק להו ודלמא לאו בכורים נינהו וקא מפקע להו מתרומה ומעשר, יעו"ש. ולכאורה יש לאוקמי כגון דמקריש להו בעוד שלא נגמרו למעשר ונגמרו למעשר ביר הנזכר ואח"כ פריק להו דאז פטורין מתרומה ומעשר.

\* \* \*

יש להסתפק אם בישל חתיכה הראוי' להתכבד ברבד מר ונתערבה בחתיכות אחרות שהיו ג"כ מרות ולא ניכר האיסור, ואח"כ בישלם יחד ברבד מתוך רחזור לאיסורו, איך דנים תערובות זו, אם נאמר רהוי כבא לעולם ע"י תערובות ובטלה אף רהוי חהר"ל כיון דקורם שבישלה ברבד מתוך חיתה מותרת, ובנולד האיסור בתערובות הרי קי"ל בשו"ע או"ח סי' ש"כ ויו"ד סי' ק"ב כרבדי המדרכי דניגית יין שהיו בה ענבים ופלטו יין בשבת אף רהיין הבא מהענבים לניגית בשבת אסור, והי' מסתבר לומר שלא יבטל ביין שבניגית משום רהוי רישל"מ, אפ"ה כיון דבא לעולם בתערובות, לא מחמדינן עליו חומרת רשיל"מ, ובטל, וכתבו הפוסקים רהוי חהר"ל וכל רבד חשוב שאינו בטל אם נולד האיסור בתערובות נתבטל החשיבות ובטל, א"כ בנ"ר נמי הרי נולד האיסור בתערובות ובטל, או דילמא נימא כיון שטרם שנעשה מרה חיתה אסורה, רק בינתיים חיתה מרה והותרה ואח"כ שנעשה מתוך חזרה לאיסורא קמא, אפשר דלא מיקרי נולד האיסור בתערובות, וכיון רהוי חהר"ל אינה בטילה, ועיין בחו"ד ריש סי' ק"ג, וצ"ע.

1) נולד בפארגורזע בערך בשנת תר"ע לאביו ר' פישל שו"ב בפארגורזע. הי' תלמיד מובהק בישיבת עץ חיים רבאבוב סניף פארגורזע והי' ממובחרי התלמידים. הי' למרן מופלג בעל הוראה מובהק ירא שמים וזך הרעיון והשכל ומתנהג בחסידות. הרצה שיעורים לבחורים צעירים מופלגים. בשנת תרצ"ו בערך נשא אשה בתו של השו"ב בעיר בענדין ונתמנה אח"כ שם לשו"ב. יש אליו תשובות בספר שו"ת מנחת יחיאל בחלק ראשון סי' נ"ח ובחלק שלישי סי' ס"ב. בשנות הזעם נהרג עקה"ש, ולא ידענו מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.

## כתב הרבנות להגאב"ד הילדסהיים זצ"ל<sup>(1)</sup>

**עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמרת**

**מצותי חקתי ותורת**

**ואברהם היו יהיה לרב גדול ועצום**

בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישורון עם עדה קדושה חברה קדישא קדוש יאמר אמירה נעימה כתיבה יהבית להיות עטרת עיטור ועטוף ראש ראשינו צבי תפארתינו לה"ה אדונינו מורינו ורבינו הרב המופלג החריף והשנון כמחור"ר אברהם חעלם סג"ל ולפנים בישראל אב"ד דק"ק עמדין והמדינה

ונתקבל מאתנו יחד מנהיגי הקהלה ויחירי סגולה שיהי' אתנו עמנו לאב"ד משך שלשה שנים מהיום יום א' כ"ו אלול תי"ו קו"ף כ"ו לפ"ק ולהבא בכל אופני פרטי דברים המבוארים, אכן באם שיגירו לו בפני חזן ושמש אחר כלות שני שנים מיום הנ"ל שלא יחזיק עוד ברבנות יותר, אזי הרשות בידו להיות אתנו עוד שנה אחת ולא יותר, ואין לאב"ד הנ"ל שום דין ודברים על קהלתינו, וכל תוקף ועוז לאב"ד בזה השנה כמקדם, ובאם שלא נגיד לו בפני חזן ושמש שלא יחזיק עוד ברבנות, אזי הוא בתוקפו ובגבורתו עד שנגיד לו בפני חזן ושמש שלא יחזיק עוד ברבנות וכל אימת שנגיד לו בפני חזן ושמש שלא יחזיק עוד ברבנות, אזי יש לו מאותו הזמן עוד להיות אב"ד שנה תמימה בכל תוקף ועוז כשנים קדמוני'.

שכירתו לכל שנה ושנה יהי' חמשים לוידיאר רהיינו עשרים שטיק לוידיאר מן ק"ק הילדסהיים, ועשרה שטיק לוידיאר מן ק"ק פאן, ועשרים שטיק לוידיאר מבני המדינה תחת ממשלת הרבנות שלו, ומוכרחים קהל ש"ן לגבות השכירות הנ"ל מפאן ומבני המדינה ומצורת אב"ד נ"י יהי' פרוסה על ק"ק פאן ועל כל יושבי מדינותינו, לכל שארי הכנסות כמו בקהלתינו, ואין להאב"ד נ"י שום פסק מעות מהקהל יצ"ו רהיינו בעסקי הקהלה וגם מהקנס כי הכל נכלל בסך הנ"ל והפרנסים ומנהיגים יצ"ו מחויב לשלוח לו שכירתו לביתו בכבוד בלתי איחור ועיכוב, החצי ד"ח ניסן, והחצי בחודש תשרי, כן יתנהנו בכל שנה ושנה, והתחלת שכירתו יהי' למז"ט מן ר"ה הבע"ל תקכ"ו לפ"ק, ומה שמחויב אב"ד נר"ו ליתן הפרדאן מן כל ליטר כשר ג' פשיטים כאחד מאנשי קהלתינו וגם מעופות, נגד זה מחויבים אנחנו קהל ש"ן ליתן כל שנה ושנה לאב"ד נר"ו יותר על שכירות שלו שנים עשר ד"ט וחצי ויותר באופן כתשלומין שכירתו והקהל יצ"ו מחויבים לפטור האב"ד מכל מסים ונתינות בעולם בכל מה שהפה יוכל לדרב ולב לחשוב הן כסדרן והן שלא כסדרן, וגם מחויבים ליתן לו מקום בעזרת אנשים להאב"ד נר"ו, ולהרבנות

(1) הוא הגאון מוה"ר אברהם הלוי מחעלמא זצ"ל אב"ד ק"ק עמדין והילדסהיים. נרפסה תשובה אליו בשו"ת נוב"י מהר"ק חיו"ד סי' א', ובשו"ת שאילת יעקב ח"ב סי' כ"ד, כ"ה, קצ"ו, נרפסו כמה תשובות ממנו ואליו, יעו"ש.

מקום בעזרת נשים לפ"כ, ואם יבוא ח"ו עלילה או שאר דברים על אב"ד נר"ו הן מחמת פסקיו או ע"י אחר מאנשי קהלתינו משום שררה מחויבים הקהל יצ"ו לסלק הזיקו, ומחויבים הקהל יצ"ו להשתדל לו שלא יגיע [ל]האב"ד שום הזיק לא בגופו ולא בממונו רק הקהל יצ"ו יסלקו כל הזיקות וקנסות שיושת עליו.

מכתיבת התנאים הראשונים יתן להאב"ד מכל צד רביעית ר"ט, ואם יהי' הנדן יותר משני מאות ר"ט יתן לו כל צד חצי ר"ט עד ארבע מאות ר"ט, ומארבע מאות ר"ט ולמעלה יתן כל צד מהנדן מה שיכנים חצי רביעית ר"ט מכל מאה ר"ט שיהי' הסך מארבע מאות ר"ט ולמעלה. לסדר קרושין יתן החתן לאב"ד לפחות א' ר"ט, אף אם לא יהי' הנדן רק עשרה ר"ט וכן יקום וכן יהי' עד מאה ר"ט, וממאה ר"ט עד ששה מאות ר"ט דהיינו מחמשה מאות ר"ט הנותדים יתן החתן מכל מאה ר"ט, חצי ר"ט, ומששה מאות ר"ט ולמעלה יתן החתן מכל מאה ר"ט א' רביעית ר"ט מכל הנדן, ויצטרפו הנדן מצד החתן ומצד הכלה כמו נדן אחת, וכן יקום וכן יהי' אפילו על סך כמה אלפי', אפילו אלמן שנשא אלמנה יתן מהנדן מה שמכניסה לו, וכפי ערך שלו באותו זמן, ואם מבני הקהלה ומדינתנו ירצה לעשות חתונה במדינה אחרת ורוצה לדור בקהלתנו או במדינתנו אזי מחויב ליתן לאב"ד מעות קירושין כפי התקנה.

פסק מעות יתן לאב"ד נר"ו מכל צד עד עשרה ר"ט — חצי רבי' ר"ט, עם שכר כתיבה, ומעשרה ר"ט ולמעלה עד עשרים ר"ט מכל צד א' רביעית ר"ט, ומעשרים ר"ט עד מאה ר"ט ולמעלה, ר' פשיטין מכל ר"ט דהיינו א' ר"ג [= רייכס גראשין] משני צדדים, ומחויב אב"ד (במשפט שהוא מעשרים ר"ט ולמעלה) לצרף עמו דייני הקהלה ואין רשאי לרדן לבר, ופסק מעות יחלק מחצה להאב"ד ומחצה להדיינים, ואם רצה אב"ד להוסיף דיינים הרשות ביד האב"ד להוסיף למי שירצה הראוי ונכון בעיניו הן מבני הקהלה או ממקום אחר, ואם יש משפט בזבל"א מחויבים הצדדים ליקח להאב"ד לשליש. לסדר הנש יותן להאב"ד ארבעה ר"ט, ומן חליצה יתן לאב"ד ששה ר"ט, מלבד מה שיתנה החלוצה לדיינים, ומחשבעת כתובה יתן לאב"ד ארבעה ר"ט, ואם היורשים מוחלין על השבעת כתובה יותן לאב"ד שני ר"ט.

בשמחת תורה כלילה ויום מחויב אותו ב"ב שיקנה הוצאות ליתן האב"ד הס"ת שני' לסבב הבימה. מהקבלה על השחיטה יתן כל אחר לאב"ד י"ב גראשין ותרנגול אחד מהשחיטה. ומבריקה יתן לאב"ד א' זהב ריינש, וכל שני שנים מחויב האב"ד נר"ו לתבוע השוחטים ובורקים לפניו לשמוע מהם אם עדיין הם בקיאים בהלכות של מהר"ו ווייל ז"ל — ויתן לו כל אחד ואחר, א' זהב ריינש, ואכן המוסמך למדינו אינו בכלל גזירה הנ"ל. מכל הזמנה יותן להאב"ד שלשה גראשין, אבל אנשי קהילתנו אינם בכלל זה, אכן אם א' מאנשי קהלתנו ירצה ליקח הזמנה על א' מבני המדינה, יתן ג"כ שלשה גראשין. אם יהי' ליחיד (אחד) איזה דין ודברים בתביעת ממון או בשארי דברים על המנהיגים יצ"ו מחויבים המנהיגים לעמוד לפני האב"ד לכסא משפט בכבודם ובעצמם או ע"י אחר בכח

והרשאה, והרין יקוב החר ביניהם, אכן אם יהי' אחר שיוסרב נגר המנהיגים ולא ינהג עצמו כראוי שלא מדרך ארץ בהיות יושבים אצל שולחן הטהור, אזי יענשו המנהיגים היחיד ההוא כפי ראות עיניהם, ואין להאב"ד נר"ו שום דבר לפסוק בענין זה.

הרשות ביד האב"ד לסמוך בשם החבר למי שירצה, ומחויב ליתן בעד החבר ארבעה ר"ט ובעד מורינו עשרה ר"ט, ואף אם יקח שום חבר או מורינו משארי רבני הקהלה לא יקרא אותו בחבר או במורינו בקהלתינו או במדינתינו בלי הרמנא מאב"ד דקהלתינו, אכן בשם מורינו אל יסמוך כלתי ידיעת ורצון המנהיגים יצ"ו, ובאם ישיביא איזה חתן הסמיכות כשהי' מקהלה אחרת, יתנהג כפי התקנה. כשיעשה הקהל ש"ן התמנות בקהלתינו ישב האב"ד נר"ו אצל המנהיגים כשיבררו החמשה מבוררים כפי התקנה, וכן ישב האב"ד נר"ו אצל המנהיגים כשמחלקים התפילות והתקיעות בר"ה ובי"ב, ואב"ד נר"ו יתפלל נעילה, ורשות ביד האב"ד לכבד למי שירצה. מכל גבוית ערות ינתן להאב"ד מאותו שינבה העדות חצי ר"ט, וחצי ר"ט לשנים היושבי' עם האב"ד בגבוית ערות. אם יבוא איזה חכם לדרוש בבח"כ פה קהלתינו כפי התיקון, אזי האב"ד נר"ו עם הפרנסים יצ"ו יתנו לדרוש, והאב"ד כלתי הפרנסים, והפרנסים כלתי רצון האב"ד, לא יתנו לדרוש.

אודות כתב הכשר מן יינות וגבינות וחיטין על פסח יהי' כמקדם כפי שכתב בפנקס הקהל בכתב הרבנות. המשפט של עסקי ממון בין איש לחבירו אין להקהל רשות לעשות עכוב רק הפרנס החורש מחויב לעשות כפיות וגנישות על הפסק שיצא מאב"ד נר"ו ומהריינים תיכף ולא יאחר יותר משלשה ימים לאחר שיצא הפסק אכן למגדר מלתא להעניש אותו בשום חרפה ובזיון בלי דבר הנוגע בממון מחויב האב"ד לצרף עמו הקהל ש"ן, על תביעת ממון עד שהוא עד ג' ר"ט יתן אב"ד קבלת חרם ומן ג' ר"ט ולמעלה יתן האב"ד שבועה כפי הדין. כל הדרים כשיפוט מוכרחים לבוא באם שיומינו להם האב"ד ובידו לענוש את המסרב לבוא כפי יכולתו. מן תנאים ראשוני' יהי' גם כתיקון קהלתינו, ואם יהי' שמה חתונה רשות ביד האב"ד לשלוח א' לשם לסדר הקדושין וקודם החופה ישולם לאיש ההוא ההוצאות, ומן התנאים יתן כפי התיקון קהלתינו קודם החופה, אכן אם ירצה שיבוא האב"ד נר"ו בעצמו ובכבודו לשם, מחויב ליתן לו הוצאות לפ"כ. אם יהי' שום עזבון והיורשים לא יכולין לבוא בעמק השוה מוכרחים המה ליקח האב"ד לגמור דבריהם אבל לא ע"י אחר, ובאם שיעבור אחד וילך אל אחר אזי יוכרח לשלם להאב"ד כפי שמגיע לו אם יוגמר על ידו, וענוש יענשו.

כל שבת ושבת כשמברכים החורש, ויום ראשון של ר"ה, וי"ב, וי"ט ראשון של פסח ושל סוכת ובכל מתנת יד<sup>2</sup> מחויב לקרוא את האב"ד ללוי בתורה. באתרוג הולכין אחד ליקוטה, ואחר שלקחנו שני האתרוגים לפני קהל ש"ן

(2) הכוונה היא על כל יו"ט שמזכירין בו נשמות, ונקרא מתנת יד, על שקורין בו איש כמתנת ידו.



בכה"כ ומהנותרים הברירה ביר האב"ר ליקח לו המובחר בעיניו בחנם. מחמת העדר ח"ו יהי' מה שיחי' מאנשי ביתו לא יחייב האב"ר ליתן אפילו שוה פרוטה בשביל הקרקע. בכל חורש וחורש מחויב האב"ר להשגיח על הילדים הלומדים גמרא ויקראו אותם ע"י השמש לראות אם המלמדים ילמדו כהוגן, וב"ב מחוייבי' לשלוח הנערים להאב"ד נר"ו.

כל הנ"ל נעשה בהסכמות כל עדה הקרושה הנקראים בקריאה של חבה מפרנסי ומנהיגי עדה להחזיר עטרה ליושנה, ולכבוד אכסניא של תורה באנו על החתום פה קהלת קורש הילדסהיים.

הקטן בנימין וואלף בה"ה ז"ל	הק' דוד במו"ה מיכל שליט"א ברעסל
הק' נפתלי הירץ ב"ר יהודה ליב ז"ל	הקטן משה בר"ה ז"ל
הק' יוסף בן כהר"ר הירץ כץ הב"מ	חיים ב"ר צבי הירש ז"ל
מיכאל בן ר' פיש	הקטן שלמה ב"ר משה נתן ז"ל
סענדר בר"ה ז"ל	הקטן זעליגמן דאקטר
יוסף בר"ל	הק' משולם זוסמן סג"ל
ראובן בר"י קאנטר ז"ל	הק' יקותיאל בן הר"ר יהודא יעקב זצ"ל
הק' הערש בר"ד	הקטן משה ב"ר יחיאל מיכל ז"ל

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

**כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א

להולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א

יתן ר' שיוכו לרוות ממנו ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות.

כעתירת וברכת,

המערכת





## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם יהושע העשיל באראן שליט"א מקאמינקא-ירושלים להולדת הנכד

להאברך היקר ר' דוד בועז לעזער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר בנש"ק ר' חיים טווערסקי נ"י מלאס-אנושעלעס נכד כ"ק מרן  
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' משה חיים מיללער נ"י להולדת הבן

להנה"ח מו"ה נחמן עלכויס נ"י להולדת הנכד  
להנה"ח מו"ה פנחס צבי ציטראנענכויס נ"י להולדת הנכד  
להאברך היקר ר' צבי אלישע גרינבערג נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

להנה"ח מו"ה שלום סג"ל אבסטפעלד נ"י להולדת הנכד  
להאברך היקר ר' שלמה דוב שעכטער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' שלמה צבי טארן נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמואל זיינוויל שארף נ"י להולדת הבן  
להנה"ח מו"ה שמעלקא גריפפעל נ"י מתל אביב להולדת הנכד  
יוכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אהרן לעזער נ"י המסור בלב ונפש לטובת כרמנו וכל  
מוסדותינו להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' אלטר ישכר אליהו קופפערמאן נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' בן ציון שמואל זיינוויל נייגער נ"י להולדת הבת  
להנה"ח מו"ה זאב הכהן שטערן נ"י מלונדון חתנו של הרה"צ מו"ה משה  
סטעמפל הי"ד להולדת הנכרה

להאברך היקר ר' יהודא זאב ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבת  
להרב מו"ה יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת  
הנכרה

להאברך היקר ר' חיים יקותיאל רייכבערג נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' יצחק מאיר שלום פליישער נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' מאיר חיים סג"ל לאנדא נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' משה קרענגיל נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' ניסן כ"ר קלמן לעזער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שבתי עבדך לעזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שלמה שפריי נ"י להולדת הבת  
 להנה"ח מו"ה שלמה ראובן לויפער נ"י להולדת הנכדה  
 יוכי לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.  
 המערכת

### ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מו"ה ר' אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקה"י בית אהרן  
 דפלעטבוש לנישואי בתו תחי'  
 להרב מו"ה משה דוד שטיינזארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ  
 דמתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה שלמה ראטה נ"י לנישואי בתו תחי'  
 להאברך היקר ר' יהושע אלימלך דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל שרגא מאיר רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל פאנעטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
 מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להרב מו"ה יצחק גראפס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לאירוסיו נכדו  
 נ"י  
 להנה"ח מו"ה יצחק שארף נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסיו נכדו נ"י  
 להנה"ח מו"ה משה דוד מאנדלבוים נ"י לאירוסיו בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה מרדכי אליעזר דעמביצער נ"י ולבנו הנה"ח מו"ה רפאל אלי' נ"י  
 לאירוסיו נכדו רבנו הב' הח' הנעלה כמר צבי יוסף דוד נ"י תלמיד ישיבתנו  
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד  
 למזל ולברכה לשם ולתהלה.

המערכת

## דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 18 דאלער לשנה

בבעלגיע = 750 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 18 דאלער לשנה

בדואר אויר 25 דאלער לשנה

om:

**KEREM SHLOMO**  
B.Y.B.Z. of Bobov  
1533 - 48th Street  
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit  
Organization  
U.S. POSTAGE  
**PAID**  
PERMIT No. 6579  
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)







## מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד

מו"ה יעקב במו"ה דוד יצחק ע"ה

נפטר ביום ג' לחודש מרחשון שנת תשל"ה לפ"ק

וזוגתו האשה החשובה

מרת אסתר בת ר' יעקב ע"ה

נפטרה ביום כ"ה לחודש מנחם אב שנת תשכ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,

משה יוסף בראכפעלד

מעקסיקא

## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### פרשת תולדות-ויצא

הנה בענין לקיחת הברכות של יעקב אבינו רבו בו דקדוקי המפרשים, ראשית, מדוע הוצרך יעקב ליקח את הברכות דרך רמאות ולא המתין על עת הכושר שיוכל לבקש מאביו שיברכהו בלי שום רמאות, ב', צריכין להבין איך פה קדוש כיעקב אבינו אשר כתוב בו תתן אמת ליעקב, אמר אנכי עשו בכורך, ג' מה היה כוונת רבקה באומרה עלי קללתך בני, הלא אם יזדוק יצחק מפיו ח"ו קללה על יעקב הרי יחול על יעקב ולא על רבקה, וגם איך חשבה רבקה להשקיש בזה את יעקב, הלא אם ידע יעקב שיחולו הקללות על רבקה אז בוודאי לא ילך אל יצחק אביו שלא לגרום ח"ו עי"ז קללה על אמו. תו יש לדקדק על מה שאמר עשו אח"כ הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתי, ולכאורה על הבכורה לא שייך לשון ויעקבני שהרי עשו מכר את הבכורה ליעקב מדעתו וברצונו הטוב. ועוד יש כמה דקדוקים אשר יתיישבו מאליהם.

אמנם יתבאר הכל על נכון בחדא מחתא, עפ"י מה שכ' בספח"ק בני יששכר (במאמרי חודש ניסן מאמר ד' דרוש ז') מה שקיבל מרבתי לפרש מאה"כ ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וגו' והקללה אם לא תשמעו וגו' אשר אנכי מצוה אתכם היום, דהנה כל התרי"ג מצות שבתורה נקראין בזה"ק תרי"ג עיטין (עצות) דיהיב קוב"ה לישראל, כי המצות עצות הם מהשי"ת לישראל שע"י עשייתן יתעוררו גנזי ברכות ישועות וחסדים ברחמים חיים ושלום, כל מצוה לפי עניינה ושורשה כנבחי מרומים, ומצות ל"ת שהזהירנו השי"ת שלא לעשותם הם עצות מהשי"ת לישראל שהזהירנו מעשות כזאת כי ע"י עשיית העבירות מתעורר אילן הרע שבספ"א ומביאין עי"ז פורעניות ח"ו על שונאי ישראל וכיוצא. והנה לפי"ז סגולת כל מצוה להביא טובות על העולם וסגולת כל עבירה הוא בהיפך להביא ח"ו פורעניות, וכן אמרו חכמז"ל מיום שאמר הקב"ה ראה נתתי לפניך את החיים ואת וגו' הכל נעשה ע"י מעשה התחתונים בעצמם וכפי עשייתם כן גורמים עצמם לטוב או לרע ח"ו. ולפי"ז כשישראל מצטרפים למפלת שונאיהם ולעשות נקמה בגוים, איך יגרמו זאת, אם ע"י מ"ע הלא סגולתה לעורר ברכות ישועות וטובות, ואם ע"י עבירות הלא הם באזהרה לבלתי עשותם, אבל ידוע מה שאמרו רז"ל גדולה עבירה לשמה וכו', דהעבירה גורמת להביא דינים, אבל מאחר שהיא עבירה לשמה מתעוררים הדינים על ראש רשעים ושונאי ישראל. וזהו, ראה אנכי נותן לפניכם ובירכם, הדבר לעורר ברכה לישראל וקללה לשונאיהם, ומפרש הכתוב, את הברכה, תעוררו כפשוטו, אשר תשמעו אל מצות ד' אלקיכם, והקללה, על שונאי ישראל תפעלו אם לא תשמעו אל מצות ד' אלקיכם רק שתהיו באופן כזה אשר אנכי מצוה אתכם היום, היינו עבירה לשמה, ותפעלו בזה, ללכת אחרי אלהים אחרים, שהקללה תלך אחרי אלהים אחרים ותחול על ראש שונאיכם, עכרה"ק יעו"ש.

ולפי"ז יבוארו כל הרקדוקים הנ"ל, רבאמת הברכות ה' מוכנים מן השמים עבור יעקב, אלא שרצה הקב"ה להביא קללה על עשו הרשע, לכן סיבב הקב"ה שיצחק יציע הברכות לעשו ויעקב יטלם ממנו ע"י רמאות, בפקודת רבקה אמו, בחי' עבירה לשמה כנ"ל, כדי שעי"ז יתעוררו דינים וקללות ויחולו על ראש עשו. וזהו שאמרה רבקה אל יעקב בנה, עלי — קללתך בני, כל' עלי ועל אחריותי תוכל לעשות כל זה לרמות את אביך, ואל תחשוש כלום על מעשה הרמאות, כי עי"ז תגרום, קללתך בני, שהקללה הנמשכת ע"י עבירה זו, יחול על ראש בני, זה עשו הרשע.

נמצא דמברכות יצחק אבינו ע"ה הרוויח יעקב כפלים לתושי', א', ברכות טובות וישועות לעצמו, והב', שגרם קללה ומפלה לעשו הרשע ע"י שעשה העבירה לשם שמים. ועל זה ה' עשו קובל ואומר, ויעקבני זה פעמים, דיקדק ואמר „זה", דע"י רמאות זה לחוד הרויח יעקב פעמים, רחמים וחיים ושלום וכל טוב על בני ישראל, ומאידך גיסא דינים ופורעניות על עשו הרשע.

ומה מאוד יונעם עפי"ז לפרש מה שאמר יעקב אל לבן בכרחו מפניו, מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי, דכשראה יעקב שלבן הרשע מתנפל עליו ורצונו להרע לו, רצה לעורר דינים ופורעניות עליו, על כן התחיל לפשפש במעשיו אולי ימצא איזה פשע וחטאה שעשה לשם שמים, ועי"ז יוכל לעורר דינים על לבן ולהתגבר עליו, ולזה אמר מה פשעי ומה חטאתי, שבדק למצוא איזה חטא ופשע שעשה לשם שמים, שהרי דלקת אחרי, וצריך אני לעורר עליך מדת הדין.

ובדבר האמור נוכל לבאר גם מקראי קודש בריש פ' ויצא, ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. ויל"ד רהנה נודע מספה"ק דסולם זהו תורה ותפלה של האדם שראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים הם הנבראים ע"י הבל פיו של תורתו ותפלתו. ולפי"ז, הניחא מה שראה מלאכי אלקים עולים ע"י הסולם, מובן שפיר, כי עולים ובוקעים דקיעים לפעול בעבורו כל מיני השפעות טובות וברכות לרוב, אלא יורדים מאי עבירתיהו. אמנם להנ"ל יתכן לומר דיש ב' בחינות של מלאכים, כת א' העולים להשפיע על האדם ישועות טובות וחסדים, והם נבראים ע"י המצות, וכת ב' היוורדים להביא מפלה ועונשים על הרשעים, והם נבראים ע"י עבירה לשמה.

וזה יש להעמים בכוונת המדרש שם בסוף הפרשה, ויפגעו בו מלאכי אלקים, רב הונא בשם ר' אייבו אמר ס' רבוא מלאכים ורבנן אמרי ק"כ רבוא מלאכים, א"ר יודן נטל מאלו ומאלו ושלח פרוזבין לפניו הה"ד וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו וגו'. וי"ל הכוונה דלא פליגי, דר' אייבו דאמר ס' רבוא מלאכים, הם נגד ס' רבוא נשמות ישראל, לכל אחד ואחד יש לו מלאך המשפיע עליו כל טוב ע"י עשיית המצות, ורבנן אמרי ק"כ רבוא, לא באו אלא להוסיף על דברי ר' אייבו, דנגד כל נשמות ישראל צריכים ב' בחינות של מלאכים, א' להשפיע לו ברכת כל טוב, והשני לנגוף את הרשעים, וזה בא ע"י עבירה לשמה כנ"ל. ועי"ז אמר ר' יודן נטל מאלו ומאלו ושלח פרוזבין לפניו, קאי על השני בחינות של מלאכים

הנ"ל, כי משתייהם שלח יעקב, ואמר המדרש הה"ד וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו, כי במקרא זה מרומז ב' הבחינות של מלאכים, וישלח יעקב מלאכים לפניו, אלו המלאכים הבאים מצד המצות ומעשים טובים שעושה, אותם שלח לפניו עדה"כ הנה מלאכי ילך לפניך, ואל עשו שלח את המלאכים הבאים מצד העבירה לשמה, שהם יורדים להביא קללה ולעודר דינים על עשו.

## פסקי דינים וענינים שונים

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל<sup>(1)</sup>

אבד"ק ניקלשבורג ופראג

ילקוט דוד

יום ה' י"ז מנחם תע"ח לפ"ק. מעשה בא לפני שהביאו מק"ק בומסלא עופות חיין והי' על עגלה חביות חמאה וחם השמש ונמס החמאה וירד על העופות עד שכל גופן הי' מלוכלך בחמאה עד שאחר השחיטה בהסרת נוצות הי' הגוף מלא, וצויתו להעביר ע"י המים ולא הי' באפשר להעביר ממנה כי החמאה הי' נבלע תוך העור, והי' מן ההכרח להסיר העור או למכור כמו שהן לנכרי. ובאמת סיכה הוא כשתי' שנא' ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו.

\* \* \*

שאלה א' נשאלה מפי אדם אחד י"א מנעוריו ובחרו בו להתפלל ר"ה ויוה"כ ופסקו עמו ליתן לו השכר, ושכר ההוא ינכה מהחוב שחייב לנבאי בהכ"נ, והוא חש לנפשו פן ילכד במצודת ביבדן המקורה שקירה בו דברים הרבה שנוהגין לאיסור ליטול שכר שבת. — תשובה. וודאי לא נעלם מה ראיאת באו"ח סי'

(1) נולד בשנת תכ"ד בעיר ווידמיזא לאביו מוה"ר אברהם אופנהיים. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל עבודת הגרשוני זצ"ל. בחורש אלול שנת תמ"ט נתקבל לאבד"ק ניקלשבורג ובשנת תס"ב עלה על כסא הרבנות בק"ק פראג, והעמיד שם ישיבה גדולה ומפוארת. נדפס ממנו שו"ת נשאל דוד על דחש"ע, ומועד דוד על איזה מס' מסדר מועד, אבל רוב חידושויו, כשלישם כרכים כמספר, עדיין לא נדפסו ומפורסם בהרבה מקומות. בשו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סי' מ"א ד"ה ואין, כ' כי בשנת תע"ב שלח הגר"ר איזה רפים לדוגמא מספרו שהי' ברעתו ז"ל להרפים או באמשטרדאם, ושוב נמלך בו, ועיין מש"כ הרחיד"א ז"ל בשם הגדולים מערכת ספרים אודות ס' נשאל דוד. — נפטר בעיר פראג ביום ז' תשרי שנת תצ"ז לפ"ק ושם מנ"כ. — יתר פרטים אודותו נמצא בהקדמת שו"ת נשאל דוד חאה"ע, ובס' רב פעלים עמוד ל"ד אות ר', וגם נמצא שם רשימה מפורטת מכל חיבוריו.

פסקי דינים הללו הועתקו משני עמודים כת"י שכתוב על גבם „ילקוט דוד" ונכרכו בתוך קובץ כת"י שלל דוד. (כת"י ירושלים — מספר 966).

תקפ"ה וז"ל הנוטל שכר לתקוע בר"ה או כרי להתפלל אינו רואה באותו שכר סי' ברכה, וכו' במ"א אבל איסורא ליכא כיון דצורך מצוה הוא עכ"ל ע"ש, והנה אם בעל נפש הוא ומורא עלה על ראשו שיוצא בכסף ובסימנים אשר אינם לברכה מפני שנוטל שכר שבת ויו"ט, ותמן תנינן במס' שבת רף ק"ך ע"א וז"ל, חשבון מאי עבדתן מהפקירא קצוה אר"ח מדת חסידות שנו כאן אמר רבא חסידא אנרא דשבתא קא שקלי אלא א"ר הכא בירא שמים עסקינן ולא ניהא לי' דלתהני מאחרים ובחנם נמי לא ניהא ליה דלפריח וה"ק ואם ה"י פקחין דידעי דכה"ג לאו שכר שבת הוא עושין עמו חשבון לאחר שבת עכ"ל, מכל הלין מלין משמע ליתן עצה הוגנת להיות הוא יושב אכספתא ולקבל זווי דחוי לי', ולזה מצא תרופה דלא יהי' כנוטל שכר שבת דשאני הכא הואיל ואיפחת קפחית מחובו ואינו מקבל מעות רק מנכה מחובו, דבר זה נעשה בחיתר עפ"י תלמוד ערוך שבידינו, דתמן תנינן במס' כתובות דף ס"ד ע"א המורדת על בעלה פוחתין לה ז' טרפעיקין וכו' וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה ג' טרפעיקין מאי טרפעיקין איסתרא וכמה איסתרא פלגא דזוזא תנ"ה רי"א ג' טרפעיקין שהם ט' מעין מעה וחצי לכל יום אם א"ל ר"ח ב"ר יוסף לשמואל מ"ש איהו דיהיבנן לי' בשבת ומ"ש איהו דלא יהיבנן לה בשבת, איהו דמפחת קא פחית לא מחזי כש"ש איהו דאוסופי קא מוסיף מחזי כש"ש עכ"ל, הרי דחילוק ידענא בין אי מוסיף על שכרו או פוחת משכרו. ועי' במגן דוד ס"ק ז' דכל הרברים צריכין מודעה רבה לתשובה זו בפרשות הקושי' דמקשה על הב"י ביו"ד סי' ע"ד דלק"מ דהכא טעמא בצדו שהוא לקיים המצוות משא"כ במכירת ספר תורה<sup>(2)</sup>.

\* \* \*

סופר שטעה וכתב השם בטעות נראה בעיני ולדעתי החלושה דהסופר יכול להתיר ולהשאיל על הקדשו ובפרטיות דהכא הוא הקדש בטעות דעי' במס' ב"ב ד' ק"ך ע"ב וז"ל, ראשי המטות למאי הלכתא א"ר שישת לומר שיש שאלה בהקדש ולב"ש דאמרי אין שאלה בהקדש דתנן ב"ש אימרים הקדש בטעות הקדש ובה"א אינו הקדש וכו' פי' תוס' בר"ה דתנן בש"א וכו' תימא אדרבא מכאן יש להוכיח שיש שאלה בהקדש וכו' וה"נ כי נשאל על הקדש כי אמר אדעתא דהכי לא קדשי נתיר לו וכו' עכ"ל. ואל תשיבני איך מרמין הקדושה שמקדש הסופר לשם, לקדושה שמקדשין השור לקרבן, נלמד סתום מן המפורש דעי' בש"ע יו"ד סי' רע"ו וז"ל, כתב שם אלקים אחרים לשם קדושה אינו פסול דהוי כמקדש בעל מום על מזבח דאינן קדושים עכ"ל, לפ"ז אף כאן אנו נאמר אם מקדש השם בס"ת הוי כמקדש תמימים לגבי מזבח.

\* \* \*

(2) בלבושי שרד שם בס' תקפ"ה כתב שהמנ"א כיוון ברבריו לתרץ כן, יעוי"ש.

מס' שלל דוד ח"א. אלו ימים שאין נשבעים<sup>3</sup>, ר"ח ניסן, ר"ח אייר, ח' אייר, ר"ח סיון, ד' סיון, ר"ח תמוז, ה' תמוז, ח' תמוז, ג' אב, כ"ד אב, ג' אלול, ז' אלול, י' תשרי, ט"ו תשרי, ג' חשוון, ט"ז חשוון, כ"ה חשוון, ב' כסליו, יו"ד כסליו, כ"ד כסליו, כ"ח כסליו, ד' טבת, כ"ד טבת, כ"ט טבת, יו"ד שבט, י"ב שבט, ח' אדר, י"ט אדר שני. (והוא פלאי לענין יו"ד וט"ו תשרי וד"ל, ומה גם שאין נשבעין בתשרי כלל, ואפשר דמייירי לענין חמירא סכנתא אף בפ"ע בביתו).

\* \* \*

ילקוט רור. מזמורים שאומרים להצלחת המלכות הם ח"י, מזמור ג', י"ח, כ', כ"א, ל"ג, ל"ה, ל"ו מ"ו, מ"ז, ס"א, ס"ז, ס"ח, ע"ב, צ"א, קי"ח, קמ"מ, קמ"ה, קמ"ז.

\* \* \*

הנ"ל. שייך לס' נשאל דור<sup>4</sup> לדין אם כהן הנושא מרגליות באזן אם הוה מום או לא. — בתיב"ע פ' כי תשא, וסריבו נשיא למיתן תכשיטהן לגבריהון ומן יד פריקו כל עמא ית קרשי דרהבא די באודניהן ואיתיאו לאהרן עכ"ל ע"ש, לפ"ז רון מינה ומינה דאם ניקב הסחוס לא הוה מום, כי הקרא מעיד על ישראל שבאותו הדור היו כולך יפה רעיתי ומום אין בכך, ואם איתא דניקב הסחוס הוה מום א"כ ישראל שבאותו הדור היו בעלי מום לפי שהיו קרשים באזניהם ומסתמא כיפה היו תלוי להון על נקיבת הסחוס. איברא עיין במס' קידושין דף ס"א ע"ב כשהן רוצעין אין רוצעין אלא במילתא וחכ"א אין עבד עברי כהן נרצע מפני שנעשה בעל מום, ויעשה בעל מום, אמר קרא ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו, וי"ל אותן שנתנו זהב לעגל נהרגו וא"כ הנותרים שלא חטאו בנתינת זהב הם בכלל כולך יפה ומום אין בכך שלא ה' להם זהב באודניהם. ועיין בתיב"ע וז"ל, וכל מאן דיהב תמן מאנא דרהבא הוה סימא נפקא באנפא, וכשעברו בני לוי, ועברו בני לוי הי כפתגמא דמשה ונפלו מן עמא דהוה סימא באפיהון בקטילא סיפא ביממא ההוא כמנין ג' אלפין גברא.

\* \* \*

בחורש שבט תפ"ב לפ"ק נתקשרו שמים בעבים ולא נראית הלכנה בזמנה לקדשו עד ליל שבת י"ג לחודש, ויען כי ה' מולר הלכנה ז' כ' שיש"ט וכלה החצי מן כ"ט י"ב תשצ"ג ביום א' ולמיחש מיהו בעי דילמא לא תהא הלכנה נראית באותו זמן קצת רק לילה א' ליל מוש"ק ונמצא המצוה בטילה, ואחר אשר שמתי

(3) עיין בזה בס' אור חדש להג"ד חיים באכנער דף נ"א ע"ב (ברפוס אמ"ד) ד"ה עוד מצאתי כתוב וכו'.

(4) בשו"ת נשאל רור הנרמ"ח לא מצאנו תשובה בנדון זה.

עיוני בשו"ת רדב"ז סי' קל"ג ובשו"ת ב"ח סי' פ' ובש"ע סי' תק"ו אף גם עפ"י כמה ראיות ברורו אשר הארכתני בהם בשקלא וטרי' בחבורי נש"ר סי' <sup>5</sup>, חודתי להלכה למעשה לקדשה בליל שבת, ובכדי שתקויים המצוה ברוב עם וכו' צויתי להכריז בכל בתי כנסיות אחר תפלת ערבית של שבת גם ברחובו' כנהוג לקדש הלכנה, וקדשנו הלבנה בעומרה בתוקף זריחתה בליל שבת.

\* \* \*

מלת למחר<sup>6</sup> שכותבין בנט. ע' בתיב"ע שמתרגם על פ' ושילח ביד איש עתי המרברה וז"ל, ויפטור ביד גבר כו' למחר למדברא כו' עכ"ל.

\* \* \*

ביום ש"ק פ' וארא נשאלתי שאלה בבעלים והי' תיבת השחין חסר יו"ד, והורתי להכניסה ושלל יקרא עוד בספר הזה עד שיגיע, דאין זה בכלל חסר ויתיר, והשחין חסר יו"ד יש לו פ' אחר והוא כמו המלה השחין הנזכר בעזרא בקרא סי' ו' (ומה חשחין?) בני תורין ורכרין ואמרין לעולין לאלרא שמי' וכו' ע"ש.

\* \* \*

נדרשתי לאשר שאלוני, מי שאירע לו דבר נס וקיבל עליו בנדר לענות בעצמו באחד מן העניינים, ורוצה לענות שלא לשנות יין חוץ מקרואא ואברלתא, אי מניעת שתיית יין חשובה עיניו כדמצינו בנזיר שהזיר עצמן מן היין ונקרא עינוי, או לא חשיבה עינוי כיון שהוא שותה משקה אחר. ולכאורה יש לומר דלא חשיבה עינוי וכמ"ש תוס' ביומא ד' ע"ו ע"ב בר"ה ומגלן רחשיבה עינוי וכו' ז"ל, ואין להקשות רלמא להתענות דקרא לאו אסיכה קאי אלא אלהם חמודות לא אכל שהי' מענה נפשו באכילה וז"ל האי לאו עינוי הוא מי שאינו אוכל לחם חמודות ואוכל לחם ואינו שותה יין ושותה משקה אחר א"ו אסיכה קאי וכו' עכ"ל ע"ש, הרי לפניך רבזה שאינו שותה יין ושותה משקה אחר לאו לעינוי יחשב. איברא כדעיינת בש"ס תענית י"א ע"א ר"א הקפד בריבי אומר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזו נפש חטא אלא זה שציער עצמו מן היין וכו' ע"ש, משמע דנקרא עינוי.

\* \* \*

(5) בשו"ת נשאל דור הנדמ"ח לא מצאנו תשובה זו, ובשו"ת שכות יעקב ח"ג סי' ל"א נמצאת תשובה זו בשלימותה עיו"ש, ועיין עוד בזה בשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא ח"ג סי' קנ"א. (ואגב, בשבות יעקב שם בראש התשובה נדפס שהשאלה היתה בשנת תפ"ה, ומסתבר כי ט"ס הוא, ועיין בסוף התשובה שם כתוב, פה פראג ראש השנה לאילנות תפ"ב ליצירה, וכן בכת"י שהעתקנו ממנו פסקי דינים הללו כתוב בו תפ"ב.)  
(6) למחר להתנסבא לכל גבר די תיצביין כו'.  
(7) צ"ע להבין כוונתו, דמה ענין השחין בה"א לחשחין בחי"ת.

נשאלתי, שנשחט בר אווזא ולא נמצא בתוכו לב, טרפתי. (עיי' בנשאל דוד יו"ד<sup>8</sup>) (ובח"צ<sup>9</sup>).

\* \* \*

נשאלתי, מי שקנה ס"ת ממעות מעשר ועדיין לא הקדישה לשום בהכ"נ רק היא בידו בקרושת מעשר, וכעת הגיעו ימי דוחק והנוגשים אצים ורעתו למוכרה, אם יש לו היתר למוכרה ולהוציא המעות לחולין לפדוע הב"ח אם לא. — נפסק שאין למוכרה להוציא המעות לחולין כי קרושת מעשר עליו אמנם גבי טובת הנאה לבעלים יוכל למכור באופן זה שימכור הטה"נ דהלוקח יוכל להקדישה לאיזה בהכ"נ שירצה אבל אין כח גם ביד הלוקח למכור הס"ת עצמה ולהוציא לחולין רק הטובת הנאה כנ"ל.

\* \* \*

הגיעני מכתב מן הרב מ' ליפמן אבד"ק קובלעניץ והמדינה וז"ל, ומצאתי ס' ישן נושן והוא שו"ת של רבינו חיים בן הג"מ יצחק אור זרוע וחדוש מצאתי בו בעסק השאלה שמחולקין בה גאוני ארץ בתרנגולת שלא נמצא בה לב, והורה שהתרנגולת היא טרפה, מן יום א' י"ז סיון תפ"ג לפ"ק.

\* \* \*

פראג ג' אלול תע"ח. בא שאלה לפני בסופר שרצה לכתוב אלדיך וכתב אלדיכם<sup>10</sup>. — הורתי שבתחילה ימשוך צד ימין של הכ' מן אלדיכם ויעשה ממנה ך' פשוטה ואח"כ יגרור הרגל שלמטה שלפני הכ' כפופה שהיתה בתחילה שישאר ך' פשוטה כרינו ואח"כ אין עוד שום שייכות להמ"ם שאחריו להשם כיון שכבר נשלם מלת אלדיך ומותר לגרור המ"ם. אכן מה שרצה הסופר לצרף מהמ"ם להך' פשוטה באופן לעשות למעלה קצת רחב יותר (אבל לא יותר מהצריך ע"פ הרין) צריך הסופר מתחילה לגרר כל הרגל למטה ומן הצדדים גם מהראש למעלה ולא ישאר רק מה שברעתו לצרף אל הך' ואח"כ ירבקנו יחד והיו לאחרים ך' פשוטה כרינו.

(8) בשו"ת נשאל דוד הוא בחיור סי' ב'.

(9) עיי"ש בס' ע"ד ובס' ע"ז. ועיין גם מש"כ בזה בכרו"פ סי' מ' סק"ר, ובדברי שאול יוסף דעת על יור"ד סי' מ'.

(10) בשו"ת נשאל דוד חיו"ד סי' כ"ב יש תשובה בשאלה להיפך, שהי' צריך להיות כתוב אלדיכם וטעה וכתב אלדיך, ועיי"ש מה שהביא מתשובת עבודת הגרשוני סי' צ"ה. ועיין עוד בזה בשו"ת דעק"א מכת"י סי' ע"ד ובס' פסקים ותקנות דעק"א עמוד ח' מתחת לקו ר"ה וכאן.



## חידושים והערות בש"ס<sup>(1)</sup>

### מהגאון מוה"ר יוסף דוד זינצהיים זצ"ל<sup>(2)</sup>

ברכות כ"ח ע"א. תוס' ד"ה ושל מוספין כל היום, עיין מג"א רפ"א, ובנוסחתנו בתוס' הוא בפסחים והוא נכון.  
נ.ב. אמנם נראה דכוונתו להגיה במקום תמורה יומא כי ליתא שם בתמורה כמ"ש בפ"י<sup>(3)</sup>.

שבת צ"ה ע"א. תוס' ד"ה ותרודה. ארעא דרבנן מה"ב סי' ה', אורח לצדיק חא"ח י"ו ע"ב י"ט ע"א.

נ.ב. ועיין בנוגע ביהודה ח"א דף י"ז ע"ג [חאו"ח סי' כ"ט] שכתב לדעת השב יעקב דאסר שחיטה בשל נכרים א"כ יתרצו דמיירי שהדבש של נכרים ואע"ג דאין לוקה דלא הוה רק לאו הבא מכלל עשה מ"מ לב"ש לקי ור"א מתלמידי כ"ש ע"ש. ול"ק דהא התוספות הקשו גם לרבנן דלא פטרי אלא מטעם דלאו מלאכה היא וכן כתבו בפסחים מ"ו וא"כ אכתי לרבנן קשה אף דמיירי בדבש של נכרים... לא לקי ולא הוה צריכין לומר דלאו מלאכה, ולכן הוצרכו התוספות לתרוצב.

שם קל"ו ע"ב. תוס' ד"ה הזכר כו'. בא"ד דעולת ראי' לא בעי סמיכה, הוא ט"ס וצ"ל בעי סמיכה, ועיין בחולין כ"ב ד"ה איצטריך, במהרש"א ובשער המלך ח"ג מ"ה ע"ב ומ"ש שם.

עירובין ל' ע"א. מים ומלח הוא דלא אקרי מזון. מגילת ספר לאוין קכ"ט, חזון עובדי' נ' ע"ג.  
נ.ב. ולא ראיתי להרמב"ם שהביא דין זה, ועיין בירושלמי דחולק על תלמודא דידן ודו"ק.

(1) חידושים והערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק שכתב בגליוני ספרו יד דוד שהרפים בחייו (אופיבאך תקנ"ט). בטופס זה ישנם הגהות רבות ותוספות חידושים, ורובם הם ציונים ומראה מקומות שהוסף אח"כ, והרפסנו כאן רק דברים שיש בהם חידוש. — כל מה שהועתק מכת"ק נרפסו כאן באותיות מרוגשים. — פאקסימילא מכת"ק להלן בעמוד מ"ו.

(2) נולד בעיר טריר שנת תק"ה לאביו הנ"ר יצחק אבר"ק טריר, וממנו שאב דוב חכמתו. בשנת תקל"ח נתמנה לר"מ בק"ק בישהיים, ואח"כ נתמנה לאבר"ק שטראסבורג. נרפס ממנו ספר יד דוד על הרבה מס' הש"ס, וספר מנחת עני על סוגיות הש"ס, והרבה נשאר עדיין בכת"י ומכינים אותם לדפוס. החת"ס וצ"ל בהספרו עליו (דרשות חת"ס ח"א דף פ"א ע"א) כותב, „וכל ספרי ראשונים ואחרונים היו ממש שגורים בפיו". — נלב"ע בפאריז ביום ו' כסליו תקע"ג לפ"ק.

(3) עיין ביד דוד עמ"ס ברכות מהדורא בתרא (הגרמ"ח ע"י מכון ירושלים) בדף כ"ח ע"א שהעיר כן, וכתב שם שבספרו יש טעות.

שם ק"ד ע"ב. רש"י ד"ה מזכר ער נקבה, בבית יצחק שם [רף ס"ו] תמה על רש"י דהא ולא יטמאו את מחנותם כתיב וקאי לכל המחנות ע"ש בארוכה, ובאמת גם הרמב"ם ס"ל דעל מחנה שכינה קאי כש"כ בתחילת פרק ג' דביאת מקדש ובהלכה י' שם, ובכ"מ תמה עליו, ובע"כ צ"ל דהם סברי דפשטא דקרא דוקא כמקדש מיירי ושאר המחנות מדרשא נפקא לן, וע"ש ברמב"ם הי"ו ובראב"ד, ודו"ק.

פסחים ג' ע"א. יכול יהא נשרף מיר מה להלן תיכף לאכילה שריפה, והקשה בספר פרי חדש במים חיים דף ב' ע"ג לרש"י דפירש דנפקא לן מפסח דכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו והרי בפסח נופי' דרשינן מהבוקר שני ואע"ג דהתם הוי טעמא משום דאין שורפין קדשים ב"ט מ"מ הא גם למוצאי י"ט בלילה לא הוי שורפין ע"ש.

נ.ב. ולפי מ"ש התוספות י"ט לקמן פ"י דפסח מצרים לא הוי אסור במלאכה א"כ שפיר י"ל דפשטא דקרא על פסח מצרים קאי דשפיר נשרף בבקר ראשון. ובדברים אחרים דף קי"ו הביא סמוכות לזו מדברי הראשונים, ואע"ג שהרב דברים אחרים כתב כי בפסח מצרים קמי' שמיא גליא שלא הוי נותר מ"מ אין זו מוכרח ושפיר י"ל דפשטא דקרא לענין פסח מצרים מיירי ובקר ראשון, וע"ש בדברים אחרים.

שם י"ד ע"א. תוס' ד"ה דאיכא משקין. מה שהביא התוספות מסוגיא דרם ירוק דטומאת משקין כרביעית, לא מצאתי בגמרא וצ"ע.

שם כ"ב ע"א. תוס' ד"ה ור"ש כו' דהא לא נשנית בסני. לשונם מגומגם דמאי ראי' היא זו על שנאסרה רוקא לבני יעקב ולא לבני נח אחרים דאפילו אי נאסר גם לבני נח אחרים מ"מ מדלא נשנית בסני לישאל נאמרה ולא לבני נח וכו'.

נ.ב. ובחקרי לב ח"ב דף מ"ד ע"ב הגיה בדברי התוספות אי נמי ע"ש דמ"ש בסנהדרין נ"ט ועיין על התוספות בית יצחק דף ל"ב ע"ג ודף ל"ד ע"ב, ושוב נדפס ברית יעקב ובדף קמ"ג ע"ב האריך ליישב דברי התוספות, ודבריו דחוקים. והיותר נאות, דחק, "דהא" שכתבו, אין מביאין ראי' אלא דלאחר מ"ת לא נאסר לב"נ.

שם כ"ג ע"א. רש"י תמה על עצמך כו', הא וודאי דלריה"ג לאחר הפסח נמי מותר, וכ"כ רש"י לקמן דף כ"ח להדיא, אלא כיון דנקט ריה"ג בלישנא איך חמץ אסור בהנאה כל שבעה הוי מקום לומר דאחר הפסח מורה דאסור וכרבי יהודה, לכן כתב רש"י דפליג נמי אר' יהודה, ובמים שאל דף ס"א ע"ב הניח דברי רש"י בצ"ע.

ראש השנה ה' ע"ב. לה' אלקיך אלו הדמין הערובין כו', עיין חיים שאל ח"ב ל"א ע"ד [סי' ל'] דאיתני לן ת"כ דיליף מגופי' דקרא כי יפליא לנדרר בערכך

דאיתקש ערכין לנדרים ע"ש ועיין בנזיר דף ס"ב דאיצטריך שם הך הקישא לדבר אחר וצריך [להיות] מיותר כמ"ש בשיטה מקובצת שם ולפיכך צריך למילף ב"ת מלה' אלקיד. ומה שהביא הרב מהך עירובין [ב' ע"א] דאיצטריך נפשות לאפקין מהיקשא, י"ל אי לאו נפשות הוה מוקמינן הקישא להא מילתא ולא להך דנזיר, והשתא דכתיב נפשות הקישא מיותר להך דנזיר.

שם ט"ז ע"א. רש"י להבא, כקונם יין שאני טועם כו'. דברי רש"י תמוהים, דשם י"ל שני פרושים, חדא דהי' עומד באמצע חודש ור"ח להבא היינו חדש הבא, וזה דעת התוספות והר"ן ורוב המפרשים שם, וא"כ אינו ענין לכאן כלל, ורש"י פירש שם דהי' עומד בר"ח וא"כ גם כן לא יצדק מה שכתב רש"י כאן ר"ח שעבר עתה מקרוב דהרי בר"ח קאי, וצ"ל דלפי לשון התנא שאמר ככל החדש בערך זה דכל החדש אמר ג"כ ור"ח להבא כלומר ר"ח שעבר מקרוב דאלו לא הוה אמר כן הוה משמע דר"ח הבא קאמר וכאידך מפרשים. ובפתח עינים הקשה דברי רש"י דכאן עם רש"י בנדרים, ובאמת בנדרים אינו פירש רש"י כמ"ש שם, אבל עכ"פ רש"י כאן מפרש כפירש המפרש רק במלת להבא פלוגי כי רש"י כאן פירש זה שעבר עתה מקרוב והמפרש שם פירש דדינו בלהבא, ועל הר"ן יש לתמוה שכתב ג"כ כדברי רש"י ופותר עצמו למה שכתב בנדרים.

שם ל"ב ע"ב. מ"ט שופר עשה הוא כו'. עיין בר"ן שכתב דלדווחא דמילתא אמר י"ט עשה ול"ת דאפילו לא הוי אלא ל"ת נזירא לא דחי כיון דלא [הוי] בעידנא וכו', ובשיבולי הלקט תירץ לקושיית הר"ן כיון דהוה עשה דרבים הוה דחי לעשה די"ט ולהכי צ"ל י"ט עשה ולא תעשה, ועיין בטורי אבן שהקשה דא"כ למ"ד י"ט לא הוי אלא ל"ת א"כ למה לא דחי באמת הנך דברים שהוזכרו בשביל תקיעת שופר דרבים. וראיתי בספר מחזיק ברכה דף קי"ד שתירץ דבאמת בשיבולי לקט לא אמר אלא למאן דסבר די"ט עשה ול"ת אבל למאן דסבר די"ט לא הוה עשה ול"ת מורה השיבולי לקט דאף עשה דרבים בעי בעידנא. ואחר המחילה דבה לע"ד הקלושה זה דוחק לומר כן דכל כי האי כללא הוא כיון דמוכרחים אנו לחד אמורא לומר דלא סבר האי כללא דעשה דרבים דחי אף שלא בעידנא מנל"ן לאפוש במחלוקת ולומר דאידך מ"ד ס"ל הכי, וא"ל דמהכרח הקו' בגמרא דנקט עשה ול"ת הוצרך בשיבולי לקט לומר כן דקשה דמנל"ן לתלמודא גופי' לחלק בין הנך אמוראי ולעשות פלוגתא חדשה מה שלא נזכר במקום אחר.

ג.ב. במראית העין הנדפס (מחדש) כתב הרב ז"ל כי מה שהקשתי על מה שכתב במחבר"ר לק"מ. ואני לא הקשתי אלא כתבתי כי הוא דוחק והוא וודאי אמת ברור דאפוש במחלוקת לא מפשינן.

## בענין לאו הניתק לעשה

מהגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ זצ"ל<sup>(1)</sup>

אבר"ק זראוונא וסטאניסלאוו

ב"ה יום ב' בלק שנת תרנ"ג לפ"ק סטניסלאב.

אל כבוד אהובי נכרי הרב החרף ושנון זית רענן השלם המדעות  
כש"ת מוהר"ר פנחס הלוי איש הורוויץ<sup>(2)</sup> נ"י.

בשרם אענה, אני שונג לאשר אחרתי בתשובתי עד כה, וסיבה אמיתית היתה  
בוה, בהשגתי מכתבך הנעים ובשרם שמתי עיני לראות מה שכתב באגרתך נעלם  
המכתב ממני וחפשתי אותו ולא מצאתי ומגורל טרדתי נשכח ממני איו אפוא  
הנחתיו, ואך זה ימים אחדים הי' לי מכתב מאביך הרב הגאון המפורסם שליט"א  
ובתוך מכתבו הי' מוסגר הקארטיל שלך אשר כתבת אליו כי על כנפי התמהון היית  
על מניעת תשובתי על דברי ח"ת, אי אז דרשתי מב"ב אולי נמצא תחת ידם  
מכתבך, והשיב לי חתני הרב היקר הגדול מו"ה לוי נ"י כי נמצא באמתחת  
הכתבים שלו, כי לקח האגרת הלז לביתו לעיין בו, וכעת חשתי ולא התמהמהתי  
לכתוב לך דבר דבור על אופניו, וזה יצא ראשונה.

והנה בדבר אשר הקשית בפסחים דף ס"ז שם אמר רב חסדא מצורע שנכנס  
לפנים ממחיצתו פטור שנאמר בדר יושב מחוץ למחנה מושבו כו' הכתוב נתקן  
לעשה, איתבי' מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו בארבעים וכו'. והקשית מתמורה  
דף ד' ע"ב שם א"ל אביי וכו' לאו שניתק לעשה לא לקי והא מימר דלאו שניתק  
לעשה ולקי כו' הוי להו תרי לאוי וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי,  
ומקשה הש"ס שם והרי אונס דחד לאו וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר לאו  
דתניא אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו  
מחזיר, ומשני הש"ס כהנים קאמרת כהנים טעמא אחרינא הוא דרבי רחמנא  
קדושה יתירה כו', וא"כ הקשית על מאי דמקשה הש"ס על רב חסדא מברייתא  
דמצורע שנכנס לפנים ממחיצתו בארבעים ומדוע סובר ר"ח דפטור, והקשית ע"ז  
דילמא מיירי הכרייתא במצורע כהן דלוקה אפי' בלאו הניתק לעשה משום דרבי  
רחמנא קדושה יתירה. והנה אם חכם בני ישמח לבי גם אני, ולכאורה יפה הקשית.  
והנה בשרם אתרץ קושיא הנ"ל נקדים מקורם מה שהקשיתי קושא עצומה,

- (1) הוא בנו של הגאון מוה"ר משולם יששכר הלוי זצ"ל בעל שו"ת בר ליואי. נולד  
בולאזין בשנת תקפ"ח ונתחנך על ברכי אביו. בימי חורפו נתקבל לאבר"ק בק' אנטניא,  
ואח"כ נתקבל לאבר"ק זראוונא, ולבסוף עלה על כסא הרבנות בק"ק סטאניסלאב. נרפס  
ממנו ס' מאה שערים על סוגיות הש"ס, ושו"ת תולדות יצחק. (בנו וממלא מקומו הוא  
הגאון בעל הרי בשמים זצ"ל). — נלב"ע ביום ה' ב' רר"ח חשון תר"ס לפ"ק.  
מכתב חידו"ת הללו הניע אלינו מאת ידידנו הרבני החשוב הנגיד הנכבד והמפורסם  
מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונדון. ברכות התורה יחולו על ראשו.  
(2) הוא בנו של הגאון בעל הרי בשמים זצ"ל, ורר אחר חתונתו בעיר ביסטריץ.

מדוע פסקינו דעל נותר אינו חייב מלקות ועיין ברמב"ם בפ"י מהלכות קרבן פסח הי"א וז"ל, וצריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בוקר שנאמר לא תותירו ממנו עד בוקר כו' ואם השאיר ממנו עבר בלא תעשה ואינו לוקה על לאו זה שהרי ניתק לעשה שנאמר והנותר ממנו באש תשרופו כו'. והנה בזבחים דף מ' ע"ב קאמר שם הש"ס דנותר צריך לשרוף רק ביום משום דכתיב באש ישרופו ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו כלילה וכן פוסק הרמב"ם בפ"ט מהלכות פסולי המוקרשים ה"ד עיי"ש. והנה לפי דברי התוס' בקידושין דף כ"ט ד"ה אותו ולא אותה דהקשה בתוס' למה לי קרא דאין אשה מצווה להמל את בנה תיפוק לי' דמצות עשה שהזמן גרמא היא שנימול לשמנה ומתריך כיון דמיום השמיני והלאה אין לה הפסק לאו הזמן גרמא הוא, והקשה בתוס' עוד אכתי הוי הזמן גרמא משום דאין מלין אלא ביום, ומתריך בתוס' דאתיא כמ"ד שלא בזמנה נוהגת בין כיום בין כלילה, נראה בעליל מדברי התוס' דאם נימא דזמנו רק ביום הוי מצות עשה שהז"ג, וא"כ קשה לפי דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות תמורה ה"א רמש"ה לוקה על לאו רתמורה אע"ג דהוי לאו הניתק לעשה שנאמר ואם המר ימירנו והי' הוא ותמורתו קורש אפ"ה לוקין על לאו רתמורה משום שאין לאו שבה שוה לעשה שהצבור והשוותפין אין עושין תמורה אם המירו אעפ"י שהן מוזהרין שלא ימירו וא"כ אין העשה שוה בכל והלאו שוה בכל ע"כ אין העשה רוחה את הלאו עיי"ש ברמב"ם הנ"ל. ולפי"ז קשה מדוע פוסק הרמב"ם בעצמו דאינו חייב מלקות בנותר, הדי העשה דשריפת נותר ליכא בנשים משום דשריפת נותר הוא רק ביום והוי מצות עשה שהזמן גרמא כמו שהבאתי מדברי התוס' קידושין הנ"ל, וא"כ גם בנותר הלאו כולל יותר מהעשה דהלאו דלא תותירו שייך באשה ג"כ והעשה ליכא באשה וא"כ בכה"ג סובר הרמב"ם בתמורה הנ"ל דלוקה וא"כ לפי"ז יהיו חייבים מלקות על נותר, ולכאורה קושיא עצומה היא<sup>(3)</sup>.

ונ"ל ליישב הקושיא ע"ג, דהרי מבואר בש"ס פסחים דף מ"ג ובב"ק דף ט"ו דהא דנשים חייבות בעונשין אנו למדין משום דכתיב איש או אשה כי יעשה מכל חטאת, השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, וכן דרשינן שם דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה עיי"ש, ולפי"ז לא קשה קושיא הנ"ל דהרי באיש איכא עשה רבאש ישרופו ושפיר העשה רוחה לל"ת והשתא לא שייך לומר דהלאו כולל יותר מהעשה כיון דהלאו שייך בנשים ג"כ והעשה ליכא בנשים משום דהוי הזמן גרמא משום דאין שורפין קרשים כלילה רק ביום כדברינו הנ"ל דהרי באנשים איכא עשה ושפיר רוחה ללאו וא"כ נדחה הלאו באנשים ממילא ליכא לאו בנשים ג"כ דהרי הא דנשים חייבין בעונשין אנו למדין משום דהשוה הכתוב אשה לאיש, ואם באנשים הוי ניתק לעשה ונדחה הל"ת ממילא ליכא לאו בנשים ג"כ ושפיר קאמר הרמב"ם דאינו לוקה על נותר, ומתורץ הקושיא הנ"ל כראוי מוצק. אמנם אכתי קשה לפי דברי הרמב"ם הנ"ל דקאמר רמש"ה לוקין על לאו

(3) כבר קדמו בקושיא זו בנינת וורדים כלל כ"ג (בתנאי חב') עיי"ש. ועיין עוד בזה במנ"ח מצוה קמ"ג, ובכרם שלמה שנה ב' קונטרס א' עמוד כ"א.

דתמורה אע"ג דהוי לאו הניתק לעשה משום דהלאו כולל יותר מהעשה כיון דהעשה ל"ש בצבור ובשותפין והלאו עובדים גם הצבור והשותפין א"כ קשה הא המקשה הש"ס בתמורה הנ"ל על הא דקאמר שם דמש"ה לוקה בתמורה משום דהוי תרי לאוי וחר עשה ולא אתי חד עשה ועקר תרי לאוי ומקשה הש"ס והרי אונס שגירש רחד לאו וחר עשה ולא אתי חד עשה ועקר חד לאו דתניא אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר ומשני הש"ס כהנים קאמרת כהנים טעמא אחרינא הוא דרבי רחמנא קדושה יתירה כו' וא"כ קשה לפי דברי הרמב"ם הנ"ל למה לי' להש"ס לומר דמש"ה לוקה בכהנים משום דרבי רחמנא קדושה יתירה הרי בלא זה שפיר לוקה הכהן משום דהעשה אינו שוה בכל דל"ש בכהנים והלאו איתא גם בכהנים.

אך כאמת נחא, דהרמב"ם ג"כ סובר דבניתק לעשה אינו לוקה אע"ג דהעשה אינו שוה בכל דאי נימא דהיכא דהעשה אינו שוה בכל והלאו כולל יותר מהעשה אין העשה כזאת רוחה הלאו א"כ קשה מדוע באונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה דהרי אי אמרינן דלא הוי ניתק לעשה ה' לנו לומר דגם ישראל לוקה משום דהעשה כזאת אינו רוחה הלאו שכולל יותר מהעשה אלא ודאי ראפי' בכה"ג הוי ג"כ ניתק לעשה ורק בכהן דרבי רחמנא קדושה יתירה דילקה כיון דבדירי' ליכא עשה והא דלוקין בתמורה שם הטעם כיון דאיכא תרי לאוין, והראי', דכתב הרמב"ם בזה"ל, ולמה לוקין על התמורה והרי לאו שבה ניתק לעשה כו' מפני שיש בה עשה ושני לאוין עוד שאין לאו שבה שוה לעשה שהצבור והשותפין אין עושין תמורה כו', א"כ מוכח מדברי הרמב"ם דעיקר סברא הא דלוקין בתמורה משום דיש בה שני לאוין, וע"ז כתב, ועוד שאין לאו שבה שוה לעשה, אבל היכא דאיכא חר לאו גם הרמב"ם מודה דהוי ניתק לעשה ואין לוקין כלל ורק בכהנים דלוקין הוא משום דרבי רחמנא קדושה יתירה.

ומהשתא יהי' מתורץ הקושיא שלך ג"כ, דהא דכהנים לוקין משום הטעם דרבי רחמנא בהם קדושה יתירה היינו רוקא באונס שגירש כיון דליכא עשה בכהנים כלל, אבל במצורע שנכנס לפנים ממחיצתו דאיכא עשה בכהנים עצמם מחוץ למחנה מושבו הכתוב נתקן לעשה בכה"ג העשה רוחה לל"ת אפי' בכהנים ג"כ, ועוד במצורע העשה יכול לדחות הלאו יותר ממקום אחר כיון דהלאו הוא לאו שבכללות שכולל כל השמאים, ולפי דברי התוס' פסחים דף מ"ז שם ד"ה הכתוב נתקן כתבו וז"ל, אלא ה"פ הכתוב נתקן לעשה כיון דכל השמאים הוי בכלל ולא ישמאו את מחניהם ופרט במצורע בפני עצמו קשה, אתא להוציא מכלל האחרים לנתק מן הלאו וליתנו בעשה מכ"ש דהעשה רוחה לל"ת הנ"ל ודו"ק.

ואשר הקשית מרמון של תרומה, ליכא קושיא כלל, דהתם יש פלוגתא אי יש שבה עצים בפת, אבל למ"ר אין שבה עצים בפת אין איסור כלל אע"ג דנימא דתרומה אסור בהנאה ולכן מקשה הש"ס מתרומה בעין. וגם מה שהקשית מהמקדש בתרומות ומעשרות, אין קושיא כלל דהתם תליא בשוכת הנאה מה שיכול ליתן לכל כהן שירצה וא"כ אע"ג דתרומה יהי' אסור בהנאה אפ"ה יש לו

טובת הנאה זאת ריכול ליתן לכל כהן שירצה ואינו נהנה מתרומה גופה ודו"ק.  
ובזאת תרע כי רכריך חביבים לי, כי פניתי להשיב לך אף כי אין לי פנאי כעת.  
דברי זקנך דו"ש ושכב"ב שי', ופ"ש מחותני חותנך הרבני הגביר המפורסם נ"י  
עכב"ב שי'.

הק' יצחק הלוי איש הורוויץ אב"ר פק"ק

לכתוב לי אם השגת המכתב ההוא ע"נ.

## מכתב מהגאון מוה"ר שמואל ענגיל זצ"ל אבד"ק ראדאמישל<sup>(1)</sup>

שמואל ענגיל

אב"ד רק"ק ראדאמישל

ב"ה. יום ה' מ"ז למב"י תרפ"ד לפ"ק קאשוי

שוכ"ט לכבוד ידי"נ ה"ה הרב הגאון החו"ב המפורסם ירא ה'  
כש"ת מו"ה משה ישראל פערלמאן נ"י<sup>(2)</sup> האבב"ק דרוגמעטש  
והגליל יצ"ו.

אחד"ש כת"ה יקרתו השגתי ושמחתי בשמעי משלומי הטוב, ובעיקר  
שאלתי, בענינים כאלו העיקר אם נפשו משתוקק לעשות חיבור בסיגנון זה בווראי  
זה הוא חלקו בתוה"ק וכל איש יש לו חלק בתורה כ"א כפי שורש נשמתו כירוע,  
ע"כ בווראי מהראוי ונכון שיוגמר מחשבתו הטהורה לערוך הכל בכתב ולהוציאם  
לאור אנ"ד<sup>(?)</sup>. הש"י יעזור לנו שנוכח להגות בתוה"ק מתוך נחת ולחדש חירושי  
תוה"ק שיהיו נ"ר לפנינו יתב"ש ונוכח לקבל תוה"ק בחג הק' הבע"ל מתוך  
שמחה.

רברי ידירו דוש"ת באהבה ובלונ"ח מצפה לבש"ט,

הק' שמואל ענגיל אבד"ק ראדאמישל

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד כ"א. אפריון נמטי' להרב המפורסם  
וכו' מוה"ד אלחנן היילפרין שליט"א רב ור"מ בלונדון יע"א, שמסר לנו מכתב זה  
להדפיסו בקובצנו. פאקסימיליא מנוף הכת"י להלן בעמוד מח.

(2) הוא בנו של הרב"ג מוה"ר אפרים פישל פערלמאן מח"ס ירות אפרים ורגל  
אפרים. נשא אשה נכדתו של הגאון מהרש"ם מברעזאן זצ"ל, ואחר חתונתו נתיישב  
בברעזאן ונתקבל שם למו"ץ. אח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק דראגמירעטש. נדפס ממנו ס'  
לקושי מהרמ"י על הל' פסח וקונט' עוללת משה, והוסיף הרבה הגהות והערות יקרות  
בספרי חו"ו מהרש"ם שהוא הוציא לאור. — נהרג עקה"ש בשנת תש"ג.

## מכתב מהגה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי אבר"ק אסטראווצא הי"ד<sup>1</sup>

יחזקאל הלוי

האבר"ק אסטראווצא

ב"ה.

כבוד ידיד נפשי הרה"ג מהרי"ל שליט"א.

דיבר הא"י<sup>2</sup>) נכתב בגליון שו"ת תועפת ראם שהי' ביד הרה"ג מאפטא ז"ל, וזה נאמר יותר משישים שנה לפי החשבון שהי' כ"ק אאמו"ר זצ"ל בווארקע, והנני מעתיק לך אות באות. [ויוגעי בדיובור זה, מפני שפ"א אמרתי לאאמו"ר זצ"ל שאלו הפלפלים שנאמרו קורם לירתי, הי' טמון בתוכם גם פעולתי, והודה לרברי].

דיבור השני, כתבת אתה הנני מעתיק לך אות באות, וד"ז אין לו הכנה כלל כפי שנכתב. ולאחר יגיעה עלה בידי דבר עמוק ונפלא כפי שתראה בהעתקה הלומה פה, תבין היטב מה שיקשה על אלו השני דברים. תודיעני תיכף דעתך במה שכתבת, ואם יש לך בזה, כי באמת צריך בזה עיון ברבר עמוק כזה. בן אחותי היקר שי', ראה לעיין היטב בזה, כי הם דברים עמוקים מישרים השכל בדרך ישר ונכון, תודיעני תיכף תשובה לאחר העיון היטב. ידירכם דו"ש באהבה,

הק' יחזקאל הלוי בלאאמו"ר זצ"ל

בן אחותי היקר שליט"א. תראה להעתיק לי בודיוזות, ותביא עמך כשתהי' על הלולא, גם יש חידושים בסוגיא הנודרת בהבויגען של ר' חננאל ע"ה, שזה שייך ג"כ לחאו"ח. כעת תעתיק לי תיכף החידושים על ענין מילה סמוך ללילה, גם יש שם דברים נכתב בכתי"ק. הכל תודיעני תיכף כי הנני עומד בענין זה. הנ"ל

1) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד כ"ה. תודתנו נתונה לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם דגול מרבכה מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטוועדען שמסר לנו מכתב זה לפרסמו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'. פאקסימיליא מגוף הכת"י להלן בעמוד מ"ז.

2) מתוכן המכתב נראה כי התכוונו אז להדפיס חיבור מחידושי הגה"ק מוהרמ"י מאוסטראווצא זצ"ל על חלק אורח חיים, ומקבל המכתב הי' העוסק בסידור הכתבים לפרוס.



# שלש תשובות מהגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל

אבר"ק טארנא

ב"ה יום ו' עש"ק ג' מרחשון תרפ"ה טארנא

שוכמ"ס לכבוד הרב החר"ף ובקי בכח"ת

מו"ה משה זיידנער<sup>(2)</sup> נ"י מו"צ בווייסליץ.

לתשו' מכתבו ברבר הבועות שבבר אווזות שיש בהם תולעים והבועות קטנות מאוד ונראה כי הקרום הוא מהדקין. כבר ראו עיניו דברי הרכי תשובה מה שהביא בשם הגאון מהרש"ם ז"ל בספרו גלוי דעת מ"ש בזה, ותוכן דברי מהרש"ם דכל שאינו כאן יבלת ונראה ברור שהקרום הוא קרום הדקין אף שהוא לבן מחמת שתחתיו כמו קורט יבש כשר, והעיקר בעיני אם הבועות הם קטנות וכמעט שאינם גבוהות מהדקין ובמישוש הירד לאחר שלוקחין התולעת כשממשמשין מלמעלה נעשה שזה לדקין. וכבר נסיתי כמה פעמים וגררתי הקורט בצפורן ונשאר הקרום זך ונקי, ובוודאי דיש להכשיר בזה, ואף אם לפעמים אי אפשר לגרור הקורט כל שע"י משמוש נעשה כמעט שזה ואינו גבוה ואין בו שום עוקץ יש להתיר אף שהיא קצת לבן למעלה הרבר נראה שזה מראה הקורט שבתוכו וכה"ג כתב בשמ"ח סי' ל"ח סעיף ט"ו להתיר במראה פסולה שע"ג בועא וטינרי כל שניכר שהמראה היא מהמוגלא יעו"ש, וכ"ש הכא דבשאר אברים כל מראות כשירות רק דהפמ"ג מחמיר בבועא ושינוי מראה מבחוץ יעו"ש סי' מ"ו אבל הכא נראה להדיא שהוא מהקורט שבפנים יש להכשיר, וגם הנסיון מוכיח שרוב פעמים גוררין הקורט וסר המראה.

וגם יש לומר דהפמ"ג דאוסר בשינוי מראה היינו שינוי מראה ממש, אבל הרקין בלא"ה נזמים ללובן רק שעיי"ז הקורט, הלבן יותר, בכח"ג אינו ש"מ, וכבר הערתי בזה בספרי מ"פ ליו"ד סי' מ"ו, וגם הבאתי שם מתשו' ספר יהושע יו"ד סי' ל"ד דרוקא במראה ע"י מוגלא בפנים, אבל בועא יבישה אף שלא סר המראה כשר, ובנ"ד קורט יבש הוא. וגם בס' יד יהודא ה' טריפות סי' מ"ו מכשיר בזה כהמהרש"ם הנ"ל. והעיקר אם הקרום שמבחוץ על היבלת אינו גבוה וכמעט שזה ליתר המעי ונראה להדיא שהוא קרום הדקין, המקיל יש לו ע"מ לסמוך, ואי אפשר לברר בכתב כ"כ, והמבין יבין.

והנני דוש"ת בלונ"ח,

הק' מאיר אריק אברפ"ק הנ"ל

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז.

(2) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד י"ב.

ב"ה יום ו' עש"ק חיי תרפ"ה טארנא

שו"ר לכבוד הרב ה"ג מו"ה משה זיידנער נ"י  
מו"צ בק' ווייסליטין.

מכתבו הגיעני ויאמין לי כ"ת כי לא ככוחי אז כוחי עתה כי תש כוחי ועיני חלושות וכבר עלי לקרות המכתבים, אבל לרוב הפצרתו אשיב בקצרה. ברבר הפרות שצריכין לחלוב בש"ק. הנה לכתחלה צריכין למכור אבל כשלא מכרו ג"כ רשאין לחלוב ע"י נכרי וא"כ בזה אין נ"מ אם המכירה כרין. אך מ"ש שמכר החלב לנכרי והנכרי מגבן בבית ישראל והכלים של ישראל, הנה אם ה' המכירה כרין אף שמגבן בבית ישראל אין קפידא דנכרי העושה מלאכה בשלו בבית ישראל לא בשביל ישראל א"צ למחות בידו. אך מה שפיקפק כת"ר דמכירת החלב הוי רשלב"ל והביא מנה"מ סי' ר"ט, הנה גם באשל אברתם להנה"ק בעל ד"ק במה"ת לאו"ח סי' ש"ז סעיף כ"ב הרגיש בזה, וכתב שם דאם חולב לכלי שלו הרי קנאו אז כמו בכל רשלב"ל דאם שמיט ואכל לא מפקין מיני'. וגם יש לצדד קצת ברדיניהם הוי קנין אף ברבר שלב"ל, ואולי כשכבר החלב בעין הוי רשלב"ל כמו שצידד הר"ק שם, וגם אפשר למכור פרה לחלבה באופן שיש צד להקל אף לגבן בבית ישראל, אך לגבן בכלים של ישראל אין שום צד להקל כי גם נכרי העושה בשלו ולעצמו כשעושה בכלים של ישראל צריך למחות בידו כמבואר בש"ע הרש"ז ז"ל או"ח סי' רנ"ב. ולהפקיר הכלים אינו נוח לי, ומהנכון שישאל לו הכלים בע"ש סמוך לערב ע"י קנין סודר כרעת הפוסקים דק"ס מועיל בנכרי וישאילם סמוך לחשיכה שיקנה אז דאל"כ ל"מ ק"ס דהרדא סודרא למרא כמבואר בכ"ד, או שישכירם ביום ה' בקנין כסף שיהיו קנויים לנכרי עד אחר השבת.

ומ"ש בענין נכרי לחלוב ויש הפסד מרובה שתתקלקל הבהמה אם יש היתר לחלוב בעצמו שילך החלב לאיבוד. והנה באמת בה"מ מתיר הרש"ז ז"ל שם סי' ש"ה [סעיף כ"ו] להעלות הבהמה מהבור מחמת צעב"ח והפסד הותר שבות רמוקצה, אבל בנ"ד צ"ע דהוי שתי שבותין, החליבה אף שהולך לאיבוד הוי שבות, וגם האחיזה בדר הוי מלשול מוקצה דאסור גם במלשול מקצה, ואולי תרי איסורים לא הותרו כמ"ש בה"ג הרא"ש פ"ק דביצה לענין רקר נעוץ דוקא . . . דתרי איסורים לא הותרו במקום מצות, וא"כ אפשר רמשום צעב"ח ג"כ לא הותרו תרי [איסורים].

ובדבר קניית האבנים מבית ע"א, בענייני כיון דאיכא לספוקי שיקחו המעות לדבר אחר אינו אסור מדינא, ועי' בע"א ס"ו, וגם הא אפשר למכור האבנים לנכרי א"כ ל"ש לפ"ע [רק] מסייע ידי עובדי עבירה, ולש"ך סי' קכ"א בנכרי ל"ש איסור מסייע, ובוודאי דבע"נ יש לו להחמיר בזה, אבל משורת הדין יש מקום להקל.

והנני דוש"ת,

הק' מאיר אריק אברפ"ק הנ"ל

ב"ה יום א' ויצא תרפ"ה טארנא

שו"ר לכבוד ידידי . . . .

לתשו' מכתבו אשיב בקצרה כי בעוני תש כוחי ועיני חלושות ל"ע. והנה כת"ר נתעורר על דבר טוב, אודות יינות צמוקים שמוכרים בלי הכשר ופה לא עשיתי מאומה כי המוכרים פה שעושים היין הם ידאי ה' ונפשי יודעת שעושים כהוראת התב"ש, והאמת אני כי גם בזה לבי נוקפי מחמת שבאשל אברהם או"ח סי' עד"ב פיקפק על התב"ש ולדעתו צריכים הצמוקים עכ"פ להיות חלק רביעי, וכן ראיתי בס' מנחת שבת הביא מצ"צ בשם מרן הרב רש"ז ז"ל להחמיר, וגם אני בעניותי הערותי [כתשו'] מש"ס ר"פ המוציא יין דמוציא רובע רביעי חייב דראוי למוזנו והא אפילו חלק שתות ראוי לקידוש כפי דברי התב"ש, נלמד דצימוקים שאני שנעשה כולו יין כעין דברי המג"א סי' תס"ב, ועי' תשו' ח"צ, א"כ מנ"ל דבעינן חלק שתות והרי באמת בתוספות שבת הקיל בכל ענין, והעיקר אם יש לו טעם יין, ובעוננו גם זה א"א לירע כי מערכים דברים רבים.

והנני רוש"ת,

הק' מאיר אריק אב"ד פ"ק הנ"ל

## בדין מעשר כספים

נתן סג"ל הורוויץ

רב דקהל בית ישראל  
מאנסי, ניו יארק

נשאלתי מחכם אחד במו שנוהג עצמו ליתן מעשר כספים מכל מה שמרויח ויש לו „אקאונט" מיוחד על מעות אלו שמהם נותן כל הצדקות הכאות לידו, ועתה נולד שהוא צריך ליתן איזה סכום למוסד של גוים מפני דרכי שלום, כמבואר במשנה גיטין ג"ט ע"ב אין מוחים ביד עניי עכו"ם ליקח לקט שכחה ופאה, ושם בגמ' ס"א ע"א מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום. ועתה נפשו בשאלתו אם יכול הוא ליתן לאותו מוסד של גוים, מן מעשר כספים שיש לו תח"י. והנה שאלה זו נוגעת בשני ענינים, (א) אם פרנסת עניי גוים הוא בכלל צדקה או לא, (ב) אם יש איזה קדושה על מעשר כספים וממילא אין ליתן ממעות אלו לגוים. — הנה כפי הנראה לא שייך מצות צדקה בגוים, ואין כאן דק חיוב קיום מצוה דרבנן מפני דרכי שלום, ולדעת רש"י אין החיוב רק אם באים ביחד עם עניי ישראל אבל אם באים בפני עצמם אין כאן משום דרכי שלום, ושי' הר"ן שם בגיטין דאפי' אם באים בפ"ע יש חיוב דרכי שלום, אבל לכ"ע אין כאן ענין צדקה. אכן בגמ' ב"ב ט' סע"א מבואר דשייך ענין צדקה אפי' אם גוים נוטלין בזרוע, ולכא' מה צדקה היא זו אם נוטלין חגוים ממנו מעות בע"כ, וכ' בח"א מהרש"א

שם רהצדקה הוא משום רהגוים נוטלין מן העשיר תחת העני וממילא נעשה בזה צדקה שע"י ממונו ניצל העני, ולפ"ז אפ"ל דגם מה שתקנו רבנן לפרנס עניי גוים משום איבה זה נחשב צדקה, לפי שלולי כן ה' מצירין לישראל, וכיון דע"י ממונו מציל הוא את ישראל נחשב זה לצדקה, אמנם הרבר ברור דהוא נחשב עושה מצוה במה שמקיים תקנת חז"ל.

והנה בש"ע יו"ד סי' רמ"ט ס"א כ' הרמ"א, ואין לעשות מצוה ממעות מעשר כגון נרות בהכ"נ או שאר דבר מצוה רק יתנו לעניים. והט"ז מביא שם בשם הררישה דיכול לעשות גם שאר עניי מצוה ואפי' לקנות ספרים או מצות בבהכ"נ וע"ש בש"ד, ובפ"ת שם סק"ב מביא בשם תשו' חת"ס ריש חילוק בין אם ה' רגיל מעולם ליתן לעניים או אין יכול לעשות בו שום דבר מצוה אבל בלא"ה יכול ליתן גם לשאר דבר מצוה, וכן הביא שם בפ"ת מתשו' שבו"י שמשלמין מעות כלי זמרים וצרכי סעודת נישואין ממעות מעשר כספים, וממילא גם כנ"ד תלוי בזה, אם דרכו ליתן מעות זה רק לעניים או אין יכול ליתן לעניי גוים, אבל אם השתמש במעות זה גם לשאר עניי מצוה, או מסתבר דיכול ליתן גם לעניי גוים כיון שגם בזה איכא מצוה לקיים דברי חכמים, ובפרט אם נאמר ריש גם בזה קצת ענין צדקה כמו שהבאתי לעיל ממג' ב"ב וח"א מהרש"א.

אכן מה שיש להסתפק בזה הוא, אם נכון הוא ליתן לגוי דבר שנעשה בו מצוה כי הכא רמעות מונח באקאונט מיוחד לשם מצות מעשר כספים, והספק הוא לפי מה שכ' הט"ז או"ח סי' קס"ז ס"ק י"ח שאין להאכיל לבהמה חי' ועוף או גוי מפרוסת הפת שבירך עליו ברכת המוציא, וכן הביא בשם הרקנטי שאין להאכיל לגוי ממצות מצוה, ומרש"י פ' בא שיש חיוב מצוה במה שנשתייר מן מצה ומרור, וכן פסק שם במג"א ס"ק מ"ב, וע"ש במחצה"ש שיש קפירה לקלוק מן המקום שנגעה בו פרוסת המוציא, ואין לומר דשם הטעם משום ברכה, דהרי מצת מצוה נעשה בלא שום ברכה ואפ"ה יש קפירה שלא ליתן ממנו לגוי משום דנחשב חפצא רמעות, וא"כ י"ל דה"ה מעות מעשר יהא נחשב חפצא רמעות ואין ליתן ממנו לגוי.

ונראה להביא דאי' רשייך חפצא רמעות במעות מעשר מהא דאיתא בש"ע יו"ד סי' דנ"ח ס"א המתפים בצדקה הרי כמתפים בנדר, כיצר חי' סלע של צדקה מונח לפניו ואמר על אחר זה כזה הרי זה צדקה. ומוכח ריש על המעות רין חפצא דקדושה. וע' טויו"ד סי' ש"ו ס"ה פסק המחבר דבכור בזה"ז שוחטו ע"פ מומחה ומאכילו אפי' לגוי, וכ' הש"ך שם בשם מהרש"ל דמ"מ יש בו משום ביזוי מצוה, חזינן רבאמת מצד ההלכה אין בו איסור אבל מ"מ איכא ביזוי מצוה.

אולם י"ל דיש קצת חילוק בין מעשר כספים ובין חך דפרוסת המוציא ובכור וצדקה הנ"ל. דהנה עיקר ענין מעשר כספים כ' הט"ז ביו"ד סי' של"א ס"ק ל"ב בשם הב"ח דאין לו שום מקור ואינו רק מנהג, והט"ז השיג עליו וכ' שיש לדמותו למעשר תבואה שנותנים בו מעשר עני. ובאמת מבוואר בתוס' תענית ט' דע"א בשם הספרי דילף מרמכותב עשר תעשר אחר מעשר תבואה ואחר מעשר כספים,

וכבר העירו האחרונים על הכ"ח מד' התוס' הנ"ל, וע' בפ"ת, ואפי' נאמר דרשא דספרי היא אסמכתא בעלמא כמו הרבה דרשות בספרי כמבואר בתוס' בהרבה מקומות בש"ס, אבל עכ"פ הוא מצוה דרבנן ולא דק מנהג בעלמא כסברת הכ"ח הנ"ל. והנה נראה דבין אם נאמר דהוי מצד המנהג כסברת הכ"ח הנ"ל, בין אם נאמר דהוי מצוה דרבנן כפי המבואר בתוס' הנ"ל בשם הספרי, יש לחלק בין מעות מעשר כספים להנך חפצי דמצוה שהזכרתי לעיל, דבשלמא אם מפריש מעות לצדקה אז י"ל דיש על המעות דין חפצא דמצוה לפי שקרא עליו שם צדקה, וכן בפרוסת המוציא וכן בבכור או מצת מצוה כל הנהו שהזכרתי לעיל, אבל מעשר כספים שלא קרא עליו שם צדקה רק הניחו למעשר כספים, אז לא מבעיא לסברת הכ"ח הנ"ל דהוי מצד המנהג א"כ הוא רק מצד גברא לקיים המנהג ואין על החפצא דמעות כלום, אלא אפי' לסברת התוס' בשם הספרי הנ"ל, כיון דהוי רק מצוה דרבנן ומבואר באחרונים דמצוה דרבנן אין בו דין חפצא דק חובת גברא, וכבר הארכתי בענין זה בחלקי בספר מאורות נתן בסוגיא דר"ח סנה"כ, וממילא כיון רכונתו בהפרשת מעות מעשר הוא לקיום מצוה דרבנן ממילא אין על המעות דין חפצא דקדושה, ול"ד למפריש מעות לצדקה שהמעות עצמו נעשה חפצא דצדקה, וממילא מסתבר שיהא מותר ליתן ממעות זה גם למוסד גוים אם צריך משום דרכי שלום.

## בדין מעמר

שלום יוסף צעהנווירטה

כולל אברכים רחסידי באבוב

ירושלים ע"ה"ק

במס' שבת ע"ג ע"ב, אמר רבא האי מאן דכניף מילחא ממלחתא חייב משום מעמר, אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע. — והנה בראשונים נחלקו בגדר האי מעמר, כתב, שאחד מהם הוא מעמר משום „ראספס יחד" ה"ז מעמר, וכן לקמן בדף צ"ו ע"ב בהא דמקושש עצים מעמר הוי, כתב רש"י, תלושין ומפוזרין היו ועמרן כדאמרן האי מאן דכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר, עכ"ל. הרי דגדר המעמר הוא אסיפת השבלים למקום אחד. וכ"כ הרע"ב בפירושו למשנה, מעמר אוסף זרעים תלושים וצברם אל מקום אחד, ע"כ. אך הר"ן בחידושו לסוגין כתב וז"ל: והמעמר שצוברם במקום אחד „וקושרם" עכ"ל. וכ"כ הרב המאירי וז"ל: והמעמר והוא שמאסף העומרים אחר שהניחום הקוצרים במקומם וצוברם במקום אחד וקושרם עכ"ל, והוא כהר"ן. ולכאורה משמע כן גם בתוס' מו"ק י"ב ע"ב ד"ה המכניס שהביאו שיטת התוס' הרב דבאסיפת פירות איכא מלאכה, וכתבו ע"ז ואינו יורע מה מלאכה איכא באסיפה, עי"ש, ועכ"פ מבואר

דעת הני ראשונים ז"ל רבאסיפה וצבירה למקום אחד אכתי אין בהם משום מלאכת מעמר, ורק בקשירת התבואה הוא דהוי מלאכת עימור, וזה שלא כרש"י והרע"ב שלא הזכירו ברבריהם כלל ענין קשירה. וי"ל שזהו מה שרש"י ברף צ"ו הביא הא דכניף מלחא ממלחתא, וכבר הקשה המנ"ח על מה שהוצרך לזה, ולא הביא המשנה דמעמר עי"ש, ונ"ל דרצה להוכיח ממלחתא דשם לא שייכי במציאות ענין של קשירה, ובע"כ שענין המעמר הוא האיסוף למקום אחד, וזה בלכר ה' חטא המקושש שנענש עליו.

ובפירוש המשניות להרמב"ם בפ"ז כתב וז"ל, מעמר הוא הגורש העמרים הקצורים אחת על אחת עכ"ל, ומבואר לכאורה דעצם אסיפת השבלים הוא העימור, אבל המרכבת המשנה כתב בפ"ח ה"ו ברעת הרמב"ם דשורש מלאכת עימור הוא שקושר אגודות שבלים ועושה עומר שלא יתפרדו וכה"ג במושך חבל בתוך התאנים מדובקים זל"ו, א"נ עושה עגול רבילה שהוא דבר המתדבק עי"ש, והיינו דצריך שיעשה או קשירה ממש או שיעשה גוף אחד דהוי כמו קשירה, אבל באסיפה גרידא לא הוי מעמר. ומה שהקשה האג"ט עליו מהא דכניף מלחא ממלחתא דלא שייך בו קשירה ואעפ"כ חייב משום מעמר, י"ל בפשיטות ע"פ מש"כ בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' רי"ד דבמלח נעשה גוף אחד גושים גושים עי"ש. אבל לכאן קשה ע"ד המרכבה"מ מפהמ"ש להרמב"ם בפ"ב במשנה דרף ק"ג ע"א, החורש כל שהוא כו' המלקט עצים אם לתקן כל שהן כו', וכ' הרמב"ם, וענין אומרו לתקן, לתקן הארץ לחרישה ואם היתה כוונתו בלקיטת העצים לשרפן או באסיפת העשבים לגרשן ולחאכילן לבהמתו נקרא מעמר עכ"ל, הרי רבאסיפה גרידא נק' מעמר, אבל באמת ברמב"ם בפ"ח ה"ו מפורש כדברי המרכבה"מ, דכתב שם, המקבץ רבילה ועשה ממנו עיגול או שניקב תאנים והכניס החבל בהם עד שנתקבצו ונעשו גוף אחד ה"ו תולדת מעמר וחייב וכן כל כיו"ב עכ"ל, וכן בפכ"א ה"א כתב, המדבק פירות עד שיעשו גוף אחד חייב משום מעמר לפיכך מי שנתפזרו לו פירות בחצירו מלקט על יד אבל לא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה כדרך שהוא עושה בחול שמא יכבשם בידו בתוך הקופה ויבא לירי עימור עכ"ל.

והנה בגדר המעמר אי צ"ל דוקא בגידולי קרקע או דצ"ל דוקא במקום גידול, עי' באגלי של דהוא מחלוקת הראשונים, ועי' שם שהקשה על הרמב"ם דלפי מה שכתב בפהמ"ש דבאסיפה גרידא הוי מעמר א"כ מה הוצרך בספרו לומר שצריך לדבק לגוף אחד וכו' אם שייך מלאכת עימור בבית יהא סגי באסיפה גרידא עי"ש, ועי' ברמ"ך הובא בכס"מ בפ"ח, דוקא שקבצם ממקום שנפלו שם מן האילן אבל אם קבצם בבית לא כדאמרינן במס' יו"ט דמעמיד ערימה לא הוי גמר מלאכה עכ"ל, וכוונתו להקשות על הרמב"ם שסתם, ומשמע דגם בבית יש עמור.

ולבאר הדברים בע"ה נראה, דהנה בשו"ע הרב בעל התניא ז"ל סי' ש"מ סט"ו כתב וז"ל, המעמר הוא מאבות מלאכות שהיה במשכן בסמנים הזורעים

ואין עימור אלא כשמאספו במקום גידולו כעין קמה קצורה שמגבב השבלים במקום גידולן, וכן המאסף פירות ומקבצן יחר במקום שנפלו מן האילן אבל אם נתפזרו במקום אחר מותר לקבצם ואין עימור אלא בנידולי קרקע, אבל מר"ם אסור אף שלא בגר"ק לקבצם במקום גידולם כגון לקבץ מלח ממשרפות המים ששורפתן ונעשים מלח וכן בכל כיו"ב (וי"א שהמדבק פירות עד שנעשו גוף א' חייב משום מעמר אפילו שלא במקום גידולם כגון) המקבץ רבילה ועשה ממנו עיגול או שנקב תאנים והכנים החבל בהם עד שנתקבצו ונעשו גוף אחר ה"ז מעמר וחייב וכן כל כיו"ב עכ"ל. ועי' באג"ט שכתב ע"ז וז"ל, ובש"ע הרב מלארי ראיתי דמאסף דעלמא אין חיוב שלא במקום גידולו אך בעשה עיגול רבילה או נקב בתאנים ס"ל לרמב"ם רחייב בכ"מ, ותימה שלא יהי' תולדה מפל חמור מן אב העיקר כו', ע"כ הרב בדור שאין לחלק בין אסיפה גרידא בין ניקב בתאנים והכנים בהם חבל או עשה עיגול רבילה עכ"ל. ומדויק לשונו של הרב בשו"ע נראה רבאמת עיקר דין מעמר הוא אסיפת השיבולים לגריש, ובזה ודאי רלא בעינן קשירה או פעולה אחרת לעשותן גוף אחר, כי זו היא מלאכת המעמר בשדה, לאסוף את השיבולים לערימה אחת, וכיון שכן היא המלאכה בשדה, אין אנו צריכים ליותר מכך לעשותו ענין אחר, וזהו מעמר, ונמצא דרין „במקום גידולו" אינו תנאי ורין בחל' מעמר, אלא שבמקום גידולו שם הוא עיקר דין מעמר, דמאסף השיבולים לגריש אחר, אבל בבית הרי אין שם מלאכה כזו, ואנו רנים על עשיית הרבר לגוף אחר, וע"כ בבית רוקא אמר' שצ"ל קשירה או ר"א לעשותם גוף אחר ממש. וזה מבואר בלשון שו"ע הרב, דאותה פעולה עצמה של איסוף עמרים אם יעשה אותה בשדה יתחייב משום מעמר ואם יעשה בבית אין זה מעמר, וכרי לחייב בבית משום מעמר צריך שיקשור ויעשה מהם גוף אחר. ולפי"ז ל"ק מה שקשה האג"ט ראיך יהא התולדה חמור מן האב, רזה היה שייך אילו היה זה רין ותנאי רצ"ל במקום גידולו, ואז קשה איך התולדה שהיא קשירת עיגולי רבילה חייבת גם שלא במקום גידולו, אבל למש"כ כל הרין רבעי קשירה הוא משום שאינו במקום גידול, וא"ש.

ובזה תתישב קושיית הרמ"ך הנ"ל, דיעוי' ברש"י ביצה י"ג ע"ב שכתב, ולענין שבת משהביא בצלים לביתו אין העמדת ערימה מלאכה, והוא כדברינו הנ"ל, רבבית שלא במקום גידולו אין אסיפה גרידא מלאכה כלל, אבל הרמב"ם אף שבאמת לא הזכיר מקום גידולו אבל הרי כתב דבעי קשירה, ובכח"ג אף בבית הוי מעמר וכנ"ל. ובזה יתיישבו בפשיטות כל הסתירות ברברי הרמב"ם, רבפי' המשניות בפ"ז ובפי"ב הרי כתב להריא דמיירי בשדה, ובזה ודאי ראסיפת השיבולים גרידא הוא עיקר מלאכת מעמר, אבל בפ"ח ובפכ"א בספרו דמיירי בבית ודאי רבעי קשירה וכנ"ל.

ומה שכ' בשו"ע הרב דין זה ראם עושה גוף א' הוי מעמר גם שלא במקום גידולו וכו' כחצאי עיגול, וכנורע רכל אימת רסוגר כחצע"ג הוא משום שנסתפק בדבריו, י"ל משום שיש ריעה רגם במקום גידולו צ"ל קשירה, ועי' בלשון מהר"ח

או"ז ריש סי' רי"ד שכתב וז"ל, המעמר לא ידעתי פירושו אם פי' רק שיאסוף שבלים יחד ולא יקשרם לאגודה אחת הוי מאמר או לא הוי מעמר ער שיקשרם יחד להיות אגודה אחת ולשון עומר היה נראה שאין קרוי עומר אלא כשנקשרו יחד כי שבלים המקובצים יחד ולא נקשרו להיות אגודה אחת אינו סבור שיקרא עומר עכ"ל, הרי ריש סברא לומר רגם בשרה עיקר מלאכת העימור היא הקשירה, וכן משמע לכאור' מרברי המאירי הנ"ל, ומש"ה לא כתב בפשיטות, אבל עכ"פ ברעת הרמב"ם יש מקום לומר כמש"כ.

והנה אחא רכניף מלחא ממלחתא כתב רש"י, אף הוא מאסף בשיבלין, כ"ה גירסת המהרש"א לפי כל הספרים, אבל המהרש"ל גרס שאף הוא כמאסף השיבלין, ונראה בביאור מחלוקתם עפ"י הנ"ל, דהמהרש"א הבין כמוש"כ לעיל רבמקום גידולו בשרה אין צריך להיות כלל קשירה דכל ענין המעמר הוא אסיפת השיבליים, ולפי"ז בכניף מלחא ממלחתא אף ראין שם קשירה וכיו"ב הוי ממש כרין מאסף השיבליים, אבל המהרש"ל הבין כהמאירי והר"ח או"ז דאף בשרה צ"ל קשירה וא"כ מלחא ממלחתא בהכרח שאינו מאסף השיבלין ממש, אלא כמאסף בשיבליים, ומ"מ הוי מעמר כמוש"כ המהר"ח או"ז רבמלח נעשה גוש אחר.

## בענין שליח נעשה ער

אהרן דוד מענדלאוויטש  
ירושלים עיה"ק תובכ"א

קידושין מ"ג ע"א אמר רבא אמר ר"נ, אמר לשנים צאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחו הן הן ערוי וכו', היינו דשליח נעשה ער, ושם בתוס' ע"ב בד"ה וכן בדיני ממונות הקשו דבירושלמי איתא וכן בקידושין שליח נעשה ער הלא רתימא בשטר אבל בכסף לא, ובסוגין לא מפלגינן בין כסף לשטר, ותירצו בתוס' דההיא בתר דתיקנו שבועת היסת עכת"ד. וביתר ביאור, רכמו שבגמ' גבי שלוחי ממון (כגון שלוחים לשלם חובו למלוה) אמרינן דרוקא קורם שתקנו רבנן שבועת היסת נעשים עדים, דנאמנים במינו דתחזרנו ללוה, אבל לאחר התקנה ליתא להמינו ונפסלין להעיד מטעם נגיעתן, כמו"כ יכולים לומר בירושלמי בקידושי כסף רלאחר התקנה אינם נאמנים להעיד עכת"ד.

הר"ן בסוגיא הקשה על הרמב"ם בפ"ג מאישות הט"ז שסתם האי דינא דשליח נעשה ער ולא מחלק בין קידושי כסף לקידושי שטר, וכן הקשו שארי ראשונים. והנה באמת האי ירושלמי המובא כאן בתוס' במחלוקת היא שנויה, וז"ל, וכן בקידושין א"ר אביו הלא רתימא בשטר אבל בכסף לא ר' יוסי אמר מכיון שהאמינתו התורה אפילו בכסף נמי. ולפי שיטת התוס' המבואר לעיל מיירי כאן לאחר שנתקנה שבועת היסת, אולם במדרכי בשם ראבי"ה כתב דמרדכי נשמע לר' אבין, דכיון דר"י ע"כ ס"ל דמיירי קורם שניתקנה שבועת היסת, כיון



דנאמנים בכסף, ואי לאחר התקנה איך הם נאמנים, ע"כ גם ר' אבין מיירי קודם שניתקנה שבועת היסת. ובאבנ"מ סל"ה סק"ה נתקשה בדברי ראב"ה דלדידי' איך פוסל ר"א עדותן הא ליכא נגיעה ע"ש. וצ"ב עיקר מחלוקת התוס' והראב"ה.

וי"ל בזה, דהנה הקשו האחרונים אשלוחי ממון דמכואר בגמ' דנעשים עדים קודם שניתקנה שבועת היסת, מהא דאיתא בב"ק דף עג. דאם ערי גניבה וטביחה הוזמו על טביחה הוזמו נמי אנגיבה, והביאור הוא, דהא הגדת עדות אנגיבה ואטביחה הם בתוך כדי דיבור, וכל כ"ד כהגדה אחת הוא, והראיה דהלא יכולים לחזור מההגדה תוכ"ד, וכיון דהוי כהגדה אחת אם הוזמו אטביחה הוזמו נמי אנגיבה. וכיון שכך, נמצא דאף רבשעת עדותן היו כשרים, כיון שנפסלו אח"כ אטביחה שהוא תוכ"ד מהגדה דנגיבה בטלה כל ההגדה, ונפסלים למפרע, וא"כ הכא כשאחר מעיד ומאמינים לי' במיגו עכצ"ל דלאחר כד"ר נפקע המיגו דאינו יכול לחזור מהגדתו הקודמת ולטעון החזרתי לזה, וא"כ כשבא השני להעיד ונגמר הגדתו אחר כד"ר של הראשון, ואז כבר הוי הראשון נוגע דלית לי' מיגו, אמאי מהימין. ותימצו, דשאני הכא דהוי פסול נוגע ולא פסלות הגוף, ופסול נוגע לא הוי אלא כשנוגע לו בשעת הגדתו אבל אם בשעת הגדה אית לי' מיגו, שוב לא נעשה נוגע למפרע כיון רבשעת מעשה לא הוה נוגע במציאות, עכתו"ר.

ובזה יש לבאר נמי הא דאיתא בשו"ע אבה"ע סל"ה ע"ב דשליח נעשה עד בקידושין, דוקא כשהיא מורה שקיבלתו אלא שאומרת שהיה לשם פקדון ולא לשם קידושין, אבל אי לא מודית הר"י ספק מקודשת. ובאבנ"מ שם בסק"ג מבאר שזה דעת הר"ר יונתן הובא באשר"י, אבל המהר"ט כתב בשם הר"ן דכשהאשה מודית (בקידושין) שקיבלתו לשם קידושין הו"ל נוגעים, דאז מוכרחים הם להעיד שקדשוה בכסף, דאל"כ פושעים הם שנתנו לה הכסף לא לשם קידושין ומעלו בשליחותם, ודוקא כשטוענת פקדון הם נאמנים כדעת הר"ר, ומביא באבנ"מ שם דהחלקת מחוקק הבין בדעת הר"ן דחולק לגמרי על הר"ר יונתן וס"ל דבכל גווני נאמנים, והאבנ"מ מכריח כדבריו, דהא כיון דבמודית בקידושין ס"ל דהו"ל נוגעים א"כ אף כשאומרת לשם פקדון הלא לפי דברי העדים בשעת הקידושין היתה מודית דלקידושין ניתן הכסף, ורק אח"כ הכחישה, וא"כ באותה שעה לא היו נאמנים להעיד, ולא היו קדושיהם קידושין, אע"כ דבכל גווני הם נאמנים. וצ"ג איך לא יועיל עדותן כשמודית בקידושין, דאי אינם נאמנים נמצא דהוראת האשה אינה כלום דהא לדבריה קידשה בעדים פסולים, כיון רבשעת הקידושין אינם יכולים להעיד, כיון דמוכרחים להעיד כדבריהם כסברת המהר"ט שמוכא לעיל ולא הוי קידושין ושוב יהי עדותן, וכן צ"ע במה שביאר באבנ"מ שם שיטת הר"ר יונתן דנאמנים אף כשהאשה מודית בקידושין כמ"ש הרשב"א דכיון שאין הפסול רק משום נגיעה כל שמורה האשה ונסתלק הנגיעה הו"ל עדים ע"ש, וצ"ב האך נסתלק הנגיעה הא אחר הוראת האשה הו"ל נוגעים כנ"ל. ולפ"ד לעיל י"ל בדעת המהר"ט, דכמו שהנגיעה לאחר ההגדה לא מפסיל

ההגדה כיון דבשעת ההגדה לא הוי נוגע, כמו כן יכולים לומר דבשעת ראית הקידושין הוי כשרים דעדיין לא הוי נוגעים, והיה להם מינו, והנגיעה מתחלת רק אח"כ כשיעידו, וא"כ כשמודית האשה בקידושין, בשעת הקידושין הוי העדים כשרים, אע"פ שעכשיו לא מקבלינן הגדתן מטעם נגיעה, הודאתה שפיר הוי הודאה, ושוב הם נוגעים בהגדה. אולם הר"י חולק וסובר דבעינן שבשעת הראיה יהיו הם נאמנים להעיר וכמו שכתב האבנ"מ סברתו של החלקת מחוקק, ראי כשמודית בקידושין נפסליו, אף כשטוענת אפקדון נמי יהיו פסולין לפי"ר העדים שמודית בשעת קידושין אקידושין כנ"ל, והיינו רבעינן שיהיו ראויים להעיד בשעת הקידושין, וא"כ כשמודית האשה בקידושין ע"כ היו העדים כשרים, דאי לאו הכי לא הוי קידושין ואין בהודאתה כלום, ואי אינם נאמנים עכשיו בהגדתם א"כ נמצא דבשעת הראי' היו פסולים דלא הוי ראויים להעיד בשעת הראי' ושוב לא הוי הודאת האשה כלום וליכא נגיעה וממילא נאמנים בכל גוונא. ולפי דברינו הנ"ל ברברי הר"ר יונתן יש לבאר גם מחלוקת התוס' והראב"ה בביאור דברי ירושלמי הנ"ל. רחא לשי' הר"ר דבעינן שיהיו העדים ראויים להעיד בשעת הראי', נמצא דכל נאמנות העדים הוא ע"י מינו, וס"ל לראב"ה רערו כזה אשר כל ערותן הוא ע"י מינו לא אמרינן, והתוס' סברי דאמרינן מינו כזה, ולשיטתם אזלי בב"ב כ"ט ע"א ד"ה נוגעים בערותם, גבי עדי חזקה שמעידים שהוחזקו למחזיק בשרה שיש עליו מערער וקפריך בגמ' איך הם נאמנים בערותם והא נוגעים הם, דאי לאו חזקת המחזיק, יצטרכו לשלם למערער, והקשו בתוס' וכן הקשו בשיטמ"ק, אמאי לא נהימני במינו ראמרי פרענו למערער, ולכאורה צ"ב בדבריהם דהלא בעלמא אמרינן מינו, כגון בשלוחי ממון דנאמנים ע"י מינו שנסתלק נגיעתם ושוב נאמנים להעיד ואף שלא יקובל עדותם יועיל המינו להאמינם, משא"כ התם כ"ז שלא יקובל עדותם אחזקה לא תועיל כלל ולא מהימני דהא לגבי מערער לא סגי בטענתם לחור לפטור את עצמם, רק בעינן שיקבלו עדותם מדיון עדות ונמצא שבהמינו נעשה עדותם עדות. — ומבואר ברברי התוס' ראף בכה"ג מהני מינו, וס"ל דהמינו עצמו הוי נאמנות ואף נאמנות בתורת עד, ולא הוי סתם מסלק הנגיעה. ובהו יכולים לבאר שיטת התוס' ברברי ירושלמי, רעכצ"ל דהירושלמי מיירי לאחר שניתקנה שבועת היסת, דאי קודם התקנה והאשה מורית אז ליכא נגיעה, רממ"נ הוי עדות עדות כפי המבואר בשיטת הר"י לעיל, ונאמנים הם ע"י מינו ואף רכל עדותם נעשית ע"י המינו, והראב"ה חולק וסובר דמינו כזה לא אמרינן וממילא ס"ל דהירושלמי מיירי ע"כ קודם התקנה.

ולאור המבואר ברעת התוס', יש לישב דעת הרמב"ם, ראיתא בגמ' שלאחר תקנת שבועת היסת גבי שלוחי ממון נמי ליכא מינו, דכשיאמרו שהחזירו לזה יצטרכו לישבע ואינם נאמנים, רק משתבעי הני עדים דהיבנא למלוה ומשתבע מלות דלא שקיל, ופרע לי' לזה למלוה עכ"ד הגמ', והראשונים נחלקו בהאי שבועה, ררעת רש"י ועור ראשונים רהוה שבועת המשנה דחנוני על פנקסו

רשבועות מדר: אולם ברמב"ם בפרק א' מהלכות שלוחין ה"ז מבואר דהוי שבועת היסט ונשבועים דוקא כששלשתם שם עיי"ש, וכמו שמבאר הר"ן בדברי הרמב"ם ועיי"ש בכ"מ, ובתוס' ר"י הזקן כאן מבאר שיטת הרמב"ם במוטו"ד ועיי"ש. ולשיטת הרמב"ם דבעינן שלשתם שם היינו רשבועת היסט נתחייב להשלוחין עיי' טענתם של הלוח והמלוה וא"כ כשליכא שלשתן לא נתחייבו שבועה דבעינן תביעת שנים, א"כ זהו דוקא בממון דיש בו תביעת המלוה, משא"כ בקידושין דלית להאשה שום תביעה להממון בכל גוונא, א"כ לעולם ליכא תביעת שנים ואף אחר התקנה ליכא שבועת, והו"ל כקודם התקנה, ולעולם אית להו המיגו, וע"כ לא מחלק הרמב"ם בין קורם התקנה לאחר התקנה.

## עולת שבת בשבתו

### לך

ויאמר ר' אל אברם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך. ו"ל דבתיבות אשר אראך רמז לו הקב"ה לאברהם ששם בארץ ישראל יזכה לבנים. עפ"י מה דאיתא בגמ' (בבא מציעא פ"ז ע"א) דקלסתר פנים של יצחק נדמה לאברהם. והנה רש"י הביא כאן בתחלת הפרשה, שאמר לו הקב"ה לאברהם כאן אי אתה זוכה לבנים אבל בא"י תזכה לבנים. וזהו שרמז לו הקב"ה באומרו אל הארץ אשר אראך, כלו' כשתגיע לארץ ישראל אז תראה את עצמך, היינו ששם תזכה להוליד בן שיהי' קלסתר פניו דומה לך ועיי"ז תראה את עצמך, היינו צורתך.

(כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל תי"ד<sup>1</sup>)

ויאמר אברם אל לוט וגו' אנשים אחים אנחנו וגו' הפרד נא מעלי. ויל"ד על אומרו הפרד נא מעלי ולא אמר הפרד נא ממני. אך ו"ל דהנה מבואר בזוה"ק על פסוק זה ויאמר אברם אל לוט וגו', לוט דא יצר הרע. ואי' בירושלמי שלהי ברכות ראברהם אבינו עבר את השי"ת בשני יצדיו ועשה את היצח"ר טוב דכתיב ומצאתו את לבב"ו נאמן לפנך. וזהו שאמר אברם אל לוט היינו היצח"ר, אנשים אחים אנחנו, שאם תרצה להכניע עצמך אוכל לצרפך לעבודתי ולעבוד את השי"ת בשני יצרים, אבל זכור תזכור, הפרד נא מעלי, שלא תרים ותגביה קרנך למעלה ממני, לשלום ח"ו עלי ולהמשיכני אחריד, רק אדרבה אתה תהי' נכנע ונמשך אחרי לעבודת ד'. ומדויק היטב, שלא אמר הפרד נא ממני, שלא דצה לגרשו לגמרי, רק להזהירו שלא ישלום ח"ו עליו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(1) מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך וגו' כי אנשים אחים אנחנו. ודקדק באלשיך הק' רתיבת אנשים היא שפת יתר ודי ה' באומרו „כי אחים אנחנו“. ויש ליישב בטוב טעם, דתנן במס' קידושין (דף ע"ו ע"א) הנושא אשה כהנת צריך לבדוק אחריו ארבע אמהות, וקאמר עלה בגמ' מאי שנא בנשי בדיקנן ומאי שנא בגברי לא בדיקנן, נשי דכי מינצו בהרי הררי בעריות הוא דמינצו ואם איתא דאיכא מילתא לא אית לי' קלא גברי דכי מינצו בהרי הררי ביוחסין הוא דמינצי אם איתא דאיכא מילתא אית לי' קלא, עיי"ש. ועפי"ז מובן היטב, דהכי קאמר אברם ללוט, אל נא תהי מריבה ביני ובינך, כי על איזה אופן יהי' הריב, אם בעריות כדרך נשים, הלא אנשי"ם אנחנו, ואם בפסול יחוס, הלא אחי"ם אנחנו, ודו"ק.

(הגאון מוה"ר פייבש כהן זצ"ל דיין בק"ק מיץ<sup>2</sup>)

### וירא

וירא אליו ד', פירש"י לבקר את החולה, אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו ה' ובא הקב"ה ושאל בשלומו. וצריך להבין מה בעי ר' חמא ב"ח בזה, וגם הרא"ם הקשה מנ"ל לר' חמא שהי' ביום שלישי למילתו דלמא ה' זה ביום שני או ביום ראשון שאז הוא חולה יותר מיום השלישי. אמנם י"ל דלמעלה בסוף פרשת לך כתיב וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלקים, ופירש"י בו ביום שנצטוו, ויש לתמוה, הלא איתא במדרש שבערב פסח באו המלאכים לאברהם, ומבואר בתשובת הרשב"א הובא בש"ך סי' דס"ו דמילה שלא בזמנה אסור לימול ביום ה' כדי שלא יהי' שלישי למילה בשבת, ואין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד, ואי נימא כקושיית הרא"ם שערב פסח ה' ביום שני, נמצא דיום ראשון של פסח ה' יום שלישי למילתו, א"כ קשה למה לי קרא בעצם היום הזה להורות שבו ביום שנצטוו אברהם מל את עצמו, הלא בלא"ה מוכח שביום שנצטוו מל את עצמו, דאל"כ הוי מילה שלא בזמנה ואסור למול ב' ימים לפני יו"ט כדי שלא יהי' יום שלישי למילה ביו"ט, אבל השתא דאמר ר' חמא שהי' ביום שלישי למילתו, ה"א דלא מל עצמו ביום שנצטווה, לכך הוצרך הכתוב לומר בעצם היום הזה. והשתא אתי שפיר מה בעי ר' חמא בזה שאמר יום ג' למילתו ה', דהי' קשה לו קושיא הנ"ל למה לי קרא דבעצם היום הזה, ועי"ז תירץ דיום שלישי למילתו הי'.

(הגאון מוה"ר שלמה זלמן אבר"ק גרידץ זצ"ל<sup>3</sup>)

ואקחה פת לחם ומערו לככם אחר תעבורו. י"ל בזה ע"ד הרמז, דהנה התוה"ק נקראת לחם ערה"כ לנו לחמו בלחמי (משלי ט'), ותיבת פת היינו שתיים כאו"ז (מנחות ל"ד ע"ב) פת באפריקי שתיים, וזהו כוונת הפסוק, ואקחה פת לחם, היינו ב' תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ועי"ז ומערו לככם, שיהי'

(2) בס' הלכה ברורה על מס' הש"ס (מיץ תקנ"ג) להג"ר אורי פייבש כהן ר"מ ורב דק"ק מיץ, בחקדמתו, בשם זקנו הנ"ל.

(3) בס' ים של שלמה עם"ס יבמות (אלטונא ת"ק) שהרפ"ס הנ"ל, בראש הספר.

סיוע וסעד להיצ"ט, וכדברי רש"י כאן דמדרכתיב לבכם ולא כתיב לבככם מוכח רקאי על היצ"ט, וגם יזכו עי"ז, אחר תעבורו, שהיצה"ר המכונה בשם אחר (ע"ד אוז"ל בשבת דף ק"ה, איזהו אל זר בגופו של אדם זה היצה"ר) יעבור מהם. (הרה"ק מוה"ר משה מראזוואדאו זצ"ל<sup>4</sup>)

#### חיי

אנכי בדרך נחני ד'. ויש לרמוז בזה, ראיתא בספה"ק כי סגולה ללמוד תורה בדרך שיהיו רכבו צלחה (עיין באוהחה"ק עה"פ אם בחוקותי תלכו). והנה תיבת אנכי רומז על התוה"ק כי כל התורה כולה כלולה בתיבת אנכי. וזהו, אנכי בדרך, אם עוסקים בתוה"ק בדרך, אז נחני ד', מלשון נייחא ונחת, שד' יצליח דרכו בנחת. ועד"ז יתפרש ג"כ הכתוב, ינחני במעגלי צדק למען שמו, שהקב"ה יתן לו נחת במעגלי צדק, בזכות התורה שכולה שמותיו של הקב"ה.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

ויאמר אליהם אל תאחרו אותי וה' הצליח דרכי וגו'. ובבעל הטורים, א"ל תאחרו אותי וה' ס"ת לו"ה. ואמר הגאון מוהר"ר חייקא אב"ד דק"ק הוראדנא זצוק"ל שקבלה בידו מי שעושה לו' לחבירו מיד אחר שנשל רשות ממנו כל יאחר עוד לדבר עמו דברים אחרים מה שאין ענין לו', כי בפסוק הנ"ל נרמז בסופי תיבות לו', ואמר אל תאחרו אותי, ואז ד' הצליח דרכי.

(הגאון מוה"ר חייקא אב"ד ק"ק הוראדנא זצ"ל<sup>5</sup>)

#### תולדות

ועתה שא נא כליך תליך וקשתך וצא השרה וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי וגו'. הדקדוקים רבו כמו רבו ויובנו מאליהם, אך אחת מהנה היא פליאה נשגבה, איך ציוה יצחק לעשו לצוד ציד, ולא מצינו בשום אחד מהצדיקים שידריכו את בניהם כך, לצוות את בנם לעשות כזה, ומדוע לא הוכיחו לילך בדרך טוב. וי"ל דאררבה יצחק רצה להחזיר את עשו בנו למוטב ושיעשה תשובה שלימה על רוע מעלליו, ולכן אמר לו שא נא כליך, מלשון הכתוב וישאם דוד (שמואל"ב, ה') שפירושו וישרפם, כמו כן כאן כוונת הפסוק, שיצחק הוכיח את בנו, ואמר לו, שרוף נא את כליך תליך וקשתך, ואל תפן עוד אל הבלים הללו, דק צא השרה, כי ידוע כי תפילות אבותינו היו בשרה כמאה"כ ויצא יצחק לשוח בשרה, וע"כ אמר לו צא השרה להתפלל כאשר אנכי הרגלתי, ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי, שכזה תעשה לי מטעמים אם תתנהג כאשר אהבתי, ואז תברכך נפשי וגו'.

(הגאון מוה"ר ארי' ליב קרא זצ"ל אב"ד ק"ק לעסלא<sup>6</sup>)

4) בס' רמיוזי תורה (מונקאטש תדע"ר) פ' וירא, בשמו.

5) בס' מסורת הברית פ' חיי, בשמו.

6) ראה אודותו בכר"ש שנה כ' קונט' ט' עמוד י"ד אות ג'. — הועתק מכת"י נכרו הג"ד אברהם קרא זצ"ל דלמו"ץ דק"ק לעסלא.

הקול קול יעקב והידים ידי עשו. ובמדרש, בזמן שישראל מצפצפין בתורה בבית הכנסת ובית המדרש אין ידיים ידי עשיו. ובדרך הלצה, כי יש לומדים עשירים אין נותנים צדקה באומרים שע"י התורה שלומד תמיד די לו ומביאה לחיי עוה"ב, וזה שקר, כי הת"ח צריך יותר ליתן צדקה אם חננו ה', לו"א המדרש אל תטעה לומר כשקול יעקב לומר אז רשאים [להיות] הידים ידי עשו, אלא אדרבה כשקול יעקב, בוודאי אין הידים ידי עשו, ומסתמא התורה מדריכו בדרך ישרה ולחוס ולרחם, כל המרחם מרחמין וכו'.

(הגאון מוה"ר יוסף תאומים בעל פרי מגדים זצ"ל)

## נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

לך לך

קאפ' י"ב פסוק ה'.

אשר עשו בחרן, שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו.

לפי נוסחה זו הלשון אינו בדיוק שפתח בל' יחיד, „שהכניסן" וממשיך בלשון רבים „ומעלה עליהם הכתוב" וכמו שהוא בפסוק אשר עשו, ושוב מסיים בלשון יחיד כאילו עשאו, (האי כאילו עשאו כבר נתקן ברפוסים הרבה שכתוב בהם כאילו עשאום). אבל ברפוח"ר הנוסחה היא, ואת הנפש אשר עשו בחרן. שהכניסום תחת כנפי השכינה וכו'. ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאום. הכל בלשון רבים.

קאפ' י"ד פסוק י"ז.

בא"ר ומ"א עמק שהושוו שם כל האומות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלקים ולקצין. הלשון קשה שפתח והמליכו היינו שעשאהו למלך, ומסיים לנשיא ולקצין. אבל במדרש איתא שאמדו לו מלך אתה עלינו נשיא אתה אלוך אתה עלינו. אמר להם אל יחסר העולם מלכו ואל יחסר העולם אלוך. משמע שהם באמת המליכוהו למלך רק שאברהם לא קבל להיות מלך אבל על הנשיאות הסכים. וזה יהי' כוונת רש"י שהם המליכוהו עליהם רק שהוא לא קבל עליו המלכות ונשאר נשיא אלקים וקצין.

אבל ברפוס אלקבץ יש כאן נוסחה פליאה וז"ל, והגדה, שהשוו שם כל האומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל, ואברהם לנשיא אלקים ולקצין. ועיין לעיל בפסוק א', ששם כתב רש"י על תדעל מלך גוים, שנתקבצו שם מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל.

(7) הועתק מכת"ק. — הגיע אלינו ע"י הנהלת „מכון פרי מגדים". יתברכו ממעון הברכות.

קאפ' י"ז פסוק כ"א.

ואת בריתי, למה נאמר, הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו', אלא לפי שאומר והקימותי וגו' יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקימותי את בריתי אתו ולא עם אחרים, ואת בריתי אקים את יצחק למה נאמר אלא למד שהי' קדוש מבטן ד"א אמר ר' אבא מכאן למד וכו'. נוסחה זו היא קשה להבין, שמקשה ואת בריתי (אקים את יצחק) למה נאמר, ומסיים ת"ל והקימותי את בריתי אתו, על הפסוק הזה הו"ל להקשות למה נאמר. ומה שכתב ואת בריתי אקים את יצחק למד שהי' קדוש מרחם, אין לו שייכות להקשיא, וגם מה שכ' ד"א אר"א אין זה פירוש אחר.

וברפח"ר וכן ברפוס אלקבץ הנוסחה מתוקנת, וכך היא, והקימותי את בריתי אתו למה נאמר והרי כבר נאמר ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' ולפי שנאמר והקימותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל קיום לכך נאמר והקימותי את בריתי אתו ולא עם אחרים: ואת בריתי אקים את יצחק, למה נאמר א"ר אבא כאן וכו'. הנראה בזה, שבנס"ש נשמט בטעות תיבת והקמותי בראש הרבור, ומפני כן עשו מזה רבור אחר, ובאמת האי ואת בריתי אקים הוא רבור בפ"ע, וקאי על פסוק כ"א, והריבור הקדום קאי על פסוק י"ט. ואולי לזה נתכוון בספר יוסף דעת וז"ל, בר"ה ואת בריתי כו', נמחק וי"ו מן ואת ברשימה עכ"ל, היינו שצ"ל את בריתי, וקאי עה"פ והקמותי את בריתי.

#### וירא

קאפ' י"ט פסוק כ"ד.

באה"ר, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקב"ה אם אפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אלו הי' כלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבינן ואם אפרע מהם כלילה יהיו עובדי חמה אומרים אלו הי' ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבינן וכו'.

על לשון הזה „לא היינו חרבינן" יקשה האיך שייך שיאמרו כך או כך מאחד שנאבדו מן העולם, וכן הקשה בס' הואיל משה (להנאון בעל מטה משה) ונרחק ליישב. אבל בנוסחת רפוס אלקבץ הוא, אם אני נפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אלו לבנה מושלת לא היו לוקין ואם כלילה יאמרו עובדי חמה אלו הי' ביום לא הי' יכול: הרי שאין הכוונה שהם אנשי סדום יאמרו, רק ששאר עובדי חמה ולבנה שבעולם יחזיקו בטעותם, לכן נפרע מהם בעלות השחר, ובזוש עובדי חמה וחפרו עובדי לבנה שיראו שאין בהם יכולת להציל את עובדיהם.

קאפ' י"ט פסוק כ"ט.

ויזכור אלקים את אברהם מהו זכירתו של אברהם על לוט נזכר שהי' לוט יודע ששרה אשתו של אברהם וכו' לפיכך חס הקב"ה עליו. כתב הרא"ם וז"ל, מהו זכירתו של אברהם על לוט, פירוש מה ענין זכירתו של אברהם אצל הצלתו של לוט, עכ"ל. הרי שפירש שהקשיא הוא מהו זכירתו של אברהם על לוט, והתירוץ,

נזכר שהי' לוט יודע וכו', וע"ז הוקשה לו וכתב ולא הבינותי השאלה והתשובה, כי איך לא יאמר ויזכור השם את אברהם והציל את לוט בעבורו שהי' חביב לו כבנו ומסר נפשו עליו להצילו מיד המלכים, וגם התשובה שהשיב מפני הטובה שעשה לאברהם הול"ל ויזכור א' את לוט, ע"ש באורך ועיין בגו"א ולבוש האורה ושאר מפרשים.

אמנם בנוסחת דפוס אלקבץ יש כאן תיבה אחת נוספת, והנוסחה הוא, ויזכור אלקים את אברהם, ומה הוא זכירתו של אברהם, אלא על לוט נזכר ששמע וכו', ממלת „אלא" שהוסיף מתבאר שהקושיא הוא „מה הוא זכירתו של אברהם", ולא כמו שפירש הרא"ם, רק הקושיא היא וכי אברהם נושע כאן, לוט הוא הנזכר ונושע, והתירוץ הוא אלא על לוט נזכר, מה שעשה את אברהם, ויהי' שיעור הפסוק ויזכור אלקים (ללוט) את אברהם, מה שעשה את אברהם, ולפ"ז אין כאן מקום לתמיהתו.

קאפ' כ' פסוק ד'.

לא קרב אליה, המלאך מנעו כמו שנאמר לא נתתיך לנגוע אלי': ברפוס אלקבץ יש כאן תוספת וז"ל, משל לגבור שרוכב על הסוס והסוס רץ, וראה תינוק מושלך בדרך ומשך הסוס ולא הזיק התינוק, למי משבחין לא לרוכב. על כן לא נתתיך ב"ר:

## חיי

קאפ' כ"ג פסוק ב'.

בקרית ארבע, ע"ש ארבע ענקים שהיו שם וכו' ד"א ע"ש ד' זוגות שנקברו שם. וביהושע (י"ד, ט"ו) עה"פ ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים, כתב רש"י, אביהם של אחימן ששי ותלמי, ארבע הוי' שמו, ע"כ. והוא קרוב לפירושו של ראב"ע כאן.

קאפ' כ"ד פסוק ל"ט.

בסח"ר, ואין ארור מרבך בכריך. ברפוס אלקבץ מסיים, אליעזר בן כנען ה':

קאפ' כ"ה פסוק ה'.

ויתן אברהם וגו', א"ר נחמי' ברכת דייתיקי נתן לו וכו'. עיין בב"ר (ס"א ו') דאיתא שם מחלוקת ר' נחמי' ורבנן, ר' נחמי' אומר ברכה ורבנן אמרי קבורה ורייתיקו. ורייתיקו הוא שמר מתנה וכמ"ש במדרש עה"פ וכל טוב אדוני בירו זו דייתיקו, והברכה היא כמו שמסיים רש"י שמסר לו הברכות, וא"כ הלשון ברכת דייתיקו אין לו מובן, ובפרט ר' נחמי' לא איירי כלל מדייתיקו. אבל ברפח"ר הנוסחה היא, ויתן אברהם וגו', ברכה ודייתיקו וכו'. והם שני בברים, וכוונתו לררשת ר' נחמי' ורבנן.



## תולדות

קאפ' כ"ה פסוק כ"ז.

יודע ציד, לצוד ולרמות את אביו במיו ושאלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן. יש מקשין בזה מה זו שאלה היאך מעשרין, נוטל אחד מעשרה וקורא לו שם, כמו בכל רכר. ומפרשין ששאלו, אבא, היאך? מעשרין את המלח ואת התבן? והשאלה היתה אם חייבין במעשר או לא. ובאמת במדרש תנחומא בפ' ויהי כי זקן יצחק איתא בזה"ל כשהי' בא עשו מן החוץ הי' אומר לאביו, אבא המלח מהו שתהא חייבת במעשר. הרי שלא שאל היאך מעשרין רק אם היא חייבת במעשר. אבל בב"ר (ס"ג ט') שהוא המקור לדברי רש"י אלו, הלשון הוא צד בבית צד בשדה, בבית היך מתקנין מילחא, בשדה היאך מתקנין תיכנא.

וכן בנוסחת דפה"ר שואלו היאך מעשרין את המלח היאך מעשרין את התבן. ובוה קשה להעמיס פירושן, ועל עיקר קושיהם עיין בגו"א שפירש מה היתה שאלתו. ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, שואלו אם מעשרין את התבן והמלח. ונוסחה זו מתאימה עם המדרש תנחומא.

קאפ' כ"ו פסוק י"ב.

בארץ ההיא אע"פ שאינה חשובה כא"י עצמה כארץ שבעת הגוים: בשנה ההוא, אע"פ שאינה כתיקנה שהיתה שנת רעבון: בארץ ההוא בשנה ההוא, שניהם למה לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מה שהוסיף רש"י להקשות שניהם למה, ותירץ שהארץ קשה והשנה קשה, הם דברים קשים להבין, הלא זה הדבר שפירש באותו דיבור ביתר ביאור מה היתה קושי הארץ וקושי השנה. ובדפה"ר דיבור זה ליתא. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, בארץ ההיא אע"פ שאינה חשובה וכו' בשנה ההיא. הארץ קשה והשנה קשה. ב"ר בשנה ההיא אע"פ שאינה כתיקנה שהייתה שנת רעבון.

קאפ' כ"ז פסוק ג'.

וצודה לי, מן ההפקר ולא מן הגזל: אינו מובן דיוקו מתיבת וצודה לי שיהא מן ההפקר הלא גם הגזל צריך לצודו, ועיין בביצת דף כ"ד ראפילו החיות שהם בביכרין שלהם, שייך בהם צידה.

אבל בנוסחת דפה"ר כתוב, וצודה לי ציד, ולא מן הגזל. וכוונת רש"י שתיבת ציד פירושו הפקר, וכן מוכח מדיבור רש"י הסמוך שכ' מהו להביא, אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל, הרי שציד פירושו הפקר. ועיין בספר זכרון נוסחתו היא וצודה לי ציד, מן ההפקר ולא מן הגזל, וכתב, שדיוקו הוא מיתור תיבת ציד.

שם פסוק ל'.

יצוא יצא, זה יוצא וזה בא: ובנוסחת דפה"ר הד"ה הוא, אך יצוא יצא, ונכון הוא, כמו שכתבו המפרשים הרא"ם הגו"א, שעיקר דיוקו של רש"י הוא מתיבת אך, שהוא מיעוט, שבא למעט שעד שלא נגמרה יציאתו בא אחיו.

שם פסוק ל"ו.

ויעקבני, כתרנמו וכו'מני, ארבעני, וארבע וכו'מן, ויש מתרגמין וחכמני נתחכם לי: וברפה"ר נוסחתו ביתר ביאור, וכן היא, ויעקבני כתרנמו כמני, ארבעני, וארבע לו (דברים י"ט, י"א) תרגום שלו ויכמון לי'. והשאר ליתא. ועיין במלכים ב' (י', י"ט) עה"פ ויהוא עשה בעקבה, פרש"י במרמה לשון ויעקבני. והתרגום שם הוא, ויהוא עבר בחוכמה, ויהי' ראי' משם להיש מתרגמין, שהוא ג"כ נוסחת התרגום שלפנינו, וחכמני.

וישנו עוד תרגום שלישי, כי בחושע (ו', ח') עה"פ גלער קרית פועלי און עקובה מרם, כתב רש"י, שהוא כמו ויעקבני, והתרגום שם הוא בנכלין. ולפ"ז מה שפירש"י במלכים בעקבה, במרמה, הוא ע"פ תרגום זה, אע"פ ששם תרגמו בחוכמה.

## תמיהות וישובים

### הערה בשו"ת מהרי"א אסאד

בשו"ת מהרי"א אסאד חאו"ח סי' פ"ז ר"ה ולי קשיא, חירש ראין רומה רה"ר של מעביר ר' אמות ברה"ר, לרה"ר של מוציא מרה"י לרה"ר, רבמוציא רילפינן מקרא צריך להיות בוקעין בו ס' ריבוא כרי שיהא נקרא רה"ר כמו במשכן, משא"כ רה"ר רמעיביר ר"א ברה"ר רהוא הלכה למשה מסיני אינו צריך להיות רומה למשכן. והוא לכאורה נגר הגמרא במס' שבת דף ה' ע"א, אמר רב המעביר חפץ ר' אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו רומה לרגלי מרבר, וברש"י שם, וכל מלאכות רבשבת ממשכן גמרי. הרי רגם רה"ר רמעיביר ולפינן ממשכן, וצ"ע. (ועיין אוה"ח הק' פרשת שלח קפ"י ט"ו פסוק ל"ב שכ' רגם במעביר ר"א צריך רה"ר של ס' ריבוא).

### נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
ברוקלין, ניו יארק

### תמו' בספר פלא יועץ

בס' פלא יועץ (ערך גילה) כתב זו"ל, וכבר סיפרו על הריב"ש (הבעש"ט הק' זו"ע) שפעם א' שתה כוס גרול של שכר חזק מאד בחושבו שהוא יין וכמעט שלא נתעלף ותיכף סגר עיניו כמעט רגע חזר לאיתנו כאילו לא שתה כלל. שאלו לו תלמידיו מה רפואה עשה, והשיב להם הלא תרעו מה שאמרו רו"ל יין קשה פחד מפינו, ואין פחד כפחד ר' מהדר גאונו, ולכן תיכף שחשבתי בעומק יראת ר', השכר חלף חלף לו, עכ"ל. ויש לתמוה רבגמרא (ב"ב י' ע"א) מבואר בהדיא להפוך, פחד קשה יין מפינו.

### יצחק יחיאל הלברשטאם

נכר כ"ק מרן ארמו"ר וצוק"ל הי"ד  
תלמיד ישיבת באבוב בני ציון  
ברוקלין, ניו יארק

## הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### הערות שונות

מהאברך החו"ב מו"ה פנחס לאנגראק הי"ד מקראקא<sup>1</sup>

(א) הברוך טעם ברין ב' דעדל"ת כ' ליישב קושית העולם בזבחים צ"ו רקאמר יקדש עשה הוא לכך אין רוחה עשה דאכילת קדשים כשרים ל"ת דפסולים דהוי ל"ת ועשה והקשו דאין אמר רב אשי בפסחים נזיר וחטאת שכתבכ"א הא אצטריך חטאת דאל"ה הו"א עדל"ת, ותירץ דבאמת קשה מה מקשי דלירחי על"ת הא הוי עשה ע"י פשיעה ובכה"ג לא רחי אך דהטעם דלא רחי ע"י פשיעה משום דלא דמי לכלאים בציצית והא דצריך דומיא לכלאים בציצית משום דלאו חמור מעשה כמבואר ביבמות ז' והכא הל"ת דפסולין ישנו בשאלה והכשרין ליתנהו בשאלה כמבואר בתו' כריתות רכיון שנשחט ונזרק כהלכתו ל"מ שאלה א"כ העשה חמור ול"צ להיות דומיא רכלאים בציצית וע"כ רחי אף ע"י פשיעה ואי דאי מיתשיל עליו אכתי הוי חולין בעזרה א"כ הלאו ליתי' בשאלה מ"מ הוי רק ח"ש ומבואר בתו' שבועות (כ"ג ע"ב) דעשה חמור מח"ש ואי דהמל"א הא אי מיתשיל הוי חולין בעזרה ובשאר איסורין ל"א המל"א וא"כ הו"א דרחי משום דהאיסור דפסולין קל רישנו בשאלה ואי מיתשיל תו לא נימא המל"א ול"ה רק ח"ש לכך איצטריך יקדש דלהוי עול"ת. ועפי"ז מיושב קושית העולם דאי נימא דל"ה שני כתובים הבאים כאחר וילפי' כל איסורין מנזיר דהמל"א א"כ לא איצטריך כלל יקדש לעשה ול"ת דבלא"ה לא רחי דל"ה קל דאף אי מיתשיל נמי נימא המל"א וע"כ דהוי שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין ממילא הוי קל ואיצטריך יקדש לעשה, אלו תורף דבריו.

אמנם יש לדחות תירוצו זה, לפמש"כ הנוב"י בדורש לציון (דרוש ד') דבחולין שנשחטו בעזרה אמרינן אי עביר לא מהני והוי נבילה, והפרמ"ג בפתיחה להל' שבת כ' רלענין עשה ראינו זכות חצי שיעור אסור דזבחת ואכלת דמיירי באכילת רשות גם כ"ש בכלל, ממילא הוי גם הלאו הבא מכלל עשה שאינה זבוחה

1) נולד בשנת תער"ג בערך לאביו ר' ליבוש ב"ר שלמה לאנגראק מקראקא. (נכד הגה"ק מוה"ר שלמה באכנער זצ"ל אבד"ק קרשאנוב). למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף קראקא, והי' מהתלמידים המצויינים ביותר. הי' מתמיר גדול, חריף ומפולפל, צנא מלא ספרא, ובעל הוראה מובהק, ועל כולם יראתו קודמת לחכמתו. הי' לו משא ומתן בפלפולה של תורה עם רבנים גדולים ומובהקים. נרפסו תשובותיהם אליו בשו"ת מנחת יחיאל ח"ג סי' כ"ח, וכ"מ. ובשו"ת מנחת אברהם סי' ח' וסי' ל'. בשנות הזעם גלה לעיר ווישניצא, ומשם הובל לבעלז' בערך בחורש אלול שנת תש"ב ונהרג שם עקה"ש. הי' ינקום דמו ותנצב"ה.

ג"כ כ"ש אסור, א"כ לפי"ז אי מיתשיל על קדשים פסולים יהי' חולין בעזרה ויהי' נבילה, וח"ש יש בו איסור עשה שאינו זכוח כשיעור שלם ול"ה קל נגד חמור דהוי עשה נגד עשה ומאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה.

(ב) בחולין דף ח' ע"א, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא סכין של עבודת כוכבים מותר לשחוט בה. ולכאורה יש להקשות לאותן שיטות דוזבחת הוי מצות עשה, א"כ יאסר לכתחלה לשחוט בסכין של עכו"ז כההוא דאמרינן בע"ז מ"ז ע"א דלענין מצוה אמרינן דמאים לגבי גבוה, ועי"ש בתוס' ד"ה מי מאים.

(ג) יש לתמוה בסתירת דברי הרשב"א אהודרי, כי בפ"ק דביצה דף ד' ע"ב קאמר בגמ' אמר רב מתנה עצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן, והא קא מהפך באיסורא כיון דרובא דהיתרא נינהו כי קא מהפך בהיתרא קא מהפך וכו'. ובחידושי הרשב"א שם כ' וז"ל, ומסתברא היא דרוקא בשאינו מכיר עצי האיסור לאחר שנתערב הא מכירין אין ביטול מועיל להם שאין ביטול בדבר הניכר לעין וכו'. ואילו בחידושי למס' שבת דף כ"ט ע"א ד"ה כי אדליק כ' והא דאמרינן מרבה עליהם עצים מוכנים לא מתורת ביטול נגעו בה דכל דבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו כשל, אלא הכא אינו צריך לבטל אלא צריך רוב כדי שלא יראה כמטלטל את האיסור אלא כמטלטל בהיתר וכי מטלטל בשבר כלי הו"ל כמטלטל מן הצד, עכ"ל. ועיין גם מש"כ בספרו משמרת הבית, וצ"ע.

## תקנות החברא קדישא דק"ק טשענגער יע"א

תקנות הח"ק דק"ק טשענגער אשר אנו מגישים עתה לפניכם, הועתקו מגוף כת"י הרה"ג מוה"ר שמשון נפתלי שפיץ ז"ל אבד"ק ב'אויפאלא בנו של הגאון מוה"ר משה שפיץ זצ"ל אבד"ק טשענגער, אשר הוא העתיקם בשנת תקפ"ה מגוף כת"י התקנות דח"ק אשר נכתבו בשנת תקנ"ג. כת"י הנ"ל הניע לירינו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקה"י בית אהרן דפלעטבוש אשר מסר לנו העתק התקנות כתשואות חן לפדסמם בקובצנו\*, וגם מסר לנו כמה פרטים חשובים ונחוצים מתולדות הדבנות בק"ק טשענגער אשר ראוי להביאם כאן לתועלת השלימות.

(\* הכת"י הניע לידו מאת זקנו הרה"ג המפורסם מו"ה יונתן בנימין כ"ץ ז"ל פו"מ ונשיא דח"ק ומראשי הקהלה בטשענגער יותר מחמשים שנה. (הי' תלמיד מובהק להגאון בעל מנוחת אשר זצ"ל).)

מתי גתיישבו היהורים בששענגער אינו ידוע, וגם אין ידוע בבירור מי הי' הראשון לכהן ברבנות בק"ק ששענגער, אך זאת ידוע שהראשון המוזכר כאבר"ק ששענגער הוא הגאון מוה"ר חיים יחיאל ב"ר יוסף מסטריזוב (יליד רישא), אשר בא בהסכמה על ספר גאון צבי עמ"ס בבא מציעא, ובתוך הסכמתו כותב שבבחרותו למד אצל הגאון מוה"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל. אין ידוע מתי נפטר, ואם כיהן כאבר"ק ששענגער עד יום מותו או חזר לעירו, וגם זקני העיר כבר נסתפקו בזה עוד קודם פרוץ מלחמת העולם.

אחריו עלה לשבת על כסא הרבנות הגאון מוה"ר משה הלוי ב"ר ליזר שפיץ זצ"ל תלמידו של הגאון מוה"ר נתן ארלער זצ"ל ועמיתו של הגאון בעל חת"ס זצ"ל. נפטר כ"ה תמוז תקפ"ב בהיותו בן נ"ז שנת. תולדותיו נרפסו בקונטרס ענף עץ אבות הנרפס בתוך ס' אמרי אש עה"ת. (כנו הי' הרה"ג מו"ה שמשון נפתלי אבר"ק ב'אויפאלא, מעתיק תקנות הללו כנ"ל. הוא נפטר בששענגער, ומנ"כ שם סמוך לקבר אביו).

אחר פטירת הג"ר משה שפיץ נתקבל לאבר"ק גיסו הג"ר יונתן בנימין עסטרייך זצ"ל שהי' בתחלה רומ"ץ בק"ק קראלי בנו של הג"ר משה ארי' אבר"ק קראלי. נח נפשי' ברמי ימיו ביום כ"ג לחודש אדר שני תקצ"ד לפ"ק ומנ"כ בששענגער\*\*). (בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ד נרפס מכתב מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל אליו).

אחר פטירתו נכתר בכתר הרבנות הגאון מוה"ר אשר אנשיל הלוי יונגרייז בעל מנוחת אשר זצ"ל. נולד בשנת תקס"ו לאביו הג"ר שמואל הלוי מפאפא. הי' תלמיד מובהק להג"ר מאיר א"ש אבר"ק אונגוואר והג"ר קאפיל חריף. נרפס ממנו ס' מנוחת אשר על סוגיות הש"ס. נפטר ביום ה' כסליו שנת תרל"ד לפ"ק בעיר ששענגער ושם מנ"כ.

עתה נחזור להתקנות המורפסות בזה. — עצם התקנות (המכילים ל"ג סעיפים) תיקן ויסד הג"ר חיים יחיאל אבר"ק ששענגער הנ"ל בשנת תקנ"ג, והתם שמו בר"ת של התחלת כל סעיף „זה שמי חיים יחיאל בן מוה"ר יוסף זצ"ל מסטריזוב, חזק". וכפי האמור כבר לעיל, הועתקו ע"י הגאבר"ק ב'אויפאלא בשנת תקפ"ה. — הרבנים שהיו אחריו הנוכחים לעיל הוסיפו בהעתקה הלזו כמה הוספות בעצם כתב ידם ובחתי"ק, וברצ"ה יודפס הכל בהמשכים. — תקותינו שהקוראים בטח ישבעו רצון מזה. ואגב אורחא יהי' בזה מעין מצבת זכרון לאחת מאלפי קהלות קרושות בישראל שנחרבו ונשמדו בעוה"ר בשנות הזעם.

---

(\*\*) אגב כדאי לציין שעוד מונח תח"י הרב הנ"ל שליט"א צוואת הנ"ר יונתן בנימין עסטרייך זצ"ל בגוף כתי"ק.

(נוסח השער)

## יחי עוד לנצח ולא יראה השחת.

זה הפנקס הוא ספר הזכרונות דח"ק גומלי חסדים, כפרים עם נרדים, ירידים ונחמדים, כולם מחמדים, באהבה צמודים, ח"ק דק"ק משעננר אבירים ונגידים, ובאהבת ה' כולם מצומדים, בחסד של אמת המה העומדים, על הפקודים, ואמת כי חברה קדושה הי' מאז ומקדם, אך בסיבת מקרי הזמן נעשה בה פרודים, ועתה בצבא באו יחד גדודים, ליסדה מחדש כולם כאחד אנודים, ומעתה ח"ק ולא יעבור תמידים, עד מלך ביופיו נחזה ועת דודים, בנין היכל אולם ועזרות [ו] רוכבים, כהנים באים לעבודתם ולוים לשירם וישראל למעמדם.

נעשה יום א' אסרו חג רשבועות שנת בלע המות נצח

לפ"ק.

\* \* \*

הועתק מפי הפנקס רחברה קרישא שהי' כבר בפרט הנ"ל בכתב יד הרב מהרח"י ז"ל, ועתה הועתק על ידי יום ב' י"ג טבתקפ"ה לפ"ק פה"ק משעננר.

הק' שמשון נפתלי שפיץ הלוי  
בהרב המאה"ג מהר"מ שפיץ נ"י אברפח"ק

יוצר הנשמות ובורא הנפשות אשר הוא יורע המחשבות אמר לרועה הנאמן ירדו משה רבינו עליו השלום ישפות, והורעת להם את הדרך ילכו בה, ודרשו חז"ל בפרק שני במס' ב"מ שיוריע להם מצות ג"ח ובקור חולים וקבורת מתים, וכן מצינו שאמר לנו משה רבינו עליו השלום, אחרי ה' אלקיכם תלכו ודרשו חז"ל בפ"ק רסומה וכי אפשר לאדם להלך אחרי השכינה והלא כבר נאמר כי ה' [אלקיך] אש אוכלה הוא אלא הלך אחרי מדותיו של הקב"ה, מה הוא עשה ג"ח עם אדם וחיה ובקור חולים עם אברהם אבינו ע"ה וקבורת מתים עם משה רבינו ע"ה ונחום אבלים עם יצחק אבינו ע"ה אף אתה עשה כך עיי"ש, ואין לך במצות שבין אדם לחבירו מצוה גדולה יותר מזו, כי בשאר מצות שבין אדם לחבירו יש לחוש שהוא עושה לשם תשלום שכר משא"כ מצוה זו היא חסד של אמת כמו שאמר יעקב אבינו ע"ה לבנו יוסף ועשית עמדי חסד ואמת, ועוד מרויח אדם בעשית מצוה זו שבא על ידה ליראה את השם הנכבד והנורא, ואף כי היא יראה חיצונית אך מתוך שלא לשמה בא לשמה, וכמ"ש טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה כאשר הוא סוף כל האדם והחיי יתן אל לבו, ודרשו חז"ל

במס' מ"ק פ"ג ובכתובות פ"ז (דף ע"ב ע"א) והחי יתן אל לבו דברים של מיתת  
 ריספרד יספרוני' ריקבור וקברוני' עיי"ש, ואת כל אלה שמנו אל לבינו כל אחד  
 ואחד מחברתינו ולמשמע און תאבה נפשינו, למצות חסד של אמת ולא יכלה  
 מקבור מתים איש ממנו וחסריו גברו עלינו עד בלע המות לנצח במהרה בימינו  
 אמן.

זה דבר מוסכם וידוע לכל בעלי מדע אשר מחזה שירי יחזה שכל התרי"ג  
 מצות אדוקות זה בזה ולכן על כל מצוה יחידית צוו לנו חכמי קדם ויודעי חירות  
 לברך אשר קדשנו במצותיו לשון רבים כי בכל מצוה צריך שיתוף יראה ואהבה,  
 אילת האהבים וזה (נשמט) [נשמע] מזוהר הקדוש, (ממלא) כל פקודא דלא  
 איתעברית ברחילו ורחימו לא סלקית לעילא, הרי שבכל מצוה צריכה להיות יראה  
 ואהבה, לעורר נפש התאוה, ואלו שתי מצות שורש ומחצב, ולכל תורתנו  
 הקדושה מעמד ומצב, והמה השולחים לכל מצוה ומצוה סעיפים יונקים מפארים,  
 על כן כל מצוה בשלימות צריכה תקנות סייגים וגדרים, לכן התאספנו חברה  
 קדישא יחד והסכמנו כולנו כאחד לתקן ולגדר מצוה כזו תקנות ישרות, זכים  
 וברורות, נטועות במסמורות, ועל לוח הספר לחרות, למען יעמרו למשמרת, לנו  
 ולזרעינו לדורי דורות, שלא לשנות דבר או חצי דבר, ואלו תקנות נאות, ובל יתן  
 להם מגרעות, וזה יצא ראשונה, תל שהכל אליו פונה.

## א

**שמי** שיהי' ג"ץ (= גבאי צדק) דח"ק אשר בימיהם יחלה איש אחד  
 בעירינו כ"י הן עשיר או רש או איש תכנים, אזי תיכף ומיד מחויבים הנבאים  
 לשלוח אצל החולה הנ"ל שני אנשים מחברתינו קדישא יצ"ו, לבקרו בחליו, ואם  
 איש נכבד הוא ילך אחד מהנבאים בעצמו לשם עם שמש או עם אחד מח"ק  
 לבקרו ולדבר על לבו, ובין יבין הג"ץ את אשר לפניו או שני אנשים המבקרים אם  
 צריך לרפואה או לאכילה ושתי', ואפשר שעני הוא באותו שעה ואין ידו משגת  
 אז להוציא הוצאות, אזי מחויבים אלו שני אנשים המבקרים ליתן תורע לאלופי  
 ג"ץ דח"ק והאלופי ג"ץ יצ"ו או יבחרו שני אנשים או בעצמם ילכו לדפוק על  
 פתחי גדיבים שבעזרו יהי' לו מהונם איש איש מה שידבנו לבו, אך לזה צריך  
 הרשאת הרה"ק (= הראש הקהל) אשר יהי' בימים ההם, ואם הוא מעניינים שלפי  
 שעה, ואין דרכו לקבל מתנות, ובאותו זמן לא יהי' לו משלו, אזי הג"ץ או יתנו לו  
 בהלואה מקופה של צדקה סך מה או ישתדלו לו הלואה ממקום אחר די סיפוקו.

## ב

חמה עזה חלילה אם יראו ב"מ על החולה, וצריך לשמירה מעולה, אזי  
 מחויבים הג"ץ להעמיד אצל החולה הנ"ל שני אנשים מחברתינו יצ"ו היינו עפ"י  
 פתקאות אשר המה בכתובים להניח בגורלות בקלפי, וזקנים מחברתינו יצ"ו אשר  
 המה יותר מששים שנה, אין מניחין בקלפי בדבר הנ"ל זולת הפחותים מששים  
 שנה, ויהי' חוזר חלילה ע"י הגורל, צוות, גם אחד יינגשר הנקרא מלאמשי\*) יהי'

(\*) הם המתחנכים ועוזרים בהחברא קדישא.

אצל שני אנשים הנ"ל, לעמוד לשרת בקודש צדיקות החולה כל לילה ולילה, או גם ביום אם צריכים לשמירה, והי' האיש אשר יעלה עליו הנורל להיות נעור אצל החולה ולא ירצה לילך בעצמו חייב להעמיד איש אחר במקומו ויתן שכר שמירה ז' צ"ל, ומקופת החברה ינתן לו עוד שלש צ"ל, היינו שיעלה שכר שמירה בלילה אחת ג' פנים, וכ"ז אם החולה ב"מ מחברתינו יצ"ו, אבל אם החולה יהי' חוץ מחברתינו, ישלם החולה הנ"ל שכר שמירתו כולה מכיסו, וחילוק זה שייך באנשים אמודים, אבל אם עני הוא אין חילוק בין מחברתינו בין לחוץ מחברתינו יצ"ו, והכל מוטל על הצדקה דגמילות חסדים.

## ג

ישכילו ויבינו זאת כל יראי השם שאין כל המתוודין מומתין, ע"כ המבקרים אם יראו שהחולי גובר ב"מ ידברו אל החולה דברים המתיישרים אל הלב שיתוודה ויעשה צוואה ויפקיד על כל התעסקיו הן מה שהוא חייב לאחרים והן מה שאחרים חייבים לו, ואם איש אמיר הוא שיקבל על עצמו איזה דבר טוב לתקן מהונו והכל הוא לתועלת נפשו ורוחו ונשמתו.

## ד

יהי' תמיד מוכן בתיבת חברתינו הקדושה אצל אלופי ג"ץ ספר מעבר יבק או ספר זכרון אהרן אשר בו נמצא סדר הוידוי עם פסוקי דרחמי מה שצריכים לומר אצל החולה ב"מ, וצריכין הג"ץ דח"ק לשלוח ספר הנ"ל אצל החולה, ואם החולה איש נכבד הוא אזי אחד מהגבאים בעצמו יביא ספר הנ"ל אל החולה, ומשם לא יזיז ספר הנ"ל זיז כל שהוא כל זמן שהחולה ב"מ והמשמשים צריכים ספר הנ"ל, גם נרות של שעווה יהי' תמיד מוכנים בתיבת חברה קדישא אצל אלופי ג"ץ שיהי' מוכנים בעת הצורך.

## ה

משיראו שנברה החולי ב"מ להסכנה המתעצמית והולכת, מחויבים הג"ץ להעמיד שם אצל החולי שני אנשים קברנים מבינים ושני מלאטשים, בכדי שיבינו שהחולה סמוך לגסיסה ב"מ, יתנו תורע להג"ץ שיאספו עשרה אנשים עדה קדושה שיהי' שם אצל החולה ב"מ בעת יציאת נשמה, ובתוך אלו עשרה אנשים יהי' איזה מהם בקיאים שידעו מה שצריכים להתפלל ולומר מתוך ספר מעבר יבק בעת הזאת אשר לא עת לחשות הוא ויודעים ההנהגות אצל הנוסס.

## ו

ישהו מעט אחר פרידת הנשמה מהגוף, לעשות לו השכבה על הקרקע, ואחר ההשכבה מיד יחתום הג"ץ דח"ק בצירוף אב"ד ורה"ק אשר יהי' בימים ההם את העזבון מה שנשאר מהנפטר הנ"ל, בחותם שלהם, אם הניח יתומים קטנים, או אף אם הניח יתומים גדולים אך אין כולם פה ביחד בשעת מיתה, ויהא מוחתם העזבון הנ"ל עד כלות שלשים לאבלו, וכשיפתחו החתימות אינן רשאים לפתוח עד שיהי' יחד האב"ד ורה"ק והג"ץ דח"ק יצ"ו, אמנם לאיזה הכרח, או לשובת



היתומים רשאים לפתוח אף קודם שלשים יום, ואף שעשו כל הנ"ל וחתמו העזבון מיר אחר ההשכבה, עם כל זה האלמנה מן הנפטר מהנ"ל (אינן) [אינה] פטורה מהשבעת כתובה, אם לא שפטרה בעלה בחייו לפני ב' עדים כשירים מהשבעת כתובה.

ז

חסר של אמת, כל פעם שיהי' ב"מ יתעסקו בני ח"ק יצ"ו ג"ח בעשית ארון וחפירת הקבר בחזור חלילה על כל פעם של צרה שלא תבא, והם קורמים להתעסקות קודם לכל אדם אף לתלמיד אצל הרב ב"מ, ומגורל חפירת הקבר פטורים הזקנים מחברתינו היותר מחמשים שנים, והג"ץ רח"ק לא יפחות לשלוח לבית עלמין (מחפירה) [לחפירה] מחמשה אנשים אשר יעלה עליהם הגורל בחזור חלילה, ואשר יצא עליו הגורל לחפירה ולא ירצה לילך לבד, אזי מחויב להעמיד אחר במקומו וישלם לו מכיסו, וזולת לעת הצורך לחפור ע"י עכו"ם, אזי תשלום שכר החפירה לעממין יתן מקופת צדקה רח"ק ולא מקופת היתומים כי אם אין גורל לענין החפירה, וזה היינו כ"ט.ט.\*\*) ואם יסרב אחד נגר פקודת הגבאי, וקנס ח"י פגי' לח"ק ויגבם ממנו עפ"י כמקף(?).

ח

ילך אחר מהגבאי צדקה רח"ק על בית עלמין עם הני חמשה אנשים ההולכים לחפור ויראה להם מקום כבוד מנוחת הנפטר, והג"ץ בעצמו יתחיל בחפירת הקבר בידו ממש וכן אצל הטוהרה, ההולך בראש יתעסק בראש, גם הג"ץ רח"ק יבחרו אנשים יקרים יקרא דחיי ושכבי, אנשים זקנים ומכובדים לטהרת המת גדול, והליברר לא יתעסק בטהרת המת גדול ב"מ אם לא לעת ההכרח גדול ולצורך שעה, וכן לענין השכבת מת בקבר יכבדו הג"ץ לזקנים או לאנשים מכובדים לעשות ההשכבה, וינוח בשלום על משכבו.

ט

אם יהי' מת גדול ב"מ והוא מבני חברתינו יצ"ו יתן שכר קבורה לקופת ח"ק סך שני זהו' ריינש, אם הוא מת קטן יותר משלשים יום מבני חברתינו, יתן לקופת ח"ק סך ח"י פנים, אבל אם הוא חוץ לחברה דשות ביד הגב"ץ רח"ק וזקנים מחברתינו לתבוע כפי ראות עיני שכלם וכפי יושר שלהם איש לפי עשדו ולפי אומדנא דמוכת, והג"ץ מח"ק מחויבים לשלוח תיכף ומיר אחר יציאת נשמה עם השמש לבית האבל ליקח משכון כפי צורך והכרח שיהי' בטחון על המעות שכר קבורה מה שפסקו שיוקח ממנו, והמשכון מחויבים לפדות מיד אחר שלשים לאבלו, ואם לא יפרה אחר שלשים, אזי באסיפת הח"ק יודיעו הג"ץ לכל בני חברה מזה וישלחו לו לאיש הנ"ל התראה מכל בני החברה, ויתנו לו עוד שלשים יום אחרים מיום התראה, זמן לפדות, ואם יעברו גם השלשים יום האחרים ולא יפרנו רשאים הג"ץ רח"ק למוכרו לאחרים, אבל לא יקנו המשכון לעצמם משום והייתם נקיים מה' ומישראל.

(\*\* מתיבת ואם יסרב עד סוף הסעיף, הוא הוספה בכתי"ק הגאון בעל מנוחת אשר זצ"ל.

## מכתבים אל המערכת

בא לידי בהשאלה קובץ כרם שלמה (נלוין שבט תש"מ) וראיתי שם בעמוד מ"ו תחת הכותרת, "פליאה בשו"ת שואל ומשיב" שהרה"ג רצ"א בלאנדוויץ ז"ל הי"ד כתב לתמוה על דברי הגאון מהר"ש נתנזון ז"ל בענין אם מצות בכורים חשיבא כמצוות עשה שהזמן גרמא, מפני שאין מביאים בכורים אלא מעצרת ועד החג, ובתוך רבדיו בזה כתב הגר"ש ז"ל, "וישית רבינו תם רכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות" ותמה הרה"ג הנ"ל דאנה מצא שיטת רבינו תם דסבירא ליה דנשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא, והלא רבינו תם לא אמר אלא דנשים יכולות לברך על מצוות עשה שהזמן גרמא וכמ"ש בתוספות ראש השנה (ל"ג א') ויותר לא מצינו, עכת"ר ז"ל ועע"ש.

ויש ליישב דכל מה שכתב הגר"ש ז"ל דלפי רבינו תם ז"ל נשים חייבות במצוות עשה שהז"ג וכו' לשוננו קצר, ואין כוונתו לומר שאכן רבינו תם סובר דנשים חייבות במצות עשה שהז"ג מעיקר הדין, אלא כל כוונתו לומר שלר"ת ס"ל דנשים יכולות לחייב עצמן בברכה על מצוות עשה שז"ג ומוכח שאכן נמצאות בנדר חיוב המצווה ושפיר יש להן לומר, "אשר קרשנו במצוותיו וציונו על" וכו', ולישנא קייט נקט, וראה לשון הגר"ש ז"ל בשו"ת שואל ומשיב מהדורא קמא (ח"א סימן ס"א) שכתב, "דהא איכא נפקא מינה משום מצוות עשה שזמן גרמא, ורעת רבינו תם שהנשים יכולות לחייב עצמן, והיינו משום דהתורה אמרה במצות עשה שהזמן גרמא דהן רשות אבל אי בעי מחייבי וכו' אברא דהרי הא דרדשי נשים סומכות רשות ומזה יליף רבינו דנשים יכולות לחייב את עצמן במ"ע שהז"ג וכו'" ע"ש, וכן עוד שם (בר"ה והנה הר"ן) כתב, "היאך כתב רבינו תם דנשים יכולות לחייב עצמן במ"ע שהז"ג וכו'". ורו"ק. ודון מינה לגדון רידן.

וכן מה שהעיר עוד הרה"ג הנ"ל רכל ריון הראשונים הוא במצוה דרבנן אי שייך למימר דהוי מצות עשה שהזמן גרמא, אבל במצוות דאורייתא שקבעו להם חכמים זמן לא מיירי, ע"ש דבריו שלפי הנראה לזה נתכוון, ואכן זה אמת רכל מצוה שמן התורה אין לה זמן קבוע ורק חכמים קבעו לה זמן לא חשיבא למצות עשה שהזמן גרמא, וכמו שהאריך להוכיח כן הגאון מהר"ש נג"א ז"ל בספר למורי ה' (לימוד קמ"ב) ע"ש"ב, וכ"כ בשו"ת הגר"ל ריסקין ז"ל (בקונטרס אחרון חאו"ח אות ק"א וק"ב ע"ש, ויש שם סתירה לכאורה עשה"ט) וכ"כ בשו"ת תורת חסד חאו"ח (סימן ל"ז אות א' ואות ר') ועמ"ש בזה באורך שאר בשרי הגאון מוהר"ר יוסף חיים ז"ל בעל בן איש חי בספרו שו"ת תורה לשמה חאו"ח (סימן קפ"ז, וי"ל הרבה עד"ק שם) ע"ש ואכמ"ל, ובמק"א נתבאר בס"ד. איברא שכל הגדולן אם מצוות ביכורים חשיבא כמצוות עשה שהזמן גרמא מפני שאין מביאים בכורים אלא מעצרת ועד החג יש לעיין בו טובא, וראה מ"ש הגרע"א ז"ל בתוספותיו לביכורים (פ"א מ"ה אות ו') משם הגאון טורי אבן ז"ל, ובשו"ת האלף לך שלמה חאו"ח (סימן קצ"ג) ושו"ת הגר"ל ריסקין ז"ל בקונטרס אחרון (חאו"ח סימן כ"ז) ואכמ"ל. [שוב עיינתי בגוף דברי השואל ומשיב וראיתי דבריו שציון לטו"א ע"ש]. ומראיירינן בהך מילתא דמצוות ביכורים אכתוב כאן מה שראיתי לפי קוצר דעתי דבר תמוה לכאורה ברבדי הגאון רבינו חיים ב"ר בצלאל, אחיו של מהר"ל מפראג זצ"ל, בספרו ספר החיים (חלק א' פרק ד') שכתב, "ורבותינו ז"ל אמרו כל הנותן ורודן לתלמיד חכם כאילו מביא בכורים, שנאמר ויביאו לאיש האלוקים לחם ביכורים, והכוונה לפי שביכורים אינם באים רק מן החיטים, ולא זכו לה ישראל עד עצרת שכבר קבלו ישראל את התורה, אבל בפסח שלא קבלו את התורה לא היה קרבנם רק מנחת עומר שעורים שהוא מאכל בהמה, ואדם זה המכבד את החכמים, אפילו אם הוא עם הארץ, ראוי הוא לאותו קרבן שזכו עליו גם ישראל כשקבלו את התורה". ע"ש.

והנה מה שכתב „רביכורים אינם באים אלא מן החטים“ תמוה אצלי רהלא משנה שלימה שנינו „אין מביאים בכורים חוץ משבעת המינים“, בכורים (פ"א מ"ג), והובאה משנה זו בש"ס פסחים (נ"ג ב') ומנחות (פ"ד ב'), וכן בספרי (פרשת כי תבא פסקא א') לפי מגזרה שווה שביכורים אינם באים אלא משבעת המינים, וכן פסקו כל רבותינו הראשונים ז"ל, עיין ברמב"ם הלכות בכורים (פ"ב ה"ב) וספר החינוך (מצוה צ"א) ורש"י דברים (כ"ו, ב') ותוס' חולין (ק"כ ב' ר"ה אף) ובפסקי תוס' שם (סימן ש"ב) ועוד, וצ"ע. ועיין בעל הטורים (ר"פ כי תבא) וספורנו שם.

ורע רמצאתי בתרגום שני לאסתר (י"ג ז') עה"פ הפיל פור הוא הנורל מיום ליום ומחורש לחורש וזו לשונו „ובחורש שבט לא, מן כנלל רכיה הוא ריש ירחא שתא לאילניא, די מנהון מקרבין בכוריא“ ע"ש, וק"ק רהלא בכורים באים אף מחטה ושעורה (ולמהרש"א פסחים ל"ו ב' אף שאר נ' מיני רגן ע"ש, ועיין מנחת חינוך מצוה צ"א סק"א) וכן אין הבכורים באים מכל פירות האילן אלא רק מחמשה מיני אילנות, ודלא כפשט לשון תרגום שני שמכל פירות האילן באים בכורים, אך יש לישב בכמה דרכים, ואין להאריך.

וראיתי לבן רורו של מהר"ח ב"ר בצלאל ז"ל, הוא הנאון בעל כלי יקר על התורה, בספרו עוללות אפרים ח"ב (עמוד י"ד מאמר ק"ז, רף מ"ב ע"ד) שדרך באותה דרך ובאותו רעיון לענינו, וזו לשונו „ומה שבא העומר מן השעורים ויש לו שיעור, כי שיעור העומר ידוע, ושתי הלחם של עצרת באו מן החטים ולא נתנו בהם רז"ל שיעור, נראה ליתן שני מעמים בזה, הראשון הוא אחרי שערין לא קבלו את התורה מפסח עד עצרת לא יצאו עריין מכלל בהמה לכלל אדם וכו', ולפיכך קרבנם מן השעורים שהוא מאכל משותף לאדם ולבהמה וכו', אמנם כאשר קבלו את התורה באו לכלל אדם, ולכך ה' קרבנם חטים שהוא מאכל מיוחד לאדם, רמז לתורה ואין לה שיעור וכו', אמנם בעצרת קבלו התורה ה' קרבנם מן החטים המיוחד למאכל אדם כאמור ואין להם שיעור“ וכו', והשווה לדברי מהר"ח ב"ר בצלאל ז"ל.

ורע רמה שכתב בעוללות אפרים שלש פעמים „רשתי הלחם של עצרת אין להם שיעור, ולא נתנו רז"ל שיעור“ — איני מבין דברי קרשו בזה, והלא מקרא מלא הוא „ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשרונים סולת תהינה וכו'“ (ויקרא כ"ג, י"ז) ועיין ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין (פ"ח ה"ר) ובספר החינוך מצוה ש"ז, ומנ"ח שם סק"ב, וצ"ע. — ומה שכתבו רבותינו הנ"ל ז"ל שהשעורים מאכל בהמה וכו', הארכתי במק"א בזה, ולע"ע עיין מ"ש בס"ר בקובץ אוצרות ירושלים (גליון קצ"ד אות כ"ב) ע"ש ואכמ"ל.

יעקב חיים סופר

ירושלים ת"ו

\*\*\*

שו"ר לעורכי קובץ כרם שלמה, שלמכן יסנא לחדא. במדור תמיהות וישובים (תשרי תשמ"א) תמה הר"ר משה יהושע ה"ש נר"ו על מ"ש המעיו"ט שלא מצא ברש"י מ"ש הרא"ש בשמו דקוצו של יו"ד הוא רגל של ימין שכפוף למטה. — וע"ז תמה, רהלא מפורש יוצא הוא מפ' רש"י ברף כט. ע"ש. והנה הרא"ש שם כתב ב' דברים בשם רש"י, א) דקוצו של יו"ד הוא רגל של ימין, ב) שכפוף למטה (היינו שרגל ימיני כפוף למטה), וע"ז כתב המעיו"ט הנ"ל ז"ל ופירש"י זהו רגל וכו' לא מצאתיו. עכ"ל. והנה המעיו"ט לא פירש בהדיא איזה מהב' ענינים הנ"ל לא מצא ברש"י. והרב המקשה הנ"ל נר' שהבין רמ"ש המעיו"ט לא מצאתיו, קאי אענין







## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אהרן טווערסקי שליט"א נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד  
להולדת הבן

להאברך היקר ר' אליעזר שליטעל נ"י מלונדון להולדת הבן  
להאברך היקר ר' ארי' ליב האלשטאק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן  
להאברך היקר ר' ברוך בענדריט גוטטער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יהושע זאב לערנער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יונה נתן ווימער נ"י מנתני' להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יוסף הלל (ב"ר משה) בראכפעלד נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יוסף עוזר בארבער נ"י מבני ברק להולדת הבן  
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב שמעלקא קופפערמאן נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יצחק אייזיק חיים גריפעל נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' ישעי' אליעזר מיללער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' משה יעקב (ברי"ל) שארף נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' צבי קאפיל וואלדנער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' שלום עליאם נ"י להולדת הבן  
להנה"ח מו"ה שלמה גאלדבערג נ"י ממאנטרעאל להולדת הנכר  
להאברך היקר ר' שמחה האממער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' שמעון דאמב נ"י מלונדון להולדת הבן  
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים פויגעל נ"י מהאריסבורג להולדת הבת  
להאברך היקר ר' אלי' ליפשיץ נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש יצחק רובין נ"י להולדת הבת  
להנה"ח מו"ה ישכר פינער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה  
להנה"ח מו"ה ישכר קאננער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה  
להאברך היקר ר' מאיר בעק נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' מנחם מענדל אפעלל נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' שלום הארן נ"י מבני ברק להולדת הבת  
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכ"ר.

המערכת

**ברכת מזל טוב**

להנה"ח מו"ה יהודא גאטליעב נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'  
להאברך היקר ר' שלמה ארי' זילבער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

**ברכת מזל טוב**

להרב מו"ה חיים צבי קופפערמאן שליט"א לאירוסיו בתו תחי'  
להרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י הכותב בבית כ"ק מרן ארמו"ר  
שליט"א לאירוסיו בתו תחי'  
להנה"ח מו"ה יעקב חיים ריינהאלד נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שמעון  
נ"י תלמיד ישיבתנו  
להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה  
כמר אהרן נ"י  
להרבני הנה"ח מו"ה משה יוסף בלום נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר יצחק  
צבי נ"י נ"י תלמיד ישיבתנו  
להנה"ח מו"ה פנחס ראזוידאוויטש נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר ברוך  
נ"י

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד  
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת



**אזהרה חמורה**

הננו אוסרים ככל תוקף וענין להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש  
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת  
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.



*(The following information was obtained from the records of the Federal Bureau of Investigation.)*

[illegible][illegible][illegible]

Region	Year	Population (millions)	Urban population (millions)	Urban population (%)	Population density (per sq km)	Urban population density (per sq km)	Population growth rate (%)	Urban population growth rate (%)	Population growth rate (%)	Urban population growth rate (%)
World	1950	2.5	0.8	32	20	100	1.8	2.5	1.8	2.5
World	1960	3.0	1.2	40	25	150	2.2	3.5	2.2	3.5
World	1970	3.5	1.8	51	30	200	2.5	4.5	2.5	4.5
World	1980	4.0	2.5	63	35	250	2.8	5.5	2.8	5.5
World	1990	4.5	3.2	71	40	300	3.0	6.5	3.0	6.5
World	2000	5.0	3.8	76	45	350	3.2	7.5	3.2	7.5
World	2010	5.5	4.5	82	50	400	3.5	8.5	3.5	8.5
World	2020	6.0	5.2	87	55	450	3.8	9.5	3.8	9.5
World	2030	6.5	5.8	89	60	500	4.0	10.5	4.0	10.5
World	2040	7.0	6.5	93	65	550	4.2	11.5	4.2	11.5
World	2050	7.5	7.2	96	70	600	4.5	12.5	4.5	12.5
World	2060	8.0	7.8	98	75	650	4.8	13.5	4.8	13.5
World	2070	8.5	8.3	98	80	700	5.0	14.5	5.0	14.5
World	2080	9.0	8.8	98	85	750	5.2	15.5	5.2	15.5
World	2090	9.5	9.3	98	90	800	5.5	16.5	5.5	16.5
World	2100	10.0	9.8	98	95	850	5.8	17.5	5.8	17.5
World	2110	10.5	10.3	98	100	900	6.0	18.5	6.0	18.5
World	2120	11.0	10.8	98	105	950	6.2	19.5	6.2	19.5
World	2130	11.5	11.3	98	110	1000	6.5	20.5	6.5	20.5
World	2140	12.0	11.8	98	115	1050	6.8	21.5	6.8	21.5
World	2150	12.5	12.3	98	120	1100	7.0	22.5	7.0	22.5
World	2160	13.0	12.8	98	125	1150	7.2	23.5	7.2	23.5
World	2170	13.5	13.3	98	130	1200	7.5	24.5	7.5	24.5
World	2180	14.0	13.8	98	135	1250	7.8	25.5	7.8	25.5
World	2190	14.5	14.3	98	140	1300	8.0	26.5	8.0	26.5
World	2200	15.0	14.8	99	145	1350	8.2	27.5	8.2	27.5
World	2210	15.5	15.3	99	150	1400	8.5	28.5	8.5	28.5
World	2220	16.0	15.8	99	155	1450	8.8	29.5	8.8	29.5
World	2230	16.5	16.3	99	160	1500	9.0	30.5	9.0	30.5
World	2240	17.0	16.8	99	165	1550	9.2	31.5	9.2	31.5
World	2250	17.5	17.3	99	170	1600	9.5	32.5	9.5	32.5
World	2260	18.0	17.8	99	175	1650	9.8	33.5	9.8	33.5
World	2270	18.5	18.3	99	180	1700	10.0	34.5	10.0	34.5
World	2280	19.0	18.8	99	185	1750	10.2	35.5	10.2	35.5
World	2290	19.5	19.3	99	190	1800	10.5	36.5	10.5	36.5
World	2300	20.0	19.8	99	195	1850	10.8	37.5	10.8	37.5
World	2310	20.5	20.3	99	200	1900	11.0	38.5	11.0	38.5

## References

[illegible][illegible][illegible][illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

[illegible]

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

Year	Country	Population (millions)	Urban population (millions)	Urban population (%)	Population density (per sq km)	Urban population density (per sq km)	Population growth rate (%)	Urban population growth rate (%)	Population doubling time (years)	Urban population doubling time (years)	Population doubling time (years)	Urban population doubling time (years)
1950	United States	150.7	80.0	53.1	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	United Kingdom	55.6	30.0	53.8	254.0	100.0	0.5	0.5	138.9	138.9	138.9	138.9
1950	France	45.7	25.0	54.7	104.0	100.0	0.4	0.4	177.4	177.4	177.4	177.4
1950	Germany	68.0	35.0	51.5	234.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Italy	45.7	20.0	43.8	201.0	100.0	0.4	0.4	177.4	177.4	177.4	177.4
1950	Japan	83.0	40.0	48.2	333.0	100.0	0.2	0.2	277.8	277.8	277.8	277.8
1950	Canada	24.0	10.0	41.7	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Australia	10.0	4.0	40.0	3.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Sweden	8.0	4.0	50.0	156.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Norway	4.0	2.0	50.0	78.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Denmark	3.0	1.5	50.0	254.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Netherlands	16.0	8.0	50.0	311.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Belgium	9.0	4.5	50.0	311.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Switzerland	4.0	2.0	50.0	311.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Austria	7.0	3.5	50.0	311.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Luxembourg	1.0	0.5	50.0	311.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Ireland	3.0	0.5	16.7	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Portugal	10.0	2.0	20.0	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Greece	10.0	1.0	10.0	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Turkey	20.0	2.0	10.0	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	India	360.0	100.0	27.8	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	China	550.0	100.0	18.2	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	USSR	160.0	50.0	31.3	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Canada	24.0	10.0	41.7	31.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Australia	10.0	4.0	40.0	3.1	100.0	1.3	1.3	53.8	53.8	53.8	53.8
1950	Sweden	8.0	4.0	50.0	156.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Norway	4.0	2.0	50.0	78.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Denmark	3.0	1.5	50.0	254.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950	Netherlands	16.0	8.0	50.0	311.0	100.0	0.3	0.3	212.4	212.4	212.4	212.4
1950												

[illegible][illegible]

**THE UNIVERSITY OF CHICAGO**



קובץ

# נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלמול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל  
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

---

שנה ד' קונטרס ג' כסלו תשמ"א ברוקלין, נ.י.

---

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street  
Brooklyn, New York  
Tel. 871-6623

# התוכן

## מדור אמרי קורש

ה . . . . . ב"ק מרן ארומור"ר שליט"א

## מדור זכרון לראשונים

ח . . . . . הנאון מוה"ר יצחק כהנא אבר"ק בונא זצ"ל

י . . . . . הנאון מוה"ר יוסף פרענקיל מפלונצק זצ"ל

יא . . . . . הנאון מוה"ר אברהם טיקמין זצ"ל

יב . . . . . הנאון בעל קול אדרי"ל זצ"ל

## מדור אנרות קורש

יד . . . . . מכתב מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מוירששוב זצ"ל

טז . . . . . מכתב מהנאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל

## מדור זכרון לאחרונים

יז . . . . . מכתב א הכבדה הנ"ר רוד ליב זילבערשטיין הי"ר

כ . . . . . מכתב אב"ד להנצח הנ"ר צבי הירש מייזליש זצ"ל

## מדור פלמול וחלכה

כא . . . . . מכתב אב"ד הרב מוה"ר אברהם מאיר איזראעל שליט"א

כג . . . . . מכתב אב"ד ר' משה רייפער נ"י

כה . . . . . מכתב אב"ד ר' מנחם מענדל סג"ל לנרא נ"י

## עולת שבת בשבתו

כח . . . . . א קצרים ימים לשבתות ומועדים המערכת

לב . . . . . נוסחאות ומעלות ברש"י עזרת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

## מדור תפילות וישובים

מ . . . . . הערות קצרות בענינים שונים

## מדור הנאומים והנעמים

לו . . . . . בענין נכ הנכח הרב"ג מו"ה יעקב סג"ל גאלדוואסער הי"ר

## מדור זכור וסוד עולם

מא . . . . . תפילות לאבית קרייזא ב"ק טישענעקר (משנת תקנ"ג)

מז . . . . . מכתבים אל המערכת

מט . . . . . גיליון כתבי קורש

נ . . . . . מדרגות ומוצאות

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1980

by Cong. Shaare Zion

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס  
לעילוי נשמת  
איש חסיד ורב פעלים  
ידיד נאמן לבית באבוב  
מו"ה חיים ב"ר יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"ע  
נפטר בשם טוב  
עשרים יום לחודש מנ"א תש"מ לפ"ק  
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו,  
אברהם יחזקאל הכהן שלאף  
לונדון

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס לעילוי נשמות  
הנה"ח מו"ה מרדכי כמו"ה מנחם אפעל ע"ה  
אשתו מרת ח' בת מו"ה ברוך בערגמאן ע"ה  
נהרגו עקה"ש י' אלול שנת תש"ב לפ"ק  
הנה"ח מו"ה ארי' כמו"ה גדלי' צבי צינו ע"ה  
(נכד הנאון בעל נבי"ז צ"ל והנאון מוהרא"ל צינץ מפלאצק זצ"ל)  
נהרג עקה"ש י"א ניסן שנת תש"ב לפ"ק  
אשתו מרת אסתר בת מו"ה שמואל צבי גרינבערג ע"ה  
נהרגה עקה"ש ו' אלול שנת תש"ב לפ"ק  
הונצח ע"י בנם וחתנם,  
ברוך אפעלל  
ובניו וחתנו  
ארי' מרדכי אפעלל  
מנחם נפתלי אפעלל  
שמעון הירש

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס לעילוי נשמות  
זקני הנה"ח מו"ה חיים כמו"ה יעקב צבי זיעגער ע"ה  
נפטר י"ז אדר שנת תרפ"א לפ"ק  
זקנתי מרת מרים בת מו"ה בן ציון עשקעליש ע"ה  
נפטרה ח' אדר שנת תרפ"א לפ"ק  
בניהם, יהושע, זאב, ובתם, רבקה הי"ד  
נהרגו עקה"ש בחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק  
זקני הנה"ח מו"ה יהושע כמו"ה חיים ליב רויזמאן ע"ה  
נהרג עקה"ש י"ב סיון שנת תש"ד לפ"ק  
זקנתי מרת גיטל בת מו"ה משה קליין ע"ה  
נהרגה עקה"ש י"ב סיון שנת תש"ד לפ"ק  
הונצח ע"י נכדם,  
חיים זיעגער  
ברוקלין

## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### פרשת ויגש

במדרש תנחומא בפרשתן, ואת יהודה שלח לפניו, ילמדנו רבינו אימתי מברכין על הנד במוצאי שבת, כך שנו רבותינו אין מברכין על הנד עד שיאותו לאורו, ומניין למדו מן הקב"ה שנא' וירא אלקים את האור כי טוב וגו'. וחפליאה גלוי', דמה שייכות יש לדין נר במוצאי שבת עם הפסוק ואת יהודה שלח לפניו. גם צריך ביאור כמה שאמר למדו מן הקב"ה שנא' וירא אלקים את האור כי טוב, הלא איירינן כאן בנר של מוצש"ק ומייתי ראי' מקרא דמיירי באור רוחני, אור הגנוז. עוד יש לדקדק בקרא גופי' שכפל בלשונו ב' פעמים תיבת לפניו, ואת יהודה שלח לפניו וגו' להורות לפניו.

וכדי לבוא על עומקן של הדברים, נקדים דברי הגמ' (ב"מ ל' ע"ב) תני רב יוסף והודעת להם, זה בית חייהם, ופירש"י ללמוד להם אומנות להתפרנס בו, והקשה המהרש"א (וכן בהגהות הב"ח) דבמס' ב"ק בפרק הגזול קמא פירש"י דהודעת להם קאי אתלמוד תורה וזו היא בית חייהם עשה"כ כי היא חיין וגו'. עיי"ש. אמנם יתבאר בהקדם דברי הגמ' (סנהדרין ז' ע"א) אמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על רבתי תורה שנא' פושר מים ראשית מרון. והתוס' מקשים שם מהא דאמרין במס' שבת (רף ל"א ע"א) שבשעה שמומינן אדם לדין שואלין אותו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה.

וליישב כל הנ"ל נקדים מש"כ בספח"ק ישמח משה (פ' בשלח) לפרש אומרים ז"ל במסכת אבות כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, עפ"י מש"כ בס' מסילת ישרים (פרק כ"א) כי שורש העבודה והאהבה והמדרגות כולן הוא בשחון בחשי"ת, כי זולת זה א"א לפנות אל ההתכוננות וכו' ויסוד הבטחון הוא לירע כי הכל תולה בגזירה, והסיבה שצריך אדם לעשות הוא רק לשלם הקנס של בזעת אפיך תאכל לחם, ע"כ אין צריכין לבלות בזה זמנים טובא וכמש"כ אל תיגע להעשיר, עיי"ש בדבריו כי נעמו. והק' ע"ז הישמח משה דלכאורה הרברים מסותרים מיני' ובי', דהא הגזירה דבזעת אפיך משמעו יגיעה ועמל, ואיך קאמר שלא ייגע. אמנם באמת מצינו בגמ' דרשב"י וחביריו שתורתן אומנתן לא עשו שום השתרלות כלל בענין פרנסה, ומלאכתן ה' נעשית ע"י אחרים, לא כן סתם בגמ' שאינן במדרגה זו צריכין לקיים מש"כ ואספת דגנך וכאוז"ל (ברכות ל"ה ע"ב) הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם. והענין הוא, ריש מחלוקת בין הרמ"ע והרמב"ן אם אפשר לפרש דברי תורה כפשוטן דרברה תורה כלשון בני אדם או אם רברה תורה רק מדברים עליונים, אבל בין להרמב"ן ובין להרמ"ע עכ"פ התורה מדברת גם מדברים עליונים, א"כ אפשר לפרש כוונת הפסוק בזעת אפיך תאכל לחם על לחם התורה ערה"כ לכו לחמו בלחמי, דכדי

להבין דברי תורה צריך יגיעה רבה, וזה יהי' כוונת הפסוק, דקודם חטא ארה"ר הי' כתנות אור באל"ף ולא הי' מסך המבדיל בינו לבין אור התורה ונתעצם בעצמות התורה בלי שום יגיעה, אבל אחר החטא נעשה מכתנות אור כתנות עור והוא מסך המבדיל, מאז והלאה צריכין ליגיעה רבה בתורה, וצדקו שפיר דברי המסילות ישרים, דאותן שתורתן אומנתן אין צריכין לשום השתדלות לפרנסתם, שמקיימים הגזירה, בעמל התורה, ואותן הבינונים שאינם במדרגת רשב"י וחבריו, קובעים עתים לתורה, ומקיימים הפסוק בזעת אפיק תאכל לחם בבי' אופנים וזה משלים את זה. — וזהו כוונת אוז"ל כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול ר"א וכל הפורק ממנו וכו', כי אם מקיים גזירת העמל והיגיעה בעמלה של תורה מעבירין ממנו לגמרי עול ר"א, וההיפך בפורק ממנו עול התורה ממשיך על עצמו גזירת העמל והיגיעה בעול הפרנסה, עכת"ד הישמח משה יעווי"ש. העולה מדבריו, שלפי ערך מה שמרבה בעמלה של תורה, מקיל מעליו עמל הפרנסה.

ועפ"ז יבוארו המאמרים הנ"ל אחת לאחת, דמה שאמרו רז"ל בסנהדרין רתחלת דינו של אדם הוא על ר"ת קאי על אותן אשר תורתן אומנתן, דנין אותו אם יגע א"ע בתורה כראוי, ומה שאמרו במס' שבת רתחלת דינו הוא על משא ומתן באמונה, קאי על אותן הבינונים אשר טרודים בעול הפרנסה, ובזכות שעוסקים בה באמונה מצליחים ועי"ז יש להם פנאי לקבוע עתים לתורה, ולכן מקדימין להם השאלה של משא ומתן ואח"כ דנין אותן על ר"ת. ועד"ז יבוא על נכון דברי רש"י, שפי' במס' ב"מ בית חייהם זו אומנות, ובמס' ב"ק פי' זה תלמוד תורה, כי בבבא מציעא קאי על אותן הטרודים על המחי' ועל הכלכלה, ועליהם אמר הכתוב והודעת להם, שצריך להודיעם לבטוח בד' ולמעט קצת בעמל הפרנסה ולהשלים גזירת העמל בעמלה של תורה, ובמס' בבא קמא פי' רש"י על אותן שהם במדרגת רשב"י וחבריו, שכל בית חייהם הוא התורה, שיהיו עמלים בתורה ביגיעה רבה ועי"ז מעבירין מהם עול הפרנסה ומלאכתן נעשית ע"י אחרים.

ועתה נבוא לביאור דברי הפסוק בפרשתן, ואת יהודה שלח לפנינו וגו' להורות לפנינו, ולכאורה למה בחר יעקב את יהודה משאר בניו לשולחו לפנינו, אמנם ידוע מה דכתיב לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה, ואמרו בגמ' שזהו לשכת הגזית שהי' בחלקו של יהודה, ומחוקק מבין רגליו הם ראשי גליות שבבבל ונשיאי ארץ ישראל המלמדים ומשפיעים תורה לישראל, וכשראה יעקב שהגיע העת לירד למצרים, וצפה ברוח"ק שיהיו עוד שאר גליות, ויגלו בג"י בין האומות ויצטרכו לעבור עבודת הפרך, הקדים יעקב אבינו הרפואה למכה, ושלח את יהודה לתקן שם בית תלמוד (כפידרש"י), להודיע לבניי, כי בגלות מצרים ובכל הגליות עד סוף כל הדורות יכולין לפרוק מעצמם עול המלכות ועול דרך ארץ ע"י שמקבלים עליהם עול התורה, שהרי מקיימים גזרת בזעת אפיק תאכל לחם, בלחם התורה. וזהו שכפל בלשונו, ואת יהודה שלח לפנינו, קאי על



גלות מצרים, להורות לפניו, זהו הוראה גם על שאר גלויות, שלא יסור שבט מיהודה, להורות להם הדרך ולהשפיע עליהם אור התורה, ועמל התורה יקל מעליהם עול השעבוד והגלות.

ובדבר האמור יוכן שפיר רברי המדרש תנחומא, שהסמיך כאן לפסוק זה, ענין נר במוצאי שבת. ראיאתא בטור או"ח סי' רצ"ח וז"ל, ומברכין על הנר וכו' ונוהגין להסתכל בצפרנים וכן איתא בפרקי דר"א וסמך מהא דתנן אין מברכין על האור עד שיאותו לאורו. ובב"ח שם כתב הטעם שמסתכלין בצפרנים יותר משאר אברים שבגוף או שאר דברים, שהוא זכר לכתנות עור שאמרו במדרש שהיו חלקים בצפורן ומדובקין על עורו ומאירין כאור וכראיתא בב"ר בתורתו של ר"מ ה' כתוב כתנות או"ר באל"ף, עכ"ל. הרי שענין ברכת הנר במוצש"ק הוא זכר לכתנות אור של ארה"ר שרומז על אור התורה כנוכר לעיל ברברי הישמח משה, דאחר חטא ארה"ר נעשה מכתנות אור כתנות עור, ובאה גזירת העמל והיגיעה לעולם. ויתכן שזהו הטעם שמברכין על הנר דייקא במוצש"ק, דאז מתחילין ששת ימי המעשה, וכל אחד רץ לפרנסתו, תקנו חכמים להסתכל אז בצפרניו, זכר לכתנות אור, להזכיר את האדם שיש יגיעה ועמל אחר חוץ מעמל הפרנסה, ושיוכל לפרש הכתוב בזעת אפך תאכל לחם באופן אחר, ואף אותן שאינן במדרגת רשב"י וחבריו, עכ"פ יכולין להקל מעליהן עול הפרנסה ע"י עמל התורה. ושפיר הסמיך המדרש ענין זה להפסוק ואת יהודה שלח לפניו, שגם כוונת יעקב אבינו בשלחו את יהודה לפניו היתה על ענין זה, לתקן בתי מדרשות בכל הגלויות, שיזכרו בני' לקבוע עתים לתורה, והקב"ה ימציאם פרנסתם בנקל ובנחת.

---

מנ"י רחומה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמו החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם  
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

## חידושים בהלכות נטילת ידים

מהגאון מוה"ר יצחק הכהן ראפפורט זצ"ל<sup>(1)</sup>

אבד"ק בונא

בחולין דף ק"ו ע"א איתמר חמי טבריא כו' כי פליגי דפסקינהו בבת בירתא. והקשו התוס' ד"ה מים על רש"י דפי' בזבחים (דף כ"ב ע"א) דבקרקע פסולין וכאן איתא בהריא דבקרקע כשירין. ועיין בברכת הובח דפי' דרש"י מפרש דהכא איירי במחוברין למקוה שיש בו מ' סאה כשירין, והקשה בס' פנים מאירות בחידושו דהא התם במקומן נמי אין ראויין לשתיית בהמה, וא"כ מוכרח חילוק של תוס' בין צלולין לעכורין יע"ש עכ"ל. ולעג"ד דלק"מ לשיטת רש"י בסוכה דף י"ט ובזבחים בתוס' ד"ה למעוטי (שם) דטובלין אפי' בשיט עצמן, וא"כ י"ל דמחובר למקוה הכשירה במקומן, ואשמעינן דטובלין בו הואיל ויש כאן מקוה מ' סאה כשירין, משא"כ התם דאמר ואי אין פרה שוחה ושותה ממנו למקוה נמי לא, היינו עם צירוף זה הוא מ' סאה<sup>(2)</sup>. ומה דהכריחו לרש"י שם בזבחים לפרש כן, רק רפשוט ה' לו לפרש דאמרינן הכי דוקא בנפסלו כנ"ל, משום דקשיא ל' לשיטת התוס' אמאי לא מתרץ בזבחים דאיירי מים סרוחין צלולין דכשירין למקוה לשיטת התוס' ולרביעית פסולין כדאמר הכא בכלים פסולין, ונ"ל עוד, דקשיא ל' מהא דלא מצינו חילוק זה דפרה [שוחה] ושותה במתניתין כמ"ש תוס' בזבחים סוף ד"ה אפי' לרביעית, ודו"ק.

\* \* \*

בא"ח סי' ק"ם סעיף ט' מים מלוחים או סרוחין כו'. עיין בש"ס דפליגי גם במים סרוחין אי פסקינהו בבת בירתא, ותימא על הש"ע שלא הביא בזה פלוגתא כמו בסעיף ז' גבי חמי טבריא שכתב ואם המשיך אותם דרך חדיץ כו'. שוב מצאתי בכ"מ שהקשה כן על הרמב"ם, ותירץ שם דס"ל להרמב"ם ז"ל דרכה"ג כשירין ואע"ג דבגמרא מסיק כתנאי ולהדרי מדמי להו, ודחק לחלק שם וצ"ע.

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר צבי הירש כהנא ראפפורט זצ"ל אבד"ק וואלערשטיין והמרינה (בנו של הג"ר ברוך הכהן רפ"פ אבד"ק פיורדא). ראשית נשיאותו ה' כרומוצ' בק"ק ליסא ומשם נתקבל בשנת תקכ"ג למלא מקום אביו כאבד"ק וואלערשטיין. בשנת תקל"ב עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק"ק בונא ומרינת קלוגיא. קצת חידושים ממנו נרפס בסוף ספר חידושי הלכות רשב"ץ לאחיו הג"ר שמחה בונם. יש אליו תשובות בשו"ת נוב"י מהר"ק חאו"ח סי' א' ובמהרו"ת חיו"ר סי' קפ"ט. גם נרפסה תשובה ממנו בשו"ת תירוש ויצהר בסופו בקונטרס תפארת בנין סי' ב'. — נלב"ע ביום ר' ג' אדר שני שנת תקמ"ח לפ"ק ומנ"כ בדריינדארף מול בונא.

חידושים הללו הועתקו מנכתי"ק, והגיעו אלינו מאת ידידנו הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנשווערפען יע"א. זכות הרבים תלוי בו.

(2) עיין בראש המזבח עמ"ס זבחים דף כ"ב ע"א.

איברא בהרמב"ם נ"ל ליישב עפ"י מה שמקשין התוס' כאן (דף ק"ו ע"א) ד"ה רפסקינהו ובזבחים והא רביעית דמקוה בטלי' כו' אבל לא לענין להטביל ידיו, ועוד דהכא איירי במחוברין עכ"ל, והרמב"ם נ"ל דאזיל לשיטתו' בהל' מקואות דמעיינ מטהר בכ"ש כדאיתא בטור ריש סי' ר"א ע"ש, אפי' באדם, וא"כ הכא בחמי טבריא דהוא מעיינ אפשר למצוא דהוא מעיינ בפני עצמו ואינו מ' סאה, משא"כ בההיא דמים סרוחין. והא דאמר בש"ס דפליגי בכת בירתא, היינו בזמן המשנה מקמי דבטלו לרביעית, ולא ס"ל להרמב"ם לחלק וכמ"ש הב"י בשם הרמב"ם דכ"מ דאין אדם טובל בו אין טובלין בו ידים, וגם התירוצ' של תוס' דמחוברין ס"ל כר' יונה (המובא בסעיף ז') דכשירין בכ"ג, ומש"ה א"א לו להביא לדין דבטלו לרביעית, ההיא דמים סרוחין, דאיירי במקוה ולא במעין. איברא על הש"ע צ"ע.

\* \* \*

עוד שם בא"ח סי' ק"ס סעיף ז' במ"א ס"ק יו"ד, ואפי' להמכשירין הכא גזור חריץ אטו מנא ודלא כע"ת עכ"ל. ולהליץ בער הע"ת נ"ל, דוראי הטעם דגזרינן אטו מנא, אמנם קשיא לי' להע"ת, א"כ הא דמכשירין בס"י קנ"ט סעיף י"ד באין בו שיעור מקוה נמי גנזור, ותירץ דדווקא הכא גזרינן הוואיל ואינן ראויין לנטילה משא"כ התם דלא שייך חך גזירה, וק"ל.

\* \* \*

עוד שם במ"א סעיף י"ב ס"ק ט"ז, הקשה דברי הב"י אהדרי עם מ"ש בי"ד סי' ר"א סעיף ל', דאיפכא מיבעי' לי', וכן הקשה בש"ך שם בי"ד ס"ק ע"א. והנה לפע"ד נראה מוכרח כוונת הב"י בי"ד בש"ע שם רביעינן נתרסק דהרי כתב שם בסעיף ל' וז"ל, ולא עוד אלא עשה כל המקוה משלג שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה כשר עכ"ל, והאיך אפשר לומר דכוונתו אפי' בלא נתרסק שהרי הקשה בב"י אהא דעשאן משלג בכלי, ליפסול משום מים שאובין, ותירץ דהתורה לא פסלה רק מים שאובין משא"כ אלו שאינן מים, והקשה תו הראב"ד שם דלמה דמסקינן דבשלג אפי' עשה כל המקוה ממנו כשר א"כ הרי יש עליו דין מים ותירץ הוואיל ונתרסק ונימוח לבסוף א"כ שם אחר עליו ממה שהי' בכלי ונשתנה עכ"ל יע"ש. הרי דכתב להדיא עכ"פ אליבא דכ"ע רביעינן נתרסק משום שאובין, והאיך כתב כאן כל המקוה כו' שהביאו בכלי כו', אלא ודאי דאיירי בנתרסק. (ואפשר לפרש גם הפלוגתא בין הר' שמרי' והר"א והר"ש בכה"ג, היינו אם משלים המקוה בשלג דאז לא בעינן שיהא נתרסק, רדעת רש"י וראב"ד דאין מטבילין בו בשלג אם משלים אם לא יהא נימוח, ועיין בתוס' דזבחים וסוכה דף י"ט בטיט הנרוק, ובזה י"ל ההג"ה בי"ד סעיף ל'). ואמנם הכא בא"ח בש"ע, הנה לנטילת ידים כבר כתבתי לעיל דאם אינו ראוי לנטילה גם בטבילה פחות ממ' סאה גזרינן אטו נטילה כדאי' במ"א שם ס"ק יו"ד, והנה כאן שלג אם לא נתרסק פסול לנט"י בודאי, והנה כבר בס"י קנ"ט סי' ר"א פסק המחבר להקל כיש מכשירין בפחות ממ'

סאה לטבילת ידים, וא"כ ודאי כאן דאיירי מטבילת ידים ר"ל פחות ממ' סאה, ואמנם כאן בשלג גזרינן אטו נטילה, ואמנם בודאי אם הוא מ' סאה נקטינן להקל לנט"י כמ"ש הב"י ב"ד, ואין פסקיו סותרין זא"ז, ודוק היטב כי ברור הוא בכוונת הב"י.

## בענין מי יימר דמשתבעת

מהגאון מוה"ר יוסף תאומים פרענקל זצ"ל מפלונצק<sup>1</sup>

ב"ה היום יום א' ג' חנוכה תקס"א לפ"ק.

שלום לאדוני ידירי הרב המאור הגאון הגדול המפורסם לשבח  
שלשלת היוחסין נ"י ע"ה פ"ה פאר הרור אבר"ק לונשיץ<sup>2</sup>.

הנה לומר אצלי כעת הבחור כ' משה מק"ק ראספשע, אשר נשאו רגליהם  
מק' לאסק בקיץ העבר הוא וחבירו התו' מו"ה ליפמן מק' חמעלניק ללכת לק'  
שווערזענץ לשאוב מים חיים מבאר, ולמען תקח אזנם שמץ מני דבריו הערבים  
מנופת צוף, ויהי כי נגמרה זאת ברעתם שלחו אמתחתם ליר מעלת אדוני ע"י  
ש"ב התו' מו"ה אליעזר מלמד, כי לא יכלו שאתו, וילכו שניהם יחדיו, המה יצאו  
מן העיר לא הרחיקו, שמעו מהיוקר אשר בפולין גדול, ויחרדו איש אל אחיו  
ויאמרו פן יהי לריק יגיענו, כי לא יאסוף איש אותנו הבית, להיות מאוכלי שלחנו,  
ויפרדו איש מעל אחיו, הבחור משה בא לכאן, ומו"ה ליפמן שם דרכו לפלאצק,  
והנה בשוק העבר הריצו דבריהם אל מעלת אדוני, ע"י איש א' מפה, ושאלו  
שימחול לצוות לעושי רצונו למסור אמתחתם להמוביל מכתבם, אמנם נכזבה  
תוחלתם, מחמת איזה עיכוב שהי' לאיש הנ"ל, וכעת כסופו ותשוקתו של הבחור  
משה הנ"ל לידע אם הביא מעלת אדוני אמתחתם לק' לונשיץ, או אצל מי הניחם  
בשווערזענץ, כי ברעתו לשוב לבית אביו תיכף אחר פסח, והנה הוא שם בפי  
אמתחתו בגדיו בגדי שבת וחורף אשר עשה לו אביו, ואם ישוב ריקם יהי' בעיניו  
כמתעתע. ונעתרתי לבקשתו לכתוב למעלת אדוני שימחול [להודיעני] את כל  
ונוכחת, ונא שיתן מעלת אדוני מקום לדברי אלה, וישמח נפש עבדו [להודיעני]  
עהב"ר (= על הברודאר) המוקדם כפי האדרעס המבואר למטה.

ולמען לא אראה פניו ריקם אמרתי להעלות על הכתב קושיא אחת אשר  
נתקשה לי. — הנה העליתי סברא אחת, והיא, באם א' חייב לחבירו שד"א

(1) הוא בנו השני של הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל וחתן מוה"ר חיים הלוי צמח (בנו  
של מח"ס צמח לאברהם). רוב חכמתו שאב אצל אביו הגאון זצ"ל. וגם למד אצל הגאון  
בעל פני ארי' מפלאצק. אחר חתונתו נתיישב בפלונצק. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו  
וניהל שם ישיבה גדולה. נפטר בפלונצק עש"ק ער"ח שבט שנת תקצ"ז לפ"ק ושם מנ"כ.  
(2) הוא הגאון מוה"ר אברהם שיקטין זצ"ל שהי' אבר"ק שווערזענץ ואח"כ אבר"ק  
לונשיץ וגלוגא ולבסוף אבר"ק ברעסלא. — ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונטרס ח'  
עמוד י"ד.

(= שבועה דאורייתא) מחמת הוראתו כגון מורה במקצת, ועדים מעידים שחייב כל מה שתבע חבירו ולא יועיל שבועתו לפטור עצמו, הוי עדות כזו אא"ל, ריכולין להתנצל ולומר הלא אף בלא עדותינו היית חייב שבועה ומי יימר דמשתבעת ולא גרמנו לך שום הונק, וסברת מי יימר דמשתבע מקורו בשבועות רף ל"ב. הכל מורים בשכנגדו חשוד על השבועה, דחשיר מאן אי נימא דחשיר לזה לימא לי' מי יימר דמשתבעת, והנה התם אף דהער בעצמו יודע שיכול לישבע באמת עכ"ז יכול לומר לו מי יימר דמשתבעת, מכ"ש בנדון דידן דהעדים אינם יודעים אם יוכל לישבע באמת אם לא.

והנה הש"ך פוסק בא' שתבע חבירו מאתים לשלם לו תיכף, והלה מודה שחייב לו רק לשלם לו אחר כמה שנים, הוי לי' דין מורה במקצת לחייבו שבועה. וע"פ השתי סברות אלו הקשיתי על מתני' רמכות רף ג' מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ע"מ ליתן לו מכאן ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים, אומדין כמה אדם כו', איך אנו מקיימין בעדים אלו דין הזמה ואיך יעשו עדותן פרי, הא אף בלא עדותן הוי מחויב שבועה לסברת הש"ך, א"כ יכולין לומר מי יימר דמשתבעת, והוי אין יכול להזימן. האף רקושיא זו אינה חזקה כ"כ, ריכולין לומר דמתני' מיירי בגוונא דלא הוי מחויב שבועה, כגון שיש לו ער המסייעו וכדומה, אך כוספי ותשוקתי לדעת אם יסכים מעלת ארוני לסברתי, אחר כי לא מצאתיהו בשום פוסק, ונא אל ימנע הטוב ממני, והוי אם ימצא יוסף חן בעיני אדוני, וישיב לי על רברי, אז כל דבר הקשה אביא אליי, ואל ירע לבב אדוני על שבאתי להטריח אותו על מגן בדבר אשר לא לו, כי תמכתי יתירותי על ענותנות' רילי'.

הכ"ד ידירו המתאבק בעפר רגלי אדוני,

הק' יוסף פרענקל בהגאון מו"ה ברוך תאומים אבר"ק וישניצא

חתן הנגיד מו"ה חיים סג"ל מפלונצק

ושלום לכל הנלוים אליו.

אדרעס אן הערן יוזעף פרענקיל שומץ יאָר אין פלאנסק.

## תשובה על הנ"ל

מהגאון מו"ה ר' אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק ברעסלויא

לכבוד ירידי הרבני המופלג חרוץ ושנון חכם השלם מה"ו יוסף נר"ו.

מכתבו קבלתי. אודות המלבושים של הבח' משה לא ידעתי מזה רבר כי לא ניתן לירי מאומה, וזלת פעם אחר בא אלי איש אחד לא נורע לי כעת אי' מקומו, ובירד מגילה עפה בח"י ר' ליפמן מחמעלניק והבח' משה, ושם נאמר אשר אתן לאיש חלו . . . לבושים, ונפלאתי מאור על המראה, אך כתבו שם אשר נשלח

[לכאן] ע"י התו' מ' אלעזר אשר כעת מתגורר בק"ק לאסק וחקרתי [גם] בבית מ' אלעזר הנ"ל, ואמר לי גיסו אשר יש לו איזה דברים קטנים אך מגיע לו ע"ז איזה זהו, ואמרתי להאיש אשר יתן לו המגיע ויקח הרבדים, והלכו מאתי ולא ארע מה נעשה, וכעת שאלתי את פי התו' מ' ליפמן הנ"ל אשר כעת הוא פה, ואמר לי כי לא קיבל דבר, גם אמר לי אשר להבח' משה אין לו רק . . . ע"כ תוכלו לכתוב למ' אלעזר הנ"ל לק"ק לאסק והוא יכתוב לכם הכל באר היטיב.

ע"ד אשר עוררני מעב"ת בענין מי יימר רמשתבעת וכו', אמת אין הנדון רומה, נוטל לנפטר, אכן מבלעדי זאת כבר בררנו במ"א דסברת מי יימר דוקא לענין קרבן שבועה דנתחייב העד שהי' לו להעיד, ואמר שפיר מש"ה שתקתי ראף בעדות מי יימר וכו', אבל לא שיאמר שקר משום מי יימר, ואין הזמן מסכים להאריך בראיות, אכן הוא אמת מצד עצמו, וק"ל.

## בסוגיא דכבתה

### מהגאון מו"ה אברהם יהודה הכהן זצ"ל

בעמח"ס שו"ת קול ארי'

ידוע קושית הבית יוסף בריש הל' חנוכה למה נקבע גם חנוכה שמונה ימים, הלא השמן שבפך הי' בו כדי להרליק לילה אחד וא"כ לא הי' הנס רק ז' ימים, ותירץ הטורי זהב עפ"ד הזוה"ק שאין הברכה שורה אלא כשיש דבר שתחול עליו הברכה, וא"כ אלו הי' נרלק כל השמן בלילה הראשון לא הי' מקום לנס לחול על שום דבר, אלא ודאי רגם בלילה הראשון נשתייר קצת ועל אותו השויר באה הברכה, וא"כ גם בלילה הראשון נעשה גם, עכ"ר. והקשה הגאון מוה"ר ברוך פרענקיל בהגהותיו על השו"ע שם, הלא דין פשוט הוא שבכל יום צריכין להטיב את הנרות, ואם נשאר קצת שמן היו מצוה לרשנן ולהוציאם למקום הרשן, וא"כ איך הי' מקום להברכה לחול במנורה עיי"ש שהאריך בזה.

(1) נולד בעיר מאר בר"ח מנחם אב שנת תקפ"ד לפ"ק לאביו מוה"ר פנחס זעליג הכהן. שני רבותיו המובהקים היו, הגאון בעל חת"ס זצ"ל והגאון בעל שערי תורה זצ"ל. בשנת תר"א נשא אשה בק"ק אוהעל, ודר שם אחד חתונתו כמה שנים. — בשנת תרכ"א נתקבל לאב"ר בק"ק בערעגסאז, ומשם נתקבל בשנת תרמ"א לאב"ר בק"ק מאר (עיר מולדתו). — הי' רבוק ומקושר מאוד לכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ונסע אליו בתכיפות. — נרפס ממנו ספר הנפלא שו"ת קול ארי'. — נשמתו עלתה כגנוי מרומים ביום כ"ר לחורש תשרי שנת תרמ"ד לפ"ק ומנ"כ בעיר מאר. הועתק מכת"י תלמידו הרב הגאון מוה"ר יצחק שייטלבוים הי"ד רומז"ץ בק"ק בארדיוב, המונה כרשות נכדו ירידנו האברך היקר והחשוב מאוד נעלה מו"ה מרדכי ברוך בלום נ"י. יברכהו ר' בעוז ותעצומות.

עוד הקשו האחרונים על תי' הט"ז, איזה נס הי' צריך כדי שישאר קצת שמן בליל א', הלא השיעור שנתנו בו חכמים חצי לוג שמן למנורה, היינו ללילי טבת הארוכים, וא"כ בכ"ה כסליו שלא הי' הלילה כ"כ ארוך, בלא"ה נשתייר קצת שמן, וממילא הי' מקום להכרכת לחול עליו.

אמנם יש ליישב הכל בחדא מחתא, דהנה מבואר בגמ' (שבת כ"א ע"א) פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, והקשה הפני יהושע הלא בין השמינים שאסרו חכמ"ל להדליק בהן בשבת נמנה גם שמן שריפה, ואמאי אסור להדליק בו במקדש. ויתכן בזה, דהנה שער אפרים (בס"י ל"ח) הקשה למאי דקיי"ל כרב דככתה אין זקוק לה ומדליקין בכל השמינים בחנוכה ואפי' בשמן שריפה, לכאורה יקשה מאחר דקיי"ל דגר חנוכה בעי שיעור והוא כדי שתכלה רגל מן השוק, נימא כיון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, וא"כ כתותי מיכתת שיעורי'. וכ' בשו"ת שב יעקב (ס' נ') דטעות הוא, רבשלמא במצוה הצריכה שיעור בעצם כגון לולב ושופר שייך בה כתותי מיכתת שיעורי' אבל בנר חנוכה דאין שיעור להשמן רק להדלקה משום פירסום הנס, בזה לא שייך כתותי מיכתת שיעורי', דסוף סוף דולק הוא כשיעור ויש בו פירסום הנס, עיי"ש. אמנם ליישב דברי השער אפרים י"ל דדבר זה תלוי אם אמרינן ככתה זקוק לה או אין זקוק לה, ראם נימא ככתה זקוק לה, א"כ מוכח דעיקר הוא שיעור ההדלקה, שהרי אם ככתה צריך להדליקה שנית, אז שפיר מובן דלא שייך בזה כתותי מיכתת שיעורי', אבל למ"ד ככתה אין זקוק לה, מוכח דעיקר היא נתינת השמן כשיעור, ואין העיקר מה שהשמן דולק שהרי אין זקוק לה, אז שייך לומר בזה כתותי מיכתת שיעורי', ומובן שפיר קושית השער אפרים<sup>(2)</sup>.

אולם באמת יש ליישב קו' השער אפרים, דהפרי מגדים כתב במשכבות זהב סי' תרע"ג אות א' ראף למ"ד ככתה אין זקוק לה מ"מ מצוה מן המובחר לחזור ולהדליק שנית, א"כ שוב לא שייך בזה כתותי מיכתת שיעורי'. אמנם התייחד בנר חנוכה, אבל במנורה שבמקדש רהתורה אמרה תן לה כמדתה, היינו שהתורה נתנה בה שיעור, בוודאי דשייך בה כתותי מיכתת שיעורי'. ולפי"ז שפיר מיושב קו' הפ"י הנ"ל שהקשה אמאי אין מדליקין במקדש בשמן שריפה, די"ל דהיינו טעמא משום כתותי מיכתת שיעורא. ועוד יותר בפשטות יש ליישב קו' השער אפרים שהק' אמאי לא נימא כל העומד לשרוף כשרוף דמי, די"ל דכיון דמצותו בכך לא אמרינן כשרוף דמי כמ"ש התוס' גבי כלאי הכרם.

ועפ"י יתיישבו הב' קושיות שהתחלנו בהם, די"ל דהטעם שאמרה תורה שצריכין להטיב הנרות ולהסיר השמן שנשאר, הוא משום דבעת שהכהן נותן השמן במנורה עומד השמן לשרוף, דאי אפשר לידע אם ישאר שמן או לא, ואין לומר דאח"כ הוברר הדבר למפרע דלא כל השמן הי' עומד לשריפה, דהרי קיי"ל

(2) עיין בספרו שו"ת קול ארי' חאו"ח סי' ל"ד ד"ה עוד נקדים, שכתב שם כן. ועיין עוד בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז, ובהערה ב' שם.

ראין ברירה, ובוז לא שייך לתרץ רמצותו בכך, דהרי זה אינה מצוה, וא"כ שייך בזה כתותי מיכתת שיעורא, ומש"ה צותה התורה לרשן השמן הנשאר במנורה. — אמנם התינה בשמן שהדליקו בו במקדש בכל יום שפיר הי' עומד לשריפה, אבל בשעת הנס חנוכה שאז בא השמן בנס, לא הי' שייך לומר דעומד לשריפה, וממילא לא אמרינן כתותי מיכתת שיעורא. וא"כ מיושב היטב קו' הבר"ט הנ"ל, דאז בעת שאירע הנס בשמן לא הי' שייך מצות הטבת נרות, כיון דכל הטעם של מצות הטבה הוא רק משום דעומד לשרוף ובשמן של נס לא שייך זה, וכמבואר. ועפ"ז יתיישב מאליו גם קושיא הב', שהקשו האחרונים על הטו"ז, רבלא"ה נשאר קצת שמן, ועל אותו השמן הי' מקום להברכה לחול עליו, דזה אינו, דאותו השמן הי' עליו מצות הטבה, ורק השמן שבא ע"י נס, לא הוצרכו לרשן, ועי"ז הי' מקום להברכה לחול עליו, ואתי שפיר. ודו"ק היטב.

## מכתב

### מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה.

לכבוד ירדינו החסידים היראים המופלגים הנגידים הנריבים במדינת  
אונגריין נ"י וביחוד לאותן הנקובים בשמותם פה אלה ר' עליהם יחי'.

באתי לעורר לבכם עבור ירדינו הרב החסיד המופלג בר אבהן כ"ש מו"ה  
יונה נ"י מטארניפאל, אשר זה כמה שנים אזה למושב לו באה"ק והי' משגיח  
לשובת הכולל בהשתדלות נמרץ, וכעת מחמת היוקר והפתקות ורבו נוגשיו גם  
בתו הניע כבר זמן הנשואין ואין לכסף מוצא, ע"כ יצא לבקש עזר וסעד  
מהנריבים, לזאת אבקש מהאגודים באהב, לעשות למען חיבת הקודש אה"ק ת"ו  
ומצות הכנסת כלה בת גדולים, לסערו ולתומכו בנדיבת לבם ולקבלו בסדר פנים  
יפות כראוי לאיש כמוהו, ובפרט כאלה המקומות, כזה יתנו, כרשום פה. היינו בק'  
ווערצקי סך שלשים ר"כ בהשתדלות ר' משה בר"י נ"י ור' משה שו"ב נ"י, בגליל  
סוואליווע ע"י הרב נ"י סך עשרים ר"כ, בק' מונקאטש סך חמשים ר"כ  
בהשתדלות ר' יעקב יצחק נ"י ור' נח שמואל נ"י, בגליל פורארין סך עשרים ר"כ  
בהשתדלות ר' יודל נ"י ור' הירשל נ"י, ר' שלמה הכהן נ"י מאטי ישתדל בגליל  
שלו על סך ארבעים ר"כ, ר' ישעי' ואחיו ר' משה נ"י ממאדע ישתדלו בגליל  
שלחם על סך עשרים ר"כ, בגליל רעווירקוב ישתדל הר' ראובן חיים נ"י על סך  
עשרים ר"כ, בגליל יולינצא ישתדלו ר' אהרן הכהן ור' יצחק נ"י על סך עשרים

(1) נכתב"ק מונח באוסף שווארדון בירושלים. — פאקסימיליא להלן בעמוד



רו"כ, בגליל ברעזנא ישתדלו ר' יונה יעקב ובנו נ"י סך חמשה עשר ר"כ, בק' סוניט סך חמשים רו"כ בהשתדלות ר' מאטיל נ"י ור' שמואל גערניר נ"י, בק' חוסט סך עשרים ר"כ בהשתדלות ר' יעקל נ"י, במחזז מארימראש סך חמשים ר"כ ע"י השתדלות הרב מוואלאווע נ"י ומשנהו שיבחר לו, בישוב בארשע סך שלשים ר"כ בהשתדלות ר' מרדכי מיזליש נ"י ור' יחזקאל נ"י, ואבקש מכ"א שיעשו בזריזות ונדיבות לב והשתדלות נמרץ על צד היותר טוב<sup>2</sup>).

וכבר מבואר במשנה אבות פרק ב' משנה ב' וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד כו', וכבר הפירוש מבואר בהרב כמה פירושים ובתוספת יו"ט, לכן בקשתי ממעלת כבודכם בשביל הרב החסיד המופלג ר' יונה נ"י מארץ הקדושה להשתדל בעדו בסך המבואר לעיל, ויקוים בכם המשנה ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם, סודו אני הוא כו' ועז זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו', ובזה מורה שכר הרבה סוד י' פעם ב"ן בנמטריא שכ"ר כידוע.

כ"ד, הק' יצחק אייזיק מזורטשוב

\* \* \*

ב"ה. יום א' לסדר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו גל"ה צדקת"ו לפ"ק. שלו' לאנ"ש החיים והקיימים אשר נרשמו מעל"ד במכתב קדושת אאמו"ר זללה"ה ואשר מוכ"ז ידירנו הרב החסיד ר' יונה הנ"ל מאה"ק צפת שלטל א"ע גם בעת ההיא לבקש עזר מהירידים יען שהוא בע"ח ונצרך לו גם לעשות נשואי בתו תחי', לזאת באתי לעזור את לב אנ"ש מאמינים בני מאמינים הנדיבים לקרבו ולסערו בכל האפשרי ככוחם ויותר, והן הנרשמים המשתדלים הנ"ל, ולמצוה רבה יחשב, וזכות אאמו"ר זללה"ה יעמוד לכם בזה ובבא לחיי נחת, ובזה שלו'.  
הכ"ד ידירם רושה"ט ומצפה להרמת קרן ישראל בב"א.  
הק' אליהו בהרב הקדוש זללה"ה מזיריטשוב

(2) עד כאן בכת"י הכותב. מכאן ואילך גזכתי"ק.

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

## מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל<sup>(1)</sup>

בעזה"י יום וי"ו עש"ק...<sup>(2)</sup>... לפ"ק.

לכבוד ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון הגדול החר"ף ובקי נ"י ע"ה  
פ"ה כש"ת מוה"ר יוסף<sup>(3)</sup> נ"י אב"ר דק' יאס. ה' יכתבהו ויחתמהו  
בספר החיים עם כל הכתוב לחיים.

הנה כ"ק קבלתי, ואם כי הקיפוני עגמת נפש רבות מפריצי הדור אשר מחדשים  
חדשות בכל יום ואין פנאי לבאר, ואי"ה בזמן אחר אבאר הכל, אך למען ראיתי  
רצונו להשיבו ולטייל בדבריו עשיתי רצונו והשבתי בקצרה, גם מה שכתבתי  
מכבר בזה הנני מעתיק לו, ובמטותא מני' דמר, הנה מן הסתם הגיע לידו מה  
שהשבתי לו על דבריו הראשונים, ושם בקשתי ממנו אולי מרגיש איזה רבנות  
עבורי במדינתו, וכפי הנשמע בק' באטישאן מבקשים רב, נא להתאמץ עבורי כי  
דעתי למעקר מכאן בכל אופן בעזה"י, כי לא אוכל לסבול פרצת העיר. ז"ז אין  
להאריך.

רברי וידידו נצח,

הק' שלמה קלוגר

פ"ש לחתנו החר"ף נ"י. הנה ראשית דבריו .... שהרי הוא כתוב בדבריו  
הראשונים, וביתר דבריו לא ה' לי פנאי, רק לחותנו הגאון מפני הכבוד, הוכרחתי  
להשיב דבר מה טוב.

נא להודיעני אם הגיעו מכתבי על דבריו הראשונים אשר השגתי עליו, ואשר  
שאל להודיעני טעם המתירין, הנה טעם אחד להם ע"ש מה שהתירו השו"ב, כי  
אין יראת ה' בלבם אומרים לרע טוב ולטוב רע, השם ישלם גמולם בראשם,  
מהנמשך מהם, יהי דרכם חושך וכו' תבואתו שואה לא ידע ועליגו יערה רוח  
הבורא ותראה האמת. וכבר ה' לי תשובת מכמה גדולי מדינתנו, וברכתם עלי  
תבא על שבטלתי מקוה זו, וכתבו שפסולה הוא והנשים בעי טבילה ב' כדין.

- 
- (1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — מכתב זה הגיע לידינו מאוספו של ידידנו הרב בנש"ק מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י. יתברך ממעון הכרעות.
  - (2) נחתך כאן בנכותי"ק. — ודאוי לציין, שעוד בשנת תר"ג כותב הגאון מהרש"ק אודותיו בזה"ל: „את כבוד הרב הגאון מו"ה יוסף נ"י אינני מכירו מעולם". (כן כתב בראש תשובה הב' שנדפסה בסוף ספר שו"ת נאות דשא, אורות הריב שנתהווה אז בק"ק יאס בענין שטר מכירת חמץ). וכאן כותב לו בדידות וקירבות יתירה.
  - (3) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד י"ז.

## בסוגיא דכבתה

מהרב הגאון מוה"ר דוד יהודא זילבערשטיין (ה"ד<sup>1</sup>)

אבר"ק ווייטצען

ב"ה אור לזאת חנוכה תרפ"ד לפ"ק.

בימי חנוכה, אורה ושמחה, וכט"ס למע"כ אהובי ידיר ר' וירנ"פ הרב הגאון הגדול החו"ב בחדרי תורה אוצר בלום צ"ת וכו' כקש"ת מו"ה יונתן שליט"א שטייף<sup>2</sup>) דיין ומו"ץ דקה"י בוראפעסט יצ"ו.

אחרשה"ט וש"ת באה"ר של מעכת"ה נ"י.

היות אהובי בני ותלמידי ה' המופלג החרוץ כמר צבי יודא<sup>3</sup>) נ"י אמר לי משמו של מעכת"ה נ"י פר"ש, וגם מסר לי אגרת ופתחתיו ומצאתי בו משקלי כסף כמנין שם של כ"ו, ותמהתי על הדר"ג נ"י שעל מה ולמה הטריח א"ע בזה, והנני בברכה שהשם הטוב יזכהו לעמוד על המשמר וללמוד וללמד ולהרים קרן התורה מתוך הרחבה ומרוב טוב, ואור חרש על ציון תאיר ב"ב.

ואנב זה אציג כאן קצת מח"ת אשר העליתי כעת בסוגיא דעסקנו דכבתה, וגם דרשתי בה בבהכנ"ס בש"ק העבר. — הנה הגם שרבים כבר הלכו בו נמושות, אעפ"כ יש לי דקדוקים אשר לא מצאתי שהרהרו בו. ראשית למה מקדים המסדר הש"ס דברי רב הונא לרבני רב, והלא ר"ה תלמידו דרב הוי, וגם בהרבה מקומות מצינו שהקשו בנמ' והלא ר"ה תלמידו דרב הוא ואיך פליג עליו, ואמאי לא הקשו כאן ג"כ, וגם מתחלה קאמר מ"ט דר"ה, משמע שסברא חיצונה היא נגד דברי ר"ה, ואח"כ קאמר מ"ט דרב משמע דסברא חיצונה היא נגד רב, ולמה הקשה הנמ' מבריייתא רק על רב והלא על ר"ח ג"כ קשה האיך קאמר כבתה אין זקוק לה והלא מבריייתא משמע שכבתה זקוק לה, וכן ר"ה גרס מתחלה בין בשבת ואח"כ חול, ורבא קאמר מתחלה הטעם שכבתה זקוק לה שקאי על חול

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר ישעי' זילבערשטיין זצ"ל אבר"ק ווייטצען בעמח"ס מעשי למלך. כתחלה ה' ר"מ בק"ק סערדאהעל ואח"כ נתקבל לאבר"ק בק"ק העליטשאבא, ומשם נתמנה בשנת תר"צ למלאות מקום אביו כאבר"ק ווייטצען. נרפס ממנו ספר יר דוד, ועוד חידו"ת ממנו נרפס בקובץ הנשר. גם נרפס אליו תשובה בשו"ת לבושי מרדכי ח"ג סי' קצ"ח. בשנת תש"ר נהרג עקה"ש. הי"ד ותנצב"ה.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס ג' עמוד י"ט.

(3) הוא בנו יחידו של הג"ר יונתן שטייף זצ"ל. נולד ביום ז' אייר שנת תרס"ד. למד בווייטצען בישיבת הג"ר דוד ליב זילבערשטיין אבר"ק ווייטצען, והי' ת"ח עצום וספרא רבא. חידו"ת ממנו נרפס בירחון החיים (שהוציא לאור אביו הג' זצ"ל) חוברת ד' סי' מ"א, ועוד הרבה חידו"ת נשאר בכת"י. נהרג עקה"ש ז' אייר שנת תש"ד לפ"ק, הי"ד.

ותורתנו נתונה לבנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה שלו' יוסף שטייף נ"י שמסר לנו מכתב חידו"ת הללו, לפרסמם בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

ואח"כ מותר להשתמש לאורה שקאי על שבת. וחזן מזה ידוע הקושיא על הרי"ף דקאמר אליבא דרב וז"ל, ותו ממדליקין בהם בשבת ש"מ כבתה אין זקוק לה, והלא זו מוכח על חול, וגם ידוע הקושיא על התוס' שתי' דע"כ קאמר לרב טעם של מותר להשתמש לאורה מדלא קאמר סתם, ולמה לי ב' טעמים, ועוד הקשה טו"ז (בס"ק ח') על המחבר שכ' בסו' תרע"ג קיי"ל הרלקה עושה מצוה ע"כ כבתה אין זקוק לה, והלא האיך תלוי זה בזה.

וי"ל, רהנה מתחלה צריך להבין במה פליגי, שר"ה סובר כבתה זקוק לה ורב סובר כבתה אין זקוק לה, וי"ל דפליגי בפלוגתת ריו"ח ור"ל בב"ק דף כ"ב, דפליגי אי אשו משום חציו או משום ממונו, וידוע קושית הנמוק"י שם, האיך מדליקין ערב שבת, ותידין רהוי כאלו דלק הכל מע"ש עיי"ש, וקושיא של הנמוק"י קשה ג"כ למ"ד אשו משום חציו האיך מדליקין נר חנוכה בע"ש שירדליק בשבת, וצ"ל ג"כ כמו שתידין רהוי כאלו דלק הכל מע"ש, וא"כ י"ל שרב הונא ע"כ סובר כבתה זקוק לה שסובר אשו משום ממונו ול"צ לומר כנמוק"י, וא"כ לא דלק הכל, וע"כ אם כבה בתוך שיעורו צריך להרליקו, משא"כ רב סובר אין זקוק לה שסובר כריו"ח אשו משום חציו וא"כ הוי כאלו דלק הכל מע"ש ע"כ אין זקוק להרליקו, ומהאי טעמא יובן שמתחלה קאמר משמי' דר' ירמיו' ולא קיבלה משום שמברייתא ג"כ מוכח כבתה זקוק לה, רק אח"כ כשאמר משמי' דר' יוחנן דהיינו שסובר אשו משום חציו וצ"ל שהוי כאלו דלק הכל מע"ש וע"כ כבתה אין זקוק לה, ואי דקשה מברייתא, ע"ז תירץ הב' תירוצים שלא קשה מהברייתא. והנה אי הרלקה או הנחה עושה מצוה תלוי ג"כ בזה, אי הרלקה עושה מצוה אז אמרינן אשו משום חציו והוי כאלו דלק הכל אז, ורק ההרלקה עושה מצוה, משא"כ אי הנחה עושה מצוה זו למ"ד אשו משום ממונו. וע"כ לפי"ז מובן מ"ש השו"ע קימ"ל הרלקה עושה מצוה, משום שקימ"ל אשו משום חציו, ומח"ט ג"כ כבתה אין זקוק לה ג"כ משום אשו משום חציו וע"כ אי הרליק ע"ש וכבה אפילו קודם החשיכה מקודם קבלת שבת פסק השו"ע שאין צריך להרליק, שאשו משום חציו, ומיר שהרליק הוא כאלו דלק הכל וע"כ ל"צ להרליק פעם אחרת, ולא קשה קושית טו"ז.

ובזה יובן דברי הרי"ף שקאמר, ותו ממדליקין בהם בשבת וכו', דהי' קשה להרי"ף האיך מדליקין בהם בשבת כקושית נמוק"י, כיון שהרי"ף פסק שם אשו משום חציו, וע"כ צ"ל שהוי כאלו דלק הכל מע"ש וע"כ ס"ל כבתה אין זקוק לה, וא"ש דברי הרי"ף. ובפשיטות אמרתי ליישב קושית הט"ז על השו"ע, כיון שהר"ן הביא תשובת הרשב"א על מה ששאלו אותו מי שהרליק וכבה אם צריך להרליקה פ"א ואם צריך לברך עליו, והשיב שא"צ להרליק פ"א כיון שכבתה אין זקוק לה וגם שהרלקה עושה מצוה עיי"ש, וכ"כ י"ל שהשו"ע רק הביא להלכה דינו של הרשב"א, ול"ק ממילא קושי' הטו"ז וכמ"ש.

והנה נר חנוכה כתבו הראשונים שהוא דומיא דמנורה וקרשים, ובקדשים ידוע שצריך שינה עליו הכתוב לעכב, והנה ר"ה שאמר אין מדליקין סובר אפילו

בריעבר לא, ורב אמר מדליקין אפילו לכתחלה, וע"כ הקשה הגמ' מנ"ל דר"ה שאמר אפילו בריעבר אין מדליקין, ואמר משום שסובר כבתה זקוק לה ורק רמח"ט לבר אז רק לכתחילה, רק כיון שיש עוד טעם שמותר להשתמש לאורה וע"כ אפילו (לכתחילה) [בריעבר], וכן לרב קאמר מ"ט אפילו לכתחלה, ותידין שסובר כבתה אין זקוק לה, רק אי משעם זה לבר אז רק בריעבר מדליקין, רק ג"כ מכח שיש עוד טעם שאסור להשתמש לאורה ע"כ אפילו לכתחלה מדליקין, וקאי על בין לחול ובין לשבת, וכן הרי"ף שאמר מדליקין אפילו לכתחלה סובר סברא זו, וע"ז קאמר הני ב' טעמים לשבת, שמכח ב' טעמים הללו אפילו לכתחלה מדליקין, ומיושב דברי הרי"ף, וגם הקושיא למה צריך ב' טעמים לרב הונא, וכן מ"ש הגמרא מ"ט דר"ה, ה' הקושיא למה פליג על רב רבו, ותידין קסבר כבתה זקוק לה מכח הברייתא ומותר להשתמש לאורה שזו סברא פשוטה כמ"ש תוס', וע"כ סבר אין מדליקין, ואח"כ הקשה הגמ' מ"ט דרב שאמר מדליקין והלא מברייתא מוכח שזקוק לה ותידין שסובר כבתה אין זקוק לה, וגם נגר הסברא פשוטה, רק אסור להשתמש לאורה, ורק לפי"ז יקשה עליו מברייתא, ותידין חב' תירוצים, ומהאי טעמא קא מקדים דברי ר"ה כיון שהוא פשט רינו מן הברייתא, וזו עוד קורם רב נשנית, וע"כ רוקא על רב הקשה מן הברייתא כיון שר"ה פשט דינו רק מכח הברייתא הלז, וע"כ ה' קושיית הגמ' מ"ט דרב. והארכתי בזה עוד, רק יותר לא מספיק הגליון ולא ארצה להטריחו בזה, וקצרתי שסמכתי על עיניו הברולחים.

והנני ידירו ואוהבו רושה"ט וש"ת באה"ר ואה"ע בלונפ"ח, המצפה לשמוע ולהשמיע תמיד בש"ט וכט"ס.

דוד יודל זילבערשטיין

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך

של ידידינו הנח"ח מו"ה משה יעקב בירנבוים נ"י ושני בניו האבכרים היקרים

ר' שלום איסר נ"י ור' אליעזר נ"י

בהלקח מאתם אשתו-אמם החשובה ע"ה

ושל ידידנו האברך היקר ר' שרגא פייבוש בערגער נ"י מאנטווערפן

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י

ור' יגרור פרצותינו שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו.

המערכת

## בקושיית הב"י לחנוכה

מהרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש זצ"ל אבר"ק ווייטצען<sup>1</sup>

הב"י בס' תר"ע מקשה למה קבעו ח' ימים דכיון רשמן שבפך היה בו להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בז' הלילות עכ"ק. ותירץ היהודי הקדוש זצ"ל עפ"י קו' התוס' (שבת כא:): ראיך ה' יכולין להדליק בהשמן שמצאו חתום בחותמו של כה"ג והלא נטמא בהיסט עיי"ש בתוס', ואמנם י"ל דזהו גופא ה' עצם הנס בעת מציאת הפך שלא עלה על דעת שום אחר מ'ישראל אז לשאול קו' התוס' ולהסתפק ראולי נטמא בהיסט, ואח"כ כאשר נעשה הנס ודלק השמן ח' ימים אז ידעו למפרע כי טהור ה' וזולת זה לא עביר קוב"ה ניסא למגנא, ומאת ה' היתה זאת הנס ביום ראשון ג"כ, שלא עלה ונסתפק שום א' מהם בענין טהרת השמן והדליקו ממנו בלי שום חשש ופקפוק, ושפיר מתורץ קו' התוס' והב"י כנזכר עכתה"ק (הובא במסעות ירושלים מאמר נותן בים דרך אות ו').

ונ"ל להסביר דבריו הק', ונקדים קו' אא"ז הרברי חיים זי"ע על דברי תוס' הנ"ל דילמא נטמא בהיסט דהא עכ"פ לא ה' שפי מספק אם העכו"ם חסיט עליה, והא עזרה חשיב רה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור עכתה"ק. ובשפתי מהר"ש מתרץ הקו' בהקדם קו' הב"י אמאי עושין ח' ימים חנוכה הרי הנס לא ה' רק על ז' ימים דבליילה הראשונה הא ה' להם שמן טהור, וגם נודע מה שהעירו המפורשים אמאי הוצרכו לנס הרי ה' יכולין להדליק בשמן טמא דהא טומאה דחוי' בציבור, ועוד הלא ה' להם עצה לערות שמן טמא לשמן טהור מעט מעט ונימא קמא קמא בטיל, אך כתבו דהשי"ת רצה להראות חיבתו לישראל שלא יצטרכו לבא לידי ביטול, אבל הכהנים עכ"פ שלא ידעו שהשי"ת יעשה להם נס בוודאי חלקו השמן לח' חלקים ורצו לבטל בו השמן שאינו טהור דזה טוב יותר מלהדליק שאר הימים בשמן טמא לחור, והראה הקב"ה נס שמיר כשקיבלו מעט

1) נולד באוהעל בשנת תרס"ב לאביו הרב הגאון מוה"ר רוד מייזליש אבר"ק אוהעל ומח"ס בנין רוד. נתגרל ונתחנך על ברכי אביו. נסמך להוראה מהגאון ר"מ אריק ומהגאון בעל לבושי מדרכו. בשנת תרפ"ג נשא אשה בתו של הרה"צ מוה"ר חיים יעקב טייטלבוים זצ"ל אבר"ק לימאנוב (חתנו של כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל). אחד חתונתו נתקרב מאוד לדודו כ"ק מרן ארמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד, והי' מחסיריו המובהקים ונסע אליו בתכיפות. בשנת תרפ"ה נתמנה לר"מ בק"ק ניימארק וישיבתו קנתה לו שם טוב למרחקים. תלמידים מופלגים מאוד יצאו מישיבה זו. בשנת תרצ"ב נתקבל לרומו"ץ ור"מ בק"ק ווייטצען. אחר מלחמת העולם נתקבל לאב"ד בכערגען בעלזין. וכשבא אח"כ לארצות הברית בשנת תש"ז נתקבל לאב"ד רק"ק ווייטצען כשיקאגא. — נרפס ממנו שו"ת בנין צבי שני חלקים, ושו"ת מקרשי השם עם הגהות רבד צבי ב"ה, וקונטרס תקנות עגונות, ועוד הרבה נשאר בכת"י. — נפטר ביום כ"ה טבת שנת תשל"ר לפ"ק.

ר"ז נרשם על ירי נכרו האבדך היקר והנעלה בנש"ק ר' מרדכי אהרן מייזליש נ"י, ששמע ר"ז מפי זקנו כחורש ימים לפני פטירתו, כשהי' שוכב על ערש רוי. תשואות חן חן לו שמסרו לנו לפרסמו בקובצנו.

שמן טהור ורצו להוסיף בו שמן טמא לבטלו ניתוסף בהכלי שמן להדליק בו כל הלילה ונמצא רהי' גם מיר בליל א', וכן הי' בכל הלילות, ושפיר עושין חנוכה ח' ימים. א"כ לפי"ז שפיר כתבו התוס' דצ"ל דהכלי הי' מונח בקרקע ולא שייך טומאת היסט, ראל"כ ניוש שמא נטמא בהיסט ונהי רי"ל ס"ט ברה"ר טהור מ"מ כבר כ' בכנה"ג דביטול איסור אינו רק ברבר שהוא ווראי היתר אבל אם ההיתר אינו ווראי אין בכוחו לבטל האיסור, א"כ י"ל דרבר המותר רק מכח ס"ט ברה"ד ג"כ אין בכוחו לבטל איסור, ושוב לא הי' להם עצה לבטל השמן טמא בהשמן הנ"ל שנטהר רק מכח ס"ט ברה"ר, והיו צריכין להדליק כל השמן ביום א', א"כ הדרא קו' הב"י רהא הנס לא הי' רק על ז' ימים, אלא עכצ"ל רהשמן הנ"ל הי' ווראי טהור כדברי התוס', ושוב היו יכולין לבטל בו שאר שמנים הטמאים, וחלקו הכהנים השמן טהור לח' חלקים ושפיר הי' הנס בכל ח' ימים, עכ"ר המהר"ש ענגיל. ולפי"ז י"ל גם קו' הבית יצחק (חאו"ח סי' ק"ו) רהא השמן נתהוה ע"י נס והתוס' כתבו במס' תענית (דף ח' ע"ב) דרבר שנעשה ע"י נס חשוב הפקר והשמן למנורה צריך להיות משל הקדש והרי קיימ"ל ראין חצר להקדש וא"כ לא קניא הקדש מעולם עכ"ק, ולפי הנ"ל י"ל רלא חשוב הפקר רק היכא שהנס נעשה יש מאין אבל כאן הי' יש מיש כי לכתחלה חלקו אותו לח' חלקים.

ועפי"ז יש לפרש ולחסביר בטטו"ר דברי היהודי הק' הנ"ל ראמר דהנס הי' שלא עלה על דעת שום א' קו' התוס' ררילמא נטמא ע"י היסט, דיתכן לומר ראילו הי' יודעים קו' התוס' הי' מתרצים כאא"ז הר"ח דס"ט ברה"ר טהור, ואז לא הי' יכולים לעשות כדברי המהר"ש ענגיל לחלקם לח' חלקים ולעשות קמא קמא בטיל, כיון שאינו ווראי מותר, וע"כ הי' צריכין להדליק כל השמן ביום א', ואז לא הי' ביום א' שום נס, משא"כ עכשיו שלא עלה על דעת שום א' קו' התוס', והיו סוברים שהוא טהור לגמרי, ע"כ חלקו אותו לח' חלקים ורצו לבטלו ברין קמא קמא בטיל, ועשה הקב"ה נס שתיכף כשנתנו המעט שמן טהור, ניתוסף בהכלי די שמן להיות דולק כל הלילה, נמצא דע"י זה הי' גם בליל א', ומתורץ שפיר קו' הב"י.

## במוגיא דכבתה

אברהם מאיר איזראעל

אבר"ק הוניאר

מח"ס ילקוט המאירי על הש"ס  
ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת (דף כ"א ע"ב) אמרוה רבנן קמ' ראבבי משמ' דר' ירמ' ולא קבלה, משמ' דר' וקבלה, וכבר תמהו המפורשים ז"ל וכי משא פנים יש ברבר, ונראה במ"ד, דהנה ידועה קו' הב"י (סי' תע"ד) למה תקנו ח' ימים, הלא ל"ה הנס רק ז' ימים, ועור הק' המפו' ז"ל למה זה הוצרכו לנס הלא יכולים הי' לערות

לתוך שמן הטהור שמנים טמאים מתוך צדצור קטן דקמא קמא בטל כדקוי"ל לענין יי"ג (יו"ד סי' קל"ד) ול"ה צדיקים לגם, וראיתי להגאון מדאדמישלא זצ"ל בפתיחתו לתשו' מהר"ש ח"ד, שכ' דלק"מ עפימ"ש הפנ"י רכל הנס הי' ללא צורך, דקוי"ל טומאה הותרה בציבור, וע"כ דרצה הקב"ה להראות חיבתם לפניו יתב"ש שלא יצטרכו להדליק בטומאה, ומה"ט לא הדליקו בשמן טמא אפי' ע"י ביטול שהותר. אך כל זה נוחא להבין על מה שעשה ה' לנו נסים ונפלאות הללו, עכ"ז עוד תקשה איך סמכו חכמים שבאותו הדור להדליק בפ"א כל השמן הטהור, הא קיי"ל אין סומכין על הנס, ובדואי שהי' להם לחלק את השמן ולהוסיף עליו משמנים טמאים וכנ"ל (ועי' בבכור שור דמחלק בין ניסא דיחיד לניסא דציבור ולק"מ, ודו"ק) ותירץ, דבאמת כן עשו שחלקו את השמן לח' חלקים והי' ברעתם להוסיף בכל פעם ע"י צדצור קטן ולבטל, רק תומ"י שרצו להוסיף ולבטל נעשה גם שנתמלא המנורה, ולא הוצרכו להוסיף ולבטל, ובוה תתיישב קו' הב"י עכת"ד ז"ל (ועי' עוד שם שמתרץ בזה קו' מרן הר"ח זי"ע מהא דספק טומאה ברה"ר ספקו טהור עיי"ש היטב).

ובסברתו זו יש ליישב ג"כ קו' המפו' ז"ל (עיי' ס' חוש המשולש פ' מקץ) שהק' על מה שתי' הב"י שחלקו את השמן לח' חלקים, הא אין מעבירין על המצות, אמנם לפימ"ש הגאון מהר"ש ז"ל נוחא, דלא העבירו על המצות, כי הי' ברצונם להוסיף על השמן ולהדליק ע"י ביטול וכנ"ל.

והנה בסוגיא דכבתה זקוק לה כבר האריכו המפו' ז"ל אהא דקוי"ל כבתה אין זקוק לה, (וכמבואר בל' המחבר בשו"ע סי' תרע"ח שהוא מטעם הדלקה עושה מצוה, ועי' טו"ז שם), ולכאורה לפי שינוי' דגמ' אי נמי לשיעורא, הרי בעינן ליתן שמן שידליק כשיעור, ולפי"ז איך זה אמרי' כבתה אז"ל, ועיי' בסה"ק בני יששכר (מאמר ג' נר מצוה) מש"כ בטעם הדבר, ולפי ההצעה דלעיל י"ל דבאמת העיקר הוא ההדלקה, וכבתה אז"ל, דעושין בזה זכר לגם הגדול שנעשה שם, דל"ה להם שמן שידלק כשיעור הנצרך במנורה, והי' עכ"פ די להדלקה שיהי' משמן טהור שנשאב בפק, וכדי שידלוק כשיעור הי' ברעתם להוסיף ע"י קמא קמא בטל, רק שנעשה להם הנס שלא הוצרכו לביטול, עכ"פ עיקר הנס הי' שהי' עכ"פ שיעור להדליק, ומה נעשה הנס כמש"כ הב"י וטו"ז, ומה"ט קיי"ל כבתה אז"ל, והדלקה עושה מצוה, כי זה הי' עיקר הנס, שהי' שיעור להדליק משמן טהור, ועכ"ז צריך שיתנו בה שמן כשיעורא כי גם שם רצו להוסיף ע"י ביטול כדי שתדלוק כשיעורא, ועכ"פ אז"ל, כי אין זה מכבודם וחיבתם של ישראל אצל הקב"ה שנצטרכו לבטל וכנ"ל. אך כ"ז נוחא אי נימא כתי' הנ"ל דחלקו השמן לח' חלקים, והי' ברעתם להוסיף ע"י ביטול, וממילא שייך שפיר לומר כנ"ל, בטעמא דכבתה אז"ל, אבל על קו' הב"י נאמרו בס' המפו' והרדוש הרבה תירוצים, ולפי כל אותם התי' הררא קו' לדוכתא לבאר טעמא דכאז"ל, והדלקה עושה מצוה.

והנה אמרי' במס' בכורות (דף כ"ב ע"א) אהא דאר"ל משמי' דר"י נשיאה



הלוקח ציר וכו' משיקו במים וטהור ממ"נ וכו' א"ר ירמי' ל"ש אלא לטבול בהן פתו, אבל לקדירה לא, מצא מין את מינו וניעור מתורת ביטול וחזור לטומאה, עיי"ש דס"ל לר' ירמי' דגם טהרה מעוררת טומאה (כמבואר שם בסוגיא) ופריך אביי ע"ז וכי טומאה שבטלה חוזרת וניעורה, וכן ר' יוחנן פליג אהא דר"י, דפריך שם בגמ' דאיהו קאמר טעמא דמתני' דבהמה ששפעה חררת דס' הר"ז תקבר ופטורה מן הבכורה, ותני ר"ח דאינו מטמא לא במגע ולא במשא, וקאמר ר' יוחנן דמשום בטול ברוב נגעו בה שביטל הכשר בדם וכו' ולכך פדא ניהא דאיהו ס"ל טומאה חמורה עד לגר וזה אינו ראוי לגר וניהא דאינו מטמא במשא, משא"כ לר' יוחנן דס"ל אחר זה וא' זה עד לכלב, וזה עכ"פ ראוי לכלב, והו"ל לטמא במשא וממילא לדירי' קשיא הא דר"י, וע"כ כאביי ס"ל דטומאה שבטלה אינה חוזרת וניעורה דטומאה כמאן דליתא דמי (ועיי' בזה בהגהות חשק שלמה שם).

ולפי"ז מיושב הכל כמין חומר הא דלא קבלה משמי' דר' ירמי', דהא ר' ירמי' ס"ל טומאה כמאן דאית' דמי, ממילא לדירי' א"א לומר ולתרץ קו' הב"י כנ"ל שהי' בדעתם להוסיף מצרצור קטן ולבטל שמן הטמא בטחור, דלדירי' טומאה שבטלה כמאן דאית' דמי וכן"ל, וממילא צ"ל כסברא החיצונה דככתה ז"ל, וע"כ לא קבלה משמי' דר' ירמי', משא"כ משמי' דר' יוחנן, דס"ל טומאה שבטלה כמאן דליתא דמי, שפיר י"ל כתי' הנ"ל שרצו לבטל השמן הטמא בטחור, וא"כ י"ל כנ"ל דעושין בזה זכר לנס חנוכה, של"ה להם שיעור כדי הרלקה, והעיקר היא ההרלקה, ושפיר קיי"ל דככתה אין זקוק לה דהרלקה עושה מצוה, והבן.

## בסוגיא דככתה

משה (ב"ר יעקב שלום) רייפער

חבר ככולל עץ חיים דבאבוב  
ברוקלין, ניו יארק

איתא בגמרא (שבת כא.) אמר ר"ה פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת משום דסבר ככתה זקוק לה הלכך צריך לכתחילה לעשותה יפה דילמא פשע ולא מתקן לה ומותר להשתמש לאורה, ורב סבר פתילות ושמינים וכו' מדליקין בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת דסבר ככתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. והקשה שם בפנ"י (ועיי' בישו"ע או"ח הל' חנוכה תרע"ב סי' א') הרי בין פתילות ושמינים שאסרו בשבת יש שמן שריפה דהיינו תרומה שנשמאת, ומשום דמצוה עליו לבקרו חיישינן שמא יטה להבעירו מהר, וא"כ קשה מאי פליגי ד"ה ורב בחול לענין ש"ש דזה אינו תלוי בהך דכו"ל, דהרי נמשך יפה אחר הפתילה, ולמה יהא אסור להדליק בו לר"ה, עכת"ד קו' הפנ"י.

ונלפע"ד לתרץ עפ"י מה שהק' בס' קהלת יעקב להגאון מהר"י אלגזי (ועיין בשו"ת קול ארי' סי' ל"ד) אהא דאיתא בירושלמי שלהי מס' תרומות דבי ר' ינאי אמרו מדליקין בשמן שריפה בחנוכה, והא קיי"ל אין עושין מצות חבילות חבילות, והרי תרומה טמאה מצוה לשורפה, והוכיח מזה דל"א אין עושין מצות חבילות חבילות אלא כשזמן עשית ב' המצות נמשך שוה בשוה ונגמרות יחד, אבל ב' מצות הנעשות בב"א וחד מצוה נגמר מיד ומצוה השני' נמשכת יותר עד שתגמר מצותה אין בזה משום חבילות חבילות. וא"כ הא קיי"ל נ"ח הדלקה עושה מצוה וכאז"ל, לא כן מצות שריפת תרומה טמאה, צריך המשך זמן עד שישרוף כולה וכז"ל, וע"כ אף אם יהיו נמשכים ב' המצות ביחד מ"מ לגבי נ"ח אם כבתה תיכף אחר שנדלק אין זקוק לה, משום דלא מקיים מצוה בהדלקתה יותר, משא"כ תרומה טמאה כבתה זקוק לה עד שיבער לגמרי, ומש"ה לא חשיב חבילות חבילות, עכת"ד הקהלת יעקב. ולפ"ז שפיר מיושב מחלוקתן בש"ש, דר"ה סבר כז"ל א"כ מקיים מצות נ"ח כ"ז שדולק דהא אם כבתה באמצע צריך להדליקו פעם אחרת, נמצא דכ"ז שדולק מקיים ב' מצות, נ"ח והבערת תרומה טמאה, וכיון דקיי"ל דאין עושין מצות חבילות חבילות לכן אין מדליקין בש"ש, דמדין כבתה זקוק לה מוכח שמקיים מצות נ"ח כ"ז שדולק הנר, ורב סבר כאז"ל על כרחך דסבר דהדלקה עושה מצוה ממילא מדליקין בש"ש דאינו עושה המצות חבילות חבילות משום דקיום מצות נ"ח סגי בהדלקה לחודה, ומצות הבערת תרומה טמאה נמשך עד גמר הבערתן, ובכה"ג עושין מצות חבילות חבילות כמו שכ' הק"י.

אמנם באמת לפי סברתנו קשה למה אמר ר"ה אין מדליקין בש"ש משום דכו"ל וכל זמן שמקיים מצות הבערת תרומה טמאה גם מקיים מצות נ"ח ואין עושין מצות חבילות, הלא יש לו עצת, ליתן קצת יותר שמן של תרומה טמאה כדי שידולק גם אחר החצי שעה שאז כבר אינו מקיים מצות נ"ח, ובכה"ג עושין מצות חבילות חבילות, ושוב קשה למה סובר ר"ה אין מדליקין בש"ש.

ונלע"ד לתרץ ע"פ מה שמקשה שם בגמרא על רב דסבר כבתה אז"ל ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הרר מדליק לה, לא דאי לא הדליק מדליק, וא"ג לשעוריה. וכתב הרי"ף ע"ז דאחר זמן הזה מותר להשתמש לאורה. והק' עליו הרשב"א אמאי אמר רב מדליקין בשבת משום דסבר דאסור להשתמש לאורה ולא חישינן שמא יטה, הא אחר שיעבור שיעור שתכלה רגל מן השוק הוא מותר בהנאה וא"כ נחשוש לשמא יטה, וכתב לתרץ דכאן איירי שנותן שיעור מצומצם וא"כ לא תדליק אחר שתכלה רגל מן השוק, עכ"ד הרשב"א. ומסתבר דאם רב איירי בשיעור מצומצם, ד"ה דפליג עליו ג"כ איירי בשיעור מצומצם, וע"כ שפיר סובר דאין מדליקין בש"ש, משום דסבר כז"ל, וכיון דנתן בו ש"ש שיעור מצומצם, נמצא דכ"ז שמקיים מצות הבערת תרומה טמאה מקיים גם מצות נ"ח ושפיר שייך בזה אין עושין מצות חבילות חבילות, ומש"ה סובר ר"ה אין מדליקין בש"ש.

ועפ"ז יש ליישב גם קו' התו' שהקשו על רבא מנ"ל שסובר ר"ה שאסור להדליק בשבת משום דסבר מותר להשתמש לאורה דלמא הא דאסור להדליק בשבת משום דכבתה זקוק לה ובשבת לא יוכל להדליקה עוד, ולחנ"ל י"ל דרבא מדויק כיון דנמצא בין שמנים האסורים גם ש"ש, ומבואר לעיל דכל האיסור בחול הוא משום דסבר כז"ל וע"כ דמקיים מצות נ"ח כל החצי שעה ואז גם מקיים מצות הבערת תרומה טמאה ואין עושין מצות חבילות, וא"כ התינה בחול, אבל ע"ש מוכרח להדליק נ"ח בעוד יום גדול לפני הדלקת נ"ש כמו שנתבאר בדמ"א בהל' חנוכה (סי' תרע"ט ס"א) וז"ל המחבר בע"ש מדליקין נ"ח תחלה ואח"כ נ"ש הג"ה ומברך עליהם כמו בחול אע"פ שמדליקין בעוד היום גדול וכתב ע"ז שם המג"א וז"ל, משום דא"א בענין אחר חשוב הכשר מצוה (ועיי"ש במחצית השקל). מבואר מזה שאין מקיימים מצות נ"ח אלא משתשקע החמה [רהינין צ"ה כמו שנתבאר שם] עד שתכלה רגל מן השוק, וכל ההיתר שרשאים לברך על הדלקת נ"ח אע"פ שאינו מקיים מצותו עכשיו משום דא"א בע"א, ושפיר חשוב הכשר מצוה, וא"כ אפילו סבירנן כז"ל, אבל עכ"פ בהתחלת ההדלקה אינו מקיים מצות נ"ח, ואז מקיים רק מצות הבערת תרומה טמאה, ובכח"ג לא אמרינן אין עושין מצות חבילות בש"ש וא"כ קשה למה אוסר ר"ה להדליק בש"ש בשבת, אלא ע"כ הוכיח רבא מזה דסבר מותר להשתמש לאורו וחיישינן שמא יטא להבעירו מהר.

## בענין מדליקין מנר לנר וביזוי מצוה

מנחם מענדל סג"ל לנרא

לונדון יע"א

(א) במס' שבת דף כ"ב ע"א איתא איתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמאל אמר מדליקין וכו' יתיב ההוא מדרבנן קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר טעמיה דרב משום ביזוי מצוה אמר להו לא תציתו ליה טעמיה דרב משום דקא מכחיש מצוה מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא מ"ד משום ביזוי מצוה משרגא לשרגא מדליק מ"ד משום אכחושי מצוה משרגא נמי אסור. מתיב רב אויא סלע של מעשר שני אין שוקלין כנגדו רנרי זהב ואפילו לחלל עליו מעשר שני אחר, אי אמרת בשלמא כי פליגי רב ושמאל מנר לנר אבל בקינסא אסר שמואל הא לא תהוי תיובתא אלא אי אמרת בקינסא נמי שרי הא תהוי תיובתא אמר רבה גזירה שמא לא יכוון משקלותיו וקא מפיק להו לחולין ופירש"י שמא לא יכוון משקלותיו שמא לא ימצאם טובים או ימצאם יתירים ויחוס עליהם ולא יחלל המעשר עליהם ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך, ובסוף הסוגיא איתותב המ"ד משום אכחושי, ואנן פסקינן כשמואל וע"כ כמ"ד משום ביזוי.

הרמב"ם פ"ד מהל' חנוכה הל' ט' כ' וז"ל, ומותר להדליק מנר חנוכה לנר חנוכה, ובהשגות הראב"ד א"א על ידי קינסא, והנה לכאורה לפי סוגית הגמרא כאן רמ"ד משום אכחושי מצוה איתותב וא"כ פסקינן כמ"ד משום ביזוי מצוה ולדריה מותר אף על ידי קינסא, ועוד מק' הלחם משנה שהרי הרמב"ם בפ"ג מהל' מעשר שני הל' י"ט מביא האוקימתא של הגמ' כאן דשמא לא יכוון משקלותיו ולפי סוגיא זו לא איצטריך תירוץ זה אלא למ"ד משום ביזוי, ומדמהבאו הרמב"ם א"כ סבר תירוץ זה, ואמאי אסור על ידי קינסא, ועוד צדיכים לבאר אמאי נידר הרמב"ם מפירש"י על שמא לא יכוון משקלותיו, ופירש שמא לא יכוון משקלו ונמצאו הפירות חסדים והוא שוקל בהם מעות לחלל עליהם מעשר אחר נמצא מוציא מעשר לחולין בפחות מרמיו עכ"ל, מאי דוחקיה שלא לפירש כפירש"י.

(ב) והנ"ל בשנקדים הגמ' שם באותו עמוד אמר רב יהורא אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קרושה יש בה מתקיף לה רבי יוסף וכי דם קרושה יש בה רתניא ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו הכא נמי שלא יהא מצות בזויות עליו, עכ"ל הגמ'. וכתב הבעל המאור וכי שמואל לית ליה הברייא דרשפך וכסה, אלא שמואל סבר שאין כאן ביזוי מצוה אלא אם משתמש בגופו של מצוה, ולא כשמשמש לאורה שאינו כמו מכסה דם ברגל, וכ"כ הרשב"א.

והנה בטור או"ח ס' כ"א מביא בשם השאלתות ראסור להשתמש בציצית דילפינן מרם דאמר קרא וכו', וכתב הטור ואפשר לחלק שאינו רומה לרם דשאני התם כשמכסה ברגל עושה המצוה דרך בזיון מה שאין כן כאן עכ"ל, וסברא זו מוזכר בהשלמה כאן לתרץ דברי שמואל מהברייא דרשפך וז"ל, ומיהו שמואל סבר דשאני נ"ח מרם דאילו ברם גוף המצוה נעשה בבזיון משא"כ בנ"ח שכבר נעשית המצוה כהלכתה עכ"ל, וצריך להבין במאי פליגי רב אסי ושמואל לגבי ביזוי מצוה, והנה הב"י כתב על דברי הטור וז"ל ותמהני עליו וכו' דאיכא למימר כשנהנה מהמצוה היא בזויה בעיניו וכיון דחזינן דקפיד דחמנא גבי דם שלא יהא מצות בזויות עליו ילפינן לכל ביזוי מצוה וכו' ובהריא אמרינן בפ' במה מדליקין דטעמא דאסור להרצות מעות כנגד נ"ח כרי שלא יהא מצות בזויות עליו עכ"ל, והנה על הקושיא דנר חנוכה י"ל דהטעם דאסור להשתמש לאורה משום דעשאן דומיא דמנורה כמ"ש הר"ן וא"כ אם משתמש נקרא ביזוי מצוה, ומצינו כאן בב"י פירוש חדש על שלא יהא מצות בזויות עליו שאין פירושו שלא יבזה המצוה אלא שלא יעשה דבר שהמצוה יתבזה עליו, ואפשר בזה פליגי רב אסי ושמואל, דלשמואל הפירוש שלא יבזה המצוה ממילא סובר שאם אינו עושה נוף המצוה בבזיון ואינו משתמש בגופו לא מקרי ביזוי מצוה, משא"כ רב אסי סבר שהפירוש שלא יהא המצוה נתבזה עליו וא"כ אף אם אינו משתמש בגופו מ"מ המצוה מתבזה עליו במה שנהנה ממנה וע"כ אסור להרצות מעות כנגד נ"ח, ודו"ק.

(ג) והנה אנן קיי"ל כרב אסי דאסור להרצות מעות, א"כ מפרשינן שלא יהא

מצות בזיוות שלא יתבזה המצוה עליו ע"י שנהנה ממנה, וממילא ניהא דברי הרמב"ם במה שאוסר ע"י קינסא להרליק מנר לגר רכיון שאחר שהרליק הנ"ח מהקינסא לוקח הקינסא ומשתמש בה לצורכו נמצא שנהנה מהמצוה ונעשית מבוזה עליו ולפיכך אסרין להרליק ע"י קינסא, אבל שמואל שמפרש שלא יבוזה המצוה א"כ אם מרליק הקינסא כרי להרליק על ידה נ"ח אחר אינו נקרא בזיוו מצוה רכל לצורך המצוה אינו מבזה אותה ולפיכך התיר ג"כ על ידי קינסא ודו"ק. ולפי זה יש לישב ג"כ אמאי צריך הרמב"ם להביא תירוץ הנמ' רשמא לא יכוון משקלותיו רכיון שלומר הפירוש שלא יתבזה המצוה עליו אף שלא סבירא ליה רמותר על ידי קינסא מ"מ הוצרך להביא הטעם רשמא לא יכוון אף דהגמרא לא הביאו אלא אליבא דמ"ר שמותר אף ע"י קינסא שזה רק לסברת שמואל שהפירוש שלא יבוזה המצוה ממילא אי מתירין קינסא א"כ כל דבר אף שאינו ממש המצוה ג"כ מותר, ולפי זה קשה מהמשנה דמעות של מעשר שני, וצריך לתרץ שמא לא יכוון, אבל אי הוה אסר שמואל ע"י קינסא א"כ כל דבר שאינו גוף המצוה אסור, אז פשוט אמאי במעשר שני אסור ולא הצריך לתירוץ הנמ', וכל זה לשמואל אבל הרמב"ם דפסק כרב אסי שהפירוש שלא יתבזה המצוה עליו במה שנהנה ממנה לצורכו א"כ במעשר שני שאינו נהנה מהמצוה קשה אמאי אסור וע"כ א"א לפרש כפירש"י, דמ"מ קשה הא אינו נהנה כלל מהמצוה ואמאי אסרין לפיכך פירש רכאן יש חשש אחר שמא יוציא מעשר בפחות מדמיו ודו"ק. (ה) והנה בנמ' לעיל כ"א ע"ב אמרין מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה חרר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק א"נ לשיעורא, וכתב הרי"ף היתה דולקת והולכת כשיעור ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בירו, והרמב"ם בפ"ר הל"ה כתב נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה עכ"ל, ומדייק החידושי מהרצ"א דמשמע מרביר הרמב"ם דלהשתמש לאורה אסור, וכן נראה שזה דעת בעל העיטור שכתב שלחו ממתבתא אם הצריכה אחד שכלתה, פי' הרגל מן השוק, מכניסה ומשתמש לאורה משמע דוקא אם הכניסה, וכן מביא המאירי בשם קצת גאונים שעל מקומו אסור להשתמש לאורה וצריך להבין במה פליגי. ולהנ"ל יש להסביר שסובר הרמב"ם שכיון שגר זו עריין עומדת על מקומו הראשון שהיה בשעת המצוה ולא נשתנה כלל מצבה הראשון אם משתמש לאורה נעשה המצוה מבוזה אצלו אף שאינו עוד זמנה מ"מ משום שהיא עדיין באותו מקום שהיה קודם אסור, ולפיכך אם רצה להשתמש צריך לסלקה ממקומה, אבל הרי"ף סובר שהפירוש שלא יבוזה המצוה וממילא אם אין עכשיו זמן המצוה לא שייך לאסור להשתמש לאורה ראינו מבזה המצוה, ולפיכך מותר, ודו"ק.

## עזלת שבת בשבתו

### ויצא

ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. י"ל בזה, שיעקב אבינו אשר ישב תמיד באהלה של תורה בבית מדרשו של שם ועבר, ה' סובר שעבודת ד' שייך רק בתורה ותפלה אבל שיהי' אפשרות לעבוד את הש"ת גם באכילה ושתי' ושינה, זה לא ידע, וכאן בשכבו במקום ההוא וערבה לו שנתו והנה ד' נצב עליו, וראה סלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, סל"ם ר"ת ל'עשות ס'עודות מ'צות, ואע"פ שמוצב ארצה אבל ראשו מגיע השמימה, וכמו כן בשינה אפשר להשיג מדרגות רמות ועליית נשמה, אז ויאמר אכן יש ד' במקום הזה, ענין זה שיכולין לעבוד את ד' גם בשינה ואכילה, אנכי לא ידעתי עד כה מדרך זה.

(הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הורוויץ בעל הרי בשמים זצ"ל)

והכשבים הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל עקוד וכל חום בצאן לבן וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על צאן לבן. י"ל בזה ע"ד הרמז דנודע דבני ישראל נמשלו לצאן כמאה"כ ואתנה צאני צאן מרעיתי, וזהו והכשבים הפריד יעקב, שיעקב הפריד והבדיל את בני ישראל, כדי שלא יתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם הרעים, ועי"ז, ויתן פני הצאן אל עקוד, תיבת עקוד יש לפרשה מלשון קשירה כמאה"כ ויעקוד את יצחק בנו, שע"י שיהי' פניהם בצורה יהודית יהיו מובדלים מכל העמים ויהיו מקושרים בקשר אמיץ עם אביהם שבשמים, ואומר הטעם כגודל חיוב ההבדלה, כי וכל חום בצאן לבן, חום הוא אדום (כפירש"י לעיל בפסוק ל"ב) הרומז על עבירות כמאה"כ אם יהיו חטאיכם כשנים וגו' אם יאדימו כתולע וגו' (ישעי' א'), וזהו וכל חום בצאן לבן, שכל העבירות נעשים ע"י לבן ודעימי', ולכן וישת לו עדרים לבדו, ולא שתם על צאן לבן, כתרנומו ולא עריבנינו עם ענא דלבן, שחבדלים ותפרישם מצאן לבן לגמרי, לבלתי היות שם ערוב.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### וישלח

במדרש רבה עה"פ על כן לא יאכלו בני' את גיד הנשה, ר' יהודה אמר באחת מהן נגע ואחת מהן נאסרה, ר' יוסי אמר באחת מהן נגע ושתייהן נאסרו, אית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של ימין כדברי ר' יהודה, ואית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של שמאל כר' יוסי. נראה דהפלוגתא בין ר' יהודה ור' יוסי תליא בזה, ותחלה נפרש הפסוק וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב, ולכאורה מפרשים ויגע בכף ירכו, פי' בירך של יעקב, אך לפ"ז ה"י לו לכתוב ויגע בכף ירך יעקב ותקע כף ירכו, אלא יש לפרש, ויגע בכף ירכו, פי' שהמלאך נגע בכף ירכו של המלאך, בכף ירך יעקב, וק"ל.

לפי"ז יש לפרש פי' המקרא על כן לא יאכלו בני"י גיר הנשה כי נגע בכף ירך יעקב בגיר הנשה, שני פירושים, או זכרון הנגיעה בכף ירכו של יעקב, או זכרון שהמלאך נגע בכף ירכו שלו, ולכך סבר ר' יוסי שתיהם נאסרו, א' לזכרון כף ירך של המלאך, וא' לזכרון ירך של יעקב. אך בגמרא איכא שני מ"ד, חד אמר מלפניו בא לו, וח"א מאחוריו בא לו, והנה לית דין צריך בשש שהמלאך נגע בכף ימינו שלו, כדרך המתאבקים וגוברים, שבימינם גוברים, לפי"ז אם אמרת שהמלאך בא מאחוריו, א"כ ימין של המלאך בא נגד ימין של יעקב, לפי זה בין אם נאמר זכרון נגד ירך המלאך, או נפרש זכרון ירך יעקב, בין כך ובין כך זכרון אחר עולה לכאן ולכאן, שידך ימין אסור, וזהו דעת ר' יהודה, אך אי אמרת הדעת מכרעת שהיא של שמאל, א"כ צ"ל מלפניו בא לו, ראו הימין של המלאך נגד שמאל של יעקב, לפי"ז ירך ימין של המלאך נגד ירך שמאל של יעקב, לכך שניהם נאסרו, ודוק. — זה משלי, הקטן יחזקאל.

(הנאון מוה"ר יחזקאל קאצנעלנבוין זצ"ל אבר"ק אח"ו<sup>2</sup>)

### וישב

וישב יעקב וגו', רש"י מביא המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. ולכאורה יל"ד על הלשון קפ"ץ עליו רוגזו של יוסף ומדוע לא אמר בא עליו רוגזו של יוסף. אמנם יש לומר, עפ"י דברי המדרש (שמו"ר פט"ו) עה"פ קול רודי הנה זה בא מרלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שה"ש ב'), כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאים בחרש האביב, אמרו לו היכן הוא, אמר להם הרי עומד קול רודי הנה זה בא, אר"י מהו מרלג על ההרים, אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם, אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים וכו' לכך כתיב מרלג על ההרים ואין הרים אלא אבות. והנה ידוע דגלות מצרים בא בעון מכירת יוסף, וזה נקרא רוגזו של יוסף. ועפ"י יתבארו דברי המדרש על נכון, ביקש יעקב לישב בשלוה, דידוע דיעקב הוא כינוי לבני ישראל, וזהו שביקש שבני"י ישבו בשלוה ובהשקט בלי שיעבוד עול הגלות, והתפלל על זה, והועילה תפלתו, שקפץ עליו, כלו' שקפץ הקב"ה בשבילו, את רוגזו של יוסף אשר גרם גלות מצרים, ונתקיים בהם הפסוק מרלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויוסף הורד מצרימה. — איתא בגמרא בבא מציעא (דף קי"ז ע"א), הנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איפחות מעזיבה כי משי מיא עילאי אזלי ומוקי לתתאי, מי מתקן, ר' חייא בר אבא אמר העליון מתקן ור' אלעי משום ר' חייא ב"ר יוסי אמר התחתון מתקן וסימן ויוסף הורד מצרימה, ע"כ. והפליאה נשגבה. וכדי לתרץ נקרים דברי הגמרא שם אח"ז, רמאן דאמר העליון מתקן קסבר על המזיק להרחיק את עצמו מן הניזק ומאן דאמר תחתון מתקן קסבר על

(2) בס' זרע אברהם על המדרש בפ' וישלח, בשמו. (כנראה הועתק שם מכת"י).

הניזק להרחיק את עצמו מן המזיק. ולכאורה דברי ר' חייא ב"ר יוסי קשה להולמן, כי לא די שהעליון מזיק לו והוא צריך עוד להרחיק את עצמו ולתקן. אמנם יש להביא רא' מן התורה שכן הוא הדין, דאיתא במדרש תנחומא עה"פ ויוסף הורד מצרימה, אל תקרא הורד אלא הוריר, שגרים להוריר את אביו והשבטים למצרים. ומקשים המפרשים הלא האחים מכרו אותו וממש שדנו אותו בר' מיתות ב"ר, ומרוע האשמה תלוי' בו. אמנם באמת אתי שפיר, דרש"י מפרש בפרשתן על הפסוק וימצא איש, זה גבריאלי, ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, וא"כ ירע יוסף שהליכה זו בנפשו היא, והו"ל למנוע מלילך אצלם, ועל שלא עשה כן ולא ברח תלוי האשמה בו. הרי דעל הניזק להרחיק את עצמו מן המזיק. והשתא מובן היטב דברי הגמ' הנ"ל, שר' חייא ב"ר יוסי אמר על התחתון לתקן וקאמר בגמ' הטעם רקסבר דעל הניזק להרחיק את עצמו, ולכאורה דין זה הוא נגד השכל, על זה מביא הפסוק ויוסף הורד מצרימה ודרשינן ב' הוריר מצרימה שהוא תחייב והגורם לאביו ואחיו שירדו למצרים, ומשם מוכח שכן הוא גזרת התורה דעל הניזק להרחיק את עצמו. (הגאון מוה"ר יצחק אבר"ק פיזור וצ"ל<sup>3</sup>)

#### לחנוכה

ואורח צריקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, דרך רשעים כאפילה וגו' אל יליו מעיניך שמרם בתוך לבבך (משלי ד'). אולי יש לרמוז בפסוקים הללו ענין נרות חנוכה, דידוע מה שכ' בספה"ק דבנרות חנוכה יש בהם הארה מאור הגנוז, וזהו, ואור"ח, אותיות אור ח', היינו האור מח' ימי חנוכה, צריקים, שנעשה ע"י הצריקים (כאמרינו ורשעים ביר צריקים), הוא כאור נוגה, כל' כאור הגנוז שזיוו מבהיק ומפיק נוגה, וממשיך הכתוב, הולך ואור, בא לרמוז כאן דהלכה בבית הלל רמוסיף והולך, וז"ש הולך ואור, שבכל יום משמנות ימי חנוכה הולך האור הולך וגדל, ואמר, עד נכון היום, ע"ר אוז"ל ששאל ריב"ל למלך המשיח אימתי קאתי מר, א"ל היום — אם בקולו תשמעו, וזהו כוונת הפסוק עד נכון היום, שאור הגנוז בנרות חנוכה יהא מוסיף והולך, עד נכון היום"ם, שיתקיים הבטחת מלך המשיח על נכון, במה שאמר היום, ואז יתגלה אור הגנוז במלואו ותוקפו. — ואמר הכתוב אח"כ, דרך רשעים כאפלה, זהו מלכות יון שנמשלה לחושך כמבואר במדרש (ב"ר ב'ד') עה"פ וחושך על פני תהום, זו מלכות יון, שהחשיכו עיניהם של ישראל ורצו להשכיחם את התורה, ונגד זה אמר הכתוב, אל יליו מעיניך, שלא יטה את עיניו מלהסתכל בנרות חנוכה המסוגלים לזכרון, ערה"כ נר מצוה ותורה אור, ועי"ז שמרם בתוך לבבך, שיהיו שמורים וחרותים על לוח לבו לנצח. (כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

(3) בס' אוהל יעקב על אגדות הש"ס (פרנקפורט דאדרה תע"ט) בליקוטם, בשמו.



## מקץ

במדרש רבה בפרשתן אשרי הגבר אשר שם ד' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים, אלו המצריים שנקראו רהב, שעל ידי שאמד לשר המשקים כי אם זכרתי וגו' נתוספו לו שתי שנים. והכל תמחים על זה שמביא המקרא לחובתו וראוי לסתור, אלא כך פירושו, דהרי אנו רואים מעשים בכל יום דשכחי אלקים הבוטחים על חילם בתיהם שלום, והלל רשע על תאות נפשו ואימת עליון אותו לא תבעת, אלא הכל הולך אחר החתום, כי אז הרשעים כים נגרש, נמצא תחלתם שלום וסופן יסורים ראשית עשיר ואחריתו רש, אבל בצדיק הוא להיפך תחלתו יסורין לנקותו ולזככו מכל חללה וחובה וסופו שלוח וח' ראשיתו מצער ואחריתו ישגה, וכן אירע ליוסף שהוצרך להתעכב בבית הסוהר מחמת שנשפל בבטחונו לרשע כי סביבו נשערה מאוד ולפום צערא אנגרא, ולזה יפה הביא הכתוב לפרשו על יוסף, כי מתוך שאנו רואים שנענש מיד ונתעכבה תקותו ידענו כי ח' תמים לא-ל, בוטח בד' מעורו, על כן נפרעו ממנה תחלה כדי להטיב לו באחריתו ולא תאכר תקותו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

## ויגש

קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם ונהי' אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה וגו' ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה וגו' ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו. י"ל בביאור הכתובים עפ"י המבואר בפרק השולח דגוי אינו קונה גוי אחר בחליפין, ובטור חו"מ סי' רס"ז כ' כשמקנה לאחר דבר שנקנה בחליפין בהדי דבר שאינו נקנה בחליפין מגו דלא חייל שעבודא אהאי לא חייל נמי אהאי. והנה כאן פ' הרב מזרחי שהלחם שנתן להם יוסף ח' בתורת חליפין, וא"כ כיון שהם אמרו קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם, א"כ הקנו דבר שאינו נקנה בחליפין בהדי דבר הנקנה בחליפין, שהרי הם עצמם אינם נקנים בחליפין כי יוסף ח' קודם מתן תורה ואז ח' להם דין בני נח, ואיך קנה אותם יוסף, נימא מינו דלא חייל שעבודא עליהם לא חייל נמי על אדמתם, על כן השכיל יוסף לקנות את אדמתם בפ"ע. וזשה"כ, ויקן יוסף את כל אדמת מצרים, היינו האדמה לברה, ואת המצריים קנה בקנין בפ"ע במה שהעביר אותם לערים, וכמבואר בטור יו"ד סי' רס"ז סעיף ק"ה שאחד מדרכי קנין העבדים הוא במשיכה שהקונה מושך את העבד מרשות בעליו הראשונים לרשותו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר יעקב מטאמאשוב זצ"ל ח"ד')

(4) בספרו מגדל עוז בחלק עליית הבטחון פרק ט'.

(5) בספר ברכת טוב (וויניציאה תע"א) פ' ויגש, בשמו.

## נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס, "יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

### ויצא

קאפ' כ"ח פסוק י'.

ויצא, לא הי' צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם וכו' וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות: עיקר דיוקן מן ויצא מבאר שבע, וכן ברות ונעמי מן המקום, ולא דייק בן על ויצא יצחק לשוח בשדה וכ"מ שנאמר ויצא, רק מפני שמוזכר את המקום, ע"ז דרשו שיצא מבאר שבע כל הדרה.

ולפ"ז נכון הד"ה כמו שהוא בדפח"ר, ויצא יעקב מבאר שבע, לא הי' צריך הכתוב לומר אלא וילך יעקב חרנה למה הזכיר יציאתו מן המקום וכו'. הרי שכל הדיוק הוא על שהזכיר יציאתו מן המקום.

קאפ' כ"ט פסוק ז'.

כלומר אם שכירי יום אתם לא שלמתם פעולת היום, ואם הבחמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף המקנה וגו' (ב"ר). ובדפח"ר הנוסחה, אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום ואם הבחמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף המקנה הבית. בראשית רבה:

ע"ין בשם אפרים (להגאון רא"ז מרגליות) שהג"י מדעתו שצ"ל השלמתם וכיון מדעתו לנוסחת דפח"ר. וגם הנוסחה אם שכירי יום אתם קשה להולמה, מה לי אם הם שכירי יום או שכירי חודש או שנה, עליהם להשלים פעולתם. ובמד"ר הלשון אם שומרי שכר אתם והוא כמו נוסחת דפוח"ר אם שכירים אתם. גם תיבת וגו' לא שייך כאן כלל. וגם בדפוס אלקבץ גרס "שכירים" ו"השלמתם", ולא גרס תיבת וגו'.

קאפ' ל' פסוק כ"ד.

לכך לא התפללה אלא על בן אחר. ובדפח"ר הנוסחה, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר.

קאפ' ל"א פסוק י'.

וברדים, תרגומו ופציחין פיישר בלע"ז חוט של לבן מקיף את גופו סביב וחברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו (פ"א מזן אל זן) ואין לי להביא עד מן המקרא: ע"ין בשם אפרים מה שתמה, מאחר שאין לו עד במקרא מנין לו זה, שחוט של לבן מקיף, ואין זה אלא דברי נביאות, גם מ"ש פתוחה ומפולשת, הול"ל פתוחים ומפולשים, ועיי"ש שבא בהג"ה רחוקה ופירוש דחוק.

ובדפח"ר הנוסחה היא, וברודים, כתרגומו ופציחין, חוט של לבן מקיף את גופן סביב, חברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזן אל זן, ואין לי להביא עד מן המקרא.

ולפי נוסחה זו הכל עולה כהוגן בלי שום הגהה. שרש"י מפרש ברורים — פתוחים, והוא כתרנומו שתרנגם ופציחין, וכמ"ש בפסוק הבמחנים, שתרנומו בפציחין (במרבר י"ג מ"ט) ע"ש, ומפרש מהו פתוחים שחברבורת (לשון יחיד) שלו פתוחה ומפולשת מזן אל זן. והיינו מה שכתב שחוט לבן מקיף את גופן סביב והיא החברבורה הפתוחה ומפולשת. ואמנם כל יסודו בנוי על התרגום ופציחין אבל אין לו עד מן המקרא.

והנה לעיל (ל' ל"ה) בפסוק ויסר ביום ההוא את התישים העקודים והטלאים ואת כל העזים הנקודות והטלאות כל אשר לבן בו, פירש"י כל אשר לבן בו, כל אשר היתה בו חברבורות לבנות, לכאורה יקשה לפי מה שפירש שם שהנקודות הם חברבורות רקות והטלאות הם חברבורות רחבות, מה הן החברבורות שהוסיף בכל אשר לבן בו, ועוד שרש"י פתח בלשון יחידה, „שהיתה“ ומסיים בלשון רבים „חברבורות לבנות“. אבל ברפח"ר גם שם הנוסחה הוא, כל שהיתה בו חברבורת לבנה, הכל בלשון יחיד, והנראה שהכוונה הוא על הברורים שלא נזכרו שם, ובודאי הסיר גם את הברורים, ע"ז פירש"י שהיתה בו חברבורת לבנה, והוא החוט המקיף כמו שפירש כאן, שהם הברורים, שגם אותם הסיר.

### וישלח

קאפ' ל"ב פסוק י"ח.

ולמי אלה לפניך, ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה, למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של זכו'. עיין במפרשים הרא"ם והלבוש וספר זכרון שכולם נזרו ואמרו שמש"כ ואלה לפניך של מי הם, טעות הוא שנפל בדברי רש"י שהלמד מתיבת ולמי אלה אינה במקום של, ואין פירושו של מי הם, רק כפשוטה למי המנחה הזאת שלוחה, ומה שנשר דש"י ער כאן לפרש שהלמד של למי אתה הוא במקום של, עיין ברא"ם שפירשו בטוב טעם. ובדפוס הראשון הנוסחה היא, ולמי אלה לפניך, למי המנחה הזאת שלוחה, למ"ד משמשת וכו', וכן הוא בספר יוסף דעת, ובדפוס אלקבץ.

שם פסוק כ"א.

באח"ד ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן לשון קינוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא, וכפר ידי', בעי לכפורי ידי' בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים וכו'. כתב בספר זכרון וז"ל והנוסח שכתוב בהן וכפר ידי' אומר אני שתוספת סופרים הוא, שלא דאיתי בשום מקום בתלמוד וכפר ידי', זולתי ההוא דפ"ק דשבת (דף י' ע"א) שרי גלימי' וכפר ידי' ומצלי, שאות הפ"א בה קודמת לאות הכ"ף ואינה מענין זה כלל ופירושה חובק את ידי'. ובנסחא אחרת רפויסיית הוסיף בה וכתב וכפר ידי' בגלימא דחברי' ירמוז לההוא דמציעא פ' אלו מציאות (דף כ"ד) וגם זאת לפי דעתי אינה נוסחא נכונה לפי שבכל נסחאות מציעא שראינו לא נכתב בהם וכפר ידי' כלל, אלא, חזיי' רהוה

משי יר' ומנגב בגלימא דחבר' ואף אם נאמר שאולי היתה גרסתם רמשא יר' וכפר בגלימא דחבר' מ"מ וכפר יר' לא נמצא עכ"ל.  
ובאמת הגם שבזבחים (דף כ"ה ע"א, ודף צ"ג ע"ב) ובחולין (דף ח' ע"ב) לא הביא רש"י כלל חך דכפר יר', מ"מ קשה לשבש הספרים ולומר שהוסיפו הסופרים, מאחר שנוסחה זו ישנה בדפוס הראשון ובדפוס אלקבץ, והי' מקום לומר, שטעות קטן נפל בכאן ותחת וכפר יר' צ"ל כפרא דודי, והוא בב"ק (דף ק"א רע"א) ופירש בו רש"י קינח בו את הוורה וכו'. ובטעות כזה יש לתלות יותר, ממה שנאמר שהוסיפו הסופרים וכדו מלבם דבר שאינו נמצא כלל.  
אמנם באמת אין כאן טעות כלל, כי בש"ס מינכן הגירסא הוא חזי' להחוא בר בי רב דקמשי יר' וקכפר בגלימא דחבר'. והקרב לומר שהיתה הגרסא לפני רש"י חזי' להחוא בר בי רב דכפר יר' בגלימא דחבר', שכן הוא גרסת הרא"ש שם, וכן הביא רש"י בעזרא (א' י') בפסוק כפורי זהב, מלשון קנוח כמו דכפר יר' בגלימא דחבר'.

### וישב

קאפ' ל"ז פסוק כ"ח.

ויעברו אנשים מדינים, וזהו שיירא אחרת והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה: וימשכו, בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים: בדפוס אלקבץ הוא דבור אחד וז"ל, שנמכר פעמים הרבה שנאמר וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים מכרו אותו למצרים.

קאפ' מ' פסוק א'.

והאופה, את פת המלך, ואין לשון אפי' אלא כפת ובלע"ז פיסטור. צריך להבין מה בעי רש"י בזה שכתב ואין ל' אפי' אלא כפת. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, אופה, שהי' אופה את פת המלך שאין לשון אפי' אלא כפת: והנראה שבא להורות שאין לפרש שהמשקה הי' ממונה על המשקין והאופה על המאכלים וכמו שראה בחלומו ובסל העליון מכל מאכל פרעה וגו', ע"ז כתב רש"י שאין לפרש כן, שאין אפי' אלא כפת, וע"כ הפירוש הוא שהי' אופה את פת המלך.

שם פסוק כ"ג.

בסה"ד ולא פנה אל רחבים, ולא בטח על מצרים הקרובים רחב. בנוסחתנו לא הביא רש"י סמוכין לזה שנקרא המצרים רחב. ובנוסחת דפוס אלקבץ נתוסף, אל מצרים שקריון רחבים, שר שלחם שנאמר אזכיר רחב וכל (תהלים פ"ז ד') ונאמר רחב הם שבת (ישעי' ל' ז') ע"כ. ושם מבואר בפסוק ומצרים הבל וריק יעזורו לכן קראתי לזאת (פירש"י למצרים) רחב הם שבת: ונקראו כן ע"ש שהם גסי רוח.

## מקץ

קאפ' מ"א פסוק ו'.

קדים, רוח מזרחית שקורין ביש"א:

עיין ברא"ם שפירש מפני שכל פאה מר' פאות העולם יש בה שלשה מיני רוחות (היינו מזרחית, מזרחית צפונית, ומזרחית דרומית וכן לכולן) ואין מכל אותן הג' רוחות של הפאה המזרחית משרפת הצמחים רק האחת מהן הנקראת ביש"א ע"כ.

ועדיין לא נתפרש איזו היא. וברפוס אלקבץ הנוסחה היא, קדים, רוח מזרחית דרומית שהוא חם מאד וקורין אותו בישא.

ועפ"ז יתיישב קושיית התוספות בגיטין (דף ל"א ע"ב) ד"ה שריא, שהוקשה להם בגמ' שם בר"נ בר יעקב שהיתה הרוח מזרחית מנשבת והוחם לו ואמר שריא נשיב והלא רוח דרומית נקראת שריא לא רוח מזרחית עיי"ש. ולפי דברי רש"י שבכאן שרוח מזרחית דרומית חם מאד, יתיישב, שמפני שהיתה הרוח מזרחית מנשבת מצד הדרום, קראה שריא.

שם פסוק ח'.

ותפעם רוחו, ומטרפא רוחי' מקשקשת בתוכו כפעמון וכו'. והראב"ע כתב שהוא מגזרת הולם פעם (ישעי' מ"א ז'), והטעם שהרוח רומה לנוף המוכת, הרי שפירש ותפעם רוחו, הוכתה רוחו, וברניאל (ב' א') נטה רש"י לפירושו, שכתב שם ותתפעם לשון פעימה וחלימה, רמז ג"כ לפסוק הולם פעם, ומה שהביא רש"י מן התרגום, גם בפסוק נפעמתי ולא אדבר (תהלים ע"ז ה') ת"י אשרפת ולא אמלל, ושם פירושו הוכתי, או הוכתה רוחי.

שם פסוק י"ב.

ויגלה, מפני כבוד המלכות: באמת גם מה שהחליף שמלותיו הוא מפני כבוד המלכות וכמ"ש רש"י במ"ר (פ' פ"ט ט"ט) ויגלה ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות. ועכ"פ ה' צריך לרשום תיבת וגו'. וברפוס אלקבץ הנוסחה היא, ויגלה ויחלף שמלותיו, מפני כבוד המלכות:

קאפ' מ"ב פסוק י"ד.

בסה"ר ששנים מכם החריבו מרץ גדול של שכם. באמת לא מצאנו שהחריבו את העיר רק שהרגו כל זכר ושבו ויבזו את כל אשר בעיר בבית ובשרה. וברפוס אלקבץ הנוסחה, "החרימו" במקום "החריבו". ולשון זה שייך על ההריגה והשבי.

## הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### בענין נס חנוכה

#### מהאברך החו"ב מו"ה יעקב סג"ל גאלדוואסער הי"ד (משעבין<sup>1</sup>)

ב"ה. ה' וישב לחי"ם בירושל"ם לפ"ק פה לימאנוב יע"א.  
שוכט"ם לכבוד מו"ר הגאון הגדול המפורסם המאוה"ג ע"ה פ"ה  
צדיק וחסיד אבדק"ק טשעבין והגליל שליט"א.

אחרי שים שלום, הנני בזה להציע לפני כה"ג ח"ת מענינא דיומא, ואבקש מאוד שישים עיניו הבדולחים בדברי, ולהשיב אם ישרו דבריו, וגם הערותיו היקרים. — וזה החלי בעצו"ג.

(א) במס' שבת דף כ"א ע"ב בתוס' ד"ה שהי', הקשו הא כבר גזרו על העכו"ם להיות כזבים א"כ נטמא הפך בחיסט. ונראה לענ"ד לתרץ דראיתי בבית יצחק (יו"ד ח"א סי' מ"ז) שהביא קושיית היעב"ץ על עצם הנס דחנוכה הא משקה בית מדבחיא דכן ולא נטמא השמן כלל. ותירץ דבפסחים י"ז ע"א אמרינן דלרב דסבר דכן ממש זהו דוקא משקין בית מטבחיא (דהיינו דם ומים), אבל

(1) הרה"ג מו"ה יעקלי גאלדוואסער הי"ד נולד בטשעבין ב' לחודש טבת שנת עת"ר לאביו הרה"ח המופלג מו"ה יוסף סג"ל מטארנא. לא הגיע עדיין לגיל חבר מצוה ונתייתם מאביו. (אמו נפטרה עליו עוד כמה שנים לפני זה). התלמיד חכמים בעיר טשעבין נתנו עיניהם בו ולמדו עמו והשיגו עליו. לא עבר זמן רב ונתקבל בישיבתו של הגאבד"ק טשעבין, והצליח ד' דרכו כי עלה ונתעלה על כל בני החבורה, והגאב"ד טשעבין החזיקו למובחר שבתלמידיו. — בחנוכה שנת תרפ"ו לפ"ק נסע בפעם הראשונה לכאבוב להסתופף בצל כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד, ותיכף נתרבק אליו בכל נימי לבבו ונפשו, ומאז והלאה נסע בתמידות לחסות בצלו הקדוש לשאוב ממעיניו הטהור תורה וחסידות והררכות בעבודת ד'. כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל חיבבו והעריצו עד למאור. (כ' מכתבים מכ"ק מרן זצ"ל הי"ד אליו, נרפסו בספר מכתבי קודש ח"ב מכתב כ"ב, וכ"ז). במשך השנים חי גם איזה זמן בקראקא ולמד שם אצל הג"ר שבתי הכהן דאפורט הי"ד חר מבי דינא רבה דק"ק קראקא.

ד' יעקלי נתחונן מאת ד' בכשרונות נפלאים, חי' בעל מוח עצום, בקי נפלא בש"ס ופוסקים, ובעל מחרש על אתר פלפולים עצומים ומחודרים. דרכו חי' לרשום לעצמו חידושו בקונטרסים אשר שמו יקבנו „חידושי יעקב". — עודנו בבחרותו בטשעבין הריץ שיעורים לבחורים צעירים מופלגים. וגם חי' לו שיעור קבוע משך זמן רב עם בנו הצעיר של כ"ק מרן זצוק"ל הי"ד ח"ה הב' החרף והשלם כמד משה אהרלי הי"ד. — חוץ מגדולתו בתורה היתה יראתו קודמת לחכמתו, ונוסף על כך חי' בעל מדות תרומיות לב שוב ונפש עדינה וכל תהלוכותיו וצניעות וענות חן.

משקה מרבהיא דהיינו שמן ויין טמא, ואפילו ללוי דס"ל דגם משקי בית מרבהיא רכן הא אמרינן שם דע"כ סבירא ל' כשמואל דרכן מלשמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמם יש בהם, א"כ הכא ממ"נ השמן נטמא בין לרב ובין ללוי, עכ"ד, וכן ראיתי בכ"ק של מרן הגאון הגדול מבאבוב זצ"ל<sup>2</sup>).

בר"ח אדר שני שנת תרצ"ה נשא אשה מעיר לימאנוב בתו של מו"ה בצלאל שפערן, ונתיישב שמה. — לרגלי יום חתונתו העניק לו רבו הגאב"ק טשעבין לרורן ררשה מכתב סמיכה בתוארים ושבתים מופלגים יוצאים מן הכלל. שם בעיר לימאנוב המשיך לעסוק בתורה ועבודה בשקידה נפלאה, והשקיע כוחות עצומות להשפיע גם על אחרים, ומיום ליום ה' הולך וגדול מעלה מעלה וכל רואיו ומכיריו העידו עליו כי עריו לנאון ולתפארת. עמר בחליפות מכתבים עם רבו הגאב"ק טשעבין וגם עם שאר גרולי הדור. נרפסו תשובות אליו, בשו"ת חזון נחום, בשו"ת רובב מישרים, ובס' בית פנחס עמ"ס תמורה ח"ב. (רבו הגאב"ר טשעבין בספרו דובב מישרים ח"ג סי' ק"ר מזכירו לשבח ומדפיס חידו"ת ממנו למען יהיו שפתותיו דובכות). גם הרפסנו כבר ב' קושיות ממנו בכרם שלמה שנה א' קונטרס ו' עמוד ל"ח.

בלימאנוב נולדו לו ב' ילדים בן ובת. — בפרוץ המלחמה עזב את עיר לימאנוב והלך גולה אחר גולה עד שהגיע לעיר קאזאווא הסמוכה ללוב. שם מצא א' מאברכי באבוב המצוינים ה"ה מו"ה שלמה עפשטיין הי"ר מאושפצין, שנתגלגל ג"כ לשם, וקבעו להם שיעורים ביחד ועסקו בתורה מתוך לחץ ורחק. גם הגאון המפורסם אבר"ק קראס הי"ר גלה בעת ההיא לעיר קאזאווא, וניצלו ב' אברכים הללו את ההזדמנות, לשמוע לקח מפיו, ולמרו שם אצלו שיעורים תמידים זמן רב.

שני אברכי-משי הללו השתדלו בכל עת מצוא ליסע בחשאי ללוב מקום משכן כבודו של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ר בשנות הזעם, ולמרות שכ"ק מרן זצ"ל הי' דרכו בקודש בעת שגר בלוב להיות בהתבודדות ופרוש מהעולם, עכ"ז שני אברכים הללו היו יוצאים מן הכלל שזכו ליכנס אל הקורש פנימה ושמעו מפיו הקורש הרבה ר"ת ורמזים ונס ענינים שונים ובפרט ממאורעות הזמן. כפי ששמענו הי' להם קונטרס מיוחד אשר רשמו בו כל החידושים והשיחות ששמעו באותן הימים, רברים נפלאים מאוד, ונאכרו יחד עמהם. — מעיר קאזאווא נשלח ר' יעקלי למחנה-עבודה, ועקבותיו לא נודעו. נהרג עקה"ש יחד עם אשתו ושתי ילדיו בתוך ריבוא ריבבות נפשות ישראל שעלו על המוקדה עקה"ש. ר' ינקום דמו. חבל על דאברין ולא משתכחין. אולם זאת נחמתנו בענינו, כי השאיר אחריו ברכה תלי תילים של חידושים נחמדים בש"ס ופוסקים, שניצלו עפ"י נס, והם כבר מוכנים ומסודרים לדפוס. ואנו תפלה שיעזור לנו השי"ת שנוכל למסרו לדפוס בקרוב, למען יהיו שפתותיו דובכות ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

מכתב חידו"ת הללו נעתקו מא' מקונטרסיו שנשארו לפליטה. תורתנו מובעת בזה לאחיו הצעיר הגה"ח מו"ה פנחס הלוי גאלדוואסער נ"י מרמת-גן שהמציא לנו קונטרסי חידושייו להוציאם לאור עולם. יתברך ממעון הברכות בכל מילי דמיטב.

(2) כפי הנראה לא ראה כ"ק מרן אדמו"ר הראשון הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל דברי הריעב"ץ בפנים כמור וקציעה סי' עת"ר, שכתב שם בעצמו לתרץ כן. וגם בכית יצחק כתב שראה הקושיא מובא בספרים, ועיין גם בס' יש סדר למשנה (להגר"י פיק) שלחי מס' חגיגה, ובשו"ת שדה יהושע (להגאון מוה"ר יהושע העשיל וואלערשטיין ראב"ק רישא) סי' ל"ח אות ר', ובשו"ת עשרת ישועה סי' מ', ובס' נפש יהונתן עה"ת (בחידושים להנזכה) ובהנחות ציון לנפש שם אות ד', ובשו"ת אבני זכרון (להרב הגאון מו"ה אלפר שאול פפעפער) ח"א סי' ס' אות ד'. ובעיקר הקושיא ראיתי בספר גור אר' יהודה (לבנו של הגאון המפורסם מו"ה מנחם זעמבא הי"ד) בקונטרס המועדים סי' י"ט אות כ"א

ולפי"ז מתורץ קו' התוס' הנ"ל, רבנמ' פסחים ב"ד ט"ז ע"א אמרינן בטעמא רשומאל דאמר רבן מלשמא שומאת אחרים אבל שומאת עצמן יש להן משום רקסבר שומאת משקין עצמן מדאורייתא, אבל באופן שהקשו התוס' ררילמא נטמא בשומאה ררבנן שגזרו על העכו"ם להיות כזבים, אז לא נטמא השמן אפי' מרבנן רמשקי בי מרבחיא רכן. [אבל צע"ג מרברי התוס' פסחים י"ט ע"ב ר"ה ונימא, שכתבו דלמ"ד שומאת משקין לשמא אחרים מדאורייתא, אמרינן רמשקין בית מטבחיא מטמאין כלים אע"ג דשומאת כלים הוי דק דרבנן, מ"מ אין נראה לחלק ביניהם ולומר שיהא רבן מלשמא כלים. ואפשר דהוה דוקא לענין לשמא אחרים, בזה אמרינן דאי נימא דלאוכלין ומשקין יהא מטמא אפי' משקי בית מרבחיא ולכלים לא ישמא, זה יהי' זלזול, אבל הכא לענין שומאת עצמן דרבנן ראינן מטמאין בשום משקין בית מרבחיא לא הוי זלזול, עיי"ש במהרש"א מה שהק' על התוס' ובפנ"י שם], ודו"ק הישיב.

(ב) עוד נראה לתרץ קו' התוס' הנ"ל, דראיתי באחרונים שתירצו קו' היעב"ץ הנ"ל שנתחלל אז המקדש כמבואר בע"ז דף נ"ב ע"ב עה"פ ובאו בה פריצים וחללות, ופירש"י שם מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין, ומשום הכי לית בהו דין משקי בית מטבחיא<sup>3</sup>). עוד נקדים קושית המפרשים שהקשו מה הי' צורך בנס חנוכה נימא שומאה הותרה או דהוי' בציבור, ותירצו דכיון דאז נתחנך המנורה א"כ בשעת חינוך לא אמרינן שומאה הותרה בציבור. ונראה הטעם דלא אמרינן בשעת חינוך שומאה הותרה בציבור, דאמרינן במס' יומא (דף י"ב ע"ב) רבלי שרת עבודתן מחנכתן, והיינו כעין נישו וידו באין כאחר, דהכלי מקדש את הרבר קרושת הגוף והעבודה מקדשת את הכלי בבת אחת, אמנם התייחס אם הכל בטהרה, אבל בשומאה, ע"כ צריכין לומר שמקורם יקדש הכלי את הרבר קרושה"ג, דבענין אחר לא אמרינן שומאה הותרה בציבור, ואח"כ יקדש את הכלי, וזה אי אפשר, ודו"ק<sup>4</sup>).

שהעיר בזה ממה שכ' רש"י כאן בפסחים דמשקה בית מרבחיא היינו שמן למנחות, ולא כתב שמן למנורה, מוכח דבחנוכה לא הי' שייך דין זה. אמנם באמת יש לדחות זה, עפ"ימש"כ בס' שבת של מי (במס' שבת כ"א ע"ב) ששמע מהגאון מוה"ר רפאל ישעי' אזולאי שהכהן גדול הי' מכין פכים משמן הטוב לעשות מנחת חביתין והי' חותם כולם בחותמו כדי שלא יתערבו בשמן אחר, ופך א' מאלו הפכים מצאו. וכ"כ בס' מלא העומר להג"ר ארי' ליב צינץ בס"פ מקץ בדרוש לשבת חנוכה. נמצא דאפי' לפימש"כ רש"י דדין משקה בית מרבחיא שייך רק בשמן למנחות, שפיר הי' שייך כאן הדין של משקה בית מרבחיא.

(3) עיין שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' מ"ב, ובבית יצחק חאו"ח סי' ק"י.

(4) בקונטרס אוצר הספרא (להגאון מוה"ר מנחם זעמבא) במשנה ו' הביא כן בשם הירושלמי יומא (פ"ג ה"ו) רכאחת הן קרושים ומתקדשים. וכעין זה כתבו התוס' בשבועות דף ט"ז ע"א ב"ד"ה אין עזרה. והביא שם ג"כ מש"כ בנועם ירושלמי בריש פ"ד דיומא, דעפי"ד הירושלמי דבאין כאחת א"כ זהו רק בכשרים אבל בפסולים אמרינן להיפך דאינו קדוש ואינו מקדש, יעוי"ש. ועיין באור שמח על הרמב"ם פ"ח מהל' עו"ג



אבל קשה, דזה שפיר ליום הראשון הי' צורך בנס כדי לחנך המנורה במתרה, אבל בשאר ימים אכתי אמאי הוצרכו לנס הא כבר נתחנך ביום ראשון, וע"כ צריך לומר כתירוצי החכם צבי (סי' פ"ז) והפני יהושע, שהנס הי' כדי להראות חיבתן של ישראל שירליקו בשמן מהוד גמור בלא שום ריחוי.

ולפי כל הנ"ל מתורץ שפיר קו' התוס' הנ"ל שהקשו רילמא נשמא הפך בהיסט דגזרו על העכו"ם להיות כזבים, דהנה הפרי חדש בסי' תר"ע הביא קו' הבי' מה הי' הנס ביום הראשון הלא על יום אחד הי' להם שמן, ותירץ הפר"ח דמיר ביום הראשון תיכף כשנתנו מעט שמן במנורה נתמלאה כולה. והנה מבואר במס' ע"ז (מ"ג ע"א) דהי' שם מנורה חדשה והיו צריכין לחנכו'. ואמדינן כיומא (ברף כ"ד ע"ב) דנתינת שמן למנורה הוי עבודה ופסולה בזר<sup>6</sup> וכמבואר ברמב"ם פ"ט מהל' ביאת מקדש הלכה ז', ועיין במנ"ח (מצוה צ"ח), א"כ מיר שנתן שמן זה שנשמא בהיסט מעכו"ם, נתקדש המנורה קדוה"ג מדאורייתא, דמן התורה מהור גמור הוא, ושמן שנתוסף מחמת הנס לא נשמא כלל דמדאורייתא נתקדש

הלכה א' שג"כ מרמז דין זה דקדושים ומתקדשים כאחת להא דגיסו וירו באין כאחד. ועיין עוד בבית האוצר להגר"י ענגיל מערכת ב' כלל ט' ד"ה באין כאחד, ובשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' כ"ב אות ט'.

(5) יש להעיר בזה, דהנה מבואר בפי' רבינו גרשום במס' מנחות (דף ג' ע"א) דאין מחנכין את המנורה רק בחול ולא בשבת (ועיין בס' בית פנחס עמ"ס תמורה ח"ב בהסכמת הגה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי מאוסטראווצא שמאריך בהסבר דין זה, ומשם הועתק לס' קדשי יחזקאל סי' ו' יעו"ש) וגם בס' חירושי מהרא"ק להגאון מוה"ר אלעזר הכהן אבד"ק סאכטשוב בסי' תרע"ג כתב לחדש כן מעצמו כרכרי הרבינו גרשום. והנה בס' אור תורה להגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל כתב דיום ראשון של חנוכה חל אז ביום השבת, והביא ראיות מס' סדר הדורות וצמח דור יעו"ש, וא"כ לכאורה לא היו יכולין לחנך אז את המנורה.

(6) הוצרך לזה עפ"י מה שכתבו בתו"י יומא דף ל"ט ע"א דכרי לחנך צריך להיות דוקא עבודה, ועבודה לא מיקרי רק מה שפסולה בזר והדלקה כשירה בזר. (ועיין בזה בס' מנחת קנאות עמ"ס סוטה להגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל ברף י"ד ע"ב שהעיר דמוכח מדברי רש"י שם, ומתוס' שם ברף י"ט דגם בעבודה שכשירה בזר מחנכין כלי שרת יעו"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת הרי בשמים מהר"ת סי' ל"ב, ובשו"ת אמרי דור סי' כ"ד ד"ה ולי').

אמנם לפימ"ש"כ בס' חזון איש במס' מנחות (סי' ל' אות ח') לחדש, דהא דהדלקה לאו עבודה היא משום רכשרה בזרים, וזהו רק בכל יום, אבל בהא דתנן (במנחות דף מ"ט) דאין מחנכין את המנורה אלא בשבעה נרותי', צריך הדלקת כהן, וכן כתוב בס' צפנת פענח על הרמב"ם הל' ברכות פרק י"א הלכה ט"ו, וא"כ כאן רמיייר בשעת חינוך שפיר היו יכולין לחנך בהדלקה. וגם י"ל עפ"מ"ש"כ בס' גור ארי' יהודה הנ"ל בדיני חנוכה (סי' י"ט אות י"ד) דהא דהדלקת מנורה כשרה בזר הוא משום דהדלקה כשרה כחוץ לכן לא הוי עבודה, אבל בשבת דבעי הדלקה בפנים שוב הוי ההדלקה פסולה בזר יעו"ש, וכן כתב לחדש גם הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייסצען ז"ל בשו"ת מקדשי השם ח"ב סי' כ' בהגהות דבר צבי אות כ', (אמנם מטעם אחר עיי"ש), והרי כבר הבאנו לעיל דיום ראשון דחנוכה חל אז בשבת, א"כ שפיר היו יכולין לחנך המנורה בהדלקה.

בעבודת נתינת השמן, אע"נ מדרבנן לא נתקדש דנתחנך בטומאה דרבנן, לענין זה אמרינן משקי בית מטבחיא רכן, דרבנן לא נזרו על משקין שיטמא, ומה לי חד דרבנן או תרי דרבנן, וכיון שהשמן שניתוסף לא נטמא והוי רוב לנבי שמן טמא, כשל השמן טמא בשמן טהור שנתוסף, ושוב לא הוי אפי' טומאה דרבנן. אמנם זהו דוקא משום שהרליקו בשמן זה שלא נטמא אלא מדרבנן, אבל בשמן טמא מדראורייתא לא ה' מועיל ביטול, דשמן עצמו שניתוסף נטמא ע"י שמן הטמא, וליכא למימר משקי בית מטבחיא רכן שהרי לא נתקדש עריין מדראורייתא, כיון שנתחנך בטומאה דאורייתא, ומש"ה הרליקו דוקא בשמן זה שה' טמא רק מדרבנן, ואז כשנתוסף שמן ע"י נס, נתבטל השמן טמא, והרליקו בשמן טהור גמור.

## תמיהות וישובים

### תמי' בספר דברי שאול

בדברי שאול עה"ת פ' וישלח עה"פ וישובו המלאכים אל יעקב ויאמרו באנו אל אחיך אל עשו. הנה במדרש נחלקו אם היו מלאכים ממש, ואני אומר רמכאן ראי' למ"ש התוס' בשבת דף י"ב (ע"ב, ר"ה שאין מה"ש) רהמלאכים אינם יודעים מחשבות שבלב, לכך לא ידעו כונת עשו והשיבו סתם שבאנו אל אחיך והנה הולך לקראתך, אבל כונתו האריך היא, זה לא ידעו ולא יבינו, עכ"ל. ופלא על כה"ג מפירש"י על אתר שפי' בהיפך וז"ל, באנו אל אחיך שהיית אומר אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע עורנו בשנאתו עכ"ל. וצע"ג. שוב ראיתי שהרשב"ם כבר קדמו בפי' זה, ופלא שלא הביא כן בשמו. והנה מכפילת הלשון אל אחיך אל עשו נראה יותר כפירש"י, וא"כ אין ראי' לדעת האומר שהמלאכים אינם יודעים מחשבות שבלב, רק שהאומרים שהמלאכים אינם יודעים מחשבות שבלב מוכרחים לפרש כן, אבל אין ראי' מכאן לרבניהם. וחוצ' מזה צ"ע ברבריו שהביא מהתוס' רהמלאכים אינם יודעים מחשבות, ובאמת התוס' סוברים התם בהיפוך, ואולי ט"ס ברבריו וצ"ל מכאן סתירה לדברי התוס'. או אולי כוונתו על דעת הזה"ק ח"א דף ק"א שכתב כן. (ועיין ביאור הגר"א או"ח סי' קי"א ד"ה וי"א, ובמעדני מלך על הרא"ש בכרכות פ"ב דין י"ג אות ק').

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
ברוקלין, ניו יארק

### תמי' בס' מגן גבורים

בס' מגן גבורים (אלף המגן) סי' קי"ד ס"ק י"ב, הביא מ"ש הט"ז דאם התפלל שמ"ע והי' בדעתו שהוא ר"ח בשעת התפלה, ומסופק אם הזכיר מעין המאורע א"צ לחזור. וכ' ע"ז „דהסומך ע"ז בשעת הדחק לא הפסיד שגם כמור וקציעה הסכים לרבריו דהיינו אם ברור לו שהי' בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפלה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו, א"צ לחזור, ואם נתעורר הספק מיר אחר התפלה יש לחזור, עכ"ל. ועיינתי בס' מו"ק, ולכאז' כ' היפך מדבריו, דהמו"ק לא הזכיר התנאי של הט"ז, דהיינו שהי' בדעתו לזכור מעין המאורע, רק החילוק אימתי נפל הספק בלבו, וגם בזה כ' „אבל אחר שסיים התפלה וכ"ש אחר זמן מופלג וכו' אין זה נכנס בגדר ספק". ולכאז' זה דלא כמ"ש כמ"ג בשמו, ואם נתעורר הספק מיר אחר התפלה, יש לחזור, וצ"ע. גם בס' משנה ברורה שם ס"ק ל"ח (ושאר אחרונים) העתיק דין זה כמ"ש בס' מ"ג, והביאו בשם מ"ג ומו"ק, ולא כ' שהם חלוקים לדינא. ולדינא צ"ע, דנ"מ לכמה דברים.

יחיאל פאסיער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב  
ברוקלין, ניו יארק

### ברש"י על הרי"ף

ברש"י על הרי"ף פרק ערבי פסחים (דף כ"ג ע"א—ברפוס ווילנא) ד"ה שאף הן היו באותו הנס, כדאמרינן במס' סוטה שבשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה אמדינן הכי ומשום דע"י אסתר הי' וכן גבי נר חנוכה ע"י מרים ויהודית עכ"ל. וצריך לדעת על איזה מרים התכוון שנעשה נס חנוכה על ידה.

חיים משה גראסס  
לונרן יע"א

## תקנות החברא קדישא דק"ק טשעננגער יע"א

(המשך מקונטרס העבר)

לועג לרש חרף עושהו כתיב, אשר ע"כ ראינו לתקן תיקון גדול באזהרה גדולה, ששום קברן או מלאמשי, יהי' מי שיהי', לא ינהגו שום קלות ראש או חובא ואטלולא או שחוק או טובאק רויכען על בית עלמין, והי' האיש אשר יעבור על זה, ויבואו שני אנשים להעיר עליו בפני הח"ק שעבר על אחת מאלה, אזי ענש יענש האיש ההוא כפי אשר יושת עליו הג"ץ דח"ק.

## יא

בשעת לוית המת מביתו לבית עלמין, מחויב אחד מהג"ץ רח"ק להיות בידו קופה של צדקה, ולהרים בקול בין המלוין, צדקה תציל ממות, כרי שכל אחד מהמלוין יתן דבר מה לצדקה.

## יב

נשים מחויבות לילך לביתם מן הלויית המת תיכף ומיד אחר ההשכבת המת בקבר, בלי שום איחור ועיכוב ח"ו, והגבאים מחויבים לצוות לשמש אם לא יעשה מעצמו, על דבר זה, כי סכנה גדולה היא שיתערכו אנשים ונשים בשעה הזאת, והנשים אשר יסרכו וימאנו לשמוע בזה, רשות ביר השמש ליקח מהנשים המסרבות על תקנה זו משכנות. ובאם שתמות אשה אחת, אזי רשות ביד ארבעה נשים זקנות היורעים להתעסק בההשכבת המת להתעסק בההשכבה ומיד יפטרו לביתם לחיים ולשלום, ולא ימתינו מללכת אנשים לביתם.

## יג

למחויבים הג"ץ להשגיח תמיד שיהיו כלים מוכנים וטובים מה שצריך לחפירה ולעשות ארון, ויהיו תמיד סגורים בחדר המיוחד להם אצל הליברר, ושום אדם מח"ק ואפילו הג"ץ בעצמו ואצ"ל אנשים אחרים אשר המה חוץ החברא אינם רשאים ליקח מהכלים הג"ל הן קטן או גדול למלאכתם, אם לא לצורך גדול אשר ההכרח לא יגונה בהרשאת הגבאים, ובתנאי שיחזיר אותם תיכף ומיד אל מקומם יבואו בשלום, והמשתמש בהם בהכרח בהרשאת הגבאים צריך ליתן דבר מה לצדקה, והמלאטשים עם הליברר<sup>1</sup> מחויבים לעת הצורך על כשצל"ת (= כל צרה שלא תבא) לנשוא הכלים וליקחם במספר ולהחזירם במספר, והשבירה או הכפיפה באחד מהכלים שיהי, מחויבים הג"ץ ליתן לתקן ע"י השמש בלי שום שהיי' למען תהי' תמיד טובים.

## יד

המלוין ובכללם הגבאים אשר יהי' בבית עלמין בשעת קבורת המת אחר הקבורה כשהולך האבל לביתו מחויבים הג"ץ והמלוים ללות את האבל לביתו ולנחמו והגבאי מחויבים לשלוח לאבל מיד סעודת הכראה כנהוג על כל צרה שלא תבא מקופת הצדקה רח"ק ע"י השמש או ע"י מלאטשי אחר.

## טו

ואחר כך כשילך הג"ץ לביתו מן האבל לחיים ולשלום מחויב הג"ץ בעצמו או ע"י נאמן לכתוב ולרשום בפנקס רח"ק, אם ה' מת גדול יום מיתתו ויום הקבורה ואי' מקום מנוחתו, בסימניו ובמצריו אצל מי שהשכיבוהו, כדי שברכות השנים ידעו בניו מקום קברו להשתטח עליו ולהתפלל שם בעת הצורך, ותפילתו תהא מקובלת לפני שוכן מרומים.

(1) היינו שמש החברה קדישא.

## טז

ר'נה זו תפלה בבית אבל בכל שבעה להתפלל בעשרה אם יש יתום גדול שיאמר קריש, חוץ משבת שאין צריכין לעשות מנין בבית האבל, וע"ז ישגחו הג"ץ רח"ק כי היא תועלת גדול לנשמת הנפטר, ובלבד שלא יתבטל עי"ז המנין בבה"כ.

## יז

רשות ביר הגבאים לקנוס כל מיני קנסות ולעשות כפיות ונגישות לאיש אשר יעלה עליו הגורל להיות נעור בלילה אצל החולה או אצל הגסוסה או לחפירה או לטהרה או שארי דברים הכרחים, ולא יעשה, גם זאת ולא ישלח איש אחר במקומו, הרי האיש הנ"ל ענש יענש בקנסות כפי אשר יושת עליו מהגבאים, למען ישמעו ויראו ולא יזידון לעשות עור.

## יח

יכולין הג"ץ רח"ק לעשות אסיפת וועד קורש, שיתאספו כל בני החברה קרישה לבית הג"ץ אם יש איזה דבר הכרחי לאסיפת בני החברה קרישא, ואיש אשר מחברתו אשר יושלח אחריו ולא יהי' לו שום אונס ואעפ"כ לא יבא לאסיפת הח"ק, אזי, פעם ראשון יוקנס ח"י צ"ל לצדקה רח"ק, ואשר אם ישלח פעם שני אחריו וועד יסרב מלבוא יתן קנס ח"י פנ' לצדקה רח"ק, ואם יסרב עוד פעם שלישי, הרשות ביר הגבאי' לקנסו כפי אשר יוכשר בעיניהם. ואם יסרב מלציית דין, אזי הרשות ביר הג"ץ רח"ק לחתוך הרף של המסרב הזה מהפנקס רח"ק ולשלוח לו ע"י הליברר על גראבשאוול לביתו בבזיון ולא יבא עוד לקהל היינו במנין חברתנו קרישא יצ"ו עד יעשה תשובה מעולה כפי אשר יוגזר עליו מפי ח"ק.

## יט

ואחרי ראה ראינו שכמה וכמה אנשים מחמת שנאה אשר בלבבם זה על זה, וכשמתאספין באסיפת וועד קורש ולאיוזה אסיפת מצוה מתחילין זה על זה קטשות ומריבות, ומזלזלין זה את זה, אשר ע"כ למען השלום, גזרנו אומר וקבלנו על עצמינו כולנו יחד, איש אשר יפער פיו בזלזול או יתחיל בקטש ומריבה (אם) [עם] אחר מכני הח"ק ואין צריך לומר שיפער פיו נגד הג"ץ רח"ק ברבר שאינו לפי כבודם, אזי האיש ההוא ענש יענש ככל אשר יושת עליו באסיפת הח"ק למיגרר מילתא למען ישמעו ויראו ולא יוסיפו עוד לעשות כדבר הזה, רק כולם יחנו יחד באהבה ואחזה וריעות.

## כ

סיבוב בבה"כ לסבב כל תענית ציבור במנחה, מחויב הג"ץ עם קופה של צדקה לסבב, וכמו כן יום הכניסה הראשון שלאחר החג שמזכירין בו נשמות צדיק ג"כ לסבב בבה"כ עם קופה של צדקה, בנר של שעווה דלוק ורבוך בקופה, כרי

שיזכירו הרואים שהצדקה הזאת בעד נשמות המתים, והנשמה נמשלה להנר, ועכ"ו ישלחו הג"ץ את השמש עם קופה סגורה מבית לבית לקבץ מעות הזכרות נשמות, כי (לא פן) [פן לא] יהיו הכל ביחד בבה"כ ביום הכניסה הראשון שלאחר החג, ע"כ מי שלא נתן בבה"כ יוכל לשלם נדריו שנדר בעד המתים בביתם.

#### כא

פיוזר לאביונים ליתן ואורחים הגונים מקופה של צדקה רח"ק, אין רשאי הגבאי האחר בלתי ידיעת הגבאי השני ליתן יותר מח"י צ"ל, אמנם שני גבאים יחד יש להם יכולת ליתן עד ח"י פ"ג, ומח"י פ"ג ולמעלה צריכים הגבאים רשות מג' אנשים זקנים של ח"ק, ומזה יוקש לשאר הוצאות, שאין רשאים להוציא הוצאות מדובות מקופת צדקה הנ"ל, אם לא ביריעת ורשות זקנים מח"ק.

#### כב

זמרה וקול נעים שמזמרין החתן בשבת שקורם החתונה, היינו שקורין „הויך אויף רופען“, אם הוא בן ב"ב שהוא בתוך חברתינו יצ"ו, מחויבים הג"ץ לשלוח לו מזיגה, שקורין שענקען, יין ושאר מיני מגדים, וכמו כן מחויבים הג"ץ לשלוח להרב כשיררוש בשבת הגדול ובשבת תשובה, יין ומיני מגדים, וכן כשיתרמי אורח הג"ץ ואיש נכבד בקהילתינו אשר ישבות ש"ק פה, ויח"י באכסניא אצל ב"ב, בין שהוא מח"ק ובין חוץ לח"ק, ישלחו לו הג"ץ מח"ק ע"י השמש מזיגה. אמנם אם יח"י האורח הגון באכסניא כאושפיזא, היינו איין גארקוכער, אין צריכין לשלוח לו.

#### כג

צדק לפניו יהלך, היינו חתן קורם החופה אם הוא בן ב"ב שהוא מחברה קרישא יצ"ו צריך ליתן לקופה של צדקה רח"ק סך שני פעמים ח"י צ"ל היינו י"ב פ"ג, ואם הוא חוץ לחברה קרישא, יתן סך ח"י פגים, וכל זמן שלא יתן החתן סך הנ"ל לצדקה יכולין הג"ץ בהרשאת הרה"ק אשר יח"י בימים החם לעכב החופה, היינו צו פרביטען, עד יותן לצדקה התחייבות שלו, וצדקת עומדת לעד.

#### כד

להעמיד מצבה, אין רשות לשום אדם ואפילו מבני ח"ק בלתי ידיעת הגבאים, והג"ץ רח"ק יבחרו אנשים מח"ק כרצונם ואיש אשר יעמיד מצבה, בין עני ובין עשיר, אם הוא מחברתינו יצ"ו, מחויב ליתן קורם העמדת המצבה לקופת הצדקה רח"ק סך ב' והובים ריינש כסף, ואם הוא תושב מב"ב קהילתינו יצ"ו אמנם הוא חוץ לח"ק, מחויב ליתן לצדקה סך שלשה זח' ריינש כסף, אם הוא ממקום אחד ואינו מבני עירינו, מחויב ליתן לקופת צדקה רח"ק כפי אשר יושת עליו הגבאים עם ג' זקנים מחברתינו יצ"ו.

## כה

מלשנה לשנה, היינו כל חהמ"פ, מחויבים בני חברתנו קדישא יצ"ו לעשות אסיפת וועד קודש, ואז יתאספו יחד כולם כאחד קצין ורש ואיש תככים לעיין במילי דחברה, הן מילי דשמיא היינו עסקי משפטים אם יהי' בין איש לחבירו מבני ח"ק, ונתעכב בכל השנה ולא נגמר הדין עדיין, אז יחרצו המשפט ויוגמר בכי טוב למען כל אחד ואחד יבא על מקומו בשלום, והן במילי דעלמא, היינו שיעיינו הג"ץ מי שחייב לקופת הח"ק הן מגדרים ונדרבות של כל השנה והן מעות שבוע היינו וואכין נעלט מה שנשאר חייב, מחויב לקיים מצות פריעה בזמנו.

## כו

סוף דבר יעיינו בני ח"ק יצ"ו אם צריכין לחדש בעלי התמנות היינו גבאים חדשים אז ישימו פתקאות היינו שמו של כל אחד ואחד יכתבו על מעט נייר וישימו אלו הפתקאות בקלפי ויוציאו חמשה פתקאות בזה אחר זה, ואלו יהיו בוררים לעשות גבאים חדשים או הראשונים ישארו על כנם ומקומם, אשר יבחרו אלו החמשה בוררים לישב בראש היינו ג"ץ כן יהי' וכן יקום ואין לזוז מדבריהם זיו כל שהוא, אך אלו החמשה בוררים יהיו זה לזה כשרים דאורייתא<sup>2</sup>, ואם אי אפשר בחמשה לא יפחות משלשה בוררים כשרים ואחד נכנס, ועל פיהם יהי' התחדשות. אמנם לברירה הנ"ל בקלפי לא ינחו שום מלאטשי עד שיעמוד שלש שנים רצופים לשרת בקודש, ואף אם שימש כמה שנים קודם החתונה אינו מן המניין, כי אם מתחילין מנין שניו לספור מיום שנשא אשה ג' שנים, אך הברירה ביד בני ח"ק יצ"ו אם יוותרו לזה ששימש כמה שנים קודם החתונה שלא יהי' מלאטשי אחר החתונה וישימו אותו לברירה, הרשות בידם.

## כז

מפרו בקלפי והעלו גורלות ועשו גבאים חדשים, אז מחויבים הגבאים הישנים ליתן חשבון צדק בפני שני הגבאים חדשים וזקן אחד מבני ח"ק יצ"ו, מהכנסות והוצאות של כל השנה למען והייתם נקיים מה' ומישראל ולא ידבק בידך מאומה משל אחרים וכש"כ משל הקדש. אחר שנתנו החשבון צדק, ימסרו יפה יפה הקאסי מה שהי' במזומנים לח"ק יצ"ו והפנקס של הח"ק יצ"ו והנשארו חייבים ואפילו חקלעק ביכל<sup>3</sup>, הכל ימסרו להגבאים החדשים ע"י שני מלאטשים או שני בני ח"ק יצ"ו. יכתב מיד ע"י הנאמן בספר הזכרונות היינו בפנקס של הח"ק יצ"ו מי שנתמנה להיות ג"ץ ויום התמנות.

## כח

רשאין בני הח"ק לקנוס לאיש אשר יצא עליו הגורל שיהי' בודד, וימאן מלהיות, יכולין לקנסו ח"י פ"ג, ואשר יתמנה מפי הבוררים לג"ץ ויסרב מלקבל הגבאות,

(2) לאפוקי פסולי עדות דאורייתא מחמת קורבה.

(3) זהו מחברת קטנה שרושמים בתוכה החשבונות לזכרון טרם שנכתבים בהפנקס.

יוקנם שלשה פעמים ח"י פגים. אמנם אם יתן טעם ואמתלא לדבריו וניכרין דבריו שהם בצדק ואמת שאין יכול להיות בורר או ג"ץ, אז פטור הוא מקנס.

## כט

יתנו הג"ץ רחברתינו קרישא יצ"ו להבוררים מיר שישבו לבוררות לכל אחר ואחר, א' האלבי יין מקופה של צדקה רח"ק יצ"ו, והרשות לכל אחר מהבוררים ניתן אם לשתות יין הנ"ל שם תיכף במסיבה כשישבו ביחד, או ליקח כל אחר היין עצמו לביתו.

## ל

זיין ארר או בער"ח ארר צריכין בני חברתינו יצ"ו להתענות ער שעת מנחה גדולה, ואז יתפללו מנחה בב"ה בציבור, ואם הוא בער"ח ארר יעשו יוה"כ קטן, ואחר מנחה יתאספון המתענים לבית ג"ץ, והג"ץ יכין להם לכל אחר ואחר שני שאללין קאפע לשתות, או מקופה של צדקה רח"ק, ואם ירצו בני החברה קרישא גם לסעוד סעודה שם, הרשות בידם, אך זה משלחם ולא מקופה רח"ק, ובכרי שלא יהי' ביניהם סעודת רשות יזמינו ביניהם בן תורה או הרב שיהי' בימים ההם שיאמר ר"ת על שלחן המהור אשר לפני ה'.

## לא

לכיום שמחתכם ובמועריכם היינו שמיני עצרת בכל שנה ושנה, אחר סעודת צהרים מיר יבואו שני מלאטשים, הן ב"ב נשואי נשים הן בחורים, בבגדי י"ט ומעוטף בסודר היינו שול מאנטל, אל הג"ץ רח"ק יצ"ו, והג"ץ יצ"ו ישלח אותם מבית לבית היינו שהמה מחברתינו יצ"ו, שיתאספו כל בני החברה ק' יצ"ו אל בית הגבאי הראשון, ושם יתפללו בני ח"ק יצ"ו מנחה, ואחר מנחה יתן הג"ץ מקופה של צדקה רח"ק יצ"ו יין לשתות ופירות לאכול ושאר מיני מגדים, ויאכלו וישתו וישמחו בני ח"ק יצ"ו בשמחה של מצוה בשירות ותשבחות, לאלקי המערכות, והרב יאמר להם ר"ת, ושכרו כל יקופה מקופת הצדקה רח"ק כפי ראות עיני הגבאים, והמלאטשים יעמדו לשרת בקורש, עד זמן תפילת מעריב, ובחגיגת תור תפלת מעריב, אז הג"ץ יתן לכל אחר ואחר מחברתינו אבוקה של שעוה שקורין הברלה, ואח"ז ילכו כל בני ח"ק יצ"ו והרב נר"ו והג"ץ לבית הכנסת בשמחה ושוב לב בשירה וזמרה קול נעים ורגן חזן ומשוררים שיהי' בימים ההם בזמירות שירות ותשבחות לא"ל קורא הרורות.

(הסוף בקונטרס הבא ברצ"ה)





## מכתבים אל המערכת

בס"ר, ה' מרחשון תשמ"א לפ"ק.  
לכבוד מערכת הירחון התורני "כרם שלמה", ברוקלין יצ"ו.  
אחרשה"ט וברכת כט"ס.

בשמחה הניעני הקובץ לחורש תשרי, (קונטרס א' שנה רביעית), והנני לברככם שחפץ ר' בידכם יצליח להמשיך בעבודת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה. ומירי עברי בשבילי הכרם, ראיתי במדור זכרון לראשונים בחידושים עמ"ס סנהדרין מהגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל, לרף ע"ז א' בתד"ה סוף חמה לבא, שהקשה על מה שכתבו התוס' רחמוניא בחולין ל"א אתיא כמ"ד רס"ל אשו משום ממונו, וחלא מדא דשמעתתא הוא רבא ורבא ס"ל אשו משום חציו, ונשאר בצע"ג. וראוי להעיר, כי קושיא זו הקשו אותה רבים מהמפרשים ואף תירצו אותה, ואציין איזה מהם, בספר מלבושי יום טוב (להגאון ר' יו"ט ליפמן אברק"ק מיר) בחלק חו"מ סי' ט' וסי' י', יעווי"ש. בשו"ת בית יצחק (שמעלקיש) חיו"ר ח"א סי' ז', ועיי"ש גם במפתחות עוד תירוג, ובשו"ת בית שערים חיו"ר סי' כ"ה, וכן הקשו קושיא זו בספר ערוך לנר שם בסנהדרין, ובספר אמרי צבי עמ"ס סנהדרין שם. ובחירושי הר"ן בסנהדרין הגירסא רבה, ולא רבא ור"ק.

במדור "עולת שבת כשבתו", לסוכות הכאתם רברי ההפלא"ה על אתרוג הכושי, מה שהביא הח"ס בחירושויו לפרק לולב הגזול, ולא ירעתי למה לא הבאתם גם את רברי הח"ס מה שהוסיף על רברי רבו, בהמשך הגמרא, הא לן והא להו, רברים נפלאים המרכרים בעד עצמם.

במדור תמיהות וישובים, תמה מוהר"ד משה יהושע הלברשטאם שלוש"א על המעדני יו"ט שכתב על רברי הרא"ש מה שהביא בשם רש"י, ולא מצאתיו, ותמה כי רש"י הוא במנחות כ"ט ע"א, ובאמת אין שום תמיהה, כי כוונת המעדני יו"ט היא על מה שכתב הרא"ש בשם רש"י, זהו רגל של ימין שכפוף למטה, והנה ברש"י שלפנינו, לא כתוב, "שכפוף למטה", וע"ז כתב המעדני יו"ט לא מצאתיו, (ובצדק\*). והנה גם בספר התרומה ובתנחות מיימוניות ובבית יוסף העתיקו כמו הרא"ש, שכאלו ברש"י כתוב "כפוף למטה", ובאמת ברש"י ליתא, וזו היא כוונת המעדני יו"ט. ועיי' עוד בארוכה בשו"ת גליא מסכת (להגאון ר' דוד אברק"ק נאווארדאק), בחלק אבהע"ז סי' ז' (בדף מ"א ע"א מרפי הספר) בשורה י"א בד"ה וניחא מה שפלפל בזה בכוונת רש"י והרא"ש, ודו"ק.

שם, תמה ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י על הלחמי תודה שבספרו ברף רנ"ח הקשה קושיא על הגמרא בנדה, ולא זכר כי קושיא זו היא קושיית התוס' בערכין י"ח ע"ב. כבר קרמו בהערה זו בספר הפלאה שבערכין עמ"ס ערכין (להגאון ר' חיים רבינוביץ אב"ד שאוול, גרפס שנת תרס"ה), שם בדף י"ח בסוף ד"ה בא"ד ואומר, יעווי"ש. ואסיים בעוד הערה קטנה, בעמוד מ"ו הערה 2, על ענין "מתנת יד". במדינות אשכנז אף במקומות שלא נהגו בהזכרת נשמות, הי' ענין מיוחד בכל פעם שקורין כל הבכור, שעשה הש"ץ או הרב, מי שבירך מיוחד, למי שיתן מתנת ידו עבור עניי ירושלים ועבור בני תורה, ועיי' במהרי"ל בסדר הקריאה בפסח, כלל הוא כל יו"ט האחרון שקורין כל הבכור ומברכין הציבור ליתן מתנת יד, וכך הי' רגיל מהרי"ל שנשל חומש קטן בירו, והי' מסבב מאיש לאיש כדי שיקום האיש נגרו וכו' וכן הי' מברך ג"כ כל נער שהוא בר מצוה וכו', עיי"ש, וע"ע באורחות חיים להרא"ה מלונז"ל, הלכות קריאת ס"ת סי' נ"ח.

(\*) עיין בכר"ש שנה זו קונטרס ב' עמוד מ"ו.

ובמחזור ויטרי סי' ק"ה (מהרורת הורוביץ), ובמחזורים נוסח רעדלהיים מורפס הנוסח המלא של „מי שבירך” זה, וכן נוהגים עוד כיום בקהילות שמתפללים לפי מחזור זה. ובחתימה מעין הפתיחה, הנני יריכם המוקירכם ומברככם בכט"ס,

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

אב"ד שטראסבורג

אור ליום ו' פ' תולדות שנת תשמ"א.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

בקונטרס א' שנה זו במדור תמיהות וישובים תמה הרב שמר' ציטראנענבוים נ"י על מש"כ בספר לחמי תורה. הנה נמצא אצלי ס' לחמי תורה שכתוב בה בראש הספר בזה"ל, מנחה היא שלוחה לאדוני אבי מורי הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים מזה"ר מיכל שפיידר נרו יאיר לנצח אב"ד דק"ק דעסויא והמדינה יע"א מאת בנו ש' עזרי' זיסקינד שפיידר, היום יום ג' כ"ה ניסן תקע"ט לפ"ק. ועל קטע זה מונה על הגליון וז"ל, כבר הקשו זה תוס' במס' ערכין ברף י"ח ע"ב ועיין תירוצי תוס' שם, עכ"ל.

בברכת הריזט להצלחה רבה,

בן ציון יהודא ליב טווערסקי

נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

פיטסבורג

בס"ד יום א' פ' וישלח תשמ"א.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בירחון חשוון העבר תמה היניק וחכים יצחק יחיאל הלברשטאם נ"י. נכר כ"ק ארמו"ר זצ"ל על רברי הכעש"ט שהביא בפלא יועץ ראחרי שתיית שכר חזק חזר לאיתנו כרגע, והסביר עפ"י הגמ' בב"ב ריין קשה פחד מפינו, וע"ז תמה הנ"ל רבנמ' שם איתא להיפך רפחד קשה יין מפינו, ע"ש. הנה עובדא ירענא ששמעתי מתלמידי של הגאון הצדיק אבר"ק קאזענלוב זצ"ל שפ"א הי' רבו אצל השפת אמת מגור, ורבירו יחד ענינים שונים, ובתוך הרברים אמר השפ"א ע"ד היעב"ץ שכתב במידורו עמודי שמים (והובא בשע"ת סי' תרצ"ה) רמי שהוא חלש בטבעו ואין יכול לשתות יין אין צריך לשתות בפורים יותר מראי, והביא רא' רבנדרים דף מט: איתא דר' יהודא ב"ר אלעאי שתה ארבע כסי בפסחא ואמר חוגרני צידעי מן הפסח עד העצרת (וכן הוא בירושלמי ר"פ ערבי פסחים דר' יונה שתה ר' כסי בפסחא וחזק ריש' מפסחא עד עצרתא) והביא היעב"ץ רא' רכיון דריב"א הי' חלש בטבעו ולכך הי' ראשו כואב לו מן פסח עד עצרת ואפ"ה דחק עצמו לקיים מצות ארבע כוסות בפסח, משמע דלשתות יין בפורים לא הי' דחק עצמו. וע"ז אמר השפ"א דלפ"ד אין רא', דלכאוי' יש לדקדק בגמ' למה נקט דיב"א שהי' ראשו כואב לו מן הפסח עד עצרת דוקא, אלא רבנמ' ב"ב דף י. איתא עשרה רברים קשים נבראו בעולם וקאמר הגמ' פחד קשה יין מפינו, והמשיך השפ"א דידענו רהבעש"ט הו"ל גירסא אחרת בגמ' ריין קשה פחד מפינו (ואפשר רכיוון על המעשה הנ"ל שהובא בפלא יועץ) ולכן א"ש דנקט הגמ' דהי' ראשו כואב עד עצרת יום קבלת התורה באימה וביראה דאז מחמת אימת קבלת התורה הפיג חוזק היין. ולפי"ז, סיים השפ"א, אין רא' משם לדינא דהיעב"ץ דבפורים כתוב קימו וקיבלו ודרשו חז"ל קימו מה שקבלו כבר והי' אז קבלת התורה, ולעולם שתה ריב"א יין בפורים רק רמחמת פחד ואימת קבלת התורה הפיג מיר חוזק היין.

בברכת להצלחה,

אברהם משה שאיא

תלמיד במתיבתא עץ חיים דכאכוב

ברוקלין, ניו יארק

[illegible]

## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם יחיאל לעמבערגער נ"י מבני ברק להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' ארי' שיינבאך נ"י מבני ברק להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' זאב רייכבערג נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' חיים אברהם יהושע אייזען נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' חיים יעקב קאפל איזראעל נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד  
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכד  
 להאברך היקר ר' יעקב רייז נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יעקב דאסקאל נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' ישראל איסר פרוכטעהענדלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מאיר פעלדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מנחם שמואל הערבסט נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מרדכי צבי פאלמאן נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר בנש"ק ר' משה צבי זאבערמאן נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שלמה זאב שטייער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הבן  
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך רב נחת והרחבת הרעת לאויט"א  
 המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלימלך דוד הכהן גראדינסקי נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אשר לעמיל הלוי האממער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' בן ציון אליהו שליפעל נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' דוד קעספלער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' חיים יהודא גאלדשטיין נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' חיים יצחק אייזיק הלוי לנדא נ"י ממאנערעאל להולדת הבת  
 להנה"ח מו"ה יעקב שאינא נ"י להולדת הנכדה  
 להאברך היקר ר' ישראל יוסף ראקאווער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' צבי רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שמואל שלמה הלוי אכסטסעלר נ"י להולדת הבת  
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.  
 המערכת

### ברכת מזל טוב

מו"ה יצחק שפיצער נ"י מטאראנטא לנישואי בנו האברך היקר ר' תלי נ"י

מו"ה שלום באכנער נ"י לנישואי בתו תחי'

מו"ה שמואל יהודא סטעמפעל שליט"א מלונרון נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'

רך היקר בנש"ק ר' בן ציון דוב הלברשטאם נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד תלמיד ישיבתנו לנישואי

רך היקר ר' יעקב יוסף געללער נ"י מטאראנטא לנישואי

רך היקר ר' יהודה דוב זילבער נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואי

רך היקר ר' מרדכי ווימער נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו רשם ואיו

רך היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי

רך היקר ר' שלום יוסף גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין זאב פורסט נ"י מלונרון לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוד משולם דעמביצער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב עטטינגער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שלמה פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה יוסף בראכפעלד נ"י ממעקסיקא לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר מנחם מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יצחק רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר משה פאריזער נ"י מאנטווערפען לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר מתתיהו קטן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Printed in the U.S.A. by

Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

## דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 18 דאללער לשנה

בעלגיע = 600 פראנק לשנה

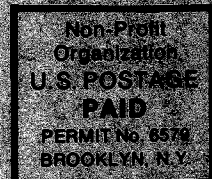
בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 18 דאללער לשנה

בדואר אויר 25 דאללער לשנה

From:

**KEREM SHLOMO**  
B.Y.B.Z. of Bobov  
1533 - 48th Street  
Brooklyn, N.Y. 11219



ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

# נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל  
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

---

שנה ד' קונטרס ד' טבת תשמ"א ברוקלין, נ. י.

---

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street  
Brooklyn, New York  
Tel. 871-6623

# התוכן

## מזרח אמרי קודש

ה כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א . . . . .

## מזרח זכרון לראשונים

ז הנאמן בעל ברוך מעם זצ"ל . . . . .

יא הנאמן בעל בית אפרים זצ"ל . . . . .

יב הנאמן מוה"ר זאבל אינר זצ"ל . . . . .

טז הנאמן מוה"ר בצלאל דנשבורג זצ"ל . . . . .

יז הנאמן מוה"ר ליב פישלס זצ"ל . . . . .

יח הנאמן מהר"ם שיק זצ"ל . . . . .

## מזרח אנרות קודש

כ . . . . .

## מזרח זכרון לאחרונים

כא הנאמן נעלערנשטער אב"ד קוטב ז"ל . . . . .

## מזרח פלסול וחלכה

כד הנאמן מוה"ר יוסף יעקב יוסף מויבער שליט"א . . . . .

כט הנאמן מוה"ר ר' מתתיהו הייזש נ"י . . . . .

## עזרת שבת בשבתו

לב הנאמן מוה"ר יוסף יעקב יוסף מויבער שליט"א . . . . .

לה הנאמן מוה"ר ר' מתתיהו הייזש נ"י . . . . .

## מזרח המיחות וישובים

מא . . . . .

## מזרח הנאכבים והנעזרים

לט הנאמן מוה"ר יוסף חנינא קארננוס הי"ד . . . . .

## מזרח זכור ימות עולם

מב הנאמן מוה"ר יוסף חנינא קארננוס הי"ד . . . . .

מ הנאמן מוה"ר יוסף חנינא קארננוס הי"ד . . . . .

מו הנאמן מוה"ר יוסף חנינא קארננוס הי"ד . . . . .

י, מה הנאמן מוה"ר יוסף חנינא קארננוס הי"ד . . . . .

מט הנאמן מוה"ר יוסף חנינא קארננוס הי"ד . . . . .

מזרח זכור ימות עולם

Copyright © 1980

by Cong. Shaare Zion



## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה כמו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס לעילוי נשמת  
ידידנו וידיד כל בית באבוב  
כביר המעש ורב פעלים לתורה ולתעודה  
למד שיעור קבוע בכל ערב ב"מערב מאנהעטן"  
הלא הוא הנה"ח הנכבד  
מו"ה חיים משה ב"ר איתמר ע"ה  
פרידמאן  
גלב"ע ביום ש"ק כ"ח כסלו שנת תשמ"א לפ"ק  
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים  
הונצח על ידי  
מתפללי ביחכ"נ בית ישראל  
ע"ש הרב שוחטמאן ז"ל

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס  
לעילוי נשמת  
האשה החשובה  
מרת לאה בת ר' יחזקאל שרגא פייבל אקסלער ע"ה  
נפטרה ביום כ"ח טבת שנת תש"מ לפ"ק  
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים  
הונצח ע"י נכדיו,  
מרדכי יעקב עליאם  
ישראל זאב פישמאן  
שלום עליאם  
שלמה בן ציון עליאם  
יחזקאל שרגא ברוך עליאם  
אליהו אביגדור עליאם

## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### פרשת בא

במד"ר החודש הזה לכם, הה"ד אשרי הגוי אשר ד' אלקיו העם בחר לנחלה לו (תהלים ל"ג), כשבחר יעקב ובניו קבע בו ד"ח של גאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתירין ליגאל שנא' כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וכרי להבין סמיכות הפסוקים שהביא המדרש כאן, נקדים לפרש דברי רש"י עה"פ החודש הזה לכם, נתקשה משה בלבנה באיזה שיעור תראה ותהי' ראוי' לקרש עד שהראה לו הקב"ה באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. ולבאורה יפלא הרבר, הלא הקב"ה למד עם משה דכינו כל התורה כולה ובתוכה יש הלכות חמורות כנגעים ואהלות, ובכולם לא מצינו שנתקשה בהם משה, ורייקא בקידוש לבנה נתקשה, והענין צריך ביאור.

אמנם יתבאר, בהקדם דברי אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע, לפרש מה שאומרים בנוסח הקידוש בליל שב"ק, תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, רהנה לפעמים כשעולים בלב הארץ הרהורי תשובה ורוצה לשוב אליו ית"ש באמת ובתמים, יוכל לחשוב מחשבות הלא מלוכלך אני בעוונות ופשעים רבים, ואיך אבוא אל המלך בלבוש שק, ועי"ז יפול ח"ו במכמורת היאוש, אמנם כשיתבונן האדם במעשה יציאת מצרים, כי בני ישראל בהיותם בארץ מצרים היו ג"כ משוקעים במ"ט שערי טומאה, ועכ"ז ברנע אחר הוציאם הקב"ה משם ונתעלו אז בני מבירא עמיקתא לאיגרא רמא ומאפילה לאור גדול עד שזכו לעמוד במעמד הנבחר ולקבל את התורה, אז יתחזק האדם מזה, כי יבין שאפילו אחר שהמרה את פי ד' ועבר ח"ו על הרבה עבירות, אעפ"כ הפתח פתוח עבורו, ותיכף כשירצה לכנוס אל הקדושה ויעשה תשובה באמת, מיד יקבלו הקב"ה באהבה. וזהו, תחילה למקראי קודש, כל' תיכף בתחילה כשיבוא האדם להתקרב את הקדושה, זכר ליציאת מצרים, צריך לזכור ענין יציאת מצרים, ובזה יתחזק לבכו לעשות תשובה ולא יתייאש, וזה"ל ק.

ועפי"ז פי' כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצ"ל הו"ד בס' קדושת ציון ח"ב, דברי בעל הגדה, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, כי בכל דור צריכין להתחזק בענין זה שלא להתייאש ח"ו, והעצה היא, לראות את עצמו כאלו יצא ממצרים, שגם אז מתחלה עובדי עבודה זרה היו, ולבסוף קרבנו המקום לעבודתו בקדושה ובטהרה, עכרה"ק.

והנה יתכן לומר הטעם שישראל מונין ללבנה, רגודע דמאמצע החודש והלאה הלבנה מתמעטת והולכת עד שמסתלק האור ממנה ונעשית חושך, ותיכף אח"כ כשהחודש מתחדש שוב חוזרת הלבנה להאיר, ובכל יום אורה מוסיף והולך, והוא אות והוראה לבני ישראל על ענין הנ"ל, שאף בהגיעם ח"ו לדיומא התחתונה, עכ"ז אם ירצו לעשות תשובה ויפתחו פתח כפתחו של מחט, יפתח

להם הקב"ה פתח כפתחו של אולם ויקבלם באהבה ובשמחה, ומשעם זה מונים ישראל ללבנה כי אות וסימן היא להם שהם עתידים להתחדש כמותה בקרבתם לפני ד'.

וזהו הכוונה בדברי רש"י, נתקשה משה בלבנה, שמושה רבינו נתקשה מדוע מונים ישראל ללבנה ההולכת ומתמעטת הלוך וחסור, ולא לחמה הזורחת בכל יום בתוקפה וגבורתה, עד שגילה לו הקב"ה סוד הענין, והראה לו באצבעו כזה ראה וקדש, לראות בחירושה של הלבנה שהיא דוגמא לבני כי יכולים להתקדש אפילו כשכבר נפלו בעמק חשכה, כי גדול כוחה של תשובה.

וזה יש להעמיס גם בדברי המדרש הנ"ל, החורש הזה לכם ראש חדשים, והי' קשה לו להמדרש, מדוע מונים ישראל ללבנה ולא לחמה, ועל זה הביא הפסוק אשרי הגוי אשר ד' אלקיו העם בחר לנחלה לו, כי הקב"ה בחר לו ישראל לסגולתו ונחלתו לא יעזוב, ע"י שהניח להם מקום לשוב אל הקדושה אף אחר שנפלו כבר בעומק הקליפות, ומביא ע"ז הפסוק כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, שכן הי' בעת יציאת מצרים, שבנ"י היו בבחינת ערום ועדי' מן המצות וגבר עליהם חסדו ית"ש והוציאם מאפילה לאור גדולה, וכן יהי' לעתיד שהקב"ה יראנו נפלאות ג"כ באופן זה, ראש שיגיעו בני ח"ו לתכלית השפלות ומדרגה נמוכה, מאשפות ירים קרנם וינצלם וינשאם כימי עולם, וכדברי המדרש פ' שמות דכשישראל הם בירידה התחתונה הם עולים, ראה מה כתיב ועלה מן הארץ, אמר דוד כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו, אותה שעה קומה עזרתה לנו. ועל כוונה זו מונין ישראל ללבנה, כי חידוש הלבנה מורה על ענין זה שלא ליפול ברשת היאוש בעת בואנו לשוב אליו ית"ש, וכמו כן יורה לנו שלא נתייאש ח"ו מן הגאולה, אף כי תוקף הגלות מתגברת עלינו מיום ליום, גאולה תהי' לנו, ומתוך חשכת הגלות יזריח הקב"ה עלינו אור שמשו, במהרה בימינו אמן.



מגישים אנו כזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

**ב"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

ולבנו הרה"צ מוה"ד נפתלי צבי שליט"א

להולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

יתן ד' שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות.

כעתירת וברכת

המערכת

## גליון ספר אור החיים על התורה<sup>1</sup>

מהגאון מוה"ר ברוך תאומים-פרענקיל זצ"ל<sup>2</sup>  
אבד"ק ווישניצא ולייפניק

פרשת לך (ט"ו, ט"ז). ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמרי וגו', והנכון הוא שיכוין ה' לומר ב' קיצים הא' הוא קץ הגלות והשעבוד והעינוי שיצטרף הכל למנין ת' וכשיגיע ת' שנה נשלמה הגזירה והוציא ה' אותם ממצרים בעצם היום שנשלמו הת', וקץ ב' הוא לביאת הארץ שלא תהי' כניסת הארץ בתשלום הת' אלא ער דור אחר שהוא דור רביעי וכו'.

נב. כ"ב הראב"ד כפי' למס' ערוות פ"ב מ"ט. ויעו"ש כפי' הדמב"פ<sup>3</sup>.

פרשת תשא (ל"א, ט"ז). ושמרו בני ישראל וגו', או ירצה עז"ה אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפי' בערך כבוד שבת דוקא לעשות, פי' בארם שישנו בגדר עמוד לעשות, אבל מי שוראי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות א' או לימים א' לא יחלל עליו שבת.

נב. זה אינו<sup>4</sup>.

שם (ל"ב, י"א). למה ה' יחרה וגו', ונראה כי כל ערב רב שהיו אז א' מתו שאפי' פטרון שקבלם הסכים על כלייתם.

נב. בזה מיושב קושי' רש"י ותוס' במס' נדה דף (י"א) [י"ג] ע"כ על היש מפרשים דקבלות הערכות ה' גם על גרים דא"כ למה לא נחשבו במס' סוטה דף ל"ז כחשכון מספר הערכות יעו"ש.

שם (ל"ב, ל"ב). ועתה וגו' ע"ד או' א' אין ועתה אלא תשובה וכו'.

נב. כמור"ר בראשית פ' כ"א.

(1) הועתק מנוכתי"ק הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל שרשמש על גליון חומש שלו עם פי' האוההח"ק דפוס ראשון (וויניציא תק"ב). תורתנו מוכעת בזה לירידנו האכרך היקר והחשוב המשובח והמפואר מאור נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י שהמציא לנו להרפסם בקובצנו. ינשאהו ד' על גפי מרומי הצלחות. (כטופס הנ"ל ישנם הנהגות מהגאון בעל ברוך טעם זצ"ל גם על פירש"י עה"ת, ונרפסם כרצ"ה בהודמנות אחרת).

(2) כתבנו אודותיו, ואורות הנהגותיו, בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח"י"א.

(3) עיין גם בנוב"י מהדור"ק חו"מ סי' ל"ח.

(4) מש"כ האוההח"ק הק' בזה מפורסם כפליאה עצומה, שהרי גם על חיי שעה מחללין את השבת (יומא רף פ"ה ע"א). ועיין בספה"ק אוהב ישראל פ' תשא מה שכתב בישוב דברי האוההח"ק, והאחרונים האריכו בזה כל אחד לפי דרכו ליישב דבריו הק'.

שם (ל"ד, כ"ט). בדרת משה [צ"ל בדרתו] מן ההר וגו', ובמדרש ר' יהודה בר נחמן אמר כשכתב משה התורה נשתייר בקולמוס קמעא והעבירו על ראשו ומשם נעשה קרני הוד ע"כ. ודבריהם ז"ל סתומים וחתומים <sup>א</sup>, ואולי שיכוונו לומר כי מצינו שמירת הענוה למעלה מכל, כאומרם ז"ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה שהיא היראה דכתיב ראשית חכמה יראת ה' עשתה ענוה עקב לסנדלה דכתיב עקב ענוה יראת ה' ומצינו שהעידה התורה על משה שעניו מאוד מכל האדם וכשאמר ה' לכתוב הרברים מצינו לו שלא כתב עניו אלא ענו חסרה יו"ד ואף זה מן הענוה, ובשכר זה זכה לקרני הוד כי הפליא ברצונו יתברך גם ה' הפליא חסרו לו בשנותו מכל האדם, והוא מה שרמזו רבי יהודה באו' נשתייר בקולמוס קמעא והיא אות יו"ד שהי' צריך לכתוב ולא כתב לרוב ענותו וממנה זכה כנו'.

נ.ב. קדמוהו כיפ"ת מפי אביו<sup>5</sup>).

פרשת תזריע (י"ב, ב.). וביום השמיני וגומר, <sup>א</sup> צריך לרעת למה הוצרך לצוות לזה והלא כבר אמרה התורה בפ' לך כל פרטי דיני מילה, ואם להודיע שצריך למול ביום ולא בלילה גם להודיע אפילו בשבת כמו שדרשו ז"ל וביום אפילו בשבת, קשה למה לא רשם ה' פרטי דינים אלו שם בפ' מילה שנכתבה בפ' לך לך וכו'.

נ.ב. סנהדרין דף נ"ט ע"א<sup>6</sup>).

אמור (כ"ב, ד.). מזרע אהרן, הוצרך להזכירם פ"ב לומר שהם דוקא הוא שישנם בהערב שמש אבל קדשים שאוכלים ישראל שהם <sup>א</sup> השלמים אין צריכין הערב שמש, כך דרשה בת"כ.

(לא נכתב בגליון כלום, רק נטה קו על תיבות שהם השלמים, וכנראה שרצה להניח ברברי האוהח"ק שהם המעשרות, כי שלמים אין נאכלין למעורבי שמש, ואף למחוסרי כפרה אסורין, ובת"כ שם נאמרה הדרשה על המעשר יעו"ש).

בהר (כ"ה, ט"ו). עוד נראה על פי מה שכתב רמב"ם שם [בהל' שמיטה] בפ"א וז"ל, המוכר שדהו לששים שנה אינה יוצאה ביוכל שאין חוזר ביוכל אלא הנמכר סתם או לצמיתות ע"כ. והכ"מ לא רשם <sup>א</sup> מנין הוציא הרב דין זה, ואולי כי רין זה הוא ממה שרשם ה' במאמר זה וכו'.

נ.ב. גמ' ערוכה היא כב"מ דף ע"ט ע"א ונלמד מפסוק והארץ לא תמכר לצמיתות יעו"ש בפ' רש"י.

5) עיין בנחל קדומים להרחיר"א ז"ל סוף פ' תשא שהביא כן בשם הגאון ר"ר העשיל זצ"ל. ועיין בספה"ק קדושת ציון חלק א' בפ' תשא.

6) צ"ע להבין כוונתו בזה, דאם נאמר רכונתו להעיר דשם בסנהדרין נ"ט ע"ב דרשינן מהפסוק וביום אפילו בשבת, ומש"ה אינו מיותר, הרי האוהח"ק הק' נשמר מזה, בהקשותו תיכף אח"ז דאעפ"כ קשה למה לא נאמרו פרטי דינים הללו בפ' לך.

שלח (י"ג, ט"ז). ויקרא משה וגו' ואולי שנתן כח בשמו בתוספת הו"ד שמספרה עשרה כדי שיוכל נגד העשרה מרגלים, עוד כדי שיטול זכות וחלק הטוב ו של כל העשרה וכו'.

נ.ב. כך אי' במד"ר.

מטות (ל"א, ט"ז). הן הנה וגו' בדבר בלעם וכו' אכן פינחס ואנשי הצבא דנו ופטרם מטעם שהנשים כפופות הן לבעליהן ולאבותיהם ואנוסים המה, והן האדון משה רבינו ע"ה הרגיש שמטעם זה החיו אותם, ובא בטענה הנשמעת, ואמר בשלמא אם לא היו עושים אלא מעשה הזנות שבא להם עליו מצות גדוליהן יש לרדן אותם לזכות, אלא שהם עשו מעצמן מעשה אחר מה שלא ו ציוו אותם גדוליהם שהוא ו מעשה פעור וכו'.

נ.ב. יעוין לשון רש"י בפ' פינחס על פסוק על דבר פעור<sup>(7)</sup>.

דברים (א, ל"ב). ובדבר הזה וגו' וכמשל שהביאו בזוהר ו על אב שנשא בנו על כתפו ופגעו באדם א' והי' הבן שואל על אביו וכו'.

נ.ב. ובמד"ש<sup>(8)</sup>.

שם (א, ל"ז). גם כי התאנף ה' בגללכם וגו', וא"ת והלא רואני שמיתת ו משה היתה על מי מריבה וכו'.

נ.ב. שם בפ' חקת כתיב לכן לא תביאו את הקהל וגו' וכאן כתיב גם אתה לא תבא. ובפ' ואתחנן (כתיב) הי' בקשת משה רבינו אעברה נא ואראה וכתיב ויתעבר ד' כי למענכם וגו' כי לא תעבר את הירדן הזה.

ראה (י"ג, י"ב-י"ג). לשבת שם לאמר וכו' אומרו יצאו אנשים בני בליעל, למה אמר אנשים, שהי' מספיק לומר בני בליעל ואני יודע שהם אנשים, ואם לומר אנשים ו ולא קטנים זה אינו צריך קרא למעטם שכל שלא הניע לכלל עונשין אין צריך למעטו.

נ.ב. אנשים ממעט נשים כדאי' בסנהדרין דף קי"א, גם דריש התם אנשים ולא קטנים. דאף לסברת המחבר מ"מ צריכין למעט שלא יהי' דין עה"נ להמורחין ע"י קטנים.

(7) רש"י כ' שם וז"ל, שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותכם אחר פעור.

(8) במד"ר סוף פ' בשלח, ובמד"ש תנחומא פ' יתרו סי' ג'.

כה אור ליום ט יתחיל חתונה

ראויה עתה ימינו הרבה האלה מורר רמיו למען אספן סמסון אשר ניוץ  
ההרשאה על הקטן אשר קיד השליט מורר וחמשת הרבא נכבד או העם  
ואין אינו כי אין קצת מהרה מה שהקטן הכניס מתה ואין להם הין  
ראוי לבתם לבתה נחמד מתה לין ולא מהר על הכיור אוק שס  
ואוב עשר שהול צלה אחרת או חותם לשם מתה ומלך קובד על אעלם  
אין אק שם הקטנים הין מתנה או ערובה וכן מה שסיכר האטום  
הקטן אמתה ויש קטן וכל הדברים מתנה אכלי קטני טוב  
מיטת בארית אק מן הקטן הין שרין וינח אמתה איחאמה  
בין אל ותרבר שם שסן מתנה או מתנה אוק אי ותרבר שמה  
שק הין צלה אחרת וכן חמשת הין מתה ואם מתנה ואם מתנה  
אין קנין עין מין ארצות הקטן אילו אקם על הרוב מי קטני  
אחרת מתה ישל שם קול מתנה או מתנה ין שגלוק מנחין  
אורג ויוק שם אעלם ומסתם גן אבי האיש הזה ישל שם הונח  
מתנה או מתנה והין קצת והין חמשת הין מתה אמתה עיסוק  
ישל וקטנים קטני אק ישל שם הונח מתנה או מתנה ואם ישל  
כן הול צלה אחרת וחורג קל מתה אין אקטן אילו על מה שסימון  
ויחידון השליט לבתם מי ארר ויחידון כי ירוי הקטן קאר היטב  
ומנח אק אדכס השליט מורר לבתם חמשת החמשת אקטן  
חמשת אק אקטן ואין מתנה מעצ

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל הנדפס בעמוד הבא.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש  
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת  
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.



## בדין שמות גיטין

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד<sup>(1)</sup>

ב"ה. אור ליום ב' י"ג חשוון תקפני"ח ל"פ"ק.

ראיתי מכתב ידידי הרב המאה"ג מוהר"ר נחמ' מלכו"ב אבר"ק סאסוב<sup>(2)</sup> אשר קיים ההרשאה על הגיטין אשר ביר השליח מוכ"ז, וחתומת הרב הנ"ל ניכרת לי היטב, ואם אמנם כי אין דעתי נוחה כמה שהשמיט הכינוי מתת, ולפי דעתי ה' ראוי לכתוב לכתחלה דמתקרי מתת<sup>(3)</sup> ורק כיון שלא עמד על הבירור איך שמו וא"כ אפשר שהוא עולה לתורה או חותם בשם מתת ונמצא קובע שם לעצמו אף אם שם העריסה ה' מתתיהו או מתתיה. וכן כמה שסידר בראשונה הגט של מתתיהו יש פקפוק קצת, וכל הרבנים מבוארים אצלי בספרי טיב גיטין באריכות. אך מ"מ הגיטין הם כשרים וינתנו לכתחלה ליד האשה בין אם יתברר שם ששמו מתתיהו או מתתיה, אך אם יתברר שמה שגם ה' עולה לתורה וגם חתימתו ה' מתת ולא מתתיהו ולא מתת', אף בריעכר אין מקום להכשיר הגיטין אילו, אפס על הרוב מי שקורין אותו מתת יש לו שם הקודש מתתיהו או מתת', רק שהעולם מקצרין אותו ואינו שם לעצמו, ומסתמא גם אבי האיש הלזה יש לו שם הקודש מתתיהו או מתת' והגט כשר, והב"ד שבמקום הנתינה למראה

(1) נולד בשנת תקכ"ב לאביו הג"ר מנחם מאניש מרגליות אבר"ק דינאוויץ. למד אצל אביו ואצל דודו הג"ר סנדר אבר"ק סאסוב. — ה' מגדולים המפורסמים בדורו, שה' דור דעה, אבל לא שימש ברכנות כל ימי חייו. נרפס ממנו שו"ת בית אפרים ערדש"ע, שו"ת בית אפרים מהר"ת, טיב גיטין על שמות גיטין, ראש אפרים, יד אפרים, זרע אפרים, שם אפרים, מטה אפרים, שעדי אפרים. והרבה נשאר עריין בכת"י. — נלב"ע ביום כ"ד לחודש מנחם אב שנת תקפ"ח ל"פ"ק.

(2) הוא הגאון ר' נחמ' שפירא אבר"ק סאסוב. ה' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר משולם איגרא מטיסמניץ זצ"ל. הרה"ק מוה"ר משה ליב מסאסוב זצ"ל שה' קרובו מסר לו את הרבנות בעיר סאסוב. בס' גרם המעלות עמוד ח' הרבה לספר כשבחו, וכותב שכאשר נסע הגאון מהרש"ק לבאדריטשוב אורות השו"ב הירוע רשם, ביקש את הג"ר נחמ' לבוא לבראדי למלאות מקומו בהוראות או"ה במשך הימים אשר יתעכב בבאדריטשוב. — נרפסו תשובות אליו בספר סת"ם להג' מהרש"ק על סי' ל"ב תשובה י', ובשו"ת ובחרת בחיים סי' ס"ב, ובשו"ת בית אפרים מהר"ת סי' מ"ז. גם נרפס אליו מכתב מהרה"ק ר"מ מפרעמישלאן בס' חמשה מאמרות מאמר זכרון צריקים בסופו (במהררת ירושלים, עמוד דע"ז). — הגה"ק מוה"ר שלמה ממונקאטש זצ"ל בצעידותו שימש אצלו בהוראה. — נלב"ע בהיותו זקן מופלג ביום ג' כסליו שנת תר"י ומנ"כ בעיר סאסוב.

(3) עיין בשו"ת בית אפרים מהר"ת על חאה"ע סי' מ"ז ר"ה ואנכ אורחא, שהביא פסק זה ומפלפל שם בנדר"ז.

עיניהם ישפטו ולפניהם צפוי אם יש לו שם הקודש מתניהו או מתתי, ואם כשמו כן הוא עולה לתורה וחיותם בשם מתת, אין לגיטין אלו על מה שיסמכו ויחזירו השליח לכתוב גם אחר ויודיעו בירור הענין באר היטב, ובכרי שלא לעכב השליח מוכ"ז קצרתי דברי.

החותם זעירא מן חברייא,

הק' אפרים זלמן מרגליות מכראד

## בדין יין צמוקים

מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבר"ק ברוינשווייג<sup>(1)</sup>

להרב המאה"ג חכם השלם מהור"ר אברהם (לעווענשטאין)  
[לעווענשטאם]<sup>2</sup> נרו יאיר אב"ד בק"ק עמרין.

על מה שכתב ידידי הרב נר"ו, בענין יין צמוקים שנעשה ע"י בשול ושמע מורים שהורו לברך בפה"ג ולקדש עליו קידוש היום, וראייתם מהא דכתב המחבר באו"ח סי' ר"ב והוא ממש דברי הב"י שם וז"ל: מי שריית צמוקים ותאינים או מי בישולם וכו' ואם משך (היין) [המים] ותברילו מהצמוקין הו"ל יין ומברך עליו בפה"ג וברכה מעין ג', ורמ"א לא הגיה, גם האחרונים לא הרגישו דבר. והנה מש"כ אם משך וכו', קאי על מה שהתחיל מי שריית תאינים וענבים או [מי] בישולם, הרי רגם על בשולי צמוקים פסק לברך בפה"ג אם נמשך, ואף דאם האמת איגר אינו יודע לרחות ראי' זו ברח' מספקת, מ"מ לענ"ד שישתקע הדבר ולא נאמר מחמת כמה טעמים, חרא מפני שכל האחרונים שהביאו, וגם הרא"ש

(1) הגאון מוה"ר פרץ זאבל איגר זצ"ל הוא בנו של הגאון מוה"ר יהודה ליב איגר זצ"ל אבר"ק הלברשטאט. (הגרעק"א ה' בן אחרות). נתחנך על כרכי אביו, וקיבל ממנו רוב חכמתו. — בשנת תקס"ט נתקבל לאבר"ק ברוינשווייג. נרפס ממנו ספר עטרת פז עמ"ס ביצה וס' רמון פרץ עמ"ס כתובות. הרבה שו"ת ומכתבים ממנו ואילו נרפסו בס' שו"ת רעק"א מכת"י ובס' פסקים ותקנות רעק"א. בשו"ת רעק"א ח"ב סי' פ"א יש תשובה אליו. גם נרפס ממנו (בשנת תקצ"ז) רדשה שררש כשהגיע השמועה מרעירת האדמה בצפת. — נלב"ע בקיץ שנת תר"ב לפ"ק. — תשובה זו נעתקה מנכת"ק מתוך קובץ שו"ת עטרת פ"ז (כת"י ירושלים — מספר 1046).

(2) הגאון מוה"ר אברהם לעווענשטאם זצ"ל הוא בנו של הג"ר ארי' ליב לעווענשטאם זצ"ל בעל שו"ת פני ארי' אבר"ק עמרין וראשעקראם. למד בפראנקפורט אצל הנה"ק בעל הפלאה זצ"ל. ראשית נשיאותו ה' כאבר"ק מעזריטש ובשנת תקע"ב נתקבל לאב"ד בק"ק עמרין. (בקובץ מורי' הו"ל ע"י מכון ירושלים, בקונטרס צ"ש"ק' עמוד פ"ה, נרפס שהג"ר ארי' ליב בעל פני ארי' ה' לו בן א' שכיח במעזריטש ובן אחר שכיח בעמרין, ובאמת הג"ר אברהם רגן הוא שכיח במעזריטש ואח"כ בעמרין). נרפס ממנו ס' צדור החיים (תשובות וברורי הלכה נגד המתחרשים), וס' קודש הלולים, וקונטרס מזמור שיר חנוכת הבית, לרגלי חינוך בהמ"ד בעיר עמרין. יש אליו תשובות בשו"ת רעק"א ח"ב סי' מ"ט וסי' ק"ה.

נביאחו להלן אי"ה, לא זכרו הדבר מבישול ענבים רק שצריכין להיות שרויים במים ותוססים, ואי' נמצא שבשול נקרא תסיסה, והנה המג"א והטו"ז הביאו רברי מהרלב"ח על רברי המחבר הנ"ל, ולא נוכל לומר א"כ רסברת מהרלב"ח היא נגר סברת המחבר, ואם נקרא הבישול תסיסה, איך לא אישתמיט אחד מהנאונים לפרש דבר זה אשר לא נוכל לשפוט עליו מסברתינו, ע"כ רברי מעלתו יירדי נ"י.

ובתוכי ישתומם לבי, איך יאמר על פסק רבינו בית יוסף, ישתקע הרבר חלילה, ואין אחר מהפוסקים שחולק עליו בזה, ויוסף הוא המסביר דרך הוא הבישול כמו התסיסה, ואררבה מבואר במג"א סי' תס"ב בהדיא שכתב דכיון שתוסס אח"כ הוי כמו שנתבשל, ונשתנה טעם המים להיות יין כמו יין צמוקים דאינו מחמיץ מהאי טעמא עיי"ש, הרי מבואר מדבריו שהבישול עדיף מתסיסה. ומה שיירדי רצה לפרש בדברי מג"א שכוונתו כמו בישול פירות באילן, אין פשט רברי המג"א כדבריו, ומעולם לא אמר אדם לפרש דברי המג"א אלא כפשוטו, ובאמת העיקר הוא מה שהתסיסה גורם להפך שריית המים ליין ולברך בפה"ג לדעת הרא"ש, כ"כ הבשול גורם. ומה שהרא"ש והרלב"ח לא כתבו מבישול ענבים היינו דהם נקטו הרבר ההוה ורגיל לעשות יין צמוקים ע"י שריי' אבל הקושטא חר מילתא וחר טעמא הוא להרא"ש, שכל טעם ולחלוחית הפירות נכנס במים ומברך עליו בפה"ג, וכשנמשך ממילא הוי יין. ומה שלא ראה בשאר פוסקים נזכר בשול, הנה לא ראינו אין ראי' כלל לסתור חלילה דברי ב"י. — וגם אין לדמות ליין מבושל שלדעת רש"י והרא"ש אין מברכין עליו בפה"ג, והמחבר בס' רע"ב הביא דעות אלו בשם י"א, ואילו בס' ר"ב כתב המחבר בסתם שאם נמשך מברכין בפה"ג, ויין צמוקים שנתהוה ע"י בשול הצמוקים דקאי עלי', לא הביא י"א אלו כאן, אלא ע"כ שאני הכא דלא נקרא יין מבושל שהרי אחרי שנעשה יין תו לא נתבשל, אלא שע"י הבשול נעשה יין הוי כמו שריית צמוקים במים ונעשו יין.

ומה שכתב יירדי הרב נד"ו ראי' ברורה לדעתו ממש"כ המג"א סי' תס"ב בשם המבי"ט דיין צמוקים הוי מי פירות, דאינו מחמיץ בפסח, ועתה היש מי שיורה רבשול צמוקים לא יחמיץ בפסח ויהיו נקראים מי פירות בלי מים, עכ"ל. — אל תיתמה על החפץ, ומה בין זה לבשול מי דבש שקורין מע"ר שג"כ מסתפק בו המג"א שם דהוי מי פירות בלי מים כיון שנתהפך למשקה אחרת וכולו טעמו כצפיחת דרבש, כן נמי שריית מי צמוקים או מי בשולם דקאמר המחבר ווראי דמיירי דוקא שקלט כל טעם היין ונתהפך המשקה ליין, וממילא לדעת המבי"ט דינו כמו פירות, ובלא"ה אף דבאמת דינו של מהר"ט והמבי"ט שהביא המג"א אינו מוסכם להלכה, עיין בשו"ת חכם צבי סי' ק"מ שהשיג על המבי"ט דלעולם יין צמוקים מיקרי מזוג והוי מי פירות עם מים עיי"ש, מ"מ לענין הברכה בפה"ג וקידוש היום הוי יין ככל יין מזוג ונמצא שאין בירינו מאומה לנתון מקירות בית יוסף המחבר במקום שאין אחד מכל הפוסקים חולקים עליו . . .

אלא דלענר"ה יש לנו לחקור בעיקר הדין דיין צמוקים גם הנעשה ע"י שריי'

לפי רבני הב"י והמחבר, ומבואר היטב שזה רוקא לרעת הרא"ש שמברכין על טעם היוצא מהפרי בפה"ע, אבל לרעת הרשב"א שמברכין שהכל נמצא לא הוי יין כלל, וא"כ למה לא נחוש לרעת הרשב"א וסייעתו. ובאמת המרקקים מקרשים קירוש היום רוקא על יין צמוקים, שבוחרים בו יותר, שאינם סומכים על הכשר יין הבא ממרחקים, ובאמת מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות לצאת גם לרעת הרשב"א שלדבריו אין מברכין בפה"ג. והנה הטו"ז ס' ר"ב כתב להשיג על המחבר דגם להרשב"א כיון דררכם לשרות הצמוקים כמים ולעשות מהן יין מברכין עליו בפה"ג כשנמשך וכן עיקר עכ"ל. אבל באמת דעת הבית יוסף והמחבר אינו כן אלא דלהרשב"א מברכין שהכל במי צמוקים וטעמו כמו שכתוב בס' אלי' רבה דאף שלפעמים שורין הצמוקים מ"מ לא נטעו ארעתא דהכי לשרותם ולעשות מהן יין עיי"ש.

אמנם באמת נראה לענ"ד דא"י לרבני הטו"ז מהך ברייתא דמנחות ומייתי לה הש"ס ב"ב רף צ"ו, יין צמוקים לא יביא ואם הביא כשר, יין מזוג לא יביא ואם הביא פסול עיין שם, ולרבני הב"י בדעת הרשב"א קשה איך יתירן הברייתא דין צמוקים דאם הביא כשר כיון שלא נקרא יין, וזהו דא"י גדולה לרבני הטו"ז להרשב"א מורה בזה.

אלא לתירץ דעת הבית יוסף בשיטת הרשב"א נראה לומר דס"ל כמו שכתוב בשו"ת ח"צ סי' ק"מ שהשיג על מהרי"ט בשם המבי"ט דין צמוקים לא הוי מזוג והוי מי פירות בלא מים לענין שאין מחמיצים מדקתני ברייתא יין צמוקים אם הביא כשר וביין מזוג פסול, ש"מ דין צמוקים לא מזוג מיקרי שנתהפך כולו ליין והוי מי פירות בלי מים, ע"כ לשון המבי"ט. וע"ז השיג הח"צ בברייתא מיירי ביין צמוקים שהיו עוצדים הצמוקים בלא מים ולהוציא ממנו משקה היין, אבל מי צמוקים ע"י שריית מים לעולם נקרא מזוג עכ"ל עיי"ש, ולפי"ז י"ל דוודאי לענין זה להיות שורין הצמוקים כמים ולעשות מהן יין שפיר שייך לומר כרבני אלי' רבה דלא נטעי ארעתא דהכי להשרותם כמים, אבל לענין זה לעצור הצמוקים ולהוציא מהן יין בודאי כל אילן נטעו סתמא להוציא יין מענבי גפן, אלא שאותן פרכילי ענבים הצמוקים צריכין לעוצרן ביותר כח משאר ענבים, שבקל זב יינם ממנו, וסוף כולן ארעתא דהכי נטעו, וא"כ לא קשה מיירי על הרשב"א מהך ברייתא דין צמוקים אם הביא כשר, דמיירי בלא שריית מים לרעת ח"צ, ובזה מורה הרשב"א, אבל ביין צמוקים הנעשה ע"י שריית מדים, בהא כתב הבית יוסף לרעת הרשב"א דלא נטעו ארעתא דהכי ומברך שהכל, כך נראה לענ"ד לפרש שיטת הב"י בדעת הרשב"א.

אבל המהרי"ט והמבי"ט והסכים עמם המג"א אינהו מפרשים הברייתא דין צמוקים אם הביא כשר סתמא מיירי שנעשה ע"י שריית צמוקין כמים ודלא כהח"צ, וכן משמע בהרא"ש בבבא בתרא רף צ"ז שכתב וז"ל, יין של צמוקים לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר, אנן אפילו לכתחילה מקדשין עליו, מיהו אמרו רבוותא לאו כל הצמוקים שוה לקידושין עלי' אלא דמכמשינן בגפנייהו ולא קיבשין, וכדעצרת להו נפק מנייהו לחלוחית הנהו דשרינן במים ומעצרין להו

ומקדשין עליהו אבל אי מעצרת להו לא נפק מני' לחלוחית לא מקדשין עליהו עיי"ש. ומדלמד מהך ברייתא דאם הביא כשר, איין צמוקים שנשרה במים, ומה ראי' מברייתא דמיירי שעצרן לצמוקים והוציא מהן יין בלי שריית מים כלל לדברי הח"צ, אלא משמע כהמבי"ט ומהרי"ט ומג"א דסתם יין צמוקים לעולם נעשה ע"י שריי' במים, ואפשר דהרא"ש לשיטתו ודו"ק. עכ"פ לפשטות משמעות הברייתא כמהרי"ט והמבי"ט ומג"א יש ראי' גדולה לדברי הטו"ז בס"י ד"ב דיין צמוקין לכ"ע כשר לקידוש היום ולברכת בפה"ג<sup>3</sup>).

ולענין מחלוקת המהרי"ט בשם המבי"ט ומג"א עם הח"צ אם יין צמוקים שלנו מחמיץ, אי מיקרי מי פירות בלי מים או לא, ודאי לענ"ה מספיקא יש להחמיר, ראפשר דמיקרי ספק חסרון ידיעה, ועוד דבאמת אע"ג דסוף סוף הוי רק חמץ נוקשה דרבנן, מ"מ הא כבר כתב המ"ל בהלכות מקואות דהיכי דאיכא ספק ספקא לחומרא אף בדרבנן יש להחמיר עיי"ש, והכא נמי יש ס"ס להחמיר, [שמא] דעת הח"צ אמת דיין צמוקים יש לו דין מ"פ עם מים דמחמיץ, ואת"ל כדעת המבי"ט ומג"א, שמא דעת ... (נחתך כאן שורה אחת) ... וכמו שצידדו והאריכו התוספות ג"כ במס' מנחות.

ובעיקר הך כללא של המ"ל דהיכי דיש ס"ס להחמיר אף בדרבנן אזלינן לחומרא, הארכתיו בס"ד והעליתי דבר נאה ונכון בסוגיא דערובין דף מ"ה, ואציגה פה. — גרסינן התם, אמר מר ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ואמאי ליקני שביתה באוקיינוס לימא דלא כר' אליעזר דאי כר"א האמר כל העולם כולו ממי אוקיינוס הוא שותה אמר ר' יצחק הכא בעבים שנתקשרו מערב יו"ט עסקינן ודילמא הנך אזלי והני אחריני נינהו ראית להו סימנא בגווייהו ואי בעית אימא הוי ספק דרבריהם וספק דרבריהם להקל וליקני שביתה בעבים תפשוט מינה דאין תחומין למעלה מיו"ד דאי יש תחומין ליקני שביתה בעבים לעולם אימא לך יש תחומין ומיא בעיבא מיבלע בלעיו. והקשו התוס' בר"ה לימא דלא כר"א, וא"ת ולר' יהושע נמי דאמר מן הכיפה הוא שותה ליקני שביתה התם אי יש תחומין למעלה מי, עיי"ש.

ונראה לענ"ה לתרץ קו' תוס' היטב, דהנה לכאורה קשה בשמעתין דפרדך וליקני שביתה בעבים ש"מ אין תחומין למעלה מעשרה, ומאי קושיא דהא מסקינן לעיל דף מ"ג דתנא דברייתא דהריני נזיר ביום שכן דוד בא ספיקא מספקא אי יש תחומין למעלה מעשרה או לא עיי"ש, ובנזירות להחמיר, וכיון דכבר תירץ הגמרא בשמעתין ספק דרבריהם להקל, תו מאי קשיא לי' ליקני שביתה בעבים, אימא דהך תנא דברייתא דהכא, הוא גופא הך תנא דלעיל, דספוקי מספקא לי' אי יש תחומין למעלה מעשרה או לא, וגבי נזירות דאורייתא מספיקא להחמיר, והכא גבי תחומין דרבנן וספיקו להקל. ועוד יש לרקדק אמאי לא מקשי תיכף הך קושיא ליקני שביתה בעבים.

(3) עיין בהנחות הגרי"ש נאטאנזאהן זצ"ל לשו"ת חכ"צ מש"כ בזה, ועיין עוד בשו"ת ישועות מלכו חאו"ח סי' י"ג.

ונ"ל דהנה המ"ל כהל' אבות הטומאה העלה לדינא דהיכא דאיכא ספק ספיקא לחומרא אזלינן לחומרא אף בדרבנן ועיין בספר משנת דר"ע למ"ז הגאון ז"ל בס' ק"י שהאריך בזה עיי"ש, ומעתה י"ל דרהיטא דשמעתין כך היא, דתחילה מתרץ ראית לי' סימנא, וזהו דוחק במציאות, וגם סתמא קתני, אך משני אבע"א ספק דבריהם להקל, וע"ז פריך וליקני שביתה בעבים דמעתה יש ס"ס להחמיר שמא הנך אזלי והני אחדיני נינהו וקני שביתה באוקיינוס, ואת"ל שהן אותן שנתקשרו מעיו"ט מ"מ שמא יש תחומין למעלה מיו"ד וקני שביתה בעבים, וקושיית הגמרא, דהדרי קושיא לדוכתין לימא דלא כר"א, וא"ש הכל, ונפשט ספקת המשנה למלך הנ"ל מתוך שמעתין.

ומעתה י"ל דהמקשן גופא אף דלא אסיק אדעתיה דאית לי' בגווה [סימנא], דזה דוחק במציאות, מ"מ כבר ידע די"ל ספק דבריהם להקל, ומתורץ שפיר קושית התוס' דלא מצי להקשות לר' יהושע דמן הכיפה הוא שותה ותפשוט דאין תחומין למעלה מיו"ד, די"ל שפיר דהך תנא נמי מספקא לי' היא גופא ולקולא, רק לר' אליעזר פריך שפיר ליקני שביתה באוקיינוס דלדידי' לא מצינן לתירוצי ספק דבריהם להקל, דתיקשי הא הוי ספק ספיקא לחומרא רליקני שביתה בעבים, והיינו דפריך לי' הש"ס באמת לבתר דשני לי' ספק דבריהם להקל, וליקני שביתה בעבים, דהוי ס"ס בדרבנן אבל לר' יהושע אין לנו שום ספק ספיקא להחמיר, דלעולם אין כאן אלא חד ספיקא, שמא יש תחומין או אין תחומין למעלה מיו"ד, דאי אין תחומין למעלה מיו"ד לעולם שרי אף [אם] מן הכיפה הוא שותה, נמצא מתורץ שפיר קושית תוס' לפענ"ד. וממילא הדין דין אמת כמ"ש. זאבל איגר

## בענין כותים גירי אריות או גירי אמת

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה.

למעלת מורי ורבי המובהק הרב הגדול החריף והבקי  
כמו"ה ליב<sup>(2)</sup> נ"י.

ילמדנו רבינו במאי ראני נבוכ על רבינו הרמב"ם פ"ו מהל' עבדים הלכה [ו'] דמבואר דעתו שם דס"ל כותים גירי אמת היו קודם גזירה, והא רב אשי בתראה הוא וס"ל גירי אריות הם כדאמר הש"ס בסוף סוגיא קמייתא דהכל שוחטין (דף ג' ע"ב), ואין תלונתי על הרמב"ם לחוד, ראולי חי' לו סמך על שום סתם גמרא

(1) דאה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — חידו"ת הללו הגיעו אלינו מגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד המרומם נודע לשם ולתהלה מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנשווערפען. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל. דאה אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד

אחרת כדרכו, אבל עכ"פ יש לי תמו' רבתי על הש"ך בס' ב' ס"ק כ"ב דרוצה להוכיח בהרמב"ם דהלכה כרשב"ג, מדקאמר הש"ם אדרב. אשי כותים גירי אריות, ולא קאמר דסובר כת"ק דרשב"ג א"ו הלכה כרשב"ג, ולא רצה הש"ם לאוקמי לררב אשי שלא כהלכתא זהו תורף דבריו. והוא פלאי דהא להרמב"ם עדיין יהי' רב אשי דלא כהלכתא כיון דפסק הרמב"ם גירי אמת הן. (גם ראיתו הזאת עם הראי' שהביא מקודם לזה מאב"י ורבא נראין כסותרות זא"ז לפ"ד). ותימה גדולה על הש"ך דאיהו גופי' מפלפל בדברי הרמב"ם אלו בס"ק כ"ד שם, ואיך לא השגיח ע"ז, ובמטותא מיני' דרבינו ליקח מועד ולהאיר עיני בזה<sup>3</sup>.

דברי תלמידו ועברו הר"ש,

הק' בצלאל רנשבורג

## תשובה על הנ"ל<sup>4</sup>

### מהגאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל

לענין אי כותיים גרי אמת מוכח כן מסתם גמ' דריש ערכין הכל שוחטין חדא לאתויי כותים וחדא לאתויי מומר, והיינו כרבא לקמן דף י"ז ע"א.

והשבתי על זה שאינו מוכרח מהרמב"ם דס"ל גרי אמת היו מקדש דמה [ד]הי הוי, סוף כל סוף גזרו עליהם אחרי שמצאו להם דמות יונה וכו' (חולין ו' ע"א), וכן כ' הרמב"ם פי' המשנה סוף פרק ח' מס' ברכות שהעיד הכתוב בהם וכו' אלהיהם היו עובדים אבל באורך הימים למדו התורה כו' והוחזקו שהיו מאמינים בדתינו ולא עבדו ע"ז עד אשר חקרום וידעו שהם עובדים ע"ז יעו"ש.

א"כ מוכח שרעתו שהטעו הכותים לחכמים וסברו שקבלו אמונתנו, אבל ודאי מתחלה לא היו אלא גרי אריות, גם הר"ע מברטנורא כתב כן במס' הנ"ל פ"ז משנה א' יעו"ש. שוב מצאנו דאינו בתויו"ט מס' נדה פ"ז משנה ד' שהוכיח בראי' ברורה שרעת הרמב"ם דגרי אריות הם.

(3) עיין בזה בארוכה בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' ת"ג.

(4) תשובה זו כתב בגליון המכתב הנ"ל, וכנראה כתבו לעצמו. פאקסימיליא להלן

בעמוד מ"ה.

## בענין דרישת שלום לאשה

מהגאון מוה"ר משה שיק זצ"ל<sup>(1)</sup>

שיל"ת חוסט יום וי"ו עש"ק י"ב שבט תרכ"ז לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב להבחי' החתן המיועד להיות חתני המופלג  
בתורה וביראה החרוץ מו"ה יעקב סג"ל<sup>(2)</sup> נ"י.

מכתבך ראשון ושני קבלתי, ובאגרת הראשון ראיתי שיש כמשפחתך  
שירוכין (?) מלירת בן זכר, והנני אומר מז"ט לך ולבית אביך, וגם אצלינו ב"ה  
הכל בשלום כמאז, וגם אשת בני שי' ב"ה היא במעמדה כמאז. ובאגרת השני  
ראיתי רברים שראוי להוכיח אותך עליהם, ששם כתבת שאתה מהרהר בד"ת  
קורם השינה וגו', ולא זו הדרך שיתפאר אדם עצמו אם נוהג מנהג טוב, וכינה  
לעתים פי' בכל עצב יהי' מותר ודבר שפתים אך למחסור, הרבר הטוב אלא א"כ  
עושה כרי שילמרו ממנו כדאיתא באו"ח סי' תקס"ה סעי' וי"ו, ואדם היוורע איך  
יתפאר בקונטרסיו ומעשיו ויורע מה חסר לו. וגם אינו ררך חכמה, שהשומעים  
אפשר לא יאמינו לו כלל ויתלו בהתפארות. והנה אם כותב איש לרעהו דברי  
תורה בווראי כותב לו מה שנראה לו מן העירית, שהרי אינו סוחר להראות  
הפסולת תחילה, ואיך יכתוב מה שעלה ברעיונו לפום רהוטא כשהלך לישן בלי  
עיון ועמל התורה ולא יחשוד עצמו אולי כזב דמיונו, והלואי מה שיעלה לאדם  
בעיון ובעמל יהי' אמת וטוב, ואתה כתבתה שאתה כותב מה שעלתה בדעתך כי  
עליה לישן, ונראה מדברייך שזה מעליותא אצלך, ובאמת גם מתוך הדברים ניכר  
זמנם כי הם קרוב לדברי חלומות.

ראשון, אין הקדמה אמת מה שכתבתה בשם התוס' בזרק לה קרוב לה או  
(לא) [לו], אזדה חזקה, זה לא כ' התוס', ואי אפשר לומר כן, [ד]מבואר ביבמות  
למ"ד ע"א, ול"א, בספק קרוב איכא עדיין חזקה, ותוס' כ' רק דאיתרע קצת  
החזקה בכח"ג ולא סמכינן על זה לכתחילה, והיינו ג"כ מדרבנן, ותוס' בגיטין  
ע"ח ע"ב הקשו גבי קרוב לה ולו דלוקי אחזקה.

שנית, גם הדרך אינו ררך ישר לומר שמכח דקדוק קלוש דהוי לי' למנקט  
שנים אומרים מת ירע המקשן דמיירי בזרק בספק, ולכן הקשה. — לא זו הדרך,  
אם אמת זה, לכל היותר הי' יכול להקשות הרקדוק הוא ולא להחליט לעצמו תי',

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(2) הג"ר יעקב סג"ל פראגער נולד בשנת תר"ג בפרעשבורג לאביו מו"ה מרדכי  
סג"ל. למד שם בפרעשבורג אצל הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרכ"ז נשא אשה  
בתו של הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. בשנת תרל"ב נתקבל לאבר"ק אדא ופעטראוואסעללא.  
נרפס ממנו שו"ת שאילת יעקב שני חלקים. נפטר כ"ז סיון שנת תרע"ח לפ"ק.  
המכתב הועתק מגוכתי"ק הגאון מהר"ם שיק זצ"ל, והגיע לירדנו מאת ירדנו הרב  
שמעון הירשלער נ"י מלונדון. ישא ברכה מאת ד'.  
הכת"י הי' קרוע באיזה מקומות וחסר בו איזה תיבות, והשלמנו עפ"י השערה.



ובזה יקשה מ"ש ותו אין כאן רקרוק כלל, הרי הברייתא רצה לאשמעינן לפעמים תצא ולפעמים לא תצא וקרושין וגירושין הוא דבר והפוכו ויצאה [והיתה], א"כ מאי שינה הברייתא בזה.

והנה באגרת [הראשון?] חרשתה ליישב קו' התוס' בקרושין ע"ן דלעולם ע"י בעלה שרי אלא דהכוונה ע"י שליח בהתעוררת בעלה דווקא אסור וזה כוונת ר"נ, ושוב הרגשתה א"כ עדיין חי' יכול לשאול ממנו שישלח לה שלום על ידו, ואמרתה שבאמת חי' עושה כן אלא שהיא הפסיקתו בדבריו, לא זו דרך הש"ס ומשמעות הגמרא, ומ"מ חי' אפשר לומר ע"ד לימוד הבחירות, אבל גם הסברא אינה נכונה שר"נ ביקש שישלח לה ע"י שליח ויברר לה שבעלה ביקש זאת ממנו, הרי לפי הכנת סוגיא רצה ר"נ שיהי' בזה כבוד לאשתו מסתמא משום כבוד בית הנשיא, ואם השליח יפרש שבעלה השתדל לה זאת, מה כבוד יהי' לה בזה.

אמנם פשטות ענין שקלא וטריא דהתם נראה דשמואל מעולם לא אמר דאסור לשאול בשלו' אשה ע"י בעלה אלא דשמואל כלל כייל דאסור לשאול בשלומה כלל, ובלשון הריבוי של כלל יש לפרש ב' כוונות, או דבא לרבות כל ענין דרישת שלום לשאול על שלומה ואפי' בא"י<sup>3</sup> והן שליחת שלום, ואז אפשר שע"י בעלה מותר שמזה לא מיירי שמואל, או יש לפרש בהיפך דלשון כלל לא בא לרבות כל ענין השאלה אלא לא מיירי אלא משליחות שלום, והאי כלל בא לרבות ע"י יהי' מי שיהי' ואפי' בעלה, וכיון דשמואל סתם למילתא ומספקא לן בכוונתו, לכתחילה יש להחמיר בתירווייהו, אמנם בשאילת שלו' כגון אי' וכיוצא בה לשאול על שלומה ועל ידי בעלה מותר ממ"נ, אי מפרשים הכלל על כל שאילה א"כ אינו מכואר איסור ע"י בעלה, וזה כוונת הגמרא שם בב"מ (פ"ז ע"א) פריך משמואל על אי' וסבר דגם זה בכלל דברי שמואל, וע"ז משני שפיר ממ"נ, א"כ ע"י בעלה שאני שאין לומר דשמואל בא לרבות בתיבה אחת ב' ענינים, אי' רשאילת שלומה עכ"פ מותר, ואפי' מספקא לן ב' התוס' שפיר רהיבא דיש תרתי למעליות שרי ממ"נ כרלעיל, וגם ר"נ סבר כסתמא דבב"מ דשמואל בא לרבות בלשון כלל כל ענין שאילת שלו', ממילא ע"י בעלה שרי, וע"ז השיב לו ר"י דהוא קיבל מרבו סתם אין שואלין בשלו' אשה כלל, וחייש הוא לפרש לכלול בו כל שאפשר לפרש, גם ע"י בעלה, והיבא ראיבא תרתי למעליותא שפיר ב' התוס' דמותר. ויש עוד להאריך קצת בזה וליישב דברי הפ"י שם שכ' השאילה שהוא לדרך ארץ אינו בכלל, וקשה מסוגיא דב"מ, ועפ"י הנ"ל יש ליישב, ואין להאריך<sup>4</sup>. ולא באתי אלא להעיר שתשים מגמתך ללמוד הסוגיא ופוסק בעיון כראוי ולא תבלה זמן בחידושים, כי זה ממילא בא, והלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה ואמיתיים. דברי הכותב והחותם באהבה, ויהי' ה' עמך, דברי המיוער להיות חמיק

הר"ש,

[הק'] משה שיק מברעזאוו

(3) מלשון הכתוב אי' שרה אשתך.

(4) עיין מה שכתב בזה בשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' נ"ג.

## מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל<sup>1</sup> אבר"ק פוזנא

ב"ה כ' למכ"י ע"ט לפ"ק פ"ק פוזנא

לכבוד שלומי אמוני ישראל ראשי עם קודש קצינים נגידים נדיבים,  
פו"מ דקהל ישורון ק"ק ארנסוואלד יצ"ו.

שמעו אלי רורפי צדק מבקשי אמונה, שימו על לב ותבואו לעזרת ד'  
בגבורים, אחינו בני ישראל השוכנים בחר ציון המצוינים בהלכה, העומדים בבית  
ד' בהמ"ד הגדול אשר יקרא על שם רבינו הגדול הגאון המפורסם החסיד מ"ו  
אלי' ווילנא זצלה"ה תנצב"ה זכותו יגן עלינו, המה המרביצים תורה בישיבה רמה  
ונשגבה, להגדיל תורה ולהאדירה, מצומרה עם יראת ד' טהורה וברורה, מהם  
רבנן גדולי הדור דפקיעי שמייהו, מהם מופלגים בחכמה ויראת ד' אוצרים, שם  
יתנו צדקות ד' יומם ולילה, בלי שום עסק ובעולם, בלתי לד' לברו, אך על זה רוח  
לבי, כי המה יושבים במצור ובמצוק באין משען לחם ומשען מים, ואנחנו יושבים  
בארץ \_\_\_\_\_<sup>2</sup>) ולא זכינו לנשק עפרות הקודש, עכ"פ מוטל עלינו להחזיק ידם  
הנכאה, ולהמציא טרף ליראיו, ואז גם חלקינו יהי' עמם ועם תורתם ומעשיהם  
הטובים, ותפלתם שיתפללו שם עלינו על קבדות הצריקים השוכנים בארמת  
הקודש יעלה לרצון מעלה מעלה, עד כי נזכה כולנו לראות ירושלים על תלה בנוי'  
ומלכה בגולה(?).

ואף אמנם כי מימים ימימה מעולם, עת אשר אנחנו בגולה, דרכינו דרך  
הקודש, לקבץ בכל קהילה וקהילה ועיר ועיר בכל שנה ושנה, נרבות לבני א"י,  
ואין אחד אשר פירש מזה כל הימים, עכ"ז תחזינה עינינו כי אין זה דרך סלולה  
להגיע אל תכלית המבוקש, כי הוצאות השלוחים היוצאים תמיד לקבץ המפוזר,  
רבו כמו רבו, וע"י זה הכסף אזל מן כליהם כמוץ אשר רוח תרפנו, ולא יגיע אל יד  
הכמהים אף חצי מן המקובץ, ומלכד זאת לאו כל העתים שווים, והרבה פעמים  
מסיבות משתנות והרפתקאות דערו, אשר שבתו עובדי אורח, חדלנו ידינו משלוח  
המנות, וכינו ובינו, אחינו בשרינו יושבים מעוטפים ברעב ועולליהם ללחם שאלו,  
ואין, ובגלל זאת נועצנו יחריו במועצות ודעת, ובחרנו הדרך אשר תפארת לעושי'  
ותפארת להמקבלים, שימנו בכל עיר ועיר איש אמוני ונכון דעת להיות גבאי דא"י  
ביחוד, והוא ישגיח בעיני פקידא לקבץ מנה יפה בסידור נכון, כפי ראות עיניו,  
ובחסכת ראשי הקהלה ונבונים, והגבאי ישלח כל רביעית השנה המעות המקובץ

(1) רק החתימה, וזמן הכתיבה, ושם העיר אשר לשם נשלח המכתב, הוא בגזית"ק  
הגרעק"א זצ"ל, והשאר הוא בכת"י מעתיק א'. וכנראה שמכתב כזה נשלח לכמה עיירות,  
בכת"י מעתיק א', והגרעק"א זצ"ל חתם עליו.

(2) כן הוא בכת"י, שני קוים, אחר תיבת בארץ.

לירי, ואנכי אשריח בעזה"י בכל מאורדי להגיע המעות אל אחינו בני א"י בעתו ובמועדו באין מעצור.

ולכן אחי ורעי חזקו ואמצו השתדלו ואל תתרשלו בדבר מצוה כזאת, אשר יסוד האמונה וכמה מצות תלויים בה, החזקת אביונים ועמורי עולם לתורה ולתעורה, וחייבוב א"י השרודה, ועוד ידו נטוי עלינו להשיבנו שקט ושאנן כזית רענן, ראו והתבוננו לקבוע הכנסה נכונה והגונה כפי מסת ידכם אשר ברככם ר', והי' שכרכם כי יריק ר' לכם ברכה עד בלי די, וזאת לדעתי שתפרסמו שיהי' רעת הנותנים ע"ד כבוד גבאי דא"י שבק"ק ווילנא, והגאון מופת הרור מ"ו חיים נ"י אב"ד דק"ק וולאיון, שהם יחלקו המעות כפי רעתם, כי אנשי צרק המה, ויעשו הכל בצרק ובמשפט.

הק' עקיבא גינז מא"ש

## חידוד במס' שבת דף נ"ו ע"א

מהרב הגאון מוה"ר חיים געלערנשטער זצ"ל אבד"ק קוטב<sup>1</sup>

מבואר בגמ' (שבת נ"ו א') רבי דאטי מדור מהפך ודריש בזכותי דרוד כו' דכל היוצא למלחמת ב"ד כותב גט כריתות לאשתו שנאמר ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא וגו' ואת ערובתם תקח מאי ערובתם רברים המעורבים בינו לבניה. ויש להקשות ע"ז למה לא הקדים הנביא לומר ואת ערובתם תקח שהוא העיקר ולמה נקט ברישא ואת עשרת חריצי החלב. גם תמהו המפורשים על הלשון מהפך ודריש, וגם הקשו למה הביא הגמ' רישא דקרא ואת עשרת חריצי החלב דלכאורה אך למותר הוא דעיקר הדרשה הוא מהא דכתיב ואת ערובתם תקח. [וע' באור חדש בפתיחה למס' קידושין מזה].

ואמרתי ליישב כ"ז בחדא מחתא בדרך חידוד, דהנה רש"י שם כ' דכל היוצא למלחמת ב"ד פעמים שהוא טרוד בצאתו ושולח הגט מן המלחמה ע"י שליח, ובתוס' (גיטין ע"ד א') כתבו בשם ר"ת שהיו כותבין גט גמור בלא שום תנאי, והקשו ע"ז מהא דמבואר בגמ' (ב"מ נ"ט א') נוח לו לאדם שיבא על ספק א"א ואל ילכין פני חברו ברבים מנלן מדור הרי דקרי לה ספק א"א ע"ש, ואמרתי לתרץ דהיוצא למלחמת ב"ד הו' מזכה גט לאשתו ע"י שליח, דבכה"ג הוי גט מעליא מראורייתא אף קודם שבא הגט ליד האשה, משום דזכות הוא לה דשמא לא יבא מהמלחמה ותהי' עיגונא [וע' בק"נ סוף גיטין מזה], ואף אם בא בסוף

1 נולד בשנת תרי"ז לאביו הג"ר יוסף שמואל געלערנשטער זצ"ל אבד"ק יאבלאנאב וקוטב (ולאמו בתו של הרה"ק מיאשניצא בעל רביר הוזהב זצ"ל). אחר חתונתו נתקבל לאב"ד בק"ק יאבלאנאב, ובשנת תרנ"ח נתקבל לאבד"ק קוטב. נדפס ממנו ס' עונג חיים לשבת, שמחת החג, הכתוב לחיים. נפטר בעיר וויען בשנת תרפ"א ושם מנ"כ. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י.

מהמלחמה מ"מ אמרינן דגט מעליא הוא זה, כיון דבשעת מסירת הגט הי' זכות לה, רק מדרבנן לא מהני הגט בכה"ג, כיון דיש ספק בשעת מסירת הגט שמא חוב הוא לה דאפשר שיבא בסוף מהמלחמה. ולפ"ז לא קשה קושית התוס' הנ"ל, דשפיר אמרינן בגמ' דרוד לא חטא באיסור תורה, משום דכל היוצא למלחמת ב"ד כותב ג"כ לאשתו ומוכה אותו לה ע"י שליח אע"פ דהגט עדיין לא בא לידה הוי מגורשת גמורה מה"ת כאמור, והא דאמרינן בגמ' דרוד חטא בספק א"א, ר"ל רחטא באיסור דרבנן, דספיקא הוי בשעת זיכוי הגט שמא חוב הוא לה, וספק תורה מדרבנן אסור לדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' ט"מ), [ואע"ג דמורה הרמב"ם דהיכא דאתחזק איסורא ספק אסור מה"ת כמ"ש המהרי"ט ח"ב סי' א', מ"מ כיון שהבעל זיכה לה גט איתרע חזקת א"א שלה, וחזקה דאיתרע מה"ת לא הוי חזקה לדעת הפנ"י גיטין כ"ח ע"א, וכן הוא דעת המהרי"ט קידושין דף ה' ועי' בנוב"י קמא חאבה"ע סי' ל"א, והארכתי בה במק"א ואכמ"ל], כרם לדעת החולקים על הר"מ הסוברים כל ספק מה"ת אסור נמצא דרוד חטא באיסור תורה, ותקל"ד.

אכן יש להביא דא"י דקיי"לן כהר"מ דספק מה"ת שרי, דהנה בגמ' (חולין י"א) שו"ט מנלן דאזלינן בתר רובא, ודחה שם כל הראיות עד דאמר רב אשי אתיא משחיטה עצמה דאמר רחמנא שחוט ואכול אלא דאזלינן בתר רובא, וראיתי בס"א שכ' דיש לדרקק למה יליף ר"א ממה שאמר רחמנא שחוט ואכול, דהיינו מהעשה דזובחת ואכלת, הו"ל למילף מלאו דנבלה דהתורה אמרה ל"ת כל נבלה ואיך אכלינן בשרא נישחש דלמא במקום נקב קשחיש. וכ' ליישב עפ"ד הר"ן (קידושין ל"ט) שהקשה לדעת הרמב"ם (בפ"ט הנ"ל) דכל ספק מה"ת שרי איך מצינו למילף מזה דאזלינן בתר רובא הלא י"ל דמותר לאכול בשר משום דספק שרי, אך באמת מורה הרמב"ם דהיינו דאתחזיק איסורא ספק אסור מה"ת וכיון דזובחת הוא עשה הוי אתחזיק איסורא כמ"ש הרשב"א (יבמות ל"א) דחזקת איסור עשה דזובחת איכא אף אחר שנעשה מעשה המכשיר ע"ש, לכן הוכרח ר"א למילף מהעשה דזובחת, דמזה ודאי יש דא"י דאזלינן בתר רובא והבן. והנה התוס' (שבועות כ"ד א') כתבו דזובחת הוא עשה והריצב"א סובר דאינו דק תיקון הלאו, וכ' בס' ראש יוסף (חולין פ"ו) דבזה פליגי תנאי בגמ' (חולין ט' א') בלא ברק בסימנים דח"א דהוי נבלה ומטמא במשא משום דס"ל דזובחת היא עשה ועומרת בחזקת איסור א"ז מה"ת וח"א דזובחת הוי רק תיקון הלאו ודי שנחמיר רק לענין איסור ולא לענין טומאה, [ובספדי פדי עט חיים בארתי דבהרבה מקומות בגמ' מצינו פלוגתא בזה ואין עט האסף פה], ונמצא למ"ד דזובחת לא הוי עשה יש ראי' דספק אסור מה"ת, דאל"כ תקל"ד מנלן דאזלינן בתר רובא דרלמא מטעם ספק שרי כקושיות הר"ן הנ"ל.

אמנם יש להביא דא"י למ"ד דזובחת הוא עשה, ואקדים לך דברי הגמ' (בכורות ו' ב') דמכואר שם חלב מנלן דשרי אילמא מדאמר רחמנא בב"ח ואימא חלב לחודי' אסור באכילה ובב"ח גם בהנאה ולר"ש דשרי בהנאה משכחת

לה למילקי על בישולי' ומסיק דילפינן דחלב שרי מראמר הנביא ואת עשרת חריצי החלב, ויש להקשות ע"ז ב' קושיות, (א) מנא ידע הנביא דחלב שרי [וכה"ג פרכינן בנמ' (סנהדרין כ"ב ב')] עד דאתי יחזקאל מאן אמרה], (ב) הקשו המפורשים הלא שפיר יש ראי' דחלב שרי מראסרה תורה בב"ח דאם נימא דחלב אסור תקשה איך חל איסור בב"ח על איסור חלב, ואף לפמ"ש התוס' (שבועות כ"ג ב') דאיסור חל על ח"ש אכתי אין לומר דאיסור בב"ח מצי לחול על חצי כזית חלב, דהרי בנמ' (בכורות שם) בעינן למימר דחלב אסור משום דאתי מן החי וא"כ למ"ד דזובחת הוא עשה אית בי' איסור א"ז והוא בכ"ש ממשמעות כיון דלא כתיב בי' אכילה, וממילא אין אסור חל על כ"ש ממנו כמ"ש הפמ"ג (בפתיחה לה' שחיטה) והקל"ד. [נראיתי בס' ג"ו (כלל נ"ח) שכ' להעמיס זה בכזונת הגמ' (בכורות שם), ודחי לה דאפשר אין בחלב איסור א"ז רק איסור אמה"מ, אולם המעיין בנוב"י (תנינא חיו"ד סי' ל"ו) יראה שמפרש מה ראמרין בנמ' שם דחלב הוא כאמה"ח ר"ל דאתי מן החי ואית בי' איסור א"ז אבל איסור אמה"ח אין בו כיון שאינו לא אבר ולא בשר ע"ש. גם מ"ש בג"ו שם דהא דבב"ח אסור דהנאה הוי מוסיף, צ"ע שלא העיר מדברי הרמב"ם כפי' המשנה (פ"ג דכריתות) ומתוס' (חולין ק"א א'), וגם יש להקשות לפ"ד שם, איך יפרש מה דמבואר שם, "ולר"ש דשרי בהנאה משכחת לה למילקי על בישולי'", הלא ר"ש לית לי' איסור מוסיף כמבואר בנמ' (כריתות י"ר שם וחולין ק"א ב'), ע"ש ותבין]. אמנם יש לתרץ קושיא חדא בחברתה, וי"ל דהנביא ידע דחלב שרי מהא דאסרה התורה בב"ח דאי חלב אסור איך יחול איסור בב"ח על איסור חלב כנ"ל, והא דהנמ' לא יליף מזה משום דסבר מתחילה כמ"ד דזובחת לא הוי עשה רק תיקון הלאו וא"כ אין בחלב איסור בכ"ש ממשמעות ושפיר משכחת דאיסור בב"ח יחול על ח"ש, עד שהביא קדא רואת עשרת חריצי החלב דמזה יש הכרע דבאמת הלכה כמ"ד דזובחת הוא עשה. וע"פ הדברים האלה יתיישב לך מה שהקדים הנביא לומר ואת עשרת חריצי החלב שרם אמר ואת ערובתם תקח, כי אם הי' מקדים לומר, ואת ערובתם תקח"סד"א דאף מדאורייתא לא מהני זיכוי הגט מהיוצא למלחמה משום ספק כנ"ל, לכן הקדים לומר, ואת עשרת חריצי החלב" דמזה שמעינן דזובחת הוא עשה, דאל"כ תקשה מנ"ל דחלב שרי, ועכצ"ל מדחל איסור בב"ח על איסור א"ז שהיא בכ"ש כנ"ל, ואי דזובחת עשה הוא שפיר י"ל דספק מה"ת לקולא כדאמרן. ועפ"ז א"ש ונכון מה דאמרין בנמ' רבי מהפ"ך ודריש בזכותי' דדוד כו' שנאמר, ואת עשרת חריצי החלב וגו' ואת ערובתם תקח", ר"ל דהי' מהפך והקשה מדוע אמר מקודם ואת עשרת חריצי החלב ואח"כ אמר ואת ערובתם תקח, הלא איפכא הול"ל כנ"ל, אעכצ"ל שהקדים לומר ואת עשרת חריצי החלב שנשמע מזה דהיוצא למלחמה וכותב גט כריתות לאשתו ומזכה אותו ע"י שליח הוי גט מעליא מה"ת כאמור, וא"כ שמעינן מזה זכותי' דדוד שלא חטא, וא"ש. ונכון מאד מה שהביא הנמ' רישא דקרא, דדוקא מזה שמעינן דדוד לא חטא כראמרן, ודו"ק כי הדברים נפלאים בעזר אלקים חיים.

## בדין חזרת שמונה עשרה כשאין ששה מתפללין

חיים יעקב יוסף מויכער

חתנא רבי נשיאה

ורומו"ץ דקהל באבוב

ברוקלין, ניו יארק

**שאלה.** חמשה אנשים התפללו ביחד תפלת שמונה עשרה בלחש והי' שם עוד אחר שהי' עומד עדיין באמצע ברכות ק"ש והיו שם עוד ארבעה אנשים להשלים המנין האם יש היתר לא' מאותן שכבר התפללו לחזור ולומר כל השמ"ע כדי שיוכלו לענות קרושה או רק אותו שלא התפלל עדיין הוא יאמר השמ"ע בקול רם בשביל עניית קרושה. גם צריכים לברר אי מותר לומר כל השמ"ע בק"ר או רק עד אחר ג' ברכות ראשונות.

**תשובה.** טרם נבוא לברר שאלה זו, ראוי לעיין מה הדין היכי דהיו רק חמשה שהתפללו ביחד בשעה שהיו עשרה בביהמ"ד, ולא הי' שם עוד אחר שעומד בברכות ק"ש, מה דינם בזה האם יש היתר לא' מהם לחזור ולומר השמ"ע פעם שנית בשביל עניית קרושה, או לא.

והנה מקור הלכה זו הוא מדברי השו"ע סי' ס"ט לגבי הפורס על שמע וז"ל המחבר, אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד ביחיד ולא שמעו לא קריש ולא קרושה עומד אחד מהם ואומר קריש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע וכו' ולאחר שסיימו ברכת יוצר אור אומר אבות ונגבירות וקרושה ואתה קרוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו בפחות מי' משום דהוי דברים שבקרושה וכו' ואפילו בשביל א' שלא שמע אומרים, ע"כ. וברמ"א שם מבואר ראנן אין נוהגין לומר ברכה ראשונה שביוצר רק קריש וברכו ושמ"ע, ובמג"א שם סק"ד כתב וז"ל מיהו נ"ל דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש רק יתחיל מיד בקול רם דהא עיקר הכוונה משום הקרושה. וכתב הכ"ה בשם הדרב"ז ח"א (צ"ל ח"ד) סי' רמ"א שאם כולם התפללו ביחיד ולא שמעו קריש וקרושה אין חוזרין ומתפללין לצאת ידי קריש וקרושה, ע"כ. וביארו הרג"מ ורעק"א בהגהותיו הדרב"ז חולק עם המחבר, דלשי' המחבר אפי' בשביל יחיד שכבר התפלל ולא שמע קריש וקרושה חוזרין ומתפללין, ולהרב"ז אם כבר התפללו ביחיד, אפי' אם היו עשרה שהתפללו כל אחד בפ"ע, אין חוזרין ומתפללין. וראיתי בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ר סי' שע"ז שרצה לתלות דין הראשון של המג"א שרוקא בששה מתפללים יכולים להתפלל מקורם תפלת הלחש, בשי' הדרב"ז שהביא המג"א אח"כ, דרק לשי' הדרב"ז רסובר רבשביל יחידים שהתפללו כבר, פרח מהם החיוב להתפלל בק"ר, ורוקא בשביל מי שלא התפלל עדיין כלל יכול להתפלל בק"ר א"כ בפחות מששה מתפללים דהוי כיחידים לא תקנו להתפלל ב"פ, משא"כ לשי' המחבר ראפי' למי שהתפלל כבר ביחידות נשאר עליו החיוב להתפלל בק"ר לענות קרושה ומודים, לדירי' בודאי הדין שאפי' ביחידים שעדיין לא התפללו צריכים להתפלל קורם תפלת הלחש כתקנת חז"ל, ואח"כ יתפלל אחר בק"ר, דלמה יגרעו מאם כבר התפללו ביחידות בלחש, עכת"ר.

ולפענ"ד צע"ק ברברוי המהר"ם שיק, כי לפי דבריו הי' להמג"א להביא מקורם שי' הרב"ז שחולק על המחבר, ואח"כ להביא הך דינא של ששה מתפללים, ולפי סידור דברי המג"א נראה לכאן' דהך דינא של ששה מתפללים קאי אפי' לש' המחבר. וגם צ"ע דלפי שי' הרב"ז פשיטא דיחיד שלא התפלל עדיין ורוצה לענות קרושה צריך להתפלל תיכף בק"ר דהא אם יתפלל מקורם בלחש לא יוכל להתפלל אח"כ בק"ר, ואם פחות מששה הוי כיחידים מה חידש המג"א, ואם תאמר שהחידוש הוא הפחות מששה הוי כיחידים, לא הי' לו להמג"א להאריך ולכתוב הטעם שיתפלל תיכף בק"ר, דהא עיקר הכוונה משום הקרושה, רק הי' לו לכתוב הפחות מששה הוי כיחידים ולהביא שי' הרב"ז וממילא ירעינן דאין להתפלל בלחש תחלה כי שוב לא יהי' להם אופן לענות קרושה.

ואפשר ליישב בדוחק, לפי מה שיתבאר להלן בשם אחרונים בדריעבד היכי דיחידים התפללו בשעה שהיו עשרה בביהמ"ד, גם הרב"ז יורה דמותר לחזור השמ"ע בשביל עניית קרושה, א"כ כאן דמיורי שיש עכשיו עשרה בביהמ"ד כמבואר במחבר, ס"ד לומר דגם לכתחלה מותר ליחידים להתפלל מקורם תפלת הלחש, לכן כתב המג"א הפחות מששה הוי כיחידים וכיון דעיקר כוונתם הוא משום עניית קרושה לכתחלה לא יתפללו ב"פ אע"פ שבדריעבד אם התפללו כבר היו מתירים לא' מהם לחזור ולהתפלל.

אבל סברת המהר"ם שיק דלשי' המחבר מותר להתפלל תחלה בלחש, צע"ק דהא טעם המחבר שסובר שיחיד שכבר התפלל מותר לחזור ולומר שמ"ע הוא דק כדי שיוכל לענות קרושה, וא"כ היכי ריש לו עצה לומר קרושה בפעם ראשונה למה יהי' לו היתר לכתחלה להתפלל שני פעמים.

והנה ראיתי בחי' בית מאיר על שו"ע, שגם הוא מקשר שני דינים אלו המובאים במג"א קצת באופן אחר, שפי' שהמג"א מביא שי' הרב"ז לרא' למ"ש קודם היכא דאין ששה מתפללים. וכתב שם על מ"ש המג"א בשם הרב"ז וז"ל, האמת שאין בידי לא כ"ה ולא רב"ז, אבל ע"כ אין לפרש שלא יתפלל ש"ץ התפלה בק"ר כדי להשמיע קריש וקרושה, דהא עיקר דין דפורס על שמע ועובר לפני התיבה נאמר היכי ריש מי שהתפלל כבר ביחיד ולא שמע קריש וקרושה וכ"ש בי', אלא נ"ל דהמ"א מביא רא' למ"ש מקורם דבאין ו' מתפללים לא יתפלל בלחש, ע"ז מביא בשם הרב"ז דאין חוזרין ומתפללין, פי' אין חוזרין מחדש כל סדר התפלה עם תפלת הלחש, ולכך בשאין שם עכ"פ ששה שלא התפללו לא יתפלל תפלת הלחש, וזת"ד.

וכל מי שיש בידו ספר הרב"ז, לאחר עיון ברבריו, יראה מבואר דכוונתו דאין חוזרין ומתפללין התפלה בק"ר, שכתב שם וז"ל, אבל היכי דהתפללו וראי אינם חוזרים ומתפללים דכבר פרח מינייהו קריש וקרושה שהרי באותה שעה יחידים היו, עכ"ל. נראה מדבריו דפטורים לגמרי מקריש וקרושה וממילא אין מתפללים אפי' תפלת ק"ר בשבילם כלל, וכן מבואר שם באותה תשובה באיזהו מקומן. ואפי' לפי פירושו של הב"מ ברברוי הרב"ז צע"ק כי מה הראי' מדבריו הרב"ז להא דאין ו' מתפללים, דבשלמא בשאלת הרב"ז רכולם כבר התפללו תפלת הלחש א"כ אין להם לחזור ולהתפלל תפלת הלחש דק תיכף יתחילו התפלה

בק"ר כדי לענות קדושה, משא"כ בניד"ד שעדיין לא התפללו תפלת הלחש אפשר דמותר להתפלל תפלת הלחש לכתחלה כעיקר תקנת חז"ל להתפלל תפלת י"ח בלחש ואח"כ לחזור ולומר התפלה בק"ר כדי לענות קדושה.

ובשו"ע הרב סעי' ה' מבאר דברי המג"א אלו, שהדין הראשון דבאין ששה מתפללים לא יתפללו תפלת הלחש אינו תלוי כלל בש"י הרדב"ז, רק אף לש"י המחבר דיחיד שהתפלל כבר ולא שמע קדושה יכול לירד לפני התיבה ולחזור ולהתפלל כל התפלה בשביל הקדושה, זה דוקא בדיעבד שכבר התפלל אבל לכתחלה אם לא התפלל עדיין אין להתפלל בלחש תחלה אלא א"כ יש רוב מנין שלא התפללו עדיין שאז הם כמו צבור גמור וכו' אבל בפחות מששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש תחלה וכו' אלא יתחיל מיד בק"ר שהרי עיקר הכוונה משום הקדושה. עכ"ד. ונראה ביאור דברים אלו שתקנת חזרת הש"ץ תפלת י"ח לא נתקנה רק בשביל צבור, וכשארין ששה שלא התפללו הם נדונים כיחידים ולכתחלה אין להם להתפלל ב"פ, רק אחד מהם יתפלל תיכף בק"ר כדי שיוכלו לענות קדושה. אבל בדיעבד היכי דכבר התפללו ולא אמרו קדושה יכולים לחזור ולומר השמ"ע כדי שיוכלו לענות קדושה.

נמצא דלש"י המחבר לפי דברי מהר"ם שיק מותר לכתחלה להתפלל בלחש באין ו' מתפללים ולחזור ולהתפלל בק"ר, ולפי דברי שו"ע הרב לכתחלה אין להתפלל בלחש מקודם, ומ"מ בדיעבד היכי דכבר התפללו מותר לחזור ולומר בק"ר אפי' בשביל יחיד כדי לענות קדושה. ולש"י הרדב"ז דאנן נהיגין כוותי', אפי' בשביל י' יחידים שהתפללו כבר אין חוזרין ומתפללין.

וראיתי בכה"ל בסי' ס"ט שנסתפק לש"י הרדב"ז היכי דהתפללו ה' בנ"א בשעה שהי' מנין בביהמ"ד דאפשר דבכה"ג כיון דבעת התפלה הי' מנין בביהמ"ד והיו יכולים לומר קדושה לא פרח מינייהו חובת קדושה ואפשר דאפי' הרדב"ז יורה דמותר לחזור ולהתפלל, ונשאר בצ"ע. ובשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ט' הביא בשם התהלה לדוד דבכה"ג כיון שהיו שם עשרה בביהמ"ד בשעת התפלה אע"פ שלכתחלה הי' אחר מהם צריך להתפלל תיכף בק"ר כיון שלא היו ששה מתפללים, מ"מ בדיעבד כשכבר התפללו גם הרדב"ז יורה דמותר לחזור ולהתפלל בק"ר כדי לענות קדושה, והסכים לדבריו.

ועדיין צריכים לברר אם בכה"ג יאמר כל תפלת י"ח בק"ר או רק עד אחר ג' ראשונות כדי לומר קדושה, רהא דק לש"ץ התירו להתפלל בק"ר, ובל"ז יש איסור להשמיע קולו בתפלתו משום קטני אמנה כדאיתא בגמ' (ברכות כ'). וכן מבואר בשו"ע סי' ק"א, ובניד"ד אין לו דין חזרת הש"ץ, ורק התירו לומר השמ"ע בק"ר כדי לענות קדושה, וא"כ אפשר דאחר ג' ראשונות צריך לגמור בלחש.

ולאחר העיון בדברי שו"ע הרב נראה דבכה"ג מותר לגמור בק"ר ואין בו משום קטני אמנה, דהנה היכי דאין ששה מתפללים וצריך להתפלל תיכף בק"ר כתב דאחר ג' ראשונות יתפלל בלחש שלא התירו להשמיע קולו בתפלתו אלא בחזרת הש"ץ בלבד וזה אינו ש"ץ רק מתפלל פעם אחת בשביל חובת עצמו בלבד, ולעיל כשהביא ההלכה של פורס על שמע ועובר לפני התיבה היכי דכבר התפלל ולא שמע קדושה רחזור ומתפלל כדי לענות קדושה, לא כתב כלום מענין אמירה



בלחש אחר ג' ראשונות. ונראה שסובר ררק כשמתפלל פעם ראשונה בשביל חובת עצמו אסור להשמיע קולו בתפלתו, משא"כ כשכבר התפלל תפלה בלחש וחוזר ומתפלל כדי לענות קדושה מותר לגמור כל התפלה בק"ר אע"פ שאין לו דין חזרת הש"ץ. ועיין בתהלה לדוד שכתב כן, והוסיף דכשמתפלל בק"ר צריכים להיות ט' שישמעו ויענו אמן. ולפ"ז מסתבר דבאין ט' שומעין, גם שו"ע הרב יורה דגמור כל התפלה בלחש.

וראיתי בבח"ל בסי' ס"ט על מ"ש רמ"א וז"ל ומי שעובר לפני התיבה ואמר ג' ברכות הראשונות ישרים כל התפלה, כתב הבה"ל נ"ל דר"ל בלחש, דהא האחרים יכולים ללכת לדרכם כמ"ש הלבוש. נראה דסובר דאפי' אם ישארו ט' שומעין לא יגמור בק"ר כיון דמן הדין רשאים ללכת לדרכם, אבל מדברי שו"ע הרב והתהלה לדוד הנ"ל לא נראה כן, וגם מדברי שו"ת אמרי יושר הנ"ל נראה שסובר בפשיטות שמותר לגמור כל השמ"ע בק"ר, והביא שם בשם האשל אברהם שאפי' בשביל א' שלא שמע תפלת העמידה מותר לחזור ולומר כל תפלת י"ח בק"ר, ואף דאנן לא נוהגין כן, בניד"ד יש לסמוך ולחזור השמ"ע עיי"ש.

זאת תורת העולה מכל הנ"ל, דהיכי דלא היו ששה מתפללים, ובביהמ"ד הי' מנין בשעת התפלה, אע"פ שלכתחלה הי' אחד מהם צריך לומר בק"ר עד אחר ג' ראשונות כדי שיוכלו לענות קדושה, בדיעבד כשכבר התפללו כולם בלחש יכול אחד לחזור ולהתפלל כדי לענות קדושה אפי' לשי' הרב"ז דנהיגין כוותי', ומותר לגמור כל התפלה בקול רם כשיש ט' שומעין ועונין אמן.

ועדיין צריכין לברר אם מותר לו לומר ברכת כהנים, דלכא' אפשר לומר כיון שיש כאן עשרה הוי ראוי לנשיאת כפים ובזמן שראוי לנ"כ אומרים ברכת כהנים, אבל מסתבר דאין לאומרו, הנם דהמ"א בסי' קכ"א סק"ג כתב דאין למחות ביד יחיד האומר אותו כ"ז שראוי לנ"כ, אעפ"כ לכתחלה בודאי אין לאומרו, כדאיתא ברמ"א שם ובש"א, ובכה"ח אות ח' מביא בשם התו"ח דיש למחות ביד האומר, ואת"ל רבניד"ד עדיף שפי מיחיד כיון שמתפלל התפלה בק"ר בעד הצבור, אעפ"כ לא הוי לי' דין ש"ץ כמ"ש לעיל דבאין ששה מתפללים אין דין חזרת הש"ץ, וכיון דרק בש"ץ מצינו דהוי מסרר תפלתו, מנלן דבניד"ד לא הוי הפסק לכתחלה, ועדיין צ"ע.

ולכא' נראה פשוט דקדיש אחר התפלה בודאי אין לומר, כי זה פשוט וברור שתקנת חז"ל היתה לומר קדיש רק אחר תפלת הצבור, ולא מיבעיא לשי' מהר"ש לאנרא בנו"ב מה"ת או"ח סי' ז' דרק אחר חזרת הש"ץ של שחרית ומנחה מותר לומר תתקבל, בוודאי אין לאומרו, רק אפי' לשי' החולקים עליו וסוברים דגם אחר תפלת הלחש בצבור מותר לומר קדיש, בניד"ד לא הוי תפלת הצבור כלל, ואין לומר הקדיש.

ועתה נחזור לשאלתנו, היכי דיש אחד שעדיין עומד בברכות ק"ש, הנה כבר נתבאר לעיל דכל מ"ש להתיר לחזור ולהתפלל פעם שנית באין ו' מתפללים הוא רק היתר בדיעבד בשביל עניית קדושה, א"כ בכה"ג שיש עצה שלא יצטרכו לומר השמ"ע ב"פ ודאי פשוט שמי שעומד בברכות ק"ש יאמר ג' ברכות ראשונות בק"ר כדי שיוכלו לומר קדושה, ואח"כ יגמור בלחש כי אצלו זה תפלה הראשונה

שמתפלל בעד חובת עצמו ואסור להשמיע קולו בתפלתו כמ"ש לעיל בשם שו"ע הרב, ואסור לא' מהאחרים לחזור ולהתפלל.

והנה אח"כ ראיתי בשו"ת לבושי מדרכי ח"ב סי' י"א שאלה כוז אירע שה' אנשים התפללו השמ"ע ביחד בלחש וא' הי' עומד עדיין בברכות ק"ש והוא אמר ה' ראשונות בק"ר כדי שיענו הצבור קדושה והשאר התפלל בלחש ואחר ובא לציון אמר אחר קריש תתקבל. ותמה הלבושי מדרכי למה לא סיים כל השמ"ע בק"ר רהא בסי' קכ"ד ס"ב מבואר במחבר רבשעת הרחק מתפלל הש"ץ התפלה בק"ר בלא תפלה בלחש והמג"א הביא כמה דעות ומנהגים שאפי' שלא בשעה"ד מותר עכ"ר. ולענ"ד לא הבנתי תמיהתו וראייתו מדברי המחבר בסי' קכ"ד, רהא שם איירי בצבור שהתפללו בלחש והש"ץ נכנס לבהכ"נ וצריך לעמוד לפני התיבה, יורד ומתפלל תיכף בק"ר בשביל הצבור, וא"כ בשלמא התם דאיירי בצבור שהתפללו, דאז יש תקנת חז"ל להתפלל חזרת הש"ץ בק"ר, שם התירו בשעה"ד להתפלל השמ"ע של חזרת הש"ץ אפי' למי שלא התפלל מקודם תפלתו בלחש, (וגם בזה יש אחרונים שחולקים, עיין בכה"ח שם), משא"כ בניד"ד שרק ה' התפללו ביחד והם אינם נדרונים כתפלת הצבור כנ"ל ואין עליהם שום חיוב ותקנה של חזרת הש"ץ רק חיוב לענות קדושה, למה יהא מותר למי שלא התפלל עדיין להתפלל כל התפלה בק"ר, הא אסור להשמיע קולו בתפלתו.

ואפשר דראיית הלבוש"מ אינו מדברי המחבר אלא מדברי הרמ"א שם שכ' וכן אם הוא שעת הרחק כגון שירא שיעבור זמן התפלה יוכל להתפלל מיד בק"ר והצבור מתפלל עמו מלה במלה בלחש עד לאחר הא"ל הקדוש. ועיין בפמ"ג שכ' שהש"ץ יגמור התפלה בק"ר, וכ"כ גם שאר אחרונים, ובכה"נ לכאז' אין דין חזרת הש"ץ על תפלה זו רהא הצבור עדיין לא התפללו תפלת הלחש ואעפ"כ מותר להש"ץ להתפלל תיכף בק"ר, א"כ ה"ה הכא. אבל לכאז' גם זה צע"ק רהא אנן לא נהנינן כהרמ"א שם רק הש"ץ גומר תפלתו בלחש. ובתה"ל כתב הטעם משום דכיון שהש"ץ מתפלל פעם ראשונה בשביל חובת עצמו אינו דשאי לגמור תפלתו בק"ר (ועיין בכה"ל שכ' טעם אחר למנהגנו), ואפי' לשי' הרמ"א, למ"ש הפמ"ג דהש"ץ גומר כל התפלה בק"ר, אפשר לחלק בין נידון רידן להתם, וכן משמע מדברי שו"ע הרב שמחלק בין ב' דינים אלו כי בסי' ס"ט כשכתב רכשמתפלל פ"א בשביל חובת עצמו בלבד לא יגמור בק"ר ציין להרמ"א בסי' קכ"ד ס"ב, ומסתימת דבריו בסי' קכ"ד נראה שגם הוא סובר כהפמ"ג דהש"ץ גומר בק"ר וע"כ צ"ל כמ"ש התה"ל בסי' ס"ט, דשאני בסי' קכ"ד דכיון דהצבור מתפללין עמו מקרי שפיר חזרת, ומש"ה מותר לגמור בק"ר, משא"כ בסי' ס"ט דאין צבור מתפללין עמו מקרי תפלת היחיד ואסור לגמור בק"ר, וא"כ ה"ה בנידון שלפנינו שאין על תפלה זו דין חזרת הש"ץ לכאז' צריך לגמור התפלה בלחש, וצ"ע.

גם מ"ש הלבוש"מ בענין אמירת קריש דלכתחלה בוראי לא הי' להם לומר הקריש, וחלילה לחלוק על הגאון הנוב"י, אבל בדעיבר הוא מצדיק שלא הי' לבטלה, ומביא רא' דגם על תפלת הלחש אם היו עשרה י"ל קריש, מדברי המג"א שם בסי' קכ"ד סק"ג דהי' מנהג לומר דק ג' ראשונות וג' אחרונות בק"ר והשאר בלחש ומסתמא לא בטלו אמירת הקריש אח"כ עיי"ש, לענ"ד לא הבנתי דבריו

דהא שם עכ"פ התפללו עשרה ביחד והוי תפלת צבור ובצבור נתקן לומר קדיש, משא"כ בנידון שלו דרך ה' התפללו ביחד מה איכפת לן שהיו עשרה בביהמ"ד הלא לא נחשב תפלתם כתפלת הצבור, דק נדונים כיחידים, ויחיד בודאי אינו אומר קדיש, וצ"ע בדבריו.

## בענין חתיכה הראויה להתכבד

מתתיהו במהרי"א זצ"ל דייטש

חתן הגר"מ הלכרשטאם שליט"א

דומ"צ וראש ישיבת רבני חיים

בעיה"ק ירושלים תוככ"א

(א) בשו"ע יו"ד סי' ק"א ס"ג כתב, תרנגולת בנוצתה שנתערבה באחרות בטלה שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא ואע"פ שאחר שנתערבה הסירו הנוצה, וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא אם כן היא מבושלת, וכן כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי לא חשיבא ראויה להתכבד שאין דרך ליתן לפני האורח כבש שלם, או חתיכה גדולה יותר מדאי, ויש חולקים בכל זה, וברמ"א ז"ל כתב, וכן נוהגין, מלבד תרנגולת בנוצתה דמחוסרת מעשה גדול דנוהגים בה שהיא בטלה עכ"ל, מבואר להלכה, דרעת המחבר ז"ל הוא, דחתיכה חיה או גדולה ל"ה ראוי להתכבד, ולדידן דקיי"ל כרמ"א ז"ל אף בכח"ג הוי ר"ל חוץ מתרנגולת בנוצתה, ואע"ג דהמחבר ז"ל סיים עלה ויש חולקים, מ"מ כבר כתב הש"ך ז"ל להלן (סי' רמ"ב) דבכ"מ שכתב השו"ע דיעה א' בסתם ואח"כ כתב ויש חולקים דעת המחבר כדעה הראשונה וכ"מ בפרמ"ג ז"ל בכ"מ, (עיי' פרמ"ג ריש סי' ס"ט).

(ב) והקשה בתשו' שמש צדקה (חיו"ד סי' ל"ג) דלכאורה המחבר ז"ל סותר דבריו דהכא למש"כ בסוף הסימן סעי' ח' וז"ל, קורקבן שנמצא נקוב ונתערבה אותה תרנגולת עם אחרות מדמין שומן שבקורקבן לשומן התרנגולת של מקום חיבור הקורקבן ואם דומים לגמרי מכשירים האחרות וכו', ובסעיף ט' כתב, ראש כבש שנמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא והקיפו הראש לצוארו של אחד מהכבשים ונמצאו החתיכות דומות ומכוונות יפה יש לסמוך על זה להתיר האחרות עכ"ל, והנה הרי מכלל הן אתה שומע לא, דאם אינם דומות אהדדי אסורות כולן מידי דהוי ר"ל, והא כאן על כרחך מיירי דהתרנגולת או הכבשים היו עדיין חיים דלאחר הבישול כבר אי אפשר להכיר ולכוון השומן, ואם כן צריך עיון דהא מבואר שיטת המחבר ז"ל דלא חשיבי חהר"ל רק בחתיכה מבושלת, ולכאורה דבריו סתרי אהדרי וצ"ע. (והו"ד בפ"ת סי' ק"א סק"ז, והאריך בכמה פנים ליישב הסתירה, ועיי' דרכ"ת ס"ק צ"ט).

(ג) ואשר יראה בזה לכאורה, רהנה הפרישה (בסי' ק"א סק"ב) העלה בשיטת הרשב"א ז"ל דס"ל דחתיכה חיה ל"ה חהר"ל, דלא קאיירי רק בבשר בהמה דלא חזי לאומצא, משא"כ בשר עוף דרכיך וחזי לאומצא וחזי למיכל לה באומצא

כמבואר בשבת (פרק מפנין) א"כ שפיר הוי' ר"ל אפילו היא עדיין אינה מבושלת, עכת"ד. וממילא הכא בסעי' ח' דאיירינן בתערובת רתרנגולת, שפיר מבואר דעת המחבר ז"ל ראם לא היו רומות הקורקבן לתרנגולת היו אוסרים כל החתיכות משום חהר"ל, כיון דבעוף איירינן ובדידה אפילו חתיכה חיה הויא חהר"ל לכו"ע כיון דחזי לאומצא וכמבואר, וא"ש.

(ד) וארוחנא בזה נמי לכאורה ליישב סתירת השו"ע דהקשו הפרמ"ג (סי' ק"א ש"ר סק"ז) והגרעק"א ז"ל בחידושו (בסי' ס"ט ובסי' ק"י), דהכא בסעיף ג' מבואר בהדיא שיטתו דחתיכה חיה לא חשיב חהר"ל, ובסי' ס"ט סעי' י"ד וכן בסי' ק"י סעי' ה' משמע בהדיא דאית לי' רגם חתיכה חיה חשיב ראוייה להתכבד ואינה בטלה, מיהו להאמור היה אפשר למיסק לה דאיירי בבשר עוף ובוה באמת ס"ל דאף חתיכה חיה הוי חהר"ל ואתי שפיר.

(ה) מיהו אכתי איכא למירק, התינח דעלה בדינו ליישב הסתירה מסעי' ח' דאיירינן בתערובת רתרנגולת, אך אכתי תיקשי לך מהא דראש כבש בסעי' ט' דמבואר דהוי חהר"ל, והא בשד כבש נמי לא חזי לאומצא כבשר בהמה, וממילא לא הויא חהר"ל, וחדרא קושיא לדוכתא.

(ו) והלענ"ד להוכיח בזה, דרעת הגאון בעל תשו' שואל ומשיב ז"ל הוא, דבשר שעיר נמי בשד רך הוי וחזי לאומצא, דהנה בירושלמי (פ"ג דעירובין ה"א) איתא, בשד חי מערבין בו, דתנינן הבבליים אוכלים אותו כשהוא חי מפני שרעתן יפה, ופירש בקרבן העדה, דתנינן במנחות פרק שתי הלחם, חל להיות יום הכיפורים בערב שבת, השעיר של מוסף שנאכל לכהנים במוצא יוהכ"פ והוא ליל שבת, ואינן יכולין לבשלן לא ביוהכ"פ ולא בשבת, הבבליים אוכלין אותו חי בערב, מפני שרעתן יפה, ואין קוצין לאכול בשד חי, ובהגהות ציון וירושלים (לבעל שו"ת שואל ומשיב ז"ל) מעורר בזה"ל, צ"ע דיש לומר שאני שעיר שהוא רך\*). ועי' מ"א סי' ש"ח סקנ"ו, ואם כן אין ראיה משם וכו' עכ"ל, הרי דנקט רגם בשד שעיר רך וחזי לאוכלה חי, וא"כ ה"נ לנדרו"ד אולי יש לומר דבשר כבש נמי דכיך וחזי לאומצא, וא"כ ניחא היטב, דכתב השו"ע דהו"ל ר"ל וכמשנ"ת וא"ש. [ולכאורה אין הכרח לאוקמי לה ככבשים שלמים דשפיר י"ל דאף כחתוכות שפיר אפשר ללמוד בהקפת הראש על הצוואר אע"פ שהוא חתוך ורו"ק].

(\*) עפ"ז אולי אפשר ליישב קו' הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל בהגהות טל תורה על ירושלמי מס' סנהדרין פ"ב ה"ב דאמרינן התם לגבי בן סורר ומורה, אכלו חי כלב הוא, וכ' ע"ז בטל תורה, וצ"ע דהא הבבליים אוכלין השעיר בשד חי, ועי' בירושלמי פ"ג דעירובין ה"א דמשו"ה מערבין בבשר חי, והכא קרי לי' אכילת כלב, עכ"ל. ולדברי הגרי"ש אפשר ליישב דבריו הירושלמי בסנהדרין לא מיירי בבשר שעיר רק בבשר קשה כגון בשר שור, ולק"מ. ועיין במנחת פתים על שו"ע אה"ע בסופו בהוספות על או"ח סי' ש"ח סעיף ל"א שהגר"מ אריק עצמו כתב שם דאסור לערב עם בשר קשה יעויי"ש. ובלא"ה יש להעיר בעיקר קושיית הגר"מ אריק שהק' מהא דהבבליים אוכלים השעיר בשד חי, רבאמת מבואר בהדיא שם במנחות (דף ק' ע"א) דגנאי הוא להם ועיי"ש בתוס' דמחזי כרעבתונא, וא"כ שפיר אמרו בירושלמי דהאוכל בשד חי כלב הוא.

(ז) אמנם באמת למעשה נראה, דאין לחלק בזה, בין בשר בהמה לבשר עוף, מרשתקו רבותינו גרולי הפוסקים ז"ל לחלק בזה, ויותר מזה ראיתי בתשו' מקום שמואל (כחי' רינים לסי' ק"א ס"ג) רדחיא לי' לדברי הפרישה שמחלק בזה, ואף שבתשו' שערי ריעה (יו"ד ח"ב סי' קמ"ח) הוכיח כחילוק זה עיי"ש, ובררכ"ת (ס"ק ל"ט) כתב רנפק"מ בזה לענין ספק, דאז אפשר לצרף שיטת הרשב"א ז"ל רחתיכה חיה ל"ה חהר"ל, וממילא נפק"מ אם גם בספק דבשר עוף נוכל לצרף שיטת הרשב"א ז"ל בזה ע"ש, מ"מ להלכה למעשה צ"ע בזה.

(ח) והנלענ"ד להוכיח בהדיא דרבינו הפרמ"ג ז"ל לא נחית להאי חילוקא בשיטת הרשב"א ז"ל בין בשר בהמה לבשר עוף, רהנה בסי' ק"א ש"ד סק"ח כתב בזה"ל, וכתב הפ"ת אות ה' דאם לא נודע ער לאחר הסרת הנוצות לא בטל וכו', ומיהו בנודע קודם הכישול בהפסד מרובה ושעת הרחק, יש לצרר ולצרף לסניף רעת הרשב"א, ומ"מ צ"ע, עכ"ל, והנה הרי הפרמ"ג ז"ל איירי הכא בתעודות רתנגולת, ומ"מ כתב לצרר ולצרף בזה שיטת הרשב"א ז"ל רחתיכה חיה לא חשיב חהר"ל, הרי חזינן רעת הפמ"ג רס"ל להלכה למעשה דאף בחתיכה חיה רתנגולת ס"ל לרשב"א ז"ל דלא חשיב ראויה להתכבד ודו"ק.

(ט) וכן נלענ"ד ללמוד מתשו' בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ז) דלא ס"ל האי חילוקא בין בשר בהמה לבשר עוף, רהנה איתו דן התם בעור אווז ספק טריפה שנתערבה ברוב כשירות ולא נודע הספק ער אחר התעורבות, והאריך בזה שם ובתו"ר צירר נמי צירופא להיתירא שיטת הרשב"א ז"ל דס"ל חתיכה חיה לא חשיב ראויה להתכבד, אע"ג דאיירי שם לענין עור אווז דרכיך וחזי לאומצא, כדאיתא בהריא בשבת (קכ"ח ע"א) שאני בר אווזא רחזי לאומצא, הא קא חזינן רנקט ראפילו ככה"ג אית לי' לרשב"א ז"ל רחתיכה חיה ל"ה ראויה להתכבד ודו"ק. [וע"ע בדע"ת למהרש"ם ז"ל סי' מ"ט ס"ק י"ט].

(י) ובעיקר הרבר שהעלו לחרש, רבשר בהמה לא רכיך ולא חזי לאומצא, לכאורה באמת מבואר כן להדיא בתוס' פסחים (כר, ב) ד"ה פרט, שכתבו וז"ל, פרט לאוכל חלב חי, והא דאמר בגיר הנשה (חולין קכ): אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית, שאני עוף שהוא דך וחזי לאומצא עכ"ל, הרי רבשר עוף חלוק משאר בשר בהמה. [ואולי י"ל רחלב שאני וצ"ע]. וכן פשיטא לי' למנן אברהם (סי' ש"ח ס"ק נ"ו) רבשר בהמה דאינו דך לא חזי לאומצא ולכן אסר לה בטלטול, ע"ש.

(יא) אולם בביאור הנר"א ז"ל (שם בסי' ש"ח סל"א) וכן מצרד שם באלתיו רבה בתירוצו השני רכל בשר חזי לאומצא, ואפילו בשר בהמה, וכן הסכימו לזה בספר מאמר מררכי ובספר קרבן נתנאל כמבואר בביאור הלכה שם, וכן משמע מסתימת לשון השו"ע שם דמתיר בטלטול בשר חי משום רחזי לאומצא ולא מחלק בין בשר בהמה לבשר עוף, ולמעשה פסק במשנה ברורה (שם ס"ק קכ"ה) וז"ל, וע"כ אף שראיתי בהרבה אחרונים שהעתיקו דברי המ"א לדינא במקום הרחק יש לסמוך על המקילין ע"ש.

(יב) ומעתה דנתבאר לן לכאורה בס"ד דאין לחלק בין בשר בהמה לבשר עוף,

דתרווייהו חזי לאומצא, אם כן אין מקום לחלק בשיטת הרשב"א ז"ל דס"ל חתיכה חיה לא חשיב ר"ל, בין בשר בהמה לבשר עוף, ואי חזי דבכשר בהמה ס"ל דחתיכה חיה ל"ה חהר"ל ה"נ חתיכה חיה דבשר עוף לא חשיב חהר"ל, ואם כן הדרא קושיין לדוכתא בסתירת השו"ע, דבסעי' ג' ס"ל דחתיכה חיה לא הוי ר"ל, ובסעי' ח' וסעי' ט' מתבאר דגם חתיכה חיה הוויא ר"ל.

יג) והנלפענ"ד לתרץ בזה בס"ד, דהתם מייירי שחלק מהתרנגולות וכן מן הכבשים כבר חתכם חתיכות הראויות להתכבד בהם ובישלם יפה, אבל כמה עופות, וכן כמה כבשים, עדיין לא בישלם, וזה"ה אפילו אם לא נשאר חי רק תרנגול או כבש אחד שלם], ועלה קאמר שפיר המחבר ז"ל דמדמין שומן שבקורקבן לשומן אותה התרנגולת שהיא עדיין אינה מבושלת במקום חיבור הקורקבן דידה, ואם דומים לגמרי מכשירים האחרות, דהיינו גם חלק המבושלות, ורק אותה התרנגולת אסורה, אבל אם אינן דומים ע"כ שהתרנגולת השריפה נמצאת כאן בתערובת העופות שכבר בישלן, וא"כ שפיר כולן אסורות, דכעת הרי הו"ל ר"ל, דהא הם כבר מבושלות וא"ש.

יד) וכן נמי נראה לומר בסעי' ט' לגבי ראש כבש שנמצא שריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא, אם עדיין יש לפנינו כבש שלם שאינו מבושל והקיפו הראש לצוארו ונמצאו החתיכות דומות ומכוונות יפה, יש לסמוך על זה להתיר האחרות, דהיינו אף אלו שהם כבר מבושלות, ואם לאו בע"כ דהכבש השריפה נמצאת בחלק הכבשים המבושלות וכיון דכעת הו"ל ר"ל כולן אסורות וא"ש היטב. ואין להקשות דהרי בשעת התערובות עדיין לא היו ר"ל, כיון דעוד לא היו מבושלות, דמ"מ הרי מבואר בתשו' הרדב"ז החדשות סי' רס"ו הו"ד בפ"ת ס"ק ה' דאם לא נמצאת השריפה עד אחר שנעשה ראוייה להתכבד לא בטיל ע"ש, וכ"מ בפרי"ג ז"ל ש"ד סק"ח ע"ש, וא"כ הה"נ בנידו"ד דלא נודע השריפה עד שנתבשלו ונעשו ר"ל אינן בטילות וא"ש.

## עולת שבת בשבתו

### הפסרת ויחי

וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרוי וגו' ועשית כחכמתך ולא תורר שיבתו בשלום שאול וגו' והנה עמך שמעי בן גרא וגו' והוא קללני קללה נמרצת כיום לכתי מחנים וגו' ועתה אל תנקוה כי איש חכם אתה וגו' והורדת את שיבתו כרם שאול (מלכים"א, ב'). והנה מצינו שאח"כ צוה שלמה המלך להמית את יואב, ואת שמעי צוה בנה לך בית בירושלים וישבת שם ולא תצא משם. ומקשים העולם איפה חכמתו של שלמה בזה. אמנם י"ל דהנה מצינו בהציווי על יואב אמר ולא תורר שיבתו בשלום שאול, ובפקודתו על שמעי אמר והורדת את שיבתו כרם שאול, וי"ל דכוונת דוד היתה שיואב יקבל כל עונשו בעוה"ז, ובזה יכופר עונו ולא ירד בשאול אחר מותו, משא"כ בשמע' היתה כוונתו שגם אחר מותו יראה שירד כרם שאול.

ועפי"ז שפיר נבין מה היתה חכמתו של שלמה בצוותו לשמעיו לבנות בית בירושלים וכו'. דהנה שמעי נתחייב מיתה על שמרד במלכות כרכרו נגר דוד המלך, ומיתת מורד במלכות היא בסיף (רמב"ם פ"ג מהל' מלכים ה"ח), והנה מבואר בסנהדרין (דף ק"י ע"א) א"ר יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש, הרי שנתחייב שתי מיתות. והנה מיתת נחש היא חמורה ממיתת סיף, נחש הוא במקום שריפה, כאו"ל (סנהדרין ל"ז ע"ב) דרין ארבע מיתות לא בטלו ומי שנתחייב שריפה נחש מכישו, ושריפה חמורה היא מסיף, וכיון דקו"ל דמי שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה, א"כ אם ה' נידון במיתת נחש שוב לא ה' נשאר עליו שום עונש, דקלה בחמורה מישך שיך, לכך צוה עליו בנה לך בית בירושלים ולא תצא משם, דאמרו חכמ"ל (יומא כ"א ע"א) דמעולם לא הויק נחש ועקרב בירושלים, וא"כ אף אם יומת במיתה אחרת, עדיין ישאר עליו עונש החמור לעוה"ב, ויקיים בזה ציווי אביו, ובאמת כן הוה שנתקיים עצתו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר הירש באלחובער זצ"ל<sup>1</sup>)

#### שמות

ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' ויאמר כי אהי' עמך. וכבר תמחו המפרשים איך סירב משה להיות שליח ר' להוציא את בני ישראל ממצרים, וגם צריך להבין הכוונה בתשובת הקב"ה כי אהי' עמך. וי"ל דהנה הגה"ק מוה"ר שלום מבעלזא זצ"ל אמר על הפסוק הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו, דהנה יש ב' סוגי צדיקים, הא' הם צדיקים נסתרים שמסתירים מאחרים קדושתם ועבודתם כי מורא יעלה על ראשם פן יפלו ח"ו ברשת הגאות, וכל עבודתם הוא רק בינם לבין המקום, והסוג השני, הם צדיקים נגלים, המשפיעים תורה וקרושה וכל מיני טובות וישועות לכלל ישראל. וזשה"כ הנסתרות לד"א, כי כן דרכם לעבוד את ד' בינם לבין ד"א, והנגלות, היינו הצדיקים הנגלים, לנו ולבנינו, שמשפיעין עלינו ועל בנינו כל מיני השפעות טובות. והוסיף הרה"ק הנ"ל, והא דאין חוששין הצדיקים הנגלים, כשרואים שיש בכוחם להריק השפעות על אחרים, שמא יבואו לידי התנשאות ח"ו, אמנם מאחר שרואים שר' עמם להצליח דרכם בהשפיעם על בני טובות וברכות, בטוחים הם שאין להם שום התנשאות וגאות, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב ואני אשכון את דכא ושפל רוח, וכיון ששורה השכינה ביניהם, בוודאי שאין בהם שום גאות. ועפי"ז י"ל, שזה ה' הטעם שסירב משה רבינו להוציא את בני ישראל ממצרים, כי חשש שמא יבא עי"ז בלבו פני"י של התנשאות שהוא הוא מושיען של ישראל,

(1) הובא בספר עיר דמשק אליעזר להג"ר אליעזר אבר"ק דאוואראב ומ"מ בטארניגראד (זאלקאווא תקכ"ד) דף ה' ע"א, בשמו. — אולי הוא רבו של הגאון בעל פני יהושע, המוזכר בספרו בפני"י במס' שבת דף ל"ה ר"ה וחילופי. (במגילת יוחסין שחיבר האב"ד הירא ושלם מו"ה אברהם צבי הירשפרונג ע"ה מבאכוב, בענף פ"ז, הביא שחתנו ה' הג"מ מ' יעקב ראובן יצחק, חו"ז של הגה"ק מוה"ר שלום מקאמינקא זצ"ל).

וע"ז אמר לו הקב"ה, כי אחי עמך, וזה לך האות שאין כך שום נרנור של התנשאות, כי הקב"ה משרה שכינתו רק אצל לב נשבר ונרכה.  
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

#### וארא

ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת. פירש"י, למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של רם. ולכאורה יש לרקרק הלא רם הוא לשון זכר ואיך נופל על זה ולא שת לבו גם לזאת לשון נקבה. אמנם י"ל, רהנה מבואר במדרש מפני מה ה' מכה הראשונה ברם, שהענישם הקב"ה מרה כנגד מרה, שהם חטאו ברם תחלה, באומרם הבה נתחכמה לו פן ירבה, ואמרו ז"ל במדרש שעכבו נשים הרואות רם מלטבול במקוה, וגם ביטלו מצות דם מילה, לכן נענשו ברם תחלה, ופרעה ראה והבין היטב שמכת דם באה לו מרה כנגד מרה, ומ"מ לא שת לבו לקחת מוסר, ושפיר שייך ע"ז לשון זא"ת, כי לא קאי על הרם, רק על המרה כנגד מרה שהיא לשון נקיבה. אמנם עדיין יקשה דאם כוונת רש"י לומר שפרעה לא שת לבו לעונש מרה כנגד מרה, מדוע הוזכר רש"י מופת המטה שנהפך לתנין שלא ה' מרה כנגד מרה, אמנם הרבר נכון מאור, דרש"י בא לומר דכוונת הפסוק כך הוא, דלא מיבעיא למופת התנין שלא ה' מרה כנגד מרה, פשיטא שלא שת לבו, אלא אפילו האות של דם שה' מרה כנגד מרה, גם לזאת לא שת לבו.

(הגאון בעל חתן סופר זצ"ל<sup>2</sup>)

#### בא

החורש הזה לכם, דרשינן כגמרא שנתקשה משה עד שהראה לו באצבע, וכן פי' רש"י, ונראה ליתן טעם למה דווקא באצבע, ע"פ מה שמצאתי, וירא ישראל את היר הגדולה, דמה שלקה הקב"ה למצרים על הים ה' ביד משום שעולם הוא שית אלפי פרסה ושליש עולם הוא ים דהוי תרי אלפי פרסי, משום שידו של הקב"ה הוא תרי אלפי, וא"כ עפ"ז מגיע לאצבע באם נחלק היר לחמשה אצבעות, ד' מאות פרסה, וידוע מ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' קידוש החורש ראין מקדשין חדשים אלא בא"י, וידוע דא"י הוא ת' פרסה, וא"כ לזה רמז הקב"ה באצבע של הקב"ה שאין מקדשין החורש אך במדות ת' פרסה שהוא ארץ ישראל, וק"ל.

(הגאון מוה"ר מרדכי הענא זצ"ל מהמבורג<sup>3</sup>)

(2) מכת"י תלמידו הרה"ג מו"ה יודא ווייס ממאטערסדארף ואח"כ בבורגורוס.  
— נמסר לנו מאת נכדו האברך היקר והנעלה ד' עזריאל אליעזר מאנדלבוים נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

(3) הועתק מעצם כתי"ק. — ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' חו' י' עמוד ח'.



## נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויגש

קאפ' מ"ז פסוק י"ח.

בשנה השנית, שנית לשני הרעב: ובמקצת רפוסים הנוסחה, בשנה השנית, לשני הרעב: וכן הביא הרמב"ן. אמנם ברפוס אלקבץ הנוסחה, בשנה השנית, ג' לשני הרעב: ונוסחה זו מוכרחת, שהרי טרם בא יעקב למצרים אמר יוסף כי זה שנתים הרעב, ופירש"י עברו משני הרעב, (ועיין בזה בשם אפרים) ועור חמש שנים אשר אין חריש וקציר. רק בכאן יעקב למצרים באה ברכה לרגליו, ורק אז שיך לומר ותן זרע (לזרוע הארמה) וכן משמע מן הפסוק וינהלם בלחם בכל מקנהם בשנה ההוא, משמע שזו היתה השנה השני'. וכן כתב רש"י ביחזקאל (כ"ט י"א) עה"פ ולא תשב ארבעים שנה, וז"ל מ"ב שני רעבון נגזרו בחלום פרעה כנגד שלשה פעמים שנכתב החלום וכו' ולא ה' להם אלא שתים שנאמר כי זה שנתים הרעב ומשירר יעקב למצרים פסק הרעב שהרי בשלישית זרעו שנאמר ותן זרע ונח', והארבעים נפרעו להם עכשיו ולא תשב ארבעים שנה עכ"ל. הרי שכתב להראי שמ"ש ותן זרע ה' בשנה השלישית. וע"כ יהי' הפירוש ויבאו אליו בשנה השנית היינו אחר שנתנו מקנהם והוא ג' לשני הרעב.

שם פסוק כ"ה.

והיינו עבדים לפרעה, להעלות לו המס הזה בכל שנה לחוק שלא יעבור: קשה להבין שהם השתעבדו עצמם יותר ממה ששאל יוסף מהם, שהוסיפו שיהי' זה לחוק שלא יעבור, וגם היאך זה במשמעות הפסוק, יותר משמע שהם עצמם מחויבים במס הזה אבל לא בנייהם אשר יקומו מאחריהם. אבל בנוסחת רפוס אלקבץ הם שני רבורים נפרדים, ורבור ראשון מסתיים בכל שנה והס"ר, ואח"כ מתחיל הרבור, לחוק, וקאי על פסוק כ"ו שנאמר שם וישם אותה יוסף לחוק, ע"ז פירש"י, לחוק, שלא יעבור.

ויחי

קאפ' מ"ט פסוק כ"ב.

אבן ישראל, לשון נוטריקון אב וכן אבהן ובנין יעקב ובניו: ברפה"ר וברפוס אלקבץ הוא ריבור אחר עם הקורם, שרש"י הולך ומפרש תרגומו של אונקלוס, כי לפי פירושו של רש"י כבר נתפרש לעיל אבן ישראל עקרון של ישראל, לשון אבן הראשה.

שם פסוק כ"ה.

מאיל אביך, היתה לך זאת והוא יעורך: ואת שדי, ועם הקב"ה ה' לך כשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך. לנוסחה זו לא פירש רש"י מהו „זאת" שהי'

לו, ואולי נמשך על פסוק הקודם וכמו שכתוב מירי אביר יעקב. אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, ואת שירי, מעם הב"ה ה' לך כשלא שמעת וכו'. לפי נוסחה זו רש"י מפרש כפירושיו של הראב"ע שהמ"ם מן מא"ל אביך נמשך לתיבת ואת, ופירושיו ומאת והטעם כפול. וזה שפירש"י מא"ל אביך, היתה לך זאת ומעם הקב"ה ה' לך, והכל נמשך על זה שמסיים כשלא שמעת וכו'.

קאפ' נ' פסוק ו'.

כאשר השביעך, וכו' אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך וכו'. ובדפוס"ר הנוסחה היא, אבל ירא לומר עבור עלי לפי שאמר לו יוסף א"כ אעבור וכו'. וכן הוא בגמ' (סוטה ל"ו סוף ע"ב) א"ל זיל איתשיל אשבועתך אמר לי' ואתשלי נמי אדירך. ומשמע מזה הלשון שהי' המדובר בזה בין פרעה ויוסף פא"פ אע"פ שאמר יוסף אל בית פרעה לאמר דברו נא באזני פרעה וראי מילין כאלו לא ממסרן לשליח והיו מרברים פא"פ. אבל לפי נוסחת ס"ש נראה שלא דיבר יוסף עם פרעה כמו שנראה מן הפסוק דק שהרגיש לו בתיבת השביעני והי' די לו ברמז זה.

וכן ברא"ם הנוסחה לפי שהי' אומר לו יוסף, וג"כ יתפרש שפרעה הבין שיאמר לו כן, ובספר יוסף דעת הביא נוסחה לפי שיאמר לו א"כ וכו', וזהו ג"כ מתפרש שהבין פרעה שיאמר לו כן.

## שמות

קאפ' א' פסוק י"ב.

וכאשר יענו אותנו, ככל מה שהם נותנין לב לענות, כן לב הקב"ה להרחבות ולהפריץ: כתב הרא"ם, וראוי לגרוס ככל מה שהם נותנים לב לענות, עם כ"ף הרמיון, כדי שתפול אחרי' מלת כן במאמר כן ירבה וכן יפרוץ. עכ"ל. ובאמת כן היא הגירסא בדפוס הראשון, והגאון כוון לזה מרעתו הרחבה. ובספר יוסף דעת הגיה ג"כ שצ"ל ככל בכ"ף, וזה הוא הגהת הרא"ם כמ"ש שם עה"ג, וההגה זו היא רק השערת הגאון הרא"ם, אבל דפוס זה קדם לו הרבה, וכך היתה הגירסא.

קאפ' ג' פסוק א'.

אחר המדבר, להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: והקשה ביפ"ת מאי רבותי' דמשה הא אמרינן בב"מ (דף ה' ע"ב) דרועה בהמות אחרים אין ארם חוטא ולא לו ובשביל הנאת אחרים אינו חוטא להרעות עד שיגיע למרעה המפקד לכל. וכאן שהיו צאן יתרו מאי רבותי' דמשה שהי' מוליכם למקום הפקר, ועל מה שתירץ דהי' לו חלק בצאן בשכרו כמו יעקב בצאן לבן, כתב התפארת יוסף וז"ל אין ספק שלא ראה מ"ש בזוהר כאן בהריא שלא הי' לו למשה חלק בצאן זה ע"ש.

אמנם התוס' כתבו בב"ק (דף ע"ט ע"ב ד"ה אין) דהא דאמרינן דרועה בהמות אחרים כשר דאין ארם חוטא ולא לו היינו דוקא בהמה גסה שמותר לגדל אבל דקה דאסור לגדל בא"י או בכבל לרב אין נראה לחלק בין שלו לשל אחרים עיי"ש והנה האיסור שאסרו לגדל אינו משום גזל רק משום שמפסידות השרות ובמקום

שלא חששו להפסד שרות כגון בסוריא או בח"ל מותר ע"י רועה הרועה צאן אחרים, שאין בו חשש גזל. וא"כ צ"ל הא דמשה נהג את הצאן אחר המדבר לא ה' משום שלא ירעו בשרות אחרים דעל זה ה' יכול לשומרן ככל רועה בהמות אחרים רק שה' חושש שלא יפסידו השרות ואף שלא גזרו רק בא"י מ"מ ה' חושש משה בשעתו אף בח"ל והיינו רבותי. ועפ"ז יבוא לנכון נוסחת רפוח"ר שלא כתוב שם שלא ירעו בשרות אחרים רק, „שלא ירעו בשרות“, משום הפסד, ויש בזה ג"כ ריחוק מן הגזל כמ"ש שם, דלפעמים משמטת והולכת בשרות אחרים. ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, שלא ירעו בשרות ובכרמים. ומנוסחה זו בולט עוד יותר שהפירוש הוא שלא יפסידו השרות והכרמים של בעליהן.

קאפ' ד' פסוק ז'.

ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו' מכאן שמדה טובה ממחרת לבוא ממדת פרעניות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו; ובדפח"ר הנוסחה, מחיקו, שבה כבשרו מכאן שמדה טובה וכו'.

ראיתי לנכון להעתיק כאן מה שכתב בזה הגה"ק משינאווא זי"ע ונדפס בספרו רברי יחזקאל זי"ל, ויאמר השב ירך אל חיקך וגו' ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, פרש"י מחיקו והנה שבה כבשרו מכאן שמדה טובה ממחרת לבא ממדת פורענות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו עכ"ל. כס"י (בספרים ישנים) ליתא לתיבת והנה ברש"י והוא ככוונה מהכוונות כמו דאיתא במזרחי לפרש דברי רש"י אלו, בעודה בחיקה שבה דמלת מחיקו דבוקה עם והנה שבה כאלו אמר והנה שבה כבשרו בחיקו דאל"כ מאי מחיקו לימא ויוציאה והנה שבה כבשרו דומיא דויוציאה דלעיל, ובעוה"ר כל מי שרוצה שולח יד בספרים כי בכל החומשים הציון ברש"י רק על מלת מחיקו, ושבה כבשרו הביא, ללמד מאין נדע שמדה טובה ממחרת (מכ"י ק) עכלה"ק.

#### וארא

קאפ' ז' פסוק ג'.

ואני אקשה, מאחר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עו"א לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותות וכו'. לנוסחה זו יקשה אם רק מטעם שגלוי לפניו שכן דרכן של אומות למה לו להקדים שמאחר שהרשיע, ובכלל קשה הלשון שאין נחת רוח לשוב. ובנוסחת אלקבץ הוא כן, מאחר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני שאין לו נחת רוח באומות לתת לו לב שלם לשוב לי, טוב שיתקשה לבו למען רבות מופתי.

שם פסוק ט'.

מופת, אות להודיע שיש צורך במו ששולח אתכם. הרא"ם והגו"א הגיהו שצ"ל צורך במקום צורך ופירשו צורך כח ויכולת כדמדרגמינן יזכחו לשרים וגו' דלית בהון צורך כלומר אם יבקש מהם אות שיוודיענו שיש יכולת באותו ששולח אתכם לשנות את הטבע ורוב הנוסחאות נשתכשו וכתבו צורך במקום צורך כי לא ירעו מהו והפסידו הכוונה עכ"ל הרא"ם.

ושם ברש"י כתוב ג"כ כתרנומו דלית בהון צורך אלו ה' בהם צורך לא היתה קנאה כפולה וכו' אבל ברפח"ר כתוב שם, אלו ה' בהם צורך, וכן כאן הנוסחה ברפח"ר הוא ג"כ, צורך, ולא צורך. אמנם מדברי הרמב"ן בפ' אחרי (י"ז ז') בפירוש דברי התרגום רבחו לשרין דלית בהון צורך, וז"ל יאמר שאין בהם שום צורך כי לא ימנעו הנזק העתיר ולא יעשו שום תועלת וגם לא יוריעו ברחוק שישתמר ממנו האדם ברעתו והוא לשון הכתוב ג"כ לא אלוה כאילו אמר לא כח וממשלה אליהם, ויאמר שאין בשמים אילות ושום כח ולכך אין צורך להם כי לא ירעו וגם היטב אין אותם עכ"ל הרמב"ן, הרי מפורש יוצא מדבריו שהכוונה בצורך או צורך אחת היא. ואינו מפרשו מלשון יכולת, וכן הרא"ם עצמו כתב שם וז"ל ומפני שמלת צורך משמע שאלו ה' בהם שום צורך ושום הניי' לא ה' מקפיד הוצרך (רש"י) לפרש שאלו ה' בהם צורך לא היתה קנאתו כפולה כמו שהוא עכשיו אבל עכשיו שאין בהם שום צורך וכו' הרי שהוא בעצמו מפרשו שם מלשון צורך והניי'.

### כא

קאפ' י' פסוק י'.

באה"ר אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם, זו היא שאמר להם ראו כי וכו'. לפי נוסחה זו דיבר רש"י בלשון קצרה ולא פירש מי שאמר להם, והז"ל זו היא שאמר להם פרעה. וברפח"ר הנוסחה הוא, זו היא שאמרו להם ומוסב על למה יאמרו מצרים זו היא שאמרו להם. ובספר יוסף דעת הביא נוסחה, זו היא שאמרו להם.

שם פסוק י"ד.

ואחריו לא יהי' כן, ואותו שהי' בימי יואל שנאמר כמוהו לא נהי' מן העולם למדנו שהי' כבוד משל משה (כי של יואל הי') ע"י מינין הרבה שהיו יחד, ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא הי' אלא של מין אחד וכמוהו לא הי' ולא יהי': עיין ברמב"ן מה שמען ע"ז לפי חבנתו שגם בימי משה הי' מספר המינים כמו בשל יואל, ותירץ הרא"ם שאותו של יואל הי' גדול במספר מחמת מין גזם שהי' שם ולא הי' בימי משה עי"ש באורך. ובספר הואיל משה (להרב בעל מטה משה) הביא בשם רבו מהרש"ל ז"ל שבאמת היו בימי משה כל המינים שהיו בימי יואל, וכחבנת הרמב"ן, רק שבימי יואל באו המינים יחד בערבובי', וכאן במשה בזה אחר זה, היום ארבה, ולמחר חסיל וכן כולם כל מין ומין שימש יום א' וכו'. ולא ירעתי איך יפרנס המהרש"ל את דברי רש"י ביואל (ב', ב') בפסוק כמוהו לא נהי' מן העולם, לכא כל המינים הללו זה אחר זה, אבל מין ארבה לבדו לא הי' כמו אותו של מצרים שנאמר ואחריו לא יהי' כן, עכ"ל ק. הרי שבימי יואל באו בזא"ז ולא בערבוביא, ודברי רש"י ברור מללו כמו שפי' הרא"ם, והכתוב מסייע, דכתיב יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל חילק וגו', הרי דבאו בזא"ז.

קאפ' י"ב פסוק מ'.

בא"ר והזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראות גדות אפילו בחברון

בכברון כענין שנאמר אשר גר שם אברהם ויצחק וכו'. צריך להבין מהו אפי' בכברון מהיכי תיתי לומר שחברון עדיפא משאר ישיבות. אמנם בדפח"ר הנוסחה היא, הוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גירות כענין שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים, וישיבת יצחק נקראת גירות, ואפי' חברון, שנאמר אשר גר שם אברהם ויצחק וכו'. לפי נוסחה זו שפיר יתיישב לשון אפילו חברון, מפני שהראיות שהביא, הם על ארץ פלשתים כי גם מה שכתב וישיבת יצחק נקראת גירות הוא כמ"ש גור בארץ הזאת, והי' אפשר לומר שרק ארץ פלשתים שאינה מארץ שבעה אומות, כמ"ש רש"י בפסוק ויזדע יצחק בארץ ההיא אע"פ שאינה חשובה כא"י עצמה, לכן הוסיף שאפילו חברון שהוא מא"י עצמה, נקרא ג"כ גירות.

## הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להרפסת חירו"ת כפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחידושי האכרכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנחננו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

## שתי הערות

מהב' המופלג כמר יוסף חנינא סג"ל קארנגוט הי"ד  
ממישלעניץ<sup>(1)</sup>

א) התוס' שבת דף קנ"ז ע"א ד"ה הלכתי כתבו דלשון סרוקה לא שייך אלא בנסדק מן הצד. ודבריהם תמוהים ממשנה פ"א דאהלות דאיתא שם, הבית שנסדק, ופי' הר"ש והרא"ש ז"ל בנסדק הגג. ואולי מש"ה פי' הר"מ ז"ל דגם הכתלים נסדקו. אבל הרב רחוק.

ב) הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מביאת המקדש הלכה ו' במומין שאין שוה בזרעו של אהרן שהוא כל"ת ואינו מחלל העבודה, וקשה לי מהא דאיתא בזבחים דף ט"ז דיליף מבקע מום וטמא בהצר השוה שמוזהרין ואם עברו חללו אף אני אביא זר. וקשה דנימא בעל מום שאינו שוה בזרעו של אהרן יוכיח שמוזהר ואינו מחלל עבודה, ולרש"י ניהא דאינו מוזהר רק קאי בעשה, אך להרמב"ם ז"ל קשה לפענ"ד הקלושה.

(1) נולד בשנת תרע"ט בערך לאביו הרבני החסיד המופלג צנא מלא ספרא מו"ה יצחק זאב סג"ל קארנגוט הי"ד. הי' תלמיד מובהק אצל הרה"ג מוה"ד מרדכי יהורא פריינד הי"ד ר"מ בישיבת עץ חיים רבאבוב סניף מישלעניץ. שקר על דלתי תורה, וידיו רב לו לפלפל ולחדש, ועמר כחליפת מכתבים עם גדולי הרור ותלמידי חכמים מובהקים. נוסף לזה הי' ירא שמים מרכים נועם המדות ומתנהג בחסידות. — נהרג עקב"ש בשנות הזעם ולא נודע מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.

ב' הערות הללו הועתקו מתוך מכתביו המונחים תח"י ירידנו הנכבד הרבני הנגיד החסיד המפואר מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן.

## לקט ענינים שונים בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל

(לרגלי יומא דחילולא — ו' טבת)

(א) בס' רעת תורה (להגאון מהרש"ם מבערזאן זצ"ל) על יו"ר סי' ס"ד סעיף א' כ' וז"ל: אבאר ריני נרות הנהוגים בזה"ז, ויש מהם הנקראים נרות של נפט, וחקרתי מבקרים ואין בהם שום חלב וכו' ויש עוד נרות טובים הנקראים פארפין נרות, ויש נקראים מילער נרות, וזה כמה שנים שמעתי בשם הגה"ק ר' יחזקאל זלה"ה אבר"ק שינאווא שאמר: שנורע לו שאין בהם איסור.

(ב) בספר גליוני הש"ס (להגאון מוה"ר יוסף ענגיל זצ"ל) במס' כתובות דף ז' ע"א, כ' וז"ל: ושמעתי בשם הרב הצדיק מהו' יחזקאל האלבערשטאם ז"ל משינאווא שהי' נזהר ביו"ט בעישון שיטון שדרך אנשי מעשה להרליק חתיכת ניירי בשלהבת נר חלב וממנו מרליקין השיטון, ואין מרליקין בשלהבת עצמו מחשש בליעת חלב, ושמעתי על הצדיק הנ"ל ז"ל שביו"ט לא הי' עושה כן, משום רביון רמעיך הרין מותר להרליק בנר עצמו הו"ל הבערת הנייר שלא לצורך<sup>(1)</sup>.

(ג) במטה אפרים סי' ת"ר סעיף כ', ואין להציבור להתפלל ערבית עד שיהי' לילה ממש וכו' עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים. ובקצה המטה שם, וז"ל: מה נקרא רצופים אינו מפורש, ולשון הירושלמי הוא שיתחמו תלתא כוכביא כמין חרא כוכבתא, וכ' הריטב"א כלו' רצופין במקום אחד ע"ש, ושמעתי מת"ח א' ששמע מפ"ק של מרן הגה"ק מהרי"ש משינאווא וצללה"ה שאם רואין בחד ראוי' בפעם א' הג' כוכבים וא"צ להביט ולחפש אנה ואנה, זהו רצופים.

(ד) בשו"ת פרי השרה (להנאב"ר באניהאר זצ"ל) ח"ג סי' ק"ה כ' וז"ל: סיפר לי האי' סבא קרישא הרבי ר' יחזקאל משינאווא זי"ע, האריך הי' מורגל בפי העם שיש סכנה בחליצה, ולא ירעו כי שומר מצוה לא ירע דבר רע<sup>(2)</sup>.

(ה) בס' חמורי אפרים סוף חלק א' (עמוד רכ"ו) כותב הרה"ג מוה"ר ישראל וועליץ ז"ל ששמע מחותנו הרה"ג מוה"ר חיים אפרים באלאישי רומ"ץ דק"ק מארנאליא ששמע בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל, כי מה שאומרים תורה להמלוה אחר תשלומי מעות הלואה של גמ"ח אין בזה איסור, עיי"ש.

(1) כן נהג גם כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד בכל יו"ט, חוץ מהג הפסח שהרליק את המעשן עיי' נייר, כי הנרות לא היו נשמרין מחמץ, נמצא שהיו הבערה לצורך, רהיינו זהירות חג הפסח.

(2) עיין גם בשו"ת צמח צדק (להגה"ק מליובאוויץ זצ"ל) חאהע"ז סי' שיי"ט שכתב וז"ל: וע"ר אשר שאל ממני שכנו הגדול מוהר"מ שי' בעותי קא מבעית בענין החליצה מפטפוט החמון, יפה כ' מעל' אשר נפלאות זאת מאין להם הדברים הלא היא מצוה גדולה מתרי"ג מצות ראורייתא, ובאמת הרי מקרא מלא כתיב שומר מצוה לא ירע דבר רע וכו' יעוי"ש. ועיין עוד בשו"ת צפנת פענח (רווינסק ת"ש) סי' ס"ד.

## תמיהות וישובים

תמי' בדברי מהרש"א

בח"א מהרש"א (סוטה י"א ע"א) בהא ראמרו שם חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס וכו', נראה דלמדו לומר כן שהוא פיתום הוא רעמסס דכבר הו' רעמסס בימי יעקב דכתיב ויושב את אביו בארץ רעמסס וכו'. — ג.ב. נפלאתי עד מאד ששנג הרב ז"ל במ"כ וחשב שרעמסס הכתוב כאן הוא הנזכר בפ' ויגש, ולא זו העיר הנזכרת כאן, כי שם היא ארץ רעמסס ונקראת העי' בשו"א נח, והכתוב כאן היא עיר ונקראת רעמסס העי' פתוחה, והיא כשנגה שיוצא מלפני השליט, שלא השגיח לראות הנקוד וכסבור שהם שוין גם בנקודתם. (הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל\*)

פליאה בס' בני יששכר

בספה"ק בני יששכר במאמרי חודש כסלו-טבת מאמר י"ד אות ב' כתב וז"ל, בספר יצירה המליך אות ס' ברוג"ז וצר בו וכו' וטבת בשנה וכו' ע"כ כעת הרוגז אירע בזה החודש סמ"ך מלך בבל וצר על החומה אשר ה' סביב בדמות אות סמ"ך וכו'. והיא פליאה עצומה דבס' יצירה איתא בהריא המליך אות ע' ברוגז וכו' וטבת בשנה, וכן העתיק הבני יששכר בעצמו לעיל במאמר א' אות ג' עיי"ש, ולא שייך בזה ט"ס כאשר יראה המעיין, ומצוה ליישב.

ברוך חנה גרינפעלד

קרית כאבוב, בתיים

---

(\*) הועתק מגוף כתי"ק בגליון ספר חידושי מהרש"א עה"ת פ' שמות. — והנה בעיקר תמיהתו ראוי להעיר, דהן אמת דהאבן עזרא בפ' שמות סובר כן דשתי רעמסס הן, אבל הרבה מפרשי התורה כתבו בדברי מהרש"א. ומשינוי הנקודות אין שום הכרח, כי כמה פעמים מצינו כן בתורה.

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך של ידידנו היקר

האברך הנעלה מו"ה אהרן אלי' קינרייך נ"י

בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אצו"י ומחה ד' דמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

## תקנות החברא קדישא דק"ק משעננגער יע"א

(המשך מקונטרס העבר)

### לב

ברצות אחד מבני קהילתנו יצ"ו (מה) [מי] שהי' ער הנה חוץ לחברה, להיות נמנה במנין קודש דח"ק, היינו ער וועלט זיך וועלין איין קויפען בתוך חברתנו, לזה צריך [הסכמת] וידיעת כל בני חברתנו, ע"כ אין לזה שעת הכושר המוכשר לקבל טהרה כ"א זיי"ן אדר או ער"ח אדר או כחה"מ פסח, אז יתאספו כל בני החברה, וכפי שיבינו רוב בני הח"ק בצירוף הגבאים שיתן אינקויף געלט לא יחסר אפי' פרוטה אחת, ואם ישקוד אחד על זה שלא בזמנים אלו, אין ווערט זיך וועלן איינקויפען, אזי מחויב איש הנ"ל צו בליהגען אצל הג"ץ דח"ק קודם ח"י פנים לצדקה, ובעד אלו הח"י פנים מחויב הג"ץ דח"ק להתאסף כל בני החברה, אמנם אלו ח"י אינם באים לכלל חשבון איינקויף געלט, זולת יקרא בשם שכר אסיפת וועד קודם.

### לג

חזקה אין אדם טורח בתעורה ומפסידה, ע"כ מרי שנה בשנה בעת התחדשות, מחויב אחד מבני חברתנו יצ"ו היודע ספר, להקרות התקנות אלו ככתבם וכלשונם ולתרגמם בלשון אשכנז לעיני כל העדה חברתנו קרישא יצ"ו, כי שמא יש אחד שלא שמע אותם או שמא שמע ושכח ודין גרמא שיעבור על אחד מהתקנות האלו ויבא אח"כ לקלון ולחרפה, ע"כ צריכין קריאה מרי שנה בשנה, ובוזה לא יוכל עוד אנוש לטעון טענת שכחת אומר.

\* \* \*

**ונתחזק!** בשנת תקע"ו, בהסכמת רוב מנין עם חבר העיר להוסיף על תקנות הנ"ל, שהגבאים ישלחו לקרות לבני החברה תיכף אחר חצות בשמיני עצרת ואין רשאין לשהות יותר עד זמן קריאת שמע של ערבית, ואז ילכו כל בני החבורה לבח"כ להתפלל כרת **משה** וישראל, מפני המכשולת והמחלוקת אשר גברו, ונתקן בתקנה זו קבועה, לבל תזוז אפי' זיו כל שהוא.

הק' משה שפיץ סג"ל חופ"ק הנ"ל ואנפי'

\* \* \*

(1) קטע זה הוסיף הג"ר משה שפיץ זצ"ל אל התקנות. (ואנכ טעות נזרקר לנו כמה שכתבנו בכר"ש קונטרס שעבר, שפטירת הג"ר משה שפיץ היתה בשנת תקפ"ב — וכן כתבו רושמי תולדותיו — כי נזכחנו לדעת מהקטעים שהוסיף לתקנות הללו, שחי עוד בשנת תקפ"ז לפ"ק. חקרנו שנית, ונודענו כי כאמת במצבתו נחקק שנת משה"ה על"ה א"ל האלקי"ם באהב"ה = תקפ"ז).



לחק כישראל, מפני המחלוקת כח"ק, נתקן מהיום ולמחר יום ח' אדר תקפ"ו לפ"ק, שאם יהי' טעורות או אסיפות ח"ק, שלא ישב הראש הקהל אשר יהי', רק במקום שראוי לו לפי הפנקס החברא קדישא לפי אשר יעלה עליו המקום כנ"ל. חק' משה שפיץ

\* \* \*

**תכתב זאת לדור אחרון דבר טוב שעשה ה"ה האלוף המרומם ר' פנחס ביהר"ר קלונימוס,** ויחשב לו לצדקה שנרכ ונר מרצון לבו ונתן מיד ולא לתר במתנה נמורה ספר תורה אחת לבני חברתינו יצ"ו חברה קדישא, והרי היא בב"ה בהיכל הקודש, ומעתה הס"ת הנ"ל הירועה שייכא לבני ח"ק דפה לחלוטין ולצמיתות עלמין, ואין לו ולבאי כחו ויורשיו אחריו שום טענה ומענה ופ"פ ודו"ד שבעולם על ס"ת הנ"ל, ובכרי שיהי' לראי' ביד בני ח"ק יצ"ו, בא ה"ה כ"ה פנחס הנ"ל והורה לפני פפה מלא לפני ולפני כל בני ח"ק יצ"ו וצווה כל הנ"ל לכתוב בספר למען יעמוד למשמרת, ואני לעשות רצון הר"ר פנחס ב"ה קלונימוס הנ"ל חפצתי, והנני כותב וחותם שמו. יום א' אסרו חג דשבועות שנת ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם לפ"ק.

חק' חיים יחיאל כמ"י סטריזב פק"ק טשענגר יע"א.

\* \* \*

באסיפת האלופי ח"ק ב' באדר שנת תקפ"ז לפ"ק באו בתוך המנויים לבני ח"ק דפה דהיינו ר' מאנים בר"י בעד שמנים זהובים כסף, ור' יהודה יכונה ליב ב"ר זאב סג"ל א"פ בעד ארבעים ושמנה זהובים כסף, וה' משה ב"ר אפרים בעד עשרים זה' כסף. זמן פרעון מעות הנ"ל קורם חג הפסח הבע"ל והסמוך, חמישית, ובכל חצי שנה מאז, החמישית, עד תום סך הנ"ל, ומעות הנ"ל הותנה בת"כ מכל בני ח"ק שלא יהא רשות להוציא לשום דבר רק לדבר מצוה והותנה בפירוש בעת אסיפה הנ"ל, רק יהא חתום בחותם הקהל ובחותם הרב נ"י אצל בעל תיבה שיבחרו בני ח"ק, ואני הכותב בהסכמת כל אלופי ח"ק הנ"ל פה ק"ק טשענגר. חכ"ז המרוד ועבר הלוי הוא חק' משה שפיץ

עוד בהסכמה כנ"ל, שאם יעברו האנשים הנ"ל שבאו בתוך הח"ק כנ"ל, ולא ישלמו כפי מפורש לעיל, אז המעות שנתנו להם יהי' לח"ק והם לא יהיו בתוך הקהל ובשום חברה. יום הנ"ל פה ק"ק הנ"ל.

חק' משה הנ"ל

\* \* \*

הן היום דלמטה התאספו יחד י' ב"ה (= בעלי הכתים) הבאים עה"ח המה אשר בביתם פה, יען כי תמול ביום ש"ק עורר על לכינו רועינו אדמ"ו הרב אב"ד דפה נ"ו להביט ולהקשיב בקול רעש ומהומה אשר הסתעף בגלילותינו<sup>(2)</sup>, ובמחוז הזה (2) בקיץ שנת תקצ"א הי' נפוץ בגלילות ההם מחלת החולירע ל"ע ורבים חללים הפילה ר"ל. (ראה כר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ח).

יותר, וטוב לנו לתקן בתיקוני נפש על הציבור ולקבל רבר א' עלינו עוד כל ימי עולם בשנים המתים בקברם כשירדו צער קרוביהם החיים ישתתפו בצערם ובמטותא מהם יעוררו כבוד אבותם ועד לאבות יפניע למליץ יושר למעלה בכסא, ויצא מפיו בתוקף גזירת נחש וארור כרת של תורה בדבר מצוה, לקבל עלינו שבכל ער"ח לשלוח על בית עלמין רפה ג' אנשים עניים מרודים ושבורי לב להקיף את כל ב"ע מראשית ער אחרית ולבקש מנוחה נכונה להם כש"כ בס' החיים או מענה לשון, ועבור טרחתם יותן להם מקופת הח"ק ח"י פנים דהיינו ח"י צ"ל לכל א' מהעניים, ואם בעת החורף לא יוכל להיות מרוב טיט ורפש או מגשם ושטף ושלג, אזי עכ"פ ביום ט"ו לאותו חודש, ואם גם ביום ההוא יהי' אונס גמור, אזי יושלם בערב ר"ח הסמוך לו מיר אחריו או מופלג בכפל אנשים כמו מקדם, ודבר הזה קבלנו עלינו כפי חומר ארור שבד"ת ובתוקף אשר יצא מפי רועינו הנ"ל עלינו ועל דורותינו ולדורות עולם בלי עיכוב ומניעה עד עת קץ ויבולע המות לנצח אמן. נעשה יום א' פ' אלה הרברים שנת א"ת ק"ץ לפ"ק פה ק"ק טשענגר. לראי' בעה"ח ולהעתרתם שגם אנכי אחי' על החתום למען חזק הדבר יותר ותהא שרירא וקיימא לכן תמלא משאלותם. והנני עה"ח, הטרור הק' יהונתן בנימין אוסטרייך

הק' יחיאל ב"ה מאיר ר"ה  
ליב כהר"ץ

הק' בנימן זאב סג"ל ט"ה

הק' אהרן יהודא ב"ה יקותיאל

הק' אהרון יהודא ב"ה יחיאל ז"ל

הק' שמואל יהודא ב"ה ג"ץ ז"ל

הק' עקיבא ב"ה יוסף שווארץ

הק' מאיר בן ב"ה אהרון יהודא סג"ל

הק' יהודא בן ב"ה זאב סג"ל

הק' יעקב שווארץ

\* \* \*

היום יום רלמטה<sup>(3)</sup>, היינו יחד כל בני החברה והסכמנו הכל יחד בתקנה גדולה, שמי שאינו קונה עצמו להיות בשם בעלי בתים כמו שאר אנשי קהלה להיות לו הרמנא ורשותא לקנות מצות בשבת וי"ט ולבא בגורל הקהל, גם החברה אינם רשאים ליקח אותו בתוך החברה אפי' בממון הרבה, וכן מי שאינו נוהג בדת ישר כרת ישראל גם הוא בכלל זה שהוא מן אסורים לבא בחברה, כל זה נעשה בתקנה גדולה בהסכמת כל בני חברה. . . . יום ג' זי"ן אדר השני תרי"א לפ"ק פה טשענגר. הק' אשר אנשיל כהר"ר מוהר"ש הלוי ז"ל אבדק"ק טשענגער יע"א

(3) עיין בס' הדרת קודש (ארארעא תרצ"א) דף כ"ז ע"ב ר"ה ואציע.

[illegible][illegible]

פאקסימיליא מכתיו"ק הג"ר בצלאל רנשבורג וצ"ל וקטע מכתיו"ק רבו הג"ר לייב פישלס וצ"ל הנדפס לעיל עמוד ט"ד-ו.

## מכתבים אל המערכת

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בקובץ לחורש חשון שנה זו בעמוד מ"ר ר"ה ומראיירינן הקשה הרב יעקב חיים סופר נ"י על מש"כ הגאון ר' חיים ב"ר בצלאל זצ"ל בספר החיים (חלק א' פרק ר') שביכורים אינם באים רק מן החיטים, ותמה ע"ז שהרי בכורים באין מכל שבעת המינים ולא רוקא מן החיטים. — ובאמת לא קשה מירי, ראין כוונתו על מצות כיכורים הכתוב בפ' תבואה, רק על מצות שתי הלחם שנקראת לחם בכורים, ואותם אינם באים אלא מן החיטים. ומקרא מלא הוא בפ' פנחס (במדרב כ"ח, כ"ו) וביום הבכורים וגו' ופירש"י חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים ע"ש שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החרש. (ועיין מנחות ס"ח ע"ב).

**מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן**

רב רקהלת שערי חיים-קרעניץ

ברוקלין, ניו יארק

\*\*\*

כ"ה. י"ז לחורש מנחם אב תש"מ.

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

אחרשה"מ, קבלתי היום „כרם שלמה“ קונטרס ט' (שנה ג'), וזה עוררני לשייל קצת בתוך כל הכרם שקבלתי זה מזמן בתור מתנה מאת דודי היקר הרה"ח המפורסם דורך צדקה וחסד ר' משה עליאס שליט"א. וזה החלי:

(א) בקונטרס א' (שנה א') ראיתי מ"ש הרב ר' משה אהרן הלברשטאם הי"ר לכאר קצת טעם אהא דאיתא בקידושין „חצייד מקודשת לי אינה מקודשת“, עפ"י דברי הר"ן בנדרים רהאשה מפקירה את עצמה להבעל, וכשמ"ק כ"מ הביא בשם תוס' שאנץ דאין הפקר מועיל למקצת חפץ, ולפי"ז שפיר מובן אמאי אינה מקודשת דאין הפקר מועיל על חצי דבר ע"ש.

ולפענ"ד צ"ע ברבריו, דלפי דבריו שתפס שענין ההפקר בקידושי אשה הוא ענין של הפקר ממש, א"כ יקשה אפי' בשקידש האשה לגמרי ג"כ לא תהי' מקודשת, דהא זהו דבר הפשוט שהאשה מפקירה א"ע רק לאיש זה שרוצה לקדשה, דאל"כ הרי כשהאשה מפקירה א"ע יוכל כל איש שבעולם לבוא ולקדשה בע"כ, ודבר זה לא שמענו, (ועי' ג"כ בגליון הש"ס לגדרים על רברי ד"ן אלו), ובהכרח שהיא מפקירה א"ע רק לגבי איש זה, וא"כ קשה הא קי"ל דהפקר לאיש א' לא הוה הפקר (כמבואר בנדרים לגבי הפקר לעניים ולא לעשירים), ואמאי מקודשת. ובהכרח לומר דאין ענין ההפקר בקידושין ענין של הפקר ממש, ולכן אע"פ שהיא הפקירה א"ע רק לגבי איש זה מהני, וא"כ גם בנוגע לדירן, אע"פ שבהפקר ממש לא מהני הפקר לחצאין, מ"מ בקידושין מהני.

(ב) בגליון ב' (שנה א') במכתבו של הרב הגאון ר' נחום וויידנפעלד לענין קריאה בב' וה' במנחה אם לא קראו בשחרית, יש להעיר בזה מס' פרי השרה סי' א' שכתב עפ"י דברי התוס' ב"ק דף פ"ב ע"א דמשו"ה תקנו לקרות בשני וחמישי משום דהם ימי רצון ע"ש, וידוע דבשעת מנחה שולטת בכל יום מדת הרין חוץ משבת בשעת מנחה, א"כ י"ל דרוקא בשבת בשעת מנחה עת רצון הוא לא כן בשאר ימים, ע"כ אין לקרות במנחה. וכתב שם עור, דעכ"ז באקראי מותר ע"ש.

ועי' ג"כ בספר עטרת זקנים או"ח סי' קל"ה דכתב דאם בטלו קריאה בשני בשבת

יכולים לקרות ביום שלישי כדי שלא ילכו ג' ימים בלא תורה ע"ש. ובפשוט נראה דהא דכתב דיכולים לקרות ביום שלישי ולא כתב דיכולים לקרות במנחה לחידושא נקט ביום שלישי, ולא דק במנחה יכולים לקרות כ"א גם ביום ג'. או אולי הפי' הוא משום דבמנחה אין לקרות וכו', וצ"ע עוד. ועי' ג"כ בטורי אבן פי"ב מהל' תפלה ה"א שחולק על העט"ז, שכתב שם שמשמע מדברי העט"ז דיכולים לקרות בברכה, והטורי אבן חולק שם ע"ז.

ג) בגליון ג' עמוד ט' חידש בעמח"ס, "ים התלמוד" דגבי שליח שקידש את האשה ויש שני שלוחין שקדשו נהי היכא דהיא כופרת שלא קיבלה את הקידושין ל"א דתן הן שלוחיו וכו' משום דהוי נוגעין בעדותן, מ"מ היכא דהיא מודה אז מהני עדותן לצדק שניהם ביחד הוראתה והעדות עדים השלוחים שבקידושין הוי קידושין מעליא ע"ש. יש להעיר שכדבריו מפורש בחידושי הרשב"א על אתר בקידושין שם, אלא שכנראה שהרשב"א לא ס"ל חידוש זה, דו"ל הרשב"א שם (ברך מ"ג ע"א בר"ה והלכתא): ובשאינה מכחישתן איכא למימר דאפ"ה אינה מקודשת דאע"ג דהשתא לאו נוגעין בעדותן הן דהא מודה, מ"מ אינם נאמנים מתורת עדות אלא מדין הוראה ועדים אין כאן וה"ל כשניהם מודים דאינה מקודשת. וזה עיקר. וי"ל דמקודשת דהשתא לאו נוגעין בעדותן הן וכו' ע"ש. הרי להדיא דגם הרשב"א חידש דבר זה, אלא דהרשב"א לא ס"ל חידוש זה וכמ"ש באופן הראשון, וזה עיקר.

ד) בגליון ה' (שנה ב') עמוד ל"ח הביא דברי המ"מ שכתב דכיון דפסק רב ברשא"מ כר"י ע"כ פסק כוותי' גם במשאצ"ג וא"כ סבר רב דמשאצ"ג חייב, וכתב שם ע"ז דאין דבריו מוכרחים וכו' ע"ש. ובהערת המערכת הביאו דברי הפנ"י בכתובות דף ה' דמצדד לומר דג"כ דלרב לא תלוי זה בזה. ויש להעיר בזה דגם ארמו"ר בעל התניא והשו"ע ס"ל כסברת המ"מ, עי' מ"ש בזה בקו"א לס' ש"ב. ועי' ג"כ בצמח צדק לארמו"ר מלובאוויץ בחידושי' על מס' שבת דס"ל ג"כ כסברת המ"מ ע"ש.

ולפענ"ד הוי אפשר לבאר סברת פלוגתתם בזה. דהנה המ"מ הוכיח זה מהנמ' בשבת דף מ"ב דמשמע שם דמאן דמחייב דברב שאינו מתכוון כ"ש שמחייב במשאצ"ג, דהא משאצ"ג חמיר טפי מדבר שאינו מתכוון, ע"ש. אמנם בתוס' שם הסבירו דרק המקשן ס"ד דרשא"מ ומשאצ"ג תלויים זב"ז משא"כ התרצן של הגמ' ס"ל שאינם תלויים זב"ז, וי"ל דבזה הוי' תלוי סברת פלוגתתם, דהפנ"י ס"ל דהתרצן ס"ל דמשאצ"ג ורשא"מ אינם תלויים זב"ז וא"כ שמואל הגם דס"ל כר"ש דברב שאינו מתכוון ס"ל כר"י במשאצ"ג, וא"כ גם רב הגם דס"ל כר"י ברשא"מ יכול לסבור כר"ש במשאצ"ג. (וכן משמע פי' דברי התוס' ברשב"א שבת שם). והיינו דלהפנ"י הא דשמואל ס"ל כר"י במשאצ"ג הגם דס"ל כר"ש ברשא"מ, אי"ז משום דמשאצ"ג חמיר טפי, וא"כ אין מזה שום דאין דרב יסבור כר"י במשאצ"ג.

אולם המ"מ והרב והצ"צ ס"ל דפי' דברי התוס' הוא דהא"נ דרשא"מ ומשאצ"ג אינם תלויים זב"ז, מ"מ משאצ"ג חמיר טפי מרשא"מ, ולכן ס"ל לשמואל במשאצ"ג כרב אע"פ שברשא"מ ס"ל כר"ש, וא"כ רב דס"ל ברשא"מ כר"י כ"ש דיסבור כותי' במשאצ"ג, ולא מטעם שהם תלויים זב"ז כ"א מטעם דמשאצ"ג חמיר טפי.

ה) בגליון ח' (שנה ב') עמוד י"ב ביאר הגאון ר' אליעזר סג"ל לאנדא וצ"ל האי כלא דכל מילתא דאיהו לא מצי למיעבד לא מצי משוי שליח, והביא שם דגם באינו יכול לעשות מחמת חולי וכדומה אי נקרא לא מצי משוי שליח (בית מאיר אבהע"ז סי' ק"ט). והנה הכית מאיר הביא דאין דאם אינו יכול מחמת חולי מיקרי לא מצי עבד ולא מצי משוי שליח, מהמבואר בב"ק דף ק"ט דאיתא שם ואם הוי חולה או זקן נותנו לכל כהן שריצה, ופריך הגמ' היכי דמי אי דמצי עבד וכו' ואי דלא מצי עבד עבודה שליח היכי

מצי משוי ע"ש, דמשמע להדיא דגם מצד חולי מיקרי לא מצי עביר. אולם הנודע ביהודה כבר דחה דא"י זו במהדורה תנינא אבהע"ז סי' ס"ט ע"ש.

ולמעיר בדבר זה כבר דברו הרבה אחרונים, עי' שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ט"ו, ועי' ג"כ בחוסן יוסף להגר"י ענין ס"ק ע"ד, שכתבו דאם אינו יכול מחמת חולי נקרא מצי עביר. אולם בשו"ת המהר"ם שיק סי' ט"ו ובשו"ת זכרון יהורא סי' י"ז כתבו דנקרא לא מצי עביר. ועי' ג"כ באבני נזר חלק או"ח סי' י"ג שהביא דא"י מדברי התו"י בעירובין דף י"ג ע"א דגם מחמת חולי נקרא אינו יכול, ודאם בקובץ הערות סי' ע"ו מה שהקשה על דברי התו"י הנ"ל, ובמ"א האדרכת וזכ"מ.

ולסיכום, ראיתי שיש בהכרח מדור „תמיהות וישובים“, ולכן רציתי לכתוב פליאה שיש לי כבר זמן רב על דברי הגרע"א בחידושי למס' כתובות דף ז' ע"א אהא דאיתא בגמ' שם, דא"ל רב פפי לרב פפא מה דעתך דאמרת משמ' רבא דרק ביו"ט שרי למיבעל בתחלה אבל בשבת לא. וכתב ע"ז הגרע"א וז"ל, תימא הא בריש פרק הנחניקין (סנהדרין דף פ"ד) מכואר דשגגת סקילה אסור ושגגת לאו מותר א"כ דילמא רבא ס"ל כשמואל רחלכה כר"ש ברשא"מ וכו"י במשאצ"ג, וס"ל דלא הוה מקלקל אצל הפתח ומש"ה בשבת אף דלא הוה פסיק רישא אסור, דשמא לא יטה כראוי ויבעול בענין דיהי"פ"ר, ובשבת דאיסור סקילה אסור, וביו"ט דאסור לאו שרי, עכ"ל הגרע"א. וצע"ג במה שכתב רבא יסבור דהל' כר"י במשאצ"ג, דהא להדיא מכואר בשבת דף קמ"א ע"ב רבא ס"ל כר"ש דמשאצ"ג פטור, וצע"ג.

#### שלום שמאלטר

ר"מ בישיבה הק' תומכי תמימים ליובאוויץ

מאריסטון, ג. רז.

\* \* \*

בס"ד. במוצאי יום מנוחה לס' וישלח תשמ"א.

כבוד עורכי המערכת כרם שלמה הע"י.

כאשר הגיעני כרמכם של חודש חשון, ראיתי במדור תמיהות וישובים, שהק' שם הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א על תשו' מהרי"א מגמ' מפורשת, והגדתי היום הקושיא לירידי הרה"ג אליקים געציל פריער שליט"א, והראני שכבר עמר ע"ז בספר קצה המטה על המטה אפרים דף נ' מרפי הספר ובהשמטות שם\*). ובאמת כבר נמצא קדוש אחד מדבר ה"ה הר"ח ב"י ויצא לענין משאצ"ג במעביר ד"א יעו"ש. ועי' עוד בס' אבן שלמה להגאון משאמלוי וצ"ל על הראב"ד מס' ראש השנה קע"ח וקע"ט מרפי הספר, ומביא הקושיא בשם קובץ תל תלפיות מחברת ב' אות ל"ט, עיי"ש שהאריך לחלק בין העונש והאיסור יעו"ש.

ידידכם דושח"ט,

הק' יודא ליכטער

שיכון סקווירא יע"א

(\*) נתעוררני גם מהב' המופלג והנעלה כמד ירמ'י שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י תלמיד במתיבתא עין חיים דבאבוב, שכבר עמר בקושיא זו בילקוט הגרשוני על שו"ע או"ח סי' שמ"ה.

## ואלה יעמדו על הכרכה

### ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם יהושע העשיל באראן שליט"א מירושלים

קאמינקא להולדת הנכרים

להאברך היקר ר' אלי' פערל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוב גליק נ"י מקרית באבוב להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יוסף שעלער נ"י מבני ברק להולדת הנכד

להאברך היקר ר' ליבוש אלטר ראזענפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר כנש"ק ר' מנחם נפתלי טייטלבוים נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה פערלמוטער נ"י מבני ברק להולדת הבן

להנה"ח מו"ה נחמ"י גוטטער נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' נחמן מנחם פייג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמואל רייפער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים שניטצער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' חיים שמואל ציזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' חיים הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יוסף אלימלך וויזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלמה שטיעל נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להרב מו"ה יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי  
נכדו נ"י

להאברך היקר ר' יוסף דוד לנרא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יעקב הויפשטעטער נ"י ממאנטרעאל לאירוסו בנו הב' הח'  
הנעלה כמר שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו  
להנה"ח מו"ה שלמה זלמן גיטליי נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר אהרן  
יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד  
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

### נחל דמעה

שבך לן חיים לכל חי ירידנו היקר איש הדגול מרבכה  
עסקן נמרץ ונלהב בלב ונפש לטובת מוסדותינו הק'  
ה"ה מו"ה חיים משה ב"ר איתמר פרידמאן ע"ה  
נשיא הכבוד רישיבתנו הקדושה

המקום ינחם את כל משפחתו ואת כל המתאבלים עליו  
ומחה ר' דמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת



החלוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,  
לפנות אל האדרעסין שלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה

שע"י אוצר הספרים

רישיבת קדושת ציון

קרית באבוב ת.ד. 204 בתים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA

c/o Goldberg

5659 Hutchison St.

Montreal H2V-4B5, Canada

במאראנטא

KEREM SHLOMA

c/o Lemel

127 McGillary Ave.

Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בברוקלין, ניו יורק

KEREM SHLOMA

1533 - 48th St.

Brooklyn, N.Y. 11219

בברוקלין, ניו יורק

KEREM SHLOMA

c/o Hirsch

10 Rookwood Ave.

Castlewood Bldg.

London N. 16th & Denison

באנטוורפן

KEREM SHLOMA

c/o Kwadrant

28 Nervier St.

Antwerpen 2000 Belgium



Printed in the U.S.A. by  
Simcha Graphic Associates  
4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4800

# דמי החתימה לקובץ "כרם שלמה"

מס' 15 דאליקט לשנה

מס' 18 דאליקט לשנה

מס' 600 פרמנט לשנה

מס' 10 פרמנט לשנה

מס' 18 דאליקט לשנה

מס' 25 דאליקט לשנה

מס' 18 דאליקט לשנה

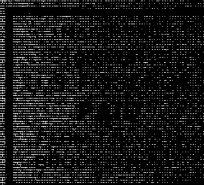
From:

**KEREM SHLOMO**

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

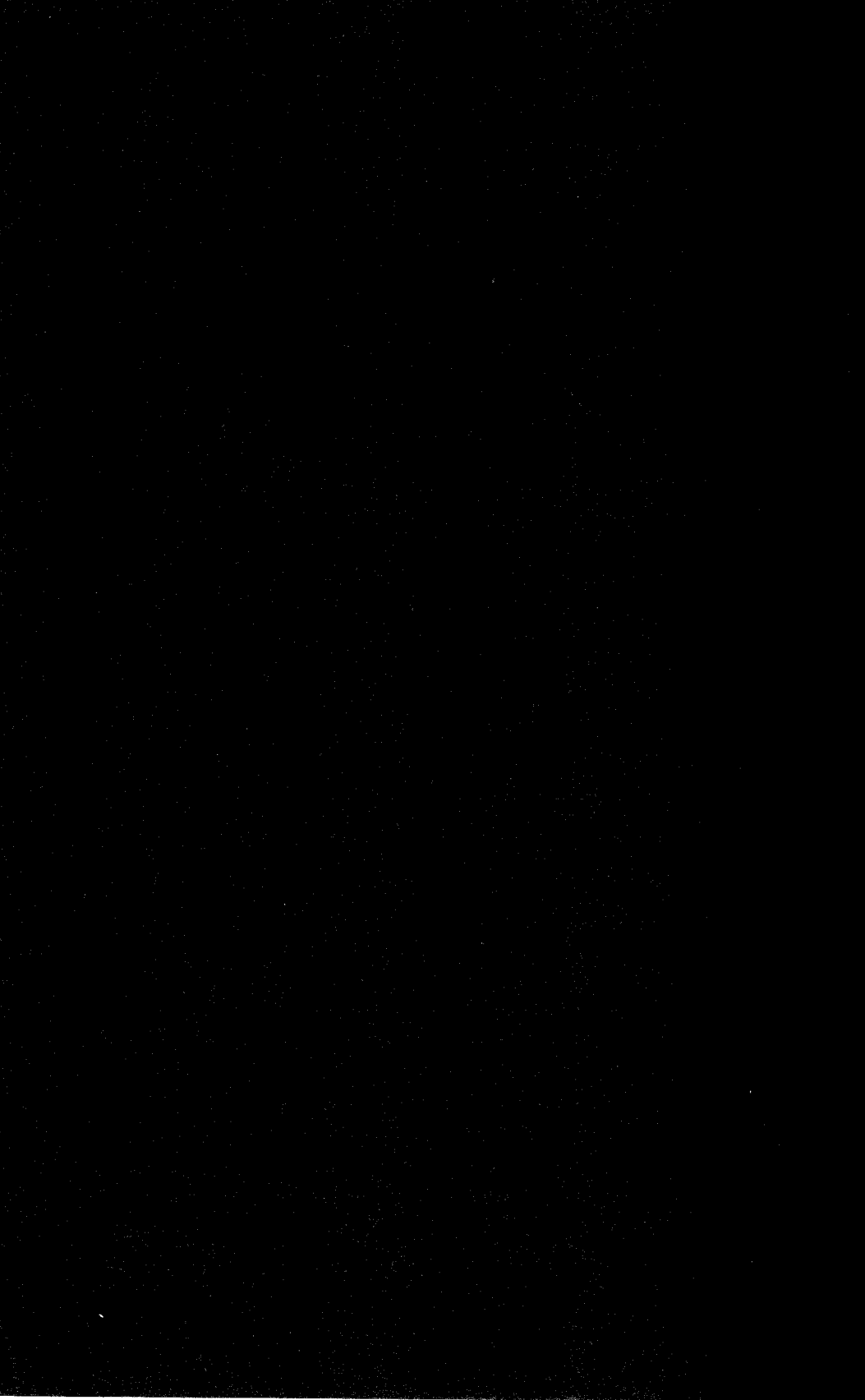
Brooklyn, N.Y. 11219

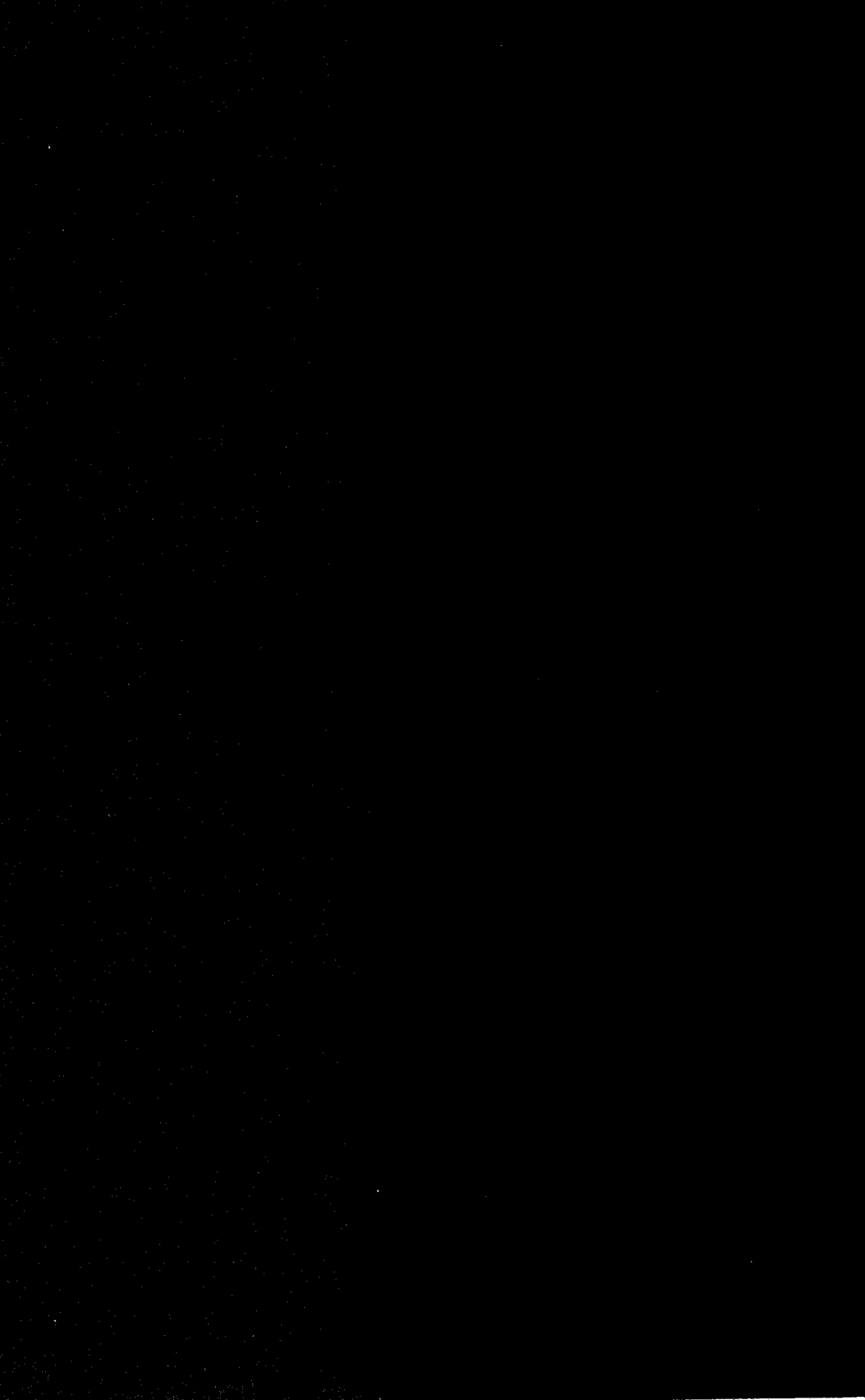


ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)





## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש  
לעילוי נשמת

הנה"ח מו"ה שלמה יוסף כמו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה  
נפטר ביום ט' סיון שנת תשל"ג לפ"ק  
האשה החשובה מרת פעסיל בת ר' יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה  
נפטרה ביום א' טבת שנת תשמ"א לפ"ק  
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים  
הונצח ע"י בנם,  
אהרן אלי' קינרייך

## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות  
אבי מורי הרה"ג מו"ה חיים כמו"ה נח וועג ע"ה  
נפטר ביום י"ד אדר ראשון תשכ"ב לפ"ק  
ואמי מורתי מרת פייגא בת מו"ה צבי הירש ע"ה  
נפטרה ביום י"ח אדר שנת תש"ד לפ"ק  
ובניהם הרב אברהם אליעזר וזוגתו ומו"ה אהרן ומשפחתו הי"ד  
היאה"צ נקבע ליום ערב ראש השנה  
חותני מו"ה אברהם בן מו"ה אליהו ע"ה  
וחותנתי מרת מאטיל בת מו"ה שלמה ע"ה  
נהרגו עקה"ש ביום כ"ו סיון שנת תש"ב לפ"ק  
אשתי מרת רעכיל בת מו"ה אברהם ע"ה  
נפטרה ביום י"ח לחודש אדר תש"מ לפ"ק  
דודי מו"ה שמעון כמו"ה נח וועג הי"ד  
דודי מו"ה דוד כמו"ה מנחם מענדל הלוי רובינפעלד הי"ד  
ת. נ. צ. ב. ה.  
הונצח על ידי  
ברוך וועג

## מזכרת נצח

לעילוי נשמת

מו"ה דוב כמו"ה חיים שמואל רייכער ע"ה

מעיר צאנז

נפטר בשם טוב

כ"א יום לחודש שבט שנת תשל"ז לפ"ק

ומ"כ במעלבורן, אויסטראליע

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנו,

משה צבי רייכער

מעלבורן

כעת בפיטסבורג

## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

זקנינו הרבני תחסיד הישיש והנכבד

מו"ה אברהם אביש כמו"ה יהושע לארענץ ע"ה

נפטר ביום ה' לחודש שבט שנת תשל"ב לפ"ק

תחא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי נכדיו,

יעקב פירער

יצחק מאיר שלום פליישער

משה שמואל פאסטען

יהושע פירער

## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

(לנתינת ס"ת\*)

במצות כתיבת ס"ת כתוב לאמר, ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבנ"י, כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותינו וגו'. המפרשים דקדקו במקראי קודש האלו כמה דקדוקים, וזה יצא ראשונה, על הלשון כתבו לכם בלשון רבים, מה נשתנה מצוה זו מכמה מצות שבתורה שנאמרו בלשון יחיד כגון תפילין וציצית שנאמר בהם והי' לאות על ירך, גדילים תעשה לך, הלא מצות כתיבת ס"ת מוטלת על כל יחיד מ'ישראל כמ"כ הרמב"ם בהל' כתיבת ס"ת (פ"ז ה"א) מצות עשה על כל איש ואיש מ'ישראל לכתוב ס"ת לעצמו. עוד דקדקו כתיבת את השירה דכל אתין שבתורה רבויין הם מה בא כאן תיבת את לרבות, גם דקדקו מדוע קורא הכתוב כאן את התורה בלשון שירה הול"ל כתבו לכם את התורה הזאת, והלשון ולמדה את בנ"י, שימה בפיהם, הוא לשון כפול, ובפרט יש לתת לב על הלשון שימה בפיהם, יותר הי' שייך לומר שימה בלבם כמ"ש והיו הרברים האלה על לבבך, והאחרון הכביר, המשך הפסוק כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותינו לפסוק הקודם צריך להבין השייכות של ירושת א"י ללימוד התורה. והנה מנהג קדמונים לומר בשעת נתינת ס"ת לדור מזמור לה' הארץ ומלואה וגו' צל"ר למה הנהיגו לומר מזמור זה, ומה שייכות יש לפסוקים האלו לנתינת ס"ת.

וליישב את כל זה נקדים הנגמ' במס' נדרים (דף פ"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דיבר פי ה' אליו ויגידה על מה אברה הארץ וגו' דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים (ולמלאכי השרת) ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' והקשו בזה הלא אמרו בגמ' (יומא דף ט' ע"ב) מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים שהיו בו, ע"ז וג"ע וש"ר, ולמה לא פירשוהו החכמים והנביאים, הלא מקרא מלא דבר הכתוב השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועברתם אלהים

(\*) אמרי קודש הללו השמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בהיותו באה"ק, על ימי חנוכה שעברו לעורר ולחזק את אנ"ש באה"ק ובעיקר להרחיב גבולי הקדושה בקריתנו קרית באבוב בבת"ים. במשך זמן שהותו באה"ק נתאספו קהל גדול של רבנים וראשי ישיבות חסידים ואנשי מעשה להסתופף בצל קדשו ולהינות ממנו עצה ותושי'. כל הדיברות ושיחות קדושות הכו שורש בלכות השומעים והשאיירו דושם כביר עליהם. ביום א' פ' ויחי נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לעיר בני ברק לרגלי הכנסת ס"ת שניתנה ע"י יו"דו החשוב הנה"ח הנכבד מו"ה ראובן ראזנער נ"י לבהמ"ד בית משה אהרן רחסידי באבוב. טרם הכנסת הס"ת נתאספו קהל רב בבית מדרשו של הנאב"ד דזכרון מאיר מוה"ר שמואל הלוי וואזנער שליט"א, ושם השמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמרי קודש הללו.

אחרים וגו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה וגו', ומה גם שהקב"ה בעצמו לא פירש שאברהם הארץ על ג' ראשי עבירה רק על עזובם את התורה, וכי ביטול לימוד התורה חמור מעבירות הללו. והאלשיך הקדוש (בפירושו על איכה) מסביר את הענין ע"פ משל למלך שהי' לו מנגן בכינור שהי' אומן נפלא, והי' מנגן לפני המלך, והמלך התענג מאד ממנגינותיו, ויהי היום ויבא המגיד ויאמר למלך הנה המנגן הרג את הנפש, ויאמר המלך אל תגעו בו, עוד זה מדבר וזה בא ויאמר הנה המנגן טימא את אשת רעהו בזמה, ויאמר המלך השמרו לכם מדבר עליו משוב ועד רע, ויהי כי ארכו לו הימים בתועבות ומעשים רעים והמלך מכסה על כל פשעיו, והנה איש בא ויספר למלך שהמנגן שלו אשר אהבו בעת התקוטטו עם איש אחד עמד האיש עליו וקיצץ את ידו, ויאמר המלך תלוהו, ויתלו את המנגן על עץ. ותהום כל העיר על המלך, הנה בעשותו כל רע רחמהו המלך, ועתה כאשר הרעו לו צוה לתלותו, ולא ידעו פשר דבר, עד שהמלך במסכו עם שריו הסביר להם, ויאמר, אל יעלה ברוחכם שאני הייתי נושא לו על כל פשעיו, כי צרור הי' עונו אצלי, רק שהארכתי לו כל זמן שהוא מנגן ביד ויטב לי, עכשיו שנקטעה ידו ושוב לא ינגן, פקדתי עליו עונותיו הראשונים וצויתי לתלותו, שיקבל עונש שנתחייב בו כבר. וכן הדבר הזה אשר הגם שחטאו ישראל בעבירות חמורות, מ"מ כל זמן שהקול קול יעקב נשמע בעסק התורה וערכה לה' תורתם והתענג בה, לא פקד על עונותם, אך עתה שעזבו את התורה פקד עליהם על כל עונותיהם. והנה ההסבר והמשל הזה הוא נעים ונחמד, אך אכתי לא יצאנו מן המבוכה כי אין המשל דומה לנמשל, דבשלמא מלך כו"ד המתענג בתענוגים אינו משגיח על המנצח בנגינותיו אם הוא איש ישר או רוצח ומנוול, כל זמן שהנגינה שלו יפה הוא מתענג מן הנגינה. לא כן במלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי הקב"ה מקבל תענוג מתורת הרשעים, והלא הכ' צווח, ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך, ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אהרן וגו', ואיך יעלה על הדעת שתורתו של רשע עוץ רוצח ומנוול תהי' עריבה לפני הקב"ה עד שתהי' כתריו מפני הפרענות, אדרבא תורתו נעשית לו סם המות, ואין המשל דומה לראי' כלל.

אמנם דבריו נכונם מאד כשנעמיק בדברי המשל מדוע נשא את משלו במנגן בכנור שנקטעה ידו, כי לפי נושא הענין יותר הי' לו להמשילו לאיש יודע נגן בפה בגילת ורנן, דעיקר שירה בפה המשמח א' ואנשים בקול ערב ובשעת הקטטה נחתך רוב המדבר שבלשונו אשר שוב לא ירנן, ואז הי' המשל דומה לנמשל שהקב"ה מתענג בקול קול יעקב קול התורה אשר ישננו בקול. ונקדים עוד רצריך להבין הלא בשעת החורבן היו גם ת"ח צריקים שהי' כח בזכות תורתם להגין ולהציל בפני הפרענות שלא תאבד הארץ, ומדוע פסקו ממשנתם גם הם. ויבואר בהקדם דברי המדרש בפתחתא לאיכה (פ"ב) על הפסוק הנ"ל ר' אבא בר כהנא פתח, מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' תני ר"ש בן יוחאי אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בא"י דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים (פי' מלמדי משניות) שנאמר על מה אברהם הארץ ויאמר ה' על עזבם את



תורתי. ופירשו המפרשים רנמז בפסוק ענין החזקת התורה, באמרו על עזובם את תורתי, שהמחוסר לחם נקרא נעזב כמאה"כ ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם וכמש"כ רש"י בפ' ויצא (כ"ח כ') עה"פ ונתן לי לחם לאכול, כמו שאמר לי כי לא אעזובך, וזהו על עזובם את תורתי, שלא החזיקו בשכר מלמדים ותמיכת ת"ח ונעשו נעזבים מבקשי לחם ופורס אין להם. וזכינו כזה כי גם מה שפירש הקב"ה שהעונש הגיע להם על עזובם את תורתי, היינו שלא החזיקו את ירי לומרי תורה שהיו לומדים בקרושה וטהרה ולא שלמו שכר הסופרים והמשנים המלמדים תורה לבנ"י המה התנוקות של בית רבן הכל פה שאין בו חטא שערכה משנתם לפני הקב"ה, וכל זמן שקבל תענוג מקול התורה שנלמד בטהרה עכב את הפרענות מעל המחזיקים בהם, וכאשר נקצצה יד המחזיקים אז גם הת"ח הצדיקים ביטלו מן התורה כי אם אין קמח אין תורה, ואז פקד עליהם את כל עונותיהם הראשונים ואברה הארץ.

וזהו כוונת האלשיך בנשאו את משלו על המנגן שנקטעה ידו, כי תיבת יד מורה על תמיכת כסף, כמאה"כ פתוח תפתח את ירך, לא תקפוץ את ירך ועוד, וא"כ י"ל שלא על תורת הרשעים ה' הקב"ה קובל, כי לא חפץ בתורתם כלל, רק על התורה שהיתה נלמדת בקרושה ע"י הת"ח הצדיקים ותינוקות של בית רבן, ועכשיו ע"י שקפצה ידם מלהחזיק בהם, הוא קציצת יד המנגן, לא ה' להם עוד התרים להגן עליהם.

ויותר מזה, כי כל עוד שהיו מחזיקים בידי לומרי תורה, אף שהם היו בעלי עבירה היתה תקוה טובה נשקפה להם שישובו מדרכיהם הרעים ויחזרו בתשובה כמו שאמרו בפתיחתא דאיכה מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ועל ג"ע ועל שפיכת דמים ולא ויתר על מאסה של תורה שנאמר על מה אברה הארץ, על ע"ז ג"ע וש"ד אין כתיב כאן אלא על עזובם את תורתי ר"ה ור' ירמ' בשם רחב"א אמרי כתיב אותי עזבו ואת תורתי לא שמרו הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה ה' מחזירן למוטב, וכבר צווחו קמאי במאמר זה מה תועלת יש בתורה לעזובי השם הלא בתורתם עוד נותנים כח לקליפות שחוטפין תורה כזאת, אמנם גם כאן פירושו מאסה של תורה היינו שהיו ממאסין את הלומרי תורה ושמירתה הוא שהיו שומדין שתהי' תורה בישראל והיינו רקאמר המדרש מתוך שהיו מתעסקין בה, לא אמרו מתוך שהיו לומדין בה כי לימוד כזה לא יועיל, רק אם היו מתעסקין ודואגים שהתורה תתקיים היינו שיעיינו בהצטרפות הלומרי תורה בקרושה לספק להם הצטרפותם ברחבה כדי שיוכלו ללמוד תורה, אז זכות הזה והמאור של התורה הקרושה ה' מועיל להם שיחזרו למוטב. ולפ"ז לא רק שהחזקת התורה עכבה את הפרענות כל זמן שהי' הקב"ה משתעשע וחדר פילפולא דאורייתא, רק שהי' הקב"ה מצפה לתשובת הרשעים בעלי העבירות שיחזרו למוטב, אך אחר שנשברה היר התומכת אברה מהם כל תקוה ובא העונש והחורבן (וכמ"ש נשתתק הסניגור והקטיגור עומד ומקטרג מיד ויבואו המלאכים וגו').

ועפ"ז נבוא לפרש הפסוקים בלרוד מזמור. דהנה על הפסוק (בפ' ויחי)

זבולון לחוף ימים ישכון, כתב רש"י (ומקורו ממדרשי חז"ל) שזבולון הי' עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך ואמרו במדרש יעקב קרמו לזבולון ומשה קרמו, כי זהו יסורה של תורה שמתקיימת רק ע"י התומכי אוריותא. והאלשיך כתב בפסוק כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, כי יתן איש זה הקב"ה אל רעהו היינו בני ישראל שנקראים אחי ורעי, כסף או כלים, היינו שנותן לו שפע כסף וכלים, צריך הוא לידע שהוא רק לשמור, שנתנו לו בתורת פקדון לשמור ולעשות ככל המצווה עליו לעשות בממונו לפרנס עניים ולהחזיק ידי לומדי תורה לא להרע ולהשתרר בממונו. ואיתא בספרים על הפסוק ונקרב בעל הבית אל האלקים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, דהכוונה שכשנקרב בעל הבית אל האלקים לתת רין וחשבון מפעליו לפני יוצרו, אז העיקר מה שדורשין ממנו הוא אם לא שלח יד בפקדון אשר הפקד אתו חלקו וחלק רעהו העני, אם הי' שומר נאמן ולא שלח ידו במה שמוכן לחברו אצלו ולא לקחו לעצמו רק נתן מן הכסף להחזיק ידי ת"ח לומדי תורה. ובזה תירצו המפרשים קושיית התוס' בסנהדרין (דף ז') שאמרו שם בגמ' אין תחלת דינו של אדם נדון אלא על דברי תורה, והקשו בתוס' דבמס' שבת (דף ל"א) אמרו ששואלין אותו נשאת ונתת באמונה, ואח"כ קבעת עתים לתורה, ותירצו המפרשים על פי הנ"ל, דהנה שני שותפים שעוסקים בשותפות וחלקו העבודה ביניהם כשבאין לתת רין וחשבון, שואלין לכל אחר על חלקו בעבודה אם עשה בשלימות, וכן הוא בשותפות הבן תורה והבעל בית, שואלין לבן תורה אם עשה חיובו בשלימות, וזהו שאמרו אין תחלת דינו של אדם היינו אדם המעלה הת"ח, תחלת דינו הוא על דברי תורה אם עשה חלק שותפותו בשלימות, ובמס' שבת מיידי בבעה"כ המחויב להחזיק את התורה, אותו שואלין, נשאת ונתת באמונה, אם הברכה אשר נשא מאת השם שהשפיע לו כסף וכלים אם נתנו למי ששייך לו, באמונה זו שמאמין שהקב"ה נתן לו את השפע לשמור ולעשות את המצווה עליו.

וכל הענין האמור יש להעמים בפסוקי לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, שכל קנייני העולם הם של הקב"ה והקב"ה נתנו בפקדון להסוחר העוסק בפרקמטיא ומפליג בספינות בימים ונהרות לעשות סחורה כרי שיחזיק בו את הלומדי תורה כי כן יסד המלך מלכו של עולם שתהא התורה מתקיימת באופן השותפות, וזהו כי הוא על ימים יסדה וגו' שיסוד התורה הוא בבעלי פרקמטיא יורדי ימים ונהרות כמאה"כ זבולון לחוף ימים ישכון. ואמר אל יהי השותפות הזה קל בעיניך כי מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, היינו כשיקום לפני כסא הכבוד ליתן רין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים, אז תחלת דינו יהי' אם הוא נקי כפים, היינו אם לא שלח ידו במה שמוכן לחבירו הנפקד אצלו, ובר לבב, אם נשא ונתן באמונה שלימה הזו בלב שלם, אשר לא נשא לשוא נפשו (כתיב), כלו' כשהפליג בימים ונהרות ששם נפשו במקום סכנה, כמ"ש בפסוק ואליו הוא נושא

את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן שהוא מסכן נפשו ליפול מן הכבש וליתלות באילן, הסוחר הזה לא נשא לשוא נפשו לדבר של מגן ומה בכך, היינו לאסוף עפרות זהב להתענג בתענוגי עוה"ז שהם שוא ומגן, רק שנשא נפשו להחזיק ידי ת"ח, ועי"ז לא נשבע למרמה בכואו לעולם, כשהשביעו אותו תהי צדיק. ומסיים הפסוק כי בזכות זה, ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו. ומובן שפיר מה שאומרים פסוקים אלו כשעת נתינת ס"ת, לעורר ולהזכיר את התומכי תורה את חיובם המוטל עליהם וגודל זכותם שהם היסוד שקיום התורה עומד עליו.

וע"פ הדברים האלה נבוא לבאר הפסוקים במצות כתיבת ס"ת שהתחלנו, ועתה כתבו לכם וגו', שדקדקנו למה נאמר כלשון רבים, דבא להורות דמצוה זו של לימוד התורה לא תתקיים כי אם בשנים, היינו המחזיק והלומד, כשותפותם של יששכר וזבולון, כי אלמלא עליא לא איתקיימו אתכליאי (חולין צב ע"א). וזהו כתבו לכם את השירה, את לרבות הסחורה עם התורה, וצריך לרבות תומכים הרבה להחזקת התורה להעמיד ישיבות וחדרים שיתחנכו בהם בני ישראל על ברכי התורה וצריך להעמיד כוללים רבים שיצאו מהם מורי הוראה בישראל וגדולי תורה, וקרא להתורה שירה כי הוא השירה המשמחת אלקים ואנשים בחדוותא רשמעתתא דהקב"ה חדי בה ואין לנו שירה המשמחת יותר מנינוני נמרא ותוס', שזוהי השמחה שממלאת את כל העולמות, ועל כוונה זאת ממשיך הפסוק ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, ודקדקנו על כפל הלשון, ומה הלשון אומרת שימה בפיהם ולפי דברינו שהתורה מדברת אל שני השותפים שישנם בתורה, וזבולון ויששכר, ע"ז אמר ליששכר ולמדה את בני ישראל שהת"ח ילמדו וילמדו וירביצו תורה לבני ישראל, ולזבולון אמר שימה בפיהם, וכלשון רש"י בפסוק שמח וזבולון בצאתך שזבולון יוצא לפרקמטיא ומשתכר ונותן בפיו של יששכר, וזהו שאמר שימה בפיהם היינו לפרנסם בכבוד ובהרחבה, וכך הוא הלשון של זוה"ק בפרשתנו (ויחי רף רמ"ר). אמאי אקדים בכרכאן וזבולון ליששכר והא יששכר אשתדלותי באורייתא ואורייתא אקדים בכל אתר וכו' אלא וזבולון זכה על ראפיק פיתא מפומי' ויהיב לפומי' דיששכר בגין כך אקדים לי' בכרכאן עכלה"ק, וזהו כונת הפסוק שימה בפיהם, ומסיים הפסוק למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי רק ע"י שימת הפרנסה בפי הלומדי תורה והחזקת מוסדי התורה תהי' קיום לתורה ולבני ישראל. ואמר כי אביאנו אל האדמה, ודקדקנו מהו ההמשך, ועפ"י המדרש הנ"ל שאמר רשב"י אם ראיתה עיירות נתלשות בא"י דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים, מכלל זה אתה למד שאם יקימו את השימה בפיהם לא יהיו עוד ח"ו עיירות נתלשות, אדרבא זהו הגורם לקבץ נדחי ישראל ולהביאן אל אדמתם אשר נשבעתי לאבותיו כביאת גואל צדק במהרה בימינו ונאמר אמן.

## בדין חזקת אשת איש

מהגאון מוה"ר יהודה הכהן זצ"ל בעל קונטרס הספיקות<sup>(1)</sup>

יבורך מן שמיא, חר מן קאמיא, חר חר נחית לעומקא דרינא, חריפא ושנינא, מוריני ופסקנא, חכימא כהימן, מוה"ר זלמן<sup>(2)</sup>, ה"י לער.

היות שתשובתו הברורה מסרתי להעתיקה, וגם הורעתי לרב אחי ומורי ש"ן<sup>(3)</sup> הימנה, ומיד פקר עלי לשלוח אותה אליו, והוכרחתי לקיים מאמרו, ואף שההעתק עדיין לא נגמר וחפצי הי' מאוד להשתעשע באמרותיו הטורות כי עיינתי בהו מילין זעירין, ואינן יקירין, וכעת מהודענא עוד שרום מעלות תורתו התקזק ברעת מוהרי"ט ופ"י ז"ל הסברי דהיכי דאיכא ריעותא לפנינו לא אזלינן בתר חזקה קמייטא, וכבר נליתי רעתי העני' בחיותי בביתו נאווה ק' להסכים עם הפר"ח ז"ל, וכפי פירושו שפירש כלשון הר"ן ז"ל דריש קירושין, וגם תליתי כיפי בסיום לשון הר"ן ז"ל הלו אשר לא פירשו הפר"ח ז"ל הטבתי אשר דברתי, אך הוכרח הפ"י שאמר לי מעב"ת בשמו מהאי דאשת חרש דקאמר ביבמות דלר"א מביאין אשם תלוי עלי' ואמאי לא מוקים לה בחזקת פנוי, זו ודאי קושיא חזקה וצריכה לפנים, אבל בשבילה לא אוכל לשויא נפשאי הדרנא, ולומר רבמאי דקירשה לפנינו איתרע החזקה וכמ"ש הפ"י, משום דאנכי רואה . . . שרוב החזקות הנאמרים בש"ס איתרעי ככה"נ, ואפ"ה אזלינן בתרייהו בין לקולא בין לחומרא, שהרי השוחט כסכין ונמצאת פגומה אסדינן מטעמא דבהמה בחי' בחזקת איסור עומדת, והרי השור שחוט לפניך והספק על הסכין נופל, ובמקוה שנמרד ונמצא חסר רמטמאין כל הטהרות למפרע, מטעמא דמוקמינן לאדם והכלים שטבלו בה בחזקת טומאה, ואף שטבלו לפנינו, ובתינוק הנמצא כצר עיסה דסובר ר"מ סמוך מעוטא לחזקה, פרש"י התם דוב תינוקת מטפחין בשרצים, ומדבריו למדנו רבעיסה ודאי נגע אבל הספק הוא על התינוק אי נגע בשרצים, ואפ"ה קאמר התם דעיסה זו בחזקת טהורה עומדת, ואף הרמב"ן ז"ל שנחלק שם

(1) הגאון מוה"ר יהודה כהנא העללער הוא בנו של הג"ר יוסף הכהן מקאליש. ראשית נשיאותו הי' כדומ"ץ בק"ק מונקאטש, ואח"כ נתמנה לאבד"ק סעליש ומשם נתקבל בשנת תקס"ב לאבד"ק סיגעט. נרפס ממנו ספר המופלא קונטרס הספיקות וס' תרומת הכרי על חו"מ, גם אחיו הגאון בעל קצוה"ח מביא כמ"פ חידושים משמו. — נפטר בסיגעט ביום ה' כ"ז ניסן שנת תקע"ט לפ"ק ושם מנ"ב.

תשובה זו הועתקה מנוכתי"ק הגאון הנ"ל, המונח אצל ידידנו האברך היקר והחשוב נודע לתהלה מאוד נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. אלף עולות יעלה שלומי. — פאקסימיליא מנוכתי"ק להלן בעמוד מ"ו.

(2) הוא הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל בעל בית אפרים. — כתבנו אודותו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א.

(3) הוא הגאון בעל קצות החושן זצ"ל, כמה חליפת מכתבים ממנו עם הגאון מוה"ר אפרים זלמן נרפסו בשו"ת בית אפרים.

על רש"י וסובר רכל רוראי נגע פקע ל' חזקת טהרה מן העיסה, אין טעמו משום דלא אזלינן בתר חזקה דאיתרעי כהנ"ל, אלא משום דספיקן של התינוק והעיסה מעין אחת היא, והיא דררא דטומאה, ומה שהטמא מטמא [דבר] שנוגע בו נמי הוא מחמת טומאתו שעושה להנוגע בו כמוהו, הילכך כיון דעיסה בוראי נגע בהתינוק כבר נעשה כמוהו, זוהי טעמא של הרמב"ן, כמו שביארתי במ"א.

ואף בזה הבאתי רא' לדברי רש"י ז"ל דאף בכה"ג אזלינן בתר חזקת הטהרות מהא דעירובין דקאמר דגבי' נגע בא' בלילה וא"י אם חי אם מת איכא שני חזקה לקולא, והיינו חרא דהעמד המת על חזקתו, ואירך דהעמד האדם הנוגע על חזקתו, הרי דאף היכי דווראי נגע, לא פקע חזקת טהרה מינ', וצ"ע. ובחולין דף י"א כתבו התוס' דלולי דרובא עריף מחזקה לא הי' הטמא יכול ליטתר באפר פרה אדומה, דרילמא טרפה היא, והטמא יש לו חזקת טומאה, ואף שוראי הוזה [עליו] מי חטאת, וכן יש הרבה כיוצא באלו, ואם נזדקק לעשות חילוק והפרש לכל דבר ודבר, יצטרך חילוקים מרובים ודקים, ולא תמצא שום חזקה ברורה, אשר ע"כ נראה ברור דבכל גוונא מוקמינן אחזקה קמייתא מדאודייתא.

וע"ד קושיותו מהאי דאשת חרש, לכאורה נקל ליישב ע"פ דברי הירושלמי שהביא הש"ך ז"ל בס' קכ"ז וזוהו תוארו, שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ר' יונה מרמי לה לחלבים, אלו ב' אומרים אכל חלב וב' אומרים לא אכל מביא אשם תלוי מספק, והכא יתן גט מספק א"ל ר' יוסי לא תדמינ' לחלבים שכן אפי' אומר לבי נוקרני מביא אשם תלוי עכ"ל. הנה מפשיטות הירושלמי הלז יראה שאף היכי שהדבר מותר מצד הדין אפ"ה מביא אשם תלוי דהוה כאומר לבי נוקרני, וכן נראה שפירשו הש"ך שם שהרי העלה דע"א בהכחשה לא כלום הוא אפי' הבע"ד שותק, ואפ"ה מביא אשם תלוי ע"י, מטעם הנ"ל, ונוכל לומר ג"כ הכין באשת חרש אף שהיא מותרת מ"מ מביאין אש"ת [= אשם תלוי]. אבל הדבר תמוה מאוד כיון שהיא מותר מצד הדין למה יביא אשם תלוי והוא לא חטא, ובפ"ב דכתובות דמקשה הבא על' באשם תלוי קאי, מאי קושיא, אם מביאין אפי' היכי שהוא מותר מצד הדין, והרמב"ם ז"ל דסובר דספק שרי מן התורה, הקשו עליו הראשונים שהרי מביאין אשם תלוי על ספק, וכמה דיות נשתפכו כישוב קושיא ההיא. ולפי"ז [מה] הי' הקושיא מעיקרא, שאף שהוא מותר אפ"ה מביאין אשם תלוי.

והנה זה כמו ששה שנים שנתקשיתי בדברי הירושלמי הלז, ושאלתי לרבים וכן שלמים ואין פותר, זולת שהרב דק' באלחוב ש"ץ הגיד לי שבאמת נכד הגאון מוה"ר יהונתן תירץ כן לקושית הראשונים, אבל לא נתקדשה דעתי בזה, כי תלה לנעלם כנעלם ממנו, ואין הישר הולך יוכל לכלכל זאת, שהדבר שמצד הדין מותר, יתחייב עליו קרבן.

וכעת נתיישבתי בדבר, ות"ל מצאתי מקום לנוח מקושיתי, כי ידוע שזה שציוותה התורה לילך אחר חזקה אין הדבר משום אומרנא דמסתמא היא כמו שהיתה, דזה ליתא, אחר שהספק שקול לפנינו, אבל עיקר הדבר הוא, שכך גזרה

התורה ואמרה שכל שיש לו חזקת היתר לא נוציאנו מהתירו מספק, ואף שאפשר שהוא אסור אפ"ה התירה התורה, והוא מגזירת השם יתעלה, וכן להיפך לענין חזקת איסור.

ועפ"ז אדון ואומר, דהיכי דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, ולמ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן, האי איתתא שריא לאיתנסבא לכל גבר ריבזי [יתתה?], מטעמא דחזקת פנוי, ולא יצרך להביא אש"ת ע"י, ואף דאם אומר לבי נוקרני מביא אש"ת, הכא אין לבי נוקרהו כלל, שהרי אפי' אם הב"ד של מעלה יודעים שהיא אשת איש, לא יענישו אותו, אחר שהתורה התירה אותה לו, אבל אם נשאה אותה בחזקת פנוי עד שלא נולד הספק, ואח"כ באו שני כתי עדים והם מכחישים אלו את אלו, שנים אומרים שהיתה אשת איש מקדם וב' האחרים מכחישים אותם, בכה"ג מחויב להביא אש"ת שפיר, דאף דאיכא הכא חזקת פנוי מ"מ הרי לבי נוקרה [נוקרן] שהרי אם האמת כדברי אלו שהיתה אשת איש, הב"ד של מעלה יענישו אותו כעל שאר שוגג, שהרי בעת ההיא עדיין לא נולד הספק, ובשביל שעכשיו באו אלו השקרנים ואומרים שהיתה פנוי, לא הותרה למפרע, וזהו שאמר אל תדמיני לחלכים שאפי' אומר לבי נוקרהו מביא, כלומר שהתם שייך להיות לבי נוקף, אבל הכא אין לבי נוקף כלל, שאפי' אם האמת שהיא אשת איש, מותרת היא לעלמא, אחר שהרבר ספק לפנינו והתורה התירה לספק היכי שיש לו חזקת טהרה. ודבר זה ברור בעיני.

וזהו נראה לי ג"כ בדעת התוס' דריש פרק ספק אכל, שכתבו שם ראפי' בספק ספקא מייתי אש"ת, ודבר זה יפלא בעיני הרואה, שהרי ס"ס לכתחילה שריא ואיך יביא עליו אש"ת. וכמדומה לי שהרב בעל פני יהושע בק"א לכתובות נסתייע מדבר זה לשיטתו שמחליש שם כח הס"ס מכל וכל, ואין ספרו לפני כעת, ולא נקטינן כוותי' בהא, כי כל רבותינו הושוו בדבר, דכל איסורין, קלין וחמורין, ע"י ס"ס ניתרין, אבל עפ"י האמור, דיבור התוס' הנ"ל אתיא שפיר, שכתב שם על האי דספק אכל, כלומר, שהי' שני זיתים מונחין לפניו א' חלב וא' שומן ואכל א' מהן וא"י איזו, וגם א"י אם אכל בה כזית, דשפיר יתחייב להביא א"ת בכה"ג מטעם לבי נוקפו, דנהי דס"ס הוי כמו רובא, רובא גופא נמי גזירת המלך לחור הוא ולא מתורת אומדנא, תדע דבממון לא אזלינן בתר רובא, ובתר אומדנא אזלינן, אלא ע"כ גזירת המלך הוא, וכמ"ש לעיל לענין חזקת, והלכך ה"נ אילו הי' נולד הס"ס קודם שאכל לא הי' מצטרף להביא אש"ת שהרי התורה התירתו ואין לבי נוקפו, אבל התם הספק דילמא חצי זית אכל לא נולד עד אחר האכילה, ואפשר דגם ספק חלב ספק שומן לא נולד עד אחר האכילה, ומקורם היו החתיכות ניכרין איזה חלב ואיזה שומן, אבל איני נזקק לזה, דאפי' דהספק הא' נולד אחר האכילה שפיר מחייב אש"ת, כיון שבשעת אכילה לא הי' אלא ספק א', ואותו לחורא לא התירה התורה, ואותו ס' דחצי זית ודאי לאחר האכילה נולד, דמקורם לא שייך בזה ספקא כלל, והרי זה נכון.

ולפי"ז קושיית הראשונים שהקשו על הרמב"ם, הוא, משום דחזינן דחייב

אשם תלוי אפי' היכי שהספק נולד מקודם כמו רר"א מחייב האוכל חלב כוי וכיוצא בו.

אבל מעתה עדיין לא יועיל דברי הירושלמי לתרץ קושית הפ"י בהאי ראשת חרש, שהרי התם נמי כבר נולד הספק בעת הקידושין ושוב אין לבו נוקפו אחר שהותר, ואין הב"ר של מעלה מענישין על המותר.

ע"כ יראה לי לתרץ באופן אחר, והוא עפ"י מ"ש מהרי"ט בח"א סי' מ"א בנידן קטנה שנסתפקו במספר שנותי, שכתב שם שאין להעמידה בחזקת פנוי' רכיון רמ"מ לכל הפחות קידושי רבבן אית עלה, אלא שבאתה להפקיעה במיאון, לא תתירנה מספק שהרי יש כאן ספק של תורה, שמא גדולה היתה כשקידשה כו', וכוונתו, רכי אמרינן אוקי אחזקת (א)היתר היכי שעדיין לא נשתנית כלל, וכמו שהיתה מקודם כן היא גם עכשיו בלי שינוי כלל, אבל הכא עכ"פ נשתנית, שהרי מתחילה לא הי' עלי' קידושין כלל ועכשיו איכא עלי' קידושי רבבן מיהת, שוב לא הוי חזקה קמייטא חזקה, ואמת שזה הוא כלל מחודש מאוד ולא הקדמני מי שישתמש עמו, אבל אני מצאתי חבר למהרי"ט בזה, הוא הרב בעל פני משה שסובר דאפי' מאן רמכשיר ספק פסול לעדות, היכי שמדרבנן הוא בודאי פסול אזי הוא פסול אף מראורייתא מכח ספק, דאין ל[א]וקמה בחזקת כשרות כיון שמדרבנן הוא פסול, הביאו המשנה למלך בהלכות עדות.

ואחר הוצעה זו אומר, כיון דחרש תקנו לי' רבנן נישואין, מטעמא דלעולם לא אתי לכלל נישואין כדאמרינן בריש פרק חרש, ולא תאמר שהוא לרבנן אבל לר"א לא איצטריך לתקן, ליתא, רגם לר"א לעולם לא אתי לכלל נישואין, שלעולם נוקים לאיתתי' אחזקת פנוי', הילכך איצטריך רבנן לתקוני נישואין, וכיון דרבנן תקנו לי' נישואין שוב מחייב הבא על אשתו אש"ת, רתו ליכא לאוקמה אחזקת פנוי' כיון דמדרבנן עכ"פ לאו פנוי' [היא] וכסברת מהרי"ט.

ויותר אין הפנאי מסכים להאריך כעת מחמת שאני עוסק כעת בענין אחר שהוכרחתי לבטל רצוני מפני רצון אחרים והתחלתי מסכת ב"מ, וכל עיוני בה והשייכים לה, ומה שאבקש מן מעכ"ת שיראה להשיב על אנרות הזאת, ואם יכנסו דברי אלה באוזנו יודיעני, ואם שנית יוריני, ואורה על האמת, ושומר חסד ואמת, יעמדיני על האמת.

כ"ד רו"ש המוכן ומזומן אליו לשרת ולכהן,

יהודא באמו"ר מוה"ר יוסף הכהן זלה"ה

בל יתרעם מעכ"ת על כותבי בקנה רצון ובלעגי שפה, כי לא ביופי המליצה יתאמת הענין, ובטוח אני שאם ישים מעכ"ת עיונו עליו ימצא טעם לשבח. אורות גוף התשובה מאת אחי ומורי ש"ן, עדיין לא הי' לי ידיעה ממנו, ומה שיגיע מירו לירי, אראה לשלוח למעכ"ת.

כ"ד יהודא הנ"ל

והנני נוטה כנהר שלום, לנופך ספיר ויהלום, ה"ה בר אחבוהי דמר, צני מלי ספרא המפורסם כבוד מוה"ר שמואל ש"ן<sup>4</sup>), ומחמת שבעל הדרך ירט לנגדי לא יכולתי ליחד אליו ריבור של חיבה לפי רוב כבודו וגדלו הרמה, ובגודל ענוותנותו יענה ויאמר סלחתי.

ולאבות דמר הרב המאור, אדיר ונאור, המפורסם החדף נ"י ע"ה כבוד מוה"ר מאניש<sup>5</sup>), אומר שלו וישע רב ולכל כ"ב הגדולים, והקטנים גדולים יהיו. וכפרס לבנו הנחמד והנעים, תמים דעים הרבני המופלג מוה"ר געצל שי.

## בסוגיא רחולין דף י"א ע"ב

מהגאון מוה"ר משה הלוי זצ"ל אבד"ק צעהלים<sup>1</sup>)

מס' חולין י"א ע"ב בתר"ה ורלמא הך דאסהירו בי' טריפה הוי וא"ת רחובשין אותו יב"ח וכו'. והנה כ' (עלי) [אלי] בעהמ"ח טעם המלך בעורני היותי אב"ד בק"ק ליבנא וז"ל, אכתוב לו קושיא קטנה ככף איש בתוס' הנ"ל דמקשין על רבינא דנחבשינהו יב"ח, הלא הגמ' מסיק כפ' אלו טריפות לקמן דף מ"ג ריאה שניקבה ואח"כ סביך בבישרא כשירה, וקרי לי' הגמ' שם שהוא פסול החוזר לכשירו, וא"כ לפי הה"א רנחוש למעוטה הוכיח הגמ' שפיר דניחוש דלמא הך דאסהירו בי' טריפה הוי, ואי רחובשין אותו י"ב חורש, מאי אהני, דלמא בשעת עדותן ה' (להם) [לו] נקב בצד הריאה ואח"כ סביך בבישרא ויכול לחיות יב"ח, ואפ"ה בשעת עדותן גברא קטילא ה', עכ"ד הנ"ל.

וזה אשר השבתי לו. — מש"כ לתמוה על התוס' הנ"ל, הנה אני אוסיף תמי' על תמיהתו, מה שלא חלי ולא מרגיש, עמש"כ הפלתי בס' מ"ד להוכיח דהתוס' על תמיהתו, מה שלא חלי ולא מרגיש, עמש"כ הפלתי בס' מ"ד להוכיח דהתוס'

- (4) הוא הג"ר שמואל מרגליות בנו של הג"ר סנדר מרגליות זצ"ל אבד"ק סאמינוב.
- (5) הוא הגאון מוה"ר מנחם מאניש מרגליות זצ"ל אבד"ק וויטקוב, דינאוויץ, לעכאוויץ, וגריידינג.

(1) הוא בנו של הג"ר יחיאל מיכל הלוי אבד"ק אייזענשטאט, וחתנו של הגאון בעל אור חיים זצ"ל. בתחלה ה' אב"ד בק"ק ליבנא הסמוך לפראג (כנזכר כאן כראש דבריו). ומשם נתקבל לאב"ד בק"ק מעסטין, ואח"כ נתמנה לאב"ד בק"ק צעהלים. נרפס ממנו ס' שער הקטן עה"ת בתוך ס' חוט המשולש עה"ת וכוונת שם בהקדמתו שחיבר ס' אהל משה, והלכה למשה, ועוד הרבה חיבורים. פלפול ארוך ממנו נרפס בסוף ספר אור חדש עמ"ס קידושין מחותנו זצ"ל ועוד חידו"ת ממנו נמצא בסוף ספר חקר הלכה מחותנו זצ"ל. — נלב"ע כיום י"ב תשרי שנת תקצ"ה לפ"ק ומנ"כ בצעהלים.

חידו"ת הללו הגיעו לירינו מאת הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יעקב קליין נ"י, והועתקו מתוך חיבור גזקתי"ק הגאון הנ"ל עמ"ס חולין שבועות ונדה. יברכהו ר' בעוז ותעצומות. פאקסימיליא להלן בעמוד מח.



לא ס"ל כשיטת רש"ל בכוליא שהקטינה מחמת חולי ואח"כ גמרה לכלות ולהמק חוזרת לכשרותה דא"כ לא מקשה התוס' מירי בקושיתם הנ"ל דנחבשינהו יב"ח כנ"ל, ואיך נעלם מהפלתי גמ' בפ' אלו טריפות הנ"ל. ומתוך כך נ"ל לומר דדברי הפלתי עולין כהוגן, אבל קושייתו ליכא, עפמש"כ הט"ז סי' מ"ד גבי כוליא שהקטינה ואח"כ נישלה כ"כ המחבר דאיך טריפות חוזרת לכשרותה וכו' וז"ל, ול"ד לדיאה שנקבה וסביך לדופן דדבר ברור הוא כל שהדר בריא לא מטרפינן ואלו ה' לנו בוודאות שכל ריאה שנעשה בה נקב תהי' סביך לבשרא אח"כ לא היינו מטרפינן אלא דכיון דאין זה בכידור אסדינן בניקבה אבל כאן כל שהקטינה מחמת חולי שנרקבה קצת הכוליא למה נטריף הא סופה לרקוב כולה וממילא הדרא בריא וע"כ דגם בנרקבה כולה טריפה וא"ש קושית המחבר עכ"ד, וכן משמע שם מהש"ך ע"ש. ולפ"ז קושית הפלתי א"ש מכוליא שהקטינה, דע"כ התוס' לא ס"ל כשיטת הרש"ל דחוזרת לכשרותה בכוליא שהקטינה דאל"כ בוודאי מאי אהני דחובשין, דאי חוזר לכשרותה א"כ מתחילה י"ל דטריפה ה' ואח"כ חזר לכשרותו, אע"כ דאינו חוזר לכשרותו כלל דגם אח"כ בנרקבה כולה טריפה, משא"כ בקושייתו מריאה שניקבה ואח"כ סביך בבשרא דבאמת חוזר לכשרותו משום דאי חזינן דאח"כ סביך בבשרא א"כ מתחילה לא ה' טריפה כלל כס' הט"ז דאלו ה' מתחילה ידעינן לא ה' טריפה כלל וק"ל.

וע"פ דברינו הנ"ל יש לבאר מש"כ התוס' לקמן דף מ"ח דנראה כדב שר שלום גאון דרבינא חולק על ר"נ מדפריך ר"י לרבינא ולא לר"נ ע"ש, והנה להנך פוסקים דס"ל דרבינא בא לפרש דברי ר"נ הדרא קושיא לדוכתי' למה לא פריך לר"נ, גם יל"ד למאי מדייק כלל א"ל ר"י לרבינא, הא נדע דהקושיא לרבינא, ועפ"ד הנ"ל מבואר בדרך חידור, דהנה לכאורה ק' מאי מקשה מאי לאו למעוטי כה"ג הא י"ל דאתי למעוטי כוליא שהקטינה ואח"כ נשלה, ע"כ נראה דלכך מדייק א"ל ר"י לרבינא, דייקא לשיטתו דרבינא מתרץ לעיל דילפינן דאזלינן בתר רוב מעדים זוממין, וק' קושית תוס' דנחבשי' יב"ח, וצ"ל דס"ל כשיטת רש"ל וכת' הפלתי הנ"ל, וא"כ ק' ממנ"פ זהו למעוטי מאי, אבל לר"נ ל"ק כלל די"ל כקושייתו דאתי למעוטי כוליא שהקטינה וק"ל.

עוד נ"ל לתרץ קושיא הנ"ל בדרך פשוט, דלמא חובשין אותו יב"ח, ואי משום דס"ל דלמא ניקבה הריאה ואח"כ סביך בבשרא, ק' למה המתין ר"י לקמן דף מ"ח להקשות על רבינא, הו"ל להקשות בכאן על תירוצו דיליף מעדים זוממין דמוכח כנ"ל בניקבה הריאה ודופן סותמו דבעי סביך בבשרא, וגם למאי הוכפל רבינא לאשמעינן לקמן דבעי סביך בבשרא הלא כבר מוכח מתרוצו דהכא דיליף מעדים זוממין, ולכך הוצרכו לתרוצם וק"ל.

עוד נ"ל לתרץ קושיא הנ"ל בדרך חידור, עפמש"כ התוס' שם דף מ"ח דרב שר שלום גאון פסק כר"נ ולא כרבינא דהוא בתראה ושמא אין זה רבינא סתמא שהוא בכל הש"ס חברו של רב אשי מדבא ר"י להשיב על דבריו יע"ש, וכ"כ הרא"ש להדיא דזה רבינא הוא קדמא מהאמוראי ולא בתראה, (וזה סותר

למש"כ לעיל דקושיית הנמ' הוא רבינא לשיטתי', והנה בסוגייתנו פה דרבינא מתרץ דילף מעדים זוממין הוא רבינא בתראה, דהא תיכף עלה תי' רב אשי אח"כ משחיטה עצמה שהי' חברו של רבינא בתראה, ולפ"ז מקשה התוס' שפיר לרב שר שלום גאון רפסק כר"נ ולא כרבינא קדמא ק' על רבינא דהכא דרלמא בחובשין אותו יב"ח, ואי נימא דגם רבינא בתראה ס"ל כרבינא קדמא ויש לחוש דלמא ניקב הריאה ואח"כ סביך בבשרא, א"כ למה פסק כר"נ ולא כרבינא קדמא ובתראה, ולכך הוצרכו לתרוצם, וק"ל.

ועפ"ד הנ"ל יש ליישב קושיית התורת חיים בתוס' דלעיל ד"ה וכ"ת דברקינן ל', דמקשין דנילף מרוצח גופא וכו', והקשה דהא התוס' הקשו על רבינא דלמא חובשין אותו יב"ח ותירצו דס"ל טריפה חי' וא"כ מאי מקשה על רב כהנא דלמא ס"ל טריפה א"ח וא"כ ברוצח גופא י"ל דחובשין אותו יב"ח, די"ל דקושיית תוס' דלעיל קאי לשיטת רבינא נחשון לקמן דף מ"ז דס"ל דרבינא בא לפרש דברי ר"נ וליכא חולק כלל דכ"ע ס"ל דבעי סביך בבשרא, והקשו שפיר דנילף מרוצח גופא דל"ש לומר דחובשין אותו יב"ח, די"ל כקושיא הנ"ל דלמא אח"כ סביך בבשרא ובשעת הריגה הי' ניקבה הריאה וק"ל.

והנה כל זה כתבתי דרך חידור להבחורים, [ו]לפי קט שכלי קושיא זו וגם קושיית הפלתי הנ"ל לשיטת הרש"ל מעיקרא לק"מ, דנחזי אנן, דמעמא מאי ראם ההורג הי' טריפה לא מקיימין גבי עדים כאשר זמם, משום דאמרינן גברא קטילא בעי למקטלא, ולפ"ז אם יש לו טריפות שי"ל תיקון כמו כוליא שהקטינה או ריאה שניקבה איך שייך לומר גברא קטילא בעי למיקטלא הא לאו פסקא דגברא קטילא הוא, ומכש"כ השתא דנחבש יב"ח וחזינן דחי לא הי' למפרע גברא קטילא בשעת ערותן שהם רצו לחייבו מיתה מהיכי תיתי לא נקיים בו כאשר זמם וק"ל.

ואזכיר עוד מה שתי' אא"מ הגאון זצ"ל<sup>2</sup>) על קושיית הפלתי ועל קושיא הנ"ל, עפ"מ שמתרץ התוס' על קושיא הנ"ל דחובשין אותו יב"ח דאין הורגין העדים אלא לאחר יב"ח, א"כ גם אותו שמעידין עליו אין להורגו עד אחר יב"ח, וא"כ אין לדבר סוף דגם לפ"ד העדים לא יהרגו אף לאחר יב"ח דרלמא נעשו טריפה בסוף יב"ח ע"ש, ולפ"ז י"ל דוודאי התוס' בקושייתם אסקו ארעתייהו מזה דגם אותו שמעידין עליו אין להורגו אלא לאחר יב"ח רק (מזה) לא אסקו ארעתייהו מזה דניחוש דלמא נעשה טריפה בסוף יב"ח, ולפ"ז אין לחוש דלמא בשעת ערותן הי' טריפה ואח"כ חזר לכשרותו, אעפ"כ שפיר מקיימין בהו כאשר זמם דהא הם באו לחייבו לאחר יב"ח, והשתא חזר לכשרותו, ודו"ק.

(2) הוא הגאון מו"ה יחיאל מיכל הלוי אבד"ק אייוענשטאט בנו של הג"ר אשר לעמיל הלוי אבד"ק א"ש (ראה כר"ש שנה ג' חו' ב' עמוד ו'). נדפס ממנו ס' שער המים בתוך ס' חוט המשולש עה"ת. נלב"ע ביום ט"ז מרחשון שנת תקע"ט ומנ"כ באיוענשטאט.

## חידושים בענינים שונים<sup>1</sup>

### מהגאון בעל הרי בשמים זצ"ל<sup>2</sup>

כ"ה רשום לזכרון. מה שאמרתי בדרך לימודי בחולין עב. במשנה, בהמה המקשה לילד והוציא עובר את ידו כו' שחט את אמו ואח"כ חתכה, הבשר מנע נבילה דברי ר"מ וחכ"א מגע טריפה שחוטה כו' א"ל ר"מ לא אם טיהרה שחוטה טריפה אותה דבר שגופה, תטהר את האבר דבר שאינו גופה. עי' ס' מלא הדועים מערכת הע' עובר ירך אמו דמוכיח מהא דס"ל לר"מ עובר לאו ירך אמו דאל"ה למה ל"ה גופה כיון דעובר ירך אמו והו"ל כאבר מאברי' ע"ש.

לכאורה צ"ע מהא דב"ק מז. דאמר רבא פרה שהזיקה גובה מולדה מ"ט גופה היא, ובתוס' שם ובחולין נח. מחלקים דבעלמא עובר ירך אמו ורק בטריות ל"ה ירך אמו כיון דטריפה אינה חי' ועובר יש לו חיות בפ"ע. ובמלא הדועים שם כ' רחמים דפליגי וס"ל דשחיטת האם מטהר אבר העובר שיצא מידי נבילה, ע"כ ס"ל דעובר ירך אמו, וצל"ע לפענ"ד ממשנה ערכין ז. האשה שיצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד האשה שישבה על המשבר ממתינין לה עד שתלד, ומפרש בגמ' מ"ט כיון דעקר גופא אחרינא הוא ופרש"י דכיון דיושבת על המשבר ועקר ונע ממקומו גופא אחרינא הוא, וא"כ הא במתני' קתני בהמה המקשה לילד, א"כ הולד עקר ונע ממקומו, הו"ל גופא אחרינא.

עוד יש לעיין לפי"ד התוס' בע"ז כו. שכ' לענין הא דאמרין הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמע' חייב משום עוקר דבר מגידולו, דזהו דוקא בלא כלו לו חרשיו דעריין העובר דבוק בגידולו להאם, אבל בכלו לו חרשיו כבד נעקרו גידולו ע"ש, א"כ יש לנו לחלק גם כאן, דבלא כלו לו חרשיו דעריין הוא דבוק בגידולו הו"ל העובר עם האם גוף אחר, רומיא דאמרין בחולין נח. דאפי' מ"ד עובר לאו ירך אמו מודה בביצת טריפה דרשיחלא קמא מ"ט גופה היא, ופרש"י כיון דאגידא ב' דמעורה בגידין כגופה רמיא ע"ש, וה"ה בלא כלו חרשיו דעריין מעורה ודבוק בגידולו גופה היא, ויורה ר"מ דמטהר שחיטת האם את אבר העובר שיצא מידי נבילה, וצל"ע בזה.

\* \* \*

כ"ה לזכרון. בדרך לימודי ברא"ש פ"ב דפסחים אות ה' כ' שם ומצאתי כתוב בשם הר"ד יונה ז"ל לענין תערובת חמץ שעע"ה פ' דפסיק רבא הלכתא דר"ש לא קנים בתערובות כ' הר"ד יונה דאפי' ערבו במזיד מותר, וכ' ע"ז הרא"ש ולא נהירא לי דרבא לא שרא אלא כשנתערב ממילא, והוי בכלל שאר איסורין

(1) הועתק מעלים בודדים גוף כתי"ק שקבלנו מאת ידידנו האברך היקר והנעלה ר' בעריש לעזער נ"י. וזכרה לו אלקי לטובה. פאקסימילא להלן בעמוד מ"ז.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'.

שאם בטלן במזיד אסורין. ונ"ב בשם הק"נ דמזה יליף הטור בסי' תמ"ז דחשעעה"פ דשרי בתערובות בנתערב בשא"מ צריך ששים מדהו"ל כשאר איסורים לענין ביטול במזיד ה"ה בתערובות שא"מ צריך ס'. ולפענ"ד צ"ע מש"ס חולין ו. דקאמר ולא גזרו על תערובות דמאי והתניא הנותן לשכנתו עיסה לאפות כו' ואם א"ל עשי לי משלכי חושש לשאור ותכלין שבה משום שביעית ומשום מעשר שא"ה כיון דקא"ל עשי לי משלכי כמאן דעריב בידים דמי, א"כ חזינן דבתערובות דמאי אף דשרי, בכ"ז לערב בידים אסור, אף דא"צ בתערובות מבשא"מ ס', ואין לפני כעת גוף הספר קרבן נתנאל לעיין בו.

\* \* \*

לזכרון. בענין מה שפלפלתי במק"א אי שייך לפ"ע באיסור עשה, הרבר מפורש בסוכה מ' ראין מוכרין פירות שביעית לע"ה משום לפ"ע אע"ג דל"ה רק איסור עשה, ועתו' יבמות עז: לענין חלל מחייבי עשה.

\* \* \*

רשום לזכרון. בענין מה שפלפלתי במק"א בענין גרדומי תכלת גרדומי אוזב<sup>(3)</sup>, יש להביא מדברי התוס' ב"ק סו. בהא דאמרינן התם לענין ראשית הגז דאם לא הספיק ליתן לכהן עד שצבען פטור, כ' התוס' שם דאפי' כשגזו שיעור חמשה רחלות יחד שחל עליו החיוב דראשית הגז פטור כשצבען כראשכחן בב"ק צד. גבי פאה דמצותה בקמה וכשנשתנית למ"ד שינוי קונה פטור, והק' מהא דמיייתי התם גזו ראשון וצבעו פטור מאי אדיא ראשון ראשון אפי' כולן יחד נמי ותי' דבצבע ראשון דלא בא לכלל חיוב פטור אפי' הנשאר שלא צבעו כיון דאין בו כשיעור ראשית הגז, אבל גזו מתחלה ביד כשיעור חיוב ראשית הגז אינו נפטר רק כשצבען כולו אבל הניח מקצת מה שהניח חייב אעפ"י שא"ב כשיעור כיון שכבר נתחייב ע"ש, וי"ל דהוא מטעם שירי מצוה דומיא דגרדומי תכלת.

\* \* \*

רשום לזכרון. בענין מ"ש במק"א בדבר ספיקת הפנ"י והחת"ס אי נשים מצווין על לאו הבא מכלל עשה שהז"ג. וצ"ע דא"כ אמאי נדונ"ד אין קריבין ביו"ט, הרי יכולין לשחוט ע"י נשים שהשחיטה כשרה בנשים כדתנן ר"פ כל הפסולין, ובתוס' ריש חולין הוכיחו מהך מתני' דאפי' לכתחלה שוחטות, וכיון דל"ה רק לאו הבא מכ"ע, לכם ולא לגבוה, ואין לוקין כמ"ש בתוס' ביצה יב., הרי אפשר לשחוט ע"י נשים, והקטרת האימורין ה' בערב, והזריקה אינה רק שבות.

\* \* \*

לזכרון. בענין הא דחשיב בנדה יז. שאסור כשעבר עליה לילה משום רוח

(3) עיין בספרו שו"ת הרי בשמים מהרורא תנינא סי' קל"ט ד"ה איברא.

רעה, ומסתפק בשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קפ"ט לענין דיעבד, ומביא שם דברי תשו' שב"י סי' ק"ה לענין אוכלין ומשקין שתחת המטה שאין איסור בדיעבד ומחמיר שם, ולפענ"ד מדברי התוס' נראה שאינו אלא זהירות לכתחלה<sup>4</sup>, והוא בשבת קמא. ר"ה הני פלפלי כ' שם וז"ל, ושומין הנדוכין ביו"ט נראה לר"י דשרי אפי' ידע מאי קדרה בעי בשולי לפי שמפיגין טעמן יותר מדאי כו' אבל הפגת טעם שומין א"י לתקן מידי דהוי השוחט ואופה ומכשל וגם רוח רעה שורה עליהן אם רכן מעיו"ט אפי' במדוך של אבן או של ברזל שרי עכ"ד. ומדכתבו הא דרוח רעה שורה עליהן רק לסניף, ועיקר היתיר משום הפגת טעם, ואי איתא דמשום הא דרוח רעה יש חשש גם בדיעבד הלא איכא טעם פשוט להיתר.

\* \* \*

לזכרון. בשבת צר: ואר"א מחלוקת לעצמו אבל לחבירו ד"ה פטור פשיטא צפרניו תנן ס"ד ר"א לחבירו נמי מחייב והא דקתני צפרניו להוריעך כחן דרבנן קמ"ל. עי' חו' חת"ס שכ' משום דכחא דהיתרא עדיף. אמנם לפענ"ד הלא כ' הפנ"י בשבת ה: גבי המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב וכן עזאי פוטר, הק' הפנ"י אמאי לא [קתני] המוציא מחנות לסטיו דרך פלטיא דרבנן פטרי משום מהלך לאו כעומד דמי והכי הוי שפיר טפי למיתני כחא דהיתרא דרבנן דהלכה כוותיהו, ותי' הפנ"י דכיון דלכ"ע עכ"פ אסור הוא, דפטור אבל אסור, והפלוגתא היא רק לענין חיוב חטאת, בזה הוי רבותרא טפי דרבנן מחייבי חטאת ול"א דמיייתי חולין בעזרה יעו"ש, א"כ ה"נ בנוטל צפרניו הא ג"כ לא [קאמר] רק לענין חיוב חטאת אבל לכ"ע אסור, א"כ הוי מאן דמחייב חטאת רבותרא טפי דל"א קמיייתי חולין לעזרה.

\* \* \*

כ"ה רשום לזכרון. בענין מה שמסתפקים בדברי התוס' בכורות יח: ועבודה זרה עא. ועירובין פ. דבמקום מצוה אפי' בלא קנין קני דגמר ומקני, אי אמרינן כן גם ברבר שאינו ברשותו דבמקום דאיכא מצוה כיון דל"ב קנין מהני, ענובי"ק ח"מ סי' כ"ח ועת"ס יו"ד סי' שיו"ג. לפענ"ד יש להעיר בזה מדברי התוס' שבועות ד: שהקשו ל"ל קרא למעט שטרות שאין פודין כהן הרי מכירת שטרות לאו דאורייתא עיי"ש, ואפשר לומר עפמ"ש בתוס' כ"ב ע"ז דהטעם דמכירת שטרות ל"ה, משום שאינו ברשותו, א"כ י"ל דבמקום מצות פה"ב קני מדאורייתא ולכן בעי' קרא דאפ"ה אין פודין בהן משום דלאו גופן ממון. עי' אב"מ סי' ל' סס"ק ג' שכ' בביאור דברי הד"ץ כיון דרעתו לקדש אקנויי מקני לה מקום באותו סלע דכיון דאיכא מצוה א"צ קנין.

\* \* \*

(4) גם בשו"ת קרן לדוד סי' א' ד"ה אלא הביא ראי' מדברי התוס' הללו דבדיעבד לא מיתסר משום רוח רעה, יעו"ש.

ב"ה לזכרון. בענין מה שפלפלתי בספרי הרי בשמים מהר"ת סי' רכ"ה אי היכי דעשה מעשה חיישינן שמא ימלך. יש לעיין בריטב"א סוכה דף ר': שכ' בטעמא דמ"ד דצריך ביטול לעולם גבי מיעוט בסוכה וגובה ד' משום שמא ימלך מביטולו אי לא בטיל לעולם, ובשו"ת תועפת ראם חא"ח סי' ז' מיישב בזה דברי רש"י שכ' דבעינן ביטול בפיו בפירוש, ועפר שאינו עתיר לפנותו כיון דלא אמר בפירוש ל"מ, ותמה הריטב"א דמה לי אם אמר או לא דבהא ליכא למימר דברים שכלב אינן דברים שאין אומרים כן אלא כנדרים והקדשות ותי' דרש"י סובר דלהכי בעינן ביטול לעולם משום דילמא ימלך מביטול וכיון שאמר הביטול בפיו בודאי הסכים בלבו בהסכמה גמורה ולא יחזור מביטולו, אבל כל שלא הוציא הביטול בפיו חיישינן שמא ימלך מביטולו ע"ש.

## בדין שחיטה כלילה נגד אור הלאָמפ

מהגאון מהרש"ם אבד"ק בערזאן זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה ה' וישב תרמ"א בוטשאטש.

לה"ה השו"ב המופלג מ' מענדל בק' טלוסט נ"י.

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו אם מותר לשחוט כלילה נגד אור הלאמפ אי הוי כאבוקה, הנה כבר נשאלתי בזה מאיזה שו"ב והשבתי להתיר, דהא בטעמא דבעי' אבוקה לשו"י רש"י ורשב"א ושאר פוסקים הוא רק כדי שיהי' אורו רב וא"כ הרי החוש מעיד שאור הלאמפ מאיר יותר מב' נרות, והרי גם התב"ש סק"ח כ' בעצמו במה דצריך שיהיו הפתילות פרורות ושלחבת נוגעין להדרי מפני שאורן רב כירוע במוחש ע"ש, הרי שהביא מן החוש.

ומ"ש התב"ש בשם א"ז דמשמע דהטעם משום שמא יכבה וכ"כ הכר"ו דמשמע כן מד' מהרי"ל, מלבד דרוב הפוסקים לא ס"ל כן ואין הכרח כלל לומר דמהרי"ל סובר הכן, ויותר נראה שלא יחלוק ע"ד רוב הפוסקים וכמ"ש בה"ג הט"ז בח"מ סי' קל"א ס"ד ע"ד מהרי"ו ע"ש. וגם יש לתמוה לפמ"ש הט"ז יו"ד סי' ב' דהיכי דשרי בריעבד אין לגזור גזירות, וה"נ הרי גם אם יכבה שרי דיעבד כמ"ש התב"ש, ואף דהשב"י ח"ב סי' ס"א מחמיר, הנה גם הכר"ו פסק להקל, ועתוס' גיטין ג' ע"ב ד"ה דתנן יעו"ש באמצע הדיבור, — ובפרט דגם הלאמפ קשה להיכבות.

ולכן נ"ל להקל גם לכתחלה בלא פקפוק, ולא ידעתי מדוע חשש רומ"מ ונסתפק גם בשעה"ד אם יש להקל, ולפענ"ד הדבר פשוט כמ"ש.

(1) כתבתו אודותיו בכר"ש שנה ג' חו' ג' עמוד י"ב. — תשובה זו הגיע לידינו מאת ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. זכרה לו אלקי לטובה.

## מכתב מהגה"ק מהרצ"א מדינוב זצ"ל<sup>(1)</sup>

### אל הגה"ק מוה"ר שלום הלוי מקאמינקא זצ"ל<sup>(2)</sup>

בעזה"י יום ב' וא"ו למנחם יהא שלמא רבא (תק"צ) לפ"ק דינוב.

הנני נוטה כנהר שלום לכבוד ידירי הרב הגדול המפורסם בישראל לתורה לתעודה כלי חמדה יקר רוח איש תבונה בשפעת יקרת אור תורתו בחכמה ובונה כבוד ק"ש מו"ה שלום הלוי נ"י רבא דעמ"י מדברנא דאומתי בקהל עדת ישרדין יאדטשוב יע"א.

שלום שמו רב שלומים לו ולתורתו ולכיתו ולזרעו ע"ע.

אם אמנם מאת י' היתה זאת אשר זה עירן ועידנים נפשי בחלה כי להתראות פנים עמו, אבל היורע תעלומות הוא לברו היורע עתותיו ורגעיו ולכל יש זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, והנה הן היום שזכיתי עכ"פ לראות גיה"ק, אקוה להיוצר כל, הוא אלקינו, במהרה נזכה להתראות דורים כחמד שעשועי אהבה. ובנידון השאלה ששאל בע"פ ע"י הציר נאמן הי ניהו ידיר נפשי גיסו דמעכ"ת, מאוד מאוד צריך להתיישב בדבר כאשר מסרתי הרברים מפה לאוזן לידירי כבוד גיסו הנ"ל, והנה הוא מבין דבר מת"ד ואינו דומה שמיעה לראי', והנה הגם שאין אני מרחיק את הרבר ויוכל להיות שהמסכב סיכות כ"ה וב"ש יעשה למען כבוד שמו לטובה לשאר עמו, אבל כעת מעכ"ת יהי' מתון מאוד ברבר, חוששני לכבוד תורתו כאשר יודע ועד כבוד גיסו הנ"ל. והנה בקרב הימים

(1) הגה"ק מוה"ר צבי אלימלך שפירא זצ"ל נולד בשנת תקמ"ד בערך לאביו מו"ה פסח. הי' תלמיד מובהק להגה"ק מוה"ר מענדלי מרימאנוב זצ"ל והגה"ק החווה מלובלין זצ"ל. שימש ברבנות בקהלות קרושות האלשיץ, ריבאטיטש, סטריזוב, מונקאטש, ודינוב. נדפס ממנו הרבה חבורים, בני יששכר, מגיד תעלומה, והי' ברכה, דרך פקודיך, אגרא רכלה, אגרא רפרקא, ריח דוראים, מעין גנים, ועוד. — נפטר בעיר דינוב ביום ח"י טבת שנת תר"א ושם מנ"כ.

העתק מכתב קודש זה קבלנו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן שליט"א רב דקהלת שערי חיים-קרעניץ. תח"ח לו. — ההעתק הוא בכת"י האברך המופלג מו"ה וואלף שטיינפעלד הי"ד מאושפצין (ראה אודותיו בבר"ש שנה ב' קונט' י' עמוד ל"ח) והוא העתיקו מכת"י שהי' מונח ברשות רבו הרח"ג החסיד המפורסם מוה"ר יעקב רור בארנפריינר הי"ר מאושפצין.

(2) הגה"ק מוה"ר שלום הלוי ראזענפעלד זצ"ל נולד בשנת תק"ס בערך לאביו הקצין מו"ה יעקב יוסף מראווא. עוד בנעורו נתפרסם כהעילוי מראווא. רבו המובהק הי' הגה"ק מראפשיץ זצ"ל ואחר פטירתו נסע אל הגה"ק מוה"ר ש"מ מבעלזא זצ"ל ולצדיקים אחרים. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק יאדטשוב, ואח"כ נתמנה לאבר"ק קאמינקא. — כ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוה"ר ש"ש זצ"ל הי' חתן בנו הגה"ק מוה"ר יהושע הלוי אבר"ק קאמינקא זצ"ל. — נפטר בקאמינקא ביום כ' חשוון שנת תר"ב לפ"ק ושם מנ"כ. — ליקוטי חידו"ת ממנו בצירוף תולדה מפורשת מוכן לרפוס בקרוב אי"ה ע"י ידירנו הרב נחום מאיר גערמאן נ"י.

אקוה להתראות פנים עם אנשי בריתנו ואראה לעשות הכל עצהיו"ט ואז חפץ ה' בידו יצליח, וכעת כבוד ידירי לא יבלבל מחשבתו בדברים הללו, ובפרט כי הן קרבו הימים המקודשים להש"י הנה כל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון ונכתב כ"א באחמתא\*) דמלכא ולכל אשר יחפוץ ישנו. מסדתי הרברים בהרחבה לכבוד גיסו הנ"ל הוא יאמר לו דברי שלום ואמת, אחכה להש"י בקרב הימים פא"פ ארבר בו. ומחמת דמשי עידן צלותי ראברהם קצרתי. והי' בזה שלום שלום לו ולתורתו ולכיתו ולכל הנלוים אליו, כנפש הדורש טוב לעמו מצפה להרמת קרן ישראל.

צבי אלימלך האב"ד דק"ק הנ"ל

## הגהות על שו"ת הרשב"א וס' בית מאיר על הש"ס

מהרב הגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל אבד"ק רוואהרש<sup>(1)</sup>

<sup>(2)</sup> בתשובות הרשב"א ח"ה סי' נ"ו להחכם מר"א מעכו ז"ל בסודה"ק (= בסוף דבריו הקדושים) שכ' דעיקר היא הרשות לענין חלה ואין נפ"מ מי המגלגל, וכ"נ דעתו לענין מרוח, ולפ"ז ח"ה מרוח ישראל כתבואת עכו"ם אינו מחייב, ואיפכא שמענה לה מדר' הרשב"א בחידושו קידושין פ' האיש מקדש מ"א ע"ב ד"ה ולר"ש דפטר, דנראה מדבריו דבכה"ג אין המרוח פוטר ע"ש, אעכצ"ל דכוונת הרשב"א כמ"ש רי"ט אלגזי שילחי פ"ב מהל' בכורות עיי"ש באות נ"א. ואמנם מה שקשה לי עוד ע"ד הרשב"א מה שהוסיף במרוח הקדש ומרחן הגיזבר, משמע הא אם אחר מרחן יהי' מחויב, ואולי ג"כ ע"ד הנ"ל. וע' ברש"י שכתב ג"כ ומרחן הגיזבר, איברא דלא אדע עדיפות הגזבר, ומכ"ש מה שהוסיף

(\*) מלשון הכתוב עזרא ו' פסוק ב'.

(1) נולד בשנת תרכ"ו בעיר קוטנא לאביו מו"ה חיים יצחק. בתחלה למד אצל הגאון בעל ישועות מלכו וחתנו הגאון בעל נפש חי, ואח"כ אצל הגאון בעל אבני נזר. — אחר חתונתו נתיישב בעיר רוואהרש, ובשנת תרנ"א נתקבל שם לאב"ד. בשנת תרע"ח נתמנה לאב"ד בק"ק אוסטורב. — נרפס ממנו ס' חמרת ישראל על סה"מ להרמב"ם, כלי חמרה עה"ת, שאלו שלום ירושלים (נגד הירושלמי על סדר קדשים), והרבה חידושים ממנו נרפס בקובץ אור המאיר שנרפס על שמו (ווארשא תרצ"ו). — נפטר בווארשא ביום ו' לחורש ניסן שנת תרפ"ח לפ"ק.

הגהות הללו נרפסו מגילוני ספריו, שו"ת הרשב"א חלק ה', וס' בית מאיר על הש"ס. הגיע לנו מאת הב' המופלג כנש"ק כמר נפתלי חיים הלברשטאם נ"י, לעי"נ זקינו הרה"ג מו"ה משולם דוב קאליש הי"ד ממונקאטש. — האותיות המורגשות הם דברי הג"ד מאיר דן פלאצקי ז"ל.

(2) זה הי' כתוב ברף שבראש הספר.



הרשב"א דהקדש בשל ישראל אינו פוטר, אין לו מוכן לענ"ד הקלושה, דזה דבר שלא צריך לומר, ומכ"ש לכתוב. ועי' היטב בתוס' חצוניות שהובא ברי"ט אלגזי שם, ובמח"כ הריט"א אשתמיט לי' ד' הרשב"א אלו, והאמת כי בס' אור זרוע הגדול לר"י מזוינא מחלק בין מרוח לגילגול, והארכתיו בזה בח' לפ' ר"י (= ר' ישמעאל) ואכמ"ל, ורשמתי לזכרון דברים.

שו"ת הרשב"א חלק ה' סי' ב'. שאלה. המוצא פרעוש בחיקו בשבת ואין רואה אותו מהו להורגו. תשובה. אם כשהכניס ידו ראה והבין שהוא פרעוש אסור להורגו, ואם לא ראהו והכיר ולא נתכוין לפרעוש, אפילו שהכיר לאחר שהרגו אין עליו כלום שלא נתכוין להרוג פרעוש וקי"ל דבר שאינו מתכוין מותר.

נ.ב. צע"ג הא ה' מתכוין להרגו, אך באמת גם ר"י מודה בזה משום דהוי מתעסק והוי כמו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, ודו"ק.

### הגהות בגליון ספר בית מאיר על הש"ס

במס' חגיגה דף ב' ע"ב תוס' ר"ה לא תוהו בראה, יש מפרשים דעבר לא מיפקיד אפד' ודבי', ולא מילתא הוא וכו', ועוד פרו ורבו אכולהו בני נח כתיב אף לנענן. — ומה שנלענ"ד הפשוט, היינו משום דמ"ט דעבר אינו מצווה על פ"ו, אך היינו טעמא משום דאמרין ה' לו בנים בעברותו וכו', וד"ל כיון דאין לו חיים להכי אינו מצווה אבל לא רצו לומר כיון דאינו מצווה כ"א במצות שאשה חייבת בהן ואשה הלא פשוט שם דאינה מצווה על פ"ו כמבואר ביבמות, והיינו משום דאשה לא נפקא דאינו מצווה כ"א מרתיב וכבשוה ואשה אין דרכה לכבוש משא"כ עבר דררכו לכבוש וא"כ מ"ט עבר אינו מצווה, אך טעמו משום דאין לו חיים, וע"ז סתרו הענין מרפרו ורבו קודם מתן תורה בזמן שה' נאמר לב"נ אף על כנען שה' עבר אז נמי נאמר, אף שגם משעה שנתקלקל עבר עבדים תהי' כבר לא ה' לו חיים אלא ש"מ דזה אין סברא כלל, וזה פשוט לענ"ד וק"ל.

נ.ב. גם אני רציתי לומר כן בכוונת התוס', אבל באמת ז"א, דהרי בשעה שאמר הקב"ה לב"נ פרו ורבו עוד לא נתקלל כנען לעבר, וי"ל דאח"כ דלאח"כ שנעשה עבר פקע חיוב פו"ר ממנו, ויש לדחוק דא"כ לא ה' קללו נח להפקיעו ממצות, וצ"ע.

במס' יבמות דף ל"ג ע"ב, אי בשחיטה שחיטה בזר כשירה. ופירש"י ז"ל ואין בו משום זרות, משמע הא משום שבת ודאי חייב, וצ"ע למה, אחרי ששחיטה כשירה בזר וקרבן צבור הוא דרחי שבת לירחי נמי לגבי שחיטה אף בזר, וע"כ כיון דלא אפשר לו לגמור העבודה דהיינו הזריקה מפני הזרות תו לא אשתרי שבת לגבי' אף לגבי השחיטה, וכן מוכח להדיא בסנהדרין דף נ"א דאיתא שם, היא כיון דלא אשתרי שבת לגבה בעבודה, והרי השחיטה אף בנשים כשירה אלא ש"מ כנ"ל, והטעם כנ"ל.

נ.ב. תמי' מאוד דא"כ ביוה"כ דכל עבודות רק בכה"ג ואעפ"כ איכא למ"ד

דפרו של כה"ג כשירה בזר משמע דמותר לזר לשחוט, ואפי' א"נ דהכונה כהן הדיוט, מ"מ כיון דלא יכול לגמור העבודה אמאי יהי' מותר לשחוט, ועי' בתוס' יומא ל"ב ב' ד"ה א"ב, וע"כ צ"ל דלזר לא הותר כלל שבת לענין עבודה וממילא לכהנים דהותרה עבודה בשבת להם, אף כהן הדיוט כיוח"כ מותר לשחוט, אע"ג דא"י לגמור, וכמו לבר קפרא דסובר לכל הותרה רוצה לומר דאפי' זר ששימש כהקטרה אינו מחויב מצד שבת, ויש בזה מבוכה גדולה, ואכמ"ל<sup>3</sup>). והראי' מסנהדרין י"ל בנקל.

במס' כתובות דף ל"ג ע"ב, אלא מהכא אם יקום וכו', אי דלא אתרו ב' אמאי מיקטיל. אין להקשות, לעולם דלא אתרו ב' והא דחובשין אותו כדי להאכילו לחם צר כראיתא בסנהדרין פ"א ע"ב, דו"ל זה אינו דין תורה, שהרי אין לנו לימוד למיתה זו מן התורה, וק"ל.

נ.ב. במחכ"ת ל"נ כלל, ועי' בחידושי הר"ן סנהדרין שם, וגוף קושיתו תרצתי לנכון בעזה"י בחי' ואכמ"ל.

---

(3) עיין עוד בזה בספרו כלי חמדה עה"ת בפ' יתרו סוף אות ב', ובספרו חמדת ישראל ח"ב בקונטרס דרך החיים סי' כ"א אות ב'. ועיין גם בספר יד שאול (להגאבר"ק לבוב זצ"ל) על יו"ד סי' רס"ו אות י"ג.

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

---

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

## ישוב לקושית הגרעק"א ביבמות דף ס"ב ע"ב

מהרב הגאון מוה"ר דוב בעריש וויידענפעלד ז"ל  
אבר"ק משעבין<sup>(1)</sup>

ב"ה, ירושלים ו' תשרי תשי"ח.

כבוד ידידי עוז הרב הגאון המפורסם ונודע לתהילה  
וכו' מוהר"ד זינגער שליט"א<sup>(2)</sup>.

אחרשה"ט באה"ר... ובדבר חידושו מצאתים נכונים. ולענ"ד חשכתי לתרץ קושית רע"א<sup>(3)</sup> מש"ס יומא, דעל כרחק דהא דמספקא לי' בש"ס יבמות אי בני בנים מבת חשובים ככנים הוא לענין קורבה, אבל בש"ס יומא על כרחק מוכח דאדרבה דלא חשובים קרובים, כאשר כבר העיר התומים בס' ל"ג שהקשה הרי בקרא כתיב ריד העדים תהי' בראשונה ואיך הרגו לאבי אמם והלא היו פסולים לעדות והחייב על העדים להרוג אלא ע"כ כדעת הרמב"ם מובא בחו"מ סי' ל"ג

(1) נולד בעיר הרימולוב ביום ה' שבט שנת תרמ"א לאביו הג"ר יעקלי אב"ד דשם ומח"ס שו"ת כוכב מיעקב. בצעירותו למד אצל אביו, וכג' שבועות אחד שנעשה בר" מצוה נתייתם מאביו והמשיך ללמוד אח"כ אצל שני אחיו הגדולים. אחד התונתו נתיישב בעיר משעבין ועסק שם במסחר. בשנת תרפ"ג נתקבל לאב"ד בק"ק משעבין, ויסד שם ישיבה גדולה ומפוארה שקנתה לה שם למרחקים. — כנודע קבע כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד משכן כבודו בעיר משעבין, מטעם הכמסד אצלו, על משך חמש שנים (מתחלת שנת תרצ"ב עד שילחי שנת תרצ"ו), ושם נתירד מאור הגאון אבר"ק משעבין עם כ"ק מרן זצוק"ל הי"ד, וחזן ממה שנפגשו יחד לעתים תכופות, בא כמה פעמים להסתופף אצל שולחנו הטהור בשבתות וימים טובים. (ראה עוד בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד מ"ב). בשנות הזעם נלה לסיביר, ואחד כלות המלחמה נתיישב בירושלים עיה"ק. — נדפס ממנו שו"ת דובב מישורים ג' חלקים. — נלב"ע ביום עש"ק עשרה במרחשוון שנת תשכ"ו לפ"ק ומנ"כ בירושלים.

(2) הוא הרב המפורסם וכו' מוה"ר רור זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבאראדפארק. ואפריון נמטי' שמסר לנו בטיבו הגדול מכתב זה להרפיוס בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

(3) הוא קושית הגרעק"א בגליון הש"ס יבמות ס"ב ע"ב דאמרינן התם, אמר לי' רבה לרבא בר מארי' מנא הא מילתא ראמור רבנן בני בנים הרי הן ככנים וכו' ויליף לה מקרא בדברי הימים, וע"ז הקשה רעק"א מש"ס יומא דף ס"ו ע"ב עה"פ האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו' ואת בניו לא ידע, דבניו היינו בני בתו מישראל, והניח בצ"ע. והרה"ג מוהר"ד זינגער שליט"א הנ"ל תירץ במכתבו קושיא זו, עפ"י דהטו"ז בהל' ראש השנה סי' תקפ"ב סק"ג דלכך אמרינן בתפלת ר"ה מלוך על כל העולם כולו, כלשון כפול, דתיבת "כל" יוכל להתפרש רוב, דרובו ככולו, לזה אמרינן על כל העולם כולו, דהיינו כולו ממש, עיי"ש. והנה מה שאמרו שם ביומא דבניו היינו בני בתו, הוא מכח קו' הגמ' מהפסוק ויאמר מי לר' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, הרי שכולן בכלל זה שלא חטאו (עיי"ש ברש"י), אמנם לפי"ד הטו"ז הנ"ל, אין הכרח דבניו היינו בני בתו, דשפיר נוכל לומר דרק

דקדוקים מצד האם לא חשיבי קרובים ופסולים רק מדרבנן, על כן גם כבן בתו י"ל רק לענין חביבות מאב לבני בנים אז הם חביבים כבניהם, ועיין בזוה"ק פ' ויחי דמבואר דמש"ה אקדים יעקב אבינו לברך את בני יוסף קורם בניו משום דחביבותא דבר נש יתיר לבני בניו מלבניו.

ואצא ואומר שלום וברכה וברכת גמר חתימה טובה למע"כ ולכל משפחתו הנכבדה שתחי', ומצפה לשמוע תמיד בשורות טובות ישועות ונחמות. ידירו דושכת"ה וחותרם בברכת גמח"ט בתוכ"י,

דוב בעריש וויידענפעלד

## בגדרי מלאכת כותב

הרב חנני' יוסף אייזענבאך

ראש כולל בית מדרש גבוה

ומח"ס מנחת יוסף ב"ח

ירושלים עיה"ק

ברמב"ם פ"א מהל' שבת ה"ט: הכותב שתי אותיות חייב עכ"ל. והוא ממתינ' שבת ק"ג ע"א הכותב שתי אותיות בין משם אחד בין משני שמות חייב, ומשמע מסתימת לשונו דהחויב הוא על כל כתיבת שתי אותיות באיזה אופן שיהיה, אך בהלכה י' כתב וז"ל: הכותב אות כפולה פעמים והוא שם אחד כמו דר תת גג כו' חייב. וכתב המ"מ: במשנה וסוגיא שם בגמרא וכו' יהורא, ונראה מדברי רבינו שאינו חייב אלא כשהן שם אחד ר"ל שיש להם כונה כגון אלו גג דר שכתב אבל אא דאזורך וכיו"ב שאינן מלה אינו חייב וכן נראה מן הגמ' עכ"ל. ומבואר ברעת הרמב"ם שאין חייב אלא על כתיבת מלה אבל לא על שתי אותיות שאין להן משמעות, ולכא' זה סותר את סתימת לשונו בה"ט. ויותר מזה הקשה בקובץ, וכן הקשו כמה אחרונים, מהא דמבואר בירושלמי דמחלוקת ת"ק דאמר שחייב על שם משמעון ור"י דחייב על שש תת כו' היא, דהת"ק סבר דהחויב הוא על ב' אותיות נפרדות ולא דוקא ש"מ אלא גם א' ק' וכיו"ב, ולר"י העיקר הוא שיכתוב תיבה אע"פ שהיא מאותיות שוות, ולת"ק הוי קולא היכא שכותב שש וחומרא בא"ג ולר"י הוי קולא היכי שכותב א"ג וחומרא היכי שכותב תיבה באותיות שוות ע"ש. ולפי"ז איך תפס הרמב"ם החבל בשני ראשיו, דאם ס"ל כר"י דעל שש גג חייב הרי רס"ל דבעינן כתיבת מלה וכהה"מ וא"כ איך סתם

רובו של שבט לוי לא חטאו, ומיעוט חטאו, ועל אותן המועטין אמר הכתוב ואת בניו לא ידע, היינו בנים ממש, ומש"ה לא יליף הגמ' הא דבני בנים הרי הם כבנים מפסק זה. אך מאחר דילפינן ביבמות מפסק בדברי הימים דבני בנים הרי הם כבנים, שוב שפיר קאמר הגמ' שם ביומא, דבניו היינו בני בתו, והפסק ויאספו אליו כל בני לוי, קאי על כולם, ודו"ק.

בה"ט רהכותב ב' אותיות חייב והוא כת"ק ראפי' בא"ג מרלא חילק עי"ש.  
והנה ז"ל הרמב"ם פ"א מהל' שבת הי"ד: כל המתכוין לעשות מלאכה בשבת והתחיל בה ועשה כשיעור חייב אע"פ שלא השלים כל המלאכה שנתכוין להשלימה, כיצד הרי שנתכוין לכתוב אגרת או שטר בשבת אין אומרים לא יתחייב זה עד שישלים חפצו ויכתוב כל השטר או כל האגרת אלא משיכתוב שתי אותיות חייב, וכן אם נתכוין לארוג בגד שלם משיארוג שני חוטין חייב ואע"פ שכוונתו להשלים הבגד הואיל ועשה כשיעור בכוונה חייב וכן כל כיוצא בזה עכ"ל. והוא מסוגיין ק"ג ע"א, ומקורו בתו"כ: ועשה אחת יכול עד שיכתוב כל השם ועד שיארוג כל הבגד ועד שיעשה כל הנפה ת"ל מאחת אי מאחת יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת ולא ארג אלא חוט אחד ולא עשה אלא בית אחד בנפה ת"ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל כו' ר"י אומר אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד חייב כגון שש תת כו' עי"ש. אבל צ"ע דהרי בפ"א פסק כד"י רצ"ל כתיבת תיבה ואיך סתם וכתב דמשיכתוב שתי אותיות חייב. ובאבן האזל כתב רבפ"א דמיידי בכותב אגרת ובזה ודאי חייב אפי' על אא דאאורז כיון דכתב האותיות כהתחלה לתיבה לא בעינן שיחיה לשתי אותיות משמעות דשפיר חשיב שיעור כתיבה כיון דכתבה להשלימה לתיבה אבל בפ"א מיידי בכותב דק ב' אותיות ובזה דוקא בעינן שיחיה להם משמעות עי"ש, ולכד שהוא דלא כהה"מ, הרי בפ"א בה"ט כתב בסתם הכותב שתי אותיות חייב, ושם ודאי לא נוכל לפרש דמיידי בכותב אגרת וצ"ע.  
והנה על מה שפירש רש"י במתני' דמשם אחד פירושו שני אלפין, הקשה בתוס' רעק"א דהרי הוא בפשטות דלא כסוגיית הגמ' ובפרט למה דקי"ל כד"י דבעינן כתיבת תיבה ומשום מה נד רש"י מזה ופי' שני אלפין. והאחרונים (ראה: רש"ש, שפת אמת, בן אורי, ביאור הלכה ש"מ ועוד) כתבו לתדך דשאני היכי דרוצה לכתוב תיבה דאז אמרי' דבעי' כתיבה של משמעות, אבל כשלכתחילה רוצה לכתוב שתי אותיות אלו (ב' אלפין) חייב. אך תירוצו זה צ"ב, דממ"נ אי כתיבת ב' אלפין הוי מלאכת כותב למה יגרע דינו כשרצה לכתוב תיבה שלימה והרי למסקנא אין אנו מתחשבים בכוונתו להשלים התיבה, ומה איכפת לנו איפוא במה שעושה אחר כתיבת שתי אותיות אלו, וכמו שבאמת משמע בלשון הרמב"ם הנ"ל דמשיכתוב ב' אותיות דהוא שיעור מלאכת כותב חייב. וגדולה מזו הרי מצאנו סברה הפוכה בדברי האבן האזל הנ"ל, דשני אלפין שהם חלק מתיבה שלימה יותר יש לומר שחייב כי סו"ס שני אלפין אלו יש להם משמעות מצד התיבה כולה משא"כ כשכותב ב' אלפין גרידא. וכיוצא בזה ראיתי באבני נזר או"ח סי' ר"א אהא דאמרו בסוגיין ש"מ סתום ועשאו פתוח כשר דקשה הרי סו"ס כשכותב מ' פתוח אינו כותב תיבת שם כדרך כתיבתו ותידך רכיון שכותב מ' פתוח כרי להשלים התיבה הרי יש כאן „מחשבת" על אות זו וא"כ זה מצטרף עם היות תיבת שם עצמה מלאכה עי"ש. ולפי"ז מה טעם יש לחלק ולומר רב' אלפין גרידא יותר חייב. ואולי מטעם זה לא אבה הגרעק"א לתרץ קושייתו כדבריהם וצ"ע.

ואשר נראה, דהנה זה ודאי מה שאמרו בתו"כ יכול עד שיכתוב כל השם ועד שיאורגו כל הבגד אי"ז מהל' מלאכות שבת, אלא כמו שפרש"י דהו"א למילף מקרא דועשה אחת כולה משמע דכרי להתחייב חטאת צ"ל עשיה שלימה, אלא דרק בסוג החטאות של חיובי שבת שייך להגריר מהו מעשה שלם כי בשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה וא"כ י"ל דמחשבתו לעשות כך וכך, מגרירה את הדבר כמעשה אחת, אבל באמת הוי הלכה בדיני חטאת ולא בעיקר מלאכת שבת. ומעתה יש לעי' במסקנא דמילתא דת"ל מאחת דאפי' מקצתה וכו', אי פירוש הרבר דרין, "ועשה אחת" נדחה לגמרי ואין מתחשבים כלל בשום ענין זולת שיכתוב ב' אותיות שהוא מלאכת כותב, או דפירוש דברי התו"כ הוא דאילו ה' כתוב אחת היינו אומרים דבעינן שישלים מחשבתו ת"ל מאחת, אך מתיבת מאחת הו"א דאפי' אות אחת כו' וע"כ אמרינן כעין פשרה, דבאמת עיקר הדין רועשה אחת נשאר גם למסקנא אך לא בעינן שישלים כל התיבה או כל השטר אלא דאם עושה באופן שהוא שם של עשי' ומלאכה במקום אחר סגי. וזהו דין שם משמעון ומשמואל.

ונראה שרש"י פירש כאופן הב', דגם למסקנא אם חשב לכתוב תיבה שלימה יש בנוסף לעיקר דין מלאכת כותב גם דין של ועשה אחת אלא הא' (של מהנה) מלמדנו שסגי בשם משמעון. וזהו מה שכתב רש"י: ולגבי בגד נמי שני חומין ובנפה שני בתין שמתקיימין כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד ועושה נפה בבת אחת ומתחיל ועושה כרי קיום שלא יהא נסתר מאליו עכ"ל. ולכאור' מה הוצרך להסביר דהדרך הוא שאין אדם אורג ביום אחד אלא כרי קיום, וכי לא ידענו ממתני' דאורג שני חומין חייב, וע"כ ודאי הוא שבאורג שני חומין מרלא איכפת לן השלמת מחשבתו ודאי חייב. אלא שלמש"כ פשוט שגם למסקנא היכי שרוצה לאורג בגד שלם לא יתחייב בשני חומין, דנהי דמלאכת אורג יש כאן אבל מתורת, "ועשה אחת" צריך שיחיו שם עשי' ומלאכה במקום אחר, וע"כ פירש"י דגם באורג הואיל ודרך האורג לעשות דק ב' חומין וכו' א"כ יש כאן מעשה אחת ושפיר חייב, והוי דומיא לשם משמעון וז"פ. ולפי"ז הרי שפיר לק"מ קושיית הגרעק"א, דוראי שאני היכי דכותב שתי אותיות אל"ף רחייב משום מלאכת כותב, להיכי דכותב תיבה שלימה דאז צריך דוקא ב' אותיות שיחיו תיבה בפ"ע משום דין ועשה אחת וכו"ל, ואדרבא כל הכרח פרש"י לפרש בסוגיית הגמ' כנ"ל הוא משום שהבין בפשטות לשון המשנה דגם על שני אלפין חייב וא"כ מה זה שנקיט ת"ק דתו"כ דוקא שם משמעון ובע"כ דהביאור כמוש"כ.

אבל הרמב"ם למד הסוגיא כאופן הא' דלמסקנא אין כלל דין של ועשה אחת וא"כ משיכתוב שתי אותיות חייב וכמש"כ בפ"א. ולפי"ז מובן לפי שיטתו דאין כל חשיבות בכתיבת תיבה דוקא דהואיל ועיקר דין מלאכת כותב הוא ב' אותיות סתם תו אין כל מעלה בכתיבת תיבה. ולפי"ז מ"ש הת"ק עד שיכתוב שם משמעון וכו' לא נתכוין כלל לתיבה דוקא אלא לכל שתי אותיות נפרדות. והנה דיוק לשון הרמב"ם בה"י הוא: הכותב אות כפול פעמים והוא שם אחר כו' חייב,

ולא כתב ב' ההלכות כאחר הכותב שתי אותיות בין משם אחד בין משני שמות כבמתני'. ומוכרח ומדויק מזה דמלאכת כותב להרמב"ם אינו שיכתוב אות ב' פעמים אלא שיכתוב ב' אותיות, כלומר שתי אותיות נפרדות, דס"ל לת"ק דאם כותב אותה אות ב' פעמים אינה כתיבה כלל דאין חשיבות יותר לאותה אות אם היא כתובה ב' פעמים מאשר היא כתובה פעם אחת, אלא שד' יהודא בא לחדש ולהוסיף שאם כותב אות כפול פעמיים, אף שביסוד הרין לא הוי כותב, מ"מ הואיל והאות הב' מוסיפה משמעות וענין, וברוגמת ש"ש, הרי אי"ז רק שמוסיף עוד ש', אלא שמשנה לגמרי גם את האות הא', דנותן לזה משמעות של ששה וכיו"ב, אז אמר' דלא גרע מב' אותיות נפרדות דהוי כותב. ולפי"ז ביאור הגמ' דילן הוא לא כהבנת הירושלמי דר"י פליג את"ק וס"ל דמלאכת כותב פירושה כתיבת מלה אלא שגם ד"י ס"ל כת"ק וכפשטות לשון המשנה בדיש כלל גדול הכותב שני אותיות, דמלאכת כותב הוא כתיבת ב' אותיות נפרדות, אלא דס"ל דרש וגם וכיו"ב הוי כדון ב' אותיות נפרדות וכרביארגו. ומעתה מה שכתב הה"מ דנראה מדברי רבינו שאינו חייב אלא שם אחד וכו' לא בא לומר דכך הוא בכל כותב, דא"כ הי"ל להר"מ לומר כן בראשית דבריו, אלא כמו שסיים הה"מ בסוף דבריו „אבל אא דאאורך לא“, כלומר דבאות אחת כפולה בעינן שתהא תיבה, אבל זה ודאי אי כותב ב' אותיות נפרדות ודאי הוי כותב. וכמש"כ כן המאירי בפשיטות בסוגיין.

ולפי"ז דברי הרמב"ם כולם עולים יפה ולק"מ, דוראי בפ"א דאינו עוסק בפרטי דיני כותב לא הזכיר רק את עיקר ההלכה דכותב שני אותיות חייב, וגם בראש דבריו בפ"א כתב דכותב שני אותיות חייב, אלא דבה"י הוסיף הלכה דתיבה של ב' אותיות כפולים גם כן הוי כותב דלא גרע מב' אותיות נפרדות סתם וכמוש"כ.

### יום תנחומין

לירידנו האברך היקר ר' שמואל צבי ביום נ"י

בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אצו"י ואל יוסיף לדאבה עוד.

המערכת

## בענין גרופה וקטומה בכירה של עלעקטריק

חיים אהרן צבי היילפרין

בלאאמו"ר מוהרא"ח שליט"א

חבר-כולל הרבנים

רק"ק מאנשעסטר יע"א

החזון איש בהלכות שבת סימן ל"ח ס"ק ב' כ' בא"ד רחום העלעקטריק חשיב כאינה גרופה, ולפי דבריו כתבו כמה ממחברי הספרים זכ"ל לכמה מורי הוראות דבכירה של עלעקטריק צריכים לכסות הכירה בבלעך כדין שאר כירה וכמבואר בסימן רנ"ג. אמנם לפענ"ד יש לחלק אם הברזל שעליה מונח הקדירה הוא אדום מכח העלעקטריק או אינו רק חום, כידוע שזה תלוי בידו לגדל ולהקטין כח העלעקטריק ע"י הברז, ואם הברזל אינו אדום רק חם הרבה, נראה דמותר להשתות ולהחזיר עליה בשבת כאילו היה גרופ וקטום.

מקורם נקדים מה שיש להסתפק בשאר כירות, האם מספיק כמה שמכסה את האש ע"י בלעך או בעינין כיסוי על הברז ג"כ, ונראה דמעיקר הדין מספיק כיסוי על האש בלבד, דלא מצינו שחז"ל החמירו לסלק את המחתה אשר בו הוא מחתה את האש ומגדילו, ובאמת זהו עיקר החשש שיחתה בנחלים עם המחתה, אלא עיקר גזירת חז"ל היא לעשות היכר על האש או ע"י הוצאת הנחלים או ע"י כיסוי הנחלים, וזה מספיק, דכיון רגילה דעתו דלא בעי נחלים בוודאי לא אתי לחיתויי (כלשון הראשונים בריש פרק כירה), ולפי"ז בכירות שלנו בוודאי מספיק כמה שמכסה את האש שבזה מגלה דעתו שא"צ יותר אש, ולא יבוא להגדיל האש, ואין צורך לכסות הברז, כמו שאין צורך לסלק את המחתה הגורם להגדלת האש, ואה"נ שהחשש בכירות שלנו הוא יותר ממחתה לחתות האש, מ"מ בוודאי לא שייך להוסיף על מה שלא גזרו חז"ל מעיקר, והדברים עתיקים, ע"י שו"ת חת"ס חיו"ד סי' קפ"ג ובשו"ת הר צבי בסוף הספר בעניני בישול שהאריך בזה, וע"ע בשו"ת אנרות משה חאו"ח סי' צ"ג.

ולפי זה נמצא בכירה של עלעקטריק דליכא אש מגולה כלל ולא שייך כיסוי האש בזה, א"כ אין צורך לכסות הברזל החם, ולא הברז, דעל זה לא מצינו חיוב כיסוי כנ"ל, וכן מבואר בהגהות הנרעק"א סימן שי"ח ע"ד המנ"א ס"ק י' שמותר להשתות על תולדות האור ולא גרע מכירה גו"ק כיון דלא שייך בזה שמא יחתה, ואעפ"י דעדיין איכא למיחש שיגדיל חום התולדה יותר כגון שיביא האש אצלו וכדומה, ע"כ רבזה ליכא חששא כיון שאין כאן אש מגולה לא שייך בזה דין גו"ק (ע"י בספר תולדות שמואל סימן כ"ז ס"ק א'), אבל היכא דהברזל חם כ"כ ער שהוא אדום, א"כ שפיר יש כאן אש וצריך גו"ק.

ואין לומר דכיון דבחול רכבו לבשל על כירה זו, וא"כ אינו עושה שום היכר בין שבת לחול, רנ"ל בפשיטות דאין הענין של גו"ק לעשות איזה פעולה ולומר שע"י פעולה זו יזכור שלא לחתות, דאטו אם הכירה גו"ק כל השבוע האם מצינו



חייב לעשות איזה פעולה יותר מגו"ק עצמו, אע"כ הביאור הוא, שמה שהאש מכוסה, זה גילוי דעת מספיק שאין בדעתו לחתות, בדרכך כלל האש מגולה וכאן הוא משונה, והא דאמרינן בגמ' וקיי"ל להלכה כן (עי' משנ"ב סימן רנ"ג ס"ק י"ד) דאם כיסה ואח"כ הובערה שרי, דמשמע מזה דהעיקר הוא פעולת הכיסוי, נראה דזה אינו ראיה כלל, דהכונה בזה הוא, דכיון רבשעת העמדת הקדירה על הכירה לא היה האש מגולה, זה בלבד הוי הוכחה שאין בדעתו לחתות, ולא איכפת לן מהנעשה אח"כ, וראיה ממה שהתיר הגרעק"א להשקות על תולדות האור (שביכולתו לבשל כמבואר בסימן שי"ח) בלי שום פעולה, אע"כ דכיון דהאש מכוסה מספיק כגילוי דעת שאין בדעתו לחתות כנ"ל, וא"כ ה"ה הכא, ועי' במג"א סימן רנ"ג ס"ק ל"א שכתב להריא דבתנורים שלנו כשהאש בתוכה שרי ליתן למעשה ע"ג מעזיבה שעל התנור כיון שהמעזיבה מפסיק בין הקדירה להאש, ואעפ"י דאינו עושה שום פעולה להיכר, אמנם הביא שם בשם המהר"ל שהחמיר דאפילו באופן כזו בעינן איזה היכר נוסף, אבל י"ל רשם יותר גדוע כיון שיש שם עכ"פ אש מגולה וכמש"כ בשעה"צ אות ע"ה שהמהר"ל מצריך היכר אפילו במעזיבה להראות שאינו חפץ בחום הרבה ולא יבוא לחתות באש שלמטה לחמם התנור עי"ש, אבל בניד"ד דליכא שום אש בכלל בוודאי יותר קיל והוי כמו תולדות האור כנ"ל, ועי' שו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סימן קי"ז.

אלא דיש להעיר במה דמצינו בראשונים עור טעם להצריך גו"ק והוא משום דבלי גו"ק מחזי כמבשל וכמבואר ברשב"א שבת רף ל"ח: בר"ה מכלל וכן מבואר בר"ן כמה פעמים, ורק ע"י השינוי לא מחזי כמבשל, ובזה אין לחלק אם יש שם אש או לא, דהא הרשב"א ברף מ: כ' טעם ההיתר לתת על קדירה שע"ג האש תבשיל שנתבשל מע"ש כל צרכו אפילו תהא יד סולדת בו, משום דבכ"מ האיסור הוא משום דמחזי כמבשל, וכאן כיון שאין זה דרך בישול לא מחזי כמבשל, ואי נימא בדליכא שם אש ג"כ לא מחזי כמבשל, א"כ למה כ' משום דאין דרך בישול בכך, אפילו אם הוי דרך בישול בכך א"צ גו"ק כיון שאינו על האש, אע"כ מוכח דאפילו בליכא אש עדיין איכא חששא דמחזי כמבשל, וא"כ בניד"ד דליכא חששא של שמא יחתה כיון דאין שם אש, אבל משום מחזי כמבשל איכא והדרך לבשל באופן כזו, א"כ למה לא ניהוש משום זה.

והנראה בזה, בהקדם מה שיש לחקור בהך דינא דמחזי כמבשל, האם הוא כגדר מראית העין, שאם יחזיר בשבת יטעו הרואים ויאמרו שהוא מבשל בשבת להריא, או משום דיש מלאכות הרומות למלאכות דאורייתא ועליהם גזרו חז"ל איסור, וה"ה הכא דמעשה חזרה דומה למלאכה דאורייתא של בישול ולכך אסור להחזיר. והנה בלשון הר"ן מבואר להריא דהוא משום גזירת הרואים (עי"ש כ"פ שכ"כ), וא"כ שפיר י"ל דכיון דהדרך לבשל כן בחול אסור לעשות כן בשבת, אבל לפי"ד הרמב"ם בפכ"א הל' שבת שכ' דיש מלאכות הרומות למלאכות דאורייתא וכו', יש לומר דהוא הדין כירה שאינה גו"ק, דאינו משום מראית העין אלא גזירה דרבנן, א"כ אין הביאור דכיון שיחשבו שהוא מבשל לכך אסור, אלא גזירה הוא

דבר הרומה לבישול דאורייתא אסור, וי"ל לפי"ז דלא גזרו חז"ל אלא היכא דרומה לבישול שעל האש וכמבואר במתני' ריש פרק כירה, אבל על תולדות האור לא מצינו בזה גזירת חז"ל ואין לנו לחדש דין זה לאסור אפילו בדליכא אש (ועי' בד' החזו"א במאסף תורת הארץ כ"ב ח"ו סימן ה').

וי"ל רבזה נחלקו שני השיטות הביאם הרמ"א בסימן רנ"ג ס"ק ג', די"א דמותר להחזיר קדירה ע"ג כירה הגו"ק דוקא בעודו בידו ודעתו להחזיר וי"א דאם לקחו משם משחשיכה אפילו הניחו ע"ג קרקע מותר, והוא איבעיא בגמ', והמחלוקת הוא אי אזלינן לחומרא או לקולא, והטעם לומר דאזלינן לחומרא אעפ"י דהוא ספיקא דרבנן, כתב הרשב"א בסוגיא שם (דף ל"ח:): וז"ל, רביון דאסרוהו משום דמחזי כמבשל וקרוב הדבר לבוא לידי אסור דאורייתא הו"ל כדאורייתא ולפיכך הלכו בה להחמיר כשל תורה, משמע קצת דס"ל הטעם משום דרומה למלאכה דאורייתא ולכך החמירו בה, משא"כ אי אמרינן הטעם משום מראית העין דאינו אלא מדרבנן, לא מצינו להחמיר בספיקו ולכן קי"ל להקל בזה, והרבה אחרונים נקטו להקל במקום הצורך, עי' משנ"ב ס"ק ס"ז ובאגלי טל מלאכת אופה סעיף כ"ד, אבל בשו"ע הרב ס"ק י"ב כתב להחמיר בזה, וכן משמע מפשטות לשון הרמ"א שכתב וטוב להחמיר, משמע דהעיקר כדעת המחמירים והטעם משום דרומה למלאכה דאורייתא ולא משום מראית העין, וא"כ היכא דליכא אש י"ל דלא שייך הטעם של מחזי כמבשל. וכל זה רק אי נקטינן הטעם לאסור חזרה באינו גו"ק משום מחזי כמבשל, אבל אי נקטינן הטעם משום שמא יחתה אזי אין שום מקום להחמיר היכא דליכא אש, וכדמוכח מדברי הגרעק"א. לכן נלפע"ד דעל כירה של עלעקטריק שהברזל אינו אדום וליכא שום אש מותר להשהות ולהחזיר הקדירה בשבת בלי שום כיסוי על הברזל, וכ"ש דאין צריך לכסות הברזל כמו שביארתי, ואולי כוונת החזו"א הוא היכא דהברזל אדום וצ"ע. כ"ז כתבתי בדרך הערה ולא למעשה, ואקוה לשמוע חו"ד של אחרים בנידון זה.

## עולת שבת בשבתו

### בשלח

כי השבע השביע את בני ישראל, ובמדרש רבה, למה שני פעמים אלא הוא נשבע להם שאין בלבו עליהם והם נשבעים לו שאין בלבם עליו, למה, והעליתם את עצמותי מזה אתכם. וי"ל הכוונה בזה, דהנה כתיב בסוף פ' ויחי ויראו אחי יוסף וגו' ויאמר אליהם יוסף אל תיראו וגו', וסמך ל' כתיב וישבע יוסף את בני"י לאמר פקוד פקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה. וי"ל בסמיכת הפסוקים עפ"י אוז"ל (שבת קנ"ב ע"ב) כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים וכל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים, וזהו שניחם יוסף את אחיו אל תיראו ממני שמא אנקום מכם, שזה לכם האות, שהנני משביע אתכם

והעליתם את עצמותי מזה אתכם, וזה יהי' אחר זמן רב כשיפקוד ד' אתכם, ואם יהי' בלבי קנאה עליכם הרי עצמותי ירקבו. ומובן שפיר סמיכת הפסוקים. וזהו כוונת המדרש הנ"ל, שהוא נשבע להם שאין בלבו קנאה עליהם, והם נשבעו לו שאין בלבם עליו, ומסיים המדרש למה, כלומר מהו ההוכחה שאין בלב א' על חבירו כלום, לז"א והעליתם את עצמותי מזה אתכם (וכמ"ש חז"ל שאף עצמות השבטים העלו), וכל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מדקייבים. (הגאון מוה"ר שמואל אבד"ק פוזנא זצ"ל<sup>1</sup>)

וד' הולך לפנייהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם. וי"ל בזה דהנה כל זמן שבני ישראל היו שרויים על ארמתם וזכו שהקב"ה גילה כבוד מלכותו עליהם, אז הקב"ה בכבודו ובעצמו הי' המורה להם את הדרך אשר ילכו בה, בשלוח להם את עבדיו הנביאים אשר בעמוד ענן ידבר אליהם, לא כן מעת שגלינו מארצנו לבין האומות ושכינה הק' נסתלקה מעמנו, שוב אין לנו שיור רק התורה הזאת להורות לנו הדרך הישר והטוב. וזהו, וד' הולך לפנייהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך, שכל זמן שהיו ישראל בשקט ושאנן הרומה ליום, הי' הקב"ה הולך לפנייהם לנחותם הדרך, ולילה, כלו' עכשיו בחשכת הגלות המתגבר עלינו תמיד, בעמוד אש להאיר להם, אין לנו שיור רק התורה הנקראת אש כמאה"כ מימינו אש דת למו, להאיר לנו את הדרך אשר נלך בה. (כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

#### יתרו

ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם. וברש"י מוצאי יום הכפורים הי'. וי"ל הענין שישב משה ביום שובו מן ההר לשפוט את העם, דהנה באותו היום צוה משה רבינו על מלאכת המשכן (עיין דש"י ריש פ' ויקהל), ולא רצה משה רבינו שיביאו נדבת המשכן מן הגזל, לכן הוצרך לשפוט את העם שלא יהי' ביניהם שום סכסוך של דיני ממונות כדי שיהי' נדבת לבם נקי מחשש גזל. ובזה יובן דברי הגמ' (בבא בתרא י' ע"א) תניא ר"י אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנא' כה אמר ד' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא, ולכאורה יל"ד מנ"ל דצדקה גדולה, דילמא משפט, שהרי משפט נמי כתיב בההוא

(1) הוא מחבר ס' בית שמואל אחרון עה"ת. — ד"ז הועתק מהסכמת הג"ר משה תאומים זצ"ל אבד"ק הארבענקא לספר זכרון שארית יוסף, וכותב שם בזה"ל: שמעתי כי כמה שנים אחר פטירת הגאון הצדיק מוה"ר יוסף זלה"ה (כתבנו אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד מ') נזרו שרי הממשלה בפוזנא על היהודים דרש לפנות עצמות המתים מביה"ק שלהם למקום אחר ר"ל, וכאשר הגיעו לקברו של יוסף הצדיק הגאון מוהר"י הנ"ל פתחוהו ומצאוהו מושכב כמו שהניחוהו והי' שלם בגופו ולא שלש שום רקבון בגופו הטהור גם לא בתכריכיו לאחר שנים רבות שנגזו ארונו של יוסף וכאשר ראו כן תמחו ונכחלו על ראותם כי גדולים צדיקים במיתתן, ונתבטלה הגזירה מכל וכל, ואחיו הגאון מו"ה שמואל ז"ל שמילא מקומו אחריו הי' נאה דורש על ענין המאורע ר"ז.

קרא, ולהנ"ל א"ש, רקרא כולו על צרקה קאי, ומה דכתיב קורם שמרו משפט, שמקורם צריך להיות שמרו משפט, שלא יהי' בהמון עוון של גזל, ואח"כ ועשו צרקה, ורו"ק.

(הנאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק פראנקפורט רמיון זצ"ל<sup>2</sup>)

### משפטים

במדרש רבה ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם הה"ד מגיד רבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, ותמוה השייכות. וי"ל ראיתא במדרכי פ"ק רחולין (אות תקצ"ג) שהקשה לו מורו רבינו יקר איך ילפינו מן הפסוק אחרי רבים להטות ראזלינו בתר רוב, הרי הסנהדרין קבועין הן בלשכת הגזית וכן בכל מקום שהן יושבין ונימא בהו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, ותיריך דהסנהדרין אין עושין מעשה בגופן אלא הדיבור הנכדל ונפרש מפיהם ולכן אמרינן בהו כל דפריש מרובא פריש, עיי"ש. והנה מבואר ברש"י כאן, למה נסמכה פדשת דינן לפדשת מזבח לומר לך שתשים סנהדרין אצל המזבח. ולפי"ז מובן שפיר כוונת המדרש, שהי' קשה לו להמדרש, כיון שסנהדרין קבועין אצל המזבח, נימא בהו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, על זה מביא הפסוק מגיד רבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, ראינו אלא דיבור, ובדיבור לא אמרינן כל קבוע כמחצה על מחצה דמי רק כל דפריש מרובא קא פריש.

(הנאון מוה"ר מאיר פישלס ראב"ר רק"ק פראג זצ"ל<sup>3</sup>)

### תרומה

ויקחו לי תרומה, פי' שיקחו התרוממות, ואצל מי יקחו זאת, מאת כל איש אשר ירבנו לבו לר', היינו הצריק, מעמו ילמדו ליקח התרוממות.  
(הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל<sup>4</sup>)

שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח וגו'. ויל"ד רכאן בפ' תרומה כתיב ב' פעמים תיבת האחד בה"א ובפ' ויקהל (פסוק י"ט) כתיב, שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלשה גביעים משוקדים בקנה אחד כפתור ופרח, פעם א' כתיב תיבת האחד בה"א ופעם השנית בלא ה"א. וצריך טעם. וי"ל בזה, עפי"ד הנמ' (חולין צ"א ע"א) דגיד הנשה אין נוהג רק בדרך ימין דאמר קרא הורד (בה"א הוריעה) המיומנת שבידך. ולפי"ז י"ל דגם כאן כתיב הקנה בה"א משום דקאי על קנה הימנית, דהנה משה נתקשה במעשה המנורה עד שהקב"ה הראה לו מנורה של אש כמאה"כ ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר. נמצא דכשהראה לו

(2) מכת"י תלמיד א', בשמו.

(3) מכת"י תלמיד א', בשמו.

(4) בס' חמדת צבי עה"ת (להג"ר צבי הירש הורוויץ מבראד זצ"ל) בפ' תרומה, ששמע מפ"ק בהיותו בפרעמישלאן בש"ק פ' תרומה.

הקב"ה את המנורה ה' ימינו של הקב"ה נגד שמאלו של משה רבינו, וא"כ כל הקנים היו מיומנים, ג' לימינו של הקב"ה וג' לימינו של משה רבינו, ולכן שפיר כתיב ב' פעמים האחד בה"א, לימין דידו' ולימין של הקב"ה, לא כן בפ' ויקהל דשם לא הוי הציווי רק העשי' וא"כ לא ה' רק ימינו של משה רבינו, ומש"ה כתיב רק פעם אחת האחד בה"א היריעה.  
(הנאון מוה"ר שאול אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל)

## נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס, "יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

### בשלח

קאפ' י"ד פסוק כ"ה.  
נלחם להם במצרים, במצריים, ד"א במצרים בארץ מצרים וכו'. דברי רש"י סובבים לפרש תיבת במצרים, ומפרשו בשני פנים, וא"כ למה נרשמו בר"ה תיבות "נלחם להם" שעליהם לא תסוב מלתו. אבל ברפוס אלקבץ הם שני דבורים נפרדים, וכן היא הגוססה, נלחם להם, בשבילם: במצרים, בארץ מצרים כשם שאלו לוקים, אותם שבמצרים [לוקין]. ועיין לעיל פסוק י"ד שכתב כן רש"י, ה' ילחם לכם, בשבילכם וכן כי ה' נלחם להם.

שם פסוק ל'.

וירא ישראל את מצרים מת, שפלטן הים על שפתו כדי וכו'. רש"י בא בזה להוציא מפירושו של הראב"ע, שעל שפת הים פירושו שהיו ישראל על שפת הים וראו מצרים מת כאשר טבע. אבל רש"י פירש ע"פ דברי חז"ל שהים ה' זורקן ליבשה, ועפ"ז פירש וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, שהיו המצרים מתים על שפת הים שפלטן הים על שפתו. ולפ"ז עיקרו שבא לפרש הוא המלות על שפת הים דקאי על המצרים וא"כ נכון הוא דיבור המתחיל כמו שנרשם ברפ"ה"ר, וירא ישראל את מצרים מת על שפת, שפלטן הים על שפתו וכו'. ומ"ש רש"י כדי שלא יאמרו ישראל כשם שאנו עולים וכו', בגמ' דפסחים (דף ק"ח:): מבואר שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כן. ורש"י בתהלים (ק"ו ז') הביא מאמרם זה. ולפלא שסיים שם "מצאתי" והוא גמ' ערוכה שם ובערכין (דף ה').

קאפ' ט"ו פסוק ח'.

נד, לשון צבור וכנוס כמו נד קציר כיום נחלה, כונס כנר לא כתיב כנאר אלא כנר, ואלו ה' כנר כמו כנאר וכונס לשון הכנסה הול"ל מכנים ככנאר מי הים וכו' (עיין

מש"כ בזה בכר"ש שנה א' קונ' ג'). וכן כתב רש"י בתהלים (ל"ג ז') על פסוק זה, כנר לשון גובה וכן ת"א נצבו כמו נד כמו כשור, וכן פי' מנחם, ואין נד ונאר שוין עכ"ל. אכן בתענית (דף י' רע"א) על פסוק זה כונס כנר מי הים שאמרו שם ההוא בברייתו של עולם, כתב רש"י שהי' כל העולם שטוף במים והקב"ה כונסן במקום אחר כמכנים מים בנאר וכו' הרי שסתר מה שכתב כאן ובפירושו לתהלים. ועיין בשד"ח בכללי הפוסקים סי' ח' אות ג' אם הפירוש לתענית הוא מרש"י. ועיין בפייט לשמ"ע בתפלת גשם בפיוט המתחיל אקשטא כסל שכתב שם פותחים פיהם כנוס כנר שתית מים, והוא ע"פ דברי ר' יהושע (שם מ' ע"ב) שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ופותחין פיהן כנוד ומקבלים מי מטד. והפייטן קרא לזה כנוס כנר הרי שלרבריו נוד ונר שוין.

ומענין לענין באותו ענין, יעויין בתוס' (ר"ה דף כ"ז ע"א ד"ה כמאן) שהקשו מרבירי הקליר שבגשם רשמ"ע יסד כר"א דבתשרי נברא העולם, ובשל פסח יסד כר' יהושע, עיי"ש מה שתירצו, והנה בכאן בשני חרוזים זא"ז יסד בא' כר"י מ"ש פותחים פיהם, ובחרוזו שאחריו יסד, פורחים להמתיק בשחק תמלוחות מים, והוא כר"א ע"ש בגמרא.

#### יתרו

קאפ' י"ח פסוק א'. יתרו, שבע שמות נקראו לו דעואל יתר יתרו חובב חבר קיני פוטיאל, יתר ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה, ואתה תחזה, יתרו לכשנתגייר הוסיפו לו אות אחת על שמו חובב שחייב את התורה וחובב הוא יתרו וכו'. בספר יוסף רעת הביא כאן נוסחה ברש"י שמשלים את המאמר וז"ל, דעואל, שנעשה ריע לא-ל, חבר, שחיבר למקום, קני שהטיל קנאה בין ישראל לאביהם שבשמים, פוטיאל שפטם עגלים לע"ז ע"כ. אבל במכלתא איתא יתר שהותיר פרשה אחת בתורה, יתרו, שיתר במעש"ט, חובב, שהי' חביב למקום, דעואל שהי' כריע למקום, חבר שנעשה כחבר למקום, פוטיאל שנפטר מעבודת חקני מרין, קני שקנא לשמים וקנה לו תורה.

שם פסוק י"ב.

עולה, כמשמעה שהיא כולה כליל: ברפח"ד הנוסחה היא שהיא עולה כליל, וזהו כמשמעה, ועיין בראב"ע ריש פרשת צו (ויקרא ו' ב') שכתב ג"כ העולה נקראת כן בעבור שהיא עולה כולה על המזבח.

קאפ' י"ט פסוק כ'.

וירד ה' על הר סיני, יכול ירד עליו ממש ת"ל כי מן השמים דברתי עמכם, מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים והציען ע"ג ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם: ובדפוסם אלקבץ הנוסחה היא, וירד ה' על הר סיני, יכול ירד עליו ממש ת"ל כי מן השמים דברתי עמכם בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם ויט

שמים וירד (ש"ב כ"ב י' ותהלים י"ח י') מלמד שהרכיב וכו' וכסא הכבוד נראה עליהם: ועיין לקמן ברש"י (כ', י"ט). אמנם רש"י בש"ב ותהלים שם לא פירש הפסוק ויט שמים על מתן תורה, אלא בעברו בארץ מצרים לנקום מפרעה, ובאמת שהם שני נוסחאות במכילתא כי במכילתא לפנינו הנוסח הוא כמו בנס"ש, ובילקוט הביא את המכילתא, ונוסחתה קרובה לנוסחת דפוס אלקבץ.

### משפטים

קאפ' כ"א פסוק ב'.  
לחפשי, לחרות: הראב"ע הביא מחלוקת המרדקרים כי רבי מרינוס אמר שהיו"ד מן לחפשי נוסף כמו היו"ד מן אכזרי והכוונה לחפש, ור' יהודה המרדקק אמר כי הלמ"ד נוסף והוא כמו כי תשלחנו חפשי מעמך. וכתב הרא"ם שרש"י ז"ל בחר שיהיו היו"ד נוסף וז"ש לחפשי לחרות, אמנם ברפח"ר הגירסא היא, לחפשי, חירות. לפי נוסחה זו נראה דאדרבה שרש"י מפרש שהלמ"ד נוסף, או ששניהם נוספים היו"ד והלמ"ד.

שם פסוק ל'.  
אם כופר יושת עליו, אם זה אינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף תלוה לשון אשר וכו'. הקשה הרא"ם דלעיל סוף פ' יתרו גבי ואם מזבח אבנים לא הזכיר זה בכלל אותם שאינם תלויין ע"ש. ובספר יוסף דעת הביא נוסחה מרש"י קלף ישן נושן, וז"ל כמו אם כסף תלו' ואע"פ שאינו מגזרת אם שה' ר"י דורש שהם חובה, שחייב להלוות לעני, אבל זה [אם] לא נגח שור[ן] אינו נזקק לפדיון ואינו מוטל עליו חובה, אם לשון אשר ע"כ. הרי שרש"י גופי' תירץ כן, והנאון הרא"ם כיון מדעתו לזה, ועיין בגו"א שתירץ באופן אחר.

שם פסוק ל"ה.  
באה"ד ולמדך שהתם משלם חצי נזק ומן השוין תלמוד לשאינן שוין שהמשתלם חצי נזקו שמין לו את הנבלה ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה וכו'. לנוסחה זו קשה מאד מה שתלה שומת הנבלה במה שמשלם חצי נזק הלא גם בבור שמשלם נזק שלם שמין לו הנבלה וכן בכל הנזקין, וגם ההמשך אינו עולה יפה. ובדפוס הראשון וכן בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, ומן השוים תלמוד לשאינם שוים שמשלם (כלא ה"א) חצי נזקו, וששמין (כ"ה בד' אלקבץ) לו את הנבלה וכו'. ולפ"ז האי שמשלם הוא סיום הלימוד ועוד נלמד מכאן ששמין לו את הנבלה, וברור הוא.

קאפ' כ"ב פסוק כ"ד.  
נשך, רבית שהוא כנשיכות נחש שנושך חבורה קטנה כרגלו ואינו מרגיש וכו' כך רבית אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה: מה שכתב אינו מרגיש בין במשל בין בנמשל הלא הוא מוסב על הנשוך שאינו מרגיש הכאב, ולפ"ז מהו הפירוש של ואינו ניכר הלא א"א לפרשו על הנשוך רק על החסרון

שהוא חסרון שאינו ניכר, ובאמת במדרש תנחומא ליתא כלל האי ואינו ניכר רק שהוסף רש"י לפרש את האינו מרגיש ולא שייך כ"כ בחסרון ממון בהנמשל כמו בהמשל שהוא כאב הגוף ששייך בו לשון הרגשה, וע"ז לא יתכן הביאור אינו ניכר רק כמו שהוא ברפח"ר וברפוס אלקבץ „ואינו ניכר“ היינו כמו שבנשיכת נחש אינו מרגיש כן ברכית אינו מרגיש היינו שאינו נזכר בהחסרון. ונכון הוא.

שם פסוק י"ט.

באה"ר שכל למ"ד ביי"ת וה"א המשמשות בראש התיבה אם נקודה בחטף (ר"ל בשו"א) כגון למלך וכו'. באמת אין כאן מקום לה"א, כי אין לך ה"א בראש התיבה שתהא נקודה בשו"א, ויותר הי' מקום פה לגרום כ"ף במקום ה"א. אך בנוסחת רפה"ר ליתא לא כ"ף ולא ה"א רק למ"ד או ביי"ת המשמשת בראש התיבה וכו'. גם יש להעיר שהכל בלשון יחיד נאמר, ולא כמו שהוא בנוסחתנו שכתוב למד ביי"ת וה"א המשמשות בלשון רבים, ואם נקודה בל"י. וכן ברפוס אלקבץ כתב שכל ל' וכו', ולא הזכיר ה'.

#### תרומה

קאפ' כ"ה פסוק ב'.

ויקחו לי תרומה לי לשמי: תרומה, הפרשה יפרישו לי מממונם נדבה: ברפוס אלקבץ יש כאן תוספת וז"ל, ומדרש אגדה ויקחו תרומה אין כתיב כאן אלא ויקחו לי כביכול אותי אתם לוקחים שאדור ביניכם.

קאפ' כ"ו פסוק א'.

כרובים מעשה חושב, וכו' פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחד מכאן ארי מצד זה ונשר מצד זה: רש"י בא לומר שהצורות משני עבריהן אינן רומות זו לזו וכמ"ש להלן במעשה הפרוכת, ולא רק שיהי' הציוורין נראין משני עבריהן, ע"כ הנכון הוא כמ"ש בנוסחת רפה"ר, פרצוף אחד מכאן ופרצוף אחר מכאן.

שם פסוק כ"ה.

בא"ר ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין. (ול"נ שהגרסא כמין שני חווקין). מזה שהכניסו את התיבות הללו בין שני חצאי לבנה, נראה שאין זה מלשון רש"י, רק שנתוסף הגהה על לשון רש"י. אבל ברפוס הראשון וברפוס אלקבץ אין הלשון הזה מוקף כלל, מפני שבאמת הוא לשונו של רש"י, שמניח את הכרייתא ומלאכת המשכן שהביא, שכבריייתא הי' כתוב שני חמוקין, וע"ז כתב רש"י ול"נ שהגרסא כמין שני חווקין.



## תמיהות וישובים

### תמי' בדברי החתם סופר

בחידושי חת"ס עמ"ס חולין בסופו נרפס עמוד אחד עם פרפראות לחכמה מהגאון בעל חת"ס זצ"ל, ואחת מהנה היא, לבאר החשבון על אוז"ל דהעולם הוא מהלך ת"ק שנה, ותוכן רביו הוא עפ"מ ש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש בהקדמתו למס' זרעים שכדור הארץ הוא כדקדוק כ"ד אלף מילין, והנה מי שהקיף את כל העולם כולו פעם אחת עדיין לא ראה כל העולם כולו, שהרי טבעי הארץ ומדינותי משונות זו מזו, אך ידוע שרוחב הגלגל יש בו ש"ס חלקים או מעלות, והטבעות משתנות כפי שיעור הרוחב בין מעלה למעלה, נמצא שמי שיקיף את הארץ ש"ס פעמים, עליו יאות לומר שראה וידע את העולם כולו. ועפ"ז ממשיך הלאה לחשוב החשבון של ש"ס פעמים כ"ד אלף מילין, כמה זמן יתארך מהלך סכום זה, עיי"ש באריכות.

אמנם לכאורה דבריו נפלאו ממני, שהרי החשבון של ש"ס מעלות היינו רק על היקף חצי כדור העולם, אבל אם נבוא לחשוב היקף מלא של המעלות, לא יגיעו רק לסך ק"פ מעלות, כנודע לכל הבקי בענינים אלו, וצע"ג ליישב דבריו.

#### משה יהושע הלברשטאם

נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד  
מאנסי, ניו יארק

### תמי' בדברי הבית יוסף

בבית יוסף יו"ד סי' ל"ד בר"ה ומ"ש רבינו בשם הרמב"ם וכו', כ' וכן מ"ש טריפה אינו מדוקדק שהרמב"ם לא כ' אלא נכילה, ומשום דלדין השתא לא נפקא לן מירי בין נכילה לטריפה כ' רבינו טריפה ולא דק, ע"כ. ורבנו תמוהין, דיש בו"ב נפק"מ, א' לענין אותו ואת בנו דאם הראשון נכילה מותר לשחוט השני ביומו, ואם הא' טריפה אסור, כ' לענין חשוד לאכול טריפות אינו חשוד לאכול נבילות, ג' מותר הנאה מנכילה אז טריפה מותרת לו בהנאה, ועי' בפמ"ג בפתוחה להל' שחיטה בשורש הג' ד"ה אמנם, שמנה הרבה חילוקים.

#### בן ציון דוב הלברשטאם

נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד  
לונדון יע"א

## הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האכרכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### מכתבי תורה<sup>(1)</sup>

מהאברך החו"ב מו"ה מנחם סג"ל מאנדל הי"ד מבאכניא<sup>(2)</sup>

ב"ה. יום ה' פרשת מקץ תרצ"ג.

לכבוד הגאון האדיר מהר"י שליט"א.

יתרין לי כת"ה בהא דלענין תוספת שבת אם הוא נכלל בביה"ש או קודם ביה"ש, דדעת הרא"ש בפרק יום הכיפורים דהוא קודם ביה"ש דאל"כ למה לי קרא על תוספת יוה"כ תפ"ל דהוי ספק, ועל כרחך דהוא קודם ביה"ש עיי"ש. — ולענ"ד קשיא, הא נ"מ באחד שגולד עיוה"כ בין השמשות ובשנת י"ג הביא ב' שערות ביום עיוה"כ, וממילא מותר לאכול ביה"ש ממ"נ, אי ביה"ש יום א"כ עדיין לא הוי יוה"כ, ואם ביה"ש לילה א"כ בשעה שגולד נמי הוי לילה, והרי הוא הביא ב' שערות קודם שנשלם שנת י"ג, ולא מיקרי שערות כמבואר ברמב"ם פ"ב מהלכות אישות, א"כ עדיין קטן הוא ביוה"כ, ומותר לו לאכול מדאורייתא, אבל השתא דנלי קרא רביה"ש אסור משום תוספת, ליכא ממ"נ הנ"ל, דאם נאמר רביה"ש עדיין יממא הוא הרי הביא ב' שערות ביום שנשלם לו שנת י"ג, וגדול הוא, ומ"מ אף שיממא הוא, אסור לאכול משום תוספת.

ואגב, אפשר לתרין דברי הירושלמי פרק ר' אליעזר דמילה הלכה ה', יעקב איש כפר נבוריא שאל לרבי חגיי מעתה נולד בית השמשות נימול ביה"ש, אמר ל' אילו הוינן אנא ואת עלין בחד תרע דילמא הוין יכלין מכוונין, יעיי"ש במפרש, ועיין שבת דף ל"ד ע"ב וברש"י ותוס' שם ובספר פנ"י. והנה בקרבן העדה הקשה דילמא ביה"ש לילה ואסור למול בלילה יעיי"ש מה שמתרץ. ולענ"ד לק"מ, דאם נולד ביה"ש ויהי' נימול ביה"ש א"כ יהי' בזמנו ביום השמיני אף שהוא ספק לילה כיון שנדחה שבת בשביל שימול בזמנו כ"ש שידחה איסור לילה כדי שיהי' נימול בזמנו, ונכוניס דברי הירושלמי כנ"ל. ואחכה לחוו"ד.

מנחם סג"ל מאנדל

\* \* \*

(1) מכתבים הללו שכתבם אל הגאון מוה"ר יוסף דאזין זצ"ל מראניטשאו בעל צפנת פענח מונחים אצל ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן יע"א.

(2) כתבנו כבר אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד נ"א.

ב"ה. יום א' משפטים תרצ"ר באכניא.

לכבוד מורי גאון הגאונים מהר"י ראזין שליט"א.

כעת אני לומר הלכות מתנות כהונה, וצע"ג לי דברי התוס' חולין דף ק"ל ע"א ד"ה תיתי רמשמע רס"ל דטרפה חייב במתנות, הרי בספרי ממעט טרפה מקרא ראת זובחי הזבח, ועיי' גם בחולין קל"ו ע"ב וברש"י שם דכתב דתתן לו ולא לכלבו. וגם צ"ע על מה דהשמיט הרמב"ם ז"ל הך דספרי, אך הטור ביו"ד סי' ס"א פסק דפטור. — ויש להסתפק בבהמה דנאסרה מבליעת איסור, ונראה דתליא בטעם הספרי ובטעם רש"י הנ"ל. ואם רק המתנות כהונה נאסרה, נראה דאזלינן בתר חיוב, כעין הך דחולין קל"ג ע"ב, וצע"ג.

עוד ידעני חו"ד, בדברי הספרי דנותן לכתן עצמו, אם ר"ל ולא ע"י שליח או ר"ל מדעת כהן, ואין ראי' מהך דרף קל"ב ע"א ראשיתו שאני דהוי' כגופו, וגם אין ראי' מרף קל"ג ע"א. וצ"ע גבי הך שכתבו התוס' בב"ב דף פ"א ע"ב ודימב"א חולין ק"ל דהביא ראי' דנכנס בבגד חולין, לכאורה לפי דברי התוס' חולין ע"א ע"ב אין ראי', דהוי' כגופו, אך עיין במו"ק ט"ו, וצ"ע.

\* \* \*

ב"ה. יום ר' ט"ז תמוז תרצ"ה באכניא.

לכבוד הגאון וכו' מהר"י ראזין שליט"א רב דק"ק דווינסק.

ספרו צפנת פענח ח"א מהדו"ת השגתי לנכון, והשם יזכני שאוכל לקנות יתר חיבוריו. — באתי לבקש מכ"ג להשיב לי חו"ד בבגדי כהונה שצריך לקרעו ולכבסו בנית דם חטאת, חוץ ממעיל דאסור לקרעו, ועיי' בזבחים צ"ה, אם כשר לתפרו ולחברו ויהי' כשרים אח"כ לעבודה, או אם נימא דפסול לעבודה משום הך דזבחים פ"ח ויומא ע"ב. ועיי' בפ"י הר"ש לתו"כ פרשה צ"ו דאף דאין משתמשין במכובסין מ"מ כאן שרי יעיי"ש. — עוד יודעני חו"ד אם עבר עבודה בבגדים תפורין או במכובסין אם עבודתו כשירה<sup>(3)</sup>, ועיין בזבחים צ"ד ע"ב ברש"י דיכול לחברו ובתוס' שם דף צ"ה שיכול לתופרו עיי"ש, וצע"ג כל זה.

עוד אבקש לתרץ לי בהך דשבת ק"ב שכן קרש שנפל בה דרנא מתיך לתוכו אבר, אך י"ל ע"פ מה שראיתי בספרו הנשלח לי לתרץ הך דערבין ו' דשאני כל"ש דמשה דהי' נמשח בשמן המשחה, א"כ ה"נ א"ש.

עוד נ"ל, דזה מקוד דברי רש"י בזבחים פ"ח. שכתב דנפגמו ר"ל פגימה גדולה, ור"ל ליישב הך דשבת הנ"ל דהוי' רק פגימה קטנה, והך דזבחים היינו פגימה גדולה<sup>(4)</sup> ודו"ק. ועיי' בשבת ע"ה שכן ידעיה שנפל בה דרנא קודעין

(3) עיין בתפארת ישראל בהקדמתו לסדר קדשים בקונטרס חומר בקודש פרק א'

אות כ' בסופו.

(4) עיין בשו"ר קרבן לירושלמי פ"ט דמוטה הי"ג.

מתחילתה עד סופה, ואולי י"ל רכיון דנמשח בשמן המשחה שאני כמו שכ' כבוד גאונו. והנה מש"ס דזכחים פ"ח משמע דוקא לכתחלה אין עושין מעשה מחט, אבל היכא דנקדעו שפיר י"ל דמותר אח"כ לתופרם ויהיו כשרים לעבודה, ויודיענו חו"ד.

עוד ראיתי בספרו, דכתב דמבואר בירושלמי דנזיר פ"ה ה"א דהמקריש בע"מ עובר אינו לוקה, עכ"ד. — ותמהני אמאי לא הביא דבתו"כ פרשת אמור מבואר להיפך יעיי"ש. ואחכה לתשובה.

מנחם סג"ל מאנדל

\* \* \*

ב"ה. יום ב' פ' וישב תרצ"ו באכניא.

לכבוד הרב גאון הגאונים שר התורה יחיד בדורו רשכבה"ג  
מחר"י ראזין שליט"א.

הנה באתי לבקש לכתוב לי חו"ד בהך רשבת ק"ב שכן קרש שנפל בה דרנא מתיך לתוכו אבר, הרי אסור קרש ממתכות וא"כ איך אפשר להתיך לתוכו אבר שהוא אינו מינו. ולכאורה ה' נראה דו"ל כיון דכשר קרש בנקב, מותר, אך ז"א רודאי פסול, ועיי' שבת צ"ח תמים דליתי שלימין, ועיי' ברנמ"ה חולין י"ז ע"ב דגריס שם פנימת מום בקרשים דכתיב תמים יעיי"ש.

עוד קשה לי כעת בהך דמעילה י"ב דפריך מי איכא מירי דמעיקרא לית בי' מעילה ולבסוף איכא מעילה, הא משכחת לה בבג"כ דאין מועלין, ולבסוף שבלו מועלין, וצ"ע. ועוד משכחת לה בכצי אפרוחים, דמעיקרא ליכא מעילה בכיצים, ולבסוף מועלין באפרוחין לשי' הראב"ד, ויש להאריך, ויודיעני חו"ד.

עוד אבקש לכתוב לי אמאי השמיט הר"מ עשיית ארון וכלים, וצ"ע.  
הק' מנחם סג"ל מאנדל

### אלון בכות

בהלקח מאתנו ידידנו החשוב הרבני הנגיד החסיד הנכבד הישיש

מו"ה יוסף לאנדא ע"ה

מבני ברק

המקום ינחם את כל משפחתו ואת כל המתאבלים עליו

ולא ישמע עוד שוד ושבר בנבולינו.

המערכת

## קול-קורא מגדולי רבני גאליציע בתום מלחמת העולם הראשונה<sup>(1)</sup>

ב"ה.

### קול קורא!

בלב נשבר ונדכה אנו פונים אליכם היום אחב"י, קול כחולה שמענו, צרה כמככירה, קול דמי אחינו הנחרגים, המוכים והנשדרים מירי אכזרים, אוי לאזנים שכך שומעות, אוי לדור שכך עלתה כימיו, קוינו לשלום ואין טוב, דוחקא בתר דוחקא בזווי ובזווי רבזווי, ואנחנו מאמינים בני מאמינים, כי הכל בהשגחה, ומי נתן למשיסה יעקב וכו' הלא ד' חטאנו לו, ועלינו לפשפש במעשינו כמ"ש חזו"ל אם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו, ומכ"ש כשיסורין באים על כלל ישראל, וע"ז מצאנו חובה עפ"י תוה"ק להעיר את לבב אחב"י על כמה מכשולות וחטאים, אשר בעו"ה נתרחבה הפירצה עוד יותר במשך זמן גלותינו ופזורינו כשעת המלחמה, ותחת אשר בימי גלותינו עלינו ה' לשום לב להטיב מעשינו ודרכינו, עוד הוספנו סרה, וכמה חטאים חמורים נעשו כחיתר, ומהם:

(א) פרצת הנשים נשואות ובתולות הולכות בשוקים ורחובות בגילוי כשר מקומות המכוסים במרחבי הצואר וחזה וירדים וכדומה, אשר גם באומות נחשב לפירצות נגד הנימוס והמוסר, נוסף על פירצת השער בשוק, אשר הוא איסור תורה לישראל, וכבר צווח ע"ז הנביא (ישעי' ס"ג) יען גבהו בנות ציון, וגומר.

(ב) באיסור נדה החמור, שהוא בכרת ר"ל ופוגם זרעו. לקיים כל הכתוב בתורה הכתובה והמסורה בש"ע כל ענייני שמירת נדה כדת, כי היא זה שורש קדושת ישראל ויחסינו.

(ג) בענין השחתת הפיאה והזקן, בהשחתת שעוברים כשאט נפש ובפרהסיא חמשה לאוין.

(ד) גם בענין קניית בשר כשר רבתה המכשילה, כי רבים אינם משגיחים כלל, וקונים מן הבא בירם, ונכשלים בטרופות ר"ל, וכבר הערנו ע"ז פעמים רבות.

(ה) בחילול שבת ר"ל, שהוא מדברים החמורים ביותר, רבים נכשלים בעונינו, וגם ע"ז כבר הערנו כמה פעמים, אבל אמרו חזו"ל הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים.

(ו) עון כיסול תורה שהיא שקולה כנגד כל המצות, והוא חיוב גמור על כל איש לקבוע עתים לתורה, כמבואר ביו"ד סי' רמ"ו, וכבר הערנו בקול קורא

(1) ג' גדולי ישראל החתומים על קו"ק זה, דרו במשך שנות מלחמת העולם הראשונה וגם אחר זה, בעיר וויען יע"א, ושם הועיקו לאחב"י לפשפש במעשיהם ולקבוע תענית לרגלי הפרעות שנתהוו כתוצאה ממלחמת העולם. — קו"ק זה הגיע אלינו מאת הרב רפאל גאלדשטיין שליט"א רב רקהל תולדות יצחק דסקאליע. זכות הרבים תלוי בו.

להשתדל שילמרו בכל בתי תפלה בין מנחה למעריב או אחר מעריב עכ"פ שעה אחת.

ז) ההילוך לטארטיראות אשר אסרו חכז"ל בע"א י"ח וע' בש"ע או"ח סו"ס שי"ז, ובפרט בעתותינו אלה, אשר צרות לבם ישראל הרחיבו בעו"ה, לא יתכן לנו להתענג בתענוגים. ויותר מזה שכתוב כאן, כל איש ואיש יודע נגעי לבבו, ישוב וינחם ויזהיר את בני ביתו באזהרה רבה. ונודע מאמר חכז"ל, לעולם יראה אדם את עצמו ואת כל העולם כולו חצי' זכאי וחצי' חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וכן אמרו יחיד ששב מוחלין לכל העולם כולו, וע"כ כל איש ואיש בהשיבו מעשיו ובשובו בתשובה שלימה לפניו ית', ידע כי הוא עושה טובה וממשיך ישועה לכל אחב"י בכל מקום שהם, ואין לנו להשען כי אם על אבינו שבשמים, כי יקבל תשובתינו וישוב ירחמינו, ולתכלית זה קבענו תענית צבור פה<sup>2</sup> על אחינו בני גאליציע ובוקאווינה, מכן ובת עשרים שנה ומעלה, בעזרי"ת ביום ד' שבוע זה פרשת וישב, ומעוברות ומניקות לא יתענו, וכל איש חלש אשר מרגיש כבדות יפדה את עצמו בממון כפי יכולתו ונרבת לבו, ועכ"פ לא פחות מח"י צ"ל.

וביום התענית הנ"ל יתאספו לבתי כנסיות ובתי מדרשות להתפלל ולומר מליחות ולקרות ויחל ולחלות להשי"ת כי ירחם על שארית ישראל ויצילינו מכל צרה וצוקה וימחר ויחיש גאולתינו ופדות נפשינו כב"א.

דמי פדיון התענית מוקדש לטובת ננועית הפרעות.

מהנכון שכל אחד יקבל עליו התענית בעת תפלת המנחה ביום שלפני התענית.

אברהם מנחם הלוי שטיינבערג אבד"ק בראדי

יוסף ענגעל

מאיר אראק אבד"ק בוטשאטש

## מכתבים אל המערכת

בס"ד. יום ג' וארא תשמ"א לפ"ק.

לכבוד מערכת הירחון התורני „כרם שלמה“.

הגיע לירי כרמכם החדש מחודש טבת תשמ"א, וראיתי במדור „תמיחות וישובים“ פליאה בספר בני יששכר, מירידי הרב ברוך חנה גרינפעלד שיחי'. הנה כבר עמד על תמו' זו בספר ילקוט ישר ערך ס' אות ד' (מהגה"צ ר' ישעי' שלום רוקח ז"ל) וכותב שם שהציע תמו' זו לנכדו ש"ב הרב הגאון הצדיק מהרצ"א זצ"ל מבלאזוב והורה לדבריו שהוא טעות רמוכה, ואמר לו שהוא יודע מזה הטעות מימים כבירים. יעי' שם.

וררך אנב אציין כמה הערות על הכרם, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

א) בקובץ ג' תשל"ח במדור „תמיחות וישובים“ פליאה בדברי הכפות תמרים מהרב

בן ציון בלום שליט"א עמד בזה בספר נמוקי חיים על מס' יומא דף פ"ח (מהגה"צ מאנטיניא).

(ב) בקובץ ב' שנה ב' במדור „תמיהות וישובים“ הערה מר' שאול קנאבלאך שיחי' על ספר רברי שאול. עמד בזה ברברי חנוך אות ג' בהגה"ה על ספר גן דוה עה"ת פר' כי תצא ר"ה ודגמהו\*).

(ג) קובץ ד' שנה ג' דף י"א אות י"ט, עי' ישוב ע"ז בס' בנין אריאל עה"ת פר' מטות ר"ה במס' ב"ב, ועי' ג"כ בספר חוט המשולש עה"ת בשער המים פר' מטות ר"ה בגמ'. (ד) שם במדור „תמיהות וישובים“ תמי' ברברי הב"ח, כן הקשה בספר בית ארזים על המור.

(ה) קובץ ה' שנה ג' במדור „תמיהות וישובים“ תמי' בספר תהלה לדוד, שחירש רמ"ש"כ הרמ"א בס' שכ"ח סעי' י"ז דקטן רינו כחולה שאין בו סכנה, הוא רק לענין צרכי אכילה, ולכאורה אשתמיט מיני' מש"כ בס' רע"ו סעי' א' בהגה"ה רלצורך קטנים הוא כחולה שאין בו סכנה ושם מיידי להרליק את הנר בשבילו, עכ"ל (\*\*). — עי' בספר מטה יהורא (מהג' ר"י עייאש) על ש"ע או"ח סי' רע"ו אות ד' שהקשה כן על הרמ"א רמנ"ל להתיר בהרלקת הנר, רמקורו מהמרדכי והוא לא התיר רק לצורך חימום הגוף אבל הרלקת הנר ראין בו הנאת הגוף כ"כ למה נתיר, יעי' שם, רק באופן שאם לא יהי' נר דולק יצטער ויבכה ויהי' צער דנופה אז הוה כמו צרכי אכילה, ורו"ק.

(ו) שנה ג' קובץ א' דף ט"ו, במכתב מהגה"ק מצאנו לאנשי קרשאנוב, וז"ל כי כן קבלתי, מה שתלמיד חכם אחר מעניש, לא יוכל שום צדיק בעולם להסיר ממנו, עכ"ל. — בספר קרושת לוי פר' וישלח, ר"ה באופן אחר כ' וז"ל, כשהקרוש ב"ה גזור הצדיק מבטלה, אבל כשצדיק אחר גזור אין צדיק חבירו יכול לבטלה, ועי' שם הסבר. ירירכם דושה"ט.

#### נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת כאכוב בני ציון  
ברוקלין

\*\*\*

#### לכבוד המערכת „כרם שלמה“.

הנה ראיתי בירחון חשון העבר במדור הנאהבים והנעימים הערה ג' מהאברך החו"ב מו"ה פנחס לאנגראק הי"ד שתמה על סתירת הרשב"א שכתב בפ"ק רביצה על הא ראמר ר' מתנה עצים שנשרו מן הרקל כיו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים וכו' רמיידי שאינו מכיר עצי האיסור אחר שנתערב ובטל ברוב וכו', ובמס' שבת דף כ"ט ע"א ר"ה כי ארליק כתב והא ראמרין מרבה עליהם עצים מוכנים לא מתורת ביטול נגעו בה רכל רבר שהוא בעין וניכר בשעת תשמישו אינו בטל אלא הכא אינו צריך לבטל אלא צריך רוב כרי שלא יראה כמטלטל את האיסור וכו' והוה כמלטול מן הצר עכ"ל.

ויש ליישב, רבעצים שנשרו מן הרקל חוץ מאיסור מוקצה יש איסור מחמת גזירה שמה יעלה ויתלוש, ומבואר בחתם סופר בחירושויו למס' ביצה דלטעם זה הוא אסור

(\*) גם בקונטרס „תעלומות עין“ (להגאון מוה"ר פנחס עפשטיין זצ"ל ראב"ד בירושלים עיה"ק) הנרפס בקובץ אוצרות ירושלים חוברת הראשון אות ה', עמד בקושיא זו.  
(\*\*) זה כמה ירחים שכתב אלינו האברך המופלג מו"ה ישעי' צבי בראווער נ"י מברוקלין שקושיא זו עמד בה גם הנאב"ד ירושלים מוה"ר יצחק יעקב ווייס שליט"א בספרו שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' קכ"ד יעווי"ש.





פאקסמילא מכתי"ק הגאון בעל ה"ח בשמים זצ"ל הנדפס לעיל עמוד י"ח, י"ט.

אחרי שראיתי את המכתב הזה, חשבתי שיש לי חובה להודיע לך על המצב הכלכלי שלי. כעת אני נמצא במצב כספי קשה, וזאת בגלל הוצאות רבות שאני עושה למען המדינה. אני מקווה שאתה תבין אותי ותעזוב אותי. אני אעשה כל מה שאני יכול כדי להשיב את המצב שלי לנורמל. אני אודותך.

[illegible]



## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' יחיאל גרשון הלוי וויינפעלד נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יעקב אלדוט נ"י מקרית באבוב להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יצחק מאיר טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד  
להולדת הבן

להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' שלמה קורין נ"י מקרית באבוב להולדת הבן  
להאברך היקר ר' שלמה זאב גייגער נ"י להולדת הבן  
יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.  
המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן נייגער נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' דוד הכהן ווייס נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' יוסף סג"ל אבסטפעלד נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' יוסף חיים לערנער נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' יחיאל מיכל ראזענבערג נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר בנש"ק ר' יעקב הלוי ראטטענבערג נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' מנחם מענדל גערשאו נ"י להולדת הבת  
להנה"ח מו"ה מרדכי היימפעלד נ"י להולדת הנכדה  
להנה"ח מו"ה משה אפטערגוט נ"י להולדת הנכדה  
יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.  
המערכת

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה מרדכי אליעזר דעמביצער נ"י לנישואי נכדו נ"י  
להאברך היקר ר' צבי יוסף דוד דעמביצער נ"י תלמיד ושיבתנו לנישואיו  
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
מתוך עושר ואושר והצלחה מדובה.  
המערכת



### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם לאנגער נ"י מטאראנטא לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר  
בנימין נ"י

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן  
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים  
שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ לאירוסו בתו-נכדתו תחי'  
להרב המפורסם וכו' מוה"ר יעקב יצחק אונגער שליט"א רק רקחל בית יוסף-  
ראמבראווא לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר משה יוסף נ"י תלמיד  
ישיבתנו

להנה"ח מו"ה כהריאל געללער נ"י מטאראנטא לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר  
ישראל דוד נ"י

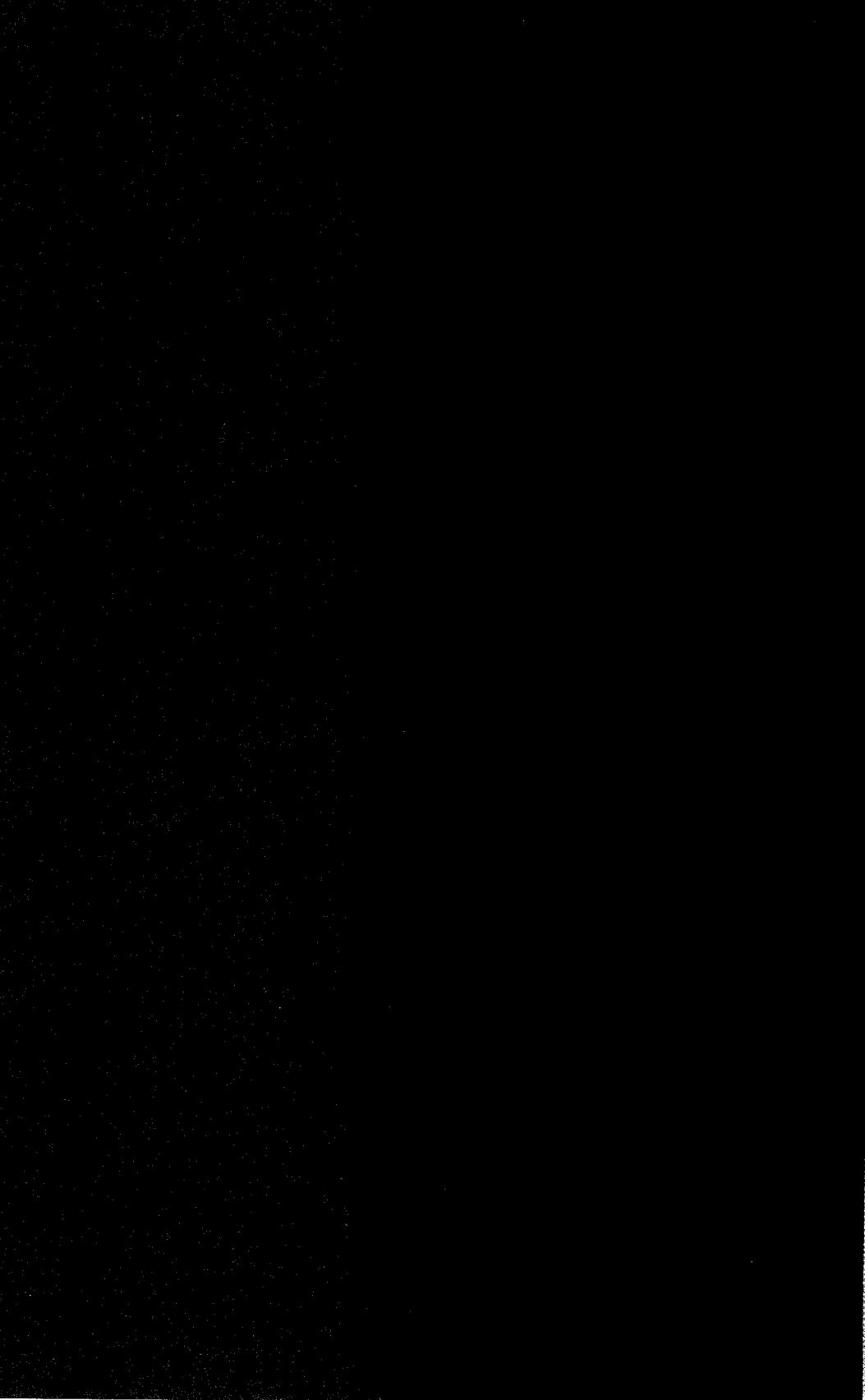
להנה"ח מו"ה נתן נטע האפשטעטער נ"י ממאנטרעאל לאירוסו בנו הב' הח'  
הנעלה כמר שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו  
להרב מו"ה פסח קופיעץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב לאירוסו בתו  
תחי'

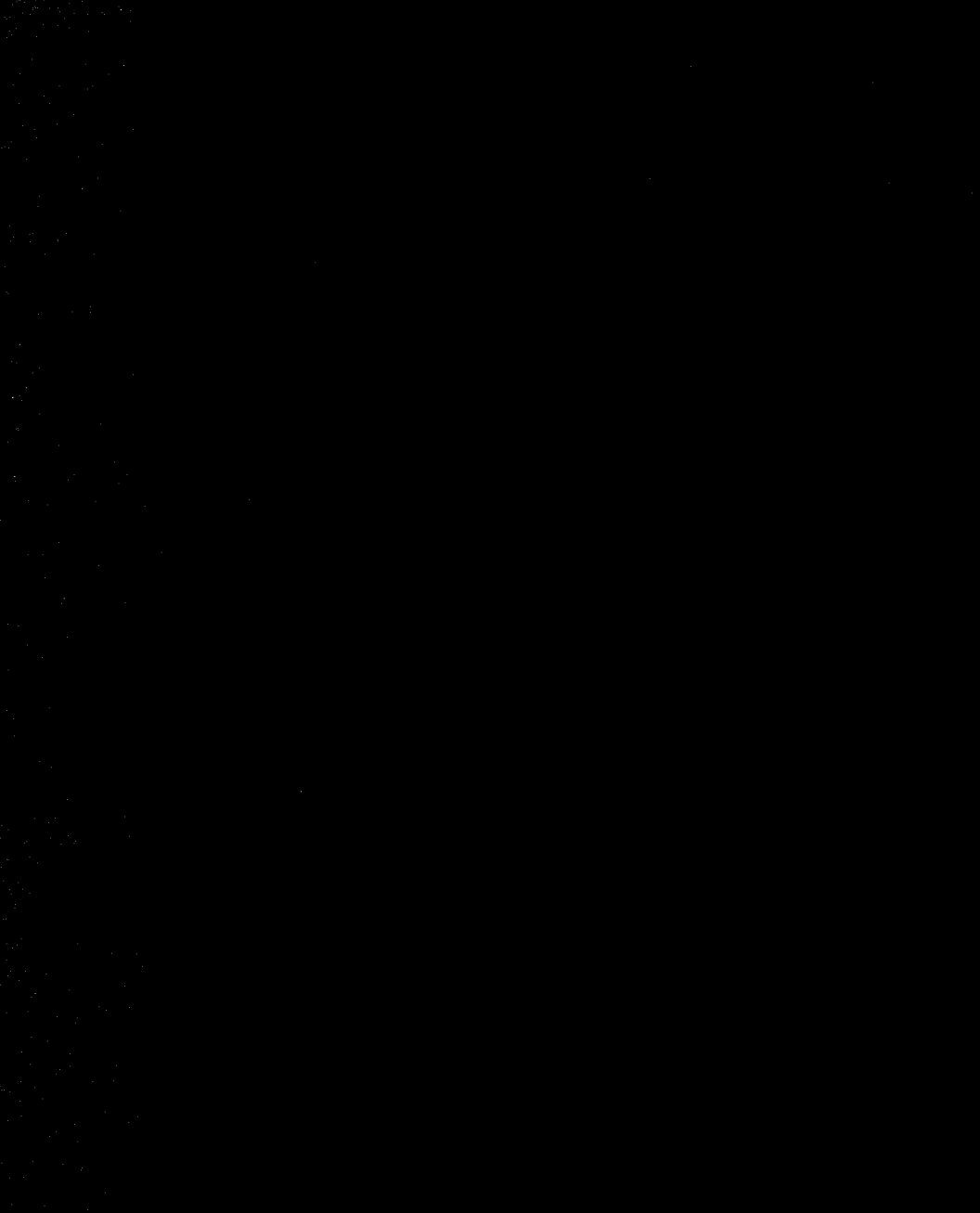
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד  
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

### התנצלות

ממש בגמר עריכת עמודי הקובץ נוכחנו לדעת כי התשובה שנדפסה לעיל עמוד כ' מהגאון  
מהרש"ם זצ"ל, הובא כבר בספרו דעת תורה על יו"ד סי' י"א סק"ג, עכ"ז משנה לא זזה  
ממקומה, ובפרט שנדפסה שם בשינויים, יעוי"ש.





קובץ

# נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מכאבוב וצ"ל

קובץ מנקדש למספול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא  
ואגרות קודש וענינים. שונים מגאוני וצדיקי קשישא ד"ל  
ולחבתא ד"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמה ה"ל.

שנה ד' קונטרס ו' אדר א' וב' תשמ"א ברקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מכאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

הוצאת ספרים "יגון" בעל קניין המערכת,

הוצאת ספרים "יגון" בעל קניין המערכת,

בית דין ישראלי

בית דין ישראלי

בית דין ישראלי

בית דין ישראלי

בית דין ישראלי

בית דין ישראלי

KEREM SHLOMA

c/o Goldberg

5659 Hutchison St.

Montreal H2V-4B5, Canada

בית דין ישראלי

KEREM SHLOMA

c/o Lemel

127 McGillary Ave.

Toronto, Ont. M3M-2Y7, Canada

Copyrighted

Copyrighted

Copyrighted

Printed in Israel

Simcha Group

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y.



## מזכרת נצח

חקוביץ הזה מוקרש

לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר מאיר נתן בהרה"צ מוה"ר אברהם ז"ל

הופשטיין

נפטר י"ב אדר א' שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו,

משה קעססלער

## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הישיש הנכבד

מו"ה אליעזר במו"ה יצחק יוסף הלוי קליין ע"ה

נפטר ביום ו' לחודש אדר שנת תשכ"ט לפ"ק

ולעילוי נשמת אשתו החשובה

מרת רויזא בת מו"ה פנחס מנחם ע"ה

נפטרה ביום י"ב לחודש תשרי שנת תשל"ט לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנם ונכריהם,

יעקב הלוי קליין

אברהם משה קליין

פנחס מנחם קליין

חיים דוד באקאן

## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הב' המופלג ירא ושלם נפש יקרה

כמר אברהם יעקב ע"ה ב"ר נחמ"י נ"י

נפטר באבי ימיו

ביום כ"ח לחודש אדר שנת תשכ"ח לפ"ק

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י אביו,

נחמ"י גוטטער

# התוכן

## מדור אמרי קודש

לפרשת ויקהל . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א 1

## מדור זכרון לראשונים

בדין שבועת היתומים . . . . . הגאון מוה"ר שמואל ׳ן׳ ווילייסיר זצ"ל ח  
דרוש לפרשת צו. . . . . הגאון בעל שב יעקב זצ"ל יא  
בדין איסור הנאה כתכריכין . . . . . הגאון בעל שערי תורה זצ"ל יג  
דרוש לקידוש החמה. . . . . הגאון מוהרי"ש נאטאנזאהן זצ"ל טז  
בדין כפוי בגירושין . . . . . הגאון מוה"ר הילל ל"ש מקאלאמייא זצ"ל יח  
הערות שונות . . . . . הגאון מוה"ר מרדכי מיכאל יפה זצ"ל יט

## מדור אגרות קודש

מכתב מהגאון מוה"ר נחום טריכטש זצ"ל אבד"ק ניקלשבורג . . . .  
מכתב מהגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבד"ק טארנא . . . . .

## מדור זכרון לאחרונים

בדין ספק דרוסה, ועוד פסקי דינים הג"ר אלעזר לעוו ז"ל אב"ד אונגוואר כג  
הערות וחידושים. . . . . הג"ר יעקב מרדכי ז"ל אבר"ק בילגוריי כו

## מדור פלפול והלכה

בדין שמחת פורים. . . . . הרב מוה"ר משה שטערן שליט"א כז  
בדין ברכת המצות. . . . . הרב מוה"ר משה דוד שטיינווארציל שליט"א לג  
בדין יחלוקו דשותפים. . . . . ר' יוסף יעקב געללער נ"י לז

## עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לט  
נוסחאות והערות ברש"י עה"ת. . . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א מר

## מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . נא

## מדור הנאהכים והנעימים

בענין עבודת שבעת ימי המלואים. . . . . הר' אהרן יעקב שטורך הי"ד נג

## מדור זכור ימות עולם

קול קורא לבית ישראל מגדולי וצדיקי גאליציע (שנת תר"מ לפ"ק) . . נו

צילומי כתבי קודש. . . . . נה, נח, נט

ברכות והודאות . . . . . ס

## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### לפרשת ויקהל

איתא בנמרא (ברכות נ"ה ע"א) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך, ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן, אמר לו, משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, אמר לו שמא בצל א"ל היית וידעת. והנה כל הענין לכאורה משולל הכנה, ראשית מה ראה משה לשנות ממה שצוהו ר', וגם איך נתחכם בצלאל לירע מעצמו איך ה' ציווי ר', ועוד איך הרהיב עוז בנפשו לחלוק על משה רבינו, וביותר צריך ביאור במה נחלקו, ועוד יתר דיקרוקים אשר יתבאר מאליהם. והנה תיכף אח"ז מביאר שם בנמרא אמר רב יהודה אמר רב יודע ה' בצלאל לצדף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ בתיב הכא וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה וברעת וכתוב התם ר' בחכמה יסר ארץ כונן שמים בתבונה וכתוב ברעתו תהומות נבקעו, ע"כ. וגם מאמר זה נפלא בעינינו, כי לאיזה צורך ה' ידיעת אותיות שבהם נבראו שמים וארץ עבור מלאכת המשכן. אמנם יתבאר על נכון בהקדם דברי המדרש בפרשת בראשית עה"פ ויאמר אלקים יהי אור, ר' יהודה ור' נחמי, ר' יהודה אומר האורה נבראת תחילה, ור' נחמי אומר העולם נברא תחילה, ומביא המדרש ראי' לר' יהודה מרכתיב (תהלים ק"ד) עושה אור כשלמה ואח"כ נוטה שמים כיריעה. ולכאורה קשה על ר' יהודה הרי בהדיא כתיב בהתחלת התורה בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ ואח"כ כתיב ויאמר אלקים יהי אור, ואי דמייתי ראי' מפסוק עושה אור כשלמה, הא גופא קשיא, דלכאורה נראה כסתירה בין הני תרי מקראי קודש.

ויתכן לומר בביאור הרבר, דהנה רבותינו שנו בלשון המשנה (אבות פ"ג משנה כ"א) אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח. וכבר צווחו בו קמאי דמה יעשה האדם אם יקרים לעסוק בתורה הרי מביאר במשנה אם אין קמח אין תורה, ואם להיפך ילך תחלה לבקש פרנסה, הלא אמרו אם אין תורה אין קמח. אמנם כבר הסביר לנו כ"ק אדמו"ר הנה"ק זצ"ל הי"ד (עיין בספרו קדושת ציון דיש פ' בראשית) רכוונת התנא היא, ע"ד אומרים ז"ל במדרש (ויק"ר פ"ט) דרך ארץ קרמה לתורה, שאין הכוונה ח"ו שדרך ארץ קורמת במעלה לתורה הקרושה, רק שהיא קורמת בזמן, כי אי אפשר לו לאדם לעסוק בתורה בהרחבת הרעת בלי שום מפריע אם רעב הוא ואין לו לחם לפי הטף. והוא כדמיון העבר ההולך לפניו רבו ואבוקה בירו להאיר לו את הדרך אשר ילך בה, וכי יעלה על הרעת שגולה מעלת העבר הזה על מעלת רבו יען שהוא הולך לפניו (הובא בספר תולדות יעקב

יוסף פ' בא בשם הרב מוה"ר אפרים מ"מ דק"ק בראד), כן הוא הענין בזה, שדרך ארץ קדמה לתורה בזמן ולא במעלה. וזהו אם אין קמח אין תורה, היינו שצריך להקדים בזמן צורכי הפרנסה מדם שישב לעסוק בתורה, דשמעתתא בעי צילותא כיומא דאיסתנא, ואח"כ תנא כסיפא אם אין תורה אין קמח, כי במעלה התורה היא תחלה, ואמר אם אין תורה אין קמח כי בזכותה משפיעים להאדם מן השמים פרנסה ברחבה. וכן מצינו בכריאת העולם, דבתחלה ברא הקב"ה את השמים ואת הארץ הרומז על קמח, ואח"כ כתיב ויאמר אלקים יהי אור הרומז על אור התורה כמבואר במדרש א"ר סימון ה' פעמים כתיב כאן אורה כנגד חמשה חומשי תורה. ואף רירוע שהתורה קדמה לעולם אלפיים שנה, זהו מפני מעלתה וערכה כי חשובה היא מכריאת שמים וארץ, אבל בזמן לא ירדה לעולם רק אחר בריאת שמים וארץ, לתורות על ענין זה דאם אין קמח אין תורה.

וזהו שנחלקו ר' יהודה ור' נחמי', כי ר' יהודה מיירי במעלות התורה ולכן אמר האורה נבראת תחלה, היינו אור התורה שקדמה לעולם אלפיים שנה, ור' נחמי' אומר העולם נברא תחלה, כי בזמן ניתנה תורה לישראל אחר בריאת העולם. נמצא רמר אמר חרא ומר אמר חרא ולא פליגי. ולפי"ז אין שום סתירה בין הפסוק בראשית ברא אלקים וגו' עם הפסוק עומה אור כשלמה, כי ב' פסוקים הללו משתעי בתרי ענינא כנ"ל.

ומעתה נבוא לבאר הוויכוח בין משה רבינו ובצלאל, רירוע הארון והמנורה רומזים על התורה הקרושה, דהלוחות היו מונחים בתוך הארון ומנורה עומדת בדרום שמרמז על התורה כאו"ל הרוצה שיכנים ידרים וסימנך מנורה בדרום (ב"ב כ"ה ע"ב), והמשכן נקרא עמודו של עולם כי רומז על העולם. וזהו שאמר בצלאל המקורם צריכים לעשות המשכן להקדים בזמן מילי רעלמא למילי דשמיא, להכין כרי מחייתו תחלה, ואח"כ לעשות הארון היינו עסק התורה והמצות, אבל משה רבינו ה' עצמות התורה, ובשעה שעלה משה למרום כתיב לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי ארבעים יום וארבעים לילה, ולכן לפי תכונת נפשו הגבוהה והנשאה, הבין שראוי להקדים תחלה הארון ואח"כ לעשות המשכן. וע"ז אמר לו בצלאל רמנהג העולם אין כן, ולא כולא עלמא משה רבינו נינהו, רק צריכין להקדים דרך ארץ לתורה, ומנין ידע זאת, מכריאת העולם. וזהו שאמרו, יודע ה' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ שנא' וימלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה וברעת, שנתחכם לדעת סדר בריאת שמים וארץ והבין דבר מתוך דבר כי הוראה היא לדורות כי דרך ארץ קדמה לתורה, ואמר וימלא אותו רוח אלקים, ערה"כ בכריאת שמים וארץ, ורוח אלקים מרחפת על פני המים, וע"ז השכיל לידע הסדר, בכנין המשכן, להקדים המשכן תחלה ואח"כ הארון וכלים.

## בדין שבועת היתומים

מהגאון מוה"ר שמואל ׳ן ווילייסיר זצ"ל<sup>1)</sup>

בע"ה.

**שאלה.** ראובן ושמעון היו שותפים בחנות וקנו מגוי א' סחורה בהקפה והמחה אותם הגוי שיפרעו בעדו כל הסך שהיו חייבים לו ללוי בהמשך ששה חרשים, ולוי נתרצה לגבות חוב הגוי מהשותפים ופטר את הגוי מהחוב הנז' ונשאר החוב על שני השותפים הנז' על פה, ובמלאת ימי הפרעון בבא לוי לגבות מהשותפים הנז' התחילו לרחותו בדברים באומרם שעדיין לא מכרו מהסחורה שקנו מהגוי והיו הולכים ומאריכים הזמן עד שלוי הכביר ידו עליהם, אז השותפים הנז' העיזו פניהם גם שניהם ואמרו ללוי שימתין עד שימצא ידם רי השיב לו, ואם לא ירצה להמתין, שינכה החוב הנז' ממה שהוא חייב להם כי הוא יודע שבזמנים שכבר עברו כל א' משניהם הלוח אותו די זה החוב, ואז חרה ללוי עד מאד, וראובן ושמעון תפסו כל א' מהם בחוב לוי בעד מה שכבר לוו ללוי והוא ה' מתרעם להם ושולח שלוחו לתובעם והם היו מחרישים ולא ארכו הימים עד ששמעון נפטר לעולמו הצדק וחיי לרבנן שבק וצוה (למורישיו) [להורישם] שיחזיקו בכל נכסיו מחלקו אשר בחנות עם ראובן שותפו וגם על מה שהיו חייבים ללוי, שיותר מהנוגע מחלקו בחוב הנז' ה' חייב לו לוי, ואחר מות שמעון בא לוי ותבע מראובן שימסור לו ממעות השותפות שנשארו בידו מה שה' חייב לו שמעון והשיב לו ראובן כי אינו יכול למסור לו כלום מחלק שמעון שהרי שמעון טען שכבר פרעו כמה שכבר הלוח לו קודם זה החוב, ושילך הוא ויעמוד בדין עם יתמי שמעון, ועל פי הדברים האלה באו ראובן ולוי לירי דברים וקטטות עד שלא ארכו הימים ומת גם לוי וחיי לכל ישראל שבק, וכשבאו יורשי שמעון לתבוע כל זכותם מיד ראובן טען ראובן שאינו רוצה להוציא כלום מתחת ידו שיוורשי לוי מעכבים בידו מצד מה שהיו חייבים להם הוא ושמעון, יורינו מורנו ורבינו אם אחד שראובן בעצמו עכב ולא רצה לתת ללוי כלום אחר שמת שמעון באומרו ששמעון אמר שכבר פרעו ונתאמת טענת שמעון בפני לוי וגם הוא מת ולא נשבע שלא ה' חייב הוא לשמעון כלום ממה שמעון כנגדו, אם יש כח ואון ביד

1) ז"ל הרחיד"א ז"ל בשם הגדולים בערכו: מהר"ר שמואל ׳ן ווילייסיר א' המיוחד ברבני קושטנדינא, בר פלוגתי' דהרב מהרימ"ט, ויש לו תשובות בשו"ת מהר"ם די בוטון ובשו"ת פני משה ומהם ח"א סימן ו"ב, והוא אשר יצא לקראת נשק וחלק על מהרימ"ט בנט מוכ"ה שהיו בו גמזמים הרבה, והכשירו הרב מהרימ"ט ונשאת, והרב מהר"ש ׳ן ווילייסיר השיג על מהרימ"ט והעלה ראפי' אם נשאת תצא. ורבו כמו רבו פסקי רבני ישראל מערכה לקראת מערכה, וכו'.

תשובה זו הגיעה אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך. — פאקסימיליא מהכת"י להלן בעמוד נ"ה.

יורשי לוי לתבוע לראובן או ליורשי שמעון כלום, כי אין אדם מוריש שבועה לבניו ומענינן ליתמי, וכ"ש ששמעון בעצמו צוה שכבר נכה חוב לוי וגם ראובן טען מפיו ללוי בחייו מה שטען שמעון ובסבת טענה זו נתרעם עם לוי ולא מסר בידו כלום והמחה אותו לדון עם יורשי שמעון, יורנו רבינו מורה צדק, ושכרו כפול מן השמים.

**תשובה.** בעיני יפלא מה עלה על דעת ראובן לעכב נכסי יתמי שמעון אחר ששמעון קודם מיתתו אמר ללוי אין אני חייב לך כלום כי יש בידך משלי כנגד החוב וכך צוה לפני מותו, ואחרי מותו ראובן טען ללוי כך, ומה הי' לו דאחרי מות לוי לעכב נכסי היתומים, ואי משום דירא מיתמי לוי מה להם עמו על דבר יתמי שמעון דיל קרי בי רב בשור ח"ה ס' ק"ח וז"ל, ואם מת המלוה והיורשים באים לגבות מיורשי הלוה מלוה על פה אם היא על אחת וכו' ואם אינה על אחת מנ' דרכים האלו אם טענו יורשי הלוה אבינו אמר לנו לויתי ופרעתי או שאומרים שמא פרע אבינו אין יורשי המלוה נובים כלל אבל אם שותקין ואין טוענין כלל נוטלין יורשי המלוה בלא שבועה לפי שאין טוענין ליורשי הלוה לחוב ליורשי המלוה, והרמ"ה כתב אפי' לא טענו אנן טענינן להו והכי מסתבר עכ"ל. ובעל שלמי הנבחרים כתב דין זה בשם הגאונים בפרק כל הנשבעין. הרי מכאן דיננו מפורש, ראפי' אם לא היו טוענין יורשי הלוה אין יכולין לגבות יורשי המלוה, לפי דאנן טענינן להו כסברת הרמ"ה והטור רכתב דהכי מסתבר, ויכולין היו היתומים של שמעון לומר קים לן כהרמ"ה והטור כיון דהם מוחזקים כ"ש דהם טוענין כך ואביהם כך אמר בפ' ללוי וכך צוה לפני מותו דוראי אין חייבים כלום, אפי' אם היו טוענין שמא, כ"ש דבפירוש אמר אביהם רלוה ופרע שהמלוה הי' חייב לו יותר מחובו דבזה כ"ע מודו, הרי דיננו מפורש לדברי הכל.

אלא שבדברי הטור ז"ל יש לי מקום עיון, רהנה בתחלת הסימן הזה אות ר' כתב דין זה על דרך שהבאתיו ובסימן זה בעצמו באות י"ז עד י"ט כתב ז"ל, וכל הדין שיש ליורשי המלוה עם הלוה כשבאים ליפרע וכו' עד אבל כשטוענין עם יורשי הלוה צריכים ג"כ לישבע שלא נפרעו עצמם מאביהם שאם הי' אביהם קיים הי' יכול לטעון פרעתי להם שהרי הם גדולים כיון שבאים לישבע וזהו לרעת הראב"ד אבל בעל העיטור כתב שאין צריכין לישבע שלא נפרעו אלא א"כ טוענין יורשי הלוה אבינו אמר לנו שפרע לכם אבל אם לא טענו אין טוענין להם שאין טוענין ליורש במקום דיש חוב ליורש אחר, ומסתבר כדברי הראב"ד שלעולם טוענין להחזיק הממון במקומו עכ"ד.

והנה דברים אלו קשים טובא, דלמה הביא דין זה ב' פעמים?, ולמה ברישא הביא להרמ"ה ולא להראב"ד, ובסיפא לא הזכיר להרמ"ה כלל, וכיון דרבר זה עיקרו מדברי בעל התרומות שי"ד (= שער י"ד) כמו שכתב מהרי"ק<sup>3</sup>) למה הטור

(2) עיי"ש בב"ה.

(3) הוא ר"ת מוה"ר יוסף קארו (בבית יוסף).

לא הביא כל דבריו פעם א' ויביא עם דברי הראב"ד להרמ"ה כיון דהם מסבדא א', אלא דעשאים ב' בבות והפריד להרמ"ה מהראב"ד כאלו אינם מסבדא א'. גם בדברי מהרי"ק קשה, דבתחילת הסימן לא הראה לנו מקום מוצא דברי הטור, ובסיפא כתב דהם דברי בעל התרומות, ואם נאמר דברישא סמך למה שכתב בסוף, ה' לו לומר עיין במה שאכתוב בסמוך, גם בדברי המרשים ז"ל שהביא שם ודבריו הם דברי ה' המגיד בפ' י"ז ממלוה, נראה כדברי הרמ"ה והם מוכרחות וכמעט דהם דברי גמרא ערוכה, ואם כן החולקים על הרמ"ה דהם בעל העיטור ובעל התרומות דכתב דמסתבר כותי' מה יעשו מדברי הגמ' שהוא הפך רבריהם<sup>4</sup>), ועל כל זה צ"ע.

ואם נאמר לתרץ דברי הטור, כי מה שהביא ברישא האי דינא, הביאו אנב גררא דנפרעין מהיתומים מאחד מג' הדרכים, ואנב דדין זה הביא הדין דאם אינה על דרכים אלו, וביאר דיניו, זה אינו מחוור דכיון דכסוף דבריו מביא כל הדינין שיש ליורשי המלוה, ושם די שיפרשם, וברישא יאמר כמו שאכתוב לקמן, ולא דכפל דבריו ללא צורך, ועוד דכיון דהביאו והביא סברת רמ"ה ה' לו להביא גם כן סברת הראב"ד (ג"כ) שהיא סברת הרמ"ה ממש, וא"כ למה כפל ושינה, וכעת אין בידי ישוב נכון לדברי הטור ולדברי הרב מוהרי"ק למה לא הראה המקום הזה בריש דבריו, גם דברי המהרשים קשים לסברת בעל העיטור ובעל התרומות, אבל אפשר לומר כי אפשר שייסברו הם דהתכרח אינו הכרח [הג"ה: דאה"נ דהי' יכול לאוקומי בלוה עצמו אבל מפני דיהיו שוות בחלוקה לקח הדין ביתומים] וכמו שכתב ה' המגיד ע"ש, ואפי' היכי דהוה מצי אבוהון למטען הכי אנן לא טענינן להו מפני דכיון דהם לא טענו אותה נראה דאינו אמת ואנן לא טענינן ליתום אלא כדי לזכותו כנגד המלוה אבל לא לחוב ליורש אחר, דס"ל רהב"ד אין יכולין לטעון אלא לזכות ליתום אבל כשמתוך טענתם הוי חוב ליורש אחר לא, דמאי חזית לזכות לזה בטענה זו ולא לשתוק כדי לזכות ליתום האחר, לכן כיון דיש חוב לאחר אין ביד ב"ד לחוב לזה כדי לזכות לזה אלא אם הם יטענו בעצמן כי אז נעשה כטענתן אבל אי טענינן להו ויצא מטענה זו חוב ליורש אחר לא טענינן, זו סברת בעל העיטור ובעל התרומות, והראב"ד והרמ"ה סברי כי אוקומי ממונא במקומה טפי עדיף, זה אפשר לומר לישב הגמ' לסברת העיטור ובעל התרומות.

ואיך שיהי', הדין בנ"ד ברור דכיון דשמעון בחייו טעין הכי, אליבא דכ"ע פטורין היתומים של שמעון וא"כ ראובן למה מעכב ממונם מפני יורשי לוי דמה להם אצלם ואפי' לגבי ראובן דכיון דהוי מלוה על פה ראובן ישבע שיש לאביהם משלו כנגד חלק חובו ויפטר. ומה שכתב השואל דלוי ה' נשבע, אינו כן כי כיון דשמעון וראובן היו מוחזקין, להם היתה מוטלת השבועה, ועתה ג"כ יהי' הדין כן כי ראובן ישבע ויפטר ויתמי שמעון פטורין בלא שבועה כי לא יהי' טענת שמעון אלא ספק עתה בעינינו אם אמר אמת או לא ולזה ה' ראוי לישבע כדי לאמת דבריו, עתה שמת הוי ספק ושמא פרע והיתומים אפי' בטענת שמא פטורין



במלוה ע"פ כמו שכתב הטור בפ"י בריש דבריו, הרי דהיתומים פטורין אפי' במענת שמא פרע אביהם א"כ הרי אנן טועני' דשמא אמר אמת שמעון בחייו שפרע ופטורים היתומים משבועה כלל.

ועוד בר מדין, כי כבר מסורת בירינו ממהר"ם דלא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא להוציא אבל להחזיק מה שבידם לא אמדינן, עיין במדרכי בפ' חזקת ובפ' שבועת הדיינים ותראה דבריו שם בארוכה, גם בעל תרומת הדשן בס' ש"ל האריך בזה הרבה והעלה כדברי מהר"ם ז"ל ויישב דבריו ע"ש. גם המדרכי בפ' הניזקין כתב כדברי בעל תרומת הדשן והביא שם כמה אחרים רסבירא להו כסברת מהר"ם, באופן דסברת מוהר"ם ז"ל היא יתד שלא תמוט דלא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא כדי להוציא אבל להחזיק הם פטורין בלי שבועה. והנה מהריב"ל ז"ל ס"א בס' ס"ט כתב ופסק כמוהר"ם והעיד שכך עשה מעשה על פי רוב חכמי העיר. באופן כי בהא סלקינן, כי אין כח ביד יורשי לוי אלא להשביע על ראובן ופטור, ויתמי שמעון הם פטורים בלי שבועה להחזיק מה שבידם וכמו שטען אבוהון, ואי הוה חי הוה משתבע, עתה שמת הם פטורים בלי שבועה כמו שהוכחנו, ואם כן אין ראובן יכול לעכב חלק היתומים מצד טענה זו אלא חייב לתת ליתומים חלקם הכל, ובזה יצא ידי חובת שמים. וכל זה שכתבתי הם דברים פשוטים להוציא דין אמת לאמתו, כתבתי כי ראיתי בעיר הזאת נעדרת האמת.

נאם הקטן שמואל ך' וילייסיד

## דרוש לפרשת צו

מהגאון מוה"ר יעקב כ"ץ זצ"ל אבד"ק פפר"מ<sup>1</sup>  
בעל שב יעקב

במדרש רבה פרשת צו, צו את אהרן ואת בניו לאמר וגו' זש"ה שנאה תעורר מרנים וכו' (משלי י') שנאה שנתנו ישראל ביניהם לבין אביהם שבשמים היא עוררה להן דיני דינין דאר"ש בר נחמן קרוב לתשע מאות שנה היתה השנאה כבושה בין ישראל לבין אביהם שבשמים מיום שיצאו ישראל ממצרים ער שנה שנתעוררה עליהן בימי יחזקאל וכו'. ויש לדקדק איך שייך ענין זה לפסוק צו את אהרן ואת בניו, גם מהו הלשון דיני דינין, ועוד צריכין להבין מדוע היתה השנאה כבושה ער ימי יחזקאל.

וכדי לתרץ דברי המדרש נקדים מה דאיתא בגמרא (שבת פ"ח ע"א) ויתיצבו בתחתית ההר א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כנגינת ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד

קבורתכם א"ר אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא (פירש"י שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה שקבלוה באונס), אמר רבא אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש וכו'. והקשה הרמב"ן א"כ למה נענשו שחרב בית המקדש בעוונם שזה הי' קודם שהדור קבלוה בימי אחשורוש, ומתרג' המהרש"א בשם התוס' שכבר קיבלו מאהבה בימי יהושע שלא לעבוד עבודה זרה, ועל זה נענשו. ובאופן אחר יש לתרג', עפ"י מה דאיתא במס' סנהדרין (דף נ"ו ע"ב) עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבק' שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב, ואותן המצות קיבלו באהבה, ובכלל ז' מצות ב"נ יש עבודה זרה, וא"כ שפיר מובן דראוי לענשם על מה שנצטוו קודם מתן תורה. ועפ"י יתורג' דברי הגמרא שם להלן (דף ס"ג ע"א) א"ר יוחנן אלמלא וי"ו שבהעלוק (פירש"י דלא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שתפוחו בדבר אחר) נתחייבו רשעיהם של ישראל כל"י וכו' שאיוו אלוהות הרבה, והוא תמוה. ולפי הנ"ל א"ש, דזה ידוע דאף דבני נח נצטוו על עבודה זרה אבל על השיתוף לא נצטוו, רק במתן תורה נצטוו גם על השיתוף שנא' לא יהי' לך וגו', וזהו, אלמלא וי"ו שבהעלוק היו ראויים ליענש על ע"ז כד"ן ב"נ אבל עכשיו שעבדו בשיתוף יש להם תירוצ', ואי דנצטוו בשעת מ"ת גם על השיתוף, על זה אין להענישם שהרי קיבלוה באונס. והנה איתא במפרשים רכיון שהקב"ה כפה עליהן הר כגיגית יש להן דין אנוסה ולא יוכל הקב"ה לשלחם מעל פניו, אמנם אימת אין המאנס יכול לגרש את האנוסה, רק מחמת שנאה, אבל אם מצא בה ערות רבר יוכל לגרשה. — והשתא אתי שפיר דברי המדרש הנ"ל, קרוב לתשע מאות שנה היתה השנאה כבושה בין ישראל לכין אביהם שבשמים עד שנה שנתעוררה עליהן בימי יחזקאל, כלו' שער השתא הי' להם תירוצ' על מעשה העגל מכח ממ"נ, רמדין ב"נ אין להענישם שהרי עבדו בשיתוף, ועל שהוזהרו על השיתוף בעת מ"ת י"ל אנוסים היינו, אבל בימי יחזקאל שביקשו לפרוק מעליהם עול מלכות שמים באומרם אשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום (סנהדרין ק"ה ע"א), א"כ הודו בזה בעצמם שאין להם דין אנוסים, כי אנוסה אין רשאים לגרשה, ולכן נתעוררה אז עליהם מדת הדין.

אך עריין צריך ביאור הלשון ריני דינין, אמנם יתבאר דהנה כבר אמרנו לעיל דב"נ אינו מצווה על השיתוף והיינו עפ"י הברייתא הנ"ל דעשר מצות נצטוו ישראל במרה, ומבואר שם בנמ' דהוא תנא דבי מנשה והוא לא ס"ל דהפסוק ויצו ד' אלקים על הארם קאי על עבודה זרה, אבל מאן דרריש מפסוק ויצו וגו' דאין ויצו אלא עבודה זרה ס"ל רב"נ נצטוו על השיתוף, רחא אמרינן התם ויצו זו ע"ז מאי משמע רכתיב סרו מהר מן הדרך אשר צויתים, דהיינו במתן תורה, ובמ"ת נצטוו על השיתוף. והנה מבואר בקדמונים עה"פ צו את אהרן ואת בניו לאמר, ויצו זו ע"ז, לאמר זו גילוי עריות. וזהו כוונת המדרש, ויצו את אהרן ואת בניו לאמר, והיינו ע"ז וגילוי עריות, וכיון דרריש ויצו על עבודה זרה מוכח דבני נח נצטוו על השיתוף כנ"ל, לכן נתעוררה להם דיני דינין, חדא מדין בן נח וחדא ממתן תורה, ודו"ק.

## בדין איסור הנאה לתכריכין

### מהנאון בעל שערי תורה זצ"ל<sup>(1)</sup>

(תשובה להרב החריף מ' זלמן)

ברבר שאלתו, נכרי אחר הפשיט תכריכי מת קיטיל ומלית שלו, וכאשר נורע ע"י קלקול הקבר הלבשהו תכריכין אחרים ואח"כ נמצא הגנב והוחזרו התכריכין לא' מיורשין, ובא השאלה מה לעשות באלה, והב"ח כס"י קי"ז כתב אפי' מכרן הגנב אסורין בהנאה, אכן לא נזכר שם שנעשו תכריכין אחרים והלבישהו כנר"ז, ואם אסורין בהנאה, אין תקנה רק להניחם בקרקע סמוך לו כמ"ש ב"י בשם רמב"ן, עכ"ל השאלה.

לכאורה אין מקום לשאלתו, לפי מה דא' בסנהדרין דף מ"ח ע"א ובש"ע סימן שמ"ט סעיף א' רבעינין הומנה לצורכו לאחר שמת, ואם נתנם עליו ולא הומינם לכך כתחילה עדיין לא נאסרו, וא"כ בטלית (ש) אין דרך להזמין עבורו לאחר מיתתו כי מן הסתם נעשה מחיים, אולם נראה שהש"ע ואחרונים קיצרו קצת, רמבואר בנ"י שם מחלוקת קמאי זל"ה, דעת רב אחא וכ"נ מרש"י, דהא דרצ' ב"י ולא אומני' שרי היינו לפי שעה, אבל כשהניחו ע"ד קביעות ל"ב הומנה, וה"ה בתכריכים, ודעת מורו אפי' כשהניחו ע"ד קביעות, ל"מ בלא הומנה רמעיסקרא, מעשה רהשתא, והמעייין בשוש"ע סימן שס"ד ס"א מבואר לענין קבר סובר כשיטת רב אחא ורש"י, [ובנוף דברי רמב"ן המובא שם תמהני על אחרונים ז"ל שלא הביאו דברי חידושי הר"ן בסנהדרין שחולק עליו יע"ש], וכן מבואר במג"א סימן מ"ב ס"ק ז', וא"כ הכא כיון שהמעשה ה' ע"ד קביעות, נאסר בהנאה, ולפ"ז צ"ל רש"י ע"י שמ"ט מיירי שלא ה' ע"ד קביעות, ואולם ק"ק כמה שקיצרו בלשונם ולא ביארו, וביותר קשה על הטו"ז וש"ך שררכם לכאד. ולכאורה י"ל דהכא לכ"ע שרי, ד"ל דדוקא הבע"ד בעצמו יכול לאסור, אבל אין יכול לאסור דבר שאינו שלו כמבואר בנ"י בשם רמב"ן כראי' ביבמות דף ס"ו

(1) הג"ר בנימין וואלף לעוו זצ"ל נולד בווארדיסלאב בשנת תקל"ז בערך לאביו הג"ר אלעזר אבד"ק סאנשוב בעל שמן דוקח זצ"ל. רוב חכמתו קיבל מאביו, וגם למד אצל הג"ר ארי' ליב אבד"ק פרוסטיץ. — אשתו היתה בתו של הג"ר יצחק אייזיק עלקיש אבד"ק אושפיץ. — ראשית נשיאותו ה' כאבד"ק ראשפיצע ואח"כ שימש כאבד"ק אמשא. בשנת תקע"ג בא לכהן פאר בק"ק קעלין ומשם נתקבל בשנת תקפ"ז לעיר טאפלאטשין ובשנת תקצ"ו עלה על כסא הרבנות בעיר ווערבו. שם בווערבו ה' לו ישיבה מפוארה עם תלמידים רבים וביניהם גדולי התורה כמו הנאון בעל קול ארי' זצ"ל והנאון בעל מחנה חיים זצ"ל. — נדפס ממנו חיבור תורה נפלא שערי תורה ג' חלקים על סוגיות הש"ס, והגהות על שו"ת הרי"ף. הרבה חידושים ממנו מפורסמים בספרי אביו ובשאר ספרים. — נלב"ע ביום ה' לחודש אדר ב' שנת תרי"א לפ"ק.

תשובה זו הגיע ליריני מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבד"ק קעזמארק. זכרה לו אלקי לטובה.

ע"ב ובש"ך בסי' שמ"ט ס"ק ז' וסימן שס"ד סק"ה, וא"כ י"ל הא דתכריכין אסור בהנאה היינו כל זמן שמונחים על המת, וכדאי' בנ"י גבי תפילין, אבל היכי דנעשו תכריכין בלי דעת היורשים כנהוג, אזי המתעסקים כשמלבישים למת, כיון שאין התכריכין שלהם א"י לאסור דבר שאין שלהם, דמה מהני דעתם, ואף ד"ל כיון שיורשים מסתמא מרוצים ליקח תכריכין כיון שהחויב חל עליהם כשירשו ממון אביהם, נעשו המתעסקים שלוחם לאסור הדבר, מ"מ אפשר לומר לפמ"ש רשב"ם במס' ב"ב דף קכ"ו ע"א ד"ה קסבר, דאין לפשוט זכות קודם חלוקה שלא הוברר חלקו ואין יכול למכור דהוי דשלב"ל, מיהו כששניהם מוכרים קודם חלוקה בודאי חל כיון שבירו לחלוק לא הוי כמחוסר מעשה כדאי' בקרושין דף ס"ב ע"ב, וא"כ היכי שלא היו כל היורשין בעת שנקבר האב רק אחד מהם, אף שהוא מרוצה ליתן התכריכים, מ"מ כיון שאין לו [זכות] קודם חלוקה לא חל האיסור, דהא יש לו דין אחד עם הקדש, וכשם שא"י להקדיש דשלב"ל כך א"י לאסור דבר שלא בא לעולם, מיהו תוס' שם ד"ה לא ובס' שיטה מקובצת חולקי' על רשב"ם וסוברים בחלק פשוט בודאי חל המכירה כמו שותף שמכר חלקו מכור, ול"ש אין ברירה בזה, ועיין בנמוקי יוסף שם.

מיהו אכתי י"ל דהנה אי' בנמ' בכתובות דף מח. האומר אם מת אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו לאו כל הימיני' שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הציבור, ועיין בטו"ש ע"י ד' סימן שמ"ה ס"ב, ואני מסופק בכוונת הדבר, אי ר"ל שיוורשין יורשין כל הממון שהנחת, אך החויב חל עליהם ליתן לצרכי קבורה, או שר"ל שאין להם שום זכות בממון של צרכי הקבורה, והמעיין בסמ"ע סימן דנ"ג ס"ק ע' משמע כן שכ' זו"ל, והיורשים חייבים לקברו, שהן במקום אביהם והנכסים שירשו שם אביהן עליהן וקוברים אותו משלו יעו"ש. משמע קצת שע"ז לא ה' להם שם יורש כי אין בכח אביהן להורישם. והנ"מ, אי נימא כפי' א', פשוט כשהזמינו תכריכין לצרכי המת הוי הזמנתם הזמנה, כי הם שלהם, אבל לפי' ב' כיון שאותו ממון כדי צרכי קבורה לא שייך להם כי לא ירשו, לא חל הזמנתם לאסור, כי א"י לאסור דבר שאינו שלו, ואפי' אי נימא דהם יורשים כל ממון אביהם והחויב חל עליהם, מ"מ יש להסתפק אי יכול לאסור דבר ע"י שליח, וכן יש להסתפק אי אומר לשליח להקדיש הנכסים שלו אי חל ההקדש, כי מצינו בשו"ת מוהרי"ט ח"א סי' קכ"ט שכ' זו"ל, ותו רווקא לתרומה הוא דאתרבי שליחות מאתם גם אתם אבל להקדש אין בו דין שליחות שנראה לי הדברים שאם אמר אדם לחבירו צא והקדיש לי שור אחד משורי אין בו דין הקדש דמילי ניהו וקיי"ל מילי לא ממסרי לשליח יע"ש. ובאמת דבריו תמוהין וכן דכירנא שראיתי בס' שמע יעקב שתמה עליו דהא רקיי"ל מילי לא ממסרי לשליח היינו משליח ראשון לשני כדאי' בגיטין דף כ"ט ע"א ובדף ס"ו, וכן תמה בנב"י מהדורא ב' (חלק יו"ד) סימן קמ"ז, ועיין בס' שער המלך בפרק ו' מאישות בסופו דף ל"ב ע"ב.

ואולם יש להצדיק רברי מוהרי"ט, דהנה הר"ן כתב (הובא בב"י סי' תל"ד) בשם אחרים כיון דביטול מתורת הפקר נגעו בו ל"ח שליח לבטל שהרי אם אומר

אדם לחבירו הפקד אתה נכסי אין בכך כלום יע"ש, וכ"נ שהסכים לזה כמ"ש ב"ח שם, ויש להבין מ"ש הפקד אתה נכסי, או הקרש אתה נכסי, ואמאי באמת ל"מ בכה"ג היכי שאמר הפקד אתה נכסי. ונ' רהנה הב"ח כתב שם הטעם דל"מ ביטול ע"י שליח כיון דסני במחשבה ל"מ השליחות בדבר התלוי במחשבת הלב, דהא תני בספרי לא יראה לך בטל בלכך ומשמע דכלכו צריך לבטל ולא כלכו של שלוחו יע"ש, ולכאורה קשה הא בתרומה אי' במס' קדושין בפ"ב דהוא במחשבה ומתני שליח, ודוחק לומר כוונתו דהכא גלי קרא, הא יש לומר כיון דשלוחו הוי כמותו הוי כביטל כלכו. ואולם לפמ"ש תוס' בבכורות דף נ"ט ע"א ד"ה במחשבה דר"ל פי' אחר ברש"י הכוונה דיבור, ועיין במשנה למלך בפ"ג מפסולי מוקדשין וצ"ע ברש"י קדושין, וא"כ י"ל לפי מה דאי' ברש"י שבועות דף כ"ו ע"ב דהא דאי' שם תרומה וקדשים הוי שני כתובים שסני בלב היינו תרומת מלאכת משכן דכתיב כל נדיב לב הביאו, וקדשים דכתיב כל נדיב לב עולות, ועי' בתוס' ד"ה משום, ורש"י אזיל לשיטתו דבתרומה בעינן דיבור, וא"כ יש לקיים דינו של מוהרי"ט באומר הקדש נכסי ל"מ ההקדש לפי דברי הב"ח כמו שכתב שם אמרה תורה שבעינין שהוא יהי' מבטל בלב שלם דהיינו הבע"ד בעצמו, וה"ה בקדשים כ' תורה שיהי' מקדיש בעצמו כלכו, וילפינן כל הקדשים מהדרי, ועיין ברמב"ם בפ"ד ממע"ק ה"ב וביו"ד סי' רנ"ח סי"ג ובח"מ סימן ד"ב ס"ח ובא"ח סי' תקס"ב, וא"כ שפיר כתב מוהרי"ט לדינא, וי"ל ה"ה לענין איסור כשרוצה דבר לאסור ע"ע כמה שיהי' למת, לפי מה דמשמע ביבמות דף ס"ט כגמ' וברש"י דהוי כהקדש אין לאסור ע"י שליח דבעינן שהוא בעצמו יאסור הדבר כלכו, דבעינן לבו, כמו בהקדש שא"י לאסור ע"י שליח.

ועוד י"ל אפי' אי נימא דיכול לאסור ע"י שליח, מ"מ בעינן שישוו שליח, אבל אי לא משווי שליח אף שאח"כ ניחא לי' לא אמרינן כיון דהשתא ניחא לי' מעיקרא ניחא לי', וראי' ממס' ב"מ דף כ"ב גבי יאוש שלא מדעת, ואולם במת מצוה יש לעיין אף אם היורשים לא היו בשעת קבורה ראוי לומר כיון דעכ"פ הוא כבוד אביהם שיהי' מונח בתכריכים ולא יתבזו ליקח מציבור כדאי' בסנהדרין שם, והם חייבים בכבוד אביהם אפי' לאחר מותו, ראוי לומר כיון דעכשיו ניחא להו, מעיקרא הי' ניחא להו ונעשו המתעסקים שלוחם וממילא נאסר הדבר, וצ"ע בשו"ת תה"ד סימן . . .

מ"ש בענין מצות לאו להנות ניתנו, כמה תשובות בדבר, חדא לפמ"ש משנה למלך אסור לכתחילה, ותו לפמ"ש תוס' במס' יבמות המצוה היא לאחר עישוף ויש לו הנאה בשעת עישוף . . . שהוא קודם מצוה, ותו דל"ד כלל דהיכי דמוכרח לעשות המצוה לקנות בממונו יש לו הנאת ממון, וראי' לזה מהנודר שאסור ללמדו מקרא במקום שנותנין שכר כדאי' במס' נדרים (ל"ו ע"ב), ושאיני האי דמס' ר"ה דמיידי שיוכל לשמוע משופר אחר וכן במעיי"ן עי' בס' שעה"מ וטורי אבן.

מ"ש בענין כתותי מיכתת שיעורי', לפי מ"ש תוס' במס' סוכה דף ל"ה ע"א

משמע היכי דצריך שריפה ולא כנקברים, אך תוס' כיבמות (דף ק"ד) משמע אפי' היכי דבעי גניזה, ועי' בס' שעה"מ בפ"ג מהל' גירושין ה"ב. ובענין זה ק"ק לפירש רש"י במס' חולין ברף פ"ט ע"ב משום כל העומר לשרוף לכן כתותי כו', הא לא קי"ל כר"ש עי' חלקת מחוקק וב"ש כהל' גיטין, וצ"ע בלשון הר"ן בגיטין שם. — לכן לדעתי קשה למצוא תרופה לזה.

## דרוש לקידוש החמה'

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן זצ"ל  
אבד"ק לבוב

ב"ה יום ג' שמיני ב' כ"ה ניסן תרכ"ט, ברצות ד' ביום מחר יהי' ברכת החמה.

הנה לדעתי מה שקבלנו כי ברכת החמה מכ"ח לכ"ח שנה כמאמרם בברכות דף כ"ט לדעתי זה רמז למ"ש החכם בקהלת סי' ג' וחושב שם כ"ח עתים שהבורא יתברך שמו ברא אותם, והנה השמש בכ"ח שנים שבה אל נקודתה שהיתה בתחלת הבריאה וזה מורה שגם השמש היא מכלל הנבראים, להוציא מלב האנשים החושבים שהשמש הוא כביכול אלקות וכמאמרם בברכות דף ז' אימת רתח בתלת שעי קמייטא וכו' ותנא משמיו' ררב בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזרח ומערב מניחין עשרותיהן בראשיהן ומשתחוים לחמה מיד כועס הקב"ה, והנה זה ששבה אל נקודתה זה מורה שהשמש גם היא מהנבראים שאל"כ למה לא תתפשט יותר ולמה היא חוזרת אל נקודתה, אין זה רק כי היא כעבר המשמש את רבו ואומר לו לך להמקום שאני רוצה ונותן לו זמן שישוב למקומו ככלות הזמן הלז, כמו כן השמש רוצה לשוב למקומה בכלות הזמן שנתן הקב"ה להאיר, וזה כמו כל הכ"ח עתים שקב"ה נתן בעולם שיהיו משמשים, ויום לשנה נחשב, ומזה נלע"ד מה שמבואר במג"א סי' רכ"ט שזמנה עד שלש שעות וברגול מרבבה כתב שזמנה כל היום ועכ"פ עד חצות ע"ש, וכ"כ ר"ז סבא קרישא יעב"ץ ז"ל, ולפמ"ש א"ש דברי המג"א לפי שהיו מלכים משתחוים לשמש בהנך תלת שעי קמייטא לכך נתקן הברכה על השמש ששבה למקומה ששואף זורח

(1) הועתק מנוכתי"ק המונח באוצרו של ידידינו היקר והחשוב האברך המשובח והמפואר מאוד נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יברכהו ד' בעוז ותעצומות. — פאקסימיליא מנוכתי"ק להלן בעמוד נ"ח.

בקונטרס „יזרח אור" על מצות קידוש החמה בפרק ט"ו, נדפסה דרשת הנרי"ש זצ"ל שדרש לרגלי קידוש החמה בשנת תרכ"ט, אשר הועתק ממכ"ע א'. וחסר שם איזה ענינים המבוארים כאן, וכנראה שלא הגיר ברכים כל מה שדרש לעצמו בכתיו"ק.

להורות שהיא ג"כ מהנבראים ואינה אלקות ולכך דוקא בנ' שעות על היום שהוא זמן שזורחת בכח, וזה שתקנו ברוך עושה מעשה בראשית, דהיינו שהקב"ה ברא ועשה מעשה בראשית והיא שעת [שבת] בהנקודה שהיתה בעת תלותה בשמים להאיר, ודו"ק.

ומה שאמרו מניחין כתרן בראשיהן, נלפע"ד ע"ד מ"ש בבינה לעתים על מ"ש צדיקים יושבין ועטרתיהן בראשיהן, דלכאורה העטרה מונח על הראש ולמה אמר בראשיהן ולא על ראשיהן, וכתב דהכוונה להשגה שכלית דזה בראש עצמו ע"ש, והנה גם כאן אמר להיפך שהם ג"כ מניחים כתרניהן בראשיהן והיינו שכביכול יש להם השגה שכלית ומחשבין השמש לאלקות, וע"ז הקב"ה כועס והיינו שאם היו עובדים ע"ז בחשבם שהם משרתים לאלקי עולם לא הי' כ"כ כעס דמגדלות המשרת ניכר גדולת הארון, אבל כיון שהם מחשבים השמש לאלקות ע"ז הקב"ה כועס, ולכך תקנו לכרך ברכת החמה להורות שהיא רק עבר נרצע לאלקים חיים ודו"ק.

ויש להמתיק הדברים, דהנה הכ"ח עתים מורים שהם נבראים, דכל שיש עת לדבר מורה שנתחדש בעת ההיא, וכל שיש לו התחלה יש לו תכלה, וז"ש עת ללדת ועת למות והיינו כיון שיש עת להולדה ע"כ שיש תכלה וז"ש עת למות, וכעין זה כל העתים מורה על התחלה והתכלה, וגם החמה אחר ששבה למקומה בכ"ח שנים מורה שהיא נברא וכל שיש לו התחלה יש לו תכלית שלכך כתוב לעתיד וחפרה הלבנה ובושה החמה.

ולדעתי מה שנקראת השמש חמה והירח לבנה נלפע"ד דהנה הלבנה טענה שא"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד וא"ל לבי ומעמי עצמך ע"ש, והנה הקב"ה רצה להראות להירח ג"כ מעלתה, והנה השמש שיש לה כח שמחמם ואלמלא לא הי' הירח משמש בלילה שמקררת הדברים ובע"ח, לא יכלנו לסבול, וע"כ אמרה הירח א"א לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד והיינו שאם שניהם יהיו חמים אז אין נסתר מחמתו, לכך אמר לה הקב"ה לבי ומעמי עצמך היינו שלא תהי' לך כח החימום, ואררבא היא מקררת, וכשביל זה ניכר פעולתה, ולכך נקראה שמש חמה והירח לבנה לפי שמצינו אזל סומקא ואתי חוורא והיינו שבתחלה כשאדם מתכייש מתאמץ כח הרם שמחמם ונעשה סומקא ואח"כ נעשה לבנה וזה ענין הלבנת פנים, וכמובן כשנתכיישה הירח וא"ל לבי ומעמי עצמך נעשה לבנה, ובזה הי' מעלתה ניכר שמקררת החמום של היום ולכך נקראת לבנה שהחמה היא סומקא כדאמרו בב"ב רף פ"ד דהשמש סומקא מפני שהיא חמה והירח נקראת לבנה ולעתיד חפרה הלבנה ובושה החמה ודו"ק היטב. וז"ש לשמש שם אהל והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור לרוץ אורח ותקופתו על קצותם ואין נסתר מחמתו, הכוונה שהשמש ישיש כגבור לרוץ אורח וזה מורה שהיא נבראת לשמש כמו ששולחין הגבור לרוץ ותקופתו על קצותם והיינו שסובבת והולכת עד שתשוב למקומה, וז"ש ואין נסתר מחמתו, ולכך הירח נקראת לבנה, ודו"ק.

## בדין כפיי' בגירושין

מהגאון מוה"ר הלל ליכטנשטיין מקאלאמייע זצ"ל<sup>(1)</sup>

בע"ה יום ו' פ' נח ה' חשון תרכ"ה.

יאמר שלום מן שמיא לקרם רבינו המקום יהיה בעזרו הי ניהו הגאון המפורסם מופת הדור מפיו אנו חיינ צדיק כביר כקש"ת מו"ה שלמה קלוגר<sup>(2)</sup> נ"י רב"ד דעיר ואם בישראל ק"ק בראד יע"א.

יורנו רבנו נ"י באשה שנשאת באלול ושהתה עמו עד אייר והיא ערן בתולה והוא מורה שאין לו גבורות אנשים ועשה רפואות ולא הועילו, והיא צועקת ובוכה כמה וכמה פעמים שתתגרש ממנו, ואמרנו לו כפיית דברים כמבואר [באבן העזר] בסעיף ז', כ"א, סימן קנ"ד, ועי"כ גירש, אם כרין עשו, או היה לה יותר להמתין, כי לשון רשב"ץ שמביא ב"י הוא וז"ל, אם טוען שזה מום עובר ע"י רפואות קרובות להועיל, ולא לחנם אמר קרובות להועיל וגם כן אמר שם לא היה הדין נותן לכופו לאלתר, משמע הא כל שהמתינה זמנים תו לא צריך, וגם לשון הב"ש סימן קכ"ז, אחר שנתן עצה להמתין עוד, אמר וז"ל, אמנם אם היא תאמץ לבכה ולא תרצה להיות עמו עוד אין חומסין אותה, ובכנה"ג אות י"ט הביא בשם רבב"ז דלא משהינן כלל דינא דהאי איתתא, וגם לשון נב"י מהר"ת סימן פ"ט הוא רק שימתינו איזה זמן, ולשון תוס' יבמות דף ס"ה ע"ב רק מורה שאין לה למחר, משמעו רק דרך עצה לה, אבל כשהיא רוצה דוקא בגט לא מעגינין לה, לכן יאמר נא רבינו אם כרין עשינו, כי אז היה חשש קרוב שיעגנה שהיה עת מלחמה ורצה להרחיק נדור, והוכרחנו לפוטרה ממנו, ועתה שהיא רוצה להנשא.

וגם יאיר עיני מדוע מחבר בשלחן ערוך השמיט לגמרי דברי רשב"ץ אלו שאם רוצה ברפואות שלא יגרש, אדרבה אמר כופין מיד, ולא ראיתי לאחד מאחרונים שעמד בזה.

וגם היה נראה לענ"ד מראמר רמ"א בסעיף כ"א רק ראוי להחמיר, ולא אמר לאסור, שרק לכתחילה החמיר כך ולא בדיעבד אם נעשה כן. ועוד יש ראיה לזה, מדוע שתק רמ"א למחבר בסימן קל"ד סעיף ה' היכא שאנסוהו לגרש היכא שרק היה חייב להוציא דהוי גט, היה לו לומר דלא הוי גט, ע"כ מוכח דמורה בדיעבד. ומינה היכא שיש חשש עיגון ולא רוצה לגרש ע"י כפיית דברים, גם בשוטים כיפינן ליה, לכתחילה כה"ג הוי בדיעבד. והטעם, או משום דרי"ף ורמב"ם ורש"י ס"ל כך, או משום סברת רמב"ם סוף פ"ב דגירושין, מאחר לכ"ע עברין הוא אם אינו מגרשה מסתבר ע"י כפיית שוטינ מתרצה לגמרי והיה מהני גירושין

(1) ראה אורותו בכר"ש שנה ג' קונט' ה' עמוד י"ט. — ד"ז הועתק מנזכר"ק והגיע לירינו מאת נכדו וירינו האברך היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה. — ועיין עוד בשו"ת דברי חיים ח"ב אה"ע סי' י"ב תשובה בנר"ז להג"ר הלל מקאלאמיא זצ"ל.

(2) ראה אורותו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ד.



כה"ג אפילו לשיטת גבורת אנשים דס"ל למחבר ורמ"א, וס"ל כשאינה בא מחמת מענה לכ"ע אין כופין בשומים, אפילו אם עשו כך היה כשר.  
דברי תלמידו המבקש בער אריכות ימיו ושנותיו ומצפה מהר לתשובתו,  
הק' הילל ל"ש מוועטש חונה פה סיקס  
אדרעס פער מישקאלטץ סיקסא.

## הערות שונות

מהנאון מוה"ר מרדכי מיכאל יפה זצ"ל<sup>(1)</sup>

בס"ד. יום א' פ' שלח לך תר"ב לפ"ק שמיגל.

שלו' וברכה לכבוד ידידי וחביבי כנפשי ה"ה הרב המופלג החרף  
ובקי החכם השלם מו"ה ברוך נ"י ויזרח.

אתמול בש"ק קבלתי מכ"ק, ובקראי אותו נחרדתי למאד, למה העלה על לבו  
הטהור כי נסוגתי אחור מלהשתעשע עמו, מי יתן והי' עוברים ושבים מפה לשם,  
הייתי מתענג בשעשועי עמו יום יום, ובפרטות בד"ת אשר מעט המה כעת  
המפלפלים בהגיון ובעיון כראוי, אולם הסיבה כי ממש אך א' אשר קרה לפני  
הנוסע לשם, ועל הדואר חסתי יען כי פרנסתנו גם יחד מצומצמת, ועל צערו מה  
אומר ומה אדבר, בעוה"ר הגיע העת אשר הנביא אמר המשכיל בעת ההיא ידום.  
ואשר בקשה נפשו להיות לעזר לו להוציא ממסגר אסיר, יאמן כי תפלתי  
שיעלה בידו כאשר אני תפלה עלי, אולם אחרי חקרי בזה לא עלה בירי גם בזה  
להיות למסער לו, ק' זרון כבר כתבתי לו שיש להם ש"ץ מ"ן, צר לי מאד מר לי  
מר בזכרי בו, מי יתן ויעלה בירי להיות שליח לדבר מצוה כזו להושיב ת"ח י"ש  
מרכים כמותו על גפי מרומי קרת.

ועל ד"ת אשר בא במכתבו, ימחול לעיין בחיבורי בית מנחם ש"ג פ"י, לא  
אפונה כי ישנו תח"י כי אותן אשר שלחתי לשם מאז לחלק בין הוגי תורה, כתבתי  
שוב על הנשארים ליתן למעכ"ת א'. — ואשר דרש במכתבו הקדום על ספרי  
החדש, ידע מעכ"ת נ"י כי כבר ממש הושוויתי עם המדפוס, כי קצין א' מק"ק  
גלוגא השיא אותי לזה ולחיות מסייעני בסך מסוים, כי אין אתי מה, ואח"כ נסג  
אחור, חלילה לי להרהר עליו כי ידעתיו לאוהב נפשי למאד ואוהב תורה, אולם מי  
יודע משמנות של חבירו, וגם איני מצער עצמי, כי בעוה"ר הגיע העת אם ראית  
דור שאין התורה חביבה עלי, כנס.

(1) נולד בקראטאשין ביום ו"ט אלול שנת תקס"ג לאביו מוה"ר מנחם מענדל יפה.  
למר זמן רב כפוזנא אצל הנאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל. ראשית כהונתו הי' כאב"ד בק'  
זרון (סמוך לקראטאשין), ומשם נתקבל לאבד"ק שמיגעל. בשנת תר"ט נתקבל להיות  
יושב בקלויז בהאמבורג. — נרפס ממנו ספר בית מנחם, תשו' מר"ם יפה, והערות על  
ספר שו"ת מהר"ח אור זרוע, גם יש אליו תשובות בשו"ת בנין ציון ובס' תשובות חרשות  
לרעק"א אהאע"ז סי' א'. — נלב"ע ביום ה' ח' לחודש אייר שנת תרכ"ח לפ"ק, ומנ"כ  
בהאמבורג.

ויען כי חפץ בר"ת, רציתי להעריך לפניו מה שכתבתי זה איזה שבועות בקונטרס תשובה אשר שלח אלי הגאבד"ק פוזנא<sup>(2)</sup> כמה שנשאל מק' באריג ע"ר גט שנשלח לשם מלאנראן וכתב קונטרס ארוך ורצה שיוסכימו עמו שני רבנים, וקרא אלי, וכתבתי בס"ד תשובה נכונה<sup>(3)</sup>, אם כי חלקתי עליו לא השיב רבריי לסתרים אדרבא אח"כ קראני וכברני להיות בשמחת בתו תי' בעל ברכה, אמר כי קרא רבריי בנעימים, אבל ראיתי כי יאריכו, ומלבד שאין הגליון מספיק, אף גם רצוני להשיב מיד למען ינוח נפשו הטהורה בתלונתו עלי.

ואחזו בסנסני פלפל קצת כמה שהעיר מעב"ת נ"י מענין שני חזקות, מה שהערותי בפלוגתת פוסקים בס"ס נגר חזקה אפשר נגר שנים כמע"מ, וראי' מקירושין מ"ח ע"א שמין את הנייר אם יש בו ש"פ מקורשת פי' תוס' מקורשת וראי, ורקרקתי, שמין אם, משמע רוקא כששמו, אבל כשלא עלתה בירם לשום לא, ולמה אינה ג"כ בתורת וראי מקורשת מחמת ס"ס, ספק הנייר ש"פ, וספק מתורת שטר, להסוברים נגר חזקה מהני, א"כ חזקת פנוי' לא מהני, אבל אי בשני חזקות שאני, י"ל רשם הוי נמי חזקת ממון רמרא קמא, כי צריכה להחזיר הקירושין.

ושם הוקשה לי נמי, להסוברים (הובא בנמוקי יוסף ב"מ י' ע"א) רבקינן ראורייתא נמי לא מהני כשאין רעתו בקנין זה, א"כ כיון רכוונתם לקירושין שטר למה יועיל קירושין כסף<sup>(4)</sup> הא אתיא קיחה קיחה משרה עפרון, וחירשתי בזה סברא לתרץ קו' מחצית השקל סי' תמ"ח על קנין הנהוג בחמץ.

גם אעריך מה שאמר לי הגאבד"ק פוזנא נ"י להקשות בתרומות פ"ו מ"ג למה לא נחייב לר"מ לבעלים לשלם חומש לפועלים מטעם גורם לממון רס"ל כממון רמי בכתובות ל"ד, ואמרתיו לו לפ"ד, כיון רחומש כפרה, איזה כפרה יהי' להם אם ישיבו להם. אבל הררנא בי, רשם פ"ו מ"ב מכואר משלמת לעצמה, גם ע' תוס' כתובות ל' ע"ב ר"ה זר, אבל אמרתי לו תיכף רלכאורה אונסים הם רסמכו על הבעלים רנותנים להם רכר המותר, ובהכרח איירי היכי רל"ש זה אלא רהי' להם פשיעת שגגה שכ' הר"מ הל' שגגות רהו"ל לדייק, וכ"ד אח"ז בר"מ הל' תרומות שכ' מפני שהם כשוגגין, א"כ הם העיקרים בזה, דאם דייקו לא אהני בעלים בגרמתם, והורה לרבריי. (אח"ז מצאתי כתשו חמדת שלמה חיו"ד סי' א' העיר בזה, ורבריו צ"ע מר"מ שהבאתי).

ימחול לי על אשר כתבתי רק ענינים פשוטים וקצרותי, כי כבר כתבתי ררצוני בוראי ה' להעריך ענינים הנראים לי נחמרים אבל הגליון והזמן לא נתנני לזה. והי' בזה שלו', מנאי אוהב נפשו היקרה כנפש עצמו הרוש"ת בלו"ג,

מרדכי מיכאל יפה חופ"ק

(2) הוא הגאון מוה"ר שלמה איגד זצ"ל אבד"ק פוזנא.

(3) עיין בספרו תשו' מהר"מ יפה סי' כ"ט.

(4) עיין ברמב"ם פ"ג מהל' אישות ה"ד, ובלח"מ שם, ובאור שמח שם. — ובאבני מילואים סי' ל"ב סק"ה ד"ה אמנם, כי רמירי בשט"ח שיש על אחרים, נמצא דמקדשה בתורת כסף, ולכן מהני מה ששמין את הנייר.

## מכתב מהגאון מוה"ר נחום טריביטש זצ"ל<sup>1</sup>

### אבד"ק ניקלשבורג

בע"ה. נ"ש יום ג' ועשירי לפ"ק.

מדרב"י דורש טוב לעמו, יהי אלדיו עמו, וימשך כנהר שלומו, עם כל בני החברה דת"ת הנלווים עמו, אשכל ענבים, מצדיקי הרבים ככוכבים, יהי חן ה' עמכם, ויוסיף עליכם א"פ ככם, ואחריהם כל ישרי לב.

אגרת התשובה לשואל מדעת, רחש לבו דבר טוב לנערי בני ישראל להעלות עולות לתכלית האמת, ותמה אקרא מה צריך בנ"ז להעמיק שאלה בדבר שכל הספרים מלאים להזהירם, ראשון לציון הוא ש"ע י"ד ס' רמ"ה סעי' ז' מושיבין מל"ת (= מלמדי תינוקות) בכל עיר וכל עיר שאין בה מל"ת מחרימים אותה ואף מחריבין אותה שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תשב"ר, וידוע הרמז, ולשון רכה תשב"ר גר"ם<sup>2</sup>, נוטריקון תינוקות של בית ד"בן גזירות רעות מ'בטליו. ומרגלא בלשון המשנה, ות"ת כנגד כולם, ובפי חכמי הגמ' הזהירו בבני עניים שמהם תצא תורה שנא' יזל מים מדליו, ובגלות החל הזה אין לנו שיור רק התורה הזאת ובצלה נחי' בנוים, די לנו בעו"ה שהנערים עצמן נרפים הם מלקבל עול תורה, אך ירינו אל תהי בו, ואנחנו נעשה את שלנו, ואף אם אף נכנסין לבית הספר ואחד מהן יוצא, זכינו להוציא יקר מזולל, ובאמת ישראל קדושים הם והנחינו בכל קהלות יעקב ובכל מקום מוגדר ומוגש לשמו ית' ותקנו חברות ת"ת, והיא ראש וראשון לכל ההקדשות וצדקות, ועץ חיים למחזיקים בה, על כן איש את רעהו יחזיק ונדיב על נדיבות יקום להקים על עולה של תורה, ויגדלו ב"י בתורת משה ותרי"ג מצות, והזוכים מהם למשנה וגמרא, המה זיו העיר הודה והדרה, וגמירי ציבור לא מעני, וה' יגמור בעדם ויתברכו במאורם, ויקרא עיר חצדק קרי' נאמנה, ויהי חלקם עם עוסקים לשם שמים להגדיל תורה ויאדיר, הגם שאין בידו לברו לחדש דבר מעתה בלי טובי העיר ורוב מנין, אבל להחזיק מה שכבר נעשה יישר חילו, ומחזיקין ידי עובדי תמה, ומפאת הטרדות רבות הזמן לא נתנוני די השב עד היום.

והי' זה שלו' מזאי הד"ש וטובתם הכותב לכבוד התורה ולומדי' לשמה, הק' נחום טריביטש ח"פ ק"ק נ"ש והמדינה יע"א

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א. — ד"ז הועתק מעצם הכת"י שנשלח לנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ד'.

(2) משלי כ"ה, ט"ו.

# מכתב מהגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל

(אבר"ק טארנא<sup>1</sup>)

ב"ה. יום ד' דברים תרפ"ג טארנא.

שו"ר לכבוד הג' הנדיבים שוחרי תושי' וחובבי תורה באמערקא  
ובפרט לילידי עירנו טארנא אשר שמה, ה' עליהם יחיו.

נצרך לקול קורא אשר יצא מהנבאים שומרי משמרת הקודש חבדת הת"ת דפה אשר כל דבריהם באמת וצדק, הנני להוסיף בזה דברים אחרים, כי נתגדלתי בנאליציא המזרחית והייתי שם רב באיזה קהלות ומכיר אני את הישיבות שהיו שם, וזה מקרוב אשר הנני פה, ורואה אנכי היתרון אשר לתלמוד תורה פה, כי פה הוא מקום תורה באמת<sup>2</sup> וקנאת סופרים תרבה חכמה, פה יגרלו הנערים בתורה ויראת שמים, יצליחו על דבר אמת ויהיו לאנשים (מצוינים) [מצוינים] בעזה"י, ולאשר בעזה"י רבו כמו רבו התלמידים פה וגם ינהרו לכאן תלמידים מכמה מקומות, החלו לבנות פה בית גדול ורחב ידים להגדיל בה תורה, ובצוק העתים אין לאל ידינו לגמור הבנין, באו בנים עד משבר וכח אין ללירה ואין הבור מתמלא מחוליתו, ולמראה עינינו ראבה נפשינו על כיטול תורה, ואם בעזה"י יעלה בירינו להקימו על תלו כמה ספסלי יתוספו בבית המדרש, אשר ע"כ הרימונו בחור מעם הרב הגדול החריף ובקי בחדר"ת דורש טוב לעמו מו"ה אלי' זינגער<sup>3</sup> נ"י א' מיקירי קהלתינו הנוסע לאמערקא, כי ירום כשופר קולו להעיר ולעורר אחבת תוה"ק בלב נדיבים ובפרט יילדי עירנו לייסד חבורות בכל מקום לעזרת בנין הת"ת דפה, והמעוה יושלח ישר לפה קהלתינו, ומכאן ישולח לכ"א וא' קבלות באמת וצדק.

- 
- 1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"ז. — מכתב זה הגיע אלינו מאת יירינו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב רקחל אנשי ספרד בכארא פארק. זכרה לו אלקי לטובה. פאקסימיליא מגוכתי"ק להלן בעמוד נ"ט.
  - 2) כראי לציין כאן, כי הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל, בבואו מגאליציע המזרחית לכהן פאר בעיר טארנא בנאליציא המערבית, ונוכח לרעת רום ערכה גרלה ותפארתה של עיר טארנא, כי היא עיר ואם בישראל ותושבי' מלאים וגרושים בתורה ובחסידות וכו', הפליא הרבה, באומרו, הכל הוא בכוחו של אותו זקן האי סבא קרישא הגה"ק מצאנו זצ"ל אשר השקיע בתלמידיו וחסידיו, ועבורה זו ניכרת היטב בכל הגליל שלו עד להפליא.
  - 3) נולד בסטוטשין בערך בשנת תרנ"ד לאביו הרב הגאון מוה"ר שמעון זינגער רומ"ץ רשם ואח"כ רומ"ץ בק"ק דאמבראווא. ה' תלמיד מובהק וחביב להגאון מהרש"ם מבערזאן זצ"ל, ונסמך להוראה ממנו, וגם סייע בסירור כתביו. גם קיבל הורמנא מהגאון ר"מ אריק והגאון מהר"ש ענגיל והגאון מוה"ר שעביל מרוקלא. בשנת תרפ"ג התיישב באמערקא ונתקבל לרב בעיר נוארק בקהלת עסטרייך-אונגארן הנודע בשם ה"גאליציאנער שוהל". יש אלו תשובות בכמה ספרי שו"ת וגם נרפסו חירושים ממנו בקובצים וירחונים שונים. נפטר ביום ח"י מרחשון שנת תש"ד לפ"ק.

ומי האיש החפץ חיים ורוצה לזכות באמת בת"ת ררבים יתן ירו לבנין והחזקת הת"ת וישיבה דפה, וידעו באמת כי פה לא יגעו לריק, וחפץ ה' בירם יצלח, והש"י יהי' בעזרם של המעשים והעושים ברוח נדיבה ויתברכו ממעון הברכות בברכות משולשות ורוב נחת ושלוה, ויזכו לראות בנחמת ציון ובנין ירושלים כב"א.

והנני רוש"ט כה"י בלב ונפש,

חק' מאיר אריק אברפה"ק

## בדין ספק דרוסה, ועוד פסקי דינים

מהרב הגאון מוה"ר אלעזר לעוו ז"ל אבר"ק אונגוואר<sup>(1)</sup>

ב"ה מאר א' מ"מ בין המצרים תער"ב.

שוכ"ט וישע רב לכבוד ידידי המאוה"ג הרי"ן כש"ת מו"ה יונתן שטייף<sup>(2)</sup> נ"י באונגוואר יע"א.

אחרש"ה.

על השאלה, ברפת גדול ה' הרבה עופות ונמצאו עשרים נקטע ראשיהם, ושכיחי נשר ולא ראו הדורס, אם יש להתיר הנשארם למוכרם לגוי. — הן מ"ש מע"כ נ"י „רפת גדול" כוונתו דכעופות גם במקום גרר הוי מקום רחב משום ריבולים להשמש ולעוף, אבל בסוף סי' נ"ז בסו"ז (ס"ק כ"ג) הביא המ"כ רבנ' נדרסים לא מהני מקום רחב גם בעופות כיון דמוחזק בנדרסים, והטו"ז חולק ע"ז וכתב ע"ז רהוי טעות ע"ש, ובפתחי תשובה (ס"ק ו') הביא בשם מקום שמואל ושאלת יעבץ דמקיימים המ"כ ע"ש, ועכ"פ הוי פלוגתא דרבוותא, ובוזה מותר למכרם לגוי.

ובהרג אחד ראמרינן נח רוגזי, עיין בסעיף ט' שם בהרג יותר, לאו"ה אסורים הנשארם, והמ"כ חולק עליו, ומהש"ך נראה דנוטה לרעת האו"ה, שכ'

(1) נולד בטאפלאטשאן ביום כ"ג שבט שנת תקצ"ט לאביו הג"ר ירמ' לעוו אבר"ק אוהעל ובעמח"ס דברי ירמ' על הרמב"ם. למד אצל זקינו אבי אביו הגאון בעל שערי תורה וצ"ל בווערבוי. — בשנת תרל"ד נתקבל לאבר"ק אוהעל, ומשם נתקבל לאבר"ק אונגוואר בשנת תרמ"ז והרכיץ שם תורה לתלמידים רבים. — נדפס ממנו ספר פקודת אלעזר על סוגיות ותשובות. — נפטר באונגוואר ביום י"ד כסליו שנת תרע"ח לפ"ק ומנ"כ באוהעל על יד קבר אביו.

תשובה זו, וקטעים הבאים אח"ז, הועתק מגוף הכת"י שה' מונח באוצרו של הג"ר יונתן שטייף וצ"ל. הגר"י שטייף ששימש כרי"ן באונגוואר, רגיל ה' להציע ספיקותיו להנאכ"ד בכתב או ע"י שליח, והוא השיב לו בקיצור. — אפריון נמטי' לנכרו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה שלום יוסף שטייף נ"י שמסר לנו כתבים הללו לפרסמם בקובצנו.

(2) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד י"ט.

על המ"ב ואין דבריו מוכרחים, אבל בטו"ז מסכים למ"ב, ונתן טעם לחלק דגם האו"ה מתיר בעומד הרורס ביניהם, ורק בכלוב פסק לאסור ע"ש, וכיון דהטו"ז נתן טעם לדבריו, יש לסמוך על דבריו, ועכ"פ הוי פלוגתא דרבוותא דפסקינן שם רמותר למכרו לגוי. ועוד יש לפקפק בזה לפמ"ש הר"ן דבהרג אחד נחוש שמא דרס מקורם אחרים, טרם דנח רוגזי, ותי' כיון שהם עומדים במקום שיכול לררוס איזה מהן שירצה אמרינן זה דרס ראשונה והרגו ע"כ והובא בטו"ז שם, א"כ זה נוחא במקום צר, אבל ברפת גדול דיכולים להשמט, איכא החשש דשמא דרס אחרים מקורם שהרג. ואחר כותבי מצאתי בהגהות צבי לצדיק שכתב כן, ועכ"ז לפי הכנת הטו"ז בדברי הר"ן הטעם דלא מחזקינן ריעותא ואמרינן דהרג מיר כן י"ל הכא דהנשואים נשמטו ולא נגע בהם, וגם ברפת גדול יש לאוקמא אחזקתי ולא נחזיק ריעותא, ויש לסמוך אטו"ז להתיר במכירה. ועל מע"כ נ"י יש לחקור אולי אלה הנקטעים בראשיהם היו מונחים בקרקע והנשואים נמצאו במקום גבוה, לפי דעת הב"ח הוי כב' חררים, דהוי ספק על, אם כן הוא, יש להתיר בהפסד מרובה גם לאכילה.

אבל גם למכרו לגוי, לדעתי החיוב לברוק מבחוץ אם אין רושם ניכר, רעיון סט"ו ובש"ך ל"ו דהביא ראי' לרש"י דבריקה הוי מבחוץ קודם שחיטה ע"ש, א"כ הא איכא לברורי, ואף לדירן אין אנו בקיאים בבריקה, מ"מ מן התורה הוי בריקה, ואין לסתור דברנו כמה שכ' הנוכ"י בס"ס אם יש לברר ספק אחר לא מקרי איכא לברורי כיון דנשאר עור בספק וכן הכא דלא מהני הבריקה דאין בקיאים בבריקה, מ"מ הכא להפך אם ימצא רושם מבחוץ הוי ודאי איסור, יש ביור, והוי איכא לברורי, ע"כ ימחול להורות שיברקו הנשואים מבחוץ בכ"מ שאפשר להיות טרפה, ואם לא ימצא רושם מבחוץ יש להתיר למוכרם לגוי, ואם נמצאו הנקטעים למטה, והנשואים במקום גבוה, יש להתיר בהפסד מרובה גם לאכילה.

דהרש"ת אוהבו,

אלעזר לעזי בהגאון מוהר"ר ירמ' זללה"ה

\* \* \*

ב"ה.

להמאוה"ג מו"ה יונתן נ"י ריין רפה.

בשאלה ששלח מע"כ נ"י האיש אלי, באווז שנעשה בו מליחה והרחה ככשרות אבל הכבד מונח בתוכו, ושהה שם יותר מג' ימים מה דינו, ולא כתב לי מה ספיקו בזה, הדין פשוט, בשעה ג' ימים רמותר בצליי, ואם החשש משום כבוס כמבושל, דמונח כך . . . היינו כלחלוחית, לדעתי דשיעור כבישה מעל"ע, ובימי הקור ברור דמיר שיצא לאויר מתקשה, לא שייך כבושה.

דהרש"ת אוהבו,

אלעזר לעזי בהגאון מוהר"ר ירמ' זללה"ה

\* \* \*

ב"ה אונגוואר ה' ויצא תער"ג.

לכבוד המאזה"ג כש"ת מו"ה יונתן נ"י דיין דפה יע"א.

על הושט שנשפח עליו שקורין בעלענט, לא אמצא מקום להתיר בבדיקת הרוכב ולתלות שגם השאר כשר, דלא רמי להא רסמכין אחזקה נ"פ כמו בחילתית, וכן בבועות על בני מעיים<sup>3</sup>, דבושט החיוב בדיקה, והחיוב לברוק את כל הושט, ובמקום שנשפח שהוא בעלענט, חסר הבדיקה שם, ופשוט, והוי ושמ שלא נברק.

דהרש"ת אוהבו,

אלעזר לעוו בהגאון מוהר"ר ירמ' זללה"ה

\* \* \*

ב"ה.

לירידי המאזה"ג מו"ה יונתן נ"י דיין דפה.

<sup>4</sup> (אם הבני מעיים לא היו נסבכין בעור או בבשר ולא נסרכין אליהם, וגם למטה אם ה' פתוח שאפשר שב"מ יוחזרו בלי עיכוב, נראה להתיר, אך מע"כ נ"י יכול לידע אם כן ה', אבל אם אין, שכבר נחתך, קשה לידע זאת, וגם יש להאמין להאשה השואלת אם ה' פתוח כ"כ שאפשר שיוחזר, ועיי' בפ"ת שהביא בשם תשו' הר הכרמל.

דהרש"ת אוהבו,

אלעזר לעוו בהגאון מוהר"ר ירמ' זללה"ה

\* \* \*

ב"ה.

לירידי המאזה"ג מו"ה יונתן נ"י דיין דפה.

הנוב"י פסק (במהרו"ת חאו"ח סי' פ' ד"ה ומעתה) דהבדיקה [במצה] אם חוטין נמשכין, רק קודם שנצטננה, ומה שאמרת שיש להמתין עד שיתקרר היינו ברכים ויכולים לנענע ביד. והנה בכפולין, לדעת מהרי"ל רק בברוקין אבל לא בסמוכין להרבק, ובאינם רבוקים אז יש לסמוך על החק יעקב [בסי' תס"א סק"י] לברוק באצבע, אם אינו רבוק בו עיסה אינם נמשכים, אבל בברוקים ממש בכפולים, אין להתיר.

דהרש"ת,

אלעזר לעוו בהגאון מוהר"ר ירמ' זללה"ה

(3) עיין פת"ש סי' מ"ו סק"ו.

(4) וז"ל השאלה:

לכבוד רבינו הגאון שליט"א.

נמצאו הב"מ בין עור לבשר ולא ה' שום דיעותא ולא ה' רבוקים בהעור כ"א מונחים, אמנם כמדומה שא"ז בכלל מהופכית, כי אין דרך שיהיו הב"מ כ"כ למעלה. ובכל רגשי כבוד ויקר,

יונתן שטייף

## הערות וחידושים בענינים שונים

מהרב הגאון מוה"ר יעקב מרדכי זילבערמאן ז"ל  
אבר"ק בילגורייא<sup>1</sup>

בשם הש"י.

סימן טוב, ומזל טוב, מרבון טוב, ית"ש, לכבוד החתן החריף בנש"ק  
מ' ירוחם<sup>2</sup> שיחי', בריך מתייך לשלם, אמן.

כדי לקיים דברי חז"ל אנרא רבי הילולא מילי לשמח את החתן בדברים  
[עיי"ש ברש"י], אכתוב קצת פטפוטייא דאורייתא מבין [אעפ"י שיש להסתפק אי  
מקיימין מצוה זו ע"י כתיבה, ע"י שו"ת רע"א<sup>3</sup>] מה שכתבו לו רבותינו הגאונים  
על ראש שמחתו בענין זה, ודו"ק].

מ"ש רומע"ל נ"י שאינו מבין ההבדל מה שלענין לכם מיקרי קנין דרבנן  
לכם, ומה שכתב היר אפרים שאינו מקיים ע"י קנין דרבנן מצות נתינה, —  
החילוק פשוט, ראמת שהחכמים עשו שיהי' הדבר שלו, מ"מ הרי לא זכה ע"י  
נתינתו גרידא רק בהצטרף כחן של החכמים, ופשוט דמצוה הנעשית ע"י שנים  
שעשאוהו אין יוצאין בו אפי' בזה אינו יכול וזה אינו יכול דחייבין עליו כרת מ"מ  
אין מקיימין בזה מ"ע כדאמרינן בר"ה (כ"ט ע"א) דמי שחציו עבר אינו יוצא  
בתקיעת עצמו דלא אתי צד עברות ומפיק צד חירות [עיי"ש בט"א שכ"ה אפי'  
למשנה אחרונה עיי"ש היטב], ומ"מ דברי היר אפרים תמוהין בזה דמוכח להדיא  
דמקיימין מצות נתינת תרומה ע"י קנין דרבנן דהרי בקידושין כ"ז מבואר שר"ג  
נתן מעשר ור' יהושע תרומה ע"י קנין אגב, ותוס' ב"ק י"ב ד"ה אנא, כתבו  
דקנין אגב דרבנן. ומ"מ גם לפ"ז אין מתורץ קושיית היר אפרים דהרי נותנין  
תרומה גם לשוטה אעפ"י שאין לו זכר אפי' מדרבנן וכמו שהאריך בזה בקצוה"ח  
סי' רמ"ג סק"ד, ובעזה"י העיקר כמ"ש.

ומ"ש לתרץ קושיית האבני מילואים עפ"י דברי המדרכי פ' הזרוע, הלא  
נודע דדברי מדרכי אלו המה תמוהים ולא מצאו כל רבותינו דרך לפרשו, עי'  
בשו"ת שבסוף ספר ברוך טעם, ואיך יתרץ בו קושיות.  
עי' בבחי' פ' זו' מ"ש דבן הצרפית שהחי' אליהו הי' בן גוי' ומשו"ה תותר

(1) כצעירותו נודע בשם „העילוי ממאטשיוב“, ונתקבל שם לאבר"ד, ואח"כ בשנת  
תרמ"א בערך נתקבל לאבר"ד בק"ק בילגורייא. חידו"ת ותשובות ממנו נרפסו, בס' ברכת  
חיים (להרה"ג ר' חיים ישעי' מראחוב) בפרק ו', ובס' פנות הבית סי' ע"ח וסי' ק"י,  
ובשו"ת תירוש ויצהר סי' נ"ח וסי' ק"י, ובהסכמתו לספר מגדים חדשים עמ"ס עכו"ז  
לחתנו, ובעוד מקומות. גם יש אליו כמה תשובות בשו"ת אבני נזר. — נלב"ע בשנת  
תרע"ה לפ"ק. מכתב חידו"ת הללו הגיע לירדנו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מרדכי  
יוסף ליינער שליט"א רב דקהל חסירי דארזין. תשואות חן חן לו.

(2) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד כ"ה.

(3) בשו"ת דעק"א חלק א' סי' כ"ט-ל"ב.

(4) בפרשת פנחס עה"פ בקנאו את קנאתי.



לאלי' לשמא לו, והוא פלא, עי' פר"ד מ"ש סוף דרוש י"ט, אך תוס' ב"מ קי"ד ע"ב ד"ה א"ל, כתבו שהי' ברור לו שיחייהו והותר משום פ"ג, ולכאורה דבריהם תמוהים דהרי גם ספק פ"ג דוחה שבת, ולכאורה י"ל לפמ"ש בפ' המשוניות סוף יומא דרפואה שאינה בטבע רק בסגולה אינה דוחה בספק עיי"ש גבי מי שנשכו ועיי"ש בתוס' יוהכ"פ, אך העיקר הוא שבאמת לא שייך פ"ג אלא בארם חי כדכתיב וחי בהם אבל לא להחיות מת, ואעפ"י שכתב הר"ן בשם רמב"ן פ' יוהכ"פ רמחללין שבת אפי' לקיים עובר אפי' קודם מ' יום, אין נלמד מוחי בהם אלא כדי שישמור שבתות הרבה, וזה לא. (יותר לא נמצא).

## בדיני שמחת פורים

### משה שטערן

אבר"ק דעברעצין ונייהיזל יצ"ו

בעמ"ח שו"ת באר משה ו"ח

ברוקלין, יע"א

נשאלתי אי שרי לקרות במסכת פורים הנרפס להבריל כשאר מסכתות עם פרש"י ותוס' בלשון שחוק והיתול והוללות או אסור משום מושב לצים. ואם אסור כשאר ימים, אי שריא עכ"פ בפורים.

השבתי, כימי חול בודאי אסור משום מושב לצים ולית רין צריך כושש, אבל לפענ"ד גם כימי פורים איסור נמור הוא.

א) הנה הגם שלפום רהיטא היה מקום להביא ראיה להתיר ממה שכ' הרמ"א (סי' תרצ"ו סעיף ח') וז"ל מה שנהנו ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר אין איסור ברבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא וכן בלבישת כלאים דרבנן וי"א דאסור אבל המנהג כסברא ראשונה וכן בנ"א החוטפים זה מזה דרך שמחה אין בזה משום לא תגזול ונהנו כך ובלבד שלא יעשה דבר שלא כהוגן עפ"י טובי העיר (תשובת מהר"י מינץ סי' י"ב) עכ"ל הרמ"א, וא"כ גם בניר"ד היה באפשרות להתיר עפ"י, ומ"מ נראה ברור שאסור מהא דאיתא בש"ס (סנהדרין ק"א ע"א) ת"ר הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבש"ע אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנ"ך אם בעלי משנה [עיי' ברי"ף גי' אחריתא], וכו' וכו' כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר ודבר בעתו מה טוב ע"כ. [וכן הוא בזוהר פ' תרומה באריכות ענינים נוראים]. וכתב רבינו הגדול רש"י לבאר הדבר וז"ל הקורא שיר השירים ועושה אותה כמין זמר שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר „אעפ"י שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר" אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו במיסב על יינו עושה שחיקותיו בדברי תורה וקורא פסוק בקול רם לשחק בהם בני המשתה אבל אם אמרו בזמנו על המשתה כגון שהוא יו"ט ונוטל כוס בירו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום מביא

טובה לעולם עכ"ל הטעור מאירים כספירים, והמעין מבין לאשורו דתרתו קאשמעין הש"ס, ולומר פסוק משיר השירים הגם שהפסוקים שירים הם לעצמן מ"מ אסור אם שינה התנועות האמיתית, אפילו שלא במקום משתה וגם לא לשחק אסור, ושוב אשמעין דבמיסב על יינו וקורא פסוקים אפילו לגמרי כצורתו וכתבניתו רק עושה כל זה לשחק בהם המסובים במשתה אסור, דק לפרש הפסוקים בתוך המשתה עפ"י דרך הגדה שרי כגון כשיושבים על המשתה ביו"ט וכיוצ"ב סעודה של מצוה שזה היה הרכם בקודש עיי"ש. [ועיין בראבי"ה ברכות ר"פ א"ע שהביא קצת גירסא אחרת שמכל הנך גם מקהלת ואסתר אסור לעשות כמין זמר עיי"ש]. הרי לנו שלומר פסוקים כצורתם אסור כדי לשחק בהם בני המשתה אפילו במשתה של מצוה, דומיא דיו"ט דנקט רש"י בקורא פסוק בזמנו, וכן נראה מהגמ' דאפילו בשמחה של מצוה אסור לעשות כזה דהלא כשבא התורה"ק בקובלנה לפני הקב"ה על ישראל שבניך עשאוני ככנור שמנגנין בו לצים, השיב לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו, ואת"ל דלא הוי סעודה של מצוה אזי הא גופא קשיא שמחה מה זו עושה, אלא בוראי כדאמרן, הרי לך תלמידי אהובי נ"י שאפילו אם אין משנים הפסוקים אסור לשחק עם פסוקים ומקראות קדושות קודש הקדשים, ק"ו בן ק"ו לשנות גמרות עם קושיות ותירוצים שונים מהש"ס ופוסקים בדרך הש"ס ופוסקים ומפרשיהם, כדי לשחק, בוראי אסור, וא"כ מס' פורים שנעשה כרוגמת הגמ' עם פרש"י ותוס' ומביא גמרות בשינוי לשון ובתירוצים שונים כמקראות חרב בוראי איסור גמור הוא לשנות דברי אלקים חיים והבן. ועיין בחי' הרמ"ה (סנהדרין שם) ררק קרי לי' דרך שחוק אסור, אבל לשבחי ביו"ט לקוב"ה שפיר דמי. [ועיין דברים נפלאים באוצר הגאונים סנהדרין י"ד א' אות רמ"ח מתשובת הגאונים בשם רבינו משלם ב"ר קלונימוס ז"ל המשמחים לב ונפש]. ורבר חירוש נמצא באבות דר"נ (ס"פ ל"ו) שהמנענע קולו בשיר השירים אין לו חלק לעוה"ב. וכוונתו כעין גמרא סנהדרין הנ"ל.

וקצת יש לתמוה על פירש"י שכ' „אעפ"י שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר", והלא אדרבה שיר השירים קודש קדשים ולא הי' כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שה"ש (ידיים פ"ג מ"ה) וכן הוא בתנחומא תצוה (פ"ה) ואמרו חכז"ל כל הרואה שה"ש בחלום יצפה לחסידות (ברכות נ"ז ע"ב) ולמ"ד (במדרש שה"ש אי"ב) שה"ש בסיני נאמרה, ונכפל כן במדרש זוטא (שה"ש א') שמחר סיני ניתנה, ובזוהר חדש (רות) נאמר דבר פלא מאוד דביום שנילה שלמה המלך שה"ש אותו זוהמא נחש קרמוני דהטיל באדם וחוה נפסק מעלמא עיי"ש, אבל יש ליישב בנקל ותל"מ.

ב) ואם תקשה באמת על הרמ"א האיק התיר לגבר ללבוש שמלת אשה וכן להיפך והלא כאן אסר לנו הש"ס לעשות כזה אפילו לצורך שמחה של מצוה אפילו אם אינו מתכוין ח"ו לשחק מהפסוקים אלא לשמח את המסובים, ויהא מותר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא (כלשון הרמ"א הנ"ל), ע"ז אומר לך המעיין בדברי קדשו של רבינו הרמ"א יראה שלק"מ מכאן, והוא ריש לדקדק הרבה בלשון הרמ"א שכתב מה שנהגו וכו' וגבר לובש שמלת אשה וכו', „וכן" בלבישת כלאים דרבנן ע"כ, לשון „וכן" לכאורה תמוה, הלא לגבר שמלת אשה

ולאשה שמלת גבר איסור ראורייתא הוא וא"כ לא שייך לכתוב וכן, דזה ק"ו הוא מרלעיל, ומה איסור ראורייתא לגבר שמלת אשה התיירו לצורך שמחה של מצוה מאחר שאינו עושה אלא דרך שמחה בעלמא, כלאים דרבנן לא כ"ש.

ונראה לי דכבר כתב רש"י ז"ל על התורה דלא אסרה תורה כלי גבר לאשה ושמלת אשה לגבר אלא כשלובשים הבגדים כדי שהוא יכול לילך בין הנשים והיא בין האנשים לשם ניאוף אבל כשלובשים בגדים אלו לשום צורך ותכלית אחר לית ביה איסור זה, ואם תקשה הא לא דרשינן טעמא דקרא, מזה נזהר דש"י ז"ל וכתב דכאן כתבה תורה כי תועבת ה"א כל עשה אלה וא"כ לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה, וכן הוא בפ' בש"ס נזיר נ"ט רע"א ברש"י ותוס' שאביא לקמן (אות ד'), וכן כ' הב"ח (יו"ד סי' קפ"ב ר"ה לא תלבש) באריכות עצום, דרוקא אם לובשים להתרמות אסור אבל אם אינם לובשים כי אם להגן מן הצינה או גשמים שרי לרכרי הכל, וכ"כ הט"ז (שם כיו"ד סק"ד), וא"כ במקום שאינו מתכוין לניאוף ח"ו אלא כדי לשמוח בשמחת פורים, נהי דבאמת לובש הבגדים כדי לרמות ממש, מ"מ אין כוונתו לניאוף (ועיין ברש"י ותוס' שבת ע"ה סע"א) ממילא הוי דבר שאינו מתכוין ואינו אסור רק מדרבנן ובמקום מצוה לא גזרו ולא אסרו, ושפיר כתב הרמ"א וכן כלאים דרבנן, משא"כ ביזוי התורה דודאי אסור מה"ת ושם לא מצינו שום חילוק בין מבזה מהאי טעמא או מהאי טעמא, כמו בלבישת כלי גבר לאשה ושמלת אשה לגבר, ושפיר אסור אליבא דכו"ע, דעיין באחרונים בשם ס' קרשי דוד דהטעם שאין מעבירין עה"מ משום בזיון שמבזה מצוה זו ומניחה (עיין בס' מסדר חילוקים ושיטות אות מ"ח) ולהרבה פוסקים הוי אין מעה"מ ראורייתא ואפילו לאלו דבכה"ג לא הוי אלא דרבנן דעכ"פ התכלית למנוע לעשות מצוה זו הוא משום שרוצה לקיים מצוה אחרת (ועיין בבכור שור ברכות דף י"ג ע"א מה שכ' על דברי המג"א סי' ס"ו סק"ה שהק"ו הוי ק"ו פריכא) משא"כ היכא שמבזה בודאי הוי ראורייתא לכו"ע, ויש לי ע"ז חבילות ראיות אך לע"ע אין כאן מקום להאסף, רק תרי מהרבה אציין, במה שאמרו שאסור לעבור עבודה במשפחת משום ביזוי עבודה וע"כ אסרו להתפלל בכתי ידים (עיין בפסחים נ"ב עובדי' דישכר איש כפר ברקאי ובב"ח או"ח סי' צ"א הובא במג"א שם סוף סק"ה ובפרמ"ג ובאה"ט סק"ה ועיין בס' שבט מישור לכ"ק אדמו"ר הגה"צ הי"ד אב"ד שוראני בקונטרס יפה לנר שכסוף ספרו שבת כ"ב ע"א ר"ה מתקיף לה ר' יוסף בזה) ועוד ראה מאבזהו דכולהו דם (שבת כ"ב ע"א ובהרבה מקומות כמו שציין עליו המסה"ש) ואין מהצורך להאריך, וא"כ קם דינא לאסור ספרי מסכת פורים אפילו כפורים. וראיתי בבארה"ט (סי' תרצ"ו סקי"ג בסופו) שהביא מתשו' דבר שמואל (סי' קכ"ג) שכתב תוכחה מגולה על הלומדים ספר מסכת שיכורים עיי"ש והספד רבר שמואל מהגאון החסיד ז"ל ולא ירענא מאי ראיתו ואם אוסר אפילו כפורים או רק כחול וראיתי הוא יתן ערות יצריקו להבין יושר דבר אמת לאסור אפילו כפורים, וראה מצאתי דבר נפלא בס' כסא דחמים לאחר קרוש מדברר הוא בעל החיד"א (בפ' על מס' כלה פ"א ה"ר דרבדי הש"ס סנהדרין הנ"ל הן דברי המס' כלה שם) וז"ל עשאוני בניך ככנור מכאן תוכחה ונשאו יגון ואנחה ללומדי מס' שכורים כי בודאי הוא עון חמור מאוד לחבר רבדי

ליצנות מעין דונמא למשנה ותלמוד קדשי קדשים ומביאין קצת פסוקים ומהפכין דברי אלקים חיים לשחוק וק"ו מי שחיבר כמו מקרא או ואבוי ועיין בדבר שמואל וברית משה רף ג' וזולתם עכ"ל אות באות, הרי כדברינו.

ועתה בא לירי תשו' דבר שמואל ומצאתי שם בסי' קצ"ג (וקכ"ג בכה"ט ט"ס) שמביא לישנא דגמרא סנהדרין הנ"ל ושמתתי, ועיי"ש היטב בדבריו. ועיין בברכ"י (סי' תרצ"ו אות י"ג) דהרבה צווחו ככרוכיא על גוף רברי הרמ"א שמביא מתשו' מהר"י מינץ להתיר ולהקל בשמלת איש לאשה ואשה לאיש וגזרו לאסור עיי"ש אבל מי בא אחר המלך הרמ"א שבהסכמה עלה עם המהרי"מ להקל, וכאשר ביארתי משום דאינו איסור תורה בכה"ג אלא דרבנן ובמקום שמחה לא אסרו, עכ"ו בודאי ובודאי המחמירים כדברי החולקים תע"ב טוב ויבחרו לשמח שמחת פורים באופנים אחרים הכשרים והמותירים לכו"ע. ועיין בבאה"ט ומ"ב.

ג) לעיל הואלתי לדבר בדברי הרמ"א כמה שכתב וכן לכישת כלאים דרבנן ופירשנו דגם לבישת כלי גבר לאשה ולהיפך בכה"ג הוי דרבנן מחמת דבר שאינו מתכוין (ולעיל שכתתי לציין למג"א סי' ש"כ סק"כ ולאחרונים שם, ועיין תוס' סוכה מ"ה ע"א ד"ה מיר תינוקות ובמפרשים שם והבן) ועתה נדבר כמה שכתב הרמ"א וכן בנ"א החוטפים זה מזה דרך שמחה אין בזה משום לא תגזול ונהגו כך ובלבד שלא יעשה דבר שלא כהוגן עפ"י טובי העיר (תשובת מהר"י מינץ סי' י"ב) עכ"ל הרמ"א, וכאן תמוה הלשון „וכן“ והלא גזל בודאי דאורייתא הוא בכל גוונא אפילו אם לטובת הנגנב מכיון כדי שיוכל לשלם לו כפל (ב"מ דף ס"א רע"ב), ובאמת תמוה מאי דאיתא בתענית (כ"ב רע"א) לצפרא כרכינהו ושקלינהו ועיי"ש פרש"י דהלא אסור לעשות כן ויש ליישב ועיין בקצה"ח (ריש סי' שמ"ח), וי"ל בפשיטות דלכאורה לשון הרמ"א תמוה כמה שכתב לבסוף ובלבד שלא יעשה דבר שלא כהוגן עפ"י טובי העיר, ולעשות שלא כהוגן ללבוש בגדי גבר לאשה ולהיפך אינו חמור כ"כ כתקנת טובי העיר, ועכצ"ל רשאני ממון דאיסור דאורייתא הוא לגזול רק מאחר שממון איתיהיב למחילה יש ביד טובי העיר לתקן, עד כמה שרי ועד כמה יוכל לחטוף איש מחבירו, ואת זה בע"כ צריך למחול, וא"ש היטב ולק"מ על הרמ"א, ואת זה למדתי מתורתו של ביאורי הגר"א רבינו החסיד מווילנא עיי"ש בדבריו הקצרים עמוק עמוק מי ימצאנו. הגם שמי שמעיין בדרכי משה סי' תרצ"ו בסופו יראה שיש לפרש דברי הרמ"א בענין אחר, אבל כמדומה שהרמ"א בשו"ע שילב הענינים ליתר שאת ועוז ודו"ק. ועיין שפת אמת (תענית כ"ב רע"א) שהקשה קושיתי הנ"ל ויתירצו צ"ת. ועיין בהנהגות יעב"ץ.

ד) ומאחר שכבר נגענו בקצה המטה ביעדת הרבש את ענין לבישת כלי גבר לאשה ולהיפך, נימא בה מילתא, הנה הרמ"א הביא שיש אוסרים ולכאורה היה אפשר לומר דטעמא של האוסרים הוא דאיתא בספרי (פ' כי תצא) לא יהי' כלי גבר על אשה וכי מה בא הכתוב ללמדנו שלא תלבש אשה כלים לבנים ואיש לא יתכסה בגדי צבעונים ת"ל תועבה דבר הבא לידי תועבה זהו כללו של דבר שלא תלבש אשה מה שהאיש לובש ותלך לבין האנשים והאיש לא יתקשט בתכשיטי נשים וילך לבין הנשים ראב"י אומר שלא תלבש אשה כלי זיין ותצא למלחמה עכ"ל, ומובא ברייתא זו בנזיר (נ"ט ע"א), ורש"י כתב דהלבישה גרידא לא הוי תועבה

אלמא לראב"י דפליג על ת"ק ס"ל דעל סתם לבישה ג"כ עובר אפילו איננה רוצה לילך לבין אנשים והוא איננו רוצה לילך לבין נשים, וכתב בספר ברית משה (פי' על הסמ"ג ל"ת ג"ט) דלהרמב"ם עכצ"ל שס"ל כראב"י, והסמ"ג ורש"י ס"ל כת"ק, וא"כ יש לומר דהי"א של הרמ"א אית ליה כהרמב"ם רגם בלי תאות ניאוף איכא איסור דאורייתא וא"כ שפיר אסרו אפילו לצורך שמחה, וראיה גדולה שהרמב"ם כן ס"ל ממה שכ' בספר המצות (ל"ת ל"ט) וכל אשה שתתקשט באחד מתכשיטי הנשים המפורסמים בעיר ההיא שזה הוא תכשיט מיוחד לאנשים לוקה עכ"ל, הרי לך מפורש ראם רק אחד מתכשיטי אנשים מתקשטת האשה את עצמה הגם שניכרת עורונה שהיא אשה וממילא איננה יכולה להתערב במסיבה של אנשים בלתי להכירה עכ"ז לוקה, הרי שמעמו של הרמב"ם אינו מעמו של רש"י וסמ"ג, וסכרת הרמב"ם היא מה שכתב בעצמו (בל"ת מ"ם) וז"ל, ודע שזאת הפעולה כלומר היות הנשים מתקשטות בתכשיטי האנשים והאנשים מתקשטים בתכשיטי הנשים פעמים יעשו לעורר הטבע לזמה כמו שהוא מבואר בספרים המחבורים לזה עכ"ל הטהור, הרי לך לא רק הלבישה לצורך ניאוף אסרה תורה דק הלבישה בעצמה מאחר שהיא רואה את עצמה בבגדי איש תתעורר אצלה הטבע לזמה וא"כ מאי נפ"מ אם אחד לובש בגדים כאלו היינו אשה בגדי איש ואיש בגדי אשה סתם או לצורך שמחה, אדרבה מתוך שמחה תתעורר הזמה ח"ו עוד יותר ושמחה מה זו עושה וגם בפורים ג"כ גילה ברעדה שייך כמו שסיים הררכי משה (שם) דבריו עיי"ש, רק הרמ"א כתב דעתו להלכה לדירן וא"ש.

ונ"ל לומר שהרמב"ם שאב דינו לפסוק כראב"י נגד הת"ק מגמ' מפורשת (שבת צ"ד ע"ב ומכות רף כ' ע"ב) דתניא הנוטל מלא פי הזוג בשבת חייב וכמה מלא פי הזוג שתיים ר' אליעזר אומר אחת ומורים חכמים לר"א במלקט לבנות מתוך שחורות שאפילו אחת חייב ודבר זה אף בחול אסור משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה עיי"ש, והרי במלקט לבנות מתוך שחורות ובפרט שער אחד עדיין מראה שלו מראה איש ולא אשה וא"כ אמאי אסור מה"ת ועכצ"ל דס"ל לחכמים שמאחר שהוא מקפיר שלא יהא נראה כזקן כדרך הנשים ולהתנאות א"כ תמיר דעתו ע"ז שיהא נראה כאיש צעיר לימים להראות לעמים קהל נשים את יפיו וא"כ ממילא יתעורר אצלו הנטיה לנשים ושוב יפנה לבו לזימה מחמת הטבע הרע שהוליד מעשה תעותועים הנ"ל, והרמב"ם ס"ל (בפי"ב מהל' ע"ז ה"י) דלוקה ע"ז והראב"ד השיגו, והסמ"מ שם נדחק ליישב הרברים לאשורו, ולפי מה שכתבנו הרברים מאירים כספירים דהרמב"ם לשיטתו אפילו אינו מינכר כלל בלקיטת שער אחת שערה עצמו בערי אשה מכל מקום האמת שדעתו לכך וא"כ זה מעורר אצלו טבעו לזימה ולכך לוקה שפיר, משא"כ הראב"ד ס"ל כשיטת רש"י וסמ"ג רצריך שיהא מינכר לעלמא שיהא באפשרותו עיי"ז לילך לחבורת נשים ומאחר שבלקיטת שער אחת אינו יכול לעשות את זה עדיין לא עבר על הלאו מה"ת ולכן אינו לוקה, רק איסור דרבנן יש בזה, ולהחולקים על הרמב"ם אדרבה מכאן יש ראיה לדבריהם דבכל הענין בשבת אמרו בש"ס חייב ובמלקט לבנות מתוך השחורות בחול אמרו בש"ס רק, "שאסור" משמע דרק איסור דרבנן איכא בזה ולא מה"ת והקרא רק מציין שחז"ל מחמת קרא זה אסרו, ובוה נידחין רברי הברית משה (הנ"ל במצוה

ל"ת סמ"ק אות א') שרצה להעלות שדברי הט"ז (ביו"ד סי' קפ"ב הנ"ל) עולה יפה גם לשיטת הרמב"ם כי הרמב"ם ג"כ יורה לשיטת רש"י וסמ"ג, אבל זה אינו במכת"ה כי להרמב"ם דס"ל המלקט שעד אחת לבן מתוך שחורות לוקה לא יוכל לסבור כרש"י וסמ"ג. וקצת צ"ע גם בדברי הב"ח סי' קפ"ב. אבל האמת יורה ררכו שפסקו של הט"ז דרך דרך עידוי וקישוט אסור אבל אם עושה כן מפני החמה או צנה או גשמים אין איסור א"ש גם להרמב"ם דעכ"פ גם להרמב"ם רק אם עושה שום רבר לקישוט או לעידוי מעורר הטבע לזמה אבל בלובש בגד של אשה מחמת הצינה או גשם דרך העברה בעלמא בודאי אין מעורר אצלו טבע הרע מאחר שלא לבש על עצמו דרך עידוי וקישוט וזה נכון מאוד בעזה"ת.

ה) וראיתי בדרכ"ת (יו"ד סי' קפ"ב אות ט"ת) שהביא רברי הס' יד הקטנה (ח"ב פ"ו מהל' עכו"ם מצוה ל"ת ג"ו סקס"ב) שהאריך ומתמה על הרמ"א (הנ"ל כאו"ח סי' תרצ"ו) שמתיר שמלת אשה לאיש וכלי גבר לאשה מאחר שהם לשמחה מכוונים, וכתב שהיא פליאה נשגבה והלא אדרבה הם מתכוונים שיתראו כמו אשה ואשה כמו איש וכי מפני שאין עושים להקעים לשם איסור רק לשם שמחה היעלה על הרעת להתיר איסור תורה בזה, ע"כ העלה שראוי לבטל מנהג זה עיי"ש, הנה בזה האמת אתו שראוי לבטל מנהג רע הזה וכמו שכ' הב"ח והט"ז והשל"ה והבינת אדם ושאר אחרונים עיין בבאר הגולה או"ח שם ובדרכי משה עצמו ובברכ"י (אות י"ג הנ"ל), אבל מה שכתב שפליאה נשגבה על הרמ"א כבר העליתי בעזה"ת מדעת עצמי (כאות ב') קושיתו, ותירצתי היטב. וראיתי במהר"ם שיק על תרי"ג מצות (מצוה תקמ"ג) שכתב לתרץ קושית היר הקטנה דהלא אררבה כאן מתכוין האשה לרמות לאיש ואיש לאשה עפ"י הרשב"א המפורסמת (שבת קל"ג) בענין ננעים מאי הוי דבר שאינו מתכוין שאינו מתכוין לטהר הנגע וכמו כן בענינינו אינו מתכוין לניאוף עיי"ש דפח"ח, אבל בלא"ה לק"מ מחמת מה שצינתי לעיל לש"ס שבת ע"ה סע"א ברש"י ותוס' והבן. ועיין בתשו' אבני צדק (חיו"ד סי' ע"ב).

ו) ומהאי טעמא עלה ברעתי להתיר לאיש אחר צעיר לימים שהיה בזקנו שערות לבנות אחרות ועי"ז היה נראה כאיש בא בימים ולא יוכל לבא כשירוכין עם אשה צעירה הראויה לו לפי שנינו (כי ענין זה היה שכיח הרבה אחר הגירוש הנורא). ועתה נפשו לשאול הניעה אם שרי לו ללקט השערות לבנות מחמת שרוצה לישא אשה הראויה לו לפי שנינו, ועפ"י הדברים דלעיל (אות ב' ד' ה') רמאחר שאינו מתכוין כלל לניאוף ח"ו, אררבה היפך כוונה לו, ובכח"ג גם הרמב"ם יורה שאין מעשה כזו פועל על טבע שלו שיטה אחר זימה, וא"כ שרי לו ללקט, דהרבה דברים התירו לאדם כדי שיוכל למצוא אשה הגונה לו לפי שנינו. ועיין בדרכ"ת (סי' קפ"ב סקי"ז) מה שמביא מתשו' שו"מ (מהר"ק ח"א סי' ר"י), תשו' מהר"י אשכנזי חיו"ר סי' י"ט, הנה"ק בעל דברי חיים, ושו"ת מהר"ם שיק חיו"ר סי' קע"ה קע"ג, וערך ש"י סי' קפ"ב. ואחר עיון בכל דבריהם, המיקל כדברינו יש לו על מה לסמוך.

חדש אדר שנת תש"ה לפ"ק פה רעברעצין יצ"ו.

## בדין ברכת המצות

משה דוד שטיינזוארציל

רב דקהל בית אפרים

ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

כ' הרמב"ם פ' י"א מהל' ברכות הל' י"א, כל העושה מצוה בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו אם עשה אותה לעצמה מברך לעשות, עשה אותה לאחרים מברך על העשי', כיצר לבש תפילין מברך להניח תפילין נתעטף בציצית מברך להתעטף וכן אם קבע מזווה לעצמו מברך לקבוע מזווה וכו' אבל אם קבע מזווה לאחרים מברך על קביעת מזווה עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה וכו', ולהלן הל' י"ד, עשה המצוה לו ולאחרים כאחר אם היתה מצוה שאינה של חובה מברך על העשי', לפיכך הוא מברך על מצות עירוב, היתה חובה ונתכוין להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר, ולהלן הל' ט"ו, מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשי' אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל ובכרד הרשות הן אפי' שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כיסוי הדם ועל נט"י וכן על בדיקת חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים מברך על ביעור חמץ שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיכרוך. ובראב"ד שם כתב קשה לי על מקרא מגלה ואם יאמר כל מצוה שהיא מדבריהם אומר על, שהיא כעין רשות, קשה לי נד חנוכה ואולי מפני שאין לה קצבה שמהדרין מוסיפין וכו' או קבעו על נרות המקדש לפיכך מברך כעין של תורה וב"כ וב"כ קשיא לי על אכילת מצה ועל אכילת מרור וכו' (דהרמב"ם פסק בפ"ח מה' חו"מ דמברכין על) ומסתברא דלאכול אמרי' בהו וכו' ע"כ. והנה הראב"ד הק' על הרמב"ם מג' ברכות מעל מקרא מגילה כיון שהיא חובה אם מברך לעצמו ולאחרים הי' צריך לברך לקרות, וכן מעל אכילת מצה, ועל אכילת מרור.

והנראה ליישב תחלה הקו' מעל מקרא מגילה, ונקדים בזה איזה הקדמות, דהנה מקשים מרוע אין מברכים כליל פסח על מצות סיפור יצ"מ. ונ"ל דהתי' הפשוט בזה הוא, דהנה כל מצוה שהיא בעצמה ברכה כגון ברה"מ וקידוש, אין מברכים עליהם כיון שהן עצמן ברכה, והנה סיפור יצ"מ נתקן לומר בכרכה דצריך לומר אשר גאלנו, וא"כ כיון שהמצוה עצמה ברכה אין מברכים עלי'. והנה לאו דוקא מצוה שעצם המצוה היא ברכה כמו קידוש וכדומה, אלא אף ק"ש אין מברכים עלי', הגם דאינה ברכה אבל כיון דניתקנה לומר בברכות יוצר ואהבה שוב אין צריך לומר ברכה, כיון דעצם המצוה עושה עם ברכות.

והנה בנוסח ברכת התורה, נוסח הרמב"ם הוא בפ"ז מהל' תפלה ה"י, אשר קבמ"ו על רברי תורה, ונוסחא שלנו הוא לעסוק בדברי תורה, וצריך להבין הטעם דלהרמב"ם הוא על דברי תורה והלא מחויב לעסוק בתורה ועושה לעצמו וא"כ

מדוע לא יברך ללמוד תורה. והנראה ליישב בהקדם דברי הגאון רח"ה מבריסק זצ"ל שתי' איך מברכים הנשים בה"ת הא פטורות מת"ת ולש' הרמב"ם מי שהוא פטור מן המצוה אין לברך, וע' בב"י ס"ס מ"ז ז"ל, וכ' עור האגור בשם מהר"י מולין דנשים מברכות בה"ת אע"פ שאינן חייבות ולא עור אלא דהמלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות וזה בתורה שבע"פ אבל לא בתורה שבכתב ואע"פ שלשן עסק משמע בתורה שבע"פ מ"מ אין לשנות מטבע הברכות ועור כי הן מברכות על קריאת הקרבנות ותפלה כנגד קרבנות תקנום וכיון דנשים חייבות בתפלה חייבות בקריאת פדשת הקרבנות [וזה צע"ק רהא דנשים חייבות בתפלה הוא משום דרחמי ניהו ואין זה מצד הקרבנות] וכ"ש לדברי הסמ"ג שנשים חייבות ללמוד הרינים השייכים להם ע"ש, אבל הנר"ח תי' ע"ז דבה"ת אינה ברכת המצוות ואין מברכים על חיוב המצוה כי אם על עצם חפצא דר"ת וזה הוי גם אצל נשים וע' בחי' הגר"י על הרמב"ם הל' ברכות, וכוה י"ל מדוע מברכים בעל, וז"ל הב"י על הטור, וזו נוסחה על דברי תורה וכ' הרא"ש ויש מקומות שאומרים לעסוק בדר"ת והגר"י כ' שבנוסחאות מדויקות מצא על דר"ת וכ' הר"ד אבורהם שיותר נכון לומר על דר"ת שכולל דר"ת ועסק המצוות וכ"כ אכן הירחי דאלו לעסוק בדר"ת אינו אלא על קריאת התורה, ול"נ ריש לרחות דארדרבה מהאי טעמא גופא עדיף טפי לברך לעסוק בדר"ת שהיא ברכה מיוחדת לקריאת התורה שהוא בא לעסוק בה עכשיו, מלבד על, שכולל גם עשיית המצוות שאינו בא לעשותם עכשיו, ולכשיעשה אותם מברך על כל מצוה ומצוה בפני עצמה ברכה המיוחדת לה, ומ"מ נוסחת הרמב"ם היא על דר"ת, ע"כ דברי הב"י. חיוני דלא העלה סברא ברורה מדוע אומרים על, ולדברנו נוחא מאד, דאם היינו מברכים על קיום המצוה דר"ת הי' באמת נכון לברך לעסוק אלא דמכיון דמברכים על החפצא דר"ת ולא על קיום המצוה לפיכך מברכים על, והג' ברכות הם על תורה נביאים כתובים או מקרא משנה תלמוד אבל כולם הם על חפצא דר"ת וא"צ לברכה על קיום המצוה דהוי כמו ק"ש כיון דמברכים יוצד אור ואהבה רבה א"צ לברכת המצוות ה"ה כאן אין צריך לברכת המצוות כיון דבלא"ה יש ברכת השבח על לימוד התורה, וכיון שאין זה ברכת המצוות אין שייך לומר אשר קבצו לעשות דהא אין זה כונת הברכה אלא היא על עצם חשיבות דר"ת, ולפיכך נכון לברך בעל, אבל לדעת הרא"ש קבעו ברכה אחרת מלבד ברכת השבח על עצם לימוד התורה, על קיום מצות לימוד התורה, או רק קבעו כך הנוסח להוריע שהיא מצוה ג"כ, אבל להרמב"ם הכל על עצם חפצא דר"ת ולפיכך נוסח הברכה בעל, ודו"ק.

והנה בחי' הגר"י על הרמב"ם עמד בהא דס"ל להרמב"ם דאין מברכין אמנהג מדוע איתא במס' סופרים דמברכים אקריאת חמש מגילות הא אין מברכין אמנהגא, ותי' בחי' הגר"י שם עפ"י דברי אביו דהא דמברכים ברכת התורה אינו על קיום המצוה דתורה אלא אחפצא דלימוד התורה ולפ"ז בקריאת המגילות כיון דהם דר"ת א"כ שפיר מברכים, והא דאמרי' אשר קרשנו במצותיו וצונו, הגם דאינו אלא מנהג, הוא מפאת דהרמב"ם ס"ל בהל' ממרים דגם אמנהג איכא לא תסור, דלא כרש"י סוכה מ"ז, א"כ אין קו' איך נאמר וצונו, והא דאין מברכין



אמנהג אינו מצד ראינו ראוי לומר וצונו, אלא משום ראינו חשוב כ"כ מצוה לחייב עליו ברכה, אבל כאן כיון דהברכה היא על עצם ר"ת ש"ד לברך. ולפ"ז מיושב קו' הראב"ד ז"ל על הרמב"ם ממקרא מגילה, דהלא מגילה הוא ר"ת דקיי"ל אסתרי משמא את היריב וא"כ בודאי לא נרע מחמש מגילות דיכול לברך אמנהגא, הגם דאין מברכים אמנהגא אלא רכאן מברכים על עצם ר"ת, א"כ ה"ה במקרא מגילה יכולים לברך מצד עצם ר"ת וכיון דמברכים מצד עצם ר"ת שוב הגם רכאן היא מצוה גמורה מדרבנן מ"מ ל"ב לברך ברכת המצוה וא"כ הנוסח בעל כמו דברכת התורה, כיון דמברכים על עצם ר"ת נוסחתו בעל, א"כ ה"ה במקרא מגילה הברכה היא על עצם דברי תורה ומברכין בעל, וממילא א"צ לברכת המצות.

והנה לכאורה יש סתירה מפורשת לדברינו מרב"ה הרמב"ם פ"ג דמגילה וחנוכה שכו' דמברכים על הלל בחנוכה ובמועדים כדרך שמברכים על המגילה ועל העירוב הגם רחם מצוה רבנן חזינן דהטעם דבמקרא מגילה מברכים הוא מצד ברכת המצות, ובאמת זה ק' גם על הגר"ז רכ' דמברכים על חמש מגילות הגם דהם רק מנהג ואין מברכים אמנהגא להרמב"ם א"כ אפשר דאף על מצות דרבנן אין מברכים רק אמגילה מצד ר"ת.

והנראה בזה דהנה הר"ן הביא בשם הרמב"ן ברפ"ב דמגילה כהא דקורין ללועזות בלעז דזה דוקא למי שאינו מבין לה"ק לו התיירו לקרוא בלעז אבל למי שמבין בלה"ק בעינן דוקא לה"ק, והטעם דמגילה יש לה דין כתה"ק רק כשכתובה בלה"ק, וילפינן מואל היהודים ככתבם וכלשונם דמגילה אין לה דין כתה"ק רק בלה"ק, והא ריוצאים ללועזות בלעז זהו לאו מרין כתבי הקודש דזה לא נתקיים אלא רק דין קריאה מתוך הכתב לפרסומי ניסא כמ"ש הרישב"א וכן בקדושת לוי על קו' התוס' לשמואל דאסתר ברוה"ק נאמרה מדוע אינה משמאה את היריב, ומתרג' דנאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב והק' הא תנינא להדיא במשנה דקראה ע"פ לא יצא, ותי' דודאי יש דין קריאה מתוך הכתב לפרסומי ניסא אבל לא נעשה על זה דין כתבי קודש אבל למ"ד משמאה את היריב יש עלי' קדושת כתבי הקדש והוא ספר מתנ"ך וכן ללועזות הגם דבלשון לעז אין על המגילה דין כתבי הקדש מ"מ יש על זה דין קריאה מתוך הכתב לפרסומי ניסא וכיון דראינו מבין לה"ק התיירו לו לקרות בלעז בכדי שיקיים פרסומי ניסא אבל מי שמבין לה"ק צריך לקיים קריאת כתבי קודש ואינו יוצא בלעז, והר"ן חלק עליו וכתב דלמי שמבין לע"ז הוי אצלו דין כתבי הקודש גם בלעז רכיון דספרים נכתבים בכל לשון ורק במגילה יש גזיה"כ רבעי' לה"ק אין לך בו אלא חידושו רק למי שמבין לה"ק ואינו מבין לע"ז אבל למי שמבין הלע"ז לדירי' יש ג"כ דין כתבי הקדש. והנה לשו' הרמב"ן כשקורא בלעז ישנה רק קריאה של מקרא מגילה אבל לא קריאה של דברי תורה כיון שאין על זה דין כתבי הקדש רק הוי ספור מעשה בעלמא, וא"כ כשמברכים על קריאה זו הוא בודאי על מעשה המצוה ולא על דברי תורה, ומ"מ בודאי מברכים, חזינן דגם על מצוה דרבנן מברכים רכאן א"א לומר דהברכה היא על דברי תורה כיון דהוא בלעז. וזהו כונת הרמב"ם שהביא דאי

לברכה על מצוה הרבנן כגון הלל מהא דמברכים על המגילה דהיינו כשקורא בלע"ז, אבל נוסח הברכה היא בעל מצד רעפ"י רוב עיקר הקריאה בלה"ק כי מחויב לקרוא בלה"ק לקיים גם הקריאה של כתבי הקדש, וכיון דאז הברכה בעל כיון שהוא על עצם הדברי תורה, לכן גם כשמקיים רק מקרא מגילה דהיינו שקורא בלע"ז מ"מ נוסח הברכה לא נשתנתה. וגם לש"י הר"ן נוכל לומר דהא דבעי' ברכה על עצם הדברי תורה זה רק בצבור, אבל ביחיד כיון דכבר בירך ברכת התורה בבוקר אינו חייב לברך עוד הפעם רק על קריאה בצבור שאז חשיבות תורה ברבים בעי' ברכה, וא"כ כשקורין בצבור כמו שהמצוה היא לכתחילה, נוסח הברכה בעל, דאז הברכה על עצם רברי התורה, אבל כשקורא ביחיד אז הברכה על קיום המצוה, ומ"מ נוסח הברכה לא נשתנתה, נמצא דכשקורא בלה"ק בציבור עיקר הברכה היא על הדברי תורה, וא"כ נוסחתו בעל, אבל כשקורא ביחיד או בלע"ז לרעת הרמב"ן, עיקר הברכה היא על קיום המצוה לפיכך הביא הרמב"ם מזה דמברכים על מצוה הרבנן וב, "על" רבכל אופן דלא נשתנתה נוסחתה, ודו"ק. ולתרץ מדוע מברכים על אכילת מצה ועל אכילת מרור, נראה, רהנה הרמב"ם ז"ל פסק דכפאו ואכל מצה יצא דלא בעינן כונה אבל בשופר פסק דבעינן כונה והק' מהסוגיא דזאת אומרת התוקע לשיר יצא (ר"ה דף כ"ח), ותי' דהרמב"ם ס"ל חילוק הגמ' בהו"א דמצה כיון דהמצוה היא באכילה והכלל הוא באיסורי אכילה דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, א"כ האיסור הוא ההנאה ומציאות המעשה, ולפיכך חייב גם מתעסק דמתעסק עיקר הפטור דהוי גריעותא בהמעשה, אבל בחלבים ועריות האיסור הוא הנאתו וע"ז אין שייך פטור מתעסק, ולפיכך לא בעינן כונה, כיון דהמצוה אינה מעשה אלא הנאה, אבל בשופר, המצוה הוא במעשה, ולפיכך בעי כונה, נמצא דהרמב"ם ס"ל דהמצוה באכילת מצה ומרור אינה מעשה האכילה כי אם הנאת אכילה, והגם דבמצוה זהו קצת חידוש, דלכאורה רק בעבירה האיסור הוא שלא יתנה מאכילת איסור, אבל בקיום מצוה לא מסתבר שרצון ה' הוא שיהנה מאכילת מצה, אלא הכונה שיעשה מעשה אכילה, וכן ביארתי הקמ"ל שם במס' ר"ה דשלחו ל' לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא אמר רבא ז"א התוקע לשיר יצא פשיטא מהו דתימא התם קום אבל מצה אמר רחמנא והא אכל אבל הכא זכרון תרועה אמר רחמנא והאי מתעסק בעלמא הוא קמ"ל, ופרש"י כמ"ש, דהתם המצוה היא אכילה ובאכילה עיקרו הנאה, אבל בשופר המצוה היא מעשה ולפיכך בעי כונה, ע"ז אמר קמ"ל דהוי ראי', ומדוע, הא החילוק נכון לכאורה, אלא דהתי' הוא דבמצוה אין המצוה הנאת האכילה כי אם המעשה ורק באיסור העיקר הוא ההנאה, ולפיכך שפיר איכא ראי' דאם כמצה לא בעי' כונה א"כ ה"ה בשופר.

ומצאתי באתון דאורייתא שרעתו נוטה דבמצוה העיקר הוא המעשה ולא הנאת האכילה, אבל לרעת הרמב"ם מוכרח כיון דחילק בין מצה לשופר דמצוה מצה היא הנאת אכילה ולפיכך לא בעי כונה אבל בשופר בעי כוונה דשם המצוה היא המעשה, ובאמת הביאור אינו דנהנה הוא ההנאה כי אם מה דנעשה מעשה

האכילה בנופו דהיינו מציאות הדבר ולא המעשה, וא"כ אף במצוה שייך לומר כן דאין הכונה שירגיש ההנאה כי אם שהאכילה תיעשה בנופו, וזה שייך גם במצוה. ולפ"ז ניתא דמברכים בעל דכיון דבאכילה אין המצוה המעשה לא שייך לברך שצונו לעשות, אלא הציווי הוא שהענין תיעשה, ולפיכך מברכים בעל, רקיום המצוה היא החפצא דמעשה, ולא העשי, ודו"ק כי נכון הוא.

## בדין יחלוקו דשותפין ומציאה

יוסף יעקב געללער

בכולל רחסדי באבוב  
טארנאטא, קאנאדע

בגמ' ב"מ דף ז. ת"ר שנים ארוקים בשטר וכו' אמר רבא אר"נ במקוים ד"ה יחלוקו, ושם בע"ב ויחלוקו נמי ראמרן לרמי דאי לא תימא הכי שנים אוחזין בטלית ה"נ דפלגי הא אפסדיה הא לא קשיא דחזיא לקטנים וכו' והא דתנן היו שנים רוכבים ע"ג בהמה ה"נ דפלגי לה הא אפסדיה בשלמא טהורה חזיא לבשר אלא טמאה הא אפסדיה אלא לרמי, וביאור דברי הגמרא הוא, דע"כ לא מיירי היכי דשניהם מסכימים למכור המציאה דא"כ פשיטא הוא דמוכרים אותו, כדאיתא בב"ב דף י"א בדבר שאין בו דין חלוקה אם שניהם רוצים מוכרים אותו, ופירש"י שם דפשיטא הוא דאם שניהם רוצים דמוכרים אותו ולא תני ל' אלא אנב סיפא דבכתבי הקדש אע"ג דשניהם רוצים לא יחלוקו, א"כ ה"נ בכה"ג פשיטא הוא, א"ו דמיירי דאחד מהם רוצה לחלק המציאה גופא ואחד רוצה למכרה וע"ז פשיט לן דחייב למוכרה, ודבר זה צ"ע, דאמאי יכול האחד לכוף את השני למכור את חלקו, מאי שנא משני שותפין בעלמא בדבר שאין בו דין חלוקה שאין האחד יכול לכוף את חבירו למכור חלקו רק מדין גור או אגור, ה"נ נימא הכא דלא יוכל לכופו למכור את חלקו אם לא שבא אצלו בטענת גור או אגור. ונראה לומר דע"כ חלוקים מוצאי מציאה משותפין בכמה גוונים, חדא דדין גור או אגור לא נאמר אלא בדבר שאין בו דין חלוקה ובשנים אוחזין כיון דהפס"ד הוא תמיד יחלוקו הו"ל תמיד כדבר שיש בו דין חלוקה רק היכא דיבא לידי פסירה מוכרים אותו, ועוד נראה דאחר שחירשה הגמ' דיחלוקו הוא לרמי, הכוונה היא, דתמיד בשנים אוחזין דין תפיסה שלהם במציאה אינו אלא לענין הרמים ואינם מוחזקים בחפץ גופא, משא"כ גבי שותפים, דהם מוחזקים בחפץ גופא, ולכן היכי שאין בו דין חלוקה אינו יכול לכופו למכור חלקו רק מדין גור או אגור, אבל במציאה כיון שאין תפיסתו במציאה אלא לענין הרמים שבו, תמיד יכול לכופו למכורו בין יש בו דין חלוקה ובין אין בו דין חלוקה.

ובנתיבות המשפט סי' ס"ה ס"ק כ"ד הק' גבי שנים ארוקים בשטר שניהם נשבעים שאין לו בה פחות מחצי' וישלם הלזה חצי שויו של חוב בשטר, וביאר הסמ"ע שם שויו של חוב היינו ריש שטר שאינו יכול לגבות כל החוב מחמת עניותו או אלימותו של לזה, והק' הנה"מ כיון דמדמי שטר לשנים אוזוין בטלית א"כ ודאי אין האחר יכול לכפות את חבירו למכור המחצה שלו לפי השומא א"כ יאמר המלוה גור או אגור ביותר משויו ואכתוב לו שובר על חמישים זוז ואני אחזיק במחצה שלי, ועי"ש מה שתירץ, ולפי מה שביארנו מבואר דלא שייך לומר כאן גור או אגור כיון רכל תפיסתם אינו אלא לענין הרמים יכול האחר לכופ את חבירו למכרו, ובנ"ד היינו שיקח מחצה שויו של חוב.

ובמחבר סי' קל"ח סעי' ד' כ' כל חלוקה האמורה כאן אם הוא דבר שיפסיד אם יחלק ממש חולקים אותו ברמים, ובסמ"ע סק"ב כתב דאף שלא יפסיד לגמרי אלא דיפסיד ממה שהי' קודם חלוקה מוכרים אותו, ובררישה האריך לבאר דאף דמשמע מהגמ' רהיכי רחויא לקטנים לא מקרי הפסד מ"מ אחר שהביאה הגמ' ראי' מבהמה טמאה סכרינן דגם זה מקרי הפסד, וצריך ביאור דהיכי מוכח דבר זה מהגמ'. ועי"ש בנתה"מ סק"ו דכתב בשם התה"ד דלא מקרי הפסד אלא היכי דהוי הפסד חומש אבל פחות מיכן לא מקרי הפסד. ותמה שם על דברי הרמ"א שבס' קע"א גבי חלוקת השותפים הביא רברי התה"ד וכאן בחלוקת מציאה לא הביאו.

וכרי לבאר דברי הררישה ולישב דברי הרמ"א, נקדים ראיית התה"ד בסי' של"ו דלא מקרי הפסד אלא בחומש, דהשאלה שם בשתי שותפים בבית שיש בו דין חלוקה ואם יחלק יבא לירי הפסד האם יכול האחר לכופ את חבירו לחלק והביא ראי' מסוגיין דדוקא בהפסד חומש מקרי הפסד דאמרי' בשלמא טהורה חזיא לבשר וק' הא רובא לרדיא זבני ובהמה לרדיא שוויא יותר מבהמה לשחיטה א"כ יש כאן הפסד אף בבהמה טהורה, והביא שם ראי' דחילוק בין מכירה לרדיא או לשחיטה הוא חומש, וע"כ מוכח מסוגיין דהיכי דהוי ההפסד חומש לא מקרי הפסד. ולפי מה שביארנו י"ל דראיית התה"ד הוא רק מהה"א דסבר הגמ' דגם בשנים אוזוים הם מוחזקים בגוף החפץ כמו בשותפים, ועי"ז הביא ראי' נכונה דבחומש לא מקרי הפסד, אבל למסקנא דס"ל לגמ' דדין מוחזקים במציאה הוא רק לענין הדמים, לא שייך דין זה במציאה רק גבי שותפים, משום דדוקא היכי דהוי מוחזק בחפץ גופא שייך לומר דבהפסד חומש לא מקרי הפסד, דכיון רע"י ההפסד לא אבד החפץ עדיין את שמו, וכיון דשמו עליו מקרי אותו החפץ שהי' קודם חלוקה, אבל אם הוא מוחזק רק לדמים לא שייך לומר שיעור בהפסד דכל פרוטה שמפסידו משויות החפץ מקרי הפסד כיון דאינו מקבל כסף מלא בעד חפצו, כבר הפסיד, כיון שלפני החלוקה הי' מוחזק בכל הדמים, ומש"ה לא הביא הרמ"א דין זה גבי מציאה, דלא שייך אלא גבי שותפים דמוחזקים בחפץ גופא, וכמו שאמר התה"ד דינו גבי שותפים. וזהו ג"כ ביאור דברי הררישה, שלמסקנת הגמ' דלא מקרי תפוס אלא לענין דמי החפץ גם היכי רחויא לקטנים מקרי הפסד,

דהא ראמרה הנמ' דלא מקרי הפסד היכי רחויא לקטנים זהו דוקא בהוי אמינא דהוי מוחזק בגוף החפץ, אבל למסקנא דלא הוי מוחזק אלא לדמים גם זה מקרי הפסד, אבל הנה"מ לשיטתו דס"ל דשייך כאן דין נור או אנור, ע"כ ס"ל דאף למסקנת הנמ' הו"ל מוחזק בגוף החפץ ומש"ה לא מקרי הפסד אלא בחומש, דמ"ש משותפים בעלמא.

## עולת שבת כשבתו

### כי תשא

וישב משה אל ד' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה וגו' ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת. ויל"ד בזה, הלא משה רבינו רצה לעורר זכותם ולהמליץ בעדם והאיך הגדיל חטאם באמרו אנא חטא העם הזה חטאה גדולה, גם צריך ביאור לשון הכתוב ועתה אם תשא חטאתם, ואינו מסיים דבריו, וברש"י כ', ועתה אם תשא חטאתם, הרי טוב. ולפי"ז הרי העיקר חסד מן הספר. גם צריכין להבין אומרו ואם אין מחני נא מספרך, איזה תועלת יהי' בזה לזכותן. אמנם יתבאר היטב דבאמת יפלא מאוד האיך אחר נס קרי"ס ומעמד הר סיני חטאו בני' בעון גדול של עבודה זרה, רק ידוע שעשו כן להורות תשובה וכמבואר בגמ' (ע"ז ד:). אריב"ל לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה. והנה מבואר בזה"ק ובכתבי האר"י שאם צדיק וגדול הרור פוגם ח"ו באיזה חטא במחשבה, אז יפעול מחשבה זו, שיכשלו שאר העם ח"ו באותו חטא עצמו במעשה. ועוד מבואר במדרש בפרשתן (פרשה מ"ד) שאמר משה להקב"ה הם ביטלו ראשו של דברות, לא יהי' לך, ואתה מבקש לבטל סופו שנא' ועושה חסד לאלפים לאוהבי, אמר הקב"ה למשה אני הורג את אלו ואעשה אותך יותר מהן.

וזהו שאמר משה רבינו אנא חטא העם הזה חטאה גדולה, כי לכאורה יפלא איך נזרמן לבנ"י חטא גדול כזה בעת ההוא, ובע"כ זהו לאחת משתי אלה, או כדי להורות תשובה או שגדול הרור פגם בעון זה במחשבה, ולזה אמר, ועתה אם תשא, שתשא להם על עון זה, אז ש"מ חטאתם, היינו שהוא חטא עצמם ולא נגרם להם ע"י פגמת המחשבה של גדול הרור, והא דחטאו הוא כדי להורות תשובה, וממילא מוכרח אתה לקבל תשובתם, ואם אין, שלא תמחול להם, אז בע"כ שלא הי' כדי להורות תשובה, וא"כ איך באו לחטא גדול כזה, ובע"כ שאני הייתי הגורם לחטאם ע"י פגם המחשבה, וא"כ לא יוכל להתקיים בי הפסוק ועושה חסד לאלפים לאוהבי, ושוב נתעורר טענתי הם ביטלו ראשו של דיברות ואתה מבקש לבטל סופו, מיד וינחם ד', כי היטב אשר דיבר בזה.

(הנאון מזה"ר אלישע יצחק שור זצ"ל אבד"ק קימפולינג'!)

(1) בשו"ת דברי יעקב סי' פ"ד (לבנו הג"ר יעקב שור אבד"ק קיטוב), בשמו.

## ויקהל

בילקוט פרשת ויקהל, וביום השביעי יהי לכם קורש שבת שבתון לר', יכול כיון שעבודה במקדש מותר בשבת יכול יהא מותרים לנו ת"ל יהי לכם קורש, לכם קורש ולמקום חול. עי' זית רענן שהקשה איך ס"ר שיהא מותר כל מלאכה בשבת א"כ ביטלת פסוק לא תעשה כל מלאכה וגו' ע"ש. וקצת נ"ל כיון רקרבות רמותר בשבת היינו קרבנות ציבור (אולם להלכה תלוי רק בקביעות זמן, אף ריחיר) א"כ ס"ר כל צורכי ציבור מותר כמו בחה"מ, קמל"ן. וק"ל. (הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק ברעסלא?)

## לשבת פרשת שקלים

במוסף לפרשת שקלים, כופר משלו אתן לו תשר, כי מלפניו הון וכבוד ועושר, להצריק אנוש להמציא לו כושר, שת לו פדיון למצוא אושר. ויש לפרש הכוונה, רהנה כבר חקרו הקרמונים איך יוצאין מצות נתינת צדקה הרי אין נותן משלו וכמאה"כ (רה"א, י"ר) ממך הכל ומירך נתנו לך, וגם אמר הכתוב לי הכסף ולי הזהב נאם ר' (חגי ב'). אמנם מבואר בספר נועם מגרים רהענין הוא עפ"י מה שמצינו בגמ' (פסחים ו' ע"ב) שני רכרים אינן ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הן ברשותו, ומרה טובה מרובה משל פורעניות ואם למרת פורעניות עשאו הכתוב כאילו הן ברשותו לעבור בכל יראה, מכ"ש לענין שיוכל לקיים מצות ר' שעשה הכתוב את ממונו של האדם כאילו הן שלו ושפיר מקיים מצות צדקה. וזה כוונת חפ"ט, כופר משלו אתן לו תשר, לשון בתמי', שהי' קשה לו איך נקרא כופר, הלא משלו הוא כלו' של הקב"ה, וזהו כי מלפניו הון וכבוד ועושר, כי לר' הארץ ומלוואה, ואיך ימצא כופר לנפשו, ע"ז ממשיך, להצריק אנוש להמציא לו כושר, שבכרי שיהי' להאדם הכשרון מהצדקה, שת לו פדיון למצוא אושר, שעשאו הקב"ה כשל הנותן, ושפיר חשוב נתינה משלו ונרצה לו לכפר עליו. (הגאון בעל קול ארי' זצ"ל<sup>3</sup>)

## לשבת פ' זכור

תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח. ויל"ד שהכתוב מתחיל זכור את אשר עשה לך עמלק, ומסיים לא תשכח, הלא היינו הך. וי"ל ע"ד הרמז עפ"י המסופר שפ"א התנצל איש א' לפני הרה"ק רבי ר' אלימלך זי"ע שגוברת עליו מדת השכחה ושוכח הכל, ויעץ לו עצה ההוגנת לו לעשות תשובה כי היא סגולה לזכרון כאו"ל גרולה תשובה שמנעת ער כסא הכבוד, והרי אין שכחה לפני כסא כבודו, ודפח"ח. ועפ"י דבריו הקדושים יובן דברי המדרש בשה"ש (פ"א) רר"י אומר בשעה ששמעו ישראל אנכי ר' אלקיך נתקע תלמוד תורה

(2) הועתק מכת"ק.

(3) מכת"י בנו הג"ר נפתלי שווארץ אב"ד מאר, בשמו. נמסר לנו מאת נכדו ידירנו האברך חיקר והנעלה מו"ה נפתלי עהרנרייך נ"י. תח"ח לו.

בלבם והיו לומדין ולא היו משכחין וכשאמרו דבר אתה עמנו מיד חזר היצה"ר למקומו וחזרו להיות למדים ושוכחים, ור' נחמי' אמר בשעה ששמעו ישראל לא יהי' לך נעקר מלבם יצה"ר וכשאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה מיד חזר יצה"ר למקומו. ולהנ"ל י"ל רב' דברים הללו תלויים זה בזה, דאם הולך אחר עצת יצרו העונות מטמטמן את מוחו וגורמין שכחה, וכשעושה תשובה ונעקר היצה"ר, שוב אין לו שכחה כי אין שכחה לפני כסא כבודו כנ"ל.

וזה"כ, תמחה את זכר עמלק, לעקור את היצה"ר מקרבך ע"י שתעשה תשובה, וממילא לא תשכח, כי התשובה ועקירת היצה"ר היא סגולה לשכחה<sup>(4)</sup>. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### לפורים

במס' מגילה (י"ג ע"ב) אר"י בגתן ותרש שני טרסיום היו וכו' בא ונטיל ארס בספל כרי שימות וכו'. ובפרקי דר"א (פרק נ') איתא, כששכב המלך משכב הצהרים נתנו לו סם המות בקיתון של זהב. ובתרגום<sup>(5)</sup> יונתן איתא שנתנו לו שפיפון בקיתון של זהב. ולכאורה יש לדקדק מה בא להשמיענו באומרו שישן אז משכב הצהרים, וגם מדוע פי' הת"י שנתנו לו שפיפון ולא סם המות סתם. אמנם י"ל עפי"ד התוס' במס' חולין (דף י' ע"א) ר"ה וישתה, שכתבו בשם הירושלמי דשפיפון הוא כחוט השערה ואינו נראה וכשירצה יושב תחת אוזן הכלי. ולפי"ז יש לומר דמטעם זה לקחו הם שפיפון כדי שיהי' מענה בפיחם שאינם חייבים בדבר כי ברגע זו בא השפיפון ולא הי' ניכר, אך מבואר במס' ע"ז (דף ל' ע"א) דאימת הישן על הנחש ודוקא ביממא ולא בליליא, נמצא דאם לא היו עושין כן בעת שינת הצהרים שפיר הי' להם תירוץ שלא להרגישו ששפיפון מונח בקיתון, לכן דייק לומר שהי' ישן משכב הצהרים, ואז אימת הישן עליו, לכך ויבוקש הדבר וימצא.

(הגאון מוה"ר אהרן זצ"ל אבר"ק טרעבוואלי וזלאטשוב<sup>(6)</sup>)

ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר ט'). י"ל בזה בדרך רמז, עפי"ד המדרש (ויקרא רבה פל"ד ס' ב') עה"פ מלוה ד' חונן דל וגמולו ישלם לו (משלי י"ט), אמר ר"א כתיב נותן לחם לכל בשר (תהלים קמ"ה) בא זה וחטף לו את המצות, אמר הקב"ה עלי לשלם לו גמולו, הה"ד וגמולו ישלם לו, ע"כ. נמצא שמי שחונן לרל ומפרנסו הרי הוא כמלוה לר', והשי"ת משלם לו ע"ז גמולו. והנה

(4) עיין עוד בכר"ש שנה ב' קונטרס ה' עמוד ב' דברי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א עה"פ ויקחו אליך שמן זית זך.

(5) אין תרגום יונתן לכתובים. ואולי כוונתו לתרגום שני, אך שם לא נזכר שפיפון אלא חוויא חורמנא. ועיין בפרשת ויחי בפסוק שפיפון עלי אורח ובתרגום ירושלמי שם. וצפיעוני ת"י חורמן.

(6) בספר הלכה ארם מישראל (זאלקאווא תצ"ט) לחתנו הג"ר ישראל אבר"ק זלאוויץ וזאלקאטש, בשמו.

ירוע דהקב"ה נקרא ריע לישראל כרברי המדרש (ריש פ' יתרו) עה"פ רעך ורע אביך אל תעזוב, רעך זה הקב"ה. וגם ירוע שכנסת ישראל קרוים יוני"ם כמאה"כ (שיר השירים ב') יונתי בחנוי הסלע, ואמרו בזה"ק (פ' לך) יונתי דא כנסת ישראל. וכן הוא במס' שבת דף מ"ט ע"א.

וזה יש להטמין ברמו בפסוק הנ"ל, ומשלות מנות, כל' מה ששולח האדם מנות לעניים, באמת הנתינה הוא איש לרעהו, היינו להקב"ה הנקרא רעהו, דנחשב כאילו ה' שולח המתנות להקב"ה כביכול כרברי המדרש הנ"ל, ומתנות, פ' מה שנותן להם מתנות, באמת הוא לאביוני"ם, פ' להקב"ה שהוא א"ב יוני"ם, היינו אביהם של כנסת ישראל הנקראים יוני"ם, והקב"ה ישלם לו ע"ז גמולו מן השמים בשפע ברכה והצלחה.

(כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצ"ל הי"ד)

אמר רבא חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מדרכי (מגילה ז' ע"ב). ויש להעמיס רמז בזה, דירוע מה שכתבו קצת מהראשונים שאין בעולם דבר שהוא רשות, רק כל מעשה אשר יעשה אותו האדם, או שמקיים בזה מצות ד', או ח"ו להיפך שהיא עבירה בידו. והנה מדרכי הצדיק עשה תמיד רצון השי"ת וקיים מצותיו, והמן הרשע הוא מלא עבירות וחטאים, וזהו שרמזו לנו חכמנו"ל, שחייב אדם לבסס א"ע בפורים, עד שיגיע למדרגתו, שלא ימצא שום דבר רשות שהוא בין ארור המן היינו החטאים, לברוך מדרכי, דהיינו המצות, רק יבין היטב בשכלו כי כל דבר הוא או עבירה ח"ו או מצות ד'.

(הרה"ג מוה"ר מענדל ראטשענבערג מבאבוב זצ"ל הי"ד)

## צו

חכמנו"ל אמרו בתורת כהנים בפרשתן, מנין לאש המזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון ת"ל אש המזבח תוקר בו וכו' אש תמיד תוקר על המזבח, אש שאמרת לך תהא תמיד לא תהא אלא ממזבח החיצון. י"ל בזה ע"ד המוסר דהנה ישנם אנשים קלי הרעת הלוענים על מה שהיראים והחרדים לרבר ד' מרקקים על לבושם החיצוני שיהא ניכר כי מוכרלים הם משאר האומות, והם אומרים כי העיקר הוא הפנימיות שבלב, וכל ענין המלבושים הוא רק ענין חיצוניות אשר אין לדקדק בו כלל. אמנם האמת הוא כי לבוש היהודי עיקר גדול הוא לקיום היתרות, כי בלערי החיצוניות סכנה מרחפת על הפנימיות, וענין זה הוא ברוך ומנוסה, ובפרט יש בו צורך גדול עבור חינוך הילדים, כי צעירים הללו אין להם בינה להבין ולהשכיל מה זה פנימיות, ובראותם את אביהם לבוש

(7) מקונטרס ד"ת של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד שרשם הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים שליט"א אבר"ק משענמקאווין.

(8) מפי השמועה. — וראה אורותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס ב' עמוד י"ח.



במלבושי נכרים לא ימנעו מלהתחבר עם ילדי נכרים, ועי"ז ילמדו ח"ו ממעשיהם, (ועיין בזה בספח"ק דברי יחזקאל להנה"ק משינאווע זצ"ל פ' וישב עה"פ ויהי יוסף יפה תואר). והנה ידוע שמזבח רומז על האדם, כמבואר בירושלמי גזיר פ"ז ה"ב (הובא ברש"י פ' בראשית) שנטל הקב"ה עפר מתחת המזבח וכרא בו את האדם דכתיב וייצר אלקים את האדם עפר מן האדמה וכתיב מזבח אדמה תעשה לי מה אדמה שנאמר להלן מזבח אף כאן מזבח. וזהו שרמזו לנו חכמנו"ל, מנין לאש מזבח הפנימי שלא תהא אלא ממזבח החיצון ת"ל אש המזבח תוקד בו, אש שאמרתי לך לא תהא אלא ממזבח החיצון, הכוונה, שכל מה שבוער אש דקדושה והתלהבות בפנימיות האדם אינו רק בסיוע אש החיצון הרומז על המלבושים, כי הפנימיות תלוי בהחיצוניות.

והנה ישנם בני אדם המזלזלים במלבושי ישראל באומרים כי בגלל פרנסתם מוכרחים לשנות לבושם למלבושי נכרים, אמנם גם זה מפתויי היצר, כי היר ד' תקצר להשפיע פרנסה באיזה אופן שיהי'. ויש לומר דעל זה בא הרמז בדברי רש"י בריש פרשתו, אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כים, דכשיש עיכוב בדבר מחמת חסרון כים, אז צריכין ביותר לזרז את האדם מיד ולדורות להיות זהיר בדבר זה מאוד, כי נוגע להרורות, רהיינו חינוך הבנים והבנות, ולד' הישועה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### שמיני

ויאמר אל אהרן קח לך עגל, וברש"י להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה. ולכאורה יל"ד על כפל הלשון מעשה העגל „שעשה“. אמנם יתבאר על נכון, דהנה אמרו רז"ל בכל מקום החטאת קדמה לעולה אבל בעבודה זרה העולה קדמה לחטאת, והטעם הוא משום דבכל העבירות אין הקב"ה מצרף מחשבה למעשה לכך קודמת החטאת שמכפרת על המעשה והעולה שהיא דורון בא אחריו כנודע מדברי רז"ל, משא"כ בעבודה זרה דהמחשבה מצטרפת למעשה, א"כ צריך כפרה גם על המחשבה, והרי המחשבה קודמת להמעשה, לכן העולה קודמת שמכפרת על הרהור הלב כנודע, ואח"כ באה החטאת. ולפי"ז שפיר מובן כוונת דברי רש"י הנ"ל, דמאחר שציוה אותו הקב"ה קח לך עגל לחטאת ואח"כ ואיל לעולה, ולכאורה על חטא עבודה זרה הדין דהעולה באה קודם, רק שאהרן חטא רק במעשה ולא במחשבה, ולכן דינו כשאר חטאות הקודמין לעולה, וז"ש רש"י, להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה העגל שעשה, כלו' שלא חטא רק במעשה ולא במחשבה, ולכך החטאת קודמת לעולה.

(הגאון מוה"ר נפתלי הירץ ראבד"ק זאלקאווא ואבד"ק ראווה זצ"ל<sup>9</sup>)

(9) בספר מנחת יהודה עה"ת (זאלקאווא תק"ס) ששמע מפ"ק. — ועיין גם בס' שם אפרים עה"ת להג"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד.

## פ' פרה

זאת חקת התורה אשר צוה ד' לאמר דבר אל בני וגו', אפשר לומר ע"ד שכ' רש"י שאומות העולם מונין את ישראל מה טעם יש בה, והנה שמעתי מאמרו ד' ז"ל עה"פ ואנכי אהי' עמך פירש המתרגם והא מימרי בסדרך, היינו אם בא היצר הרע לאמר לעבור על מצוה קלה או לא תעשה, אז סגולה לומר המצוה כפה מלא ואז ניצול, והנה לפי רש"י הנ"ל נראה שעיקר הסתת היצר הוא על חוק, על כן צוה לאמר בפיו המצוה וינצל. וזהו, זאת חקת התורה, מחמת שהוא חוק והיצה"ר בא, ע"כ צוה ד' לאמר בפיו המצוה.

(הגה"ק בעל אמרי יהודה מבכרזאן זצ"ל<sup>10</sup>)

## תזריע

וביום השמיני ימול בשר ערלתו. ורז"ל דרשו מזה במס' נדרים (ל"א ע"ב) גדולה מילה שדוחה את הנגעים (דכתיב ימול בשר ערלתו ואפי' יש שם בהרת). וי"ל כוונה בנמ' זו, דאמרו רז"ל במס' סנהדרין (דף צ"ח ע"א) כי משיח יושב בין המצורעים כשער רומי (וברש"י, שהוא נמי מנוגע), ונודע דבזכות מילה נגאלו ממצרים ובזכות זה יגאלו לעתיד לבא, והיינו גדולה מילה שהיא דוחה את הנגעים מן מלך המשיח שיבא לגאלנו אמן.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל<sup>11</sup>)

## נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

## תצוה

קאפ' כ"ח פסוק ל"ג.

רמוני, עגולים וחלולים היו כמין רמונים העשויים כביצת תרנגולת: לא מצאתי במפרשים למה הוסיף רש"י שהרמונים עשויים כביצת תרנגולת, וגם בנמ' (זבחים פ"ח ע"ב) איתא שהן כמין רמונים שלא פתחו פיהן וכמין קונאות של קנסות שבראשי התנוקת עיי"ש ברש"י, הרי שגם חז"ל לא הסתפקו בדמיונם לרמונים והביאו רמיון אחר. אמנם בדפסה ד' הנוסחה היא, רמוני, עגלגלים היו כמין רמונים העשויים כמין ביצת תרנגולת. מנוסחה זו אנו למדין שלא היו עגולים ככדור רק

(10) נמסר לנו מאת נכדו ידידנו האברך היקר והנעלה מו"ה ירוחם אליהו ראזנפעלד נ"י מהעתק כת"י זקנו זצ"ל.

(11) הועתק מכת"י.

עגלגלים (היינו מה שנקרא אָוואל), וע"ז אמרו בגמ' שהן כמו קונאות, ורש"י הביא הרמיון שעשויים כביצת תרנגולת שלא תטעה לומר שהן עגולים ממש. והנה מזה וממה שלא כתב בנוסחה זו שהיו חלולים, אולי לא תקשה עוד קושית הרמב"ן שהקשה למה עשה אותם כמין רמונים חלולים יעשם כמין תפוחים, ומזה הכריח לפרש שהיו הפעמונים בתוכם ממש בתוך חללם. וגם בנמרא לא נזכר שהיו חלולים, ומה שאמרו שלא פיתחו פיהן הוא רק לתורות שאינם עגולים רק עגלגלים.

קאפ' ל' פסוק א'.

מקטר קטרת, להעלות עליו קטור עשן סמים, רש"י מפרש שתיבת מקטר קטרת, היינו קטור עשן העולה מן הסמים, והנה הסמים היינו הקטרת מעלין עליו, וכלשון הפסוק והקטיר עליו אהרן קטרת סמים, אבל קטור העשן לא מעלין עליו רק שהעשן עולה מעל המזבח על פני כל הבית. וברפח"ר וברפוס אלקבץ הנוסחה, להעלות מעליו וכו', כי זהו פעולת המזבח להעלות מעליו את הקטור עשן.

#### תשא

קאפ' ל' פסוק ל"ד.

נטף, הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף ובלע"ז גומ"א, והצרי קורין לו טריאק"ה: וכתב הרמב"ן ז"ל וז"ל, וכתוב בפירוש רש"י והצרי קורין לו טריגא וע"ש שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ולא ירעתי אם הוא טעות סופרים או המגיר כחש לו, כי הטריאקא איננה סם אחר, אבל הוא מרקחת רבת ההרכבה, יכנס בה שאור ורפש ובשר שקצים ורמשים וכו' וחלילה שיכנס בקטרת בשר שקצים ורמשים ושאור ורפש וכתוב כי כל שאור וכל רפש לא תקטירו ממנו, אבל הצרי הוא השרף וכו'. וכתב בספר הואיל משה ראם נדקרק בלשון רש"י ל"ק מירי כי הלא פירשו רש"י שהוא נקרא גומא בלע"ז, וזהו טריאק בלע"ז. אלא כך פירושו, נטף הוא צרי הנזכר בכרייתא בכריתות, ולמה לא קראו הכתוב צרי, לזה כתב והצרי בלשון הפסוק הוא טריאק, כמש"כ הצרי אין בגלעד ולשון חכמים לחוד ולשון הכתוב לחוד. עכ"ד והוא דבר נאה ומתקבל. אמנם הוא דוקא לנסחאות שלנו (וכן הוא ג"כ נוסחת רפה"ר) אבל לפי הנוסחה שהעתיק הרמב"ן הנ"ל, ובפרט לפי נוסחת רפוס אלקבץ אי אפשר להעמיס פירושו שכן הוא הנוסחה, נטף הוא צרי ועל שם שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז אטריאקא. ובה צרקו דברי הרמב"ן שטעות סופרים הוא. אמנם מה שקשה לי לפי פירושו כי בפ' וישב (ל"ז, כ"ה) בפסוק וגמליהם נושאים נכאת וצרי וגו' פירש"י וצרי, שרף הנוטף מעצי הקטף והוא נטף הנמנה עם סמני הקטרת עכ"ל, ולפי דבריו הצרי שבלשון הכתוב הוא טריאק ואינו הצרי שנמנה בסמני הקטרת, ובפרט שזהו הצרי קרוב לומר שהוא הנאמר בפ' הצרי אין בגלעד כמש"כ אורחת ישמעאלים באה מגלעד. — ובספר זכרון כתב שבנסחאות ישנות אין כתוב בהן והצרי קורין לו טריאקא.

קאפ' ל"א פסוק י"ג.

כי אות הוא כיני וכיניכם, אות גדולה היא כינינו שבחרתי בכם כהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה: לדעת, האומות בה כי אני ה' מקדשכם: בנמי' בשבת (דף י' ע"ב) אמרו הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו שנאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם, ופירש"י להודיעם אני בא שאני רוצה לקדשם: הרי שפירשו שתיבת לדעת קאי אישראל ולא כמו שפירש"י כאן, לדעת, האומות. וכתב בספר זכרון שרש"י בא ליישב הכתוב כפשוטו לא כמדרשם ז"ל. והנראה שרש"י תמך יתירתו על לשון הפסוק ביחזקאל (כ' י"ב) שכתוב שם ואעש למען שמי לבלתי החל (שלא יתחלל) לעיני הנוים אשר המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם וגו' וגם את שכתותי נתתי להם להיות לאות כיני וכיניהם לדעת כי אני ה' מקדשם. וכתב שם רש"י להיות לאות, אות גדול הוא להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה, הרי היכר גדול שקדשתים לי: משמע שהאי לדעת פירושו שירעו האומות שיהי' להם היכר שהקב"ה קידש לו את ישראל. ועפ"ז פירש"י פשוטו של מקרא, והדרשה תדרוש.

### ויקהל

קאפ' ל"ה פסוק כ"ו.

טוו את העזים, היא היתה אומנות יתירה שמעל גבי העזים טווין אותן: ברפוס אלקבץ גרס, שעל גבי העזים, וכן הוא הלשון בגמ' (שבת ע"ד ע"ב) אלמא טוויין על גבי בהמה שמה טוויין.

קאפ' ל"ח פסוק ח'.

במראות הצובאות, כנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנרבת המשכן והי' משה מואם בהן מפני שעשויים ליצה"ר, וכו'. והקשה הרמב"ן ע"ז, שהכומז כפי מדרשו יותר נמאס, ותירץ דשם נתערבה כל הנדבה, אבל שיעשו כלי מיוחד מן התכשיט העשוי ליצה"ר לא הי' משה בוחר בכך. אמנם לפי מה שפירש"י בברכות (דף כ"ד ע"א ד"ה תכשיטין) כומז רפוס של בית הרחם, שהיו עושין לבנותיהן ונוקבין כותלי בית הרחם כדרך שנוקבין את האזנים ותוחבין אותו כדי שלא יזדקקו להם זכרים עכ"ל, הרי שהכומז הי' עשוי כנגד יצה"ר לשמרם מן הזמה, ולא קשה כלל קושיית הרמב"ן, ועיין בגו"א לעיל פסוק כ"ב.

### פקודי

קאפ' ל"ט פסוק ל"א.

לתת על המצנפת מלמעלה, וע"י הפתילים הי' מושיבין על המצנפת כמין כתר, וא"א לומר הציץ על המצנפת שהרי בשחיטת קדשים שנינו, שערו הי' נראה בין ציץ למצנפת ששם הי' מניח תפילין, והציץ הי' נתון על המצה, הרי המצנפת למעלה והציץ למטה, ומהו על המצנפת מלמעלה, ועוד הקשתי בה וכו' ואומר אני וכו'. בתחילת דברי רש"י יש כאן חסרון הניכר שמתחיל וע"י הפתילים, הרי עדיין לא הזכיר את הפתילים שיאמר שעל ידן הי' מושיבין על המצנפת.

ובדפוס אלקבץ הנוסחה, לתת על המצנפת (ממעלה) [מלמעלה], לתת פתיל תכלת על המצנפת, וע"י הפתילים וכו', אמנם אכתי לא יתיישב המשך דברי רש"י שאומר ועוד הקשתי בה, הרי עדיין לא הקשה כלום שיאמר ועוד הקשתי, שמה שכ' וא"א לומר הציץ על המצנפת הוא רא"י לדבריו שהפירוש הוא לתת פתיל תכלת על המצנפת, וגם מהו הלשון ואומר אני שמשמע שעתה מתחיל פירושו הרי כך פירש בתחלת דבריו. ובדפח"ר הנוסחה היא שמתחיל בקושיא, וכן הוא הנוסחה, לתת על המצנפת מלמעלה, ובשחיטת קרשים שנינו שערו ה"י נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין, והציץ ה"י נתון על המצח הרי המצנפת למעלה והציץ למטה, ומהו על המצנפת מלמעלה, ועוד הוקשתי בה כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת וכו' ואומר אני וכו', לפי נוסחה זו מתחילה מקשה רש"י שתי קושיות, ואח"כ אומר פירוש.

וראיתי עוד להעיר שמה שכתב וקושר ראשיהם השנים כולם יחד, אין לו מובן מה הן ראשיהם השנים הלא שלש הן. ובדפוס אלקבץ כתוב, ראשיהם השניים (בשני יודיין) ונכון. ובדפח"ר מן וקושר ראשיהם עד על המצנפת ליתא.

### ויקרא

קאפ' ב' פסוק א'.

בא"ד ואין מנחה פחותה מעשרון שנאמר ועשרון סלת למנחה עשרון לכל מנחה. המפורשים נתקשו בזה שאין זה פסוק בשום מקום, והרא"ם כתב שצריך להגיה ועשירית האפה סלת למנחה דכתיב בפ' תמיד עיי"ש, ובספר יוסף דעת האריך זה לקיים נוסחת רש"י עיי"ש. אמנם בדפוס אלקבץ הנוסחה, שנאמר עשרון סלת מנחה, והוא הפסוק דכתיב במוסף ר"ח ועשרון עשרון סלת מנחה (במדרב כ"ח י"ג), ואולי ריוקו מדכתיב עשרון עשרון, והול"ל ועשרון סלת מנחה כלולה בשמן לכבש האחר כמו שכתוב במנחת פרים, ומעשרון יתירה דריש שיהי' עשרון לכל מנחה.

שם פסוק י"ד.

כרמל, בעוד הכר מלא שהתבואה לחה ומלאה בקשין שלה וכו'. כתב בס' דעת יששכר וז"ל, פירוש מישור מלא תבואה עיין ישעי' ל' עכ"ל, וכוונתו כי שם בפסוק כר נרחב (ל' כ"ג) כתב רש"י ל"א מישור נרחב כמו כנר היריר וכמו כרמל כר שהוא מלא תבואה. ולא כוון יפה בזה כי רש"י פירש במנחות (רף ס"ו ע"ב ד"ה כר) כר מלא, האי כר לשון כרים וכסתות שיהא (הזוג) [הזג] של קליי' מלא בגרעין שיהא הגרעין מבושל כל צורכו. וכן כתב שם רבינו גרשום כר מלא שמלא הדגן בתוך השבולת כָּבַר שהוא מלא נוצה כלומר שנתגדל כולו וכלשון הזה הביא בערוך ערך כרמל, ומש"כ רש"י כאן שהתבואה לחה הוא ע"פ פירושו בשבת סוף פ' הבונה (דף קה.) שכתב כרמל, שמביאה כשהיא לחה בעוד שהזרע נפוח והכר של קש מלא הימנו, הרי שאין פירושו של כר, מישור, רק מלשון כרים וסתות. והדעת יששכר „העין" הטעתו, כי בפסוק שהביא, בדברי רש"י וכמו כרמל (כר שהוא מלא תבואה) ציינו ויקרא כ"ג והוא הפסוק ולחם וקלי וכרמל, וטעות הוא

בירם, כי באמת כוונת רש"י לפרש תיבת כרמל שנוכר הרבה פעמים בס' ישעי' ובכ"מ, כמו ונאסף שמחה וגיל מן הכרמל (ט"ז י"י) ושב לבנון לכרמל (כ"ט י"ז) והי' מדבר לכרמל (ל"ב ט"ו) שכולם פירש"י שהוא מקום שדות וכרמים וע"ז רמז כאן שהוא מלשון כר נרחב והכרמל הוא מישור מלא תבואה, וכן פי' הר"י קרא במקומות אלו כרמל, כר מלא תבואה, אבל בפסוק ולחם וקלי וכרמל פירש"י שהן קליות, וכן כאן שהמדובר מן התבואה אין לו שייכות ללשון מישור אלא שהוא מלשון כר וכסת. וכ"כ כאן בס' זכרון.

קאפ' ב' פסוק ז'.

סלת כלולה בשמן, מלמד שכוללן בעודן סולת: כתב הרא"ם וכן שנינו בפרק אלו מנחות, חלות בוללן דברי רבי וחכ"א סלת וכו' מר דייק מסלת ומר דייק מחלות, אמרו לו והלא לחמי תורה נאמר בהן חלת כלולות וא"א לכוללן אלא סלת, ומפרש בגמ' מאי היא, פי' מאי מלתייהו דרבנן דאמרי א"א לכוללן אלא סלת, א"ר שמואל בר יצחק רביעית שמן הוא היאך מתחלקת לכמה חלות טעונות כלילה ורקיקין משיחה ופרש"י וכו' עיי"ש. מש"כ לכמה חלות טעונות כלילה ורקיקין משיחה אין לו ביאור וטעות הוא, כי סיום דברי הגמרא הוא היאך מתחלקת לכמה חלות, ואח"ז הוא ציון על דברי המשנה: החלות טעונות כלילה והרקיקין משיחה: ת"ר וכו'. והרא"ם קירב את הרחוקים.

קאפ' ד' פסוק ל"ה.

כאשר יוסר חלב הכשב, שנתרכו אימורים ואלי', אף חטאת כשהיא באה ככשה טעונה אלי' עם האימורים: האמורים הם כל הרברים שנקטרין על המזבח מן החטאת והאשם והשלמים והאלי' בכללן כמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לס' קרשים הביאו התו"ט בפסחים (פ"ה מ"י) שנקראו אמורין שאלו הן הרברים האמורים בתורה להקטירן, ע"ש. ולפ"ז לא שייך כלל לומר „אימורים ואלי'", ובכלל, הלשון שנתרכו אימורים ואלי' אינו מובן. אבל בדפח"ר וברפוס אלקבץ וכן בכמה דפוסים אחרונים הנוסחה היא, שנתרכו אימורים כאלי', ולפ"ז פירושו פשוט וברור שכבש נתרכו האמורים כאלו שנתוספה עליהם ונתרכו האמורים.

## צו

קאפ' ו' פסוק ג'.

ושמו אצל המזבח, כתב בעה"ט ושמו, בגימטרי' ונבלע במקומו. הרי דס"ל דגם דישון מזבח החיצון הי' נבלע במקומו, וביומא (דף כ"א תור"ה נבלעין) ובזבחים (דף ס"ד תור"ה דישון) הביאו תוס' דברי ר"ת שתרומת הרשן לא הי' נבלע, דאמרינן שיש בהם מעילה ואם היו נבלעין היכי משכחת בהו מעילה ע"ש, אבל רש"י בפסחים דף כ"ו ע"א ד"ה תרומת, כתב דתרומת הרשן נבלעת במקומה וכן בכמה דוכתי וכן משמע מדבריו לעיל (א' ט"ז) ולענין קושית התוס' היכי משכחת בהו מעילה אם היו נבלעין עיין דש"י במעילה (סוף דף י"א ע"ב) שבשביל כך נבלעו, משום שיש בהן מעילה וכדי שלא ימעלו בהן.

שם פסוק כ"ג.

וכל, לרבות שאר קדשים. בספה"ק נועם מגדים תמה בזה רבמס' זבחים לא נמצא כן, רק לרבות חטאת יחיד, ויש גירסא להיפוך לרבות חטאת צבור, אבל לא שיהי' דין זה שייך בכל הקרבנות ועיין, עכ"ר. ובדפח"ר וכן ברפוס אלקבץ ריבור זה ליתא.

קאפ' ז' פסוק כ"ד.

בא"ר שאם אכלו יתחייב אף על לאו של נבילה ולא תאמר אין אסור חל על אסור: ברפוס אלקבץ מסיים, דריש לא תאכלוהו כאן מיעוט כאן גזר בו אבל בעלמא לא גזר בו לא יחול אסור על חברו: נקצת נראה דלפי נוסחה זו צריך להגיה במקום „ולא תאמר" צ"ל „ומאן דאמר" ויעלה ההמשך יפה ומ"ר אאחע"א דריש לא תאכלוהו כאן מיעוט וכו'. ובזה יתיישב, דהנה התוס' (במכות טז: ד"ה ריסק) כתבו דאיסור נבלה חל על איסור חלב ואפי' למאן דלית לי' איסור חל על איסור כלל. ולכאורה יקשה אם הוא דורש ג"כ הפסוק שיבא איסור נבלה ויחול על איסור חלב, למה באמת לא ס"ל גם בכה"ת דאיסור כולל או מוסיף חל (עיין תוס' זבחים ע. ד"ה יבא) אך לפי נוסחה זו יתיישב שהוא דורש לא תאכלוהו מיעוט, כאן גזר בו וכו'.

וברפוס הראשון הנוסחה מדוייקת, ולא תאמר אין אסור חל על אסור, והאומר אין אסור חל על איסור דרש לא תאכלוהו הוא מיעוט לומר כאן גזר בו אבל בעלמא לא יחול איסור על חברו:

### שמיני

קאפ' ט' פסוק ז'.

קרבת העם, שעיר עזים ועגל וכבש, כ"מ שנאמר עגל בן שנה הוא, ומכאן אתה למד: עיין במפורשים שנתחבטו בזה הא' מה בא רש"י ללמדנו בזה שהוא מכואר בפסוק והשנית למה אמר כאן כ"מ שנאמר עגל בן שנה הוא, לעיל בפסוק ועגל וכבש בני שנה הול"ל זה. אמנם ברפוס הראשון וכן ברפוס אלקבץ יש נקודה המפסקת בין שעיר עזים לבין ועגל וכבש, ועפ"ז נראה שרש"י בא לומר שקרבן העם האמור כאן, הוא רק השעיר עזים, שעל החטאת לבר נאמר וכפר בערם והראי', שבקרבן אהרן הוצרך לפרש את חטאתך ואת עולתך. וכן לקמן בפסוק ט"ז ויקרב את קרבן העם, נאמר רק על שעיר החטאת דבפסוק ט"ז חזר וכתב ויקרב, משמע שויקרב הראשון לא נמשך לפסוק זה הרי שקרבן העם הבא לכפר הוא רק החטאת. ולפ"ז דברי רש"י שלפנינו יהי' פירושו קרבן העם, שעיר עזים, ובזה נסתיים הריבור, והשמיענו שרק שעיר העזים הוא הנקרא קרבן העם שבא לכפר עליהם, ואח"כ מתחיל דבור חדש והר"ה הוא ועגל וכבש, והוא הפסוק ג' שנאמר שם ועגל וכבש בני שנה, וע"ז אמר רש"י כ"מ שנאמר עגל בן שנה הוא ומכאן אתה למד. — והרבה יותר נוח לנו שהועמד הריבור שלא במקומו, מאשר שנכנס בכל הדוחקים שנרחקו המפורשים בזה. וכן הוא בת"כ פ' ויקרא (פ"ג)

ר"ש אומר כ"מ שנאמר עגל בתורה סתם בן שנה, שנאמר ועגל וכבש בני שנה, הרי שררשה זו סובבת עה"פ רלעיל ועגל וכבש בני שנה.

שם פסוק כ"ב.

וירא כל העם וירדו וגו'. רש"י לא פירש כאן מהו הרנה הזאת רק שהוא מלשון שבח כתרנומו ושבחו. ובשה"ש (א', ט"ז) בפסוק הנך יפה דורי אף נעים, פירש"י אף נעים, שעברת על פשעי, והשרית שכינתך בתוכי, וזהו קילוס של ירירת האש, וירא העם וירדו, ע"כ. ביאר לנו שהרנה והשבח הי' על סליחת העון ועל השראת השכינה.

### תזריע

קאפ' י"ג פסוק ל"ו.

לא יבקר, אחרי שפשה לא יקפיד לצהוב שאפי' בלא צהוב טמא כפשוטו: ריבור זה ליתא בנמ"ש והעתקתיו מנוסחת רפוס אלקבץ.

שם פסוק מ"ה.

וטמא טמא יקרא, משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו: וברפה"ר הנוסחה היא, משמיע שהוא טמא מצורע ויפרשו ממנו. וכן משמע מדברי הגמ' (מו"ק ה') שצריך להוריע שהוא טמא מצורע שאמרו שם שמפסוק זה נלמד לציון קברות מן התורה ופריך והאי להכי הוא ראתא, ההוא מבעי' לי' לכרתניא וטמא טמא יקרא, צריך להוריע צערו לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים, ומשני א"כ לכתוב וטמא יקרא, מאי וטמא טמא, שמעת מינה תרתי ע"כ, הרי שלמדו מפסוק זה שחויץ ממה שיש לו להוריע שיפרשו מן הטומאה, צריך ג"כ להוריע צערו שיבקשו עליו רחמים, ומאחר שכל המטמא אדם צריך להוריע שהוא טמא שיפרשו ממנו כמ"ש בת"כ פרק י"ב, ופסק כן הרמב"ם פ"י מהל' טומאת צרעת ה"ט, א"כ אם ישמיע סתם שהוא טמא לא ירעו שצריך לרחמים ריכול להיות שהוא טמא מת, וע"כ צריך המצורע להשמיע שהוא טמא מצורע שישמעו מני' תרתו, שיפרשו ממנו, ויבקשו עליו רחמים.

### פני' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין רמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם כמקדם האפשרי כלי שום שהיות.



## תמיהות וישובים

### ישוב לדברי התרגום ירושלמי

בתרגום ירושלמי המיוחס ליונתן בפרשת שמיני עה"פ (ק' י"א פסוק י"א) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו וגו', ושיקצא יהון לכון צידיהון ורועדיהון ומבשריהון לא תיכלון. והנה תיבת ורועדיהון אין לו פי' ובהנהות על ספר מטפחת ספרים אות ד' כתב שאין לה הכנה כלל. אמנם י"ל דצ"ל ורומכיהן (ואולי נשתרבב הטעות ע"י שנתחבר רגל האות ב' בצד ימין לאות ט' ועי"ז נרמה האות ט' לאות ע', ואות ב' נתחלף לאות ד', ולכן נדפס רועדיהון). והמאמר מכואר בתו"כ שם שדרשו על פסוק זה לאסור צירן ורומכין. [וזה דלא כברייתא דש"ס חולין קי"ב סע"ב שדרשו מפסוק אחר].

(הג"ר יעקב שור ז"ל אבד"ק קיטוב\*)

### שתי פליאות בדברי הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל

בשו"ת ובחרת בחיים (להגאון מהרש"ק זצ"ל) בסי' ל"ד ד"ה ומה, הביא דברי האחרונים השב שמעתתא והפלאה ושעה"מ שכתבו דאף דאין הולכין אחר הרוב אבל אם כבר הוחזק תחלה לשאר דברים מהני גם לענין ממון. והקשה ע"ז, דהא התוס' כתבו בחולין דף י"א רבליכא חזקה כנגדו ודאי אזלינן בתר רוב, ועיקר חקירת הש"ס שם מנ"ל דאזלינן ב"ר היינו דק נגר חזקה, וכע"כ דמה דיליף משחיטה הוא משום דיש כנגדה חזקת שאינה זבוחה, ולכאורה קשה דהרי הבהמה כבר הוחזקה בכשרות לענין החללב, רבוה ליכא חזקה כנגדה, וכיון דהוחזקה לכשירה שוב אזלינן בתר רוב גם לענין שחיטה כדברי האחרונים הנ"ל, וא"כ איך יליף משחיטה דאזלינן ב"ר, גם היכי דלא הוחזק מתחלה, ואין לומר דמייתי ראי' מוכר דאין בו חזקה זו, דהא מקשינן להלן שם לר"מ דחייש למיעוטא היכי אכיל בשד פסח וקרשים, ומאי קושיא, הרי פסח בא גם מן הנקבות וי"ל דהי' מביא נקבה לפסחו, וכן שלמים, וא"כ כבר הוחזק לענין החלב, ובוה גם ר"מ מורה, יעוי"ש. ונפלאתי ער מאור איך אישתמיטתי' מקרא מפורש בתורה בפרשת בא, שה תמים זכר בן שנה, דקרבן פסח אינו בא אלא מן הזכרים.

\* \* \*

בהנהות חכמת שלמה על שו"ע יו"ד סי' פ"ב, הביא מה שפלפלו בשו"ז ובנקה"כ שם בענין צפור דרור אם הוא טהור או טמא, וכ' ע"ז וז"ל: נראה לי ראי' ברורה שהוא טהור מהש"ס רמנחות דף צ"ט ע"ב דקאמר שם תנא רבי ר'

(\*) הועתק מתוך כתביו ע"י הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל מח"ס כוכבי יצחק, והגיע אלינו מעובדו.

ישמעאל משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו וכו', וא"כ מדמה התורה לצפור  
דרור ובודאי מדמה לעוף שטהור ולא לעוף שמא, דחלילה להמשיל התורה לעוף  
שמא, אלא וראי שטהור הוא, כנלפע"ד נכון ודו"ק, עכ"ל.

ויש לתמוה ע"ז ממה שכתוב בשיר השירים (ה', י"א) קוצותיו תלתלים  
שחורות כעורב, וקאי על התורה שאותיותי' שחורות, כמבואר שם במדרש, אפילו  
אם מתכנשין כל באי עולם להלבין כנף אחר מן העורב אין יכולין, כך אם  
מתכנשין כל באי עולם לעקור יו"ד שהוא קטן האותיות שבתורה אין יכולין  
יעו"ש. והרי עורב עוף שמא הוא. — וגם מקרא מלא דיבר הכתוב, כנשר יעיד  
קנו על גוזליו ירחף (דברים ל"ב, י"א) וגדרש על הקב"ה בעת מתן תורה עיי"ש  
ברש"י, והרי גם נשר עוף שמא הוא.

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

## שבר גדול

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

הרב מו"ה יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א

רק דקהל דברי יחזקאל,

על פטירת אביו

הרב הגאון החסיד המפורסם וכו'

מוה"ר שמואל אברהם זעלטענרייך ז"ל

אבר"ק שמשאקאווא

ומחבר ספרים המפורסמים קובץ הפוסקים על חושן משפט

אבד חסיד מן הארץ

אוי מי יתן לנו תמורתו

המקום ינחם אותו ואת כל המשפחה הכבודה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים  
ולא ישמע עור שוד ושבר בגבולנו מעתה ועד עולם, אמן.

המערכת



## הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האבכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליצק, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### בענין עבודת שבעת ימי המלואים

מהאברך החו"ב מו"ה אהרן יעקב שטאָרך הי"ד מיאסלא<sup>1</sup>

בגמ' תענית (דף י"א ע"ב) מר עוקבא איקלע לנינוק בעי' מני' במה שימש משה כל ז' ימי המלואים, וברש"י כ' מר עוקבא גרסינן דאילו ר' עקיבא לא הי' מסתפק לו הק איבעיא. ודברים הללו מפליאים עין כל רואה דמנ"ל לרש"י זאת. והנראה לתרץ, דהנה התוס' בחגיגה (דף ו' ע"ב) ר"ה מאי נ"מ, הקשו התוס' על איבעיא זו, רמאי נפקא מינה מאי דהוה הוה, ותימצו דנפקא מינה לעבוד במלואים בלא הזאת כגדים דאכתי לא נתחנכו הכגרים דבעינן עלייהו הזאה ועדיין לא נשרפה הפרה עד שני בניסן כדאיתא בפ' הניזקין. והקשה המהרש"א דאכתי תיקשי להו מה דהוה הוה, ותימצו דנ"מ לרורות שאם הי' משה משמש כמלואים בכגרי כהונה שמעינן מינה דחינוך כגרי כהונה לא בעי הזאה, וגם ע"ז הקשה המהרש"א דאכתי מאהרן ובניו מצינן למילף שהיו משמשינן בכגרי כהונה ביום ח' למלואים שהי' יום א' בניסן, ופרה ארומה לא נשרפה עד שני בניסן כנ"ל, עיי"ש. והנראה דנ"מ אחרת יהי' בזאת האיבעיא, דהנה התוס' במס' עבודה זרה דף ל"ר ע"א ד"ה במה כתבו רכל ז' ימי המלואים הי' למשכן דין במה דכל ז' ימים הי' משה מעמיד המשכן ומפרקו, וכזאת איתא בילקוט ומביאו בדורש לציון דף א' וז"ל, כל שבעת ימי המלואים הי' משה מעמיד המשכן ומפרקו, בשמיני העמידו ולא פרקו עכ"ל, א"כ יהי' נ"מ אי במה צריכה כגרי כהונה או לא, ודין זה לא

(1) נולד בנארליץ בשנת תרס"ו בערך לאביו מו"ה מנחם מענדל שטאָרך מנארליץ. הי' תלמיד ותיק מאור, ידיו רב לו לפלפל ולחדש, ומעוסד בהרבה כשרונות, ויראתו קדמה לחכמתו. — בשנת תרפ"ט נשא את בתו של ר' משה נתן גוטוויין מיאסלא ונתיישב שמה. גם אחר חתונתו קבע לו שיעורים בתורה בעיון ובפלפול. נהרג עקרה"ש בשנות הזעם יחד עם אשתו ושלשת ילדיו. ר' ינקום דמם ותנצב"ה.

וכדאי להזכיר כאן את אחיו הצעיר כמר ברוך צבי שטאָרך ע"ה מנארליץ, תלמיד בישיבת עץ חיים דבאבוב סגף נארליץ, הוא הי' אוצר כלום של תורה ויר"ש וחסידות ונפש עדינה. — בשנת תרפ"ט הוציא לאור קובץ תורני בשם „כרם חמד", בעיר נארליץ, ובו חידושים מגאונים הזמן ואברכים מופלגים ובחורי חמד, ונרפסו רק שני חוברות. — נהרג עקה"ש בשנות הזעם. הי"ד ותנצב"ה.

חידו"ת הללו המורפסים בזה הועתקו ממכתבו שערך לדורו הרח"נ מוה"ר חיים וועג ז"ל מיערוסלאב ונמסר לנו ע"י בנו הנה"ח הנכבד מו"ה ברוך וועג נ"י. יברכהו ר' בעוז ותעצומות לאוויש"ט.

מצינו למילף מבני אהרן דהם לבשו בגדי כהונה, שהרי זה הי' ביום שמיני למלואים ואז לא הי' למשכן דין במה, אמנם לפי דעת רבי יוסי ב"ר יהודה (בספרי פ' נשא עה"פ ויהי ביום כלות משה) דאף בשמיני למלואים העמידו ופרקו, א"כ שוב אין נפקא מינה דיכולין למילף מבני אהרן והדרא קושית המהרש"א לדוכתה. והנה במנחת חינוך (בקומץ המנחה מצוה רס"ד) מקשה בשם הטור לר"ע דנרב ואביהו בפנים מתו א"כ נשמא המשכן וכל מי שהי' שם בטומאת אוהל ולא מצינו שנתפרק המשכן אח"כ, וכמו כן מביא הצ"ח (בפסחים צ' ע"ב) קו' זו, והביא שם לתרץ לפי מה דאיתא בגיטין דף ס' דפרשת טמאים נאמרה בר"ח ניסן, והיינו הלכות טומאת מת, א"כ נאמרה לאחר שהוציאו נרב ואביהו מהיכל. אמנם תירוץ זה יתכן רק למ"ד דח' למלואים הי' בר"ח ניסן אבל למ"ד דח' למלואים הי' בח' לחודש ניסן הדרא קו' הטור לדוכתא דהא פ' טומאה כבר נאמרה בר"ח. והנה הדרב"ז העלה וכמו כן איתא בס' עטרת חכמים בחירושו לפסחים דף צ' דר"ע ס"ל דח' למלואים הי' בח' לחודש ניסן<sup>2</sup>), וא"כ קשה קו' הטור ולא מצינו ידינו ורגלינו אם לא דנאמר דר"ע ס"ל כד' יוסי כד' יוסי הנ"ל דאף בשמיני למלואים העמידו המשכן ופרקו ועי"ז נטהר המשכן.

ואם כנים הדברים, א"כ לר"ע קו' המהרש"א במקומה עומדת דאין לנו נ"מ במה שימש משה בז' ימי המלואים, ואין לומר דנ"מ אי צריכין כג"כ לבמה, דזה מבני אהרן מצינו למילף כנ"ל דלבשו כג"כ ביום חנוכה דהיינו ביום השמיני ולפי דברינו הי' אז לר"ע על המשכן דין במה. נמצא דרבנו דש"י הנ"ל עולים כפתור ופרח, שכ' דמר עוקבא גרסינן, דר' עקיבא לא הי' מסתפק לי' הק איבעיא, דלדידי אין שום נפקותא באיבעיא זו דמצינו למילף מבני אהרן. וזה שרייק רש"י בלשונו דר"ע „לא אסתפק" לי' הק איבעיא, ולא כתב דלר"ע פשיטא לי' הק איבעיא, דכוונתו לומר דלר"ע אין שום נ"מ באיבעיא זו, ודו"ק כי נכון הוא.

(2) עיין בכר"ש שנה ב' קונטרס ג' עמוד ט"ו.

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.



## קול קורא לבית ישראל

ב"ה יום א' דר"ח שבת ו' דחנוכה שנת אל ירך לבכם מלאו ידכם היו בני החיל  
(תר"מ) לפ"ק.

אל כבוד שלומי אמוני ישראל, הנאמנים לר' ולתוה"ק,

הרכבים הנאונים המאוה"ג העומדים לנש עמם שליט"א

ואל כבוד מעלת הגבירים הנגידים המפורסמים, חכמים שלמים ויראים פרנסים  
ומנהיגים נרם אשר בכל מדינת גאליציען ונסיוכות קראקווא וגליל בוקאווינא,  
יהי נועם ר' עליהם בכל מקומות מושבותיהם אכ"ר.

הן אחרי אשר הניח ר' לנו מסביב ובצל כנפי מלך חסד הקיסר החסיד יר"ה  
אנחנו חוסים, ובידנו לעבוד את ר' אלקינו ולשמור חוקות דתוה"ק באין מפריע,  
והור המשורה היקרה והישרה כבוד והדר תשוה על ספרי קרשנו, אמרנו בצל  
חסדה נחי' ולא יוסיף איש לנו לדאבה עור. אמנם בכל זאת לא הונח לנו, שמועה  
שמענו ותרעש ארץ ומלואה, מלאו מתנינו חלחלה בקום עלינו ארם אשר לא מבני  
עמינו הוא, ויוציא רבה על דת קרשנו ועל הרבנים המורים רו"ד לערת ישראל ועל  
כל תורה שבע"פ התלמוד הק' המסור לנו מני רור דור, ואשר רבות בשנים שפכו  
אבותינו נ"ע דם כמים עלי', בימי החושך מועקה הושם במתניהם, חבלי מות  
אפפום ולא סרו ממנו ימין ושמאל, עד הנה לא נמשנוהו והוא לנו לעינים, ועתה  
קם האיש ההוא וידפים על דברי התלמוד דברים קשים כגידין, כי דבריו המה ח"ו  
לשיכים ולצנינים לשווי זכות המרינה וכי הוא משבית ומפריע את אחרות שלום  
הארץ, ויקרב דבריו לפני ראשי וועד המועצה הנועצים על כל דבר חוק ומשפט  
לשובת אושר המרינה, למען יסכימו גם המה לבדוק אחרי דברי התלמוד ולזרות  
ולחבר ולהסיר ממנו הרבה, כמו משפטי חיתון ועיני קידושין וכדומה. ועוד יעץ  
להעמיד סעמינאר ללימוד הרבנים, אשר טרם יבואו להורות הדת לעם ר', יהי'  
משכילים בלאטיין ויתר לשונות ובפלסופיא ויתר הלימודים, ואחרי כן יבואו  
להורות לערת ישראל חוקי ומשפטי דתוה"ק, ויהיו תחת יד והשגחת הממשלה  
יד"ה, באמרו לא נופלים אלה מורי דת ישראל מהכמרים המורים דתם לעמם, כי  
המה ג"כ תחת יד והשגחת הממשלה יר"ה, ועוד הרבה דברים אשר המה ח"ו  
ביטול כל דתוה"ק, ואם ח"ו אנחנו נשים ידנו לפינו יוכל להיות ח"ו אשר ימצאו  
דבריו חן בעיני ראשי וועד המועצה, כי טובת כל יושבי הארץ המה דורשים,  
ויסכימו לדבריו וישימו אותם לחוק מחוקי המדינה ויהי' מעוות לא יוכל לתקן, כי  
אין שום עצה לנגד הסכמתם, ואשר יצא מתחת ידם הוא חוק ולא יעבור, ובפנינו  
הרבר הזה הוא גזרה דעה אשר זה כמה כמות לא נהיתה.

וע"כ נתיעצנו עם חכמים גדולים חקרי לב, ועלתה העצה אשר כל ערי מדינתנו יכתבו על הדבר הזה כתב מחאה (פראטעסט) כפלים, אחד לבית הוועד (רייכס-טאג) ואחר להמשרה (מיניסטעריום) יר"ה, ואך זה הוא תרופה לדבר הרע הזה, למען יראו ויבינו אשר כל בני ישראל ימאנו בדבר הזה, ובקצה"י תופר עצתו, כי בעת הזאת לא יבואו במקל חובלים לכוף מרבית עם יושבי הארץ להסירם מני דרכם, וע"כ הננו שולחים לכם לל עיר ועיר הפראטעסטען, וכל ראשי מנהיגי כל עיר ועיר יחתמו בחתימת ידם עם חותם הקהל, ואח"כ יחתמו ג"כ הרבנים הגאונים המאורות הגדולים היושבים על כסא ההוראה בכל מדינת גאליציען ונסיכות קראקווא ובוקאווינא את שמותיהם הקדושים על הפראטעסטען ג"כ עם חותמיהם (זיענעל).

ואם המצא ימצא, נגד תקותינו, באיזה עיר אשר ראשיה לא יאבו ח"ו לבוא על החתום, יחתום הרב האב"ד עם רבים מיושבי העיר רוב מנין ורוב בנין. ואתם אחב"י מהרו חושו לחתום ולשלוח בחזרה כי הזמן קצר והמלאכה מרובה, פן ח"ו אם תתמהמהו ויכל הדבר לצאת לפעולת אדם, ונהי' ח"ו מן הצועקים ואינם נענים. גם תניחו על כל פראטעסט שטעמפעלמארק מן חמשים צ"ל, ורעו כי נצרך לנו מכל ערי ישראל אחת מחנה בל תהי נעדרת, אם מהראשים והרבנים, או מרוב הקהל. ונקוה אשר בקצה"י תופר עצתו ואנחנו בשם ד' נלך לבטח, תקותו בטוחה אשר כל יושבי ערי מדינתנו ימהרו לקיים דברינו הנ"ל, כי לא יהי' במדינתנו אנשים אשר יאבו ח"ו בהפרת כל דתוה"ק, ובזכות זה תזכו לכל טוב מלה, ושכרכם כפול מאת ד' מן השמים.

דברי עבדי עם ד' העומדים בפרץ לנם עמינו ותורת אלקינו,

צבי הירש אורנשטיין	משולם יששכר איש הורוויץ	מנחם מענדל כהר"צ	הק' העניך מאיר
אב"ד רק"ק לכוב והגליל	אב"ד רק"ק סטאניסלוב והגליל	מו"ה חיים זצ"ל מוויניצע	אב"ד רק"ק אלעקס
מאיר כהגאון מהר"מ ז"ל	הק' יהושע רוקח	יעקב שמשון כהרב הצדיק	הק' אריה ליבוש הלוי
אב"ד רק"ק ברארי והגליל	אב"ד רק"ק בעלזא	מו"ה חיים זצ"ל מקאסוב	החוב"ק מאשצ'סק
יצחק אהרן עטינגא	הק' אלי' הראשאווסק	דוב בעריש כהרב הצדיק	הק' סענדר ליפא
כהגאון מהר"מ זצלה"ה	אב"ד רדאביטץ	מהר"א ז"ל מראלינא	כהח"צ מהר"א מויריצוב
הק' יואל אשכנזי	הק' יצחק שמעלקיש	ישעי' הירץ שפירא	הק' יהושע הלוי החוב"ק
אב"ד רק"ק זלאצוב	אב"ד רק"ק פרעמיסלא	כהח"צ מהר"ר מרינוב	קאמינקא כהח"ג מהר"ש זצ"ל
הק' הלל ל"ש מוועטש	הק' דוב בעריש הכהן	הק' אהרן כהח"צ	הק' ברוך כהח"צ
אב"ד קאלימייא	דאספורט אב"ד ראווא	מו"ה חיים ח"ש מצאנו	מו"ה חיים ח"ש מצאנו
יעקב יצחק יוטעש	הק' שמעון באב"ד	הק' אורי	הק' אליעזר סאמרין
כהח"ג מהר"מ זצלה"ה	חוב"ק טרנאפאל	חתן הרב מסערטעין	כהח"צ מהר"א מקאמרנא







## ואלה יעמדו על הכרכה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אבא מיללער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' אהרן צבי גרובער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' בן ציון קוואדראט נ"י מאנטווערפען להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' בצלאל הורוויץ נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' דוד פנחס רוז נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה יהודה ריינער נ"י להולדת הנכדים  
 להאברך היקר ר' יוסף סג"ל וויינפעלד נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יוסף שלמה איצקאוויטש נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יחזקאל יהודה העסקעל נ"י מקרית באבוב להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' לייבוש הערשלאג נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י להולדת התאומים  
 להאברך היקר ר' משה (בריי"ש) רייפער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' משה דוד געץ נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' צבי שטעג נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שלמה אליעזר שמעון קערפעל נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ליב קוואדראט נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר הרב אברהם ליב שעהנבוים נ"י מקליוולאנר להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אברהם משה הלוי קליין נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' איתמר לייפער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אליהו (ב"ר שלום) באכנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' אליעזר ווימער נ"י מקרית באבוב להולדת התאומות  
 להאברך היקר ר' גבריאל אייזען נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יהושע בארנער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק יוסף סג"ל וויינפעלד נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אשר לערנער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אשר הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' חיים איינהארן נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יהושע ליפשיץ נ"י מלונדון להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' מרדכי קורין נ"י מקרית באבוב להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה יחזקאל הלוי שולמאן נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה אהרן סג"ל לנדא נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.  
 המערכת

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אפרים זלמן מרגליות נ"י מלונדון לנישואי בנו האברך היקר ר'  
 ישראל ארי' נ"י  
 להרבני הנה"ח מו"ה יהושע זאב זאפערן נ"י הכותב בבית כ"ק מרן אדמו"ר  
 שליט"א לנישואי בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה יצחק שארף נ"י לנישואי נכדו נ"י  
 להנה"ח מו"ה מרדכי דוד כ"ץ נ"י ממעקסיקא ולאביו הנה"ח מו"ה אפרים  
 ליבוש כ"ץ נ"י ממעקסיקא לנישואי בתו-נכדתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה משה דוד מאנדלבוים נ"י לנישואי בתו תחי'  
 להרב מו"ה פסח קופיעין שליט"א ר"מ במתיבתא עין חיים דבאבוב לנישואי  
 בתו תחי'

להרב מו"ה צבי הירש הורוויץ שליט"א רב רקהל אמרי נועם לנישואי בתו תחי'  
להאברך היקר ר' איתמר לייפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
להאברך היקר ר' שמעון ריינהאלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן נוסכובים נ"י מטאראנטא חתנו של הרה"צ מו"ה יחזקאל  
שרגא הלברשטאם הי"ד לאירוסיו בתו תחי'  
להרב מו"ה יוסף משה מייזליש שליט"א רב רקהל בנין צבי-ווייטצען  
בוויליאמסבורג לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שלמה ישראל נ"י  
להרב מו"ה שלום דוב בער שניאורסאהן שליט"א לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה  
כמר מנחם מענדל נ"י

להב' תחתן הנעלה כמר חיים יצחק שלמה ברוק נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי ער  
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

---

מאפס המקום נשמט הפעם המדור „מכתבים אל המערכת“, ואת כבוד הכותבים הסליחה.  
ברצ"ה בקובצים הבאים יתפרסמו בלנ"ר.

## נאד של דמעות

משתתפים אנו בצערן של ידידינו

הנה"ח מו"ה אברהם דעמביצער נ"י

ושלשת האחים

הב' החתן כמר פנחס נ"י, והב' יהושע צבי נ"י, והב' אברהם אביש נ"י

למשפחת דעמביצער

בהלקח מאתם בפתע פתאום אחיו ואביהם היקר

הנה"ח הנכבד מו"ה דוד משולם דעמביצער ע"ה

\* \* \*

הנה"ח מו"ה חיים הכהן קאניגסבערג נ"י

בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

\* \* \*

הרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א

מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים דבאכוב

בהלקח ממנו אביו הרבני החסיד הישיש הנכבד

מו"ה משה אורי פאללמאן ע"ה

\* \* \*

הנה"ח מו"ה שמעון שפולמאן נ"י

בהלקח ממנו אחותו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ויבולע המות לנצח ומחה ר'  
דמעה מעל כל פנים, אכ"ר.

המערכת

דמו החתומה לקיבל, ברם שלמה

om:  
**KEREM SHLOMO**  
B.Y.B.Z. of Bobov  
1533 - 48th Street  
Brooklyn, N.Y. 11219

ADDRESS CORRECTION REQUESTED  
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED  
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

# נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל  
ולהבטל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

---

שנה ד' קונטרס ז'      ניסן תשמ"א      ברוקלין, נ. י.

---

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street  
Brooklyn, New York  
Tel. 871-6623



# התוכן

## מדור אמרי קודש

- ה כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א  
ז כ"ק מרן ארומ"ר שליט"א

## מדור זכרון לראשונים

- ה הנאמן מוה"ר זרח אייזליץ זצ"ל  
ז הנאמן מוה"ר יצחק קארלסון זצ"ל  
יא הנאמן מוה"ר נחמן מוה"ר חוקלא זצ"ל  
יג הנאמן מוה"ר ראש"ק סאטמאר זצ"ל

## מדור אגדות קודש

- טו חזון נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
טז חזון נביא חז"ק מצאנו ז"ע

## מדור זכרון לאחרונים

- יח חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
יט חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע

## מדור ספרים וחלכה

- כא חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
כב חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
כד חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע

## קולות שבת בשבת

- כה חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
כז חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע

## מדור תשובות וישובים

- כז חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע

## מדור הנאמנים והנעשים

- כז חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע

## מדור זכרון ימות קולם

- לח חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
לח חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע

- לח חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
לח חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע  
לח חז"ק נביא חז"ק מצאנו ז"ע



## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש  
לעילוי נשמות

אבינו הרה"ח

מו"ה אליעזר במו"ה דוד מרדכי קארנוואסער הי"ד  
נהרג עקה"ש ביום ה' לחודש כסלו שנת תש"ד לפ"ק

אמנו החשובה

מרת יאכעט בת מו"ה נתן נטע הי"ד  
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח תמוז שנת תש"ג לפ"ק

חותננו הרה"ח

מו"ה רפאל יוסף במו"ה יהושע צבי לעדניצער הי"ד  
נהרג עקה"ש ביום י"ג לחודש אדר שנת תש"ג לפ"ק

חותנתנו החשובה

מרת ברכה בת מו"ה אליש עי"ד  
נהרגה עקה"ש ביום ער"ח אב שנת תש"ג לפ"ק

תהא נשמתם צרורה כצורר החיים  
וד' ינקום דמם לעינינו במהרה

הונצח ע"י בניהם וחתניהם,

ישכר דוב מרדכי קארנוואסער

אהרן יעקב קארנוואסער

לאם-אנושעלעם, קאליפארניע

## **ברכת תורה**

להנדיב ר' פסח קאהן נ"י  
אשר תרם סכום חשוב להרפסת קובצנו  
לעילוי נשמת  
אמו החשובה  
מרת לאה בת ר' דוב ע"ה  
נפטרה ראש חודש ניסן שנת תרצ"ג לפ"ק  
ת. נ. צ. ב. ה.

זכות המצוה יגן בערו להתברך  
ממעון הברכות, בישועות והצלחות.

המערכת

## אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### לברכת החמה

תקנו חכמז"ל לברך על החמה ברוך עושה מעשה בראשית, כמו שאמרו הרואה חמה בתקופתה וכו' אומר ברוך עושה בראשית (ברכות נ"ט ע"א), והיא ברכה כללית על הזיקין ועל הזועות ועל הרוחות ועל הרעמים על ההרים והגבעות וימים ונהרות ועוד (עיי"ש בעמוד הקודם). וראוי להתכונן הלא כללא כיילי לנו מתקני הברכות שעל דבר חשוב קבעו ברכה לעצמו כמו שאמרו גבי פת ויין וכמו שאמרו הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול ופירש"י לפי שהוא גדול וחשוב קבעו לו ברכה לעצמו, ומי לנו גדול וחשוב במעשה בראשית כמו המאור הגדול השמש אשר נושאת בכנפי' צדקה ומרפא, וממגר תבואות שמש שממתקת את הפירות, ומחממת ומאירה לארץ ולדרים, ובלעדה ה' עולם חשך בערנו ולא ה' קיום לעולם, ולמה לא תקנו לנו ברכה פרטית על השמש כגון ברוך יוצר המאורות או בורא השמש. גם צריך לתת לב להבין על מה שהחמה אינה שבה למקומה רק אחר כ"ח שנה, על מה עשה ר' ככה שתהי' דוקא כ"ח לא פחות ולא יותר.

והנראה לומר כוונה במספר זה כ"ח, ע"פ דברי אא"ז הה"ק מראפשיץ זי"ע בספר זרע קודש פ' שלח בתפלת משה רבינו ע"ה ועתה יגדל נא כח ר', רהנה שלמה המלך בספר קהלת חשב כ"ח עתים, י"ד עתים לטובה וי"ד עתים הפכיים, ובקש מרע"ה שגם הי"ד עתים שהם מבחינת הגבורה יהי' ג"כ בחסר ויתהפכו כל הכ"ח עתים לטובה, וז"ש ועתה יגדל נא, דידוע רמדת גדול היא מרת החסר כמ"ש לך ר' הגדולה, כח ר', רומז לכ"ח עתים שיהיו כולם לחסר, עכרה"ק. ועריין צריכים אנו למודעי מהו ענין הי"ד וי"ד עתים שהם לטובה ולהיפך. ואפשר לומר, רהנה ידוע מזוה"ק דיר ימינו של הקב"ה כביכול היא הפועלת חסדים, והיר השמאל היא היר החזקה שעושה דינים לעוברי רצונו. ובימי צאתנו ממצרים שהי' שם נגוע למצרים ורפוא לישראל, נאמר שם כי ביר חזקה יגרשם וביר חזקה ישלחם היא יר השמאל ובישראל נאמר וירא ישראל את היר הגדולה היא ימינו של הקב"ה הפועלת רחמים וחסדים, וע"כ כשאנו צריכין לעורר רחמים,

אמרי קודש הללו זכינו לשמוע מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ביום ר' לחודש ניסן שנה זו באשמורת הבוקר במקלות אלפי ישראל חסידים ואנשי מעשה בעיר רבתי בארא פארק יע"א לברך ברכת החמה יחד עם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

רבינו שליט"א פתח באמירת הללו את ר' מן השמים עד חק נתן ולא יעבור, ואח"כ בירך בקול רם ברכת עושה מעשה בראשית, ואמר למנצח וגו' השמים מספרים כבוד אל-ל, וקבוצת מנגנים פתחו בשיר, מזמור הנ"ל, ואחר אמירת עלינו וקריש, השמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א דברות קודש הללו. בתום דבריו הק', צוה לזמר טובים מאורות וכו', כל הנאספים יצאו במחולות ובריקורים, וכ"ק רבינו שליט"א רקד במקומו בתהלהבות עצומה.

מחזה קדוש ונהדר אשר לא ימוש מנגד עינינו לנצח.

תפלתנו שגורה בפינו לומר, השי"ת יחזיק עלינו יד ימינו. והם הם הי"ד עתים לטובה, היא יד ימין מדת הרחמים, והי"ד להיפך היא יד שמאל מדת הדין, וכן אמר דוד המלך ובידך כח וגבורה זהו מדה"ד ובידך לגדל ולחזק זה יד ימין הגדולה. והנה ב' בשלח בפסוק ימינך ד' נאדרו בכח ימינך ד' תרעץ אויב, פירש"י ימינך ימינך שתי פעמים כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין, היינו שגם מדת הדין פועלת רחמים וחסדים, וזו היתה תפלתו של מרע"ה יגרל נא כח ד' שגם יד שמאל תתהפך ליד ימין, ויהי' כל הכ"ח עתים לטובה, כפי פירוש אא"ז זלה"ה.

ועפ"ז יובן גם מה שפירש"י ז"ל בפסוק בראשית כרא א', א"ד יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחורש הזה לכם ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו. כי תיכף בתחילת הבריאה שיתף הקב"ה מדת הרחמים למדת הדין, כי כן רצונו הקדוש להטיב לבריותיו כדכתיב כי אמרתי עולם חסד יבנה, והודיע הקב"ה שכיר בני אדם הוא להפוך מדת הדין למדת הרחמים שיהיו כולם רחמים והיינו ע"י התורה ומצות, כמו שרמזו בבראשית בשביל התורה שנקראת ראשית ובשביל ישראל שנקראו ראשית, שאם יעסקו ישראל בתורה וילכו ברכי התורה אז גם יד שמאל נעשית ימין ויהי' כל הכ"ח לטובה. וזהו, מה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו (הגיד מלשון המשכה), שהמשיך הקב"ה לעמו ישראל, שיהי' כח מעשיו, היינו כל הכ"ח עתים לטובה, וזהו המשך הכתוב, מעשי ידיו, שתי ידיו, שהם אמת ומשפט, היינו יד ימין שהיא מדת הרחמים מדת יעקב אבינו תתן אמת ליעקב, ויד שמאל שהוא מדת הדין העושה משפט, שניהם יתאחדו בכ"ח, ששמאל נעשית ימין, ולכן פתח בבראשית.

ואפשר, שזהו שהטביע הקב"ה כשמש שתהי' חוזרת לנקודתה אחר כ"ח שנה, רומז להכ"ח עתים שיתאחדו כולם לטובה ע"י התורה, וכמו שהסמך דהמע"ה בפסוק מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם, תורת ד' תמימה משיבת נפש משפטי ד' אמת צדקו יחדו, שהחמה בתקופתה אחר כ"ח שנים מורה שבירינו לאחר הדין והרחמים שכולם יהיו לרחמים ולחסדים, ע"י מעשינו שנתעורר לתשובה ולעשות רצונו של מקום ולעסוק בתורת ד' תמימה.

ולפי דברינו אלו, תהי' הברכה שתקנו לנו חזו"ל לברך ביום הזה אחר כ"ח שנה עושה מעשה בראשית, ברכה פרטית ליום זה, שמבראשית כזאת הוריענו שע"י התורה הנקראת ראשית יתאחדו כל הכ"ח עתים לטובה, וזהו עושה מעשה בראשית, שהם כח מעשיו שני ידים, ועי"ז נזכה לנאולה שלימה, כמו שמסיים שם פדות שלח לעמו, ובמדרש קהלת דרשו שם את הכ"ח עתים על הגלות והנאולה, עת למעת שנאמר ונטעתים על אדמתם ועת לעקור נטוע ויתשם ד' מעל אדמתם, עת לבכות, בכח תבכה בלילה, ועת לשחוק, אז ימלא שחוק פינו, וכן כולם, וכשיתהפכו כל הכ"ח עתים לטובה ע"י התעוררותנו לתשובה ולמעשים טובים, לא יהי' עוד גלות, רק כולם יהיו שוים לטובה ונזכה במהרה לנאולה שלמה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

## לחג הפסח

בפרשת קרבן פסח כתיב, ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם (שמות י"ב, כ"ד). והקשה ע"ז באור החיים הק', דמפשט הכתוב משמע כי גם לדורות נצטוו דברים האמורים בענין, דהיינו לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, ולא ראינו שעשו כן קדמונינו וגם רבותינו לא צוו לעשות כן.

אמנם יתכן בזה, בהקדם דברי הירושלמי במס' פסחים (סוף פרק כיצר צולין) יש שובר אחר שובר ואין מוציא אחר מוציא, וקאי על מה דכתיב בתורה בקרבן פסח, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשכרו בו, ועל זה אמרינן דאם שבר עצם מקרבן פסח שני פעמים או יותר חייב על כל שבר ושבר, אבל המוציא כזית מן הבשר חוצה שני פעמים ואפי' יותר אינו חייב אלא על הוצאה ראשונה, והטעם דבהוצאה אמרינן כיון שהוציא פ"א את הבשר כבר נפסל הקדושה שבו וממילא שוב לא שייך ב' איסור הוצאה, משא"כ בשבירה עדיין הקדושה במקומה עומדת ולכן חייב על כל שבירה ושבירה. וכן מורה לשון הרמב"ם בהל' קרבן פסח (פ"ט ה"א), אין מוציא אחר מוציא בפסח שכוין שהוציאו הראשון נפסל. ונודע מה שאמר בזה הגאון מוה"ר זלמן מוואלאזין ז"ל (הובא בס' תולדות אדם ח"א פ"ד) דמקור הירושלמי הוא מלשון הפסוק, כי בהוצאה כתבה התורה כלשון יחיד, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, להורות שאין חייבין על הוצאה רק הראשון ולא יותר, אבל בשבירה העצם צותה התורה כלשון רבים, ועצם לא תשכרו בו, להורות שחייבים עלי' אפי' רבים זה אחר זה, ודפ"ח.

והנה, הן אמת שמצא רמז נכון במקרא לדין זה, אבל אכתי טעמא בעי מדוע כהוצאה נפסקה הקדושה, ובשבירה הקדושה במקומה עומדת. וי"ל בזה ע"ד המוסר, דהנה אומות העולם בכל הדורות כשרצו להעביר ח"ו את בני ישראל מאמונתם, עברו על זה בשני אופנים, א' ע"י שהשפילו את בני ישראל עד ריוטא התחתונה והתנפלו עליהם ברציחות והכאות ועבדות הפרך וכו', ואופן הב' ע"י שהגביהו את בני ישראל והראו להם פנים שוחקות וכל מיני התקרבות ועי"ז עזבו לאט לאט את אמונתם ר"ל והתרבקו עם האומות.

ונודע מה שכתבו הקדמונים, שדרך השני קשה מן הראשון, וסכנה גדולה מרחפת ח"ו על בני ישראל כשרוצים האומות להתחבר עמהם יותר מבאם רודפים אותם ומעיקים להם. וכבר הורינו הנסיון בכל הדורות רכל זמן שסבלו בני ישראל צרות ורדיפות מן האומות שמו בר' כסלם ועל כל גל וגל נענעו להם ראש והוחילו לא"ל כי הוא טרף וירפא יך ויחבש, ועי"ז התחזקו כאמונתם, לא כן כשלוחמים האומות כבני בתחבולות, דהיינו שנותנים להם חופש וכל מיני זכותים ומגביהים ומנשאים אותם, אז ח"ו מצודה פרוסה עליהם שיתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם. (ונודע המשל בזה מוויכוח השמש והרוח ואכמ"ל).

ובדבר האמור יוכן היטב דברי הירושלמי הנ"ל, אין מוציא אחר מוציא אבל יש שובר אחר שובר, והסביר הרמב"ם דבהוצאה נפסל הקדושה ולא בשבירה,

ולהנ"ל יתכן להעמים כוונה בזה, דאם מוציא את הקדושה חוץ למחיצתה להתערב בין האומות, אז תיכף נפסל הקדושה, ושוב אין מזיק לו הוצאה השנית כ"כ, כי כבר פסקה הקדושה מנפשו, משא"כ בשבירה אין הקדושה נפסקת, דאם מתנפלים האומות ח"ו על בני"ל לשבור עצמותיהם ולהתאכזר עליהם, ארדבה בזה מוסיפים תת כח לבני"ל להתחזק ביניהם, בהתרחקם מן הנכרים ובהתאחרם עם אביהם שבשמים.

ועפ"ז יתיישב קושיית האוה"ח הק' הנ"ל, רשפיר מזהיר הכתוב, ושמרתם את הרבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, היינו לשמור את ציווי הלז של ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו להתחבר עם האומות, עד בוקר, דהיינו בוקרו של משיח, ואז יקויים בנו הפסוק וכאור בוקר יורח שמש לעתיד לבא במהרה בימינו אמן.

## בגמ' פסחים דף ק"ב ע"ב

מהגאון מוה"ר זרח איידליץ זצ"ל מפראג<sup>(1)</sup>

במס' פסחים (דף ק"ב ע"א) ת"ד בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה (וברשב"ם מביא לשון אחר דגרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון ושני אומר עליו קידוש היום, וכ' דבתוספתא דברכות מוכח כלשון ראשון). ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך, גמרו, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום, ופריך הגמ' אמאי ונימרינהו לתרווייהו אחרא כסא ומתריץ ראין אומרים שתי קדושות על כוס אחד. וכתבו התוס' שם בר"ה ונימרינהו לתרווייהו אחד כסא, לר' יוסי פריך כיון דתרווייהו אסעורת שבת קאתו רהך סעורה עולה לו לסעורת שבת הוי לי' למימר תרווייהו אחד כסא אבל לר' יהודה לא פריך כיון דבהמ"ז אסעורת חול וקידוש על סעורה הבאה אין לומר שניהם על כוס אחד, עכ"ל. ובמדרכי שם מסביר כוונתם דלר' יוסי כיון דבהמ"ז נמי הוי בשביל סעורת שבת א"כ צ"ל רצה והחליצנו ולכך פריך ולימרינהו תרווייהו אחד כסא, אבל לר' יהודה לא פריך, דבהמ"ז הוי בשביל סעורת חול א"כ אין מזכירין בו רצה והחליצנו וקידוש הוי בשביל סעורת שבת א"כ אין שייך לאומרן על כוס אחד.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ו'. — ר"ז הועתק מכת"י תלמיד א' והגיע אלינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. תח"ח לו.

והנה בשו"ע או"ח סי' רע"א סעיף ו' כתב המחבר אם גמר סעודתו וקדש היום קודם שבירך בהמ"ז מברך בהמ"ז על כוס ראשון ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני וצריך להזכיר של שבת בבהמ"ז אע"פ שמברך קודם קידוש, וכתב הרמ"א וי"א ראינו מזכיר של שבת ראזלינן בתר תחלת הסעודה וכן עיקר. ויש להקשות רלפ"ד רמ"א קושית התוס' במקומה עומרת למה לא פריך הגמ' גם על ר' יהודה, ואין לומר כמו שתירצו התוס' רבבהמ"ז אין מזכירין בו של שבת, רחא לשיטת הרמ"א ראזלינן בתר תחלת הסעודה א"כ גם לר' יוסי אין מזכירין בו של שבת, וא"כ גם לר' יוסי לא פריך מירי.

ויש לתרץ קו' זו, רהנה התוס' הקשו להלן שם בר"ה יקג"ה, אמאי לא תיקנו נמי בברכת המזון יין ברישא כמו בכל מקום, ותירצו כיון ברבכת המזון בא לשם גמר סעודה ומפסיק לכל מה שלפניו לכך תיקנו לברך איין לאחר בהמ"ז שאם יברך קודם יצטרך לברך שנית. ולפ"ז י"ל שעם אחר מדוע לא פריך הגמ' לר' יהודה, רחא ר' יהודה סובר רבתחילה אומר קדושת היום ואח"כ בהמ"ז וא"כ אם יאמרו תרווייהו אחרא כסא יצטרך לברך ב' פעמים כרכת היין על כוס אחר רחא קודם שיאמר קדושת היום צריך לברך ברכת היין ולאחר בהמ"ז קודם ששותה שוב צריך לברך פעם שנית ברכת היין שהרי בהמ"ז הוי הפסק, וא"כ יהי הברכה שבירך קודם קידוש היום ברכה לבטלה, לכך אי אפשר לומר תרווייהו אחר כסא, אבל לר' יוסי רקאמר כוס ראשון מברך עליו בהמ"ז והשני אומר עליו קדושת היום, פריך הגמ' שפיר רלאחר בהמ"ז קודם שיקרש עליו יש לו לברך ברכת היין ולא הוי הפסק. נמצא דשפיר מתורץ קו' התוס' אפי' לשיטת הרמ"א.

והא רלא תירצו התוס' כן, רהתוס' לשיטתייהו אזלי, רכתבו לעיל בר"ה ראשון, רהכי גרסינן ברברי ד' יהודה, ראשון אומר עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קידוש היום, א"כ ליכא למימר כרבדינו, רא"כ גם לר' יהודה יש להקשות קושית הגמ' ונימרינהו וכו', ולכך הוצרכו התוס' לתרץ כמו שתירצו. אבל הרמ"א י"ל דסבר כהרשב"ם דלשון ראשון עיקר וכמו שהיא הגירסא לפנינו, וא"כ אינו מוכרח לתרץ כתירוצ' התוס' רק כרבדינו הנ"ל.

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

## בענין קדושת נותר

מהגאון מוה"ר יהודה ליב קארלבורג זצ"ל אבד"ק קרעפעלד<sup>1</sup>

ב"ה. קרעפעלד ב' ניסן תקפ"ו לפ"ק.

בחדש האביב, יברך האל כל גבולך מסביב, אהו ידירי תלמידי  
החביב, המופלג בתורה ובסכרא, וביראת ה' כל היום, כ"ה יאקב  
ראזענבערג נ"י.

אהו תלמידי . . . ע"ר בקשתך לשלוח לך העתק קונטרס אמרי דעת, הנה  
אחר חג המצות אי"ה אעשה כרבריק. ועתה אציגה לפניך דבר קטן שהעלתי  
בעזה"י בקרושין דף נ"ו ע"ב תוס' ד"ה המקרש וכו' וא"ת אמאי לא חשיב פגול  
נותר וטמא וכו', והקשה מהרש"א תיפוק לי' דאינה מקדשת משום איסור קורש  
כרתנן לעיל דף נ"ב ע"ב המקרש בחלקו וכו', ומתרג' רפסיקא להו בשום דוכתא  
רפקע מנייהו איסור קורש. והגאון בעל פ"י כתב דליתא, רהא מוכח בכריתות (דף  
י"ג ע"ב יש אוכל אכילה) רחייבין על נותר אשם מעילות א"כ ודאי לא פקע קורש  
מני'. ולפענ"ר נשמר מהרש"א מזה, שכתב רפסיקא להו בשום דוכתא, דוראי לא  
בכל דוכתא קי"ל הכי, והתוס' רצו לישב ראפ' למאן דאית לי' בשום דוכתא  
דפקע שם קורש מני', מכל מקום ליכא לאקשווי דליריד' הו"ל למחשבינהו, ראיכא  
למימר אע"ג דפקע מנייהו איסור קורש מ"מ הואיל ומכח קרשים קאתי, לא חשיב  
להו, דבקרשים לא קא מיירי.

והנה בהא ריליף ר' יהודה חמץ מנותר רבעי שריפה (פסחים דף כ"ח ע"א)  
אמרו לו אשם תלוי וחטאת העוף הבאה על הספק לדבריק יוכיחו וכו', הקשו  
התוס' בשם רשב"א לדבריהם דרבנן אמאי לא ילפי מנותר, ואומר ד"י דמשמע  
לי' הנותר בשריפה וכו', והרא"ש כתב דרבנן ס"ל איכא למיפרך מה לנותר שכן  
קורש. והנה וראי פירכא זו גדולה ורבה היא, ור"י היכי יליף מנותר הא קי"ל בכל  
דוכתא חולין מקדשים לא גמרינן, ולא אשכחן מאן דפליג, עיין תוס' בשבועות דף  
כ"ו ע"ב בד"ה משום דהוי תרומה וקרשים וכו' ובמהרש"א שם, וע"כ צ"ל שאני  
נותר רפקע שם קורש מני' והו"ל חולין מחולין, והשתא י"ל דמהכא פסיקא להו  
לתוס' דאיכא מאן דס"ל דנותר פקע שם קורש מני', וה"ה פגול וטמא<sup>2</sup>.  
ובכחי א"ש הא רקשיא לכאורה בסוגיא דשבועות שהבאתי דפריך הש"ס  
הניחא למ"ר אין מלמדין וכו' ומשני הוה חולין וקרשים, וקשה מאן שמעת לי' ב"ב

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ו' עמוד י"א וכ"ב. — ד"ז הועתק מגוף  
כתי"ק.

(2) עיין בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ס' אות י"ב שכיוון לזה. ועיין עוד בכר"ש שנה  
א' קונט' ז' עמוד כ' ד"ה וי"ל.



הבאים כאחר מלמדיו, ר' יהודה (סנהדרין דף ס"ז ע"ב וקרושין דף למ"ד ע"א) ור' יהודה אית לי' חולין מקדשים גמרינו, דהא יליף חמץ מנותר, וראיתי מי שנתקשה בזה ונכתב בספר, אמנם לרברינו הנ"ל אין מקום לקושיא זו, דודאי ר"י נמי ס"ל הך כללא, דלא אשכחן מאן דפליג, והא ריליף חמץ מנותר, שאני התם דפקע מני' [שם] קודש והו"ל חולין מחולין, אבל בקודש גמור כ"ע ס"ל דלא גמרינו מיני', להבדיל בין הקדש ובין החול.

הנה הארכתני קצת עם היותי טרוד היום, הא"ל יאמץ כחך ויגדל שמך כנפשך ונפש אוהבך חפץ שלומך וטובתך,


יהודה ליב קארלבורג

## גליון ספר מקור חיים על הל' פסח

מהגאון מוה"ר יעקב הכהן גוטוויירטה זצ"ל אבד"ק דוקלא<sup>1</sup>

סי' תל"ג חידושים ס"ק ה'. ומקום שאוכלין שם כל השנה יש לברוק תחת הספסלים אי ליכא תרנגולים .

ג. ב. צ"ע לפי דעת מורי ז"ל מה מהני אי איכא תרנגולים כיון דהספק בא ע"י אדם לא סמכינן על ספק אכלתיו, וכן קשה מדרבי הפוסקים שהביא המ"א ס"ק ט' והבי' דקרקע הכית א"צ בדיקה כשיש שם תרנגולים עיין ס"ק ז' וכב"א, וע"כ פליגי ע"ז ודו"ק.

סי' תל"ח ביאורים ס"ק ב'. ודוקא בעכבר ותינוק שדרכן בכך חיישינן אבל עכו"ם אין דרכו כלל בכך רק לאכלו או להוליכו לביתו, כנ"ל פשוט .


ג. ב. לפי"ז צ"ל דמהני ביטול על חמץ שיבוא לרשותו אח"כ אעפ"י


---

(1) הוא בנו של הרב מוה"ר אלעזר ליזר הכהן ממאשצ'יסק בנו של הג"ר משה רפאל כ"ץ אבד"ק באבוב, מנזע בעל שו"ת שער אפרים. — ה"י תלמיד מובהק להגאון בעל חוות דעת בהיותו אבד"ק ליסא, וממנו נתעטר בכתר הוראה. שימש כאב"ד בק"ק דוקלא. — הובא בשו"ת רמ"ץ סי' מ"ד אות ה'. נפטר בדוקלא ביום י"ט שבט שנת תר"ח לפ"ק ושם מנ"ב.


הערות הללו הועתקו מכת"י הגאון מהר"י הנ"ל על גליון ס' מקור חיים שה"י ביד הרה"ג ר' קלונימוס קלמן הכהן גוטוויירטה דומ"ץ בק"ק קראקא ש"ב ותלמידו של הג"ר יעקב אבד"ק דוקלא הנ"ל. — לא עלה בירינו לברר מי העתיק הערות הללו לתוך ספר זה, אך זהו וודאי שהם מהגאון הנ"ל, כי כן רשום שם על שער הספר. — תשואח"ח להאברך היקר והנעלה מו"ה מרדכי צוקער נ"י מלעיקוואר נכד הג"ר קלונימוס קלמן הנ"ל שמסר לנו הערות הללו לפרסמם בקובצנו. ישא ברכה מאת ר'.

דבשעה שביטלו לא ה' עדיין ברשותו דאל"כ איך משכחת מ"ש הטור סי' תל"ט  
שני בתים של שני בני אדם ועכבר עם חמץ הלך לא' מהן אם ביטל א"צ בדיקה,  
בבא לשאול וא"ו, הא ע"כ החמץ אינו של שניהם, ודו"ק.


סי' ת"מ ביאורים ס"ק ב'. כשם שהלוח  יכול לטעון טענת שקר שנאנסו  
כן המלוח יכול לטעון טענת שקר שברי לי שפשע ולפטור עצמו מחובו.  
נ. ב. כמדומה לי שט"ס יש כאן וצריך לומר כשם שהמלוח יכול לטעון וכו'  
כן הלוח יכול לטעון.


סי' תמ"ב חידושים ס"ק א'. ובמין במינו אפי' לח בלח בפחות מס'  מותר  
לקיימו.

נ. ב. אסור לקיימו מדרבנן צ"ל, וכ"כ כל אחרונים ועיין מ"א סי' תמ"ז ס"ק  
י"א כתב ג"כ לאסור, וכצ"ל ומכ"מ אפילו לח בלח מותר בדעבר לאחר הפסח.

סי' תמ"ב ביאורים ס"ק ב'. ומה שהקשה הר"ן כיון דעכ"פ אסור  
מדאורייתא אפילו אין ראוי לגר, א"כ אפילו נטל"פ יאסר בחמץ,  תמ' לי  
בדברי הר"ן רהא חזינן דאפילו בכלאי הכרם ובשר בחלב דאסירי אפי' שלא כדרך  
אכילתן מותר נטל"פ.

נ. ב. לא ידעתי מה קשיא לי' מהא דכלאי הכרם ובכ"ח אסורים שלכ"ה אבל  
כשנפסל מלאכול לאדם מותר מטעם דאינו ראוי לגר ולכך נטל"פ ג"כ מותר דלא  
ניחא לי' לגר כהאי טעם כלל ועיין חו"ד סי' ק"ג שכ' להדיא כן, ודו"ק.

סי' תמ"ה ביאורים ס"ק ד'. ונראה שכתב [המ"א] זה מסברא דנפשי' וכו'  
דכל שהוא משום לתא דע"א לא בעינן דבר חשוב, ומ"ש דה"ה בחמץ, אף דאפר  
נפסל מאוכל כלב ודבר שנפסר מאוכל כלב בטל כמבואר בח"י  סי' תמ"ב ע"ש.  
נ. ב. הח"י כ"כ גבי דין סעיף יו"ד דאיירי קודם פסח דלא אסרו הרא"ש  
בחרבו קודם זמנו באכילה אלא מטעם דאחשבו', אבל בפסח מנ"ל. אלא שיש  
לעיין דנהי דאפרן אסור מ"מ הוי שלא כדרך אכילתן, אך א"כ לענין הנאה נמי,  
ועיין בשעה"מ בדברי תוס' פסחים ה' ובמל"מ פ"י מהל' יסודי תורה אי אסור  
דבר תורה או דרבנן וא"כ אכילה ג"כ, ואי לא בטיל להנאה ה"ה אכילה. וי"ל דזה  
הוי נטל"פ וכמו"ש הר"ן דלא ניחא להגר כהנאה זו ולהמחבר סי' תמ"ז נטל"פ  
מותר גם בפסח. שוב ראיתי בח"י סי' תמ"ז כ"כ, ודו"ק.

סי' תמ"ז ביאורים ס"ק כ"ב. עוד  כתב המ"א דאם חימץ עיסה בשמרי  
שכר שעבר עליו הפסח אסור, נראה רגם כאן מהני הולכת איסור דלא עדיף  
מעמיר דרבנן מטעם גמור שהוא מדאורייתא דסגי בפדיון.  
נ. ב. עיין חולין ו. דמעמיר עדיף, וכ"כ ב"י ביו"ד רס"ב, ודו"ק.

## בדין חמץ שעבר עליו הפסח

מהגאון מוה"ר יוסף כהנא ראפפורט זצ"ל ראב"ד ק"ק סאמבור<sup>(1)</sup>

שאלה. ששכח אחד למכור מיני הריפות משעורים, היינו שסמך א"ע על אחר, שאמר לו מקודם למכור את חמצו, וחבירו שכח מלמכור, ונזכר בעל הריפות א"ע בע"פ אחר חצי היום, מה דינו של הריפות הנ"ל. תשובה. הנלענ"ד דלפמ"ש המ"א בס"י תנ"ג באו"ח ס"ק ב' דאיתן מיני הריפות עשויין מ' מיני דגן ואסור להשהותן וכו', וגם בח"י ס"ק ח' בס"י הנ"ל כתב שהוא חמץ גמור והוי חמץ שעה"פ ע"ש, וכ"כ בש"ע של הגאון ר' זלמן זצלה"ה יע"ש. אך בספר חיי אדם כלל קכ"ו כתב שחקר בעצמו אצל האומנין שבעת הזאת, שאותן הריפות שעושין משעורין הרוב אינן מלחליחין אותם כלל בעשותן, אך יש מקצתן שמלחליחין אותם מעט כו' ע"ש, ולכן סמכתי אז על ספר חיי אדם הנ"ל, מחמת שהוא עמד על המחקר היטב, וצויתי למכור אז אותם לנכרי, ושלא להשהות אותם בביתו שלא יבא למיכל מיני'.

אך יש לעיין אם יתוודע לנו אחר המכירה לאה"פ, שבעת הלז הבע"מ מלחליחין אותן הריפות, מה דינו של הריפות הנ"ל. — הנה מבואר בס"י תמ"ג אם קנו כו' אחר שש מותר מפני שחמץ אינו תופס דמיו כו' ע"ש, והמ"א שם מתיר החליפין אך לדירי' דלא כהב"ח ע"ש, גם הח"י בס"י הנ"ל בס"ק ח' כתב דאף האוסר לא אמר אלא בחליפין של דבר הניכר, היינו כסות או כלים, אבל מעות שריא ע"ש.

אך יש להסתפק אם לא קיבל עריין מעות מהנכרי, אלא במוכר בהקפה ער אחר הפסח, מה דינו, אם מותר לקבל המעות מהנכרי לאה"פ, דהא החמץ אינו ברשותו ואסור בהנאה, ואיך יתפוס המכירה. והנה אם מכר להנכרי בכסף עם אנ"ק דאז בוודאי נגמר אז המכירה, דנהי דאין כאן דעת האחרת דמקנה היינו מצד המוכר, שאין הדבר שלו, והוי כמוכר דבר שאינו שלו, מיהו מצד הקונה היינו הנכרי הקונה הקרקע ואנבן קנה המטלטלין במשיכה, וא"כ הוי המכירה טוב, ומותר לקבל מותר המעות לאה"פ, והחמץ לא הוי חמץ של ישראל שעה"פ, רק חמץ של נכרי, ומותר החמץ נופא לאחה"פ [כמ"ש לקמן אי"ה דבע"פ לא הוי חמץ שעבר עליו הפסח, דאין בו אלא עשה דתשכיתו]. אך אם קנה בכסף לחוד, דהיינו שקנה על ארדוף, והמותר זקף עליו במלוה, דאז לא קנה החמץ, אף למ"ד כסף לחוד בנכרי קונה, מ"מ אין כאן דעת אחרת, דהיינו מצד המקנה, שאינו ברשותו להקנות לנכרי (וכעין זה כתב הצ"ח רבכסף לחוד הוי כמוכר דבר שאינו

(1) נולד בעיר בראדי, ודר' אח"כ בעיר קריסניפאלי, ובסוף ימיו נתקבל לראב"ד בק"ק סאמבור. יש תשובה אליו בשו"ת טוב טעם ודעת מהר"ג סי' י"ח ובשו"ת רמ"ץ האו"ח סי' ח'. תשובה זו הועתקה מכתב ידו והגיעה אלינו מאת הרב מו"ה חיים דובער גולעבסקי נ"י. תשח"ח לו.

שלו, כיון דאין כאן דעת אחרת המקנה ע"ש והובא בספר חיי אדם כנ"א שאלה א' ע"ש, וא"כ לאחר הפסח אם יקבל מותר המעות מהנכרי, הוי כמוכר או לכתחילה רהמכירה מע"פ לא ה"י מועיל כלום, ואסור לקבל המותר מעות לאחר הפסח, דהוי כמוכר ששעה"פ. (ועיין באשל אברהם סי' תמ"ג ס"ק וא"ו).

וזאת יש להסתפק, דכפי מ"ש המ"א בסי' תמ"ג ס"ק וא"ו דאם משך החמץ ואח"כ לקח המעות, דאז ביו"נ, לעצמו אסור המעות, עיין ביו"ד סי' רל"ב, ובחמץ אף לעצמו מותר ע"ש, וא"כ מי נימא כי היבא דאשכחן דאם קיבל הישראל דמי מן העכו"ם עבור החמץ, אף דלא קנה עדיין גוף החמץ בכסף לחור, כמ"ש לעיל, דאין הרבר שלו, דחמץ אינו ברשותו כנ"ל, ואינו מועיל בקיום המקח כלל, אעפ"כ ברעבר מה רעביר עביר, והמעות מותר ליהנות כמ"ש בסי' תמ"ג הנ"ל אם קנו כו' יע"ש, ולא קנסינן ל' בזה, א"כ ה"נ לענין מה שמכר להנכרי בהקפה מה שעשה עשה, לענין שרשאי הישראל להניח להנכרי למשוך לעצמו החמץ לאחר הפסח וא"צ למחות בו, ואז יקנה הנכרי במשיכת החמץ לאה"פ, וממילא יהא רשאי ליקח המעות מהנכרי אח"כ אפי' לכתחילה אף להב"ח כמ"ש המ"א בס"ק וא"ו הנ"ל, דנהי דהחמץ גופא אסור לישראל רהוי חמץ של ישראל שעה"פ, דהא בתוך הפסח ה"י שייך להישראל, דהנכרי לא ה"י קונה או החמץ, מ"מ מותר ליקח המעות מהנכרי כנ"ל, וכדין מכר חמצו בפסח בסי' תמ"ג.

(השמטה: כמ"ש לעיל דאם קנה הנכרי בכסף עם אנ"ק, דאז בוודאי המעות מותר לקבל אחר הפסח, והחמץ לא הוי חמץ של ישראל שעה"פ ומותר החמץ גופא לאחר הפסח, היינו אף לפמ"ש הח"י דאם מכר החמץ בפסח, דאף דהחליפין מותרים, מ"מ החמץ עצמו אסור לישראל, דהוי חמץ שעה"פ במקצת הפסח וקנסינן ע"ש, שאני הכא, דשם כיון שה"י אף יום א' של ישראל, תו קנסינן ל' והחמץ עצמו אסור לישראל לעולם, דאיך יחזור החמץ להיתירו, אבל בני"ד דמכר בערב פסח דאז לא עבר אלא אעשה דתשביתו לחור, ולא מצינו דקנסינן ל' אעשה, רק על לאו דב"י, דק דבספר חיי אדם כתב דצל"ע אי קנסינן דנאסר החמץ לעצמו לאה"פ ע"ש).

ותו נראה לומר יותר על האסתפקתא הנ"ל, דהא דאמרינן לעיל שאם קנה הנכרי בכסף לחור דאינו קונה החמץ דאין כאן דעת אחרת המקנה (וכמ"ש בצל"ח), היינו לענין שאינו קונה הנכרי גוף החמץ בתוך הפסח, והוי עדיין תוך הפסח החמץ של ישראל, וממילא נאסר לאחר הפסח מחמת חמץ שעה"פ, אבל הרמים מותר לקבל אח"כ אפי' אם מכר להנכרי בהקפה, דהא כתבו הר"ן וכל המפרשים דהא באמר נכסי לך ואחר כך לפלוני ה"ו דברים קיימים, ולא הוי באחר כך דשלב"ל, משום דהוי כזמן דממילא קא אתיא ע"ש, גם בדין שכתב המ"ל בפ"ו מהלכות גירושין הלכה ג', באם קידש אחד אשה שיחול הקידושין לאחר למ"ד יום, שיכול לכתוב גמ ולגרש עכשיו על לאחר ל' אף שעתה עד ל' יום לא הוית אשתו, אעפ"כ הוי גמ, רומן ממילא קא אתיא, א"כ ממילא ה"נ בני"ד הזמן דלאחר הפסח ממילא קא אתיא, ואז תה"י החמץ ברשותו, ויה"י דעת האחרת המקנה, ולא נרע החמץ הלו מן רבר שאינו שלו עתה, ויה"י שלו לאחר ל', דה"ז מכור ונתון לאחר ל' כנ"ל, א"כ ממילא לאחר הפסח החמץ נקנה להנכרי

כמה שמכר לו קודם הפסח בהכסף שקיבל מהנכרי, דהא הישראל מכר לו לחלוטין  
 שיהא להנכרי אף לאחר הפסח, א"כ ממילא כשאינו חוזר הישראל מהמכירה  
 לאחר הפסח, ממילא המכירה קיימא אז, וא"כ שרי לקבל המעות מהנכרי לאחר  
 הפסח (דזה וודאי שא"צ לחזור מהמכירה כמ"ש לעיל דבדיעבד מה שעשה עשה  
 ולא קנסינו לוי) רק רהחמץ הוי חמץ שעה"פ כנ"ל, אבל דיהא המעות מותר  
 לקבל, נוכל לומר ראף הצל"ח מורה בזה.

אח"ז ראיתי במ"ש דז"א, דהא באחריו לפלוני ובתא רפ"ו מהל' גירושין  
 היינו רק באומר שיחול המכירה או הגירושין, לאחריו, או לאחר לכשיכנס, אבל  
 באומר סתם אינו כלום, וראי' מרבירי המ"ל שחוכך בפ"ר מהלכות אישות אי יש  
 קידושין לקטן כשיגדיל ע"ש, והיינו רוקא באופן שאמר בפירוש לכשיגדיל רוקא,  
 אבל במקדש בסתמא לא הוי קידושין כדאיתא בהריא בהרמב"ם בפרק הנ"ל  
 וז"ל, קטן שקירש אין קידושיו קידושין, ע"ש בתלכה ז'. — אך רספיקתי  
 הראשונה במקומה עומרת, וצ"ע.

## מכתב ברכה מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

ב"ה.

מכתבו הניעני ושמחתי לאשר בנו הרב החריף מ"מ<sup>(1)</sup> נ"י נתקבל לרב ומורה  
 (ור"ם), וחפץ ד' יצליח בירו ויעמיד תלמידים הגונים וירעה ערתו ברחמים וינהלם  
 על מבוע ומרעה טוב ולהנהגם בדרך ישרה ויתרומם קרנו ויגדל מעלה מעלה.

דף

יגמל הניעני ושמחתי לאשר בנו הרב החריף מ"מ<sup>(1)</sup> נ"י נתקבל לרב ומורה  
 (ור"ם), וחפץ ד' יצליח בירו ויעמיד תלמידים הגונים וירעה ערתו ברחמים וינהלם  
 על מבוע ומרעה טוב ולהנהגם בדרך ישרה ויתרומם קרנו ויגדל מעלה מעלה.

פאקסימיליא מגובת י"ק.

(1) נמסר לנו מאת יורדנו האברך היקר והנעלה מו"ה שמחה פנחס שטראהלי נ"י.  
 תשואח"ח לו.

(2) הוא הגה"ק מוה"ר מנחם מענדל פאנעט וצ"ל אבר"ק דעש מח"ס אבני צדק  
 שערי צדק ועוד, בנו של הגה"ק מוה"ר יחזקאל פאנעט וצ"ל בעל מראה יחזקאל.

## מכתב מהרה"ק מוה"ר דוד הלברשטאם זצ"ל אבר"ק קרשאנוב<sup>1</sup>

ב"ה יום ג' תצוה תרכ"ה לפ"ק קשאנאב.

החיים והשלום לכבוד ידידי ש"ב הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל נזר  
ישראל ע"ה פ"ה יקר רוח איש תבונות המפורסים בקצווי ארץ  
בק"ש מ' ליפא חנינא מייזלש<sup>2</sup> נ"י האב"ד דק' פרעמסלא.

גלילות יד קרשו הגיעני היום ע"י הב"ד, ויען שהדבר נחוץ נענית לו להשיב  
תיכף על שאלתו. הנה נפשו בשאלתו אודות הרחיים הנקרא ראמפ מיהלע, באם  
מוכשרים הם לשחון קמחא דפסחא, באמת לפום דיהטא לפי ראות האדם ידמה  
שהמה כשרים בלי פקפוק, אולם לאחר הדרישה וחקירה נתאמת לי שיש חשש  
גדול בדבר כי מעשה הרחיים הנ"ל הוא ע"פ אופן שתיכף בצאת הקמח מן  
הרחיים היא נופלת לשק אחר ואח"ז הולך הקמח למעלה דרך צינורות ובתוך  
הצינורות עשויים גביעים של נחושת לשאוב הקמח והקמח עולה ויורד בתוך

(1) הועתק מכת"י מעתיק א'. — לשלימות הענין ראוי לציין כאן בקיצור פרשת  
הענין של טחינת קמח למצות ברחיים של קיטור הנקרא „ראמפ-מיהל". — עוד בשנת  
תרי"ט לפ"ק נרפס בקונטרס ביטול מורעה ע"י הנ"ר יוסף שאול הלוי נ"ז אבר"ק לכוב  
אורות מאשיען-מצות, ונרפס שם מכתב מהגאון בעל כתב סופר, ובתוך הדברים כותב  
שמעולם מנע מלשחון על ראמפמיהל, רק בשעת הרחק שלא הי' בעירם רחיים של מים  
והזמין ר' לפנימס ראמפמיהל חרשה, התירו לשחון עלי' כהוראת שעה עיי"ש. — קודם  
חג הפסח שנת תרכ"ב נתהוו מריבה וחילוקי דעות בדיון רחיים של קיטור, הגאון מוה"ר  
שלמה קלוגר זצ"ל כתב שקמח הנשחן ברחיים של קיטור חמץ גמור הוא, ושאר גדולים  
ובראשם הגאון מוהרי"ש נ"ז זצ"ל כתבו להתיר (ועיין גם במכתבו של אביו הנ"ר ארי'  
ליבוש נ"ז הנרפס בקונטרס ביטול מורעה הנ"ל). ובשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רל"ח הביא  
שגם הגאון בעל מנחת חינוך אסר את הקמח מרחיים זה.

באותו זמן פנו אנשי קהלת לכוב לכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע, שיחווה דעתו בענין  
זה, ונרפס תשובתו בספרו שו"ת רברי חיים ח"ב או"ח סי' ל"ה וזלה"ק: זה איזה שנים  
אשר בני הרב הה"ג מהר"ר נ"י אבר"ק קרשאנוב לאשר הי' דחוק לשחון בעירו  
ובסביבותיו הוצרך ליסע סמוך לעירו לפרייסין אשר שם רחיים של קיטור ולראות היכשר  
בעיני הרחיים הלזו והוטב בעיני למאור ושחן שם עבור אנשי עירו וסיפר לי שעניני  
הרחיים הנ"ל הוא כדרך זה וכו' ברחיים של קיטור דחוק ממצוא חמץ כאשר אמר לי בני  
הרב הנ"ל והוא ת"ח גדול וראוי לסמוך עליו ואינו נוגע בדבר כי אין טוחנין גם בני עירו  
ברחיים הנ"ל, רק ברחיים של מים כמשנים קדמוניות, רק אז בשעת הרחק עשו כן ולכן  
אין לבני נ"י שום נגיעה ונאמן אלי בערותו, ולזה מעת ששמעתי כן וגם הרבה אנשים  
כשרים הגירו לי כן ולכן עתה אני מתיר לכל שואל ורק שיהי' באופן הנ"ל, עכלה"ק. וכן  
כתב בקיצור כחאהע"ז סי' ע"ט יעווי"ש. (ובספר נחלת ראובן להנאכר"ק רישא הנדמ"ח  
בשנת תשל"ז נרפס כראש הספר מכתב קצר מהנה"ק בעל ר"ח זצ"ל, שאין לאוסרו עפ"י  
דין, אך אם אפשר למנוע מזה יותר טוב).

הצינור ומחמת כח הראמפ אשר הקמח הולך בתוך הצינור נתהווה מזה לחלוחית רב אשר הקמח נעשה כעיסה רכה בתוך הצינור, אך לאחר זה מובילים הקמח ררך מקום הנקרא שנעק על מקום הקר הנקרא קוהל ששאק ושם משחקים ומפרדים הקמח ונותנים אותו על הבייטיל, זה מעשה הרחיים הנ"ל, ואין לסמוך לנקות הצינורות הנ"ל, כי בכל יום ויום הוא חוזר לקלולו, אשר ע"כ נמרתי ברעתי שלא להכשיר הרחיים הנ"ל, אך זאת התקנה אשר תקנתי כזה שתיכף בצאת הקמח מרחיים, טרם ינהילו אותו דרך הצינורות, תיכף יקבלו אותם בני אדם בשקים, ובשקים ינשאו הקמח למעלה לגמור אותו שם על הבייטיל, וכאם נעשה באופן זה, לפי דעתי אין חשש בדבר, וכשר הקמח, וכל בני ישראל יאכלו אותו בריצה. והנה אנכי הכשרתי רחיים כזה סמוך לק' ברעסלא והמתקתי סוד עם כבוד הרב הגאון האבד"ק ברעסלא<sup>(1)</sup>, והסכים עמי שאין להכשיר באופן אחר רק כנ"ל. ואסיים בשלוי.

מנאי ידירו הדורשלומו באהבה,

הק' דוד הלכרשטאם

בשנת תרכ"ה נתעורר שוב חילוקי דעות בנר"ז, ופנה אז הגאון מוה"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל אבד"ק פרעמיסלא אל הרה"ק מוהר"ד מקראשנוב להבהיר לו מהות הרחיים של קיטור, וענה לו במכתב הנוכחי הכל בפרטיות, כאשר יראה המעיין. אמנם, כפי הנראה, אירעו במשך הזמן שינויים בדבר, ואולי יצאו איזה מכשולות, עד שהגאון בעל ייטב לב זצ"ל במכתבו הנדפס בסוף ספרו רב טוב עה"ת (מהדורא חדשה) כותב בזה"ל: ע"ד הכשר הנפות מרחיים של קיטור שבר"ח התיר, הנה לא מלבו אמר כך כי העיר ע"ע שלא ראה מעולם רחיים של קיטור, אלא שסמך עצמו על דברי בנו מחו"הה"ג מקשאנוב, ועתה ישנו פה עמרי בנו של חתני הה"ג מרודניק, הוא הניד לי איך שי"טנה אשתקר (היינו שנת תרמ"ב) יצא ברפוס עלה לתרופה מאת דודו הרב מקשאנוב איך שחוזר מדעתו, כי עמד על האמת שאי אפשר בשום אופן להכשיר הנפות מרחיים של קיטור, עכ"ל. וכן בשו"ת בית היוצר (להג"ד יואל צבי ראטה אבד"ק חוסט) האו"ח סי' כ"א כתב, אנכי שמעתי מאנשים נאמנים שהה"צ (אבדק"ק קרשאנוב) נ"י הי' פה במדינתינו וראה הראמפף מיהלען, ואמר שאינם דומין להנהו ראמפף מיהלען שבפרייסען, וע"כ בוראי אין לסמוך להתיר יעווי"ש. והנה"ק משינאווא זצ"ל כותב במכתבו משנת תרמ"ה (נדפס בקובץ האהל שנה ב' חוברת ב') שלכתחלה בוודאי לא יטחנו ברחיים של קיטור. ועיין עוד באריכות בענין זה במעדני שמואל על הל' פסח סי' ק"ח אות י"ט.

(2) הגאון מוה"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל אבד"ק פרעמיסלא נולד בשנת תקפ"ג לאביו מוה"ר ארי' ליב. נדפס ממנו שו"ת תפארת יוסף סי' פני יוסף, וס' אסיפת הרועים פי' על תקנות עגונות למהר"ל וחידושים על הש"ס שנדפסו בש"ס ווילנא. (עיין בכר"ש שנה ב' קונטרס י' עמוד מ"ה). נלב"ע ביום ח"י אייר שנת תרכ"ה לפ"ק.

(3) הוא הגאון מוה"ר גדלי' טיקטין זצ"ל אבד"ק ברעסלא. נולד בשנת תקס"ח לאביו הנ"ר שלמה זלמן טיקטין אבד"ק ברעסלא. למד אצל אביו וגם הי' תלמיד הנר"ח אויערבאך בעל דברי משפט. בשנת תר"ג מילא מקום אביו כאבד"ק ברעסלא. נפטר ביום ז' לחודש מנחם-אב שנת תרמ"ו לפ"ק ומנ"כ בברעסלא. (ואנב ראוי להעיר, כמה שנרפס בשו"ת חת"ס חאהע"ז סי' נ"ו תשובה להג"ד יצחק טיקטין אבד"ק ברעסלא, אולי ש"ס הוא, כי אז כיהן שם הנ"ר שלמה זלמן טיקטין זצ"ל).

## בדין איסור הנאה בחמץ, ומעוֹת חטים

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין ז"ל אבד"ק דווינסק<sup>(1)</sup>

עש"ק כ"א אייר תרצ"ה דווינסק.

להבן תרל שי<sup>(2)</sup>.

שלום וברכה. ובמהרה יהי' תלמוד מובהק של לחמן בר רסתק<sup>(3)</sup>. קבלתי מכ', וכעת לא אכתוב שמדבר שטות רק מדבר בורות. בנמ' פסחים דף כ"א ע"ב נקט רק הלשון אסור בהנאה<sup>(4)</sup>, ודין לקדש אשה נקט רק אשעות דרבנן או חמץ דרבנן ע"ש, אני כתבתי כמה פעמים לא מחמת לא מהני, רק מחמת הך דתמורה דף כ"ה ע"א אמר על הבכור עם יציאת רובו ועל הלקט עם נשירת רובו ואמר זה קודם רק שיחול בזמן אח"כ ופשיטין דלא חל דא"א לעשות דבר שיבטל הדיון של תורה בזמן שחל גזירת מלך, וה"נ גבי חמץ א"י לעשות דבר שיחול בזמן שכבר חל החיובים והאיסורים שע"י זה יפקעו החיובים, דאם מהני למכור או שוב לא עבר על הלאו והעשה, וכן אם מקדש אשה, שוב הוא לא יעבור דאינו שלו, ושלך אי אתה רואה וכו', וכן א"י להקדיש כך וא"י לעשות תרומה וחלה דע"י זה נפקע ונתבטל הני ריני התורה, וכן למכור לצמיתות, לא מחמת לאו, דזה לכמה שיטות, וכן בירושלמי דמאי וגיטין<sup>(5)</sup> יש מ"ד דס"ל כן, לא הוה כלל לאו, דק התורה אמרה שהדבר יהי' כך, וכן גבי לא יקדיש דתמורה דף כ"ה, וכן במ"ש התוס' ב"ק דף ע"ו ע"א [ד"ה שחיטה] וכן בזבחים דף ע"ה ע"ב וכ"מ כמ"ש במכתביי העבר, ואף דהתוס' לא כתבו כן בקדושין ג"ו ע"ה [ד"ה המקדש], העיקר כמ"ש, ועיין פסחים דף ל"ב ע"א ורף ל"ג ורף כ"ט ע"ב, שם ר"ל שאז לא חל הדיון מחמת בשל הקדש ליכא דין של ביעור.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג. — ד"ץ הועתק מגוכתי"ק, והגיע אלינו ע"י הרב יצחק פריעד שליט"א מוואשינגטון-הייטס. יתברך ממעון הברכות. פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ו.

(2) מוזכר בנמ' חולין קל"ד ע"א, וברש"י שם, שכן תרל הי' שומה שבעולם.

(3) מוזכר במס' עירובין ס"ג ע"ב, והי' גוי ורשע.

(4) היינו הא דמבואר שם בש"ס, עבר זמנו אסור בהנאתו, פשיטא, לא צריכא לשעות דרבנן דא"ר גידל אל"ר חמא בר יוסף אר"י המקדש מו' שעות ולמעלה אפי' בחיטין קורניתא אין חוששין לקידושין. ועיי"ש ברש"י.

(5) בירושלמי דמאי פ"ה ה"ח וגיטין פ"ד ה"ט יעוי"ש.

(6) שם איתא, ששה דברים נאמרו בעם הארץ, וא' מהם שאין מגלין להן סוד.

(7) שם איתא רת"ח דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו.



ומאוד אתמה על חוצפה שלו שכותב שיש לי ח"ו גמרא אחרת, ועל זה הנה נצרך לנדות אותו על הרבוב הזה שיצא מקלמוסו, בור, ע"ה. וכן מ"ש דגבי חמין לר"י שעבר עליו הפסח אם צריך שריפה, במכתב א' כתב דברי ע"ה, וכאן כתב רק חוצפה בעלמא, כי באמת זה מחלקת בירושלמי, אך לבור כמותו אסור לגלות רזי תורה, ועיין פסחים דף מ"ט ע"ב<sup>6</sup>) וע"ז דף ל"ה ע"א וע"ב<sup>7</sup>), ודי בזה. יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

\* \* \*

כאשר ימי חה"פ הבעל"ט ממשמשים ובאים, וכבר ידוע התקנה של חיטי דפסחא המבואר בירושלמי דב"ב פ"א [הלכה ד'], לכן באתי להזכיר לראות ולזרז במה דאפשר, ליתן עבוד זה ולא להיות חו"ש בגרר דאל תשיג גבול וכו', ובפרט בעתים הללו, ואין מזריזין אלא למזורז ובפרט במקום שיש חסרון כים כמבואר בת"כ פ' צו וירושלמי ב"ק פ"ג.

נאום יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

פורים שנת התרצ"ב.

## הערות שונות

### מהרב הגאון מוה"ר שלמה אליעזר אליפאנדרי ז"ל<sup>1</sup>)

(א) מ"ש"כ הרב בירך יצחק ס' בא דצליית הפסח הוא דוקא ביום י"ד, ע' מראה הגדול דרוש ג' לשנה"ג דף ק"ה דזה אינו אלא דכשר ביום י"ד מבעו"י וגם כליל ט"ו. ועי' בפסחים דצלייתו אינו דוחה את השבת<sup>2</sup>).

(1) נולד בעיר קושטא בשנת תקע"ה בערך לאביו מוה"ר יעקב אלפאנדרי. שם בקושטא העמיר תלמידים רבים וביניהם הגאון בעל שרי חמר זצ"ל. זמן רב חי' אב"ד ור"מ בעיר רמשק, ומשם נתיישב בשנת תר"ע בעיה"ק צפת, ובשנת תרפ"ה נתיישב בעיה"ק ירושלים. נרפס ממנו שו"ת מהרש"א אלפאנדרי ג' חלקים. נלב"ע בזקנה מופלגה ביום כ"ב אייר שנת תר"צ לפ"ק ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים עיה"ק.

הערות הללו שהועתקו מנוכתי"ק נשלחו מאת הרב שלמה אליעזר מרגליות נ"י מירושלים עיה"ק להרה"צ מוה"ר נפתלי צבי הלברשטאם שליט"א בן כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א, כדי להדפיסם בקובצנו. זכות הרבים תלוי בהם.

(2) עיין בהגהות חכמת שלמה על יורה דעה סי' ס"ט סעיף ו' שהביא בשם התב"ש דצליית הפסח חי' סמוך לחשיכה, וכ' שבמחכת"ה של התב"ש נעלם ממנו לשון רש"י במשנה ריש פרק תמיד נשחט (דף נ"ח ע"א) שכתב להריא שם דבעי לשחוט הפסח ולצללותו מבעוד יום, וציין גם לרש"י שם להלן באותו עמוד ר"ה צליית פסח אינו דוחה שבת דיוכל לצלות מבעוד יום, עיי"ש.

(ב) ראיתי המנהג בסוריא לברך על ההרס אחר ברכת היין, ולא הונח לי להפסיק בין ברכה לשתי, כיון דאינו מצוה ורק רשות. וע' משחא דרבנותא סי' רס"ה רף פ"ו שכתב הטעם שהצדיקים נמשלים להרס, דאם מטעם עלוף למה אין מקרים לברך על ההרס תחילה, ולא היינו מפסיקים בברכת בשמים שהיא רשות ע"ש, ולא נתקררה דעתי בזה.

(ג) עיין פענח רזא (פ' שמיני) שהקשה משם הרב המחבר רבי יצחק הלוי דלמה לא נילף דין קריעה מקרא רבגדיכם לא תפרומו ראסור, ואמאי יליף מרבירי קבלה, ותירץ דקריעה לחוד ופרימה לחוד כרתנן בסוטה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו. ותמה בס' לימודי ה' (לימוד קנ"ד) דאיך נעלם סוגיא במו"ק (דף ט"ו) דילף מבני אהרן ע"ש. ולפי חומר הנושא אפשר לומר דכוונתו למאן דילף מקרא דויקדע דוד את בגדיו, ועיין מש"כ הרישב"א בחי' ובס' דעת זקנים עה"ת (פ' שמיני).

(ד) עיין באור זרוע כהל' גיטין דף ק"א אעפ"י שכתב ר"ת שנהנו מנהג תו' שאם אינה כתיבה נסה וגם אם אינה מוקף נויל פסול, ושכן פסלו רבונתינו, ודקדק מהרמב"ם פ"ד גדרושין, וע"ש שכתב דיש ט"ס ברכרי הרמב"ם. ועי' גיטין דף פ"ז ע"ב כתב יונית ועדיו עברי, ותשו' הרשב"א סי' אלף קצ"א. ומ"ש מרן ב"י אה"ע סי' קכ"ו מהרשב"א דיונית לאו דוקא דה"ה שאר לשונות וכן אף פרסי, ואפשר דהיינו בלשון פרסי אבל כתיבה אשורית.

(ה) כתב הרמב"ם פ"ה מהל' מלכים ה"ו ואין איסור אלא להשתקע שם [במצרים] ואין לוקין על לאו זה שבעת הכניסה מותר הוא, ואם חשב לישב ולהשתקע אין בו מעשה ע"כ. וע"ע מהרימ"ט אה"ע סי' מ', ועי' פאת ים אות אלף סי' ד', ויש לעיין על מ"ש שם דמקיים כלאים אמאי אינו לוקה. וגם החינוך פ' שופטים כתב אין לוקין דבהשתקעו אין בו מעשה. ועי' קרבן אשה בנימוקיו ע"ד הר"מ דף צ"א.

(ו) דעת הסמ"ק דמצטער דפטור מן הסוכה, דוקא מהשינה. אבל הביא דבריו הרא"ש בפסקיו בסוכה וסתר דבריו. ועי' לחם יהודה דף ל"ד ע"ד ודף ל"ה, וכתב שם דמנהג רוב העולם דאין ישנים מפני הרוח דס"ל כסמ"ק, ויש לעיין בדבריו.

(ז) עי' שואל ומשיב מ"ת ח"ב סי' ח' דנסתפק אי לדעת ר"ת רנשים מברכות על מצ"ע שהז"ג, אי מברכות על הסוכה ע"ש. ועי' להראב"ד פ"ו דסוכה, וכעת אין פנאי.

## הערות שונות\*

יצחק יעקב ווייס

דומ"ץ

דק"ק גראסווארדיין

(הוא הנאב"ד עיה"ק ירושלים שליט"א)

ב"ה. יום ועש"ק דברים [גראסווארדיין].

שוכט"ס א"כ אהובי ידידי הרב הגאון הגדול ערוגת הכושם גן  
הרסים צמ"ס וכו' כקש"ת מוהר"י שטייף נ"י דומ"צ דקה"י  
ב' פעסמ יצ"ו.

אחרשת"ה. את ספריו היקרים לנכון הגיע עדי, ומאד הנני נותן תשוא"ח  
ותודה רבה לכהדג"ק נ"י בזה, כי המה לשעשועים לי בכל עת, ויעזור השי"ת  
שיזכה עוד להאריך ימים ושנים רשנים ורעננים להפיץ עוד מעיינותיו חוצה  
ולגמור את אשר התחיל עבודתו בקודש בספרו על התורה, להגדיל התורה  
ולהאדירה ולזכות את הרבים המשתוקקים להנות מבאר תורתו עד ביאת ינון  
בבי"א. — ואי"ה כאשר יגמר את ספרי „דברי יצחק" אשר כעת תחת מכבש  
הרפוס, אשלח לכהדג"ק נ"י בל"ג.

ומידי עיוני בספריו היקרים מאד, כאשר עברתי על כתרי אמרותיו, בלימודי  
השם לפ' בראשית אות שע"ו, ראיתי שהביא דברי רש"י כתובות נ' שכ' הטעם  
מה שהתינוק מתחנך בתענית בשנת הי"ג והתינוקת בשנת הי"ב, שהוא לפי  
שהתינוקת ממחרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד התורה, ועי' ברש"י שם  
שכתב בזה"ל, ותרתי סרי דקאמר שנת השנים עשרה גופה קאמר דאי בת שתיים  
עשרה ויום אחד דאורייתא היא שמביאה שתי שערות ובת עונשין ואין צורך לנו  
ללמוד ממניקתו של אביו יעיי"ש. הרי דעל י"ב שנה גופא אין צורך לומר טעם  
פרטי בתענית, וגם על דברי רש"י במש"כ טעם על שנת השנים עשרה גופה  
הקשו התוס' שם דלא ה' צריך לפרש כן אלא שחינוך שלה שנה לפני גדולתה  
יעיי"ש. ומה נפלאו ממני דברי הרמב"ם בפ' המשניות יומא פ"ח דכ' בזה"ל,  
ודע כי הזכרים מי"ג שלימים והנקיבות מי"ב שנים שלימים הם חייבין להתענות  
מדאורייתא אם הביאו שתי שערות „כי הנקבות סובלות התענית יותר מהזכרים  
לפי שמוג הזכרים חם והנמס מגוף יותר" עכ"ל. וצע"ג למה צריך להאי טעמא  
אשר הוא טעם פרטי לגבי תענית, הרי הדין כן הוא בכל התורה בזכרים בי"ג

(\*) מכתב זה (שנכתב עוד לפני מלחמת העולם) קבלנו מאת הרבני הנגיד הנכבד  
מו"ה שלום יוסף שטייף נ"י נכד הגר"י שטייף ז"ל. תשואח"ח לו. — שלחנו העתקה  
להנאב"ד ירושלים שליט"א והביע לנו שביעת רצונו שידפס בקובצנו.

שנים שלימים והנקיבות מי"ב שנים חייבים במצות מדאורייתא, ורש"י הוצרך לזה רק על שנת הי"ב נופה ולא בי"ב שלימים כנ"ל, וצע"ג.

ומענין לענין באותו ענין, נפלא ממני דברי המדרש תנחומא פ' שמות פ' ח' דמשה רבינו לא הי' עוד בן עשרים דכתיב מי שמך ל"איש" יעיי"ש. והרי איש הוא בי"ג שנה, והי' צ"ל רל"ה בן י"ג עוד, וכן אי' באמת במדרש רבה שם פרשה ה' בשם א"ר חייא, יעיי"ש ובמת"כ ובעץ יוסף, וצע"ג.

ובזה הנני רושט"ה כה"י וחותרם ברגש כבוד,

יצחק יעקב זיזים דיין דפה

## הערות בשו"ת דברי חיים

גבריאל צינער

מנהל רוחני

בישיבת קהלת יעקב פאפא

ברוקלין, ניו יארק

בשו"ת דברי חיים ח"א אה"ע סי' ק"ה דן בשאלה שלא ראה אחד מן הדריינים חליצת המנעל אי מהני, וכתב דו"ל דקרא דכתיב לעיני הזקנים דוקא ברקיקה גילה שצריך לעיני הדריינים משום שהוא דרך כיוש ככה יעשה לאיש והקפידה התורה שהדריינים יראו הרוק שיוצא מפיה לבזותו דאינו דומה כיוש הנעשה בראיה ליריעה אבל בחליצת המנעל סגי ביריעה לחוד עיי"ש. ולפי קט שכלי צ"ע דבה"ק.

א) אם כוונתו דלעיני הזקנים לא קאי רק על הרקיקה לכד לא זולת, א"כ למה לא כתבה התורה לעיני הזקנים אצל וירקה בפניו, וכך היה צריך לכתוב וירקה בפניו לעיני הזקנים, וא"ת משום שכ' הב"י בס' קס"ט דלהכי נכתב לעיני הזקנים קודם וירקה בפניו ללמד שצריכין לראות הרוק מיד בתחלה כשיוצא מפיה עיי"ש, ו"א דלימוד זה אינו מעכב, דבדיעבד פסקו הפוסקים דכשר גם כשלא ראו הרוק יוצא מפיה, ועוד דעכ"פ הי' לו לכתוב לעיני הזקנים וירקה בפניו ולא לכתוב לעיני הזקנים מופלג כ"כ מוירקה, א"ו דלהכי כתב דחמנא לעיני הזקנים אחר ונגשה משום דבאמת קאי ג"כ על ונגשה וכמו דאיתא בספרי שם מלמד שמתייחדת עמו לעיני הזקנים, וא"כ חזינן מזה דלאו דוקא משום הביוש של הרקיקה הקפידה התורה שיהי' לעיני הזקנים דהא גם בנגישה כן הוא, וא"כ קשה מנין לו לרבינו לומר דלעיני קאי רק על וירקה ולומר מכח הביוש הוא דבעינן דיינים. (ב) מאן לימא דטעם הקרא משום ביוש הוא הלא לא קיי"ל כר"ש דרד"ש טעמא דקרא. ומ"ש עוד הר"ח שם עפ"י הב"י דרבא יליף מדלא כתיב וירקה לעיני דק לעיני וירקה דלא סגי להדריינים לראות הרוק לאחר שיצא מפיה רק צריכי למיחוזי

כי נפיק הרוק מפיה, ש"מ דדוקא גבי ריקה שכ' לעיני קודם וירקה דרשינן שהדיינים יראו הרקיקה אבל גבי נעל דכתיב וחלצה לעיני שפיר י"ל כיון שרואין המנעל אצל האשה הוי כחלצה לעיניהם עיי"ש, דבריו אלו צע"ג ולא זכיתי להבינם, דהלא באמת בקרא כתיב לעיני קודם וחלצה, לעיני הזקנים וחלצה! ועוד אפילו אם היה באמת כתוב כן וחלצה לעיני הזקנים לא ה' אומרים דסגי במה שרואין הנעל ביד האשה דהא לא ראו חליצת הנעל כלל, וקרא כתיב וחלצה נעלו לעיני הזקנים שחליצת הנעל יהי בעיני הזקנים.

\* \* \*

בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד ס' ס"ט דן אשה שנחשדת על איסור נידות כשאין לה נאמנות ודינה כנשתטית שמבואר בשו"ע שחברותיה בודקות אותה בשעת וסתה ולאח"כ, כמו כן הכא תיבדוק ע"י נשים בשעת וסת ולאחר הוסת תיכף עברה"ק. ולא זכיתי להבין היכן מבואר בפוסקים גבי נשתטית שצריכה בדיקה גם אחר הוסת. ונלענ"ד לבאר כוונתו הק', שמקורו מרא"ש בסוף מס' נדה בקיצור הלכות נדה וז"ל, וצריכה האשה להכין ולירע זמן וסת ראייתה מתי היא רגילה לראות וכו' ואם רגילה לראות בלילה תפרוש כל אותו הלילה ואם עבר היום או הלילה ולא ראתה תבדוק עצמה ואם מצאה עצמה טהורה אינה צריכה לפרוש יותר מבעלה עכ"ל, מבואר דס"ל דדוקא לאחר שעבר היום או הלילה ולא ראתה צריכה לבדוק עצמה ולא כתב כלל שתבדוק עצמה בשעת הוסת. ומצאתי כן בחי' הרשב"ץ למס' נדה דף ט"ו ע"א וז"ל, י"א שאם בדקה בעונת הוסת ומצאה טהור שוב אינה צריכה בדיקה וי"א צריכה בדיקה והתשב"ץ אומר שאם בדקה בסוף העונה שוב אינה צריכה בדיקה עכ"ל, מבואר שס"ל דלא סגי בבדיקה בתוך העונה רק העיקר בדיקה לאחר העונה, וכן ראיתי בשו"ת ח"צ ס' קו"ד עיי"ש, הרי שהרבה פוסקים ס"ל דעיקר חובת הבדיקה הוא לאחר העונה, אכן בשו"ע משמע בפשיטות שצריכה בדיקה בשעת הוסת, ולכן כתב מרן הר"ח שבודקת עצמה בשעת וסתה וגם לאח"כ לצאת ידי כל הדיעות, כנלענ"ד בס"ד.

(1) ברפוס שני של שו"ת דברי חיים הגיהו המוציאים לאור עיי"ש בחצאי עינול. ומסורת ביריגו שכ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל אמר שאין צורך להגיה רק תיבת וחלצה שייך למעלה ותיבת לעיני להלאה, ואכ"מ.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם  
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

## בענין ביטול מטעם הפקר

שלמה זלמן גארדאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
ברוקלין, ניו יארק

הר"ן כריש מס' פסחים הביא שני שיטות אם יכול לעשות שליח לבטל, שיטת בעל העטור היא דיכול לעשות שליח כמו בכל התורה כולה, ואחרים חולקין דכיון דביטול מטעם הפקר והפקר אינו מועיל ע"י שליח גם ביטול אינו מועיל. והנה הטור פסק בס' תל"ד דשליח יכול לבטל, והב"י שם הביא דברי הר"ן דכיון דביטול מטעם הפקר אינו מועיל ע"י שליח, וכתב ע"ז דאינו דומה, דטעמא דבהפקר לא מהני שליחות משום דהפקר יש לו דין נדר, ונדר אינו מועיל ע"י שליח, משא"כ ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני שליח. ולכאורה יש להקשות ע"ז, מהא דמבואר בקצוה"ח בס' רע"ג דלפי שיטת הרמב"ם דהפקר מדיון נדר, אין הקנין חל לצאת מרשותו עד שבא ליד הזוכה. והטעם שאינו יכול לחזור בו, הוא משום איסור נדר. וכתב להסביר עפ"ז מחלוקת רש"י ותוס' בפסחים דף ד: דרש"י סובר דביטול מטעם תשבייתו, ותוס' כתבו דביטול מועיל מדיון הפקר, ושלך אי אתה רואה וכו'. וי"ל דרש"י סובר דהפקר מטעם נדר, ממילא אכתי הוי של הבעלים, וא"כ א"א לומר דביטול יועיל מטעם הפקר, וע"כ שהוא מטעם תשבייתו, והתוס' יסברו דהפקר עושה קנין לצאת מרשותו, וממילא ביטול יכול להיות מטעם הפקר. ולפי"ז קשה על דברי הב"י דכתב דהפקר מטעם נדר, על אותן הסוכרין דביטול מטעם הפקר, ומ"ש הב"י שם דביטול אינו ענין לנדר, הא גופא קשיא, כמו שהקשה הב"ח שם, דכיון דביטול מטעם הפקר למה לא נאמר דביטול יש לו כל דין הפקר, ובדין נדר מבטל אותו כשאר הפקר (וכן הקשה הבית מאיר באהע"ז סי' ק"כ והניח הדבר בצ"ע).

וג"ל לתרץ, דהנה הר"ן הקשה כריש פסחים, דאין מועיל ביטול מטעם הפקר, הא ביטול מהני בלב, וגבי הפקר וודאי אינו מועיל בלב דדברים שבלב אינן דברים. ותירץ דחמץ שאני לפי שאינו כרשותו של ארם אלא שעשאו הכתוב כאילו הוא כרשותו, מש"ה כגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה דליהווי ל' זכותא כנוויה סני. והאחרונים הסבירו זאת (הצל"ח ועוד), דכיון דהוא מסכים בדעתו לדעת התורה לבטל החמץ, ממילא לא עשאו הכתוב חמץ זה כאילו הוא כרשותו, ושפיר הוי מופקר מדיון תורה. מבואר מזה דביטול אינו הפקר ממש, אלא הסכמה לרעת תורה, והתורה מפקיר חמץ זה. אבל התוס' ברף ד: הקשו דאין מועיל ביטול מדיון הפקר הא הפקר צריך שלשה, ותירצו דמדאורייתא אין צריך ג'. מבואר מזה דתוס' לא סברו כשיטת הר"ן, דא"כ לא היה צריך לתרץ תירוץ זה, אלא כתיורץ הר"ן, וע"כ דסוכרים דביטול הוי הפקר ממש, ולא הסכמה לדעת תורה כשיטת הר"ן. וכן מבואר בחידושי הרמב"ן דהתוס' לא סברי כסברת הר"ן. והנה הקצוה"ח שם בס' רע"ג הקשה לשיטת הסוכרים דהפקר מטעם נדר מהא דמבואר בפ"ק דשבת לב"ש דס"ל שביתת כלים, דנר וגניית אפקורי מפקר

להו, הרי דהפקר עושה קנין, דאם אינו עושה קנין, אלא משום נדרו אסור לחזור בו, א"כ אכתי שלו הוא ומצווה על שביתת כליו, ותירץ רלפמ"ש הרשב"א שם, דאפקורי מפקר להו, היינו הפקר כ"ד, א"כ ניחא, דהפקר כ"ד ודאי עושה קנין ויוצא לנמרי מרשות בעלים.

לפ"ז תו לא קשה על הב"י, דכתב דהפקר מטעם נדר, ואעפ"כ כ' ביטול מועיל מטעם הפקר, דהב"י אזיל לשיטת הר"ן שהרי קאי שם על דברי הר"ן, (וכן לעיל בס' תל"א כתב נ"כ בדברי הר"ן), ושיטת הר"ן היא שביטול אינו אלא הסכמה לדעת התורה, והתורה מפקר אותו, והפקר כזה שהתורה מפקר לא נרע מהפקר כ"ד שכתב הקצוה"ח שעושה קנין, וזה ודאי עושה קנין. ממילא מיושב על נכון דאעפ"י שהפקר מטעם נדר, יכול להיות ביטול מטעם הפקר, דביטול אינו אלא הסכמה, והתורה היא המפקרת, ולכן הביטול עושה קנין. ועפ"י מתורץ מ"ש הב"י, "ראינו ענין לנדר" דאינו אלא הסכמה לדעת תורה והתורה מפקרת אותו והוא מטעם קנין, ומתורץ קושיית הב"ח. אבל הקצוה"ח שכתב דאם הפקר מטעם נדר א"א לומר דביטול מטעם הפקר, כתב כן לשיטת התוס' דביטול הוא הפקר ממש, (ולא הוי הפקר של תורה אלא מכח איש המבטל), וא"כ אי אמרינן דהפקר מטעם נדר א"א להיות שביטול יהיה הפקר ממש דעריין שלו הוא ועובר עליו, וא"ש.

## עולת שבת בשבתו

### לחג הפסח

איתא במדרש, בשכר שלווה פרעה את שרה ארבע אמות זכה שנשתעברו כנ"י אצלו ובשכר ארבע אמות שהלך נבוכדנצר ליקח את אנרת ששלח אויל מרודך לחזק'י זכה שנשתעברו ישראל אצלו. וצריכין להבין לפי טעם זה מפני מה היו ישראל במצרים רד"ו שנים ובגלות בבל רק שבעים שנה. אמנם יובן עפ"י מה דאיתא בגמ' ארם בינוני פסיעה שלו אמה ופ'י תוס' שליש קומתו, דקומה של אדם בינוני שלש אמות וא"כ פסיעה שלו אמה. והנה אמרו חכמנו"ל פרעה ארכו אמה, א"כ הוי פסיעה שלו שליש אמה. נמצא לפי"ז דנבוכדנצר הלך הארבע אמות כד' פסיעות ופרעה הלך הארבע אמות בשנים עשר פסיעות. ולפי"ז יובן שפיר החשכון, דכיון דנטל נבוכדנצר שכר בשביל ד' פסיעות שנשתעברו ישראל אצלו שבעים שנה, ממילא פרעה שפסע י"ב פסיעות ראוי ה' ליטול שכרו שנשתעברו לו ישראל ג' פעמים שבעים שנה שעולה למספר מכוון רד"ו שנים. (הגאון מוה"ר בצלאל אבר"ק אוסטרדה זצ"ל)

(1) בספר בית שמואל עה"ת (זאלקאווא תצ"ט) להג"ר שמואל ב"ר ישראל מקארקוביץ, ששמע ד"ז מפ"ק.

## להגדה של פסח

אמר ראב"ע הרי אני כבן שבועים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מאמ"צ כל ימי חיך, ימי חיך הימים, כל ימי חיך הלילות. והקשה מהרש"א בח"א (במס' ברכות דף י"ב ע"ב) לא נכתוב לא ה' ולא וי"ו, לא נכתוב ימי ולא נכתוב כל. ויש לתרץ עפ"י מה דאיתא בגמ' (מנחות צ"ט ע"ב) דמי שקרא קריאת שמע שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית בו יומם ולילה, והטעם דאילו ה' כתוב רק והגית ה' פירושו בלי הפסק, אבל השתא דכתיב יומם ולילה הוי פירושו כמו בתמיד א' בבוקר וא' בין הערבים. ולפי"ז מיושב שפיר קושית המהרש"א, דאם לא ה' כתוב אלא למען תזכור, היינו יכולין לפרש הכוונה דהמצוה היא בלי הפסק, לכך כתיב ימי חיך וכתיב כל, והוי כמו תזכור יום ולילה. (הגאון מוה"ר שאול הלוי אבד"ק האג"ז צ"ל<sup>2</sup>)

וישמע ד' את קולנו כמה שנאמר וישמע אלקים את נאקתם וגו'. ויל"ד רפתח בשם הוי' מדת הרחמים ומביא ראיה מהפסוק וישמע אלקים שהוא שם מדת הדין. וי"ל עפ"י מש"כ בספח"ק באר מים חיים עה"פ וישמע אלקים וגו' וז"ל, מגיד הכתוב שזכו להיות בבחי' צדיקים שמהפכים מדת הדין לרחמים לזה נאמר וישמע אלקים, שאף מדה"ר שמע את נאקתם והסכים לרחם עליהם, עכ"ל. וזהו שאמר בעל הגדה, וישמע ד' וגו' כמה שנאמר וישמע אלקים וגו' כל' שגם שם אלקים מדה"ר נחפך למדת הרחמים שם הוי' ב"ה וישמע ד' את קולנו.

ובזה יתפרש גם הפסוק שבשפלנו זכר לנו כי לעולם חסדו, ויל"ד דהול"ל זכר אותנו ומהו הלשון זכר לנו. ולפי האמור יובן, דנודע מספח"ק דתיבת לנ"ו רומז על מדה"ר כי עולה בגימט' שם אלקים. וזשה"כ שבשפלנו זכר לנ"ו, היינו בגלות מצרים שהיינו בשפלות ובדיוטא תחתונה, גם שם אלקים שהוא מדה"ר נעשה רחמים וחסדים כי לעולם חסדו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

## לשיר השירים

על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתיו ולא מצאתיו (ג'א'). בזוהר ריש תזריע פ' פסוק זה על הגלות יעו"ש היטב ובמקדש מלך שפי' שם עפ"י הסוד המוזכר בזה בזוהר השינוי מה שנא' תחילה בקשתי ואח"כ בקשתיו יעו"ש ותמצא נחת. ועפ"י פשוטו י"ל כי אריכות הגלות הוא בעו"ה על כי אין

(2) כהגש"פ עם פי' ארבע יסודות (אמשטרדם תקמ"ג), בשמו. — ודאוי לציין כי בקונטרס גבעת שאול (אמשטרדם תקמ"ו) הספר על הגאון הנ"ל מאת מוה"ר איצק טערקיהיים, כרף ה' ע"ד, כתוב שהוסיפו לו שם כחליו אהרן, ועור כ' שם שלא שכב על המטה נ"ה שנים, והי' יושב בתענית נ"ה שנים והי' בעל יסורים וכו'.



אנו מתעוררים להתפלל על צערו כביכול ב"ה רק על צרת נפשינו, לזה אמר בשביל שאנכי מבקש את שאהבה נפשי, לזאת בקשתו כביכול ולא מצאתיו, והבן.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבר"ק ברעסלא<sup>3</sup>)

מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רוכל (ג'ו'). יש לרמוז בזה עפ"י מה דאיתא בגמ' (ב"ב קס"ה ע"א) אמר רב יהודה אמר רב רובן בגזל ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, בלה"ר סלקא דעתך, אלא אבק לשון הרע. ועוד מבואר בגמ' (יומא מ"ד ע"א) על מה קטורת מכפרת על לשון הרע, יבא דבר שבחשאי ויכפר על מעשה חשאי. והן הן דברי הפסוק, מי זאת עולה מן המדבר וגו' מקטרת, שהקטורת ה' מכפר על לשון הרע, ואם יקשה לך לה"ר ס"ד, לזה אמר מכל אבקת רוכל, פ' אבק לה"ר יש בישראל ולא לה"ר ח"ו.

(הגאון מוה"ר יעקב זצ"ל אבר"ק לובלין<sup>4</sup>)

### לשביעי של פסח

כפ' בשלח מה זאת עשינו כי שלנו את ישראל מעבדנו ויהפך לבב פרעה, פירש"י נהפך ממה שה' וכו' ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם בשביל ממונם שהשאלום. ויש לדרק דבר זה, בשביל ממונם שהשאלום, לא נרמו בקרא. ויש לתרץ דא' במס' ברכות (ט' ע"ב) וישאלום ר' אמי אמר בע"כ, איכא דאמרי בע"כ דמצריים (פ' שכפו את המצריים) דכתיב ונות בית תחלק שלל, ואיכא דאמרי בע"כ דישאל משום משוי. והגאון בעל פ"י פירש היכא משמע מקרא דנות בית וגו' בע"כ דמצריים, משום דלכאורה קשה היכא שאלו ממצריים על דעת שלא להחזיר הלא הפקעת הלוואתו מן הנכדי אסור, אלא שלקחו בהיתר מטעם שכר שעבוד, ונ"מ אם ה' הפקעת הלוואה, מי ששאל הרבה ה' לו הרבה ומי ששאל מעט ה' לו מעט, ואם ה' לשכר שיעבוד צריכים הכל לחלק ביניהם שוה בשוה. וזה פירושו דש"ס בע"כ דמצריים, וקשה האין כפו אותם להשאלום הלא ה' הפקעת הלוואה, אלא ע"כ שלקחו בשכר שעבוד, ודא' מקרא דנות בית תחלק שלל דייקא שחלקו ביניהם חלק כחלק מוכח דלקחו לשכר שעבוד, ודפ"ח. והנה בפענח רוא מקשה על ויוגר למלך מצרים כי ברח העם, פירש"י אקטורין שלח עמהם וכו', האין ידעו כי ברח העם, הלא משה אמר להם דרך שלשת ימים נלך במדבר ועדיין לא ה' יותר, ומה גם שביום השלישי חזרו לאחוריהם, אך על פי הרברים שאמרנו הבינו כי אין דעתם לחזור שראו אקטורין שחלקו כסף וזהב

(3) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנכבד נדיב ושוע כש"ת מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן.

(4) הועתק מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

ושמלות ביניהם שוה בשוה, ואם ה' רעתם לחזור הלא צריכין להשיב מה ששאלו וחלוקה זו מה בעי גבייהו, אלא ע"כ דאין רעתם לחזור עוד. וזהו שפירש"י, ויהפך לכב פרעה וכו' מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעברנו, והי' קשה לרש"י האיך אמרו מעברנו שמא יחזרו עוד למצרים, אלא נהפכו לרדוף בשביל ממונם שהשאלום והמה חלקן ביניהם, מזה הבינו כי לא יחזרו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראב"ד ק"ק פראג)

כפ' בשלח, התיצבו וראו את ישועת ד' אשר יעשה לכם היום. יל"ד בתיבת התיצבו, ומה ה' הכתוב חסר אם ה' כתוב דאו את ישועת ד', וגם יש לדקדק בתיבת לכם הלא להם מדבר ואליהם תסוב מלתו. ויתכן בזה, דהנה עה"פ כפ' לך ויפול אברהם על פניו (בראשית י"ז, ג') פירש"י ממורא השכינה שעד שלא מל לא ה' בו כח לעמוד ורוח"ק ניצבת עליו וז"ש בבלעם נופל וגלוי עינים, ע"כ. והנה בצאת ישראל ממצרים והיו ערום וער' מן המצות נתן להם הקב"ה מצות מילה, וי"ל בטעמו של דבר למה ניתן להם רוקא מצוה זו, לפי שהיו עתידין לקריעת ים סוף ואמרו חז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בנבואה, ואלו לא היו נמולים היו נופלים ממורא השכינה, ע"כ הקדים להם הקב"ה מצות מילה והיא „שעמרה" להם שיוכלו לעמוד בעת שרוח"ק נצבת עליהם. והנה תיבת לכ"ם רומז אל המילה כמ"ש הכעה"ש פ' מקץ עה"פ לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו, שאמרו חז"ל שצוה אותם למול, וכ' הכעה"ש לכ"ם גימטריא המילה"ה. וזהו יהי' פי' הפסוק, כי מרע"ה בשר להם שיזכו לגלוי שכינה ולא יצטרכו לפול על פניהם, וז"ש התיצבו, וראו את ישועת ד', כלומר אתם נצבים כלכם בשעת הישועה אשר יעשה לכ"ם היינו בזכות המילה. וזה יש לכוון גם בדברי המדרש, אז ישיר משה, א"ז בגימ' שמנה, בזכות המילה שניתנה לשמנה, וק"ל.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

בשירת הים. ובכרוב גאונך תהרוס קמך, י"ל שפסוק זה מרמז ברמזיה בעלמא עפ"י מה שאמרו חז"ל כל אדם שהוא גדול מכל אחיו צריך להראות יותר הכנעה ושפלות לפני המקום יותר מכל אחיו לפי שאין גבהות לפני המקום כמו שאמרו חז"ל המלך ישראל כורע בהשתחווי' בסוף כל ברכה וברכה, וז"ש הפסוק כאן ברמזיה בעלמא ובכרוב גאונך תהרוס קמך ר"ל לפי רוב גאונך ר"ל שהוא גדול מאד שהוא מלך ישראל לזה צריך אתה שתהרוס קמך ר"ל שצריך להרוס קומה שלו ר"ל גדולתו ותפארתו לפני המקום לפי שאין גבהות כלל לפני הקב"ה. (הגאון מוה"ר יעקב יהושע הלוי הורוויץ זצ"ל אב"ד ק"ק זלאזיץ)

(5) הועתק מכת"י נכדו מוה"ר אברהם פישלס ז"ל, בשמו.

(6) הועתק מא' מחיבוריו (כת"י).

## נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם כראכפעלד שליט"א)

### מצורע

קאפ' י"ד פסוק כ"א.

ולוג שמן, לתת ממנו על הבחנות, ושמן של נסכי המנחה לא הוזקק הכתוב לפרש: עמדו בזה המפרשים, למה לא פירש"י זה לעיל בפסוק י'. והנראה שרש"י בא בזה להשמר שלא תקשה על מה שכתב בריבור הקרום שהמנחה היא מנחת נסכים, הלא השמן שבא למנחת נסכים הוא רביעית ההין לכבש, שהם שלשה לוגין, וכאן כתיב ולוג אחד שהוא שיעור הנצרך למנחה הבאה בפ"ע (עיין מנחות פ"ז ע"א במשנה). ע"ז קמתרץ רהלוג הזה לא הי' למנחה אלא לתת ממנו לבחנות, אבל לעיל ע"כ א"א לומר שהשמן הזה הוא למנחה שהרי אפי' מנחה הבאה בפ"ע צריכה לוג לכל עשרון, וכיון שהיו שלשה עשרונים א"צ לפדש שאין זה השמן למנחה, דכין אם הוא מנחת נסכים וכין אם הוא מנחה בפ"ע לא סגי לה בלוג לג' עשרונים. ועיין מה שכתבו המפרשים בזה.

קאפ' ט"ו פסוק כ"ד.

כא"ר מה היא מטמאה אדם וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס. והקשה בס' זכרון וז"ל, כיון שכוונתם ז"ל לומר שבא הכתוב להוריענו שלא נחשוב בועלה ולר הטומאה אלא אב כמוה למה אמרו ז"ל כלי חרש יאמרו לשמא ארס וכלים סתם וכו' שכבר ידעת שאין ארס וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה, והניח בקושיא. במחילת כבודו לא השגיח שם כגמ' דנדה (דף לא.) בתוס' ד"ה מה היא, שתירצו קושיא זו, שמפני שמצינו נושא נבילה ומדרס שמטמא כלים ואינו מטמא ארס וכלי חרס, לכך נקטיננהו הכא. ועיי"ש במהר"ם לובלין.

### אחרי

קאפ' ט"ז פסוק י"א.

בא"ר, ועל אחיו הכהנים שהם כלם קרוים ביתו שנאמר בית אהרן כרכו את ה' וגו'; תיבת וגו' אין לו מוכן, שהרי כמה שהביא יש בו ראיתו, שהכהנים נקראים בית אהרן, ובפרט שהפסוק נגמר, ובדפח"ר ובדפוס אלקבץ תיבת וגו' ליתא.

שם פסוק ל"ב.

ואשר ימלא את ידו, אין לי אלא המשווח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין ת"ל וכו'. הנה אם דברי רש"י סובבים על ואשר ימלא, כמו שנדרש דיבור המתחיל, איך שייך לומר אין לי אלא המשווח הו"ל לרשום בתחלתו אשר ימשח אותו וע"ז שייך לומר אין לי אלא המשווח, מרובה בגדים מנין ת"ל ואשר ימלא. אבל בדפח"ר הנוסחא היא, ואשר ימלא את ידו וכולי, שיכול, אין לי אלא המשווח

וכו'. היינו שאם לא נכתב ואשר ימלא הייתי יכול לומר שרוקא המשוש לפיכך צריך ליכתוב ואשר ימלא, וכן הגיה בספר יוסף רעת, וכן הביאו הרמב"ן וכן הוא בדפוס אלקבץ.

### קדושים

קאפ' י"ט פסוק י"ב.

ולא תשבעו בשמי, למה נאמר, לפי שנאמר לא תשא את שם ה' א' לשוא יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכנויין ת"ל ולא תשבעו בשמי לשקר, כל שם שיש לי:

לכאורה משמע שדיוקן הוא מתיבת שמי ומשמעות „שמי" הוא כל שם שיש לי, אמנם הרא"ש (שבועות פ' שבועת העדות אות כ"ד) הקשה דלמא רבשמי הוי שם המיוחד דוקא כדאמר גבי ברכת כהנים ושמו את שמי על בני ישראל שמי המיוחד (סוטה דף ל"ח), ותירץ משום דסיפא דקרא מוכיח, וחללת את שם אלקיך, משמע שאף על הכנויין הוא מוזהר, ע"כ. הרי דלא מתיבת בשמי קא דייק דש"י, אדרבא תיבת בשמי הוי משמע דוקא שמי המיוחד וכמו שפירש"י ג"כ בפסוק בכל המקום אשר אזכיר את שמי (שמות כ' כ"ב) להזכיר שם המפורש שלי. ולפ"ז נכון הוא הר"ה כמו שהוא ברפח"ר ובדפוס אלקבץ, ולא תשבעו, למה נאמר וכו'.

ובספר הואיל משה תירץ שיש לחלק בין שמי לבשמי, דמרלא כתוב ולא תשאו שמי וכתוב לא תשבעו בשמי מזה מדייק רש"י שחייב על הכנויין, ולפ"ד נכון הוא הר"ה כמו שהוא בנוסחאות שלנו. וכן משמע מלשונו של רש"י שכתב ת"ל לא תשבעו בשמי.

שם פסוק כ'.

בא"ד הא אם חופשה, קדושי' קדושין וחייב מיתה: בפסוק כתוב לא יומתו כי לא חופשה, א"כ הריוק הוא הא אם חופשה יומתו, ואתרווייהו קאי, ולמה זה כתב רש"י וחייב מיתה בלשון יחיד. וברפח"ר הנוסחה היא, וחייבין מיתה.

### אמור

קאפ' כ"ג פסוק י"ד.

ולחם וקלי וזרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו'. תרגם אונקלוס עד בכרן יומא הדין וי"ס שהנוסחה עד כרן יומא הדין, שהבי"ת שמושית ובמקום שכתוב בעצם בבי"ת גם התרגום הוא בבי"ת בכרן, אבל כאן שכתוב עצם גרסי כרן, ועיין ברש"י מנחות (דף ה' ע"ב) שכתב בהא דאמר שם האיר המזרח מתיר, דכתיב עד עצם ומתרגמין עד בכרן, ובכרן היינו מראית היום, דכתיב תרשיש שוהם וישפה, ומתרגמין כרום ימא, שמראיתו דומה לים עכ"ל. ועיין ברמב"ן לקמן (פסוק כ"ח) שגירסתו בתרגום בקרן בקו"ף ופירש בקרנו של יום בגופו וכחו מלשון וכל קרני דשעים אנדע, מגיני וקרן ישעי, כי בעבור שהכח בקרנים יקראו

גוף הדבר קרנו, ובלשון חכמים, משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, ויש גורסים בתרגום בכרן בכ"ף והכל אחד, כי בכתוב כובע וקובע שוים וכו' ע"כ. ומדברי שניהם נלמד כי הבי"ת שמושית. ולפ"ז הי' צריך לגרוס כאן כרן בלא בי"ת. ואעפ"כ הביא שם רש"י שמתרגמינן בכרן בפסוק שלפנינו.

שם פסוק מ"ב.

האזרח, זה אזרח: בישראל, לרבות הגרים:

קשה להבין מאי בעי רש"י בזה שכתב, האזרח זה אזרח, אכן דברי רש"י לקוחים מן התו"כ וז"ל שם, אזרח זה אזרח האזרח להוציא את הנשים כל האזרח לרבות את הקטנים בישראל לרבות גרים ועבדים משוחררים. וברייתא זו הובאה בגמ' (סוכה דף כח.) ופירש"י אזרח זה אזרח, אי הווי כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים, כתיב האזרח המיומן שבאזרחים, להוציא את הנשים. ע"כ. והגם רבמסקנא אמרו שם רהוא הלכתא ולא מן הכתוב עיי"ש, אבל בקידושין דף ל"ד קאמר סתמא דגמ' מעמא דכתב רחמנא האזרח להוציא את הנשים וכו' הרי בפסוק זה נאמר למעט נשים מסוכה.

ולפ"ז רש"י שהביא רישא דברייתא האזרח זה אזרח הו"ל לסיים שע"ז כתיב האזרח שלא כל אזרח רק המיומן שבאזרחים. וכן היא הנוסחה ברפוס אלקבץ, וכן הביא בספר זכרון. אזרח, זה אזרח, האזרח להוציא את הנשים, שלא תלמד מט"ו בניסן לחייבן בסוכה כמצה: בישראל, לרבות את הגרים. לפי נוסחה זו הביא רש"י את כל דברי הבריייתא, והוסיף עוד את תירוצו של רבא ל"ל קרא הא סוכה מעשהז"ג וע"ז קאמר דלא נילף ט"ו ט"ו מחג המצות, ע"ש בקידושין.

קאפ' כ"ד פסוק י"א.

שלמית, דהות פטפטה, שלם עלך, שלם עלך, שלם עליכון מפטפסת בדברים שואלת בשלום הכל: בת דברי, דברנית היתה מדברת עם כל אדם לפיכך קלקלה: מה שכתב רש"י מפטפסת בדברים וכו', נראה כשפת יתר, ומה הוסיף בזה על מש"כ דהות פטפטה שלם עלך וכו', וברפוס אלקבץ הוא דיבור נפרד, והר"ה הוא, בת דברי, מפטפסת בדברים וכו', היינו כי בדיבור זה בא לדרוש בת דברי, מפטפסת בדברים, (והדיבור, בת דברי, דברנית היתה וכו' ליתא). ובנוסחאות אחרות שנתוסף דיבור זה, המשיכו הדברים, מפטפסת בדברים, לדיבור הקודם. ובאמת במדרש שדרש רק תיבת שלמית לא הביא מפטפסת בדברים. והדיבור בת דברי, דברנית היתה, נראה שהוא תוספת על דברי רש"י, שבדפח"ר מסיים בו, מפי ר' ראיבן כ"ר אהרן.

## הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### קושיא בריש מס' עירובין

מהאברך החו"ב מו"ה יוסף יעקב גריסס הי"ר מראמבראווא<sup>(1)</sup>

במס' עירובין (דף ב' ע"א) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנא' ושחטו פתח אוהל מועד בזמן שפתוחין ולא בזמן שהן נעולים. והקשו בתוס' שם תיפ"ל דנשחטו קודם תמיד של שחר ואמרינן העולה עולה ראשונה ותמיד של שחר נמי בעי פתיחת דלתות ההיכל. והקשה ע"ז התוי"ט במס' תמיד פ"ג מ"ז מאי קשיא להו להתוס' הא תמיד גופי' לא שמעינן לי' אלא משלמים דבעינן דלתות ההיכל פתוחות. וכתב שם בתוספות חדשים דהמהרש"א ביומא דף כ"ט נשמר מקושיא זו בכותבו וז"ל: מיהו האי קרא בשלמים לא איצטריך למיכתבי' דפסול משום פתיחת דלת כיון דבלא"ה פסול משום שהוא קודם התמיד אבל בתמיד ודאי דהוה איצטריך למכתב ההיא פסול דפתיחת דלת עכ"ל. וכוונתו ליישב קושית התוי"ט ולהסביר קושית התוס' דכוונתם דעכ"פ לא הי' צריך למיכתב האי פסול דפתיחת הדלתות בשלמים רק בתמיד<sup>(2)</sup>.

אמנם לכאורה יש להקשות ע"ז, ראי נימא דזהו כוונת התוס', א"כ מה תירצו רמש"ה איצטריך קרא דאי משום קודם התמיד אינו נפסל בדעיבר דרין זה הוא רק למצוה ולא לעכב, ומחמת פסול דקודם פתיחת דלתות ההיכל נפסל אף בדעיבר. ולדברי המהרש"א אכתי תיקשי אמאי לא כתבה התורה פסול זה גבי תמיד, כיון דשלמים בלא"ה אינן נשחטין עכ"פ לכתחילה [ומבואר בתוס' חולין כ"ט ע"ב ר"ה תרי, דהיכי ראסור לכתחלה מילתא דלא שכיחא היא].

(1) נולד בדאמבראווא בערך בשנת תרע"ב. הי' תלמיד מובהק של הנאב"ר דשם מוה"ר נחום וויידענפעלד הי"ר בעל חזון נחום, וכשנתיים למד בישיבת עץ חיים בעיר באבוב. הי' חריף ובקי עצום ובעל מחדש נפלא. בשנת תרצ"ה נשא אשה בתו של מו"ה שמעל שפירא מעיר קראקא גיסו של הג"ר יהודה מאיר לעווין חד מבי דינא רבה רק"ק קראקא (הנודע בשם ר' יודלע' אוסטרואווער). שם בעיר קראקא הרצה שיעורים בביהמ"ד רחסירי באבוב לתלמידי ישיבת עץ חיים. כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל קירבו וחיבבו מאוד. רודו הג"ר יודלע' (שהי' חשוד בנים ל"ע) החזיקו כבן והשתעשע עמו עד למאור. אחר פטירת רודו הג"ר נתמנה כפוסק בעיר קראקא. נהרג עקה"ש בשנות הזעם יחד עם אשתו וילדיו ולא נודע מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.

(2) בספר לשון הזהב עמ"ס עירובין כתב כן מעצמו לתדץ קו' התוי"ט.

## תמיהות וישובים

תמו' בשו"ת בית יצחק ובשו"ת אחיעזר

בס' בית יצחק מהגאון מהר"י שמעלקיש זצ"ל בחאו"ח סי' ע"ח, במה שמפלפל שמה באריכות אם מי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה, והקשה מהא דברף לח: פריך הגמ' ותיפוק לי' דהו"ל מצה עשירה ומשני רביעית היא ומתחלקת לכמה חלות. והקשה המהרש"א דאכתי מ"פ עם מים הוי וממהר להחמיץ, ומשני ב' תירוצים, א' דמעט מים לא מיקרי מי פירות עם מים, ב' דכהנים זרזין המה, ובתירוץ זה ס"ל למהרש"א דמעט מים הוי מ"פ ע"מ ולשיטת רוב הפוסקים ל"ה בפסח רק מדרבנן, ודעת הנוב"י בס' כ"א דחמץ נוקשה לכ"ע אינו אסור רק בפסח ולא בע"פ דלא הוי רק מדרבנן ול"ג בע"פ, ומעתה אמאי אמרינן בפסחים רף יג: בשתי חלות של תורה דכשירות היו ונשרפין בבוקר, נמתין להן עד הלילה עי"ש. ומה מאד נפלאים דבריו, דבחלות תורה ה' חמץ ממש, והגמ' ברף ל"ח קאי על אותן החלות שהיו מצות, והכא ברף י"ג קאי על שתי חלות שהיו באמת חמץ.

\* \* \*

בשו"ת אחיעזר מגאון ישראל רח"ע בחלק שלישי בס' ע' מפלפל שמה אם אומר מותר חייב בקרבן מעילה. וחירוש הוא שלא ציין לדברי רש"י מפורש בב"מ דף נ"ז ע"ב בר"ה והלא מעל, שהוציא מעות הקרש לחולין ולא הכניס תחתיהן להקרש כלום ושוגג הוא אצלו כסבור שמותר משום שכר הקרש, ע"ש\*). ואמרתי זאת להגאון המחבר בעצמו בחיותי בוויילנא, ולא מצא מענה.

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרכנים רמאנטרעאל

קאנאדע יע"א

ישוב למש"כ בשו"ת דברי חיים

הנה זקנינו זצ"ל בתשובת דברי חיים ח"ב סי' ח' מחולק שם עם החת"ס ז"ל אם מותר לשנות מן נוסח אשכנז לנוסח ספרד, וכתב שם הר"ח בא"ר וז"ל, וגם ביותר להפליא מי הגיד להחת"ס ז"ל שר' אליעזר ה' לוי ואי משום שראה במדרש שמשמע"ה התפלל שיהי' מזרעו, יוכל להיות מצד האם וכמבואר בהרי"א ביוחסין [וכן בס' ע"מ מבואר בהרי"א כן] עכ"ל. וראיתי בליקוטי הערות על החת"ס שנרפס בא"י, שכתבו שנשתמט לו להר"ח ירושלמי סוטה פ"ג ה"ד

(\*) עיין עוד בשו"ת בי"צ בחאהע"ז ח"ב ממש כסופו, אות ה'.

מובא בתוס' כ"א ע"ב וז"ל הירושלמי, מטרונה שאלה את ר' אליעזר מפני מה חט אחת במעשה עגל והן מתין שלש מיתות אמר לה אין חכמתה לאשה אלא בפילכה וכו' אמר לו הורקנס בנו מפני שלא להשיבה דבר אחד בתורה אברת ממני שלש מאות כור מעשר בכל שנה עכ"ל הירושלמי, והנה ע"כ במעשר ראשון מיירי דהא מעשר אחר אינו בכל שנה וע"כ שהי' או לוי או כהן, עכ"פ הוא ראי' ברורה להחת"ס שהי' משבט לוי, וכן הביאו בשם החיד"א זאת הראי', וכן כתב בקרבן העדה שהי' כהן.

ונראה לענ"ד לישב שאין מכאן ראי', דהנה מתנת לויים נראה דיכולין ליתנם גם ללוי' נקבות דכן נראה מדברי הרמב"ם פ"א הלכות מעשר דין א' וב', וכן נראה מדברי התוס' יבמות צ"א ע"א ד"ה אמר רב ששת קנסא, וכיון שכן נראה פשוט שיכול ליתנם גם לבעלה אף שהוא ישראל וכו', שמצאנו שרב כהנא אכל בשביל אשתו בחולין דף קל"ב ע"א, וראיתי במנחת חינוך שבאמת כתב כן בלשון אפשר, וא"כ הלא יש לומר שאשתו של הורקנס היתה לוי' והוא קבל בשביל אשתו, ובאמת הי' ישראל.\*

### הק' משה הלברשטאם

דומ"ץ דקהל חסידי באבוב באנטווערפן  
בעלגיע יע"א

### תמיהה בדברי החת"ס

בדברי החת"ס (בסוף חידושו לחולין) שעליהם הקשה ה"ד משה יהושע הלברשטאם נ"י בקונטרס ה' דהאי שתא, יש עוד תמיהה נוספה, כי כתב שם "ל"ג אלף חמש מאות ימים שהם פ"ט שנים ט"ו ימים", והנה אברו כאן אלף יום, כי פ"ט שנים ט"ו ימים עולים לל"ב אלף וה' מאות ימים, והל"ל שהם צ"א שנים רפ"ה ימים, דוק ותשכח.

ישראל שמואל הלוי הורוויץ

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
לונדון יע"א

### תמ' בספר באר מים על הגש"פ

בהגדה של פסח עם פי' באר מים (לזקניי הרה"ק מוה"ד יוסף משה זצ"ל מ"מ דק"ק זבארוב וזלאוויץ) על הפסוק בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח אבי אברהם ואבי נחור ויעברו אלהים אחרים. די"ל דקאי על הא דאברהם ונחור

(\*) וכיותר יש להוכיח כן, שהרי משמע שם רמז"ה נתנה מעשרותי' להורקנס משום שהי' בנו של ר"א, ולכן בעבור שאמר לה ר"א כן, לא תוסיף לתת לו המעשרות, ולכאורה למה נתנה המעשר להורקנס ולא לר"א גופי', אלא שאשתו של הורקנס היתה לוי', אכל אשתו של ר"א היתה אימא שלום אחתי רר"ג.



היו פועלין לאחרים שלא לעבוד עוד עבודה זרה אלא שם אלקים בלבד ע"י שהיו רואין שנחור ה' עובר ע"ז ונשרף ואברהם ה' עובר ד' וניצול, ע"ז גם אחרים האמינו בר' ועברו אותו ית', וז"ש ויעברו אלקים היינו לשון מפעיל, שגרמו שאנשים אחרים ג"כ יהיו עובדים אלקים בלבד ולא לע"ז.

ולכאורה רבריו תמוהים במה שכ' נחור נשרף ואברהם ניצול, הלא מפורש במדרש והובא ברש"י סוף פ' נח, דהרן נשלך לכבשן האש ונשרף, אבל נחור מת זמן רב אחר זה כמבואר בסדר הדורות (ב"א פ"ח) שנחור מת כשהי' יצחק בן ארבעים שנה, וצ"ע.

**נפתלי צבי גארטענהויז**

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאכוב  
ברוקליון, ניו יארק

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערן של יירינינו

הרב מו"ה משה דוב סאלאנט שליט"א

ראש הכולל דחסידי באכוב בירושלים עיה"ק

בהלקח ממנו אביו הרה"ג מוה"ר יוסף צבי ז"ל

\* \* \*

האברך היקר ר' דוד ארי' הכהן ראטה נ"י מירושלים

בהלקח ממנו אביו הרה"ח מו"ה אלימלך ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ומחה ד' רמעה מעל כל פנים, אמן.

**המערכת**

## הסכם ופשר בעניני הכולל בשנת תרכ"ה לפ"ק

ב"ה

בהתאסף יחד ראשי מנהיגי קהל קורש רוסיא וקיר"ה הי"ו, לעיין ולפקח בענין הסכסוכים ודו"ר שבינינו ברכר הפשר עם אנשי כולל אונגריין הנעשה בעיה"ק ירושלים ת"ו. ואחרי טו"מ ודו"ר שהי' בינינו, וגם בדרנו רברינו לפני הבוררים המרוצים לשנינו. הנה כי כן באנו לעמק השוה כפי אשר יצא מאת הבוררים. וכן נגמר בינינו אשר כל המגיע לכוללות הכולל שנינו, רוסיא וקיר"ה, ע"פ הפשר הנ"ל יקבלו אנשי רוסיא שלשה וחמשים חלקים מכל מאה, ואנשי עסטרייך יקבלו שבעה וארבעים חלקים מכל מאה. ככה יתחלק לעולם כל המעות אשר יגיע מכולל אונגריין הנקבץ על ירי הרב הגאון המפורסים כקש"ת מו"ה מנחם א"ש שלי"ט מאונגוואהר, וה"ר ר' אבלי הי"ז<sup>(1)</sup> מאוהעל. והמעות חלק של אנשי רוסיא יהי' נשלח לעיה"ק צפת"ו כפי הפסק מהבוררים הנעשה מעתה פה, ושאר כוללי רוסיא בשאר ארצות<sup>(2)</sup> יקבלו חלקם מעה"ק צפת"ו בשח, והחלק כולל עסטרייך יהי' נשלח לאמרכלים אשר בחו"ל והיינו מחצה לארמו"ר הרב הצדיק מו"ה מנחם מענדל שליט"א מוויזניצא, ומחצה להרב הגאון מו"ה יצחק אהרן סג"ל אישינגא הי"ו מלבו. ויותר המקומות באונגריין כמו ז"ב (= זיבענבירגען) ומונקאטש, אשר כל המחוזות הנ"ל אינם נכנסים להרב הגאון מההר"מ נ"י באונגוואהר, רק אל אמרכלי עסטרייך, חלילה לאנשי רוסיא ואונגריין לעורר ולתבוע חלק מברכתם וגם אין להם רשות לעורר ולכתוב או לשלוח שלוחים בכל המקומות הנ"ל לשנות שינוי כ"ש מכפי נהוג עד הנה, רק אם ירצו אנשי רוסיא לכתוב התנצלות או טענה לאמרכלי עסטרייך על המקומות הנ"ל יש להם רשות לכתוב להרב הצדיק מוויזניצא ולהרב הג' מוהרי"א מלכו, וכאשר יגזרו אומר כן יקום ואחרי דבריהם לא ישנו. ואנחנו אנשי עסטרייך הסכמנו ג"כ על הפשר הנעשה כירו"ש שנת תרכ"ד וכל מעשה תקפו המבואר שמה קבלנו עלינו לאשר ולקיים והכל נעשה ונגמר בכל אופן הי"ו מ ובקנא"ס במרל"ב בת"כ בפ"מ רלא וכו' ודלא וכו' בכיטול וכו' ובפיסול וכו' לדעת הרשב"א זללה"ה. ובאעה"ח כ"ח ניסן שנת הכת"ר לפ"ק פעה"ק צפת"ו<sup>(1)</sup>.

פנחס בהרב מקלאוואן

הק' יצחק אובראל ראהטינר

הק' יונה בהרב מ' יעקב זללה"ה

הק' יעקב כמו"ה מרדכי זללה"ה

הק' מרדכי סג"ל

הק' פנחס הורוויץ

יעקב בה"ר מטלויעשט

הק' משה חר"ג כמו"ה יעקב יוסף ז"ל

מקום החותם כולל

עסטרייך

מקום החותם כולל

וואלינער

גם אנחנו הח"מ האמרכלים דארה"ק ת"ו הננו למלאות דברי הפשר המבואר לעיל, וירינו תיכון עמהם על הפרטים המבוארים, אשר כל המגיע מכולל אונגרין יתחלק בין כולל רוסיא וכולל עוסטרייך היינו שלשה וחמשים מכל מאה יהי' לאנשי רוסיא ושבעה וארבעים לאנשי עוסטרייך ויהי' נשלח כמבואר לעיל, ואין לאנשי אונגרין ואנשי רוסיא שום חלק וזכות ביתר המקומות, היינו מחוז מארמארש ומחוז זיבן בירגין וגליל מונקאטש וסאנץ, כ"א כל התקנות הנ"ל יהי' רק עבור כולל עוסטרייך. וחלילה לאנשי רוסיא ולאנשי אונגרין לעשות שום התפעלות בעולם לשנות מכל התקנות הנ"ל שינוי כ"ש, ואפי' אם ירצה מחוז א' מאלו המקומות לחלק ולהסתפק להם, אינם רשאים לקבלם ולהיות עמהם, וכל הטענות שיעוררו אנשי רוסיא ואונגרין על התקנות הנ"ל המה בטלים ומבוטלים, ואיסורא רמיא עליהם שלא יעוררו עוד שום דבר מזה.

וע"ז באעה"ח,

הק' חיים הלברשטאם      הק' מנחם מענדיל כהרב הצדיק זצלה"ה

העתק אות באות מגוף הכתב והחתימות ובאעה"ח יום ט"ב שבט תרמ"ד פה עה"ק צפת,  
הק' משה כמוהר"ש מרודניק'

- (1) פשר זה שחתום עליו כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע והרה"ק מוה"ר מנחם מענדל מוויזניץ זצ"ל, הגיע אלינו מאוצר ירידנו הרבני המופלג הנגיד הנכבד איש האשכולות כש"ת מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונרון יע"א. הור והרר פעלו וצדקתו עומרת לעד. (ועיין עוד בשו"ת דברי חיים ח"ב חו"מ סי' ס"ח).
- (2) הוא הגביר המפורסם החסיד ר' אבלי הכהן הארשטיין ז"ל.
- (3) היינו ירושלים עיה"ק, חברון, טבריא, וכיחד עם עיה"ק צפת הם ר' ארצות.
- (4) הראשונים הם באריכת אנשי כולל רוסיא, ור' האחרונים הם אנשי כולל עסטרייך.
- (5) הי' רומז"ץ בעיה"ק צפת.

## לשאלת רבים

אפשר להשיג אצלינו:

- |                                       |                                |
|---------------------------------------|--------------------------------|
| כל הקובצים משנת תשל"ח . . . . . \$10. | כרך משנת תשל"ח . . . . . \$13. |
| כל הקובצים משנת תשל"ט . . . . . \$10. | כרך משנת תשל"ט . . . . . \$14. |
| כל הקובצים משנת תש"מ . . . . . \$10.  | כרך משנת תש"מ . . . . . \$15.  |

## לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא — כ"ה ניסן)

(א) כתב כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ צוק"ל הי"ד בסוף ס' דרכי חיים על הגליון: ק"ל. כדי להשלים למספר המכוון<sup>(1)</sup>, אכתוב עוד דרך אחד מדרכי רבינו ז"ל, והוא העיקר. — רבינו ז"ל הי' מלמד לאדם רעת איך לעבוד את הבורא ב"ה וב"ש ביראה ואהבה כרת מה לעשות, והי' מזהיר ללמוד ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים וספרי מוסר מצדיקים אמיתים, אבל ספרים עם מעשה ליד כאלה לא הי' רבינו ז"ל סובל כלל<sup>(2)</sup>).

(ב) בס' מקרי דרדקי (להגאון מוה"ר הילל ל"ש מקאלאמייע זצ"ל) בפ' ויקרא כ' וז": מעיר אני שראיתי את הגאון קרוש עליון מו"ה חיים מצאנז זללה"ה, שבאתי אצלו בבוקר השכם ליטול ממנו רשות ליסע משם, והי' אז ה' שעות ומחצה, דהיינו האלבער זעקסע, וכבר הי' לומד שיעורו ברכינו אלפס, ותפילין של ר"ת מונחים על ראשו, שכבר קרא בהם ק"ש, עכ"ל.

(ג) בשו"ת בית דוד (ווין תרצ"ב) סי' פ' כ' בזה"ל: הנה בשו"ת רמ"א מובא גם בפת"ש אה"ע סי' ס"ד סק"ר כתב ראין לעשות הנישואין ביום א', ופ"א הייתי קרוא לבוא לחתונת בת אחת מגרולי הדור והי' ביום א' ושאלתיו על זה, וגרמתי לו צער כי לאו ארעתי, ואח"כ היו שם באותו מעמד הרבה צדיקים ות"ח והעיר א' שהגאון הקדוש מצאנז ז"ל השיא לא' מבניו ביום א'.

(ד) בספר שם ושארית נפש הי' (להגאון מוה"ר חיים אלעזר וואקס זצ"ל) בעמוד קי"ז כ' וז": ושמעתי מפי הגאון הקדוש איש אלקים רשכבה"ג דוד זוגתי ז"ל אח חותני אברק"ק סאנז שליט"א, כי במקומות בזאקסין במקום שהיו דרים שם יהודים והיו שם גאונים וקדושים וגורשו משם, ודרים במקום, אינם יהודים, כשהולך אדם בלילה ע"י בתי קברות הישראלית, שומע קול יללה ונהי בכי תמרורים, שהמתים בוכים ומתאוננים על שגורשו משם בני ישראל, והם המתים נשארו בין הגויים, עכ"ל.

(ה) בשו"ת משפטיך ליעקב (להג"ר יעקב יחזקי' גרינוואלד אבר"ק פאפא) חלק יו"ר סי' ל"ב כ' בזה"ל: ידוע שרבינו הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע הי' אוכלן

(1) ספר דרכי חיים (סיפורים מהגה"ק מצאנז זצ"ל) יש בו קכ"ט אותיות, וזהו שנתכוין כ"ק מרן זצ"ל בכותבו „להשלים מספר המכוון“, דהיינו מספר ק"ל.

(2) ההעתק מגוכתי"ק הגיע אלינו מאת ידידינו האברך המופלג והנעלה מו"ה חיים לייב ליעבער נ"י מלונדון יע"א מעוזבון אביו הרה"ח מו"ה מיכל ליעבער ע"ה.

[הסארדינען] כאשר העיד עליו הגאון עולם מראדימישלא שליט"א, וגם אני הצעיר פ"א זכיתי לשכות אצל הגה"ק מוהר"ש האלבערשטאם מבאבוב זצ"ל, ובתוך אחר השיחים שריכרתי עם חתנא רבי נשיאה הגה"צ מו"ה חיים יעקב שליט"א בעת אברק"ק לימונוב, סיפר בשם חותנו הנ"ל זצ"ל שסיפר בשם זקינו מרן בעל ד"ח זי"ע, שהוא ה' רגיל לאכול הסארדינען, ואז ג"כ יצא שם שיש איזה חשש שמערבין בו שומן של איסור, ומאז ה' נמנע מלאכלן, רק כעס ואמר בזה"ל „רשעים הוציאו שם של שקר, מאכל א' יש שיש לי ממנו הנאה, וגם מאכל זה אינם מניחים לי“, כן שמעתי מהנ"ל.

(ו) בס' תורת משה נתן (דרשות להג"ר משה נתן נטע הלוי יונגרייז אבר"ק מיסא-פורעד) ח"א רף ע"ד ע"ג בהספרו על כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע כ' בזה"ל: זכור אנכי ימי קדם זכיתי לקבל פני קדשו בימים האחרונים של חג הסוכות, והושענא רבה בתוכם, והוא ה' מתפלל בהו"ר תפילת חול, ובכל ברכה מח"י ברכות ה' מתפלל בכח גדול עד אין חקר ובבכי גדול, עד שלא ה' כמעט אחר מכל הקיבוץ הגדול שלא הוריד רמעות וכו'.

(ז) בס' מכתבי קודש (מכתבים לכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע) בח"ב מכתב ט"ו, כתב כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"צ זצוק"ל הי"ד בתוך הרברים בזה"ל: שמעתי מאת כ"ק אאמו"ה הגה"ק זצ"ל שבא פ"א אברך א' לפני כבוד זקנינו הגה"ק זצלה"ה מסאנץ, ושאל אותו אשר רצונו ללמוד הוראה, ונתן בקולו עליו, מה זאת הוראה, הלומד גפ"ת ופוסקים זאת היא הוראה, ומובן כי היטב חרה לו שילמוד קיצורים ולהיות בעל הוראה מזה, אבל ללמוד ש"ס ופוסקים ולידע מקור כל דת ודין, הנה מה טוב, וזה תכלית הלימוד באמת, לזכות ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, עכלה"ק.

## מכתבים אל המערכת

בס"ד, כ' בשבט שנת קד"ן ישוע"ה לפ"ק.  
לכבוד מערכת הקובץ התורני „כרם שלמה“, כבוקלין יצ"ו.  
אחדשה"ט וברכת כט"ס. הקובץ היקר מחורש טבת הגיעני בימים אלו, ובעברי בשבילי הכרם נתעוררתי איזה הערות.

(א) במדור זכרון לראשונים, הערותיו של הגאון בעל ברוך טעם ז"ל על ספר אור החיים על התורה, בפ' תזריע, וביום השמיני וגו', גב. סנהדרין דף נ"ט, ובהערה מספר שש, הערתם דצ"ע להבין כוונתו. ונ"ל כי כוונת ציון זה הוא על המשך דברי האור החיים שם, שכתב, והגם שאמרו ז"ל, שהמצוה בסיני נאמרה אלא שנכתבה במקומה וכו', ולכאורה זה פלא, כי רק על גיד הנשה מצינו בחולין דף ק: כן, ולא על מצות מילה, ושנה

האזה"ח דבריו ב'פ' פינחס (כ"ז ה'), ויקרב משה את משפטן וגו', שכתב שם, כדרך שאמרו ז"ל בענין המילה וניר הנשה שבמיני נאמרו וכו', עיי"ש. וכבר עמרו האחרונים על זה, עיי' בספר סגולת משה על האזה"ח, ובקונטרס נצוצי אורות להכלי חמדה בספר תולדות אזה"ח, ועוד, וצינו להתנחומא סוף פ' לך, עה"פ ב'פ' יתרו, ושמרתם את בריתי, זו ברית מילה, וכן ציינו להגמ' רסנהדרין נ"ט ע"ב, ואי בעית אימא אין מילה וכו', ופירש רש"י שם, מילה וראי בסני נאמרה וכו' עיי"ש. וא"כ בודאי ציון הברוך טעם לזה כיון, להביא מקור לרברי האזה"ח. ויש עוד להאריך בזה ברברי הר"מ בפירוש המשניות ואכ"מ.

(ב) בפרשת אמור, כ"ב ד', מה שכתב האזה"ח ששלמים אין צריכים הערב שמש, והברוך טעם נטה קו על התיבות, "שהם שלמים", ויש להגיה מעשרות, וכמו בתורת כהנים שנאמרה הררשה על המעשר. גם בזה כבר עמרו בכמה ספרים, ועיי' בקובץ שערי תורה שיצא לאור בווארשא, בחלק ב' סי' ע"ה בסופו.

(ג) בפרשת בהר כ"ה ט"ו, העיר על האזה"ח שרברי הר"מ בהל' שמיטה ויובל פי"א ה"ב המוכר שרהו לס' שנה וכו', מקורו מגמ' מפורשת במס' ב"מ ע"א, גם במנחת חינוך מצוה של"ט העיר כן על האזה"ח, עיי"ש. וכבר המשל"מ שם ציון להג' רב"מ, וכן ברמב"ם פוס' ברלין ואח"כ ברפוס וילנאווארשא, צוין אף כן בכסף משנה.

(ד) באותו מדור נרפס חר"ת של הגאון ר' בצלאל רנשבורג ורבו הגאון ר' ליב פישלס זצ"ל, בענין כותים גירי אריות או גירי אמת, הנני להעיר כי בספרו של הגאון ר' בצלאל רנשבורג עמ"ס נרה, "חכמת בצלאל — פתחי נרה", ברף נ"ו ע"ב (עמוד ת"ד), בר"ה אמנם בעיקרן של הרבדים וכו', מכבוד ענין זה, וכן הביא שם רברי רבו, ושאלתי למורי וכו', וסיים שם על רברי רבו ורפח"ח, עיי"ש.

(ה) בעמוד מ', לקט ענינים בשם הגה"ק משינאווא זיע"א, באות ר', בקשר להמורגל כפי העם שיש סכנה בחליצה וכו', ושם כהערה 2, הערתם משו"ת צמח צדק (לובביטש) ושו"ת צפנת פענח. הנני להוסיף לעיי' באריכות בזה בשרי חמר בחלק אסיפת רינים מערכת חליצה סי' א' אות ל"ח, מה שאסף כעמיר גורנה עוד רעות בזה, והביא להרשב"ץ, הפ"ת באבהע"ז בסדר חליצה הצ"צ ועוד עיי"ש.

והנני בזה כברכה מרובה שתצליחו להגדיל תורה ולהאדירה,

שמואל עקיבא יפה-שלעיינגער

אב"ד פה שטראסבורק

\*\*\*

בס"ר, כ"ג שבט תשמ"א לפ"ק.

לכבוד מערכת הקובץ התורני, "כרם שלמה" בברוקלין יצ"ו.

אחרשה"ט וברכת כ"ס,

בכל פעם שהקובץ שלכם מגיע הנני בדעה כי יש לברך ברכת הנהנין, מחמת החומר המנוון שאתם מכניסים לתוך כרמכם הנחמד, ועתה הגיעני הקובץ לחורש שבט, והנני לעודר איזה הערות זעירות.

במדור זכרון לאחרונים, הנהות על ס' בית מאיר, מהגאון ר' מאיר רן פלאצקי ז"ל, תמה שם על חידושו של הכית מאיר, רהרין של הכנסה לכיפה אינו רין תורה, וציון לחידושי הר"ן בסנהדרין, וגוף קושייתו תירצתי בחידושי, ע"כ. והנה גם אני זכיתי בזה ונרפס בהערות שלי להספר, "מעשה רקח" על הר"מ על גזיקין וקנין (נרפס בתשכ"ד), ושם בעמוד ק"ס אות ו', ציינתי להר"ן דס"ל כרש"י דהוי הלכה למשה מסיני, אולם ביד רמ"ה לסנהדרין כתב דהוי דק מדברי סופרים, וכן כתב הריב"ש סי' רנ"א, ובהשמשות

בסוף הספר שם הבאתי להבית מאיר והערתי עליו. ועתה שזיכתי לספרו של הנאון ר' מאיר דן פלאצקי ז"ל „חמרת ישראל“, ראיתי כי מה שהעיר בקצרה בגליון הספר בית מאיר, האריך אריכות נפלאה שם בחמרת ישראל בהבאת כל השיטות בזה, וכן פלפל שם באריכות ברברי הבית מאיר וביושב קושייתו, תעיינו שם בחמרת ישראל בקונטרס נר מצוה אות צ"ר ובעיקר באות קטן ד', וכן במפתחות והוספות ברך ט"ו מרפי הספר. במרור הנאהבים והנעימים, במכתב השני להנאון מרונטשוו, בהא דאם מריפה חייב במתנות, וכן ברברי הספרי דנותן לכהן עצמו, נא לעיי' בצפנת פענח על התורה בפ' שופטים י"ח ג'. ומה שהעיר כותב המכתב הי"ר, על השמטת הר"מ דמריפה פטור ממתנות, כבר תירצו דעת הר"מ בכמה אופנים, עיי' שו"ת בנין ציון החדשות סי' ק', הנהות יר אברהם מסביב ליו"ר סי' ס"א מע"ו ו', ובחסרי דוד על התוספתא להר"ד פאדרו, חולין פ"ט, ובספרו על הספרי, ספרי דבי רב בפ' שופטים, ועוד. ומה שנסתפק עוד, במתנות רנאסרו מבליעת. איסור, עיי' במנחת חינוך מצוה תק"ו רפשיטא לי' רחייב במתנות, עיי"ש.

והנני בזה יודיעם המוקירם ומברככם בכט"ס.

שמואל עקיבא יפה' שלעיינגער

אב"ד פה שטראסבורק

\*\*\*

לכבוד עורכי הקובץ שיחיו.

אחרש"ה כיאות. הנני להעיר על מה שהקשה הרב שלו' שפאלטר שליט"א במכתבו אל המערכת נרפס בהכרם קונטרס ר' תשמ"א. — הנה רבריו סובבים על מה שביאר הבחור המופלא משה אהרן הי"ר בנו של כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד, הטעם אהא ראיאת בקידושין דחציין מקורשת לי אינה מקורשת עפ"י דברי הר"ן דקידושי אשה היינו דמשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו ואין הפקר מועיל למקצת חפץ להתוס' שאנן משו"ה אינה מקורשת על חצי דבר. והקשה הרב שלו' הנ"ל דאם מפקירה א"ע כרין הפקר לאיש פרטי קשה דקיי"ל הפקר לאיש א' לא הוי הפקר ואמאי מקורשת, וע"כ צריך אתה לומר כן דאלת"ה רק רהיא מופקרת לכל, ויכול כל איש לקרשה בע"כ וזה א"א, אלא דקידושין אינו הפקר ממש לענין זה ה"ה היכי דמקדש חצי' דמטעם הפקר ה' מהני עיי"ש.

ולענ"ד לק"מ רלעולם נימא דקידושין הוי ממש כרין הפקר ואי תקשה דהפקר לא' לא מהני ואין מקורשת ע"ז אשיב רלעולם היא מפקרת א"ע לכל העולם כרין הפקר והבעל זוכה בה ואי אפשר לומר דיוכל כל איש לזכות בה דהא ידוע דלזכות מהפקר א"א כ"א ע"י קנין בהגבהה או במשיכה במטלמלים או בחזקה בקרקע (בחו"מ סי' דע"ג). ונחוי אנן מהו הקנין בקידושי אשה. ז"ל המחבר באה"ע סי' כ"ו, בכסף כיצר נותן לה בפני ב' פרוטה או שו"פ ואומר הרי את מקורשת לי בזה, ע"כ. והנה אם היא שומעת מאיש זר רברים אלו ואינה רוצית תיכף תזכה נפשה מההפקר והאיש חוזר א"י לקרשה עוד, דכבר אינה הפקר, ואין רצוני לומר דתחזור מההפקר דהפקר הוא כמו נדר שאסור לחזור בו, אלא דקניית א"ע כמו המפקיר עבריו הנדולים דקנו עצמם בס"ג ומפרש הסמ"ע הטעם ריש להן רעה ויר לזכות בנפש עצמן ה"ה כאן דהמפקיר חפץ יכול לזכות בו כמו אחרים. ואל תתמה דכאן א"א לה לזכות נפשה מן ההפקר דהא הפקירה א"ע וידה בכלל, לא היא, רלא הפקירה א"ע אלא לגבי הזכותים ריש להבעל בה אבל כחה לזכות לא הפקירה. והראי' רבב"מ (דף יב.) תנן מציאת אשתו הרי אלו שלו ומפרש רש"י דרבנן תקינו לי' משום איבה (ומובא כן בשו"ע) הא לאו הכי היתה זוכה במציאתה. ולא דמי

לעבדיו הכנענים דגופן קנוי לרבן משו"ה מציאתן לרבן ואין בהן כח לזכות דק היכי  
 דהפקירן רבן משו"ה כן אפי' כשהיא נמצאת במצב ההפקר יש לה כח לזכות א"ע אם  
 רוצית ואיש זר לא יוכל לקדשה. (ומזה תרין לשאר קנינים בקידושי אשה) ואם נתן לה  
 בשתיקה ולא דבר כלום (והיא לא זכתה נפשה) לא הוי קידושין דק היכי שכוונו שניהם  
 לשם קידושין לרמ"א סי' כ"ז ס"ג והח"מ חולק רבשתיקה לא הוי קידושין.  
 חוץ מכל זה ראיתי בפתחי תשובה חו"מ סי' רע"ג מביא מת' נו"ב דבמפקיר זכות  
 נגד אחד או שנים לנוכח מהני. סוף דבר דקידושין כאן הוי ממש כהפקר וה"ה בחציץ  
 מקודשת לא מהני מטעם הפקר.  
 אבל אי קשיא לי הא קשיא, רבחציץ מקודשת נימא דהיא מפקירה א"ע לגמרי, רק  
 הבעל אינו זוכה אלא החצי, ואין לזה שייכות עם מפקיר חצי רב.  
 הרו"ש בברכת הצלחה,

משה יוסף שטיינפלד

חבר כולל דחסידי באבוב

טאראנטא, קאנארע

\*\*\*

בס"ד. א' משפטים תשמ"א לפ"ק.

אל כבוד מערכת כרם שלמה.

אחרי דרך מבוא השלום, הנני להעלות פה איזה הערות קצרות שעלו בלבי בעת עברי  
 בין כתרי הקובצים החשובים.

(א) שנה ג' קו' ז' דף ל', מביא דברי הראש יוסף חולין לג. בתורה אחד, דמפרש  
 דברי התוס' ריש איסור ח"ש בעשה דאינו זכוח ומ"ש התו' דאין איסור בפחות מכוית  
 קאי איסור טומאה. מזה יש להעיר על מ"ש היד אברהם ביו"ד סי' א' (מובא בכר"ש  
 שנה ב' קו' ח' דף כ"ז) שכ' דמתוס' הנ"ל מוכח דלא כהפמ"ג בפתיחה לה"ש בשורש הב'  
 ובכ"מ דעשה רא"ז הוי בכל שהוא, רהא התו' כתבו דאין איסור בפחות מכוית. והא קמן  
 דהפמ"ג נשמר מזה בספרו ראש יוסף. ועוד חזינן דפירושו בהתו' נראה לו עיקר דבספרו  
 גינת זורדים כלל מ"ה מביא ב' פירושים וסיים דמסתבר כדבריו, וכן החזיק בסברתו  
 בשושנת העמקים כלל ט"ו, ובמ"ז יו"ד סי' ס"ב סק"א ד"ה נסתפקתי.

(ב) שנה ד' קו' ד' דף ט"ז, הדפסתם קו' מהר"ב רנשבורג על הרמב"ם דפסק כותים  
 גירי אמת, דהוי גגד ר' אשי דהוא בתראה וסובר (חולין ג') גירי אריות. ומה שתי' לו רבו  
 הר"ר ליב פישלס דמקורו מגמ' ערכין דף ג. עי' בחיבורו פתחי נדה עמ"ס נדה דף נ"ו ע"ב  
 שמאריך בענין זה ומקשה על כמ"כ לשונות הרמב"ם שמורין דסובר גירי אמת הן, וכ'  
 שבחיבורו טהרת חולין עמ"ס חולין הקשה על הרמב"ם מגמ' הנ"ל ושאל ד"ז למורו הנ"ל  
 והשיב לו דמקורו מגמ' הנ"ל. ולפלא, שלא הביא מה שהשיבו רבו ראינו מוכרח דהרמב"ם  
 ס"ל גירי אמת הן ועי' יתיישבו כל קושיותיו שם. (ומזה סייע למה שכתבתם בהערה מס'  
 4). גם מהענין להעיר שהחירוף"ת שהדפסתם בשנה ג' קו' א' דף י"א מחיבורו עמק סוכות,  
 שבפתחי נדה דף ת. על רשי ד"ה בן מ' יום וכו' מציין לחידושים אלו.

(ג) שנה ד' קו' ה' דף ל"ט, תמתי על הב"י ביו"ד סי' ל"ד דכ' לרדין לא נ"מ בין  
 טריפה לנבילה, בעת ראיתי להש"ך בפידוש הארוך על הטור בה' שחיטה סי' כ"ז שתמה  
 כן על הב"י שכ' שם ג"כ ד"ו, וכ"ה בנקה"כ בשם דרישה שם.

וכעין זה אתמה על הגרעק"א בהנהותיו על הרי"ף (נדפס בס' תשובות חדשות  
 לרעק"א וירושלים תשל"ח) כפ' בהמה המקשה מביא הרי"ף הא דת"ר אבמה"ח נוהג  
 בבמה ועוף בין טהורים בין טמאים דברי ר"מ וחכ"א אינו נוהג אלא בטהורים, וכ' עלה  
 תימא למאי הילכתא הביא הרי"ף ברייתא זו הא ממילא אסור משום טמא וכו' ולענין



מלקות לית נ"מ לדירן. ופלא דקו' זו היא קו' הב"י על השור כיו"ד הל' אמ"ה שכ' אמ"ה נהגה בטמאה, והב"ח והש"ז כתבו כמה נ"מ משום כד' לגבי ביטול ועוד, וכל האחרונים הבאים אחריהם, ועי' בגליון הש"ס חולין ע"ד ע"א. ובסיום מכתבי אעתיק לכם לשונו של הג"ר יעקב עמרין בספרו שאילת יעב"ץ ונוגע למרור תמיחות, והוא בח"א סי' כ"ד, אחר שמוכיח שנעלמה לפי שעה גמ' מפ' ופסוק מפורש בענין פירוש נחל איתן, מהרמב"ם ומהר"ק והחכ"צ, כותב וז"ל, ומכאן נראה קיצור זכרון המין האנושי אפי' במשובחים ובמסולתים שבו, שהרי תוקף גדולת פרשת הרמב"ם נודעת לכל בר דעת שלא הניח דבר קטן וגדול מכל הנמצא בש"ס מלבד מה שאסף משאר ספרי הקודש כי כביר מצאה ידו החזקה (וכבר ה' הוא ז"ל בחייו קובל על השכחה והודיע צערו לרבים כנראה באגרותיו) ושני המלכים מהר"ק ז"ל המפורסם מאד וניכר מתוך ספרו עוצם בקיאותו הנפלאה וא"א הגאון ז"ל הנה כל חכמי דורו ועידון ויגידון שהי' אוצר כלום לתורה לא הניח למקרא ומשנה ותלמוד דבר גדול וקטן שלא הי' רגיל על לשונו כמעט שגור בפיו בע"פ ונעלם מהם זכר כולם לברכה לפי שעה כתוב מלא ותלמוד ערוך, מה יעשו אזובי קיר אנן יתמי ריתמי כאצבע בקירא לשכחה ואין זה דבר חדש כי אין זכרון (לפעמים) לראשונים אף שהיו כמלאכים כחכמי התלמוד רז"ל הקדושים ראשכחן בגמ' לישנא דאישתמיסתי ואף כי בחכמי רור ורור שקמו אחריהם הנה הספרים מלאים מאלה מ"מ כבוד החכם המובהק במקומו עומד ומשמש והשכחה כרוכה בעקבות כל החיים המהלכים תחת השמש, השי"ת יעזרנו שלא נשכח וכו' עכ"ל\*).

ובזה אסיים ואומר שלו'.

### בן ציון דוב הלברשטאם

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד  
לונדון יע"א

\*\*\*

בעזה"י ג' לפ' כי תשא תשמ"א.

מע"כ העורך נ"י.

בראותי בכרם שלמה קונטרס ו' עמוד מ"ג דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בענין גודל חשיבות מלכושי ישראל, נזכרתי דבר יקר מהגה"ק מוה"ר משה'לע הלברשטאם זי"ע אב"ד בעיר מולדתי בארדיוב, וכמדומני שכראי להרפיוס בכרם שלמה. בעלים בודרים כת"י המונח תחת ידי, נמצא כת"י של הרה"ג ד' אהרן רור הארטשטיין ז"ל רומ"ץ דק"ק בארדיוב, (גיסו של הרה"ג ר' יצחק טייטלבוים ז"ל רומ"ץ בבארדיוב), ובתוך הדברים כתב, שמעתי מפה הרה"ג בנן של קדושים מו"ה משה הלברשטאם זצ"ל שהי' אב"ד רפה שאמר פעם א' בדרשה קודם תקיעת שופר, ובאותה שנה כולה הי' קול צווחה בכל המקומות מחמת החולידע ר"ל, וכשבא ממקום שפשטה החולי הנ"ל אפי' חפצים, מיר שרפו אותם, כרי שלא ידבק ח"ו החולי בבג"א, ופעם א' בא לעיר פעסט עורות וחפצים ממרחקים, שזה כמה אלפים זהובים, והוצרכו לשדוף הכל, ואמר הרב הנ"ל זצ"ל שמזה יכולין ללמוד מוסר גדול שלא ילכו בבגדים פרוצים אלא בבגדי צניעות, ויש אנשים שמשחקים ע"ז ואומרים מאי נ"מ אם הולך בבגד זה או זה, הלא העיקר הוא רק שהארס עצמו הי' טוב, אך עתה יכולין ללמוד מזה, דלכאורה גם זה אין להבין, הלא החולי הנ"ל ר"ל אינו רק בהארס עצמו ולא בהבגדים, וא"כ למה משחיתים ושורפים הבגדים בכרי, אלא הגם דפשוטי עם אין מכינים זה, אבל בעלי מדע

(\*) עיין עוד בס' קנאת סופרים להגאון מהרש"ק זצ"ל ברף ע"ח שור כ' תשובה כ'.

ובעלי נסיון יודעים היטב שגם הבגדים יכולים להמשיך החולי על האדם. ואם בחולי הגוף כן, וודאי שגם בחולי הנפש כן, שצריכים לילך ברכי הצניעות בבגדים, ודפח"ח. ובזה הנני דו"ש,

אברהם לייזר גרוסג"ט  
ברוקלין, ניו יארק

\*\*\*

בעזה"ת.

כבוד המערכת כרם שלמה הי"ו.

הנה ברבר הפליאה בספה"ק בני יששכר שנרפס בקובץ לחורש טבת. — פליאה זו מפורסמה היתה בין יו"ח של מרן הגה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע, ושמעתי מפי מורי המובהק הרה"צ נקש"ת מוה"ר אלעזר שפירא הרב מקוויאשד וצ"ל שקיבל מאבותיו הקדושים שכששאלו למרן הקדוש בעל צמח דוד מדינוב זי"ע על פליאה זו בספרו רמד אביו זי"ע, ענה ואמר — לכל מחבר מזמינים לו מן השמים שיטעה א"ע פ"א בנגלה ופ"א בנסתר, וכאן טעה אבא זי"ע בנסתר . . . ע"כ שמעתי.

חפץ ה' יצליח בידכם להגדיל תורה ולהאדירה. כו"ח מוצש"ק פרשת וארא שנת תשמ"א לפ"ק.  
דושתה"ר,

הק' יצחק לעבאוויטש  
ר"מ בישיבת ישרש יעקב  
ברוקלין, נ. י.

\*\*\*

כבוד מערכת כרם שלמה.

במה שנרפס בכר"ש שנה זו קונטרס ר' עמוד מ"א פליאה על הבני יששכר שנתחלף לו אות עי"ו באות סמ"ך. אולי אפשר לכוון בדבריו עפ"י מה שכ' הנאון יעב"ץ בספרו מגדול עוז כחלק עליית הכתיבה ראות עי"ן שברעץ היא סמ"ך אשורית עי"ש בטבלא. ולפי"ז מקום יש בראש לקיים רבריו הקדושים.

חיים מרדכי הלוי ניכטבורגער  
ברוקלין, ניו יארק

\*\*\*

אור ליום ה' יתרו תשמ"א לפ"ק.  
א"כ מערכת כרם שלמה שיחיו.

ראיתי בכר"ש מחורש חשון שנה זו תמו' ברבריו הבעש"ט שהוא היפך הנמ', ובחורש כסליו עמוד מ"ח הביא דהבעש"ט ה' לו גירסא אחרת בנמ'. הנני להעתיק מה שנמצא תח"י העתקה מכתבי ר' משה מירנר ז"ל מגדולי חסידיו סלונים וכותב שם וז"ל, הבעש"ט התארח אצל אחד וצויה להביא מער (היינו: מי רבש) וכו' ואמר, הנה אחו"ל פחד קשה יין מפנינו, וכמו כן יין קשה פחד מפנינו ע"כ. ולפי"ז לא צריכין לומר שהי' לו גירסא מוטעת, ואפ"ל ג"כ שהפלא יועץ נתכוון לזה ולא כתב כל המימרא.

יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין  
אנטווערפן, בעלניע

\*\*\*

בס"ד.

א"כ מערכת כרם שלמה.

בכר"ש שנה זו קונטרס ה' עמוד ל"ו בקושית הר"ר מנחם בראכפעלד ברברי רש"י בפ' בשלח שפירש נר לשון צבור וכונס, וכונס כנר לא כתיב כנאר אלא כנר ואין כנר כמו כנאר ובתענית דף י' פירש הפסוק כונס כנר כמכניס מים בנאר, וכן הקשה מדברי הקליר שעל מה שאמרו שם שפותחין פיהם כנור, כתב הפייטן שפותחים פיהם כנוס כנר הרי שפירשו שגור הוא כמו נאר.

הנראה בזה דרש"י פ"י כאן וכן בתהלים (ל"ג) עפ"י תרגום אונקלוס, וכמו שהביאו רש"י כאן ובתהלים, שתרגם כנר כשור, ועל דברי התרגום סובכים כל דברי רש"י. אבל בתענית פירש ע"פ התרגום יב"ע שתרגם קמו להון צרידין הי כזיקין, וכן הביא את דברי התרגום הזה בערוך ערך זק ג' בשם תרגום ירושלמי. ובמדרש (ב"ר פ"ג י') על דברי ר' יהושע שהענינים מתגברין ומקבלין אותן כמפי הנוד דכתיב יזקין מטר לארו, כתב רש"י וז"ל, כמפי הנוד יזקין מטר לארו, אותן נודות, נצבו כמו נר, מתרגמינן קמו להון צרידין כזיקא, עכ"ל. וע"פ התרגום הזה מפרש גם דברי ר"י ההוא בבריתו של עולם שהקב"ה הכניס המים בכנור, ולכן גם הקליר כשהביא דברי ר' יהושע קורא לנאר נר, כי לדבריו נר ונאר אחד הוא, אבל לת"א אין נור ונר אחר.

ומה שהקשה עוד שם שהקלירי מזכה שטרא לבי תרי, כי מה שכתב שפותחים פיהם כנוס כנר שתית מים הם דברי ר"י דאמר כל העולם ממים עליונים הוא שותה, ומש"כ פורחים להמתיק בשחק תמלוחת מים הם דברי ר"א דס"ל ממימי אוקיינוס הוא שותה, ועל קושית ר"י והלא מימי אוקיינוס מלוחין הן השיב ר"א מתמתקין הן בעבים, וא"כ מי שאמר זה לא אמר זה, והיחך הביא תרי מילי דסתרי אהרדי.

י"ל שרעת הקליר הוא כמו דאיתא במדרש (ב"ר פ"ר ה') הרקיע דומה לבריכה, ולמעלה מן הבריכה כיפה, ומחמת שהבריכה מזעת טיפים עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים ואינן מתערבין, ע"כ. וביאר הר"ל שר"ל שע"י אותן טיפים מימי האוקיינוס המלוחים מתמתקין בעבים כמ"ש ר"א, ולפ"ז גם לדברי ר"א דס"ל שהגשמים הם ממי אוקיינוס מ"מ שפותחים העננים את פיהם כנור לקבל אותם טיפים מבריכה העליונה למתק תמלוחת מים. והנה הקליר באותו פיוט הביא שם את המדרש הזה כאמרו, למעל לרקיע עש כברכת מים לנשות עלי' כפה מזעת מחמת מים להטיף ממנה מגרע נטפי מים, ע"כ. ונראה מתוך הלשון שהוא מיוסד על הפסוק (איוב ל"ו, כ"ז) כי יגרע נטפי מים יזקין מטר לארו, שזהו הפסוק שהביא ר"י, שפותחין פיהם כנור מפסוק יזקין מטר שהוא מלשון זיקין-נודות, ולפ"ז גם ר"א מפרש כן שפותחין פיהם לקבל אותן טיפים, ושפיר סתם הקליר כדברי ר"א. ובזה יתיישב מה שלא הקשו שם בגמ' ומה מקיים ר"א יזקין מטר לארו.

א. מ. ה.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה  
לעטרת תפארת ראשנו  
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת

אצל בנו

הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש שליט"א

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיוכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג  
לאורך ימים ושנים טובות, אכיל"ר.

כעתידת וברכת,

חמערבת

וגאון איתנה לא חוצפה  
טו לפותח לוג זות'אמ  
אחרת לא היה נצרך  
אלוהי אומ' להפיוק הלא  
טוצא אית'אוסו נוק' דה  
וט' ה'ל' ע'רו חת' ע'ל'אמ  
עין הפסח'אן צ'מ' צ'מ'ה  
ומכת' ע'ן נ'ל' ע'ל'אמ  
וט' נ'ל' נ'ל' ע'ל'אמ  
נו' ע'ל'אמ נ'ל' ע'ל'אמ  
א' ע'ל'אמ נ'ל' ע'ל'אמ  
ר' ע'ל'אמ נ'ל' ע'ל'אמ  
ו' ע'ל'אמ נ'ל' ע'ל'אמ  
ו' ע'ל'אמ נ'ל' ע'ל'אמ

## ואלה יעמדו על הכרחה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן ראמיניץ נ"י מאנטווערפן להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' אהרן אלי' קינרייך נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' אלימלך ווישליצקי נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' אלעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה אפרים הכהן מאטצנער נ"י מאנטווערפן להולדת הנכד  
 להאברך היקר ר' אשר פרנס נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה דוד גדלי' העכט נ"י מבני ברק להולדת הנכד  
 להאברך היקר ר' חיים יחזקאל הלוי רודינסקי נ"י מלונדון להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יהודה קאפציעל נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יחיאל מיכל וויזער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יצחק געללער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יצחק לעמעל נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יצחק ארי' גוטמאן נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יצחק מרדכי בריננער נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה ישכר קאנער נ"י מבני ברק להולדת הנכד  
 להאברך היקר ר' ישעי' שלאמאווין נ"י מאנטווערפן להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל סג"ל לנרא נ"י מלונדון להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מרדכי יצחק הלוי פאזנער נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה משה אמענט נ"י מבני ברק להולדת הנכד  
 להנה"ח מו"ה משה שטוב נ"י מבני ברק להולדת הנכד  
 להאברך היקר ר' משה בריננער נ"י מלונדון להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' ראובן שמשון שארף נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שאול בארנשטיין נ"י מקדית באבוב להולדת הבן  
 להאברך היקר בנש"ק ר' שלום יוסף היילפרין נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שלמה הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שלמה חיים גראסמאן נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה שמעון וואולקאן נ"י מבני ברק להולדת הנכד

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

## ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם בן ציון וואלצער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אליעזר גיליק נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' אליקים געציל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש גרינבערג נ"י להולדת הנכדה  
 להנה"ח מו"ה אשר ישעי' שארף נ"י להולדת הנכדה  
 להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' טובי' הורוויץ נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יהושע הלוי קערנקרויט נ"י להולדת הבת  
 להנה"ח מו"ה יעקב קארנוואסער נ"י מלאס-אנושעלעס להולדת הנכדה  
 להנה"ח מו"ה יעקב קעמפלער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק דוב דאווידאוויטש נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק מרגליות נ"י ממאנסי להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש וויינבערגער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' מאיר רייכבערג נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' מרדכי ראזענבערג נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה גאלדמאן נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה וואסערשטרום נ"י מלונדון להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' ניפן צוויבעל נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' פנחס צבי רייכמאן נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' צבי ארי' כייגעל נ"י להולדת הבת  
 להרב מו"ה שלום אליעזר ליפשיץ שליט"א נכד כ"ק מרן ארמו"ר וצוק"ל הי"ד  
 להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שמואל נויפעלד נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שמשון גאלדשטיין נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שרגא פייבל לנדא נ"י להולדת הבת  
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.  
 המערכת

## ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין זאב פורסט נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'  
 להרב מו"ה חיים צבי קופפערמאן שליט"א לנישואי בתו תחי'  
 להרב מו"ה יוסף משה מייזליש שליט"א רב דקהל בני צבי בוויילאמסבורג  
 לנישואי בנו האברך היקר ר' שלמה ישראל נ"י  
 להרב מו"ה יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דכאכוב לנישואי  
 נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה יוסף יצחק ראטטענבערג נ"י מאנטווערפען לנישואי בנו האברך  
 היקר ר' מיכאל יהודה נ"י  
 להנה"ח מו"ה כתריל געללער נ"י מטאראנטא לנישואי בנו האברך היקר ר'  
 ישראל דוד נ"י

להנה"ח מו"ה מאיר וואונדער נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בתו תחי'  
 להרב מו"ה משה דוד שטיינזארג שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ  
 רמתיבתא עץ חיים דכאכוב לנישואי בנו האברך היקר ר' אברהם חיים נ"י  
 להנה"ח מו"ה משה דוד שטרם נ"י מלונדון לנישואי בתו תחי'  
 להרב מו"ה פסח קופיעץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דכאכוב לנישואי בתו  
 תחי'

להרב מו"ה שלום דוב בער שניאורסאהן שליט"א לנישואי בנו האברך היקר ר'  
 מנחם מענדל נ"י

להאברך היקר ר' אברהם ברוך הלוי בלומענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' אהרן יהודה גיטהייל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' ברוך דאווידאוויטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' יצחק רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' יצחק צבי בלום נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל בראכפעלד נ"י ממעסקסיקא תלמיד ישיבתנו  
 לנישואיו

להאברך היקר ר' מתת' קטן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' פנחס מאיר דעמביצער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' שלמה האפשטעטער נ"י ממאנטרעאל תלמיד ישיבתנו  
 לנישואיו

להאברך היקר ר' שלמה פנחס עשטינגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
 מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם העפטלער נ"י לאירוסו בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה אברהם מאנדלבוים נ"י לאירוסו נכדתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה העשיל צעהנווירטה נ"י מבני ברק לאירוסו נכדו נ"י  
 להרב יעקב אייזען נ"י ממאנטרעאל לאירוסו בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסו נכדתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י לאירוסו בתו תחי'  
 להרב המפורסם וכו' מו"ה משה הלברשטאם שליט"א רומו"ץ דערה החרדית  
 בירושלים עיה"ק ור"מ דישיבת דברי חיים לאירוסו בתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה משה בוקסבוים נ"י מטאראנטא לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר  
 יעקב שאול נ"י

להנה"ח מו"ה משה גאלדשילד נ"י מבני ברק לאירוסו בנו נ"י  
 להנה"ח מו"ה משה דוד גאלדפינגער נ"י לאירוסו בתו תחי'  
 להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון לאירוסו בתו  
 תחי'

להנה"ח מו"ה צבי פארשער נ"י מבני ברק לאירוסו נכדתו תחי'  
 להנה"ח מו"ה צבי מנחם רייכבערג נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר יוסף  
 נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה שאול בערגמאן נ"י ולבנו הנה"ח מו"ה יצחק נ"י מטאראנטא  
 לאירוסו נכדו הב' הח' הנעלה כמר חיים נ"י  
 להנה"ח מו"ה שלמה גוטטער נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר מרדכי  
 בן ציון נ"י

להב' החתן הנעלה כמר אשר יונה לנדא נ"י לאירוסו  
 להב' החתן הנעלה כמר יהושע מאיר ווייזער נ"י מווען תלמיד ישיבתנו לאירוסו  
 להב' החתן הנעלה כמר יצחק פינטער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו  
 להב' החתן הנעלה כמר יצחק אייזיק דייטש נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו  
 להב' החתן הנעלה כמר שלמה האפנער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד  
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת



הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,  
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה

שע"י אוצר הספרים

רישיבת קדושת ציון

קרית כאכוב ת.ד. 204 בת"ים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA

c/o Goldberg

5659 Hutchison St.

Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA

c/o Lemel

127 McGillary Ave.

Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA

1533 - 48th St.

Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנד

KEREM SHLOMA

c/o Hirsch

10 Rookwood Ct.

Castlewood RD.

London N. 16, 6-D.R.

בעלגיע

KEREM SHLOMA

c/o Kwadrat

28 Nervier St.

Antwerpen 2000, Belgium



Printed in the U.S.A. by  
Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

מחיר 15 דאלקער לשנה

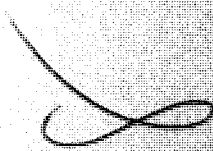
מחיר 18 דאלקער לשנה

מחיר 20 דאלקער לשנה

מחיר 10 דאלקער לשנה

מחיר 18 דאלקער לשנה

מחיר 25 דאלקער לשנה



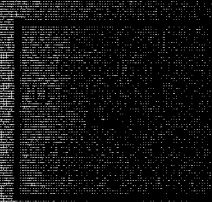
1:

**KEREM SHLOMO**

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219



ADDRESS CORRECTION REQUESTED

POSTAGE & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)





## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש  
לעילוי נשמות

אבי הנה"ח מו"ה אברהם כמו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה  
נפטר כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק

אמי החשובה מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה  
נפטרה ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,  
שכתי ישעי' הלוי שטורם

# התוכן

## מדור אמרי קודש

ה לפרשת במדבר . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

## מדור זכרון לראשונים

ז במס' שבת ק"א ע"ב . . . . . הגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל  
ט פס"ד בדבר נכסי יתומים . . . . . הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל  
י שתי הערות . . . . . הגאון מוה"ר בונם איגר זצ"ל  
יא כדון בהמת עיהנ"ד . . . . . הגאון מוה"ר זכרי' מענדיל אב"ר לעסלא זצ"ל  
יג כדון פשיעה בשומרים . . . . . הגאון מוה"ר שמואל נחום מזאלקווא זצ"ל

## מדור אגרות קודש

טו מכתב מהגאון מוה"ר יהודה כריאל זצ"ל ממאנטובה . . . . .  
טז מכתב מהרה"ק מוה"ר צבי הירש מרימאנוב זצ"ל . . . . .

## מדור זכרון לאחרונים

יז בענין א"א לאדם הטא כשביל שיזכה חבירו . . . . . הגאב"ד יארדינוב ז"ל

## מדור פלפול והלכה

יט מורה שעות עם באטערים בשבת . הרב מוהרפ"א גאלרבערגער שליט"א  
כר כדון הזכיר גבורות גשמים בימה"ח . . . הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י  
כט בענין חתיכה נעשה נכילה . . . . . הרב יהושע פירער נ"י  
עולת שבת בשבתו

לא ליקוטים יקרים לשכתות ומועדים . . . . . המערכת  
לג נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

## מדור תמיהות וישובים

מ הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

## מדור הנאהבים והנעימים

לז כסוגיא דטיפת חלב, והערות שונות . . . . . הב' שמואל באראן הי"ד

## מדור זכור ימות עולם

מא כתב רבנות להגאב"ד רעכניץ (משנת תק"ז) . . . . .

מו מכתבים אל המערכת . . . . .  
מז צילומי כתבי קודש . . . . . מז,מד,מה  
נ ברכות והודאות . . . . .

## אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### פרשת במדבר

ויתילדו על משפחותם, איתא בילקוט בפרשתו, בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן ואמרו מה דאו אלו להתקרב יותר מן האומות, סתם הקב"ה את פיהם ואמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לד' משפחות עמים, כדרך שהביאו בני שנאמר ויתילדו על משפחותם. וראוי להבין איך רחה הקב"ה את האומות במה שאינם מיוחסים, וכי התורה לא ניתנה רק למיוחסים, הלא גם הנרים נכנסו בכרית התורה, כמאה"כ מחושב עציץ עד שואב מימך, ותו יש לתמוה איך שייך לומר שנתקנאו בהם אומות העולם, הלא הקב"ה חזר על כל אומה ולשון קודם נתינת התורה כמאה"כ הופיע מהר פארן וזרח משעיר למו, והם לא רצו לקבל את התורה, וא"כ איך שייך לומר שנתקנאו בהם. אמנם יתבאר עפ"ימ"ש"כ הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בספרו אמרי שפר עה"ת בפ' בחוקותי עה"פ אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור וגו'. וכל המפרשים האריכו לתרץ איזה שייכות יש לפסוק זה כאן באמצע התוכחה. וי"ל הכוונה עפ"י אומרים ז"ל במס' יומא דגדולה תשובה מאהבה שזרונות נעשין כזכיות, לכך אמר, אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם, היינו שיעשו מהעון רצון שיתהפכו הזרונות לזכיות, ע"ר שכ' האלשיך הק' עה"פ כי מלאה צבאה כי נרצה עונה היינו שיעשו תשובה מאהבה ונרצה עונה ונעשה מהעון רצון ונתהפך לזכיות, כן ה"נ הפי' אז ירצו עונם שיעשו מהעונות רצון. אך באמת קשה כיון שאמחו"ל רבת תשובה מיראה וזרונות נעשין רק כשגגות וכאן נאמר שיעשו רק תשובה מיראה כמו שמורה לשון הכתוב אז יכנע לבכם הערל דמשמע דע"י היסורים והקללות שיביא עליהם יכנע לבכם ויעשו תשובה, א"כ האיך אמר אז ירצו את עונם שיתהפכו לזכיות, הלא בתשובה מיראה וזרונות נעשו רק כשגגות. וכתב לבאר, דהנה י"ל דבר חדש, דבישראל ליכא כלל תשובה מיראה רק תשובה מאהבה, כלומר דאף כשישראל עושין תשובה מיראה נחשב ג"כ מאהבה, והיינו עפ"י מ"ש הרמב"ם בהל' גרושין הטעם דמש"ה מהני בישראל כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, מכח דנפש ישראל חפצה תמיד לעשות רצון השם רק הגוף אינו מניחה, וכיון שמחלישין את הגוף נשאר רצון הנפש ע"ש, וא"כ ה"נ לענין תשובה מיראה כיון דהנפש חושקת לשוב אל ר' מאהבה רק שאין הגוף מניחה וכיון שיש להגוף יראה מחמת היסורין ומחמת פחד העונש נחלש כח הגוף ונשאר רצון הנפש על מכוונה לשוב מאהבה, וא"כ אף כשעושה ישראל תשובה מיראה נחשב ג"כ תשובה מאהבה. אמנם כ"ז הוא במי שיוצא משורש אברהם יצחק יעקב בזה מסתמא הולך אחר שרשו, וחפץ לשוב מאהבה, רק המניעה מכח הגוף, כמו שפי' המהר"ל מפראג ז"ל מאמרם בקדושין דבישראל אין מצרפין מחשבה

רעה למעשה ובב"נ מצרפין והיינו כיון דישאל יוצא מנזע קדושים אברהם יצחק ויעקב מסתמא נמשך אחרי שרשו ע"כ אף שחושב במחשבתו לעשות עבירה מ"מ בוראי לא יעשה משא"כ בב"נ ע"ש, כן ה"נ כאם הוא משורש אבותינו נמשכה נפשו אחרי שרשו ורוצה ודאי לשוב מאהבה אך שאין הגוף מניחו וכיון שנחלש כח הגוף באמת חוזר לתשובה, אך מי שאין לו זכות אבות, זה אין לו חזקה זו, ואם שב מיראה הוי רק מיראה, זולת אם ידענו בכירור ששב מאהבה, אבל בסתמא אינו נידון כמאהבה. ואי תיקשי איך חילקו חז"ל בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה, הלא אמרנו דבישראל אף תשובה מיראה נחשב לתשובה מאהבה, וז"א, דהם שפיר חלקו והוריעו לנו דגוף הפיכת עונות לזכויות תליא כגוף התשובה, דאם עושין מאהבה מתהפכין לזכויות ואם עושין מיראה מתהפכין רק לשגנות, אבל מי הוא השב מאהבה, ומי הוא השב מיראה, זה תלוי בזכות אבות. ומעתה יובנו הפסוקים כמין חומר, אז יכנע לבכם הערל ואז ירצו את עונם, ר"ל כיון שנכנע לבכם הערל א"כ נחלש כח הגוף, והנפש עושה תשובה מאהבה, לכן ואז ירצו את עונם, שיתהפכו לרצון לזכויות, ואף שעשו רק תשובה מיראה, מ"מ וזכרתי את בריתי יעקב וגו' דהיינו שיש להם חזקת אבותם בידם דבוודאי נמשכו אחרי גזעם ושורשם, לכן אף שעשו תשובה מיראה ג"כ נחשב לתשובה מאהבה, עיי"ש בדבריו כי נעמו.

ועפ"י דבריו יש לומר דזה שנתכוון משה רבינו באומרו לבני ישראל לפני קבלת התורה, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, ויל"ד באומרו ועתה, רלכאורה אך למותר הוא, ולהנ"ל יתכן, דהנה קודם מתן תורה כתיב ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני, ואמרו חכמז"ל מהו רפידים שרפו ידיהם מן התורה, וגם דרשו דרפידים הם אותיות פרידי"ם, שהי' ביניהם פירוד לבבות ומחלוקת, והוצרכו לשוב בתשובה ע"ז קודם קבלת התורה, ולזה אמר להם משה רבינו ועת"ה אם שמוע תשמעו בקולי וגו', ע"ד אוז"ל אין ועתה אלא לשון תשובה, דהיינו שישבו מדרכם הרעה לפני מתן תורה, אמנם הואיל והי' באונם וכפוי"ו כמו שנאמר ויתיצבו בתחתית ההר ואמרו חכמז"ל מלמד שכפה עליהם הקב"ה את ההר כניגית וכו', וא"כ לכאורה הי' מקום לומר שאין תועלת בתשובה כזו מחמת היותה ביראה ואונם, לזה אמר להם, והייתם לי סגולה מכל העמים, כלו"א דתשובה כזו איננה כראוי אצל אומות העולם, שהרי עדיין נשארו שגנות, אבל אתם בני ישראל חביבים אצלי מכל העמים שאף אם אתם עושים תשובה מיראה, מקובלת ומרוצה היא לפני כתשובה מאהבה, כי מקור מחצבתכם קדוש הוא, וכנ"ל.

ועפ"י זה נדחית מאליה טענת אומה"ע לעתיד לבא, שיאמרו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כניגית (ע"ז ב' ע"ב), דזה אינו, שהרי באומות העולם לא הי' מועיל כפיית ההר, כי רוקא בכני ישראל בלבד מהני כפיית ההר, דהאונם והכפוי"ו אינו כי אם לשבר ולהכניע את הגוף, שהרי ישראל בפנימיות לבו ונפשו משתוקק להשי"ת מחמת שורש הקדוש הנשרש בקרבו מאבות הקדושים, לא כן אומה"ע שאין להם חזקת אבהתא, אזלי לה טענתם.



ומעתה יתבאר היטב כוונת הילקוט הנצב בראש אמרינו, בשעה שקיבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם אומה"ע מה ראו אלו להתקרב ביותר, ועפ"י דרכנו יתכן שהם לא נתקנאו על עצם נתינת התורה לישראל, שהרי כשהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון לא קבלוה, רק קנאתם היתה על החיבה יתירה שנודעת לישראל, שאף שכפה עליהם הקב"ה את ההר כניגית והכריחם לקבל את התורה, ה"י מקובל ומרוצה לפניו ית' תשובתם כתשובה מאהבה, ועל זה השיב להם הקב"ה הביאו אלי ספרי יחוסים כדרך שהביאו בני, כלו' דרך בבני ישראל אשר שורשם קרוש להיותם מתייחסים אחרי אברהם יצחק ויעקב, אצלם מהני הכפ"י מחמת חזקתם הטובה, אבל אצלכם אם אכפה עליכם הר כניגית לא יועיל כלום הכפ"י, ראונסא כמאן דלא עביר דמי, ולכן שפיר זכו דוקא ישראל לקבל את התורה.



## בסוגיא דספינות קשורות זו בזו (שבת ק"א ע"ב)

מהגאון מוה"ר דוד אופנהיים זצ"ל<sup>1)</sup>

אבר"ק ניקלשבורג ופראג

לחבין דברי חכמים וחידותם במס' שבת ספינות קשורות זו בזו וכו'

אמר לי' רב ספרא משה שפיר קאמרת.

גמ' מס' שבת דף ק"א ע"ב וז"ל, ספינות קשורות זו לזו מטלטלין מזו לזו, פשוטא, אמר רבא לא נצרכא אלא להתיר ביצית שביניהן, אמר לי' רב ספרא, משה שפיר קאמרת, מטלטלין מזו לזו תנן, עכ"ל. פירש"י ביצית, היינו ביציאתא דלעיל, משה, כלומר רבינו בדורו כמשה בדורו, שפיר קאמרת, בתמי', עכ"ל. והנה תמי' עצום מאוד הא דקאמר רב ספרא לרבא, משה שפיר קאמרת, מה ה"י מרמז ומחוי לי' במחוג ורמזי חיבה, ועי"כ חזר רב ספרא ומוקי לי' מתניתין באוקימתא אחריתא.

הנלע"ד הוא זה, דהנה רש"י פי' ביציאתא דלעיל, ועיין בעמוד הקודם בש"ס דאיתא אמר רב הונא הני ביציאתא דמישן אין מטלטלין בהן אלא בארבע וכו', מתקין לה ר' נחמן ונימא גור אחית מחיצה, מי לא תניא ר"י בר"י אומר נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו חייב אלמא אמרינן גור אחית וכו'. והנה הטעם שרב הונא אוסר לטלטל בביציאתא דמישן דהוי כרמלית, עיין בפירש"י ר"ה אין מטלטלין דלא הוי רה"י וכו', ועיין תוס' ד"ה הני ביציאתא

(1) הועתק מכת"ק בספרו יד דוד חלק ששי אשר נכתב בשנת תס"ג לפ"ק. (כת"י

שמפרש בשם רש"י ובשם רבינו חננאל דלכך אסור לטלטל בכיצאיתא דמישן, שהרי היא כרמלית, והנה ר"נ דמקשה דלימא גור אחית מחיצה סובר דביציאתא הוא רשות היחיד ולא כרמלית, והנה בזה המה מחולקין רבא ורב ספרא, דרבא אמר לא נצרכו אלא להתיר אף ביציאתא שביניהן, ד"ל ביציאתא לחור הוא אסור מצד שהוא כרמלית וקאמר במתניתין דמותר לטלטל מספינה לספינה וקמ"ל אף שהוא דרך ביציאתא והיא כרמלית אפ"ה מותר כיון שהספינות קשורות וביציאתא קשורה ביניהן. ורב ספרא דמקשה פשיטא, קסבר כר' נחמן דנימא גור אחית מחיצה, והוי האי ביציאתא דה"י גמורה, וא"כ מאי קמ"ל במתניתין, זהו פשוט גמור.

ומאן מכריע, נלע"ד להכריע מן משה רבינו, דק"ל בשבת מת משה, והקרא אומר וילך משה מלמד שהלך משה מאוהל לאוהל, וגם איתא במדרש שכתב ולקח י"ג ספרים ומסר לכל שבט ושבט ספר תורה אחר, ואיתא במדרש ילקוט פ' חוקת (דף ד"מ ע"ד) כרוה נדיבי עם וגו' שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכין במטותיהן כל א' וא' לשבטו ולמשפחתו, ואשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה, היתה הולכת מרגל לרגל בספינה, שנא' הלכו בציות נהר אין ציות אלא ספינות שנא' וצי אדיר (כל) [לא] יעברנו, עכ"ל. נמצא משה שהלך בשבת ע"כ הלך דרך בציות, ואי ס"ד שהיה ביציאתא היא כרמלית, הא אסור לטלטל מרה"י לרה"י דרך כרמלית, אלא ע"כ דביציאתא הוי דה"י גמורה, ומש"ה ה"י משה מותר להלך בשבת כפי חפצו וכרצונו דרך ביציאתא, ולטלטל, ונטל עמו הס"ת ונתן לכל שבט ושבט, ועבר דרך הביציאתא, כי זולת זה לא ה"י אפשר לעבור מרגל לרגל, ואע"ג דמחנה כולו ה"י רשות היחיד כדאי' דף נ"ה במס' עירובין, דרבא סבר דגלי מרבך כמאן דקביעי להו דמי רכתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו ע"ש רכל המחנה כר' אמות דמי', א"כ אס"ר דביציאתא הוי כרמלית, הא טלטל משה מרה"י לרה"י דרך כרמלית.

ועפ"ז יתכן דברי הש"ס, דקאמר ספינות מטלטלין מזו לזו, ומקשה הש"ס פשיטא, ומיישב רבא לא נצרכא אלא להתיר ביציאתא שביניהם דסבר שהביציאתא הוא כרמלית, ועתה ע"י שנתקשר בין שני ספינות נעשה דה"י ומותר לטלטל, ומקשה דב ספרא, מש"ה שפי"ר קאמר"ת, בתמי', הלא ממה מוכח להיפך, שהרי משה הלך בשבת דרך ביציאתא וטלטל דרך הביציאתא, וצ"ל דע"כ כרב נחמן ס"ל והביציאתא לאו כרמלית, רק אמרינן גור אחית מחיצה והוי רשות היחיד כמו שהקשה ר"נ לעיל לר"ה, ודו"ק.

ואנכ נדרא, י"ל טעם לשבח על הקושיא, אשר לכאורה יש להקשות איך טלטל רבינו משה ז"ל בשבת התורה מן דה"ר דירי' שהוא מחנה לוי' לרה"י דירחו שהוא מחנה ישראל, וק"ל לא תפיקו מרשות לדשות מרה"ר דירי' לרה"י דירחו, אמנם דרך כרמלית יש לומר שאין בו שום איסור מדאודיייתא, והוא העביר דרך הביציאתא וטלטל מרה"ר לרה"י דרך אויר כרמלית, ומש"ה נעשה כהיתר, והבינהו.

## פסק דין בדבר נכסי יתומים<sup>1</sup>

### מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל

תשובתו בצדו אם אני כתבתי דבר מה, וראי לא כתבתי רק שיקיימו כפי . . . שכ"מ או במתנת ברי מהיום ולאחר מיתה בקנין, אבל בלי צוואה לא עלתה על רעתי . . . ממעות יתומים אף פרוטה אחת, וגם להיתומה היו יכולים ליתן או עפ"י צוואה או עפ"י עדים כשרים שיעירו בתורת ערות שהפריז בחייו בפה מלא ואמר שהמעות הללו הוא של היתומה וזכתה בו היתומה דהוי כאמירה לגבוה, ובפרט דקבל המעות רק עבור זה כפי מה ששמעתי, על כן אני בריחוק מקום ולא ידעתי משום צואה ומהנהגות שלו בעת שקבל מעות, וראוי לחתוך בה מכל וכל עפ"י ב"ד של שלשה לומדים מובהקים ויראי שמים שישמעו כל הטענות ומה שהערים יעידו, ומה שיתברר להם עפ"י צוואה, ובדאי כתורה יעשו ויקוב הדין את ההר ביניכם או עפ"י פשר דבר, ולרעתי יהי' אחד מהדיינים המופלג בתורה וביראת שמים מהור"ר יהושע נ"י מקראלי כי הוא איש אמת, ועוד שני לומדים יראי ה' עמו, ויחתכו הכל עפ"י דין תורה או עפ"י פשר, ואני ידי מסולקת מזה, ולא אישב עוד בזה שום דבר,

נאום הק' משה טייטלבוים

ולמען השם ית' שלא יעבור על כיבוד אם ח"ו,

הק' משה טייטלבוים

ואודות הוועקסיל שנתן, אי אפשר לי להשיב כי אין להשיב לצד אחד, רק

יוחתך ג"כ עפ"י הב"ד הנ"ל,

הק' משה הנ"ל

(1) תשובה זו נכתבה בנוכחי"ק הגה"ק הנ"ל בשולי מכתב השאלה, ומחמת שהוא קרוע ומטושטש מאוד לא עלה בירינו להעתיקו ולהדפיסו כאן. מכתב השאלה הוא מאת מוה"ר פנחס בנו של הג"ר יהונתן בנימין זצ"ל (אולי הוא הנאבד"ק טשעננער המוזכר בכר"ש שנה זו קונטרס ב' עמוד ל"ט), אודות המעות שנשארו מאביו, ובא א' והביא אגרת מהגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל שבמעות הללו יעשו דברים טובים לבנות ביהמ"ד ולהשיא יתומה, כי הנידו לו שכך ה' כתוב בצוואה, וע"ז בא ר"פ הנ"ל בטענה, איך יעשו ממעות ירושתם דברים טובים והם יחזרו על הפתחים. ועל זה ענה הגה"ק הנ"ל שנית במכתב הנוכחי. — פאקסימיליא מנוכתי"ק להלן בעמוד מ"ד.

פנ' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין רמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם

במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

## שתי הגהות בגליון השולחן ערוך

מהגאון מוה"ר בונם איגר זצ"ל אבד"ק מאטערסדארף<sup>1</sup>

יו"ד סי' צ"ב בטו"ז ס"ק כ"ח בא"ד, וכן מסתבר לע"ד דשאני בקריה נגר הרוטב שהרוטב עצמו הוא תמיד שם, מה שאין כן בכסוי שמא כאותו פעם שנפלה הטיפה לא עלתה הרתיחה עד הכסוי ממש וספיקא דאורייתא לחומרא, רק באיסור דרבנן יש להקל בזה.

נ.ב. צ"ע הא חנ"ג ככל האיסורים חוץ מכב"ח לאו דאורייתא, ואם נתכוון לענין כב"ח, לא א"ש מה שסיים רק באיסור דרבנן והא גם באיסור דאורייתא אם אינו כב"ח שרי דהוי ג"כ ס' דרבנן, ואולי נראה לו להט"ז להחמיר בשאר איסורים כיון דלדעת תוס' בחולין דף ק' ע"ב בשאר איסורים ג"כ חנ"ג מדאורייתא, ובה א"ש ג"כ דברי הט"ז בסי' צ"ח סק"ה [שכתב] ודבר פשוט דאיירי שנתערב בפ"א וכו' אבל אם נתערב תחלה עם אינו מינו ואח"כ נתוסף עליו מינו כבר נ"נ, והק' בפרמ"ג הא ס"ס לא הוי אלא ס' דרבנן, דחנ"ג בשאר איסורים דרבנן, ולהנ"ל ניחא. ואך ממ"ש הט"ז לעיל סס"ק י"ג משמע שלא חשש להסוכרים דחנ"ג בשאר איסורים מדאורייתא, וצ"ע.

1) הג"ר בונם נגיד איגר זצ"ל הוא בנו של מוה"ר משה גינז מאייזנשטאט, ואחיו הצעיר של הג"ר עקיבא איגר זצ"ל אבד"ק פוזנא. נשא אשה מעיר קראטשין (בתו של הג"ר יוסף מקראטשין שהי' אח"כ אבד"ק קוטענפלאן) ונתיישב שמה. ראשית נשיאותו הי' כאב"ד בק"ק ראגנז, ובשנת תק"ע נתקבל לאב"ד בק"ק מאטערסדארף. נדפס ממנו ספר עמורי איגרא על מס' הש"ס, וישנם הרבה תשובות אליו וממנו בשו"ת רעק"א ובשו"ת חת"ס, (אגב ראוי לציין כי אותה התשובה שנרפסה בשו"ת רעק"א ח"ב סי' קי"א לאחיו הג"ר בונם, נשנית בח"ג סי' מ"ט עיי"ש), וגם נדפסו הרבה חידושים ממנו בתוך ספר דרוש וחרוש מרעק"א ובתוס' רעק"א על משניות מס' כריתות. — נלב"ע בעיר מאטערסדארף בשנת תקפ"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

(וכראי להעיר כאן, כי בכל פעם בתשובותיו או בתשובות המופנים אליו מכונה רק בשם „בונם“, וזולת בתשובה אחת שנרפסה בסוף ספר דרו"ח רעק"א סי' ט' נמצא שמו חתום הק' שמחה בונם, והוא מחורש אדר ראשון שנת תקפ"ט, וכנראה שניתוסף לו שם „שמחה“ לרגלי חליו זמן קצר לפני פטירתו, כי שנת פטירתו היתה ג"כ בשנת תקפ"ט (עיין ררשות חת"ס ח"ב דף שצ"ר הספר עליו בפ' בהעלותך תקפ"ט), ועפי"ז מסתבר לומר שניתוסף לו שם „שמחה“ באותה שנה. ועיין בדרוש וחרוש רעק"א לבבא מציא דף י"ח, שבנו של רעק"א מכנהו שם, דורי הרב הגאון המפורסם מו"ה שמחה בונם זצלה"ה).

שתי הגהות הללו הועתקו מנוכתי"ק הג"ר בונם איגר זצ"ל שכתבם בגליון שו"ע שלו, (שו"ע יורה דעה דפוס אמ"ד תקט"ז — ושו"ע חושן משפט דפוס המבורג תק"א). פאקסימיליא מנוכתי"ק וחתי"ק להלן בעמוד מ"ה. — תורתנו נתונה בזה לידידנו החשוב הרב אליעזר כ"צמאן נ"י שבטובו הנדול הרשה לנו להדפיס הערות אלו בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

ח"מ סי' רצ"ה ש"ך ס"ק ח' בא"ד, מיהו דוקא כשעשה איזה קנין כגון נכ"מ משיכה וכה"נ דאל"כ הא אין מעות קונות וכו'.

נ.ב. צ"ע הא כיון דלא הקנה לו הפרה למפרע איך יקנה הפרה לאחר גניבה, הא כבר היא ביד הנגב וקיימ"ל דממון שא"י להוציאו בדיונים א"י להקדישו וכמו כן א"י למוכרו, ובלא הקנאת הפרה א"א לזכות ביוקרא דהוי דבר שאין בו ממש, ומכ"ש דמ"ש הש"ך כגון משיכה, אין לו הכנה כלל, דאיך יצויר קנין משיכה, הא אין הפרה בעין להקנותה במשיכה\*). וצ"ע ג.

## בדין בהמת עיר הנדחת

### מהגאון מוה"ר זכרי' מענדיל זצ"ל אבד"ק לעסלא<sup>1</sup>

הרמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם הל' י"א כתב וז"ל, בהמה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת שהיתה בתוכה הרי זו אסורה ועיסה שהיא כן מותרת לפי שאפשר לחלקה עכ"ל. והנה הפר"ח ובעל המחבר הגאון שאנת ארי' (בסי' פ"ט) תמחו על הרמב"ם הא קיי"ל כדאורייתא אין ברירה, וא"כ אמאי עיסה מותרת הא אין ברירה והניחו בצ"ע יע"ש.

ונראה לי ליישב זה, ובראשונה ראיתי לעורך המבוכות על מקור דין זה, לפי מה ראיתא בגמ' סנהדרין דף ק"ב ע"א אר"ח בהמה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת אסורה?<sup>2</sup> ועיסה חצי' של עיר הנדחת וחצי' של עיר אחרת מותרת בהמה כמאן דלא פליגא דמי עיסה כמאן דפליגא דמי, ופי' רש"י בהמה כיון דא"א לכזית בשור בלא שחיטה, עיסה כמאן דפליגי דמי ואין איסור של עיר הנדחת

(\*) גם בהנחות חכמת שלמה להגאון מהרש"ק זצ"ל עמר שם כזה, עיי"ש.

(1) הגאון מוה"ר זכרי' מענדיל זצ"ל הוא בנו של הגאון מוה"ר דוד טעבלי אבד"ק ליסא. נתגדל על ברכי אביו, וגם למד אצל הגאון מוה"ר דוד לגרא שה"א אבד"ק דרעזין. זמן רב למד יחד עם הגאון רעק"א זצ"ל (עיין בעליות אליהו דף כ"א ע"ב), ועיין שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' ע' תשובה אליו. כשנת תקס"ה קודם חג הפסח נתקבל לאב"ד בק' לעסלא, ועמד על נשיאותו שם עד יום פטירתו. (מובא דבר פלא אודות פטירתו בס' תולדות אנשי שם [ווארשא תרל"ה] דף י"ח ע"ב אות נ"ח, עיי"ש).

הועתק מכת"י א' מתלמידיו שהעתיקו מגובתו"ק, והגיע לירינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. יעלהו ד' על גפי מרומי בלחות.

(2) בס' באר שבע בסוגיין כ' על הא דנקט רב חסדא בהמה חצי' של עה"נ וכו', לאו דוקא בהמה אלא הוא הדין חי ועוף, עכ"ל. וי"ל דאולי בכוונה נקט רב חסדא בהמה, עפ"י המבואר בירושלמי כאן, הוי שם (בעיר הנדחת) כיבדים של חי' ושל עופות ושל דגים, עוף שהוא מס למעלה מעשרה מהו (פי' מהו שיהיו נחשבים בכלל שללה ויהיו אבודין כשאר ממנו), וכיון דהאיכעיא לא איפשטא לכך נקט בהמה.

מעורבת בה. וז"ל הר"ן בחמשה שיטות, בהמה דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, משמע דהאי איסורא אינו אלא באכילה שאחר שכל זית וזית טעון שחיטה של שני סימנים א"א להתירה באכילה שהסימן האחד של עיר הנדחת אין מתיר שהרי הוא אסור בהנאה ועד כאן לא מבטיח לן אלא אם תהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה למ"ד שחיטה שאינה ראוי' שמה שחיטה דאיכא למימר הא לא שחיטה היא אלא אלא הדין שדנה בה התורה שאמרה לפי חרב, אבל וודאי פשוט שאין השחיטה עושה היתר אף בבהמה של שותפות שאותו הסימן של עיר הנדחת אין בו שחיטה שהרי אסור בהנאה והיא שחיטה שאינה ראוי' ואינה מותרת באכילה לדברי הכל, אבל החלק של עיר אחרת מותר הוא בהנאה שהרי בלא שחיטה וודאי בתר חלוקה היא ושאלת ר"ח לענין לטהרה מידי נבילה, אלא שרש"י ז"ל כתב א"א לכזית בשר בלא שחיטה ואפי' שחטה משחט אין בכך כלום אלא שחיטתה זו היא מיתתה, ואין זה מחזור, דמה קא בעי ר"ח לטהרה מידי נבילה עכ"ל ע"ש. (ובאמת מאי דמשמע בר"ן דאי אמרינן שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה לא הוי מטהרה מידי נבילה, הוא תמוה, כי הוא נגד סוגיית הש"ס חולין דף פ"ה ע"ב ע"ש ועיין פרי חדש).

והנה לפי הנראה מדברי כולם דבהמה חצי' של עיר הנדחת מותרת בהנאה, ואני לא יכולתי להכין מאי האי דקתני אסורה סתמא, משמע דאף בהנאה אסורה כמו חצי' של עיר הנדחת, גם גבי עיסה דקתני מותרת סתמא, וחצי' של עיר הנדחת ווראי אסורה. ועוד נפלאותי, גבי עיסה אמאי תהי' חצי' של עיר הנדחת אסורה, הא הוי מחוסר קציצה וקביצה ושריפה, ובסמוך אבטי' לן גבי שעך של עה"נ אי בעי שריפה או לא וכו' ע"ש, וא"ת דלא הוי מחוסר קציצה אלא בדבר המחוסר אבל לא בתלוש, א"כ מאי נענה לדברי ר"ת הובא בתוס' גיטין דף כ"א ע"ב ד"ה יצא זה שמחוסר ע"ש דפוסל לגזוז הגט אחר שנכתב כדינו משום דבעינן וכתב ונתן יצא זה שמחוסר קציצה כתיבה ונתינה וא"כ גבי עיסה אמאי חצי' של עה"נ אסורה, הא ווראי הוי מחוסר קציצה, וא"ל דבשותפין לא הוי מחוסר קציצה משום דאין דעת' של שותף על חלק חבר' וא"כ הוי כמאן דקצוץ קודם, א"כ גבי גיטין נמי נימא הכי כיון דאין דעתו של בעל על חלק הנותר הוי כמאן דנגזז קודם, אלא ווראי הא ליתא.

ואלולי דמסתפינא הייתי אומר דהאי דעיסה מותרת, באמת לגמרי מותרת, והאי דבהמה אסורה היינו אפי' בהנאה, והוא, למאי דסלקא דעת' לעיל אפי' בקיבל עליו אחריות נקרא שלל של עה"נ לאסור בהנאה, וא"כ נהי דבאמת לא מסקינן הכי, מ"מ נראה לי דגבי שותפין ובהמה נאסור כולה דהוי שלל של עה"נ אם היתה בתוכה, דמיד כשלקחו מעיקרא לא יכילנא למימר דלזה הוי פלגא ולזה הוי פלגא, דבהמה צריכה לכולה או משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה או משום דאבר' בהמה ינקי מהררי (כראיתא לענין תחומין ביצה פ' משילין דף לז:), וא"כ אתיא שפיר לישנא דנמ', בהמה אסורה כמאן דלא פליגי אהררי (ועיין בתורת חיים), אמנם גבי עיסה דהוי כמאן דפליגי וא"כ לא הוי אלא חצי' שלו

יחצי הנשאר לשותף והוי כמאן דמקבל עליו אחריות, וא"כ חלק של שותף לא מצינו לאסור בע"כ, וממילא גם חלקו מותר משום דהוי מחוסר קציצה, ואתיא שפיר לישנא דמותרת היינו לגמרי, אמנם לגבי בהמה כיון דהוי ככולה שלו בעודה בחיים נאסרה, וכיון שנאסרה שוב לא יצאתה מידי איסורה לעולם, ועיין בכסף משנה שם ודו"ק, כי אף דכל הראשונים לא העירו בזה, מ"מ מסייע לי לישנא דגמרא ופסק הרמב"ם ולישנא דכסף משנה שם, ועיין היטב.

## בדין פשיעה בשומר ובשואל

מהגאון מוה"ר שמואל נחום הלוי מזאלקאווא זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה. יום ו' ה' מנחם תקפ"ד לפ"ק.

לכבוד ידיד נפשי ולבי הרב הגדול החרף ובקי המפורסם נודע בשמו  
לתהלה מוה"ר שמחה נתן נ"י<sup>(2)</sup>.

הנה ראיתי בקצה"ח סימן שמ"ב שכתב בשואל שנתן לאחר ומת השואל ואחר מותו נאנס ביד השני אם נשאר אחריות נכסים מראשון גובה מנכסי הראשון משום דמיד דמסר לה הראשון ביד השני הוי ל' פשיעה קצת ומשעת פשיעה בודאי חל החיוב אנכסיו עיי"ש, והרבר תמוה לדעתי, דמי גרע פשיעה גמורה מפשיעה זו דאין רצוני דלא הוי פשיעה גמורה, וא"כ אמאי ביודשים קיי"ל דאם מתה אין חייבין באונסי' והרי ה' כאן פשיעה גמורה לענין טביחה דהרי מש"ה אם טביחוה ואכלוה בודאי גובה מנכסי אביהם ואמאי לא נימא דמשעת פשיעה זו קמה לה ברשות אביהם לכל מה שהשומר חייב, ושואל הרי חייב

(1) נולד בזאלקאווא בשנת תק"ם בערך לאביו מו"ה קהת גאסענבויער. ה' תלמיד מובהק של הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל אבר"ק לבוב, ונסמך ממנו להוראה. שימש ברכנות בק"ק וואנילווב, ליבוששוב, וליזענסק. נרפס ממנו שו"ת מגדל השן, היכלי שן עה"ת, דרושי חפץ, ונבל עשור. — כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל כותב אודותו בהסכמתו לספרו היכלי שן בזה"ל: ורכירנא כד הוינא מליא אשר ראיתי אותו בק"ק רוקוב אצל כ"ק א"ז הצריק הקדוש זלה"ה וה' חשוב מאוד ומפורסם בין הלומדים לגדול הדור וגאון מובהק. (מכתב ההסכמה בשלימותו הועתק בס' מכתבי קודש ח"א מכתב מ"ט עיי"ש). נלב"ע ביום ט"ו אלול שנת תרי"ז לפ"ק. — ר"ז הועתק מנוכתי"ק (כת"י ירושלים — אוסף שווארדון).

(2) הוא הג"ר שמחה נתן עלינבערג זצ"ל מלבוב. נולד בלאקאטש ביום ב' לחורש שבט שנת תקמ"ז לאביו הרה"ג מוה"ר ארי' ליבוש. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל קצות החושן זצ"ל ולהגאון מוה"ר נפתלי הירץ אבר"ק ראדויל. בשנת תקפ"ו נתקבל לאב"ר בק"ק מאשציקס ובשנת ת"ר נתמנה לרומו"ץ בעיר ואם בישראל לבוב יע"א ואח"כ בשנת תר"ו נתקבל שם לאב"ר. תשובות רבות אליו נרפסים בשו"ת חת"ס, בית אפרים, שואל ומשיב, ועוד. — נפטר בלבוב בשמחת תורה שנת תרי"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

באונסין, אע"כ ראין החיוב ע"י הפשיעה רק במה שהפשיעה גורמת אבל בדברים שאין הפשיעה גורמת בהן בזה לא התחיל חיוב בשעת פשיעה ולהכי בשאר אונסין שלא גרמה להן הפשיעה מה שלא הודיע להן שהפרה היא של אחר לא חל החיוב על נכסיו כלל בחיים, וא"כ מכ"ש בההיא פשיעה ראין רצוני דלא הוי פשיעה באמת ואין לה שום חלק באונסין שבאו אח"כ, איך נימא דהתחיל החיוב לענין אונסין הללו מאז, ובדברי הרמב"ן שהביא הקצה"ח בסימן ש"מ מבואר בהריא ראין חיוב אונסין מתחילין מעת הפשיעה, רק בפשיעה הגורמת לאונס. ובאמת אמרתי לדברי הקצה"ח דלכל האונסין קמה לי' ברשותי, אפשר לפרש דברי הש"ס כתובות (דף ל"ד ע"ב) למאן דמתני' לה אסיפא, היינו דבסיפא כיון שלא הודיע להן שהוא פקדון והוי פשיעה לענין מביחה ובלא"ה הוי לי' פשיעה לגבי ש"ש בכל פקדון כמבואר בש"ך סי' רצ"א בההיא דאשלמינהו לאמי' באמת גובה מנכסי אביהן כל אונסין, ומאן דמתני' לה ארישא היינו דברי שא מיירי שהודיע להן ואפ"ה חייב באונסין בזה פליגא דרב פפא. ומיושבים דברי הרמב"ם שם לנכון דפסק כר"פ, ופסק דאם הניח להם אחריות נכסים חייבין, משום שהוא כתב ואם מתה חייבין באונס' אחר שכתב כסבורין של אביהם הוא, ובכסבורים שהוא של אביהם באמת חייבין בכל האונסין ודו"ק.

ועוד אמרתי בזה במה שנראה מרברי הקצה"ח בסי' רצ"א בהא דגרועי גרעי' לשמירת' רעכ"פ במה שהשני חייב נכנס תחת הראשון, ועי' הרבה להקשות, ומרברי הרב בעל נתה"מ מבואר דאף במה שהשני חייב לא נכנס תחת הראשון, ולי נראה ראפשר לומר בזה כדברי הנתה"מ ולא מטעמי' שם, דהנה בדברי הרמב"ם שם מבואר דבגרועי גרעי' לשמירת' הוי פשיעה, והא דלא מיחייב גם בסופו באונס, ביאר שם על נכון בלח"מ. ולפע"ד נראה דהא דמהני שומר שמסר לשומר בפקדון משא"כ בהלואה, משום דבהלואה דמיא עלי' חיוב חזרה משא"כ בפקדון דאפילו למ"ד דמשעת משיכה נתחייב באונס' כתב הריטב"א שהוא דק ע"ד תנאי ולהכי הוי א"י אם נתחייבתי כיון דלא נתחייב בהשבה וכמ"ש הקצה"ח בסימן ש"מ, וכיון דלא בעי השבה לא בעי ליר הבעלים ממש, אמנם בפשע כיון דנתחייב בהשבה דהרי להכי הוי א"י אם החזרתי וכמ"ש שם הקצה"ח, והשבה פשיטא דבעי ליר בעלים ממש או שלוחם, וה"נ כיון דבשעה שמסר לשני הוא פושע ורמי חיובי' אנכסיו לכן לא נכנס השני כלל תחת הראשון, אמנם כ"ז לא א"ש דק אי נימא דמשעת פשיעה קמה לי' ברשותי לכל אף במה שאין לפשיעה חלק בו, אמנם אי נימא שאינו מתחייב מיר דק במה שיש לפשיעה חלק, וא"כ לענין מה שהשני חייב דלא פשע שפיר לא קמה לי' ברשותי לענין זה והי' מהני חזרה לענין זה ונכנס תחת הראשון, וצ"ע.

ומובטחני באהבתו דמד כי ישים עין על כל הדברים וישיבני דבר כאשר הבטיחני ביום אתמול כי יעבור. רברי ידירו דו"ש באהבה רבה ועזה כ"ה. שמואל נחום הלוי מזאלקוי



## מכתב

מהגאון מוה"ר יהודה בריאל זצ"ל ממאנטובנה<sup>1</sup>

ב"ה.

טובים מאורות שכרא אלקינו בעיר קסאלי יע"א להאיר לארץ ולדרים עלי' בממשלת הנהגת צאן מרעיתם, כח וגבורה נתן להם להיות רודים בחזקה בשבט מישור שבט מלכותם, הפושעים והמורדים אשר טמאו את היכל קדשם בטומאתם, ובתועבת ה' אשר שנה חלל את קדושתם, כאשר יפה רנו יפה הורו יפה עשו היום הזה באלותיהם וקנסותם, על האנוש האנוש הנתעב ונאלח ידירי' לוצאטו על רוע מעשיו ותולדותם, וכאשר גלה והוכיח ורמוז על קצתם, והוריע בשתם וקלונם וחרפתם, מעלת האלוף הנ"ל בפסקו מעשה ידי אמן אשר כל דבריו מלאים זיו ומפיקים נגה והארץ האירה מכבודם וחכמתם, והדברים שמחים בצאתם וששים כבואם כמסיני נתינתם, לבקר עושה רשעה ולא יזרון עוד לעשות תועבות גדולות כאלה ודוגמתם, ואני בעניי אשר נדרשתי לעשות סמוכות לדברי' הקבועים כמסמרות נטועים בהררי קדש יסודותם, וככתוב בספר כנסת הגדולה אשר קבץ נפוצותם, לכבוד ה' הבורא יתעלה ולהעמיד משפטי תורתו הקדושה על תלם ומעונותם, בתת מוראו על פני האנשים החטאים בנפשותם, אמרתי הנני הנני מסכים למגדר מילתא ככל דברי עיני העדה הנ"ל והסכמתם, וחקה חקקתי גזרה גזרתי שהנבל הטמא לא עור יקרא שמו בישראל ידירי' כ"א זעום ה', עד ישוב וניחם עפ"י מורי המקום והיושבים על מדין וככל סדר מצותם ותורתם, ויקיים מוצאי שפתיים על מלואתם.

נאם הצעיר יהודה בכ"מ אליעזר בריאל ז"ל

הכותב במאנטובנה כס' ולהבריל בין הקדש וכו' ולהורות, שנת וע"ת לרחוק מחבק לפ"ק.

(1) נולד במאנטובנה בשנת ת"כ לפ"ק בערך לאביו מוה"ר אליעזר בריאל אשכנזי. בשנת תמ"ה לפ"ק נתקבל לרב ור"מ בק"ק מאנטובנה. שם העמיד הרבה תלמידים מפורסמים וביניהם הגאון בעל פחד יצחק. נרפס ממנו ספר קטן כללי הדקדוק, והרבה תשובות ופסקים ממנו מפורסמים בשו"ת שמש צדקה, שו"ת שתי הלחם, שו"ת דבר שמואל, ובשו"ת זרע אמת, וגם בספר פחד יצחק. הרחיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים (מערכת י' אות כ"ג) מכנהו „אביד הרועים" וכותב שגדול שמו בכל ערי איטליה. — נפטר במאנטובנה ביום ו' לחודש מנחם אב שנת תפ"ב לפ"ק, ושם מנ"כ. מכתב זה הועתק מנוכתי"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הנגיד והנדיב לב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקל נ"י מעיר וויען יע"א. יצו ד' אתו את הברכה. — פאקסימיליא להלן בעמוד מ"ג.

## מכתב

מהרה"ק מוהר"ר צבי הירש הכהן מרימאנוב זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה יום א' אחרי . . . (חסר) . . . לפ"ק

שלום לירי וחיבי כנפשי כבוד הרב המאור הגאון הגדול מעוז ומגדול חכם הכולל החרוף ובקי משנתו זך ונקי ע"ה פ"ה שלשלת היוחסין כבוד קדושת שמו מפארים ומתללים מו"ה אפרים פישל נ"י הורוויץ אב"ד רק' ליסקא, ישבע בצחצחות נעימות נצח.

הנה שמעתי שעמדו במחניכם אנשים אשר פרצו פרץ והשיגו את גבול בעסק הראנדע ומתפארים בלבכם לאמר שלום יהא לנו, הנה אנכי ערכתי מכתבי אליהם וכתבתי להם דברים קשים כגידין, ולדעתי שלקולי ישמעו וייראו ולא יזידון עוד להחזיק ברשעם, כי אם יחזירו את העסק ליר מי שהי' בירו, אך אולי יקשו עורף ויאמרו נואש לדברי, הנני מעמים הרבר על כבודו הרמה כי גם בלאו הכי מוטל עליו להיות משגיח ומוחה באנשי רשע לכופ ראשם כאגמון ולהעמיד הדת על תילו, ורק לזרוז באתי, ויהא זריו ברבר הזה לעשות כל . . . והתפעלות בכל המאמצי כח שיבא הראנדי בחזרה למוחזק בה, ולא יעלה מורא אדם על ראשו, כי אם חלילה יבצעו את מעשיהם בלי מוחה, איש את דעהו יבלעום חיים, בפרט אנשי ריק כמוהם אם יגעו באדם חשוב, ולית דין ולית דיין חלילה, ילמדו כולם לעשות כמעשיהם, ע"כ יוציא בלעם מפיהם, והחכם יעשה בדעת ובהשכל בכרי שיוחזר העסק להמוחזק בה, ולא יבאו להחזיק בה ח"ו, כי לא דבר קטן הוא אם יחריש בעת הזאת, ולא יעלה מחשבה וראגה בלבו כלל, לא מן הארון ולא משום אדם כי אם יעשה כתורה וביושר לא יגור מהם כלל, ונכון לבי ובטח שמעלת כ"ת יעשה כרברי, ור' יעזרהו להעמיד הד"ת על תילו תמיד, ודבריו יהיו נשמעים תמיד, ויאריך ימיו בטובה דשנים ורעננים.

כ"ד אוהב נפשו ונפש כל ישראל בכלל ובפרט,

חק' צבי כהן מרימאנוב

(1) הועתק מגובתי"ק. ואפריון נמטי' לירידנו האברך היקר והחשוב מאוד נעלה מסור בלב ונפש לטובת כרמנו ה"ה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י שמסר לנו מכתב קורש זה להרפיסו בקובצנו. הוד והדר פעלו וצדקתו עומרת לעד.

## בענין

### אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו

מהרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן ז"ל אבד"ק יארדינאו<sup>1</sup>

שוכט"ס לכבוד יר"נ הרב הח"ג חו"ב כש"ת נפתלי בראנפעלד שליט"א.

אחרשה"ט באהבה כמשפט. מכתבו הניעני וכו'. וע"ד הקושיא בסוכה (דף נ"ב) אביי שמע לגברא דקאמר להווא אתתא וכו'. אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אזיל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. והקשה כת"ה לפימ"ש בקידושין פ"א רב ור"י הוי קאזלי באורחא הוי קאזלא ההיא וכו'. והא מד אמר בכשירים שפיר דמי עי"ש וכ"פ בשו"ע אהע"ז דאפילו בתרי אסור בשדה, וא"כ קשה הרי אמרינן בשבת (דף ר') אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך ואיך עבר אביי על איסור יחוד כדי להפריש את חבירו מאיסורא דהרי אין אשה מתייחדת עם ב' אנשים רק בכשירים כגון ר"ח ב"פ וחביריו, וא"כ הכא מכ"ש דאביי חשבו להווא גברא שהלך לעבור איסורא ואיך הלך אבתרייהו עכ"ק, והוא הערה מושכלת.

והנלע"ד ליישב לפי המבואר בחו"מ (סי' ע"ג סעיף ו') שכתב המחבר להלכה פסוקה דהנשבוע לפרוע לחבירו ליום פלוני ואירע אותו יום בשבת וכו' ואם לא פרעו קודם צריך ליתן באותו יום משכון וישמו אותו ויתנו לו בתורת פרעון, וכתב הסמ"ע דאפילו לאנשים אחרים מותר להתעסק בשומא זו כדי שיקיים המצוה. והטו"ז והש"ך הקשו עליו הרי אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו עכ"ק, יעו"ש. וכתבו האחרונים ליישב דרוקא כששני האיסורים הם דאורייתא אלא שאיסור אחר חמור בעון מיתה והשני הוא באיסור לאו אז אין אומרים שיחטא זה באיסור קל בשביל להציל חבירו מעון חמור, אבל כשזה א"צ לעבור כ"א איסור דרבנן בזה אמרינן דמוטב שיעבור זה איסור קל דרבנן ולא יעבור חבירו איסור חמור, אע"ג שגם הוא אינו אלא איסור דרבנן, וכ"ש כשחבירו יעבור על איסור דאורייתא, ולכן התם דשומת המשכון אינו אלא איסור דרבנן, רשאי הלה לעבור ע"ז בכרי להציל חבירו מאיסור תורה, דבאיסור דרבנן לא אמרינן האי כללא דאין אומרים וכו'. והביאו ראיה לזה דבאיסור דרבנן שרי לעבור בכרי להציל חבירו, מדברי האחר המיוחד שבראשונים, רבש"ס שבת שם גבי הרביק פת בתנור הקשה הר"ח כיון דרדיית פת חכמה ואינה מלאכה כדאמרינן פרק כל כתבי יצא תקיעת שופר ורדיית פת שהוא חכמה ואינה מלאכה וכיון שאינה מלאכה אמאי בעי רב ביבי ולא פשיט בה להיתרא, ותירץ דרוקא

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונטרס ד' עמוד י"ד.

רדיית הפת האפויה אינה מלאכה אבל רדייתה בעורה עיסה קודם שיקרמו פניה מלאכה היא עי"ש, הרי להדיא מרבדי הר"ח שאילו לא היה מלאכה גמורה דאסורה מה"ת הוי פשיטא להתירא, ומבואר דרשאי לעבור על איסור קל דרבנן בשביל להציל חבריו מאיסור חמור ודו"ק.

ונלענ"ד להסביר דבריהם עפ"י יסוד דברי הנתיבות המשפט בחו"מ סי' רל"ד שחידש דאיסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה, והיינו רחז"ל לא הטילו איסור על גוף החפץ ורק על הנברא הטילו גדר וסייג דאיסור לו לעבור על דבריהם וכמו דילפינן בש"ס שבת דכל דברי חכמים הוא משום לא תסור וע"כ כל איסורי חכמים אינם איסור חפצא דק איסור גברא וכידוע, והיינו רק במזיד משום דהויד לעבור על דברי חז"ל, אבל אם עבר על איסור חכמים בשוגג א"כ גוף הדבר הרי אינו אסור רל"ה איסור חפצא, וגם כוונתו הרי לא היה לעבור דהרי לא עשה בכוונה, וע"כ אין צריך כפרה.

וע"כ שפיר צדקו דברי האחרונים הנ"ל רכללא דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך אינו באיסור דרבנן לפי כל הנ"ל הוא רק האיסור וכח על גברא שלא לעבור על דברי חז"ל וגדרים וסייגים שהם עשאן סייג לתוה"ק דכל דברי חז"ל אינו רק גדר וסייג, וכמו דילפינן מושמדתם דעושים משמרת להתוה"ק, וע"כ שפיר בכאן דעובר על דברי חכמים להציל חבריו מאיסור חמור מרבניהם ומכ"ש לאיסור חמור דאורייתא הרי אדרבה כוונתו לחזק דברי התוה"ק כדי שלא יעשה חבירו איסור חמור וחלילה אין כוונתו לעבור על דברי חז"ל ונדרם בשאט נפש, אלא אדרבא לחזק דברי התוה"ק, וגוף הדבר הרי אינו איסור חפצא באיסור דרבנן, ודו"ק בזה כי הוא סברה ברורה בס"ד.

והנה בעיקר איסור יחוד מבואר בש"ס (ע"ז ל"ו ע"א) דרוד המלך ובי"ד גזרו על היחוד דפנויה עי"ש ויחוד דערוה ילפינן בש"ס קידושין (דף פ"א) מהקרא דכי יסיתך אחיך וכו', ואם הוא לימוד גמור או אסמכתא בעלמא, נודע שהוא מחלוקת בין גדולי הפוסקים, דשיטת הרמב"ם שהוא רק מדרבנן, אבל דוב פוסקים ומכללם התוס' בקידושין (דף פ') וטור אהע"ז סימן כ"ב סוברים דהוא מה"ת, והאירנא שלא נהנו הנשים לטבול את עצמם כשהם פנויות א"כ הם נירות ובכלל עדיות ואסור מה"ת. ואמנם כתב בשו"ת חוות יאיר סימן ע"ג דרווקא איש באשה אחת אבל אשה וב' אנשים בפרוצים או להיפך בכה"ג לכו"ע אינו אלא מדרבנן, דמה"ת אינו אלא רווקא איש אחד עם הערוה כדילפינן מקרא כי יסיתך אחיך בן אמך דכן מתייחד עם אמו אבל שאר עדיות אסורים, וא"כ אינו אלא דומיא דאם עם בנה יחיד אבל אשה אחת עם ב' אנשים פרוצים או להיפך אינו אלא מדרבנן עכ"ד, והובא בספר חכמת אדם שער ביה"נ סימן כ"ו, והביא ראה לזה מש"ס קידושין דפ"א עי"ש באריכות.

ואחרי כל זה יש ליישב קושית כת"ה דהאיך עבר אביי על איסור יחוד והלך להציל חבירו, ולהנ"ל אפילו אם נאמר דהאשה היתה פנויה מ"מ לרוב הפוסקים בעילת פנויה הוי איסור תורה כמו בפלגש עיין בטור ויש"ע סימן כ"ו, ובפרט

ראיכא למיחש לאיסור גדה רהוי ערוה כמו שכתבנו לעיל דרוב פנויות אין טובלין לנרתן, ואביי עבר על איסור יחוד בב' אנשים פרוצים דל"ה רק דרבנן להחוות יאיר ובינת ארם הנ"ל, ושפיר עביר, דבררבנן הרי אומרים חטא בשביל שלא יעבור חבירו על איסור חמור דרבריהם וכ"ש שלא יעבור חבירו איסור תורה, כנ"ל בס"ד.

ובזה הנני ירירי"ש באה"ר ובלונ"ח,

הק' אלקנה זאבערמאן

## בדין מורה שעות עם באטערים בשבת

פנחס אשר גאלדבערגער

אבר"ק מעריער

מח"ס שו"ת מנחת אשר

פארעסט היללס, ניו יארק

(תשובה לרב א')

ראיתי שכת"ה יצא לרון ברבר נחוץ הנהוג אורות השעונים שהולכים בכח העלעקטריק הנקרא באטערי אם ליכא בהו איסור מכח העלעקטריק הדולק או בשביל מוקצה. וביאר להיתרא.

בתחילה כתב שמכח העלעקטריק שיש לו רין אש צריכים להשגיח באותן השעונים שאין הולכים בתדירות אלא רק בעת שמשימין אותן על היר שיתנו אותן על היר עוד מבעוד יום וכן לא יסירם בשבת ראם לא כן איכא בי' משום מבעיר ומכבה, וכן מעורר בהשעונים שאין מאירין המספרים רק באם דוחקים כפתור קטן הקבוע בו מן הצד, שיעשו איזה היכר שלא ישכחו מלדחקו בשבת. וכפי הנראה ה' כוונתו שגם בשביל השעונים שאין הולכין בתדירות ג"כ צריכין לעשות היכר שלא ישכחו לתתנם על היר או להסירם בשבת, כן הוא תוכן דבריו בזה.

אמנם אני נבוכך אם מועיל היכר, כי ברבר הרגיל חששו ביותר כמבואר בתוס' ריש פסחים וכן במה ששינינו בפרק במה אשה שבכמה דברים חששו חכמים ברין משלפה לה ואחוי, ולא חלקו בכל זה אם עושה היכר או לא, וכפי הנראה הטעם הוא משום דברבר הרגיל ומצוי ביותר חששו בכל אופן הן אם עושה היכר או לא, ובפרט ברבר שנוגע לפשוטי עם יש מקום לחוש בכל זה ביותר.

ובנוגע לעיקר האיסור משום מוקצה, סובר דליכא בי' שום חשש כי בשו"ע סי' ש"ח סעיף נ' מבואר רכל דבר שמלאכתו לאיסור מותר לשלמלו לצורך גופו ומקומו כגון קורנם של נפחים מותר לפצוע בו אגוזים ומינה הוא הדין בנידון דידן מותר לשלמל הבאטערי בהרי השעון דהוה צורך היתר. וכן בס' ש"ט סעיף ב'

כתב המחבר דלעת שתולין בו אבן כרי להכבירה למלאות בה מים אם הוא קשור יפה שאינו נופל מותר למלאות בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל על גבה ואם לאו אסור ומעתה לפי"ז גם לגבי הבאטערי ליכא שום איסור דבטל לגבי השעון שמהדרק לה, כן הכנתי תוכן דבריו בזה.

אך לפענ"ד יש לפקפק בדבריו, דאין הנידון דומה להראויות, דמדמה הבאטערי להקורנס, כי הקורנס בעצם לא הוי מוקצה אף שעושין בו מלאכות ועומד עפ"י רוב לזה, כי לפעמים משתמשים בו גם להיתר לפצוץ בו אגוזים והאיך נימא דפעם הוי מוקצה ובפעם הוי היתר הלא אם הוא מוקצה הוא חשוב מוקצה לכל דבר ולא רק שלא לשלטלו בכרי אלא גם לפצוץ אגוזים הוי לן לאסור, אלא וראי דהקורנס לא חשיב לגוף מוקצה ורק כיון שעומד לעשות מלאכות האסורים לעשות בשבת נתנו בו גדרים שלא לשלטל אותו שלא יבוא לעשות מלאכה כמבואר ברמב"ם פרק כ"ד טעם זה או שלא התירו כלים כאלו לאחר התרת כלים כמבואר בכל הכלים, אבל להשתמש בו לצורך היתר העמידוהו על הדין, משא"כ בהך באטערי דולק בו העלעקטריק ונוצר זרם בתדירות, וכי אפשר לומר דאש ממש לא הוי מוקצה אתמהה.

והנה כבר מבואר באוצרן של אחרונים שגדולי הדור שלפנינו החליטו דגחלת מתכת יש לו דין אש וכמבואר בפרק כירה והעלו דכה העלעקטריק חשוב אש אף דלא הוי במשכן, וכדחביא כת"ה בעצמו משו"ת כי"צ חלק יו"ד סי' ק"כ ועוד מאיזה מחברים, א"כ האיך יכולין אנו לומר דבהך שעון ליכא שום איסור במקום שבו ע"כ בו כח אש, וכן דברתי עם אינזשינער שאמר לי שכה העלעקטריק שבהבאטערי נתהוו ממש כמו בעלעקטריק, וממילא שוין הם.

וכן אי אפשר לומר דגוף מוקצה ג"כ מותר לצורך גופו ומקומו ורק דהמציאות דהקורנס אינו גוף מוקצה וממילא ככאן בשעון דמשתמש לצורך היתר מנ"ל לומר דלא הוי היתר להשתמש בו, ליתא כי מפורש יוצא מדברי המחבר בסעיף ז' וברמ"א שם דבאופן זה לא התירו לשלטל לצורך גופו ומקומו כי המחבר כתב שם דדבר שאין לו שייכות לתואר כלי דהיינו אבנים אסור לשלטלן והוסיף הרמ"א דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור, וממילא לפי"ז אסור לשלטל השעון אפילו בשעה שאינו עובד הבאטערי בתוכו כיון דחשיב גוף מוקצה.

ועוד גרוע מאבנים, עיין במס' ביצה דף ל"ב דאיתא שם דאין מטלטלין הבקעת לסמוך בו הקערה או הדלת דלא ניתנו עצים אלא להסקה, ובמס' שבת דף קכ"ד איתא דאין לשלטלן ראין לעצים דין כלי, וכפי הנראה ראפילו אותו תשמיש למה שעומד לא חשיב לתשמיש כי במה שמסיקו מכלה ומפסידו ושוב נתבטל השם כלי דהיינו שאינו עומד עוד לשימוש כבעלמא על כן אפילו ביו"ט ריכול להסיק בהם מ"מ אינו רשאי לסמוך הקערה והדלת כי לא ניתנו עצים אלא להסקה ורק לזה התירו. ומוכרח הוא דאל"כ אמאי לא חשבינן שימוש הסקה שחשוב שעומד להשתמש בשביל כך כמו בעלמא אטו כל דבר שאינו מוקצה מיוחד לכל התשמישים, ועי' ברשב"א ובר"ן. מעתה אומר אני כמו"כ שייך לומר גבי באטערי דמתבער מזמן לזמן וצריכין ליתן באטערי חדש. ואף שאינו מתבער מהר

כ"כ כמו עצים, עכ"פ מנ"ל לחלק בזה, אם אנו אומרים דרין העלעקטריק הוי כמו אש ובפרט אותו חלק שמתבער בעת שמשמש בו בשבת הרי אותו חלק עכ"פ מתבער הוא א"כ איכא בהרי השעון דבר מוקצה ואין לטלטל השעון בהרה, ולפי"ז האריך אפשר להמות הך דינא דשעון לדין האבן שבקרוי' רמח"ד לה רבטלה מינ' תורת מוקצה הלא נבי אבן ליכא שום חסרון רתשמישה שפיר חשיב תשמיש רראוי לצור ע"פ צלוחית וכן ראוי לשאר תשמישים ורק כיון דאינו עומד לכך אסור לטלטלה ע"כ באם מיוחד לה ומהרקה להרלעת שפיר בטל אנבה כי על ידי יחוד סר ממנה תורת המוקצה ועל ידי שמהרקין ראוי שימשם בהרי הרלעת, משא"כ בעצים ראינה חסרון משום ראינו מיוחד לתשמיש היתר וזה הוא הסיבה דהוי מוקצה אלא דליכא ב' אפילו למה שעומד דין שימוש אם כן אין החסרון משום איזה סיבה דנימא כאשר סר הסיבה ומיוחד לה לתשמיש ש"ר אלא רבעיקר אינו חשוב מה שמסיק לדין שימוש א"כ אין לרמותו לקרוי' רהתם סר הסיבה במה שמיחד לה שימשם בהרי הרלעת משא"כ בנ"ר לא שייך כל זה.

ועוד יותר תמוה דבתי בעיני איך לא הרגיש כת"ה רבהך שעון לא שייך לומר בכלל היתר צורך גופו ומקומו, כי בשלמא בדבר שמלאכתו לאיסור דהתירו לפצוע בו אגוזים משום דבעת שעושה המלאכת היתר אין בו שום חלק בעשיית מעשה זו שפוצע אגוזים ממה שעומד הקודם למלאכת איסור, משא"כ בנידון שלפנינו אינו כן כי איכא בהרי ההיתר גם המלאכת איסור כרוך ב', וכי התירו בקודם לעשות מלאכת היתר בעת שנעשה בדרך אנב גם מלאכת איסור, וזה פשוט וברור.

ומכבר לפני חרשים כאשר הייתי בצוותא חרא עם איזה רבנים על שבע ברכות במאנסי נשאל שם לפנינו הרב הג' מסקווירא יע"א מוה"ר משה ניישלאס נ"י בדבר זה והשיב דהתירו הוא פשוט משום כל דבר שמלאכתו לאיסור התירו לצורך גופו ומקומו. ועניתי אז רזה אינו משום דעתה איכא ב' החלק שמלאכתו לאיסור ג"כ ולא לבר ההיתר. וראיתי בשו"ת איגרות משה חלק שני סי' ג' אם מותר לכסות בשמיכה הנקראת בלענקעט שתפורין בו חושי עלעקטריק כרי לחמם הבגד והתירו מטעם הנזכר דכל דבר שמלאכתו לאיסור התירו לצורך גופו ומקומו וכתב שם בהתירא דא רהחוטין חשוב מן הכלי בעצם כי עומדים להרליק וממילא לכלי יחשב רכך הוא תשמישן רהחוטין מחממין והשמיכה נתחמם, חזינן דגם הנאון בעל אגרות משה סובר אף שהחושי העלעקטריק מחוברין להשמיכה מ"מ לא שייך להתירה משום זה לבר שנימא שבטל אנבה בפשטות, ובודאי מסתבר דלא שייך באופן זה שום ביטול ראינו רומה לאבן שבקרוי' כי איך יבטל אש לגבי בגד ומשו"ה כתב דהתירא הוי מכח הדין שדבר שמלאכתו לאיסור מותר לצורך גופו. ותמי' נשגבה שנאון כמותו לא הרגיש דאין לרמות הני שני דינים דכאן סוף כל סוף הוא משתמש בדבר שמלאכתו לאיסור ובפרט מאי מקור מצא לזה באם רק הפעולות דהיינו מה שמחמין ומתחמים יהי' שייך ב' ביטול ועי"כ יהי' על השמיכה בהרי החוטין דין כלי במקום שבעצם אינם גוף החלקים בטלים זה לזה דבוראי א"א לומר שהאש בעצמו יהי' חשוב כהבגד דנימא שיתבטלו זל"ז.

ועיין בתוס' במס' פסחים דף כ"ו ר"ה חרש יותץ שהפעולה מהאש בעת שהפעיל האש הוי מוקצה ורק אח"כ כשם החום תלוי הרבר בפלוגתת הראשונים אם מוקצה מותר בהנאה או לא אבל בשעת הפעולה הוי איסור ודו"ק. ובמקום אחר ביארתי ברוחב ביאור ראין רבריו נכונים בזה.

ועוד יותר מבואר בפרי מגדים סי' רע"ט במשבצות זהב אות ח' רכתב שם ובאותן כלי זכוכית שקורין לאמטערין שנותנין נר בתוכו לא מיכעיא אם הוא תלוש ראסור לטלטל רהוה רבר שמלאכתו לאיסור ואפילו קבוע במסמרים על העמוד יראה ראסור לסגור הרלת קטן שבו רמ"מ כלי שמלאכתו לאיסור הוי בזה. וראיתי בספרו סימן ל"ה שהקשו לכת"ה ברבר הפרי מגדים אמאי אסור לסגור הלאמטער הלא מיירי רמחובר הוא להעמוד ובמחובר לא שייך דין מוקצה ותירץ רהפרמ"נ לא מיירי בזה שמחובר העמוד להרצפה או להכותל ושפיר הוי מוקצה מכח מינו דאיתקצאי לבין השמשות כי הנר הי' רולק בהלאמטער בבין השמשות, ער כאן תוכן רבריו בזה. ותמ'י, רבווראי האמת הוא ראין הפרמ"נ מיירי ממחובר לקרקע ואין שום הוכחה ברבריו דנימא כן אבל במה שכתב רהמוקצה הוי בהלאמטער משום מינו דאיתקצאי לבין השמשות וע"כ אין לסגור אי אפשר לפרשו כן כי הלא הפרמ"נ מיירי בתחלה מרבר שאסור משום כלי שמלאכתו לאיסור, וכן מסיים רמ"מ כלי שמלאכתו לאיסור הוי בזה, חזינן משום איסור כלי שמלאכתו אין לסגור.

והנראה לי בזה בעוזהשי"ת, ומקורם אמינא פרפרת נאה בהך דינא ררבר שמלאכתו לאיסור רמותר לצורך גופו ומקומו אבל באופן שהכלי משמש לרבר איסור אסור אפילו לצורך גופו ומקומו. והרבר צריך ביאור.

הנה בשו"ע סי' רע"ט בריש הסימן כתב המחבר נר שהרליקו בו באותו שבת אע"פ שכבה אסור לטלטלו וכו', בסעיף ב' כתב נר זה שאמרנו שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו אסור יש מי שהתיר לא נראה רבריו. וטו"ז ס"ק ב' הביא רהב"י נתן טעם למה לא מהני בכאן לצורך גופו ומקומו כמו בשאר כלים שמלאכתה לאיסור כמו שכתב בס' ש"ח וז"ל וטעמא משום רכלי שמלאכתו לאיסור לא איתקצאי לבין השמשות שהרי הי' מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אבל נר שהרליקו בו בין השמשות הי' אסור לטלטלו כלל אפילו לצורך גופו ומקומו רבעורו רולק פשיטא ראסור לטלטלו בכל גוונא ראמרינן בפ' נוטל במניח אבן ע"פ החבית ומעות על הכר רמניח נעשה בסיס לדבר האסור הלכך איתקצאי לכולי יומא עכ"ל.

ולכאורה קשה מאי חילוק איכא ביניהם אם הכלי נעשה בסיס לדבר האסור ומשום הכי אמרינן מינו דאיתקצאי לבית השמשות איתקצאי לכולי יומא או אמרינן משום רהכלי הי' משמש לאיסור בבין השמשות אמרינן מינו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא כי לכאורה מדברי הב"י נראה רנחית לאשמעינן בהך דינא רלא רק באיסור מוקצה אמרינן מינו דאיתקצאי לבין השמשות אלא גם במשמש לרבר איסור נ"כ אמרינן כן כי ערבב הני תרי דינא אהררי רהסביר לן הך סעיף ב' משום הכי אסור לצורך גופו ומקומו משום רבבין



השמשות לא ה' באפשרי להשתמש בו לצורך גופו ומקומו כי אז ה' משמש הכלי לאיסור וקשה אמאי צריך לכ"ז הלא אנן פסקינן מינו ראיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא והוי מוקצה לכל שבת א"כ משום בסיס לדבר האסור לבר ליכא מציאות שישתמש לצורך גופו ומקומו, וצ"ע.

אבל יש לומר כי במשנה כלים פרק י"ח משנה ב' תנן ואם ה' מעות על המוכני בין השמשות ואינו נשמטת מן השירה לא נעשה המוכני בסיס לדבר האסור, ועי' ברע"ב ובר"ש דכתבו הטעם משום רכיון ראין יכול לסלק המוכני מהשירה ומחוברים הן לא נעשה המוכני בסיס לדבר האסור כי אין המוקצה על השירה שהוא עיקר הכלי. ומעתה לפי"ז א"ש רבנו הפרמ"ג אמאי מצרר לאסור לסגור הלאמטער, משום רהוי מלאכתו לאיסור, הלא בלא"ה אסור לסגור משום מוקצה דהלאמטער הוי בסיס להנר, אבל הרבר נכון כיון דהלאמטער מחובר אל העמוד והעמוד הוי עיקר הכלי ואין הנר מונח על העמוד גופא ע"כ לא נעשה גם הלאמטער בסיס לדבר האסור. ע"כ לא הזכיר הפרמ"ג דהאיסור משום בסיס, אבל עכ"פ נשאר עליו על הך לאמטער האיסור משום רמשמש להשלכת והוי מלאכתו לאיסור דלגבי איסור זה לא מועיל מה שמחובר להעמוד כיון דעכ"פ סוף כל סוף הוי מלאכתו לאיסור בזה.

מעתה שפיר איכא נ"מ בין אם נעשה בסיס לדבר האסור מכאן איסור מוקצה או מכאן המשמש לאיסור, ושפיר למדין זה מזה דכמו לגבי מוקצה אמרינן רהוי בסיס לכולי יומא, כמו"כ חשוב למשמש לאיסור לכולי יומא.

נמצא לפי"ז כמו"כ שייך לומר כאם הרבר שמלאכתו לאיסור הוא כרוך בזהר איסור מוקצה א"כ שייך בהו לרון בשביל שני דברים כי חילוק איכא באם האיסור הוא בשביל שמלאכתו לאיסור דהיינו שלא יבוא לעשות מלאכה כדבבאתי לעיל מרבני הרמב"ם פרק כ"ד ממילא ליכא ב' משום איסור מוקצה כרביארת, משא"כ באם האיסור הוי משום מוקצה א"כ אסור לטלטל וכן ליהנות ממנו רזה הוא דהוי איסורו, אבל לצורך גופו אין טעם לאסרו כהנאה.

ומיושב לפי"ז קושית הפני יהושע על המהרש"א ברף ל"ג דאיתא התם ת"ר אין סומכין את הקרירה בבקעת וכו' לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה וכתב המהרש"א לפימ"ש התוס' לעיל דף ל"א ע"ב בשם הריצב"א דהתירו לטלטל מוקצה משום אוכל נפש אפ"ה אסרינן הכא דסמיכת הקרירה לאו משום לטלטל אסרוהו אלא משום שנהנין מן האיסור הוי כמוקצה לאכילה וכו' ע"ש שהאריך בזה, והקשה הפנ"י דא"כ בטלת עיקר דין לטלטל מוקצה לצורך גופו כיו"ט שהרי כ"ש לצורך גופו הרי הוא נהנה מן המוקצה. אבל לפי האמור ל"ק מירי דשפיר יכול ליהנות לצורך גופו ורק בכאן התירו השני איסורים משום יו"ט דבהסקה איכא מלאכה שעושה אש וגם לטלטל מוקצה איכא ב', וכל זה התירו חכמים לצורך יו"ט, אבל לסמוך הקרירה שאין עושה בזה מלאכה אלא כנהנה ממוקצה שפיר כתב המהרש"א דאסור ליהנות רזה לא התירו ומצורך גופו בוראי ליכא שום קושיא כרביארת, וא"ש.

ונחזור לנרדון דירן ונימא כיון דהך באטערי ג"כ איכא ב' חסרון משום תרי

איסורי, כי מכח העלעקטריק רחשוב אש הוי איסור מוקצה ומשום שהבאטערי פועל ויוצר את כח האש בשביל כך הוי מלאכתו לאיסור, לפי"ז הטלטול בהני שעונים הוי משום הני תרי איסורי ושייך ב' הן במשתמשים בהשעון או לא רזה לא מועיל מה שמחובר הבאטערי להשעון רמ"מ אפי' ה' מסלקינן בשביל כך האיסור מוקצה אבל מלאכתו לאיסור הוי בזה כדכתב הפמ"ג הנוכר רהוא ממש רומה לנידון רירי' וממילא א"א להנצל בשום איסור בהני שעונים כאמור.

## בדין מי שטעה והזכיר גבורות גשמים בימות החמה

ברוך חנה גרינפעלד

ראש הכולל כרם שלמה

קרית באבוב, בת ים

(א) תענית ג': הלכך בימות החמה אמר מוריד הגשם מחזירין אותו, ופרש"י וכל הראשונים אחריו משום שגשמים בקיץ סימן קללה הן מפני הקציר, עכ"ל. ובשו"ע סי' קי"ר ס"ר כ' וז"ל, אם אמר מוריד הגשם ביממה"ח מחזירין אותו וחוזר לראש הברכה (ר"ל אתה גבור).

וע' מרדכי בשם רבו ריש תענית שפי' כוונת הש"ס מחזירין אותו ר"ל שנועדין בו וכו' רתימה לומר מחזירין אותו לראש הברכה כי מה יועיל הלא כבר אמר אותו עכ"ל, אבל שאר הראשונים וכן נפסק בשו"ע בפשיטות פי' כפשוטו שמחזירין אותו לראש הברכה, ולכאור' טענת המדרכי אלימתא היא וכן הק' המפור' כיון שכבר קילל מה יועיל חזרתו. ולזה מצאנו ב' תירוצים, (א) הקרבן נתנאל על הרא"ש ריש תענית ציין לרברי רש"י על אתר שכ' וז"ל, כיון רבעיא אמיטרא לא התפלל תפילתו כחונן וחוזר לראש הברכה ואומרה בלא מוה"ג וכו' עכ"ל, ופי' הק"נ רבריו שהזכרת גשם בתוך הברכה ביממה"ח קלקל כל הברכה ולא נחשב למאומה וכאילו לא התפלל ומשו"ה חוזר לתחילת הברכה וממילא הוי כאילו לא אמר גשם מעולם עיי"ש, וכן מבואר מרברי בעל המאור שכ', מי שמחליף ומזכיר גשם בימות הטל הואיל ואין גשמים לאחר ניסן סימן ברכה כאילו לא התפלל כלל, לפיכך מחזירין אותו עכ"ל. (ב) אבל עי' לבוש שכ', „וחוזר לראש הברכה אע"פ שכבר אמרו ואינו מתקן כלום בחזרה והוי כמו מעוות שלא יוכל לתקן, מ"מ מגלה הוא דעתו בחזרתו לראש הברכה שאין מבקש גשם עכ"ל, וכוונתו שלעולם תפילתו שהתפלל עם מוה"ג תפילה הוא וכל החזרה היא לתקן אשר עוות והזכיר גשם ביממה"ח ע"י שמגלה דעתו שאין רצונו לבקש גשם, ורו"ק. ונ"ל שרבירי לקוחים מרברי הרא"ש והטור בשם אבי העזרי שכ', ולא דמי לאומר מוה"ג שחוזר לראש הברכה דהתם אם ה' חוזר למכלכל חיים לא ה' מבטל מה שהזכיר שלא כדיון שכן הדיון ביממה"ג לומר מכלכל חיים אחר מוה"ג אלא חוזר לראש הברכה עכ"ר הראב"ה שברא"ש ובטור, הרי שעיקר ענין החזרה הוא לבטל מה שהזכיר גשם ולא מדיון תפילה רא"כ הרי הטעם פשוט שצריך לחזור לראש הברכה כיון שעדיין לא התפלל ברכה זו. וכן העתיק רבריו בשו"ע הרב עיי"ש.

(ב) והנפק"מ בין הטעמים לכאן הוא אי צריך לחזור לתחילת הברכה ממש דהיינו אתה גבור או שמא סגי לחזור לאמצע הברכה כגון ורב להושיע מוה"ט וכדומה, דלטעם הא' שהחזרה מדין תפילה וראי שצריך לחזור לתחילת הברכה, אבל לטעם הב' שהחזרה היא מדין תיקון המעוות, לכאן מן הסברא סגי בחזרה שיש בו היכר שמבטל מה שאמר מקודם, ואם חוזר למכלכל חיים אין כאן היכר של תיקון המעוות וכנ"ל בשם הראב"ה שברא"ש והטור, אבל אם חוזר לזכר להושיע שאין מקומו לאומרו אחרי מוה"ג שפיר ניכר שחוזר בו ומגלה דעתו שאינו רוצה לבקש גשם. וכ"כ במאמר מרדכי למהר"ם כרמי על השו"ע סק"ט, רק שסיים שלא מצא בשום אחרון שכ' כן, והרי לשון השו"ע והראשונים הוא „חוזר לתחילת הברכה" ע"ש, וכן העתיק דבריו מהר"י אלנאי בשלמי צבור במשפטי ברכת העמידה ברכה ב' ס"ד ופסק כוותי' דעכ"פ בדעקב בחזר לזכר להושיע לא מהררינו לוי, וכן העתיק דבריו השערי תשובה סק"ו.

אבל ראה זה מצאתי בפמ"ג א"א סק"ט שג"כ העיר בדבריהם אבל להלכה מסיק לחומרא כיון של' הפוסקים הוא חוזר לתחילת הברכה וראי הוא לעיכובא, והטעם כ' „ואף רב להושיע מכלכל לא רצו לסמוך ע"ז וכו', וכוונתו שכיון שחכמים הצריכו היכר שחוזר בו כן ה' תקנתם לחזור לתחילת הברכה שהוא היכר גדול ודו"ק. עכ"פ זה מבואר שגם הפמ"ג מינקט נקט לוי בעיקר פירושא דחזרה מדין תיקון המעוות וכראב"ה וכמש"ל ולא כק"ג בשם רש"י, וכן הב"י לא הביאו כלל וכנראה שזהו הטעם הפשוט בפוסקים.

(ג) ולכאן ה' נ"ל ע"פ שיטת המאמ"ר והש"צ דגם אם יחזור ויאמר מוריד הטל מכלכל חיים סגי להיכר שחוזר בו, והטור בשם הראב"ה שכ' דלא מהני היינו למנהג אשכנז שאין מזכירין כלל טל ביממה"ח ומשו"ה כשחוזר למכלכל חיים אין כאן שום היכר, אבל למנהג ספרד שאומרים מוה"ט הרי ביממה"ג אומר רק מוה"ג ועכשיו כיון שחוזר ואומר מוה"ט מכלכל חיים הרי ניכר היטב שרוצה לחזור ממה שאמר מעיקרא מוה"ג, שהרי אין אומרים שניהם בבת אחת וברור שרוצה לחזור בו. אבל מה אעשה שבהמאמ"ר והש"צ מפורש בדבריהם שגם למנהג ספרד צריך לחזור לזכר להושיע דייקא ודק ע"ז דנו להקל, עייש"ה ולכאן כ"ז צ"ב.

(ד) והנ"ל בזה בהקדם מה שלכאן יש להבין בעצם דין חזרה איך מהני לבטל מה שכבר קלקל ואמר מוה"ג, הרי בכה"ת כולה קי"ל שמהני חזרה תוך כדי דיבור לבטל מה שאמר אבל לאחר כ"ד לא מהני לבטל מה שכבר אמר, וכאן הרי המדובר לאחר כ"ד וכמבואר בשו"ע שכ' שאם סיים הברכה חוזר לראש התפילה משמע שכ"ז שלא סיים הברכה אע"פ שכבר אמר כל הנוסח של מכלכל חיים וכו' סגי לחזור לראש הברכה וכמובן שזהו אחר כ"ד, וזהו הרי טענת המרדכי בשם רבו שהבאנו בתחילת דברינו, ומה בכך שגילה דעתו שחוזר בו, הרי אין חזרתו חזרה לבטל מה שאמר אחר כ"ד. וראיתי במעדני יו"ט על הרא"ש בברכות פ"ד סי' י"ד וכן הכפיל דבריו בקיצור במלבושי יו"ט על הלבוש שכ' וז"ל „דהכא בכגון הא דא"א לתקן בענין אחר אלא בחזרה שפיר הוי חזרה ואפי' שלא בתוך כ"ד דהא מיהת חוזר הוא ואינו רוצה כמה שאמר מתחילה וקמי שמיא גליא

רחזור הוא וחזרתו חזרה" עכ"ל. וכן העתיק דבריו האליהו זוטא, עכ"ז צריך ביאור דסכ"ס אין חזרתו חזרה. ונ"ל בכוונת המעיין ששתיקון המעוות של אמירת מוה"ג בקיץ אינו מדין חזרה כלל אלא מדין היכר, וכן ה' תקנת חז"ל שאם אמר מוה"ג בקיץ שהוא סימן קללה, אם מגלה רעתו שרוצה לבטל מה שאמר ולא ניחא ל' וגלוי רעתו מבורר היטב, שפיר, אע"פ שמרינא לא עקר מה שאמר, מ"מ ההיכר המבורר שלא ניח"ל במה שאמר ושרצונו לחזור בו הו"ל תיקון המעוות שכן ה' תקנ"ח כיון שא"א בלא"ה. ורו"ק היטב.

(ה) ועפ"ז ניחא לי שיטת המאמר והש"צ שדנו להקל רק בחזר לורב להושיע ולא סגי להו לחזור למוה"ט מכלכל חיים וכמש"ל, דהנה ע' ב"מ קב. וכן ב"ב קה. רקי"ל כר' יוסי דמספקא ל' בב' לשונות אי תפוס לשון ראשון או תפוס ל' אחרון וכן פסק הרמב"ן פ"ז מהל' שכירות, וע"ש עור בתוס', במקומות הנ"ל שרק ברברים הסותרים וא"ז ס"ל לר' יוסי הכי, משא"כ כשאין הרברים סותרים שפיר תפוס לשון שניהם ע"ש. ועפ"ז ניחא הכל כיון שכל ענין תיקון המעוות הוא משום היכר הנראה והמבורר הרי בזה שמוסיף מוה"ט מכלכל חיים אע"פ שידוע לנו כוונתו שרוצה לחזור ממה שאמר אבל אין כאן שום היכר מבורר במטבע לשונו כיון שבלשון זה מפאת מטבע לשונו יש לנו ספק אי תפוס ל' ראשון או אחרון, ומה גם שאין הדברים סותרים זה את זה ויש מקום לומר מפאת מטבע לשונו תפוס ל' שניהם וכמש"ל בשם התוס', משא"כ כשחזור לורב להושיע שפיר הוי היכר מבורר שרוצה לעקור מה שאמר מקודם כיון שחזור על מה שכבר אמר ומבורר של' האחרון עיקר אצלו וק"ל.

ועפ"ז יש עדיין לדון ולומר שרק אם שכח ואמר מוה"ג ועדיין עומד במכלכל חיים ונזכר ואמר גם מוה"ט מכלכל חיים לא מהני הוספת מוה"ט שם במקומו לגלות שעוקר מה שאמר וכמש"ל, אבל אם כשכבר הגיע לאמצע נוסח מכלכל חיים וחזר למוה"ט מכלכל חיים שפיר ניכר ומבורר שרצונו לחזור ממה שכבר אמר מוה"ג, וכאן ברור שתפוס ל' אחרון גרידא שהרי אין כוונתו להוסיף גם מוה"ט שאין המנהג כן בשום מקום לומר את שניהם, וכיון שטרח עצמו לחזור על נוסח מכלכל חיים שכבר אמרו ודאי ניכר שכוונתו לתקן מה שאמר. והאמת שלא משמע כן מל' השו"ע וכמש"ל שכ"ז שלא סיים הברכה יכול לחזור בו וע"ז לכאז' דן המאמר שסגי לחזור לרב להושיע, אבל מל' הש"צ יש לפרש כן שכ' שם וז"ל, „ודע שזה שאמרו שחזור לראש הברכה היינו כשהזכיר גשם דוקא אבל אם אמר משיב הרוח ומוריר וקודם שאמר הגשם נזכר תיכף וכו' יכול לסיים ולומר הטל וכו' עכ"ל משמע שכל השקו"ט כשסיים מוריד הגשם ונזכר וע"ז דן שם להסכים עם המאמר משא"כ כשכבר הגיע לתוך מכלכל חיים וחזר בו יש מקום לומר שזה סגי בלי חזרה לורב להושיע, ורו"ק.

(ו) ועי"ל קצת בענין אחר ע"פ דרך הנ"ל שיסוד ענין חזרה הוא מטעם היכר שרוצה לבטל מה שאמר ולא מדין חזרה, דהנה באמת טל בימוה"ג ג"כ יש לו מקום שהרי יש צורך בטל כל ימות השנה ורק לא חייבוהו חכמים להזכיר לטל משום דלא מיעצר כראי' בתענית ג': ומנהג ספרד להזכירו בימוה"ח כיון שאין מזכירין גשם וזכירו עכ"פ טל, ובימוה"ג שחייבוהו להזכיר גשם לא הנהיגו

להזכיר טל, וע"ע תוס' שם תענית ג: שכ' בשם הא"ז שהנהיג לומר טל כל ימות השנה גם בחורף כרי שלא להניע לירי ספק עיי"ש, והיינו שאמר בחורף מזה"ג והטל, הרי ששני דברים אלו אע"פ שאין מנהגנו לאומרם ביחד אבל אין בהם סתירה ויש מקום לאומרם ביחד וכמו שהנהיג באמת כן הא"ז הנ"ל. ולפי"ז י"ל שאין שום היכר שרוצה לחזור ממוה"ג אלא נראה כהוספה. וא"כ י"ל שאפי' כשכבר הניע לאמצע נוסח מכלכל חיים וחזור ואומר מזה"ט מכלכל חיים ג"כ אין כאן שום היכר אלא נראה כנוכח להוסיף גם מזה"ט ומשו"ה חוזר על כל הנוסח מכלכל חיים, ואע"פ שאין מנהג העולם כן ויותר מסתבר לומר שחוזר בו ממוה"ג, מ"מ כיון שיש מקום לתרץ כן דבריו אין זה היכר מבורר ולא סגי להו לחכמים וע"כ דנו המאמ"ר והש"צ רק לחזור לורב להושיע שבוה מגלה דעתו שרוצה בעקירת מזה"ג ותו לא. ודו"ק.

(ז) אמנם לכאור' כ"ז אם חזרה מהני מדין היכר וגלוי דעת ששיטת המאמ"ר והש"צ שסני עכ"פ בחזרה לרב להושיע, ול' השו"ע חוזר לראש הברכה הוא ל"ר, ולהפמ"ג לא סגי בזה וצריך לחזור לראש הברכה דייקא וכל' השו"ע והראשונים, והיינו לאחר כדי דיבור דלא מהני מדין חזרה אלא מדין היכר, אבל אם טעה ואמר מזה"ג ותיכף תוכ"ד נזכר ואמר מזה"ט והמשיך מכלכל חיים וכו' מסתבר רזה מהני, שהרי בכח"ת כולה קי"ל תוכ"ד כדיבור דמי וזהו מדין חזרה ממש שביטל מה שאמר מעיקרא כאילו לא אמרו, וע' ר"ן נדרים פו. וא"כ הרי מרינא חזר בו ממה שאמר מזה"ג וביטל קללתו ואין שום צורך שיח' היכר וגלוי רעת ברבריו שרוצה לחזור בו שהרי באמת חזר בו בפועל וכאילו לא אמר מזה"ג מעולם, ורק אם אין כאן חזרה מדינא כגון אחר כ"ד שהרי כבר קילל ומה מהני חזרתו או תקנו חכמינו וז"ל כיון שא"א בלא"ה שיח' לו תקנה ע"י היכר וגלוי רעת וכמ"ש המעיו"ט אבל אם באמת נעקרו רבריו הקודמים מדינא ודאי סגי בהכי, והוא לכאור' דבר פשוט, והמאמ"ר והש"צ לא ריבדו אלא כשכבר הניע לאמצע נוסח מכלכל חיים או אפי' לא הניע אלא שהש"צ הוא שטעה ונעדרו בו הציבור ע"ש בלשונו ועיי"ז הוי כבר אחר כ"ד אבל בתוכ"ד לא דיברו כלל ודו"ק.

(ח) ברם ראיתי בברכת ראש על מס' נזיר דף ט. שהאריך מאוד ויצא לידון ברבר חרש ולפרש שי' הרמב"ם שגדר חזרה תוכ"ד אינו חזרה ועקירה למפרע ממה שאמר וכאילו לא אמרו אלא הוא רק חזרה מכאן ולהבא וכדמיון הפרת נדרים רהבעל מינו גיז ע"ש שהאריך מאוד לבסס חידוש זה. ועפ"ז לכאור' נסתד חירוש הנ"ל וגם כאן לא שייך מרינא עקירת אמירת מזה"ג שהוא סימן קללה ועדיין צריכים אנו לגרר היכר וגלוי דעת גם בחזרה תוכ"ד, אמנם גם לדברי כל הראשונים, תוס' והרשב"ם ור"ת ורמב"ן ב"ב קכט. וכן הרא"ש וחר"ן בנדרים פו. שנרחקו להסביר הטעם שבקידושין והקדש לא אמרינן תוכ"ד כדיבור דמי וכ"א תי' כדרכו ע"ש, כל הראשונים אלו ס"ל כפשוטו ותוכ"ד הוי עקירה גמורה וחזרה למפרע.

ובאמת רברי הברכת ראש צ"ע לכאור' איך אפשר לחדש כן בשי' הרמב"ם, והא לך ל' הרמב"ם ספ"ב מהל' שבועות וז"ל, מי שנשבע וכו' חזר בו מיד תוכ"ד וכו' ואמר אין זו שבועה או נחתתי או חזרתי כי וכיוצא מדברים אלו שענינם

שהתיר מה שאסר הרי זה מותר ונעקרה השבועה שזה רומה לטועה עכ"ל. הרי שפתי הרמב"ם ברור מללו שהשבועה נעקרה מדין טועה והיינו ביטול למפרע ורברי הברכת ראש צ"ע לכאוי. עכ"פ לעניננו קם דינא וכמש"ל שחזרה תוכ"ר מהני לכו"ע מדינא בלי היכר וכנ"ל.

והא דלא דברו הראשונים הרא"ש והאשור והראב"ה מזה, הוא משום שמנהגם הי' שלא לומר מוה"ט כלל וכמנהג בני אשכנז ולא שייך לריריהו חזרה תוכ"ר כלל בלי לחזור לורב להושיע, ורק לפי מנהג ספרד שאומרים בקיץ מוה"ט יש מקום לומר רשייך חזרה תוכ"ר וכמש"ל.

אחרי כתבי כל זאת ראיתי בתהלה לרור שננע בקצה דברינו, רק שבי' שם הלשי' הש"ץ כמו שמחני ורב להושיע מוה"ט כן מהני מוה"ט לבר רמאי שנא, ולהפמ"ג לא מהני שניהם, ולהלכה נוטה לסמוך על הש"צ והשע"ת וממילא סגי במוה"ט לבר עיי"ש, ועריין צע"ג וכמש"ל שהרי השלמי ציבור וכן המאמר מדרבי ספרדים היו ונהגו כמנהג ספרד ואעפ"כ דקדקו לומר שחזור לורב להושיע, ומוה משתמע בבירור רמוה"ט לבר לא מהני. והטעם שיש לחלק ביניהם כבר כתבנו לעיל אות הי"ו.

(ט) תבנא לדינא: א) מי ששכח ואמר מוריר הנשם כימוה"ח מחזירין אותו לכתחלה לתחילת הברכה וכל' השו"ע והפוסקים דהיינו אתה גבור. (ב) בריעבר שלא חזר אלא עד ורב להושיע מוה"ט מכלכל חיים וכו', להמאמר והש"צ וכ"פ השע"ת כוותי' יצא ולא מהדרין לי', ולהפמ"ג מחזירין אותו. (ג) אם חזר רק למוה"ט מכלכל חיים וכו', מהמאמר והש"צ משמע רלא מהני ומחזירין אותו וכש"כ להפמ"ג שמחזירין אותו, אבל התהל"ר ס"ל שגם זה מהני לשי' הש"צ ועיי"ש במפתחות שבריעבר סומך עצמו ע"ז רלא מהדרין לי' עיי"ש, ולדינא צ"ע. (ו)אולי יש לצרף להקל את שי' הרמב"ן המובא בר"ן רפ"ק רתענית רבאמר גשם ושל גם יחר אין מחזירין אותו כלל ע"ש, ולרירי' פשוט שבהוספת מוה"ט סגי ואין מחזירין אותו, ואע"פ ששיטה זו נרחה מהלכה ואינו מובא בשו"ע, עכ"פ אולי יש לצרפו לסנף בריעבר, וצ"ע. (ד) אמנם כ"ז אחר כ"ר, אבל אם חזר לאלתר תוך כ"ר ואמר מוה"ט מכלכל חיים וכו', מסתבר רמהני, וגם לכתחלה יש לעשות כן כשנזכר תוכ"ר. ולמעשה עריין צ"ע בפוסקים.

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנדרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

## בענין חתיכה נעשה נבילה

יהושע פירער

ראש הכולל דחסידי באבוב

טאראנטא, קאנאדע

ביו"ר ס' ק"ה סעיף א' מביא הט"ז והש"ך דעת האו"ה בדיון כלי שיש בה בליעת איסור ונשרה בה חתיכת בשר כ"ד שעות (שיעור כבישה) שנאסר הבשר בדיון כבוש כמבושל. וחולקין עליו הט"ז (ס"ק א') והש"ך (ס"ק ב' סה"ר) דכיון דרין כבישה הוא אחר כ"ד שעות ואז כבר נעשה הבליעת איסור שבכלי פגום, אינן יכולין לאסור החתיכה. אבל המג"א (הל' פסח ס' תמ"ז ס"ק ט"ז) פוסק כהאו"ה וסובר דהפגימה והבליעה באין כאחד ומביא ראיה לסברה זו מהרא"ם פרשת צו עיי"ש. והקשו עליו האחרונים (הכו"פ ס' ק"ה, והחות יאיר ס' דלפ"ז צריך להיות שבאותו רגע שלקח האיסור שנכתשל בהכלי משם, הניח שם ההיתר, וזה א"א לצמצם כ"כ, עיין פרמ"ג שכתב דאירי שנתן החתיכת היתר קודם שלקח האיסור משם), ותירצו הכו"פ והחו"י דע"כ הא רכבוש מבליע בכ"ד שעות אין פירושו דברגע אחרונה מתחיל לפלוט אלא בהמשך המעל"ע פולט מעט מעט ועד סוף כ"ד שעות יש כבר כרי נתינת טעם (עיין במטה יונתן ס' ס"ט על הש"ך ס"ק י' שכתב שם שבשתי שעות אחרונות מבליע) וכיון שרוב הבליעות בא קודם גמר המעל"ע אסור אע"ג דברגעים אחרונים הם פגומים עכת"ר. והקשה עליו החות דעת (שם ס"ק א') דכיון דהבליעה שקודם מעל"ע אין בו כדי נתינת טעם ומה שמשלים לכדי נ"ט בא כגמר המעל"ע שהוא לפגם א"כ היכי יכול לאסור עי"ז. ותירץ דכמו שהכלי מבליע לתוך החתיכה במשך שעות אחרונות כמו כן מבליע החתיכה לתוך הכלי, ואותן הבליעות נעשין נבילה בתוך הכלי, (עיין ס' צ"ח סעיף ה') והם לא נעשין פגום עדיין אחר מעל"ע זו וחוזרין לתוך החתיכה ומצטרפין עד כדי נ"ט ואוסרין אותה. ושוב הקשה ע"ז דהא אין הנאסר יכול לאסור יותר מהאיסור עצמו וכיון שבליעות האיסור בתוך הכלי פגומין הן, שוב אין יכולין להצטרף. וכתב ע"ז דעל כרחק לא אמרינן סברא זו דאין הנאסר חמור מן האוסר לגבי איסור שנעשה פגום, וראיה מס' ק"ג סעיף ז', ועיין בהגהות רע"א (על החו"ר בס' ק"ג) שחולק על סברה זו.

ונ"ל לתרץ דברי האו"ה כהקדם לפרש דברי התוס' חולין (צו: ד"ה שאני חלב וכו') שהקשו שם מה שנהגו המולחים כשמולחים בשר הרבה וקצת של החתיכה היא בתוך הציר שחותכין מה שבתוך הציר והשאר מותר שדם אינו מפעפע למעלה ולמה לא אמרינן ששומן הבשר נעשה נבילה לשיטת ר"ת שסובר בשאר אסורים חנ"ג ומפעפע למעלה לאסור כל החתיכה. ותירצו התוס' כיון דלא יכול האיסור להתפשט חוץ לציר שרי דלא אמרינן חנ"ג לאסור את כל החתיכה אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך וכו', והרב רבי אליעזר ממין ה' מחלק

משום רלא אמרינן חנ"נ במקצת חתיכה אלא בכל החתיכה. והתוס' מסיימים על זה ואין זה טעם.

ואפשר לומר להסביר קצת שני שיטות אלו, ריש להסתפק בהא ראמרו רבנן חנ"נ בשאר איסורים אי אמרינן ראסרו החתיכת היתר שתהי' עצם איסור כמו לגבי בשר בחלב שנעשה עצם איסור או דילמא לא מסתבר לומר בשאר איסורים כן, וכמו שסובר רבינו אפרים דרוקא בבשר בחלב רזה בפני עצמו שרי וזה בפני עצמו שרי וכי איתנתו בהרי הררי נאסר אז אמרינן שכל התערובות נעשה חפצא של איסור, משא"כ בשאר איסורים, וא"כ אפילו ר"ת שסובר שגזרו חכמים בשאר איסורים אטו בשר בחלב היינו שגזרו חכמים שיהיו הבליעות דהתירא מצטרפין להבליעות ראיסורא לאסור קריה אחרת כמו גבי בשר בחלב בנדר היתר מצטרף לאיסור, אבל לא שיהי' עליהם שם איסור ממש. ואפשר לומר שזהו סברת התוס' בתירוץ א' שסובר שאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך, כיון שהחתיכה באמת היא היתר אלא יכולה לצרף עם האיסור, אבל אי האיסור אינו הולך שם ווראי שאין ההיתר יכול לאסור. ולפ"ז שפיר כתבו על תירוץ של ר' אליעזר ממיץ שאין זה טעם, רמה נ"מ אי חצי חתיכה קבלה בליעות או כל החתיכה, רהא בשום פעם לא אמרינן שהחתיכת היתר נעשה איסור, אלא דהבליעות היתר מצטרפין להבליעות איסור לאסור אחרות, אבל ר' אליעזר ממיץ סובר שגזרו חכמים בשאר איסורים שיהי' ממש כמו בבשר בחלב שנעשה ההיתר חתיכת איסור, וא"כ מסתבר לומר רזה לא שייך אלא אם כל החתיכה קבלה בליעות נבילה או טריפה שיהי' רין כמו טריפה ממש אבל חצי חתיכה טריפה וחצי כשירה לא שייך. ומטעם זה לא שייך סברא של אין הנאסר יכול לאסור וכו', רכיון שנעשה איסור ממש, מנ"מ אי האיסור הולך עמה או לא, ודו"ק.

ולפי חנ"ל יכולין לתרץ רברי החות רעת, כיון ראנו פוסקים סברא ראין הנאסר וכו', א"כ אנו סוברין שלא נעשה חפצא של איסור אלא בנדר היתר מצטרף לאיסור, א"כ זהו גופא הסברא של אין הנאסר חמור מן האוסר, דהיינו שאם האיסור עצמו כבר פגום אין כח בחיתר בפני עצמו לאסור, דהתינה אי נימא דחתיכת היתר נעשה ממש איסור אז אין נפק"מ אי בליעות האיסור נעשין פגום, רהא סוף סוף כבר נאסר החתיכה ושפיר יכול לאסור בפני עצמו בלי הבליעות איסור, אבל לשיטתנו דהטעם הוא משום היתר מצטרף לאיסור אז כיון שנעשה האיסור פגום, אין בליעות ההיתר יכולין לאסור בפני עצמם. אם כן כאן בנידון דירן שהחתיכה כבר קבלה בליעות איסור במשך הזמן של הכבישה וברגעים אחרונים נכנסו בליעות היתר שנעשו נבילה בהכלי, מצטרפין בחתיכה עם הבליעות האסורות ליתן טעם איסור בהחתיכה, ושפיר אוקרים אותה.



## עולת שבת בשבתו

בהר

ושבתה הארץ שבת לר', היינו שתראו שתהי' לארץ שביתה ומנוחה על צערה שהיתה מתחלה משתוממת למה נתרקה הלא שניהם ביום א' נבראו, והי' לה תנחומין כששמעה ויאמר אלקים יהי אור והיינו מעשה הצדיקים תורה ומע"ט שנורמים שתהי' השכינה שורה למטה, וזה שאמר הכתוב, ושבתה הארץ, שתראו שתהי' שביתה לארץ מצערה, ובמה, שבת לר', באם השכינה תשרה למטה. (הנאון מוה"ר ארי' ליב קרא זצ"ל בעל איל המלואים<sup>1</sup>)

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים. ודקדק בספר הק' נועם אלימלך דהפסוק וכי תאמרו מה נאכל ונו', הוא לכאורה מיותר, ומה הי' המקרא חסר אם לא נאמר כ"א וצויתי את ברכתי ונו', ועיי"ש שביאר עפ"י רכנו בקודש. וביותר צריכין להבין דברי רש"י שכ' עה"פ ולא נאסוף, אל הבית, והרברים משוללים הבנה, ויעויין ברא"ם ושפ"ח ושאר מפרשים שנרחקו בזה. והנראה בזה, דהנה גלוי וידוע דמצות מעשר מסוגלת לעשירות ולמזונא רויחי כאומרים ו"ל עשר בשביל שתתעשר ואמרו עוד עשר בשביל שלא תתחסר, היינו שאם אינו נותן מעשר אז ח"ו יחסר מזונו. ולפי"ז בשנה השביעית בשמיטה שא"א לקיים אז מצות מעשר שהכל הפקר יש לשאול ולומר מה נאכל, וזשה"כ, וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו, ודייק רש"י וכ' אל הבית, להזמין על הא דאמרו חז"ל ראין התבואה מתחייבת במעשר עד שרואה פני הבית, וא"כ מה נאכל מעתה, על זה אמרה תורה, ראין כאן בית מיחוש, כאשר וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים, וממילא יתן אז מעשר במרה נדושה, ובזכות זה יתברך במזונא רויחי. (כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

### בחקותי

ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא נעלתים לכלותם להפר בריתי אתם. הנה בעת שהתחילה הגזירה של לקיחת בני ישראל לצבא ואמר אז המושל שכבוד עשה בזה לעם ישראל, כי עד אז לא הי' רשאין להכניסם בצבא ועכשיו יכולין להגיע לדרגת שרי הצבא, התאונן הנאון בעל נודע ביהודה זצ"ל ואמר שקללה זו נרמזה בתוכחה כמה שאמר הכתוב ואף גם זאת בהיותם בארץ

(1) הועתק מכת"ק.

אויביהם לא מאסתים ולא געלתיים, כלו', במה שלא מאסתים ולא געלתיים בעיני האומות וחולקים להם כבוד, זה הווי לכלותם להפר בריתי אתם, והבן.  
(הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל<sup>2</sup>)

### במדבר

וזאת עשו להם וחיו ולא ימותו, במסורה וחיו ב', דין, ואירך וחיו את בניהם (זכרי' י'). וי"ל בזה עפי"ד הרה"ק ר"ר אלימלך זצ"ל בנועם אלימלך פ' שמות על הא דאמרו חכמז"ל יעקב אבינו לא מת, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ומפרשו ע"ד אוז"ל גבי דוד דכתיב וישכב דוד לפי שהניח בן ממלא את מקומו לא כתיב ב' לשון מיתה, והכי נמי גבי יעקב הא דאמרו מה זרעו בחיים היינו שהם צדיקים הנקראים חיים וכמאה"כ ועמד כולם צדיקים, ולכן אף הוא בחיים. וזה יש להעמים בכוונת המסורה, וחיו את בניהם, שישפיעו על בניהם חיות דקדושה ולהעמיד בנים צדיקים הנקראים חיים, אז וחיו ולא ימותו, כי מה זרעם בחיים אף הם בחיים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### הפסרת נשא

וירא מלאך ד' אל האשה ויאמר אלי' הנה נא את עקרה ולא ילדת ונו' הנך הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלקים יהי' הנער מן הבטן. ויל"ד מה שאמר לה הנה נא את עקרה נו' דנראה כשפת יתר דכי לא ידעה שהיא עקרה, והל"ל רק הנך הרה וילדת בן ונו'. אמנם י"ל דנודע דאין קדושה חל על קדושה כמבואר במס' בכורות רבכור פטר רחם לאחר שיצא ממעי אמו לא חלה עליו קדושת קרבן, אך אי' במס' תמורה (דף י' ע"ב) כיצד מערימין על הבכור, הרואה בהמה מבכרת שהיתה מעוברת אומר מה שבמעי בהמה זו עולה, ופירש"י, דבכור לא קדוש אלא ברחם וכיון דמעיקרא אתפסי' בקדושה אחרת תו לא חיילא עליו קדושת בכור אבל לאחר שיצא ממעי אמו ונתקדש ברחם חיילא עליו קדושת בכור ואינו יכול להקרישו בקדושה אחרת. ועפי"ז י"ל שעל זה נתכוון המלאך באומרו, הנה נא את עקרה, שהרי רצה שיחול עליו נזירות מן הבטן דוקא, אבל מאחר שהיא היתה עקרה עד עכשיו א"כ הבן שתלד עכשיו יהי' פטר רחם וממילא תחול עליו קדושת בכור תיכף בהוולדו ואיך תחול עליו אח"כ קדושת נזירות הלא אין קדושה חל על קדושה והציווי ה' שיהי' נזיר אלקים דייקא, לכן דקדק ואמר הנה נא את עקרה, ולא ילדת מעולם, א"כ הבן שתלד יהי' בכור פטר רחם, ע"כ אני מזהירך ועת"ה אל תשתי יין, ר"ל תיכף ומיד עוד קודם יציאתו לאויר העולם תחול עליו קדושת נזירות ואז תו לא חיילא עליו קדושת בכור,

(2) בשו"ת ובחרת בחיים (להגאון מוה"ר שלמה קלוגר) בס' ס"ד ר"ה והנה אחר, בשמו.

והיינו דקאמר לה, כי נזיר אלקים יהי' הנער מן הבטן, דאי אפשר בענין אחר, וכנ"ל.

(הגאון בעל ארי' דבי עילאי זצ"ל<sup>3</sup>)

### אבות

רבי חנניא בן עקשיא אומר דצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. ופי' הרע"ב (בסוף מס' מכות) כגון פרשת שקצים ורמשים. וי"ל בזה מדוע נקט הרע"ב דוקא פרשת שקצים ורמשים, דהנה מבואר בגמ' (מכות כ"ר ע"א) כתיב עושה אלה לא ימוט לעולם כשהי' ר"ג מגיע למקרא הזה הי' בוכה אמר מאן דעביר להו לכולהו הוא דלא ימוט הא חרא מינייהו ימוט, אמרו לוי' מי כתיב עושה כל אלה עושה אלה כתיב אפי' בחדא מינייהו דאי לא תימא הכי כתיב קרא אחרינא אל תשמאו כל אלה התם נמי הנוגע בכל אלה הוא דמטמא בחדא מינייהו לא אלא לאו באחת מכל אלה הכא נמי באחת מכל אלו. ולפי"ז י"ל דהרע"ב בא לתרץ איך קאמר רבי חנניא בן עקשיא דזכות הוא לישראל שהרבה להם תורה ומצות דילמא עושה אלה פירושו כל אלה וא"כ אררבה חוב הוא להם, ע"ז קאמר הרע"ב כגון פרשת שקצים ורמשים, רשם מוכח דאלה משמע אחת מאלה.

(הגאון מוה"ר שמעי' זצ"ל אבד"ק ברלין<sup>4</sup>)

## נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

### בחר

קאפ' כ"ה פסוק ט"ו.

בא"ד ואם יש שנים מועטות וזה מוכרח בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות הרבה הרי נתאנה מוכר וכו'. לפי נוסחה זו קשה שהול"ל ואם יש שנים מרובות וזה קנאה בדמים מועטים הרי נתאנה מוכר, כמו שהתחיל באונאת לוקח, או שיאמר שאם יש שנים מועטות ולא יאכל רק מעט אז נתאנה לוקח, כי לפי מה שזכר רש"י שמוכרה בדמים יקרים אז לא נתאנה המוכר בשנים המרובות שהרי מכרה בדמים יקרים. ונוסחת דפה"ר היא, ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים

(3) בספרו עטרת זקנים הנספח לס' אילה שלוחה בערך אין שבועה חל על שבועה (דף כ"ו ע"א).

(4) בס' אורי וישעי (בערלין תע"ד) לתלמידו מוה"ר אברהם ב"ר אלעזר הכהן, ברף מ"ו ע"ג, בשמו. וכתב שם שגם הוא כיוון לדעת רבו לפרש כן.

מרוכות יאכל ממנה תבואות הרבה, וצריך לקנותה כפי הזמן וכו'. לפי נוסחה זו אינו מדבר כלל באונאת מוכר שהרי מכר בדמים יקרים רק שבשנים מועטות נתאנה הלוקח ובשנים מרוכות לא נתאנה שהרי יאכל תבואות הרבה. ובס' יוסף דעת הביא שיש כאן ג' נוסחאות, הא' כמו שהוא בנס"ש, השנית ואם יש שנים מרוכות ואכל ממנה תבואות הרבה ומוכר בדמים מועטים הרי נתאנה מוכר, השלישית כמו שהוא בדפוס הראשון, וע"ז כתב שהיתה הנוסחה הזאת לפניו ברש"י קלף.

שם פסוק ל"ה.

באה"ר למה זה דומה למשאווי שעל החמור עורדו על החמור אחד תופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו. מלשון עורדו על החמור נראה שהכוונה על המשוי ואם נפל המשוי לארץ וכו', ולפ"ז אין המשל דומה לנמשל שהעניות הוא כמשא על העני ואמרה תורה והחזקת בו בעני אל תניחו שיפול תחת משאו. וגם הלשון אם נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו, קשה לפרש על המשוי שהול"ל אין טוענין אותו. אבל בדפוס הראשון ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, עורדו במקומו (במקום עורדו על החמור), וכן הוא בת"כ, ולשון זה יתפרש על החמור ולא על המשא, שכ"ז שהחמור עומד במקומו אף שנוטה ליפול אחד תופס בו ומעמידו, אבל כשנפל תחת משאו על הארץ אז אפי' חמשה אין מעמידין אותו. וכן הביא בס' יוסף דעת נוסחה זאת.

שם פסוק מ"ז.

יד גר ותושב, גר והוא תושב, כתרגומו ערל תותב וסופו מוכיח וכו'. לפנינו בתרגום כתוב ערל ותותב (כו"ו). והגאון ר' ישעי' פיק במיני תרגומא הגי' בתרגום ע"פ דברי רש"י שצ"ל תותב בלא וי"ו, אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה ברש"י, כתרגומו ערל ותותב, כי ראית רש"י מן התרגום אינה מתיבת תותב רק שהביא ראי' שאין לפרש גר ותושב, גר צדק, וגר תושב, שהרי אונקלוס תרגמו ערל, והגר צדק איננו ערל, ומה שכתב בתרגום ערל ותותב, יתפרש כמו שמפרש הפסוק ערל והוא תותב ואין צורך להגיה כלל, ובדפח"ר כל הדיבור הזה ליתא (כמו שכ' בזה בכר"ש שנה א' קונטרס ו').

#### בחוקותי

קאפ' כ"ו פסוק י"ט.

באה"ר שיהו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיעה, והארץ אינה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע. בברזל אמר לשון זכר, "מזיע" ובנחשת לשון נקבה, "מזיעה". ובאמת גם הנחשת הוא לשון זכר כמש"כ גחשת קלל (יחזקאל א' ודינאל י' ו'), נחשת מרוק (דה"ב ד' ט"ז). ובדפח"ר וכן בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, שהנחשת מזיע, בל' זכר. אמנם מצינו בעזרא (ח' כ"ז) וכלו נחשת מוצהב טובה, וכתב שם רש"י טובה, לשון נקבה קורא לנחשת. והראב"ע כתב שם מוצהב טובה, פעם זכר ופעם נקבה כענין ורוד גרולה וחזק וכו'.

שם פסוק כ"א.

ואם תלכו עמי קרי, רבותינו אמרו עראי, במקרה, שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצות, וכו'. וברפח"ר הנוסחה היא, רבותינו אמרו ארעי, במקרה (בכ"ף לא בבי"ת) שאינו אלא לפרקים, כן תלכו עראי במצותי וכו'. וכן נראה מלשון כן תלכו, שאין שייך לומר אם תלכו עמי במקרה כן תלכו עראי.

קאפ' כ"ז פסוק ח'.

והעמידו, לנערך לפני הכהן, ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך: וכן משמע בגמ' וספרא רהאי והעמידו קאי אנערך שדרשו מכאן שאין הגוסס נערך לפי שכתוב והעמידו והגוסס אינו בר העמדה (ערכין דף ו' ע"ב ורף ר' ע"א). אמנם התוס' שם הקשו (דף ר' ע"א ד"ה ולא אוציא) דפשטי' דקרא דהעמיד והעריך גבי נודר כתיב רכתיב בהאי קרא ע"פ אשר תשיג יד הנודר יעריכנו, ומגלן לומר מוהעמיד, על פי, רכתיב גבי מעריך לומר שלא יהא נערך, והניחו בצ"ע. וא"כ רש"י שבא לפרש פשוטו של מקרא למה תפס כאן דרשת חז"ל שאינה לפי פשטי' דקרא. והראב"ע פירש שקאי על המעריך אלא שנרחק בפירוש מלת והעמידו מי הוא המעמיד ואולי משום דוחק הזה בחר רש"י לפרש אנערך שאז נוכל לפרש שהמעריך יעמיד את הנערך. אבל ברפוס אלקבץ הנוסחה היא, והעמידו, ליערך לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך הזה: לפי נוסחה זו יתפרש כפי פשטי' דקרא והעמידו את המעריך ליערך ויעריכנו כפי השגת המעריך הזה. וברפוס הראשון כל הריבוי הזה ליתא.

#### במדבר

קאפ' ג' פסוק ו'.

ושרתו אותם, ומהו השירות ושמרו את משמרתם, לפי ששמירת המקדש עליו וכו' והלויים הללו מסייעין אותם זו היא השירות. רש"י בא לפרש הפסוק ושרתו אותם, מהו השירות, ושמרו את משמרתם, ולמה מסיים כל' רבים שהלויים מסייעים אותם. ע"כ הנכון הוא כאשר הוא ברפח"ר גם כאן בלשון יחיד, מסייעין אותם, וכן הוא ברפוס אלקבץ.

שם פסוק י"ב.

ואני הנה לקחתני, ואני מהיכן זכיתי בהן: מתוך בני ישראל, שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי ע"י הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתן וכו'. ברפח"ר וכן ברפוס אלקבץ אין כאן הפסק, אחר מהיכן זכיתי בהם, ומתוך בני ישראל אינו ד"ה, רק הכל בריבוי אחר נאמר, והשאלה מסתיימת אחר תיבות לשירות שלי, והתשובה היא, ע"י הבכורות וכו'.

#### נשא

קאפ' ה' פסוק ח'.

ואם אין לאיש גאל, שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים: להשיב האשם אליו, כשנמלך זה להתודות על עונו, ואמרו רבותינו וכו' יש לך אדם מישראל שאין לו

יורשים וכו'. לפי הנדפס שעשו נקודות הפסק אחד ואין לו יורשים, ומתחיל הדיבור להשיב האשם, אין המשך למה שהביא רש"י כאן ואמרו רבותינו, דלעיל אחר תיבות ואין לו יורשים ה' לו להביא ואמרו רבותינו וכו'. אבל בדפח"ר וברפוס אלקבץ אין כאן נקודות הפסק, והכל המשך אחד, שמת התובע שהשביעו, ואין לו יורשים להשיב האשם אליו כשנמלך זה וכו'. ובכן נמשך הישב, ואמרו רבותינו. וכ"כ בס' יוסף דעת, שהוא דיבור אחד.

שם פסוק י'.

בא"ר ומ"א ואיש את קרשיו לו יהיו, מי שמעכב מעשרותיו ואינו נותן, לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה וכו'. מלשון הזה משמע שדורש תיבות, „לו יהיו“ כאלו נכתב ב' פעמים ונדרש לו יהיו שמעכב לו, ואח"כ לו יהיו המעשרות שאין שדהו עושה רק המעשרות, וכן משמע מלשון רש"י בברכות (דף ס"ג ע"א). והמהרש"א בחא"ג הקשה שם שאין דורשין כן רק במלה אחת שמפרשין שמושכת עצמה ואחרת עמה לא בשתי תיבות ע"ש. אבל מנוסחת דפח"ר ורפוס אלקבץ נראה שהדרש הוא ואיש את קרשיו, שיהי' הוא עם קרשיו, היינו שמעכב אצלו, או לו יהיו, שנצרך להם, לפי דרשת הגמ'. או לפי פירש"י, לו יהיו, שלא נשאר לו יותר רק חלק העשירי ממה שהיתה למודה לעשות, שכן הוא נוסחת הרפח"ר, ומדרשי אגדה, ואיש את קרשיו, שמעכב את מעשרותיו ואינו נותן, לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו וכו'.

קאפ' ז' פסוק ט"ז.

שעיר עזים אחד לחטאת, לכפר על קבר התהום וטומאת ספק. מלשון הזה משמע שהם שני דברים, ובאמת בספרי שהוא המקור לדברי רש"י לא נאמר רק לכפר על קבר התהום, ותיבות טומאת ספק הם שהוסיף רש"י לפרש מהו קבר התהום, וכמש"כ רש"י בסוכה (דף כ"א ע"א) כל שם קבר התהום וטומאת התהום שבש"ס לשון ספק הוא כתהום הזה שאינו גלוי. וכלשון הזה כתב הר"ש והר"ב (בפרה פ"ג מ"ב). ולפיכך נכונה היא הנוסחה כמ"ש בדפח"ר וברפוס אלקבץ לכפר על קבר התהום, טומאת ספק: בלא וא"ו.

והנראה שבא רש"י כביאורו זה ליישב לפי שיטתו בנזיר (דף נ"ד ע"א) דכל קבר שהי' קורם מתן תורה בין של ישראל בין של נכדים אינו מטמא באהל (ועיין בתוס' נדה דף ע' ע"ב דיש חולקין בזה), וא"כ איך אפשר שביום הקמת המשכן שלא הי' עור שנה משעת מתן תורה יהי' שם קבר שלאחר מ"ת שלא יהי' נורע לשום אדם, ע"כ ביאר רש"י שקבר התהום אין פירושו דוקא קבר, אלא כל טומאת ספק נקרא קבר התהום. ובס' יוסף דעת הביא כאן ה' נוסחאות, האחת הוא לפנינו קבר התהום טומאת ספק (חרי שגם לפניו היתה הנוסחה כמו בדפח"ר שהבאתי), השנית קבר התהום וטומאת ספק, השלישית ברש"י קלף, קבר התהום שהיא טומאת ספק, הרביעית על ספק טומאת קבר התהום, החמישית על טומאת התהום, ותו לא מירי.

## הנאהבים והנעימים

(מדרש זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### כסוגיא דטיפת חלב, והערות שונות

מחב' המופלג כמר שמואל באראן הי"ד מוויעליטשקא<sup>(1)</sup>

במס' חולין דף ק"ח ע"א. במשנה, טיפת חלב שנפלה על החתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור, ופירש"י שהחתיכה היתה בתוך הקרירה רק שלא הגיע את הקרירה ולא נחלק טעם הטיפה אלא לאותה חתיכה בלבד, אבל התוס' כתבו דמיירי כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב, אבל במקצתה בתוך הרוטב כל הקרירה מצטרפת לבטל הטיפה. ואפשר לומר דרש"י ותוס' ז"ל לשיטתם אזלי בזה, והוא דהנה לכאורה קשה לשיטת התוס' דמיירי בכולו חוץ לרוטב א"כ לא הוי ביטול רק מינון דביטול היינו עם רוטב, א"כ אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ולפי"ז איך אמר רבא כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נכילה ואוסרת כל החתיכות מפני שהיא מינה, הא כבר העלו התוס' בפרק גיד הנשה (דף צ"ט ע"ב ד"ה שאני) דציד דגים לא אמרינן מין במינו לא בטל משום דלא הוי אלא איסור דרבנן, והכא נמי לא הוי אלא איסור דרבנן, אך התוס' לשיטתם דס"ל בסנהדרין דף ר' ע"ב דמינון אסור מה"ת אתי שפיר, אמנם זהו דוקא לשיטת התוס', אבל לשיטת רש"י ז"ל דס"ל שם דמינון אינו אסור אלא מדרבנן, שוב ליכא למימר דמיירי בכולו חוץ לרוטב, כיון דאינו אסור אלא מדרבנן, להכי אצטרך למימר במקצתה תוך הרוטב, ובכה"ג אפי' מה שחוץ

(1) נולד בוויעליטשקא בשנת תרע"ט בערך לאביו מו"ה משה באראן ע"ה. בעודו ילד קטן כבן ד' או כבן ה' נתייתם ל"ע מאביו. תושבי העיר ראו עבדו ושמו עינים עליו שיתגרל על כרכי התורה. למד איזה זמן אצל האבר"ק וויעליטשקא הרה"ג מוה"ר פנחס ליבוש פרענקל-תאומים הי"ד, וגם למד בישיבת עץ חיים רבאבוב סניף מישלעניץ. כשנתייסר סניף ישיבת באבוב בוויעליטשקא נתמנה הוא לראש החבורה והגיד שיעורים תמידים להתלמידים בגמ"ת ופוסקים. זכרוננו ה' להפליא וכוחו ה' רב לפלפל ולחדש. ררכו ה' לרשום חידושי בחוכרות, וגם עמד בחליפת מכתבים עם גדולי הדור, כמו הגאון מראניטשאוו והגאון בעל מנחת יחיאל. תשובות אליו נרפסו בשו"ת מנחת יחיאל חלק ב' סי' נ"ז ובשו"ת אבני זכרון ח"ג סי' י"ט. — נוסף לרב עמלו ויריעתו בתורה, ה' אוצר מלא ונרוש ביראת שמים וחסידות נפש יקרה ועדינה ובעל מדות רוממיות ספרא רבה וירען נפלא וכו'. — בפרוץ מלחמת העולם גלה לגאליציע המזרחית שנכבש אז תחת יד שלטון מדינת רוסיא, ושם נהרג אח"כ עקה"ש, ולא ידענו מתי ואיפה. ר' ינקום דמו לעינינו במהרה ותהא נשמתו צדורה בצרור החיים. חידושים הללו הועתקו מתוך מכתביו, והמציאם לנו ידירנו החשוב הרבני החסיד הגדול מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. יברכהו ד' בעון ותעצומות.

לרוטב לא הוי טיגון אלא בישול כמו שהעלה הטו"ז בס"י צ"ב סק"ב, ראפי' לשיטת רש"י ז"ל הרוטב מבלבל ומתפשט אפי' על מה שחוץ לרוטב.

שם. בתוס' ד"ה דחידוש הוא, הקשו על דברי רש"י ז"ל דקאמר דהחידוש הוי דכל אחד בפני עצמו שרי, וק' מדברי הש"ס פסחים דף מ"ד דאמרינן דהחידוש הוי דאי תרו לי' כולו יומא בחלבא שרי עיי"ש. ולפע"ד נראה לתרץ דברי רש"י ז"ל בפשיטות, דהנה בטעם ראמדינן דאי תרו כולי יומא בחלבא שרי הוא משום דדרך בישול אסרה תורה כמבואר בש"ס פסחים שם, וא"כ י"ל דהו דוקא לפי האמת דמשני רבא דדרך בישול אסרה תורה ואב"י קיבלה ממנו וחזר בו, אבל בס"ד דלא ידעינן מסברא זו דדרך בישול אסרה תורה, שפיר ה' סובר דכבוש נמי אסרה תורה, וא"כ מוכרח רש"י ז"ל לומר דהחידוש הוי דכל אחד בפ"ע מותר, וז"פ ונכון.

\* \* \*

הסמ"ג כתב דמצות גיד הנשה נוהגת בין באנשים ובין בנשים, והקשה עליו הגאון החתם סופר (בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ס"ט ד"ה ואני) הלא דרשינן בני ישראל סומכים ולא בנות ישראל סומכות, כמו כן נמי נדרוש כאן בגיד הנשה על כן לא יאכלו בני ישראל ולא בנות ישראל, ואין לדחות דלא דרשינן כן אלא בקום ועשה אבל בל"ת השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, שהרי מצינו דאף בל"ת דרשינן כן אמור אל הכהנים בני אהרן ולא בנות אהרן שרשאין לשמאות א"ע למתים, וא"כ בנה"נ נמי אמאי נוהג בזכרים ונקבות, עכ"ק. ונלפענ"ד דהסמ"ג לשיטתו הוכיח דינו, דהנה הצ"ח בסוגיא רחוקי' וד"א הביא בשם הירושלמי דרבר שמצינו שהתורה התירה לשום אדם אפי' באכילה א"א לומר שהתורה אסרה לשום אדם בהנאה כגון תרומה לזרים וכדו', והנה השלטי גבורים פ' גיה"נ הביא בשם הסמ"ג דגיה"נ אסור בהנאה, ממילא שפיר הוכיח דגיה"נ נוהג בנשים, ראם נשים מותרין באכילה, האיך משכחת איסור הנאה לשום אדם, ודו"ק.

\* \* \*

במס' סנהדרין (דף ע"ט ע"ב) נתערכו נסקלין בנשרפין נדונין בקלה והקשו התוס' (חולין י"א ע"ב ד"ה ליחוש) ניזול בתר רוב, ותידך ד"ת רכיון דממה נפשך הוא נהרג לענין באיזו מיתה הוא נהרג לא אזלינן בתר רובא. ונודע קושית הגאון העצום ר' צבי הירש מהלברשטאט ז"ל איך חייבה התורה בת כהן שזינתה בשריפה ניחוש דילמא לאו אבי' הוא ואינה חייבת שריפה רק חנק, אלא ע"כ דאזלינן בתר רוב ורוב בעילות אחד הבעל, אבל אכתי קשה לפי שיטת ר"ת דממיתה למיתה לא אזלינן בתר רוב, ע"כ קושיתו המושכלת. ויש לתרץ שיכול להיות דהא רחייבה התורה בת כהן שזינתה בשריפה מידי באופן כזה דשני עדים



באו והעירו עלי' שזינתה ונתחייבה שריפה על ידיהם ושוב בא אבי' הכהן ועוד אחד מן השוק והכחישו את העדים הראשונים, והנה אביה הוא קרוב אצלה ופסול לעדות<sup>(2)</sup> וממילא ההזמה לא הוי כלום והיא חייבת שריפה, והשתא מאי אמרת דילמא לאו אביה הוא, זה אינו, דאם לאו אביה הוא נמצא שהוא זר אצלה וכשר לעדות וא"כ עדים הראשונים מוזמין המה, ושוב אינה חייבת כלום, נמצא לפי"ז דלא הוי בין מיתה למיתה, שהרי אי לא אזלינן בתר רוב אינה חייבת כלום, ואי אזלינן בתר רוב חייבת שריפה, ושפיר לא הוי בין מיתה למיתה, ומתורץ שפיר קושית הנאון הנ"ל.

אבל עדיין יש לפקפק בזה, כי לפי התירוצ' הנ"ל ע"כ צריך שאבי' יהי' עדיין בחיים כנ"ל וא"כ שוב קשה מתמר שנתחייבה שריפה שזינתה ופירש"י שם (כפ' וישב) אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך דונה בשריפה, והנה איתא במס' סוטה (דף י' ע"א) דתמר יתומה היתה בעת הזאת ואפ"ה נתחייבה שריפה, ושוב קשה כנ"ל<sup>(3)</sup>, אבל י"ל דהנה בס' דעת זקנים מבעלי התוס' הקשו האיך נתחייבה תמר שריפה הא לא הוי' עדים והתראה בדבר, ותירץ ה"ר יוסף מארץ ישראל דדור פרוץ היתה לכך חייבוה כדי לעשות סייג לתורה, נמצא לפי"ז דשם הוי' שלא מן הדין אלא כדי לעשות סייג ונדר, וממילא אין ראי' משם, ושוב לא קשה כלל.

היוצא לנו מזה, שתמר נתחייבה שריפה שלא מן הדין מפני שלא הוי' עדים והתראה, והנה זה יהי' תלוי בפלוגתא אי אמרינן דחבר צריך התראה או אינו צריך, דהניחא למ"ד חבר צריך התראה, שפיר הוי' שלא מן הדין, אלא למ"ד חבר אינו צריך התראה שוב קשה הא שריפת תמר בוודאי הוי' מן הדין ושוב קשה כנ"ל, אלא יש לתרץ, דהנה הקשו המפרשים על פירש"י, אמר אפרים מקשאה משום ר' מאיר, מה נפקא מינה בשם מי אמר זאת, ותירצו דהא דנתחייבה, הוא דוקא לפי שיטת ר' מאיר, דהנה נחלקו ר"מ וחכמים בפסוק את אבי' היא מחללת, דחכמים אמרו שמבזין את אבי' ואומרים חרפה היא לו שזו גידלה, ור' מאיר אמר שמקללין את אבי' ואומרים אוי לו לזה שזו גידלה, נמצא לפי שיטת חכמים הוא דוקא כשאבי' חי שאין בזיון לאחר מיתה, אבל לפי שיטת ר' מאיר שייך נ"כ לאחר מיתה דקללה שייכה לאחר מיתה ג"כ, נמצא דהא שנתחייבה תמר שריפה, הוא דוקא לשיטת ר' מאיר, והנה ר' מאיר לשיטתו סבר דחבר צריך התראה (בסנהדרין דף ט'), וממילא שפיר מתורץ הכל על נכון, ודו"ק כי נכון הוא.

(2) וצ"ל שמתה אמה או נתגרשה, דאל"כ הוא פסול לעדות שהרי הוא בעל אמה, אמנם לשיטת הרמב"ם כל קרובים מחמת האם הם רק פסולים מדרבנן.

(3) כאמת משכחת לה גם כשאבי' כבר אינו בחיים, כאופן שבא אחי' מן האב יחד עם עוד עד אחד להוים את הראשונים וכנ"ל, ותמר הוי' לה אחים כמבואר ברש"י שם בסוטה (דף י' ע"א) ד"ה יתומה אני, והייתי קטנה והשיאוני אמי ואחיי וכו', ואולי היו אחים רק מן האב, ודו"ק.

## תמיהות וישובים

### ישוב לדברי הפנים יפות

בספר כלי חמדה פר' אמור אות ד' ד"ה וז"ל שם, מביא קושיא על הפנים יפות פר' אמור על הפסוק נבלה וטרפה לא יאכל לשמאה בה, שחירש שאם כזית נבילת עוף טהור נתערב עם ב' כזיתים עוף שחוט אף שבטל איסור אכילה מ"מ טומאה לא בטלה. והקשה הכל"ח דזה דאמרינן דטומאה לא בטלה זהו בטומאת משא כראמרינן בבכורות דף כ"ג ע"א, אבל טומאת נבלת עוף טהור טומאת נגיעה היא, יעוי' שם תירוצו. ובאמת לא קשה מיד, כי דברי הפנים יפות נכונים על פי דברי התוס' במס' סנהדרין דף י"ז ד"ה שיודע לטהר, שכתבו שם (בעמוד ב') דטומאת נבלת עוף טהור הוי טומאת משא. (ועי' הל' פסח סי' תע"ה מ"א ס"ק ד' רבמרוסק בית הבליעה מחזיק ג' זיתים).

### נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
ברוקלין, ניו יארק

### תמו' בספר שפתי מזהר"ש

בס' שפתי מזהר"ש ענגיל פ' אמור עה"פ ועל כל נפשות מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא, הביא בשם השפתי חכמים דכהן גדול מותר לטמאות רק למת מצוה אם הם מז' קרובים, משמע דלשאר מת מצוה אסור לטמאות, וכ' על זה, שהדבר פלא דבש"ס ברכות דף כ' משמע רלכל מת מצוה מותר לטמאות מטעם כבוד הבריות וכו', והגם דבתוס' סנהדרין דף מ' כתבו דמש"ה ה' מותר להשי"ת לטמאות למשרע"ה משום דישאל נקראים בנים למקום ובחי' אנדרות כ' משום דהוי מת מצוה, ולפי"ז י"ל דגם התוס' הוי יורעין דחשיב מת מצוה רק שיש לומר שהשי"ת נקרא כה"ג ואסור לטמא גם למת מצוה, אך לבנו והוא מת מצוה מותר, אך מפשיטות דברי התוס' לא משמע כן, וא"כ שוב י"ל דכהן גדול מותר לטמא את עצמו לכל מת מצוה, ודברי השפ"ח תמוהין, יעוי' ש. וקשה לי טובא על דבריו, ראשית מה שהביא בשם השפ"ח שכח"ג מטמא למ"מ רק לו' קרובים, באמת השפ"ח דייק וכתב רק אביו ואמו. ועפי"ז נסתר ג"כ מה שרצה לתרץ קצת דברי השפ"ח עפי"ד התוס' בסנהדרין, דזה אינו, דשם הוא בנו של הקב"ה, והשפ"ח כ' דרק לאביו ולאמו מותר לטמא, וא"כ אדרבה משם עור יקשה על דברי השפ"ח. ותו יש לתמוה במ"ש בתחילת דבריו לתמוה על השפ"ח משמעות ממס' ברכות, הלא הוא משנה וגמ' ערוכה במס' נזיר דף מ"ז ע"א כהן גדול וכו' מיטמאין למת מצוה, הוי מהלכין בדרך ומצאו מת מצוה וכו' הרי דלא חילקו בין אביו ואמו לשאר מת מצוה, וכן מבואר בהריא ברמב"ם הל' אבל פ"ג ה"ח כהן שפגע במת מצוה בדרך הרי זה מטמא לו אפי' כהן גדול חייב להטמא לו ולקוברו,

ואיזהו מת מצוה „אחר מישראל“ שהי' מושלך בדרך ואין לו קוברין וכו' עכ"ל  
וכן הוא הלכה פסוקה בשו"ע יו"ד סי' שע"ה, וצ"ע.

שמחה פינחס שטראהלי

ברוקלין, ניו יארק

## כתב הרבנות משנת תק"ז להגאון מוה"ר ארי' יהודה ליב מסטאשוב זצ"ל אבד"ק רעכניץ)

בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישורון אגודת אס"ף אסיפת הקהל, קהל כנסת  
ערתנו הנקראים לכל דבר שבקדושה, ויחירי סגולה, וזנדרה מפי החבורה ועלתה  
בהסכמה ראשית חכמה יראת ד' להרים התורה כיראה ובאהבה להשיב בראש  
את הרב הגאון הגדול מהור"ר ארי' ליב ב"מ אייזק מסטאשיב, להיות לנו לאב"ד  
ור"מ פה קהלתינו יצ"ו, ארי' עלה מבבל כלול בתלמוד ובהויות ראב"י ורבא קא  
חזינו הכא להושיבו על כסא הוראה יורה וירין דין אמת לאמתו ועל פיו יצאו  
ויבואו כל עדת ישראל הנועדים למשמרת בני ישראל תוך הבאים לכלל קהלתנו  
יצ"ו ומשפט אחר לכלנו ע"פ דת ודין תורתנו הקדושה, ולשקוד על תקנת  
צאצאינו בנינו ובניו בנינו לקרבם למלאכת הקודש לדבקם בשרשי עליון . . . . .  
אהבה וחיבה יתירה הנורעת לנו בלימוד תורתנו הקדושה, ואף אנחנו להעשות  
אכסניא של תורה ולהחזיק ידי לומרי' לתת ארוחת ששה בחורים אשר יקשיבו  
לקול הרב בישיבה שיש בה סמיכה לשנות מימיו, להעלות להם מזונות כל שנה  
ושנה, ועלינו להעמיד ולהעריך הענין על כל א' מתושבי קהלתינו, העשיר לו ירבה  
וכפי הטובה וברכה, ברכות הטובה רבה אוכליו, זו תורה, וזו שכרו מקופת הקהל  
מרי שבוע בשבוע שני זהובים וחמשה פנים, וכל חודש שיש בו דגל ישולם לו כסף  
משנה באופן שיגיע לכל שבוע שלשה ר"ט, כה יהי' משך ארבע שבועות לכל  
שנה, ומחויב הרב אב"ד נר"ו לשאול ולדרוש בענינו של יום בשבת הגדול

(1) הג"ר ארי' ליב נולד בשנת ת"פ כערך לאביו מו"ה יצחק אייזיק מסטאשוב. הי'  
תלמידו של הגאון מוה"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל. בשנת תק"ז לפ"ק נתקבל לאב"ק  
רעכניץ. — בעת הריב הידוע בין הגר"י והרעב"ץ עמד לימין הגר"י, והרעב"ץ בספרו  
שפת אמת כ' עליו דברי בוז וקלון. ועיין בשו"ת נוב"י מהר"ק חתו"מ סוף סי' י"ד.  
ובשה"ג החדש לר' אהרן וואלדען מערכת גדולים אות ל' ס"ק פ' מביא ענין נורא אודותו  
ששמע מפ"ק הגר"ש סופר זצ"ל אבד"ק קראקא. ועיין עוד בשו"ג לארץ הגר במערכת  
ספרים אות ע' ס"ק ד' בהגהות הג"ר חיים רוב גראס ממונקאטש. — הניח אחריו הרבה  
כתבים בקבלה וחיבור אחר נקוב בשם עולת ראי' על תרי"ג מצות, וכולם לא נרפסו. גם  
העמיד תלמידים רבים וביניהם הג"ר נתן נטע אבד"ק מאטערסארף. — נלב"ע ביום ו'  
אלול שנת תקכ"ז לפ"ק.

ובשבת שובה להורות לנו הדרך אשר נלך בה ואת המעשה, ועלינו לסור למשמעתו, וישולם לו כל פעם מן הררשה אחר זהב ארום.

שניות לרברי סופרים יהי' להרב נר"ו קיום ממרנות ושטרות כנהוג, גם מכתיבת ראשי פרקים כנהוג ומחופה וקירושין כנהוג, גם משאר כתיבת שמרות וקנינים יהי' להרב עם החזן כמבואר בתקנות הקהלה, גם ינתן לו דירה לפי כבודו עם אשתו הרבנית וב"ב, וליתן לו השני מקומות כבה"כ א' בעזרת אנשים וא' בע"נ המיוחדים להרב אב"ד ולאשתו הרבנית, ונקי יהי' הרב אב"ד נר"ו מכל התחייבות השייכים לקהל כמו פענונג געלד ובריבל געלד וכסף גלגולת וכרנא המלכותא וארנונות מכל מה שהפה יוכל לדבר והלב לחשוב.

כל הנ"ל קימו וקבלו עליהם האלופים ראשי קציני הערה בצירוף כל בעל התמנות ויחירי סגולה הנקראים לכל דבר חשיבות שבמקרא הערה העומרים על הפקורים למשמרת בני ישראל, לקיים כל רברי האגרת הרבנות הזאת בכל תוקף ועזו. וכדי שיהי' ביר הרב המופלג אב"ד נר"ו לראי, באנו על החתום, היום יום א' י"ט טבת תק"ז לפ"ק, פה ק"ק רעכניץ.

(החתימות חסרות)

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידירינו

הנה"ח מו"ה יהושע בערגמאן נ"י

ובנו האכרך היקר מו"ה מרדכי בערגמאן נ"י

בהלקח מאתם אשתו־אמו החשובה ע"ה

האחים היקרים האברכים המופלגים

מו"ה יהודה ליבוש נ"י, מו"ה שמואל נ"י, מו"ה יצחק אפרים נ"י,

למשפחת לעמעל

בהלקח מאתם אביהם הרבני החסיד החשוב והמופלג

מו"ה צבי יעקב קאפל ע"ה

המקום ינחם אותם ומשפחותיהם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ובלע המות לנצח ומחה ד' רמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

סאקסימיליא מכת"ק הג"ר יהודה בריאל זצ"ל ממאנפובת הנדפס לעיל עמוד ט"ו.



הפחל דלח מהני מעטס שאין אדם  
במחוקי יוסף בשם הירושלמי וכן הוא  
במחוקה וזכה בזה שנתחקה  
כשעשה איזה קנין כגון משיב וכה"ל  
ועיין במתוספת ר"ס המחפיד  
ד"ה כגון פירות דקל ודוק ואין  
לקשות א"כ מאי דבעי בש"ס  
שלמו בנים מהו ופירש"י ודריף  
והרא"ש וזהו כגון ופירש"י  
שלא הספיק לתבוע את המזמר  
עד שמת ונתבע לבניו ושלמו  
הבנים היו פטורין אפילו  
משובעה י"ל דמאי היו יודעי'  
שאיבהו פשע היו חייבין לשלם  
מנכסיו אביהו ודילמא דעי ואי'  
דוים לעשות עולה ומשלמין  
ולפ"י מייירו שהניח להם אביהו  
בכסם דאל"כ פשיטא דלא זכו  
בכפל כיון דאפילו ידעו שגזייהו  
פשע פטורין דוק. י"ד עז כתב  
הנ"י וה"ה' דה"ה הרשב"א דאש  
ושבש"ס עדים שפצע או בש"ס  
שנכבה אם אמרו שכו משלמי'  
או ששלמו בלא כפיית ב"ד זכה  
בכפל וה"ה כתב שם שרמב"ן  
והרמב"ם חולקין ע"ז ע"ש וכן  
כל עיקר דכן מוכח בש"ס דלא  
קנה כפל אלא ביונו דלינעי  
פירש"י כפיהו ש"ס נכבה וזכה או ש"ס  
משע כירושלמי ליתא כל בירושלמי  
כן אכן כדפיין בש"ס דין ופירש  
הירושלמי : (ט) אהל לא  
השנה שנה אחר הנכבה לא קני

[illegible]

## מכתבים אל המערכת

כבוד המערכת כרם שלמה.

בכרם שלמה מחודש אדר העל"ט נדפס תשובת הרב הנאון מרעברעצין שליט"א אי שרי לקרות מסכת פורים. — וראיתי לנכון להעתיק מה שמצאתי בענין זה בהגדה של פסח ברית משה (מהר"ר משה ב"ר ישעי' שליט נדפס בברלין שנת תס"א לפ"ק, נמצא באוצר הספרים של אאמו"ר שליט"א), וזה לשונו, אנב באתי להודיע שרעה ראיתי שנדפס רברי ליצנות ושיבושים אשר אין להעלות על הספר וה' נקרא מסכת פורים, וה' מסדרים כמו משנה וגמרא דרך קושי ופרוקי, אשר ראוי ונכון ליתן שבח להבורא ית' שהצילנו מהמן הרע והם מתלוצצים בעו"ה לא זו אף זו שה' מהפכים כבורו ית' לכלימה וה' מסדרים כמו מערכית ברברי ליצנות וה' מזכירים ש"ש עליהם כגון בא"י המעריב ערבים וכן כל ברכה וברכה אוי לאזנים כו' ובשמוע כל אלה רוח נפשי מאור ומאור הייתי מצטער, והן אמת בהיותו פה הנאון המפורסם נ"י ע"י ע"ה מ"ו מוהר"ר נפתלי הכהן נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פוזני יצ"ו באתי לפניו בקובלנא רבה על מעשה רשע ופשע אשר לא נשמע כזאת בישראל אשר לא יאומן עד שמסרתי לידו, וה' ברעתו לגזור שמתא ונידוי על המרפים ועל כל מי שיהי' בירו שיוציא וישרוף ולא נתקיים מחמת הטרדא שהי' עליו, והנה המרפים העלים שמו ושם עירו באיזה מקום שנדפס ודרשתי וחקרתי אצל המרפסים הבאים לרפוס הטורים בעזרת המקום אי"ה ואמרו לי שנדפס בזולצבאך והגידו לי מי הוא א' הרע הזה וגליתי טפח ומכסה טפחיים שתכלית שבעים יתלה על חמישים עד שיסור המכשילה הזאת מישראל לפרסם הרבר אז וה' יסלה לו וחלילה על כל או"א מישראל שיחזקו בירם דבר זה ח"ו ובוודאי יקרימו נעשה לנשמע ע"כ רברי מעוטיין, עכ"ל.

ולעומת זה ראיתי דבר המתמ' במחזור ויטרי (ח"ב עמוד 583) שנדפס שם, "מעריב לפורים" ברומה להמערכית אשר הרעיש עליו בברית משה הנ"ל, וכך הוא מתחיל: "ליל שכורים הוא זה הלילה, לשתות ביין הטוב ולגילה, פורים על שם הפור נקרא בגילה. המעריב — כלילה הזה ישכרו כל יצורים, להזכר חוק אשר נקבע בפורים, ארור האיש אשר ירו ירים, לשתות מים המאדירים. אוהב — "ולחלן: "פורים ישתו יין כל רואהו עד לא יכיר איש את רעהו כליל חג פורים, פורים לא יקח נשך ומרבית, אשר ישתה יין מחבית כליל חג פורים" ומאריך שם בסגנון זה, וסופו: "ארור האיש אשר יאכל פולים כתושים, מפי המלך וההגמון והראשים, כל בית ישראל יעלו עליו חמושים, לגרשו מתוך קהל קדושים, גאל — השכיבנו", והוא פלא. וכנראה שצריך דרישה וחקירה אם לא שלמו בו ירי זרים.

החותם בברכה אשר חפץ ר' בירכם יצליח להגדיל תורה ולהאדירה,

חיים יעקב מאיר רבין

בלאאמו"ר הרב מציעשינוב שליט"א

ברוקלין, ניו יארק

\*\*\*

ב"ה. יום ר' לסדר קדושים כ"ה ניסן י' למבנ"י תשמ"א לפ"ק, יומא דהילולא של מרן הקדוש הרברי חיים מ'צאנו זי"ע.

לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה שיחיו.

בכרם שלמה שנה זו חורש שבט הקשה ר' מנחם בראכפערל נ"י כי בפיט לגשם בר"ה אקשטא כסל, מזכה שטרא לבי תרי. הנה לפי מה שפירש במטה לוי אין מקום לקושיות, והפייט לשמיני עצרת יסר כר"א והפייט לפסח כר"י, כרברי התוס' בר"ה כ"ז



ע"א ד"ה כמאן, וז"ל המטה לוי, פותחים פיהם — העננים — כנוס כנר שתית מים — לכנוס בה כמו בנאר משתה המים ממי אוקיינוס ואח"כ — פורחים להמתיק בשחק תמלוכות מים — פורחים לרקיע לקבל ממים העליונים כדי להמתיק המים אשר שאבו ממי אוקיינוס שהם מלוחים, והוא ממש כדעת ד"א כל החרוז. וגם במחזור עם פ"י ישן פ"י ג"כ בדרך זה וז"ל העננים הנעלמים ומחוברים יחד, פותחים פיהם כנורות ומקבלים מי אוקיינוס וכו' — פורחים להמתיק וכו' — פירוש שפורחים בשמים כדי להמתיק המים שהם — מלוחים — ממי אוקיינוס כדלעיל.

הכו"ח בברכה,

משה חנוך הענוך גרינפעלד

ברוקלין, ניו יארק

\* \* \*

לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה.

(א) בקונטרס ז' שנה ב' במדור תמיהות וישובים תמה הב' המופלג אברהם משה שא"א נ"י על הנורע ביהורה מהר"ת חאו"ח סי' צ"ד שכתב רבוה"ז ליכא חיוב להקביל פני רבו ברנל, והקשה רבנניגה רפ' ג' ע"א משמע איפכא במעשה דר' יוחנן בן ברוקה ור' אליעזר חסמא שהלכו להקביל פני ר' יהושע בפקיעין ופי' רש"י משום דחייב ארס להקביל פני רבו ברנל, וע"ש בגמרא דמעשה זו הי' אחר החורבן, והניח בצ"ע.

ולכאורה לק"מ, שהרי כל עצמו של הנוב"י לא בא אלא לתרץ למה השמיט הטור הלכה זו רחייב ארס להקביל וכו' ותרץ דלהטור אין חיוב בזמנה"ז, א"כ מה קשה מרש"י, וכי גברא אנברא קא רמית, וע' בכעין זה בשו"ת שיבת ציון סי' ס"א.

ומלבר זה נ"ל לתרץ דבריו הקדושים שלא יהיו סותרים לרש"י הנ"ל, ובתחלה נקדים להביא קצת מלשונו הזהב וז"ל: בזמן הזה שבעו"ה נתקיים והשימותי את מקדשיכם שאפי' בשעת שממה קדושתה עלי' והשכינה לא זזה מכותל מערבי ואין אנחנו הולכים לקבל פני השכינה שמה כלל אין מקום להטיל חיוב לקבל פני רבו וכו' דאם כן כבודו גדול מכבוד שמים עכ"ל, מכאור מדבריו דכיון דלא זזה שכינה מכותל מערבי, ואין אנחנו יכולים לעלות ולראות לכן אין חיוב קבלת פני רבו בזמנה"ז כדי שלא יהא כבוד רבו גדול מכבוד שמים.

ובאמת במדרש רבה שמות (ב' ב') יש כזה מחלוקת אי זזה שכינה או לא דז"ל שם אמר ד"ש בר נחמן עד שלא חרב ביהמ"ק היתה שכינה שורה בתוכו וכו' ומשחרב ביהמ"ק נסתלקה השכינה לשמים וכו' ר' אלעזר אומר לא זזה השכינה מתוך ההיכל וכו' אע"פ שהוא חרב בקרשתו וכו' א"ר אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי עכ"ל, ולפי"ז ר"ש בר נחמן דס"ל דאחר החורבן נסתלקה שכינה לשמים לדירי' יש חיוב לקבל פני רבו ברנל גם בזמנה"ז רלא שייך סברת הנוב"י, משא"כ לר' אלעזר ור' אחא דס"ל דהשכינה לא זזה מתוך ההיכל לדירתו סברת הנוב"י קיימת, ולפי"ז י"ל דר' יוחנן בן ברוקה ור' אלעזר חסמא שהלכו לקבל פני רבו בפקיעין סוברים כדעת האומר דזזה שכינה מכותל מערבי ולכן לדירתו אה"ג יש חיוב לקבל פני רבו ברנל בזה"ז, אבל לדירן דס"ל כר' אלעזר דלא זזה שכינה מתוך ההיכל אין חיוב לקבל פני רבו ברנל בזה"ז ומתורץ דבריו הנוב"י.

ולפי"ז ניתן ליישב קושיית הגאון בעל ערוך לגר דמקשה במסכת סוכה י' ע"ב וז"ל, רב חסדא ורבבה בר הונא איקלעו לבי דיש גלותא שאל רב נחמן הדור בה רבנן משמעתייהו אמרו ליה אנן שלוחא מצוה אנן ופי' רש"י שלוחא מצוה להקביל פני רבו

ברגל, וכי אפשר להעלות על הדעת דרב נחמן לא ידע דין זה דחייב אדם להקביל וכו', ומתוך שם באריכות, ולפי המבואר לעיל יש ליישב בדרך פשוט, דכזה חלקו ר' חסדא ור' נחמן, דר' נחמן ס"ל כר' אלעזר ור"א רלא זזה שכינה וא"כ אין חיוב להקביל פני רבו, אבל ר' חסדא סבר כר"ש בר נחמן דנסתלקה שכינה לשמים א"כ יש חיוב להקביל גם בזה"ו ור"ק.

אמנם עדיין צריך עיון בזה, דהרי ר"נ ס"ל בש"ס דשכועות ט"ז קרושה ראשונה קירשה לשעתה ולא קירשה לעת"ל וא"כ ל"ש לומר שיסבור דלא זזה שכינה מתוך ההיכל דהא עיקר הסכרא שאמרו כן הוא משום דררשינן והשימותי אפי' בשעת שממה קרושה עלי' זזה לא יתכן רק אם נאמר דקרושה ראשונה קירשה לשעתה וקירשה לעת"ל\*) אבל אם נאמר דל"ק לעת"ל ל"ל הכי כמו שכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו וז"ל, למה אני אומר במקרה וירושלים קרושה ראשונה קירשה לעת"ל לפי שקרושה המקרה וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה במלה וכו' ע"ש.

ואנב מצאתי להנאון הגדול בעל יערות רבש חלק ראשון דרוש י"ב שכתב ממש איפכא מרעת הנוב"י שהבאתי, דאדרבה רק בזה"ו יש חיוב לקבל פני רבו ברנל אבל בזמן הבית לא ה' חיוב כלל, וסברתו רקבלת פני רבו ברנל הוא במקום קבלת פני השכינה ולכן אמרו שיש לקבל פני הרב שהוא זכר לקבלת פני השכינה, אבל בזמן הבית שקבלו פני השכינה אה"נ רלא ה' החיוב לקבל פני הרב, ע"ש.

ב) בקונטרס ז' שנה ג' ראיתי את אשר כתב הרב"נ הרב בן ציון בלום שליט"א בענין ספירת העומר בקטן, דירוע ספיקת האחרונים באותם שנעשים בני י"ג שנה בתוך ימי הספירה אם רשאים להמשיך לספור גם אח"כ בברכה, לרעת הכה"נ רס"ל דשכח לספור יום אחר לא יספור אח"כ בברכה כיון דבעינן מ"ט תמימות והוי מ"ט יום מצוה אחת א"כ כמה שספר בהיותו קטן אין ספירתו ראז פושרתו מחיובו לספור מ"ט תמימות שחל עליו כשנעשה גדול, וא"כ צ"ע למה הקטנים נהגו לברך כשהגדילו תוך הספירה וכתב על זה הרב הנ"ל דאולי גם הכה"נ ג"ס"ל דכל יום הוא מצוה בפ"ע רק רס"ל דתמימות דכתיב צריך שיהי' המנין בשלימות מ"ט יום זאח"ז כלי הפסק ביניהם, ותמימות זה הוא רק תנאי בהמצוה, וא"כ קטן שהגדיל יכול לברך כיון שכל יום הוא מצוה בפנ"ע, ולתמימות רמ"ט יום זאח"ז. מועיל גם מה שספר בהיותו קטן, ע"ש באריכות.

ועפ"י דברים אלו עלה ברעתי דבר נכון, דהנה הכה"נ הנ"ל ג"כ סובר דאם שכח לספור בלילה סופר ביום בברכה, ור"י פליג עליו וס"ל דאם שכח בלילה אינו סופר ביום, (ע' בטור סי' תרפ"ט), ונ"ל דשניהם לשיטתם אולי, דהנה הר"י הנ"ל ג"כ סובר דאם שכח לספור יום אחד צריך לספור בשאר ימים ולא הפסיד המצוה, וביאר הכה"ל במשנ"ב סי' תרפ"ט דר"י סובר דהאי תמימות קאי אכל יומא שיתחיל לספור מכערה אבל לא לענין שכל הימים יעכבו זא"ז ע"ש, לפי"ז יצטרך הר"י לסבור דאם שכח בלילה אינו סופר ביום, כיון דהוא עצמו סובר דאם שכח יום אחד צריך לספור בשאר ימים משום דתמימות הוי ביום עצמו שיתחיל לספור מכערה, א"כ אם שכח בלילה אינו סופר ביום כיון דחסר בתמימות, משא"כ הכה"נ ג"ס"ל דאם שכח יום אחד לא יספור אח"כ משום דתמימות הוי חסרון כמנין א"כ אם שכח בלילה סופר ביום דזה לא הוי חסרון בתמימות דעכ"פ מנה דלירי"י א"צ שיהי' כל לילה בתמימות, ודו"ק.

ואחר כך מצאתי סכרא הנ"ל כרי"ץ גיאות בשם ר"ה נאון הובא כביאור הלכה שם רכתב וז"ל, דהיכי ראישתלו יום אחד יספור כליל שני שתי ספירות כגון בשכח ספירה

(\*) כיוון בזה למש"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' ס"ו) עיי"ש, ועיין עוד בזה בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד ס"א ד"ה וגם.

ראשונה יאמר בספירה שניה אתמול ה' אחד בעומר וכו' וכיון דמני גם של אתמול לא נפיק מכלל תמימות עכ"ל, ולכאורה צ"ע למה מועיל אם יאמר אתמול ה' כך, סו"ס הרי חסר יום אחד וה' חסרון בתמימות, ולפי הסברא הנ"ל מיושב הכל, דהרי"ץ גיאות סובר כסברת הבה"ג דתמימות הוי חסרון במנין דצריך לספור זאח"ו וכיון דאמר אתמול ה' כך הוי המנין בשלימות.

ואיירי דאיירינן בספירה בענין קטן, אכתוב מה שאמרתי לתדץ קושיא הנ"ל באופן אחר, והוא עפ"י מש"כ באור שמח הלכות קרבן פסח פ"ה שהביא ראייה שקטן שייך למ"ע ומקיים המצוה, שבריש חגיגה יש מחלוקת אם כל שבעת ימי החג לקרבן ראייה תשלומין דראשון או לא, ואמרין דנפקא מינה חגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני אם חייב בשאר הימים או לא, וקשה למה לא קאמר בפשיטות דנ"מ בקטן שנתגרל תוך הימים דמצוי טפי, אלא ע"כ קטן אינו פטור גמור, ואם עביר מקיים מ"ע, ע"ש. וכן נ"ל להביא קצת ראייה מדברי רש"י בסוכה מ"ו ע"ב דמבואר דביום השביעי לאחר שיצאו וגמרו בהמצוה התינוקות שומטין אתרוניהם ומפרש רש"י שם דשומטין אתרוני קטנים שאין בזה "מצוה גמורה" ולא שייך הוקצה למצותה, עכ"ל. וצ"ע קצת, דמדברי רש"י משמע דקטן קיים המצוה אבל לא מצוה גמורה, ולכן לא שייך הוקצה למצותה, ולכאורה איזה מצוה קיים הקטן, לא מצוה מה"ת ולא מצוה דרבנן של חינוך דהרי רש"י בעצמו סובר בברכות (מ"ח ע"א) דחייב חינוך רמא רק על אביו, דאביו נצטווה לחנכו ואביו מקיים מצוה של חינוך. ולפי סברא הנ"ל, י"ל דקטן קיים מצוה קיומית ולא מצוה חיובית, לכן לא שייך הוקצה למצותה דהוקצה למצותה שייך רק במצוה חיובית ודו"ק.

ולפי"ז בספירה כשהגדיל בשאר ימים, כיון כשה' קטן מנה ספירה זאח"ו וקיים המצוה לא הוי חסרון בתמימות כיון דעכ"פ ה' קיום המצוה, ואין נ"מ אם היא של קיומית או של חיובית, ודו"ק.

ג) במה שנדרש כבר"ש שנה זו קונטרס ב' עמוד ט"ו ישוב מהנאון בעל תולדות יצחק על דברי הרמב"ם שם ש' דעל נותר אין לוקין, כבר קדמו בזה בס' ברוך טעם ברין עשה דוחה ל"ת (ברינו לאו הנל"ע) פרק ג' ד"ה דלכאורה, עיי"ש.

### כן ציון האראוויטץ

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

## לשאלת רבים

אפשר להשיג אצלינו:

- |                       |            |                |            |
|-----------------------|------------|----------------|------------|
| כל הקובצים משנת תשל"ח | \$10. .... | כרך משנת תשל"ח | \$13. .... |
| כל הקובצים משנת תשל"ט | \$10. .... | כרך משנת תשל"ט | \$14. .... |
| כל הקובצים משנת תש"מ  | \$10. .... | כרך משנת תש"מ  | \$15. .... |

## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם לאנגזאם נ"י מטאראנטא להולדת הנכר  
להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש אטלאם נ"י להולדת הנכר  
להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש רייפער נ"י להולדת הנכר  
להאברך היקר ר' בעריל ראזענפעלד נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר בנש"ק ר' זאב קארנרייך נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יוסף הורוויץ נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' מנחם מענדל ריינער נ"י להולדת הבן  
להנה"ח מו"ה מרדכי כ"ץ נ"י ממעקסיקא להולדת הנכרים  
להאברך היקר ר' צבי היימפעלד נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר בנש"ק ר' שלום גרשון אונגער נ"י להולדת הבן  
להנה"ח מו"ה שלמה זלמן גיטחייל נ"י להולדת הנכר  
להאברך היקר ר' שמואל צבי גרינפעלד נ"י מבני ברק להולדת הבן  
יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבה לאויט"א.

### המערכת

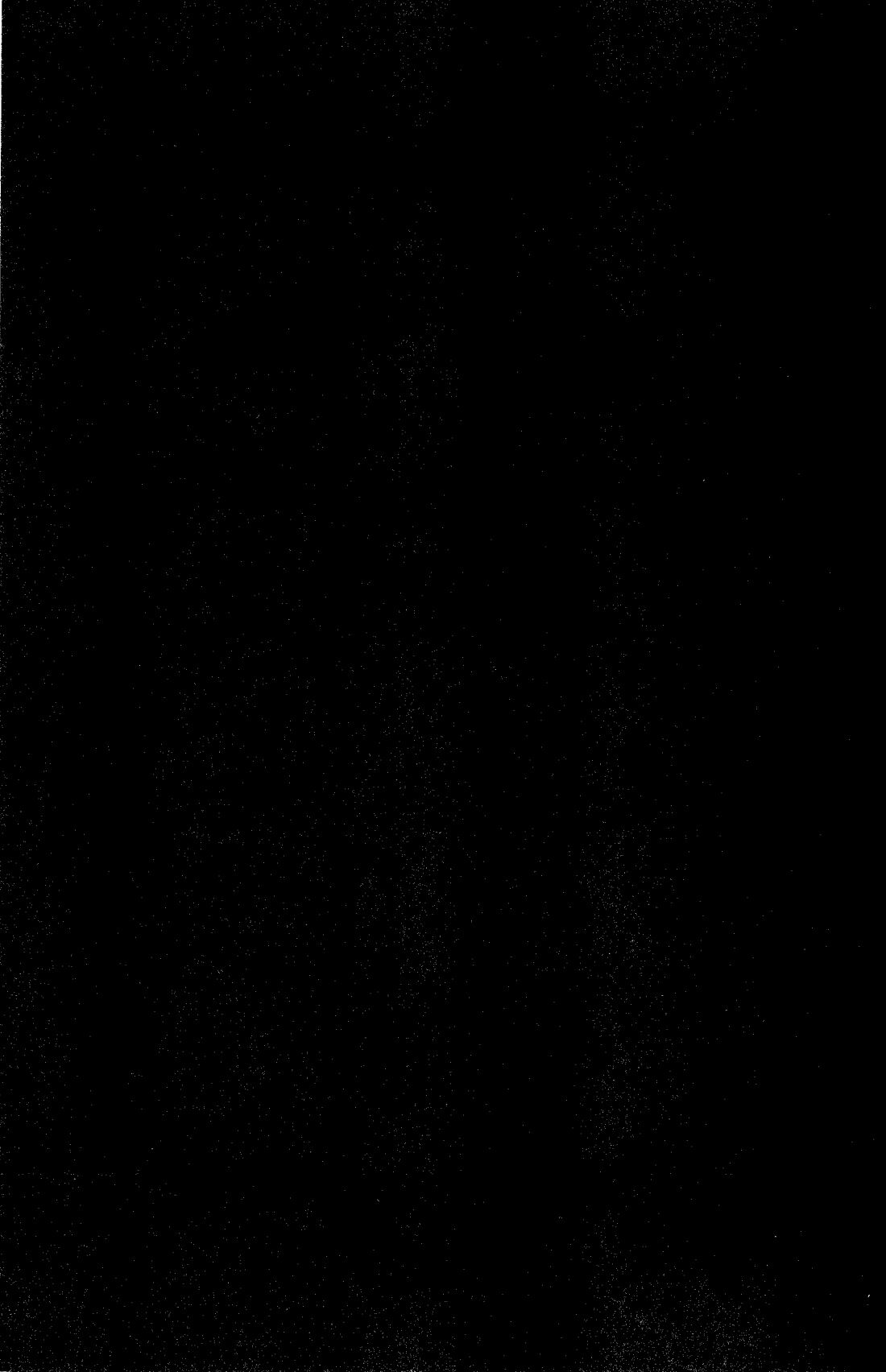
### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שלמה מיללער נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר בנש"ק ר' אלעזר אלימלך מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבת  
להאברך היקר ר' דוד שלמה זלמן צוקערמאן נ"י להולדת התאומות  
להאברך היקר ר' יעקב פיהרער נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' יעקב צעהנווירטה נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' יעקב משה יונה הלוי גאלדשטיין נ"י מאנטווערפען להולדת הבת  
להאברך היקר ר' ישראל יוסף זיידמאן נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' ישראל קאהן נ"י להולדת הבת  
להנה"ח מו"ה מאיר יוחנן אקסלער נ"י מקרית באבוב להולדת הנכרות תאומות  
להאברך היקר ר' משה גאלדמאן נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' נפתלי שווארץ נ"י להולדת הבת  
להאברך היקר ר' פישל בייגעל נ"י להולדת הבת  
להנה"ח מו"ה שלמה שארף נ"י להולדת הנכרה  
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.

### המערכת











## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס  
לעילוי נשמות

זקננו הרה"ח הנכבד מו"ה ירמיה הי"ד  
בן הרב הה"ג מוה"ר חיים וויטריאל ז"ל  
אב"ד דקהלת ידאים במישקאלץ ובסוף ימיו  
מגיד מישרים בבית הכנסת הגדולה דק"ק מונקאטש  
נהרג עקה"ש ביום י"א לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק

זקנתנו החשובה מרת חי' הי"ד  
בת הרב הה"ג מוה"ר ישראל גרינפעלד ז"ל  
רומו"ץ רק"ק סערענש  
נהרגה עקה"ש ביום י"א לחודש סיון שנת תש"ד לפ"ק  
ד' ינקום דמם  
ותהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י נכריהם,  
יוסף חיים מאיר בראנער  
יוסף הילל בראכפעלד  
שלמה עקשטיין  
אליהו יהודה שפיעלמאן  
שלום אליעזר ליפשיץ  
ירמיה שמואל מרדכי בראכפעלד

## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

זקנתי החשובה

מרת רויזע בת מו"ה מנשה ע"ה

תהא נשמתה צרורה כצדור החיים

הונצח ע"י נכרה,

יחיאל גרשון גוטוויין

## אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### לחג השבועות

איתא במדרש (הובא בס' עיר דוד) אנכי ד' אלקיך וגו' לא יהי' לך וגו' לא יהי' לך אינו ציווי אלא הבטחה, הכתוב מבטיחך לא יהי' לך אלהים אחרים. והיא פליאה. ונקדים דברי הגמ' שבת (דף פ"ח ע"ב) בשעה שעלה משה למרום לקבל התורה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה חמדה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם מה אנוש כי תזכרנו וגו' אמר לו הקב"ה למשה החזיר להן תשובה, וכו' אמר להן כלום למצרים ידרתם, וכו' כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות וכו' כלום אב ואם יש לכם וכו' כלום יצר הרע יש ביניכם, מיד הודו לו להקב"ה עיי"ש. ומלשון הגמרא משמע דבכל הטענות שמען משה רבינו נגרם לא הי' יכול לנצח למלאכי השרת עד שבא בטענה האחרונה כלום יצר הרע יש ביניכם, וכששמעו זאת מיד הודו, וצדיקים להבין מהו העדיפות של האי טענה שמיד הודו לו. עוד נקדים דברי הזוה"ק בפ' ויקרא (דף י"א ע"ב) עה"פ עשרה עשרה הכף בשקל הקודש, דעשרת הדברות הן נגר עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, ואנכי ד' אלקיך הוא נגר הפסוק ויאמר אלקים יהי אור. וצריך ביאור להבין השייכות.

ולבאר הכל בחדא מחתא, נקדים מש"כ בספח"ק אורח לחיים (בפ' בראשית) בשם המגיד הגדול הרה"ק רבי ר' בער זצ"ל לפרש דברי הגמרא בקידושין דף ל' בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין, ולכאורה אין המשל דומה לנמשל, כי בבשר משימין תבלין והעיקר היא הבשר ולא התבלין, וכאן אמר שהתורה היא התבלין, ואמר שהאמת הוא כן, שהיצה"ר הוא העיקר, וצריך האדם לעבוד את הש"י בהתלהבות הנמשך מיצה"ר. ואמר שזהו פי' מה שארז"ל במס' יומא (דף ס"ט) כשמסרו בידם יצרא דעבירה אפילו ביעתא בת יומא לא אשתכח, דהנה יש עתים שהם מוכנים מעצמם לעבודת השי"ת כגון בשבתות ויו"ט בלי הכנת אדם וביעתא לשון ביעתא לשון תפלה, וזהו הכוונה כשמסרו בידם יצרא דעבירה, ביעתא בת יומא לא אשתכח, כלו' אף תפילות שהם בשבתות ויו"ט שהקדושה באה מלמעלה והם מוכנים מעצמם לא הי' להם התלהבות כלל, נמצא דבאמת היצר הרע הוא העיקר שיקח התלהבות היצר לעבודת הש"י והתורה הוא המורה דרך, ובאמת כמו תבלין, עכדה"ק יעוי"ש.

ויש להעמיס ענין זה בפסוקי תהלים, אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה, מאת ד' היתה זאת היא נפלאת בעינינו, זה היום עשה ד' נגילה ושמחה בו, אבן היינו היצה"ר הנקרא אבן כמבואר בגמ' (סוכה נ"ב), האבן הזאת מאסו הבונים, היינו הצדיקים ותלמידי חכמים שנקראו בונים (שבת דף ק"ד), אכן באמת היתה לראש פינה, שהיצה"ר נעשה לראש ועיקר בהתלהבות האדם לעבודת השי"ת, ואיך נעשה זאת, על זה ממשיך הכתוב, מאת ד' היתה זאת, שהקב"ה נתן לנו את התורה שנקראת זאת (ע"ז דף ב') עשה"כ וזאת התורה, ולכן היא נפלאה

בעינינו, עדה"כ גל עיני ואביטתה נפלאות מתורתך, שמפליא פלאות להאיר עיני האדם איך יוכל ליקח את התלהבות היצה"ר לעבודת השי"ת, ומסיים הכתוב, זה היום עשה ד', זהו יום מתן תורה, נגילה ונשמחה בו, שבכח התורה מתהפך היצה"ר ליצ"ט, ומסייע לעבודתו ית"ש.

ועפי"ז מובן היטב מדוע הורו מלאכי השרת רוקא כשאמר להם משה רבינו כלום יצה"ר יש ביניכם, כי נתכוון בזה, דרך בשר ודם ראוי לקבל את התורה, כי ניתן בו יצה"ר, אשר ממנו נקח לעבוד את ד' ע"י התורה המורה דרך, לא כן מלאה"ש שאין היצה"ר שולט בהם לא יוכלו לעבוד אותו ית"ש בשלימות כי יחסר להם התלהבות של היצה"ר, וזו היא טענה ניצחת שאין עלי' תשובה, ולכן מיד הורו לו.

וזה יש לכוון בדברי הזוה"ק הנ"ל, דמאמר אנכי ד' אלקיך הוא נגד ויאמר אלקים יהי אור, דהנה ענין הפיכת היצה"ר לטוב הוא ממש כמו ההשתנות מחושך לאור, וכמו שע"י זריחת השמש, אותו המקום עצמו שהיו עד עתה חשוך ואפילה נעשה אור, כן הוא בהפיכת היצר, שהיצה"ר עצמו שנברא להסית ולהלהיב את האדם לעבירות, מסייע לעבוד את ד' בהתלהבות, והוא ע"י התורה. והנה ירוע שבדיבור אנכי בו כל התורה כולה, וזהו שהביא הזוה"ק את המאמר יהי אור להפסוק אנכי ד' אלקיך, לרמוז שע"י התורה"ק ממשיכין התלהבות היצה"ר לסייע בעבודת ד', דוגמת ההשתנות מחושך לאור.

ובדבר האמור יתבאר דברי המדרש הנ"ל, אנכי ד' אלקיך, כלומר ע"י התורה הנכלל בדיבור אנכי, שהוא המורה דרך והתכלין להיצה"ר, הכתוב מבטיחך שלא יהי' לך אלהים אחרים, היינו היצה"ר, (כאז"ל שבת ק"ה: איזהו אל זר שיש בגופו של אדם זה יצר הרע), רק אדרבא ממנו תקח לעבוד את ד' להפכו לטוב ולסייע בקיום התורה ומצותי'.

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן כמדינה זו והן כמדינה אחרת.

## בסוגיא דכל תאחר

מהגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ זצ"ל אבד"ק אה"ו<sup>(1)</sup>

בגמרא ר"ה (דף ו' ע"ב) גופא אחר בכור ואחד כל הקדשים כיון שעברו עליהם שנה בלא רגלים, רגלים בלא שנה, עובר בכל תאחר. (וכתבו התוס' להכי נקט בכור דעיקר שנה בככור כתיב וכו' דכתיב כי' תאכלנו שנה בשנה וכו') ופריך בשלמא רגלים בלא שנה משכחת לה אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה וכו' כדתני רב שמעי' עצרת פעמים ה' פעמים ו' פעמים ז', הא כיצד שניהן מלאין, חמשה, שניהן חסרין, שבעה, אחד מלא ואחד חסר, ששה, (פירש"י ומשכחת לה שנה בלא רגלים כגון שניהם מלאים ואירע עצרת בה' בסיון והקדישה למחרת בו' בסיון ולשנה הבאה היו שניהם חסרים ואירע עצרת בז' בסיון והשנה מלאה ביום ו' בסיון משחקדישה ועדיין לא עבר עצרת עליו) ומאן תנא דפליג עלי' דר' שמעי' (פירש"י ת"ק דלא איירי בשנה בלא רגלים) אחרים היא, דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת אין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד, ואם היתה שנה מעוברת חמשה (פירש"י קסברי לעולם כל חדשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ואין מעברין ואין מחסרין שום חודש לצורך והוא לה שנה שנ"ד ימים נמצאת כל השנה שבועים שלמים חוץ מד' ימים והן הדוחין קביעות השנה מקביעות חברתה. ואם היתה שנה מעוברת חמשה, קסבר חודש עיבור לעולם חסר ואינו דוחה את המועדות אלא יום אחד שהוא יתד על ד' שבועות). והנה על כרחנו צריכין לפרש מה דמקשה הש"ס ומאן תנא דפליג עליו דר' שמעי' שהקושיא הוא הא קרא כתיב שנה בשנה דהיינו שנה בלא רגלים ולדידי' לא משכחת לה, (דאל"כ מה נ"מ מאן הוא התנא יהי' מי שיחי'), ולפ"ז מה קמשני הגמרא אחרים הוא סוף סוף יקשה עליהם הא קרא כתיב שנה בשנה, ולדידהו לא משכחת לה שנה בלא רגלים, והיאך מתרץ הקושיא מאן תנא דלא איירי בשנה בלא רגלים הלא אכתי תיקשי היאך יפרנס הכתוב שנה בשנה.

וכדי שנבוא אל היישוב, נדקדק בדברי אחרים למה נקטו בלשונם עצרת, דבשלמא ר"ה שאמרו נחא, שבכל שנה נדחה הקביעות בד' ימים וממילא כן הוא בכל המועדות, ואם רצונם לומר שכן הוא בכל המועדות למה שבקו פסח ונקטו עצרת. אמנם יובן ע"פ דברי הגמ' בערכין דף ט' ע"ב שאמרו שם לאחרים היכי

(1) הוא הגאון הנודע בשמו ר' איציק'ל האמבורנער. נולד בשנת תע"ה לאביו הג"ר יעקב יוקיל הלוי זצ"ל אבד"ק גלזנא וכדאר. אחר חתונתו התיישב בכרדאר, ושם נתירד עם הגאון בעל נוב"ז זצ"ל. בשנת ת"ק לערך נתקבל לאבד"ק הארזוב, ובשנת תקט"ו נתקבל לאבד"ק גלזנא, ואח"כ בשנת תקכ"א נבחר לאבד"ק ברדאר, ומשם עלה ונתעלה על כסא הרבנות בק' אה"ו. נרפס ממנו ס' שו"ת מטעמי יצחק וחירושים על יו"ד, והרבה חירושים נרפסו ממנו בס' ברכה משולשת, ותשובות ממנו מפוזרות בהרבה ספרי שו"ת מחכמי דורו. — נלב"ע אור ליום ו' לחודש אייר שנת תקכ"ז לפ"ק. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י תלמיד א'.

משכחת לה שיהי' ר"ה ביום הנף (היינו שיחול ר"ה ביום שחל בו ט"ז ניסן) א"ר משרשיא כגון שהיתה שנה מעוברת ועיבור שנה ל' יום דל ירחא לבהרא ירחא ומשכחת לה ביום הנף. (ופירש"י רבשנה מעוברת עבדינן שבט ואדר ראשון מליאין ביחד, ועבדינן נמי ניסן ואייר חסרין יחד דהא אמרינן אם היתה שנה מעוברת חמשה וכיון דעיבור שנה ל' יום אי לא עבדינן תרין חסרין בהדי הדדי הווין להו שיתא בין ר"ה לר"ה יעוש"ה).

לפ"ז בכל שנה מעוברת דעבדינן אדר ראשון משלשים יום א"כ חג הפסח נדחה מדאישתקד בששה ימים, רק אחד הפסח דעבדינן ניסן ואייר חסרין אז אינם רק חמשה ימים. על כן נקטו אחרים בדבריהן עצרת, דרק בין עצרת לעצרת שעשינו ניסן ואייר חסרין אינם רק חמשה ימים, אבל פסח באמת יש בין פסח לפסח ששה ימים.

לפ"ז לדברי אחרים בכל שנה פשוטה שניסן ואייר אחד מלא ואחד חסר הויא לה עצרת בז' בסיון שהוא יום החמשים, ובשנה מעוברת שניסן ואייר שניהם חסרים הויא עצרת בז' בסיון שהוא יום החמשים, א"כ גם לדירדהו משכחת לה שנה בלא רגלים כגון שהקדיש בשנה פשוטה ביום ו' סיון ולשנה הבאה היתה שנה מעוברת שעצרת הוא ביום ז', וביום ו' נתמלאה שנתו בלא רגלים, אך לפ"ז צ"ל שהקדישו ביו"ט ותנן בביצה דף ל"ו שמדרבנן אסור להקדיש ביו"ט.

וזה פירוש הגמ' שהתחלנו, ומאן תנא דפליג עלי' דר' שמעי', היינו הת"ק רלא איירי בשנה בלא רגלים, וקשה הא קרא כתיב שנה בשנה ומשני אחרים הוא לדירדהו שנה בלא רגלים משכחת לה רק בשנה בשנה ביו"ט, דמדאורייתא אפשר להקדישו וע"ז נאמר שנה בשנה, אבל מאחר דרבנן אסרו להקדיש ביו"ט, א"כ הוא מילתא רלא שכיחא שיעבור על דברי חכמים, לפיכך לא איירי ב' ת"ק, ונכון היטב מזוקק שבעתים.

## בסוגיא דקצירת העומר בשבת

מהגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ זצ"ל אבד"ק קליווא<sup>(1)</sup>

### לעצרת

הרמב"ם פ"ז מהל' תמידין ומוספין דין ו' כתב דין העומר מצוה להקצר בליל ט"ז בין בחול בין בשבת, ובדין ז' שם כתב וכל הלילה כשר לקצירת העומר ואם קצרוהו ביום כשר. ותמיהו הלחם משנה ומהרש"ק בברכת הזבח במנחות פ' ר' ישמעאל דארכיב הרמב"ם אתרי רכשי דהא מאן דאית לי' ס"פ ר' ישמעאל רקצירת עומר דוחה שבת אית לי' נקצר ביום פסול ומאן דאית לי' רכשר אית לי' דאינו דוחה אלא הקרבת עומר.

(1) הוא בנו של הג"ר אליעזר אבד"ק אוסטרואווי ונאיוויש מח"ס השיב ר' אליעזר ושיח השרה. הג"ר ישראל ה' תלמיד מובהק של הג"ר יחזקאל קאצענלינבויען אבד"ק

ונ"ל דהנה שם סוף פ' ר' ישמעאל מקשה על דברי האומר דרבי סבר נקצר ביום כשר ואינו דוחה שבת, והא דתני במתני' שם נקצר ביום כשר רבי היא, ורקתני דוחה שבת היינו להקרבנה, מהא דתניא רבי אומר וידבר משה את מועדי ה' כו' מניין לרבות עומר והקרב עמו שתי הלחם והקרב עמו כו' למאי אילימא להקרבנה שתי הלחם בני הקרבנה נינהו אלא פשיטא לטחינה כו' ודכותה גבי עומר לקצירה וקא רחי שבת, ורחי, עומר להקרבנה ושתי הלחם לאפי', וסבר רבי תנור מקדש ואי אפי' לה מאתמול אפסל בלינה, וא"כ ע"כ מ"ד זה אליבא דרבי אית לי' דכלי שרת מקדשין אפי' שלא לדעת, דאל"כ הדרא הקושיא לדוכתי' מן מה דרריש רבי את מועדי ה', אלא פשיטא לטחינה, ואין לרחות שתי לחם לאפי' בשבת שלא תיפסל בלינה, הא ליתא דאע"ג דתנור מקדש לרבי יכוין האופה שלא תיקדש התנור ויאפה בע"ש דהא אין כ"ש מקדשין אלא לדעת א"ו דאית לי' רכ"ש מקדש אפי' שלא לדעת.

והנה רב חסדא בפ' התכלת דף מ"ח לפי מ"ש התוס' ד"ה דלא כרבי בתירווצא בתרא רבי אית לי' דתנור מקדש וסבר דאין כ"ש מקדש אלא לדעת, וא"כ לפ"ז י"ל הא דרריש רבי וידבר משה את מועדי ה' כו' לטחינה, ודכותה גבי עומר לקצירה, וסבר רבי דרחי קצירת עומר להשבת כסברת המקשה ס"פ ר' ישמעאל, וא"כ לא סבר רב חסדא מה דרחו ס"פ ר"י המשניות דקצירת עומר בשבת דלא כרבי, אלא אית לי' דאתיא כרבי דאית לי' דרחי שבת.

והנה מצינו להרמב"ם פ"ג מהל' פסולי המוקדשין דין כ' דפסק כר' ינאי וחזקי' בסוכה דף נו"ן וכר' יוחנן במנחות דף ז', וא"כ אית לי' להרמב"ם כרב חסדא אליבא דרבי וכתירווצא בתרא דהתוס' מנחות דף מ"ח הנ"ל, וא"כ רבי סבר קצירת עומר דוחה שבת, וי"ל דאפ"ה אית לי' לרבי דנקצר ביום כשר, מטעם דאית לי' כאירך דר' שמעון ס"פ ר' ישמעאל מטעם דחביבה מצוה בשעתו מאחר דהוא יום הקרבנות, ופליג אר' אלעזר בר"ש דאית לי' דלא אמרינן הכי אא"כ דנדרה מעיקרא כמו שחיטה קודם להקטרה, ומה דאיתמר שם דרבי לא פליג אר' אלעזר ב"ר שמעון הוא לרבה שם, משא"כ לרב חסדא. גם י"ל דאית לי' לרב חסדא לתירווצא בתרא דהתוס' מנחות דף מ"ח דררשא דאם תקריב מנחות (עומר) [בכורים] דבא לומר שאם נקצר ביום כשר, ומה דשינוי כל הלילה כשר כו' ורייקינן לילה רומיא דיום כו' לא נאמר אלא לענין הקטרת חלבים ואכרים ולא לענין קצירת העומר מפני דנדרש מתקריב כשר אפי' ביום, וא"כ לפ"ז המתני' ס"פ ר' ישמעאל דאתמר דדוחה שבת וביום כשר, היינו קצירת עומר ואתיא כרבי, וכן הוא כונת הרמב"ם, ואזיל לשיטתו ראין כלי שרת מקדשין אלא לדעת, ודו"ק.

אה"ו בעל כנסת יחזקאל. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק ריץ ואח"כ בהאדמיד ולבסוף שימש בדבנות בק"ק קליווא. עיר זו נתפרסמה מאוד לרגלי הריב הידוע בעסק הגט מקליווא, שערך הנ"ר ישראל ורוב גדולי דורו נגד חכמי פראנקפורט. נדפס ממנו שו"ת אור ישראל וס' אור הישר אודות הריב הנ"ל, והניח אחריו בכת"י ספר כנסת ישראל על חו"מ וחיבור על אה"ע וחיבור של דרשות. — חידו"ת הללו הועתקו מנכותי"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם לשבח ולתהלה כש"ת מו"ה שאול

הגאון זצ"ל

## דרוש לשבועות

מהגאון מוה"ר לייב קאסוויץ זצ"ל ראב"ד קראנ' (1)

במס' בבא בתרא (דף צ"א ע"א) אמר רבה בר רב הונא אמר רב אבצן זה בועז, מאי קמ"ל, כי אידך דרבה ב"ר הונא דאמר ק"כ משתאות עשה בועז לבניו שנא' ויהי לו שלשים בנים ושלשים בנות וגו' וכולן מתו בחייו וכו'. וברש"י, מאי קמ"ל, מה ריוח יש בדבר ומה אנו למידין שום מצוה מכאן, כדרבה ב"ר הונא, אשמעינן שאם נשא אדם אשה בבחירתו ישא אשה בזקנותו כמו שעשה אבצן דהיינו בועז לפי שהי' ירא שמה ימותו בניו מאשתו ראשונה בחייו וכו' אבל אי לא אמר לן אבצן זה בועז הוי אמרינן אבצן לא נשא אשה אחרת ובוועז נמי מעולם לא הי' לו אשה ובנים עד שלקח רות, עכ"ל. ויש לדקדק דמאי מקשה הגמ' מאי קמ"ל, הלא נפקא מינה טובא כדאי' בגמ' פ"ק דכתובות (דף ז' ע"א) אלמן שנשא אלמנה לא טעון ברכה והאמר ר"נ וכו' מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר (רות ד') ויקח עשרה אנשים מזקני העיר וגו' ובוועז אלמון שנשא אלמנה הוה, ופירש"י דאמר מר אבצן זה בועז. ומשני הגמ' דהא דקאמר אינה טעונה ברכה היינו כל ז' אבל יום אחד טעונה ברכה, א"כ קמ"ל טובא בזה דאמר דאבצן זה בועז דמוכח מכאן דאלמן שנשא אלמנה טעון ברכה יום אחד, דאי לא אמרינן אבצן זה בועז לא מוכח דאלמן שנשא אלמן טעונה ברכה כלל.

והנראה לתרץ, דהנה לכאורה יש להקשות איך מוכיח כאן הגמ' דלמרה תורה ררך ארץ שאם נשא אדם אשה בבחירתו ישא אשה בזקנותו, הא איתא בגמ' (יבמות ע"ו ע"ב) דאמר לי' דואג האדומי לשאול עד שאתה משאיל על דוד אם הגון הוא למלכות אם לאו, שאל עליו אם ראוי לבא בקהל אם לא מ"ט דקאתי מרות המואבי'. וכתב שם המהרש"א בח"א, דלכאורה יש להקשות האידך חשבו שבועז זה אבצן שהי' שופט כל ישראל כמה שנים כמפורש בקרא, ישא פסולי הקהל ברכים, ומתרץ המהרש"א עפ"י דהרמב"ן (בפ' וישב) דדין יבום הי' נוהג אז אף בקרובים, ולכן שפיר הותר לו לבועז לישא מואבי' מחמת מצות יבום, יעו"ש. ולפי"ז איך ילפינן מזה שנשא בועז את רות דחייב אדם לישא אשה אף בזקנותו, רילמא לקח כדי לקיים מצות יבום.

אמנם י"ל דקושיא חרא מתורצת בדרך חבירתה, דהנה מבואר שם במס' כתובות (דף ז' ע"ב), גופא אמר רב נחמן וכו' מנין לברכת חתנים בעשרה שנא' ויקח עשרה אנשים מזקני העיר, ורבי אבהו אמר מהכא במקהלות ברכו אלקים ד' ממקור ישראל וכו' ור' אבהו בהאי קרא דר"נ מאי דריש ב'י' ההוא מיבעי לי' למידרש עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית דאי ס"ד לברכה לא סגיאל דלאו זקנים, ואידך אי ס"ד למידרש לא סגיאל דלאו עשרה, ומשני, אין לפרסומי מילתא.

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס ב' עמוד ט'. — ד"ז הועתק מכת"י תלמיד



ולכאורה קשה על ר' אבהו איך קאמר רבועז לקח עשרה זקנים כרי לפרסומי מילתא דמואבי ולא מואבית, הלא לבועז בלא"ה הותר לישא את רות מחמת מצות יבום, ועכצ"ל דר' אבהו לא קסבר כשיטת הרמב"ן הנ"ל רמצות יבום שייך בקרובים.

ולפי"ז שפיר יובן דברי הגמ' בבבא בתרא הנ"ל, דקאמר אבצן זה בועז, ופריך מאי קמ"ל, ודקרקנו דילמא קמ"ל דאלמן שנשא אלמנה טעון ברכה יום אחר, וי"ל דאין הכי נמי לר' נחמן שפיר י"ל דקמ"ל דין זה, דק דהגמ' על כרחך מקשה מאי קמ"ל דק לר' אבהו, והראי', דמתרץ דקמ"ל דישא אשה בזקנותו, ואיך מוכח כן, הלא יש לדרחות שבועז נשא את רות מחמת מצות יבום, ועכצ"ל דחתרצן קאי בשיטת ר' אבהו וכדהוכחנו לעיל דר' אבהו לא קסבר כדברי הרמב"ן דאף בקרובים שייך מצות יבום, וא"כ שפיר מובן דברי הגמ'.

## בענין תשלומין של עצרת

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל<sup>(1)</sup>

חידשתי בשבועות תקס"ט לפ"ק כיום מתן תורתנו הקדושה

חגיגה דף י"ז ע"א תוס' ד"ה אף עצרת יש לו תשלומין, בירושלמי אר"י בד בון דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר, כלומר מהתם משמע שיש לו תשלומין כו' עכ"ל. וקשיא לי דמקמי הכי כתבו התוס' בד"ה יום טובו שלו אחר השבת ואע"ג דלא חזי בראשון (ובשבועות לכ"ע רק תשלומין בראשון הוי וכמ"ש תוס' לעיל דף טו"ת ע"א בד"ה תשלומין כו') מייתי לי' בשני כו' כיון שאין העכבה רק בשביל היום כרפ"י לעיל (ר"ל לעיל דף ב' ע"א בתוס' ד"ה איזהו קטן כו' יעושה"), חזיא מיהא קדינן בי' עכ"ל, אלמא דהיכא דהעכבה מצד הגברא, לא חזי בראשון מיקרי, וא"כ הכא דכל ישראל אוננין היו והי' העכבה מצדם ואמאי ה"ל תשלומין, ורוחק לומר דגם זה רק העכבה מצד היום מיקרי, וצ"ע בזה.

והנלע"ד בזה עפ"מ שראיתי להמשנה למלך פ"ג מהל' אבל הביא הירושלמי הנ"ל, והקשה האיד הקריבו למחר, והא נשיא שמת הכל צריכים לשמא לו אפילו כהנים, וא"כ איך הקריבו למחר הא צריכין הזאה ג' וז' כו', ושמא י"ל דלעולם ישראל לא נטמאו, דאף דיש לדור דין נשיא מ"מ משום המצוה דחל עליהם רהיניו חיוב מצות ראי' וחגיגה ושמחה אם היו מתשמאים לו היו מבטלות ממצות אלו, מש"ה לא נטמאו כו' עכ"ל.

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — ד"ז הועתק מנכונת"ק והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן יע"א. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

וראיתי בשער המלך פ"ג מהל' מעשה הקרבנות דף מ"ו ע"א בר"ה גם  
במ"ש עוד כו' הביא בשם הגאון מו"ה יהונתן בעל כרו"פ שהקשה בזה על המ"ל  
מסוגיא דקופיץ בפסחים ע' ע"כ דמשני דמית נשיא כו' ופרש"י ומצוה לכל  
ישראל להתעסק בו, הרי דאע"ג דמתבטלין ממצות ראי' וחגיגה ושמחה, אפ"ה  
חייבין להתעסק בו, ודלא כהמ"ל, ותירץ בעל שער המלך דהא דכ' המ"ל דכיון  
דהי' מתבטלין ממצות ראי' וחגיגה לא הי' משמאין, היינו דוקא כהא דרור דמת  
בעצרת, ומשהאיר היום נתחייבו במצות אלו, ומש"ה כיון דחל חיובא עליהו  
קודם מיתת דוד תו לא פקעי מינייהו, ולכך לא נשמאו, אבל כההיא דפסחים  
דמיירי דמית נשיא בי"ד קודם חצות דאכתי לא מטי זמן חיובא דפסח וחגיגה,  
כהא ווראי מודה המ"ל דחייבין לשמא לו וזה פשוט עכ"ל, ודברי טעם הן.  
ומעתה אומר אני דמתורץ גם קשייתם, דהא משהאיר יום חג השבועות אז  
כל ישראל גברא דחזי הויין, ואח"כ כשמת דוד נדחו דק למקצת סוף היום, וזה  
שפיר מיקרי גברא דחזי בראשון, דהא חזיין הוו כדחל חיובא עליהו, ועיין לעיל  
דף ב' ע"א תוס' ד"ה תשלומין בראשון כו' ודף ט' ע"א תוס' ד"ה כיון דלא חזי  
בראשון כו' ומתירש"א שם, ודו"ק.

### יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

האחים היקרים והמופלגים

מו"ה חיים אייזיק נ"י, מו"ה מאיר נתן נטע נ"י, מו"ה משה אהרן נ"י,

מו"ה מנחם מענדיל נ"י, והב' פנחס נ"י

בהלקח מאתם בפתע פתאום

אביהם הרבני החשוב והנכבד ותיק וחסיד

מו"ה יהושע העשיל סג"ל לנדא ע"ה

בעיר לונדון יע"א

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

וירפא את מחץ לבבם ולא יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

## מכתב מהרה"ק מוה"ר שמעון מיערוסלב זצ"ל אל הרה"ק מוה"ר אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה. יום ב' ברכה.

מחי' חיים יחתמהו לאלתר לחיים טובים ולכל טוב סלה לכבוד ירידי  
ה' וירידי מח' וא"נ קדוש עליון קדושת שמו קדוש ר' אשר ישעי'  
ני"ו לעד ולנצח הרב הק' מראפשיץ נ"י.

בעזה"י אתנו לכולנו החיים והשלום כה לחי וגם אתכם בתוך כ"י עמ"ש  
אמן.

אחלה מאת פני קדשו להכין ולהזמין עבורנו הסך מאה ר' מ"כ כי הוכרחתי  
קודם י"כ (= יום כיפור) להלוות לי סך שני מאות ר' מ"כ לשלם החוב הידוע  
לכבודו. והי' בזה ש' מאד"ה (= מאדון השלום) קצרתי באומרם כי לחכם כמותו  
יספיק. דברי מחו' וא"נ מבקש שלומו וטובתו כ"ה לו ולכל י"ח ש' ולכל הנילווים  
אליו.

הק' שמעון בר"י מיערוסלב

ורב שלום וברכה לבני הנחמד כבוד מ' יצחק נ"י<sup>(2)</sup> ולזוגתו הצנועה שרה תי' ולכל  
י"ח שלום וברכה.

בתי מושקט בעזה"י היא בכו הבריאה.

פר"ש לכולכם מאשתי ת' ובני וכל י"ח ש' שלום לכולכם שלום וברכה.

(1) הועתק מגוכתי"ק המונח ברשות ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כנש"ק  
מו"ה מנחם מענדיל הלברשטאם נ"י, והגיע אלינו בהשתרלות האברך היקר והנעלה מו"ה  
שמחה פינחס שטראהלי נ"י. ישאו ברכה מאת ר'. — פאקסימיליא ממכתב קודש זה  
להלן בעמוד מ"ז.

(2) הרה"צ מוה"ר יצחק הי' חתנו של הרה"ק מוה"ר מנשה רובין זצ"ל אבר"ק  
ראפשיץ בנו של הרה"ק מוה"ר אשר ישעי' מראפשיץ הנ"ל. אחר פטירת חותנו נתמנה  
כממלא מקומו כאבר"ק ראפשיץ.

## שלשה מכתבים' מהרה"ק מוה"ר שלום אליעזר הלברשטאם זצ"ל הי"ד מראצפערט

ב"ה. ד' ולא יהי' בהם נגף.

ידידי הרב החסיד מו"ה אברהם נ"י.

הנה שמעתי לאמור כי לוקחים לשם את אחי הה"צ ד' ישעי' שיחי' ואת חתני הה"צ מבאבאוו שיחי', ע"כ אבקשו לכתוב לי מיד תשובה אם אמת הדבר ואם עושים לזה השתדלות, מי ומי ההולכים. ירדו הרוש"ת המצפה לבשו"ט ולתשובתו מיד ע"ז ונא להודיעני. מה נשמע כעת אצליכם חדשות מכר"ש, נא להודיע לי.

כ"ד ירדו הרש"ת,

הק' שלום אליעזר הלברשטאם  
בהרה"ק מצאנו זצלה"ה

\* \* \*

ב"ה. ה' וטהרה ממקור.

להחסיד הנעלה המופלג בנש"ק כש"ת מו"ה יוסף שמואל פרענקיל  
נ"י ולהחסיד המרומם וכו' מו"ה שמואל גארטנר נ"י.

היום קבלתי מכתב מידידי החסיד וכו' מו"ה אברהם גראס הכהן נ"י שאתם תשתדלו עבור חתני הה"צ מבאבאוו שיחי' ועבור אחי הרב הצדיק ד' ישעי' שיחי' לשלוח בעבורם כתבים שיוכלו ליסע לארה"ק, ובכן אין צו אלא לשון זירוז שיראה למהר בהדבר ולשלוח בעבורם הכתבים הנחוצים לנסיעה כזה, וגם תראו לשלוח גם בעבורי כתב כזה שאוכל ליסע לאה"ק ג"כ, וה' יהי' בעזריכם לברך על המוגמר.

ירידכם הרוש"ת המברך אתכם בחג כשר ושמח ומצפה לכש"ט. וכתבו לי היכן הוא המסחרים בשם אם יש לכם פרנסה, ד' ירחם במהרה על כ"י עם הג"צ, כ"ד, הק' שלום אליעזר הלברשטאם  
בהרה"ק מצאנו זצלה"ה

---

(1) ג' מכתבים הללו נכתבו לארצינו הקדושה באמצע שנות המלחמה. כידוע השתדל אז הרה"ק מוה"ר שלום אליעזר זצ"ל הי"ד בדרכים שונים ובתחבולות שונות עבור הצלת חתנו כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד וב"ב וגם עבור הצלת אחיו הצעיר הרה"ק מוה"ר ישעי' זצ"ל הי"ד אבד"ק טשחוב, ולדאבוננו לא עלתה בידו. גזירה היתה מלפניו ית"ש ואין לנו רשות להרהר אחריו ח"ו.

שלשת המכתבים הגיעו אלינו מאת הרבני החסיד הנכבד והמפואר מו"ה אליעזר ליפא גארטנר נ"י בנו של הרה"ח מו"ה שמואל גארטנר נ"י ע"ה מקבל מכתב השני. —תח"ח לו וישא ברכה מאת ד'.

ב"ה ה' וטהרה.

ידידי החסיד הירא המרומם חו"פ וכו' כש"ת  
מו"ה אברהם בן סערל נ"י.

מכתבו מן ד' ויקרא קבלתי היום לנכון בדב תודה, ואברכו ברפואה שלימה  
על עינים ושיבה טובה ורב נחת מכל יו"ח ע"ז תחי'. והנה כתבתי מכתב  
לההנה"צ מו"ה יוסף צבי דוינשקין נ"י אודות מכתבים בעבורי, ואבקש כמ"ה  
לדבר אתו פא"פ לקיים הבטחתו ולשלוח לי במוקדם. ידידו הרוש"ת המצפה  
לשועה ומברכו בחג כשר ושמח.

הה"ג הנ"ל אמר לר' דוד יהושע גראס נ"י מסאקמור שישתלל לשלוח  
בעבורי סרטיפיקאט הנ"ל, ע"כ יראה לקיים מאמרו, כן ימחול לאמור לו, וד"ל.  
כ"ד ידידו הר"ש ומברכו בכ"ט, השי"ת ירחם עם הג"צ במהרה בימי'.

הק' שלום אליעזר הלברשטאם  
בהרה"ק מצאנו וצלה"ה

## בסוגיא ררוב

מהרב הגאון מוה"ר דוד צבי טעבלי זעהמאן הי"ד<sup>1</sup>  
אבר"ק דוקלא

להבחור החרף ומופלג בתורה כו' כמר יעקב זינגער<sup>2</sup> שיחי' מרישא.

הנני לתשובתו. בראש הרגיש על הפלתי סי' ט"ו סק"ג שכ' ליישב קו'  
התוס' חולין י"ב ובכורות כ' למה לא מותר קודם ח' ימים מכח רוב, רי"ל דהוי  
דבר שיש לו מתירין עכ"ל. וע"ז הקשית דבכה"ג לא הוי רשיל"מ כיון דאין  
ההיתר עתיד לבוא בודאי רשמא לא יחי' עד אז. מאד תמהני עליך שלא ראית  
שהט"ו שם סק"ד כ' ג"כ דהוי רשיל"מ והנקודת הכסף השיג עליו כקושייתך.  
ועיין בשו"ת פני יצחק מהגאון מהר"י חרף ז"ל יו"ד סי' א' שכ' שהט"ו סובר

(1) גולר בשנת תרכ"ד לאביו מוה"ר אליקים געציל. הי' תלמיד מובהק להגאון בעל  
בית יצחק ולהגאון בעל הרי בשמים. נשא אשה את בתו של הג"ר יוסף משה טייכער  
ראבר"ק פרעמיסלא. אחר פטירת חותנו נתמנה למלאות מקומו, ומשם נתקבל אח"כ  
לראבר"ק דוקלא. הי' ממויחדי גדולי התורה בדורו. נדפס ממנו שו"ת קב וזהב וס' מנחת  
סולת כ' חלקים, וקונטרס קטן העלם דבר הנדפס בראש ספר אמרי יוסף עה"ת לחותנו  
הנ"ל, ועוד הרבה נשאר בכת"י. — נהרג עקה"ש בשנת תש"ב לפ"ק. הי"ד.

(2) הוא נכדו של הג"ר שמעון זינגער דומ"ץ דק"ק דאמבראווא, ונתחנך על ברכיו  
יען נתייתם בהיותו צעיר לימים. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר נחום וויידענפעלד  
אבר"ק דאמבראווא. גם הסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. הי' למדן מופלג  
ובעל מחדש. נדפס ממנו הרבה חידו"ת בכמה ירחונים. בשנת תרצ"ז נשא אשה. נהרג  
עקה"ש בשנות הזעם, הי"ד. — העתק מתשובה זו הגיע אלינו מאת בן דודו ידידנו הרב  
המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. זכרה לו  
אלקי לטובה.

דל"ח למיתה לזמן מיעוט ע"ש, ובאמת מבואר ביערות דבש דעך ח' ימים מקרי זמן מיעוט, ומתריך בזה ק' התוס' בע"ז ו"ט ע"ב ד"ה ישליש עש"ה, ועי' בשערי דעה על יו"ד שם סק"ד שמתריך תי' אחר ע"ש, ובאמת עיין בנוב"ת חא"ע סי' ל"ח שמוכח ממנו שאפי' על משך כ"ד חודש מקרי דשיל"מ ע"ש, וחדש חשבו הפוסקים דהוי דשיל"מ, עי' ש"ך סי' ק"י ס"ק נ"ו, אע"ג דסתמא מיירי אפי' יצטרך להמתין זמן רב, וע"כ כתי' השערי דעה הנ"ל. אמנם בגוף טעם הפלתי יל"ע, דטעמו שייך רק לכתחלה דאסור לשחוט קודם ח' ימים דהוי דשיל"מ, אבל בדיעבד בשחט בתוך ח' ימים אמאי יאסר, הא לא הוי איסור לכתחלה, א"כ בשחט בשוגג או במזיד, אחרים למה יאסרו, עי' בשבת קל"ו היטב, וצ"ע.

והנה לדעתי נוכל לומר דהא דחולקין שם בשבת (קל"ו ע"ב) באשת כהן אי חולצת, שחולקין בטעם שרכנן החמירו כאן לאסור, דמ"ד דאין חולצת טעמו שסובר דרכנן החמירו משום דהוי דשיל"מ, לכן באשת כהן דאם תחלוץ תאסור לבעלה לא תחלוץ, ומ"ד שגם אשת כהן חולצת, סבר דלא הוי השעם משום דשיל"מ רק שכאן חששו רבנן למיעוט או משום שסמכינו מיעוט לחזקה לכן גם באשת כהן חולצת.


ובזה נוכל לפרש מה דאמרינן שם בשבת, א"ל שירתה יהא רעוא דתשרו תרבא, דהנה נ"ל דהמ"ד שסובר חיישינן למיעוט ע"כ סבר ספק מדאורייתא לחומרא לכן גזרו רבנן לחוש למיעוט, דאס"ד דגם ספק הוי מדרבנן אין סברא דחז"ל יגזרו לחוש למיעוט ואפי' ביש חזקה, כיון דגם אם נאמר סמוך מיעוטא לחזקה הוי רק פלגא והא ספק מותר מה"ת ודיו שחז"ל גזרו בספק השקול אבל ברוב דעדיף מחזקה אין סברא שיחמירו בזה, רק הוא סובר ס' מדאורייתא לחומרא לכן בכה"ג גזרו רבנן. והנה הפר"ח בסי' ק"י בסופו הוכיח דס' מדאורייתא לקולא ממה שאמר ר"ל ביומא דף ע"ד דמה שאמר בברייתא לרבות ח"ש וכוי הוי אסמכתא וש"מ דכוי דהוי ספק מדאורייתא לקולא. אמנם המפרשים כ' להיפך, דמר' יוחנן דסובר ח"ש אסור מה"ת ושוב אמרינן להיפך כמו שחצי שיעור לחומרא ה"ה כוי דהוי ספק, וש"מ דמדאורייתא לחומרא. ומעתה שוב נוכל לפרש שכיוון כאן, כיון שאתם מתירין באשת כהן ע"כ דספק מדאורייתא לקולא לכן לא חיישינן למיעוט ולא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה וא"כ ע"כ תסברו כר"ל דח"ש הוי מדרבנן, לכן תשרי בתרבא חצי שיעור מדאורייתא, והבן היטב.

והנני ידירו בלי מכירו, הבאעה"ח כ"ח מנ"א תרפ"ד דוקלא יצ"ו.

דוד צבי זעהמאן

## הערות על שו"ע הל' שחיטה


מהרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס ז"ל אבד"ק פעטרווא' (1)

סי' א' סעיף א' — אבל אם הוא לפנינו צריך לבדוק אם  הוא מומחה ויודע הלכות שחיטה.

נב. ע' חת"ס אה"ע ח"ב סי' צ"א ד"ה ויש לעיין. ועי' בב"ח שכ' דאם אכלו משחיטתו קודם שבדקוהו שוב א"צ לבדוק אפי' הוא לפנינו ע"ש, וצ"ע מאי טעמא הרי יש נפ"מ על הכלים שבשלו בהן בשר זה, וי"ל עפ"ד רשב"א שהטעם שצריך בדיקה משום רבהמה בחזקת איסור עומדת, וכ"כ הבי"א ח"א סי' תי"ז ועמ"א שם, ע"כ בשביל הכלים א"צ לבדוק דיש לכלים חזקה (ועי' בטו"ז סק"ו), מ"מ גם לדבריו עכ"פ א"ל חזקת איסור, ודו"ק.

שם סעיף י"ב. ומיהו ליריד' אסורה דהא  שו"א אנפשי' חתיכה דאיסורא.

נב. עי' יד המלך פ"ו משבת חקר באם נתערבה חתיכה מבהמה זו באחרת חדר בתרי י"ל דשרי לרמב"ם ספק דאו' מה"ת שריא וי"ל דלא שו"א אנפשי' חד"א רק חודאי וכו'. ושנה בזה דבאיבקע איסורא גם לרמב"ם מה"ת אסור כידוע לכל, ובדואי בנתערב בעינן ביטול, ודשיל"מ לא הוי, אף דשריא לאחרים כמ"ש ה"מ שם על ס"ס ק"ב, אך בחהר"ל יל"ע, עמש"ל בגליון כס"י ק"א סק"ז בשם היעב"ץ ודו"ק. מיהו עי' בריש סי' בציר אליעזר בזה.

סי' ב' סעיף ה'. מומר לכל התורה אפי' חוץ משתים אלו דינו  כעובר כוכבים.

נב. עי' חת"ס ח"ו סי' פ"ג שכ' דמ"מ אינו חשוד לכה"ת, ותמחהו עליו מלקמן סי' קי"ט ס"ז, ועי' מהר"ם שיק או"ח סי' רפ"א מ"ש לתרץ, ועדר"ת סי' קי"ט שם ס"ק ל"ב שלא זכרו והביא רק מח"ס א"ע סי' כ"ב, ובאמת שם סי' כ"א נראה דלא ברירא לי', ששם כ' שהוא מומר וחשוד על עריות ע"ש במומר לע"ז, גם על מש"כ בס"י כ"ב יל"ע, דנהי דאינה חשודה על כה"ת הרי מ"מ א"ל נאמנות והאיך יסמוך עלי', ועי' מהר"ם שיק שם ודו"ק. ושו"ר בכית יצחק חא"ע סי'

(1) נולד בעיר איזע. עודו בצעירותו נתפרסם כעילוי. ה' תלמיד מובהק להגאון בעל ערוגת הכושם זצ"ל. חוץ מגדלותו בתורה ה' ידען נפלא בכל המקצועות. בשנת תרס"ד בערך נתקבל לרב בפעטרווא, ואח"כ נתמנה לר"מ בק"ק מונקאטש. נרפסו ממנו כמה קונטרסים קטנים, ישמח חיים, חיי ארי', ועוד, והרבה הנהגות והערות בספרים שונים. גם נרפסו חידו"ת ממנו כמעט בכל הירחונים שנרפסו בארץ הגר, ונשארו לפליטה הרבה חידושים בכת"י. נלב"ע ביום כ"ט תמוז שנת תרח"ץ לפ"ק במונקאטש ושם מנ"כ. הערות הללו הועתקו מכתב ידו בגליון השו"ע והגיע לירינו מעזבונו של הרב הגאון המנוח מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל מח"ס כוכבי יצחק, ע"י בנו הב' המופלג והנעלה כמר משה יהושע העשיל שטערנהעלל נ"י תלמיד במתיבתא עין חיים דבאבוב.

מ"א שתמה ג"כ על החת"ס וע"ש סי' פ"ט, ובמפתחות לסי' קמ"ז לא זכר מש"כ בס' מ"א ע"ש.

סי' י"ג סעיף ה' — לא הותר מן הנמצא ככהמה אלא מה שיש לו פרסה .

גב. עי' מנ"פ בנמצא דמות כלב, ובקו' שע"ת ח"א סי' . . . העיר רחוא הולך על כפיו ותמה על הבחיי, ומצאתי בס' נוטרקין קו' י' שקדמו בזה עש"ב, ועי' יד יהודה ודר"ת סי' ע"ט, ומצאתי בדר"ק ישעי' ס"ו ב' שכ' שהכלב מפרס פרסה אע"פ שאינו שומע שסע ע"ש, ותמוה. וכבר העיר הנטרקין על מ"ש בשרשי הרר"ק כן. גם בס' שם עולם פ' שמיני התפלא על ר' בחיי בזה.

שם סעיף ו'. השוחט את הכהמה ומצא בה כרי' שיש לה ב' גבין וב' שדראות . אסור.

גב. עי' בנתינה לגר פ' דאח ע"ד הת"א בזה, ועי' תורה תמימה שם, ודבריו ליתנהו שכ' דרב למד זה משו"ט דגמ' ע"ש, וא"ל שחר.

סי' ט"ו סעיף ג'. אין סומכין על עכו"ם כגדיים קטנים הנקחים ממנו ואומר שהם בני ח' ימים.

גב. עי' ישיע"ק שהק' על תי' הטו"ז מהאו"ז שכ' רחתיכה שנאסרה ע"י תיקו ל"ה דשיל"מ וכו', ולא ק' עפמ"ש הנקה"כ סי' ק"ב בשם הרמ"א בכת"י ע"ש, ודו"ק.

סי' ט"ז פתחי תשובה סק"א. עיין כו"פ סק"א . וכו'.

גב. עי' בלשונו שכ' ומשמע בר"ן סוכה וכו', וט"ס הוא דעי' בבית הספק שלו מביא זה מרש"י פ' במה מדליקין דבהשמ"ש איתחזיק איסורא הוא, ואדרבה מעורר על ר"ן סוכה מזה והוכיח מכח זה דסובר גם באיתחז"א בדרבנן להקל ע"ש, וצ"ל בפלתי מקודם ועדש"י פ' ב"מ משמע וכו' ועי' ר"ן סוכה, והרצ"ע. ושם רמז למ"ש בביה"ס.

שם סעיף ג'. עבר ושחט אוא"ב כיום אחד מותר לאכלם ויש מי שאוסר . כו ביום לאכול האחרון.


גב. יל"ע בחש"ו ששחטו ואחרים רואין אותן אם לאסור האחרון להת"ש שאוסר גם בשוגג, די"ל לדירדהו ל"ש למיקנס, וגם משום גדר ליכא, ויהי' מותר גם כו ביום וכן נוטה. וא"ל דאכתי אחרים פשעו שלא מיחו בם, דהרי קטן א"ג אין מצווין להפדישו. ועי' ד"ת סקט"ו בשם אמרי בינה.

שם סעיף י'. מותר לשחוט את המעוברת . עובר ירך אמו הוא.


גב. בס' עורה שחר ערך אב ואם נסתפק אם מותר לשחוט אבי העובר ביום אחד




עם המעוברת. עי' סעיף ב'. והביא ממגלה י"ג מוכח דנקרא אב גם בעוד הולד במעי אמו ע"ש ובהסכמת הגה"צ מבאבוב ז"ל<sup>2</sup>), אבל בח"א מהרש"א סוטה מ"א ע"ב מבואר דעל עיבור לא יקרא שם האב עד הולדו ושם האם יקרא ע"ש, וזה היפך מה"ש ס' הנ"ל, ועי' ס' תולדות מהרש"א עמוד ס"ו ובריש ס' כנף רננה. שו"ר בכית האוצר מערכת א' כלל ד' שהעיר בכל זה, ועי' חבלים בנעמים ח"א בשו"ת סי' ג"ל.

סי' י"ז סעיף ב'. השוחט  את המסוכנת כלילה ולא ידע אם פרכסה הרי זו ספק נכילה ואסורה.

נ.ב. עי' ישע"ק ובתשו' מטיב גיטין חי"ר סי' נ'. וגוף הסברא דכל החזק"א הוא בפרנס, כ"כ גם השערי חכמה ובקו' החזקות שלו והחת"ס לחולין קכ"א השיגו ועי' בתשו' שבעה עינים. ואנכי העירתי בזה ליישב דברי רבינו יונה שברשב"א חולין דף ו' שמדייק מהא דכל ס' בשחיטה פסול לס' טרפות, ותמה הפרמ"ג בפתיחה ע"ש, ולהנ"ל י"ל ע"פ השיטה דבעוף לא הוי מפרנסת כחי' יעוי' תוס' חולין פ"ד ע"א, א"כ בעוף ל"ש חזק"א ודו"ק.

סי' י"ח סעיף ו'. סכין חדה  שהושחזה והרי אינה חלקה וכו' הואיל ואין בה פגם שוחטין בה.

נ.ב. עי' באה"מ ח"ג סי' ע' בשם הה"ק מבעלו ז"ל<sup>3</sup>), ולכאז' יפלא שהוא נגד ההלכה, ואולי אמרו רק בדרך רמז למנהגינו שאין אנו שוחטין בה כמש"כ רמ"א.

סי' י"ט בפתחי תשובה סק"א. עמ"ז סק"א בשם הלכות א"י ועיין בשו"ת נו"ב וכו' דטעם הלכות א"י שאוסר השחיטה היינו דס"ל דכיון דהיזר ולא בירך הו"ל כמומר לאותו דבר כו' ע"ש, ותימה עליו דהרי ברא"ש פ"ק דחולין סי' א' כתב וז"ל, כמו כן כתב שכתב  ולא בירך כו' ע"ש אלמא דבשוגג מיירי.

נ.ב. לק"מ רט"ס הוא, וצ"ל „שחט" ולא בירך כמו שאי' בתוס' רפ"ג דזבחים. ול' „שכת" אינו ל' ברור כלל, על מה קאי?

סי' כ' סעיף ב' ברמ"א. ואין  חילוק בין יונה לשאר עופות דבכלל שיעורן שוה.

(2) עיין בזה בספר מכתבי קודש (לכ"ק רבותינו מבאבוב זי"ע) ח"א עמוד ע"ה, ובכרם שלמה שנה ב' קונט' ד' עמוד מ"א.

(3) לשון הכותב שם בקובץ אוהל מועד אטעתי, שכתב „רב שר שלום", ובאמת לא הובא שם בשם הגה"ק מוהר"ש מבעלו רק בשם הגה"ק מוהר"ש מקאמינקא. — והוא על הגמ' חולין י"ז ע"ב שאמר ר' אשי מאן יהב לן מבשרי ואכלינן, ואמר הכוונה בלשונו עפ"ד המדרש (ויק"ר פי"ג) דלעת"ל יהי' מותר לשחוט אף בסכין פגום, ולכן אמר בלשון תפלה, מאן יהב לן מבשרי ואכלינן, היינו שנוכח לעת"ל כשיחפש הקב"ה דין זה, עיי"ש.

נ.ב. ע' בד"מ דיונה א"ר זירא הוא שם חכם. וכרם שלמה כ' דלא מצא שם חכם זה בבבלי במקום אחר. ואשתמיטתי' שנזכר בגיטין דף נ"ט ועוד מקומות<sup>4</sup>), זכרם הסדר הדורות וציינו השיורי ברכה. ומה שהעיר על הד"מ דמייתי מירושלמי פ"ז דשקלים דהו"ל להביא מגיטין נ"ט הנ"ל וכו', כבר הב"ח הביא מזה.

סי' כ"א סעיף א'. כמה הוא שיעור השחיטה הקנה והוושט השחיטה המעולה שיחתכו שניהם בין ככהמה ובין כעוף ☞ ולזה יתכוין השוחט.

נ.ב. עי' במ"מ פ"א מה"ש בשם הירושלמי, וע' זוהר חדש פ' בראשית הובא בס' יוסף דעת לסי' ב' ולא נדפס בימיו המ"מ הנ"ל. ובס' נח"ע הבין רכיון המ"מ לז"ח הנ"ל. ושוב נדפס ירושלמי לזכחים ושם פ"ב יש זה (ויצאו עליו עוררין וכו'). ועי' מנחת יוסף בש"מ סק"א דקרוב לומר שהשוחט שעובר ושוחט רק סי' א' צריך להעבירו ע"ש ול"ה הזהר חדש הנ"ל, ואמת שאין ראוי משם רשם נתכוין לתרי סימני, ומטעם אחר העבירוהו עי' מ"מ שם. איברא הול"ל מחוט השני סי' ל"ד הובא בדרכי תשובה לעיל סי' ב' סקמ"ג.

סי' כ"ז סעיף א'. חתך מכהמה לאחר שנשחטה כראוי ועודה מפרכסת אסור לאכול ממנה עד שתמות הכהמה.

נ.ב. העירני הרב ר' זוסמאן מעריץ נ"י מקאשוי דמצוי שהשוחטים חותכים הרגלים מאוזות (בטבת ושבת) קודם שתצא נפשם, וא"כ בנמצא בושט של א' טריפות יש לחוש על כל התערובות דהוי ברי' כמ"ש במ"ז עי' דר"ת סק"י דהרי נקובת הוושט נבלה. והשבתי לו, חדא רעל הרוב יש קרום מחמת מכה ויש דעות דל"ה נבלה עמש"ל סי' ל"ג סעיף ד' בשם ר"מ איגרא (בתשובותיו סי' ב'), וגם לפ"מ שכתבו דגוף הדין דנקובת הוושט נבלה הוי ספק יעיין צ"צ . . . א"כ הוי סי' ברי' ודו"ק.

שם כפתחי תשובה סק"א. בתשובת ח"ס סי' י"ט המציא טעמים נכונים לקיים ☞ מנהג ישראל שאין נוהרין כזה [למכור לכני נח הכני מעיים של עופות] וגם בכני מעיים של כהמה אין חשש ע"ש.

נ.ב. ול"נ היתר פשוט עפ"ר המנ"ח מצוה רל"ב דאם אין הב"נ יודע שהוא אמ"ה ליכא לפ"ע ע"ש, וא"כ א"ש דהב"נ אינו יודע כלל אם נתנבלה כשחיטה דתהוי אמ"ה, ועמש"כ כגליון השד"ח מערכת וי"ו כלל כ"ו. וע"ד ח"ס בס"י י"ט שהעיר מהרבעה, לא זכר ד' תוס' שם בע"ז דף י"ד ע"ב (ד"ה מקום) דמתאזה לכל כהמה.

סי' כ"ח סעיף ח'. מי ששחט ☞ הוא יכסה.

נ.ב. ע' תקון משה ח"ג דף ק"א, וע' בכלבו דף ק"ו ע"ב מפורש דא"י לעשות

(4) עיין בהנהגות יד שאול על יו"ד שם שהעיר בזה.

שליח, ולא זכרוהו האחרונים. ושו"ר בקצות החשן סי' שפ"ב מביאו. ועי' בתו"כ לגי' המלבי"ם ולא יפקד שאחר יכסה, נ' רא"י לעשות שליח, אבל גירסתו אינה מחוורת, דאין זה ל' חכמים, וגי' היראים היא נכונה, עי' בס' תואר משה שהביאו בפ' ע"ד. [הנ"ה מהג"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל: ובס"ס פסקי הלכות ח"א העיר מדברי התו"כ פ' אחרי פסקא י"א הנ"ל על גמ' ב"ק צא: וכתב דכונת התו"כ שאין זה אלא חיוב שהוא יראה שיכסו, וגם אם יצוה לאחר ש"ד].

## בדין אומר מותר במעילה

בן ציון הכהן

מאבד"ק סענפעטר

מח"ס שערי ציון

ברוקלין, ניו יארק

בכרם שלמה (שנה ד' קונט' ז') תמה הגאון מו"ה פנחס הירשפרונג שליט"א, ע"ד שו"ת אחיעזר ח"ג (סי' ע') שמפלפל שם אם אומר מותר חייב בקרבן מעילה, ולא ציין לדברי רש"י מפורש ב"מ (דף נ"ז ע"ב) ד"ה והלא מעל בו, וז"ל שהוציא מעות הקדש לחולין ולא הכניס תחתיהן להקדש כלום ושונג הוא אצלו כסבר שמותר משום שכר הקדש עכ"ל, ומוכח דאומר מותר חייב בקרבן מעילה עכ"ר. הנה ע"ד האחיעזר אין חידוש כ"כ דהא לא כ' שם להיפוך מד' רש"י, רק שהשואל שם הוכיח כן מד' הר"ש תרומות (פ"ז מ"א) שכ' רשנג במיתה במעילה חייב קרבן מעילה אע"פ שהזיר בלאו, ומוכח דמכ"ש באומר מותר רשנג גם בלאו דמעל אף שידע שהוא הקדש, וע"ז הקשה השואל שם מקידושין (דף נ"ד), ואה"נ דהו"ל להוכיח כן מד' רש"י ב"מ, והגאון רח"ע זצ"ל מפלפל לתרץ קושייתו הנ"ל, ואינו מצדד שם בגוף הדין אי אומר מותר חייב בקרבן מעילה, ותפס בפשיטות כד' השואל דחייב כדמוכח מד' הר"ש, ובאמת י"ל דמוכח כן גם מד' רש"י הנ"ל, אך יותר חידוש ע"ד המקנה קידושין (דף נ"ג ע"ב) שכ' וז"ל, דאם היא שונגת וסברה שמותר להוציא הקדש לחולין אין כאן מעילה כלל והארכתי בזה בתשובה עכ"ל, ולתשובתו זו לא זכינו, אך כאן כ' בפשיטות דבאומר מותר ליכא מעילה כלל, וזה להיפוך מד' רש"י ב"מ (דף נ"ז) וד' הר"ש תרומות (פרק ז') הנ"ל, וכן יש לתמוה על הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בתשובתו שנדפס בסוף ספר עזרת כהנים על הספרא (פ' ויקרא), שהחליט שם בפשיטות בכמה ראיות דאין מועלין כשיודע שהוא הקדש רק שסבר שמותר ליהנות מהקדש, ולא הביא כלל ד' רש"י ב"מ וד' ר"ש הנ"ל דמוכח להיפוך.

(ב) והנה בגוף ההערה דמוכח מד' רש"י ב"מ (דף נ"ז) דאומר מותר חייב בקרבן מעילה, כבר זכה הגאון מברעזאן זצ"ל בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' ל"ד) ד"ה וא"כ לפ"ז כו' ושם ח"ג (סוס"י קפ"ב) ובשו"ת חלקת יואב קונטרס קבא

רקשייתא (קושי' ס"ז) ושו"ת מחזה אברהם או"ח (סוס"י ח'), [ע"ש שתמהו על המקנה קידושין (דף נ"ג) הנ"ל מר' רש"י ב"מ], והגאון הראגאטשאווער זצ"ל בצפנת פענח קונטרס השלמה (דף ט' ע"א מדפח"ס) ושו"ת צפנת פענח דווינסק ת"ש (סי' כ"ה) הביא ג"כ ראי' הנ"ל מר' רש"י ב"מ דאומר מותר מועלין, אך הגאון מו"ה מרדכי אליהו דאכינוויץ ז"ל בעל הגהות ובאורים לתשו' הגאונים בספרו שו"ת נר למאור (סי' ג'), [יש שם כמה תשובות להגאון בעל אחיעזר זצ"ל ומתארתו עדין לגאון כי כתב לו בילדותו], הביא ג"כ ר' רש"י הנ"ל, וכ' דאין ראי' מרבדיו רכיון שסבור שמותר ועשה לטובת הקדש ואינו מועל במתכוין להנאתו מיקרי שגגה ע"ש, וא"כ אין לתמוה על המקנה והגרש"ק ז"ל הנ"ל, די"ל דס"ל כן בר' רש"י ואין ראי' לבעלמא, אך עכ"פ הו"ל להביא ד' רש"י ולתרוץ כן, וגם דמר' הר"ש תרומות (פרק ז') הנ"ל כודאי מוכח כן, ומצאתי אח"כ בנדרים וריזין נדרים (דף ל"ה ע"א) ד"ה למעול כו' שכ' דאומר מותר אף לענין מעילה הוי שוגג והוכיח כן בחידושו ליו"ד (סי' צ"ט), וזה להיפוך ממה שכ' הוא גופי' בתשו' שבסוף ספר עזרת כהנים על הספרא הנ"ל, וחפשתי ומצאתי בקונט' כנויי נדרים בנדרים וריזין מהר"ת (דף כ"ה) שנרפס שם תשו' הנ"ל שבעזרת כהנים, וכ' אח"כ אחרי כותבי זה הראני הגאון מו"ה כונס איגר פירש"י ב"מ (דף נ"ז) דמכואר דאף באומר מותר הוי שוגג במעילה, ודחה הראי' דשאני אומר מותר דעלמא לסובר דמצוה קעביר, וזה ממש כדברי הנר למאור הנ"ל ואינו ראי' מר' רש"י, וע"ע בשו"ת תורת מרדכי (סי' כ"א).

ג) ולכאורה מלשון רש"י סנהדרין (דף נ"ה ריש ע"ב) ד"ה סיפא שכ' באמצע הדיבור וז"ל, „כגון ישראל שוגג כסבור מותר“, מכואר מלשונו דאומר מותר שוגג הוי, ובערך לנר שם העיר מרש"י כריתות (דף ב' סוף ע"א) ד"ה ועל כו', שכ' וז"ל אבל אומר מותר לגמרי דעוקר כל הגוף לאו שוגג הוא אלא אנוס הוא ופסור עכ"ל, ור' רש"י אלו נראה ג"כ כסתירה לר' רש"י ב"מ (דף נ"ז) הנ"ל אי נימא כפי' המהרש"ם וצפנת פענח בדבריו דאומר מותר חייב קרבן מעילה, ועי' שו"ת חת"ס חו"מ (סי' כ"ב) ד"ה וזאת שנית וד"ה ובכריתות כו' שהביא ד' רש"י ריש כריתות הנ"ל, וכ' דדברי רש"י אלו ובשבת (דף ס"ח ע"ב) ד"ה פסור כו' שכ' דקסבר ר"י ור"ל אומר מותר אנוס הוא ולא שגגה הוא, כוונתו רק בתינוק שנשבעה בין הנכרים וגר שנתגייר בין הנכרים דהא כודאי אנוס גמור הוא כלי ספק, אבל לא באומר מותר בעלמא, וא"כ לא קשה מר' רש"י סנהדרין (דף נ"ה) וב"מ (דף נ"ז) הנ"ל כמובן, וע"ע בות' חוט המשולש ח"א (סי' י"ג) ותשובה זו נרפס ג"כ בשו"ת בית הלוי ח"א בקונטרס שבסופו (סי' ג') שהאריך בזה וכ' ג"כ כד' החת"ס, ובה מיושב דברי רש"י ריש כריתות הנ"ל, מש"ס כריתות (דף ג' ריש ע"ב) אלא באומר מותר דעד כאן לא קבעי מיניה רבא מר"נ אלא אי חדא מחייב אי תרתי מחייב אבל מיפטר לגמרי לא בעא מיניה וע"ש בפירש"י, וקשה ע"ד רש"י שכ' דאנוס הוא ופסור, ועי' שו"ת היכלי שן ח"ב (ריש סי' פ"ג) שהקשה כן ע"ד רש"י, ולפי"ר החת"ס הנ"ל א"ש כמובן.

ועל ר' רש"י ב"מ (דף נ"ז) בלא"ה לא קשה מרבדיו בריש כריתות הנ"ל, רהנה בספר נפש חי' בחי' לב"מ שם מדקדק בר' רש"י מדוע לא כ' שאינו יודע

כלל מאיסור הוצאת הקדש לחולין והוי שונג, [דזה לא קשה דנימא דשונג הוי דסבור שהוא מעות חולין דא"כ האיך נתנו ברבית אטו ברשיעי עסקינן], ותי' דלפי"ד רש"י כריתות (דף ב') הנ"ל אי אינו יודע כלל מאיסור הוצאת הקדש לחולין אינו שונג רק אונס חשיב ואינו יוצא לחולין, כיון דהוי אונס ופטור מקרבן מעילה כמו דפטור מחטאת לר' רש"י, ומשו"ה פירש כסבור שמותר משום שכר הקדש דבכה"ג ראינו עוקר כל הגוף ודאי חשיב שונג נמור ויוצא לחולין עכ"ד, ודבריו אלו הובא בספר הנחמד מקור ברוך ח"ב (סי' י"ב אות ג') והסכים לדבריו, והיוצא מדבריהם דאדרבה מר' רש"י ב"מ הנ"ל מוכח דבסתם אומר מותר פטור הוא דהוי אונס, רק בכה"ג חייב דקסבר שמותר משום שכר הקדש, והוא כעין ד' הנר למאור הנ"ל ואינו דאי' מרש"י לאומר מותר דעלמא דחייב קרבן מעילה, אך עיקר הדקדוק בר' רש"י מדוע לא פירש דהוי שונג דאינו יודע כלל מאיסור הוצאת הקדש לחולין, תמוה לענ"ד דהא רש"י קאי ע"ד הגמ' והלא מעל הגזבר, ואטו גזבר של הקדש אינו יודע שאסור להוציא מעות הקדש לחולין, ע"כ כ' רש"י ז"ל רבאופן זה משום שכר הקדש קסבור שמותר, וז"ב מאר בר' רש"י.

(ד) עוד י"ל קושיא הנ"ל, דלפי"ד רש"י כריתות (דף ב' ע"א) משמע דאומר מותר אונס הוא ופטור מקרבן, וקשה דבכ"מ (דף נ"ז ע"ב) מוכח מר' רש"י ז"ל דאומר מותר חייב קרבן מעילה ויוצא לחולין, וי"ל דהנה הא דאונס פטור מקרבן מכואר בגמ' שבועות (דף י"ח ע"א) ע"ש וברמב"ם (פ"ה משגגות ה"ו) דשלא בשעת וסתה אונס הוא ופטור מחטאת, [ועי' רמ"א יו"ד (סי' קפ"ה סוף סעיף ד')] והוא משו"ת הרא"ש (כלל כ"ט אות ב'), וע"ע בשו"ת נוב"י מהר"ת חיו"ד (סי' צ"ו) ובתוס' יבמות (דף ל"ה ע"ב) ד"ה ונמצאת כו' ושו"ת רע"א (סי' ח'), ולענין אונס דא"צ כפרה ע"ע בשו"ת פנים מאירות ח"ב (סי' מ"א) ושם ח"ג (סי' י"ט) מתוס' ביצה (דף כ"ה ע"ב) ד"ה אורח ארעא כו' ועי' פת"ש יו"ד (סי' כ"ט אות א'), אך כ"ז לענין חטאת ושאר קרבנות, אבל באשם מעילה כ' בשו"ת חמדת שלמה חיו"ד (סי' א') דחייב גם באונס, והוכיח כן מש"ס חגיגה (דף י' ע"ב) גבי נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח מעל, שליח עניא מאי קא עביר, היינו כהררין התלויין בשערה דתנן במתני' שם, ומבואר דאף דהשליח אונס הוא מ"מ גזה"כ דחייב אשם מעילה, [ועי' מקור ברוך ח"א (סי' י"א) ד"ה אמנם ושם ח"ב (סי' י"ב אות ג') שכ' דלא כד' החמדת שלמה ולא הביא דבריו], וע"ש בחמדת שלמה (סי' א' אות כ"ו) רגם חומש דתרומה חייב אף באונס, דילפי' בגז"ש חטא חטא ממעילה, ותי' בזה הא דתנן במס' תרומות (פ"ו משנה ג') המאכיל את פועלו תרומה חייבים לשלם חומש ע"ש, וא"כ אף לשיטת רש"י ריש כריתות דאומר מותר פטור מחטאת דהוי אונס, מ"מ במעילה דהוי גזה"כ דאף אונס חייב וכד' הח"ש הנ"ל שוב חייב אשם מעילה גם באומר מותר, וזה דבר חדש בר' רש"י דאף לשיטתו דבשאר קרבנות אומר מותר פטור דאונס הוא, מ"מ אשם מעילה חייב, ושפיר כ' בכ"מ (דף נ"ז) הנ"ל דאומר מותר חייב קרבן מעילה ודו"ק.

(ה) וראיתי במראה הפנים בירושלמי הוריות (פ"א הל' א') ד"ה מה בין כו', שעמד בר' רש"י כריתות (דף ב' ע"א) הנ"ל דאומר מותר פטור מקרבן וכ"כ בשבת (דף ס"ח ע"ב) ד"ה פטור כו', וכ' דרש"י ז"ל פסק כמסקנת הסוגיא

בירושלמי תרומות (פ"ח הל' א') וירושלמי הוריות (פ"א ה"א) דאומר מותר לא  
הוי שב מיריעתו, ואף רבש"ס דילן הוריות (דף ב' ע"א) קאמר ר"פ כיון דכי מתיירע  
להו לבי דינא דהרי בהו והוא נמי דהר ביה שב מיריעתו קרינן ביה וחייב, וא"כ גם  
באומר מותר י"ל כן, אך כיון דמסקנת הירושלמי בשני מקומות הנ"ל דכה"ג והיינו  
בהוראת בית דין או אומר מותר לא הוי שב מיריעתו, ע"כ פסק רש"י ז"ל כד'  
הירושלמי ולא כר"פ עכתו"ד, [וע"ש במרה"פ שכ' דהא דלענין קרבן צריך שב  
מיריעתו ובאינו שב מיריעתו פטור, לאו כ"ע ס"ל כן ותל' בפלוגתא דר"ש ורבנן  
בשבבת (דף ס"ט ע"א) חולין (דף ה' ע"ב) והוריות (דף י"א ע"א), דרבנן פליגי עלי'  
דר"ש וס"ל דאף באינו שב מיריעתו חייב קרבן, והרמב"ם דפסק אומר מותר חייב  
קרבן עי' (פ"ב משנגות ה"ו) ושם (פ"ה סוף הל' ז') לאו משום דכה"ג שב מיריעתו  
הוא, רק משום דפסק דרבנן דר"ש דחייב קרבן אף באינו שב מיריעתו, ע"ש שתי'  
דבריו שלא יהי' קשה מר' הרמב"ם (פ"ג משבועות הל' י"א), ושיטת רש"י ז"ל  
דהלכה כר"ש ע"כ פטור באומר מותר דלא הוי שב מיריעתו, וע"ע במרה"פ  
תרומות (פ"ח ה"א) ד"ה רבי חגי שאל שחזר ושנה דבריו הנ"ל], והנה במנ"ח  
(מצוה קנ"ז) ובשו"ת שערי דעה ח"ב (סי' כ"ו) כ', דרק גבי חטאת הוי גזה"כ דאין  
מקבלין קרבן רק בשב מיריעתו, אבל אשם מעילות מקבלין אף באינו שב מיריעתו  
ע"ש, ובספר מעשה נסים להגאון בעל חו"ד מסופק אי באשם בעינן שב מיריעתו,  
[ועי' בספרו נחלת יעקב פסחים (דף ל"א) בשם אביו נראה כסותר לדבריו כמעשה  
נסים שם, וע"ע בשו"ת שואל ומשיב מהר"ל ח"א (סי' שצ"ו) שו"ת בי"צ חו"מ  
(סי' ל"ט אות ג') שו"ת מהרש"ם (ח"ז סי' ק"א) דו"ח לרע"א (מערכה ה') שו"ת  
אוריון תליתיאי בסוף הספר (תשו' חתנו מוהר"א אשכנזי) ובשו"ת בי"צ או"ח (סי'  
נ"ד) סותר לדבריו הנ"ל בחו"מ (סי' ל"ט) ועי' מנחת פתים יו"ד (סי' ק"ט)], וא"כ  
לפי"ד המרה"פ הנ"ל דהא דפטור מקרבן באומר מותר לפי"ד רש"י ריש כריתות  
הוא משום דאינו שב מיריעתו, ולפי"ז באשם מעילה דחייב אף באינו שב מיריעתו  
כנ"ל שפיר חייב באומר מותר אף לשו' רש"י, וא"ש דבריו בב"מ (דף נ"ז) דאומר  
מותר חייב בקרבן מעילה, דבריש כריתות רק בקרבן חטאת כ"כ משום דאינו שב  
מיריעתו, משא"כ אשם מעילה דחייב אף באינו שב מיריעתו גם אומר מותר חייב  
ודו"ק.

(ו) ונראה לענ"ד עוד בזה דיש לחלק באומר מותר בין מעילה דהוצאה  
מרשות לרשות או מעילה דהנאה, דהנה בשו"ת נד למאור שם (סי' ג') כ' דמקום  
הספק דאומר מותר אין בו מעילה הוא, לפי"מ דמבואר בשו"ת מהרי"ק (שורש  
קס"ז) הובא ברמ"א אה"ע (סי' קע"ח ס"ג) ובט"ז יו"ד (סי' צ"ט סק"ט) ובים של  
שלמה יבמות (פ"ג סי' י"ז), באשה שזינתה שסברה שמותר לזנות הוי כמזירה  
ואסורה לבעלה, דלא כתיב ומעלה מעל בה' אלא ומעלה בו מעל כל שהיא מתכוונת  
למעול בו אסורה, [ועי' בר' המהרי"ק בשו"ת רע"א (סי' ר"ו) שו"ת חיים שאל  
ח"א (סי' מ"ח) לחם יהודה על הרמב"ם הל' אישות (פרק כ"ד) אבני מלואים (סי'  
ו' סק"ד) שמחת יאודה (סי' כ"ו) ד"ה וראיתי למהרי"ק כו' ברית אברהם אה"ע  
(סי' ע"ז) שו"ת מהרי"א ז' עניול (סוס"י כ"ז) שו"ת שו"מ מה"ק ח"א (סי' קו"ג)  
ושם מהר"ל ח"א (סי' קל"ט) שו"ת ברית יעקב אה"ע (סי' פ"ט) ציון ירושלים

בירושלמי שבועות (פ"ח הל' ב') ובהגהות מצפה איתן יבמות (דף ל"ג ע"ב), וא"כ יתכן דגם במעילה לא מיקרי שגגה רק בשגג שסבור שאינו של הקדש, אבל כשיודע שהוא קודש ומתכוין להנות מקודש דק שאומר מותר בכח"ג לא מיקרי שגגה לענין מעילה כיון שנתכוין למעול בקדשי ה', ועי' ש"ס מעילה (דף י"ח ע"א) דילפי' מעילה בנו"ש מסוטה, וא"כ משם מוכח דכה"ג הוי מזיד וכ"כ במקנה קידושין (דף נ"ג ע"ב) הנ"ל, והנה כמס' מעילה שם ילפי' מעילה מסוטה וגם מעכו"ם, וכ' בתוס' שם ד"ה ואומר וימעלו וכן לקמן (דף י"ט ע"א) ד"ה אקשי' רחמנא לתרומה, דמעכו"ם ילפי' הוצאה מרשות לרשות בלא הנאה כלל דמעל, ומסוטה ילפי' דבהנאה מעל אף בלא הוצאה מרשות לרשות ע"ש, וא"כ י"ל דרק מעילה דהנאה דילפי' מסוטה הוי דומי' דסוטה ואומר מותר נחשב למזיד ופסור מקרבן מעילה, אבל מעילה דהוצאה מרשות לרשות דילפי' מעכו"ם הוי דינו כמו בע"ז, דמבואר בשבת (דף ס"ח ע"ב) וסנהדרין (דף ס"ב ע"ב) דאומר מותר הוי שוגג וחייב קרבן ע"ש, והכ"נ במעילה דהוצאה חייב קרבן באומר מותר כיון דמעכו"ם ילפי', משא"כ מעילה דהנאה דמסוטה ילפי' שפיר י"ל דאומר מותר הוי כמזיד דומי' דסוטה מותר מזהר, וא"כ אין ראי' מרש"י ב"מ (דף נ"ז) הנ"ל דשם במעילה דהוצאה מרשות לרשות איירי שפיר חייב קרבן מעילה באומר מותר, משא"כ במעילה דהנאה י"ל דאומר מותר הוי כמזיד דומי' דסוטה ופסור מקרבן מעילה וזה נכון.

(ז) והנה מה שתמה המהרש"ם ח"א (סי' ל"ד) ושם ח"ג (סוס"י קפ"ט) ובחלקת יואב קונט' קבא דקשייתא (קוש' ס"ז), ע"ד המקנה קידושין (דף נ"ג סוף ע"ב) הנ"ל שכ' בסוף דבריו, „אבל בהקדש לשמים לא שייך זה דאם היא שוגגת וסברה שמותר להוציא הקדש לחולין אין כאן מעילה כלל", ומוכח מד' דס"ל אומר מותר אין מועלין, והקשו עליו מד' רש"י ב"מ (דף נ"ז ע"ב) הנ"ל דאומר מותר מועלין וכ' דר' רש"י נעלם מהמקנה, אך לענ"ד ברור שהגאונים הנ"ל במחכת"ה לא עיינו בכל ד' המקנה שם ועומק כוונתו, דהא ד' המקנה הם לר"מ דהקדש במזיד מתחלל ובשוגג אין מתחלל, וכ' התוס' שם דאין מעילה לר"מ אלא באוכל הקדש, דבשוגג דאין מתחלל ליכא מעילה ובמזיד דמתחלל ליכא קרבן, ועי' הקשה המקנה דמשכח"ל מעילה לר"מ באומר מותר דאיכא קרבן כמבואר בר"פ כלל גדול, ומ"מ לענין מעילה נחשב למזיד כיון דמעילה מסוטה ילפי' ושם אומר מותר למזיד נחשב, וגם במעילה הוי כמזיד ונתחלל לר"מ, ומ"מ קרבן איכא דאומר מותר חייב קרבן, ועי' כ' דאף דמעילה מסוטה ילפי' מ"מ לא דמי, וז"ל שם דגבי סוטה קפיד קרא על שמעלה בבעלה ולא משום עבירה לשמים, ולכך אפי' היא שוגגת בעבירת איסור אשת איש לשמים מ"מ כיון דהוי מזידה לגבי בעלה שקידשה לעצמו הוי כמזיד, ובאמת אם שגגה ולא ידעה שהיא מקודשת וכו' באמת מותרת ראי' מעילה אלא במזיד, אבל בהקדש לשמים לא שייך זה דאם היא שוגגת וסברה שמותר להוציא הקדש לחולין אין כאן מעילה כלל עכ"ל, והיינו לר"מ דהקדש רק במזיד מתחלל דהא כל דבריו לר"מ הם, אבל לריון דבשוגג מתחלל בודאי מועלין באומר מותר, דהא בפירוש הוכיח במקנה שם לענין מעילה מפרק כלל גדול דאיירי בשבת ועי' דחייב קרבן באומר מותר ע"ש, וכיון דלדירן בשוגג

מתחלל שפיר חייב קרבן מעילה באומר מותר, וא"כ אדרבה מד' המקנה מוכח רס"ל כרעת רש"י ב"מ (דף נ"ז) דלדין חייב קרבן מעילה באומר מותר, וזה ברור ואמת בר' המקנה ופלא ע"ד הגאונים הנ"ל שתמחו עליו מד' דש"י ב"מ הנ"ל, ודו"ק.

ח) ודרך אנב ראיתי בשו"ת חיים שאל (סוסי"מ"ח) שהאריך שם בר' הרמ"א (סי' קע"ח) בשם מהרי"ק (שורש קס"ז), ראשת איש שזינתה וסברה שמותר לזנות אסורה לבעלה, וכ' שם בסוף התשובה וז"ל וראיתי בספר נודע ביהודה הנדפס מחדש בשו"ת או"ח (סי' ל"ה) שכ' בתוך דבריו וז"ל, ו"ל דנשים לא דיני גמירי ואינה יודעת שנאסרה על הבעל ואומר מותר לא נרע עכ"פ משוגג עכ"ל, וקשה דזה היפוך מהרי"ק ומור"ם הנז' וכו' עכ"ל חיים שאל, ובמחכת"ה ד' הנוב"י אלו אין לו שייכות כלל לד' המהרי"ק, דהנוב"י איירי בזינתה ברצון ונאסרה באמת על בעלה, והשאלה היא אם הבעל שעשה תשובה צריך להודיע לבעלה להפרישו מאיסור, במקום שיש פגם משפחה יקרה ומיוחדת בישראל דגדול כבוד הבכירות שדוחה ל"ת שבתורה, [ועי' בדברי חיים ח"א או"ח (סי' ל"ה) בשאלה כע"ז שהביא ד' הנוב"י], וע"ז כ' הנוב"י דיש לצדד כיון דהבעל שוגג דאינו צריך להודיעו, ואי דהאשה שזינתה מזירה היא ואיכא איסור לדור עם בעלה וצריך למנוע האשה מעבירה, ע"ז כ' דנשי לאו דיני גמירי ואינה יודעת שנאסרה על הבעל ואומר מותר לא נרע עכ"פ משוגג עכ"ל, וא"כ זה אין לו ענין כלל לד' הרמ"א בשם מהרי"ק הנ"ל כמובן, ובודאי לא נעלם מהגאון נוב"י ד' הרמ"א אה"ע (סי' קע"ח) הנ"ל בשם מהרי"ק, ולא הי' כ' בפשיטות להיפוך מדבריהם בלי להביא דבריהם ולדחותם. ועי' בשו"ת נוב"י מהר"ת אה"ע (סי' י"ח) ר"ה ומעתה כו' שהביא שם ד' הרמ"א בשם מהרי"ק (שורש קס"ז) הנ"ל, ובחינם תמה עליו בשו"ת חיים שאל בזה דבריו (בסי' ל"ה) שם הוא ענין אחר לגמרי מד' המהרי"ק כאמור.

ט) ובר' רש"י כריתות (דף ב') ושבת (דף ס"ח ע"ב) הנ"ל דאומר מותר אנוס הוא, נ"ל ליישב קושי' הקצות החושן (סי' כ"ח סק"א) רתנן בכריתות (דף י"ג ע"ב) יש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ארבע חטאות ואשם אחד וכו' ר' מאיר אומר אם הי' שבת והוציאו חייב, וקשה לפמ"ש התוס' פסחים (דף כ"ט ע"א) דבפטור מקרן וחומש פטור נמי מאשם, וא"כ אם הי' שבת והוציאו דהוי חייבי מיתות שוגגין ופטור מקרן וחומש דקלב"מ פטור מאשם ולא הוסיף ר"מ כלום עכ"ק, וע"ש בנתיבות (ס"ק ב') צל"ח פסחים (דף כ"ט) ותוס' רעק"א כריתות (פ"ג אות ט'), [ועי' ישועות יעקב או"ח (סי' ש"א) ברוך טעם שעה"כ (דין ד') שו"ת הרי"ם בחי' שבסופו ליבמות (דף ל"ג) ישועות ישראל חו"מ (סי' כ"ז) שו"ת שם ארי' חו"מ (סי' ט') שו"ת בי"צ או"ח (סי' ע') הרי בשמים מה"ק (סי' י"א) ושו"ת דברי יהודה (סי' ט"ו)], וי"ל לפימ"ש כפירש"י שבת (דף ס"ח.) הנ"ל דלר' יוחנן ור"ל תינוק שנשבה בין הנכרים פטור מקרבן דאומר מותר אנוס הוא, וכ' במגני שלמה ופנ"י שם דאף לרב ושמואל דסברי דחייב קרבן וכן ס"ל לרבנן דמונבו וכ"פ הרמב"ם הלי' שנגזר (פ"ב הלי' ו'), טעמם דחייב משום דאף דאומר מותר אנוס הוא וילפי' בב"ק (דף כ"ח ע"ב) נדרים (דף כ"ז) וע"ז (דף נ"ד) מקרא



רולנערה לא תעשה דבר ראונס רחמנא פטריה, היינו ממיתה או מלקות, [ועי' בתוס' ב"ק (רף כ"ז ע"ב) ר"ה ושמואל ראונס גמור פטור גם בממון], אבל בקרבן גם אונס מחייב רכפרה מיהא בעי אע"ג ראונס הוא וכ"כ בשו"ת רבינו משולם איגרא יו"ד (סי' ל"א), והנה מבואר בחירושי דעק"א כתובות (רף ל' ע"ב) בפירש"י שם ר"ה ואי דלא מצי לאהרורי אמאי חייב מיתה אונס הוא, וכ' ראף רקי"ל חייבי מיתות שוגגין פטורין מתשלומין מ"מ באונס לא אמרי' קלב"מ ראונס ל"ה כשוגג ואינו פטור מתשלומין, וכ"כ בשיטמ"ק שם בשם שיטה ישנה ע"ש, וא"כ מיושב היטב קושיית הקצוה"ח הנ"ל רשפיר קאמר ר"מ אם היתה שבת והוציאו חייב, רי"ל רמירי באומר מותר ובתינוק שנשבה רהוי אונס לשיטת רש"י הנ"ל, ומ"מ חייב קרבן וכר' הפנ"י ומג"ש ראונס חייב קרבן לדירון דפסקינן כרב ושמואל, וא"כ לא שייך קלב"מ ולא הוי כחייבי מיתות שוגגין, רחייבי מיתות אונסין אינו פטור מתשלומין ול"א קלב"מ רק בשוגגין ולא באונסין כר' השטמ"ק וחי' דעק"א כתובות (רף ל') הנ"ל, ושפיר חייב קרן וחומש ואשם לר"מ, וזה דרך חרש ונחמד ביישוב קושי' הקצה"ח.

אך בעיקר ר' הפנ"י ומג"ש ור' משולם איגרא הנ"ל קשה רמפורש ברמב"ם (פ"א מאיסורי ביאה ה"ט) ראונס פטור מקרבן, ועי' שו"ת מהרי"ק (שורש קס"ז) וטורי זהב אה"ע (סי' י"ז ס"ק ע"א) כ' ג"כ ראונס פטור מקרבן, ואכמ"ל יותר.

## הערות שונות

### שלמה דוב לאבין

רב דבהמ"ד עטרת צבי זריטשוב

פק"ק לאנדאן יצ"ו

בש"ך יו"ד סי' פ"ד ס"ק ל"ז הביא רברי הר"ר יונה רבבש מחזיר חתיכת האיסור שנפל לתוכו לרבבש, ועיין בטו"ז או"ח סי' תס"ז סק"ו דעפ"ז אפשר להתיר הכרכום שמבואר ביו"ד סס"י קי"ד שהרשב"א חי' נזהר מהכרכום ולפי דברי הר"ר יונה יש היתר כיון שהכרכום נימוח במאכל ובטל האיסור, ועיין שם בפרמ"ג במש"ז שנדחק בכוונת הטו"ז ועיין בס' מחזיק ברכה להחיר"א סי' תס"ז שהביא בשם הרה"ק הראשית חכמה בס' תוצאות חיים תקנת אנשי מעשה שלא יאכל אדם זאפרין שיש בו ג' איסורין שטחין אותו בשומן חזיר ומולפין עליו יי"ג ומטילין בו כשר נבלת סוס ובפסח יש בו איסור רביעי משום חשש קמח שמטילין שם. ובנוף דברי רר"י עיין במג"א סי' רט"ז שהק' עליו מגמ' בכורות רף ט"ז דקאמר רחלב חירוש הוא דרם נעקר ונעשה חלב, ולפי"ד דר"י הא נשתנה לדבר המותר ואת"ל דילוף מחלב הא חירוש הוא ומחירוש לא נמרינן, ועיין בס' חק יעקב בס' תס"ז רתי' רברי רר"י דחלב שאני דאת"ל דכל חלב אסור מכח איסור דם א"כ לא נשתנה לדבר המותר ורק במראה נשתנה, משא"כ בנבילה ברבבש הא נשתנה לדבר המותר לגמרי. ולכאוי' צ"ע על תי' של הח"י דהא ר"י

מתיר ג"כ המוסק הנעשה מרם חי' מכח זה דנשתנה לדבר המותר ובמוסק לא חזינון דהתירה התורה בפ"י, ואפ"ל רכיון דנעשה מקורם פירשא בעלמא והוי כמו שלכר"א דנפסל מאכילת כלב וזה מותר מה"ת ע"כ מותר אפי' אח"כ שנעשה מוסק. וכע"ז ראיתי בס' נח"י להחוו"ר בתשו' ד' בהג"ה לנכרו שרצה לחרש בקמח ברבש דאסור דע"כ לא התיר ר"י איסורין שנשתנו רק היכא דאיסורו מותר שלא כרה"ג, אבל באותן איסורין דאסרה תורה אף שלא כרה"ג גם בהסריח והבאיש אסורים, וממילא בחמץ אף שנפסל מאכילת אדם עומד באיסורו. הגם דהמג"א בס' רט"ז מסופק במוסק אם נעשה מקורם עפרא בעלמא, אפשר דס"ל להח"י דז"ב דנפסל מקורם לאכילת אדם והוי שלכ"א.

וראיתי להגרש"ק במס' ע"ז שהק' על הר"י מגמ' שם דף כ"ט ב"יין שנעשה חומץ דהוי נסך ואסור והא נשתנה לדבר המותר, ויצא לחלק שם דאם האיסור בעצמו נשתנה ע"י דבר היתר אחר אז מותר כדברי הר"י דהוי כמו זו"ז גורם משא"כ ב"יין שנעשה חומץ רלא נשתנה ע"י דבר היתר אחר רק נשתנה בעצמותו ע"כ נשאר באיסורו, ועפ"ז הק' על הח"י דהא חומץ בעצם מותר והיאך כ' הח"י דאס"ר דכל חלב אסור א"כ לא נשתנה לדבר המותר והא כאן בחומץ באמת מותר כל חומץ רק מה שהי' ביד גוי בעורו י"ן אסור א"כ באמת נשתנה לדבר המותר, והוא לכאן' סברא נכונה. אבל אם לר"י יש תשו', דמה יענה הגרש"ק במוסק דמבואר בטא"ח בשם ר"י להתיר עפ"ז הסברא דנשתנה דביתר השתא אזלינן, וצ"ע דהא מוסק לא נשתנה ע"י ר"א רק בעצמותו. ובגוף קו' הגרש"ק שהק' על הח"י, אפ"ל עפ"י דהמקו"ח שתי' אקו' המג"א מחלב וביצת אפרוח רדוקא חלב שדרכו בכך להיות מרם חלב וגם דרך ביצת לגרל אפרוח ע"כ צריך היתרים משא"כ מבשר אין דרכו בכך לעשותו דבש וכיון דנשתנה מבריותו לדבר שאין דרכו בכך ע"כ מותר, וכן מוסק אפשר שלא נעשה אלא לפעמים וע"י קלקול מעיקרא קורם שנעשה מוסק ע"כ נשתנה להיתר א"כ כ"כ י"ן דדרך י"ן להיות נשתנה לחומץ ע"כ אסור.

(ב) עוד באתי להעיר בענין הנוגע להלכה, במג"א סי' תס"ז סס"ק כ"ה שכ' דמשמע שאם בישלו תבשיל בקדירה וסלקוהו מהכירה למקום אחר ונצטננה ונמצא ע"ג חטה דאמרינן עתה נפלה רלא מחזיקין איסור ממקום למקום. והנה לשונו צ"ב דהא אם נצטננה במקום האחר אז בוודאי אסורה דהוי השאלה מתי נפלה החטה אם קורם שנצטננה או אחר שנצטננה והא מחזיקין איסורא מזמן לזמן דמה נפק"מ באיזהו מקום נפלה דאפי' נפלה למקום אחר ג"כ אסור קורם שנצטננה, וע"כ צריך להניח כך, בישלו תבשיל בקדירה ונצטננה וסלקוהו מהכירה למקום אחר ונמצא ע"ג חטה דאז הוי השאלה באיזהו מקום נפלה ואין מחזיקין איסורא ממקום למקום, וז"פ.

## בענין שירטוט

אברהם זילבערשטיין

חבר כולל עץ חיים דבאבוב  
ברוקלין, ניו יארק

במס' גיטין דף ו' ע"ב שלח לוי רב אביתר לר"ח גיטין הבאין וכו' אמר רב יוסף מאן לימא לן דרב אביתר בר סמכא הוא, ועורר הא איהו דשלח לוי לרב יהורא בני ארם העולין משם לכאן הן קיימו בעצמן ויתנו את הילך בזונה וכו' וכתב לוי בלא שרטוט וא"ר יצחק שתים כותבין שלש אין כותבין מתניתא תנא שלש כותבין ארבע אין כותבין וכו'. והרמב"ם בפ"ז מהל' ס"ת הל' ט"ז כתב דכל כתיבי קודש אין כותבין אותן אלא בשירטוט וכו', ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שירטוט. ובהל' יבום וחליצה בפ"ד הל' ל"ה כתב כשכותבין גט יבמין או כתובת יבמין משרטט מקום הפסוקים משום שאסור לכתוב ג' תיבות בלא שירטוט. ולכאורה סותר את עצמו מיני' ובי', והנהג"מ בהל' ס"ת וכן ה"ה בהל' יבום כתבו שהוא טעות סופר. ובכסף משנה בהל' ס"ת כתב וז"ל, ושאלו זה מהנגיד רבינו יהושע מבני בניו של רבינו (הרמב"ם) והשיב שכמו שכתב רבינו בהל' תפילין נקטינן דרוכתא עדיפא. וכן מבואר בטור דפסקינן כמו שיטת הרמב"ם בהל' ס"ת. אבל בשו"ת תשב"ץ בחלק א' ס"ב כתב דנקטינן כמו שיטת הרמב"ם בהל' יבום וחליצה ראזלינן לחומרא. ולכאורה צריכין להבין מהו הסברא במחלוקתם.

והלחם משנה בהל' יבום וחליצה לא נחא לוי בתירוצם דהוי טעות סופר, וע"כ כתב לתרץ דהי' קשה לוי להרמב"ם ב' דברים על שיטת הגמרא, (א) אמאי אמר אביי אטו כל רלא ידע הא דר"י לאו גברא רבה הוא, דהוי לוי למימר כל רלא ידע מתניתא לאו גברא רבה הוא דבוראי המתניתא חשיב יותר מן ר"י, ועורר היאך פליג ר"י אמתניתא, והתוס' כתבו שם דידע הי' דהא דר' יצחק עיקר ולפיכך הלכתא כוותי' ולפי"ז הוי אתי שפיר הא דאמר אביי אטו כל רלא ידע הא דר' יצחק לאו גברא רבה הוא דהכי הוי הלכתא, אבל להרמב"ם לא נראה תירוץ זה וע"כ לתרץ קושיות הללו כתב הלחם משנה דהרמב"ם סובר דר' יצחק והמתניתא לא פליגי כלל, דהא דר' יצחק איירי כשכותב לדרשה או לענין אגרת רומיא דר' אביתר שהביאו שם ראז אפילו בתלתא אסור ומתניתא איירי לענין מזוזה וס"ת ראז אפילו ג' אסור והטעם הוא דבתפילין וס"ת שיש בהם קרושה לא אתי לזלזולי בהו ולכך אמרו דבתלת מותר ולא הוצרכו שירטוט, אבל כשאניו תפילין וס"ת ומזוזה הוצרכו שירטוט אפילו בתלתא תיבות כרי שיהא חשוב ולא ליתי לזלזולי בי' ולורקו באשפה. והשתא אתי שפיר דקאמר בגמרא אטו כל רלא ידע הא דר' יצחק, דהא דר' יצחק רומה להא דר' אביתר, ובהא קאמר דר' יצחק

רבשלשה תיבות אסור, ואע"ג דהביא הנמ' רבמתניתא תנא וכו', אנב דהביא הא דר' יצחק הביא נמי המתניתא, אבל המתניתא לא רמי להא דר' אביתר, ולכך כתב הרמב"ם כאן כר' יצחק דבתלתא אסור דלא אתו לזלולי ב', ושם בהל' ס"ת כתב דבתלתא מותר ולא פליגי.

ולכאורה קשה על הלחם משנה, א) אם הטעם הוא משום זלולי רבסתם דברי קודש כשכותבין על הנייר חיישינן לזלולי וע"כ בשלש אסור ובס"ת בשלש מותר דלא יזלולו בהו, א"כ אמאי בס"ת ובמזוזה ארבע תיבות אסור, אם הטעם הוא משום זלולי, וכי בארבע אם יכתבו בלא שירטוט יזלולו, והא בס"ת אף בארבע תיבות לא יזלולו. ב) אמאי כשכותבין הפסוק לדרשה ב' תיבות מותר, האם שם לא יבואו לירי זלול דאדרבה כשיראו שיש רק ב' תיבות בלא שירטוט יזלולו ויזרקוהו, וח"ו לומר דעל ב' אותיות של פסוקים אין בו קרושה. ג) צריך לדייק קצת בלשון של הלם משנה רמשמע מתוך דבריו דתפילין צריכים שירטוט ואילו הרמב"ם (כפ"א מהל' תפילין הל' י"ב) אמר דבתפילין אין צריך שירטוט כלל, ואפשר לומר דלא מתכוין על תפילין דוקא ועיקר דבריו קאי על ס"ת ומזוזה.

והנה הג' ד' עקיבא איגר הביא תירוץ בשם שו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' מ"ח) דיש חילוק בין כתבי קודש דלא שרי לכתוב כיון דהם יודעים ובקאים לכתוב בלא עיקום אפילו בלא שירטוט אבל יותר משלש אין כותבין, אבל כתיבת יבמין מסורה לכל אדם ואפילו היבם בעצמו יכול לכתוב אפילו אם אינו יכול לאמן את ידיו לכתובה, והנה שתי תיבות יכול כל אחד לאמן את ידיו לכתוב בלא שירטוט, אבל שלשה לא, וכאן ליכא אלא ג' תיבות, "לא חפצתי לקחתה", אפילו הכי בעי שירטוט, ומשום הכי בדבר הנמסר לכל אדם פסק כר' יצחק. אבל גם על דברי הרדב"ז קשה קצת, דאם הטעם תלוי בבקאות דהיינו אם יודעים לכתוב או לא, א"כ אמאי במקום דבקיין צריכין שירטוט ביותר משלש תיבות, וכי כל החילוק בין בקי לשאינו בקי הוא רק בתיבה אחת.

ואולי אפשר לומר בזה, דהרמב"ם סובר דיש ב' דינים בשירטוט, דלפעמים דין שירטוט הוא מגוף הכתיבה ממש, ולפעמים אינו מגוף הכתיבה רק מפל לה דהיינו שהשירטוט מסייע להכתיבה, אבל אינו מגוף הכתיבה ממש, והרמב"ם תולה זה בהטעם של שירטוט, ומחלק בין מקום דהוי הלכה למשה מסיני לבין מקום דלא הוי הלכה למשה מסיני, והנה מזוזה וספר תורה הוי הלכה למשה מסיני כמ"ש הרמב"ם (בפרק א' מהל' תפילין הלכה י"ב) דס"ת ומזוזה צריכים שירטוט הלל"מ, והרמב"ם מדייק דוקא ס"ת ומזוזה ולא דבר אחר, רבס"ת ומזוזה הרי כותבים רק אנשים דבקאים ויודעים ומש"ה אפילו ביותר משלש תיבות יכולים לכתוב בלא שירטוט, וגם אם לא יהא בו שירטוט לא יזלולו בהם אנשים לזרוק באשפה, ובזה מסתבר לומר דהלל"מ אומרת דהשירטוט הוי כגוף

הכתיבה ממש וזה הוה הרין שרשט במזוזה וס"ת, אבל במקום דאינו הלל"מ הוה הרין שרשט בכרי שתהא הכתיבה ישרה כמ"ש בשו"ת תשב"ץ (ח"א סי' מ"ב), דהטעם דבעי שירשט משום שתהא הכתיבה ישרה, ואז אין השרשט כגוף הכתיבה רק טפל לה.

ועפ"ז נ"חא הכל, דהרמב"ם ה' לפניו ב' דינים אלו, המתניתא דס"ל שלש כותבין, ור' יצחק דסובר דאף שלש אין כותבין, על כן אויל הרמב"ם בתר טעמא, דבס"ת כיון שאין צריך לתיקון הכתב כנ"ל א"כ הוא דין בעצם בהכתיבה מהלל"מ, ועכשיו ה' הספק מה אומר הלל"מ, אי דצריך שרשט כג' או כד' תיבות, והנה הפמ"ג בפתחה כוללת הביא דברי הרמב"ן בשורש השני שכתב דשיטת הרמב"ם היא דספק כהלל"מ הוא לקולא, ע"כ מובן למה אויל הרמב"ם לקולא כיון שהי' ספק בהלל"מ, ולא הי' לו הכרעה לכאן או לכאן, אבל בהל' יבום וחליצה רשם אינה מטעם הלל"מ, רק מסברא, כדי שתהא כתיבה ישרה, אז הסברא אומרת דאם אתה חושש לכתיבה ישרה, א"כ אף כג' תיבות אפשר לחשוש, משו"ה כתב שם הרמב"ם לחומרא, ומסברא הי' אסור אולי גם בב' תיבות, אבל כל מה ראפשר להחמיר הוא רק בג' תיבות.

ולפי זה אפשר להבין סברת התשב"ץ שפוסק בכל מקום להחמיר כנ"ל, ששיטת התשב"ץ הוא דבכל פעם הוה הטעם של שרשט משום כתיבה ישרה כמ"ש בתשו' הנ"ל, ומשו"ה פסק תמיד להחמיר דהרי לפי טעם זה מסברא צריכים לחשוש אף בג' משו"ה פסק תמיד לחומרא. והשתא לפי שיטת הרמב"ם מובן שפיר דין המתניתא ודינו של ד' יצחק, דהמתניתא מוקמינן בספר תורה ודבריו, ודברי ד' יצחק מוקמינן בשאר דברי קדש, ומשום הכי דייק אב"י ואמר אטו כל דלא ירע הך דר' יצחק וכו', משום דאיירי דומיא דר' יצחק, בשאר דברי קודש.



## עולת שבת בשבתו

### לחג השבועות

במדרש חובא בספרים, כששתו ישראל מי באר אמרו נעשה ונשמע, עכ"ל. ונ"ל לבאר ע"פ מה שכתב האר"י ז"ל אם יזכה לשתות מי באר מרים יזכה לחכמת הקבלה, וכן עשה האר"י לר' חיים וויטאל לילך עמו בספינה סמוך לב"ה של טבריא ונתן לר"ח כוס לשתות וגילה לו שהוא מבאר של מרים ויזכה לחכמת נסתר. ויורע שמלאכים קשרנו על נתינת התורה לישראל ואמרו תנה הורף על השמים, וכתבו בספרים אע"פ שתורת הנגלה לא שייך להם כמו שהשיב להם משה כלום אב ואם יש לכם וכו' (שבת פ"ט ע"א), אך תורת נסתר ביקשו בטענת מצרנות, והא ראמרו נעשה ונשמע כרי להיות שותפין למלאכי השרת, ראמר קרא ברכו עושי רברו ואח"כ לשמוע, ובשותף אין רין מצרנות, אך רנסתר שייך למלאכים כי היא התורה שלומרים בשמים, ואי אפשר לבשר ורם שרר על הארץ להשיגה, אבל כששתו מי באר שמסוגל לתורת נסתר, אמרו שפיר נעשה ונשמע, וק"ל.

(הנאון מוה"ר מררכי הענא מהאמבורג זצ"ל<sup>1</sup>)

### מגילת רות

ועתה בתי אל תיראי כל אשר תאמרי אעשה לך כי יורע כל שער עמי כי אשת חיל את (רות ג'). וי"ל בזה רהנה איתא במדרש עה"פ ותאמר רות המואבי' אל נעמי אלכה נא השרה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו, רבי ינאי אמר בת ארבעים שנה היתה שאין קורין בת אלא לבת ארבעים שנה. והנה מבואר בגמ' (ב"ב קי"ט ע"ב) רבנות צלפחר אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מארבעים שנה ופריך הנמ' אינו והא אמר רב חסרא ניסת פחותה מבת עשרים יולדת ער ששים, נישאת בת עשרים יולדת ער ארבעים, נישאת בת ארבעים שוב אינה יולדת, אלא מתוך שצרכניות הן נעשה להן נס כיוכבר וכו' עיי"ש. ולפי"ז לכאורה יש להקשות כיון דרות היתה אז בת ארבעים, ומבואר במקרא שישבה עם בעלה כעשר שנים, ואח"כ מת בעלה, ואז באה לבית בועז, א"כ נישאת לאחר עשרים, וא"כ איך הי' יכול בועז לגאול אותה להקים שם המת הלא לאו בת בנים היא, וצריך לומר שסמך עצמו על הנס כעין מעשה רבנות צלפחר, וזשאה"כ, ועתה בתי, כלו' אף כי בגדר בת את רהיינו בת ארבעים שנה, אעפ"כ כל אשר תאמרי אעשה לך, והטעם, כי יורע כל שער עמי כי אשת חיל את, ובצרכניות סומכין על הנס כיוכבר ובנות צלפחר.

(הנאון מוה"ר יצחק אבר"ק בעלזא זצ"ל<sup>2</sup>)

(1) הועתק מכתיו"ק. — ראה אודותו בכר"ש שנה ג' חו' י' עמוד ח'.  
(2) בספר אגודת אוזב (זאלקאווא תקמ"ב) להנאון מוה"ר יעקב ישראל זצ"ל מ"מ רק"ק קרעמניץ, בדף י"ז ע"ר, בשם רבו הנ"ל.

## בהעלותך

וידבר משה אל בני ישראל לעשת הפסח. וכ' בבעל הטורים, לעשת חסר וי"ו לומר לך שלא עשו במדבר אלא אותו פסח בלבד, עכ"ל. ויש לתמוה שהרי על כל פנים אותו הפסח עשו אז כהלכתו וא"כ מה טעם כתיב לעשות חסר וי"ו. לכן י"ל טעם אחר, עפ"י מה דתנן במס' פסחים (ס"ט ע"ב) אימתי מביא חגיגה עם הפסח בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט, אבל בזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה. והנה ידוע שאז חל ערב פסח בשבת, א"כ לא הביאו חגיגה עמו, לפיכך כתיב לעשת חסר וי"ו לרמוז שחסרו החגיגה, וק"ל. (הגאון מוה"ר ליב קאסוויץ מפראג זצ"ל)

ויצעק משה אל ד' לאמר אל-נא רפא נא לה. וברש"י, לאמר, מה ת"ל, אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו. ומקשים המפרשים הא איתא כגמ' דברכות (דף ל"ד ע"ב) ד' חנינא בן דוסא כשהי' מתפלל על החולים אם הי' תפלתו שגורה בפיו ידע שהוא מקובל ואם לאו ידע שמטורף, וא"כ למה הוצרך משה לבקש השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו, הלא הי' לו לראות בתפלתו אם שגורה בפיו אם לאו, ומתמצים דבתפלה קצרה כזאת אל-נא רפא נא לה לא שייך שגורה בפיו או לא\*.) והנה הובא רש"י כאן, מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה. והנה כגמ' שם בברכות אמרינן מנא הני מילי דאם תפלתו שגורה בפיו בידוע שתפלתו מקובלת דאמר קרא בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ד' ורפאתיו. ולהנ"ל יש לומר בכוונת פסוק זה, בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק, דאם תפלתו על אדם רחוק אז יוכל להבחין בעצמו בתפלתו דאם שגורה בפיו אז יודע שהוא שלום, ולקרוב, כלו' אם תפלתו היא על קרוב, א"כ הרי צריך לקצד בתפלתו כדי שלא יאמרו כנ"ל, וממילא לא שייך להבחין אם תפלתו שגורה בפיו או לא, אז אמר ד' ורפאתיו, שהשי"ת צריך להשיב לו אם תפלתו נתקבלה.

(הגאון מוה"ר יוסף תאומים זצ"ל ראב"ד ק' לובלין)

## שלח

ויהם כלב את העם, ואמרו כגמ' (סוטה ל"ה ע"א) פתח יהושע וקא משתעי אמרי לי' דין ראש קטיעה ימלל, ופירש"י שראשו קטוע שאין לו בנים ליטול חלק בארץ הוא ידבר בפנינו. ובילקוט בהג"ה פי' דאש קטיעה, שראש של שמו קטוע לפי שהיו"ד אות קטיעה היא. (וכן הוא בערוך ערך רש). ויש לומר דשני הפירושים משולכים זה בזה, דאיתא במס' סנהדרין (דף ק"ז ע"א) דאות יו"ד שניטלה משרה הי' עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע וניתוסף לו אות יו"ד.

(3) מכת"י תלמיד א', בשמו.

(\*) עיין בזה בדברי כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א בכר"ש שנה ב' קונס' ח' עמוד ל"א.

(4) בספר סייעתא דשמיא עה"ת (דוהרנפורט תקל"ד) בפ' וישב, בשמו.

וכתב שם המהרש"א בח"א דלכן לא זכתה שרה לבן כל זמן שהי' שמה שרי כי אות יו"ד שייך לאיש ואות ה"א שייך לאשה, ולכן אח"כ כשניתן לה אות ה' זכתה לבן, וכיון שאות יו"ד זה מנע אותה מלהיות לה בן, לכן כשנתוסף אח"כ ליהושע אות זה לא זכה לבן, עיי"ש. ולפי"ז שפיר עולים שני הפירושים בקנה אחד, דכיון שראש שמו קטיע, היינו אות יו"ד שניטלה משרה, לכן אין לו בנים ליטול חלק בארץ.

(הגאון המקובל מוה"ר פסח זצ"ל מגיד מישרים בק"ק זאלקאווא')

### קרח

ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויוצא פרח ויצץ ציץ. ובמדרש סוף פ' קרח, גזר הקב"ה על המקל ונמצא עליו שם המפורש שהי' בציץ שנא' ויצא פרח ויצץ ציץ. ויש לומר הענין בזה בדרך פשוט דהנה כתיב להלן ויאמר ד' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות לבני מרי וגו', הרי שהמקל הי' לאות לעזי פנים. והנה מבואר בנמ' זבחים (דף פ"ח ע"ב) ציץ מכפר על עזות פנים דכתיב בציץ והי' על מצח אהרן, ובעזות פנים כתיב (ירמי' ג') ומצח אשה זונה הי' לך. וא"כ שפיר מוכן מדוע נמצא עליו שם המפורש שהי' בציץ, לאות ולכפרה לעזי פנים.

(כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

### חקת

זאת חקת התורה וגו' וברש"י לפי שהשטן ואומה"ע מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חקה גזרה היא מלפני וכו'. עפי"ז יש להכין דברי הגמרא (קידושין ל"א ע"א) ברמה בן נתינה שבקשו ממנו חכמים אכנים לאפור בששים ריבוא שכר ורב כהנא מתני בשמינים ריבוא שכר והי' מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו לשנה האחרת נתן הקב"ה שכרו שנולדה לו פרה אדומה בעררו ונכנסו חכמי ישראל אצלו ואמר להם יורע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל ממון שבעולם אתם נותנין לי אלא אין אני מבקש מכם אלא אותו ממון שהפסדתי בשביל כבוד אבא. וי"ל הטעם שנתן לו הקב"ה שכרו דוקא באופן זה שנולדה לו פרה אדומה בעררו, להראות לו שבחן של ישראל, שהוא הי' מוכן לאכר שכר רק בשביל כיבוד אב שהיא מצוה שכלית, ובני ישראל נתנו לו ממון הרבה בשביל פרה אדומה שהיא מצוה חוקית.

(הגאון בעל קצות החושן זצ"ל')

(5) בספר עבודת השיר הלוי עה"ת (זאלקאווא תקל"ג) להג"ר צבי הירש מטאמאשוב, כפ' שלח, בשם דורו המקובל מוה"ר פסח הנ"ל. — הג"ר מוה"ר פסח הי' בנו של הג"ר יצחק אבר"ק זאסלאב, ואמו היתה אחותו של הגאון המקובל מוה"ר שמשון מאוסטראפאלי הי"ד. נפטר בזאלקאווא ט"ו אדר"ש שנת תפ"ה לפ"ק.

(6) בספר דברי שאול על אגרות הש"ס (להגרי"ש נאטאנזאהן) במס' קידושין דף ל"א, בשמו.



קח את המטה וגו' ודברתם אל הסלע וגו' וירם משה את ידו ויד את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים. ויל"ד למה באמת לא צוה לו הקב"ה להכות את הסלע הלא בפ' בשלח במי מריבה צוה הקב"ה להכות הסלע כרכתוב והכית בצור ויצאו ממנו מים. וגם צריכים להכין למה הוצרך משה רבינו להכות ב' פעמים הלא בכל האותות והמופתים במצרים ואף בקריעת ים סוף ה' רי בנשית המטה פעם א' וכן בפ' בשלח לא הכה רק פעם אחת, וכאן לא יצאו מים עד שהכה הסלע ב' פעמים. אמנם יתבאר בהקדם מקרא שכתוב בסוף פ' האזינו על אשר מעלתם בי בתוך בני, ודקדק הרמב"ן רמה מעילה שייד הכא, אך י"ל עפ"י מה רמבואר במדרש על הפסוק בפ' קרח ויצץ ציץ, שנכתב על המטה כמו על הציץ קודש לר', ואיתא שם רמשה של אהרן ה' משהו של משה, וא"כ הרי ה' המטה הקדש, ולכן לא אמר השי"ת להכות בהמטה רק צוה לדבר אל הסלע כרי שלא יהנו בני מן ההקדש, אבל בפ' בשלח שאז עריין לא ה' כתוב על המטה קודש לר' שפיר אמר לו הקב"ה להכות בצור עם המטה. ובזה יובן ג"כ למה הכה משרע"ה ב' פעמים, דבהכאה ראשונה לא רצה הקב"ה שיצאו מים שלא יהא נעשה נס ע"י עבירה, וגם כדי שלא יתהנו ישראל מן ההקדש, אבל אחר שהכה בו פעם ראשונה, כבר מעל בו, ולכן בפעם שנית, הכה צור ויזובו מים, כי אין מועל אחר מועל בהקדש". וא"ש.

(הנאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל אבר"ק טארנא<sup>8</sup>)

## נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

### בהעלותך

קאפ' י"א פסוק ל"א.

ויטוש, ויפשוט, כמו והנה נטושים על פני כל הארץ, ונטשתיך המדברה: אבל מתרגום אונקלוס שתרגם „ורמא" נראה שאינו מלשון התפשטות רק מלשון השלכה. וכן ביחזקאל (ל"א, י"ב) בפסוק ויטשוהו אל ההרים, פירש"י ויפילוהו לארץ, כמו ויטוש על המחנה עכ"ל. ולכאורה נראה שנמה מפירושו, לפי' של אונקלוס. אמנם בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, כי בעמוס (ה', ב') בפסוק

(7) ואף דקיי"ל רבכלי שרת יש מועל אחר מועל, עכ"ו יש לקיים דבריו לשיטת הראב"ד בפ"ו מהל' מעילה ה"ד רכלי קודש שאינם כלי שרת לתשמיש אין מועל אחר מועל, ואף לשיטת הרמב"ם שם י"ל עפ"מש"כ שם בקריית ספר ראין מועל אחר מועל כל זמן שלא נהנה ופגמו, אבל בנהנה לחדוד אין מועל אחר מועל עיי"ש. (ועיין בזה בס' אמכוהא דספרי בפ' מטות דף ר"כ ע"ב).

(8) בקובץ ועד חכמים (יאולאוויץ תרנ"ח) סי' קפ"ד, בשמו.

נמשה על אדמתה, פירש"י כל דבר המושלך ומוטל ונפוץ על השרה קורהו נמישה, עכ"ל. הרי שלשון נמישה הוא מלשון השלכה והתפשטות.

קאפ' י"ב פסוק ב'.

הרק אך כמשה דבר ה' הלא גם בנו דיבר. וכן לקמן בפסוק ו', בחלום אדבר בו. מה ששינה הכתוב בלשוננו שהול"ל הרק אך עם משה הלא גם עמנו, או אלינו, בחלום אדבר עמו או אליו. ועיין בראב"ע בפסוק א' רש"י הסביר, שבכל לשון נבואה נופל בו הלשון הזה וטעמו של דבר לפי שהרוח נכנס בו, בקרב הנביא, ומדבר בו. כן כתב רש"י בש"ב (כ"ג, ב') עה"פ רוח ה' דבר בי.

### שלח

קאפ' י"ג פסוק ל'.

עלה נעלה, אפילו בשמים והוא אומר עשו פולמות ועלו שם וכו'. אין לפרש דהכוונה דאפילו אם ה' אומר לנו לעלות לשמים נעלה ונצליח, דא"כ הול"ל „לשמים“, ועוד דאיך יתפרש עפ"ז המשך הפסוק וירשנו אותה. רק שהכוונה היא, שאפי' היתה א"י בשמים נעלה שם וירשנו אותה ולפ"ז יש חסרון הניכר בנוסחה זו. ובדפח"ר וכן בדפוס אלקבץ הנוסחה, עלה נעלה, אפי' היא בשמים וכו'.

קאפ' ט"ו פסוק ג'.

לפלא נדר או כנדבה וגו', או שתעשה האשה בשביל חובת מועדיכם וכו'. הנה רש"י בא לפרש או במועדיכם שפירושו שתעשה האשה בשביל חובת מועדיכם, והול"ל לרשום כן בד"ה, ולמה העמיד דבריו על תיבת לפלא נדר או כנדבה, שלא פירש בהם כלום. אולם בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, לפלא נדר או נדבה, לפרש: או במועדיכם שתעשה האשה בשביל וכו'. וכן פירש"י בכ"מ תיבת לפלא שהוא לפרש.

ובדפח"ר אין כאן ד"ה כלל, רק הכל ברבור אחר נאמר, וכן הוא הנוסחה, ועשיתם אשה, אין זה צווי, אלא כי תבואו שם ותעלה בלבבכם לעשות אשה לה' לריח נחת נחת רוח לפרש נדר או נדבה או שתעשה האשה בשביל חובת מועדיכם וכו'.

שם פסוק מ"א.

באה"ר, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה קלא אילן בכגדו ואומר תכלת הוא. (כ"מ ס"א).

בפירוש מלת קלא אילן, כתב הנמוקי יוסף (ב"מ שם) וז"ל, קלא, אבן, והרבה יש בלשון חכמים, אילן, אינרי בלע"ז וכן פירש בערוך אינריקי, עכ"ל. הנה מה שהביא מן הערוך הוא רק שצבע הקלא אילן הוא הנקרא אינרי, אבל מה שפירש הוא ז"ל שתיבת קלא בכאן הוא אבן, אדרבא משמע מן הערוך שאינו מפרשו כן,

דא"כ הו"ל להביאו בערך קלא א' שהביא שם כמה ממאמרי חז"ל כמו שקל קלא פתק ב' (פסחים כ"ב) ועוד, שפירשם שהוא אבן, ועל קלא אילן עשה ערך בפ"ע, משמע שאין זה אבן. ובדפח"ר יש כאן נוסחה, אני הוא העתיד ליפרע מן התולה קלא אילן הוא עץ מצובע כנגדו וכו'. נראה מזה שרש"י מפרש אילן כמשמעו שהוא עץ, וקלא הוא הצבע, או שהעץ הזה נקרא קלא אילן, ולא כמו שפי' הנמוק"י שקלא הוא אבן, ואילן הוא הצבע.

## קרח

קאפ' ט"ז פסוק ה'.

בקר ויודע וגו' עתה עת שכרות וכו': בקר ויודע ה' את אשר לו, לעבודת הלו': מה שנרשם בדיבור השני תיבת בקר אינו מובן שהרי בדיבור זה אינו מפרשו רק את ויודע ה' את אשר לו, ובאמת תיבת בקר צריכה פירוש, כי ה' צריך לכתוב בבוקר כמו שתרגם אונקלוס בצפרא. והנראה שחסרון הבי"ת, הוא היסוד למדרשו שהביא רש"י, עכ"פ צריך פירוש לפי פשוטו, ובדפח"ר הנוסחא היא, בקר, יבא, ויודע ה' וכו'. הוסיף תיבת יבוא שיח' מובן לתיבת בקר.

שם פסוק כ"ב.

העלו וגו', כתרנומו אסתלקו, מסכיבות משכן קרח: ויקם משה, כסבור וכו': יצאו נצבים, בקומה זקופה לחרף ולגדף כמו וכו' ונשיהם וכניהם וטפם כא וראה כמה קשה המחלוקת וכו' עד הקול היוצא על בליעתן. ברפוס אלקבץ הנוסחה, העלו מסביב, הסתלקו מסכיבות משכן קרח, ואעפ"י ששמע משה מפי הגבורה לא אמר להם העלו עד שהלך והתרה בהם: ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, להודיע רשתם שאעפ"י שהלך משה אצלם כרגליו, הרשעים קשים לרצות, ולא רצו לצאת מאהליהם, כיון שראה משה כך, אמר עד כאן ה' לי לעשות: ויעלו מעל משכן קרח, וכיון שראו שנסתלקו ישראל מסכיבותם יצאו פתח אהליהם נצבים בקומה זקופה לחרף ולגדף כמו ויתיצב ארבעים יום דגלית: ונשיהם וכניהם וטפם, כלם נעשה כנופא כנגדו להכעיס אף בני יומן בעריסה, וכמו שהיו נצבים לקראתו באותו מעמד גדולים וקטנים כך נבלעו, ונמשכו הדברים זה אחר זה עד ותבלע אותם ונשיהם וכניהם וטפם, אמר ר' ברכי' בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי כ"ד של מטה אין עונשין עד שיביא שתי שערות ויה' בן שלש עשרה וב"ד של מעלה עד עשרים שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים: ויאמר משה כזאת וגו', לעשות את כל המעשים האלה שעשיתי ע"פ הדיבור לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהת: אם כמות כל האדם וגו', משל לשושבין בתו של מלך שהיו עדותי' בידו עמד אחד מן המסובין וקלל השושבין לומר לא היו בתולים לבתו של מלך, עמד השושבין לומר כנגד המלך אם לא תעשה לי נקמה מזה בפני הכל אף אני אומר כודאי לא נמצאו בתולים לבתך, אמר המלך מוטב להרוג את זה ואל יוציא

הנאמן שם רע על כתי, כך אמר משה אם ימותו על משותיהם כדרך כל האדם והרואים מבקרים אותם כדרך כל החולים אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני אלא אני עשיתי את הכל מדעתי ובדין קרח חלוק עלי, כיוצא בדבר אמר מיכה אם שוב תשוב בשלוי, אף אני אומר לא דבר ה' בי, אמר לו הקב"ה משה מה אתה מבקש, אמר לפניו אם בראת פה לגיהנם מששת ימי בראשית מוטב, ואם לא, יברא ה', ודרש רבא אילימא למבריי' ממש והכתיב אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פתחא (סנהדרין קי): אם בריאה יברא ה' וגו' אז וידעתם כי נאצו האנשים האלה הקב"ה שהוא שלחני, אמר הקב"ה ותגזר אומר ויקם לך: ויהי ככלותו לדבר ותבקע האדמה, ללמדך שכל מקום שהוא רוצה להצמיח בו הפרענות מצמיח: ותבלע אותם ואת בתיהם וגו' לקו בגופם לקו בממונם, ואפילו תינוקות בני יומן. מחלקת בלא ו"ו נוטריקון מכה, חרון, ליקוי, קללה, תכלית כלי: ואת כל הרכוש רבותינו אמרו אפי' כלים שלהם ביד כובס מתגלגלים ובאים שנעשית הארץ כמשפך: וירדו הם וכל אשר להם, אמר שמואל אפי' מחט שאולה מידם ביד ישראל היתה נבלעת: חיים שאולה, יש אומרים חיים נידונין עד עכשיו: ויאבדו מתוך הקהל, ר' יהודה בן בתירה דורש אברה העתידה להתבקש, וכן בדור אמר תעיתי כשה אובד בקש עבדך (תהלים קי"ט) שעתידין לעלות לעתיד וחלק יש להם לעולם הבא: וכל ישראל נסו לקולם, בשביל קול היוצא על בליעתם, והיו צווחין למשה משה רבינו הצילנו: ואש יצאה, אלו נשרפו, ואלו נבלעו, וקרח עומד בין השרופים שאמר לו משה, ואתה ואהרן איש מחתתו, והוא לקה יותר מכולם שנשרף ונבלע, ולמה נעשו בו שני דינים, אלו נשרף ולא נבלע היו הבלועין מתרעמים קרח הביא עלינו כל הפרענות הם נבלעים והוא נצל, ואלו נבלע ולא נשרף היו השרופים מתרעמים כשאנו נידון עמהם לכך נידון בשתי מיתות ליהטתו אש תחלה לעין כל השרופים שבידו היתה המחתה והקטרת וקפלתו האש ומתגלגלת בו עד שהביאתו לפי הארץ בין הבלועים, שכן בפנחס (כ"ו, י') הוא אומר ותבלע אותם ואת קרח במות הערה באכול האש: וכן ישנם שם הרבה לשונות בפרשה זו, ואינם בנוסחאות שלנו.

### חקת

קאפ' י"ט פסוק כ"ב.

והנפש הנוגעת, בו בטמא מת, יטמא:

כתב בס' יוסף דעת, נמחק מלת בו, אמנם הנאון מהררא"ם זצ"ל גורס ובונה יסוד עליו בהירוק וקישור יפה כל הרברים כגידסת החומשים החדשים, אך לא מצאתי מלת בו ברש"י קלף מאז, ומה גם עתה ברפוס ישן נושן עכ"ל. הנה לא ראה את רפוס הראשון ואת רפוס אלקבץ שהם בודאי ישנים יותר מרפוס ישן נושן שלו, ושם הוא הלשון כנוסחאות שלנו, ולא נמשך הרא"ם אחר החומשים החדשים לבר, כי חדשים וגם ישנים מסייעין לו להרא"ם, ויסודו מוצק כראוי.

קאפ' כ' פסוק כ"ו.

את כגדיו, את כהונה הלבישהו והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו. הרא"ם נרחק במאי שכתב רש"י הלבישהו, ובפסוק לא נזכרה ההלכשה. וכתב שאם לא הלבישהו משה לאהרן לא היו עליו עכשיו כגדיו כהונה שהרי ה' שלא בשעת עבודה. מ"מ אכתי מנ"ל לרש"י שמשנה הלבישם לו, מה שלא נזכר בפסוק הלא אפשר שא"ל שילבשם, ולבשם הוא בעצמו. וברפה"ר הנוסחה, את כגדיו, כגדיו כהונה גדולה הפשיטם מעליו לתת על (כניו) [כנו] בפניו. ותיבת הלבישהו ליתא.

קאפ' כ"א פסוק ט"ו.

ואשר הנחלים, תרגום של שפך אשר, שפך הנחלים, שנשפך שם דם אמוריים וכו'. לפי נוסחה זו צריך לפרש שרש"י מביא מהתרגום שמתרגם שפך, אשר, כמו שמתרגם בויקרא (י"ז ד') דם שפך, רמא אשר, וע"פ התרגום הזה מפרש, אשר הנחלים, שפך הנחלים, ומהו השפך שנשפך שם דם האמוריים. ויקשה לפ"ז למה לא הביא מהתרגום כאן שתירגם ואשר הנחלים, ושפוך נחליא. וברפה"ר הנוסחה ואשר הנחלים, תרגום של אשר שפך, הנחלים שנשפך שם וכו'. לפי נוסחה זו רש"י מפרש ע"פ התרגום בכאן, ומבאר הכוונה הנחלים שנשפך שם דם האמוריים.

מהנוסחה הזאת נראה שבנ"ש נתוסף תיבת שפך הראשונה. ובדפוס אלקביץ הנוסחה היא ואשר הנחלים, תרגום ושפוך נחליא, אשר שפך, הנחלים שנשפך שם וכו'.

## לשאלת רבים

אפשר להשיג אצלינו:

\$13. ....	כרך משנת תשל"ח	\$10. ....	כל הקובצים משנת תשל"ח
\$14. ....	כרך משנת תשל"ט	\$10. ....	כל הקובצים משנת תשל"ט
\$15. ....	כרך משנת תש"מ	\$10. ....	כל הקובצים משנת תש"מ

## הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגרה שרירי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" רבאכוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קירה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### מכתב חירו"ת, ואגרת שלומים\*)

מהאברך החו"ב מו"ה שלמה הלוי עפשטיין הי"ד מאושפצין<sup>(1)</sup>

ב"ה. יום א' ג"ס למב"י פה קאזאווה יצ"ו.

בימי העומר, יפרהו השומר, מגלות המר, כבוד ירד ה' ויריד בית ישראל, יובילו שי למור"ה ילדים<sup>(2)</sup>, בנגת ורדים, עוד ינוב בשיבה טובה חתום תורה בלימודים, כש"ת מרן מתוק מדב"ש<sup>(3)</sup> מטשעבין יחי' נצח.

מה מאד לבי יהמה, זה כמה, נפשי תכמה, להשיב אמרים, כמים קרים, על נפש עיפה, באמרות ה' צרופה, לנפש היפה, אמנם אדוני יודע כי נתמעטו הלבבות, רבות מחשבות, בלב כל איש הנדרף לחובות, רבו הסיבות, אלקים חשבה לטובות, לצרף וללבן, להסיר לב האבן, ולהשיב לב בשר, ואז תקות אסירים יבשר, ירחם השי"ת במהרה, ויוציא משפטינו לאורה, כי כשל כח הסבל, מרב החובל, הוא ישפוט תבל, בחסד וברחמים, בקרוב הימים, אכ"ר.

ועתה אכתוב מה שעלה במצודתי בפ' שמיני כפסוק להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החי' הנאכלת וגו', דקדקו המפרשים ז"ל למה נקט הקרא הטמא תחלה, ובחי', הנאכלת תחלה. אמנם רש"י ז"ל פ' להבדיל בין הטמא וכו' אין צריך לומר בין פרה לחמור שכבר מפורשין הן אלא בין נשחט חציו של קנה לנשחט רובו, ובין החי' וגו', אין צריך לומר בין צבי לערוד וכו' אלא לנולדו לך סימני טרפה וטרפה, לנולדה לך סימני טרפה וכשרה עיי"ש. והנה אמרינן במס' נזיר (דף ס"ה ע"ב) אם בהרת קדמה לשער לבן טמא, שער לבן קודם לבהרת טהור ואם ספק טמא ור' יהושע קיהה וכו' קיהה וטהור אמר ר"י אמר רב הואיל

---

(\*) מכתב הראשון ערוך אל הנאבר"ק טשעבין ז"ל, קבלנוהו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר ברוך שמעון שניאורסאהן שליט"א ר"מ ונשיא רשיבת טשעבין בירושלים עיה"ק ומח"ס ברכת שמעון, מעוזבון חותנו הנאבר"ק טשעבין ז"ל. — תח"ח לו. המכתב השני הניע לידינו מאת הנח"ח מו"ה שלמה יאראסלאוויטש נ"י שהביא האגרת אתו מסיביר. תח"ח לו.

- (1) כבר כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ב' קונטרס ג' עמור מ"ד.
- (2) הנאבר"ק טשעבין הי' אז בגולה בסיביר, והי' נרשם אצל הממשלה כמורה ילדים, ולכן מתארהו כאן מורה ילדים.
- (3) נוטריקון שמו של הנאבר"ק טשעבין ז"ל, מוה"ר ר' דוב בעריש שליט"א.

והתחיל בה הכתוב בטהרה תחלה שנא' לטהרו או לטמאו להורות שספק טהור עיי"ש, ולפי"ז נחא דקדוק הכתוב הנ"ל, דגבי טמא וטהור דאיירי בשחיטה כרש"י הנ"ל, והנה הדין כל ספק בשחיטה פסול, לכך פתחה התורה טמא תחלה להורות שספק פסול, ובחי' דאיירי בטריפה, שפיר נקט הנאכלת תחלה, דספק כשר, כמבואר ברמב"ם הובא בב"י הל' טריפות.

ואכתוב עוד מעניניו של יום מתן תורתנו דרך דרוש. בגמ' שבת דף פ"ח אריב"ל כל ריבור וריבור שיצא מפי הקב"ה יצאה נשמותיהן של ישראל, ואריב"ל מה דכתיב מלאכי צבאות ידודן וידודן וכו' מלמד שחזרו לאחוריהן י"ב מיל עיי"ש. ואמרתי לחבר ולהמשיך הני תרי מימדות לשפה אחת ודברים אחרים, דהנה הקשה מהר"ם מרוטנבורק הובא ברורש לציון (אינו תח"י), איך חזרו לאחוריהם י"ב מיל, הא יום השבת ה', וי"ב מיל לכ"ע דאורייתא, ותידך דהענן ה' מחיצה, אמנם ברורש לציון כתב רוה תלוי בפלוגתת ד"א ור"י אי סוכות ממש עשו או ענני כבוד, ראי היו הסוכות ענני כבוד א"כ שפיר יש ראי' דענן הוי מחיצה, כמוכן. וזה תלוי ג"כ בפלוגתת ר"י ור"ש לקיש בירושלמי הובא בתוס' סוכה, על דעת' דר"י עננים מלמעלה שותין, ועל דעת' דר"ל עננים מלמטה שותין עיי"ש, דהנה סוכה בעינן גידולו מן הארץ, וא"כ לר"י דעננים מלמעלה שותין לא הוי גידולו מן הארץ וע"כ דסוכות ממש עשו, ולר"ל שפיר הוי גידולו מן הארץ א"כ יש לומר ענני כבוד היו.

ובזה אמרתי לשלב ג"כ פלוגתא דר"י ור"ל (סנהדרין קי"א) בפסוק ופעדה פי' לכלי חק הנדרש על גיהנם, דס"ל לר"י אפי' קיים חק אחד ניצול מדינה של גיהנם ור"ל ס"ל אפי' שייך חק אחד נידון בגיהנם, וי"ל דאזלי לשיטתם, דלר"י דס"ל עננים מלמעלה שותין יש ראי' דאפי' קיים חק א' ניצול מדינה של גיהנם, ור"ל דס"ל עננים מלמעלה שותין יש ראי' איפכא. והוא, דהנה נחזי, קושיית מהר"ם מרוטנבורק הנ"ל תחול רק אי אמדינן כרעת המכילתא הובא ברש"י פ' יתרו רכל עשרת הדברות אמר הקב"ה בעצמו דאי כשי' הנמ' דרק אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענו א"כ עריין לא נצטוו אשבת ושפיר חזרו לאחוריהן י"ב מיל [נאף רשכת עוד במדה נצטוו, הא אמדינן שם אשבת איפקור אתחומין לא איפקור], אבל אי אמר הקב"ה כל הדברות א"כ נצטוו גם אתחומין, ואיך חזרו אחד ריבור זה י"ב מיל, וע"כ דענן הוי מחיצה. והנה בתולדות יעקב יוסף (פ' יתרו) מביא ראי' לשי' דר"י דאפי' קיים חק אחד ניצול מדינה של גיהנם מראמר הקב"ה רק אנכי ולא יהי' לך מצוה אחת וע"כ להורות דאף במצוה אחת יכולין להשלים וכדברי הרמב"ם הירועים עיי"ש.

ולפי"ז יבואר, דר"י דס"ל עננים מלמעלה שותין א"כ ליכא למימר דסוכות היו ענני כבוד דהא לא הוי גידולו מן הארץ וא"כ לא נשמע דענן הוי מחיצה וקשה קו' המהר"ם הנ"ל וע"כ דהקב"ה לא אמר רק אנכי ולא יהי' לך וא"כ לא נצטוו עריין אתחומין וא"כ שפיר יש ראי' דאפי' קיים חק אחד ניצול ולכן ס"ל לר"י הכי, ולר"ל דעננים מלמעלה שותין שפיר י"ל דענן הוי מחיצה והקב"ה אמר כל

הדברות א"כ יש לומר דצריכין לקיים כלו ואם נשתייר חק וכו'.  
ולפי"ז יבואר הני תרי מימרות דריב"ל להדרי, דהנה תחלה אמר ריב"ל כל  
דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה יצאתה נשמותיהן של ישראל, ופריך דיבור שני  
היכן קבלו, אלא הוריד טל של תח"מ והח"מ אותן, וע"ז קשה איך הוציא הקב"ה  
מרשות לרשות ביום השבת (ק' זו מבואר במדרש גם על גשמים ביום השבת),  
וע"כ דהענן הוי מחיצה, ומנין דענן הוי מחיצה, ע"ז מביא ראי' ממלאכי צבאות  
ידורון וכו' שחזרו לאחוריהן ו"ב מיל, וקשה ק' המהר"ם, וע"כ רענן הוי מחיצה.  
ועתה הנה הבאתי מטעמים דבר נפלא מה ששמעתי מפי מרן הגאון מקראס  
שליט"א עת למרי מס' שבועות דף ל"ז ...<sup>4</sup>), ע"כ דפח"ח.

ובזה אסיים ואומר שלי' ומברכו בברכת החג הקדוש, יזכה לקבל התוה"ק  
מתוך שמחה וישועה בתוך כלל ישראל וזכות התורה יגן בערו שיוושע בכל  
משאלות לבבו הטהור, ועור ישמע בערי יהודא קול תורתו, וחכמתו יפוך החוצה  
מתוך רוב נחת עונג ושעשועים. — רברי ירדו עוז המשתחוה אפים ארצה  
ביראת הכבוד ומצפה לשמוע ממנו בש"ט ולראותו בקרוב בשובע שמחות את  
פניו ברוב עוז ושלום.

שלמה הלוי עפשטיין

כן פקד עלי מרן הרב הגאון שליט"א [מקראס] לררוש בשלמא דמר ולברכו  
בברכת החג, ומחמת חולשא איננו כותב בעצמו, הש"י ירפאהו ברפ"ש בקרב.

\* \* \*

ב"ה. יום ועש"ק תצא למען ייטב לך והארכת ימים לחרותנ"ו (ת"ש) לפ"ק,  
פה עיר קטנה קאזאווא סמוך ברזאן יצ"ו.

השומע אנקת אסיר, את רחמיו לא יסיר, ויאמר לאסורים צאו, איש  
וביתו יבואו, אל המנוחה ואל הנחלה, לשם ולתהלה, ובתוכם יר"ג  
הרב ה"ג החסיד המפורסם חו"פ בן חכם לאבי החכמים אדמו"ר  
הקוה"ט שליט"א כקש"ת מוה"ר חיים יהושע הלברשטאם<sup>5</sup>  
שליט"א.

מה אומר ומה אדבר, ומה חיילים אנבר, לבי בקרבי נשבר, על השאת ועל  
השבר, באו בנים עד משבר, ראיתי בני עלי, והמה בשאול תחת', בארץ האפלי',  
שממה וצי', תאני' ואני', ובתוכם איש ח"י<sup>6</sup> רב פעלים, קודש הילולום, ירדו  
אהובי, ורב חביבי, שמחת לבי, היש מכאוב כמכאובי, ורוב שרעפי בקרבי, לא  
קמה רוחי. ... [הייתי] כנבר אין איל, לא אוכל לאזור חיל, להשיב אמרים,

(4) לא הועתק כאן כי כבר נרפס בשמו בקובץ עץ חיים דבאבוב (שנרפס בשנת  
תשכ"ה לפ"ק) בעמוד י"ז, ואח"כ נרפס בספרו הר שפר (הנרמ"ח) בליקוטים על סוגיות  
הש"ס, עיי"ש ותמצאנו.



ולהמתיק המרים, ולרפאות הנשברים, כי ניטל ממני הדיבור, בהשתתפי לצרת הציבור, עקתא בתר עקתא, בבירא עמיקתא, גם אתם גם אנחנו, לא שקטנו ולא נחנו, ומאז החל ימי הזעם, הברק והדעם, נמשכה המהומה, ימים ימימה, ערך ארבע שבועות, היינו במחבואות, ועינינו רואות, את כל התלאות, ונחביא עצמינו בנקיקי סלעים ומחסה לשפנים, רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים, ואני ישנתי בקרן זווית, תשע חניות, וקול המולות, גניחות ויללות, מפחד בלילות, לא אוכל בכתב להעלות, עד השקיף ה' משמימה, ויקם סערה לדממה, ויתנו צו ליקח כ"א מהגרים, פת<sup>7</sup>) סורים ומוררים, המסומן בסימנים, הידוע למבינים, לעזוב מקודם המקום אשר דרים, אל עיירות קטנות וכפרים, הרחוקים מהגבולים ובין המצרים, וכן עשו הפלטים הנשארים, ויקבלו נרות חרש לדלג על הערים, ויפרשו ממקום למקום, ויחנו ברחובות ושווקים, בחורים ורווקים, משפחות וקבוצות בכליהם ושקים, וינזרו לבושת, הרחק כמטחוי קשת, ורבה העזובה בקרב הארץ, מידירים פליטי חרץ, נעים ומטולטלים, רשים ודלים, זה לזה שואלים, לאן אתה הולך, באשר תלך אלך, נעים ולא נחים, בלי מצוא רווחים, וכל חב"ד העיר, אף קטן וצעיר, לא יתן בעירו להלוך, וכ"א מלך ימלוך, זאת העיר סמוכה לגבול דרום וזאת לגבול צפון, ושם חלקת מחוג"נ ספון, ויתהפכו באהליהם כאופן, אלה הטמאים נמל ושפן, ובנ"י הנמשלו לנפן, נפישו בהו נפיהי כפן, ויצעקו אנה נסע ונפן, איזה מקום מנוחתם, אלו המתייחסים לבית אבותם, גם צפור מצאה בית ודרור קן לה, למה נגרע אנחנו אלה, פה היום כלנו חיים בצער וראנה, בעצבון ותונה, ואם עונותינו נדמו אלה כבר קבלנו בעד כל זרון ושגנה, ונכפר להם היום הנשפך כמים הגגרים, דם נקי מצדיקים וכשרים, ה' ינקום דמם מירי האכזרים, ועינינו תראינה מישירים, עת מיכאל יעמוד בראש הדים, ויקבץ נרחים הנפזרים, לה' רוחות העולם ומשם יקבצם עדרים עדרים, אל מקום מרום הרים, אמן כן יאמר השם אדיר באדירים.

(5) הוא בנו השני של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. נולד ביום י"ט טבת שנת תרע"ג לפ"ק. נתגדל ונתחנך על ברכי אביו, ועלה ונתעלה על כל בני החבורה בתורה ובחסידות וביר"ש ובמעלות ומדות תרומיות וכו'. עודנו בבחרותו הרצה שיעורים נפ"ת בעמקות לפני בחורים מופלגים. בחורש אדר שני שנת תרצ"ה נשא אשה את בתו של הרה"צ מוה"ר ברוך הלבשרשטאם ז"ל מקראשנוב. אחר חתונתו המשיך הלאה לעלות מעלה מעלה בתורה ועבודה. כשפרצה מלחמת העולם גלה עם כ"ק אביו זצ"ל ללוב, ומשם נשלח לסיביר, ואחר סבלו יסורים קשים ל"ע במאסר האכזרים, יצאה נשמתו ביום ג' כסליו שנת תש"ג לפ"ק, הי"ד ותנצב"ה. — אגרת הנוכחי נשלח אליו בהיותו כבר בגלות בסיביר.

(6) נוטריקון חיים יהושע.

(7) מחמת מוראה של מלכות, כתב בדרך נסתר ונעלם. ואין הכוונה על פת לחם, רק על „פאספארט" (הנקרא בקיצור „פאס"), כי יצאה אז גזירה מאת ממשלת רוסיה שכל הגרים שבאו ממקומות אחרים ירשמו אצל הממשלה ויקחו פאספארט של מדינת רוסיה. תיבות פת סורים ר"ל פאס רוסים.

תיארתיו לפניך קצת המצב הנורא לא להחמיר יצאתי להדאיב לבבך, כי די לפניך וגדול בקרבך, צער ויגון ממעמך ומצבך, כי אם להקל על לבך, למען תרע כי כל שעה ורגע זמן הישועה לבא, כי כן מוסכם מפי כל איש ישראל אף מפחות שבפחותים מאמין ויודע כי ישועתנו קרבה ממש לכל שעה ורגע כי אנו עומדים בלב ים ומצפים ליר המושיע, ואל תתיאש ח"ו כי זהו עצת היצר, אדרבה התחזק והיית לאיש ליצא לקראת רוח אפינו משיח ה' בב"א . . . וזכות האמונה יעמוד לנו לאמתית הישועה כמו בנאולת ישראל ממצרים שהיתה בזכות האמונה כמ"ש ויאמן העם וגו', ואפשר שזה כוונת הגמ' שלהי מכות, בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי', הכוונה על העת האחרון אף אם ח"ו לא יהיו ישראל ראויין מצד זכותם להנאולה, עכ"פ בזכות האמונה אשר בקרבם קרוש כדאי להגן עליהם להוציאם מאפילה לאורה ומשיעבוד לגאולה, אכ"ר.

ובזה אחתום מכתבי הנרתם בלב מלא נעגועים ומרמעת העשוקים אשר בקרוב יהי' להם מנחם, המברך בברכת חיים שלו' טובה וברכה, ויען כי מנהג העולם לברך אף ברכת כוח"ט בחודש אלול, גם אני מברך בברכת כוח"ט כלאחר יד, אמנם תקותי בה' חזקה כי נברך עצמינו פא"פ בלב שמח ונפש חפצה, כימי עולם תשוב ותצא.

דברי ידריך עוז המעטיר בערך לגאולה פרטית בתוך גאולה כללית.

שלמה עפשטיין סג"ל

הנני מוסר פרי"ש בפקודת ידידנו הרב מו"ר הנאון הגדול הצריק וכו' מהר"ש שליט"א אבר"ק קראס יצ"ו ומכב"ב יחי'. חתנו הרב הה"ג מוה"ר מאיר'ל שליט"א רצה לכתוב בעצמו אמנם זה הרבה ימים נפל למשכב וידו מרתת מחולשא לא יוכל לברו לכתוב והש"י ירפאהו בקרב ברפ"ש. פ"ש וכוח"ט לכבוד ידידנו מוה"ר פייוש שליט"א<sup>8</sup> עכב"ב יחי' ולכל ידידנו הנלוים אליך.

גם אני פ"ב ומברך אותך בכוח"ט יתן ד' שנברך עצמנו פא"פ, ידריך, שמואל ארי' פיהרער מבאבוב כעת פה קאָאָווע

בשבוע זו באתי לקאזאווא וראיתי מכתב ערוך אליך, קבל נא ג"כ מאתי ד"ש באה"ר וברכת חיים ושלוש פדות ורוחה בקרב. ידריך המצפה לדאותך מהר בתוך נחת,

יעקב הלוי גאלדוואסער<sup>9</sup>

(8) הוא הנח"ח מו"ה שרגא ברוך הנודע בשמו ר' פייבוש וויינרייך ע"ה ממישלעניץ, שהי' שם בסיכור בסביבותיו.

(9) ראה אודותיו בכר"ש שנה זו קונט' ג' עמוד ל"ו.

## תמיהות וישובים

### תמי' בדברי המג"א

במנן אברהם או"ח סימן ר' ס"ק ב' וכן משמע מפרש"י גבי פרח זימון שכ' והפורשים היו צריכים לצאת לשוק קודם שגמרו החבורות סעודתן עכ"ל, ועיין פירושו במחצית השקל. וכוונתו דשיטת רש"י היא כרב האי גאון לפי פי' הב"ח דבג' שאכלו כאחד רשאי האחד לצאת קודם שגמרו הב' סעודתן ראין זימון חל עד שיגמרו סעודתן ע"כ. וקשה מרש"י מפורשת בהיפך מזה ברכות מ"ה ע"ב סוף ד"ה אחד מפסיק לשנים וז"ל אבל שנים אין עליהם להפסיק בשביל היחיד „וימתין עד שיגמרו“. ואדרבה מכאן משמע כפי' הבית יוסף בשיטת רב האי שמחלק בין נחפו ללכת לדרכו דמותר לצאת קודם שזימנו לבין אינו נחפו ראסור, דברש"י כאן מ"ה ע"ב ד"ה אחד מפסיק מיירי בסתם לכן כ' וימתין (האחד), וברש"י שמביא המג"א הנ"ל מיירי בנחפו כמפורש בדבריו והפורשים היו צריכים לצאת לשוק וצע"ג, (ועיין בבית ישראל להמגיד מקאזניץ זי"ע בסוגיא הנ"ל).

וכמו כן קשה על הרש"ש ברש"י מ"ה ע"ב ד"ה לפני משוה"ר, לאחשובי'. וכ' שרש"י קאי בשיטת המג"א (הנ"ל) דהיכא דגמר האחד קודם דראין לחלק עכ"ל, ובאמת משמע להיפך מדברי רש"י הקודם לזה ד"ה אחד מפסיק לשנים הנ"ל דכ' בפ' וימתין (האחד) עד שיגמרו, וצע"ג. אך אם נאמר דרש"י קאי בשיטת הבית יוסף של רב האי דמחלק בין נחפו ללא, שפיר, דנוכל לומר דרש"י ד"ה אחד מפסיק שכ' וימתין מיירי באינו נחפו (בסתם) כנ"ל, ורש"י ד"ה לפני משוה"ר מיירי בנחפו והי' מותר לו לצאת, אך הי' רוצה לעשות לפני משוה"ר כדי לאחשובי', ורו"ק.

### אשר זעליג גאלרמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון  
ברוקלין, ניו יארק

### תמי' ברבינו חננאל

ברבינו חננאל ז"ל במס' חגיגה י' ע"א על הגמרא דלמא האי קרא לכרשמואל הוא דאתא וכו', שאע"פ שכל המצות תלויות בהסכמת לב כרתיב למען תפוש את ישראל בלבם שבועה ואיסור אינו תלי' אלא במבטא שפתיים, עכ"ל. ותמי' מגמ' קידושין מ' ע"א מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וכו' ואלא הא דכתיב למען תפוש את בית ישראל בלבם אמר רב אחא בר יעקב ההוא בעבודת כוכבים הוא דכתיב וכו', וכ"ה בחולין קמ"ב, מבואר דקרא זה דק על עבודת כוכבים כתיב ולא על כל המצוות, א"כ היאך כ' הר"ח שמזה הקרא מוכח שכל המצוות כולן אינם תלויות אלא בלב, הלא קרא זה דק בע"ז כתיב, וצ"ע. מאיר נתן נטע סג"ל לנדר

ברוקלין, ניו יארק

## תמו' בדברי הישועות יעקב

בישועות יעקב האו"ח סי' ט' ס"ק ד' כתב ליישב קושיית התוס' במס' נדה (דף ס"א) על שיטת רש"י דס"ל דלא חשוב כלאים עד שיהי' שוע טווי ונוז היינו שיהי' שוע כאחת וטווי כאחד, דא"כ ל"ל היתר כלאים בציצית הא אין הטלית והציצית שוע וטווי כאחד עיי"ש, לכן יצא הישועות יעקב לידון בדבר החדש, דכיון דקיי"ל קשר עליון דאורייתא א"כ כיון דמהני הקשר לחברן לענין מצות ציצית מהני ג"כ להיות חיבור לענין כלאים, עיי"ש שהאריך לחזק סברא זאת. ולכאורה צ"ע, דבמס' שבת דף כ"ה ע"ב קאמר, ואינהו סברי גזרה משום כסות לילה, ובמס' מנחות דף מ' ע"א א"ר אליעזר כל המטיל תכלת בסדינו בירושלים וכו' ומשני גזירה שמא יקרע סדינו או גזירה משום כסות לילה עיי"ש, ולדברי הישוע"ע דמיקרי כלאים רק אי חשוב חיבור לענין ציצית, א"כ כיון דאין כאן מצות ציצית, ממילא לא הוי חיבור לענין כלאים לש"י רש"י הנ"ל.

חיים אלכסנדר יוסף פרייער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

## תמו' בדברי הגרעק"א

במסכת שבת דף ג' ע"א: בגמרא בבא דרישא פטור ומותר. הקשו בתור"ה בבא דרישא, וא"ת והא קא עבר אלפני עור לא תתן מכשול, והנה הר"ן בסוגיון בא לתרץ קושיית התוס', דבלאוויין חוץ משבת לא קמיירי, דמצד שבת אין כאן שום איסור. והגרע"א ז"ל הקשה בדרו"ח הא מ"מ יש איסור ומאי נפק"מ משום מאי אסור. ותירץ דיש נפקותא בדבר, דהא קיי"ל מומר לדבר אחד לא הוה מומר לכה"ת כולה. אבל מומר לחלל שבת בפרהסיא הוה מומר לכה"ת כ"כ ושחיטתו אסורה, ולזאת אמרינן דמותר מצד שבת ושחיטתו מותרת. וזה נוטה לדעת הבית הלל דמחלל שבת גם באיסור דרבנן הוה מומר לכל התורה כולה. וכן כתב בתוס' דע"ק בפ"א משבת אות ד', עיי"ש. מוכח מדבריו שלמד בהר"ן דמומר לשבת בדרבנן הוה מומר לכל התורה כולה מדרבנן.

וקשה דבמערכה ג' במס' שבת אות ו', ובאות כ"ב, וכן בחידושי לשו"ע יור"ד סי' ב' סעיף ה' למד בדברי הר"ן דמומר לשבת מדרבנן לא הוי מומר לכל התורה מדרבנן, וצ"ע.

שמעון שמעוניוביץ

תלמיד בישיבת „קדושת ציון“

קריית באבוב, בתיים



## קריאה בדבר הכשר היינות מהגאון מוה"ר משה מינץ זצ"ל אב"ד אוכנ' ישן'

מנהלי העדה ועדרי צאן קרשים, להצילם מבזו ושוד חמסים, נבוני לב וחכמי חרשים, חסוני אלונים רמי' לעצי ברושים, המה הרבנים מופלגים מאורי אור ומצוקי ארץ, גודרי גדר ועומדים בפרץ, המה דייני עיר אשר המה לפתוח עינים, ומפיהם יוצק מים חיים, ומי בראש הרב ומרא אתרא הדין ... אב"ד ור"מ דק"ק ... עדה המאושרת ובטוב המעשים מקושרת, במקהלות עם ה' יהל ויופיע נרם, וכבוקר לא עבות יזרח אורם, עוד יציץ ציץ נזרם, והמקום יהי בעזרם.

הוי! לבי בוער בקרבי כאש להבה, נלאיתי הכיל, בשמעתי דברי הגאונים, ה"ה הרב הגאון מבאנהארט והרב הגאב"ד מפאקש אשר קראו מן המיצר ושפכו שיחתם לפני על עם ה' ועל בית ישראל אשר מאנו קחת מוסר, מאנו לשוב, על תירוש יתגוררו מוכרים יינות נסכים, והמה דברו כובים לאמור: עשינו היין בהכשר כדין ודת תורתנו. והנה זה כמשלוש השנים הכנסתי א"ע לגדור את ארחות פריץ, וכתבתי לכל רב ומורה אשר בנבולו נעשו היינות על שפעקולאציאן למכרם למקצה הארץ ועד קצהו, ולהפיצם בכל ערי ישראל, הוא ישניח בימי הבציר לעשותם כפי דברי הראשונים ואחרונים והרבנים האלה יתנו עדיהם להצדיק את צדיקי מוכרי יינות במכתב תעודה (הכשר צעטעל) למען ידעו עם ה' אלה הלוקחים כי באמונה היו עושים את היין, והקונים יפרשו ידיהם לקחת, ולכם יהיה נכון עמם, וכל מי שאין בידו הכשר צעטעל מרב הסמוך לגבולו, יינו בחזקת סתם יינם. והנה עתה חרשים מקרוב באו בקול ענות גבורה, ובתוכם הר"ר אשר זינגער מק"ק פאקש משגיח על הכשר יינות בגבולותי כלם כאחד צעקו בקול יללת מר צורח באמרם: לא לאמונה גברו בארץ, הנה עשו המוכרים עט שקר סופרים, כל איש ואיש מראה הכשר צעטעל וכלם מתעים את עם ה' בשקריהם, אנחנו ראינו בבית ישראל שערורי', לא עת לחשות כיום הזה, כי אם נחריש נתאפק וחטאנו לה' אלהי ישראל. על משכבי כלילות אמרתי אלה לי אל הגדולים ואדברתי אותם כי המה ידעו דרך ה' ומשפט אלהי יעקב.

ועתה שמעו נא קדושי עליון, הטו אוזיכם לאמרי פי, אנכי לה' אדברתי, ואברך את ה' אלהי אבותי אשר יעצני למען דעת משפט מוכרי ולוקחי יינות, ולא יהיו חושבי און ופועלי רע על משכבותם, וכאור בוקר יעשוה, והשומע לי ישכון בטח, ויוכה ליון שמור לצדיקים, ה' צבאות יעץ כזאת, ומי יפר? כל עיר ועיר בישראל אשר הרים וכרמים סביב לה, ישניח הרב ומורה שמה על עשיות יין כשר, ויעמדו בגבוליהם אנשים יראים ושלמים להשגיח בעת הבציר על הדריכה והעשי'

כפי רברי הש"ע, ובתוך השנה כיום מלאת היינות כדרכם, ועל שולי החביות יהי' חותם של הרב ומורה, ועל פי החביות יהי' חותם של המשגיח אשר ימנה הרב, ועל מכתב תעודה אשר יהי' ביד המוכר מהרב ומורה, וירושם כמה חביות וכמה הין אשר הביא אתו למכור, וגם חותם הרב אשר הוא בשולי החביות יהי' על ההכשר צעטעל. וזאת לדעת כי יהיה לכל רב ומורה ארבע חותמות לארבעה שוקי פעסט, דהיינו מערארדע, יאהאני, לעאפאלדי, יאזעפי, ואם יהיה החותם משוק הקורם, ידוע תדעו כי ההכשר צעטעל מזויף והיין הוא בחזקת יין נסך, וגם זאת לדעת כי ההכשר צעטעל יהיה נדפס בדפוס אובן, ודפסנו מרובה דפסנו, ולכן אם יהי' ההכשר צעטעל בכתובת יד, אף אם יהי' עליו חותם הרב לא יאבה נוצר עדות ה' לשמוע לו. וככה יהיה משפט הלוקחים, אם יקח הלוקח כל הכשר יינות יחד מהמוכר כפי ההכשר צעטעל אשר בידו, יתן לו המוכר מכתב תעודה אשר לו, לאב"ד שבעירו, ואם לא יקח כלם יחד, אז ילכו שניהם יחדיו המוכר והלוקח וגם המשגיח ילך עמם אם יהי' בעיר ההיא, אל הרב אשר הוא במקום הקנין, וירשום הרב על הכשר צעטעל של המוכר, כך וכך חביות וכך וכך הין מכר. ואז יתן ללוקח הכשר צעטעל בכתובת ידו, וירשום בו שם הרב הראשון ושם המוכר וכמה חביות וכמה הין אשר היו למוכר ההוא, ושראה החותם מאותו שוק על ההכשר צעטעל של המוכר, וככה יעשה לכל הלוקחים מזה המוכר, והי' אם בוא יבוא הלוקח לביתו, יראה להרב שבעירו את הכשר צעטעל מעיר שקנה בה היין, ואת החביות אם הוא מחותם בחותם של אותו השוק, והי' אם שמוע תשמעו ככל אשר אנכי מצוה אתכם היום הזה, ה' אלהיכם יהיה בקרבכם, ישיש עליכם בשמחה ויגיל ברנה, וישים שבתכם לשם ולתהלה בכל הארץ, ואתם בה' תעלוזו, תגילו באלהי. רברי המדבר ליראי ה' ולחושבי שמו, והמדור מאור על התורה ועל העבודה, החותם פה אובן ישן אור ליום ד' טוב אלול תקפח"ל.

הן תוי הצעיר משה מינץ מבראד

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה כ' קונט' ב' עמוד ז'.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם  
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם הכהן שלאף נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' חיים דוד באקאן נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' חיים אלעזר שטערנבערג נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' חיים שמואל וואקסמאן נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יעקב הכהן לעוויטא נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יעקב דוד גארדאן נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה יקותיאל הלוי האממער נ"י להולדת הנכד  
 להאברך היקר ר' מרדכי ברוך כלום נ"י להולדת הבן  
 להנה"ח מו"ה משה כאכנער נ"י להולדת הנכדים תאומים  
 להרב מו"ה שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א ממאנסי נכר כ"ק מרן ארמו"ר  
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שלמה רפאל הכהן בארנפריינד נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שמואל צבי בייס נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' שמואל פאסטען נ"י להולדת הבן  
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

### המערכת

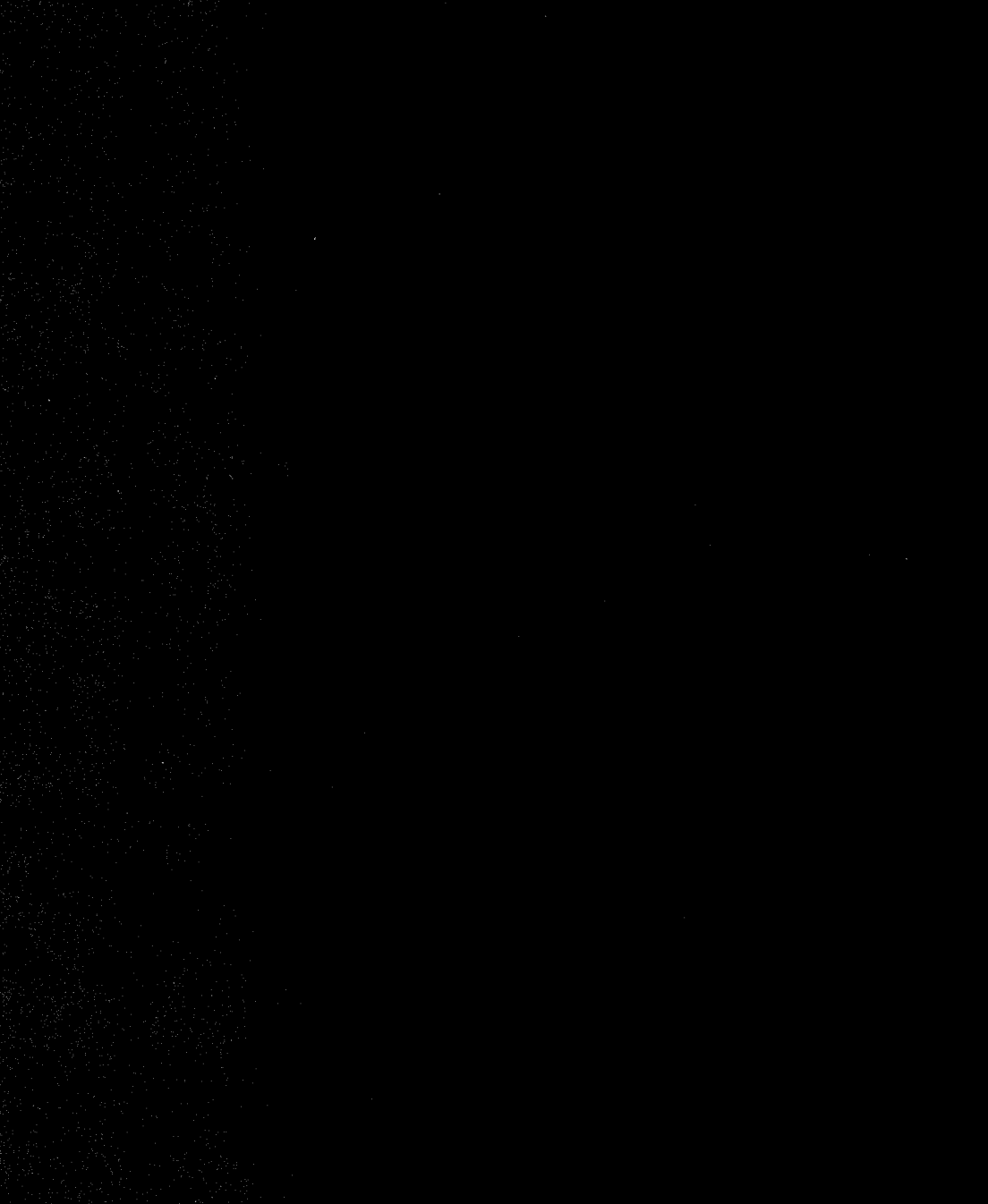
### ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' דוד ארי' עהרנפעלד נ"י מלוונרן להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יוסף חיים מאיר בראננער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יחזקאל מנחם גראס נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק יונה פאפיער נ"י להולדת הבת  
 להנה"ח מו"ה משה קלאנסבאלד נ"י להולדת הנכדה  
 להאברך היקר ר' שמואל קורץ נ"י להולדת הבת  
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוץ מהן רב נחת ועונג כל הימים.

### המערכת







קובץ

# נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל  
ולהבחלת מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

---

שנה ד' קונטרס י' תמוז-אב תשמ"א ברוקלין, נ. י.

---

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

## מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

ר' יששכר דוב כ"ר שלום גרינפעלד ע"ה

נפטר א' דר"ח חשון תרצ"א

ויו' מרת ריזל בת ר' יצחק ראזענפעלד ע"ה הי"ד

נפטרה י"ט תמוז תש"ד

בתם מרת בלומא נפטרה כ"ח אלול תשל"ד

בנם ר' הילל ע"ה נפטר ח' מנחם אב תשכ"ח

בנם ר' שלום ע"ה הי"ד נפטר ז' אדר תש"ה

ויו' מרת ציפא לאה בת ר' חיים ארי ליב ראנד ע"ה

נפטרה י"ב תשרי תשל"ח

בתם מרת פייגא ע"ה הי"ד נפטרה כ"ז סיון תש"ב

בתם מרת רבקה ע"ה הי"ד נפטרה י"ט תמוז תש"ד

בתם מרת יוטא ובנ' רחל, ישכר דוב, מרדכי ע"ה הי"ד

נפטרו י"ט תמוז תש"ד

ר' בצלאל דוד כ"ר שלום ע"ה הי"ד נפטר ז' אדר תש"ה

מרת ריבה בת ר' שלום ע"ה הי"ד נפטרה ז' אדר תש"ה

הב' יצחק כ"ר שלום ע"ה נפטר י"ז שבט תש"ה

ר' אלימלך הכהן ראטה ע"ה כ"ר יצחק אייזיק

נפטר כ"א אדר ב' תשמ"א

הונצח על ידי

משה חנוך הענוך גרינפעלד

ובנו שלום יוסף גרינפעלד

## ברכת תודה

לידידנו האברך היקר המופלג והנעלה

מו"ה חיים אלכסנדר וואקסמאן נ"י

אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה

בתרמו סכום הגון

להדפסת קובץ הנוכחי

בזכות המצוה ישלח הקב"ה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיו

ויראה רב נחת ועונג אצל כל יוצ"ח לאורך ימים ושנים, אמן.

המערכת

**מזכרת נצח**

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

תרה"ח הנכבד

מו"ה דוד ב"ר יצחק געללער ע"ה

שהלך לעולמו ביום ג' לחודש תמוז שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו,

משה חיים מאנדלבוים

# התוכן

## מדור אמרי קודש

ה ליומא דהילולא . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א

## מדור זכרון לראשונים

י בעסק גט פסול . . . . . הגאון מוה"ר לעמיל אב"ד א"ש זצ"ל  
 יז הערות על פירש"י עה"ת . . . . . הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל  
 יט ברין אמתלא, וגביית הכתובה . . . . . הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל

## מדור אגרות קודש

כג מכתב מהגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל . . . . .

## מדור זכרון לאחרונים

כד הערות בענין טלטול מוקצה . . . . . הג"ר זעליג ראובן בענגיס ז"ל  
 כה בסוגיא דפקע פיגול' מיני' . . . . . הג"ר הילל ל"ש אבר"ק קראסנא ז"ל

## מדור פלפול והלכה

כט בענין חטאת קודמת לעולה . . . . . הרב מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א  
 לב ברין קשירה בשבת, וע"פ שחל בשבת . . . . . הרב מוה"ר שאול ברייש שליט"א

## עולת שבת בשבתו

לה ליקוט'ם יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת  
 מ נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

## מדור תמיהות וישובים

מו הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

## מדור הנאהבים והנעימים

מז חידושי תורה, ואגרת . . . . . הב' משה אהרן הלברשטאם הי"ד

## מדור זכור ימות עולם

נג לקט ענינים שונים מכ"ק מרן ארמו"ר הראשון מוהר"ש זי"ע . . . . .

## מדור תעודות ופמיכות

נו כתב „מורינו" . . . . . הגאון בעל חוות דעת זצ"ל  
 נז שני כתבי „חבר" . . . . . הגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל  
 נח כתב „היתר הוראה" . . . . . הגאון בעל ערוך לנר זצ"ל  
 נט צילומי כתבי קודש . . . . .  
 סג ברכות והוראות . . . . .

## אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ביום כ' דר"ח תמוז

יומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר הראשון הגה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה  
זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל

להבין המשך הפסוקים כמזמור ברכי נפשי שמזמרינ בסעודת ר"ח, ויין  
ישמח לבב אנוש להצחיל פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד, ישבעו עצי ד' ארזי  
לבנון אשר נטע, אשר שם צפרים יקננו חסידה ברושים ביתה, גם מדוע מכנה כאן  
את הארם כתואר אנוש שהוא תואר לאנשים פחותי ערך כנודע שר' תוארים יש,  
ארם, איש, נבר, אנוש, ואנוש הוא מרריגה הפחותה, ובפרט לפי מש"כ בזה"ק  
פ' פנחס (דף רט"ז ע"ב) עה"פ ויין ישמח לבב אנוש דא יינה של תורה, הרי רלא  
מיירי כאן מנחת רנא, ועוד כמה דקדוקים אשר יתבארו מאליהם.  
ונקדים רברי בעל הילולא כ"ק אדמו"ר הגה"ק זי"ע לפרש דברי המסורה,  
ב' פעמים נכח"ו, א' נכחו תחנו על הים (כפ' בשלח), ואיך כי נכחו יצאו  
(יחזקאל מ"ו). רהנה שם ביחזקאל כתיב, ובכוא עם הארץ לפני ד' במועדים הבא  
דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער  
צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו. וי"ל הכוונה, רהנה בנ"י  
כשעלו לירושלים בשלש פעמי רגלינו חזרו משם בהשפעות מכל טוב ברוחניות  
ובגשמיות, שהרי בביהמ"ק ה' שואבין רוח הקודש (ירושלמי פ"ה דסוכה), וגם  
קבלו שם שפע של ברכה והצלחה בגשמיות, כמו שסידר שלמה המלך בתפלתו  
(מלכים"א, ח') בהעצר שמים ולא יהי מטר וגו' והתפללו אל המקום הזה וגו'  
ונתתה מטר על ארצך וגו' רעה כי יהי בארץ דבר וגו' כל נגע כל מחלה כל תפלה  
כל תחנה אשר תהי' לכל האדם לכל עמך ישראל וגו' ופרש כפיו אל הבית הזה  
ואתה תשמע השמים וגו'. אמנם בני ישראל בעלייתן לירושלים לא ה' כוונת  
כולם שוה, כי הבני עלי' השתוקקו לראות שם התגלות אלקית ולהשיג שם בחינות  
גבוהות והשגות נוראות בתורה ובעבודת ד' עד להגיע לירי רוח הקודש, לא כן  
פשוטי העם, הם באו איש איש עם צרור ראגותיו אורות פרנסתו, אחר על שדהו  
ואחר על כרמו וכדו', אעפ"כ בחזירתן משם, הובילו כולם לאהליהם השפעות  
גדולות הן במנמתם אשר באו להשיג והן מה שלא בקשו, דהיינו הצדיקים קבלו  
שם גם שפע של ברכה והצלחה גשמית, וההמון עם השיגו שם גם חכמת התורה  
וקדושה.

וזה יתכן ככוונת הפסוק, ידוע שדרום רומז על חכמת התורה וצפון רומז  
על עשירות, כאו"ל (ב"ב כ"ה ע"ב) הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וזהו  
הבא דרך שער צפון יצא דרך שער נגב, כל' שגם אותן שבאו לירושלים לשם  
עשירות הנרמז בצפון יצאו משם גם בשפע של חכמת התורה, והבא דרך שער  
נגב, יצא דרך שער צפונה, היינו אותן שבאו שם להשיג חכמת התורה הנרמז  
בצר נגב, יצאו גם בשפע של עשירות וכ"ט, כי נכחו יצאו, פי' שכל אחד יצא גם

אכן נראה להסביר הכוונה בדבריו הק', דבני ישראל כבואם לביהמ"ק, ע"י גורל הקדושה ששרתה שם, נחה עליהם רוח מטהר ונתעוררו לעשות תשובה, ולכן אע"פ שבאמת בשעת ביאתו לביהמ"ק בא דרך שער צפון להתכרך בחון ועושר ושאר עניני עוה"ז, עכ"ז תיכף בכניסתו לביהמ"ק נחה עליו רוח ד' ואור וקדוש ונתעורר מתרדמתו שהי' משוקע בהבלו עוה"ז ועלה בקרבו השתוקקות להיות מעובדי ד', וע"י חפצו והשתוקקותו הזאת זכה לצאת בשער הדרום, ע"ד אוז"ל הבא לטהר מסייעין אותו. וכן יש להסביר הענין שהבני עלי' עובדי ד' שבאו בשער הדרום וכל מגמתם וחפצם הי' רק לחזות בנועם ד' ולבקר בהיכלו ולקבל עי"ז אור חכמה וקדושה, עכ"ז נתברכו גם בהשפעה מרובה של גשמייות, כי אי אפשר לעסוק בתוה"ק ולקיים מצותי' כראוי בלי הרחבת הדעת וכל טוב, וכברבי כ"ק אאזמור"ר הגה"ק בעל ההילולא זי"ע בפסוק וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ופירש"י אמר הקב"ה לא ריין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעוה"ז, ובמדרש הביא מאמר הזה עצמו בשם השמן שהשמן בא ומקטרג לא ריין שמתוקן להם לעוה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוח בעוה"ז, ולכאורה יפלא איך הקב"ה יאמר שפה אחת ודברים אחרים עם



השמן המקטרג על בני ישראל, ופי' כ"ק אאזמו"ר זצוק"ל, שהוא בדרך שאלה ותשובה, כי השמן בא לקטרג על ישראל ושואל בתימה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב אלא שהם מבקשים לישב בשלוה גם בעוה"ז, בתמי', והקב"ה משיב לו בלשון נוחותא, שאמת הדבר שלא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב, אלא גם בעוה"ז צריכים לישב בשלוה בנחת והרחבת הדעת, כדי שיעברו את ד' ברעה צלולה ומוישבת וכאז"ל (עירובין מ"א ע"ב) עניות מעבירה את האדם על דעתו ועל דעת קונו. ולפי"ז מובן היטב ענין הנ"ל, דאף אותם שבאו לביהמ"ק דרך שער דרום וקרבת ד' יחפצון ותו לא, עכ"ז נתמלא שובע אסמם בחי' שער צפון בעושר וכל טוב, כי בלעדה אי אפשר לעבוד את ד' בשלימות כראוי.

והנה בעת שלקח יעקב אבינו ע"ה את הברכות מאת יצחק אביו, כתיב, ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני, וקשה למה נכתב דבר זה בקרא, הלא התורה היא נצחי וישנה בכל הדורות בכל מקום ובכל זמן, ומהו הלימוד מזה לדורות, ופירש בספה"ק אור המאיר דיעקב אבינו ע"ה בלכתו לקחת הברכות לא היתה כוונתו בשביל עצמו בלבד אלא הלך ליקח הברכות ושפע עוה"ז לכל בניו בני ישראל עד סוף כל הדורות למען לא יפלו הברכות בגורלו של עשו הרשע וזרעו, ולזה אמר הכתוב ויאמר אליו יצחק אביו, אביו זה הקב"ה אבינו שבשמים, ר"ל שאמר ליעקב בני בכורי ישראל, אם תבקש להמשיך ברכות והשפעות טובות אז גשה נא, פי' תעבוד ותתפלל על דביקות והתקרבות לה' ועבודתו, ושקה לי בני אלו נשיקין דאורייתא, כלומר שתתקרבו לד' ותורתו הק' באהבה ודביקות, ואז ממילא ימלא ד' כל משאלות לבך בכל השפעות טובות וצרכי עוה"ז, עיי"ש.

ועפ"י האמור לעיל נוכל להמשיך בזה מ"ש יצחק ליעקב טרם ברכו, ראה ריח בני כריח שרה אשר ברכו ד', ואיתא במדרש (ב"ר ס"ה י"ט) ראה ריח בני, זה ביהמ"ק בבניינה, ולהנ"ל י"ל הכוונה שבעת קבלת הברכות ה' אז אותה הבחינה שהיתה בביהמ"ק, דכמו בביהמ"ק זכו הבאים בצל קורתה להתברך בכפליים ברוחניות וגשמיות גם יחד, כמו כן ה' ענין ברכת יצחק ליעקב, שאף שיעקב אבינו ה' כל חפצו וישעו להתקרב לנועם זיו אור שכינתו ב"ה כמ"ש גשה נא וגו' כנ"ל, עכ"ז זכה לקבל אז ברכה כפולה הן ברוחניות והן בגשמיות, שאמר לו ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש, אשר כלול בזה הן גשמיות כפשוטו, והן רוחניות, כאז"ל במדרש, מטל השמים זה מקרא, ומשמני הארץ זה משנה, ורוב דגן זה תלמוד, ותירוש זה אגדה.

ואם חומה היא נבנה עלי' מירת כסף, לבאר גם הפסוקים שאמרו בני ישראל בשירת הים, עד יעבור עמך ד' עד יעבור עם זו קנית תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו', והנה בפסוק רמזו ישראל כל הנ' בתי המקדש, כמ"ש חכמו"ל (ברכות ד' ע"א) עד יעבור עמך ד' זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קנית, זו ביאה שני', ואמרו אח"כ תביאמו ותטעמו בהר נחלתך, זה קאי לעתיד לבא כשיביאנו ד' בהר הקודש בירושלים, מכון לשבתך פעלת ד', זהו הביהמ"ק השלישי, אשר יבנה ויושכלל ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, מקדש ד' כוננו וידיך, ופירש"י שחביב

ביהמ"ק, שנברא בשני ידים. ולכאורה צריך ביאור מה ענין ביהמ"ק לנס קריעת ים סוף, וגם מהו הענין שביהמ"ק נברא בשני ידים. אמנם יתבאר עפ"י הגמרא (כתובות ה' ע"א) שהוא מקור דברי רש"י הנ"ל, שאמרו שם דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ראילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של הצדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך, (פי' דבמעשה שמים וארץ כתיב ידי שנבראו ביד אחת ובמעשה ידי הצדיקים דהיינו ביהמ"ק כתיב כוננו ידיך בשני ידים) והקשו שם בתוס' מהא דאמרי' בשילחי הקומץ רבה דיד דהיינו שמאל, וא"כ הרי גם השמים וארץ נבראו בשני ידים, דבארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ דהיינו יד שמאל, ובשמים כתיב וימיני טפחה שמים, ותידצו התוס' דמ"מ בחד מעשה ליכא אלא חד ידא, (פי' דהארץ נברא ביד שמאל לחור והשמים נברא ביד ימין לחור), אבל במעשה הצדיקים דהיינו הבית המקדש כתיב תרתי ידים בחד מעשה, עכ"ד התוס', ודאוי לשים לב להבין הענין למה נברא הארץ ביד שמאל דייקא, והשמים ביד ימין דייקא, והביהמ"ק בשני ידים.

ויתכן בזה, דהנה כתיב (תהלים נ') יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו, ואמרו חז"ל (סנהדרין דף צ"א) יקרא אל השמים מעל זו הנשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף, ופירשו בספ"ה דהשמים הם בני עליי' עובדי ד' הדבוקים בו ית"ש ובתורתו הק', והארץ אלו ההמון העוסקים בגשמיות. והנה רוח דרומית הוא בימין ומורה על חכמת התוה"ק וכל עניני רוחניות, ורוח צפונית הוא בשמאל המורה על עושר וכבוד ושאר דברים גשמיים. וזהו המכוון בדברי הגמ' הנ"ל, הארץ נברא ביד שמאל, כלו' בני אדם הפשוטים שהם בחי' ארץ כנ"ל נבראו ביד שמאל, להורות שהם בבחי' שמאל, מאחר שכל מגמתם וחפצם היא עושר וכבוד, ושמים נבראו ביד ימין, הם הבני עליי', ידאי ד' וחושבי שמו, המכונים בשם שמים, הם נבראו ביד ימין, מאחר שכל תשוקתם היא להתדבק בד' ותורתו בחי' יד ימין. ומסיימת הגמרא, אבל ביהמ"ק נברא בשני ידים, בא להורות על ענין הנ"ל, שבני ישראל שבאו לביהמ"ק לא הי' דעותיהם שוות, קצתם היו נוטים לרוחניות וקצתם לגשמיות, ושם בבית המקדש זכו כולם להשפעה כפולה בשני ידים, הן ביד ימין דהיינו חכמה וקדושה ושאר עניני רוחניות, והן ביד שמאל דהיינו השפעות גשמיים.

ומעתה שפיר יובן דברי בני ישראל בעת עמדם על שפת הים, מכון לשבתך פעלת ד' מקדש ר' כוננו ידיך, ופירש"י שחביב ביהמ"ק שנברא בשני ידים, ורקדנו מדוע הזכירו ענין זה כאן, אך לפי האמור יומתק מאד, שהרי גם אצל קריעת ים סוף הי' כבחינת ביהמ"ק כנ"ל שקבלו שם ישראל מלא חפניים שפע, הן ברוחניות שזכו לראות שם מראות אלקות מה שלא דאה יחזקאל בנבואתו, והן בגשמיות שנתעשרו שם בביות הים, ולכן באותו מעמד פיהם פתחו בחכמה ואמרו מקדש ד' כוננו ידיך, בשני ידים כנ"ל, כי צפו ברוח קדשם דגם בביהמ"ק יזכו לבחינה הזאת שיושפע עליהם שפע רב בשני ידים ברוחניות ובגשמיות.

ועתה הדרן לקמייאת לביאור פסוקי תהלים שהתחלנו בהם, ויין ישמח לבב  
אנוש, זהו יינה של תורה כמ"ש בזה"ק הנ"ל, ור"ל ראף פשוטי העם הנקראים  
בשם אנו"ש אשר כל ישעם וחפצם למלאות אוצרותיהם בכסף וזהב, גם הם יזכו  
ליינה של תורה וקדושה ויר"ש, להצהיל פנים משמן, שמן זהו חכמת התורה  
כנודע, ור"ל שיבוא להם פנים חדשות וחכמה יתירה שיקבלו עליהם לעסוק  
בתורה ולקיים מצותי' בשלימות, וממשיך הכתוב, ולחם לבב אנוש יסער, שגם  
אותם שהם בבחי' אנוש במדרגה נמוכה ופחותה, גם הם יתקרבו לר' להסעיר  
לבבם בלימוד התורה הנקראת לחם עדה"כ לכו לחמו בלחמי, ואח"כ פונה הכתוב  
כלפי הבני עלי', ואמר, ישבעו עצי ד', עצי ד' אינו צדיקיא כראיתא בזה"ק,  
שגם הצדיקים הדבוקים בד' ובתורתו ומסichים את דעתם לגמדי מכל עניני  
גשמיים וצרכי עוה"ז, גם הם ישבעו שובע שמחות למלאות אסמיהם שבע  
בפרנסה ברחבה, למען יוכלו לעסוק בתורה"ק ולקיים מצותי' בשמחה ושוב לבב  
כראוי. ואח"כ מפרש הכתוב, אימתי יהי זה, ואמר, ארזי לבנון אשר נטע, זהו  
הביהמ"ק, כמ"ש חכמו"ל (במדרש שוח"ט ובב"ר פט"ו) א"ר חנינא לא הי'  
העולם ראוי להשתמש בארזים ולמה נבראו בשביל ביהמ"ק הה"ד ישבעו עצי ד'  
ארזי לבנון אשר נטע, ואין לבנון אלא בית המקדש כמד"א ההר הטוב הזה  
והלבנון. וזהו הכוונה כאן באומרו, ארזי לבנון אשר נטע, דשם בביהמ"ק יקבלו  
בנ"י שפע רב בשני ימים כנ"ל.

והנה נודע שזאת היתה עבודת בעל ההילולא כ"ק אאומ"ר הגה"ק זי"ע  
שהשפיע בשני ימים מלא חפניים שפע קורש של תורה ויר"ש יחד עם ברכות  
גשמיות לכל או"א רי מחסורו אשר יחסר לו, ומאחר שאמרו חכמו"ל רגדולים  
צדיקים במיתתן יותר מבחייהן, לכן יהי רצון שזכותו יגן עלינו ועל כל ישראל  
להשפיע לכולנו שפע רב של רוחניות וגשמיות במדה גדושה, ונזכה להוושע  
בגאולה שלימה ובבנין ביהמ"ק והתגלות כבוד מלכות שמים במהרה בימינו אמן.

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

**כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א**

לרגלי הולדת הבן אצל חתנו

הרב מו"ה יעקב ישראל ישרון מייזליש שליט"א

אבר"ק קרית באבוב באה"ק

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לרוות מהם ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

## בעסק גמ' שהי' בו כמה פסולים<sup>(1)</sup>

### מהגאון מוה"ר לעמיל וצ"ל אבד"ק אייזנשטאט<sup>(2)</sup>

בעזה"י. אייזנשטאט יום א' ה' אב וכיוש"ר א"ב אח"ר לפ"ק.  
 בין המצרים, יחזקהו יאמציהו יוצר הרים, מכל נזק וצרים, וקדן  
 הדרתו ירים, ויתקיים לדור דורים, לכבוד אוהבי נאמני י"ע וי"ג, הרב  
 המובהק המופלג עושה פלא הגאון הגדול המפורסם לשם ולתהלה,  
 או"ר חר"ש על ציון המצויינים בהלכה חירש וגילה, מאד נעלה,  
 יתרומם ויתנשא עד למעלה, נ"י עה"י פ"ה כקש"ת כמוהר"ר אלעזר  
 נרו יאיר אב"ר ור"מ דק"ק רעכניץ יע"א<sup>(3)</sup>.

גו"ה מעולפת ספירים האירו מול עבר פני עש"ק העבר לאחר חצות יום,  
 ומה מאד חביבים עלי דבריו דברי דורים, אשר על ארני האמת והשכל מיוסדים,  
 ואני בעניי הקיפוני חבלי יסורים ותשות כח ככסלא לאוגיא, והעיקור מיחשי ראשי  
 ועיני, המונעים אותי מהכיש בהשכלות עיון רב כדרכי תמיד לחפש בספרי  
 ראשונים ואחרונים לברר כל דבר על מכונו הראוי, וע"כ קשה עלי להשיב למד  
 באריכות על כל פרט ופרט בפני עצמו, ובפרטית שמעכ"ת העירני וזרזוני להשיב  
 עי"ד המוקדם, ואך לאהבתו אשר מים דכים לא יוכלו לכבותו, ולכבודו הנשאה  
 שלא להשיבו ריקם, לא יכולתי לעצור כחי, ושמתי עיוני על דבריו דרך כלל  
 בקצרה.

והנה בכל השנות שלו שהם במנין עשרה, לא מצאתי לפסול הגמ' אחר שכבר  
 ניתן, (כ"א שנים, א') הוא דבר זר מאד בעיני כל שומע, שסידר הגמ' ביחידות, אף  
 שמן התורה ומדין הנמרא ובש"ע לא מצינו שצריך ג' בגמ', וכמ"ש רמ"א בסדר

(1) המרובר הוא, בענין גמ' שסידר הרב מרדכי יהושע פאלק רי"ן בעיר גירמענר,  
 בחודש סיון שנת תק"מ, והיו בו כמה פסולים כאשר יראה הקורא בתשובות הנדפסות  
 כאן. והרעישו על זה הגאון בעל נוב"י, הגאון בעל אור חדש, והגאון מהר"ם ברבי אבד"ק  
 פ"ב. בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאה"ע סי' ק"ה, ק"ו יש אריכות בזה, ובתוך הדברים כתב  
 בזה"ל: זה איזה שבועות באה אלי שאלה מהמסדר הנ"ל בדיני ממונות ומשם ראיתי כי  
 אינו מומחה כלל, ואמנם השבתי לו דרך כבוד שלא דן כתורה משעם שכתבתי לו  
 והראיתיו שלא ידע לשפוט בצדק ולפי שאין דרכי לבנות לשום אדם כתבתי דרך כבוד  
 ועכ"פ ראיתי שהוא לא שימש כל צרכו וק"ו בדיני גיטין וכו' ועכשיו שבאו דברי המסדר  
 לידי ראיתי שאינו בקי בשיטת גיטין וקידושין כלל כי נמצא בו כמה שגיאות וכו' ומעתה  
 הנני מחזיק בפסקו של כבוד הגאון המובהק מו"ה מאיר ברבי אבד"ק פ"ב שהאשה  
 המתגרשת הנ"ל הרי היא עודנה בחזקת א"א כמו שהיתה, עד שתתגרש שנית בגמ'  
 שיסודר במקום אחר לפני גדול הדור ובית דינו וכו' וההדיוט הזה לא יסדר גיטין כלל ולא  
 חליצות משך ג' שנים מהיום, ואחר ג' שנים אם יחי' מחובשי ביהמ"ד וילמוד היטב  
 בהלכות גיטין וחליצות אז יצא לחפשי ובוא יבוא ברנה לקבל סמיכה מאחד מגאוני הזמן  
 וינסה אותו אם הגון לזה יסמוך ידיו עליו, ויען שמעתי שההדיוט הזה העיז פניו לדבר סרה  
 על הגאון המובהק בעל אור חדש ולפי שורש הדין הי' חייב נידוי אבל הי' צריך חקירה

הגש סעיף ד' טעם ההיתר בנשילת שכר למסדרי הגש יותר מכרי בשילה, לפי שסידור הגש אינו דין אלא לימוד בעלמא, א"כ לכאורה אין לפסול הגש בריעבד משום כך, מ"מ כיון שמנהג זה להיות דוקא בשלשה נתפשט בכל תפוצות ישראל, א"כ אין לך לזות שפתים גדול מזה, ששינה בפרהסיא דבר המפורסם בכל הארצות אצל ב"ד למנהג קבוע, ואפשר שהטעם שנתפשט מנהג זה מפי החכמים ברודות האחרונים, שראו שנתקלקלו הדורות וכמה קלי הרעת והדיוטים קופצים להוראה בעו"ה, ע"כ עשו מנהג זה בניטין מפני חומד א"א שיהי' דוקא בג', דוגמת שאחז"ל בסנהדרין תלתא א"א דליכא חד דגמיר ושלם בידאה. ב' שהיא פיסול מן התורה ומן הגמ', שמחק הוי"ו ועשה ממנו יו"ד דהוי חק תוכות, שנדרש מרדכיב וכתב ולא שיעשה התיבה ע"י מחיקה, וכמ"ש הח"מ סי' קכ"ה ס"ק י"ג וז"ל, אבל חק תוכות אפי' במקום עינון אינו גט עכ"ל. אולם גם בזה צריך חקירה דשמא (הי') גרר הסופר כל רגל הוי"ו, ולא נשאר כ"א הגג של הוי"ו לחוד, ושוב הוצרך לכתוב מחדש רגל קטן לימין להיות יו"ד, א"כ כשגרר בתחלה רגל הוי"ו כולו, נתבטל אות הוי"ו לגמרי ממה שהי' תחלה, ועתה נגמר להיות יו"ד ע"י כתיבת חדשה של הרגל קטן בימין, זה לא הוי בכלל חק תוכות, דכה"ג כתב רמ"א בהדיא בס' זה סעיף ד', לא מקרי חק תוכות, אלא שכל האות נעשה כן, אבל אם צריך עדיין לתקן שיהי' אות, כשר עכ"ל, ודמאי למה שכתב הכ"י שאם נפל מעט דיו יוכל להוסיף עליו דיו ולעשות מדיו שנפל ומדיו שהוסיף יו"ד או וי"ו ולא הוי חק תוכות אע"ג דהתחלת האות הוא ע"י הדיו שנפל, מ"מ כל שצריך לסייע לגמר האות כשר עכ"ל, וכן בא"ח סי' ל"ב כ' התיקון באופן זה כמ"ם פתוחה שנסתמה שאם חקק וגרר הוי"ו שבצר שמאל וביטל אות המ"ם, ובכתיבה חדשה גמר להיות מ"ם פתוחה, רק דבניטין אסרו לעשות כן לכתחלה תיקון זה משום דאז צריך לכתוב כל הוי"ו של המ"ם על המחק ריש לחוש לזיוף

בערים ולכן אני מתון בדבר, גם באגרת שהשיב להנאון בעת ששלח העתק הנ"ל פיהו ממלל דברכן כמורג חרוץ ושנון ביתר שאת ויתר או"ת, כגובה הלב ועוז, לכן גוזרני עליו שיפייס את הנאון נר"ו. בדברים, ואם יקשה ערפו יתחרט באחרונה, עכ"ל. ועי"ש עוד בס' ק"ו.

תשובות הללו הועתקו מנוכתי"ק שהגיע לירדנו מאת האברך המופלג היקר מאוד נעלה מו"ה יהודה הכהן שטראפסער נ"י. טוב עין הוא יבורך. פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד ס'.

(2) ראה אורותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ב' עמוד ו'.

(3) הנאון מוה"ר אלעזר קאליר בעל אור חרש זצ"ל נולד בשנת תצ"ח באייזנשטאט. שם אביו הי' ג"כ ר' אלעזר ומת טרם שנוולר בנו. בצעירותו נתגלגל על ברכי זקנו אבי אמו הנאון בעל פנים מאירות זצ"ל, ואח"כ למד אצל לומרים מובהקים. — ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק זאבלאראוו, ובשנת תקכ"ח נתקבל לאבר"ק רעכניץ ומשם נבחר בשנת תקמ"א לאבר"ק קעלין. במשך שנות נשיאותו העמיר תלמידים רבים גרולי התורה. נרפס ממנו ס' אור חרש על מ"ם פסחים ועמ"ס קירושיין, שו"ת חקר הלכה, ס' חות יאיר ררשות, וס' אור חרש פלפולים עה"ת הנספח לס' כתנות אור לזקנו הנאון בעל פנים מאירות זצ"ל. — נלב"ע ביום ט"ו מרחשון שנת תקס"ב ומנ"כ בקעלין.

וכמו שנדחק הח"מ על הנהגות דמ"א במ"ש ועיי' בא"ח סי' ל"ב ע"ש, אבל בדיעבד לאחר הנהיגה ולא כתב על המחק כ"א רגל קטן שעל ימין היו"ד שאינו ניכר לא פסול כלל.

ע"כ מעכ"ת נר"ו קרוב אל החילול יוכל לחקור הדבר ע"י הסופר, ומ"מ ע"י שהחציף לסדר הגט ביחודי, וגם לא הקפיד על כמה דברים שצריכין לחוש עכ"פ לכתחלה, ניכר שאינו בקי כלל בשיב גיטין, ותולין הקלקלה במקולקל שגם לא חש על חק תוכות, ובכלל הדיוט הוא שעליו כ' רמ"א בתחלת סדר הגט בזה"ל, גט שסידרו הדיוטים יש לפוסלו, ע"כ גם דעתי מסכמת שהאשה בחזקת א"א עד שתקבל גט כשר מב"ד מוסמך, והמורה הנ"ל יקבל עליו שלא יודקק עוד לגיטין וחליצות, ואקוה שמנהיגי קהלתו דהאי מורה אל יסדכו נגד דברינו, והלואי שיתאספו הרבנים לנדר פרצות מדינה זו, שבקלות קטנות וישובים, שנפרצו לקבל רבנים ומ"ץ ושו"ב בלי שום התרה מרב מפורסם, אשר למשמע אוזן דאבה נפשינו מקלקול מעשיהם. והעושה שלו' במרומיו יעשה שלו' בארץ ויגדור כל פרצותינו מהרה.

הכ"ד א"נ הנרצע באהבתו אהבת עולם הכותב בידים רפות, ולתשועת ה' עיני מביטות וצופות, רש"ת,

הק' אשר לעמל הלוי מגלוגא הח' לע"ע פק"ק א"ש יע"א ושלו' לחתנו ירדי הרבני שי' ולכל נות ביתו שוי"ר.

(בש"ה) אסתיע מילתא שנתעכב האגרת פה על הפאשט עד היום יום ג' ז' אב, לפי שדמיתי שגם הפאשט לשלאוואקין שוה הלוכה ביום א' כמו לכל שארי מדינות, לכך הייתי ורזי ליתן אגרת זה על הפאסט ביום א', וכחיום נודע לי כנ"ל שהיום זמנה לילך אחר חצות, ובינו לביני בא המורה הנ"ל היום לביתי, בכה ויתחנן לי, ושאלתיו על שני דברים העיקרים שדאוי לפסול הגט בשבילם, והשיב על הראשון שכן ראה המנהג בפולין מכמה רבנים שמסדרין ביחידות, ועל השני השיב שגמר הרגל כולו ועשה באופן שכתבתי מעלד"ו, ולא מקרי חק תוכות וכו', ואמרתיו לו שיברר ב' תשובות הללו לפני רום מעלתו נר"ו, ואם ימצא שאמת אתו עפ"י בירור שהמעשה כך הי' בגרירה, וגם בפולין המנהג כן, יקל עליו בכל מה דאפשר, ובלבר שיקבל עליו מעתה להיות מתון בדון ובכל דבר שאינו מבורר כ"כ יהי' נושא ונותן בדבר עם רב מפורסם, לכן הגני ממליץ עבודו לפני כבוד רום מעלתו נ"י שאם ימצא כן שהאמת אתו בשני דברים הנ"ל לאחר בירור צדק, יחוס עליו שלא לבזותו כ"כ, כי ראיתי שאינו בכלל הדיוטים כאשר דמיתי מקדם, אלא הוא צנא מלא ספרא, ויש לו כמה כתבים מכמה רבנים מפורסמים המספרים בשבחו, ושהי' כמה שנים רב בפולין, ומעכ"ת נר"ו כאחד מהם סיפר בשבחו בכתב שבירור, ובפרטיות שהראה לי גביות עדות שאחד מבעלי מחלוקת שכנגדו במקומו הרשיע להעתיק בכתב גלחות מ"ש הגאון אב"ד מק"ק פראג' למנהיגי מקומו, ומסרו לפקיד, והבטיח הפקיד שבאם לא יאמנו דבריו של המורה הנ"ל

צריך המורה לעקור משם, א"כ ידרו עמו עד לחייו, ע"כ ראוי לחוס עליו במה דאפשר, ומכלל הן נשמע לאו, שאם לא יאמנו דבריו בשני התנצלות הנ"ל א"א להושיע לו, אזי יקום הדבר שאני מסכים עם הפסק של מעלתו נ"ו, בצירוף הגאון אב"ד דק"ק פרעשבורג<sup>5</sup>.

רברי א"נ, הק' אשר לעמל הנ"ל

\* \* \*

ב"ה יום א' י"ב מנחם<sup>6</sup> תק"ם לפ"ק בא"ש.

ברך לקחתי וברך אשיב, לשואל כענין וכהלכה משיב, אומן מופלא חורש וחושב, ה"ה י"נ רב חביבי הגאון מפורסם החרף הרים עוקר, אור חדש ואור יקר, נ"י ע"ה פ"ה כקש"ת כמוהר"ר אלעזר נ"י לנצח.

נ"ה מו"ר מנחם הניעני היום ב' שעות קורם חצות היום, והציר ירט לנגרי שא"א לו לשהות יותר משעה אחת, ואני חלוש מאד והקנה מתנוע' בין אצבעותי כאשר ינור הקנה ברוח הים, כאשר חזותו יורה עליו, גם כרעא חדא על העגלא ליסע למרחץ כאשר ציוו עלי הרופאים, מ"מ לא אוכל מלט להשיב ריקם לכבוד מעלתו הרמה, רק בשיחה קלה כמות שהיא, שהלא כתבתי למעלתו דרך כלל שבוודאי עשה המורה שלא כרין בכל העשרה רברים שהרגיש בהם מעלתו שלכ"ע יש בהם קפירא לכתחלה, רק על החמור שבהם שהוא דין חק תוכות שהוא דין תורה, אמינא למעלתו שיש למצוא גם בנדרון רלא הוי חק תוכות, ע"כ מעלתו יחקור ע"ו, ומ"מ כתבתי, שמה שהחציף לסדר הגט ביחידות, אף שאינו מדין תורה, הוא יותר חמור בעיני לפי שהוא לזות שפתים לכל שומע פרסום פרחסיא זה לשנות מנהג ישראל שבכל מחנות העברים, ושפמתי ברעתי, או שהוא ע"ה והדיוט גמור, או שהוא רשע וגם רוח, ע"כ הסכמתי מיד לפסק אשר יצא ממכם, שוב אסתייע שאיזה שעות מרם יצא הרואר בא המורה הזה לביתי וגערתי בניזפה ובבזיון גרול ואמרתי לו איך פעוט כמותו ערב לבו לרון יחירי ולסמוך על דעתו באיסור א"א החמורה, אשר לא נשמע ולא נראה, כאשר באמת נכשל בעשרה דברים, גם הוכחתו על פניו על מה שהתיר לזונה לינשא תוך כ"ד חורש שיש בזה כמה חילוקי דינים כמבואר בשו"ת צ"צ סי' נ"ה וק"ד ובעה"ג סי' א', וכששמע כן ככה ויתחנן והרכה בהתנצלות אף שלא הו' בהם ממש, מ"מ ראיתי שבקי קצת בדינים ובנמרא ולא קטלי קניא באגמא כאשר רמיתי מקדם, רק שהוא מבוהל וברמות רוחו סומך על דעתו, ועל הטעות רחק תוכות אמר שהגרר

(5) הוא הגאון מהר"ם רברי זצ"ל.

(6) הגאון מוה"ר לעמל דנן רייק בלישני, שבמכתב זה מכנה את החורש בשם „מנחם” וכן להלן במכתב השלישי, ובמכתב שלפנ"ז מכנה את החורש בשם „אב”. ועיין בס' חת"ם ע"ה (מהדורת ארץ ישראל) סוף פ' מסעי מביא רברי ירושלמי סוף מס' תענית דאחר ט"ב מתחיל חורש אחר, וכ' דמשו"ה נוהגין לקרוא אחר ט"ב שם חדש מנח"ם עיי"ש.

הי' בתיבת דהוית ולא הי' כלל חק תוכות כנ"ל. ועל שסידר ביחידות, אמר להביא עדות מהגאון אב"ד דק' פראג שכך המנהג פשוט בפולין.

ולפי שהראה לי נביית עדות שהפקיד אמר שאם יצא שלא כדיוק, צריך לעקור מן הרבנות שלו, וצעק בכבי מה יעשה חולה וזקן כמוני אנה אברה, נכמרו רחמי עליו לבזותו כמעיקרא, ורחיתי לו בקנה שאכתוב למעלתו, שאם יברר השני התנצלות הנ"ל אזי יקל עליו בכל מה שאפשר לעשות, וירעתי שלא יוכל לברר זה, שמעולם לא שמעתי מנהג זה בפולין, וכבר סיימתי שמה שמכלל הן נשמע לאו, שאם לא יוכל לברר ב' דברים הנ"ל, הנני מסכים גם אני לפסק שיצא כבר ממעלתו ומהגאון אב"ד דק' פ"ב, וביקש ממני לכתוב לו דברים האלה, ונעדרתי בו בכעס, ירעתי גם ירעתי שא"א לך לברר אפי' א' מהם, ע"כ לך לדרךך וא"א להושיעך בשום אופן, א"כ איפא הפוכי מטרטא ל"ל, הלא אסתגר בקמייתא שאני מסכים לפסק של ב' עמודי עולם הנ"ל, רק בזאת נאות למעט בזיון שאינו צריך לדבר, מפני ח"ה.

וע"ד שכ' מכ"ת שהתפאר המורה בפני ע"ה וכו', תמה על חכם כמותו שיאמין לכל דבר, וכה"ג האמין בעסק מחלוקת ק' מ"ד שירי במעל עם שכנגדו, אלקים הוא יודע ועד שהוא להיפך כידוע ומפורסם פה. וע"ד שתמה מדוע אני שותק בדבר המעל אנשי מ"ד עם הרופא, לא אוכל להשיבו עתה כי לדברים הרבה אני צריך שהשעה איננה מוכשר לי כעת.

הכ"ר א"נ הכותב ביד רפה, ולתשועת ה' צופה, רש"ת לעולם.  
חק' אשר לעמל הלוי מגלוגא החו' לע"ע פק"ק א"ש יע"א  
ונא שלא להטריח אותי עוד בדבר המורה הנ"ל.

\* \* \*

בע"ה א"ש יום ב' ד' מנחם והתענג"ו על רוב שלו' לפ"ק.  
אל הארז בלבנון, לפני שמש שמו ינון, למעלה חן ולמטה חנו,  
יחלצהו ה' בפסוח וגנון, ה"ה רב חביבי י"ע וי"נ, הגאון המפורסם,  
ערוגת הבושם, סכינא חריפא, מוציא מי"א דרדיפא, מצוד וטינרא  
תקיפא, הותיק המופלג, שוד על עז מבלוג, נ"י עה"י פ"ה כקש"ת  
כמהר"ר אלעזר נר"ו ו"ל אב"ד וד"מ דק"ק רעכניץ ואגפ"י יע"א.

חיבת דברי קדשו מן ט"ז מנחם הניעני טו"ב מנחם אחר חצות היום, ודבר שפתיו אך למותר, שכבר כתבתי כי רך לבב אני, ובראותי הזקן בוכה במד נפשו, נכמרו רחמי לגערו בנויפה, ועילה מצאתי לדחותו מפני בקנה רצוץ, שיברר לפני השני פונקשין הידועים, ואז אראה כרת מה לעשות. ביודעי מעיקרא שלא יוכל לברר אפי' א' מהנהג, ובוזה פטרתי לו, ובפירוש אמינא לו שאם לא יברר אפי' א' מהן א"א לי להושיעו, והנה שבוע העבר שלח אלי א' מעירו עם תכריך כתבים בעריות ואגרת ממנו ומקהל דשם במליצות, ולא רציתי לקבל ממנו לקדותם, רק



מכתב א' מן ר' משה קלויסטר הראה לי שמעיר שנרד וי"ו דהוית שהי' כתוב בב' ווי"ן, וגרר כל הירך הימיני עד שלא נשאר כ"א הגג לחוד וכתבו מחדש הירך קטן מימין להוית יו"ד, והחזרתי לו בכעס, בראותי ב' שניים בערות זה מכמות העדות שהעיד בראשונה לפני מעלתו נר"ו, חדא בענין כמות הנריחה, ב' שבראשונה הגיד שהטעות של תרי ווי"ן הי' בתיבת היום, ובב' אמר שהי' בתיבת דהוית, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, לכן לא השבתי לא להמ"ץ ולא להקהל הנ"ל, רק אמרתי להשליח שכבר נעשה מעשה, שהסכמתי לפסק שני גאוני הזמן כפי שיצא מהן, וכאשר באמת כבר כתבתי כן למעלתו הרמה נ"י באגרת האחרון בסוף דבריו, א"כ איפא לא ידעתי מדוע בכדי הטריחני מעכ"ת עוד, לעוררני שלישית בענין זה, בשכבר הודעתיו שאף שמעולם חביבים עלי דברי קדשו כראוי, הנה העת איננו מוכשר לי לכך, לפי שאני עוסק הרבה ברפואות ובכל יום מוכרח אני לצאת מקיר העיר וחוצה ררך פרסה א' לרחוץ במרחץ גפרית דשם, וקשה עלי מאד העיון ומעשה הכתב, מ"מ לאהבתו דמר לעשות רצונו חפצתי, ויקבל הסכמתי בקיצור.

גם לא אוכל מלט להשיב על פרט א', במה שהשיג מעכ"ת אמה שכתבתי להכשיר הגט בגרירת הוי"ו לגמרי עד הגג, וז"ל תמה תמה אקרא הלא מבואר בט"ז א"ח סל"ב ס"ק י"ז וכו' עד רומה לד' ור' עכ"ל. אומר אני דיש חילוק גדול ביניהם, דבד' ור' נעשה הפיסול מיד גם בגג עצמו, שזה צריך גג עגול בימין וזה שזה, משא"כ בין יו"ד לוי"ו אין שום שינוי בגג, א"כ בגג לבד לא נעשה פיסול כ"א בירך לבד, לכן סניא בגרירת הירך לבד, וכ"מ מדברי הב"י עצמו דז"ל, במה שכתב בתחלה דלדעת הרא"ש אפי' ברי"ש שעשה כמין דלי"ת א"צ לגרר כ"א הירך לבד, עז"כ הב"י אלא שיש לפקפק ולומר רלא דמי למ"ם פתוחה דחתם כיון שצורת נוי"ן נעשה בהכשר, כיון שגורר החרטום שנדבק וכתבו, כשר, אבל בעשה רי"ש כמין דלי"ת שבין הגג ובין הירך נעשה בפיסול אפשר רלא סניא בגרירת א' מהם וצריך שיגרור את כולם עכ"ל, הרי שכתב הטעם משום שהגג נמי נעשה מיד בפיסול, א"כ ממילא נשמע שיו"ד הנעשה כמין וי"ו שלא הי' שום פיסול בגג אלא בירך לחוד, בגרירת ירך לחוד סני, וגדולה מזו כ' הב"י בנפלה טיפת דיו והוסיף עלי' לעשות יו"ד או וי"ו אעפ"י שתחלת האות לא הי' ע"י כתיבה כשר כיון שגמר ע"י כתב, וצ"ל נמי רלא דמי לד' ור' שהגג נעשה מיד בפיסול כתיבה, אבל הטיפה לא נעשה בפיסול כתיבה אלא נעשה גולמי מעצמו בלי שום כוונה.

שוב ראיתי להפ"ח בסי' קכ"ה סק"ג שהרגיש בקושיא זו על הב"י בהאי דין דטיפת דיו, דמ"ש מר' ור' דפסק בא"ח שצריך לגרור כולה, ומתיר בזה"ל, וצ"ל רלא דייק הרב בלישני, וכולה דקאמר היינו שצריך לגרור מן הגג ומן הירך במקום ששניהם נעשו בפיסול, אבל אה"נ רסניא בגרירת מקצת מן הגג ומקצת מן הירך כיון שמוסיף כתב בשניהם שפיר מקרי חק וירכות עכ"ל. לפ"ז ממילא משמע דבמקום שלא הי' שום פיסול בגג כנודן דידן, כשר בגרירות הירך לבד, ואף שהפ"ח עצמו אינו מסכים כלל עם הגהת רמ"א אלא ג"ל כדעת הר"ך, מ"מ

אנן סומכין על דעת הב"י ורמ"א וכל האחרונים שפסקו כהגה"ת רמ"א הנ"ל, גם בס' גט פשוט הרבה להשיב אפו על הדר"ך.

שנית, דגם בר' ור' גופא לא כ' בש"ע לפסול בדיעבד רק כ' בזה"ל, יש להחמיר לגרור כולה, דמשמע רק לכתחלה במקום שיש תקנה לגרור כולה, וטעמו לפי שלדברי הרא"ש שרי אפי' לכתחלה לגרור רק הירך, אלא שב"י מפקפק וכ' בלשונו דאפשר לומר דלכתחלה צריך לגרור כולה, א"כ בגדון דידן בגט שכבר ניתן בדיעבד וגם לכתחלה לא ה' אפשר להחמיר לגרור כל האות ולכתבו על המחק מחשש זיוף, ווראי לכ"ע לא נפסל הגט, וזה ברור לדעתי, א"כ אין מקום להשגתו. ויראה מעכ"ת גם מ"ש הר"מ על דברי ב"י הנ"ל. ועל שאר פרטי דבריו, א"א להשיבו כעת כראמון, והנה הפלפול הזה אין אנו צריכין כלל לגדון שלפנינו, דגט זה בלא"ה נפסל, משאר כמה פסולים שנמצאו בו, וכאשר האריך בהם כבר מעלתו נר"ו מכמה צדדים.

הלא כ"ד א"נ הר"ש במקהלים המשיב מפני הכבוד בנחיצה מופלגת ובתשות כח.

הק' אשר לעמל הלוי מגלוגא הח' לע"ע פק"ק א"ש יע"א

\* \* \*

(פס"ד בענין הנ"ל)

ע"ד הגט שנעשה כ"ח סיון תק"ס לפ"ק בק' גירמענד ע"י המ"צ דשם ביחידות ונמצא בו כמה טעויות, יש מהן פסולי דאורייתא, ויש מהן פסולי דרבנן, ע"כ הנני מסכים להפסק שיצא עליו משני גאוני זמנינו ה"ה הרב דק"ק פ"ב נ"י והרב רק"ק רעכניץ נ"י, שהגט הזה הוא פסול והאשה בחזקת א"א קיימת עד שתקבל גט חדש ע"י רב מפורסם עם כד"צ, גם המ"צ ההוא שנתברר עליו שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין וחליצות, ונראה ממעשיו שהוא איש מבוהל וסומך על דעתו ברמות רוחא אפי' בחומר א"א, ע"כ יופסל מהיום והלאה לסדר גיטין וקידושין וחליצות עפ"י דעתו לבר, כ"א ברשות רב מומחה מפורסם בזמנינו, והחולק על דברינו אלה שלא לש"ש, ישכנו חוויא דרבנן, והשומע תבא עליו ברכת טוב.

הק' אשר לעמל הלוי מגלוגא הח' לע"ע פק"ק א"ש יע"א

## אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

## גליון פי' רש"י על התורה<sup>(1)</sup>

מהגאון מוה"ר ברוך תאומים פרענקיל זצ"ל<sup>(2)</sup>

אבר"ק ווישניצא ולייפניק

פרשת לך (ט"ו, ט"ז). וכלב בן־צִמְזִי חצרון מבאי הארץ הי'.

ג.ב. יעוין רש"י בד"ה ד' פסוק ט"ז<sup>(3)</sup>.

פרשת בא (י"א, ד'). כחצות הלילה, כהחלק הלילה, כחצות כמו כעלות, בחרות אפס בנו, זה פשוטו לישבו על אופניו שאין חצות שם רבר של חצי, ורבותינו דרשוהו כמו כחצות־הלילה וכו'.

ג.ב. חצות לילה אקום<sup>(4)</sup>.

פרשת תצוה (כ"ה, י"ד). מעשה עבות, מעשה קליעת חוטין וכו' כאותן שעושים לערסקאות שקורין אנששייר"ש.

ג.ב. יעוין ביצה פ"ב דף [כ"ב ע"ב]<sup>(5)</sup>.

פרשת תשא (ל', ל"ד). נטף, הוא־צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז גומ"א, והצרי־קורין לה טריאק"ה.

ג.ב. בלשון הגמ'.

ג.ב. ר"ל הצרי שמצינו בפסוק, הצרי אין בגלעד, אותו הצרי הכוונה בו מה שאנו קורין טריאקה, כן מפרש הכאר הטיב<sup>(6)</sup>.

(1) הועתק מגוף כתי"ק הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל שרשם על גליון החומש שלו עם פירש"י ואור החיים (וויניצא תק"ב). ההערות על האור החיים הק', נרפסו כבר בכר"ש שנה זו קונטרס ד' עמוד ז"ט. אפריון נמטי' לירידנו האכרך המופלג המשובח והמפואר מאור נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י שהמציא לנו את החומש הנ"ל כרי להעתיק ההנחות ולהרפסם. הור והרר פעלו וצרקתו עומדת לעד.

(2) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה כ' קונט' ג' עמוד ח'.

(3) בדברי הימים שם כתב רש"י עה"פ ובני כלב בן יפונה, אמרו רבותינו כלב בן יפונה זה כלב בן חצרון ולמה נקרא בן יפונה שפנה מעצת מרגלים. ומקורו בגמרא (תמורה ט"ו ע"א) עיי"ש. ועיין בראב"ע (שמות ל"א, ב') שכתב, ועל דרך הפשט כלב בן יפונה איננו כלב בן חצרון בראיות גמורות, והמשכילים יבינו. ועיי"ש בפ' אבי עזר על האבן עזרא.

(4) בספר מירא רביא על פירש"י עה"ת, הביא הנוסחה כאן ברש"י ורבותינו דרשו כמו בחצות, וכתב שלדבריהם הוא שם רבר מלשון חצות לילה אקום להורות לך עיי"ש.

(5) איתא שם בכיצה, מביאין ערסקאות של ברזל וכו', וברש"י שם אנצינציר"ש וחס נבובים ומנוקבים. ועיי' בזה בס' שם אפרים להג"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל.

(6) מה שהביא בשם כאר הטיב הוא ספר הואיל משה עה"ת להגאון מוה"ר משה מת זצ"ל (פראג שע"ב) ויש בו ב' פירושים באר התורה ובאר הטיב. — ובא שם בזה ליישב קו' הרמב"ן שהקשה והלא טריאק אינו שם רק מדקחת מנשר וכו' ואיך יכנים זה בקטורת, לכן כתב רבנונת רש"י הוא, דטריאק"ה היינו הצרי המוזכר בפסוק הצרי אין בגלעד, ונטף היינו גומ"א בלע"ז ולא טריאק"ה. ועיין עוד בזה בכר"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד מ"ה.

שם (ל"ב, כ'). שלש מיתות נדונו שם, אם יש עדים והתראה בסייף כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובין, עדים בלא התראה במגפה, שנא' ויגוף ה' את העם, לא עדים ולא התראה בהרדוקן שבדקם המים וצבו בשניהם.

נ.ב. יעוין מ"ש רש"י ביומא דף ס"ו ע"ב ד"ה זיבח וקוטר טעם אחר למה נדונו בסייף, ואפשר לומר דמ"ש רש"י כאן כמשפט עה"נ לא א"ש רק למ"ד שכל השלש כתות עבדו ע"ז וכדברי רש"י כאן, ומ"ש רש"י ביומא המה להדי' למ"ד דרק השלשה אלפים שנידונו בסייף היו עע"ז והנשארים לא עבדו, רק מהם גמפו ונשקו ומהם שמחו בלבם, וא"כ היו מספר שלשה אלפים עע"ז רק כדון יחידים נגד השארי כתות שלא עבדו בדרך עבודה, ולכן הוצרך רש"י שם לומר טעם אחר על שלא נדונו בסקילה כדון יחידים<sup>7</sup>).

פרשת אמור (כ"ג, ב'). מועדי ה', עשה מועדות שיהיו ישראל מלמדין כהם שמעברין את השנה על גליות שנעקרו ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו לירושלם.

נ.ב. מלמדיו. כס' חזקוני<sup>8</sup> הגי', עשה מועדות שיהיו ישראל בהם, מלמד שמעברין בו'.

פרשת נשא (ה', י"ג). שכיבתה פוסלת אותה ואין שכבת אחרת כפוסלת אותה. נ.ב. אחותה<sup>9</sup>, כדאי' יבמות דף צ"ה.

פרשת שלח (י"ג, ל'). ויהם וכו', כן דרך בני אדם הרוצה לשתק אנשים אומרם ש"ט. נ.ב. ספרים אחרים, הם.

פרשת בלק (כ"ד, א'). וישת אל המדבר פניו, כתרנומו. נ.ב. יעוין נוסחת התרגום בזה בחומש עם פי' הרמב"ן<sup>10</sup>).

(7) עיין עוד בזה באורך בס' מיני תרגומא על תרגום אונקלוס לתנאון מוח"ר ישעי' פיק וצ"ל, בפרשתו. ועיין גם בס' חמדת ישראל (להנאכר"ק דוואהרט) בקונטרס נד מצוה דף י"א ר"ה ומעתה.

(8) חפשונו בס' חזקוני ולא מצאנו גירסא זו שם. ואולי נתחלף לו בס' הזכרון שכתב להגי' כן. (ועיין בזה בכר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד ל"ח, שהביא גם בשם דפוס הראשון כגירסא זו). — ובחיותנו בזה נזכרנו מה שנעלם מאתנו זה כביר במה שכותב כ"ק מרן אדמו"ר מוהרב"צ זצוק"ל הי"ר באגרת הקודש בתחלתו, וז"ל: ק' עיניכם הרואות בספרי כותבי דורות הראשונים ומשנות תתנ"ו ות"ח ובחזקוני בסופו (דפוס ישן) נרפס גזירות וגירוש וויען באופן גורא ואיום מאוד עכלה"ק. חפשונו בס' חזקוני דפוס ראשון (קרימונה שיי"ט) בכמה טופסים, ולא מצאנו שום דבר בסוף ספר חזקוני מגזירות וגירושין (ובפרט גירוש וויען הרי ה' בשנת ת"ל, יותר ממאה שנה אחר שנרפס החזקוני). אולי יורע א' מהקוראים יחיו לעמוד על כוונתו.

(9) עיין בכר"ש שנה ג' קונט' ח' עמוד ל"ד-ל"ה, כמה נוסחאות בזה.

(10) כוונתו, רבחומש אשר בו ההנהות, דהיינו דפוס וויניציא (שנת תק"כ) נרפס בתרגום ושוי למרבא אפודי, וא"כ מאי בעי רש"י במש"כ כתרנומו, לכן הנכון כנוסחת התרגום בשאר חומשים, ושוי לקבל עגלא רעברו ישראל במרבא אפודי.

פרשת ואתחנן (ג', כ"ו). למענכם, אתם גרמתם לי וכן הוא אומר ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם.  
ג.ב. יעוין פ' דברים גם כי התאנף ד' בגללכם וגו'.

שם (ה', כ"ב). בחומש. ועתה למא נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת אם יוספים אנחנו לשמע את קול ד"א עוד ומתנו.  
ג.ב. יעוין בפ' שופטים י"ח, פסוק י"ו, שבקשו ב' דברים לא אסף לשמע את קול ד' אלקי, ואת האש הגדלה הזאת לא אראה עוד ולא אמות.

## בדין אמתלא, וגביית הכתובה<sup>(1)</sup>

### מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא

ב"ה יום ד' כ"ג סיון ס"ט לפ"ק.

שלו' וברכה וכ"ט ליריד נפשי הרבני המופלג השנון מו"ה עזרא נ"י.

מכתב קדשו הגיעני לנכון יום א' העבר ולא הי' לי באפשרי ליקח מועד לעיין ביסוד הדין כי הייתי טרוד ג' ימים רצופים ממש עד בלעי רוקי בעסקי ר' וואלף קרא ובא לידי גמר ופטר את אשתו כיום אתמול כגט פטורין, ואעפ"כ לא אאחר סלה שוב מפני הכבוד.

בדבר הירושה, בפשטו הי' נראה דהבת הנולדה מאשתו היא יורשת אותו אחרי שקודם הנשואין אמר שממנו נתעברה, ואף אם יתברר כדברי האחים שקודם מותו התורה ואמר שאין זה זרעו, מ"מ הוי כאומר זה בני וחזר ואמר אינו בני דא"נ, כדאיתא בסוגיא דב"ב קכ"ז ע"ב, והכי פסקינן להלכה בש"ע חוה"מ סי' רע"ט. אמנם לכאורה אדרבה משם יש ראי' להיפוך כי היכי דאמרינן דבעבר על בית המכס ואמר שבני הוא נאמן לחזור ולומר עברי הוא דיש לו אמתלא דאמר בני להבריה ממכס, א"כ י"ל דהכא נמי הוי אמתלא גדולה דאמר זה בני כרי להתירה לו שלא תיאסר מלהנשא עד כ"ד חדש ללידתה מדין מינקת חבירו, ויש לדמותו למ"ש בהנהגת ש"ע אה"ע סי' ד' סעיף כ"ט בשם הר"ם מריובורק אמר על בנו שהוא ממזר ואח"כ אמר אמתלא דנאמן, וא"כ הי"נ בנ"ד<sup>(2)</sup>.

אמנם יש לדון טובא לפמ"ש הגאון [מ]פפד"מ זצ"ל בספרו ספר כתובה בכתובות כדף כ"ב דהא דבאומרת א"א וחזרה ואמרה פנוי' אני מהני אמתלא,

(1) תשובה זו הועתקה מנוכתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד המופלג נדיב ושושן נורע לשם ולתהלה כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן יע"א. ישא ברכה מאת ד'.

(2) עיין עוד בזה בשו"ת רעק"א ח"א סי' ק"י.

היינו בלא אמרה א"א אני בכ"ר, אבל אם אמרה כן בפני ב"ר, כיון דהיתה נאמנת מרין עדות דבירה לקדש עצמה א"ח ומגיד אף באמתלא כמו דאין העדים חוזרים ומגידים לומר אנוסים היינו מחמת נפשות אף דאין לך אמתלא יותר מזה עיי"ש. (ובאמת דברי הגאון זצ"ל נפלאו ממנוי כמה דמפשיט פשיטא לי' דנאמנת מדינא במנו דבירה לקדש עצמה, ולדירי אינו כן, דהרי בתוספת ישינים שם מבואר דהא דצריך קרא דהאב נאמן לאסור בתו מדכתיב את בתי נתתי משום דלא מקרי כ"כ בירו דשמא לא ימצא אדם שיקדשה, וא"כ אף דחידשה תורה להאמין להאב היכי דבירו לקדשה, מ"מ הוי כמו גזה"כ ולא ילפינן מיני' נאמנות דירה לומר נתקדשתי, די"ל דלדירה לא הימנא, והרי להדיא אמדינן בקרושין דף ס"ג ע"ב ומודינא היכי דאמרה נתקדשתי דאין סוקלין על ידה וכו' לאב הימני' רחמנא לדירה לא הימנה ופירש"י שם ולענין איסורא איכא טעמא אחרינא דשווי נפשי' חר"א ע"ש, הרי מבואר להדיא דלדירה לא הימנא, וא"כ דרך מדין שווי נפשי' חר"א הוא, י"ל דמהני אמתלא אף באמרה כן בכ"ד ואין זה בכלל כיון שהגיד, דמעולם לא נאמנת רק מכח שוויא אנפשי' חר"א). ומ"מ בנ"ד יש לנקוט סברת הגאון זה אם אמר כן בפני ב"ר קודם הנשואין על שחקרו ממנו לידע שמותרת לו, כיון דרחמנא הימני' לומר זה בני, שם עדות עליו ולא מהני אמתלא, וההיא דינא דהגהת ש"ע הנ"ל באמת נימא דמיירי רק בלא אמר בפני ב"ד על בנו שהוא ממזר.

ולכאורה יש לי ראי' לסברת הגאון זצ"ל, בכרי שלא לערער על דבריו, לדון דאף שהאמינו תורה אב על בנו מ"מ כיון דא"נ לנפשות וגם באיכא עדים המכחישים דבריו לא מהני עדותו ולא הוי כתדי ותדי, לא מקרי עדות מעליא ואין בזה דין דאינו חוזר ומגיד ורק בלא אמתלא א"י לחזור לומר שקר אמדתי דא"א משים עצמו רשע אבל לומר אמתלא מהני, ע"ז י"ל ראי' ממה דכ' הר"ן בתשובה סי' מ"ז דף ל' ע"א דדן שם בע"א שהעיד שזקוקה ליכס דאם אמר כן בכ"ד א"ח ומגיד רק כיון דהוא דבר המצוי למעות חוזר ומגיד כמו גבי שט"ח המוקדמין, וגם אח"כ כ' ואם נתן אמתלא לדבריו ע"ד שכתבתי מהני, מבואר דוקא אמתלא כזה כדרך שמצוי למעות דבכח"ג גם כ' עדים יכולים לחזור ולהגיד, אבל אמתלא דעלמא היכי דאינו מצוי למעות לא מהני אף דהוי רק ע"א וא"נ לכל מילי. מזה ראי' לסברת הגאון זצ"ל, וצ"ע לדינא.

וע"ד גביית האלמנה כתובתה, האמת דמסתבר כדברי הנ"ש דבמת תוך שנה א' אינה נובית רק מה שהכניסה ולא תוספת שלישי, אבל מ"מ בנ"ד אם לא נתברר דחזר קודם מותו לומר שאין זה זרעו או אם נידון דבאמר תחלה בכ"ד א"י לחזור ולהגיד, א"כ כיון דמחזיקין שהיא בתו אין זה בכלל תקנת שום דתקנו רק דבמתה בלי ז"ק, ואף בנולד' לו קודם הנשואין נ"ל שהדין כן, דאין לדמותו לדינא דסי' קי"ב ס"ה, והחילוק מבואר.

(3) בשו"ת רעק"א (ירושלים תש"ז) סי' כ"ג כתב שרשם כן על גליון ספר הפלאה להשיג עליו עיי"ש.

ומ"ש מעכ"ת רו"ק רמהני הוא רק כשמתה האשה אבל לא במת האיש, לא נראה לי כן, דאף ריש סברא לחלק רבמתה היא לא תסוב ממנה לנחלה אחר, כי הו"ק יוריש (ואף רמשכתת אם הו"ק היא בת והוא ישא אחרת ויוליד בנים דהם ירשו אותו ולא בתו, מ"מ הוא חשש רחוק קצת), אבל במת האיש ותניח ז"ק ממנה אם תנשא לאחר יהי' הבעל יורשה ותסוב ממנו ממטה למטה, מ"מ מנ"ל לחלק, רבלא"ה י"ל דעיקר התקנה הי' רק היכי רשניהם שוים בזכויות, רכי היכא רבמתה אינו זוכה ברירה, ה"נ במת הוא אינה זוכה ברירי, אבל בהניח ז"ק רבוה יפה כחו לזכות ברירה, ה"נ יפה כחה לזכות ברירי, ולא רצו לגרע כחה מכחו. ובלא"ה נלע"ד בנ"ד, דהא הרמ"א כ' להלכה בס"י קי"ח כרעת מהר"י ורבמכניסין בעצמן הנדוניא לא תקנו, ואף רהח"מ והב"ש שם כתבו דעכשיו נהגו דאף ביתומה שיש לה מעות ירשה מאבי' מחמת עישור נכסים או שהיא בת יורשת אזי כותבים בתנאים מחמת העדר כתקנת שום כאלו השיאה אבי' וממילא צריך לקיים התנאי עיי"ש, מ"מ נלע"ד מדהאריך הח"מ בלשונו הוהב כגון בת יורשת ולא כ' בקיצור דעכשיו נהגו רגם במכנסת בעצמה הנדוניא, מזה נראה דהמנהג רק ביורשת מעות אבי' אבל לא מה שמכניסה מיגיע כפה וכמו דמצינו דס"ל להראנ"ח בתשובה ח"א סי' ב' מעיקר הרין לחלק דרדקא במכנסת מה שקבלה כתובה מבעלה ה"א אי מה שירשה מאבי אמה בזה ליכא תקנת שום דל"ש בזה ותם לדיק, אבל במעות שירשה מאבי' כיון דאלו לא לקחתה המעות האלו היו הורשים נוטלים אותו שייך בזה ותם לדיק עיי"ש, א"כ אף דלהח"מ והב"ש אינו כן מעיקר הרין, מ"מ י"ל דהמנהג רק בכה"ג ומסברא הנ"ל. וא"כ בנ"ד דנראה דממונו לאו מאביו ניתן לו רק מיגיע כפו, בזה לא תקנו, דעיקר התקנה שלא תגבה ממה שנתן לו אביו לנדן, ואף דנכתב בתנאים מחמת העדר יועבר כתקנת שום, מ"מ י"ל דקיבל על עצמו רק כפי המנהג ולא יותר, ועיקר הכוונה בחיפוף שהוא לא יירש ממה שקבלה מאבי', או אפשר שגם הוא קיבל איזה דברים מאביו מלבושים וכסתות דלא תגבה מהם אבל לא קבלו יותר מהמנהג.

ועל טענת האח שנתן עוד לשותפות ס"ד ר"ט, לא ידעתי במה יש להאמינו להוציא, כיון דכל הנמצא הוא בחזקת שותפות שוה בשוה, וטענת האשה טובה אולי מצאה. . . . וכמו כן ביתר חובות בע"פ דהדבר פשוט דא"נ להוציא, ומה שחייב בשט"ח וטען האח שהבע"ח קודם לכתובה שהוא מוקדם לה, הנה בהניח מקרקעי הדבר פשוט שכפי הנראה שהשט"ח הוא חת"י זאללע וועקסיל ולא שט"ח בעדים, והכתובה היא שט"ח בעדים, אינו פשוט כ"כ דהשט"ח קודם, ואדרבה להרבה פוסקים היא קודמת, דמלות בשטר מאוחר קודם למלות על פה מוקדם, ובש"ך סי' ק"ד סק"כ כ' דאף דה"ג דס"ל מלות ע"פ קודם, מודה דאם שעבר נכסיו במפורש, דמלות בשטר מאוחר קודם, ובתשו' פמ"א ח"ב סי' ק"א כ' שהוא פסק כן הלכה למעשה, וכיון דבכתובה כותבים נכסי ראית להון אחריות ורלית להון אחריות כולהון יהון אחראין וערבאין, א"כ הוי שעבדו בפירושו, והיא קודמת. וביותר, אם הניח רק משלטין ונכתב בכתובתה משלטלי אג"ק רבוה

בוראי גם רה"ג מורה, דעיקר הטעם דמלוה ע"פ קודם למלוה בשטר מאוחר, כיון  
 דשעבודא דאורייתא לא הפקיעו רק במכר אבל כמינה אוקמי אדינא ובא המלוה  
 ע"פ מוקדם מדין שעבודו הקדום, משא"כ במטלטלין דאין לו שיעבוד כלל ולדירה  
 נשתעבדו אג"ק, ואף דק"ל בסי' ס' סעיף א' דבכל מטלטלין אג"ק אינו גובה  
 ממשעבדי מחמת תקנת השוק, מ"מ הא הב"י כ' שם דרוקא במכר או נתן אבל  
 לענין בע"ח מאוחר שקדם וגבה אוקמי אדינא והיינו ראם יש לשני בע"ח  
 מטלטלין אג"ק, רין קרקע יש לו, לענין דאם קדם המאוחר מה שנבה לא גבה, ואך  
 להש"ך שם שהסכים עם המבי"ט דגם בכה"ג אין בו דין שעבוד והיינו לשרוף  
 ממה שטרף המאוחר, אבל מ"מ משמע דאם באו לגבות דהמוקדם קודם אף  
 דבמטלטלין בעלמא אין דין קדימה מ"מ במטלטלין אג"ק יש דין קדימה.

וא"כ בנ"ד בבאו לגבות כא' היא קודמת, ובמטלטלין ולא נכתב בכתובה  
 מטלטלין אג"ק, הנה בפשוטו ה' נראה דעכ"פ אין לבע"ח קדימה דהא במטלטלין  
 ליכא דין קדימה כמבואר בסי' ק"ד סעיף י', ואף דבע"ח וכתובה הבע"ח קודם  
 קודם כמבואר באה"ע סי' ק"ב, היינו בעיקר כתובה ותוספת אבל לא כמה  
 שהכניסה, ואף רהב"ש שם סק"ה מפקפק דהתוספת שליש לכ"ע בזה דינו  
 בכתובה, מ"מ אינו מוכרח, ולהדיא כ' הכנה"ג בתשובתו שנקרא בעי חיי חח"מ  
 ח"א סי' י"ב דגם בזה תליא בפלוגתא דהפוסקים אם הוספת שליש הוי כגדוניה  
 או לא עיי"ש, וכיון דהרמ"א סתם להלכה בסי' ק' סעיף ה' דיש לו דין נכסי צאן  
 ברזל א"כ ממילא אין הבע"ח קודם לה, ובפרט דר"ל דהכא עריפא, כיון דקצת  
 פוסקים דגם אין תוספת כתובה בכלל דין זה דבע"ח קודם רק בעיקר כתובה  
 ממש, וא"כ לענין הוספת שליש הוי כמו ס"ס דרבוואתא, ספק רתקנו רק בעיקר  
 כתובה, ס' דהוספת שליש הוי כנכסי צאן ברזל, וכיון דהיא ובע"ח שניהם אין  
 מוחזקין, י"ל רלב"ע מהני כממון ס"ס, זולת היכי דהיורש בעצמו הוא המלוה  
 בשטר בזה אפשר כיון דעכ"פ הוא יורש הנכסים אלא שהיא באה להוציא בדרך  
 פרעון מקרי הוא מוחזק לומר קי"ל דתוס' שליש אינו כנכסי צאן ברזל, ולא מהני  
 ס"ס להוציא ממון.

מ"מ בנ"ד אם הבת מקרי יורשת א"כ לא מקרי האח מוחזק ואף אם אין  
 הבת מקרי יורשת מ"מ כיון שהרמ"א קבע להלכה דתוס' שליש הוי כנכסי צאן  
 ברזל, נלע"ד מעיקר הדין דאין הבע"ח קודם, ואדרבה יש לדון דהיא קודמת, דאף  
 דבמטלטלין אין דין קדימה מ"מ כיון דמדינא מטלטלי דיתמי לא משעבדי ורק  
 מתקנת הגאונים, ולדירה כיון דעכ"פ כותבים נכסין דאית להון אחריות ודלית  
 להון אחריות, אף אם אין כותבים אג"ק, מ"מ הוי שעבדו בפירוש דמדינא גובה  
 מיתומים כדאמרין בב"ק עשה שורו אפותיקי וכו' ממילא היא עדיפא כמ"ש  
 להדיא הרשב"א בתשובה סי' תתקי"ד הובא בב"י סי' ק"ד.

אראתאן לזה אפשר שאינו מהצורך עוד לפלפל הנ"ל אם תוס' שליש כנכסי  
 צאן ברזל או כתוס', רי"ל דאף בעיקר כתובה כה"ג היא קודמת, דהא רבע"ח  
 קודם לכתובה היינו רזכות שניהם שוים והרין בעלמא ריחלוקו, בזה יפו חז"ל



בע"ח מהאשה, אבל בנ"ר אם לבע"ח לא נשתעברו מטלטלין בפירוש ולכתובה נשתעברו בפירוש דמדינא היא קודמת לבע"ח, אף בכתובה לא פקע כחה, ואף שמצאתי רחח"מ סי' ק"ב סק"ב כ' דגם בכתב לה מטלטלין ומקרקעי הכי הוא, מ"מ עפר אני תחת כפות רגלי הח"מ, ובעניי לא זכיתי להבין דמהיכן פסיקא לי' בפשיטות כ"כ להח"מ, ובפרט שהר"ן המתיק הטעם דבע"ח קודם לכתובה רכיוון רבמקום רחולקין הרין ראם קדם וגבה מה שגבה גבה, מש"ה כמה שיפו חז"ל כח הבע"ח מכתובה ורנו שיגבו להבע"ח וממילא יהי' מה שגבה גבה וזכה מדינא וליכא בזה עול כ"כ להאשה, וא"כ י"ל דבכתב המטלטלי ומקרקעי, דבכה"ג כפי הנראה מדקרוק לשון תשובת הרשב"א הנ"ל דאפי' דיעבר אם קדם וגבה הבע"ח שלא נשתעברו לו מטלטלין בפירוש לא מהני כיון דלו דק מתקנה, ולאידך מדינא, א"כ ממילא א"א ליפות כח הבע"ח, ואולי גם הח"מ מיירי רק לענין גרושה דגם הבע"ח גובה מדינא. ואפס אני מסתפק דבלשון שנוהגין לכתוב בשט"ח, איך פר פערר אללעס מייניגע וואי איך אדער דאס מייני צו טרעפין איזט, אם בלשון הזה הוי כשעבר מטלטלי בפירוש.

נשלח אלי הקצין ר"י כ"ץ שט"ג למהר מכתבי למסרו להשליח, לזה צריך אנכי לחתום. — את אשר כ' דרך — לא יישר בעיני זולת למול בשר הילד, אם אפשר לא ימנע הטוב ממני.

ידידו או"נ רבוק באהבתו כותבנחיצה,  
הק' עקיבא גינז מא"ש

## אגרת מהגאון מוה"ר חיד"א זצ"ל<sup>(1)</sup>

ב"ה 37 למ"ט מוניס

אהוב וחביב רב תאיתי וחשקי, מה נאה אילן זה רב ונקי, מע' המשכיל ורחיל חטאין סי' אח"ל<sup>(2)</sup> יצ"ו.

רב השלום, שלום יעשה לו ויהי כזית הודו. קבלתי אגרת ארוכה מלאה ענוה וחינא וחסרא. על ענין הרפוס לא הי' צריך מעכ"ת לכל זה כי כל הדברים תחילתן וסופן לעורר אהבה ואחשבה שזה כונת מעכ"ת גם עתה, כשהייתי חולה לא רציתי לכתוב רק כשאני בריא כתבתי התנצלות על אותותי הקודמות שהיו דלות ורעות וברוך ה' אני בריא תלי"ת. על רומא כן שמעתי גם כאן. על ענין שבועות, יאמין שאני משתוקק לזה מכמה סיבות ידועות ונעלמות, אבל יש כמה מונעין, גדולה על הכל שהמגיה יש לו עסק שאינו מופנה עד החג

(1) הועתק מנכתיו"ק. פאקסימיליא להלן בעמוד ס"ב-ס"ג.

(2) זהו גיסו (אחי אשתו השני) מוה"ר אברהם חיים לעווי מפיסא.

והפועלים אצים ומוכרח אני להגיד על כרחי, שנית שבשכונתם יש חופה וכלי ספק יהי' לי טרדא לרוב הנכנסין ונגינות וכיוצא, שלישית שאני טרוד בענין אחר וכל הספרים אצלי ואיני יכול להפסיק באמצע כי צריך להניח הספר כאן אצל הרפוס, רביעית כי מע' המשכיל הרופא המו' וכל ביתו מפצידים עד בוש, חמישית כי לא לארס דרכו, אבל מעיר אני עלי כי רצוני יותר מרצונם, אחלה פניו להמתיק הדברים באורך, ויהיו לרצון אמרי פינו והגיון לבנו יעלה למרומים לברכנו במברכותיו, כיש את אוהבו נצח.

הצעיר חיד"א ס"ט

## הערות בענין טלטול מוקצה

מהרב הגאון מוה"ר זעליג ראובן בענגים זצ"ל<sup>(1)</sup>  
אב"ד רעיה"ק ירושלים

ב"ה. יום ה' לס' ויהי איש מצליח י"ט כסלו, לימוד-תורה" לפ"ק ירושת"ו.

מע"כ ידי"ע וידי"ג הרב הג' המפואר לשם ולתהלה כו' כש"ת מח"ו  
ר' נחום אברהם ספרא<sup>(2)</sup> נ"י, ישא ברכה מאת ד'.

בברכת שלמא רבא הגני מודיעו בזה כי מכתבו נכון בא לידי במועדו... ,  
וע"ד קושיותו בשבת קכ"ח על מ"ש המהרש"א ביצה ל"ג ובקושיית הגרעק"א  
ז"ל מהני כרכי רוזא (שבת י"ט ע"ב), וניחא לי' לומר רבאמת הבשר ראוי לכוס  
ולפי המסקנא אין לחלק בין אכילה לטלטול וכו', בפשיטא נראה דלא ניחא להו  
לרבתינו לומר כן דכל מיני בשר ראוי לאומצא, ורק בעוף אמרו כן משום  
רכיב<sup>(2)</sup>, וכמ"ש ג"כ במנחות צ"ט והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי, ושם דף ק'  
מבואר שהיו שונאים אותן משום שעושין מנהג רעבתנות יעו"ש, ושם איירי  
ברקה וכ"ש בגסה כמובן.

וע"ד המהרש"א ביצה ל"ג הנ"ל במ"ש לחלק בין טלטול לתשמיש, רנתי  
הרבה בקיום הדברים, אמנם בסוגיא דשבת דף קכ"ד ע"א מבואר שם שהש"ס  
אינו מחלק כן, שהרי פריך שם מתשמיש על טלטול, וצ"ע ליישב דברי המהרש"א  
מן הסוגיא הנ"ל, וקצדתי.

והגני מברך אתכם בכל הני מילי דמיטב בשלו' יחדיו תשבו ותתענגו על רוב  
טוב. כ"ד א"ג וד"ש מוקירכם,

זעליג ראובן בענגים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה כ' קונט' י' עמוד כ"א. — ד"ז הניע אלינו מאת  
נכדת השואל, אלמנת ידידנו המנוח הנח"ח מו"ה נפתלי עהרנבערג ע"ה. ישלם לה ד'  
גמולה הטוב.

(2) עיין בזה בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד ל"ל"א, וכשו"ת מהרש"ם ח"ו סי'  
פ"ח.

## בסוגיא דפקע פיגולי מיני' (זבחים דף מ"ג)

מהרב הגאון מוה"ר הילל ליכטענשטיין זצ"ל אבד"ק קראסנא<sup>(1)</sup>

בעזה"שית מ"ז לספירה תשי"א לפ"ק פאריש יע"א.

שמחיו"ט וכט"ס למע"כ ידנ"פ הרב החרץ וותיק וחסיד וכו' כש"ת  
מוה"ר יהושע העשיל הלוי שליט"א.

מכתבו הגיעני והנאני שמע"כ עוסק בתורת ה' תמימה ובפלפולא ראורייתא  
טבא, כן ירבה וכן יוסיף מתוך הרחבה. וע"ד אשר ענותו הרבני להשיבו בחד"ת  
הנני למלאות בקשתו. מע"כ הביא לנו מטעמים קושית בעל אבן יקרה<sup>(2)</sup>, ע"ר  
הה"מ בפ"ג משכירות דס"ל כדעת הרמב"ם שם דחסמה בקול לוקה אע"ג דלא  
הוי מעשה, כיון דמשכחת לה ללאו ע"י מעשה הו"ל לאו שיש בו מעשה אפי' אי  
לא עביר מעשה, והקשה הנ"ל לפ"ז ע"ד הרמב"ם בהק"פ דהמניח אמורין אינו  
לוקה משום דהוה לשאב"מ, ובגמ' כריתות י"ד ע"א איתא דלעולא דס"ל דהעלה  
קומץ פיגול ע"ג מזבח פקע פיגולי וחל עלי' נותר, א"כ משכחת לה עבירת הלאו  
ע"י מעשה והו"ל לאו דנותר לאו שייב"מ. ומע"כ תירץ עפ"י דאיתא בזבחים מ"ג  
ע"ב דאמר ריו"ח הפגול והנותר והטמא שהעלן ע"ג מזבח פקע איסור מהן  
ופירש"י ואיסור נותר ואיסור טמא נמי ליכא שלא יתחייב האוכלו מירי, והרמב"ם  
בפיו"ח מפסוהמ"ק הי"ח פסק כריו"ח, וא"כ לק"מ דריו"ח חולק על עולא הנ"ל  
והרמב"ם פסק כריו"ח, עכ"ד.

ורבריו נפלאו ממני, מאין לקח שיש פלוגתא בין ריו"ח לעולא<sup>(3)</sup>, ולא קרב  
זא"ז לע"ד כמו שאכתוב בסמוך, וגם הלא הרמב"ם בפ"ג מפסוהמ"ק הי"י פסק  
קומץ שנתפלג ומקצתו בארץ וכו' ומקורו מרברי ר' אחאי בזבחים מ"ג ע"ב

(1) נולד בשנת תר"ם לאביו הג"ר ברוך בענדיש ליכטענשטיין זצ"ל אבד"ק קראסנא  
ונתחנך על ברכיו. כשהגיע לפרקו נשא אשה את בתו של הגאבד"ק שאמלוי בעמח"ס  
לחם שלמה. אחר חתונתו נתקבל לרב הצעיר בעיר קראסנא והעמיד שם הרבה תלמידים.  
אחר מלחמת העולם נתיישב בלאגרסבערג ופעל גדולות ונצורות לחיזוק הדת ובפרט  
בעניני היתר עגונות. אח"כ הגיע לברוקלין, והעמיד ישיבה גדולה וקהלה מסודרת. נרפס  
ממנו שו"ת כוונת הלב וקונטרס כוונת הלב על ענין חלב שחלבו נכרי. ונשאר ממנו  
בכת"י ספר חותמי ברכה הערות על שו"ת חתם סופר, ועוד. — נלב"ע ביום כ' לחורש  
תמוז שנת תשל"ט לפ"ק.

תשובה זו הגיעה לירינו מאת יורדנו האברך היקר המופלג והנעלה מו"ה מאיר נתן  
נטע סג"ל לנדא נ"י בנו של השואל המנוח הרבני החסיד המופלג וכו' מו"ה יהושע  
העשיל סג"ל לנדא ע"ה מיקירי וחשובי אנ"ש בלונדון ששבק לן חיים לפני חודש ימים  
ביום כ"א לחורש אייר. תנצב"ה.

(2) הוא בשו"ת אבן יקרה ח"א סי' כ"ה, ועיי"ש עור במהרו"ת סי' צ"ח.

(3) עיין בס' מנחת כהן עמ"ס זבחים (להג"ר יהודה כ"ץ מליסא) בסוגיין שכתב כן,  
ועיין גם בס' ערוך לנר שם בכריתות דף י"ד ע"א שכתב כן.

הלכך קומץ וכו' והוא אליבא דעולא שם עיי"ש, וא"כ הרי הרמב"ם פוסק כעולא, וכגמ' כריתות י"ד ס"ל דלעולא פקע פיגולא והו"ל נותר, וע"כ דהא והא איתא, דאם הי' מקורם נותר והעלה ע"ג מזבח פקע איסור נותר מיני' וכריו"ח הנ"ל, אבל אי הוי פיגול מעיקרא ולא הי' עריין נותר והעלה ע"ג מזבח שפיר נוכל לומר דפקע פיגול וחל עלי' נותר בהותירו לאחר זמנו וכגמ' כריתות הנ"ל, וק"ל.

אמנם אכתי טעמא בעי דאם מהני מה שהעלה ע"ג מזבח להפקיע איסור נותר מכש"כ דליהני העלאה ע"ג מזבח קודם שנעשה נותר שלא יוכל לחול עליו איסור נותר, ומה דהוי לא הוה, מכש"כ מה דלא הוה מעיקרא. וכפי הנראה קושיא זאת קשה לי' לפנים מאירות בזכחים מ"ג ע"ב שכתב על תוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אמר וכו' במש"כ אמאי לא פריך מאבר גופי' וכו' וא"כ ל"א דעושה לחמו של מזבח ופקע פיגולו ממנו עכ"ד, והקשה פמ"א וטובא קשיא לי' לפי הכנת התוס' דהא דאמר עולא קומץ פיגול דפקע פיגולו' ושדי באכילה מיירי שמשלה בו האור א"כ איסור נותר נמי אינו חל דהא בהדיא אמר' הכא ע"ב הפיגול והנותר והטמא שהעלן לגבי מזבח פקע איסורן מהן ומיירי שמשלה בהן את האור וא"כ אם אינו חייב משום פיגול משום נותר נמי אינו חייב וכו' עכ"ד. וע"כ כונתו להקשות מכאן כש"כ, דאם כשכבר הי' נותר פקע איסורי' ע"י העלאה ע"ג מזבח כש"כ שלא יחול עליו איסור נותר באבר פיגול שהעלה ע"ג מזבח, אחר דפקע מיני' פיגולו', והוא לכאורה קושיא חזקה.

אבל נלע"ר דקושיא זו לא קשה רק לפי מה דמשמע מדברי התוס' הנ"ל דלכך פקע איסורי' ע"ג מזבח משום דנעשה לחמו של מזבח א"כ כיון דכבר נעשה לחמו של מזבח תו לא יוכל לחול עליו איסור נותר כלל דאפי' אי הוי נותר מעיקרא פקע איסורי' ע"י העלאה ע"ג מזבח, אבל עיין במשנה למלך פ"ג מפסוהמ"ק ה"ט כביאורו לשיטת הרמב"ם ז"ל דנכי הפקעת איסור פיגול ע"י העלאה ע"ג מזבח בעי שיהי' משלה האור ברובו משום דטעמא דריו"ח דהפגול והנותר והטמא שהעלן ע"ג המזבח פקע פגולו ממנו, הוא משום טעמא דעולא גבי קומץ פיגול דאם אינו מתקבלת היאך מביא אחרים לידי פגול ופירש"י מאחר שמתקבל לרצות אחרים לפגולו הוא עצמו לא כש"כ שיתקבל, ומה שמרצה אחרים לפיגולו הוא משיצית האור ברובו וכו' וכי היכי דאינו מרצה אלא משמשלה האור ברובו ה"נ לא פקע פיגולו אלא משמשלה האור ברובו, ואע"ג דבאימורין לא מרצה לפיגול דמשעת זריקת הרים הוקבע לפיגול, מ"מ ילפינן מקומץ וכו', אבל ההוא דעולא דאם משלה בהם האור דאפילו אם ירדו יעלו טעמא הוי משום שנעשה לחמו של מזבח בהא לא בעינן רוב אלא מכיון שמשלה בהם האור הרי נעשו לחמו של מזבח וכו' עיי"ש דברים נעימים. והן אמת דמשמעות דברי התוס' בכריתות הנ"ל משמע דהטעם בהא דעולא דאם ירדו יעלו שנעשה לחמו של מזבח, טעם זה אהני גם להפקעת איסור, מ"מ דברי המל"מ נכונים מאד כביאור דברי הרמב"ם וכוון הגאון ז"ל לדברי השיטה מקובצת זכחים מ"ג ע"ב באות ב' עיי"ש.

והשתא הכא מיושב קו' פמ"א הנ"ל דאע"ג דאם כבר נעשה נותר פקע איסורי' מיני' מ"מ באכר פיגול שהעלה ע"ג מזבח שפיר יוכל לחול עליו שם נותר אח"כ, דהא דאמרי' דאם ה' כבר נותר פקע איסורי' ממנו ע"י העלאה ע"ג מזבח הטעם משום דהוי כאלו המזבח ה' מרצה לאיסור נותר דהכל בתר דיני' דקומץ פיגול שהעלה ע"ג המזבח גריר, כמו שביאר במל"מ שם דהיינו טעמא רפיגול והיינו טעמא דנותר וטמא שהעלה ע"ג המזבח משום דהמזבח מרצה לאיסור פיגול באימורים וכן לאיסור טמא ונותר כמו שמרצה בקומץ פגול (וכפירש"י שהביא במל"מ שם כנ"ל), וא"כ שפיר דמי למימר דפגול שהעלה ע"ג מזבח בתר דפקע איסור פיגול שפיר חל איסור נותר עליו, אם יתוודע אחר זמנו, ומ"מ אם היה נותר מעיקרא ואח"כ העלה ע"ג מזבח שוב מרצה המזבח לאיסור נותר דרביע עליו, דבשלמא לפ"מ דמשמע מתום' כריתות הנ"ל דהטעם בהפקעת איסור פיגול באימורין ונותר הוא משום דנעשה לחמו של מזבח בודאי אין סברא לומר דאחר שנעשה בפעם אחד לחמו של מזבח כשה' פגול, שיוכל לחול עליו אח"כ איסור נותר וכקושית פמ"א הנ"ל, דהא אפי' כשה' נותר מעיקרא פקע איסורי' ע"י שנעשה לחמו של מזבח מכש"כ דלא יחול איסור נותר כשנעשה מקודם לחמו של מזבח, אבל למל"מ הנ"ל הרי כשהוצת האור במיעוטן נעשה לחמו של מזבח לגבי רין דאם ירדו יעלו ומ"מ לא מהני מה שנעשה לחמו של מזבח לגבי הפקעת איסור פגול ונותר אלא דוקא כשהוצת אור ברובן, ונעשה הרצאה ע"י מזבח כמו בקומץ פגול וא"כ אין תימא כלל אם נאמר דאע"ג דאם כבר ה' נותר והעלה ע"ג מזבח פקע איסור נותר מיני' ע"י שהמזבח מרצה איסורו, מ"מ אם לא היה נותר מעיקרא רק פגול ופקע איסור פגול ע"י שהורצה ע"ג מזבח אכתי לא ימנע עי"ז מלחול עליו שם נותר, אדרבא אמרינן דהשתא דריצחו מזבח (והרצאת פסול כהרצאת כשר דוקא ע"י שהוצת אור ברובן כמש"כ במל"מ שם) הו"ל למפרע כאלו לא ה' פגול מעולם ושפיר חל עליו נותר, דמה שלא ה' חל על פגול שם נותר הוא משום שלא ה' ראוי לא לאדם ולא למזבח וכפירש"י בכריתות י"ד ע"א ע"ש, והשתא דפקע פיגולי' מיני' הו"ל ע"י הרצאת מזבח נעשה כקרבן כשר מעיקרא וחל עליו שם נותר והדברים נכונים בס"ד.

ועפ"ז יתישב קו' התום' בכריתות הנ"ל דלמה לא מקשה בגמ' מהא דזבחים פ"ה דאמר עולא דאם משלה האור בהן אם ירדו יעלו, דשאני התם דסגי בהוצת האור במקצתן ומשום דהוי לחמו של מזבח וא"כ אם נימא דגם בהפקעת איסורן סגי בהאי טעמא לא הוי מקשה בגמ' מירי, דליחול נותר בתר דפקע פגול מיני', ולכך מקשה מהא דעולא בקומץ פגול וכו' דהטעם משום דמזבח מרצה פגולו וכנ"ל, וממילא דאיכא למימר דבתר דפקע פגול חל איסור נותר ונתחזק פסק הרמב"ם בפ"ח הכ"א דהתם בעי שיהיה משלה האור ברובן וכמש"כ במל"מ וק"ל, דמדלא מקשה הש"ס מהא דעולא בזבחים פ"ה מוכרח לומר דהתם הטעם משום לחמו של מזבח, כמבואר ברברינו בס"ד.

אלא ראכתי צריך ביאור אי נימא דטעמא דהרצאת מזבח מיירי כמשלה אור

ברובן ומהני גם להפקעת איסור א"כ מה מקשה בגמ' שם בזבחים מ"ג ע"א על מה דמשני לא צריכא שמשלה בהן האור הא אמרה עולא חדא זימנא דאמר עולא וכו' אבל משלה בהן האור יעלו ומשני בגמ' מהו דתימא ה"מ אבר דמיחבר וכו' הא בלאה"כ עולא טובא אתי לאשמעינן דהיכא דמשלה בהן האור והוצת ברובן מהני אפי' לאפקועי איסורא ממנו, והיא לכאורה קושיא גדולה.

אלא דיל' דערפא מיני' משני דאם לאו טעמא דעולא אם אינו מתקבל וכו' הייתי אומר דאפי' לגבי' אם ידרו יעלו לא מהני בקומץ דמיפרת, ולזה בא עולא לאשמעינן דאי אפשר לומר כן דהא אפי' לגבי הפקעת איסור מהני במשלה בהן האור ברובן משום דמזבח מרצה פיגולו, ומכש"כ דמהני במשלה האור אפי' במקצתן לגבי אם ידרו יעלו משום דהוי לחמו של מזבח, דכי היכי דלא אמר' גבי משלה האור ברובן דאינו מרצה משום דמיפרת ולא הוי חבור לכל הקומץ, כמ"כ או כש"כ דלא נימא דלא מהני משלה האור במקצתן לגבי אם ידרו יעלו משום דמיפרת, כן צריך לרחוק ולתרץ אליבא דמל"מ הנ"ל, וכבר כתב מרן חת"ס דרוב דוחקים אמת.

והשתא דאתינא להכי נתישב ג"כ קושיא אבן יקרה הנ"ל שהקשה דלמה הוי נותר דאימורין לשאב"מ הא איכא לאשכוחי ע"י מעשה גבי אימורי פגול שהעלה ע"ג מזבח, ואמינא דע"כ לא קאמר הה"מ ז"ל בשיטת הרמב"ם דהיכא דאיכא מציאות הלאו ע"י מעשה שוב הוי לאשיב"מ אפי' בלא עביר מעשה, היינו היכא דהוי כעין הא דחסימה, אבל בהא דאימורי פגול שהעלן ע"ג המזבח הא אינו ראוי לחול עליו איסור נותר כי אם אחר שמשלה האור ברובן והיינו שיהי' המזבח כאלו לא הי' פגול מעולם ונעשה כקרבן כשר כמש"כ המל"מ דהכל בתר קומץ פגול גריר, וא"כ כיון דאינו ראוי לחול איסור נותר כי אם אחר שיקצת להיות כקרבן כשר שלא נתפגל, שוב לא עדיף האי לאו דנותר מנותר דעלמא שלא הי' פגול מעולם דלא משכחת לה ע"י מעשה והוי לאו שאין בו מעשה, וזה סברא נכונה וברורה בס"ד. ואולי כבר נתעורר מכל מש"כ מזה בס' אבן יקרה, אבקשו שיודיעני נא.

ומש"כ מע"כ בדברי הכ"מ בפ"ח מפסוהמ"ק הנ"ל, יעיין בהנה"ת עמק המלך על הרמב"ם שם דמשכחת לה נותר ע"י מעשה ע"י שבירת עצם שיש בו מוח והותיר המוח עיי"ש דבריו כי נעמו.

ובדברי הפמ"א שהבאתי לעיל יש לעיין הרבה, במה דמסיק דגבי לאפקועי איסורו סגי בלא משלה בהן האור, אלא לגבי ידרו יעלו בעי משלה בהן האור, ולע"ד אין לו מובן ואכמלה"א.

ובפירש"י שהביא מע"כ בזבחים מ"ג ע"ב יעי"ש בהנה"ת חב"ח ובפנים מאירות וצריך ביאור רחב, וכעת די בזה. ויקוים בנו והריקותי לכם ברכה עד בלי די, ונזכה לקבלת תוה"ק מתוך שמחה, כולנו יחד בלב שלם לעברו שכם אחר. כ"ד ידירו דו"ש ושלוש חמיו ידנ"פ הנה"צ שליט"א וכה"נ וכאל"ש וברכת.

הק' הילל ליכטענשטיין

הרב מקראסנא

## בענין חטאת קודמת לעולה

פנחס הירשפרונג

ראש וועד הרבנים רמאנטריאל

קאנאדע יע"א

(אמרתי זאת על היצ"ט של הנגיד הנכבד עושה צדקה וחסד מ' שלמה דרייזין ז"ל בשעת הסיום של הנמרא בז' בטבת בהיצ"ט רעשרים שנה משעת פטירתו וסיימנו מסכת הוריות, ואמרתי זאת בשעת הסיום).

הנה במסכת הוריות דף י"ג ע"א אמרינן וקיי"ל דאפי' חטאת עוף קודם לעולת בהמה, וכתב הרא"ש דהיינו אם חטאת עוף דראובן ועולת בהמה דשמעון קודמת חטאת עוף, אבל בחד גביר לא משכחת לה דמייתי חטאת עוף ועולת בהמה. ובאמת ראיתי בהרבה ספרים דמקשים הלא משכחת ביולדת עשירה דמייתי כן, ועיין בספר הר שפר על מסכת הוריות\*), ובאמת עיין בשפתי חכמים בפרשת תזריע בפסוק ח' על פירש"י שכתב לא הקרימה הכתוב אלא למקראה אבל להקריבה חטאת קודם לעולה, ופירש השפתי חכמים הא דלא פירש זה לעיל, דכתיב תביא כבש וגו', משום דלעיל דין הוא שתקדום לפי שמדבר בעשיר שמביא כבש לעולה ובן יונה לחטאת ועי"ז קרים דחשוב, דכבש חשוב יותר, אבל בענין שניהן עוף, חטאת קודם. ודבריו נפלאים הם דכפירוש אמרינן בזבחים צ' וכן בכמה מקומות דחטאת עוף קודם לעולת בהמה, ומצאתי בסוף ספר ברכת ראש על מסכת נזיר בקונטרס לקוטי מהרא"י שהרגיש בתמי' זו.

ע"כ נ"ל ליישב הכל בחדא מחתא, דבאמת עיין בתוס' בזבחים שם שתמהו על פירש"י מה חידוש הוא זה, [עיין ברבינו כחיי בקרא וכפר עלי' שביארו היטב שמרמו על חטא המחשבה שקודם לחטא המעשה בזה], וע"כ מוכרח דבאמת העולה בעשירה קודמת (דלא כמ"ש רש"י שם בזבחים להיפוך), וע"כ הקרימה הכתוב, ועי"ז גם בענין דחטאת קודמת הקדים הכתוב לעולה למקראה מכח דהקרימה בעשירה, לכן כתב כן בענין ג"כ, ועיין בתוס' ביבמות דף ע"ז ד"ה כתנאי שכתבו על קרא ג"כ, והש"ס בזבחים שם דפריך מר"א כיון ג"כ מכח דמיירי בענין כמ"ש רש"י שם, ובזה הוי קודמת חטאת, אבל בעשירה באמת עולה קודמת, והא דנקיט חטאת עוף קודמת לעולת בהמה מיירי בשני גברי כפירוש הרא"ש הנ"ל, אבל בעולת עשירה עולה קודמת כדברי השפתי חכמים הנ"ל, והא דלא מוקי בפסחים דף נ"ט ביולדת דעולה קודמת י"ל דעיי"ש במהרש"א דהקשה בלא"ה הול"ל ביולדת דבה אינו מעכב החטאת בקרימתה, ועיי"ש בצל"ח שכתב דלשון הכרייתא משמע דמיירי בזכר וה"ה לדעת הנ"ל דשם קרים העולה י"ל ג"כ בצל"ח.

ובזה נכון ג"כ מה דהקשו התוס' שם בפסחים ממה רתנן האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה לא יביאו יורשין חטאתה והא חטאת קודמת ע"ש, ולפ"ז ניחא דרישא מיירי בענין דחטאת קודמת וסיפא מיירי (\* עיין עוד בזה בס' כלי חמרה עה"ת (להנאב"ר רוואהרט) בפ' שלח דף ס"ח ס"ט.

בעשירה רעולה קודמת. ובוה נכון מה דהרמב"ם פ"ט מהל' תמירין בהלכה ו' כתב דחטאת עוף קודמת לעולת בהמה, ואח"כ בהלכה ח' כתב אפי' חטאת עוף של יולדת קודמת לכבשה, ולכאורה פלא למה שינה רבדיו, שהרי מקודם כיוון ג"כ ליולדת, ולפ"ז ניהא דלעיל כיוון לב' גברי כפירוש הרא"ש ואח"כ אשמעינן יותר רבותא דאפי' ביולדת הוי כן, אמנם הרא"ש ושפתי חכמים סוברין דהש"ס כיוון רק בב' גברי ולא ביולדת עשירה הוי כן.

ובאמת לא ידעתי מנ"ל לילף ליולדת ג"כ דבעשירה ג"כ קודמת כיון דהילפותא שם בש"ס מיתורא, והא י"ל דזה קאי לב' גברי אבל ביולדת רשייך סברת ר"א שם דלא בא על חטא, ומה גם דהקדים הכתוב לעולה [ועיין ברש"י במנחות דף ד' דכתב רביולדת העולה באה לכפרה ועיין בשטמ"ק שמה היטב] מנ"ל דגם כזה יוקרב החטאת קודם, ובפרט דלעת רבינו חיים המובא בתוס' שם דכאן מוכרחין להקדיש העולה קודם א"כ איך נוכל לילף שם מכאן, כיון דע"כ משונה משם דמוכרחין להקדיש העולה קודם, ושם מקדיש קודם החטאת, וע"כ כדעת הרא"ש והשפתי חכמים הנ"ל דבאמת כאן העולה קודמת דק בעני' דתרווייהו עופות ילפינן שפיר דחטאת קודמת לכל, והבן.

אמנם לפ"ז תקשה מש"ס ערכין כ"א דאמר חייבי חטאת אין ממשכנין בעולת יולדת ופריך והא אמר רבא למקראה דבר הכתוב ע"ש, ולפ"ז הול"ל בעשירה יולדת רעולה קודמת, ולתריץ זה נאמר, דעי"ש בתוס' בזבחים דהקשו על ר"ח דמוכרחין להקדיש העולה ג"כ, א"כ מה פריך בערכין דהא למקראה דבר הכתוב, הא דלעתו דמוכרחין להקדיש קודם, שוב נכון דאין ממשכנין, ועי"ש במפרשים, ועיין במנ"ח מצוה קס"ח שתירץ דכיון דרק למקראה דבר הכתוב שוב הוי רק לכתחלה ושוב בעי למשכן עי"ש. ומעתה גם אנחנו נאמך שכיון דבעני' חטאת קודם שוב גם בעשירה הוי רק לכתחילה קדימת העולה דאין סברא שיעכב בדיעבד כיון דבעני' חטאת קודמת, ושוב בעי למשכן. ויש להסביר יותר, דבאמת בקדשים בעינן קרא לעכב, לכן לס"ד דהוי סובר שגם בעני' עולה קודם, שוב הוי שינה הכתוב לעכב דכתיב בין בעשירה בין בעני' קדימת העולה, לכן הוי ס"ד דמעכב, לכן מביא דרבא אמר למקראה דבר הכתוב בעני', ושוב ל"ה רק חד קרא בעשירה ושוב אין מעכב, וא"כ בעי למשכן.

אמנם גוף דברי המנ"ח תמוהים דא"כ איך נוכל לומר דס"ד דקדימת עולה מעכבת הא מבואר בפירוש בת"כ בקרא והקריבו יכול יהי' שנים מעכבין ת"ל והקריבו אחד מעכב ואין שנים מעכבין וכו' כשהוא אומר וכפר מ"מ חטאת וכו' ע"ש, וא"כ למה צריך להביא דברי רבא דאין עולה מעכבת, הול"ל הת"כ דאין עולה מעכב, ובאמת י"ל ע"פ דברי רש"י מנחות הנ"ל דעולת יולדת מכפרת ועי"ש בטה"ק כמה שכתב שמחלוקת תנאים הוא עי"ש, ומה גם הרי התוס' בפסחים נ"ט ע"א מביאין בשם ר"ח דאין קדימת החטאת מעכב, ואיך ס"ד דביולדת קדימת עולה מעכב ולמה יהי' העולה עדיפא מחטאת בכ"מ דאין מעכב,



וע"כ שגם לס"ד הוי אמינא דאין מעכב ומ"מ ה' סובר דאין ממשכנן כיון דלכתחלה מצוה להקדים העולה שוב ל"ח שיעבור בקום ועשה להקדים החטאת, ורק בכה"ג דלא הוי מצוה להקדים חיישינן פן לא יביא העולה ויעבור על מצוה בשוא"ת, אבל כיון דהוי מצוה להקדים העולה שוב לא יעבור בקו"ע להקדים החטאת לכן לא בעי למשכן וע"כ מוכרחין להביא דברי רבא שגם לכתחלה ל"ה מצוה, וא"כ נשאר קו' התוס'.

ולכן נ"ל לתרץ קו', דזה פשוט דלד"ח לא הוי מצוה דק להקדיש העולה קודם ושוב בכה"ג דהקדיש העולה קודם ואח"כ החטאת ואח"כ מתה העולה קודם שוב בכה"ג יכול להקריב החטאת מקודם כיון דכבד קיים והקדיש העולה, ומה גם בלא מת העולה עד אחר שהקריב החטאת שוב יש חשש שלא יקדיש העולה יותר, ושוב בעי למשכנו על העולה, לכן פריך שפיר דאיך אמר סתם ביולדת דאין ממשכנן על העולה הא משכחת גם ביולדת בכה"ג דמתה העולה ובעי להביא אחרת אח"כ רבעי למשכן, לכן מוקי במצודע שתמיד אין ממשכנן. ואולי באמת ביולדת תמיד ממשכנן דלא פלוג חז"ל, כיון דיש אופן דפעמים דמוכרח למשכן, שוב אפי' בכה"ג דליכא חשש, ממשכנן. ומעתה גם לדידן נאמר כיון דבעני' חטאת קודמת ובעי למשכן, שוב גם בעשירה ממשכנן דלא פלוג חז"ל בין עני' ובין עשירה בזה, לכן לא מוקי בעשירה.

אמנם קשה מתוספתא זבחים פרק יו"ד הלכה ב' דמבואר בפירוש דחטאת עוף של יולדת קודמת לכבשה עי"ש, הרי דגם בעשירה הוי כן, וע"כ נראה שגם להרא"ש ושפתי חכמים לא בעי להקדים העולה אפי' לכתחלה, רק דיש בדירה להקדים מה שירצה דאין סברא שבעני' יהי' הכרח להקדים החטאת ובעשירה יהי' מצוה להקדים העולה, ודי לנו שבעשירה יהי' רשות להקדים העולה, לכן התוספתא כאן כיוון שיש רשות להקדים החטאת ושוב מתורץ הגמ' בערכין בפשיטות.

והנה בהנהגות חשק שלמה על הש"ס שם בזבחים הנדפס לסוף מסכת מנחות פירש מה דאמר למקראה דיבר הכתוב, וכיוון לקרות הפרשה דהוי במקום קרבן עולה קודמת עי"ש, ולדעתי ז"א, דבוודאי הא דאמרינן הפרשה הוי במקום קרבן ל"ה מה"ת והוי אסמכתא בעלמא, דאל"כ למה בזמן שיבנה ביהמ"ק יצטרך להביא קרבנות המחויב כמו שמצינו בחז"ל דכשיבנה ביהמ"ק יצטרך להביא חטאת, הא יצא באמירה [עיין בישועת יעקב באו"ח סי' ב'], והעיקר דהוי אסמכתא ולא יוצאין מה"ת דק בקרבן, ועיין בב"י באו"ח סי' קל"ג שהביא שאין לומר קטורת בע"פ שמא יחסר אחד מסמני' ויתחייב מיתה, והוא כתב דאינו כן, והיינו דלא הוי ממש כהקטרה, ואפי' לדעה הא' י"ל דכיון דהוי מדרבנן כהקטרה שוב לענין חסרון הוי כן והוי איסור דרבנן, אבל מדאורייתא לא הוי כהקטרה, וא"כ שוב לא נוכל לפרש דמש"ה הקדימה דהוא לענין אמירה, כיון דלא הוי מדאורייתא, והארכתי בזה.

## כיס שנסגר ע"י חוט ברזל אם מותר לפתחו בשבת ועוד בענין הדחת כלים בערב פסח שחל בשבת

שאל בריוש

קעת אבר"ק ציריך

הור כבוד הרב הגה"צ המפורסם חסידא ופרישא בנש"ק הרב ר' שלום יחזקאל רבין הלכרשטאם שליט"א הארמו"ר מציעשינוב חוב"ק ברוקלין יצ"ו.

אחריה"ש בכבוד והערצה כערכו הרם.

הן ה' למראה עיני השאלה אשר שלח כתה"ר לכבוד אאמו"ר שליט"א ומחמת חולשת גופו בימים האחרונים (והנותן ליעף כח יחזקה ויאמצהו בקרוב) קשה עליו קעת להשיבו, ובכן ביקש ממני שאכתב בזה מה שיעלה בידי בעזר השי"ת.

וז"ל השאלה, הנה בזמן האחרון נפוץ מאד שהתחילו להשתמש בכיסי ניילון (פלעסטיק) ומניחים בהם מיני אפי', וכדי שלא יתייבשו ושישאר לחים ורעננים, סוגרים הכיס, שסובבים בפי הכיס חוט ברזל קטן המעוטף בנדר, היינו שמהדקים הכיס וסובבים שני קצוות חוט הברזל זע"ז וקולעים אותם ביחד, ואין נכנס שם האויר ולפיכך נשארים רטיבים ולחים, וכשצריכים להמונח שם, מתירים הקשר, ואח"כ חוזרים וקולעים זע"ז שמחזיק יותר טוב מאשר קש"ק רגיל.

הרמב"ם בפ"י משבת ה"ח כותב בזה"ל, הפותל חבלים מן ההוצין ומן החלף או מחוטי צמר או מחוטי פשתן או מחוטי שער וכיוצא בהן הרי זה תולדת קושר וחייב ושעורו כדי שיעמוד החבל בפתילתו בלא קשירה שנמצאת מלאכתו מתקיימת, וכן המפריד את הפתיל הרי זה תולדת מתיר וחייב והוא שלא יתכוון לקלקל בלבד ושיעורו כשיעור הפותל.

והנה הדה"מ והכ"מ לא הביאו מקור מקומו של דברי הרמב"ם האלו, ורק במגדל עוז ציין לירושלמי דפרק אלו קשרים, ולא מצאתי, אך בירושלמי פרק כלל גרול ההן רעבר חבלין ההן רעביר ממזור (אזור) חייב משום שוה, ואולי ה' גירסת הרמב"ם רחייב משום קושר.

והנה בביצה ל"א ב' איתא חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר וברש"י שם, מתיר משום דלא הוי קשר של קיימא, מפקיע החבל לסתור עבותו וגדילתו, והרי גדילת החבל עצמו בוראי היתה של קיימא וקשה להרמב"ם הנ"ל, וכבר עמדו בקושיא זו בספר מגן אבות והגרע"א בהגהת השו"ע סי' שי"ד, והמ"ב שם בביאור הלכה כתב דהרמב"ם יפרש מפקיע היינו דמנתק וקורע ולא שסותר את הגדיל, ובר"ח בביצה שם מפרש מפקיע על החותמות עצמם ובוראי שגם הרמב"ם פירש כן, ושוב לק"מ.

עוד שם בביצה ל"ב ב' אין גודלין את הפתילה לכתחילה ביו"ט, ולרעת

הרמב"ם הנ"ל יש בזה משום קושר, וא"כ צ"ע על הרב שו"ע דבסוף סי' שיו"ז העתיק את רברי הרמב"ם ובהלכות יו"ט סי' תקי"ד כתב אסור לעשות פתילה דהיינו שאסור לגדלה לכתחילה ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי, והי' לו לכתוב שהוא אסור משום קושר.

וכאמור יש לנו מחלוקת הרמב"ם ורש"י בדין זה של פותל חבלים, ונראה בטעם מחלוקתם דהרי שיטת הרמב"ם רכל קשר אפילו של קיימא אינו חייב אלא אם הוא של אומן, ולכאורה צ"ע דהרי ר"י בשבת קי"ג סובר דעניבה נמי קשירה היא ומשמע שם דחייב מן התורה וכן הוא להדיא שם בתוס' ר"ה כלל, והרי עניבה בוראי לא מיקרי מעשה אומן דהרי בשו"ע קי"ז מבואר דאפילו עניבה ע"ג קשר לא הוי מעשה אומן ע"ש בס"ה ובמו"ז ומ"א, וצ"ל דזה עצמו מחלוקת ר"י ורבנן בקושר אם צריך שיהי' מעשה אומן, וא"כ באמת רבנן נמי סברי דעניבה בכלל קשר הוא (חוץ מתפילין דהתם הלל"מ דצריך שיהי' קשר ממש עיין עירובין צ"ז א' ובתוס' ד"ה אמר) דכל יסור מלאכת קושר הוא לחבר שני רברים וא"כ אין נפ"מ באיזה אופן יהי' החבור רק שיהי' של קיימא ומעשה אומן, וע"כ עניבה דלא הוי מעשה אומן מותר לרבנן (והא דלא אסרו עכ"פ מדרבנן כמו כל קשר של קיימא אף אם אינו מעשה אומן, היינו כיון דלא משכחת לבוא לירי איסורא דאורייתא בכל עניבה, ע"כ לא ראו רבנן טעם לאסרו מרבריהם), אולם בפותל חבלים דהוי בודאי מעשה אומן גם לרבנן חייב כמו לר"י בעניבה.

אולם לשיטת רש"י רבכל קושר אין נפ"מ בין מעשה אומן או לא רק שיהי' של קיימא, והרי גם עניבה מתקיימת שפיר וכמבואר בשבת קי"א והא מיהדק, וע"כ טעמם של רבנן דפטרו על עניבה משום שסברי דרק על הקשר חייבה התורה ולא על שום חיבור אחר זולתו, וע"כ גם על פותל חבלים פטור ומותר לשיטתו.

והנה לדינא בשו"ע סי' שיו"ז ס"ז חותמות שבכלים... יכול להתירו או להתיר קליעתו, ומבואר כרש"י, אולם להלכה למעשה חלילה להקל נגד פסק מפורש ברמב"ם בזמן שדברי השו"ע אינם מפורשים, ובפדט שהמ"א והרב שו"ע בסוס"י שיו"ז העתיקו לדברי הרמב"ם הללו, וא"כ בנידון שאלתנו בחוטי ברזל שקולעים אותם בפי הכיס אף שאין כאן איסור תורה כיון שלא נעשה לקיימא, מ"מ איסור דרבנן איכא.

ולכאורה יש לדון בזה עוד משום מלאכת אורג דהרי כתב הרמב"ם בפ"ט הי"ט הקולע את הנימין ה"ז תולדת אורג וכן הוא בתוס' שבת צ"ד ב' ד"ה וכן, ויהי' בזה איסור תורה אף שלא נעשה לקיימא כיון שהמלאכה מצד עצמו מתקיימת וכמו כותב ע"ג רבר המתקיים דחייב גם אם בדעתו למחקו לאח"ז, ורק בקושר לא הוי מלאכה אלא כשנעשה לקיימא, אולם גם בתופר יש בזה שתי דיעות בהרמ"א סי' שיו"ז, וגם בבונה לשעה פליגי בירושלמי בפרק הכונת, ולענין אורג יש להביא ראיי' מדברי התוס' צ"ב ב' שכתבו דהא דגודלת שערה אינה חייבת משום אורג משום דאין סופה להתקיים שעומדת לסתירה, ואפשר לפדש

כוונתם בשני אופנים, אם מצד עצמה קליעת שעה עומדת לסתירה או אפשר דמצד עצמו באמת מתקיים רק שהיא בעצמה תסתור אח"כ הקליעה, ולפי"מ שמבואר בגמרא שם רגולת שעה חייב משום בונה, ובוראי רעל בנין שאינו מתקיים כלל ומעצמו עומד לסתור אינו חייב עליו (ע' ריש פרק הבונה בבנין בלא מיט ובביצה ל"א א' באוירא דליבני, ואפשר רהתם שאני משום שאין דרך בנין בכך אבל בנין בארם כקליעת שעה גם ככה"ג מקרי בנין) ובע"כ לומר שקליעת השעה מצד עצמו באמת מתקיים ורק שעומד לסתירה ע"י האשה עצמה, וא"כ מבואר ררעת התוס' דגם אריגה כרין קושר ראיו חייב אלא בעשוי לקיימא, ויש להאריך עוד בענין זה ואכ"מ.

אולם נראה דבני"ד בקליעת חוטי הברזל לא שייך כלל מלאכת אורג, דא"כ גם בפותל חבלים יתחייב משום אורג, א"ו ראורג לא הוי אלא אם הוא מתכוין לצורת האריגה משא"כ בפותל חבלים, וא"כ ה"ה כאן בקליעת חוטי הברזל, כיון שאין כוונתו על צורת הקליעה אלא לחבר את פי הכיס. וגם משום טווי' רכתוב בירושלמי ריש בעשיית חבלים, לא שייך כלל בני"ד, דהרי כאן בקליעת חוטי הברזל אין כוונתו לעשותו לחוט אחר רק לחבר ע"י את פי הכיס וגם עומד אח"כ להתירו, וכאמור דרק משום איסור קושר אסור וכרעת הרמב"ם.

ובעמרי בזה בגמרא ביצה ל"א חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר, ראיתי בירושלמי בג' מקומות בריש פרק ו', בפרק כלל גדול, ובפרק אלו קשרים, כתוב בזה"ל, תני ר' הושע' חותל של תמרים קולע ומתיר ובלבד שלא יקשר, והוא תמוה מאד דאם הקשר הוא רק לשעה למה לא יקשר ואם הוא לאיזה ימים א"כ גם התרתו אסור מדרבנן וכמבואר בגמרא רירן קי"ב התיר רצועות מנעל תני חרא חייב חטאת ותני' אידך פטור אבל אסור וכו'.

וחשבתי לומר דהירושלמי מיירי באמת בקשר שהוא על איזה ימים ראסור רק מדרבנן והתרתו ס"ל רמותר גם לכתחילה וחולק על גמרא רירן, וטעם מחלקותם דהרי כתבו התוס' ע"ג א' רשיית הירושלמי רכל מתיר בעי ע"מ לקשור, וא"כ אפשר דעל קשר שאינו של קיימא וגם אינו מתירו ע"מ לקשור לא גזרו כלל רבנן, ותלמודא רירן סובר רכל מתיר אפילו שלא ע"מ לקשור חייב וא"כ אין חילוק בין קושר למתיר וע"כ גם בקשר שאינו של קיימא על שניהם אסור מדרבנן.

ונצטערתי מאד ברברי הירושלמי הללו שבג' מקומות שלא מצאתי מי שהעיר עליו ער שראיתי בר"ח בפרק כלל גדול שהביא לשון הירושלמי חותלות של תמרים קושר ומתיר, וא"כ מבואר שצריכים להניח בשלשה מקומות הנ"ל שביירושלמי.

וע"ר מה שכתב עוד כת"ה שליט"א מה שנוהגים בהרכה כתי יראים כפסח ביו"ט ושבת שאחר סעורת הבקר מריחין הכלים משום חומרא דפסח פן ואולי נתרבק בהם פירורי מצה ומשום חומרא דשרוי', ואף שנפסק בשו"ע סי' שכ"ג

ראחר סעורת שבת שאין כדעתו לאכול עוד היום אסור להדיח כלים, מ"מ בכאן אין הרהתו משום צורך חול אלא משום יו"ט עצמו שאינו רוצה משום חומרא רפסח להשאיר אותן פירורים על הכלים.

והנה בשו"ע הלכות פסח סי' תמ"ד ס"ג כ' כשחל ערב פסח להיות בשבת אין מבטלין לשבת זה דייסא וכיוצא בזה, ובשו"ע הרב ביאר הטעם שלא יצטרך להריחם אח"כ כיון שאין הרהת זו לצורך שבת, וברמ"א שם ואם עבר ובישל והחמץ רבוק בקרירה וא"א לקנחו יש להדיח מעט להעביר החמץ, ובשו"ע הרב כיון שיש בהרהת זו צורך מצוה להעביר החמץ מהכלי כדי לבערו ואפילו אין בהם אלא מעט חמץ בענין שא"צ לבערו מעיקר הדין ע"ש, ומבואר משום שכבר נהגו לבער כל חמץ אפילו באותו שאין בו חיוב ביעור מדין השו"ע, וא"כ עיקר ההרהת אינו משום הכלי אלא לבער את החמץ עצמו, וא"כ אין כאן שום הכנה לחול. והנה ידוע שבדבוב הבתים שנוהגים בחומרת השרוי, מ"מ מאכילין לקטנים בכלים מיוחדים מצה שרוי, ואף אלו שמחמירים גם בזה משום שאינם רוצים להאכילם שרוי ומחמירים גם שלא להשתמש בכלים שהיו בהם מצה שרוי, אבל מעולם לא נשמע להחמיר בזה להשהות בתוך הבית כלים שהיו בהם מצה שרוי, וא"כ הרי עיקר כוונת ההרהת היא כדי שיוכל אח"כ לאכול עוד מאותן הכלים, והוי ממש הרהת לצורך חול.

והנני ידירו דו"ש כה"י בלונ"ח וחותרם בכבוד והערצה ובברכה מדובת. אור ליום ו' עש"ק במדבר תש"ל בני ברק.

שאול ברייש

ובעת אב"ד ציריך

## עולת שבת בשבתו

בלק

הן עם לבדר ישכון ובגוים לא יתחשב. וכ' בבעל הטורים, ז' תנין על השי"ן רישכון לומר לך שישכון בארץ ז' עממין, לבר"ד עולה לחשבון מ' לומר לך שישכון בארץ ישראל שהוא מהלך מ' יום, לבר"ד ישכ"ן עולה לחשבון ת"ך דמו לימי בית שני, עכ"ל. ולכאורה ראוי לשים לב מאי בעי בלעם הרשע בדמזים הללו, אמנם יובן נודע קושית המין המובא במדרש דשאל לריב"ק הלא כתיב בתורתכם אחרי רבים להטות והגוים מדובים מישראל, ויש לתרץ ע"ז דבעת שישראל שרויים על ארמתם יש להם דין קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי (וכ"כ לתרץ בס' ברית שלום דיש פ' שמות), ועוד יש לתרץ קושית המין דישאל נמנו כמה פעמים וכל דבר שבמנין אפי' באלף לא בטיל.

וזהו המשך הכתובים, הן עם לבדר ישכון, היינו בארץ ישראל, וא"כ הוי להו דין קבוע, ומשום הכי ובגוים לא יתחשב, דלא קשה קושית המין, ואי תיקשי הלא

תיבות לבר"ד ישכ"ן בנימ' ת"ך לרמז דאחר ת"ך שנה יגלו מארצם, א"כ הדרי קושיית המין לרובתה, לזה מסיים בפסוק שאח"ז, ומספר את רובע ישראל, א"כ הוי דבר שבמנין דלא בשיל לעולם.  
(הגאון מוה"ר אברהם גייגער זצ"ל דיין דק"ק פראנקפורט דמיין)

ראשית גוים עמלק ואחריתו ערי אובד. י"ל ע"ד המוסר עפ"י הידוע דרשעים מלאים חרמות, ואם ה' האדם יודע טרם ניגש לעבור את פי ד' איך ירגיש לבסוף אחר עשיתו את העבירה, שאז יהי' מלא עצבות ומרירות, לא ה' בא לא לירי חטא ולא לירי עבירה ועון כלל, רק שהיצה"ר מסמא את עין האדם לבלתי הבין סוף מעשה במחשבה תחלה, (והן הן דברי חכמז"ל, רשעים תחלתן שלוח וסופן יסורין). וזהו, ראשית גוים עמלק, דנורע כי עמלק הוא היצה"ר, וכל כוחו וחילו של היצה"ר הוא בהראותו אל האדם ראשית גוים, איך רשעים תחלתן שלוח, ועי"ז מסית את האדם לעבירות, ועי"ז באה התורה להזכיר את האדם, ואחריתו ערי אובד, כל' בא ראה מה יהא באחריתו, ערי אבד, שיאבדו כל עשתנותיו ותאוותיו ויתחרט מאור על כל מה שעשה, כי רשעים מלאים חרמות, לכן מה טוב לזכור אחרית דבר תיכף מראשיתו.  
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### פנחס

ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן וגו'. וברש"י, אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע, אלא סרס המקרא ודרשהו דברי ר' יאשי', אבא חנן משום ד' אלעזר אומר בביהמ"ד היו יושבים ועמדו לפני כולם. ומקשים העולם דבפ' בחעלותך כתיב גבי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ויקריבו לפני משה ולפני אהרן ופירש"י כששניהם בביהמ"ד היו יושבים באו ושאלום, ולמה לא פי' רש"י גם שם סרס המקרא ודרשהו, אמנם באמת אין כאן קושיא כלל, דארקשיא להו על פי' רש"י ליקשי להו אש"ס גופי' בב"ב (דף קי"ט) רפליגי ד' יאשי' ואבא חנן בקרא דותעמודנה ולא פליגי בקרא דכתיב גבי פסח שני, אלא ברור הדבר דגבי בנות צלפחד ה' דיני ממונות לכן היו רשאין לילך לב"ד הקטן תחילה ואח"כ לב"ד הגדול כמו שהעמיד להם משה (בפ' יתרו) שרי מאות ושרי אלפים ורק הדבר אשר יקשה מכם יביאו אלי, אבל גבי אנשים הטמאים לא ה' דיני ממונות רק הוראת איסור והיתר, ובזה אסור לשום אדם להורות לפני משה, דאין אדם רשאי להורות בפני רבו (עירובין דף ס"ג), ומש"ה שם לא פליגי רק כ"ע סברי דשניהם בביהמ"ד היו יושבים.  
(הגאון מוה"ר מאיר אבד"ק אייזנשטאט זצ"ל<sup>2</sup>)

(1) בספר כרם שלמה (האמבורג תצ"ח) לבנו הג"ד שלמה זלמן גייגער דיין בפפר"מ, בפ' בלק, בשמו.

## מטות

כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וגו' וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים. וי"ל בדרך רמז דירוע מה שאמרו חכמיו"ל רתשובה צריכה להיות באותו מקום ובאותו אשה, ולכאורה יפלא רא"כ מי שנסע בדרך רחוקה וחטא שם באיזה עבירה וחזר לביתו וכי נימא רכשעושה תשובה צריך ליסע לאותה עיר שחטא שמה, אך הענין הוא לפי המבואר בספרי מוסר דעיקר התשובה היא תשובת המשקל, ולפי"ז י"ל דרבריו חז"ל הנ"ל אמורים דוקא בחטא זנות שיש בו התנברות התאוה הנוערת כמו אש ע"ר אוז"ל נורא כי עמרם, אז מצד תשובת המשקל צריך להיות התשובה באותו מקום ובאותו אשה, לכבוש את יצרו ולהתגבר על תאוות הנוערת כמו אש, אבל בחטאים אחרים שאין נוערת בו התאוה כ"כ כמו אש, די כששב ובוכה ברמעות שליש ומתחרט על חטאתו. וזשה"כ, כל דבר אשר יבא באש, כגון חטא של זנות וכיו"ב, תעבירו באש וטהר, שמתטהר רק אם יהי' באותו מקום ובאותו אשה בחמימות התאוה ויתגבר על היצר, וכל אשר לא יבא באש, רהיינו שאר חטאים שאין בהם חמימות התאוה כל כך, תעבירו במים, לבכות ברמעות כנחל שומץ ולהתחרט על עוונתיו. (הגאון מוה"ר צבי הירש הלוי הורוויץ זצ"ל אבר"ק פפר"מ<sup>3</sup>)

## מגילת איכה

כי ר' הונגה על רוב פשעי' (איכה א', ה'). ובמדרש איכה רבתי, הונגה על דוב פשעי', יכול על מגן, תלמוד לומר על רוב פשעי'. והתמי' גלוי' איך ס"ר על מגן. אך י"ל הכוונה, ראיאת אנמר הקב"ה אתם בכיתם בכי' של חנם חייכם שאני קובע לכם לילה זו בכי' לדורות, שאותו לילה שבכו ישראל הי' ט' באב, ששילוח המרגלים הי' בכ"ט בסיון וכשחזרו הי' ט' באב. וזהו כי ר' הונגה, לשון יגון ואנחה, על חורבן ביהמ"ק, ומקשה המדרש יכול על מגן, שכל החורבן הי' רק הואיל ובכו בכי' של חנם, ת"ל על רוב פשעי', שבשביל בכי' של חנם לחורא לא הי' ביהמ"ק נחרב, רק בשביל רוב העוונות נחרב הבית, רק שגילגל הקב"ה הרבר לזמן זה שיחרב הבית בתשעה באב הואיל ובכו באותה הלילה. (הגאון מוה"ר שמשון ווערטהיים זצ"ל אבר"ק ווינא<sup>4</sup>)

(2) בספרו שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' כ"ט. וכתב שם בסוף, שאחר כמה שנים מצא כרבריו בס' תורת חיים בפי' יש נוחלין, ושמה כעל כל הון שהי' בר מזלו בזה.  
(3) בספרו לחמי תורה (אופיבאך תקע"ו) בדרוש ליום א' דסליחות תקע"ג לפ"ק, דף קכ"ד ע"ב. ועיין בזה עוד בספה"ק עבודת ישראל להגה"ק המגיד מקאזניץ זצ"ל במאמרים לשבת הגדול, בסופו.  
(4) בפי' זרע אברהם על המדרש (רפוס אמשטרדאם), באיכה רבתי שם, ששמע כן מפ"ק בהיותו בוין.

בני ציון היקרים המסולאים מפז איך נחשבו לנבלי חרש וגו' (איכה ר', ב').  
יש לעורר מאחר דקיי"ל בעל חוב גובה מה"ת בזיבורית ומדרבנן בבינונית ואיך  
גובה הקב"ה הצריק בעון הרור ונמצא דגובה העירית, והענין יען רקיי"ל בשל  
עולם הן שמיך) ועפ"י רוב יש צדיקים שאינן חשוכין בעיני [העולם], וא"כ בשל  
עולם הוי זיבורית, אבל אלו בני ציון שהיו חשוכים ומצויינים כפירש"י ז"ל, הדרא  
קושיא לדוכתה, וז"ש בני ציון היקרים שהיו חשוכים, וא"כ איך גובה מהם  
הקב"ה, וע"ז תמה הקרא איך נחשבו לנבלי חרש, דהיינו לזיבורית.  
(הגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל אבר"ק ניקלשבורג')

### לתשעה באב

במס' גיטין (רף נ"ה ע"ב) אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים. יש לבאר  
ברוך צחות, דואת ידוע, כי היא נגר הנימוס ודרך הישרה, לקרות את אוהבו אל  
המשתה, אם בתוך הקרואים מיסב ג"כ שונאו של אוהבו, בחיות כי כל עת ראותו  
אותו, והוא יושב ממולו, יפלו פניו ויתעצב אל לבו, וכל אוכל תתעב נפשו, ועפ"י  
יתבאר המאמר היטב, אקמצא ובר קמצא וכו', דההוא גברא דרחמי' קמצא, שהי'  
לו אוהב ששמו קמצא, ובעל דבבי' בר קמצא, ר"ל דבר קמצא הי' שונאו של  
קמצא, א"ל מכרי הווא גברא בעל רבבא דההוא גברא, כל' דאותו האיש בר  
קמצא הוא שונאו של קמצא, וא"כ אי אפשר לי שוב לקרות גם את קמצא אוהבי,  
לפי שאינו מן הנימוס ודרך הישרה ששונאו יתאחד עמו על השולחן, ויאכלו  
וישתו ויחזו זה את זה, ולכן אמר לבר קמצא קום פוק וכו'.  
ועפ"י מה נעמו דברי רש"י ז"ל שכתב, קמצא ובר קמצא, כך שם שני  
יהודים, וי"ל כוונתו, דמאחר שפירשנו שקמצא ובר קמצא היו שונאים זה לזה, אי  
אפשר לפרש כמובן הפשוט דקמצא ובר קמצא היו אב ובנו, דאיך יעלה על  
הרעת, שאב ובנו תהי' שנאתם כל כך גדולה, עד שימנעו מלהסב יחד, שזאת היא  
נגד הטבע, לכן פירש דכך הי' שם שני יהודים, ומוכח כפי' הנ"ל.  
(הגאון מוה"ר מיכאל שמעון מייא זצ"ל מברעסלויא')

(5) עיין ברמב"ם פכ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה י' ובמ"מ ובכ"מ שם.

(6) מכתיו"ק הג"ר אברהם יצחק גליק זצ"ל אבר"ק טאלטשאווז בשם חו"י הג"ד  
מרדכי בנעט זצ"ל אבר"ק נ"ש. — אפריון נמשיי' לנכרם האכרך היקר והנעלה כנש"ק  
מו"ה יהושע צבי הלוי יונגרייז נ"י, שהרשה לנו להעתיקו ולהדפיסו בקובצנו. ישא ברכה  
מאת ר'.

(7) בקונטרס „מספר מר" (ברעסלויא תקצ"ג) מהג"ר מרדכי לעווענשטאם זצ"ל,  
דברי הספר על חותנו הנ"ל, בסוף הקונטרס, ששמע כן מפ"ק.



במס' גיטין (דף נ"ו ע"א) ר' צדוק יתיב ארבעין שנין בתעניתא דלא ליחריב ירושלים. והקשו המפרשים הלא חזינן הנחריב וא"כ ר' צדוק ח"ו לריק יגע, ומתרצים שתעניתיו הועילו שלא נחרבו היסודות כמו שכתוב טבעו בארץ שערי'. ועפ"י יש לפרש פסוק בספר תהלים (י"א, ג') כי השתות יהרסון צדיק מה פעל, כלו', אם ח"ו גם היסודות היו נהרסין, א"כ מה פעל הצדיק ר' צדוק בצומותיו. (הגאון מוה"ר מאיר פערלש זצ"ל מפראג<sup>8</sup>)

### ואתחנן

שמור את יום השבת לקרשו כאשר צוך ד"א ששת ימים תעבוד וגו' ויום השביעי שבת לר' אלקיך. והקשו המפרשים שהקדים המאוחר, כי מן הראוי הי' להקדים תחלה ששת ימים תעבוד ואח"כ שמור את יום השבת לקדשו. אמנם יתבאר עפ"ימ"ש"כ בספה"ק קדושת לוי ב'פ' תשא על הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, דהנה כשאדם שומר שבת כראוי ונכון אז מזה השבת יש לו חיות ושפע על כל השבוע בכדי לעבוד את ד' כל השבוע, וכשאדם עובד את ד' כל השבוע אז בשבת הבאה קל בידו לשמרו כראוי, נמצא דהעיקר הוא שבת אחד, כי ע"י שבת אחד ישמור שבת שני וכן לעולם. וזהו הרמז בפסוק ושמרו בנ"י את השבת, שישמרו שבת אחד, לעשות את השבת, זה קאי על שבת השני, ששמירת שבת שני יבוא לו בקל, עכרה"ק. וזה יש להעמיס בפסוקים הנ"ל, שמור את יום השבת לקדשו, היינו לשמור שבת אחד כראוי ונכון, ועל ידי זה, ששת ימים תעבוד, שיוכה לעבוד את ד' כל השבוע, ואז מובטח הוא שיום השבוע שבת לר' אלקיך, היינו שבת השני, וכנ"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

### להפטר שבת נחמו

נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם וגו' כי מלאה צבאה. ויש לפרש עפ"י מה ראיתא במדרש משחרב ביהמ"ק נתמעט אוכלסין למעלה (כלו' המלאכים), וי"ל הטעם עפ"י מה ראיתא במדרש משחרב ביהמ"ק יושב הקב"ה ורומם כאבל, ועוד איתא דמכל ריבור שיוצא מפי הקב"ה נברא מלאך, וזהו הטעם דמשחרב הביהמ"ק נתמעט אוכלסין למעלה מאחר שהקב"ה יושב ורומם. וזשה"כ נחמו נחמו עמי, ומהו נחמתינו, יאמר אלקיכם, שהקב"ה לא ישב עוד רומם כאבל, ועי"ז כי מלאה צבאה, שלא יתמעטו אוכלסין של מעלה.

(הגאון מוה"ר יוסף הולם זצ"ל<sup>9</sup>)

(8) בס' פעמוני זהב על תהלים (פיורדא תקכ"ט) קפישל י"א, בשמו.

(9) בספר עיר דמשק אליעזר (זאלקאווא תקכ"ד) דף ל"ב ע"ב, בשמו.

## ראה

כי לא יחרל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ירך לאחיך לעניך ולאביוןך בארצך. ויל"ד הלא מצות צרקה כבר נאמרה ונשנית בפרשה זו כמה פעמים, לא תקפוץ את ירך, פתוח תפתח את ירך, נתון תתן לו, ואמאי חוזר ואומר שוב על כן אנכי מצוך לאמר פתוח תפתח את ירך, וגם יל"ד על תיבת לאמר, מהו הכוונה. ויל"ל בזה עפ"י אומז"ל בפ"ק ראכות והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות ואמרו חז"ל והמפייסו מתברך בי"א ברכות, ולפי"ז י"ל שתיבת לאמר, קאי על הבעה"ב שיאמר להעני רברים נעימים ונחומים ובפנים מסכירות שלא יאבר סברו שגם לו יעזור השי"ת כהון ועושר בכיתו עד שהעני בעצמו יזכה עוד לקיים מצות צרקה ביד רחבה, וזהו, על כן אנכי מצוך לאמר, אל העני, פתוח תפתח את ירך לאחיך לעניך ולאביוןך בארצך, שעוד יעזור לו השי"ת להתברך בעשירות, והוא יעניק מהונו לאחיו העניים והאביונים.

(הרה"ק מוה"ר ישראל מרזין זצ"ל<sup>10</sup>)

## נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

### בלק

קאפ' כ"ב פסוק י"ח.

לא אוכל לעבור, על ברחו גלה שהוא ברשות אחרים, ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה: לכאורה האי ונתנבא כאן, הוא ענין נפרד ואינו נמשך לשלפנו וכן בפסוק י"ט מה יוסף, לא ישנה דבריו מקללה לברכה, הלואי שלא יוסיף לברך, כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו, כאן נראה בעליל שאינו נמשך לשלפנו שהרי אמר הלואי שלא יוסיף, ואיך אמר נתנבא שעתיד להוסיף, ועיין ברא"ם שכתב שהוא ע"ד ניבא ולא ידע מה ניבא. אבל בנוסחת רפוח"ר, מן „ונתנבא" שבפסוק י"ח ומן „וכאן נתנבא" שבפסוק י"ט אינם שם כלל.

ובספר יוסף דעת הוסיף עוד נוסחה שלישית שכתוב בה בשני הפסוקים תיבת „דבר אחר" קודם ונתנבא ע"ש. והנראה שהוא מהתוספת שנתוספו בדברי רש"י.

(10) בספר שפתי אהרן עמ"ס אבות (מונקאטש תר"ץ) בסוף פרק ראשון, בשם מגידי אמת, בשמו.

קאפ' כ"ג פסוק ט'.

ובנוים לא יתחשב, כתרגומו, לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות עו"ג שנאמר כי אעשה כלה בכל הגוים וגו' אינן נמנין עם השאר, ובדפח"ד הנוסחה היא, כתרגומו לא יהו נענשין כלה וכו', והגם שלפי לשון הפסוק שהביא רש"י ואותך לא אעשה כלה שייך טפי הלשון כמו שהוא בנס"ש לא יהיו נעשין כלה, אמנם הרי רש"י בא לפרש רברי התרגום שכתב לא יתרגון גמירא, וע"ז שפיר שייך לומר לא יהיו נענשין, שזהו פירושו של לא יתרגון, וכמ"ש בדפח"ר.

קאפ' כ"ד פסוק י'.

ויספוק, הכה זו על זו: לכאורה רברי רש"י סותרין לפירושו במשנה רביצה (דף ל"ו ע"ב) שאמרו שם אין מספקין ביו"ט ופירש"י, אין מספקין, על ירך: אמנם בשבת (דף קמ"ח ע"ב) פירש"י אין מספקין, כף אל כף, וצ"ל דתרווייהו איתנייהו בתיבת מספקין כמו שמצינו במקרא שניהם, כמו ספקתי על ירך (ירמ' ל"א י"ח), (ועיין בת"י"ט בכיצה שם), וכן ביחזקאל (כ"א י"ז) לכן ספוק על ירך, ולעומת זה מצאנו ג"כ ספקו עליך כפים (איכה ב' ט"ו) ישפוק עלימו כפימו (איוב כ"ז כ"ג). ובאמת התוס' במו"ק (דף כ"ז ע"ב ר"ה טפוח) עמדו על דברי רש"י רביצה, מפסוק שלפנינו שלפי פירושו א"כ שתי כפים על שתי ירכים והניחו בצ"ע. אכן לפי פירש"י בשבת הרי שלא החליט לומר שהוא רוקא על ירך רק שהוא סובל שני פירושים, א"כ כאן דכתיב כפיו בלשון רבים פירשו הכה זע"ז. ולפ"ז נכון הוא הר"ה כאן, כמו שהוא בדפח"ר, ויספוק את כפיו, הכה זע"ז, כי רק מחמת רכתיב כפיו בלשון רבים מוכרח לפרש כן.

#### פינחס

קאפ' כ"ו פסוק ה'.

בא"ר השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם. חסרון הניכר יש כאן. ובדפוס הראשון הנוסחה, השם הזה מעיד עליהם שהם מתייחסים לשבטיהם.

קאפ' כ"ז פסוק ז'.

כן בנות צלפחד דוברות, כתרגומו יאות, כך כתובה פרשה זו לפני במרום וכו' כן בנות צלפחד דוברות, יפה תבעו וכו'. וכתב הרא"ם שלכאורה משמע שמה שכתב כך כתובה פרשה זו לפני, שהוא חולק על התרגום ומפרש כן מלשון כך, ובס' באר יצחק הוסיף עוד וכתב שצריך לגרוס כתרגומו יאות, ומדרשו כך כתובה שהם באמת שני פירושים על תיבת כן, וכפירוש זה משמע בדפוס אלקבץ ששם הנוסחה הוא, כן בנות צלפחד דוברות, כתרגומו יאות, יפה תבעו אשרי אדם וכו', ולא הביא כלל כך כתובה פרשה זו לפני, נראה מזה שהוא פירוש אחר. אמנם בדפוס הראשון ע"כ צריך לפרש שהוא פירוש אחר, וכמו שכתב הרא"ם בסוף דבריו, ששם הנוסחה הוא, כתרגומו יאות, כלומר כך כתובה פרשה זו לפני וכו', מתיבת כלומר שהוסיף נראה להדיא שר"ל לפי שכך כתובה פרשה זו, מזהו

ראי' להתרגום שתרגמו יאות, וכן משמע בספרי (קל"ד) שכן הוא הלשון שם, יפה תבעו שכן כתובה פרשה לפני, מתיבת, „שכך“ נראה בעליל שהוא מוסב על יפה תבעו, והוא נתינת טעם על היפה תבעו.

שם פסוק ט"ז.

כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל, וז"ש שלמה נוצר תאנה יאכל פרי: בדפוס אלקבץ הביא גם סיפא דקרא, נוצר תאנה יאכל פרי' ושומר אדוניו יכובד. והנראה שהראי' משלמה הוא מסוף הפסוק. ובנס"ש אף תיבת וגו' לא העמידו. ובספרי הביא את הפסוק הזה להלן בפסוק קח לך את יהושע, והגיה הגר"א, ושומר אדוניו יכובד.

קאפ' כ"ט פסוק ל"ו.

פר אחד איל אחד, איל (אלו) כנגד ישראל התעכבו לי עוד מעט, ולשון חבה וכו'. מה שהקיפו תיבת אלו והעמידו תחת' תיבת איל, הוא טעות, כי בגמ' רסוכה (נה): שהביא רש"י משם, הלשון הוא, הני שבעים פרים כנגד מ', כנגד שבעים אומות, פר יחיד למה, כנגד אומה יחידה, משל למלך וכו'. הרי שעיקר דרשתם סוכבת על הפר ולמה ישנה רש"י מדרשו כנגד האיל. והנוסחה הנכונה היא כמ"ש בכמה דפוסים, אלו כנגד ישראל, וכן הוא בדפוס אלקבץ. ובדפח"ר הנוסחה היא, פר אחד איל אחד, כל אלו כנגד ישראל שהם אחד להקב"ה ולשון חבה הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו יום אחד עוד, התעכבו עוד מעט. מתיבת, „כל“ שהוסיף נראה להדי' שהנוסחה הוא אלו ולא איל. ולפי נוסחה זו נראה עוד שפירושו עכבו יום אחד, הוא על יום השמיני, ועכבו עוד מעט, הוא על הלינה.

#### מטות

קאפ' ל' פסוק ב'.

ד"א זה הדבר, מיעוט הוא, לומר שהחכם בל' התרה ובעל (ואב) בל' הפרה כלשון הכתוב כאן ואם חלפו אין מותר ואין מופר: כגמרא דנדרים (דף ע"ז ע"ב) הם שני ברייתות, בראשונה יליף מזה הדבר למעט שאין הבעל מתיר רק מפר, וברייתא השני' ילפא שאין החכם מפר, עכ"פ כל אחת מהברייתות לא ממעט רק דבר א', כמו שידוע שממיעוט שאינו ממשמעות אלא מיתור לא ממעטין רק דבר א', ורש"י הביא כאן שממעט שניהם ממיעוט זה, וזה כוונת רש"י במה שהוסיף, כלשון הכתוב כאן, היינו שלא מיתור ילפינן לה, רק משמעות זה הדבר הוא, כלשון הכתוב כאן וכל מה שלא נכתב כאן ממעט מזה הדבר.

ובדפח"ר הוא מבואר יותר, שכן הוא הנוסחה, ד"א זה הדבר, מיעוט הוא, לומר שהחכם כלשון התרה ובעל כלשון הפרה, לכך כתב כלשון זה, כלומר כלשון הכתוב כאן ואם חלפו אין מופר ואין מותר.

קאפ' ל"ב פסוק כ"ח.

ויצו להם, כמו עליהם ועל תנאם מינה אלעזר ויהושע, כמו ה' ילחם לכם: חסרון

הניכר יש כאן. וברפה"ר הנוסחה, ויצו (אותם) להם, עליהם, כלומר עליהם ועל תנאם מנה את אלעזר ואת יהושע, כמו וכו'. וברפוס אלקבץ הנוסחה, ויצו להם כמו עליהם, שעליהם ועל תנאם מנה וכו'.

### מסעי

קאפ' ל"ה פסוק י"ח.  
או בכלי עץ, לפי שנאמר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך נאמר בעץ אשר ימות בה שיהא בו כדי להמית. פשוט הוא שרברי רש"י סובבין על המשך הפסוק אשר ימות בו הכהו. ולפ"ז חסר תיבת וגו', וכן הוא ברפה"ר, או בכלי עץ וגו'.

### דברים

קאפ' א' פסוק י"ג.  
ואשמם, חסר יו"ד, למד שאשמותיהן של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהי' להם למחות וכו'. ברברי רש"י אלו לא מצאו כל אנשי חיל יריהם שהרי בכל הס"ת כתיב ביו"ד, והרבה קולמוסים נשתכרו על זה, ומה גם שלפי דרשה זו הל"ל ואשמכם בראשם כי ואשמם בראשיכם משמע ההיפוך שאשמם של דיינים תלוי בראשם של ישראל, עיין בזה ברא"ם שהקשה כן ולא מצא מענה, רק שכתב שאעפ"כ אין מקשים על הדרוש, ועיין בזה במשכיל לדוד, ומצאתי בכת"י ישן נושן פירוש על רש"י (לא נודע לי למי הוא, רק שראיתי שהרב ר' יעקב קניזל בספרו שנרפס בשנת רפ"ה לפ"ק העתיק ממנו כמה פירושים ככתבם וכלשונם) כתב וז"ל, ובספרים מרויקים מצאתי ואשימם ואשמם כתיב בשבולת. (ר"ל שי"ן ימנית, עיין שופטים י"ב, ו') ובזה לא יקשה כלל שהיטב למדנו הכתוב, שאשמותיהן של ישראל תלויות בראשי הדיינים שפ"ה (שפירוש הפסוק) הבו לכם אנשים חכמים ונבונים ואני מאשים אותם בסבתכם, ולזאת הנוסחה ניחה, שבכל הספרים המרויקים כתיב ואשימם ביו"ד עכ"ל. ובאמת שבספרי ובמרדכי רבה שהם המקור לרברי רש"י לא כתוב שם כלל שהוא חסר יו"ד, ועיין בחירושי הרש"ש במרדכי רבה.

קאפ' ב' פסוק ד'.  
כתב הרשב"ם וז"ל, היושבים בשעיר, לא אלה הם אותן אדום שיצאו בחרב לקראת ישראל שהרי באלה כתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר אבל אדום לא מכרו כלום דכתיב בהם ויט ישראל מעליו, וזה פירו"ש רבינו". אבל לי הצעיר אין נראין דבריו בזה כי בני עשו היושבים בשעיר הם אדום כי לא מצינו להם יישוב כי אם בהר שעיר וכו' עכ"ל, הנה ברש"י לפנינו לא נזכר כלום מפירוש זה, אדרבא רש"י פירש לקמן בפסוק כאשר עשו לי בני עשו כפירושו של הרשב"ם. אמנם בפירוש המיוחס לרש"י ברה"א (י"ט, ו') בפסוק מן ארם נהרים ומן ארם מעכה, כתב בזה"ל, ארמים הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם היושבים במעכה וכו' וכן עמונים היושבים בעמון קדוים עמונים ועיקר האומה בשאר

מקומות, וכן בני עשו בארץ שעיר, והעיקר בארום עכ"ל. הרי שרמזו לפירוש זה שבני עשו היושבים בשעיר אינם בני עשו היושבים בארום, ומלך ארום הוא שלא נתן את ישראל עבור בנבולו אבל בני עשו היושבים בשעיר עברו ישראל בארצם, כפשט הכתוב אתם עוברים בנבול אחיכם בני עשו היושבים בשעיר.

ומה שכתב על העמונים, נראה שבא ליישב בזה הפסוק (בר"ה ב'כ', א') ויהי אחרי כן באו בני מואב ובני עמון ועמם מהעמונים על יהושפט למלחמה, שנתחבטו בו המפרשים ע"ש, וחז"ל דרשוהו על עמלק, והוא מיישב שעמונים הם היושבים בעמון, ובני עמון הם עיקר האומה שיושבים בשאר מקומות.

### ואתחנן

קאפ' ה' פסוק י"ב.

שמור, ובראשונות הוא אומר זכור, שניהם בדבור אחד ובתיבה אחת נאמרו ובשמיעה אחת נשמעו: יש לדקדק מהו הכפל בדבור אחד ותיבה אחת, כי מאחר שזכור הוא רק תיבה אחת וכשנאמר זכור ושמור בדבור אחד ממילא הוא בתיבה אחת, וברפוס אלקבץ הנוסחה הוא, בדיבור אחד נאמרו ובתיבה אחת נכתבו וכו', היינו שלא רק שכך נאמרו ונשמעו, אלא שנכתבו על הלוחות בתיבה אחת.

קאפ' ו' פסוק ז'.

ובשכבך, יכול אפילו שכב בחצי היום, ת"ל ובקומך, יכול אפילו עמד בחצי הלילה, ת"ל בשבתך בביתך ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה, זמן שכיבה וזמן קימה: לפי נוסחה זו קשה להבין הילפותא מתיבת ובקומך שלא יתחייב בשכב בחצי היום. וברפח"ר וכן ברפוס אלקבץ הנוסחה, ובשכבך, יכול אפי' שוכב בחצי היום ת"ל ובלכתך בדרך, דרך ארץ דברה תורה זמן שכיבה וזמן קימה. וכנוסחה זו הביא הרא"ם ופירשה, אמנם כתב שבספרי הנוסחה הוא כמו שמוכא בנ"ש, ומחמת ספרי הזה נרחקו הרב בעל הואיל משה וכן בספר זכרון לפרש הנוסחה שלפנינו. אכן בספרי שלפנינו הנוסחה הוא כמו שהיא ברפוסים הראשונים, והגר"א הגיה בספרי שצ"ל ובשכבך יכול אפי' שכב בחצי היום, ובקומך יכול אפי' עמד בחצי הלילה ת"ל בשבתך בביתך וכו', לפי הגה' זו שמוחק רק את תיבת "ת"ל" הראשון, עולות שני הנוסחאות בקנה אחד, שהלימוד על שניהם הוא מתיבות בשבתך בביתך. וכהנה"ה זו הביא בספר יוסף דעת נוסחה שהי' לו ברש"י שלפנינו, וכתב שהוא הנוסחה האמיתית.

קאפ' ז' פסוק ז'.

בסוף הריבז, וחירם שאמר אני מושב אלקים ישבתי: וברפוס אלקבץ וכן הוא ברפח"ר (אלא שחסרו שם תיבות וחירם שאמר) ובחירם שאמר, אל אני, מושב אלקים ישבתי. וכן מלשון הפסוק (יחזקאל כ"ח, ב') יען גבה לבך ותאמר אל אני מושב אלקים ישבתי כלב ימים ואתה אדם ולא אל וגו', וכן שם בפסוק מ', נראה שעיקר גבהותו הי' מה שאמר אל אני. אמנם גם כגמרא רחולין (פ"ט ע"ב) הוא כנוסחת ספרים שלנו.

## עקב

קאפ' ט' פסוק כ'.

להשמירו, זה כלוי בנים, וכה"א ואשמיר פרו ממעל: ממה שלא נכתב, "וגו" משמע דמרישא רקרא נשמע, וברפה"ר הביא את כל הפסוק, ואשמיר פרו ממעל ושרשו מתחת, וכן במדרש רבה פ' צו (א) שהובא שם ענין זה הובא ג"כ כל הפסוק, והנראה שהוא ע"פ דרשת חז"ל בסוטה (דף ל"ו) על פסוק זה, רהצרעה עמדה על שפת הירדן וזרקה כהן מרה, וסימתה עיניהם מלמעלה, וסירסתן מלמטה, שנאמר ואנכי השמרתי את האמורי מפניהם וגו' ואשמיר פרו ממעל ושרשו מתחת וגו', ופרש"י פרו ממעל, עיניו: ושרשו מתחת, סירוס: א"כ ענין כלוי בנים נראה לכאורה דילף מסיפא רקרא. אמנם בזוה"ק (פ' כי תשא דף קצ"ג ע"א) מבואר להריא דמרישא רקרא ילפינן כלוי בנים רקאמר מאי להשמירו אליו בנוי כמה דאת אמר ואשמיר פרו ממעל דפריו רבר נש בנוי אינון, ע"כ. ולפ"ז אין לדרשה זו קשר עם דרשת חז"ל בסוטה.

קאפ' י' פסוק ז'.

בא"ד ולהודיעך שהוקשה לו מה שאמרו נתנה ראש לפרוש ממנו כיום שעשו בו את העגל: הפסוק ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה נאמר בפרשת מרגלים בפ' שלח (י"ד, ר') ואין לו ענין לכאן. ובאמת על מה שאמרו ולא עשו, אין לומר שהי' קשה כיום שעשו בו את העגל, שהיתה רק מחשבה רעה, ובכמה תלויות אמרו כי טוב לנו במצרים. וברפה"ר וברפוס אלקבץ הנוסחה היא, ולהודיעך שהוקשה לו מה שנתנו ראש לפרוש הימנו וכו'. שעל מעשה רעה שעשו הוקשה לו לא על האמירה. ולא נמשך כלל על הפסוק שאמרו במרגלים נתנה ראש, רק כמו שכתב רש"י לעיל בפסוק ז', ונתתם ראש לחזור למצרים וחזרתם לאחוריהם שמונה מסעות וכו'.

קאפ' י"א פסוק י"ז.

ואבדתם מהרה, על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן הארמה שגרמה לכם לחטוא. כתב הגו"א ומש"כ לפי שגרמה לכם לחטוא, ולא הוי למכתב הטובה וכו' אלא שטובת הארץ גרם שיהיו חוטאים וכו'. וברפוס אלקבץ כמעט שהוא מפורש ברברי רש"י, וכן הנוסחה, ואבדתם מהרה, על כל שאר היסורין: מעל הארץ הטובה, אגלה אתכם מן הארמה שגרמה לכם לחטוא.

## ראה

קאפ' י"ב פסוק כ'.

כי ירחיב וגו' למדה תורה דרך ארץ שלא יתאוה אדם לאכול בשר אלא וכו'. ידוע מה שנתחבטו הקרמונים באזהרת לא תחמוד ולא תתאוה רהתאוה והחמדה אינה ביד, ומה שתירצו שם לא שייך כאן כ"כ. וברפה"ר הנוסחה היא, לימדתך תורה ד"א שאם יתאוה אדם לאכול בשר לא יאכלנו אלא וכו'. לפי נוסחה זו אין הר"א שלא יתאוה, אלא שיגביר שכלו על תאוותיו ולא ימשוך אחרי התאוה.

קאפ' ט"ו פסוק י"א.

לאחיד לעניך, לאיזה אח, לעני: לעניך, כיו"ד אחד לשון עני אחד הוא אבל ענייך בשני יודי"ן שני עניים: אינו מובן מה רצה רש"י בזה ולמה בא כאן לומר הפירוש של לענייך שאינו כתוב כאן, אבל ברפח"ר הנוסחה הוא, לאחיד לעניך לאי זה אח לעני לעניך, לכך כתוב כיו"ד אחד לשון עני אחד, אבל ענייך וכו'. לפ"ז הוא מביא רא"י לפירושו שהאי לעניך מוסב על לאחיד לפרשו לאיזה אח לעני, דאל"כ הול"ל לענייך, רק משום שכתוב לאחיד ע"כ כתב לעניך כיו"ד אחד.

קאפ' ט"ז פסוק ב'.

וזכחת פסח לה' א' צאן, שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו: ובקר תזבח לחגיגה, שאם וכו'. רש"י בא לתרץ מה דכתב כאן בקר והלא הפסח אינו בא אלא מן הצאן, ומפרשו שהאי ובקר קאי על החגיגה, אבל אינו מובן למה צריך להביא רא"י שהפסח בא מן הצאן שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו. אבל ברפח"ר הנוסחה הוא, וזכחת פסח לה' א' צאן ובקר, והלא כבר נאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו, אלא צאן לפסח ובקר לשלמי חגיגה, שאם וכו'. וקרוב ללשון זה הוא בספרי. לפי נוסחה זו הפסוק שהביא הוא לקושיא ולא לרא"י.

## תמיהות וישובים

תמי' בדברי הסמ"ע ובדברי הרדב"ז

קשה לי בדברי הסמ"ע סי' קצ"ד ס"ק ג' שהביא סתם שבכסף משנה הביא ב' הדעות והכריע שגם בנתן הכסף ואח"כ כתב שטר קנה. וצ"ע דבסעיף ג' כתב המחבר ז"ל להדיא בהיפוך.

\* \* \*

עוד קשה לי, בדברי הרדב"ז בפי' על הרמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ג שתירץ למה לא חשיב במתני' דסנהדרין שמינוי מלך ג"כ צריך ב"ד של ע"א, מפני שבזה צריכים גם נביא, וצ"ע רהא חשיב שם במתני' הוספה על העזרות, ובה ג"כ צריכים נביא, כמפורש בפ' ידיעות (שבועות י"ד ע"א).

ישכר בער הלוי רוטנבערג\*)

אבד"ק וואויריסלאוו

ברוקלין, ניו יארק

(\*) הועתק ממכתב הרב הגאון הנ"ל שליט"א שהציע ב' קושיות הללו להגאון האדיר מראגושאוו ז"ל עוד בשנת תרצ"ג בהיותו בלונדון, ואמר לנו שקיבל מענה רק על הקושיא השני. ולרגלי המהפיכה במלחמת העולם נאכרה התשובה.



## הנאהבים והנעימים

(מרור זה מוקדש להרפסת חירו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחירושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קירה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

### חידושי תורה, ואגרת שלומים<sup>(1)</sup>

מהב' המופלא כמר משה אהרן הלברשטאם הי"ד<sup>(2)</sup>

בנו הצעיר של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק וצוק"ל הי"ד

כמד"ר אם אעברה נא אתה מבקש, בטל סלח נא, אם סלח נא אתה מבקש בטל אעברה נא. וכבר נתחבטו בו כל המפורשים. ונלענ"ד לפרש, דהנה טענת משה רבינו ע"ה הי', לי ציוית ולא להם דכתיב לשון יחיד אנכי ד' אלקיך ולא יהי' לך וגו', אולם איתא במפורשים תירוץ אחר ע"ז, שהוא להורות אחרות לישראל שיהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ולכך נרמז ענין זה בעשרת הדברות, כי זולת זה אי אפשר לקיים כל התרי"ג מצות וכדברי הנועם מגדים בהא דאמר הנר גיירני ע"מ שתלמדנו כל התורה כולה על רגל אחת, היינו בגלגול אחר, והשיבו הלל דעלך סני לחברך לא תעביר עיי"ש. ולפי"ז שוב בטלה טענת מרע"ה לי ציוית ולא להם, דמה שנכתב לשון יחיד מורה על אחרות וכנ"ל. אולם באמת יש עצה אחרת לקיים כל התרי"ג מצות דהיינו על ידי לימוד התורה וכאמרם ז"ל כל העוסק בתורת עולה וכו', אך לפי"ז קשה דהא אמחז"ל רמשה רצה לכונוס לא"י כדי שיוכל לקיים מצות התליות בארץ, ולפי הנ"ל הי' יכול לקיים בלימוד.

ולפי"ז מתורץ המדרש כמין חומר, דאם אתה מבקש אעברה נא, ע"כ סבירא לך דאי אפשר לקיים המצות בלימוד, שוב קשה איך יכולין לקיים כל התרי"ג מצות, וע"כ ע"י אחרות, ושוב צריך לשון יחיד להורות על אחרות, וא"כ בטלה טענתך לי ציוית ולא להם, ובטל סלח נא, וכן להיפך, ודו"ק.

\* \* \*

במס' ע"ז דף ע"ה ע"ב, אמר רבא אמר קרא כל דבר אשר יבאש תעבירו באש ושחר הוסיף לך הכתוב שחרה אחרת (היינו במקוה) תני בר קפרא מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חלק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שגרה טובלת בהן הוי אומר מ' סאה. ולכאורה יש להקשות מה צריך קרא למעט בכלי מדין דלא צריך הזאת שלישי ושביעי למ"ד לא אסרה תורה אלא קרירה בת יומא ואי צריך הזאת שלישי ושביעי א"כ אי אפשר להשתמש

(1) הועתקו מתוך מכתביו שהגיעו לידינו מאת יורדנו הרבני הגה"ח הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. הור והרר פעלו וצחקו עומדת לעד.

(2) ראה אורותיו בכרם שלמה שנה א' קונטרס א' עמוד י"ב-י"ג, ושם נרפס עוד חירו"ת ממנו. — הי"ד ותנצב"ה.

בהם עד יום השביעי וא"כ הא כבר פגמה ומה צריך הנעלה, אע"כ דלא צריך הזאת שלישי ושביעי, וי"ל דלעולם קשה מה צריך קרא רמשרת לטעם כעיקר הא איכא למילף מגעולי מדין טעם כעיקר דאורייתא, אלא רמגעולי מדין אין יכולין ללמוד משום דהוי חידוש דצריך טבילה, זה ניחא לפי המסקנא דלא צריך הזאת שלישי ושביעי שפיר חידוש הוא דצריך טבילה דהא אינה מחמת טהרה, דהא לא צריך הזאת, אבל לפי הס"ד דצריך הזאת שלישי ושביעי נמצא דלא הוי חידוש הטבילה דהא משום שומאה הוא והוי החידוש דנותן טעם לפגם אסור. וממילא מתורץ מה צריך קרא למעטינהו, דהא לפי ההו"א ע"כ ה"י סבירא לן דנותן טעם לפגם אסור ואסרת תורה אפילו קרירה שאינה בן יומו.

עוד י"ל, דהתוס' כתבו דמדאורייתא מותר להשתמש קודם הטבילה, וה"ה קודם הזאת, וממילא שפיר צריך קרא למעט מהזאת, דהא צריך הנעלה היכא רמשתמש קודם הזאת וטבילה.

\* \* \*

ב"ה. ג' ויק"פ תרצ"ט פה באכוב יע"א.

כבוד אהובי ידידי דיתיב בתוונא דלכאי רחומא דנפשי  
כמר שמואל הכהן<sup>3</sup> שי' לאויט"א.

ביום ב' תצוה שכתבתי לך אגרת, בו ביום השנתי מאתך את המכתב מיום ר' משפטים, רק איזה שעות אחר שלחי את מכתבי, ואתפלא מאוד כי מאוד קצרת במקום הראוי להאריך, בכתבי אליך הנני ממלא הנייר מארבע כנפות האר"ש, וראה ועשה בתבניתם, כי אינו בדין שיונף המקצ"ר על המארי"ך (עי' מרות ל"ו ע"א). אני טרם אחל"ה לרבר ראשון תחלה אשיבך בקצרה על אגרת הראשון בצירוף התמונה של הני תלתא אחי (תינוקות שנשבו ר"ל) דרדקי דבי דב בדמות חזנים, הראיתי המכתב גם התמונה לכ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א, אבל לא אמר לי ולא מירי, כנראה לא אמר כלום מחמת עיגום נפשו המהורה שאין בכחו בעת הזאת להציל את הנעדים (אשר מקור מחצבתם מגזע חסידים סולת מנופה) מדרת שחת ח"ו במקום הקרירות קאנאדע. על אלה אני בוכי'. גם מאתך לא קיבל נחת בראותו כי הנך נאחו בסבך הראגות והספקות אודות חזירתך, לרגלי העיכובים המסביבים אותך כחומה, ולסיבת המצורות הפרושות לפניך, עד אשר השלכת ויהך על הנורל אשר במדינת אירלאנד, הגם כי אינני כנגד לזה ח"ו, אדרבה מי יתן ותרוויח סכום רב ועצום אזי ישמח לבי גם אני, אבל לא לתלות חזירתך בזה, דהוי כסומך על מעשה נסים ואסור, אך לקושטא דמילתא אני דן אותך לכף זכות (כמו שכתב כ"ק אאמו"ר שליט"א לר' שמואל יעקלי עיי"ש<sup>4</sup>) כי

(3) הוא מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען הנ"ל, ונכתב אליו זמן קצר אחר נסעו מבאכוב לבית הוריו בטאראנטא, קאנאדע.

(4) המכתב נדפס בס' מכתבי קודש ח"ב מכתב י"ב.

רק לעורר רחמים להתפלל בערך כתבת זאת ולבך בל עמך והנך רחוק מאוד מרעות אלו רחמנא לשיזבן.

הסברא שכתבת לי מפני מה בקדשים בעינן קרא לעכב משום דסכין מושכתן למאי שהן, לא אכין כלל, דהלא דבר זה הוא בזבחים ו' ובשבועות י"ב לענין תמירין שלא הוצרכו לציבור עיי"ש, ודבר זה לא נאמר כלל לענין מחשבת פיגול ושלא לשמה, גם מה תעשה בקרבנות יחיד דלא שייך סכין מושכתן, ומה יענה לשיטת ריב"א בתוס' פסחים ס"ג ע"א ד"ה השוחט, דהשוחט הפסח על החמץ הפסח כשר רלא שינה עליו הכתוב לעכב עיי"ש, והכא ודאי לא שייך כלל זה דסכין מושכתן וכו', קיצור הדבר דסברא זו כולה מוקשה וחידוש עליך שלא אמרת זאת בעצמך לבעל הסברא הקלושה הלזו.

ועתה בדבר אשר נאלצת ללבוש את בגדי עשו החמודות, האמת אני כי בהשקפה ראשונה נשתוממתי מאוד ועגמה עלי נפשי בידעי כי מלבושים נאים מסוכני"ם המה מאור לנפש הישראלי, ותארת לי לפני את מרירות לבך בלבושך מלבושים אשר אין לך חפץ בהם, ומעולם הרגלת לשקץ ולתעב זאת בתכלית הבזיון, אך אחר שובי נחמתי כי בכנון דא ודאי לאו כל המקומות שוין כי גם בלבוש זה הנך עוד יוצא מן הכלל בסביבתך, רק הסכת ושמע נא ידידי היקר את אשר אני דובר אליך, ער פה תבוא! ויותר מזה אפי' כל הרוחות שבעולם לא יזיוו אותך ממקומך, הן בלבוש והן בכל ענינים תעשה לך נקודה, אשר עד הנקודה הזאת יש לך ברירות להקל ולהחמיר, וכאשר תבוא אל הנקודה הזאת אזי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה, ממנו לא תזוע בשום אופן שבעולם. ועתה, באיזה מקום תנוח הנקודה הזאת, על זה בודאי שמעת כמה פעמים הסברה יקרה מכ"ק אאמו"ר שליט"א, כי באמת כל איש ישראל הוא בעל נסיון מהחסיד שבחסידים עד הגרוע שבגרועים, ואפי' מי שהוא כבר מחלל שבת בפרהסיא ואוכל נבילות ושריפות עדיין יש לו מלחמה עם היצה"ר והוא בעל נסיון גדול שאינו ממיר דתו רח"ל, ומעתה התבונן נא, למה לי להיות בעל נסיון ולטיפול בשאול תחתית ר"ל, הלא בנסיון הזה אוכל להיות עובד ד' ולזכות לגן עדן לעוה"ב עם הצדיקים, כיון דבלא"ה לוחם מלחמת היצר, יש להאריך בזה, אך קצתני בסמכי עליך כי ידעת מזה ותבין הדבר לאשורו, אני אומר לך זאת נין הנקודה שדברנו לעיל, כי בודאי נכון שתעשה הנקודה הזאת מה שיוכל להיות יותר קרוב לדרגי החסידות, התבונן נא בזה כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיק ובלבבך לעשותו, ובפרט להיותך מוסמך להוראה תוכל להורות לך כטוב בעיניך, רק חזק ואמץ.

הלא בודאי ירוע לך מה שפי' כ"ק אאמו"ר הח"ק שליט"א דברי המר"ר שאלו לנחש מפני מה אתה מצוי בן הנדירות אמר אני פרצתי נדרו של עולם, ותמוה, ופי' דהנה עינינו הרואות רהיצה"ר מסית ומדיח יותר על הנדרים וסייגים שישאל עושיין משמרת למשמרת, מגופי העבירות עשה ול"ת הכתובים בתורה, ולכאורה דבר זה מעמא בעי, דהלא יותר הי' ראוי לפנינו להסית על עבירות חמורות, אך יש לומר דזהו התחכמות היצר שכאשר יבא לאדם ויאמר עשה עבירה חמורה הלזו הלא יגער בו שילך מאתו ולא יאבה שמוע לו, ולכן הוא בא

בקנוניא ואומר הלא זה הדבר הוא רשות ואין בו שום איסור, ובזה הוא פורש את רשתו לצוד בני אדם, וכך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר וכו', וכהא דאמרינן בסנהדרין כ"ט ובאדר"נ פ"א דהנחש הסית לחיה על הנגיעה ואח"כ אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה, וזה פ' המדרש שאלו לנחש הוא היצה"ר נחש הקדמוני, מפני מה אתה מצוי בין הגדירות היינו מפני מה אתה מכנים ראשך דייקא על הגדירות וסייגים הלא יותר ראוי לפניך להסית על גופי עבירות, וע"ז השיב אני פרצתי גדרו של עולם, היינו כי בדרך זה פרצתי גדר העולם בחטא הראשון של עץ הדעת, וש"י. ועתה אחר אחרון אני בא, בדברי האגרת הזאת השנית, בדבר הקושיא שכתבת על המנ"ח, לא ידעתי, אם באת להקשות, מדוע לא עיינת היטב, הלא הוא בעצמו במצוה קי"ז דיבר מזה, ואמר דמשכחת לה בנונא דליכא מלח אחר דאז אמרינן עשה דכל קרבנך תקריב מלח דוחה ל"ת דכל תקטירו. הוזה"ק על הפסוק בונה ירושלים וכו' הוא בסוף פרשת חיי, ועיין עוד בענין זה בתפלה למשה תהלים קכ"ו.

מה שכתבת כי נמצאים שם אנשים חרדים רק דעותיהם שונות, הלא תדע ידידי היקר כי הכל תלוי בזה, ואפילו יהי איש שומר שבת ומניח תפילין ואוכל כשרות אם ח"ו אין דעותיו ישרות, אזי כל זה איננו שוה לי אפי' פרוטה אחת, אין כוונתי בזה לגנות ולדבר סרה על היהודים דשם ח"ו, כי מה יתרון לבעל הלשון, רק באתי להבינך בתורת ידידות לכל תטה לבך אפי' כחוש השערה אחר השטף החזק של מדינתך, ולא יעלה קנאת אדם על לבך, רק תהי' חזק אצלך כי אין כמוך בכל הארץ הזאת, ותאמר בלבך „לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי“. מה ששאלת איך עברו עלינו ימי הפורים האלה, כמעט כמו בכל שנה, אולם אנכי הרגשתי בכל צער וצער שינוי גדול, בחשבי אוי אי' כעת ידידי שמואל, איזה טעם הוא מרגיש בפורים, ממי שמע קריאת המגילה, עם מי משמח א"ע היום, בזכרי כל זאת ממש עיני זלגו דמעות ולא מצאתי מנוח לכף רגלי.

ועתה אשיבה רגלי אל ערותיך, ואכתוב לך מהני מילי מעליותא היוצאים מפה קודש הקדשים הוא כ"ק אאמו"ר קדוש ישראל שליט"א, ואפתח בדבר אחר מן הרמזי"ם צופים שאמר בפ' תצוה עה"פ שפה יהי' לפיו סביב, וידוע מספרים הקדושים דזה קאי על לשון הרע, והפי' שיעשה שפה לפיו שלא לדבר לה", רבאמת מעיל מכפר על עון לה", כדאיתא בזבחים פ"ח ע"ב, עכרה"ק. ויש להוסיף רמז על דבריהם, דידוע דברית הלשון מכונן וכו' ומי ששומר פיו ולשונו לא במהרה הוא חוטא, ולזה בא הרמז בתיבות יהי"ה לפי"ו גמטריא קנ"ו מנין יוס"ף שהוא מדרת יסוד להראות כי האיש אשר יהי' שפה לפיו ולא ידבר לה"ר זוכה עי"ז למדת יסוד שהוא מדרת יוס"ף, ולזה יהי"ה לפי"ו גמטריא יוס"ף, והבן היטב וש"י.

ואעתיק לך ענין נחמד שאמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק שליט"א לפני כמה שנים ומצאתיו בכתבי קודש כתובים באצבע ידידינו המנוח החסיד המופלג אברהם'לי חידשפרונג ע"ה), בפ' קדושים בפסוק והכרלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, פירש"י אין צריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין ונכרין הם אלא בין טהורה

לך למאמך לך בין שנשחט רובו של סימן לנשחט חציו וכמה בין רובו לחציו מלא שיערה עכ"ל. ולא מצוה זו בלבד אלא כל המצות שבתורה תלויין בשערה כי אין בין טוב לרע אלא כחוט השערה, וכשיעור מלא שיערה אחת מבחי' רע לבחי' טוב, וכן להיפך ח"ו, ואולי זה רמזו לנו חכמנו"ל (סוכה נ"ב) רשעים נרמה להם היצחק"ר כחוט השערה ובוכין האיד לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה, כי אז יבחינו זאת שאין בין טוב לרע אלא כמלא שיערה, והוא ע"ד ששמעתי מפה קדוש אאמו"ר הנאון הקדוש זצוקלה"ה על מה שאחזו"ל בשעה שנמר שלמה בנין ביהמ"ק באו שני צפרים עפות ויעמדו על גגו של היכל, ויאמר א' להשני שמעוני נא רעיתי, לולי הי' ברצוני לבעוט ברגלי אחת הי' נופל כל הבנין הזה, ושלמה שומע את כל אשר תאמר, ויחר לו מאור, ויקרא אלי' לשאול את פי' למה תאמר כזאת, השיבה לו, מה איכפת לך רשאי אני להתפאר בפני אשתי, ע"כ לשון חכמים מרפא. ואמר פה קדוש, כי לא לדחיי' בעלמא אמר לו כן רק דבר גדול דיבר אליו והשיב לו תשובה נצחת, כי בדבר קטן כזה, רשאי אני להתפאר בפני אשתי, יכולין לסתור את כל הבנין, עד כאן לשון צדיק יהנהג חכמה<sup>6</sup>). והרי הוא עולה בקנה אחר עם דברנו האמורים לעיל ועל זאת תרד עיניהם של רשעים דמעה נהי כבי תמורדים, איך לא עמדו נגד שיערה קטנה וקל"ה כמות שהוא. והנהגה באחד השיחים עם א' מהבחורים הבא בקישורים קישור חתנות סיפר

(5) האב"ד המופלא מו"ה אברהם צבי הירשפרונג ע"ה, הי' אחר המיוחד שבערדו של כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד. נולד בפארגורדז בשנת תרס"ה בערך לאביו ר' זאב וואלף. למד שנים רבות בחצרות באבוב בצל כ"ק מרן זצ"ל הי"ד, ואיזה זמן למד אצל הג"ר ליבוש הערציג רומ"ץ דק"ק באבוב. הי' למדן מופלג וירען עצום, בעל כשרון נפלא וספרא רבה, ונולת הכותרת יראתו וחסירותו הקודמת לחכמתו. בשנת תרפ"ח חיבר „מגילת יוחסין" לכבודו של כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל, ונרפס בבערלין בשנת תרפ"ץ ברב פאר ויופי' (ושוב נרפס פה ברוקלין בשנת תש"מ). גם העתיק וסידר לדפוס מכת"י באופן נפלא נחמד ונעים ספר שם עולם עה"ת מהג"ר רניאל פירני זצ"ל בעל עקרי הד"ט (ויורפס מחדש ברצ"ה בקרוב). גם כתב בקביעות הד"ת שאמר כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל, והי' ברשותו כמה קונטרסים גדולים. בשנת תר"צ נשא אשה בתו של מוה"ר חיים שיף מבאבוב (בנו של הג"ד יהודה שיף אבר"ק באבוב), וגם אחר חתונתו המשיך לשקור בלימודיו ועבורת הקודש. — בשנת תרצ"ד נחלה ד"ל, ואחר זמן קצר נלב"ע באבי ימיו ביום ח"י טבת שנת תרצ"ד לפ"ק ונקבר בעיר באבוב. תנצב"ה.

(6) עיין בזה בספר בת עין בסוף הספר בליקוטים. וכ"ק ארמו"ר שליט"א אמר פ"א בביאור דברי המדרש בפשטות, עפי"ד הגמ' (שבת נ"ו:) בשעה שנשא שלמה את בת פרעה הכניסה לו אלף מיני זמר ואמרה לו כך עושין לע"ז פלונית ולא מוחה, באותה שעה ירד גבריאלי ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי, וזה שנתכוון הציפור בדבריו אל שלמה המלך, רע"י שרוצים להתפאר ולמצוא חן בעיני האשה יכולים לגרום ח"ו חורבן הביהמ"ק. ועוד הוסיף כ"ק ארמו"ר שליט"א בדרך מוסר, דנודע מספח"ק רבית יהודי אם מתנהג כשורה הרי הוא בכחי' ביהמ"ק ע"ד אוז"ל עה"פ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, וע"ד אוז"ל איש ואשה שזכו שכינה שריו' ביניהם. אמנם כ"ז רק אם הבעל שורר בכיתו שיתנהג הכל עפ"י דרך התורה והמסורה, אבל אם רוצה להתפאר בפני אשתו והולך אחר עצת אשתו אז גורם ח"ו חורבן ביהמ"ק בכיתו, שהשכינה מסתלקת משם.

לי כי מחותנו רורש מאתו ומסיתו שיניח מעט מררכי החסירות, ואנכי בראותי  
 מהות הבחור כי הולך במלבוש הנקרא איבערציער ופאת ראשו לא ארוך ולא גוף,  
 וגם יש לאל ירו לכתוב מכתב בלשונות העמים, נשתוממתי על המראה, ושאלתיו  
 מה רוצה עור יותר ממך, ובפרט כי יורע אנכי שאין זה עור תכלית המבוקש וסוף  
 דבר, רק היום אומר לך עשה כך ולמחר יאמר לך עשה כך למען ענותך בסכלותו  
 להנשותך מדרך ישרה, והוא כדמיון המשל אשר אמרי אינשי באיש כפרי א' שהי'  
 עומר על פתח ביתו מבחוץ, וישא עיניו וירא והנה בא רוכב א' על עגלה עם ר'  
 סוסים רץ לררכו, וכאשר עבר על פתח הכפרי עומר אצלו ושאל את פי הכפרי הכי  
 עור רחוק הררך לבוא לעיר פלונית, ויען הכפרי ויאמר כמו שיעור פרסה, ויאמר  
 הרוכב הנה כי כן ארדוף ואשיג ררך מבוא העיר בחצי שעה, וירץ לררכו בהחפזו  
 לגוס ולהגיע למחוז חפצו, ויעברו רגעים אחרים והנה בא רוכב על עגלה עם שלש  
 סוסים, ושאל ברבר הכפרי, האם ראית איש א' רוכב על ר' סוסים, ויאמר הכפרי  
 ראיתיו, וזה רגעים שנים שהן ארבע נסע מזה, ויאמר ארדוף אחריו ואשיגנו, כי  
 אמהר במריצת הסוסים ויעוף לררכו, עור לא עברו שלשה רגעים שזה נסע, והנה  
 זה בא רוכב על סוסים שנים ונפשו בשאלתו, האם עבר ררך כאן רוכב על ג'  
 סוסים, כן ענהו הכפרי, וזה שני רגעים שפנה והלך מזה, ויאמר הרוכב אחגור  
 מתני ואמהר בסוסים וער מהרה ארוץ ואשיגנו, וילך לררכו, שוב עברו איזה  
 רגעים והנה בא איש רוכב על סוס אחד, וכאן שואל להכפרי, האם ראית עובר  
 בדרך זה רוכב וב' סוסים, ויען הכפרי, ראיתיו זה איזה רגעים, ויאמר הרוכב הנם  
 שאין לי רק סוס אחד והוא יש לו שנים, עכ"ז אם אכה את הסוס ואחישו מפלט  
 לי אשיג אותו בטח, והכפרי משתאה לאמר, שמעני אדוני, הכי סבר אתה שהנך  
 רודף רק שני סוסים, טעות גדול הוא בידך, הלא הנך רודף ארבעה, כי השנים  
 ינוסו וירדפו שלשה, והשלשה רודפים אחר ארבעה, והארבעה עד מהרה יורצו  
 בחפזון רב להגיע אל מבוא העיר, ע"כ המשל הרומה ממש לענין זה שאנו עומדין  
 בו, כי לך מראים באצבע על בחור פלוני כמה מתוקנים מעשיו נאמנים ונחמדים  
 לפי דעתם דעת טועה, ובאמת אותו בחור ג"כ לא מצא חן בעיני כל רואיו כי גם  
 לו מראים על אחר, וכן השלישי ועד הרביעי ויותר, נמצא שאין אתה רודף את מי  
 שהוא עדיין ירא ד', רק את אשר כבר עזב החסירות מכל וכל ויותר, ואמת הרבר  
 כי אפי' רואין לאחד ששינה את מלבושיו ויסר את בגדי החסירות ועכ"ז הוא ירא  
 שמים אין להביא ראי' ממנו כי לאו כל הגופין שוין ולא כל הדעות שוין, ויוכל לזה  
 להזיק הרבה מאוד אעפ"י שלוח אין מזיק כ"כ. — ויש להעמים זאת ברברי רש"י  
 הנ"ל באומרו, אין צריך לומר בין פדה לחמור, פ' אם יקחו בחור תם וישר וירא  
 א' נגר בוד רק מלחלוחית התוה"ק א"צ הברלה ביניהם כי כל דואיהם יכידון כי  
 זה טהור וזה טמא ד"ל, אלא בין טהורה ל"ך לטמאה ל"ך, זה וראי צריך הברלה  
 יתירה בין דבר שהוא טהור ל"ך ובין דבר שהוא טמא ל"ך, דייקא, כי הנם  
 שלאחרים לא יזיק עכ"ז אם לך יגיע חזק<sup>7</sup>, צריך הברלה והפרשה פריש מרובה

(7) עיין עוד בזה בספה"ק קדושת ציון ח"ב דף ע"ז ע"ב על נוסח התפלה, מארס רע  
 מיצר הרע מחבר רע וכו'.

ולא יעזוב נפשו לשאול לרדת שחת רק הולך בישראל וירא ה'. עד כאן לשונו הזהב, הבן הדברים בטוב טעם ודעת ושים שכל.

בקשתי את אחיי היקרים רח"ו ורי"ד שיכתבו לך, ואני אצרף את מכתבם לכאן. ועתה אראה אם כתבו מה טוב ואם לאו אשלח בל"ג כך, כי אין ברצוני לעכב עוד יותר. כמדרומה לי שהב' יעקב מטורקא ג"כ כתב ואצדפו. — ידידי יקירי, עיניך הרואות את אשר ערכתי היום בנעימים מערכה גדולה לפניך, לא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת רק להנאתך ולטובתך, כי אהבתך קשורה בלבי, ואף אתה נטה את ירך וכתוב מכתבים גדולים וארוכים מכל אשר אתך. מאפיסת הזמן אסיים את מכתבי.

כ"ד ידיך עוז דורש שלומך וטובתך כל הימים ומברכך שתחוג את חג המצות הבע"ל בהכשר ויתרון מתוך רב שמחה ומיעוט עונות, ונזכה לשלש אתך משוש בעגלא ובזמן קריב, כברכת,

הק' משה אהרן

## לקט ענינים שונים

### מב"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא — ב' דר"ח תמוז)

(א) בס' שיחת חולין של ת"ח החדש (סאניק תער"ב) אות ט"ז הביא כי בעת שנתקבל כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זצוק"ל לאב"ד בק"ק ווישניצא (בשנת תר"מ לפ"ק) בדרשו את הדרשה הראשונה פתח לה פיתחא להאי דרשתא בגדול ענות צדק, מי אנכי ומה אנכי כי באתי עד הלום להיות מאחו פני כסא הרכנות בקהלא קדישא הדין אשר גאוני הזמן פארי הדור ישבו בה כסאות למשפט מדור דור. אמנם כן, לא אעשה שקר בנפשי לחשוב כי ראוי אנכי למלאות מקומם ולעמוד תחתם לעשות גדולות ונצורות כאשר עשו הם, חלילה לי מלחשוב כן, כי ידעתי נפשו שמתני ומיעוט ערכי עלי, אבל אנידה לכם משל נכבד ואז תשכילו על מה הוקמתי על להיות רועה צאן קדשים בעיר הזאת. — מלך גדול אחר בנה ארמון גדול ונשגב ויקרא לכל האומנים הציירים היותר גדולים ומצוינים בתבל, והי' בתוכם אומן א' גדול ונפלא אשר אין ערוך אליו בכל העולם, והאומן ההוא עשה ציורים נפלאים מעשה ידי אומן מרהיב עין הרואה ולא הי' שום אומן בתבל שיכול לעשות כמתכונתו, המלך לא הניח את האומן ההוא לנוע מהיכלו כי אם החזיקו בחצירו למען יוכל לתקן כפעם בפעם את הציורים ההם, עברו הימים וימת הצייר ואיש לא הי' לתקן את הציורים כמו הצייר ההוא, ובכן נתקלקלו הציורים לאט לאט והורם נהפך למשחית, ולא יכול המלך לדור בו, ויצא משם וישע אהלי אפרגו בארמון אחר, ובכן נשאר ההיכל הראשון שמש מאין יושב בו אדם, והכותלים והציורים שעליהם נתמלאו אבק ועפר עד אשר לא ניכר מראיתם, ויצר

להמלך מאר על הציורים הנפלאים ההם ההולכים לאברון, ויקרא לכל האומנים הציירים כמו הצייר המת, ויאמר להם עשו זאת איפוא והסירו את האבק מעל הציורים לבל יהיו מכוסים מעיני בני אדם. וסיים כ"ק ארמו"ר זצ"ל, המשל עלי ימשול, הנה הנאונים הראשונים אשר שמשו בקורש בכתר הרבנות הם הציירים הנרולים והנפלאים אשר בחכמת תורתם ויראתם עשו ציורים יפים ונפלאים מעשה צעצועים בתורתנו הקרושה, אבל בעו"ה באפיסת הקרושים האלה, אברה חכמת חכמים ובינת נבונים הסתתרה, ואיש אין בארץ למלאות מקומם לעשות כמעשיהם ציורים יפים כאלה, אף לתקן את אשר עשו, ובכן נתאבקו בעו"ה הציורים היפים ונתמלא אבק ועפר, ותורה ויראה מונחות בקרן זוית באין רורש ואין מבקש, לכן באתי אנכי לא לעשות ציורים יפים כמותם, כי זה אין בכחי, רק להסיר המסכה הנסוכה עליהם, ולטאטא במטאטא השמר את האבק שנפל עליהם, למען יתראו ויתנלו בהרר יפים כאשר בתחלה.

(ב) בס' מרנניא רד"ב (לונרון תשי"ז) בתולדות המחבר בעמוד נ' מובא, כי העיר ווישניצא היתה נורעת בקושי' בהנהלת הרבנות ע"י מחלוקת תמירות שנתהו שם, ומספרים כי כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצוק"ל כשגמר ברעתו לעזוב את העיר ווישניצא (שכיהן בתוכה כשלש עשרה שנה), אמר בדרך צחות, כי הגה"ק בעל הארי' רבי' עילאי זצ"ל כשנתקבל לרב בק"ק ווישניצא, אמר, באמת לא הייתי צריך לקבל עלי את הרבנות כי העיר איננה מוצלחת להיות מנוהגת בשלוח ע"י הרבנים שלה, אך הנני מקוה כי אוכל להם, כי מקורם ה' שם לרב הה"צ מוה"ר יעקב מקאטעלבערג (חתן הגה"ק מוהר"ר שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל) שה' צריך וקרוש אמנם לא ה' מפורסם לגאון בתורה, אח"כ ה' שם הברוך טעם שה' מפורסם לגאון אבל לא רבי (היינו לחסידים), ועלי אומרים הרבה אנשים שאני רבי וחרבה אומרים שאני גדול, אחי' מילתא רשויה לתרווייהו ונחי' בשקט, אולם גם לו לא עלתה בידו שהוכרח לעזוב מקומו, וסיים כ"ק מרן מוהר"ש זצוק"ל, ואני כשהלכתי שמה בראותי כי אין קיום שם לא לגאון ולא לרבי ולא לשניהם גם יחד, חשבתי, רמאחר שאינני לא רבי ולא גאון, אוכל לשבת שם במנוחה, עכשיו אני רואה שהעיר הזאת היא ברי' חרשה שלא הכריעו בו חכמים, ואין מקום קבע לרב בתוכה.

(ג) במכ"ע קול מחזיקי הדת (שיצא לאור בלבוב) מיום ט' אלול שנת תרמ"ט נרפס שם מפנישת כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל עם הקיסר פראנץ יאזעף בעיר באכניע, וז"ל: ליהורים היתה יקר וגדולה בחופיע הור מלכנו הקיסר יר"ה על חצר מסלת הברזל בבאכניע ביום ב' העבר בבוקר ותעמור שם הרכבת ארבע רגעים, ובמשך העת המצערה הזאת כבוד והדר עטרוהו רצון ערת ישראל בבאכניע ועיר ווישניצא, הרב הגאון הצדיק מו"ה שלמה ה"ש (שליט"א) [זצוק"ל] חופיע ביקרו, ואפריון חופה יפה עשו יושבי ווישניצא כולה מקושטה במאה עטרות כסף חדשות אשר יעטרו בהם את השלטים, וקרני השמש אשר זרחו עליהם השליכו קוי זהר להרחיב עינים, וביר הרב [כ"ק ארמו"ר מוהר"ש



וצ"ל] ס"ת מחושקה טס כסף מזוהבים, עין בעין ראו כי הפיקו היהודים את רצון הקיסר וימצא מהם קורת רוח, כשני רגעים ריכר עם הרב [כ"ק ארמו"ר מוהר"ש וצ"ל], והקיסר שאלו ראשונה, על מצב בני עדתו ומעשיהם ושלומם, ועל מעשיו ועבודתו כל היום, על ראשון ראשון ענה בהשכל ודעת לאמור, כי איש איש ממסחרו עם אחיו יחי' באמונה, ועל האחרון השיב, עבודתו איננה אחרת כי אך ללמוד תורת ד' ולהתפלל ערב ובוקר על שלו' כל מין האנושי בכלל ועל שלו' המלכות בפרט, וייטב בעיני הקיסר, ויט אליו יד שלו' ורצון.

ד) בס' מהרש"ם הכהן פ' וירא הביא בשם כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש וצוק"ל שאם הסט"א רואה שהצדיק יש לו מנוחה ועי"ז ביכלתו לעלות למעלה בעבודת ד', מזמין לו איזה מחלוקת כדי להטרידו מעבודת השי"ת, ואמר על זה משל, לאיש שיש לו יונים וירא שלא יפרחו למעלה, נותן על כנפיהם זפת כדי שלא יחא ביכולתם לפרוח, כן הוא הנמשל שהס"א מביא את הצדיק לידי מחלוקת כדי למונעו מעבודת ד'.

ה) בס' הנ"ל בפ' לך הביא, כי הגה"ק משינאווע וצ"ל אמר כי כל או"א יש לו אות בתורה, ואות שלו הוא אות ו' מן הפסוק ויהי בנסוע, שה' דרכו ליסע בהיותו צעיר לימים להרבה צדיקים להכיר אותם וגם נסע למקומות רבים להחזיר אנשים למוטב ולפעול ישועות וטובות לבנ"י, ואמר ע"ז כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש וצ"ל שאות שלו הוא אות ו' מן ו'בנוחה יאמר, כי מחזיר בני ישראל לתשובה ומקרבן לתורה בביתו, ע"י הישיבה הגדולה שיסר בעיר ווישניצא, שיצאו משם רבנים, תלמידי חכמים, חסידים ואנשי מעשה וכו', ולכן יוכל לנוח בביתו וא"צ ליסע הרבה ממקום למקום.

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

האחים היקרים והמופלגים

מו"ה דוב בערל נ"י ומו"ה מרדכי נ"י

ביקסענשפאנער

ממאנטרעאל

בהלקח מאתם אביהם היקר

הנה"ח רודף צרקה וחסד

מו"ה זכרי' מנחם ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ולא יוסיפו לראבה עוד.

המערכת

## תעודות וסמיכות

לרגל עבודתנו במשך השנים איקלע לירינו אוסף גדול וחשוב של תעודות וסמיכות המלצות והסכמות וכו'\*) מהרבה גאוני ישראל וגדולי הדור (רובם בעצם כתי"ק), וחשבנו כי יתענגו הקוראים בהם, ואף אם על פי רוב סגנון אחד לכולם, אעפ"כ לא הרי זה כהרי זה, ובטח ימצא הקורא הנכון בכל אחד מהם חשיבות בפ"ע, לכן החלטנו להדפיסם ברצ"ה לפרקים במדור מיוחד, וראויים הרברים להיות נקבעים בדפוס לדורות עולם, ישמע חכם ויוסף לקח.

### א.

אור יקרות ראתה עיני כי בא כי בא תור זמן נישואי תלמידי החביב עלי כגופי ה"ה החתן כ' משה' בהרבני מ' יוסף מפה ק' ליסא אשר אהבת עולם אהבתיו מאז למד אצלי, ומצאתי בו קורת רוח מאוד צוף נופת תאנים עם ענבים טעמתי ביערת דבשי ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי, יוסף לו ר' כהנת וכהנה רוח טהרה וקדושה לתורה וליראה ולשאוב מים בששון ממעיני הישועה, לזאת אמרתי בלבי בא העת והעונה להודיע לרבים כבוד הוד תפארתו להעלותו על ולפארתו ולרוממחו בקהל עם בסוד ישרים ועדה לכל דבר שבקדושה, ובעליית ספר תורה זה שמו וזה זכרו, מוריני הרב ר' משה בן מוריני הרב ר' יוסף, ותהי זאת לעדה להראות טובו ויפיו לפני כל, ומצאתי את נפשי כמחוייב בדבר לקיים בו נוצר תאנה יאכל פרי'.

הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדי, ב' ז' ניסן תקע"ה.

הק' יעקב הח' ק' ליסא יע"א<sup>2</sup>)

(\*) רובא דמינכר מאוסף הנ"ל הם כתיבי „היתר הוראה" וסמיכת „מורנו". — ענין הסמיכות „מורנו" הי' נהוג ברוב תפוצות ישראל כמה מאות שנים ליתנם לתלמידי חכמים ביום חתונתם להיות נקראים לס"ת מיום ההוא והלאה בתואר „מורנו". (עיין בס' עוללות אפרים מאמר שר"מ ואילך). — „היתר הוראה" ניתן רק לאותן שנבחנו ע"י חכמי הדור להיותם בקיאים היטיב בהוראת איסור והיתר וכו'. — „קבלה" היא התעודה שמקבלים השוחטים מאת הרבנים הבוחנים אותם על ידיעתם בדיני שחיטה וטיב בקיאתם בהרגשת הסכין וכו'.

ואגב כראי להעתיק כאן דברי הגאון בעל חתם סופר זצ"ל בשו"ת חת"ס החו"מ סי' קס"ג ד"ה כרם וז"ל, בענין סמיכות מוריניו וחב"ר היות שהוא דבר שאין לו שורש בש"ס רק מנהג בני אשכנזים מימי מהרי"ל ומהרי"ו ואין לנו בו דבר מקובל ממש שראוי לסמוך בהו בהוראה, אך נהירנא כי קבלתי ממורי הגאון זצ"ל שהוא חרם קרמונים שלא לקדוש בשם החב"ר מי שאינו מוסמך מהרב וכו', בתקנת מעהרין שנתקנה עפ"י גדולי ישראל בשם החב"ר שכל רב שאינו מחזיק יו"ד בחורים בישיבה אין לו רשות לסמוך במוריני וחבר בלי רשות והדמנא מהגאון אב"ד דמדינת חוץ מתשע קהלות גדולות וכו' אמנם נ"ל קלקלתינו תקנותינו כי בימיהם נהגו סילסול בעצמם ולא סמכו כ"א איש אשר

ב.

ב"ה.

הצבי ישראל, ירו לא-ל, ראוי להתהלל, שבחו למלל, ה"ה תלמידי הבח' המופלא ומופלג כ' צבי הרש בן מו"ה יחזקאל שטארק מתושבי קובענע, ישב על שלחני שלחן התורה זה שנתים, והנה בתורה, לן בעומקה של הלכה, ומצא בה סימן ברכה, אשרי מי שלו ככה, יודע לאשר בנתיב ההלכה, צח ובחיר שכלו, מלא תורת ה' כולו, והנה תחת פלפול יגיע לקח טוב, אמרתי אעננו עטרות, ואכבדנו נגד בני עמי, וראוי הוא לקרותו לס"ת בשם החבר ר' צבי בן מו"ה יחזקאל נ"י, ולשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב. ר"א מאמ"ו המדבר לכבוד התורה ולומרי' הרב הגאון האמיתי המפורסם רב אב"ד רפה ק"ק נ"ש והמדינה יע"א, הבעה"ח יום ה' מ"ז למב"י תקפ"ו לפ"ק.

נאו' הק' מרדכי בנעט חונה פה ק"ק נ"ש והמדינה יע"א<sup>(3)</sup>

למר ולימר ונהג ברברי חבירות וכו' ואח"כ באו חרות של אחריהם וסמכו פרנסי עם ועשיריהם מפני שהיו מטילים מלאי לכיסין של ת"ח ומחזיקי' יריהם ומגדלים בניהם לת"ת והיו מכבדים אותם בסמיכות החבר אעפ"י שלא היו בעלי תורה, ושעמם ונימוקם עמם כרברי חז"ל פ' מקום שנחנו המטיל מלאי בכיסו של ת"ח זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' כי בצל החכמה בצל הכסף וכהאי רשמעון אחי עזרי', ולכל זה ה' צדיק עכ"פ רב מופלא וצדיק היודע להבחין בין גביר לגביר הנאמן בדברו לומר כל מן רין סמוכא לנו. — אבל עכשיו נתקלקלו החרויות ונעונו הרינים, ארם קונה החבר באגרות כסף אחת אפילו אינו לא במקרא ובמשנה ובדרך ארץ ואין חבורתם נאה לא להסומך ולא לנסמך ע"כ אין לרקק אם הוא רב ותופס ישיבה או לא, לא עשה אלא מעשה קוף בעלמא ולא סמך אלא קנה רצון, אבל מ"מ יהיו הסומכים רב או ב"ר קבוע שבעיר כי מנהג ישראל תורה היא שלא יבואו ג' רועי בקר לסמוך את מי שירצו ולעשות חוכא ושלולא בקריאת שם רבי, ועיין בקונטרס הסמיכת שבסוף ספר רלב"ח מה שהאריך והפליג מאוד בקריאת שם זה למי שאינו ראוי לו, יעווי"ש.

(1) הוא הג"ר משה פיילענפעלד זצ"ל אבר"ק ראנאזען. ה' ג"כ תלמיד מובהק להגאון רעק"א זצ"ל. עיין ס' אגרות סופרים ח"א מכתב ל"ט. — נפטר ז' אדר שנת תרל"ב.

(2) הוא הגאון בעל חוות רעת זצ"ל אבר"ק ליסא וסטריא.

(3) הוא הגאון מוה"ר מרדכי בנעט זצ"ל אבר"ק ניקלשבורג. — נולד בשנת תקי"ג לאביו מו"ה אברהם כיהא בכפר שורגע. בצעירותו למד בניקלשבורג אצל הג"ר גרשון פולין אב"ר רשם, אח"כ למד אצל הג"ר יעקב קאצעלינבויען באישינען, ואח"ז אצל הג"ר יוסף שטיינהארט אבר"ק פיורדא. בשנת תקל"ה בערך נבחר לדומו"ץ בק"ק ניקלשבורג, אח"כ שימש כאבר"ק לאנרענבערג, ואח"כ כאבר"ק שושבורג, ומשם עלה ונתעלה בשנת תקמ"ט על כס הרבנות בק"ק ניקלשבורג. העמיר תלמידים רבים ומהם גדולי ישראל. נרפס ממנו מגן אבות על ל"ט מלאכות, באור מרדכי על המרדכי, שו"ת פרשת מרדכי, שו"ת הר המור, ותכלת מרדכי דרשות. נפטר בקארלסבאד ביום י"ג לחורש מנחם אב שנת תקפ"ט לפ"ק, ונטמן בעיר ליכטנשטאט הסמוכה לק"ב, וכשבעה חדשים אח"ז בחורש אדר שנת תק"ץ הועבר גופו מהחור לניקלשבורג, ושם מנ"כ.

## ג.

ב"ה.

שם האחד אליעזר, צדק והאמונה מתניו אזור, ה"ה הנעלה כ' ליזר חתן מ' יודא ברין דיין דק' פרוסטיץ יע"א, האי קלא דאליעזר נשמע קולו בבואו אל הקודש פנימה, שוקד על דלתות בה"כ לילי ויממא, לעשות תפלתו בכוונה עצומה, שש ושמח לעשות רצון השוכן בשמי רומא, עיניו למטה ולמעלה לבו כל הימים שמה, במצותיו חפץ מאוד בלקיחה תמה, כל כי האי מילתא העיר עליו הרב הגאון כמורה"ד ארי' ליב נ"י אבד"ק הנ"ל שביקש לסמכו בדברי חבירות ולכבדו נגד זקני עמא, ומוחזקני שדבריו אחר כוונת הלב המה, גלל כן אני מסכים לקדושתו מחג הזו ואילך בשם החבר ר' אליעזר נ"י כרי שלא למנוע הטוב להולכים בתמים ולהושיבו בקרן אורה ותמה, והשומע לדברי אלה יאיר פניו כפני חמה, ויזכה לעלות לציון עיר ה' שמה. ד"א אמ"ו הרב הגאון הגדול אב"ד ור"מ דק' נ"ש והמדינה יע"א. הבעה"ח,

נאו' הק' מרדכי בנעט חו' פה ק"ק נ"ש והמדינה יע"א

## ד.

בס"ד.

שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו ה"ה חתני הרב המופלא בתורה ויראה, שלשלת היוחסין, מהור"ר משלם זלמן הכהן נד"ו (בן הרב הגדול המופלא והמופלג הגאב"ד דק"ק צילץ מ"ה שלמה הכהן זצ"ל ונכד הגאון הנודע לשם ולתהלה מ"ה משלם זלמן הכהן זצ"ל הגאב"ד דק"ק פיורדא בעל מחבר שו"ת בנדי כהונה) העומד זה קרוב לחמש שנים לשרת בקדש להיות רב ומורה בק"ק אפפעלן, והרבה פעמים פלפל עמי בחכמה בגמרא ופוסקים, וגם הציע לפני שאולות ותשובות, ומצאתי בו את שאהבה נפשי, ראיתי כי ידיו רב לו ללחום מלחמות התורה, לצלול בעמקי ים התלמוד, ולדון ולתורות כדון וכהלכה, והנה אף כי כבר נסמך מרבנים מופלגים בעלי הוראה וגם כבר יושב זה שנים על כסא רבנות והוראה לכבוד ולתפארת, בקש ממני שגם אני אסמוך את ידי עליו, ואחרי העלותי על לבבי מה שהעלה בשו"ת שבות יעקב סי' מ"ד מרבדי התוספ' סנהדרין דף ה' שמותר לקרוב לסמוך לקרובו, ובזכרי דברי החכם ע"ה „אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות“, נדרשתי לאשר נשאלתי, ואסמוך גם אני את חתני הרב נ"י הנ"ל בסמיכת הוראה יורה יורה ידין ידין כאחד הרבנים נרם יאיר בכל תפוצות ישראל ער יעמוד הכהן לאורים ותומים.

כ"ד המדבר לכבוד התורה והעוסקים בה, פה ק"ק אלטונא יום ב' י"ג סיון ברי"ת לפ"ק.

הקטן יעקב בלאאמ"ו מו"ה אהרן עטטלינגער ז"ל

הח"פ בק"ק הנ"ל והמדינה יע"א

- (4) הוא הנאבד"ק אפעללן ואח"כ הנאבד"ק שווערין. נפטר בכרעסלא כ' אלול שנת תרס"ב לפ"ק. ראה עור אורותו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד ט', ובקונט' ט' עמוד נ"ט.  
(5) הוא הגאון בעל ערוך לנר זצ"ל, ראה אורותו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד ט'.



פאקטמיילי מכת"ק הגאון מוה"ר לעמל הלו' אבר"ק אייזנשטאט זצ"ל דרפס לעיל עמוד פ' ז"ו.

*[The page contains dense handwritten text in Devanagari script, which appears to be bleed-through from the reverse side of the paper. The handwriting is cursive and fills most of the page area.]*

## דמי

(טו) חטאי עפרים - היו בלתי נקדמות ונעשה נסים הוא - (זו) חטאי אלפים אחד - במחשבו הוא כבדו עמנו - דבר אחד באדם האומר לחברו - כל עסקיך של פלוגי בתלמית פלוגי - כך כל מחשבויו של הקדוש ברוך הוא בקדוה - מרות - לטון חרמ וחרט אחד הוא - נתיים לטון חקוק

(טו) ויפן ויור משה מן הרהר  
 וישני בליל הערב כיוון לרח  
 הכבים משני עבריהם מזה  
 ומזה כתבים: (יו) והלילה  
 מעשה אלהים הנהיה ומתקבל  
 ככתב אלהים הואחרת על  
 הלילה: (יז) וישמעאל וישעאל  
 קול העם ברעה ויאמר אל  
 כשה קול מלחמה בפתחה:  
 (יח) ויאמר אין קול  
 ענות נבחר ויפן קול ענות  
 הלוחש קול ענות אבני  
 שבע: (יט) ויהי  
 כאשר קרב אל המחרת  
 וירא את הענן ומלחמת החר  
 אף כשה וישלך מירא את  
 הנהר וישבר אהם תחת  
 הנהר: (כ) ויפח  
 את הענן אשר עשו ויסר  
 באש ויטמן עד אשר דבק  
 מור ערמל הפסיושק את  
 בני ישראל:

[illegible]

פאקסימיליא מכת"ק הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל הנדפס לעיל עמוד י"ח.





q estava bien. q lo que toca ala Toplica escreuy  
al Hermano mis razones y aun veve sy puedraser  
espero larga alegre sy no es enciendo Siempre rogo  
al soberano nos cumpla nuestras demandas q  
bien y nos escape de todo mal amen Muy amigo

Fiel entrinico  
Joseph  
A. K. K.  
C.

## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הלוי מייזעלס נ"י להולדת הבן  
להרב כרוך חנה גרינפעלד נ"י ראש הכולל בקרית באבוב להולדת הבן  
להאברך היקר ר' חיים דוב קרוימאן נ"י מקרית באבוב להולדת הבן  
להאברך היקר כנש"ק ר' טובי' ארי' ליבוש הורוויץ נ"י להולדת הבן  
להרב חיים דוד בלום נ"י ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יוסף פאלגער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' יצחק משה צבי בריינער נ"י להולדת הבן  
להאברך היקר ר' נתן גליק נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלי' יהודה לייבטשע שפיעלמאן נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' זאב לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יהודה חיים שניידער נ"י מבני ברק להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יחזקאל שרגא ברוך עליאם נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יצחק יהודה ליבוש סג"ל לאנדא נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מלונדון להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה יהושע צוויבעל נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל  
 הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלום קעססלער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר בנש"ק ר' שמואל דוד בעק נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שמחה פינחס שטראהלי נ"י להולדת הבת  
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.  
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים שליט"א אבד"ק טשענסקאוויץ  
 לנישואי נכדתו תחיו  
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל צעהנווירטה נ"י מבני ברק לנישואי נכדיו יחיו  
 להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן  
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחיו  
 להרב יעקב אייזען נ"י ממאנטרעאל לנישואי בתו תחיו  
 להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בנו האברך היקר ר'  
 אהרן נ"י  
 להנה"ח מו"ה מנחם מענדל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לנישואי נכרו נ"י  
 להרב פסח קופיעיץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי בתו תחיו  
 להאברך היקר ר' אשר יונה לנדא נ"י לנישואיו  
 להאברך היקר ר' חיים יצחק שלמה ברוך נ"י תלמיד ושיבתנו לנישואיו  
 להאברך היקר ר' יוסף רייכבערג נ"י תלמיד ושיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' יצחק פינטער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
להאברך היקר ר' יצחק אייזיק דייטש נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
להאברך היקר ר' משה פאריזער נ"י מאנטווערפען לנישואיו

יעזור הש"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

### המערכת

#### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן קעספלער נ"י לאירוסיו נכרתו תחי'  
להנה"ח מו"ה אליעזר פאפיער נ"י לאירוסיו בתו תחי'  
להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק עליאם נ"י לאירוסיו בתו תחי'  
להרב מו"ה יקיתאל יהודה מיזליש שליט"א אבד"ק סיגעיט לאירוסיו בתו תחי'  
להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לאירוסיו נכדו נ"י  
להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר נפתלי  
הלוי נ"י תלמיד ישיבתנו  
להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבתנו לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה  
כמר יוסף שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו  
להרב המפורסם וכו' מוה"ר פנחס הירשפרונג שליט"א ראש ועד הרכבים  
במאנטריאל לאירוסיו בתו תחי'  
להב' החתן הנעלה כמר מנחם מענדל טענענבוים נ"י מטאראנטא לאירוסיו  
להב' החתן הנעלה כמר פסח קטן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו  
בורא עולם בקנין השלם זה הכנין עדי עד  
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

### המערכת

פנ' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם  
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,  
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה  
שע"ו אוצר הספרים  
רישיבת קרושת ציון  
קרית באבוב ת.ד. 204 בת"ם

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA  
c/o Goldberg  
5659 Hutchison St.  
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA  
c/o Lemel  
127 McGillary Ave.  
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA  
1533 - 48th St.  
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA  
c/o Hirsch  
10 Rookwood Ct.  
Castlewood RD.  
London N. 16, 6-D.R.

בבעלגיע

KEREM SHLOMA  
c/o Kwadrat  
28 Nervier St.  
Antwerpen 2000, Belgium



Printed in the U.S.A. by  
**Simcha Graphic Associates**  
4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה”

כארה"ב = 15 ראללער לשנה

בקאנארע = 18 ראללער לשנה

בעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

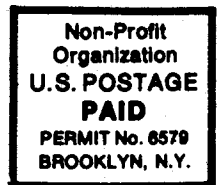
כשאר ארצות = ברואר רגיל 18 ראללער לשנה

ברואר אויר 25 ראללער לשנה

מאמענט

om:

**KEREM SHLOMO**  
B.Y.B.Z. of Bobov  
1533 - 48th Street  
Brooklyn, N.Y. 11219



ADDRESS CORRECTION REQUESTED  
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED  
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

# נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לסלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא  
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל  
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד חי"ו.

---

שנה ד' קונטרס י"א      אלול תשמ"א      ברוקלין, נ.י.

---

יוצא לאור ע"י תלמידי כ"ק  
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

# התוכן

## מדור אמרי קודש

ליום כיפור . . . . . כ"ק מרן ארמונו"ר שליט"א 1

## מדור זכרון לראשונים

ח פלפול נחמד לפ' תצא . . . . . הגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל  
ט בסוגיא דנתקלקלו הלויים בשיר . . . . . הגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל  
יא בסוגיא דהצני שיעור . . . . . הגאון מוה"ר אהרן אב"ר באטארקעס זצ"ל

## מדור אגרות קודש

יג שני מכתבים מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבר"ק ברוינשווייג . . . . .

## מדור זכרון לאחרונים

יז תשובה על ג' שאלות . . . . . הג"ר יוסף ראזין מרווינסק ז"ל  
יח ביומא דף י"ב ע"ב . . . . . הג"ר זאב ניסנבוים ראב"ד ק' דראהביטש הי"ד

## מדור פלפול והלכה

יט בדין ברכת הזימון, ואמירת רצה . . . . . הרב מוה"ר כצלאל שטערן שליט"א  
כג בדין שבת בחולת שיב"ס . . . . . הרב חיים יעקב מאיר רובין נ"י  
עולת שבת בשבתו

כט ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת  
לר נוסחאות והערות ברש"י עה"ת . . . . . הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

## מדור תמיהות וישובים

לח הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

## מדור הנאהבים והנעימים

לו במס' יומא דף פ"ו ע"ב . . . . . הר' יעקב אלימלך דערעשעוויץ הי"ד

## מדור זכור ימות עולם

מ כתב רבנות להגאון אבר"ק באטארקעס (משנת תקפ"א לפ"ק) . . . . .

## מדור תעודות וסמיכות

מב כתב „קבלה" . . . . . הגאון בעל מעשה רוקח זצ"ל  
מג כתב „חבר" . . . . . הגאון מוה"ר צבי הירש מבערלין זצ"ל  
מג כתב „מורנו" . . . . . הגאון מוה"ר נחום טריביטש זצ"ל

מד ציורים והערות . . . . .  
מו מכתבים אל המערכת . . . . .  
טו, מח צילומי כתבי קודש . . . . .  
מט ברכות והודאות . . . . .  
נא מפתח כללי לקובצי שנת תשמ"א . . . . .



## חותמין בברכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עמ"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

**ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום**

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני  
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו  
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידנו החותמים הנכבדים שיחיו  
שנה טובה ומאושרת.

**תכלה שנה וקללותי — תחל שנה וברכותי.**

כעתירת וברכת,  
המערכת



## ברכת תודה

לידידנו הנכבד הנגיד החסיד  
ההגול והמרום נדיב ושוע  
מו"ה משה יקותיאל עליאם נ"י

אשר נדבה לבו אותו לסייע בדבר מצוה  
בתרמו סכום חשוב מאוד להדפסת קובץ הנוכחי

לעילוי נשמת אביו הרה"ח הנכבד  
מו"ה מרדכי יעקב שו"ב במו"ה אליהו ע"ה  
מזאטור  
נהרג עקה"ש בשושן פורים שנת תש"ג לפ"ק

ולעילוי נשמת אמו החשובה  
מרת חי' בלומא בת הרב מו"ה ברוך ניכטבורגער ע"ה  
נהרגה עקה"ש ביום כ"ז סיון שנת תש"ב לפ"ק

ולעילוי נשמת זקנו  
הרה"ח מו"ה אליהו במו"ה משה יקותיאל עליאם ע"ה  
מסאניק

ולעילוי נשמת זקנו  
הרב מוה"ר ברוך במו"ה יצחק אייזיק ניכטבורגער ע"ה  
מלימאנוב

ולעילוי נשמות שני אחיו  
הב' אביגדור, והב' שלמה ע"ה  
נהרגו עקה"ש ביום כ"ז סיון שנת תש"ב לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

זכות המצוה יגן בעדו ובעד כל בני ביתו להתברך בכל מילי  
דמיטב בשפע ברכה והצלחה ובבריאות השלימות לאורך  
ימים ושנים בנחת והרחבה.

המערכת

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

אבי מורי מו"ה אברהם במו"ה פסח ע"ה הי"ד  
ואמי מורתי מרת טובא בת מו"ה יחזקאל קליין ע"ה הי"ד  
מצאנו

נהרגו עקה"ש ביום ח"י אלול שנת תש"ב לפ"ק  
אחותי מרת הענא בת מו"ה אברהם ע"ה הי"ד  
נהרגה עקה"ש ביום י"ב אייר שנת תש"ב לפ"ק  
אחי מו"ה דוב בער במו"ה אברהם ע"ה  
נפטר ביום ט' סיון שנת תש"ח לפ"ק  
חותני מו"ה חיים ברוך במו"ה צבי ע"ה הי"ד  
וחותנתי מרת מיריש בת מו"ה משה ע"ה הי"ד  
ובנם מו"ה צבי במו"ה חיים ברוך ע"ה הי"ד  
נהרגו עקה"ש ביום ח"י סיון שנת תש"ד לפ"ק  
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם וחתנם,

שלמה גאלדבערג

מאנטרעאל

## מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

אמי מורתי

האשה החשובה והצנועה

מרת מרים בת מו"ה מנחם מענדל לאקס ע"ה  
שנלב"ע

אחרי סבלה יסורים גדולים ועצומים  
ביום ש"ק כ"ג אלול שנת תשכ"ט לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

אלכסנדר מנחם קורין

## אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

### ליום כיפור

רבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת.

י"ל בזה עפי"ד הרה"ק מוהר"ר מענדלי מרימאנוב וצ"ל בספר מנחם ציון לפרש דברי המדרש עה"פ קדושים תהיו יכול שתהיו כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם. ולכאורה הוא תמוה דהאיך יעלה על הרעת להתדמות להשי"ת. וכתב לבאר שם בארוכה, ותמצית דבריו, דהנה קדושת הקב"ה הרמה והנשאה נסתר ונעלם ואינו יכול לגלות קדושתו וגדולתו, שאם הי' מגלה קצת, היו כל העולמות בטלים במציאות שלא הי' ביכולתם לסבול הארתו, והעולם כמנהגו שכל רבר מתאוה למעלה היותר גבוה ממנו, וכן בני ישראל מוכחרי הבריאה נתן הקב"ה בהם הכח לשרת ולברך בשמו ולדבקה בו וכאזו"ל הרבך במדותיו, ועי"ז לעלות למעלה מכל מלאכי מרום שרפים ואופנים וחיות הקודש, ומאחר שרוממותו וקדושתו ית"ש הוא שמיר ונעלם מכל, לזאת ראוי ונכון לכל איש משכיל להרבך במדותיו של השי"ת להסתיר מעשיו הטובים, ובהם יתדמה לבוראו להיות קדוש ד' מכובד, אולם לא כל העתים שוות, שכמה פעמים מחויב האדם לגלות מעט מדרכיו ומעלותיו ללמד דעת את העם ורבים ישיב מעון ולהוציא יקר מזולל, וע"כ צונו יוצרנו, קדושים תהיו, שאל תגלו ותפרסמו מעשה צדקתכם ופרישתכם, ובהם תהיו קדושים, יכול שתהיו כמוני, פי' שאל תסעו להיות לעולם כך, דהיינו להיות כמו הקב"ה שמסתיר קדושתו לעולם, כי הקב"ה אינו יכול לגלות קדושתו, שאל"כ כמעט רגע יתבטלו כל העולמות וכל הברואים, אבל כמין האדם אינו כך, כי לעתים צריך לגלות מעט, כדי לפרסם קדושת הבורא ב"ה, וזה שאמר המדרש, תלמוד לומר כי קדוש אני, כלו' שתלמוד ותרגיל את עצמך לומר ולפרסם קדושתו ורוממותו, ולכן לא תוכל להתעלם מעשה צדקתך לעולם להיות בקרבך קדוש, כי צריך אתה לקדש שמי ברבים, עכרה"ק.

והנה נודע מדרשו של אהרן הכהן אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ומקרא מלא ריבך הכתוב יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, שהכהנים השפיעו על בני ישראל חכמת התורה ודרכי ד'. והנה האופן שהשפיע אהרן הכהן תורה ודרכי ד' לבני"י, הוא ע"י שראו בני"י מעשיו הטובים ומדותיו הישרים וכו' וכמו שכ' בספה"ק רביד הזהב עה"פ בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון, כי לא הוצרך להוכיח את אחרים, רק כל מי שראה אותו, באו לו תיכף הרהורי תשובה בלבו. (עיין בזה בספה"ק קדושת ציון לכ"ק אאמו"ר וצ"ל הי"ד בפ' בהעלותך). נמצא שאם הי' מסתיר מעשיו הטובים, לא הי' יכול להשפיע תורה לבני"י ולהביאם לידי תשובה.

וזהו שאמר הכתוב, דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש, שלא יחזיק תמיד במדת הקדושה דהיינו הסתרת המעשים טובים, מבית לפרוכת, להסתיר דרכיו המפוארים בקרבנו מבית לפרוכת, לא יעשה כן, שאם יעשה כן איך יורה חטאים בדרך, רק יגלה טפה, בעבור יראו בני ישראל זיו קלסתר פניו הקדוש והטהור, כדי שעי"ז יכנס בלבם הרהורי תשובה וקבלת עול התורה, וזהו, אל פני הכפורת אשר על הארון, שיגלה פניו, בשביל הכפורת, דהיינו כפרת עוונות, כמבואר בספח"ק נועם אלימלך בפרשת אחרי בפסוק זה, שיתקנו בנ"י את מעשיהם המקולקלים ויכופר להם, וגם אשר על הארון, שעי"ז יוכל ג"כ לקרבן לתורה המונחת בארון. וזהו שמסיים הכתוב, כי בענן, כלו' אעפ"י שמן הראוי לאדם להסתיר מעשיו הטובים שיהיו מכוסים בענן שמיר ונעלם מעין כל, עכ"ז אראה על הכפורת, וכדברי הרה"ק ר"ר מענדלי, כי לא כל העתים שוות, ולפעמים צריך להתראות ולגלות המעשים טובים, כדי להמשיך על ידי זה כפרה לבני ישראל.

ובדבר האמור יתבאר על נכון נוסח תפלתינו בימים הנוראים, לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדושתך נקדיש ושבחך אלקינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך וקדוש אתה, לדור ודור המליכו לא-ל כי הוא לבדו מרום וקדוש. רהכוונה היא על ענין הנ"ל, לדור ודור נגיד גדלך, כלו' בכל הדורות נגיד ונספר תהלתו גדלו ותפארתו וכדברי המדרש הנ"ל תלמוד לומר כי קדוש אני, שצריכין להתלמד ולהרגיל עצמו לפרסם קדושתו ורוממותו ית"ש בעולם, ומאידך גיסא, ולנצח נצחים קדושתך נקדיש, להחזיק במדת הקדושה להסתיר עד כמה שאפשר המעשים טובים, אבל כל מה שיש בו צורך עבור אחרים להשפיע עליהם תורה ומצות ודרכי ד' זה לא נסתר בקרבינו, רק שבחך אלקינו מפינו לא ימוש לעולם ועד וכו', ומביא רא' כי כן צריך להיות, כי לדור ודור המליכו לא-ל, שכן ה' דרך אבותינו הק' בכל הדורות מימי האבות הקדושים והלאה להמשיך קבלת עול מלכות שמים על אחרים, וראשון ה' אברהם שהמליך את הקב"ה בעולם, כי הוא לבדו מרום וקדוש, כי רק השי"ת לבדו ראוי לו להחזיק במדת הקדושה מורם מן העולם להסתיר ולהעלים תמיד גדולתו ודוממותו, כי אם לא כן ח"ו יתבטלו כל העולמות כנ"ל, אבל אנחנו בני אדם צריכין לגלות קדושת הבורא ית"ש בעולם כפי הצורך להמשיך תורה ומעש"ט ועול מלכות שמים על בני ישראל.

### אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

## פלפול נחמד לפרשת כי תצא

### מהגאון בעל שאגת ארי' זצ"ל<sup>(1)</sup>

כתיב בפרשת כי תצא, כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל ומתו גם שניהם האיש השוכב עם האשה והאשה וגו', כי יהי נערה בתולה מאורשה לאיש ומצאה איש בעיר ושכב עמה, והוצאתם את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם אותם כאבנים ומתו את הנערה על דבר אשר לא צעקה בעיר ואת האיש על דבר אשר ענה את אשת רעהו וגו'. ויש לדרקק למה נבי אשת איש כתיב כרישא רקרא מיתת האיש ואח"כ מיתת האשה וגבי נערה המאורסה כתיב קורס מיתת הנערה ואח"כ מיתת האיש.

ונקדים דברי הש"ס ביבמות (דף י"ב ע"ב) מרקתני קטנה שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמעברה ולא תמות ואיזה היא קטנה מבט י"א שנה ויום א' עד י"ב שנה ויום א' וכו' א"כ מצינו חמותו ממאנת וכו' אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים ורב זביר אמר אין בנים בלא סימנים עיי"ש, והקשה בעל נימוקי יוסף בשם הרמב"ן דלפי גמרא זו יקשה על הא דאמרין במס' נדה (דף מ"ה ע"ב) דבת י"א שנה ויום א' נדרין נבדקין אף שהביאה סימנין, נחוש שמא מיהרה להביא סימנין ואילו נשאת ונתעברה ילדה ואין בנים בלא סימנים, ותירץ הרמב"ן דאולינן בתר רוב ורק מיעוטא דמיעוטא נינהו שממהרות להביא סימנין תוך הזמן הזה ולכן לא חיישינן לזה, ולכאורה יש להקשות ע"ז מהא דמבואר בתוס' חולין (דף י"א ע"ב) בשם ר"ת רבין מיתה למיתה לא אולינן בתר רוב, א"כ קשה למה דניין את נערה המאורסה בסקילה נחוש דילמא אי הוי נשאת לבעל בתוך י"ב הוי מתעברת והוי כמו סימני נעדות ואין בין נעדות לבוגרת אלא ששה חרשים בלבד וא"כ היא עכשיו באמת בוגרת וגבי נערה המאורסה כתיב נערה ולא בוגרת, ואין לומר דאולינן בתר רוב כתיורין הרמב"ן הנ"ל, דהא בין מיתה למיתה לא אולינן בתר רוב, והכא בלא"ה חייבת מיתה אחריתא רבוגרת המאורסה מיתתה בחנק.

אמנם י"ל דהא דנערה המאורסה דינה בסקילה איירי דקיבל אבי' קידושין בשבילה בתוך ימי נערוּתה כי יש לאב זכות לקבל קידושין בשביל בתו הקטנה או הנערה אבל לא בשביל בוגרת, וא"כ ממ"נ חייבת בסקילה, ראם היא נערה הרי פשיטא דחייבת סקילה, ואם נימא דהיא בוגרת א"כ גם קידושי' אינן קידושין

(1) הגאון מוה"ר ארי' לייב נולד בשנת תנ"ה לאביו הג"ר אשר אבד"ק גליל העליון במדינת רוסיא (ראה בכר"ש שנה ג' קונט' כ' עמוד ח'). בשנת תפ"ד נתמנה לר"מ דק"ק מינסק וניהל שם ישיבה גדולה ומפוארה, אשר יצאו ממנה תלמידים גדולי הדור כמו הג"ר רפאל הכהן אבד"ק אה"ו והג"ר חיים מוואלאוין. בשנת תקכ"ו נתקבל לאב"ד דק"ק מיץ. נדפס ממנו ס' שאגת ארי', מורי אבן, וגבורת ארי' על יומא תענית ומכות. — גלב"ע בחיותו כבן תשעים ביום ט"ז לחודש תמוז שנת תקמ"ה לפ"ק ומנ"כ בעיר מיץ. ד"ן הועתק מכת"י תלמיד א'.

והיא פנוי' ואינה חייבת מיתה כלל, והיכא ראינה חייבת מיתה שפיר אזלינן בתר רוב, וא"כ מוכן שפיר הך דינא דנערה המאורסה רמיתתה בסקולה, אמנם צריך לומר דבאותו יום שקירשה אבי' באותו יום זינתה, ראל"כ ליחוש דילמא בשעת קירושין היתה נערה ובשעת זנות היתה בוגרת, אלא ע"כ רמירי באותו יום. אבל אכתי קשה הא בעינן הלנת הרין ואיתא בש"ס (סנהדרין ע"א ע"ב) סרחה ואח"כ בוגרת תירון כחנק, וא"כ ליחוש דילמא אחר שזינתה ביום שלאחריו קורם מיתה נעשית בוגרת וא"כ יהי' דינה כחנק, ולא אזלינן בתר רוב כנ"ל, ועכצ"ל הריכא דלא אפשר סוקלין אותה באותו יום שזינתה בלא הלנת דין, ואיירי דנתקרשה וזינתה ונסקלה ביום אחר, אבל לבועלה ליכא נפקותא בזה, וא"כ לדידי' צריך הלנת דין כדון כל חייבי מיתה, וא"כ סוקלין אותו ביום שלאחריו, ולכן שפיר כתיב בנערה המאורסה כרישא דקרא מיתתה, להורות דאין נותנין לה הלנת הרין, ודו"ק.

## בסוגיא דנתקלקלו הלויים בשיר

מהגאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראבד"ק פראג<sup>(1)</sup>

הרמב"ם פ"ג מהל' קדוש החורש הלכה ח' פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו, אם יעשו עולה של בין הערבים שמא יבואו עדים, ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים עמרו בית דין והתקינו שלא יהיו מקבלים עדות החורש אלא עד המנחה זכור. ותמהו עליו הלחם משנה והתירו"ט שהוא נגד לשון המשנה וגם נגד סוגית הגמ' בר"ה דף ל' ע"ב עיי"ש. ויש ליישב, דהנה המהר"ם חביב בס' יום תרועה תמה על התוס' שהקשו אמאי לא חשיב קלקול של מוסף, ולכאורה הלא עשה דהשלמה אינה אלא למצוה ולא לעכב, והתוס' נופייהו כמס' ביצה כתבו כרבדיו עיי"ש. ונ"ל דהתוס' הכא נארו מתירוי' זה, דהאחרונים הקשו על הטור א"ח סי' קל"ג דכתב השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש הי' בתמיד של שחר ולא בתמיד של בין הערבים והוא נגד המשנה וסוגיא דהכא, וכתב הרב מהר"מ אלשיך בתשובה דמסוגיא דהכא יש ראי' להטור, דהא קשה למ"ד שלא אמרו שירה כלל, הא סתם משנה ד' מאיר וס"ל בפ"ב דערבין (דף י"א ע"א) בברייתא דהשיר מעכב הקרבן, אלא ע"כ פלוגתא דר"מ ורבנן דווקא בתמיד של שחר, אבל בתמיד של בין הערביים כ"ע מורו דאינו אלא למצוה ולא לעכב, ולזה נתכוון הטור, עכ"ד (ומובא במג"א). וא"כ שפיר מתורץ דהכא רמירי בשל בין הערביים

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' כ' עמוד ט' ובקונט' ד' עמוד ו'. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י א' מתלמידיו, ושני קטעים האחרונים מן ד"ה כל הנ"ל עד הסוף, הוסיף הג"ר מאיר זצ"ל בנכותי"ק. — פאקסימילא מנכותי"ק להלן בעמוד מ"ח.

אין השיר מעכב הקרבן, וחשיב ל' קלקול משום רהוי מצוה לכתחילה, ושפיר הקשו התוס' אמאי לא חשיב קלקול עשה דהשלמה, אע"ג ראינו אלא למצוה, רהא דקחשיב קלקול שלא אמרו שיר נמי אינו אלא למצוה.

עוד הקשה מהר"מ חביב על מה שכתבו התוס' דהקריבו כבש לעולה על תנאי שאם יבואו עדים יהי' למוסף ואם לאו יהי' לתמיד, רהוי מצי למימר אם יבואו עדים יהא זה לנרבה ואם לאו יהי' לתמיד של בין הערביים, ולכאורה מאי נפקא מינה אי הוי תנאי למוסף או לנרבה. ומצינו למימר ראיכא נ"מ הך דינא שכתב מהר"מ אלשיך אי שיר של בין הערביים מעכב לר"מ או לא, דלכאורה צריך לרקרק מה הקשה מהר"מ אלשיך למ"ר שלא אמרו שיר כלל הא השיר מעכב הקרבן, ומה הוי יכולין לעשות שהרי לא היו יודעין אם לומר שיר של יו"ט או של חול, וצ"ל כיון ראמרין (ר"ה י"ט ע"ב) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלו מעובר, וא"כ כיון דהשיר מעכב ניזל בתר רוב השנים ונימא שיר של יו"ט, אמנם כל זה אי הוי מתנו כמ"ש התוס' ספק למוסף ספק לתמיד, אבל אי הוי מתנו ספק נרבה ספק תמיד, א"כ אי ניזל בתר רוב שנים והוי נרבה, ועל קרבן נרבה אין אומרים שיר כדאי' בגמ' דערכין (דף י"א ע"ב) וכמו שהביאו התוס' גופייהו, וא"כ אין מקום לקושית מהר"מ אלשיך, וכיון שכן מנ"ל לחלק בין תמיד של שחר לשל בין הערביים ולר"מ בשניהם השיר מעכב. והשתא התוס' שכתבו התנאי דספק מוסף, והדרא קושית מהר"מ אלשיך לדוכתה, ומוכרחים אנו לומר דשיר של בין הערביים לכ"ע אינו מעכב, ושפיר הקשו התוס' אמאי לא חשיב קלקול עשה דהשלמה וכמ"ש לעיל. אמנם קשה מה הכריח להתוס' למימר דהתנאי הוי על ספק מוסף ואז קשה קושית מהר"מ אלשיך, נימא דהתנאי הוי על ספק נרבה ולא קשה מידי, וצ"ל דלא ניחא להו להתוס' למימר ספק נרבה, רהא פליגי תנאי אי נררים ונדרות קריבין ביו"ט או לא עיין במס' ביצה דף י"ט.

ובזה נראה לישב דעת הרמב"ם דס"ל הא רנקיט תנא דמתני' ונתקלקלו הלויים בשיר וגם בסוגיא דגמרא דפליגי אם הקלקול הוי שלא אמרו שיר כלל או שאמרו שיר של חול, ולא הזכירו קלקול הקרבן, היינו אליבא דהאי תנא דס"ל נררים ונדרות קריבין ביו"ט וא"כ הוי מצי להתנות על ספק תמיד או ספק נרבה, ומש"ה אתי שפיר למ"ד שלא אמרו שיר כלל, והכי ס"ל להרמב"ם עיקר כמו שנראה בפי' המשנה שלו, והיינו משום דאזלינן בתר רוב שנים ויום ל' הוא ר"ח והוי נרבה ועל עולת נרבה ליכא שיר, וא"כ לא הוי קלקול בקרבן, אבל אליבא דהלכתא דקיי"ל נררים ונדרות אין קריבין ביו"ט ואי אפשר להתנות על נרבה, א"כ הוי קלקול בקרבן ודו"ק.

כל הנ"ל אמרתי לבני הישיבה, ובדרך פשוט יש לישב דעת הרמב"ם, דתנא דמתני' ס"ל דהשיר מעכב ומש"ה ניחא ל' מפי למימר שקלקלו בשיר אבל עשה דהשלמה אינה אלא למצוה ולא לעכב וכמ"ש הרמב"ם פ"א דתמידין דכדיעבר הקרבן כשר וכל מידי דלא אפשר הוי כדיעבר, וכל הסוגיא אזלא אליבא דסתם מתני' ר' מאיר דס"ל השיר מעכב וכמ"ש מהר"מ אלשיך כנ"ל, אבל הרמב"ם



פסק כרבנן דאין השיר מעכב כמו שהוכיח מהר"מ חביב ע"ש א"כ ניהא לי' למנקט קלקול הקרבן.

ודע דהמשנה למלך פ"ז מתמירין כ' שאין להפסיק בין תמיד של שחר למוסף של ר"ח בשום קרבן וכן משמע בפ' כל התדיר דף צ: לרבינא דס"ל דאמר כמשפט כתיב בחו, והכי נמי כתיב בקרבן ר"ה מלבד עולת החדש ועולת התמיד כמשפטם, א"כ לא היו יכולים להתנות על ספק נרבה דק על ספק מוסף כמ"ש התוס' דלא כמהר"מ חביב ועיין היטב.

## דרוש לשבת תשובה בסוגיא רחצי שיעור

מהגאון מוה"ר אהרן הלוי טויבער זצ"ל אבר"ק באטארקעס<sup>1</sup>

ברשות רס על רמים, ורוכב על עננים, מלך עליון הסולח לעוונים, מלמד לעמו תורה ומצות יקרים מפנינים, וציווה להשתעשע בהם לילות וימים, ואשר בהם שונים והוגים, בזאת יכופר עון יעקב זרונות ושגגים. וברשות ראשי אלופי מנהיגי הקהלה, מדריכים העם בדרך סלולה, מחברים יחד אנורה וחבילה, ובראשם מנהיג הקהלה ראש ופרנס, מנהל העם ברצון ולא באונס, הק' ר' מלביאל אשר ביראת ה' מתניו ישנם, אורחים הגונים לביתו יכנס, ומימינו המושלם ומוכתר במעלה, אהוב למטה ונחמד למעלה, שד ושופט לעם סגולה, תם וישר אל ישכון באהלו עוולה, עוזר לעניים ודלים, וכולם בשלומו שואלים, שמו יעקב יהודא כולם מושבחים ומחללים, ומשמאלו ראש השלישי אשר לקודש מחובר, נקי כפיים ולב כר, הק' ר' הלל יהודא אשר בשערים שמו נודע, וברשות כל לומדי ומופלגי תורה, אשר חכמתם וצדקתם כשמש ברה, יזכו לרב טוב מאת עוטה אורה, וברשות העוסקים במצות צדקה וג"ח לאחרים בידם, המה גבאי צדקה וכל חברה וחברה העומרים על הפקודים, וברשות כל עם ה' זקנים ונערים, יירא ה' עליהם וישפוט אותם ברחמים גמורים, לחיים טובים יחתמו הכל בכללם, וימלא ה' כל משאלם, במדה טובה ישועה ורחמים, כולם אהובים כולם ברורים, וברשותם אפתח בפרק יום הכפורים.

עיין שם בגמ' דף ע"ד כוי ברי' בפני עצמה היא, ובתוס' ר"ה כיון רחוי כו' תימא לי אמאי לא קאמר מטעמא דבסמוך דכל חלב לרבות ח"ש דהא ר' יוחנן ידע מהאי ברייתא דהא בסמוך קא מוטיב מינה, וי"ל דלהכי איצטריך ר' יוחנן לפרושי האי טעמא דאי מקרא דכל חלב ה"א עיקר קרא לכוי איצטריך וח"ש מדרבנן ואסמכוהו אקרא אבל השתא דקאמר טעמא רחוי לאיצטרופי סברא הוא

(1) נולד בעיר לייפניק לאביו מוה"ר יחיאל הלוי טויבער. בכתרתו למד ד' שנים אצל הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל ואח"כ למד אצל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בשנת תקס"ד נשא אשה וג' שנים אחר חתונתו נתיישב בק"ק יהאנע. בסוף שנת תקפ"א נתקבל

מהאי טעמא דדרשה גמורה היא לחצי שיעור עכ"ל, וברביהם תמוהים, כיון דר"י עצמו סובר רמבריתא לק"מ ר"ל עיקר קרא לכוי אתי וח"ש מדרבנן, רק מכא חזי לאיצטרופי סברא הוא דקרא אתי גם לח"ש, א"כ כיון דר"ל לא ס"ל טעמא דחזי לאיצטרופי מאי פריך לי' ר"י מבריתא.

לכן נ"ל לתרץ קושיית התוס' באופן אחר ובזה יתורץ נמי מה שהקשה תוס' יו"ט על הברטנורא שכ' אסור קאי אשארא כאיבעית אימא ולא כתב דקאי על ח"ש כתי' קמא, ובזה ידוקדק נמי, כיון דלתי' קמא דחש"ס לא נצרכא אלא לח"ש, קאי תך אסור גם אאכילה ושת', ולפי אב"א לא קאי כי אם אשארא, למה הביא חש"ס תך אבע"א, הלא תי' קמא מורווח טפי. — דהנה בפסחים דף מ"ג ע"ב אר"י כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר כו' וועירי אמר אף שאור בל תקטירו ופריך חש"ס כמאן כרבי אליעזר דדריש כל, אי הכי לענין חמץ בפסח נמי, וכתבו התוס' לר' יוחנן לא מצי פריך דאיהו לא דריש כל, וא"ת והא בפרק בתרא ריומא דריש ר"י מכל חלב דח"ש אסור מן התורה, ואור"י דלא דריש אלא לאיסור אבל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא, עכ"ל. ולכאורה צריך טעם מאן פלג לן, ממ"נ אם כל ריבוי הוא דגם ח"ש הוא בכלל חלב, ליחייב גם מלקות, ואי לא דריש כל לריבוי גם איסורא ליכא, וצ"ל דגם ר"י ס"ל דאכילה רווקא בכזית, אך דס"ל דכל ריבוי הוא, לכך סבר דהריבוי הוא רק לאיסורא, כיון רבאמת בח"ש ליכא אכילה, אך דחזי לאיצטרופי, לכך די אם מרבינן לי' לאיסורא, אמנם אי לא ס"ל ח"ש דחזי לאיצטרופי, וררשינן כל, ע"כ צ"ל דיש גם מלקות בחצי שיעור כיון דכל רבוי הוא מאן פלג לן כנ"ל, דהא ליכא סברא לחלק בין איסור למלקות, ולכך לא אמר ר"י מיד טעמא דכל חלב רא"כ

לאבד"ק באטארקעס (עיין להלן בעמוד מ'). אחר ל"ד שנים שישב על כסא הרבנות שם עזב רבנותו ונתיישב כרוסעקראהעלי, ואחר שנה ומחצה כיום ז' לחודש מרחשון שנת תר"י נפטר שם ושם מנ"כ. נרפס ממנו ס' יד אהרן — דרשות שני חלקים, ועור נשאר בכת"י הרבה חידו"ת ודרשות.

ואנב, כדאי להעתיק כאן קטע שכתב בראש פנקס קטן שלו, אשר בו רשם חשבונות ממעשר כסף שנתן. — יום ה' פ' ויקרא י"א אדר שני אסתר תענית ית"ן ל"ך כלבב"ך [תקפ"ד] לפ"ק פה באטארקעס. באתי לכאן ליל א' דר"ח אלול (תקפ"ב) [תקפ"א] לפ"ק וזה לי ל"א חדשים לאי"ט שאנכי יושב כאן על כסא הוראה, וסימנך חסד א"ל כל היום, ובהיות שנבר עלי חסדו ית', ואיני יודע מה אשיב לה' על כל תגמולוהי עלי, לכן אמרתי אם יתי' אלקים עמדי וישיב בחסדו עלי שלא ימוש דברי תורה מפי ומפי זרעי ואזכה לישב בשלום באהלה של תורה, אחזיר העטרה ליושנה, המצוה אשר כבר החזקתי בה שנים רבות, ומחמת טילטול אשר טללטני ה' טלטולא גבר בעו"ה, הנחתי אותה, לכן עתה באתי לחדש ברך הבית, להביא המעשר אל בית ה' מכל מה שיחונן ה' אותי, הן מממון הן מימים, העשירי יתי' קודש לה', או כתענית או בתפילה כפי יכולתי בלי נדר כל ימי חיותי, חוץ מיומי דפגרא ושבתות וי"ט, ובכמוון אעשה כפי המבואר בפוסקים.

קטע זה, והדרוש לשבת תשובה, הועתקו מנוכתי"ק המונחים באוצרו הטוב של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפען. הור והרר פעלו וצרקתו עומדת לעד.

תיקשי גם לירידי' רס"ל ח"ש רק אסור, וכיון דמרכינן ל' מכל חלב מילקא נמי לילקי, לכך צ"ל הטעם רחוי לאיצטרופי ושפיר מרכינן ל' רק לאיסור מטעמא רחוי לאיצטרופי, ולא למלקות כיון דליכא אכילה, ומתורץ קושית התוס'. אך על ר"ל דלא ס"ל ה"ט רחוי לאיצטרופי, שפיר פריך מברייתא דמרכינן ל' מכל חלב, דכיון דל"ל ה"ט, ע"כ רכל אתי לרבוויי גם מלקות, והאיך אמרת ח"ש מותר מה"ת, וע"ז תירץ ר"ל דבאמת הברייתא לא דריש כל, וליכא גם איסור מה"ת, רק דמרכינן, וקרא אסמכתא בעלמא, וא"ש.

אך כל זה ניהא לר"י ולר"ל, רח"ש הוא רק איסור, לר"י מן התורה, ולר"ל דמרכינן, שפיר קתני מתני' אסור, אבל לר"ש רס"ל כל שהוא למכות הדרא קושיא לדוכתא, אסור, הרי ענוש כרת הוא, ואי בח"ש, הרי ענוש מלקות הוא, והאיך קתני אסור דמשמע רלית ב' חיוב כלל רק איסור, וצ"ל ע"כ אשאר, לכך תי' הש"ס האבע"א כרי לתרץ גם אליבא דר"ש, כיון דלר"ש ע"כ צ"ל אשאר, ובתירוץ זה ניהא גם לר"י ולר"ל, ולכך הביא הברטנורא רק תירוץ זה.

## שני מכתבים

### מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג<sup>(1)</sup>

בעה"י ברוינשווייג ו' אלול תקפ"ד לפ"ק

ישאו נהרות שלו' לעם ה' ערת קרושים היושבים ראשונה בקרי' נאמנה לשם ולתהלה בארץ, ועל צבאם מנהלי הערה האלופים קצינים פרנסים ומנהיגים נודעים בשערים רוזני ארץ, ועל ראשם מאיר עיני חכמים י"ג הרב הגאון הגדול המפורסם מופת הרור מו"ה מאיר ווייל נ"י<sup>(2)</sup> ויזרח בקרב הארץ.

אשא ידי אל דביר קרשכם, ונדרשתי לאשר שאלוני יירידי ורב חכיבי ה"ה ניסי הרב החרוץ ושנון המופלא בהפלות חכמים חכם וסופר אשכול הכופר מוהר"ר מן ראזענקאך נ"י היושב בבהמ"ד בק"ק הלבדשטאט על התורה ועל עבודה, ועכשיו כי נשתנו שכילי דמתא וצר לו המקום שילין שם בעמק הלכה נפשו אותה להסתפח באחת הכהונות, למשוך לבהמ"ד למצוא רוח והצלה ממקום אחר, ועתה כי למשמע אוזן ראבה נפשינו, אשר אבד צדיק מן הארץ, רב האי

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"ב. — ב' המכתבים הועתקו מעצם כתי"ק. מכתב הראשון הניע אלינו מאת יירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנשווערפען, והמכתב השני מונח באוסף שווארדון (כת"י ירושלים).

(2) נולד בליסא בשנת תק"ד לאביו מוה"ר שמחה ווייל. ה' תלמיד של הג"ר צבי יאנוב אבד"ק פיורדא. בשנת תקל"א נתמנה לריין בק"ק ליסא, ומשם נתקבל בשנת

גאון המאור הגדול החסיד מוהר"ר שמעי' לאנצבורג זצ"ל, וחיים שבק לנו ולכ"י, אולי ייטב בעיני העדה עדת קדושים וחכמי' מנחלי שופטי צדק וגאון עוזם נ"י להביא את ניסי הרב המפואר הנ"ל להמשכו לכהמ"ד ולהושיבו על כנו, ואם אמנם כי אין עדותי בקרובים משנת כרי גאולתו, אמנם גדול בקרבכם קדוש ישראל הגאון ראב"ד נ"י אשר גם הוא יבחין בכור בחינתו, ולא נעלם מכבודם כי הרבה שימש ניסי הרב המופלג נ"י גאוני הדור, אאמ"ו הגאון הגדול זצ"ל אב"ר דק"ק הלבדשטאט<sup>3</sup>) וגם את הבא אחריו ש"ב הרב הגאון המא"ג מוהר"ר עקיבא זצ"ל<sup>4</sup>) ממש לא מש מתוך אהלו ולא זוה ידו מידו, ועתה כי יושב לבדו מורה עלה על ראשו בין רין לדין איסור והיתר, ואם חפץ ה' בידו יצליח הנה מה טוב ונעים לקרבו לבית וועד החכמים גדולי חקרי לב אשר כל הדבר הקשה יביאון אליהם ויהי' סניף לאריות, ועל יתר מעלות ומדות הנמצאים בכבוד ניסי הרב נ"י לא נעלם מכל באי שערי עירו כי יריו רב לו בלשונות שונות והמכתב מכתב נאה לו ונאה לעולם ולשכנו תדרשו ושם תמצאנו, כאות נפש רוח חכמים נוחה הימנו, וה' יחזיק במעוזם שלום חיים וברכה עד העולם, כתפלת העומד בזוית זו ומתפלל בהשתחואה.

הק' זאבל איגר בהגאון מהרי"ל איגר זצ"ל חפ"ק הנ"ל

\* \* \*

בעה"י י"ב סיון תקפ"א לפ"ק ברוינשווייג

לכל עדת בני ישראל יושבי בעבר הנהר וועזער בעיר פרוצה  
לוינפערדע יסאו נהרות שלום.

שמעתי ותרנו בטני, דאס זיא כשאט נפש בשבתות וימים טובים איבער דיא וועזער זיך שיפפען לאסען אום און בעוורינגען בכהכנ"ס צו געהען, אויך דארט צו פרוויילען, ובנהר יעברו כרגל ושבתות לרקר שמה בריקודים ומחולות נערים ובתולות, הישמע וחיכא כזאת, היו לא תהי', לא יעשה כן בישראל, איך פינדע מיך שולדיג אונד פערפליכטעט איהנען אויז איהרען אירטוהם העראויז צו בדינגען, אונד איהנען צו זאגען דאס זי חלילה וחלילה מכאן ולהבא ניכט מעהר מחלל שבת זיין, אונד דוריק אויז ניכט דארפען בשבת ומועד איבר די וועזער

תקמ"ד לראש ב"ר דק"ק בערלין. ישנם הרבה שו"ת אליו בשו"ת רעק"א (ומכנהו ש"ב), וגם ישנם שו"ת אליו בשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ט"ז וי"ח ובשו"ת חמרת שלמה ובשו"ת בגרי כהונה ועוד. — נפטר בבערלין ביום ג' ז' לחודש אדר ראשון שנת תקפ"ו לפ"ק ושם מנ"כ.

(3) הוא הגאון מוה"ר יהודה ליב איגר אב"ר דק"ק הלבדשטאט, בנו של הג"ר עקיבא איגר בעל משנת דרע"ק.

(4) הוא הג"ר עקיבא איגר אב"ר דק"ק הלבדשטאט, בנו של הג"ר וואלף איגר זצ"ל אב"ר דק"ק לייפניק.

הק' זאבל איגד החונה פק"ק ברוינשווייג ואגפי'

**פאקסימיליא מכתיו"ק הג"ר זאבל איגד זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג הדרפס לעיל עמוד י"ג.**

## תשובה על ג' שאלות

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין ז"ל אבד"ק דווינסק<sup>(1)</sup>

עש"ק וער"ח מנח"א תר"ע דווינסק

להרב ר' יצחק [ראמניץ] נ"י רב דבריענדזער.

מכתבו קבלתי, וח"ו מאוד אני נהנה כששואלין דבר הלכה, ואני משיב, רק שאז ה' אצלי כמה מכתבים לכן לא הספיק הזמן וכתבתי בחפזון, ושום דאגה לא יעלה על לבו.

ידירו, יוסף ראזין רב דפה הנ"ל

\* \* \*

יום ב' ח' אלול תר"ע דווינסק

להרב ר' יצחק נ"י רב דבריעאד.

מכתבו קבלתי כעת כי לא הייתי פה. ע"ד להתפלל ביה"כ, ויכל להתיר לו דאז מתירים להתפלל עם עברניים, אבל בר"ה לא, דעיקר מה שצריך ש"ץ הגון בר"ה משום דקיי"ל דאז הש"ץ מוציא כמבואר בסוף מס' ר"ה דקיי"ל בזה כר"ג<sup>(2)</sup>.

ע"ד לעשות נמ"י מן הקראן, לא, דמבואר בחולין דף ל"א ע"ב דאין משבילין באוויר ע"ש בזה<sup>(3)</sup>.

ע"ד היבמה, הנה כל מה שיהי' באפשר לעכב ודאי יעכב, אך מ"מ אם לא יוכל, ימשיך יד מזה, כי באמת העיקר רמותר ליבם בזה"ז, אך אם ה' בעלה פרוץ גדול, אז לא, ואקצר.

יוסף ראזין רב דפה

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה נ' קונט' ט' עמוד כ"ג. — ר"ז הועתק מגוכתי"ק ואפריון נמשי" להרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי ראשענבערג שליט"א אבד"ק וואוירסלאוו שמסרו לנו להדפיסו בקובצנו. תח"ח לו.

(2) בשו"ת בית דוד (ווין תרצ"ב) סי' ק"ו אות ט"ז הביא שכתב לו הח"ג מו"ה דוב בעריל קימעל רב בק' קניחוניטש שאצל הרה"ק מוה"ר אורי מראהטין זצ"ל קראו לתורה בימים נוראים איש אחד מפורסם לעובר עבירה, וכן העיר לפניו ת"ח א' מסינוט כ"א של הגה"צ מוה"ר הלל מקאלאמעא זצ"ל שראה כן אצל הרה"ק מוה"ר יהושע מבעלזא זצ"ל, וסיים דצ"ע למעשה.

(3) לכאורה החסרון הוא מחמת שצריך להיות כח גברא. ואולי דצה השואל להתיר מחמת שמחובר למעין או לנהר דרך הצינור, ויהא כשזבל ידיו במעין או בנהר, לזה קאמר דאין משבילין באוויר. ועדיין צ"ע.

## פלפול ביומא דף י"ב ע"ב

הרב הגאון מוה"ר זאב וואלף ניסנבוים הי"ד<sup>(1)</sup>

ראב"ד דק"ק דראהביטש

ביומא י"ב ע"ב אירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו ראשון חוזר לעבודתו שני כל מצות כהונה גדולה עליו רב"ר ר"מ, ר' יוסי אומר ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט וכו' כ"ג משום איבה כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורדין אמר רב"ה א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי, ובתוס' הקשו רה"לכתא למשיחא ותירצו דנ"מ לפרנס שנתמנה על הציבור ועבר מחמת אונס שכשיעבור האונס חוזר לשררותו וגם נוהגין כבוד בשני כי ההוא מעשה דר"ג וראב"ע, ע"כ. והקשה המהרש"א דהא לר"מ ג"כ הראשון חוזר לכהונה גדולה עיי"ש.

והנראה ליישב ולהבין טעם פלוגתא דר"מ ור"י, דהנה לכאורה קשה להפוסקים דס"ל אם משמשין שניהם איכא הורדה להראשון בזה דמחלקין השררה, אמאי לר"מ שני כל מצות כהונה גדולה עליו, אולם הרב"ר נכון, כיון דר"מ הוא צריכין לאוקמי השני והשני אינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין בקודש כדברי ר"י וא"כ ע"כ צריכין להעבירו לגמרי, וא"כ הא איכא דמעלין בקודש ולא מורדין, וכיון דר"מ איכא משום מעלין בקודש, לכן יותר טוב דיהי' ההורדה גבי הראשון דאירע בו האונס. ואולם לפ"ז קשה לר' יוסי דשני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט הא איכא בהשני הורדה לגמרי ומעלין בקודש כעובדא דראב"ע, אולם הרב"ר נכון, כיון דמודה ר"י שאם השני עבר עבודת כה"ג עבודתו כשרה לא הוי הורדה כל כך, ולא דמי לעובדא דראב"ע, דאמר דאסור להעבירו לגמרי מנשיאותו.

אולם לפי"ז תתעורר קו' התוס' למת לי' לר' יוסי לומר דאינו ראוי לכהן הדיוט משום מעלין וכו' כיון דאינו ראוי לכהן גדול דק משום איבה דהוא מדרבנן ומה"ת הוא כ"ג וא"כ הו"ל מחוסר בגדים עיי"ש, ולדברינו דהוי כ"ג ולכן לא הוי הורדה, יתעורר הקו' ביתר שאת. אמנם התוס' תירצו שפיר דכהן גדול הוי מתמנה בפה ומסתלק בפה, וכ' ביד דוד הפירוש דהוי אמינא כמו דמתמנה בפה מסתלק ג"כ בפה וממילא לא הוי כהן גדול ולא הוי מחוסר בגדים ולזה קמ"ל.

(1) הוא בנו של מוה"ר דוד נוססענבוים מסטריא (נכד הגאון בעל קצות החושן זצ"ל). בבחרותו למד אצל הגאון בעל הרי בשמים זצ"ל, ורבו מביאו כמה פעמים בספריו. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר יוסף פאנצער אבד"ק דראהביטש מח"ס פרי יוסף. שימש כראב"ד בק"ק דראהביטש. נדפס ממנו ס' כבוד הלבנון על סוגיות הש"ס ושו"ת זיו הלבנון. — בשנות הזעם בשנת תש"ג נהרג עקב"ש. הי"ד. — ר"ז הועתק מכת"י מעתיק א'.

דמעלין בקודש ולא מורדין ומה"ט לא מסתלק בפה וממילא אינו ראוי לכהן הדיוט משום מחוסר בגדים ע"ש. אולם לפ"ז יתעורר הקו' הנ"ל דאמאי אר"י דאינו ראוי לכ"ג משום איבה, רבוה אי השני ישמש ככ"ג יהי' הורדה להראשון, דלפי דברינו אי השני לא ישמש כלל איכא משום מעלין בקודש, וא"כ איכא הורדה, ולמה לי הטעם משום איבה, רהנה בודאי איכא נ"מ לטעם משום איבה דאז אי איכא שינוי בהשדרה להשני דשרדתי קטנה מהראשון ליכא משום איבה כבש"ס דברכות (דף כ"ח ע"א) דאי ידרוש ראב"ע חדא שבתא וד"ג תרי שבתא לא אתי לאנצויי, ועוד דהא לטעם דאיבה יכול למחול, משא"כ להטעם דמעלין בקודש ולא מורדין לא מהני מחילה, ואפי' דליכא קנאה אסור כמו בכתלי הקודש דאסור להודירו מהקדושה כדילפינן בש"ס מנחות צ"ט ע"א ממשכן, וכן אפילו באיכא שינוי אסור דסוף סוף מחלקין הכבוד ומורדין אותו מהשדרה דמקורם, דהי' לו כל הכבוד.

ולכן י"ל רבוה פליגי ד"מ ור' יוסי, דלר"מ דמחלקין השררה והכבוד איכא ג"כ משום מעלין בקודש, משא"כ לר"י דאמר משום איבה ליכא בכה"ג משום מעלין בקודש, וא"כ ממילא איכא נ"מ במקום דאיכא שינוי ומעלת הראשון הוא יותר מן השני מותר. ומה נחמדו כעת הדברים בדברי התוס', דהלכה כר' יוסי, ואיכא נ"מ לפרנס הממונה על הצבור ועבר מחמת אונס שכשיעבוד האונס חוזר לשרדתי וגם נוהגין כבוד בשני, היינו לא כשררות הראשון כעובדא דראב"ע הנ"ל דשרי, דליכא לא משום מעלין בקודש ולא משום איבה כאמור ודו"ק היטב כי הדברים נאמדים ע"ד הפלפול.

אולם יש לדבר מזה, דהא אפילו אי השני ישאר בכהונה גדולה איכא שינוי בהשני, דהא אליבא דכ"ע אין פד ועשירית האיפה בא משל השני כבש"ס מגילה דף ז', ואולי לענין מעלת וחשיבות הכ"ג ליכא מזה שינוי כ"כ, ויש לפלפל בזה מדברי הירושלמי פ"ק דיומא ופ"ג דהוריות דאין מושחין כהן הנתמנה תחת הראשון שנפסל מקרא וכפר אותו הכהן אשר ימשח אותו אחד מושחין ואין מושחין שנים א"נ משום איבה עי"ש ויש לפלפל וקצתני.

### כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך של ידידינו  
האחים היקרים המופלגים  
מו"ה אפרים פישל הכהן ומו"ה צבי פריץ הכהן  
למשפחת באמניק יחיו  
בהלקח מאתם אביהם היקר הנה"ח  
מו"ה לוי משה הכהן ע"ה  
המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י  
ולא ישמע עוד שור ושבר כגבולם.



## בדין זימון בסעודה המפסקת בעיו"כ ובליל הסדר ובדין שבת להזכיר של שבת כברהמ"ז

בצלאל בהנמחר"א וצוק"ל שטערן

מח"ס שו"ת בצל החכמה ג"ח

לפנים אבדק"ק הרמנשטרט, פאפא ועד"י מעלבארן יצ"ו  
אבדק"ק קהל יראים וינא יצ"ו

בס"ד, וינא יצ"ו, ז"ך בסיון ה'תשמ"א.

שלו' ויש"ר למע"כ הרב המופלג בתורה בחכמה ובכל מדה נכונה  
חוב"ב טובא מעמיק ומדקדק שונה הלכות לפתור ספקות יזכה לרב  
ברכות וכו' וכו'... בעי"ת ברוקלין נ.י. יצ"ו.

אחרשהטושת"ה.

מכתב מעכת"ה שליש"א מעולפת ספירים בדברי תורה נחמדים לנכון הניעני  
לפני ימים מספר והריני ממחר להשיבו כבקשתו.

מעכת"ה שליש"א מביא דברי המג"א סי' קצ"ו סק"א שכ' מהג"מ בשם  
מהר"ש, בב' אוכלין בשר וא' חלב, האוכל חלב מברך ברכת הזימון ומוציא את  
השנים לפי שהוא יכול לאכול עם חביריו ולא להיפך ע"כ, ומסתפק מעכת"ה נד"ו  
איך יהי' הדין לפי"ו בסעודה המפסקת של ערב יוה"כ או בליל פסח אצל הסדר  
שהיו ג' מסובין ואחר אכל מטעמי בריאות מאכלי חלב אם גם כזה מברך אותו  
שאכל מאכלי חלב או לא, כי באלה לא שייך טעם הנ"ל, שהרי אין רשאים לאכול  
אחר אפיקומן או אחר סעודה המפסקת כשמברכין ברכהמ"ז סמוך להזמון, זה  
תוכן ספיקו דמר נד"ו. — לענ"ד בס"ד, בלילי הסדר שפיר מברכין גם אלה  
שאכלו מאכלי בשר, אבל בערב יוה"כ בסעודה המפסקת יברך זה שאכל מאכלי  
חלב כאשר יבואר.

א) איתא בשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ג'), שלשה שאכלו כאחד וא' נזהר בפת  
עכו"ם וא' אינו נזהר או אחר מהן כהן ואוכל חלות אעפ"י שאותו שנזהר אינו  
יכול לאכול עם אותו שאינו נזהר ולא ישראל עם הכהן, כיון שאותו שאינו נזהר  
יכול לאכול עם הנזהר וכהן עם הישראל מצטרפין, אבל אם היו כהנים וזר אוכלים  
כאחד והכהנים אוכלים חלה ונזהרים מפת של עכו"ם והזר אוכל פת של עכו"ם  
אינם מצטרפין וכו' ע"כ. — נראה פשוט דמייירי שהכהנים אוכלים חלה מיד  
בתחילת סעודתם וכן הזר אוכל פת עכו"ם בתחילת סעודתו, אבל אם הכהנים  
אוכלים בתחילת סעודתם כזית פת חולין או שהזר אכל בתחילת סעודתו כזית פת  
ישראל, אף שאח"כ גמרו סעודתם הכהנים בחלה והזר בפת עכו"ם, שפיר  
מצטרפין לזימון, דל סוף האכילה, כבר נתחייבו בזימון בתחילת סעודתם  
כשאכלו כזית, שאז היו הכהנים יכולים לאכול עם הזר שאכל פת ישראל, או הזר  
עם הכהנים שאכלו אז חולין.

(ב) מוכן לפי"ז כי גם בדינו של המג"א הנ"ל, בשנים אוכלים בשר ואחד חלב, שהאוכל חלב יזמן לפי שהוא יכול לאכול עם חבירו ולא להיפך, היינו ג"כ דוקא כשמיר מתחילת סעודתם זה אוכל חלב ואלו אוכלים בשר, כי אז האוכלי בשר אינם יכולים לאכול עם זה שאוכל חלב והאוכל חלב יכול לאכול עם האוכלי בשר, נמצא הוא גורם הזימן, אבל אם בתחילת סעודתם אכלו אלו פת בלי בשר או זה בלי חלב, כי אז היו יכולים לאכול אלו עם אלו, אין יתרון לאוכל חלב, ושפיר יכול לזמן גם זה שאכל בשר לבסוף, וה"ה גם כאכלו אלה בשר בתחילה אלא שחבירם לא אכל חלב רק בסוף כמובן, שהרי בתחילת סעודתם כשנתחייבו בזימון היו כולם יכולים לאכול מפתו של חבירו.

(ג) מעתה כלילי הסדר של פסח, המצה שמכרך עלי' המוציא ועל אכילת מצה בתחילת סעודתו בוראי שאינו אוכלה לא עם בשר ולא עם חלב, שהרי מדרקקים שלא יטעום בה רק מעם מצה בלבד, עיי' שו"ע או"ח (סוסי' תנ"ה) ובאחרונים (שם), ונמצא כשנתחייבו בזימון מחמת אכילה זו אין שום יתרון לזה שיאכל אח"כ חלב אלא תרוייהו שוין, לכן שפיר מצי מזמן גם זה שאכל בשר אח"כ וכמש"כ.

(ד) אבל בערב יוח"כ בסעודה המפסקת כששנים אכלו בשר ואחד חלב מתחילת סעודתם, יזמן זה שאכל חלב, ואפי' כשבאים לזמן ממש בסוף זמן המותר לאכילה, באופן שגם זה שאכל חלב, כבר אינו יכול לאכול מפת אוכלי בשר, אין בכך כלום. המה שאמרו דזמן האוכל חלב לפי שהוא יכול לאכול עם חבירו שאכלו בשר, אין הכוונה שעכשיו כשהם באים לזמן יכול הוא לאכול עם חבירו שאכלו בשר, דא"כ לא יצטרפו לזימון רק אם אלו שאכלו בשר, אי מייתי להו מירי מצו למיכל מיני' כמבואר בשו"ע (סי' קצ"ז סעי' א'), אלא הכוונה רבשעה שהוא אכל חלב וחבירו אכלו בשר ה' יכול זה שאכל חלב לאכול עם חבירו אוכלי בשר ולא להיפך.

(ה) ונלענ"ד בס"ד דדוקא באכלו פת נקי' בתחילת סעודתם ואח"כ אלו ב' בשר וא' חלב, אין קדימה להאוכל חלב כמש"כ (אות ב' וג'), אבל אכלו בתחילת סעודתם אלו בשר וזה חלב, אף שאח"כ אכלו כולם כזית ויותר פת נקי' מבשר ומחלב, יזמן זה שאכל חלב דבתר תחילת הסעודה אזלינן וזה שאכל חלב גרם חובת הזימון ולא משגחנין בסוף הסעודה, עיי' שו"ע (סי' קצ"ג סעי' ה') במש"כ, שוב אינם יכולים לזמן אפי' אכלו אח"כ יחד וגמרו סעודתן ע"כ ע"ש.

(ו) ומ"מ פשוט דבכהנים אוכלים חלה ונוהרים מפת של עכו"ם והור אוכל פת של עכו"ם, דמבואר בשו"ע (סי' קצ"ו סעי' ג') שאינם מצטרפין ע"ש, היינו דוקא כשהכהנים אכלו משך כל הסעודה חלה בלבד והור פת של עכו"ם בלבד, אבל אם אכלו חולין או הור פת של ישראל אפי' בסוף סעודתם בלבד ודאי שמצטרפין לזימון במה שאכלו בסוף סעודתם, דכיון שבתחילת סעודתם לא הצטרפו כלל, הוי סוף סעודתם תחילת הסעודה לצירוף.

לכן אם הכהנים אכלו גם בסוף סעודתם חלה והור אכל אז פת של ישראל נמצא הכהנים שיכולים לאכול עם הור גורמים הזימון, ממילא יזמן בזה אחד מן הכהנים. ואם הור אכל גם כגמר הסעודה פת של עכו"ם והכהנים אכלו אז חולין,

נמצא חזר גרם הזימון שהוא יכול לאכול בגמר הסעודה עם הכהנים, לכן יזמן כזה חזר.

העולה להלכה: א) בלילי סדר של פסח, קצתם אוכלים בשר וקצתם חלב, שוים לענין זימון (אות ג'). וה"ה בכ"מ שבתחילת סעודתם אכלו פת נקי' מבשר וחלב (אות ב'). — ב) ערב יוה"כ בסעודה המפסקת שנים אכלו בשר ואחר חלב, אפי' גמרו סעודתם בסוף זמן היתר אכילה ממש, יזמן זה שאכל חלב (אות ד'). — ג) בתחילת הסעודה אכלו שנים בשר וא' חלב, אף שבסוף הסעודה אכלו כולם פת נקי' מבשר וגם מחלב, יזמן מי שאכל חלב (אות ד'). — ד) כהנים נוהרים מפת עכו"ם ואוכלים חלה והזר אוכל פת עכו"ם, אם אכלו כוית פת נקי' בין בתחילת הסעודה בין כאמצעיתה ובין בסופה, מצטרפין לזימון (אות ו').

ואשר תמה מעכ"ת שליט"א על דין המבואר בשו"ע או"ח (סי' קפ"ח סעי' ו'), שאם טעה ולא הזכיר של שבת בברכהמ"ז, אומר בא"ה וכו' שנתן מנוחה וכו' ודוקא כשנזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב, אבל אם לא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב צריך לחזור לראש ברכהמ"ז ע"כ. ותמה ע"ז מעכ"ת נד"ו, דאמאי לא יכול לסמוך בדיעבד על שתי הסעודות שיאכל למחר שיאמרו בהם רצה, שהרי לענין רצה רי' שיאמרנה בכ' סעודות כמבואר בשו"ע שם (סי' ח'), דסעודה שלישית דינה כר"ת, ראינו חזר לראש. ואין לומר שיש חיוב לאכול סעודה אחת בלילה רוקא, שהרי מבואר בתוס' (פסחים ק"א. ד"ה ובקידושא) שיכולים לעשות כל הג' סעודות מחד ביום, וא"כ עכ"פ בדיעבד כשכבר טעה נסמך ע"ז לענין שלא יצטרך לחזור לראש זת"ר, ורצונו לשמוע חו"ד העני'.

א) לענ"ד הדבר פשוט וברור דלכו"ע חייב לאכול סעודה אחת בליל ש"ק, שהרי מבואר בגמ' (פסחים ק"ו.) אדרבה עיקר קידושא בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחילת יומא בעי לקידושי ע"ש, וממילא שצריך לסעוד אז שאין קידוש בלי סעודה לכו"ע, ולא פליגי רב ושמואל (שם ק':—ק"א.) אלא אי בעינן שתהי' אותה הסעודה גם במקום הקידוש או לא אבל סעודה ודאי בעי, ולא כתבו התוס' הנ"ל, שיוכלו לעשות למחר ג' סעודות, רק לענין עצם קיום מצות ג' סעודות, שאם לא אכל בלילה אף סעודה אחת, יכול לקיים כולן מחר ביום, רק קידוש מוכרח לעשות ליל שבת וכמבואר בגמ' הנ"ל, ולהכי הקפיד רבה אקידוש ולא אסעודה ע"ש. — וכיון שכן אם שכח לומר רצה בברכהמ"ז שאחר סעודה זו שפיר צריך לחזור ולברך.

ואם כי ברור שאם לא אמר רצה הו"ל שפיר קידוש במקום סעודה ויצא יר"ח קידוש, ואילו הג' סעודות יכול לעשות למחר, וא"כ לא יהי' צריך לחזור ולברך בלילה. מ"מ כיון דאז זמן חיובא דסעודה וחייב להזכיר עלה רצה, חביבה מצוה בשעתה וצריך לחזור ולברך כרי' להזכירה בזמנה.

ב) כעין זה מצינו בשו"ע או"ח (סי' רצ"ד סעי' ב'), בטעה ולא הבריל מוצ"ש בתפלה ואין לו כוס וסובר שאף למחר לא יהי' לו צריך לחזור ולהתפלל ע"כ. והוא כרעת הר"י מובא בטור שם. ובחי' המאירי (ברכות ל"ג. ר"ה המתפלל) כ', שאם טעה ולא הבריל מוצ"ש בתפלתו ואין לו כוס חוזר ומתפלל והוא כרעת בה"ג מובא בטור שם. והרי דעת חי' המאירי (שם ד"ה לא הבריל)

שאם טעה ולא הבריל בתפלתו ואין לו כוס ולא נזכר כלילה, הוא חולך ומבריל בתפלה עד יום ד' ע"ש. — מבואר שאם כי יש תשלומין להברלה בתפלה עד יום ד' אפי"ה אם נזכר מוצ"ש ואין לו כוס צריך לחזור ולהתפלל כדי להבריל אז בתפלה, ולא אמרין שלא יחזור להתפלל במוצ"ש, מאחד שיכול להבריל בתפלתו מחר בשחרית, א"ו כיון שרמיא עלי' חיובא להבריל מוצ"ש, צריך גם לחזור ולהתפלל כדי להבריל בזמנה, וה"ה בנדר"ר לענין הזכרת רצה בברכהמ"ז.

ג) גם למש"כ בס' שבילי דוד (חאו"ח סי' רצ"ד) שאין זמן הברלה בתפלת שחרית שאחר השבת, והוכיח לה ממה שפסק בשו"ע (סי' רצ"ד סעי' ב') הנ"ל, שצריך לחזור ולהתפלל כדי להבריל, ואמאי יבריל בכוקר א"ו ראין זמן הברלה בשחרית ע"ש. וכ"כ גם בבאור הלכה שבס' משנה ברורה (רס"י רצ"ד) ועיי' מש"כ בזה בספרי שו"ת בצל החכמה (ח"א סי' כ"ג אות ג' בהגה), הרי שאם ה"י אפשר להשלים למחר ל"ה צריך לחזור ולהתפלל, נראה דהיי"ט דלפי פסק השו"ע כרבינו יונה דאפי' אין לו כוס ליל מוצ"ש כל שסובר שיהי' לו כוס למחר אינו חוזר ומתפלל דסני מה שיבריל למחר על הכוס, א"כ כיון דהברלה בתפלה עדיפא, ע"כ אם ה"י שייכא הברלה בתפלת שחרית דלמחר בודאי דמכש"כ של"ה צריך לחזור ולהתפלל ולהבריל אלא ה"י מבריל בתפלת שחרית דלמחר, א"ו דלא שייכא הברלה בתפלה דלמחר כלל. — ובהכי מוכן היטב דעת המאירי הנ"ל דס"ל שגם בתפלה שייכא הברלה עד יום ר', דאיהו לשיטתו דס"ל כרעת ה"ג, שאם אין לו כוס במוצ"ש חוזר ומתפלל, ולא סמכינן על הכוס של מחר, דעיקר זמן הברלה במוצ"ש, שפיר ס"ל דמברילין גם בתפלה עד יום ד', ואפי"ה, בטעה ולא הבריל מוצ"ש ואין לו כוס במוצ"ש חוזר ומתפלל, ולא אמרין שימתין להבריל בתפלת שחרית, לפי שצריך להבריל בעיקר זמן הברלה וכמש"כ.

מעתה כ"ז לענין הברלה שהרי אמרו (ברכות כ"ט.), טעה ולא הזכיר וכו' הברלה בחונן הרעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס ע"כ, ואם גם על הכוס של מחר קאמר, א"כ בודאי שמכש"כ שהי' יכול לאומרה בשחרית דמחר אי הוי שייכא להזכיר בה הברלה, משא"כ הזכרת שבת בברכהמ"ז הרי אדרבה מסיק בגמ' (ברכות מ"ח:) איכא בינייהו דיעבד, בודאי שצריך לחזור ולברך אחר סעודה חיובית וכמש"כ.

ר) גם בלא"ה לא מסתבר לומר שאם שכח לומר רצה בברכהמ"ז ליל שבת יהא אפשר להשלימה למחר בסעודה אחרת, כיון שגם באותה סעודה אחרת הוא צריך להזכיר שבת כשביל אותה סעודה עצמה. ודוקא הברלה שא"צ לאומרה אלא בתפלה אחת בלבד, ה"י מסתבר שאם היא שייכא בשחרית דלמחר, ואמרנה אז ולא יצטרך לחזור ולהתפלל. — עור יש ליישב בכמה אנפי ואכ"מ להאריך. בדר"ש וברכת ישועה הצלחה וכל טוב סלה, ידירו מצפה בקרב כל ישראל לישועת ה' כהרף עין.

בצלאל בהנמחר"א זצוקללה"ה שטערן

## בדין חילול שבת לחולה שיש בו סכנה

חיים יעקב מאיר רבין

בלאאמו"ר הגה"צ מציעשינוב שליט"א  
חבר כולל עץ חיים רבאכוב, ברוקלין

(א) הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת הל' י"ד כ' עושין מדורה לחי' ואפילו בימות החמה מפני שהצנה קשה לחי' הרבה במקומות הקרים, אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה, הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ע"כ, וה"ה הביא השגות הראב"ד, ואח"ז כ' ומדבריו נראה שסובר שדברי רבינו הם בחולה שאין בו סכנה וכו', וכן יראה מדברי הר"א ז"ל דלחי' כל ל' עושין לה מדורה דכל ל' לענין מדורה חשיב"ס היא, (כוונתו דכיון דהראב"ד מפרש דברי הרמב"ם דאין עושין מדורה לחולה בחשאב"ס, א"כ לעומת זה מה שהתיר בחי' מיירי ג"כ כשהוא חשאב"ס והיינו מז' עד ל'), ואני הייתי סבור לפרש דחי' דוקא תוך שבעה וחולה לדעת רבינו אפילו יש בחולי סכנה אין בצנה סכנה ואפשר בבגדים, (ר"ל אף דעצם הצנה סכנה היא לו מ"מ אין במניעת המדורה סכנה משום דאפשר לחממו בבגדים כן מבואר כוונתו בב"י סי' ש"ל, וצ"ל דחי' כיון ששפעה דם הרבה וכן מי שהקיז דם שגופם מצונן לא מועיל להם כ"כ חימום הבגדים ולפיכך מותר לעשות להם מדורה), אבל אני מבטל דעתי מפני דעתו (דעת הראב"ד) לפי שאם הוא שיש בו סכנה הא משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה עכ"ל.

ועיין בכ"מ וכ"ה בבית יוסף בריש סי' שכ"ח וז"ל מדברי רש"י משמע דלא שרי לחלל שבת בשביל חשיב"ס אלא דוקא בדבר שאם לא יעשוהו לו הוא מסוכן למות בשבילו, אבל דבר שאף אם לא יעשוהו לו אינו מסוכן למות בשבילו אין עושין אותו ע"י ישראל, שבס"פ מפנין (קכט:) אהא דאמרין חשאב"ס אומר לעכו"ם פרש"י צרכי חולה שאם לא יעשו לו רפואה זו אין מסוכן למות ומ"מ צריך הוא לה, אבל הרב המגיד כ' בפ"ב דלחשיב"ס משמע דלכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת הדבר שעושין לו סכנה עכ"ל וגם בס' ש"ל חזר ושנה דבהך דינא פליגי רש"י וה"ה עיי"ש.

ודברי הב"י צריכין ביאור דלכאורה מנ"ל דרש"י וה"ה פליגי בזה, דהא ה"ה מיירי בחשיב"ס וגם הצנה סכנה היא לו, ובזה ס"ל לה"ה דאף דאפשר לחממו בבגדים מ"מ כיון דאיכא סכנה בצינה שרי לעשות גם מדורה, וכעין מש"כ ה"ה בדעת הרמב"ם (הל' י"א) דחשיב"ס אף דאפשר למעבד לה למלאכה בשנוי מ"מ מחללין כדרכו, אבל רש"י מיירי באופן דאין סכנה כלל במניעת הרפואה, רק שהוא לצורך החולה כמבואר בדבריו, ובזה אפשר דגם ה"ה מודה דאין עושין ע"י ישראל כיון דאין עשיית הרפואה מונע מסכנה כלל, משא"כ המדורה מצלת עכ"פ מסכנת צינה והגם שהי' יכול להציל בענין אחר לית לן בה, ומנ"ל דרש"י וה"ה פליגי, ופשוט דאין ממשמעות לשון ה"ה שום הכרח, דמש"כ ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה כוונתו משום דאפשר למנוע הסכנה בדבר שאין בו חילול שבת וכמש"כ לענין צינה, ויגעת י ומצאתי בס' מנורה הטהורה שעמד בזה עיי"ש.

ובאמת אם נאמר דה"ה מודה לרש"י דאם אין סכנה כלל במניעת הרפואה אין עושין אותו ע"י ישראל, נרויח בזה ליישב דברי הרמב"ם שכ' אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה, והקשו האחרונים דלפי' הראב"ד דמייירי בחשאב"ם קשה דמאי קמ"ל הא כבר כ' הרמב"ם (בהל' י') חשאב"ם עושין לו כל צרכו ע"י נכרי, אמנם לפי מש"כ י"ל דכוונת הראב"ד דהרמב"ם באמת מייירי בחשיב"ם רק דהצנה אין סכנה לו והרמב"ם קמ"ל דינו של רש"י דאפילו חשיב"ם אין עושין בשבילו רפואה שאם לא יעשוהו אינו מסוכן ואף שצריך הוא לה, רק דלפי"ז לא יהי' מדוקדק כ"כ מש"כ ה"ה דנראה מדברי הראב"ד דלחי' כל ל' עושין לה מדורה, ומנ"ל לרייך כן, דכיון דחולה מייירי בחשיב"ם רק דאין בצינה סכנה לו, א"כ אפשר דחי' מייירי ג"כ כשיש סכנה דהיינו עד ז' והרמב"ם קמ"ל דלענין מדורה א"צ לדקדק אי הוי ג"כ בכלל הסכנה דאמרו חכמים דצינה הוי לעולם בחזקת סכנה לחי' ודו"ק, וע"ע מה שאכתוב בזה לקמן.

(ב) בסעיף ד' פסק המחבר מכה של חלל אינה צריכה אומד שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול וכו', וכ' המג"א בסק"ר כל שרגילים משמע אע"פ שאין בו סכנה במניעת הרבר ההוא, (ובתו"ש הוסיף כגון שצריך חימום עושין מדורה אע"פ שאפשר לחממו בבגדים, אמנם הפמ"ג כ' ומשמע אע"פ שאין כלל סכנה במניעת הרבר ההוא ואף אם לא יחממו כלל אפ"ה הואיל וצריך לו קצת עושין, וכוונתו כהבנת הב"י דלדעת המ"מ מותר אפילו אם אין סכנה כלל במניעת הרפואה כנ"ל). וראיתי במנה"ט שהקשה דרברי המג"א תמוהים שמפרש משמעות הלשון כל שרגילים לעשות בחול שכ' הש"ע מורים לרברי ה"ה, הא לשון זה הוא לשון הרמב"ן בתוה"א כמבואר בב"י, ודעת הרמב"ן דכל היכי דאפשר למיעבד המלאכה בשינוי שלא יתחלל שבת משנה ואין מחללין וכמש"כ ה"ה בשמו, וכ"כ הרמ"א בסעי' י"ב, וא"כ בודאי להרמב"ן אין עושין מדורה אם אפשר לחממו בבגדים ודלא כה"ה.

וכ' לתרץ קושיא זו וגם מה שהקשה על הב"י הנ"ל כאות א', דאפשר דדעת הב"י הוא להיפוך, והוא דהגם דעושין רפואה שאין במניעתה סכנה כלל מ"מ אסור לעשות מדורה אם אפשר בבגדים, והטעם דהא גם ע"י בגדים ניצל מצינה כמו ע"י מדורה, אבל אם יש ברפואה צורך חולה עכ"פ אין לנו למנוע אף אם לא יהא סכנה במניעתה כיון דמ"מ צריך החולה לרפואה ולטוב לו יחשב, אבל עשיית המדורה הוי כאין בו צורך כלל כיון דאפשר בבגדים, וא"כ יפה כתב הב"י דמדברי ה"ה דמיקל לעשות גם אם אין סכנה במניעתה של רפואה, ועולה יפה גם דברי המג"א דנהי דהרמב"ן והרמ"א לקמן סברי דהיכי דאפשר ע"י שינוי מחוייב לעשות בשינוי, מ"מ היכי דהחולה צריך רפואה עושין גם אם אין סכנה במניעתה, וזהו דיעה ממוצעת בין ה"ה ורש"י עכת"ד וסיים דכ"ז אינו מוכרח עיי"ש.

ודבריו נפלאים דלכאורה סברתו מופרך משיטת רש"י גופי', דהא רש"י ס"ל לכלל חשיב"ם עושין לו מדורה (אף דאפשר לחממו בבגדים) כמבואר בדיש דברי ה"ה הנ"ל, ואעפ"כ ס"ל דאסור לעשות צורכי חולה אם אין במניעתם סכנה כלל, הרי דיותר מסתבר לחקל ברין עשיית המדורה מלעשות סתם צורכי החולה, ואף

אם נסכים לסברת המנה"ט מ"מ מה שמבאר שכוונת המג"א לפרש הלשון כל שרגילים וכו' שכ' המחבר, ולא בא להקל אלא בדינו של רש"י דמותר לעשות צורכי החולה אף שאין במניעתם סכנה כלל, אבל בגוונא דה"ה ס"ל דאסור לעשות מדורה משום דאפשר בבגדים, (ורלא כהתו"ש והפמ"ג), ולכאורה קשה מדברי המג"א בס"ק י"ז שהביא דברי ה"ה דלחשיב"ס מותר לעשות מדורה אע"פ שאפשר לחממו בבגדים, וכ' המג"א ועמ"ש סעיף ד' אבל ב"י כ' בשם רש"י וכו', וכוונתו דבסעיף ד' מבואר דהמחבר פסק כה"ה, וכמפורש להדיא בש"ע הרב סעי' כ"ד עיי"ש, הרי דהמג"א ס"ל דהמחבר מתיר גם בגוונא דה"ה, ועוד דאיך העלים המג"א והרב ולא העירו דלפי מה שפסק הרמ"א דאם אפשר לעשות ע"י שינוי עושין לא קי"ל כה"ה בזה דמותר לעשות מדורה.

ולענ"ד נראה דדינו של הרמ"א אינו ענין לרבדי ה"ה, דהדמ"א מיירי באופן דאין שום נ"מ להחולה אם עושין לו הרפואה כדרכו או ע"י שינוי, ובזה פסק הרמ"א וכ"ה דעת הרמב"ן דעושין ע"י שינוי, אבל ה"ה דס"ל דמותר לחלל שבת מיירי רוקא באופן ריש איזה צורך להחולה בהחילול, ואע"פ דאם יעשה הרפואה בלא חילול כבר מונע הסכנה, מ"מ כיון דאינו נוח להחולה ומרגיש יותר טוב כשעושין לו הרפואה ע"י חילול מחללין, וכגון צינה דאע"ג דאפשר לכודכו בבגדים למנוע הסכנה מ"מ המדורה מחמם יותר, ומה גם דלהחולה החלש הוי כריכת הבגדים לטרחא ולמשא, ונוח להחולה ומרגיש יותר טוב כשעושין לו מדורה, ובכגון דא י"ל דגם הרמ"א מודה דמחללין, וממילא ל"ק קושיית המנה"ט על המג"א שמפרש דברי המחבר שהם לשון הרמב"ן דעושין לו כל שרגילים לעשות לו בחול כה"ה, דגם הרמב"ן יכול לסבור כה"ה ודו"ק. וכעין סברא זו ראיתי בשו"ת שואל ומשיב (מהר"ו ד' ח"א סי' מ"ב) עיי"ש.

ג) אך לפי"ז נפל כל היסוד של המנה"ט ואם השתות יתספון צדיק מה פעל ושוב קשה מנ"ל להב"י דרש"י וה"ה חולקין, דא"א לן לתרץ כהמנה"ט דהב"י ס"ל דמסבדא עדיף לעשות דבר שיש בו צורך להחולה כנ"ל, דהא לפי דברינו גם במדורה יש בו מעלה זו דיש בו צורך להחולה, ואכתי י"ל דה"ה מודה לרש"י. ועוד יש להבין דהא ה"ה הי' סבור לפרש ברעת הרמב"ם דחשיב"ס אין עושין לו מדורה משום דאפשר לחממו בבגדים, והלא ה"ה ס"ל ברעת הרמב"ם דאפילו אם אפשר לעשות ע"י שינוי מ"מ מחללין כדרכו, ואיך עלה ברעתו לומר דלדעת הרמב"ם אסור לעשות מדורה כיון שאפשר לחממו בבגדים.

והנראה בביאור הענין דהנה כמס' שבת (כט:) תנן המכבה את הנר מפני החולה שיישן פטור, ואוקמינן בגמ' בחשיב"ס וכדין הוא דליתני מותר ואיירי דבעי למתני סיפא חייב תנא נמי רישא פטור, והכי קי"ל בס"י רע"ה, וכ' שם בפיהמ"ש להרמב"ם דרוקא בשא"א להוציא החולה למקום אחר או להסתיר האור ממנו (כגון ע"י כפיית כלי), והעתיקו המשנה ברורה להלכה שם בסק"א, ובביה"ל שם בר"ה מותר הוסף דנראה דלדעת הרמב"ם אם אפשר לעשות עצה אחרת לכד דאיסורא איכא, גם חיוב חטאת איכא, דאל"ה לוקמי הגמ' שם באופן זה ולכך קתני פטור ולא מותר עיי"ש, ולכאורה גם בזה ראוי להתכונן כנ"ל דמ"ש מהא דאם אפשר לעשות ע"י שינוי דמותר לחלל כדרכו.

וצ"ל דרעת הרמב"ם דהא רמותר לחלל שבת הוא דוקא אם האופן שיכול למנוע החילול, הוא ע"י שיעשה החילול ההוא ע"י שינוי וכלא"י ועי"ז לא יהי' איסור דאורייתא, אז סבירא ל' להרמב"ם דאינו מחויב לעשות שלא כדרכו ובשינוי, וההסבר לזה י"ל כמש"כ בשו"ת הרשב"א (מובא בב"י בנדרין דאם הי' החולה צריך לבשר דלמ"ד שבת רחוי' היא אצל פיקו"נ מאכילין לו הנבילה ואין אנו שוחטין לו), וכ' שם וז"ל מ"מ כל שאין שם נבילה אין אומרים לא"י לשחוט כיון שהיא רחוי' אצלו, וביאור דברי הרשב"א תמצא בשו"ע הרב (סעי' י"ג) וז"ל אבל במקום שאפשר לעשות לו הרפואה מיד בלי חילול שבת וכו', לא יחללו וכו', לפי שהשבת רחוי' היא אצל פיקו"נ ולא הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול שבת אינה נרחית בשבילו, ומ"מ אף אם יש לפנינו נכדים או קטנים שאינם בני מצות אין אומרים הרי אפשר לעשות ע"י אלו ולא יתחלל שבת ע"י ישראלים בני מצות, לפי שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה האסורה בשבת הרי נרחה השבת בשבילו לגבי ישראלים המחויבים בהצלתו ואין כאן חילול כלל ע"כ לשונו הוהב, וה"נ י"ל לרעת הרמב"ם לענין שינוי, שלא הצריכה התורה שנבקש תחבולות לעשות המלאכות בדרך משונה כדי שלא יתחלל שבת, שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית מלאכה כדרכו, הרי נרחה השבת לגבי עשיית המלאכה כדרכו ואין כאן חילול כלל וכדברי הרשב"א לענין נכרי ודו"ק, (ויש מן האחרונים שרצו לדייק שה"ה ס"ל דשבת הותרה אצל פיקו"נ ומש"ה מותר לעשות שלא ע"י שינוי, אמנם לפי הסבר הרשב"א הנ"ל אין כאן שום דיוק וגם ה"ה יכול לסבור כהכ"מ (כפ"ב הל' א') דהרמב"ם ס"ל דשבת רחוי' אצל פיקו"נ).

וכל זה לענין שינוי אבל היכא דיש לפנינו ב' אופנים להציל החולה ושניהם דרך לעשותם, והא' יש בו חילול שבת, והב' אין בו שום חילול כלל, אז בודאי דגם הרמב"ם ס"ל דמחוייב לעשות הרפואה שאין בו שום חילול כלל, ולא עור אלא דאם עבר ועשה הרפואה שיש בו חילול שבת להרמב"ם דס"ל דשבת רחוי' חייב חטאת וכמו שהוכיח הביה"ל הנ"ל, (וכעין זה דאיתי בשואל ומשיב הנ"ל שנשאל בהא דמאכילין אותו הקל הקל אם עבר ואכל החמור אם חייב עונשו כגון מלקות או כרת, ומסיק דלמ"ד רחוי' חייב, וכ' רכן משמע בשאנת ארי' סי' נ"ט עיי"ש, ובס' המקנה (פאקש) בסופו בקו' קול סופר אות כ"ה דעתו נוטה דפטור עיי"ש טעמו, ואפשר כוונתו למ"ד הותרה, ובלא"ה סותר א"ע דבאות ב' כ' לדבר פשוט דחייב וצ"ע, וכן יש להסתפק לשי' הרמ"א בסעי' י"ב דאם אפשר לעשות ע"י עכו"ם עושין, אם עבר הישראל ועשה אם חייב, ויש להעיר משו"ע הרב (סעי' י"ג) שכ' ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל צריך לעשות ע"י נכרי, מן התורה וצ"ע, וכ"ז דלא כשי' המבי"ט בקרית ספר (פי"ד מהל' מ"א) שכ' דהא דמאכילין הקל הקל לא הוי אלא מדרבנן, וע"ע בס' חמדת ישראל ח"ב סי' י"ז, ובעיקר דברי הביה"ל עיין בחידושי הר"ן בהסוגיא שכ' בשם הרא"ה דאף שאפשר להוציא את האור ג"כ מותר לכבות, ואפשר דהרא"ה סובר דשבת הותרה משא"כ הרמב"ם סובר דשבת רחוי' עיין בס' תורת רפאל סי' ל"ו, וכן יש ליישב דברי המאירי המובא בביה"ל דמשמע ג"כ כהרא"ה, דאפשר דגם המאירי ס"ל דשבת הותרה, וכן משמע מדבריו במס' יומא (פג:) שכ' דשוחטין לחולה במקום שהנבילה



מצוי, "שכל לענין חשיב"ס חול גמור הוא", וסברא זו מתאים לסברת הרשב"א למ"ר הותרה מובא בב", ולדברי הרבינו מאיר המובא ברא"ש במס' יומא דס"ל דשבת הותרה, ואף שהמאירי פסק ביומא (ו): דטומאה דחוי' י"ל כהאחרונים דלא תלי שבת בטומאה דלא כהכ"מ, וע"ע בהעקרות להמאירי במס' יומא, ודו"ק כי קצרתי), ומש"ה ס"ל להרמב"ם דהא דמותר לכבות נר בשביל חשיב"ס היינו דוקא כשא"א להציל החולה באופן אחר וכגון להוציא החולה או להסתיר האור ממנו ואם עבר וכיבה חייב חטאת, וה"נ י"ל בני"ר דבני אדם כשקר להם יש שמחממין ע"י מדורה ויש שמחממין ע"י בגדים ושניהם היו הדרך לעשותם, ושפיר ה' רוצה המ"מ לפרש ברעת הרמב"ם דמיירי בחשיב"ס ואעפ"כ אסור לעשות מדורה כיון ראפשר לחממו בבגדים כנ"ל, רק דהמ"מ חזר בו ובטל דעתו מפני דעת הראב"ד דס"ל דמותר לעשות מדורה, וטעם הראב"ד כבר הסברנו מפני שיש בו צורך להחולה שמרגיש יותר טוב ע"י מדורה ואינו נוח לו לכורכו בבגדים והוי ג"כ בכלל צרכי חולה שייב"ס שדוחה שבת וכנ"ל.

ועפ"י מובן שפיר סברת הב"י שכ' דרש"י וה"ה פליגי, דס"ל להב"י דאם ה' ה"ה סובר כרש"י דחשיב"ס אסור לעשות צרכיו שאין במניעתם סכנה כלל, א"כ גם בנוונא דה"ה ה' אסור לעשות מדורה, דהא א"א לצרף להיתירא מה שהצינה סכנה דהא מצר הסכנה אם ה' עושה מדורה ה' חייב חטאת, ואלא משום מה אתה מתירו לעשות מדורה, רק משום דהוי לצורך החולה דמרגיש יותר טוב בחמימות המדורה, וע"כ דה"ה פליגי ארש"י וס"ל דלחשיב"ס מותר לעשות צרכיו אף שאין במניעתם סכנה כלל ודו"ק, (ודע דגם דין זה של ה"ה רצו האחרונים לתלות במחלוקת אם שבת דחוי' או הותרה וה"ה ס"ל שהותרה ומש"ה עושין לו אפילו רברים שאין במניעתם חשש סכנה כלל, אולם בתשובת דרב"ז (ח"ד סי' ק"ל וע"ע בס' ס"ו) מבואר להדיא דס"ל שהשבת דחוי' ואעפ"כ פסק כה"ה, וטעמו ונימקו שאפשר שאם לא תעשה לו דברים שיש בהם צורך קצת, יבא להמנע גם מדברים שיש בהם צורך הרבה עיי"ש, ועיין בשו"ת אבנ"ז (או"ח ח"ב סי' תנ"ג) שהביא סמוכין לדבריו מהגמ', גם בשו"ת צמח צדק (או"ח סי' ל"ח) כ' רכן מוכח כש"ע הרב דבסעי' ד' פסק מעיקרא דרינא כה"ה ובסעי' י"ג כ' ששבת דחוי' היא אצל פיקו"ג, וכ"כ בתהל"ר סק"ד עיי"ש, וכמו כן נאמר דגם הב"י ה' ס"ל שה"ה סבר דשבת דחוי' היא, ובפרט ברעת הרמב"ם דרב"י נקט דהרמב"ם סובר דשבת דחוי', ומש"ה הוכיח שה"ה פליגי ארש"י וכנ"ל).

(ד) לעיל באות א' הבאתי קושיית האחרונים על הרמב"ם שכ' אבל אין עושין מדורה לחולה להתחמם בה ולפי' הראב"ד רמייירי בחולה שאב"ס א"כ מה קמ"ל, וראיתי בב"י בס' ש"ל אחר שהביא דברי הראב"ד דהרמב"ם מיירי בחשאיב"ס הוסיף כלומר שצרכיו נעשים ע"י עכו"ם ואין אומר לעכו"ם לעשות לו מדורה עכ"ל, ומשמע דמפרש מש"כ הרמב"ם דאין עושין מדורה לחולה היינו אפילו ע"י עכו"ם כיון ראפשר לחממו בבגדים, ולכאורה זהו דוחק גדול דהרי התחיל עושין מדורה לחי' היינו ע"י ישראל, וכן מש"כ אח"כ הקיז דם עושין מדורה היינו ג"כ ע"י ישראל, ואיך אפ"ל דאין עושין מדורה לחולה כוונתו ע"י עכו"ם, ודבר פלא ראיתי בס' צפנת פענח על הרמב"ם שכ' עיין בה"ה בשם השנות ור"ל דכאן מיירי

תוך ל' "וע"י עכו"ם", ומשמע דמפרש דגם מש"כ הרמב"ם דעושין מדורה לחי' כוונתו ע"י עכו"ם, והרי בהדיא כ' ה"ה רכל ל' לענין מדורה, "חולה שיש בו סכנה היא" וצ"ע.

וראיתי בביה"ל סי' ש"ל ד"ה כל שעמד ג"כ על דברי הרמב"ם אלו, והקשה עוד דע"פ האמת קשה מאוד לפרש כן דברי הגמ' (דף קכט.) דהא דקאמר סבור מינה לחי' אין לחולה לא הוא בחשאב"ם, דא"כ לרוב הפוסקים דסברי דלמסקנת הגמ' הוא הדין לחולה, יהי' מותר לעשות מדורה אפילו לחשאב"ם וזה לא נשמע לשום פוסק שיקיל בזה עיי"ש, ובאמת קושיא זו לא הבנתי דאיך אפשר להקשות מדברי הרמב"ם לשאר הפוסקים, והיא הנותנת דהא שהסיקו דה"ה לחולה מותר לעשות מדורה היינו מפני שמפרשים דמירי בחשיב"ם.

ואפשר שיש לפרש דברי הרמב"ם בפשטות, דמה שהתיר לחי' כל ל' לעשות מדורה רכל ל' לענין מדורה חשיב"ם היא, אין הכוונה דעכשיו היא כבר במצב של סכנה לענין צינה, רק דמפני שהיא חלושה והצינה מזיק לה עלול לצמוח מזה סכנה, וזה שכ' הרמב"ם מפני שהצנה קשה לחי' הרבה במקומות הקרים ולא כתב מפני שהצינה סכנה היא לה, וכוונתו דמפני שהצנה קשה לחי' הרבה אמרו חכמים שיש בזה חשש קרובה שיצמיח מזה סכנה ומותר לעשות לה מדורה, וכעין מש"כ המ"ב בס"ק י"ו עיי"ש, והנה להפוסקים דס"ל דלמסקנת הגמ' מותר לעשות מדורה גם לשאר חול, אז אף אם היו מפרשים הגמ' כהרמב"ם דמירי בחשאב"ם, הייתי אומר דסוברים דחשאב"ם הוא כחי', דהיינו דגם חשאב"ם כיון שחלה כל גופו או שנפל למשכב, מפני חלשותו הצינה מזיק לו ויכול לצמוח מזה סכנה ומש"ה מותר לעשות לו מדורה, וממילא ל"ק דמאי קמ"ל הרמב"ם, דהרמב"ם בא לאפוקי דלא תימא דגם חשאב"ם אמרו חכמים דמהצינה יכול לצמוח סכנה כמו בחי' שאב"ם ומותר לישראל לעשות לו מדורה ולכן כ' אבל אין עושין מדורה לחולה, ודו"ק. ובעיקר דברי הבי"ה הנ"ל דבחולה שאב"ם אם אפשר לעשות בהיתירא אסור לומר לעכו"ם שיעשה מלאכה, ראיתי בס' תו"ש סק"ו שפסק כן והובא דבריו להלכה בס' יד יוסף סק"ד ובס' תיו יהושע (על דיני רפואה סעי' ח') ועיין בתהל"ד סק"ד, ולכאורה לפי מה שהסברנו דברי ה"ה דהמדורה טוב יותר להחולה מבגדים, צ"ל דגם בכה"ג אסור לומר לעכו"ם אף דהמדורה לטוב לו יחשב וצ"ע למעשה. (ה) ולענין הלכה בדניו של ה"ה כ' בשו"ע הרב רכל בעל נפש יחוש לעצמו באיסור של תורה וכ"כ במ"ב ס"ק י"ד דנכון להחמיר באיסור של תורה, ויש להעיר מסי' רע"ח כ' המחבר מותר לכבות הנר בשביל שיישן החשיב"ם, וכ' שם הביה"ל דלכאורה לא הי' לו לתלות כלל בחשיב"ם דק באם ע"י מניעת השינה יבא לידי סכנה שרי וא"ל אסור, ובאמת לק"מ דהמחבר לשיטתו דס"ל כה"ה דחשיב"ם מותר לעשות צרכיו אפילו אין במניעתם סכנה, ואפילו אין במניעת השינה סכנה מותר לכבות בחשיב"ם, אמנם ראיתי בפירוש דבינו חננאל דמתני' מיירי בחשיב"ם שאם יראה אור הנר ימות, ומבואר דלא ס"ל כה"ה.

בשעה צ"ס ק"י א כ' דלצורך הרבה אפילו לרעת המחמירין שרי וכההיא דתניא ביומא (פר.) מחממין לו חמין בין להשקותו בין להברותו, וראייתו צ"ע דשם מיירי דמחממין לו חמין למנוע הסכנה כמפורש בר"ן במס' שבת בפרק

שמנה שרצים, ובדוחק י"ל רכוונתו לפידוש המאירי המובא בביה"ל שמפרש שהרחיצה הוא לחיזוק איבריו וכשי' ה"ה, ואעפ"י שהמאירי הוא מן המחמירים, ועכצ"ל דלצורך הרבה כו"ע מורה רמותר, אבל מגוף הגמ' אין שום ראי', דנוכל לפרשו כפידוש הר"ן, וסתם במקום שהי' לו לפרש.

## עולת שבת כשבתו

### תצא

ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו. י"ל בזה בדרך המוסר, דהנה במשך ימי החול ששת ימי המעשה כשבני אדם טרודים על המח' ועל הכלכלה אז נשמת האדם היא עלובה כי מכל עניני עוה"ז לא תוכל לשאוף שום חיות דקדושה, ולכן כשבת קודש כשארם פנוי ממלאכתו מוטל החוב עליו לתקן את נשמתו ולהביא אותה לשורשה ולתכליתה ע"י עסק התורה והמצות. והן הן הדברי המדרש (הובא בטור הל' שבת ס' ר"צ) אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכדמו וזה רץ לשרהו, ואני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זווג שאני מזווג לך ושבת שמה שישאל במלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בכ, ע"כ. וזה יש לדמו במקרא קודש הנ"ל, ביומו ת'תתן ש'כרו, ראשי תיבות הם אותיות שב"ת, לדמו שבשבת צריכים ליתן שכר להנשמה ע"י עסק התורה והמצות, ולא תבוא עליו השמש, ערה"כ (קהלת י"ב) עד אשר לא תחשך השמש, דקאי על הנשמה כמבואר שם במפרשים, וממשיך הכתוב, כי עני הוא, כי במשך ימות השבוע האדם הוא עני בתורה ומצות, ואליו הוא נושא את נפשו, שהנשמה ממתנת על יום השבת קודש לתקנה ולהעלותה לשורשה העליון.

(כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א)

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' אשר קרך בדרך ויוזב כך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים. ובדש"י, ויוזב כך, חותך מילות וזורק כלפי מעלה. וצריך להבין מה הי' מחשבות און לב הרשע חודש בזה, וי"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא (יבמות ע"א ע"ב) מ"ט לא מלו במדבר, אבע"א משום חולשא דאורחא ואבע"א משום דלא נשיב להו רוח צפונית, מאי טעמא לא נשבה להם רוח צפונית אבע"א דלא נבדוד ענני כבוד עיי"ש. נמצא לפי"ז דאותן שהיו חוץ לענני הכבוד דשמה נשבה רוח צפונית היו יכולים למול, והנה רש"י כ' כל הנחשלים אחריו, אותן שהי' הענן פולטן, וזה הי' כוונת מעשה הרשע שחתך מילות וזרקן כלפי מעלה להזכיר עוונותיהם של ישראל שאינם מחזיקים במצות מילה, והרי אותן שהיו חוץ לענני הכבוד אין להם שום תירוץ שהרי שם נשבה

רוח צפונית. אולם הכתוב מתרצן, באומרו, ואתה עיף ויגע, היינו כאירך אבע"א, דהטעם הוא משום חולשא דאורחא.

(הגאון מוה"ר דוד הלוי הורוויץ זצ"ל אבר"ק סטאניסלאוו<sup>1</sup>)

### תבא

במדרש וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת זו מיתת צדיקים. וי"ל הכוונה לפי שיש מ"ט קללות בתורת כהנים וחסר א' מן חמשים, וצ"ח קללות במשנה תורה חסר שתיים ממאה, נמצא חסרין שלש קללות, ואמרינן (באיכה רבתי סי' ל"ו) קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש שבזה כתיב הפלא ופלא ובחורבן כתיב והפלא ר' את מכותך, נמצא ג' קללות לא כתיבי בתורה, ונגר זה כתיב ג' הפלאות, ולזה רמזו מכה אשר לא כתוב בתורה זהו מיתת צדיקים.

(הגאון מוה"ר יחזקאל קאצינעלבויען זצ"ל אבר"ק אה"י<sup>2</sup>)

### נצבים

ושמרתם, דרשו זו משנה, ועשיתם, ע"מ לעשות, ואמרו במדרש, אמרו מי יוכל לעמוד, אמר משה רבינו ע"ה אם תרצו לעמוד תעסקו בתורה ותעמרו, לא אמר למדו, כי לא כ"א יוכל ללמוד, כ"ש אשה שאין בכלל לימוד, ולכבוש היצח"ר קשה מאוד אם לא בתורה, ומה יעשו שאין בני תורה, אמנם יששכר וזבולון המספיק ומקיים לומדי תורה כאלו הוא לומד בעצמו, מאחר שעל ידו לומד חבירו ופנוי מעסקי העוה"ז יש בירו כח לימוד התורה וניצול ג"כ מיצח"ר, וז"ש חז"ל ע"י תורה וצדקה ניצול מיצח"ר, בשלמא תורה שפיר, צדקה מנלן, אלא המספיק לומדי תורה כו', וז"ש תעסקו בתורה עסק היינו עסקות לקיים התורה, וז"ש ושמרתם ועשיתם ללמוד ע"מ לעשות העיקר, וע"י כך, אתם נצבים היום כולכם, ואמר ראשיכם לשבטיכם זקניכם כל איש ישראל, אין תימא שיתקיימו, כי לומדי תורה והשוטר מקים דבר המשפט כאלו הוא השופט ונעשה שותף להקב"ה. אבל מי שאין בו תורה מה יעשו, ואמרו חז"ל הני נשי במאי זכיין בשכר דנמשי בנייהו לבי רב ומנמטין לגברייהו זכיין לעוה"ב, והלא יש כמה מ"ע ול"ת שחייבים, ומאי קושיא במאי יזכו לעוה"ב, אלא במאי זכיין מנצחין ליצח"ר, כמו זכנהו רבי נתן לרבנן, ניצוח, כי צופה ומבקש כו' ה' לא יעזבנו בירו ע"י התורה הוא סם חייא וממית ליצח"ר, והני נשי דאין בני תורה, כאלו מלמדה תפלות, במאי זכו וינצחו ליצח"ר, ובפרט נשים רעתן קלות ונוחות להתפתות, אמר דנמשי בנייהו ומנמטרי לגברייהו ומחזיקים ידי לומדי תורה ויש להם שכר כאלו הם עצמם למדו תורה,

(1) בספרו שו"ת אמרי דוד סי' צ"ג בשולי המכתב.

(2) מכת"י הג"ד מררכי הענא זצ"ל מהמבורג, בשמו.

וע"י זה יוכל לנצח היצה"ר, וז"ש טפכם נשיכם יזכו, א"כ מעתה אפילו נרץ וחוטב עציך כולם יזכו, ע"י שמספיקים לת"ח שיכלו ללמוד בלי טרדה, מעלה עליהם הכתוב כאלו למדו הם.

(הנאון בעל פרי מגדים זצ"ל<sup>3</sup>)

### לראש השנה

הנה אמרו חכמנו"ל (הובא בטור או"ח סי' תכ"ח) לא אר"ו ראש, ראין קובעין ראש השנה ביום א', ד', ו'. וי"ל הטעם, דידוע למחקרי ח"ן מש"כ בכתבי האריו"ל צדיקים נידונים ביום ב' דר"ה משום דתגבורת הדינים חמה ביומא קמא משא"כ ביום שני כבר נמתקו הדינים. והנה איתא בגמרא (שבת כ"ט ע"ב) דאין מקויון דם בשני וחמישי בשבת, ופירש"י דב"ד יושבין בעיירות בב' וה' וכיון דיום הדין ופקידה הוא עונותיו נזכרים. ולפי"ז שפיר מובן, דאם יהי' ר"ה ביום א' א"כ יהיו צדיקים נידונים ביום ב' בשבוע, ואז הוא יום הדין שהרי ככל השנה ב"ד יושבים באותו יום, וכן אם יהי' ביום ד' אז יהי' יום שני דר"ה ביום ה' בשבוע שהוא ג"כ יום הדין, ואם יחול ביום ו' אז יהי' יום שני של ר"ה בשבת, והרי בשבת אין תוקעין ואז אין הדינים נמתקים, ואז לא יהי' ח"ו טוב לצדיקים, ולכן אמרו לא אר"ו ראש. ובענין זה יש לפרש הפסוק על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים ל"ב), דהנה עת מצוא היינו עשרת ימי תשובה כאו"ל (ר"ה י"ח ע"א) עה"פ דרשו ד' בהמצאו, אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, וגם ידוע דתיבת מים רומז על דינים עדה"כ אזי עבר על נפשינו המים הזורמים, וזה שרמזו דהמע"ה, על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא, היינו בעשרת ימי תשובה, רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, שלא ידונו אותו ביומא קמא דהוא כולא דרינא, רק ביום השני שכבר נמתקו הדינים. (הנאון מוה"ר מאיר פישלס זצ"ל ראבד"ק פראג<sup>4</sup>)

### לצום גדלי'

במס' ראש השנה (דף י"ח ע"ב) צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתני' הרגו ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו. ולכאורה מאי פריך ומי הרגו הלא זה קרי בי רב הוא בירמי' מ"א ויהי בחורש השביעי בא ישמעאל בן נתני' בן אלישמע מזרע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו וגו' ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב וימת אותו, ועוד יל"ד איך שייך הקושיא מי הרגו להא דרדשו אח"כ ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. ועוד יל"ד בקרא גופא שאמר מזרע המלוכה,

(3) הועתק מגוכתי"ק, והגיע לדינו מאת הנהלת „מכון פרי מגדים", ע"י ידידנו האברך חיקר והנעלה מו"ה חיים יקותיאל רייכבערג נ"י. תח"ח לו.

(4) מכת"י א' מתלמידיו, בשמו.

מאי נפקא מינה ביחוסו של רשע אם מזרע המלוכה ה' או לא. אמנם יש ליישב עפ"י מה דאיתא בגמרא בפרק הניזקין (גיטין נ"ו ע"ב) דאמר ל' רבן יוחנן בן זכאי לאספסינוס קיסר אי לאו מלכא את לא מימסרא ירושלים בידך דכתיב והלכנון באדיר יפול ואין אדיר אלא מלך וכו' נמצא דחורבן ביתמ"ק א"א אלא ע"י מלך. וזהו שאמרו בגמ' ומי הרגו ישמעאל בן נתנ' וסמך עצמו אקרא ריחסוהו שה' מזרע המלוכה, ומדאיכפל קרא ליחסו ש"מ דשקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו, דכשם שהמקדש אינו נחרב אלא ע"י מלך, כן מיתתו של אותו צדיק הוצרך להיות רוקא ע"י מלך או מזרע המלוכה, וא"כ שפיר מובן ההמשך דיש ראי' מוצקת לדבריהם ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו. (הנאון מוה"ר משה אשכנזי מלנצבורג זצ"ל)

### האזינו

הנה שמעתי מרבינו הגדול בעל המחבר פני יהושע על הקרא פרשת האזינו וחש עתירות למו, שראה בספר בחיי שכאן נרמז זמן קץ הגאולה, ואמר הוא ז"ל שכוונתו שתיבת למו נוטריקן כמו שאמר רביאל על קץ הגאולה שיהי' למועד מועדים ו'חצי, ודברי פי חכם חן וקורא אני עליו שפתים ישק משיב דברים נכוחים. ואני אוסיף על דבריו ליישב לשון הקרא דאמר וחש עתירות דהוא לשון מהירות, דמה מהירות הוא האי למועד מועדים וחצי, והנראה לפרש, הנה רש"י ז"ל ברביאל סי' ח' על הקרא ויאמר אלי עד ערב ובקר אלפים ושלש מאות, כתב, ראיתי פתר בשם רבינו סעדי' שכבר עבר, ובטוחים אנו כי דבר אלקינו יקום לעולם לא יופר, והוא ז"ל כתב פי' אחר, וכתב עוד לסוף, והחזוה נצטוה לסתום ולחתום הדבר ואף הוא לו נגלה בלשון סתום וחתום ואנו נוחיל להכבשת מלכינו קץ אחר קץ ובעבור קץ הרורש נודע כי טעה במדרשו והבא אחריו יתור מדרשו דרך אחרת עכ"ל. ופשוט הוא שכתב רש"י כן אחר שאמרו חז"ל בסנהדרין דף צ"ח ע"ב תיפח עצמן של חושבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע קץ ולא בא שוב אינו בא אלא אם יתמהמה חכה לו עכ"ל, ולזה כתב רש"י כשרצה לפרש פתרון הקץ, שאנחנו איננו כן, אלא אף שאנו מפרשים הפתרון, אנחנו מאמינים דבר אלקינו יקום לעולם, ובעבור קץ הרורש, נודע כי טעה במדרשו, והבא אחריו ידרוש דרך אחר לומר אף אם יתמהמה חכה לו.

ולפענ"ד נ"ל שכל פתרוני(ם) הקץ שמצינו בגאונים החסידים הקדמונים, שכולם הם אמת ורבירי אלקים חיים, והי' באמת זמן הגאולה באותו זמן הקץ שפתרו אם היו ישראל עושים תשובה והיו זוכים לכך הי' בא הקץ, שבאותו זמן הי' עת רצון לפניו יתברך, אלא שגרם החטא והתעכב ולא בא, וראי' לדבריו, שבבה מלא דברי הזוהר הקדוש רמז על בזאת יבא אהרן אל הקודש זאת

בנימטריא ת"ח ואז יבא הנאולה, ובוודאי לא דבר רק הוא מה שאמר הזוהר הקדוש, ובוודאי דבריו רכריזו אלקים חיים, ובעונינו הרבים ראינו שהי' בהיפך דבשנת ת"ח הי' צרות רבות ורעות בישראל ונהרגו כמה קהילות קדושות מישראל ה' ינקום את נקמתנו, הרי להדיא מבואר שבאמת זמן הקץ הי' (6), אלא שגם החטא והי' מקום לקטרג ונתהפוך בעונותינו מגאולה ליגון ואנחה, מ"מ אנחנו מאמינים בני מאמינים שדבר אלקינו יקום לעולם ואף אם יתמהמה קוינו לו וידענו שהפתרון הסתום והחתום שנאמר לדניאל יש לו עוד פתרון אחר ממה שנאמר בהנאונים החסידים הקרמונים לקץ משיחנו, ואז בוא יבוא. ומעתה זה נראה כוונת הכתוב, וחש עתידות למו, שאם ישראל זוכים ימהר ויחיש עתידות למו, והיינו למו למועד מועדים וחצי, שהקב"ה ימהר הפתרון של הפי' למו של מועד מועדים וחצי [וויאמר] הפתרון הקרוב וימהר ויחיש גאולתינו.

(הנאון מוה"ר נתן מאז זצ"ל ראב"ד ור"מ דק"ק פפר"מ')

### ליום הכיפורים

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו. ויל"ד על כפל הלשון, לטהר אתכם, לפני ד' תטהרו. אך י"ל עימש"כ בס' ישמח משה (כפ' אחרי) על אוז"ל במס' יומא (דף ס"ז ע"א) לשון של זוהרית הי' קשור בין קרניו של שער המשתלח הלבין היו שמחין לא הלבין היו עצבים. ולכאורה קשה טובא האך משכחת לא הלבין הלא יוה"כ מכפר בכל ענין כמ"ש הרמב"ם, ומתרג' ריש שני מיני תיקונים לעבירה, א' מחילה וסליחה שהקב"ה מוחל ואינו מעניש, ב' רפואה לחולי ומכות פצעים של הנשמה מהעונות שחובל העובר עבירה בעצמו. והנה יוה"כ הוא יום מחילה וסליחה וכפרה שהקב"ה מוחל וסולח, אבל רפואה אינו רק ע"י תשובה כנאמר ושב ורפא לו. ועפ"ז מבואר, דאם לא הלבין סימן הוא שאף שהקב"ה מחל ואינו מעניש, מ"מ נשארו עדיין הפצעים והרושמים הארומים בהנשמה שצריך לטהרן ולנקותן ולרפאותן, ולכך היו עצבין, אבל הלבין, סימן הוא שעשו תשובה נמורה ולא נשאר שום רושם ונטהרו מכל

(6) בס' ויכתוב משה כפ' חיי שרה הביא רכריזו הזוה"ק הללו, והביא בשם מפרשים אחרונים דהיכא דהרור אינה זוכה אז זמן הנאולה מתהפך ח"ו להדינה עיי"ש. ועיין גם בס' אור חרש על ברכת הנהנין בסוף הספר. ועיין עוד בספח"ק בני יששכר כנאמרי חורש סיון מאמר ה' אות ו', ובספח"ק עשרת צבי על הזוה"ק (על זוהר ח"ב דף י' ע"א).

(7) הוא בנו של מוה"ר שלמה מאז מפפר"מ. הי' תלמיד מובהק להנאון בעל שב יעקב זצ"ל ולהנאון בעל פני יהושע זצ"ל. בשנת תצ"ה נשא אשה בתו של הקצין מוה"ה מיכל שפייער מפפר"מ. בשנת תק"ל נתמנה לראש מתיבתא ולראש בי"ד בפפר"מ בבית רינו של הנאון ר' אבישל מפפר"מ, והוא ניהל את הפולמוס סביב הנט מקליווא. נרפס ממנו ספר בנין שלמה עמ"ס סנהדרין ועמ"ס עבודה זרה, ועוד נשאר ממנו הרבה חידו"ת בכת"י. נלב"ע ביום ש"ק ו' לחורש אב שנת תקנ"ד לפ"ק, ומנ"כ בפפר"מ. — ר"ז הועתק מקונטרס דרשותיו (כת"י) המונח באוצר הספרים המרכזי דעיר ציריך.

וכל לכך היו שמחין, עכרה"ק. וזה יש להעמיס בכוונת הפסוק הנ"ל, כי ביום הזה יכפר עליכם, היינו מכל מקום אפילו אם לא תעשו תשובה, כי עיצומו של יום מכפר, אבל לטהר אתכם מכל חטאותיכם, שאם אתם רוצים לטהר אתכם מכל הכתמים לנקות את הנשמה מכל וכל, אז, לפני ד' תטהרו, מוכרחים אתם לעשות תשובה גמורה וכו"ל.

(כ"ק מרן ארמונו ד' שליט"א)

## נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקט מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפלד שליט"א)

### שופטים

קאפ' י"ז פסוק ט'.

ואל השופט אשר יהי בימים ההם, ואפי' אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו, אין לך אלא שופט שבימך. וברפוס אלקבץ הנוסחה, ואפי' אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, שבכל זמן וזמן אתה חייב לנהוג בהם כבוד ולשמוע להם שאין לך אלא שופט שבימך, ובלבד שיהיו בקיאים בדברי תורה: עובדא הוי שהגאון ר' יעקב הירש בעל ברכת יעקב הי' בצאנו אצל מרן הגה"ק בעל דברי חיים זי"ע והי' מדבר נגד מנהיגי הדור, א"ל הגה"ק מצאנו נא נא, יפתח ברורו כשמואל ברורו, והשיב בדרך צחות, וכי יפתח איש בור? וכוון למ"ש רש"י כאן בסיום דבריו.

קאפ' י"ח פסוק ד'.

בסה"ד, ר"ע אומר ראשית גז שתיים, גז צאנך ארבעה, תתן לו הרי חמשה. וכתב מהרש"ל בס' ידיעות שלמה, תימה היאך קאמר גז צאנך ארבע הלא כבר מפיך הגז, ונראה לי דלא גרסינן גז, ומצאנך הוא דמפיק שתיים, דצאנך הוא לשון רבים. וכן בספרי בפרשה זו לא גרסינן גז, עכ"ל. וכבר הוגה כן בכמה נוסחאות שלפנינו. אבל הגר"א הגיה בספרי שצ"ל צאנך שלשה, ונראה שכוונתו למה שכתב רש"י בפ' בלק (במדבר כ"ב מ') בפסוק ויזבח בלק בקר וצאן בקר אחד וצאן א', הרי דצאן אינו לשון רבים והיאך מפיק מני' שתיים. אמנם לפי זה לא נודע היאך יליף מתתן לו שתיים. ובתוספתא (חולין פרק י') פירש המנחת כבורים דילפינן דחמש בעינן דכתיב חמשה תיבות, וכן כתב בס' תולדות אדם על הספרי. והפירוש הזה יתאים עם נוסחת רפוס אלקבץ, שכן הוא, ר"ע אומר וראשית גז צאנך תתן לו, הרי ה': ובדפנה"ר כל הריבור הזה ליתא.

קאפ' י"ט פסוק י"ט.

בא"ר וזוממי אשה נהרגין כזוממי איש כגון שהעידוה שהרגה את הנפש, שחללה את השבת נהרגין במיתתה וכו'. הנה רש"י בא לומר בזה שרק היכן שמחייבין בעידותן איש ואשה ע"ז אמר הפסוק כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו לדונם במיתת האיש ולא במיתת האשה, אבל כשמחייבים רק אשה או אינם



נמעטין מעונש, ולא אמרינן לאחיו ולא לאחותו, ונהרגין. א"כ מש"כ רש"י שנהרגין במיתתה אין לו מובן, שהרי אין כאן מיתה אחרת. ובדפח"ר תיבת במיתתה ליתא.

### תצא

קאפ' כ"ד פסוק ט'.  
זכור את אשר עשה ה' אליך למרים, אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשה"ר, זכור העשוי למרים שדברה באחי' ולקתה בנגעים: יל"ר למה שינה רש"י לשונו, שפתח שלא תלקה בצרעת, ומסיים ולקתה בנגעים, ובפרט שאצל מרים לא נזכרו שם נגעים, רק והנה מרים מצורעת וגו'. ובדפח"ר הנוסחה הוא, ולקתה בצרעת.

שם פסוק י'.  
כי תשה ברעך, תחוב בחברך: אם בא רש"י לפרש תיבת תשה שהוא תחוב, למה לו לפרש תיבת ברעך שהוא בחברך הול"ל תשה, תחוב. אבל בדפח"ר הנוסחה היא, כי תשה ברעך, (ה)[א]רי תיחוב בח'. ונראה בעליל שרש"י בא ללמדנו תרגומו של המקרא, ולחוציא מתרגום שלפנינו שהוא, ארי תרשי בחברך, ע"ז אומר רש"י שתרגומו הוא, ארי תחוב בחברך.

קאפ' כ"ה פסוק ד'.  
לא תחסום שור בדישו, דיבר הכתוב בחווה וה"ה לכל בהמה חי' ועוף העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל, ובדפח"ר הנוסחה הוא, וה"ה לכל בהמה וחי' ועוף העושים בכל מלאכה הדומה לדייש.

הנה ממה שכתב רש"י בדיבור הסמוך ולמה נאמר דייש לומר לך מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו וגידולו מן הארץ, יצא החולב והמנבן והמחבץ וכו', נראה מזה עדיפות נוסחת דפח"ר, שהרי לא בכל העושים במלאכה שהיא בדבר מאכל נוהג לאו זה רק במלאכה הדומה לדייש. והרא"ם הביא נוסחה שהוא כוללת את שניהם שכתב, העושים במלאכה שהוא בדבר מאכל הדומה לדייש. אבל לנוסחת דפח"ר, תיבות הדומה לדייש, כוללים דבר מאכל כמו דייש.

### תבא

קאפ' כ"ו פסוק י"ג.  
ולא שכחתי, מלברכך על הפרשת מעשרות. כתב הרא"ם פירוש מלשבתך ומלברכך בעת הפרשת המעשרות, לא מלברך ברכת הפרשת המעשרות, שהוא נוסח הברכה שתקנו אנשי כנה"ג לומר על הפרשת המעשרות, שברכת כל המצות אינן אלא מדבריהם וכו', וכן כתב הגו"א, וכן בס' הואיל משה. ולפלא על הגאונים שלא הזכירו מה שכתב רש"י בברכות (דף מ' ע"ב ד"ה מלברכך) על הברייתא מספרי שהביאה שם הגמ' לא עברתי מלברכך ולא שכחתי מלהזכיר שמך עלי, ופירש"י מלברכך, ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר: וזוהי הברייתא שהביא הרא"ם מספרי שכתב עלה שזה מסכים עם פירושו שפירש על דברי רש"י.

ועיין בד"ר (טו"ז) שכתב דאישתמיטת'י להרא"ם גמ' דברכות הנ"ל, ע"ש שדבריו הקדושים תמוהים במ"ש וז"ל, הרי מפורש דהנוסח של ברכה הוא מן התורה. וקשה וכי היכן מצינו נוסח ברכה מה"ת אף בברכות שהן מה"ת כמו בהמ"ז ובברכת התורה, מ"מ הנוסח אינו מה"ת ומכ"ש בברכת המצות שאינן אלא מדרבנן. ויותר תמו' שהביא ראיתו מדברי הגמ' ולא הזכיר דברי רש"י שם, ולדברי רש"י ע"כ הוא בדרך אסמכתא. ועיין ברמב"ן (שמות י"ב ט"ז) מש"כ בענין שבות דרבנן.

קאפ' כ"ח פסוק כ"ב.

ירקון, יובש, ופני התבואה מכסיפין ונהפכין לירקון קמ"א בלע"ז: נראה שמפרשו מלשון ירוק אבל במלכים א' (ח' ל"ז) פירש"י ירקון, שהתבואה אינה עולה בקנה לעשות שכולת: מלשון זה משמע שמפרשו מלשון רקנות. ובמשנה דתענית פ"ג (דף י"ט.) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון פרש"י שדפון בתבואות, ירקון חולי. שנה שם פירושו ממה שכתב כאן שדפון וירקון מכות תבואה שבשדות. אבל הרמב"ם ושאר פוסקים פירשו גם שם שהוא מכת התבואה.

שם פסוק ס"ו.

ור"ד זה הלוקח תבואה מן השוק: ולא תאמין בחייד זה הסומך על הפלטר. וקרוב ללשון זה הוא במנחות דף ק"ג ובמדרש אסתר בראשו. ובדפח"ר הנוסחה הוא, ולא תאמין בחייד, זה הסומך על שלחן אחרים. ועיין בביצה (דף ל"ב ע"ב) שאמרו שם שהמצפה על שלחן אחרים חייב אינם חיים. לכן קמסמך ל' ללא תאמין בחייד.

#### נצבים

קאפ' כ"ט פסוק י"ז.

פן יש בכם וגו' לפיכך אני צריך להשיבכם: פן יש בכם, שמא יש בכם: אשר לבכו פנה היום, מלקבל עליו הברית: הרא"ם פירש דברי רש"י כטוב טעם ודעת שלא יהי' סותר דבריו שכתב לעיל שמא השיא לב אחד מכם ללכת אחריהם וכאן כתב שלא יקבל הברית, ומה גם שבפסוק מבואר ללכת לעבור עיי"ש בדבריו כי נעמו, רק שלעמוד על דבריו צריך לידע איך היתה נוסחתו, וה"ה כאשר היא בנוסחת דפח"ר, כי אתם ידעתם וגו' ותראו את שקוציהם, לפי שראיתם האומות עובדי ע"ז ושמא השיא לב אחד מכם אותו ללכת אחריהם, פן יש בכם איש או אשה, לפיכך אני צריך להשיבכם: ותראו את שקוציהם, על שם וכו' עד שמא יגנבו: פן יש בכם, שמא יש בכם איש אשר לבכו פנה היום מלקבל עליו הברית. וע"פ נוסחה זו נבין לאשורו כל דברי הרא"ם, וגם הגו"א היתה לפנינו הנוסחה הזאת רק שהמדפיסים חשבו לתקן והעמידו את רברי רש"י על סדר המקראות, ויצא מזה קלקול ולא תיקון.

שם פסוק י"ח.

והתברך בלבבו, לשון ברכה, יחשוב בלבו ברכת שלו לעצמו. עיין במפרשים שנרחקו בזה מה ברכה יש בזה, אף שלא ישיגוהו הקללות, מ"מ גם ברכה לא תבואנו.

ובתהלים (י', ג') בפסוק כי הלל רשע על תאות נפשו ובוצע בדרך נאץ ה', נראה שנטה רש"י מפירושו שבכאן ופירושו מלשון השתכחות והתפארות, שז"ל שם, ובוצע בדרך והגזלן שבח את עצמו לאמר נאץ ה', ושלו' יהי' לו. נראה בולט שפירש שם ע"פ הפסוק שלפנינו שהרשע מתברך ומשתבח בלבו לאמר שאע"פ שהקב"ה נואץ, לא יגיעהו העונש. א"כ אינו מלשון ברכה רק כמ"ש בישעי' (ס"ה, ט"ז) עה"פ אשר המתברך בארץ, שהוא מלשון הלול ושבח.

## הנאהבים והנעימים

ביומא דף פ"ו ע"ב

מהאברך החו"ב מו"ה יעקב אלימלך דערעשעוויץ הי"ד  
ממישלעניץ'

ג' דעשי"ת תרצ"ו לפ"ק מישלעניץ יע"א.

איתא בנמרא יומא דף פ"ו ע"ב אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה. ומקשין מה רבותא דתשובה הא אמדינן בכל מקום עשה דוחה לא תעשה [עיין בכפ"ת]. ונלע"ד לתרץ שיש טעם על עדל"ת<sup>2</sup> דמצות בשילות לעתיד לבא, והיינו רק הל"ת כי לעתיד היצה"ר כשל מן העולם ולא יהיו לאוין כלל, אבל העשין לא נבטלים והן קיימים לעד, ולכן יש יותר מעלה לעשה מן לא תעשה, ולפיכך דוחה אותה. ולפי זה אתי שפיר, דכיון דמצות עשה דתשובה באה מחמת עבירה שעבר, י"ל די לבא מן הדין להיות כנדון, ולכן הוי אמינא שלא תרחק כיון שהם שוים במעלה, ולזה אמר גדולה תשובה וכו'.

(1) נולד בשנת עת"ד לפ"ק בערך לאביו ר' משה חיים דערעשעוויץ ממישלעניץ. למד בישיבת עץ חיים רבאבוב, סניף מישלעניץ. הי' שקדן בלימודו בעל כשרון נעלה ירא שמים ונועם המדות. בשנת תרצ"ח נשא בתו של מו"ה יעקב ריינהאלד מעיר לימאנוב, והתיישב שמה. בשנות הזעם נהרג עם אשתו עקה"ש. הי"ד ותנצב"ה. — ר"ז הועתק מתוך מכתבו.

(2) כן הוא בשר"ח מערכת המ"ם כלל רי"ח ר"ה בחלק, עפ"מש"כ בנועם מגדים פ' לך לחלק בין מ"ע לל"ת בענין מצות בשילות לעת"ל. ועיין עוד בס' כלי חמדה עה"ת (להנאכ"ד רוואהרש) בסוף חלק ויקרא בקונטרס מבין המחבר אות ה'.

## תמיהות וישובים

### תמי' בספר מאיר עיני חכמים

בס' מאיר עיני חכמים (להנה"ק מאוסטראווצא וצ"ל) ח"א סי' ח"י הביא הגמ' בזבחים ק"א: מרים מי הסגידה א"ת משה זר הוא וכו' וא"ת אהרן קרוב הוא וכו' ע"כ. והקשה למה לא אמר בקיצור משה ואהרן קרובים הם. ומתרץ רהלא נתגיירו בקבלת התורה וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ושוב לא הויין קרובים. אמנם הגור ארי' בפ' ויגש (קאפ' מ"ו פ' י') כ' רבגירות בע"כ לא אמרינן כקטן שנולד דמי, ממילא הכא הלא כפה הקב"ה עליהם הר כניגית ושוב הוי קרובים. וזה תינח לגבי אהרן, אבל משה הי' על ההר ולא הי' בע"כ ממילא לא הי' קרוב והוצרך למעם רור, עכת"ר ועי"ש.

ויש להפליא דמקרא מלא היבר הכתוב (שמות י"ט, כ"ד) ועלית אתה ואהרן עמך, ועיין ברש"י שכתב אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו וכו' וכל העם כל עיקר אל יהרסו לעלות, וכ"ה בראב"ע כאן, ובפסוק י"ז מפורש יותר עיי"ש. ותו יש להקשות, ראייתא בשמו"ר (כ"ה, ג') רבעת אמירת אנכי ה"א לא הי' משה על ההר שנא' וידר משה, מיד וידבר א', וא"כ מהיכן מוכרח רבעת הכפי' לא הי' בתחתית ההר, וגם לישנא רקרא משמע קצת שגם משה הי' בתחתית ההר רכתיב ויוצא משה את העם וגו' ויתיצבו בתחתית ההר.

ובעיקר יסוד רבריו שכנה על רברי הגור ארי', לא מצאתי שם כן, שכתב שם וז"ל, רווראי מי שנתגייר מעצמו הוי ברי' אחרת לגמרי, אבל ישראל שיצאו ממצרים כיון שהיו מחויבים לקבל את התורה והיו מוכרחים לזה אין זה כקטן שנולד עכ"ל. ולכאורה א"א לפרש דהכוונה היא משום דהי' גידות בע"כ\*) דהרי הוא עצמו כתב (בשמות י"ט, י"ז) רלכך כפה עליהם ההר כניגית להודיע מעלת התורה שאי אפשר מבלערה כלל, ואין רעתו נוחה בפ' התוס' דכתבו דשמא היו חוזרים מנעשה וגשמע עיי"ש היטב רבריו באדיקות. (ועיין בכלי יקר שכתב כעין זה) וא"כ שוב אין נפק"מ אי לא הי' משה בתחתית ההר, כי כל כפיית ההר אינו ענין אונס, רק סימן שכלל ישראל מוכרחים הם לקבלת התורה וגם משה רבינו בכלל, וצ"ע. (ועיין בהקדמה לשב שמעתתא אות ט').

אהרן הלוי אלבויים

ברוקלין, ניו יארק

(\*) גם בספר ראשית בכורים עמ"ס בכורות בריש פרק ח' הביין ברבריו הגור ארי' דהיכא דהוי בע"כ לא אמרינן כקטן שנולד דמי, ועיין עוד בזה בשו"ת אמרי כתן (להרה"ג ר' מיכל האלענדער מטארנא הי"ד) בס' י"ב.

## תמי' בספר מטה אפרים

המטה אפרים בסי' תרי"ג ס"א כ', (והעתיקו המ"ב להלכה) דאם גופו מלוכלך בכמה מקומות, והיא טורח לרחוץ המקומות המטונפים כ"א בפני עצמו, מותר ליכנס למים לרחוץ את כל גופו בפ"א, בכדי להסיר הלכלוך שעליו. ובאלף למטה כ' שכן משמע מרש"י (ביצה י"ח:), "ביוה"כ מאי איכא למימר — דלא שייך למיקר", משמע דלטעמא דפעמים שאדם בא, וגופו מלוכלך, ל"ק מיוה"כ, דגם ביוה"כ שרי. (ומסתמא בכה"ג אין כל גופו מלוכלך). גם כ' שכ"ג מקו' הפנ"י שהק' על הגמ' רביוה"כ ג"כ איכא טעמא דגופו מלוכלך עכתו"ד.

והנה מהרשב"א משמע לכאו' איפכא, שהק' דאמאי לא אמר ביה"כ נמי משום מלוכלך — ותי' דביה"כ מקום לכלוכו בלבד הוא דרוחץ, וכשהוא רוחץ כל גופו לא יאמרו דבשביל לכלוך הוא רוחץ שאין דרך להיות כל גופו מלוכלך, עכ"ד. גם המאירי כ' בפירוש להיפך, שמתחילה כ' דאדם נראה כמיקר, ואפי' בימות הגשמים, דפעמים שבא מלוכלך בטיט,, ואינו מדקדק לרחוץ אותן המקומות לבר ולחזור אחריתו זו אחר זו אלא שרוחץ כולו כאחד" ומש"ה הותרה טבילתו, (הרי בהדיא דנתלכלך בכמה מקומות ובחול דרכו לרחוץ כל גופו בכה"ג), ואח"כ כ', רביוה"כ אם ה' מלוכלך אינו רוחץ כל גופו אלא אותן המקומות לבר, והא ראמרי' עלה, רוחץ כדרכו, אאותן מקומות קאי עיי"ש. ועי' פנ"י דכל קו' הוא מאותו גמ' (יומא ע"ז:), דאם ה' מלוכלך רוחץ כדרכו. והרי בהדיא כ' המאירי דפי' רוחץ, "אותן מקומות" כדרכו, ואודא קו'.

נמצינו למירין מכ"ז דמקו' הפנ"י אין ראי' (דהראשונים כ' להיפך), רק כל ראייתו הוא מדיוק דברי רש"י, ואפי' תימא שזהו כוונתו של רש"י, הרי להדיא הרשב"א והמאירי שחולקין עליו, וא"כ לדינא צע"ג. (גם לפמ"ש בעצמו באל"מ שם, "ריוה"כ היא ימות החמה, ואז ליכא טעמא דמלוכלך", א"כ לכאו' אין ראי' מרש"י שהוצרך לפרש הקו' למ"ד למיקר, דמלוכלך ודאי אינו בימות החמה כמ"ש בעצמו, וצ"ע).

## יחיאל פאפיער

חבר כולל עץ חיים דבאכוב  
ברוקלין, ניו יארק

## לשאלת רבים

אפשר להשיג אצלנו:

- |            |                |            |                       |
|------------|----------------|------------|-----------------------|
| \$13. .... | כרך משנת תשל"ח | \$10. .... | כל הקובצים משנת תשל"ח |
| \$14. .... | כרך משנת תשל"ט | \$10. .... | כל הקובצים משנת תשל"ט |
| \$15. .... | כרך משנת תש"מ  | \$10. .... | כל הקובצים משנת תש"מ  |

## כתב רבנות משנת תקפ"א לפ"ק

אל הגאון מזה"ר אהרן סג"ל זי"ע ר' אברהם באטארקעס<sup>1</sup>

כהיום דלמטה במעמד כל בני הקהלה, דהיינו הקצינים ר"ט, וגבאי צדקה וגבאי דחברא קדישא, וגם שאר המוני הקהלה הסכמנו יחד בהסכמה גמורה, ברצון טוב, ונמנינו ונמרנו הרבר לשובה, וקבלנו עלינו את הרב מו"ה אהרן בהרב הגדול המנוח מו"ה יחיאל הלוי מק"ק לייפניק, להיות לנו לאב"ד ורב ומורה, ולנהל אותנו על מבוועי החכמה והיראה כדרך כל הרבנים היושבים כסאות למשפט, בכל גלילות וקהלות הקודש יצ"ו, ונוסף על זה מחויב כימות הקיץ לומר שיעורא אגרתא בכה"כ בשבת ב' פעמים בחודש, גם ביום ז' אדר לפני בני החברא קדישא יצ"ו ואנחנו שיעבדנו והתחייבנו עצמינו לו כל הדברים אלו אשר יתבארו פה לפנינו.

(1) השכירות שלו יהי' לכל שבוע ושבוע ששה זהו' זאני 6f שיין, וחצי חודש ניסן וחצי חודש תשרי כפל וגם תשלומין, וגם דירה בחנם מאלופי קהל יצ"ו, בבית הקהל כל ב' החדרים, אך בזה האופן, דהיינו חדר הא' המיוחד להרב, יהי' לכל צרכי תשמישו, והחדר השני המיוחד לישיבת אלופי קהל יצ"ו, יהי' לו רק ללמוד שם עם בני ישיבתו, המה שני הבחורים אשר התחייבנו ליתן להם לאכול. (2) בכל שבת כשמברכין החודש מחויב הבע"ס לקרות ללוי הרב אב"ד נ"י, ובפסח יותן לו קמחא דפסחא כפי צורך ביתו, גם חמש מירות יין לארבע כוסות מקופת הקהל, ובחג הסוכות יותן לו אתרוג ולולב והדסים כפי רצונו מקופת הקהל יצ"ו.

(3) מכל דרשה הן בשבת הגדול, או שבת שובה, יותן לו שני זהו' שיין מקופת הצדקה וגם חצי ליטר' קאפע וחצי ליטר' צוקר, ומחברא קדישא יותן לו ג"כ מכל דרשה שני זהו' שיין ורביע ליטר' קאפע ורביע ליטר' צוקר ומן הדרשה ביום ז' אדר יותן לו ב' זהו' כסף מעות.

(4) מן התחדשות הקהל יצ"ו יותן לו שני זהו' שיין מקופת הקהל ומן התחדשות דחברא קדישא יותן לו ג"כ ב' זהו' שיין מחברא הנ"ל.

(5) מן התנאים יותן להרב אב"ד נ"י ט"ו פני' כסף מעות, ומן רח"ש הן עושר או מי שיחי', כשיהי' בכאן מחויב ליתן ב' זה' כסף, ואם יהי' החתונה כמ"א מחויב ליתן חצי רח"ש מן בני הקהלה.

(6) התחלת השכירות יהי' להרב אב"ד נ"י מיום ר"ח אלול דהאי שתא, וכל הנ"ל נעשה ונמר ברצונינו הטוב בלא אונס ובלא הכרח כ"א בל"ש ובנ"ח

(1) הועתק מגוף הכת"י המונח באוצרו של ירידנו הרבני הנגיד החסיד המפואר כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. וברכתו ד' בעז ותעצומות. (2) כתבנו אודותו לעיל עמוד י"א.

(= בלב שלם ובנפש חפצה) במעמר כל בני הקהלה. ולראי' באנו עה"ח בכתיבת ירינו ונכתב ונמסר פה באטרקעס יום א' כ"ר סיון תקפ"א לפ"ק.  
 הק' יעקב ליב סג"ל רה"ק דק"ק פאטרקעז לע"ע  
 הק' מלכיאל קראמער טה"ק  
 הק' אהרן סג"ל  
 הק' שמעון קראמער  
 הק' ישראל בן הרב מו"ה מרדכי סג"ל נ"י  
 ואחיו הצעיר הק' יחיאל בן הרב הנ"ל

\* \* \*

(מכתב מהגאון הנ"ל אודות הנ"ל לראשי הקהלה)

בע"ה. יום ר' י' מנחם אב תקפ"א לפ"ק.

יתהלל חכם בחכמתו, לער עומדת צרקתו, ברוך יאמר לו ולעומתו, ויהי כתועפת ראם תועפתו, הוא וכל קהל ערתו, ה' עליהם נזרו וישפות עליהם כבוד הדרתו, ייטיב לכם מימים ימימה, קרן צבא ישעו יתן לכם ביר רמה, לכל היושבים ראשונה, וגם הבאים באחרונה, יפרחו כשושנה, ועל צבאם חונה, יריד ה' וירידי הדרת יקר ופינה, האלוף הראש והקצין כ"ה יעקב ליב נ"י רה"ק וכל אלופי קרו"ט, ושאר הערה הקרושה, כולם יעמדו על הברכה לאי"ט.

גי"ה האיר לנגד עיני יום ש"ק פ' מטות, והראיתי לדעת טוב רצונכם וגורל תשוקתכם לרבך בתורה, לפני אב"ר הרב הגאון נ"י ולכל הלומדים דקהילתנו, להיות גם לי גם לכם לכבוד ולתפארת, שהנחני ה' בדרך אמת, לאנשים יראים ושלמים הורזים במצות, וזולת זה באתי להשיב מפני הכבוד, שאם יגזור ה' לחיים אשים לדרך פעמי יום א' או יום ב' פ' ראה, ובכואי לטובה לכפר הירוע קיש-פאליבע, אתן תורע כמבוקשכם לשמוח בשמחת תורה ואהבת ריעים אחובים כנהוג. אך באתי בתפלת מוסף על הראשונה, למלאות כבוד המשכן וכליו, וערי בשחק שלא לכבודי אני תובע זאת, כ"א להסיר טרדות עבודת הקודש, וזולת זה אין פנאי להאריך מחמת טרדות עבודת הקודש המוטל עלי על שבת נחמו לטובה לררוש בפרשת מסעי פה קהילתינו, ואתן קנצי למילי, ויהי' זה א' מהמקומות שמועט החזיק המרובה.

א"ר יודים אוה"נ המצפה לראותם בפנים שוחקות ופנים מסבירות, ומתפלל בעד שלוותם וטובם לשרת אצלם במשמרת הקודש מתוך רווחה לאיו"ש.  
 הק' אהרן הלוי מלייפניק ומצ"פ לק"ק פאטרקעס

והמברך יתברך מפי שוכן מעונה ה"ה גרמיוזא הבא באחרונה, ה"ה ידירי וחביבי

כהן הגדול ומושלם במעלות ובמירות, הבא בברכת מז"ט כפנים חרשות, יתרומם מזלו וקרנו עם כל אשר בצילו חונים. ואם יש בנפשם הטהור לעיין בסוגי' רשמעתא שבחרתי לדרוש בשבת ראשונה לטובה, ימחלו א"פ לעיין בתמורה דף ג' אמר רב יהודה אמר רב כל ל"ת שבתורה עד נשבע מנ"ל, תוס' ד"ה והרי מימר, ובב"מ דף צ' ע"ב איתמר חסמה בקול, עד איתיבי' כו', רמב"ם פ' י"ג מהל' שכירות הלכה ב'.

## תעודות וסמיכות

ה.

ב"ה.

האיש גבריאל אשר ראיתי ותהיתי על קנקנו בהלכות שחיטה ובקי ככל דינם המבוארים בפוסקים ראשונים ואחרונים, בפיו המה שנונים, וחרודים בחידוד קודם לליכונה ה"ה וכו' מו"ה גבריאל כמו"ה לוי, וגבריאל בשנים מומחה ויודע לאמן את ידיו בשחיטה כאשר העיר לפני השוחט יצ"ו דקהלתינו ששחט לפניו הרבה עופות ולא יחטיא הן בבדיקת הסכין והסימנים, נוסף ע"ז נשבע בנק"ח שיחזור מירי חודש בחדשו הלכותיהן, וכל מן דין סמיכו. ולרא' בעה"ח יום זי"ן אב תפ"ט לפ"ק בראר.

הצעיר אלעזר מקראקא<sup>1</sup>

ו.

ב"ה.

זאת אומרת, לשם ולתפארת, לכבוד ולתהלה, בשם הקהלה, להגיד בכתב יושר, על אדם כשר, יקר הולך, בדבר המלך, ולא סר מדרכי המוסרים, לא הלך אחרי הנערים, כי אם בסוד ישרים, ברחובות ובשערים, כאחד הנכרים, והיא

(1) הוא הנאון מוה"ר אלעזר רוקח מאמסטרדאם זצ"ל. נולד בקראקא בשנת תכ"ה לפ"ק לאביו הג"ר שמואל שמעלקא מרגליות אבר"ק עלקוש. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק ראקוב ובשנת תע"ט נתקבל לאבר"ק בק"ק בראר, ומשם נתקבל בשנת תצ"ה לאבר"ק דק' אשכנזים באמסטרדאם. בשנת תק"א עלה לאח"ק ונתיישב בעיר הקודש צפת. נרפס ממנו ס' ארבעה טורי אבן על הרמב"ם ושו"ת, וס' מעשה רוקח עה"ת ומשניות. נפטר בעיר צפת בשבת חוהמ"ס שנת תק"ב לפ"ק ושם מנ"ב. — הועתק מכת"י מעתיק א'.



שעמדה לו, ברך ה' חילו, והי' שלו' אהלו, וישמח בחלקו ועמלו, ה"ה האלוף החתן הנעלה ר' מרדכי שי' בן ה"ה המנוח הרבני המופלג מוהר"ר מאיר יפה זצ"ל מקהלתנו, והוא כחתן יוצא מחופתו, נצבה ורעננה כפתו, אמרתי כבר אכבדהו, בהדרת קודש לעטרהו, בסמיכת החברים אחברתו, ועטרת לראשו אענדהו, וכי יעלה בתורה, שמו בישראל יקרא, החבר רבי מרדכי בן מוריני הרב רבי מאיר זה שמו וזה זכרו, ויציץ עליו נזרו, והמקום יהי' בעזרו.

הכ"ר החותם היום יום וי"ו עש"ק כ"ח לחדש ניסן שנת תקמט"ת לפ"ק פה ק"ק בערלין יע"א.

הק' צבי הירש<sup>(2)</sup>

ז.

בע"ה.

שמשון הגבור בגבורתו, חפר בים התלמוד והעלה בידו מרגניתא, ומצא כרי מירתו, הוא ניהו התורני הר"ר שמשון נ"י בן התורני החרוף מהור"ר יהורא ציקרמאנדל נ"י מק"ק ברודא יע"א, ישראל אשר בו יתפאר הרב אב"ד דקהלתו, נתן על האיש הדרתו, כי כאיש גבורתו, כארי וכלביא בהויות ראביי ורבא, ידע סדרי קרבא, בספר מלחמת ה' מלחמת חובה, אוהב חכמה ונפש טובה, טובה חכמה עם נחלה, נחל נובע רעת, רעת תורה ורעת נוטה והיא אמונתו, ומכרזת עליו חכמתו, הגדיל עצה ותושי', זך הרעיון ודעתו נקי', ארם המכבד את מקומו, ראוי להרבה המשרה על שכמו, עליו הכותב אומר אמירה לגבוה סלקא בהעלותו לס"ת יקרא בשם מוריני הרב ר' שמשון במו"ה יהוד' והשומעים יעמדו על הברכה, א"פ ככה. ד"א מארמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם אב"ד ור"מ דקהלתינו והמדינה נר"ו הבעה"ח נ"ש יום א' ט"ז שבט תקצ"ה לפ"ק.

הק' נחום טריביטש ח"פ ק"ק נ"ש והמדינה יע"א<sup>(3)</sup>

(2) הוא הגאון מוה"ר צבי הירש לוין מבערלין זצ"ל. נולד בשנת תפ"א לאביו הג"ר ארי' ליב אבר"ק אמשטראם ולאמו בתו של הגאון בעל חכם צבי זצ"ל. נתחנך על ברכי אביו וממנו שאב רוב חכמתו. ראשית נשיאותו הי' בשנת תקט"ו בערך כשנתקבל לאב"ד בקהל האשכנזים בעיר לונדון, משם נתקבל בשנת תקכ"ד לאבר"ק הלבשרשטאט, אח"כ בשנת תקל"ל נתמנה לאבר"ק מנהיים, ומשם עלה ונתעלה על כסא הרבנות דק"ק בערלין. נרפס ממנו ספר צבא רב על משניות, וס' צבי לצדיק, ובסוף ספר שו"ת תירושי ויצהר בקונט' תפארת בנין נרפסו ממנו תשובות וחידושים, וגם נרפס ממנו הגהות בש"ס ווילנא ובעוד כמה ספרים, והרבה חידושים נשארו בכתב יד. — נלב"ע ביום ב' ר' לחורש אלול שנת תק"ס לפ"ק ומנ"כ בבערלין. הועתק מנוכתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמדומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. תשח"ח לו.

(3) ראה אורותו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א (ובטעות נרפס שם שנת פטירתו תר"ד לפ"ק, כי באמת נפטר בשנת תר"ב לפ"ק).

## ציונים והערות

ליקוטי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת,  
על דברים שנרפסו בקובצי כרם שלמה

(א) שנה ג' קונט' ר' עמוד י"ט, בהא רכ' הרא"ש ררוב הוי ספק, אם זהו ברובא ראיתא קמן או ברובא רליתא קמן. — עיין בשו"ת תפארת יוסף חיו"ר סי' י"ג ר"ה וראיתו, וסי' י"ד ר"ה ומה שכתב, בשם הגה"צ מפלאנש"צ זצ"ל, ועיין עוד בשו"ת שו"מ מהר"ג ח"ג סי' י"ח ר"ה והנה כהא, ובס' קנאת סופרים (להגאון מהרש"ק) דף נ"ה ע"ד אות ג', ובס' החיים (להגאון מהרש"ק) סי' תצ"ו, ובס' משנת אליעזר (להגאון מהרש"ק) מורקא דרוש ב' אות ז', ובשו"ת שאילת שלום מהר"ת סי' רנ"ג, ובס' מאה שערים (להג"ה מוה"ר יצחק בצלאל מארגנשטערן) בהסכמות בראש הספר.

(ב) שנה ג' קונט' ו' עמוד ח', ברין פאסאלי"ש לפסח. — עיין בזה בשו"ת דובב מישרים ח"ב סי' ב' ר"ה וע"ד.

(ג) שם עמוד י"ב, במ"ש שדברי הכ"ח בשו"ת ב"ח סי' קט"ו יש להניחם כי יש בהם טעויות המעתיקים. — עיין גם בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רל"ט ר"ה ומ"ש רומ'.

(ד) שנה ג' קונט' ז' עמוד י"ב הערה 6, בענין בישול אחד בישול בכב"ח. — עיין גם בצל"ח עמ"ס חולין דף ק"ח ע"א בר"ה והנה הנלע"ד.

(ה) שם הערה 8, בהא רשלח רבי לארשבין מזוזה. — עיין עוד בס' יד שאל על יו"ד בס' רצ"א אות ג'.

(ו) שנה ג' קונט' ט' עמוד י"ח, בדברי המהרש"א ריש חולין. — עיין בזה בספר דברי התענוגים — עונג נפש דף ל"ג ע"ד.

(ז) שנה ג' קונט' י' עמוד י"ב, בענין הנוסח ושני שעירים לכפר. — עיין ספר שנות חיים (להגאון מהרש"ק) תשובה קפ"ט, ובספרו שו"ת קנאת סופרים סי' קכ"ו.

(ח) שם עמוד מ"ר הערה 1. — ע"ו הוא ר"ת עסטרייכישע ווערונג, והוא שם מטבע. שנה ר' קונט' א' עמוד י"ד, בדברי החכ"צ לענין שיעור סוכה. — עיין בזה בשו"ת שו"מ מהדורא ר' ח"א סי' כ"ט.

(י) שם עמוד ל"ד, בדברי הגר"מ אריק עה"פ שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. — נרפס קצת בטעות, וצריך לתקן, דהכתוב אומר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך, שגם יששכר יהי' בשמחה, ועל זה יש לתמוה איך יוכל יששכר להיות בשמחה הלא יוכל ח"ו ליכשל בדבר הלכה, על זה כתב התרגום למעבר זמני מועדיא בירושלים, וכמבואר שם.

(יא) שם עמוד מ"ד בהערה 1, אודות הג"ר אברהם חעלמא אבר"ק הילרסהיים זצ"ל. — ראוי להוסיף בזה, מש"כ בספר פרדס דור (להג"ר דוד דושבעק מפיוורא) בדרוש הספר הנרפס בסוף הספר, שהג"ר אברהם הנ"ל נפטר בקיץ שנת תקמ"ה, ואף שה' זקן והניע לגבורות ה' מתגבר עצמו להתנהג בחסידות ופרישות ותשובות המשקל לסגף א"ע בכמה וכמה תעניות ולא אכל דבר מן החי ותבר גזיזא רבדרא וטבל כמה טבילות ביום השלג והתמיר בלימודו יממא ולילא ומסר עצמו על ק"ה בשביל מצות קלה כנודע" עכ"ל. (יב) שם עמוד ל"ה, עה"פ אלה תולדות נח. — עיין בספת"ק נועם מגדים בפ' נח. (יג) שם עמוד מ"ב, בפליאה על ספר אמרי נועם שהביא מירושלמי דבר שהוא מפורש בבבלי. — עיין גם בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' מ"ג אות ט"ו בסופו.

(יד) שנה ר' קונט' ב' עמוד י' הערה 10, בשם שו"ת עבודת הגרשוני. — עיין בזה בשו"ת בית יצחק חאו"ח סי' י' אות ג'.

(טו) שנה ד' קונט' ג' עמוד י"ז, פלפול מהנאכד"ק ווייטצען כסוגיא דככתה. — עיין בזה בקובץ עמק הלכה (שיצא לאור בק"ק באטארקעס) כסלו תרפ"ב סי' מ"ט.  
(טז) שם עמוד כ"ד, כסוגיא דככתה. — כבר קדמו במקצת דבריו בס' הר שפר על סוגיות הש"ס בשבת דף כ"א.

(יז) שם עמוד ל"ח הערה 2, במש"כ שם דשמן חנוכה הי' ממנחת חביתין. — כ"כ גם בשו"ת פני ארי' (להנאכד"ק ראטערדאם) בס' מ' בשם גאון א'.

(יח) שנה ד' קונט' ד' עמוד ח', במש"כ באוהחה"ק שהם שלמים וצ"ל שהם המעשרות. — עיין בשו"ת זיו הלכנון סי' כ"ד אות ט"ז, שכ' ג"כ שהוא ט"ס.

(יט) שם עמוד מ' אות א', בענין אם יש איסור בנדות מילער. — עיין גם בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' שמ"ז.

(כ) שם עמוד מ' אות ב', בענין הרלקת מיטון לעשן ביו"ט. — עיין עוד בשו"ת באר משה ח"ה סי' ק"ה.

(כא) שם עמוד מ"ח, פליאה על הנרעק"א בחידושיו לכתובות דף ז'. — כן הקשה גם הגר"ר פנחס עפשטיין וצ"ל ראב"ד רירושלים תובב"א, הובא בקובץ אוצרות ירושלים סי' שנ"א.

(כב) שנה ד' קונט' ה' עמוד מ"ב, בענין נקב בקדש המשכן. — עיין בזה בצפנת פענח עה"ת פ' ויקרא עה"פ וזרקו את הדם על המזבח.

(כג) שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ד, בדברי הגאון בעל שערי תורה וצ"ל, הביא תשו' מהרי"ט שכ' דאין שליחות כלל להקדש משום דמילי לא ממסדי לשליח, וכתב דבריו תמוהין וציין לכמה אחרונים שתמהו עליו. — עיין בתשו' ד"ח ח"א או"ח סי' ל"ג וז"ל, אבל השליח הראשון בודאי יכול וכו' ודלא כמהרי"ט ז"ל וכמו שמחו עליו מאה עוכלי, וכולם הסכימו דהשליח הראשון נעשה אפי' במילי וכו' עכ"ל. וע"ע בס' לקח טוב בכלל א'. ובתוס' דעק"א על משניות מס' נישין דיש פ"ד.

(כד) שם עמוד כ"ו, הביא דברי חיד אפרים שאינו מקיים ע"י קנין דרבנן מצות נתינה. — דברי חיד אפרים הם ביו"ד סי' ס"א עי"ש. ומה שהק' שם אדבריו מרבני הגמ' קידושין כ"ז מבואר דמהני ע"י קנין אנב, ובתוס' כ"ק מבואר דאנב רק מדרבנן. כבר האריך הרי"ט אלגזי בספר (אביו) קהלת יעקב ערך אנב (אות א' סי' ל"ב) בענין זה, וע"ע בתשו' קול ארי' סי' קל"א.

(כה) שנה ד' קונט' ז' עמוד י"א הערה 1, אודות הגר"ר יעקב אבד"ק דוקלא. — יש אליו תשובה גם בשו"ת שו"מ מהר"ר ח"א סי' מ"ב.

(כו) שנה ד' קונט' ח' עמוד ט"ז, מכתב אל הגר"ר אפרים פישל הורוויץ אבד"ק ליסקא. — הוא בנו של הגר"ר יעקב יוקיל אבד"ק באליחוב (אחיו של הרה"ק מראפשיץ וצ"ל). נולד בשנת תקס"ב. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק מריאנפאלי ואח"כ עזב כסא הרבנות על כמה שנים, ובשנת תקצ"ד נתמנה לאבד"ק ליסקא, ומשם נתקבל בשנת תקצ"ה לאבד"ק מונקאטש, ונפטר שם ביום ח"י לחודש כסלו שנת תרכ"א, ושם מנ"כ.

(כז) שנה ד' קונט' ט' עמוד מ"ו, תמי' ברכרי הישועות יעקב. — כבר עמד על תמי' זו בשו"ת קול ארי' סי' נ"ה עיי"ש.

(כח) שם, תמי' ברכרי הנרעק"א. — עיין עוד בחי' דעק"א עמ"ס חולין דף י"ר ע"א על מתני' דהשוחט בשבת (עי"ש באות ס"ט ר"ה ועיין בהר"ן).

(כט) שם עמוד מ"ח, קריאה בדרך הכשר היינות. — עיין עוד בזה בספר זכרון אבות (לבעמח"ס כסף נבחר) הנרמ"ח בבני ברק שנת תשל"א בס' י"ב.

## מכתבים אל המערכת

יום ג' לפ' בא ר"ח שבט תשמ"א לפ"ק.

כבוד מערכת כרם שלמה.

הנה בגליון שבת רחאי שתא נרפס איזה ענינים שונים בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל, ראוי להוסיף עוד ענין אחד מספר שו"ת בית ישראל ח"א או"ח סימן ב' (להרה"נ מוה"ר ישראל אברהם אלמער לאנדא ז"ל אבר"ק עדעלין), שכ' לתרץ מנהג חסידים ואנשי מעשה ששותין מעט קאפּפּע או טייא בראש השנה לאחר תפלת שחרית קודם תקיעת שופר, ריש מפקפקין בזה משום שהוא נגד המג"א באו"ח סי' רפ"ן סק"א דלאחר תפלת שחרית חל חובת קידוש וא"כ אסור לשותות קודם קידוש טייא או קאפּפּע. וכ' ע"ו, ושמעתי מאיש אחד שאמר לי בשם הגאון הקדוש המפורסם ר' יחזקאל שרגא זצלה"ה שהי' אב"ד דק"ק שיניווא שאמר לתרץ המנהג הזה, דאף אם נאמר כדברי המג"א בס"י רפ"ו ס"ק א' דחל חובת קידוש בשבת לאחר שהתפלל שחרית, מ"מ בראש השנה יורה המג"א דלא חל חובת קידוש ער לאחר התקיעות ותפלת מוסף, והטעם לזה הוא על פי דברי הגמרא בראש השנה דף ל"ב ע"ב כמשנה העובר לפני התיבה ביו"ט של ראש השנה השני מתקיע עכ"ל ומפרש רש"י שם שתוקעין בתפלת מוסף ולא בתפלת שחרית, ומסיק הגמרא שם אמר ר' יוחנן בשעת גזירת מלכות שנו ייע"ש ברש"י ד"ה בשעת גזירת ובתוספת ד"ה בשעת גזירת וכו' שמכאור מדבריהם שלעולם בראשונה הי' תוקעין בתפלת שחרית, רק משום גזירת מלכות העבירו התקיעות למוסף, ואע"פ שבשלה הגזירה מ"מ לא עבדינן כדמעיקרא, כי חיישינן שמא יחזור הרבר לקילקולו ייע"ש. ועיי' בתוספת יו"ט כמשנה זו שמכאור בשם הר"ן שם דמעיקרא היו אומרים מלכיות זכרונות ושופרות בתפלת שחרית והי' תוקעין בתפלת שחרית ייע"ש בר"ן ובתוספת יו"ט. ולפי זה נמצא דנהי דעתה אומרים מלכיות זכרונות ושופרות בתפלת מוסף ותוקעין במוסף משום הגזירה שהי', אבל עכ"פ מעיקר הרין כל זה שייך לתפלת שחרית כמו בראשונה, וא"כ לאחר תפלת שחרית שלנו בר"ה לא חל חובת קידוש, שמעיקר הרין לא נגמר עריין תפלת שחרית, כיון שלא אמרו בתפלה של שחרית מלכיות זכרונות ושופרות ולא תקעו בה ורפח"ח.

משה חנוך הענוך גרינפעלד

ברוקלין, ניו יארק

\*\*\*

בס"ד עש"ק בהעלותך תשמ"א לפ"ק.

כב' מערכת הקובץ הנחמד „כרם שלמה" יחיו.

בקונטרס חורש אייר רחאי שתא במדור „זכרון לראשונים" הבאתם שני הערות מהג"ר בונם איג"ר זצ"ל. הצצתי וראיתי מתחת לקו, ובין השורות יצהיר השערתכם כי היות שבמק"א בלבד חתום שמו שמחה בונם כנראה שניתוסף לו שם זה לדגלי חליו בשנתו האחרונה זמן קצר לפני פטירתו.

הנה אנה ה' לירי זה זמן מה תשובות מכתבי"ק הגאון הנ"ל, והרבה חילופי מכתבים בינו לבין אחיו הגרעק"א זצ"ל, והמה משנות תקע"ד-פ"ט, ושם חותם הגו"ל פעם „בונם" ופעם „שמחה בונם", ואף באותן שנכתבו כמה שנים לפני פטירתו. ומוכח לכאורה, ששם זה נשא עוד מקורם. ולא באתי אלא להעיר.

חותם בכבוד והוקרה,

יודא הכהן שטראספער

ברוקלין, ניו יארק

\*\*\*

בעזה"י. עש"ק לס' בהעלותך את הנרות תשמ"א לפ"ק.

שוכט"ס אל מע"כ מערכת „כרם שלמה" הי"ו.

מצאתי ראיתי לירי משמע בגליון הנעים „כרם שלמה" של חורש אייר דהאי שתא, וקראתי בקריאה של חיבה במרדור אמרי קודש של כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א ביישוב דברי המדרש שנתקנאו אוה"ע בישראל וכו' הביאו ספרי יחוסכם וגו', עפי"ר הרמב"ם בהל' גירושין רצון כל איש ישראל להיות טוב וגו', ובאמת הנאני דבריו הערבים, והאמת ניתן להאמר דכעין זה ראיתי בספח"ק ישמח משה ר"פ במרבר על מדרש זה יעו"ש רבה"ק. אך לפי"ו חוקשה לי בהבנת דברי חז"ל (שבת דף פ"ח.) מכאן מודעא רבה לאוריינתא, רלפי"ו נמצא שע"י שאנו מורע אברהם יצחק ויעקב איכא גבן האי מעלה שמועיל הכפי' להפכו לזכיות רהוי תשובה מאהבה, א"כ אפי' כי כפה הקב"ה עלינו הר כניגית — אין זה מודעא ואמתלא, דהרי לאחר הכפי' נקטינן רהוי קבלה מאהבה ומרצון הטוב, וצ"ע.

אשמח מאד בקבלת תשובתכם.

חותם כהערצה,

אהרן הכהן פערל

ברוקלין יצ"ו

\*\*\*

בס"ר יום א' רר"ח אלול שנת תשמ"א לפ"ק ברוקלין נוא יארק יצ"ו.

אל כבוד מערכת הקובץ כרם שלמה הי"ו.

אחרשה"ט כה"ו. הן אנה ה' לירי מפרי כרמכם כרם שלמה שנה ר' קונטרס ח', וראיתי בתוכו בעמוד ט"ו תולדות הגאון רבי יהודה בריאל וצ"ל האברק"ק מאנטובה יצ"ו בעל כללי הרקרוק, וכתבתם אודותיו שנתקבל לאברק"ק הנ"ל בשנת תמ"ה לפ"ק. ובמח"כ זה אינו, שהרי הגאון הנ"ל שימש בבית רינו של הגאון המקובל רבי משה וזותא זי"ע הרמ"ז שהי' אברק"ק מאנטובה יצ"ו, ורק אחר פטירתו בשנת תנ"ח לפ"ק נתקבל במקומו כאב"ד, וכמבואר בס' שה"ג למרן החיר"א וצ"ל(\*).

ובס' אמונת חכמים (מאנטובה ת"ץ) לתלמידו הגאון רבי אביעזר שר שלום באזיליאה וצ"ל מעיר עליו (בפי' י"א דף ט"ו:) כי במקום גרולתו שם הי' ענותנותו וחסירתו. והי' קנאי נלהב נגד נחמי' חיון, ותמך ביר הגאון בעל חכם צבי וצ"ל במלחמתו נגדו. ובשנת תע"ג לפ"ק הסכים עמו להחרים את חיון ואת כל המחזיקים בירו, ורן את ספרו מהימנותא דכולא לשריפה, וכנזכר בס' מלחמה לה' וחרב לה' (אמשטרדאם תע"ר) דף מ"ב:

ומלבד ספרו כללי הרקרוק שהזכרתם חבר עזר ספרים אחרים אשר המה בכתובים ה"ה: ס' השנות על ספרי השליחים, ותשובות על אמונת הנוצרים, ופירושים על נ"ך, ומאמר על הנסים, וס' שיר זהב מוגש לר' יצחק קדרווי ז"ל.

ואחתום עם כל חותמי הברכות. כ"ר המוקירכם ומעריצכם כערבכם הרם,

הק' דוב בער שווארץ

ברוקלין, נוא יארק

(\*) בכר"ש שם כתוב „בשנת תמ"ה לפ"ק נתקבל לרב ור"מ בק"ק מאנטובה, ולא כתוב שם לאב"ד. וכן הוא האמת, מכובא בספרי תולדות הקהילות, כי כתב רבנותו ניתן לו עזר בשנת תל"ו לפ"ק, ונתאשר הרבנות שלו ע"י קהילות מאנטובה שמונת שנה לאחר מכן בשנת תמ"ה. (והוא עפ"י מה שנדרשם בפנקסי קהילת מאנטובה, שנשתמרו עד היום). ובשנת תנ"ח מילא מקום הרמ"ז וצ"ל כאב"ד"ק מאנטובה.



## ואלה יעמדו על הברכה

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם זילבערשטיין נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' אלי' דוד זיידמאן נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר בנש"ק ר' בן ציון יהושע אונגער נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' דוד מינקאף נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' דוב זושא נייפעלד נ"י מאנטווערפן להולדת הבן  
 להרב יהושע פיהרער נ"י ראש הכולל רחסידי באבוב באטראנטא להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יוסף היימפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' יעקב שלום גליק נ"י מאנטווערפן להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מנחם מענדל קנאבלאך נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' מרדכי גאלדבערג נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבן  
 להאברך היקר בנש"ק ר' מתת' דייטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן  
 להאברך היקר ר' עויד אראן נ"י להולדת הבן  
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבה לאויט"א.

### המערכת

### ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים פויגעל נ"י להולדת הבת  
 להרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקה"י בית אהרן  
 רפלעטבוש להולדת הנכדה  
 להאברך היקר ר' אפרים פישל הכהן באטניק נ"י להולדת הבת  
 להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונרון נכד כ"ק מרן אדמו"ר  
 זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להאברך היקר ר' דוד רייפער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יוסף דרוק נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' יוסף אייזיק גריפעל נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' ישכר דוב בעריש לעזער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' ישראל ליכט נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה רובין נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה אברהם פיללער נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' משה יהודה ליב רייך נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבת  
 להאברך היקר ר' שמעי' ישראל ריענער נ"י להולדת הבת  
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוץ מהן רב נחת ועונג כל הימים.

### המערכת

### ברכת מזל טוב

להרב אלכסנדר שמואל היילפרין נ"י לנישואי בתו תחי'  
להרב וכו' מוה"ר דוב בעריש פאנעטא שליט"א רב רקרית אליעזר בחיפה  
לנישואי בנו האברך היקר ר' יוסף נ"י  
להנה"ח מו"ה דוד גאלדזאמער נ"י לנישואי בתו תחי'  
להנה"ח מו"ה ישראל משה גערמאן נ"י לנישואי נכדתו תחי'  
להרב המפורסם וכו' מוה"ר משה הלברשטאם שליט"א דומו"ץ דערה החרדית  
דירושלים עיה"ק ור"מ דישיבת דברי חיים לנישואי בתו תחי'  
להנה"ח מו"ה משה דוד גאלדפינגער נ"י לנישואי בתו תחי'  
להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון לנישואי בתו  
תחי'

להרב שמעון משה דיסקין נ"י מבני ברק לנישואי בתו תחי'  
להאברך היקר ר' אהרן שלמה האפנער נ"י תלמיד דישיבתנו לנישואיו  
להאברך היקר ר' ברוך בענדיט אייזענבערג נ"י מבני ברק לנישואיו  
להאברך היקר ר' חנוך העניך זאב מינצעלעס תלמיד ישיבתנו נ"י לנישואיו  
להאברך היקר ר' ישראל דוב בער האניג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
להאברך היקר ר' מרדכי בן ציון גוטטער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו  
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא  
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

### ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה צבי אלימלך קארנרייך נ"י לאירוסיו בתו תחי'  
להב' החתן הנעלה כמר יואל ראזענפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו  
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד  
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

### כוס תנחומין

משתתפים אנו כצערן של ידידינו  
האחים היקרים הנגידים החסידים הנכבדים  
מו"ה אשר ישעי, מו"ה יהודה ליבוש,  
מו"ה שלמה, מו"ה דוד,  
למשפחת שארף יחי

במות עליהם אמם החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י  
ולא יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת